LIETUVOS MOKSLŲ AKADEMIJA
LIETUVIŲ KALBOS IR LITERATŪROS INSTITUTAS

LITERATŪRA IR KALBA

XXI

VYR. REDAKTORIUS
J. LANKUTIS

VILNIUS 1990

LIETUVOS MOKSLŲ AKADEMIJA
LIETUVIŲ KALBOS IR LITERATŪROS INSTITUTAS

MAIRONIS

VILNIUS 1990

L $\frac{4603020102-154}{M\ 852(08)-90}$ 4—90

ISBN 5—415—00252—9

PRATARMĖ

Jonas Mačiulis-Maironis — lietuvių atgimimo dainius, viena iškiliausių figūrų lietuvių poezijoje. Geriausieji jo kūriniai giliai įaugo į tautos sąmonę, žadino žmonėse nacionalinio sąmoningumo jausmus, laisvės troškimą, meilę gimtajam kraštui. Maironio kūryba sudarė savitą tematikos, eilėdaros, poetinės raiškos mokyklą, turėjusią didelį poveikį tolesnei lietuvių poezijos raidai. Tad šiam įžymiajam lietuvių literatūros atstovui, kurio 125-tosios gimimo metinės 1987 m. buvo plačiai ir iškilmingai paminėtos mūsų respublikoje, ir skiriamas šis „Literatūros ir kalbos" tomas, pratęsiantis vienam rašytojui skiriamų šio tęstinio leidinio tomų tradiciją ir principus.

Pirmoje knygos dalyje spausdinama jubiliejinių renginių medžiaga. Iš pradžių pateikiamos kalbos, pasakytos iškilmingame Maironio gimimo metinių minėjime, kuris įvyko 1987 m. spalio 26 d. Lietuvos TSR valstybiniame akademiniame dramos teatre: jubiliejaus Organizacinės komisijos ir Lietuvos TSR rašytojų sąjungos valdybos pirmininko A. Maldonio įžanginis žodis, filol. m. dr. V. Zaborskaitės pranešimas, dalyvių pasisakymai. Apie Maironio poezijos reikšmę lietuvių literatūrai ir kultūrai, jo atminimo saugojimą minėjime kalbėjo poetas S. Geda, Lietuvių literatūros tarybos prie TSRS rašytojų sąjungos pirmininkas prof. L. Ozerovas, latvių rašytoja M. Svyrė, Raseinių rajono Betygalos vidurinės mokyklos mokytojas A. Juška, svečias iš Kijevo, Maironio metinių paminėjimo Ukrainoje komisijos pirmininkas, poetas ir kritikas D. Belousas. Liaudies poetas Just. Marcinkevičius perskaitė jubiliejaus proga sukurtą eilėraščių ciklą „Pavasario balsai Pasandravy".

Atskirą leidinio poskyrį sudaro pranešimai, perskaityti Lietuvių kalbos ir literatūros instituto surengtoje mokslinėje konferencijoje, kuri įvyko 1987 m. lapkričio 19—20 d. Čia pirmiausia spausdinamas akad. J. Lankučio įžanginis žodis. Toliau dedami filol. m. dr. V. Zaborskaitės, filol. m. dr. V. Daujotytės, filol.

m. dr. V. Kubiliaus, filol. m. dr. K. Nastopkos, filol. m. kand. S. Žuko, literatūros tyrinėtojo M. Jonaičio, filol. m. dr. J. Stonio, filol. m. kand. I. Slavinskaitės, filol. m. kand. R. Sideravičiaus, filol. m. dr. L. Gineičio, filol. m. kand. R. Mikšytės, filol. m. kand. P. Jokimaitienės, prof. V. Landsbergio, muziejininkių G. Navašinskienės ir P. Genevičiūtės pranešimai. Mokslinės konferencijos pranešimų tematiką leidinyje papildo keletas straipsnių: filol. m. kand. L. Gudaičio „Trys susitikimai" („Nemunas", 1987, Nr. 6, remdamasis 1987 m. birželio 18 d. jam parašytu D. Mušinskaitės laišku, autorius šį straipsnį praplėtė ir patikslino); filol. m. dr. V. Žuko „Archyvo smulkieji tekstai", filol. m. kand. I. Slavinskaitės „Maironis: tekstas — rankraštis — publikacija" (straipsniai parašyti specialiai šiam leidiniui); filol. m. dr. J. Lankučio „Maironio dramaturgija" („Pergalė", 1987, Nr. 11); rašytojo A. Vaičiulaičio „Maironis enciklopedijose ir leksikonuose" („Aidai", 1983, Nr. 4).

Bendrą respublikoje vykusių Maironio jubiliejinių renginių vaizdą galima susidaryti iš tome pateikiamos trumpos šių renginių kronikos.

Antroji tomo dalis skiriama epistolinei ir archyvinei medžiagai.

Tome spausdinamas 51 Maironio laiškas, rašytas lietuvių ir lenkų kalbomis. Be abejo, tai tik dalis rašytojo korespondencijos, kiti laiškai greičiausiai yra dingę, bent jau nėra žinomi literatūros tyrinėtojams. Nepavyko aptikti net kai kurių čia publikuojamų laiškų originalų: šių laiškų tekstas pateikiamas iš periodikos, kur jie buvo paskelbti tuoj po rašytojo mirties. Adresatų tome taip pat negausu, kiek intensyviau Maironio koresponduota tik su A. Jakštu-Dambrausku ir L. Gira, su jais laiškų autorius svarstydavo ir literatūrinius klausimus. Bet dažniausiai išlikusiuose laiškuose kalbama apie asmeninius, buities reikalus, ano meto politinio bei kultūrinio gyvenimo aktualijos iškyla tik epizodiškai. Nepaisant to, publikuojami laiškai padeda geriau suvokti atskirus reikšmingus Maironio gyvenimo momentus, supažindina su poetui artimais žmonėmis, bent šiek tiek atskleidžia jo vidaus pasaulį.

Nemaža vietos tome skirta dokumentinei medžiagai. Pateikiamos kelios Maironio autobiografijos. Ilgametę pedagoginę rašytojo veiklą ryškina dokumentai iš Peterburgo dvasinės akademijos, Kauno (Žemaičių) kunigų seminarijos, Kauno universiteto, kur Maironis dėstė ilgus metus, įgijo mokslo laipsnius bei garbės titulus. Skyriaus pabaigoje — dokumentai apie Maironio li-

gą bei mirtį, rašytojo testamentas, įvairūs aktai dėl atminimo įamžinimo. Visa ši medžiaga vertinga Maironio biografijos tyrinėjimams.

Didelę leidinio dalį sudaro atsiminimai apie Maironį. Jie surinkti iš įvairių asmenų, kurie arba patys juos yra parašę, arba papasakoję atsiminimų rinkėjams. Tome taip pat perspausdinama atsiminimų iš ankstesnių publikacijų, kurių dauguma skelbta šiuo metu sunkiai prieinamuose leidiniuose. Ši dalis suskirstyta į penkis skyrius: „Tėviškėje", „Peterburge", „Kauno kunigų seminarijos rektorius", „Namų aplinka Kaune, viešnagės", „Sąlyčiai su kultūriniu gyvenimu". Pirmame skyriuje pateikiama unikalių pasakojimų apie būsimojo poeto vaikystės ir paauglystės metus, apie šeimos santykius gimtojoje pastogėje, čia patirtus įspūdžius ir išgyvenimus. Iš keliolikos poeto gyvenimo Peterburge metų atsiminimų išlikę nedaug, todėl čia jie imami iš spausdintų šaltinių. Daugiausia atsiminimų leidinyje apie rašytojo gyvenimą ir veiklą Kaune po 1909 m. Iš tų pasakojimų akivaizdžiai ir detaliai atsiskleidžia ne tik autentiškas Maironio, Kauno kunigų seminarijos rektoriaus ir Kauno universiteto profesoriaus, paveikslas, bet ir rašytojo namų aplinka, gyvenimo būdas, pažintys, charakterio savybės. Taigi leidinyje spausdinami atsiminimai padės geriau pažinti Maironio asmenį, gyvenimą ir kūrybą, rašytojo gyventąjį laikotarpį bei literatūrinę to meto atmosferą.

Rankraštiniai memuarai šiam leidiniui imta iš LTSR literatūros muziejaus (nuo 1989 m.— Maironio lietuvių literatūros muziejus) bei Lietuvių kalbos ir literatūros instituto rankraštynų, pagrindiniai jos rinkėjai — muziejininkė P. Genevičiūtė ir mokytojas R. Adomavičius. Pastarasis taip pat parengė išsamią Maironio kūrinių ir raštų apie jį bibliografiją, kuri bus išleista atskira knyga.

Leidinio pabaigoje spausdinamas išsamus muziejininkės G. Navašinskienės sudarytas Maironio bibliotekos katalogas.

Epistolinį tomo skyrių parengė K. Doveika ir V. Vanagas, dokumentinį — V. Žukas, memuarinį — K. Doveika ir A. Samulionis.

IŠKILMINGAS MINĖJIMAS VILNIUJE

ALFONSAS MALDONIS

ĮŽANGINIS ŽODIS IŠKILMINGAME MAIRONIO MINĖJIME

Gerbiami draugai,

Pradedame iškilmingą vakarą, skirtą lietuvių literatūros klasiko, nacionalinio atgimimo dainiaus Maironio 125-sioms gimimo metinėms.

Švenčiame didžiojo poeto gimimo sukaktį. Greit priartės ir kita data — šimtmetis nuo pirmojo „Pavasario balsų" leidimo. Tik šimtmečio ilgumo istorijos keliai, o kaip daug kas pakito mūsų gyvenime per šitą tokį audringą laikotarpį. Kito politinės ir visuomeninės sąlygos, kito ir dvasinio gyvenimo orientyrų, kultūros ir literatūros vertybių hierarchija. O tuo tarpu Maironio poezija, nepaisant to, kad ji kartais daugiau, kartais mažiau viešumoje buvo girdima, vienaip ar kitaip keliama į šviesą, mums, visiems kartu ir kiekvienam atskirai, liko tokia pati artima, tikra, kelrodiška, likiminė. Ji visada buvo mumyse ir liko su mumis. Ji nepatyrė nutolimų ir sugrįžimų prie jos, ji neatrandama vėl iš naujo iš chrestomatijų ir foliantų, ji kiekvienai kartai tarsi įplaukia į širdį su gimtu žodžiu, su galingų jo žodžių nešama daina. Praėjo beveik šimtas metų, o mes vis tiek Maironio žodžiais, Maironio posmais galime kalbėti apie visus esminius savo nacionalinės būties klausimus. Maironis tarsi davė mums nekintantį savo gimtosios žemės regėjimą, jos istorijos sampratą ir jos ateities viziją, tėvynės dangaus spalvą, upių tekėjimą, žmogaus ir gamtos charakterio suvokimą, jo tipą. Jau apvilktą sakramentaliais žodžiais, jį atpažįstame ir su skausmu, ir su džiaugsmo alpuliu — ar giedros išaušta pavasario dienos, ar krinta nuo dalgio žvangučiai lankos, ar dreba nuo šalčio apleistos rugienos... Ant šito netrupančio pamato išaugo mūsų nacionalinė savimonė, demokratijos principų suvokimas, etinės ir estetinės nuostatos. Su Maironio poezijos įsisąmoninimu, galima sakyti, pradėjo for-

muotis naujas mūsų tautos dvasinio ir kultūrinio gyvenimo etapas.

Maironio asmenybė, gyvenimo kelias ir kūrybos reikšmė, kad ir išgyvendama pakilimus ar atoslūgius viešajame gyvenime, niekada nebuvo atsidūrusi už visuomenės gyvenimo ribų. Nuolat buvo leidžiama — įvairaus tipo leidiniais ir įvairiam skaitytojui skiriama — jo poezija, kapitaliniuose literatūros istorijos darbuose, monografijose, specialiuose ar bendresnio pobūdžio straipsniuose tyrinėjamas ir nušviečiamas jo kūrybinis palikimas. Atsikratant idealizavimo, taip pat ir vulgaraus sociologizavimo buvo tolydžio artėjama prie istoriško, objektyvaus didžiojo mūsų poeto kūrybos vertinimo. Šia proga norėtųsi dar kartą pabrėžti Kosto Korsako mintį, jog „mūsų marksistinis literatūros mokslas ir kritika jau atliko pagrindinį darbą įvertinant Maironio literatūrinį palikimą, išryškinant jo būdinguosius idėjinius-tematinius ir meninius bruožus, atskleidžiant jų vidinius prieštaringumus ir kartu objektyvią reikšmę bei išliekamąją vertę". Buvo rūpinamasi poeto atminimo įamžinimu. Prieš dešimtmetį Kaune respublikos vyriausybės rūpesčiu iškilo monumentalus Maironio paminklas, kurį sukūrė skulptorius Gediminas Jokūbonis. Nemaža darbų atlikta poeto 125-ųjų metinių išvakarėse. Kaune Literatūros muziejuje memorialiniame bute po restauracijos lankytojus sutiks poeto svetainė, reikšmingų to meto literatūrinių susitikimų vieta. Pagaliau atlikti nemaži poeto gimtinės tvarkymo darbai Raseinių rajone. Pasandravį ir Bernotus sujungė Maironio takas ir ateityje ši brangi kiekvienam mums vieta gali tapti reikšmingu literatūriniu memorialu. Parengtas naujas Maironio raštų tritomis, kuris apims visą jo grožinę kūrybą. Išėjęs pirmasis tomas liudija apie kokybiškai naują poeto kūrybos publikavimo, jos tekstologinio parengimo ir mokslinio komentavimo pakopą. Poeto atminimas bus įamžintas ir Vilniuje, jo taip gražiai apdainuotame mieste viena iš gatvių bus pavadinta jo vardu.

Jubiliejinių renginių estafetę perims Kaunas ir Kijevas, įvyks Maironio kūrybiniam palikimui skirta mokslinė teorinė konferencija, vyks jo atminimui skirti literatūros vakarai, kūrybos skaitymai. Maironio poezija buvo ir lieka gyva, aktyviai veikianti mūsų dvasinio gyvenimo, mūsų nacionalinės kultūros dalis.

Draugai!

Jubiliejiniame vakare dalyvauja LTSR Aukščiausiosios Tarybos prezidiumo pirmininkas Ringaudas Songaila, LKP CK sekretorius Lionginas Šepetys, LTSR Aukščiausiosios Tarybos prezidiumo pirmininko pavaduotoja Vanda Klikūnienė, LTSR Aukščiau-

siosios Tarybos pirmininko pavaduotojas liaudies poetas Eduardas Mieželaitis, LTSR Ministrų Tarybos pirmininko pavaduotojas Aleksandras Česnavičius, respublikos kultūros ministras Jonas Bielinis, kiti atsakingi darbuotojai. Prezidiume Maironio jubiliejinės komisijos nariai, liaudies rašytojai, kultūros ir švietimo darbuotojai. Jubiliejinėse iškilmėse dalyvauja dvasininkijos atstovai, atvyko svečių iš Maskvos, Kijevo, Rygos.

Iškilmingą vakarą pradedame.

VANDA ZABORSKAITĖ

ISTORIJA, KULTŪRA, ŽMOGUS MAIRONIO POEZIJOJE

Jau antras šimtas metų eina nuo to laiko, kai 1885 m. „Aušroje" buvo išspausdintas pirmas Maironio eilėraštis. Antrą šimtmetį jis gyvena mūsų literatūrinėje sąmonėje, veikdamas ją tai akivaizdžiomis įtakomis, tai vien daugiau ar mažiau įsisąmonintu pačiu savo buvimo faktu. Kartu jaučiame, kad Maironio spinduliavimo erdvė yra platesnė negu tik literatūra. Prieš ketvirtį amžiaus, Maironio gimimo 100-ųjų sukaktuvių minėjime, V. Mykolaitis-Putinas pasakė: „Mes žinome daug didesnių poetų už Maironį, tačiau Maironis mums kažkas daugiau negu jie". Šiandien prisijungiame prie tų žodžių. Iš tikrųjų Maironio poezija yra vienas iš reikšmingųjų tautos dvasinio gyvenimo komponentų, formuojantis tautos pasaulėvaizdį, motyvuojantis jos socialinę elgseną. Daugelis mūsų vaizdinių, emocinių reakcijų ir sprendimų, etinių ir estetinių nuostatų įsišakniję Maironio poezijoje.

Maironis nebuvo teoretikas, ideologas, naujų politinių ar filosofinių idėjų kūrėjas, bet jis, kaip menininkas, buvo jų reiškėjas. Jis suėmė savin epochos dvasią ir su nepaprasta menine įtaiga ją išsakė — išsakė, kas joje buvo gyvybingiausia, kas atitiko istorinio proceso kryptį ir buvo svarbiausia tautos egzistencijai.

Maironio meninis pasaulis susiklostė 1885—1905 m. Nors vėliau dar parašyta iškiliausių kūrinių, bet šis dvidešimtmetis yra tas laikas, kai Maironio poetinis pasaulis įgijo visus esminius bruožus. Kartu tai be galo svarbus lietuvių poezijos raidos etapas. Anksčiau buvo K. Donelaitis ir A. Baranauskas, paskui — Putinas, B. Sruoga ir ketvirtojo dešimtmečio lyrikų plejada, o toliau ir visa lietuvių poezija iki pat mūsų dienų. Maironis — būtina grandis tarp šių dviejų istorinių blokų. Be jo ankstyvesnis literatūros etapas būtų buvęs tarsi neužbaigtas, ir nebūtų galėję būti to, kas atėjo vėliau.

Minėtame dvidešimtmetyje lemiama data — 1895 m. Tada pasirodė „Pavasario balsai", „Tarp skausmų į garbę", „Kame išganymas?" — lyrika, poema, poetinė drama. Maironis parodė meninio žodžio galimybes visose trijose literatūros rūšyse ir sukūrė meninį universumą, su kuriuo susilyginti savo prasmių horizontais ir žodžio įtaiga ano meto lietuvių literatūroje negalėjo niekas. Šito tad universumo centre atsistojo žmogus, atsiskleidžiąs esminiais savo būties parametrais. Jo santykis su tauta, jos istorija ir kultūra yra čia svarbiausias.

Tauta Maironio poezijoje — pagrindinė pasaulio istorijos kategorija. Pasaulio istorija jam yra tautų istorija. Iš čia kiekvienos tautos savaiminis būtinumas ir reikšmingumas. Istoriją Maironis apibūdina etikos kategorijomis ir žvelgia į ją kaip į kelią, vedantį į teisingumo būklę, atitinkančią aukščiausiojo būties principo tikslus. Ši būklė — tautų lygiateisiškumo įgyvendinimas. Lietuvos atsistojimas greta kitų tautų jam yra ir poetinė svajonė, ideali vizija, ir įvykusio fakto džiaugsmas. Tauta poetui — ne vien sava tauta. Visų tautų pastangos išsivaduoti iš priespaudos, išsikovoti savarankišką būtį gauna aukščiausią — Amžinosios Teisybės ir Meilės — sankciją. Jis aukština čekų ir vengrų, suomių ir graikų, pietų slavų ir sorbų tautinius sąjūdžius („Laimėkite, jaunos pakylančios šalys!").

Tautiniai sąjūdžiai suvokiami kaip būtina pasaulio istorijos proceso grandis. Iš čia kyla Maironio poezijos džiaugsminga tonacija, jaučiant, jog lemta gyventi tokiame laike, kai aiškiai girdimas pasaulio istorijos pulsas, sutampąs su savo tautos istorijos tėkme („Aplinkui jau žydi visur atgimimas, / Išpančiotos tautos gyvuoja laisvai. / Ir Lietuvai lemtas ne kitas likimas, / Ir Lietuvai laisvės išauš rytmečiai!"). Gyvenamasis laikotarpis Maironiui ryškiai atskleidžia tautų vertę, ypač mažų tautų, kurios ilgai buvo iškritusios iš pasaulio istorijos vyksmo, o dabar vėl į jį sugrįžta, manifestuodamos visų tautų laisvės, apsisprendimo, lygybės principų visuotinį galiojimą ir reikšmingumą. Savo tautą jis mato didžiojoje tautų bendrijoje, kaip bendro proceso dalyvę, seseriškų tautų likimo bendrininkę, anų likimuose ir žygiuose jam atsiskleidžia savosios tautos kelias, į kurį išvesti tautą yra jo kartos istorinė misija, kurios sunkumas ir garbingumas uždeda jai ypatingą atsakomybę.

Tautos istorijos reflektavimas yra viena iš esminių Maironio kūrybos atramų. Lietuvos istorijos poetinėje idėjoje atsiveria trys atžvilgiai: yra herojiškoji praeities Lietuva, yra tragiški tautos „užmigimo", „apmirimo" amžiai ir yra atgimimo laikas.

Maironio kuriama senosios Lietuvos vizija iš dalies pratęsė XIX a. pradžios ir vidurio tradiciją, kuriai poetas randa lakonišką ir įspūdingą išraišką. Maironiui savitas atrankos ir koncentracijos menas leido duoti tautai „senovės mitologiją" — Gedimino, Kęstučio, Birutės Lietuvą, kur „. . .Vytautas didis garsiai viešpatavo, / Ties Žalgiriu priešus nuveikęs piktus", kur „bočiai už laisvę tiek amžių kariavo", kur „mūsų tėvynė ir buvo, ir bus". Tai Lietuva, plytinti mitiniame laike, kai „kalbos nemindžiota gimtinės, / Nė dainų mūsų Lietuvos". Šių vaizdų įtaigą lėmė ne tik poetinė energija, bet ir autoriaus bei adresato gyvai suvokiama analogija su gyvenamuoju metu. Tolimų laikų karinė heroika ir šlovinga karžygių mirtis siejosi su pasipriešinimu carizmui ir su jo aukomis („Ten už upių plačių žiba mūsų pulkai; / Jie mylimą Lietuvą gina; / Kam nusviro galva, tam dangaus angelai / Vainiką iš diemantų pina").

Senoji Lietuva, pagal Maironio istoriosofinę koncepciją, pasaulio istorijos procese dalyvavo visų pirma karinėmis ir politinėmis formomis. Ji sukūrė valstybę, organizavusią Žalgirio pergalę ir gynusią Europą nuo turkų ir totorių antplūdžio. Kultūros sferoje ji davė unikalaus poetiškumo mitologiją ir dainas, kurias, anot Maironio, „didžiausias vokiečių poetas Goethe <. . .> vadino poezijos perlu". Bet dėl tragiškų istorinių aplinkybių jai nebuvo lemta įsitvirtinti Europos tautų bendrijoje. Pragaištingą vaidmenį atliko tai, kad, pavėluotai priėmusi krikštą, lietuvių tauta pasijuto „tarytum perblokšta, mirtinai nugalėta, neteko pasitikėjimo savimi ir ėmė merdėti". Laipsniškai ji neteko savo šviesuomenės, valstybinio savarankiškumo. Ji tarsi apmirė ir penketą amžių laukė atgimimo.

Šio laikotarpio tautos būtis siejama su mirties ir prisikėlimo mitologija — tiek bibline, tiek ir senosios agrarinės kultūros. Tuo pagrindu iškylančios istorinės koncepcijos optimizmo negali nubraukti jokie kentėjimai, nelaimės, vargai, nes prisikėlimas yra nenugalima pasaulio vyksmo jėga: po žemę sukausčiusios žiemos visados ateina pavasaris, žemėje palaidotas grūdas visados pakyla gyvybės želmenimis, po nakties visados išaušta rytas — iš tokių ir panašių vaizdinių formuojasi būdingiausios Maironio metaforos.

Idealus pasaulio būvis poetui — laisvų tautų bendrija, į kurią veda objektyvus istorinės pažangos dėsnis. Galutinių istorijos tikslų požiūriu jis yra moralus. Užtat tautų pavergimas yra nusikaltimas „švenčiausioms teisybėms ir tiesoms", ir už jį baudžia pati istorinio proceso eiga: „Bet amžių baisi Nemezida užslinks! /

Ji eina kaip Dievo rūstybė. / Galingą pirmiausiai gal sau išsirinks: / Prieš ją krito Romos galybė". Teisybę, teisingumą Maironis išpažįsta kaip aukščiausią pasaulio principą, kuriuo pagrįsta moralinė pasaulio tvarka. Užtat teisinė sąmonė yra poetui svarbi kultūros sudėtinė dalis. Su juridinės veiklos sfera yra susiję daugelis Maironio poemų personažų, o ir paties Maironio daktaro disertacija yra „Paskaitos apie teisingumą ir teisę". Visoms tautoms jis nori teisėtumu pagrįstos demokratinės tvarkos: „Tauta tai nėra savastis / Karalių! Josios ateitis, / Ir jos valdžia, ir jos likimas / Tur prigulėt nuo jos žmonių!"

Atgimimas Maironiui yra esminis posūkis tautos istoriniame kelyje. Tai sugrįžimas į pasaulio istorijos eigą, atbudimas iš ilgaamžės neistorinės būties. Maironio istorinės koncepcijos naujumą žymi jos atvirumas. Poetas suvokia tautos istoriją kaip nukreiptą į ateitį. Jis duoda tautai naujus laiko matmenis, kalba apie ją ne tik būtuoju, bet ir būsimuoju laiku.

Silpnas kultūros prado reiškimasis pakirto senąją Lietuvos valstybę — tokia Maironiui svarbiausioji Lietuvos istorijos pamoka. Dabartis privalo visas tautos jėgas sutelkti kultūros kūrybai — vien tai garantuoja tautos gyvybę ir ateitį. Maža tauta yra stipri kultūros didumu. Kultūros vertės motyvas į jo poeziją ateina ankstyviausiuose kūriniuose. „Lietuvos" poemėlėje greta praeities istorijos didvyrių stojasi Donelaitis, L. Rėza, broliai Juškos, A. Mickevičius ir ypač A. Baranauskas, kuris laikomas didžiausiu atbundančios Lietuvos dainium, pirmuoju atgimimo reiškėju. Keičiasi žmogaus asmeninės vertės kriterijai. Su senovės Lietuva siejosi „didvyrių", „milžinų" figūros. Dabar didvyriai ir milžinai nebe karinių žygių herojai, o kovotojai ir kentėtojai už naują tautos būtį, už pergales dvasios regionuose, kovotojai ne ginklu, o valios jėga ir ištverme, kultūros vertybių kūrėjai.

Dvasinė kultūra Maironiui yra tautos gyvybės apraiška ir garantas. Šitoks požiūris yra jo tautinės programos kertinis akmuo.

Pirmoji, aukščiausioji kultūrinė vertybė Maironiui yra kalba. Ją jis ne tik poetizuoja savo eilėraščiuose, bet visa savo kūryba atskleidžia jos galimybes. Jo talentas visų pirma ir pasireiškė kalbos sferoje. Poetinis žodis, liaudies dainoje žėrėjęs daugelį šimtmečių, rašto kalboje gludintas nuo A. Kulviečio, S. Rapolionio ir M. Mažvydo laikų, Maironio kūryboje prasiskleidė iki tol neregėtu skambumu, vaizdingumu ir raiškumu. Jis sukūrė tokių įvaizdžių ir metaforų, tokį žodžio intonacinį ir ritminį lankstumą, kuriuo galėjo išsakyti visą žmogaus gyvenimo pilnatvę. Jis

kalbėjo apie tokius dalykus, kurių ištarti ir pavadinti iki jo niekas nemokėjo ir net nebandė. Jis suvokė svarbųjį savo laiko tikslą: lietuvių kalbą iš buitinės kalbos paversti kultūros kalba. Čia jis matė esminę savo, kaip poeto, misiją ir ją vykdė su didžiausios atsakomybės pajautimu. Pirmosios savo poemos „Tarp skausmų į garbę" pratarmėje jis 1893 m. rašė būgštaująs, kad jo skaitytojams poemos „rūbai pasirodys dar šiurkštūs ir stori, eisena gana sunki", ir toliau tęsė: „Bet neužmirškit, broliai, jog einu keliu visai nauju ir neišmintu, jog lietuviškas liežuvis ypatingai poezijoje visai dar neišdirbtas, ir ant vieno sakinio reikia nekartą rymoti ilgomis valandomis, iki išrandi atsakantį išreiškimą savo mislės". Maironio poezijos leidimai rodo, kaip rūpestingai jis dailino ir tobulino savo kalbą, kol ji lietuvių poezijai tapo klasikine norma.

Maironiui rūpėjo ne tik meno, bet ir mokslo kalba. Jis rungėsi su kalbine medžiaga, versdamas iš lotynų kalbos į lietuvių savo „Paskaitas apie teisingumą ir teisę", stengdamasis turtinti filosofinę terminiją. Džiaugdamasis 1920 m. steigiamu Lietuvos universitetu, jis į pirmą vietą kėlė tai, kad mokslas čia bus kuriamas lietuvių kalba, turėdamas mintyje, kad juo platesnės intelektualinio gyvenimo sritys atsivers lietuvių kalbai, tuo kalba taps tobulesniu, tikslesniu ir lankstesniu dvasinio tautos gyvenimo instrumentu. Jam rūpėjo lietuvių kalbos situacija mokyklose, ir kai tik po 1905 m. revoliucijos atsirado galimybė įvesti Lietuvoje lietuvių kalbą bent kaip atskirą disciplіną, jis dalyvauja sudarant lietuvių kalbos pirmąją programą.

Poetinėje kultūros koncepcijoje, kurią Maironis skelbė lyrikoje, deklaravo poemose, jis į „kultūros" vietą dažnai metonimiškai deda „mokslą":

Daugiau mokslo vyrų! Galingas jų žodis,
Ką gal Lietuva, svetimtaučiams parodys,
Jos vardą aukštai užrašys!
Į mokslą! Į mokslą su norais giliais!
Jis vardą lietuvių apdengs spinduliais!
Jis mūsų didvyrių lopšys.

Atvejų atvejais jo poemose aukštinami mokslininkai, menininkai. Bet rūpi jam, žinoma, tautos dvasinės kultūros visuma — visa tai, kas gali augti, nešti vaisių tik kaip visuminio tautos gyvenimo dalis, surišta su tautos istorine patirtimi, atremta į praeities kultūrinę tradiciją.

Per kultūrą reiškiasi tautos gyvybė, ir kultūros nacionalinis savitumas Maironiui nėra problemiškas, koks jis taps ateinančiai menininkų kartai. Lietuvių kultūra remiasi neabejotinu savitu etniniu valstietišku pagrindu („Jei nori atrasti lietuvį šiandieną, / Jieškok, kur aprūkę šiaudiniai stogai"). Kalba, tautosaka, papročiai, dorovinės normos — visa tai, pakelta į aukštesnį sąmoningumo lygį, susieta su istorinio tęstinumo mintimi, su pilietine ir politine savivoka, ir sudaro jam lietuvių kultūros visumą, kurią jis reiškia ir aukština poetinėmis emblemomis. Jo santykio su tautos kultūra poetinė kvintesencija yra „Raseinių Magdės" įžangos pirmieji posmai: „Mylėk, lietuvi, tą brangią žemę... Mylėk jos kalbą, senovės būdą... Mylėk prabočių kapus garbingus..."

Tautos kultūros savitumas Maironiui ne tik savaime suprantamas, bet ir labai svarbus. Tačiau ji nefunkcionuoja poetui uždaroje ir apribotoje erdvėje. Ji yra atvira pasaulio kultūrai, dar daugiau — jos egzistavimo prasmė ir pateisinimas yra jos įnašas, jos dalyvavimas visuotinėje pasaulio tautų kultūroje.

Maironio tautos ir kultūros samprata esmingai susijusi su augimo ir tobulėjimo idėja. Tikroji tėvynės meilė jam yra norėjimas, rūpestis ir pastanga, kad tautos kultūra įgautų universalią vertę, taptų žmonijos kultūros dalimi.

Tautos gyvenimas ir skleidimasis istoriniame laike nėra sklandus ir savaiminis, jis „neina kaip saulė ramiai, be karionės": jis yra grumtynės tarp melo ir tiesos, istorinio regreso ir pažangos jėgų. Keitimasis, mainymasis ir drauge augimas, tobulėjimas yra istorinis dėsnis. Bet žmogus šiame procese nėra bevalė ir bejėgė istorijos jėgų blaškoma būtybė. Maironio kūryboje, visų pirma poemose, svarbi yra tautinio apsisprendimo situacija. Ji suriša individą su pasaulio istorijos procesu, rodo žmogaus priaugimą arba nepriaugimą prie gyvenamojo momento, istorinio proceso krypties suvokimą arba nesuvokimą. Šis apsisprendimas nėra vien intelektualinis aktas. Jis Maironiui yra susijęs su etinėmis pareigos ir atsakomybės kategorijomis. Žmogui neduota kitokios buvimo formos kaip buvimas tautoje. Tradicinėje kultūros fazėje šis būvis natūralus, instinktyvus, nereflektuojamas („čia močiutė užlingavo raudomis mane...", „čia užaugau, iškentėjau aš kančias visas..."). Bet vėlyvesnėse ir dinamiškesnėse kultūros stadijose tautinė priklausomybė tampa problematiška. Ji reikalauja sąmoningo identifikavimosi su viena ar kita tauta; reikalauja mąstymo, argumentuoto pasirinkimo, reikalauja neužsi-

sklęsti bemintėje, inertiškoje buityje, nepasiduoti žemiems savanaudiškumo ir servilizmo potraukiams. Šis apsisprendimas pastato žmogų prieš išdavystės — ištikimybės dilemą. Pasirinkti savo tautos išsižadėjimą Maironiui lygu išduoti motiną. „Išgamos", „tautos pabėgėliai" Maironio smerkiami pikčiausiose satyrose. Priešingai — žmogaus sutapimas su savąja tauta visados aukštinamas ir poetizuojamas. Ši žmogaus situacija pasaulyje Maironio poezijoje yra ypač pabrėžta ir sureikšminta. Mūsų kultūroje suvokiame būtent Maironį kaip iškiliausią žmogaus ir tautos ryšio reiškėją.

Maironio poetinio pasaulio žmogus yra įsišaknijęs savo meto istoriniame laike, o kartu būna universalioje žmogiškos paskirties ir lemties situacijoje. Žmogus čia nėra savo paties matas, jis susietas su kažkuo didesniu ir bendresniu. Pasaulio vyksmas yra žmogaus, jo individualios būties reiškimosi scena, ir jo gyvenime galioja tie patys kovos ir įtampos dėsniai. Kaip istorijos procese neteisybė, priespauda, smurtas žadina ir tvirtina viltingas, gyvybines tautos jėgas, taip ir žmogaus gyvenime kliūtys, kančia, skausmas sužadina dvasinę energiją, kuriamąsias jėgas:

Taip prūdas, platus ir tamsus nuo vandens,
Kad audra paleidžia upes,
Išlauždamas spragą — kastinę akmens,
Krantus, rodos, savo pames.

Bet audra prabėgo: sušvito dangus;
Vėl užtvenktas prūdas plačiai;
Tik mala, sujudinęs girnų sparnus,
Ir miltais išeina rugiai.

Istorijos procese Maironiui žmogus ne dalyvis, o veikėjas, klausąs vidinio sielos balso, verčiančio kurti naujas gyvenimo formas. Esamybė niekados jo nepatenkina. Veiklos orientyrai jam — Tiesos ir Meilės principai. Gyventi pagal Tiesos reikalavimą jam — tai visomis savo dvasios pajėgomis stengtis suprasti pasaulį ir savo vietą jame. O tiesą suradusį protą veiklai, kūrybingam ir pilnam gyvenimui įkvepia meilė. Ji yra pagrindinė gėrį kurianti jėga. Ką žmogus daro iš meilės, mylėdamas, tas lemia gėrio ir teisybės laimėjimą:

Į darbą, vyrai! Šalį jauną
Prižadins meilės rytmetys;

Galybė meilės viską griauna:
Žiemos ledus ji sutirpdys.

Meilė — universali jėga, sujungianti žmogų ir pasaulį: „. . . Vien meilę norėtum dainuoti, / Apimti pasaulį, priglaust prie širdies, / Su meile saldžiai pabučiuoti!" Mylėdamas žmogus pajunta savo dvasios jėgą, išgyvena šviesiausias dvasios akimirkas: „Man ranką padavei jautriai / Ir jauną širdį atdarei / Bendros žvaigždės vardu; / Dabar ar juokias ateitis, / Ar sopa verkia man širdis, / Jaučiu ašai už du".

Poetinėje pasaulio sampratoje aukščiausia meilės forma — tėvynės meilė. Maironio poezijoje ji nėra retorinė deklaracija, o pavergia ypatinga poetine energija ir temperamentu. Ji yra aistra, gimininga Platono Erotui, keliančiam sielą į grožio ir gėrio sferas.

Maironio talento prigimtis, jausenos pobūdis lėmė, kad jo poezijoje dažnu atveju tėvynė ir mylimoji susilieja viename švytinčiame ir besimainančiame vaizde, kad tėvynė personifikuojama moters idealizuota figūra. Šitaip yra jo ankstyvojoje poezijoje, šitaip ir vėlesnio laikotarpio kūryboje. Antroji „Mūsų vargų" preliudija prasideda meilės lyrika („Iš Danutės akių tai dangus, tai naktis; / Jų gelmė — amžina paslaptis! . ."). Toliau šis motyvas keičiasi, įgyja naują prasmę ir pabaigoje išsilieja jaudinančia tėvynės meilės giesme:

Daug kentėjus šalis, žeme bočių senų,
Pasiilgusi saulės dienų!
Atsibuski ir kelkis, džiaukis veidu viešu:
Tau pavasario gandą nešu.

Aš tau giesmę nešu, giesmę pilną vilties
Po sunkios vakarykščios nakties!
Daug kentėjus, tėvyne, užmirški vargus!
Juk tu man naktis ir dangus!

Taip Maironio poezijoje susilieja asmeniškiausi širdies išgyvenimai ir, pasinaudojant Hėgelio formuluote, „tautos interesų, vaizdinių ir siekimų visuma". Čia skleidžiasi būsenos, kuriomis žmogus pasireiškia tautoje, o kartu atsiveria universalios sielos gyvenimo situacijos. Visa tai turi, kaip sakėme pradžioje, ne tik literatūrinę vertę. Tai ne vien formuoja tautos estetinį jausmą. Maironio poezijos veikiama klostėsi pastaruoju šimtmečiu visa dvasinė lietuvių kultūra. Per tą laiką ne kartą pasikeitė meninis

skonis; keitėsi tautos istorinės-socialinės egzistavimo sąlygos; keitėsi gamta, prarasdama savo pirmapradį tyrumą; keitėsi pagaliau ir žmogus, tapdamas vis daugiau rafinuotas ir vis mažiau harmoningas, gal ne vienu atveju prarasdamas gilumos ir aukštybių matmenis. O Maironio poezija liko kaip orientyras, kaip pastovus atskaitos taškas, kurio negalime išleisti iš akių, jei norime suprasti save, įvertinti savo mokėjimą paklusti pareigai, pajausti atsakomybę, jei norime pažvelgti į savo gyvenimą didžiųjų Tiesos ir Meilės vertybių šviesoje.

SIGITAS GEDA

PASKUTINYSIS IŠ TITANŲ

Gal nekartosiu to, ką mes visi nuo vaikystės žinome, ką mūsų tėvai ir seneliai žinojo: kad Maironis — didžiausias mūsų tautos poetas. Norėčiau pats save ir kitus paklausti, kodėl jis, o ne kas kitas, pavyzdžiui, ne Donelaitis ar Baranauskas?

Donelaitis vis dėlto yra kitos, Mažosios Lietuvos žodinės tradicijos, kito poetinio vyksmo kūrėjas. O Maironį sunkoka įsivaizduoti be Baranausko. Viena Maironio frazė apie Baranauską, man regis, yra begalinės svarbos: „Tai tikras mūsų poezijos perlas. Be jo gal ir mūsų nebūtų buvę..." Baranauskas ir Maironis — du didieji, vienas greta kito stovintys lietuvių poezijos milžinai, nelyginant tėvas su sūnumi. Laikotarpiais, kada kuriama didelė poezija, poetai nevaikšto po vieną. Taip po Strazdo eina Vienažindys, rusų poezijoje po Puškino — Lermontovas.

Vieniems atrodo, kad poezija klestinti, kitiems, kad seniai jau numirusi. Vienaip ar kitaip būtų, iš šalies nieko nepadėsi. Kodėl gi ne? — paklaus koks gudragalvis pasaulio taisytojas. Todėl, kad tikroji, dieviškoji poezija yra ir žemiškos, ir nežemiškos prigimties. Nežemiškos, kad joje aidų aidužiais atsišaukia visuotinė žmonijos patirtis, platoniškasis mąstymas, pažiūra į daiktus, kai šie vienu metu ir konkretūs, ir efemeriški, suabstraktinti kaip pirmavaizdžiai ir idėjos. Koks nors vėjas ar akmuo poezijoje nėra tik atitinkamos dalelių struktūros, kartu jie ir begalinių idėjų ženklai, simboliai, antropomorfinės figūros, kaip Homero Aušra raudonpirštė... Dabar poetinis mąstymas pasaulyje nususo, karai ir technokratinės civilizacijos išstūmė klasišką požiūrį į daiktus, klasikos išugdytą jauseną. Susigrąžinti ją — nežinau, ar bus lengva.

Bet apie maironiškąjį įkvėpimą. Tokia įkvėptis, toks tiesos ir grožio pojūtis galėjo būti subrandintas tik klasikinio Europos palikimo. Poetinis apreiškimas toks įstabus, kad jam nerasi gražesnio apibūdinimo kaip *nežemiškas.* Kitais žodžiais tariant, tai proveržis gražiausių, dieviškų žmogaus galių.

Dabar jau galėčiau pasakyti, kad per visą savo istoriją esame turėję tik du poetus, kurie žinojo, kas yra dieviškas poetinis apreiškimas. Tai Baranauskas ir Maironis.

Vidunaktyj taip tyku,— kad girdi, kaip jaunas
Lapas arba žiedelis ant šakelės kraunas. . .
Girdi, kaip šakom šnibžda medžių kalba šventa,
Kaip žvaigždelė plevena, gaili rasa krenta.

Kas dar be Baranausko tokius dalykus yra girdėjęs? Baranauskas stovi didžiausių pasaulio paslapčių atskl̇aidos juostoje, nors pats ne tiek apreiškia, kiek apgaili. Gal nebus per stipriai pasakyta,— jis neturi savo regimos Mūzos, tiek daug girdi ir mato, bet stokoja judesio, veiksmo. Senovės graikų supratimu, tai dieviškasis poetas, Apolono numylėtinis, tačiau jo dievaitė tarsi būtų atsisakiusi jį toliau vesti. . . Nėra to, ką randame Maironio eilėraštyje, sukurtame 1909 metais:

Išvydau ją, kai vakarinė
Žvaigždė skaisčiai danguos mirgėjo,
O marių erdvė begalinė
Nuo pilno mėnesio tviskėjo.

Gamtos ramumo ir svajonės
Zefyro nedrumstė dvelkimas;
Ramiai ilsėjos vargo žmonės,
Padangiais skrido seravimas.

Ir į pabaigą:

O ji, padavusi man lyrą,
Į tą užburtą vedė šalį,
Kur takas ašaromis byra,
Kuriuo retai kas eiti gali.

Grožybių paslaptis nurodžius,
Ji širdį man jausmingą gvildė;
Jai stebuklingus davė žodžius
Ir ausį dainomis pripildė.

Taip, tiesa tėra tik viena, Maironis išnyra iš gelmių, kuriose brendo didžiausi Europos talentai — Mikelandželas ir Rafaelis, Leonardas da Vinčis, Gėtė, Baironas, Bachas. Jis — vienas iš šitų pavėlavusių milžinų — pakraštyje prie Baltijos, šalyje, vadinamoj Lietuva. Sakau tai be jokio pasipūtimo, be provincialaus per-

dėjimo. Kol mes neįsisąmoninsime, iš kur ir kaip atėjo mūsų didieji žmonės ir ko jie iš tikrųjų verti, tuščios bus mūsų nūdienės pastangos.

Maironio poezijos žodžiai tik punktyru nužymi vaizdą nežemiško poetinio apreiškimo šviesoj. Norėdamas tą vaizdingiau nusakyti, prisiminiau įspūdį, kurį daro didžiulių šiuolaikinių japoniškų viešbučių holuose daugybės veidrodžių atmušami, sklaidomi erdvėje, įvairiais kampais laužomi viduramžių šilkografijos kūriniai. Jausmas, tarsi būtum rutulinio veidrodžio dugne, viduryje, o šviesos ir spalvos perveria tave iš visų pusių. Tai jau amžinybės dvelksmas, kitaip nepasakysi. Štai tokius amžinybės, idealybės vaizdus, palyginimus, sąskambius dieviškoji Mūza ir šnabždėjo Maironiui.

Kaip sunku gyventi irių̧jų formų ir nykstančių šešėlių karalystėje! — amžiaus pradžioje yra dejavusi mūsų klasikė Šatrijos Ragana; Maironiui, kaip reta kam, buvo lemta ištrūkti iš šitos laikinumo stichijos, jam geriausiai tinka ir kitas Šatrijos Raganos atsidūsėjimas — grožis esąs begalybės atšvaitas... Taigi nebijokime prisipažinti, kad su Maironio kūryba esame gavę savo šventraštį — savo Evangeliją ir savo Apokalipsę.

Tam tikrame istorijos tarpsny lietuviams labai rūpėjo geografinės erdvės, vėliau bandyta sekti lotyniškais ir graikiškais kūrybos pavyzdžiais, bandyta tapti tikrais žmonėmis reiškiantis per kitas tautas, lenkėjant ir vokietėjant, ir tik per Baranauską, Maironį būsim galutinai įtikėję savo kūrybinėm galiom, savo, kaip nacijos, pašaukimu tarp tautų. Kodėl būtent taip? Pirmiausia jie suteikė ir mums patiems, ir mūsų istorijai, mūsų gamtovaizdžiui idealybės projekcijas. Visoms tautoms aktualūs dalykai čia pripildyti nacionalinės būties ir patirties, suformuluoti tobulai nušlifuotais gimtosios kalbos žodžiais.

Jie yra mūsų alfa ir omega, iš jų galime burti sau ir kitiems, juos galime senu daugelio tautų papročiu dėti po galva sergančiam žmogui ir dovanoti jaunavedžiams, siųsti į tolimas šalis nublokštiems žmonėms, trokštantiems atgaut savo vertę ir žemę po kojom. Jie veidrodiškai mus apgaubę, juose — visos mūsų mintys apie praeitį, idėjos ir įspėjimai dėl ateities. Greta jų, ypač greta Maironio, kiekvienas galime pasimatuoti savo moralinį ūgį.

Ko gero, tai paskutinis lietuvių poetas. Gal nebus sumenkinta, tariant, kad ir Sruoga, ir Binkis, ir Putinas, ir dar daugelis po jo, iki mūsų pačių — esame daug žemiškesni. Maironiui buvo apreikšta, buvo pašnabždėta Dievo; mes, Heidegerio žodžiais, bergž-

džiojo laiko, o Elioto žodžiais — bevaisės žemės poetai. Tai didžioji poezijos drama, kurios dalyviai visi mes, gyvieji. Ir poezijos, ir pasaulio drama.

Kai vėjas pakyla ir drumzdžias vanduo,
Ir ežeras veržias platyn, —
Banga gena bangą ir bokšto akmuo
Paplautas nuvirsta žemyn.
Taip griūva sienos, liūdnesnės kas dieną,
Griaudindamos jautrią širdį ne vieną.

Ar čia tik apie nykstančią Trakų pilį? Tik apie didingos senovės atšvaitus? Ne, tai pirmučiausia kosminės dramos, bėgančio, nesustabdomo ir negrąžinamo laiko, o drauge pasaulio senėjimo ir žmogaus laikinumo pojūtis. Iš čia yra kilusi titaniška Maironio utopija — nutraukt gilųjį praeities miegą, pažadinti milžinus iš senovės kapų... Tai beveik fantastinė idėja, senosios Elados dievų užduotis — atsukti atgal istorijos ir amžinybės ratą... Šita dantiškoji idėja, regis, persekiojo Maironį. Štai eilėraščio apie praeitį posmas:

Jos paveikslas kaip žaibas kartais dvasią pagauna,
Kartais, rodosi, dvelkia stebuklingas jos kvapas;
Kartais prašneka širdžiai kerpėtas kapas
Ir sušildo krūtinę ir vaidentuvę jauną.

Kas po Maironio yra turėjęs tokio tipo kosminių idėjų? Iš romantiško utopizmo gal bus kilusi ir visa vėlesnė Maironio rezignacija.

Šioje kiekvienam žmogui laiko apibrėžtoje dramoje jis dar spėjo suprojektuoti idealų tėvynės Lietuvos, jos žmonių, gamtovaizdžių, istorinių žygių paveikslą. Jis davė mums tikruosius mūsų matmenis, per jį esame tokie, kokie esame, žinodami, nujausdami, kokie galime būti. Tai užuovėja amžiaus gale, o būsimiesiems laikams — mūsų vertingumo garantas.

LEVAS OZEROVAS

VILTINGAS VARDAS

„Išnyksiu kaip dūmas..." Tai pasakė trisdešimt trejų metų Maironis 1895-aisiais, savo brandos metais, kai išėjo pirmas „Pavasario balsų" leidimas, šita skambi lietuvių tautos giesmė.

„Išnyksiu kaip dūmas..." Ar išsipildė niūrūs poeto pranašavimai? Į šį klausimą dabar, praėjus beveik šimtmečiui, galima atsakyti tiesiai ir tvirtai. Išnykimo pranašavimai neišsipildė. Priešingai, laikas išsaugojo Maironio vardą, pagavo jo dainą ir padarė ją nemirtingą.

Laikau rankose Maironio knygą „Poezija. Rinktinė". Ją man padovanojo Antanas Venclova 1962 metais, kai buvo minimos lietuvių tautos poeto gimimo šimtosios metinės. Šitas praėjęs ketvirtis amžiaus parodė, kad Maironio palikimas tvirtai įėjo į lietuvių tautos kultūros lobyną, o kartu, vadinasi, ir į visų Tarybų Sąjungos, viso pasaulio tautų lobyną. Šis vardas eina iš lūpų į lūpas, iš kartos į kartą. Maironio vardas aidi ne tik skambiai ir aiškiai, bet ir viltingai, nes tauta šitame varde išgirdo savo minčių ir troškimų atbalsį.

Buvo bandymų paskelbti Maironį ir jo mokyklą pasenusia, bet Lietuva ir Maironis dvasiškai susirimavo. Akademikas Lankutis teisingai sako: „Mažoje poetinio vyksmo erdvėje poetas tartum apgyvendina visą Lietuvą..." Be Maironio mūsų Lietuvos suvokimas būtų negilus.

Niekas taip greit nesensta kaip mūsų enciklopedijos ir žinynai. Štai ką rašė „Trumpa literatūrinė enciklopedija" (vyriausiasis redaktorius A. Surkovas) 4-ame tome (p. 507), išėjusiame 1967 metais, t. y. prieš dvidešimt metų: „Poemose „Tarp skausmų į garbę" (1895; perdirbta į poemą „Jaunoji Lietuva"), „Raseinių Magdė" (1909), „Mūsų vargai" (1920) ir kt. Maironis idealizavo Lietuvos buržuaziją kaip vienintelę nacionalinio judėjimo jėgą".

Čia dar ne viskas. Skaitom toliau: „Eiliuotą draminę trilogiją (išvardytos trys pjesės) persmelkęs buržuazinis didžiojo kunigaikščio Vytauto kultas".

Šitokių ir panašių teiginių pagrindu, baiminantis nepagrįstų grubių kaltinimų nacionalizmu, geras penketas Maironio tomų virto iš karto dviem, paskui sulyso iki vienatomio, o dar paskui liko tik „Pavasario balsai", ir tai atrinkti. Ir tik dabar grąžinta teisybė — visi Maironio raštai. Už klasiką buvo kovojama daug metų. Taip buvo ir su kitais panašiais autoriais Ukrainoje ir Rusijoje, Armėnijoje, Kazachijoje ir Gruzijoje...

Paimsiu sau artimą pavyzdį. Aleksandras Blokas ilgą laiką buvo laikomas tik poemos „Dvylika" autorium, nes poema — apie revoliuciją. Visa kita skendėjo simbolizmo ūkuose ir painybėse. Praėjo daug laiko, ir pradėjo vienas po kito „atitirpti" vis kiti poeto kūriniai, virsdami skaitytojų nuosavybe. Dabar išleistas visas Blokas, rengiamasi akademiniam jo kūrybos leidimui. Šito seniai nusipelnė ir Maironis.

Dabar visoje šalyje, visose TSRS tautose vyksta svarbus istorinės ir literatūrinės tiesos grąžinimo procesas. Sakysim, pas mus ilgai V. Žukovskis — Puškino mokytojas — buvo reakcinis romantikas, ir pats Puškinas — viso labo tik dvarininkijos ideologijos reiškėjas. Panašiai teko išgyventi ir Maironiui. Tais laikais, kuriuos dabar ėmėme vadinti stagnacijos laikais, buvo pastatytas paminklas Maironiui Kaune — mieste, kur jis gyveno ir kur dabar yra Literatūros muziejus. Paminklą sukūrė žymus dabarties skulptorius Gediminas Jokūbonis. Įdėmiai žvelgia poetas į savo miestą, o už jo figūros tarytum skleidžiasi dvasios sparnai. Puikus paminklas! Atidengiant paminklą, žmonės turėjo ką pasakyti Maironiui ir apie Maironį. Ir aš tada buvau parengęs savo žodį poetui. Bet paminklas buvo atidengtas tylom. (Tai apmaudu.) Didysis eilėraščio meistras vertas išgirsti atsakomąjį savo ainių pripažinimo žodį. Tada jo nebuvo. Jis skamba šiandien. Šiandien žurnalas „Litva literaturnaja" skelbia Maironio eilėraščių geriausio vertimo konkursą.

Šiandien mums aišku, kaip buvo, beje, aišku ir vakar, kad Maironis — svarbiausia grandis tautos nacionalinio savitumo suvokimo grandinėje. Maironio grandis jungiasi su Donelaičio ir su Baranausko grandim. Taip susidarė vieninga lietuvių poetinio genijaus trejybė: Donelaitis—Baranauskas—Maironis.

Žemaičių konsistorijos prelatas ir oficiolas, Peterburgo dvasinės akademijos ir Kauno universiteto profesorius, aukštos kultūros žmogus, Maironis skaitė pasaulinės literatūros kursą. Jis studijavo istoriją ir teologiją. Įgimta nuojauta ir didis išsilavinimas leido jam pažeisti nusistovėjusias pasaulinės literatūros dėstymo tradicijas. Jis manė, ir mes dabar manom, kad greta anglų, pran-

cūzų, vokiečių, italų literatūrų būtina pažinti ir dėstyti Indijos, Kinijos, Irano, Skandinavijos ir kitų tautų literatūras. Jis neskirstė tautų į dideles ir mažas, o matė visą pasaulio kultūros panoramą ir turėjo nuomonę apie kiekvienos tautos įnašą į ją. Tai buvo nauja.

Kadaise akademikas Kostas Korsakas yra rašęs apie Maironio „spalvingą universalią paletę", turėdamas omeny šitas jo, kaip mąstytojo ir kūrėjo, ypatybes.

Mums džiugu, kad lietuvių poetas drauge su kitomis literatūromis (vokiečių, prancūzų, lenkų) puikiai išmanė ir rusų literatūrą nuo Puškino iki Feto, nuo Lermontovo iki XX amžiaus pradžios poetų. Džiugu mums, kad studento Maironio pasisakymas dėl lietuvių kalbos teisių pirmąkart buvo išspausdintas rusiškame laikraštyje („Novoje vremia").

Kaip klasikinės eilėdaros gerbėjas, Maironis karštai stojo prieš modernų ir bergždžią eksperimentavimą, prieš minčių ir vaizdų narplynę ir chaosą. Jis ironiškai yra sakęs, kad kai kuriuos tuometinių avangardistų eksperimentus galima vienodai skaityti ir iš viršaus į apačią, ir iš apačios į viršų. Maironį erzino eilėraščio formos, struktūrinio pagrindo išskydimas. Jis įspėjinėjo dėl turinio tuštumo. Sakysim, Paryžiuje ir Londone seniai jau praėjus tokių poetinių kelnyčių ir sijonėlių mada, o Vilniuje ir Kaune ji tik prasideda, ir dar smarkiai vėluodama.

Lietuvių klasikos poetinės ugnies sergėtojas, jis buvo didis autoritetas naujoms lietuvių skaitytojų kartoms. Jis gynė harmoniją, saiką, grožį. Čia jis Gėtės ir Šilerio, Mickevičiaus ir Puškino bendražygis.

Eilės — stipriausios ir švelniausios kalbos grožio reiškėjos. Lyrikas, poemų ir dramų autorius, Maironis tobulino savo kūrinius, jų stilių. Švarus vakarykštis rankraštis rytoj jau virsdavo kitos poemos juodraščiu (pavyzdžiui, poema „Tarp skausmų į garbę"). Iš leidinio į leidinį vis stipriau ir skaidriau skambėjo „Pavasario balsai", šešiskart leisti, poetui esant gyvam. Daugelis eilėraščių įėjo į chrestomatijas ir antologijas, negana to — virto liaudies dainomis. Maironis vienas pirmųjų įvertino dainų reikšmę, manydamas, kad jos yra geriausia būsimų poetų mokykla. Vienas pirmųjų jis įvertino ir Donelaičio bei Baranausko reikšmę. Per stebuklingą Maironio prizmę abu jie — ir Donelaitis, ir Baranauskas — pasirodė nuostabiai artimi mūsų dienoms.

Tai apie pirmtakus. O jei kalbėsime apie pasekėjus, čia priklausomų nuo Maironio pamatysime daugelį. Lyrinė dainiška stichija pasirodys artima poetams nuo Janonio iki Nėries ir Šir-

vio. Baladės ir istorinė dramaturgija, trilogija apie Vytautą Didįjį bus pranašai tokių menininkų, kaip Sruoga, Grušas, Mykolaitis-Putinas.

Ypač dideli Maironio nuopelnai, kad jis galutinai įtvirtino lietuvišką silabotoninės eilėdaros variantą ir sukūrė juo šedevrų, iš kurių mokėsi ir mokosi žmonių kartos. Iki tol buvo manoma, kad lietuvių silabotoninė sistema atėjusi iš svetur. Iš tikrųjų tai natūrali lietuvių kalbos fonetinių dėsningumų išdava. Liaudies kalbos melodikoje, lietuviškose giesmėse jau glūdi ritminiai pradai. Ir tai parodė Maironis. Ir apie tai parašytos monografijos. Turiu galvoje Zaborskaitės, Girdzijausko, Nastopkos, Gineičio ir kitų tyrinėjimus.

Mes mėgstam net ir mylimiems autoriams klijuoti įvairiausias etiketes.

— Kas šitas poetas? — klausiama. Ir atsakymas vienareikšmis: arba optimistas, arba pesimistas — be jokio gyvenimiško variantiškumo ir visų žmogiškųjų būsenų pustonių.

Mes tebekalbam apie Maironį — romantikas. Ar tikrai taip? Nesunku įrodyti, kad jis ir realistas. Jis mąstytojas, nagrinėjantis dvasios gyvenimo reiškinius ne tik šios dienos požiūriu, bet ir „sub specie aeternitatis", tai yra amžinybės požiūriu. Galima sakyti, kad šiandien Maironis priartėjo prie mūsų, bet dar teisingiau sakyti, kad mes priartėjom prie jo. Ir čia jo ir mūsų sėkmė.

Man suteikta didžiulė garbė būti pakviestam į šį iškilmingą Maironio gimimo 125-ųjų metinių vakarą.

Šlovė Poetui ir šlovė tautai, pagimdžiusiai tokį Poetą.

MARA SVYRĖ

BRANGUS IR SUPRANTAMAS

Tėvynės dainos, jūs malonios,
Taip širdį žadinat saldžiai!
Kodėl tai mūsų gražios ponios
Negieda jūsų gan seniai?
Akutės melsvos, rankos baltos,
Bet širdys jų kaip ledas šaltos.

Nepaprastai šiuolaikiškai skamba šios Maironio eilutės (į latvių kalbą jas yra išvertęs Paulis Kalva). Dar praėjusio šimtmečio pabaigoje genialus poetas tarytum žinojo, kad pavojus pamiršti liaudies dainas ir šalta širdis, kaip šito pamiršimo pasekmė, bus aktuali problema po 80 ir po 100 metų taip pat. Skaitydama 1981 m. latvių kalba išėjusį Maironio rinkinį „Pavasario balsai" (rinkinys neužsigulėjo ant prekystalių, kaip ir Donelaičio knyga, kaip tikrų šiandieninės Lietuvos lyrikų rinkiniai), aš, tiesą sakant, nesistebėjau šiandieniniu Maironio eilėraščių aktualumu. Tai natūralu, jeigu jie — didi poezija.

Truputį stebėjausi, kad Maironio poezija artima latvio Eduardo Veidenbaumo poezijai; jo 120-metį minėjome spalio pradžioje. Vienas kitą esant jie, ko gero, nė neįtarė. Veidenbaumas mirė 1892-aisiais 24 metų amžiaus, palikdamas 80 eilėraščių, gal dygesnės intonacijos negu to dešimtmečio Maironio eilėraščiai, bet labai artimos tematikos, panašių išgyvenimų. Čia ir panieka tiems, kurie svajoja vien apie buitinę gerovę ir saldžius sapnus, čia ir nusiminimas, kam Dievas davė poetui širdį, kurios negali neskaudėti dėl visų, čia veržimasis ten, kur griaudžia kova. Ir Maironio, ir Veidenbaumo poezijoje yra tas troškimas būti ten, kur švilpia kulkos, kur kyla į kovą pavergtieji.

Ir bendros taip pat mintys, jog gyvenimas trumpas ir neįmanoma atlikti visko, kas skirta likimo. Tai, žinoma, amžinos te-

mos. Maironį ir Veidenbaumą suartina mąstymo ir raiškos formos.

Skaitydama „Jūratę ir Kąstytį", pagalvojau štai dar ką: gerai būtų, jei Maironio ir folkloro Jūratė, kaip kad Pumpuro ir Rainio Laimduota ir Spyduola, nebetarnautų tiems, kurie duoda vardus restoranams, kavinėms, kirpykloms, radijo imtuvams ir kitiems daiktams, o būtų brangūs kiekvieno lietuvio, kiekvieno latvio širdžiai. Ir kiekvienam savo atskirai, ir abiem kartu taip pat.

ANTANAS JUŠKA

VISĄ LAIKĄ LYDĖJO MANE

Gerbiamas prezidiume, taurioji auditorija!

Aš — Maironio žemės čiabuvis, jo knygų skaitytojas. Mano dvasia mito jo posmais. Džiugu šiandien ir prasminga, kad mes atsiremiame į praeities iškilniausias asmenybes. Tai kolonos, ant kurių rymo mūsų, lietuviškoji, kultūra.

Štai du vaizdeliai.

Pirmojo pasaulinio karo nuniokota Lietuva ir Betygalos, Pasandravio pakraštys. Į tuščius, apkasų išraustus dirvonus pabėgėliai susirinko kurti iš naujo savo buities. Kūrėsi mokyklėlės, ten deklamavo, nualintam artojui reikėjo žodžio. Ir buvo jis — Maironio.

Po S. Šimkaus organizuotos dainų šventės Betygaloje įvyko saviveiklininkų ataskaitinis koncertas. Po S. Šimkaus, T. Brazio harmonizuotų liaudies dainų suskambo Maironio eilės, pakylėtos J. Naujalio muzikos sparnų. Kiekvienas žodis naujas, valstiečiai jo klausėsi, juos jaudino ta nepaprasta harmonija. Ir žiūriu, stebiu, kaip žiba slapukė ašara ant artojo skruosto. Koks gilus išgyvenimas! Maironio poezijos strėlė pasiekė patį taikinio centrą. Juk visa tai, kas ten, poezijoje, buvo,— visa buvo artojo patirta, išgyventa: ir tos dirvos, tie miškai, tie apšalę langai, ir visa, kas buvo minima Maironio posmuose. Bet sodietis, valstietis, artojas — nemokėjo išreikšti. O čia taip staiga, taip kondensuotai, taip gražiai buvo išreikšta jo vidinė įtampa. Čia buvo išspręstos jo kasdienybės lygtys. Tai buvo gilus psichologinis momentas, kurį aš supratau iš šio laiko, iš dabarties, iš šios dienos pozicijos.

1931 metai. Buvo gera mokytoja, žagarietė Valerija Ramonaitė — taip skaniai išmokė, taip skaniai deklamavo, kaip duoną valgė. Va ir aš užsimaniau padeklamuoti „Vilnių" — pačiam Maironiui. Stovi prie bažnyčios Maironis, eina į kleboniją — aš

iš paskos. Bet pasižiūriu į save — koks skurdus aš piemenėlis! Kaip aš netinku ten. Suglumęs, sutrikęs grįžau namo. Bet „Pavasario balsų" tomelis visą laiką lydėjo mane.

Aš matau jo posmuose didį meistrą, puikų architektą, kur potekstėse slypi tokie brangūs elementai, kaip vaizdas, kaip jausmas, kaip protas. Jis man stūkso lietuvių literatūros plote kaip didžiulė piramidė su didžiaisiais simboliais: arklu, knyga, lyra. Argi tai ne dabarties paralelė? Tai darbas, tai mokslas, tai menas. Argi nepajutome mes savo širdyje po gero spektaklio, po geros kalbos, po pavykusio koncerto, kokia tai didi dvasinė palaima!..

Spalio dešimtą aš stoviu tarp dviejų upelių kaip kokioj Mesopotamijoj ir žiūriu minėjimo Pasandravy. Ir galvoju: štai lietuvių poeziodromas. Iš čia pakilo sparnuoti jo žodžiai.

Mūs kukliam mokyklos muziejėly stoviu ir galvoju: ne už save, bet už tuos valstiečius — Onos ir Aleksandro sūnui, Jonukui, Lietuvos didžiajam dainiui, aš nusilenkiu.

DMITRO BELOUSAS

JO ŠIRDY — VISA LIETUVA

Važiuodamas akmenuotais Lietuvos laukais, mintimis aprėpdamas jos sunkią praeitį ir prisimindamas, kokius ryškius talentus yra davus ši žemė, čia pat įsivaizduoji, kaip sunkiai jie turėjo laužtis pro užtvarų ir draudimų akmenis!

„Kai Dievas atkreipia savo maloningą žvilgsnį į tautą, šalį, jis pasiunčia jai žmogų, paženklintą poezijos palaimos,— kalbėjo kadaise gruzinų klasikas Ilja Čavčavadzė.— Apie tautos kilnumą ir didybę visų pirma sprendžiama iš to, kiek ji turi dainių ir rašytojų".

Kai Lietuva neturėjo Maironio, ji turėjo dvi poezijos viršūnes — Donelaitį ir Baranauską. Pasirodžius Maironiui, jie jau buvo trise, o paskui radosi vis daugiau ir daugiau...

Per Didįjį Tėvynės karą aš dirbau Maskvoje, radijo stotyje, kurios programos būdavo transliuojamos Ukrainos partizanams. Mūsų kaimynystėj dirbo lietuvių redakcija, o joje — Jonas Šimkus, Juozas Baltušis, Vacys Reimeris... Iš mūsų ukrainietiškos studijos į eterį sklido Ševčenkos eilės. Prie lietuvių mikrofonų skambėjo Maironis:

Ranka mus spaudžia geležinė,
Krūtinę apkala ledais:
Uždekim meile sau krūtinę!
Į kovą stokim milžinais!

Tas ne lietuvis, kurs tėvynę
Bailiai kaip kūdikis apleis;
Kursai pamins, ką bočiai gynė
Per amžius milžinų keliais.

Po karo mūsų poetas, akademikas Pavelas Tyčina pasiūlė žurnalo „Vitčizna" redakcijai, kur tuomet dirbau, pristatyti lietuvių poeziją. Kai aš iš Lietuvos parvežiau medžiagos, Pavelas

Grigorjevičius išvertė kaip tik Maironį — „Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka..."

Štai šitaip aš susidomėjau Maironiu. Jaudino jo eilėraščiai „Miškas ūžia", „Lietuvis ir giria", „Mano gimtinė", „Lietuva brangi". Bet, prisipažinsiu, versti man iškart nesisekė. Tik kai išverčiau Baranausko „Anykščių šilelį" ir Dionizo Poškos „Mužiką Žemaičių ir Lietuvos", tarytum giliau prasivėrė Lietuvos likimas, jos klasika. Ir štai dabar jau esu išvertęs beveik visą „Pavasario balsų" knygą.

Maironis mums itin artimas. Juk jis mokėsi Kijevo šv. Vladimiro universitete. Beje, rytoj jis vėl sugrįš į universitetą, pabus tarp jo istorinių sienų: Ševčenkos universiteto aktų salėje įvyks Maironio vakaras. Ukraina pagerbia įžymųjį Lietuvos dainių.

Neilgai tesimokė Jonas Mačiulis Kijeve. Bet kaip tik čia, žinom, jis susidomėjo Puškinu, Lermontovu, Ševčenka... Rasti Maironio dokumentai, kur rašoma, kad jis buvo gero elgesio; kitaip ir neįmanoma įsivaizduoti lietuvio — tik kaip doro ir sąžiningo žmogaus.

Sunku pasakyti, kaip jaunasis lietuvis skyrėsi su Kijevu, kokius išsinešė atminty universiteto profesorių paveikslus, kokie susitikimai jam įsiminė. Bet negalėjo, matyt, nelikti jo širdy dainingos ukrainiečių tautos dvasios pėdsakų. Šiaip ar taip, kai verčiau jo dainas „Ten, kur Nemunas banguoja...", „Už Raseinių, ant Dubysos...", mane jaudino kažin kokie nežymūs mūsų dainų atbalsėliai, lyg būtų jie grįžę į ukrainietišką stichiją.

Taigi Maironis išvažiavo į Kauną, atiduodamas pirmenybę dvasiniam išsilavinimui... Kai iškyla reikalas publikuoti Maironio portretą, kai kas prasitaria, ar nereikėtų nuimti grandinėlių nuo jo drabužių. Bet kai aš prisimenu jo daininguosius „Pavasario balsus", jo meilę tėvynei, gimtajai kalbai, galvoju: svarbu, kokia širdis plaka po tais drabužiais. O plakė jo krūtinėj dora savo žemės sūnaus širdis. Ne veltui daugelis jo eilėraščių virto liaudies dainomis...

Įdomu, kaip įeina romantikas Maironis, lietuvių tautinio atgimimo dainius, literatūron, į kurios kalbą jį verti, šiuo atveju — į ukrainiečių. Kontrastingu praeities priešinimu dabarčiai jis nuostabiai siejasi su Tarasu Ševčenka. Kreipiniu „Ar tą galią suteik, ko ta trokšta širdis, / Taip galingai išreikšt, kaip ir tu, Baltija!" Maironis netikėtai ir jaudinamai susisieja su Ivanu Franko. Neseniai man teko būti Bulgarijoje — patyriau, kad ir šiai slavų tautai Maironis pažįstamas ir artimas, labiausiai dėl

slavų išsivadavimo iš osmanų priespaudos kovų motyvų „Jaunosios Lietuvos" poemoje.

Yra tam tikras Maironio stebuklas, fenomenas. Jame nesenstantis užtaisas. Esmė, matyt, ta, kad čia susilieja nuoširdumas, jausmų tikrumas ir išpažinties vaiskumas.

Jo širdy — visa Lietuva. Ir kai priglundi prie jo poezijos verdenės, įsilieji į lietuvišką gamtą, pajunti lietuvio širdingumą. Maironis įkūnija savo tautos, lietuviškos dvasios nemirtingumą. Ir tai laiduoja mūsų draugystės, sutvirtintos pergalingojo Spalio, nemirtingumą. Laisvų laisvos draugystės. Juk negalima mylėti kitų tautų, kai nemyli savosios. . .

Brangūs draugai! Ačiū už suteiktą galimybę dalyvauti šiandieninėse iškilmėse. Džiaugiuosi dar kartą išgirdęs Maironio apdainuotų miškų ūžimą, jo upių pliuškenimą, išgirdęs jo numylėtos kalbos muziką.

JUSTINAS MARCINKEVIČIUS

PAVASARIO BALSAI PASANDRAVY

(MAIRONIS)

I

Nulijo padubysiais.
Atsivėrė dvasia ir nulijo.
Žodžiais nulijo. Skalsiais.
Atgijo širdys. Prigijo.

Aukštyn, vieversiai ir vaikai!
Garsyn, basi ir vyžoti!
Kaipgi tu gyvas likai,
durtuvu persmeigtas žodi?

Kaip, žiemkentėli, o kaip
tu iškentei žiemą ir šaltį?
Gal jau mainos laikai,
kad sugrįžti į mūs šalį?

Kad iš kantičkų veržies,
į žmogų kyli, kaip į kalną? —
Girdėt — iš kalbos geležies
kalvėj kažką jau kala.

Kas ten tokie ankstyvi,
kieno ten taip užsimota?
Tai žodį Pasandravy
kaip dalgį — tveria į kotą.

Paimk jį — ir atsitiesk.
Pašėlo tauta, pašėlo:
ji, su žodžiu ant peties,
į sukilimą išėjo.

II

Viešpatie, tu juk matai
sunkų knygnešio kelią.
Sako, kad tu skaitai
kiekvieną mūsų knygelę.

Žiūrėk, prie vargingos trobos
žmogus Lietuvėlę augina.

Atleisk jam, kad iš kalbos
sau Dievą sutvert mėgina.

Gal jis ir teisybę sukurs,
jei šitaip maištingai kyla,
nors ir nežinodamas, kur:
į ateitį, ar į kilpą.

III

Ak, moterys! Jos ilgai
nakčia akių nesumerkia:
vaidenasi — lyg vaikai,
lyg vyras tremiamas verkia.

Dangau, tu net vabzdžiui menkam
paberi būties burtų,—
tai kam tada reikia, kam,
kad mūsų nebūtų?

Apkala dvasią spygliais.
Pasaulis mato — ir tyli.
Paleisk savo balsą, paleisk,
Pasandravio kikili!

IV

Aušra baikšti ir drovi,
dar pusė dangaus tamsybėje.
Pavasaris Pasandravy.
Teisybė dar kosti Sibire.

Bet iš Donelaičio lazdos
ji pumpurą jau išleido.

Jau greit ir Maironis giedos —
kikilis
ant imperijos ledo.

Paberk jo giesmei palest,
papūsk į jo dvasios žaizdrą,
jo žemę lūpom paliesk,
patepk ją kalba — kaip žaizdą.

V

Broleliai, atgis, atsigaus,
kas peržiem išsilaikė.
Štai, artinas prie žmogaus —
eilėraštis ar obelaitė —

ir taisos baltai pražyst.
Vaikelis ropščias per slenkstį:
kol jis kalbos geležy —
nieks nepajėgs jo prilenkti.

Aukštyn, vieversiai ir vaikai!
Garsyn, basi ir vyžoti!
Ačiū, kad gyvas likai,
Dvaruos apspjaudytas žodi.

Gimtasis, baltasis — tu
niekad nieko nepuolei.
Buvai mums bado metu
bulvė, rasta pasuolėj.

VI

Pavasaris. Anava,
Maironis jau žydi.
Žmogau, net svaigsta galva,
žiūrint į šitokį žydrį.

Ateina padubysiais
ir stoja prie dvasios darbo.
Atskrenda padebesiais
ir burnas mums atidaro.

Pavasaris Pasandravy.
Kikilis striksi po dirvą.
Jau, rodos, visi, kas gyvi,
rašto dirvonuose dirba.

Nubudom kalbos geležy.
Prašvitom, raides pažinę.
Ir perskaitėm šitaip: „Graži
tu, mano brangi tėvyne!"

MOKSLINĖ KONFERENCIJA

JONAS LANKUTIS

MAIRONIO KŪRYBOS TYRINĖJIMUS PLEČIANT

Žodis pradedant mokslinę konferenciją

Maironis — lietuvių tautos dvasinė tvirtovė, kuri išliko nesugriaunama smarkiausių socialinių, politinių ir kultūrinių permainų laikais. Maironis ne šiaip žodžio meistras ir literatūros klasikas, o įtakingiausias liaudies patriotinių jausmų žadintojas, labiausiai tautos istorinę atmintį ir etninį bei moralinį gyvybingumą aktyvinęs poetas. Jo kūriniai formavo naujas lietuvių visuomeninio gyvenimo nuotaikas XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje, stipriai paveikė visą mūsų nacionalinės kultūros raidą. Jo asmenybė tapo nacionalinės būties simboliu, kuris vienijo ir vienija net ir skirtingų ideologinių įsitikinimų tautiečius.

Kita vertus, matome, jog nė vieno lietuvių rašytojo kūrybinis likimas nebuvo toks permainingas kaip Maironio. Anksti pelnyta klasiko aureolė neapsaugojo poeto nuo kritiškų vertinimų, netgi įnirtingų priekaištų. Jų negailėjo nei idėjiniai oponentai, nei artimi bendražygiai. Netgi Juozas Tumas-Vaižgantas, parašęs pirmąją monografiją apie „Pavasario balsų", „Jaunosios Lietuvos" ir daugelio kitų kūrinių autorių, taip reikliai pasvėrė visas atgimimo dainiaus veiklos teigiamybes ir trūkumus, kad atrodė, jog nedaug kas iš jo palikimo ir teišliks ateinančioms kartoms. O vėliau būta ir drastiškų bandymų nuversti Maironį nuo aukšto sosto lietuviškajame parnase. Nesustingo jis paminklinėje bronzoje nė tarybiniu laikotarpiu. Būta čia ir negatyvaus, ir riboto, ir vulgarizuoto vertinimo, bet laipsniškai formavosi objektyvus ne tik istorinės, bet ir nūdienės Maironio reikšmės supratimas. O štai šių 125-ųjų poeto gimimo metinių renginiuose pamatėme niekad neregėtą kūrėjo triumfą, be galo jaudinančią pagarbos ir meilės jam apoteozę. Maironis gal ir netikėtai, o iš tikrųjų visiškai dėsningai įsiliejo į dabartinį mūsų dvasinio atsinaujinimo procesą. Žodžiu, tai pirmas stambus mūsų literatūros reprezentantas, patekęs į tokį judrų visuomeninio ir kultūrinio gyvenimo srautą.

Maironio asmenybė ir kūryba — didžiulis mokslinio tyrinėjimo objektas. Tai aktyviai spinduliuojanti, iki galo neįspėta žvaigždė Lietuvos padangėje, į kurią nuolat turi būti nukreipti humanitarų teleskopai. Galime pasidžiaugti, kad Maironis tyrinėjamas ne mažiau už kitus žymiuosius lietuvių klasikus. Ypač daug padaryta per pastaruosius tris dešimtmečius, kai pasirodė akademiniai lietuvių literatūros istorijos veikalai, maironianą išjudinę Vinco Mykolaičio-Putino, Kosto Korsako, Antano Venclovos, Leono Gineičio straipsniai, pagaliau išsami, gausiais faktografiniais duomenimis prisodrinta ir įžvalgia tekstų analize pagrįsta Vandos Zaborskaitės monografija „Maironis", kuri tarytum susumavo visų ankstesnių tos temos tyrinėjimų rezultatus. Naujas etapas buvo apibendrinantys lietuvių literatūros krypčių, žanrų, stilistikos bei poetikos tyrinėjimai, kuriuose vienaip ar kitaip aptariami Maironio meninės struktūros ypatumai, išryškinami specifiniai jo kūrybos poveikio aspektai. Tai akivaizdžiai atsispindi Vytauto Kubiliaus, Juozo Girdzijausko, Kęstučio Nastopkos, Ričardo Pakalniškio, Irenos Slavinskaitės, Elenos Baliutytės darbuose. Vertinga taip pat išeivijos maironiana.

Tačiau paskutinis taškas čia niekada negalės būti padėtas. Prie Maironio asmenybės ir kūrybos problemų nuolat reikės grįžti. Kiekviena karta iš naujo turės atrasti savąjį Maironį, savaip prie jo šlietis, savaip į jį atsiremti, savaip su juo polemizuoti. Nėra abejonės, kad maironianos problematikai nagrinėti galėtų ir turėtų būti įsteigtas specialus filologinių tyrinėjimų padalinys. Kol tokių išteklių neturime — belieka pasinaudoti jubiliejinių renginių progomis ir galimybėmis.

Štai ir ši jungtinėmis respublikos mokslininkų jėgomis surengta konferencija leidžia mums nusibrėžti perspektyvias tolesnių Maironio kūrybos tyrinėjimų gaires, jeigu ir neišspręsti, tai bent iškelti tuos klausimus, kuriuos diktuoja mūsų humanitarinių mokslų raida ir ypač nauja visuomeninio ir kultūrinio gyvenimo situacija. Turime ir visai praktišką tikslą — nutiesti pagrindus naujai kolektyvinei monografijai apie Maironį (šios konferencijos pranešimų pagrindu rengiami platesni straipsniai ir studijos specialiam Lietuvių kalbos ir literatūros instituto tęstinio leidinio „Literatūra ir kalba" tomui).

Pamėginsiu bent trumpai suminėti keletą problemų, į kurias, mano manymu, reikėtų atkreipti dėmesį nagrinėjant Maironio kūrybą.

Pirmiausia, matyt, derėtų prisiminti Kosto Korsako 1969 m. akcentuotą pageidavimą, kad plačiau ir detaliai būtų analizuoja-

mas vadinamasis trečiasis Maironio kūrybos periodas (1918—1932 m.), pakitęs poeto požiūris į tikrovę nepriklausomos Lietuvos valstybės įsikūrimo ir gyvavimo laikotarpiu. Tai svarbus visuomeninių, politinių ir kultūrinių pakitimų etapas, sąlygojęs labai prieštaringus didžiojo menininko išgyvenimus bei nuotaikas (poema „Mūsų vargai", draminė trilogija, vėlyvoji lyrika). Poetas matė savo išaukštintų tautinių idealų įsikūnijimą ir kartu jų moralinę devalvaciją. Šie reiškiniai turėtų susilaukti objektyvaus ir gerai argumentuoto aptarimo. Be abejo, tai sociologinė problema. Bet ji susisieja ir su kai kuriais meninės pasaulėjautos, poetikos bei stilistikos klausimais.

Antras svarbus uždavinys — atskleisti Maironį — didžiųjų būties problemų analitiką, ontologinių apmąstymų ir likiminių išgyvenimų poetą, patyrusį ir meilės aistrų audras, ir kūrėjo vienatvės tragizmą, ir nenumaldomą grožio bei gėrio troškimą. Mes dar neaprėpiame poeto meditacinių horizontų, jo dvasinės aiškiaregystės galių, pastangų formuoti filosofinę laiko, erdvės, žmogaus ir gyvenimo esmės sampratą. Čia įeitų ir toks opus klausimas, kaip Maironio religinių temų bei motyvų gilesnė analizė, moksliškai objektyvus jų vietos ir prasmės nusakymas poeto ideologinių, etinių ir estetinių koncepcijų sistemoje. Tai galėtų būti perspektyva kompleksiniams literatūrologų bei filosofų tyrinėjimams. Mąstymas apie „daiktų pradžią" — nuolatinis Maironio kūrybos motyvas. Jo išverstuose posmuose iš indų „Rigvedos" iškelti jį patį kamavę filosofiniai klausimai:

Tai kas gi pasakys? Ir kas tai visa žino,
Iš kur ta visata? Ir kas ją pagamino?
Jei su pasauliu drauge ir dievai sutverti,
Tai kas gi bepajėgs mums paslaptį atverti?

Labai aktualu giliau įprasminti Maironio istorinį mąstymą, jo poetizuotas praeities ir dabarties jungtis. Istorija, laikų ryšys šio menininko pasaulėjautoje yra svarbi būties dimensija, reikšminga ne vien nacionaliniu, bet ir bendražmogišku aspektu. Kol kas apie tai kalbėta bendrais bruožais arba vienpusiškai. Dabar atėjo metas pagvildenti šiuos klausimus naujoje šviesoje.

Dar daug galimybių lyginamajam ir tipologiniam Maironio kūrybos tyrinėjimui. Su „Pavasario balsų" autorium siejame lietuviškojo romantizmo sąvoką. Tačiau detalesni šio reiškinio kontūrai tebėra nenubrėžti. Čia ypač vaisingas galėtų būti maironiškojo kūrybos modelio gretinimas su kitų tautų romantinės (ir ne vien romantinės) literatūros ypatumais. Ne mažiau svar-

bios čia būtų ir individualinės paralelės — Maironio lyginimas su žymiausiais lietuvių kultūros reprezentantais, taip pat jo kūrybinių sąlyčių bei analogijų su pasaulinės literatūros klasikais detalesnis analizavimas. Problemų problema yra tautosakinės poetikos (arba, anot B. Sruogos, „valstietiškumo") ir klasikinių literatūros motyvų bei vaizdinių simbiozė Maironio kūryboje (įdomus S. Gedos pasakymas, kad Maironis — „romėniškos dvasios" poetas; už to daug kas slypi). Svarbi, be abejo, ir Maironio stilistikos sąveika su nacionalinės kalbos procesais.

Nuolat teks grįžti prie temos — Maironis ir dabartis. Čia svarbūs ne vien poeto idėjinio aktualumo momentai, tai ypač akivaizdu, bet ir jo tradicijos, jo meninių sugestijų gyvybingumas. Žinoma, Maironio poveikis šių dienų literatūrai reiškiasi kitaip negu XIX ir XX amžių sandūroje ar Antrojo pasaulinio karo metais, kai atsiskleidė nepaprasta Maironio poetinių klišių galia. Dabar jis jaučiamas gilesniuose meninės struktūros kloduose ir nėra lengvai iššifruojamas. Kita vertus, esama ir akivaizdžių maironiškos poetinės programos analogijų kai kurių šiuolaikinių mūsų žodžio meistrų kūryboje ir jas taip pat verta paanalizuoti.

Iškyla ir vertinimo kriterijų problema. Vartydami įvairiais laikais parašytus kritikos atsiliepimus apie Maironio kūrybą, pastebime charakteringą bruožą — kuo toliau tolstama nuo poeto, tuo labiau užsitušuoja jo kūrybos trūkumai, apie kuriuos gana griežtai rašė amžininkai (koks kritiškas jo atžvilgiu buvo V. Mykolaitis-Putinas!). Ilgainiui formuojasi klasiko patina, apiblunka pasaulėžiūros prieštaravimai, stambesniais bruožais iškyla tai, kas turi nenykstančią vertę. Šiandien esame linkę ir turime daugelį ankstesnių vertinimų pakoreguoti. Bet iškyla ir pavojus nuslysti į tuštoką patetiką, jubiliejinį paradiškumą, vienpusiškus teiginius. Mūsų uždavinys — išsaugoti mokslinį objektyvumą, plėtoti gerai argumentuotą Maironio literatūrinio palikimo analizę.

Be abejo, kelios čia nužymėtos gairės toli gražu neaprėpia visų maironianos uždavinių ir perspektyvų. Manau, kad gausus šios mūsų konferencijos pranešėjų būrys detaliau išryškins daugelį paminėtų problemų, taip pat iškels ir naujų temų. Leiskite išreikšti viltį, kad šis svarbus humanitarinės minties forumas duos reikšmingų mokslinių rezultatų ir bus skambus baigiamasis didžiojo lietuvių literatūros klasiko Maironio jubiliejinių metų akordas.

VANDA ZABORSKAITĖ

MAIRONIS IR KAI KURIOS LIETUVIŲ KULTŪROS PROBLEMOS

Maironio reikšmei suprasti per maža yra grynosios literatūros mokslo, nes jis yra bendresnio pobūdžio mūsų kultūros apraiška, tautos pasaulėvaizdžio, jos mąstymo ir jautimo būdo dalis, o drauge ir jį formuojantis veiksnys. Literatūra visados žymia dalimi lemia tautos mentalitetą, bet Maironio vaidmuo yra, regis, ypač ženklus. Svarbūs pasaulėvaizdžio elementai yra ne tik poeto kūrybos motyvai, idėjos, emblemos, bet ir pats jo vardas yra simbolis, išreiškiantis pažiūrų, įsivaizdavimų ir emocinių reakcijų kompleksą. Jį suprasti ir apibūdinti, išsiaiškinti, kaip jis funkcionuoja, kokias patiria transformacijas,— tai suprasti kai kuriuos esminius mūsų kultūros dalykus — kokie buvome, kaip keitėmės ir kokiais tapome dabar.

Nepretenduodama šiuos dalykus išsamiau ir visapusiškiau apibūdinti, apsiribosiu tik vienu kitu aspektu: rūpėtų 1) Maironį susieti su dabarties mūsų kultūros kai kuriomis pusėmis ir 2) stabtelėti prie paties Maironio lietuvių kultūros poetinio reflektavimo.

Maironio minėjimo iškilmės jau eina į pabaigą, tad laikas iškelti ir vieną kitą pastebėjimą, padaryti vieną kitą išvadą.

Ką parodė įvairiopi, gausūs, beveik visą Lietuvą apėmę renginiai? Sausakimšos (su labai retomis išimtimis) salės liudijo visuomenės poreikį dalyvauti kultūroje, dvasinį alkį, pozityvų nusiteikimą kultūrinių vertybių atžvilgiu. Bet, antra vertus, privertė susimąstyti kai kurie auditorijos klausimai, pasvarstymai. Jie rodė, kaip trūksta žinių apie mūsų literatūrą, kultūrą, istoriją. Yra akademinis mokslas, bet mes labai menkai turbūt įsivaizduojame, kaip ir kiek jo rezultatai pasiekia visuomenę ir kaip ją veikia. Kol neturime literatūros sociologijos, kol literatūros funkcionavimas visuomenėje beveik netyrinėjamas, tik intuityviai ir apgraibomis tegalime nuspręsti, kokia yra mūsų visuomenės literatūrinės, ir apskritai dvasinės kultūros situacija. Kal-

bant apie Maironį ir žvelgiant per jo funkcionavimo visuomenėje prizmę, galima net be tyrinėjimų pasakyti, kad padėtį iš dalies veikia leidybos spragos. Trūksta Maironio kūrybos tekstų. Platesni skaitytojų sluoksniai nepažįsta nei poemų, nei dramų, nekalbant apie negrožinius raštus, sakykim, Lietuvos istorijos tyrinėjimus. Trūksta įvairaus tipo leidinių apie poetą ir jo epochą — ir populiarių, ir specialesnių. Žinom, kad taip yra ne dėl neišmanymo ar blogos valios, o visų pirma dėl materialinės bazės silpnumo. Menkai savo kultūrinę funkciją atlieka televizija, kuri galėtų tapti rimta visuomenės ugdymo priemone.

Svarstymai apie visuomenės kultūrą tuoj pat išveda į švietimo problemas. Maironio minėjimai buvo langas ir į jas ir rodė, kokia literatūrinė, humanitarinė kultūra yra mokyklose. Suprantama, kad ne visur ji vienoda, ne visur vienodos galimybės. Nekelsime vienodų reikalavimų sostinės ir mažos gyvenvietės mokyklai (nors pasitaiko ir tokių atvejų, kai kaimas pralenkia sostinę). Bet imant kad ir sostinės ar rajono centro mokyklas, apie jų estetinį (o gal ir pilietinį) auklėjimą nemaža pasako, ar „Graži tu, mano brangi tėvyne" dainuoja visa salė, ar, sakykim, mergaičių sekstetas, ar daina skamba iš įrašo. Dar kartą pasitvirtina, kiek daug lemia mokytojas, jo asmenybė ir talentas. Plačiai yra žinomos Vilniaus 9-osios mokyklos lituanistės L. Abraitytė, V. Tapinienė. Bet koks atradimas buvo Paįstrio mokyklos vaikai, Krekenavoje vykusiame Panevėžio rajono minėjime sužavėję muzikalumu, poetinio teksto jautimu, kalbos kultūra ir visos parodytos kuklios kompozicijos skoningumu. Arba Betygalos Maironio vidurinės mokyklos mokytojas A. Juška, patraukiąs mokinių auditoriją ekspresyviu žodžiu ir autentiška dvasinės kultūros sugestija.

Bet yra ir didelį rūpestį keliančių dalykų. Daug kartų įvairiose mokyklose buvo pasidžiaugta: „Kaip puiku, kad pagaliau galima kalbėti apie Maironį!" O kodėl atrodo, kad anksčiau nebuvo galima? Juk Maironis jau gerą dvidešimtmetį funkcionuoja literatūros moksle, kaip ir nejausdamas apribojimų. Bet juos jautė (opiai jautė!) mokytojai. Ar čia kaltas jų apsidraudėliškumas? O gal labiau įtikėtina, kad tai rodo bendrą švietimo sistemos konservatyvumą? O gal čia ilgametės kultūrinės politikos rezultatas? Kalbant su mokytojais, kultūros namų, bibliotekų darbuotojais, matyti, kaip dažnas menkai įsivaizduoja mūsų kultūros istorinį kelią ir esmines jos vertybes. Kyla klausimas, kaip bendrojo lavinimo mokykla suvokia savo tikslus ir uždavinius, koks jos įnašas į dvasinę tautos kultūrą? Kokį požiūrį ji for-

muoja į literatūros procesą, jei tokia takoskyrinė figūra kaip Maironis yra (gal buvo?) nublankusi? Ar panaudojamas literatūros potencialas (ne tik Maironio, bet ir visos tautinio sąjūdžio literatūros) ugdyti visuomeniniam užsiangažavimui, brandinti demokratijos, tolerancijos, tautinės savigarbos ir kitų tautų gerbimo idėjoms?

Grįžtant į siauresnę svarstymų sritį — į literatūros mokslą, kritiką, literatūrinę publicistiką, tyrinėjančią ir vertinančią Maironį, galima būtų žiūrėti, kokių pasiekta rezultatų. Bet labiau vilioja pasidairyti ateities perspektyvų, pasižvalgyti, kokie darbai laukia.

Tebesančioms spragoms pastebėti nereikia didelio įžvalgumo. Jau susirinko medžiagos gerai studijai, kuri nušviestų Maironio recepciją, atskleidžiančią ištisą literatūrinės minties dramą, metodologijų kaitą, talentų ir temperamentų įvairovę — nuo S. Matulaičio, Z. Angariečio iki A. Jakšto, nuo Vaižganto iki B. Sruogos ir Putino, nuo pokario sociologų iki dabarties imanentinės kritikos ir struktūralizmo. Viliotų Maironio kūrybos poetinių interpretacijų įvairovė: parafrazės, parodijos, dedikacijos, kitokios poetinio įprasminimo ir meditavimo formos — vien Salomėjos Nėries eilėraštyje „Maironiui" kiek literatūrinių ir visuomeninių problemų susikryžiuoja! (Šią tematiką jau yra signalizavusi V. Daujotytė.)

Literatūros procese Maironis daugeliu požiūrių suvokiamas kaip atskaitos taškas vėlesniems literatūros reiškiniams (eilėdarai, poetinei kalbai, eilėraščio tipologijai ir kt.). Tačiau iki šiol berods tik J. Girdzijauskas, tyrinėdamas eilėdaros istoriją, žvelgė į Maironį kaip į nueito kelio apibendrintoją. Lietuvių poezijos kelias iki Maironio — tais pačiais poetinės kalbos, žanrų, lyrizmo požiūriais — dar nenušviestas, nors šios krypties darbai jau vyksta.

Maironio tyrinėjimuose dėmesys sutelkiamas į lyriką. Poemos, dramos aptartos tik bendriausiais bruožais, atsižvelgiant į žanro raidą. Yra dar mažiau teliestų Maironio literatūrinės veiklos pusių. Dėmesio nusipelno jo proza: publicistika, pamokslai, kalbos, istoriografija, laiškai, beletristikos bandymas — jų dalykinės ir stilistinės ypatybės. Detalesnės analizės tebelaukia jo vertimai, taip pat Maironio poezijos vertimai į kitas kalbas.

Tyrinėjimų laukia ne tik Maironiui esminė grožinė kūryba, bet ir kitos jo dalyvavimo kultūroje formos. Specialaus dėmesio nusipelno Maironio vaidmuo bendrinės kalbos formavimesi: tarmė ir bendrinė norma, akcentologija ir eilėdara, kalbos studi-

jos (kontaktai su A. Baranausku, K. Jaunium, J. Jablonskiu, F. Fortunatovu; rūpestis kalbos reikalais mokykloje; M. Valančiaus tekstų kalbinis redagavimas; F. Kuršaičio ir A. Šleicherio studijavimas). Ženkli Maironio vieta savo meto istoriografijoje, formuojantis Lietuvos istorijos koncepcijoms, populiarinant istoriją, kuriant visuomenėje funkcionuojantį jos vaizdą. Ženkli jo vieta etikos raidoje, teisinės minties istorijoje, sociologijoje.

Šitaip žvalgydamiesi, prieiname prie bendresnių dalykų, susietų su visu mūsų literatūros mokslu, jo spragomis ir bėdomis. Apie jas pašnekama seniai, tie patys dalykai kartojami, kalbant apie kiekvieną didelį ar didesnį rašytoją per panašius jubiliejus ar konferencijas. Reikia atlikti kai kuriuos darbus, kad mūsų žinojimas ir supratimas iš esmės pagerėtų, taptų vispusiškesnis.

Reikalinga pilna rašytojo bibliografija (dabar ji jau rengiama). Su dideliais sunkumais ir problemomis susiduria tekstologinis darbas. Kai dėl Maironio, daug problemų išspręs dabar pradėtas leisti raštų rinkinys, tačiau ne visas — tai matyti jau iš pirmojo tomo. Prieš akis — akademinis raštų leidimas — kaip ir visų stambiųjų mūsų rašytojų (iki šiol pasisekė vienam Donelaičiui). Tai pareikalaus labai daug darbo ir jėgų. Pagaliau — Maironio gyvenimo ir kūrybos enciklopedija arba metraštis. Jis padėtų patikslinti kūrybos chronologiją, atskleistų ryšių ir santykių įvairovę, įjungtų Maironį į jo istorinį laiką, visuomeninį kultūrinį gyvenimą, kuriame jis aktyviai ir daugiapusiškai reiškėsi. Šitoks pilnas žinojimas būtinas biografui, kūrybos komentatoriui ir interpretatoriui.

Visam tam reikia žmonių, etatų, lėšų. Į situaciją reikėtų pažiūrėti naujomis šių dienų akimis.

Kai kalbama apie persitvarkymą mokslo srityje, įmami dėmesin vien tikslieji mokslai ir jų ryšys su technine ūkine veikla. Mūsų Akademijos sistemoje yra jau sena tradicija humanitarinius mokslus traktuoti kaip antraeilius. Stinga supratimo, kad tautos kultūrai būtent jie yra svarbiausi ir lemiantys, tad jiems turėtų būti teikiamas jei ne prioritetas, tai bent lygus dėmesys. Kažin, ar verta labai džiūgauti, kad Lietuvos matematikai, fizikai ar chemikai kurioje nors srityje išplaukia į pasaulinius ar sąjunginius vandenis, kai yra nugyventas istorijos mokslas, kai dešimtmečiais neauga Lietuvių kalbos ir literatūros institutas, kai niekaip nepajėgiama įkurti menotyros instituto ir t. t.

Į humanitarinių mokslų sritį neperkeliamos intelektualinių jėgų integravimo problemos bei perspektyvos. Čia tebeviešpatauja kraštutinis žinybiškumas, skiriantis vieną aukštąją mokyklą

nuo kitos, Akademiją nuo aukštųjų mokyklų. Galioja daugybė draudimų ir suvaržymų, apsunkinančių aukštosios mokyklos dėstytojui mokslinį darbą, kuris laikomas ne lygiareikšmiu pedagoginiam, o fakultatyviniu. Dar svarbiau — rasti lėšų ir galimybių kur kas plačiau įtraukti į mokslinį darbą gabų jaunimą, kuris baigia aukštąsias mokyklas ir skiriamas (taip pat ruošiamas) tik pedagoginiam darbui. Išsprendus šias problemas, pajudėtų ir dešimtmečiais uždelstas lietuvių kultūrinio palikimo ne vienos srities tyrinėjimas.

Maironis savo veikla ir reikšme išeina už literatūros ribų. Bet „grynojo" literatūros mokslo ribas peržengti siūlo ne tik tyrinėjimų objektas. Literatūros mokslas šiandien jau ima bodėtis savo hermetiškumu ir pradeda ieškoti ryšių su kitomis humanitarinėmis disciplinomis, stengiasi įsijungti į platesnę visumą, kurią sudaro visa tautos dvasinė kultūra. Kultūrologija tampa visų humanitarinių mokslų baze, o kartu jų sinteze [1]. Ji tyrinėja žmogaus veiklą visais galimais aspektais, siekia suvokti visuomenės, tautos, epochos pasaulio modelį (pasaulėvaizdį), kurį implikuoja įvairiausio pobūdžio tekstai, tarp jų ir poetiniai. Tad į pasaulėvaizdžio tyrinėjimą turėtų įsilieti, ar bent su juo susiliesti, ir literatūros mokslo tyrinėjimai, šioje bazėje susitikdami su kalbotyra, istoriografija, folkloristika ir etnografija, pedagogika ir švietimo istorija bei kitomis humanitarinėmis disciplinomis. Šiuose kontaktuose literatūros mokslas save patikrintų ir papildytų įvairiausių žmogiškosios veiklos pasireiškimų medžiaga [2].

* * *

Grįžtant prie Maironio, rūpėtų sustoti prie jo paties kultūrologinės refleksijos, prie jo poezijoje ne vienu atveju iškylančios kultūros pasaulio vizijos. Iš dalies ji naujai įprasmina ankstesnės literatūros problematiką, iš dalies brėžia gaires būsimajai.

Nuo XIX a. pradžios buvo suvokta, kad liaudies žmogus savo kultūros pagrindu turi kilti į rašto kultūros aukštį. Tai rodo Vilniaus universiteto studentų būrelio orientacija ir jos poetinė raiška „Šlovėje žemaičių", taip pat A. Tatarės, M. Valančiaus, A. Baranausko atveriamos perspektyvos. Bet Maironis kalba ne literatūrinės didaktikos forma, o kuria vizionierišką pa-

[1] *Гуревич А. Я.* Вопросы культуры в изучении исторической поэтики // Историческая поэтика: Итоги и перспективы изучения.— М., 1968.— С. 153.

[2] Там же.— С. 154—155.

saulio vaizdą, figūras ir situacijas, su poetine įtaiga teigiančias ne švietimo, kultūros poreikį apskritai, o būtent valstietišką lietuvių kultūros pagrindą ir iš jo kylančias modernios, šiuolaikiškos kultūros sąmonę ir jos formas. Tautinio sąjūdžio iškelta tautos kultūros idėja skleidžiasi poemoje „Tarp skausmų į garbę" (1893), punktyriškai nužymėta fabuloje, gyvybę gavusi dėlei kūrinio lyrinės ekspresijos. Šios poetinės idėjos nešėja yra moters figūra — Vilaičių Anusė. Ji dukart iškyla poemos vaizduojamajame pasaulyje. Pirmąkart poetas ją įkomponuoja (IV giesmėje) į apibendrintą ir suidealizuotą Lietuvos peizažą („Malonios ir puikios pakalnės Dubysos") kaip liaudies kultūros reprezentantę, pirmąją iš dainuojančių mergelių pulko („Tarp jų Vilutaičė pirmogiesmį veda, / Ir skamba nuo giesmių laukai"). Antrąsyk (VIII giesmėje) ji svečiui — tautinio atgimimo veikėjui Vaičiui — gieda giesmę Vytautui Didžiajam pagerbti („Dvasia įkvėpimo užšvito ant veido, / O balsas skardžiai taip skambėjo"). Jai baigus, Vaičius „... suprato, / Jog Juozo sesuo tai tikra! / Ne kaimo mergaitę, bet apšviestą mato! / Ir dar kaip lietuvė karšta!.." Toje pat aplinkoje ji vaizduojama deklamuojanti Donelaitį, tą „tikrąjį Homerą", skanduojanti jo hegzametrus, besigėrinti „Anykščių šileliu" ir jo kalbos grožiu; ji prašo, kad Vaičius papasakotų ką nors apie brolio mylimą Šilerį; ji skaito naują poemą apie lietuvių tautinį atgimimą ir jo ateities šviesias pranašystes (IX giesmėje). Taip Anusė, šeimos židinio saugotoja, iškyla ir kaip aukštesnės dvasinės lietuvių kultūros puoselėtoja. Ji atstovauja iš liaudies šaknų augančiai aukštesnei kultūros pakopai, su kuria Maironis sieja tautos ateitį.

XX a. pradžioje ši liaudies ir tautos kultūros problematika taps viena centrinių kultūrologinėje refleksijoje. Susiformuos programa kurti nebe „skaitymėlius liaudžiai", o tautos literatūrą; poeziją ugdyti iš įsijautimo į liaudies dainos dvasią; profesinę muziką remti liaudies muzikos intonacijomis. Tai toji pati tautos kultūros koncepcija, kuri, išplėtota ir suprobleminta, skleisis „Pragiedruliuose"; vaizduojamųjų menų raidoje ji bus „arsininkų" programos pagrindinė gairė.

Maironis bene pirmasis tautos kultūros kūrėjus pasirenka meninio vaizdavimo objektu. Menininkai ir mokslininkai yra jo poemų veikiantieji asmenys. Pirmoji jo poema aukština talentingą biologą Ažukalnį, kuris „paslaptis mėgsta gamtos", Klimą, kuris yra „filosofas, draugas tiesos, / Tautų apgynėjas smarkus". Paskutinėje giesmėje iškyla trokštamos ateities regėjimas, kur lietuviai mokslininkai yra įgiję pasaulinį garsą. Savo muzikinį

kompozitorės talentą Lietuvos atgimimo reikalui paskiria „Jaunosios Lietuvos" svarbiausioji moters figūra Jadvyga Goštautaitė, o „Tarp skausmų į garbę" Marinė dar ir garsėja Europoje kaip pianistė. Jaunosios Lietuvos kultūrinė potencija skleidžiasi įvairialyte kultūrinių draugijų menine veikla („Kaip lietuvių darželyje auga lelijos <...>, taip mūsų draugijos / Auga Vilniuje naujos kasdieną ir žydi..."). Himną Vytauto Didžiojo garbei repetuoja choras, kuriam diriguoja į poemos fiktyvųjį pasaulį savo tikruoju vardu įėjęs Naujalis. Vytautui Didžiajam lietuvių visuomenė pastato paminklą Pilies kalne, o „Mūsų vargų" Danutė pasirodo Daivos vaidmenyje Vydūno misterijoje.

Tačiau pagrindinė figūra tarp kultūros kūrėjų yra Poetas. Lyrikoje daug kartų aukštinama garbinga jo paskirtis. Poetas yra poemos „Z nad Biruty" herojus. Toji figūra visur — paties Maironio socialinio vaidmens realybėje meninė projekcija. Mūsų kultūroje Maironis berods pirmasis savo žmogiškąją misiją absoliučiai identifikavęs su poeto misija, kuri buvo jam savo būties įprasminimas, suteikusi aukščiausias žmogiškas kvalifikacijas, garantavusi aukščiausią žmogišką statusą. Ne kartą išpažįstamas poeto pranašo, nešančio tautai atgimimo giesmę, išskirtinumas ir absoliuti vertė. Taip buvo jaunystėje, bet buvo ir žymiai vėliau, kai sudužo ambicinga svajonė pasiekti aukštą bažnytinio hierarcho sostą ir sujungti poeto šlovę su vyskupo garbe. Tuomet jis metė išdidų žodį: „Už darbą nelaukiau kaip tarnas algos, / Nei deimantais spindinčio žiedo garbės; / Manoji žvaigždė ir be to gal žibės!.." Analogiškas jautimas yra meilės nuoskaudos situacijoje. Pagaliau — eilėraštis „Poetui mirus", kur mirtis yra irgi būtent poeto mirtis.

Taip į Maironio meninį pasaulį įeina kultūros realijos. Literatūriniais motyvais tampa menas (skulptūra ir teatras, muzika ir poezija), taip pat mokslas.

Mokslo, realizuojančio aukštas pažinimo ir tiesos vertybes, vieta Maironiui tautos kultūros sistemoje svarbi ir mokslo šlovinimo motyvas jam būdingas: jis aptinkamas lyrikoje („Į darbą, broliai, vyrs į vyrą, / Šarvuoti mokslu atkakliu"), „Jaunojoje Lietuvoje" („Daugiau mokslo vyrų!"), „Raseinių Magdėje" („O, mokslas daug gali: / Jis vargstančią šalį / Išpančios iš amžių skriaudos"). Jau buvo nurodytas šis motyvas poemoje „Tarp skausmų į garbę". Kadaise A. Baranauskas „Giesmininko pasikalbėjime su Lietuva" kėlė mokslo teikiamų gėrybių iliuziškumą ir skatino remtis vien tikėjimu, o Maironis į mokslinį pažinimą žvelgia kaip į abejonių nekeliančią vertybę. Toks buvo pozity-

vizmo jau galutinai įtvirtintas požiūris, kurį Maironis, savo epochos vaikas, susiformavo gimnazijoje. Panašiai mąstė ir kiti Maironio pasaulėžiūros žmonės (A. Jakštas, J. Tumas, A. Kaupas ir kt.). Maironis nemato mokslo ir tikėjimo supriešinimo galimybių ten, kur jos buvo akivaizdžios A. Baranauskui, nes per jų kūrinius skiriantį laiką — antrąją XIX a. pusę — pasikeitė katalikiškos visuomenės mentalitete daug kas, pasikeitė ir Bažnyčios pozicija: ji atsivėrė mokslo pažangai, popiežius atidarė Vatikano archyvus mokslininkams, buvo atgaivintas dar patristikos laikais teigtas požiūris, kad mokslas ir religija yra viena kitą papildančios žmogaus dvasinės veiklos sritys[3]. Po ketvirčio amžiaus, 1920 m., Maironis, pakilus ir susijaudinęs, sveikino Kaune steigiamus Aukštuosius kursus (nuo 1922 m.— universitetą), matydamas čia ir senos vilties išsipildymą, ir naujos ateities pažadus: „Pilnas esu džiaugsmo, kad sulaukiau dienos, kada kuriasi aukštoji lietuvių mokykla. Juo aukštesnis mokslas, juo arčiau einame į tiesą. . ."[4]

Bet Maironis nepasidavė scientizmo iliuzijoms — nuo to jį saugojo bendras pasaulėvaizdis ir jame viešpataujanti vertybių hierarchija. Jam aišku, kad mokslo galimybių nedera suabsoliutinti, kad žmogaus buvimas kelia problemų, kurios yra ne mokslinių svarstymų kompetencijoje. Poetinėje dramoje „Kame išganymas?" nuskamba karti Zonio refleksija:

O mokslas! .. Žinau, man nedaug atsakys:
Jis moka nuodais tik apduot kaip žaltys;
Kas šventa ir aukšta, jis viską naikina;
Jis moka išjuokti jaunystės sapnus,
O pelno nežino iš to ar bebus;
Jis moka vien griauti, o nieko nestato;
Ką apčiupi rankomis, tą ir temato[5].

Nesunku čia išgirsti Fausto pirmojo monologo atgarsį (J. V. Gėtės tragedija yra šią dramą apskritai paveikusi). Cituotą repliką išnašoje palydi toks autoriaus komentaras: „Kai kurie šaunūs kritikai, pasisavinę sau monopolį mokslo apgynėjų, jau anais metais užmetinėjo autoriui, būk jis pasirodąs mokslo priešu. Najiviški vyrai! Zonis dar ne pats autorius. Pats Zonis klaidžiodamas ir tikro kelio dar tik ieškodamas, jei meilę, sociališką klau-

---

[3] Filosofijos istorijos chrestomatija: Viduramžiai.— V., 1980.— P. 71—72.
[4] Steigiami Aukštieji kursai // Lietuva.—1920.— Saus. 20.
[5] *Maironis.* Kame išganymas?— Ketvirtą kartą atspausta.— Tilžė, b. m.— P. 25.

simą ir mokslą skaudžiai apkaltina, tai dėl to, kad į juos žiūri vienpusiškai, per tas pasekmes, kurios su anais dalykais per žmonių atkaklybę mūsų laikuose gana tankiai eina per nelaimę greta"[6]. Maironio drama siejasi su XIX a. pabaigos polemika, kurios ne vieną momentą iš dabarties žinojimo situacijos turbūt esame linkę kitaip pamatyti.

Tautos kultūra, jos ugdymas ir perspektyvos yra Maironiui centrinė kūrybos ir gyvenimo problema. Tačiau šios kultūros jis netraktuoja kaip uždaros, vien į save pačią orientuotos sistemos. Ji suvokiama kaip neatskiriamas pasaulio kultūros komponentas. Beje, atvirumas pasaulio kultūrai būdingas ne tik Maironio poetinėms vizijoms, bet ir jo literatūrinei veiklai. Peterburgo dvasinės akademijos studentas, jis kovoja dėl lietuvių kalbos teisių viešajame gyvenime ir kaip tos teisės realizaciją skaito lietuviškai paskaitą apie Dantę. Gyvenimo pabaigoje jis verčia Rigvedos himnus, rašo visuotinės literatūros istoriją. A. Mickevičiaus, Šilerio, Gėtės poezija įeina į jo kūrybos pavaizduotąjį pasaulį, taip pat, drauge su rusų klasikine poezija, formuoja jo paties literatūrinę sąmonę. Jį domina Europos tautinių sąjūdžių kultūrinis aspektas. Naują Lietuvos istorinę egzistenciją, tarp jų pirmiausia kultūrinę, jis sieja su Europos tautų bendrija.

Šiame kontekste Maironis mato ir Lietuvos krikšto problemą. Žiūrint religiniu aspektu, jam krikščionybė, savaime aišku, užima nepalyginti aukštesnę vietą vertybių skalėje negu pagonybė. Bet yra dar kultūrinis atžvilgis, kuriuo istorinis procesas pasirodo nevienareikšmis ir tragiškas. Krikščionybės priėmimas yra būtinas žingsnis, suteikiantis impulsų įsijungti į bendrą Europos tautų civilizaciją, švietimą, kultūrą. Deja, Lietuvai jis vyko nepalankiausiomis istorinėmis aplinkybėmis ir sukėlė esminių negatyvių pasekmių. Lietuvių tauta, sukūrusi savitą pagonišką kultūrą, dėl kryžiuočių agresijos liko atskirta nuo Europos kultūros progreso, tai savo ruožtu lėmė tautinio identiteto dalinį praradimą: „Lietuviai, amžiais gindamiesi nuo vokiečių priešų ir nuo brukamo tikėjimo, jautė kariaują už savo būvį, už tautos gyvybę, ir jų sąmonėje ilgainiui krikščionių tikėjimas susikristalizavo kaip mirtinas tautos priešas, o savo stabmeldiškasis kaip tautos gyvybės ir jos nepriklausomybės reiškėjas. Kai tas krikščionių tikėjimas, lenkų atneštas, galų gale vis tiek ėmė viršų, lietuvių tauta savo kovoje pasijuto tarytum perblokšta, mirtinai nugalėta, neteko pasitikėjimo savim ir ėmė merdėti"[7].

---

[6] Ten pat.

[7] *Maironio* Raštai.— K., 1926.— T. 4.— P. 99.

Tai, kad neįsitvirtino Mindaugo krikštas, sužlugdė prielaidas tautai išlaikyti pilną socialinę struktūrą ir naują mąstyseną, naujas vertybes ir naujas civilizacijos formas integruoti į tautos paveldėjimą: „Mindaugo krikštas ir jo karalium apvainikavimas buvo labai svarbus įvykis Lietuvos istorijoje. Jisai būtų turėjęs labai didžių ir Lietuvai naudingų išdavų <...>.

Vokiečių ordinas būtų nustojęs pamato kariauti su lietuviais stabmeldžiais, Lietuva būtų pusantro šimto metų anksčiau prisidėjusi prie kultūringųjų vakarinės Europos valstybių, kaip lygiateisė karalija, ir tai be lenkų tarpininkavimo; pusantro šimto metų anksčiau būtų prasidėjęs mūsų krašte ramus kultūros darbas. Kiek tai būtų sutaupyta jėgų, žmonių! Būtų buvę sulaikyta ir gudų tikėjimo ir jų kalbos įtaka Lietuvos rytų šone. Patys prūsai būtų susilaukę nemaža paramos iš Lietuvos pusės ir bent dalimi išlikę nuo pražūties" [8].

Krikšto vertinimas — tai ryšio vertinimas su Europos kultūra ir drauge atsakymas į klausimą, ar lietuvių savitai, tradicinei kultūrai būtų buvę labiau pageidautina ir prasminga likti atsiribojusiai ir izoliuotai nuo Europos tautų kultūros proceso, ar savo ateities ir gyvybingumo labui įsijungti į jį.

Istorinės nelemties atitaisymo viltį ir galimybę Maironis jungia su tautiniu atgimimu, kuriam lemta tarsi iš naujo pradėti kadaise nutrūkusį procesą. Lietuvių kultūra per penkis šimtmečius išliko liaudies, valstiečių kultūra (tai Maironio požiūris, su kuriuo šiandien vargu ar esame linkę visiškai identifikuotis). Ją turi apvaisinti šiuolaikiškos europinės kultūros impulsai. Maironis įsijungia į tą kultūrologinės refleksijos kryptį, su kuria siejasi Vydūno, V. Mykolaičio-Putino, bet ypač St. Šalkauskio vardai. Artimiausias jis pastarojo idėjinėms nuostatoms. Vydūnui visų pirma rūpi individo ir tautos santykio filosofiniai aspektai, Putinui — meno egzistavimas tautoje ir jo galimybė pakilti iki visuotinųjų vertybių, St. Šalkauskio filosofijoje brėžiasi bendriausias tautos ugdymo tikslas: tapti nacija, apibrėžiant pastarąją kaip tautą, „kuri savo visuotinai reikšminga kultūrine kūryba yra laimėjusi individualiai nebepakeičiamą vietą tautų draugijoje" [9], kuri savo tautines ir kultūrines galimybes yra išvysčiusi iki aukščiausio laipsnio ir pajėgia aktyviai dalyvauti sprendžiant universalias kultūros problemas [10]. „Didelė ir galinga tau-

[8] Ten pat.— P. 47.
[9] *Šalkauskis* S. Lietuvių tauta ir jos ugdymas.— K., 1933.— P. 168.
[10] Ten pat.— P. 169.

ta gali nebūti nacija, ir atvirkščiai, maža ir silpna tauta gali laimėti nacijos titulą"[11]. Šis idėjų ratas yra giminingas Maironio pasaulėvaizdžiui. St. Šalkauskio filosofinių formuluočių abstraktų bendrumą atitinka ekspresyvūs poetiniai šūkiai, neapsunkinti konkretybe, įtaigūs lyrinio jausmo energija ir įtaigumu:

Į eilę stok, sena tauta!
— — — — — — — — —
Į eilę stok greta kitų
Europoj valdančių tautų
Ir nešk kultūrai savo dalį![12]

Ateitis, kai tauta „švies savo genijų vardais", yra Maironiui vienintelė pastangų verta istorinė perspektyva. Bet tokia ji išlieka ir šiandien: susitelkti kultūros kūrybai, kad ir kokiomis formomis ji reikštųsi. Tai yra bene labiausiai šios dienos visuomenės dvasios būklę atitinkanti Maironio minties ir poetinio žodžio aktualizacija.

[11] Ten pat.— P. 168.
[12] *Maironio* Raštai.— T. 2.— P. 288.

VIKTORIJA DAUJOTYTĖ

MAIRONIO POETINĖS PROGRAMOS VISUOTINUMAS

Nors Maironio gyvenimas ir kūryba gerokai įžengė į XX amžių, savo dvasinėmis aspiracijomis jis liko XIX amžiaus kūrėjas. Lygiai taip pat XIX amžiui priklauso ir Žemaitė. XX amžiaus pradžios literatūra, šiems rašytojams dar tebekuriant, žvelgė į juos kaip į klasikus — ir neigdama, ir adoruodama. Vėliau ši situacija dar labiau ryškėjo. „Apibendrindami Maironio poezijos charakterį, galime pasakyti, kad joje atsiskleidžia tokie XIX a. lietuvių poezijos bruožai, su kuriais vėlyvesnioji poezija santykiaus kaip su „klasika". Šis santykis bus ne vien pagarba, bet taip pat opozicija, priešiškumas" [1]. Pirmasis Maironio visuotinumo aspektas ir yra klasikos visuotinumas. Galima būtų teigti, kad kiekvienoje gyvybingoje dabartinės lietuvių poetinės kūrybos ląstelėje kažkas yra arba iš Maironio, arba iš priešinimosi jo meninei sistemai.

Maironio estetika ir kūrybos praktika formavosi veikiama didžiausių XIX a. poetų klasikų: J. V. Gėtės, F. Šilerio, A. Puškino, A. Mickevičiaus. Tai artimų estetinių idealų klasika, todėl Maironio santykis su ja yra harmoningas netgi formos atžvilgiu. Panašus yra V. Mykolaičio-Putino ryšys su Maironiu. Maironis yra rašęs: „... aš romantikas, kuriam Mickevičius, Puškinas, Goethe palieka net formos atžvilgiu nepeiktini pavyzdžiai" [2]. Nesigilinant į romantiko sąvokos turinį (jis atskleistas V. Zaborskaitės monografijoje), mūsų temai svarbus Maironio ryšys kaip tik su šiais poetais, siekusiais programinio visuotinumo.

Visuotinumo sąvoką (ne tiek teorijos, kiek bendro įspūdžio) lietuvių estetikoje įtvirtino V. Mykolaitis-Putinas, straipsnyje „Gėtė — visuotinumo poetas" (1932) rašęs: „Gėtė pasauly ir visuose jo reiškiniuose ieškojo tai, kas dėsninga, tobula ir ne-

---

[1] *Zaborskaitė* V. Maironis.— V., 1968.— P. 459.

[2] Ten pat.— P. 440.

kintama. Dėl to ir jo kūryba yra tokia visuotinė, tarsi iškelta iš vietos ir laiko ribų"[3]. Ta nekintama atrama į Dievo teisingumą ir meilę pakankamai ryški ir kai kuriuose Maironio kūriniuose. Tačiau poeto laikas, nacionalinio išsivadavimo idėjos reikalavo ieškoti visuotinumo atramų ir istorijoje, kalboje, tautosakoje, individualumą jungiant su visuomenės interesais. Gėtės visuotinume dominuoja filosofinis, Maironio — nacionalinis pradas, nors visuotinumas jau savaime yra nuoroda į filosofinį konceptualumą.

Visuomeninės minties raidoje, visada sąlygotoje ekonominių ir politinių veiksnių, susidaro situacijos, kuriose į pirmą vietą iškyla programiniai siekimai, formuojamos idėjos, atsižvelgiant į nacijos padėtį, turinčios pakeisti meno likimą. Kuriamos draugijos, atsiranda literatūrinės mokyklos, literatūriniai sąjūdžiai, leidžiami periodiniai leidiniai. Tokios situacijos atskiroms nacijoms įvairiu laiku formavosi per visą XIX amžių. Pagrindinį impulsą ir turinio kryptį joms suteikė romantizmas, kurio filosofinės idėjos iš esmės skyrė devynioliktąjį šimtmetį nuo aštuonioliktojo: Jenos romantikų mokykla Vokietijoje amžiaus pradžioje, liubomudrų draugija Rusijoje į amžiaus vidurį. Maždaug tuo pat metu filaretų ir filomatų draugijos bei lituanistinis sąjūdis Vilniaus universitete, „Aušros" sąjūdis paskutiniaisiais dešimtmečiais. Aiškiai pastebime, kad šiuose ne vieno laiko, skirtingo visuomeninio turinio literatūriniuose sambūriuose svarbų vaidmenį vaidina filosofinės idėjos, itin ryškios vokiečių romantikų ir rusų liubomudrų siekimuose. Jos sudaro savotišką brendimo terpę dideliems menininkams; netgi atrodo, kad konsoliduojantis išorinių idėjų ryškumas savaip pranašauja talento pasirodymą, sintetinančios, visuotinumo siekiančios kūrybos reikšmę. Stebėtinu dėsningumu tai vyksta visose pagrindinėse Europos literatūrose. Vokiečių literatūroje, peržengdamas tiesiogiai su juo nesusijusios romantikų mokyklos ribas, iškyla J. V. Gėtė, kurį apibūdinti tik kaip filosofinio tipo poetą yra per siaura. Rusų literatūroje liubomudrų veiklos pabaiga sutampa su A. Puškino universalaus talento brandos laiku. Filaretų ir filomatų ideologijos momentus savitai sublimuoja ir į aukštą meninį lygį iškelia A. Mickevičius. Savo vaidmeniu lietuvių nacionalinės literatūros likime jiems prilygsta Maironis, atokiai stovėjęs nuo aušrininkų sąjūdžio, bet kūryboje individualizavęs pagrindines jų idėjas ir kartu kūręs universalią poetinę programą. Panašiai kaip rusų li-

---

[3] *Mykolaitis-Putinas V.* Raštai.— V., 1962.— T. 8.— P. 425.

teratūroje A. Puškinas, taip lietuvių literatūroje pagrindinis vardas yra Maironis, giliausiai įaugęs į tautos atmintį, žadinęs nacionalinę savimonę ir formavęs nacionalinę lyrikos problematiką. Maironis yra naujosios lietuvių lyrikos pradininkas, kartu ir jos klasikinių normų kūrėjas. „Maironio poeziją laikome klasikine norma dėl to, kad ji duoda eilėraščio „išeities tipus" — tam tikrą išraiškos formų repertuarą" [4]. Vienas iš tų „išeities tipų", svarbiausių filosofinei lyrikai, yra meditacinės būsenos įtvirtinimas. Meditacinė būsena atskleidžia savitą kūrėjo savimonės aktyvumo pobūdį: ne tik jausti, galvoti, bet ir suvokti save jaučiantį, galvojantį, esantį. Impulsyvų atliepimą gamtos, gyvenimo balsui Maironio lyrikoje aiškiai papildo atbalsio refleksija. Jausmais, emocijomis žmogus įsilieja į gamtos ritmą, randa jame metaforinius atitikmenis. Bet mintis lemtingai uždaro žmogų jo atskirybėje, guosdama atskirybės suvokimu, reflektavimu. Maironis pirmas lietuvių lyrikoje įprasmina minties ir jausmo dualizmą, kaip žmogaus dramatinės savivokos faktorių. Šis konfliktas filosofinei kūrybai yra ontologinis, gryniausiu pavidalu išreikštą jį matome F. Tiutčevo lyrikoje, I. Bunino lyrinėje filosofinėje prozoje [5].

F. Tiutčevas taip pat yra viena iš Maironio poetinių atramų. Tarp abiejų poetų kūrybos yra prasminių, sintaksinių ir metrinių sąlyčių: pavyzdžiui, F. Tiutčevo eilutės «Лишь паутины тонкий волос / Блестит на праздной борозде» («Есть в осени первоначальной...») ir Maironio „Baigės rugsėjis. Po orą bailiai / Voratinkliai draikės be vėjo" („Jaunoji Lietuva") [6]. Panaši intonacinė ir ritminė tendencija jungia F. Tiutčevo «Там, где горы, убегая...» ir Maironio „Mano gimtinė". Maironio „Išvažiuojant" nuotaika, įvaizdžiai, intonacija irgi primena F. Tiutčevo eilėraštį «Пошли, господь, свою отраду...» Iš tiesų, kaip teigia šiuos ir kitus artimumo atvejus išanalizavusi R. Mikšytė, yra pakankamai faktų, leidžiančių galvoti „apie gilų, nedylantį įspūdį, kurį teikė Maironiui Tiutčevo kūryba — jos kosminis žvilgsnis į pasaulį, tragizmo ir skepticizmo gaidomis paženklinta gamtos lyrika, sudėtingą žmogaus būtį praskleidusi meilės poezija" [7]. Mai-

---

[4] *Nastopka K.* Lietuvių eilėraščio poetika.— V., 1985.— P. 24.

[5] *Спивак Р.* Натурфилософские традиции Тютчева в прозе Бунина // Бунинский сборник.— Орел, 1974.— С. 200—201.

[6] *Zaborskaitė V.* Maironis.— P. 88.

[7] *Mikšytė R.* Literatūrinės įtakos lietuvių silabinei-toninei eilėdarai // Literatūra ir kalba: Lietuvių poetikos tyrinėjimai.—[T.] 13.—1974.— P. 65.

ronis užmezga lietuvių lyrikos kontaktus su pasaulio filosofine lyrika — šiuo požiūriu F. Tiutčevo artimumas yra dėsningas.

Maironis dvasinius, etinius žmogaus principus susiejo su visuomeniniais idealais. Nacionalinis išsivaduojamasis judėjimas pateikė atsakymą į klausimą, kuris atskiram žmogui atrodė neišsprendžiamas. Gyvenimo prasmė — kova už tėvynės laisvę. Etinių normų, dvasinio žmogaus ir gamtos ryšio, visuomeninių idealų laikomi formavosi ir lietuvių filosofinės lyrikos pamatai. Susimąstymas, kaip pirminė poeto būsena, kaip psichologinė filosofinės lyrikos premisa, ryški Maironio lyrikoje. Nerami žmogaus mintis žvaigždėtoje nakties platybėje — taip būtų galima nusakyti „Užmigo žemė" poetinę situaciją. Gamta šiame eilėraštyje — ne fonas, ne akstinas išgyvenimui ir ne atrama, o lygiavertis lyrinio vyksmo komponentas. „Uosyje ir žmoguje" mintis apie besikartojantį gyvenimo ratą jau yra tokia apibendrinta, kad vienkartinė jausmo akimirka negali jos nė aprėpti. Tad atsiremiama į tvirtesnį pagrindą negu akimirkos tiesa — „Uosyje ir žmoguje" tai yra tautosakiškoji žmogaus ir gamtos vienybės koncepcija, kuri eilėraštyje „Išnyksiu, kaip dūmas" vėl tarsi griaunama. Kas pateisina žmogaus gyvenimą, kas lieka po jo fizinės baigties?

Išnyksiu, kaip dūmas, neblaškomas vėjo,
Ir niekas manęs neminės!
Tiek tūkstančių amžiais gyveno, kentėjo,
O kas jų bent vardą atspės? [8]

Maironis skaudžiai jaučia žmogaus praeinamybę, nepastovumą, atminties trapumą. Jo mintis yra klausianti, bet ne desperatiška, išgyvenimas pilnas kilnios rimties, o susitaikymas su būties neišvengiamybe blaivus, nors ir rezignuojantis. Maironis atvėrė bendrąją dramatiško žmogaus likimo versmę — trapumo, laikinumo jausmą: „Išnyksiu, kaip dūmas..." yra pirmas tikrai meniškas lietuvių filosofinis eilėraštis. Visai atviras yra poetas nebūčiai, nuo kurios nepridengia nei darbai, nei garbė, nei tikėjimas. Atsivėręs žmogaus būties dramatizmas valingai keičia aiškumu, žinojimu, vaizdu pagrįstą eilėraštį. Gilioji asmenybės banga išsupa problemiškus būties klausimus: „Ir kam aš ant žemės? <...> Kam reikia manęs?" („Kame išganymas?").

Gyvenimo Maironis neskaido į atskiras akimirkas, jo mintį žadina bendri būties prasmės klausimai. Ieškodamas jų sprendi-

---

[8] *Maironis.* Raštai.— V., 1956.— T. 1.— P. 76.

mo, poetas gręžiasi į praeitį, į praėjusias žmonių kartas, atminčiai, atminimui, atsiminimui suteikdamas išskirtinę vertę. Atmintis yra žmogiškoji laiko linija, jungiantis bendrumas, būties prasmės vidinė konsolidacija: gražiausia gėlė — „gėlė atminimo" („Neužmirštuolė gėlė"). Giliausia dvasios meditacinė būsena, „kai skęsta ji tarp atminimų" („Užmigo žemė").

Maironio žmogaus būtį lemia istorinis laikas, jo idėjų formuojama savimonė, konkretizuojama nacionalinio išsivadavimo siekimų. Gamtos laikas yra belaikis, amžinas („Nes šviesūs jos keliai tarp amžinų žvaigždynų, / Nežinančių, kas toji laiko atmaina". — „Vakaro mintys"). Žmogus laiką sužmogina, atsimindamas praeitį, žvelgdamas į ateitį kaip į žmogiškumo būsimybę. Laiko išlaisvinimas žmogaus galimybėmis yra svarbi Maironio filosofiškumo premisa. Pirmąkart lietuvių lyrikoje laikas yra trijų matavimų, atitinkančių pagrindinius būties parametrus: dabarties, praeities, ateities. Būtis baigtinė (žmogus „marus ir nuodėmingas" — „Vakaro mintys"), ir tik dalyvavimas tautos istorijoje, atsimenant ir keičiant, įprasmina „aklos gamtos veikalus".

V. Mykolaičiui-Putinui atrodė, kad Maironis „ne refleksijos, bet emocijų poetas. Maironio kuriamoji galia — ne vaizduotė, ne filosofuojąs intelektas, bet jausmas" [9]. Pagal asmenybės tipą Maironis būtų arčiau filosofuojančio intelekto negu spontaniško jausmingumo. Bet jausminį, netgi šiek tiek egzaltuotą XIX a. pačios pabaigos lietuvių lyrikos patosą stiprino romantizmo tradicijos ir nacionalinio išsivaduojamojo judėjimo idėjos. Jų įtaigą tautai lėmė ne abstraktus filosofavimas, o lyrinis nuoširdumas, reiškęs ir paties lyrinio subjekto dalyvavimą kovoje dėl politinių, kartu ir poetinių idėjų realizavimo. Maironio lyrikoje galima įžvelgti ne vieną filosofinės lyrikos elementą, išaugusį iš visuomeninės situacijos ir jos suvaržytą, pagrįstą individualia žmogaus, nacionalinės istorijos dalyvio ir kūrėjo, koncepcija. Maironis apėmė visą XIX a. antrąją pusę, epochą po 1863 m. sukilimo. Jis sujungė būtišką gamtiškumą (A. Baranauskas), eleginę asmenybės rezignaciją (A. Vienažindys, P. Vaičaitis), pozityvų pasiryžimą dirbti ir kovoti (V. Kudirka), ironišką atodairą (J. Mačys-Kėkštas). Žmogaus ir tėvynės ryšį Maironis iškėlė kaip pagrindinį prasmingos būties argumentą.

Pažvelgėme į Maironio poetinės programos visuotinumą klasikos ir filosofinės lyrikos aspektu. Grįždami prie minties, kad

[9] *Mykolaitis-Putinas* V. Naujoji lietuvių literatūra.— K., 1936.— T. 1.— P. 252.

Maironis giliausiomis savo kūrybos prasmėmis, taip pat ir romantiniu patosu, yra XIX a. poetas, paanalizuokime jo sąsajas su šiuo amžiumi, kaip lietuvių nacionalinės savimonės brendimo amžiumi. Maironis sintetina romantines lietuvių literatūros tendencijas, einančias nuo S. Daukanto, A. Baranausko, suteikia joms lyrinio intensyvumo matą, užbaigia lietuvių lyrikos, kaip savarankiškos literatūros rūšies, formavimosi procesą, iškelia lyriką iki visuotinio nacionalinio reikšmingumo, kuriuo paprastai pasižymi tik nacionalinis epas. Tarp lietuvių nacionalinės savimonės formavimosi ir Maironio lyrikos yra ypatingas, sakytume, metoniminis ryšys, leidžiantis vienu kalbėti apie kitą. Kaip tik šis ryšys Maironio lyrikai suteikė didelį visuomeninį reikšmingumą. Čia atsiskleidžia kita Maironio visuotinumo prasmė — visuomeninė, receptyvioji. Visuomeninė reikšmė neatskiriama nuo poetinės. Maironio kūrybos arealas tebėra pilnas ženklų ir simbolių, kurių prasmė kiekvienai kartai turi atsiskleisti iš naujo. Sustosime tik prie vieno kito.

Maironis gimė Raseinių krašte, kurį istorikas Teodoras Narbutas vadino klasišku Lietuvos istorijos atžvilgiu. Pirmasis šio krašto poetas S. Valiūnas paliko mums „Birutę", problemišką kūrinį, geneze sietiną su istorine liaudies daina ar net nacionalinio epo nuotrupa. Birutė ne kartą minima Maironio kūryboje. XIX a. pradžioje Raseiniai buvo gyvas literatūrinis centras. Be S. Valiūno, reikia minėti D. Pošką, įrodinėjusį, kad geriausia tarmė yra Viduklės, S. Stanevičių, pasakėčioj „Arklys ir meška" įprasminusį aukštaičių ir žemaičių ribą. Gruzdiškėse, tėvo dvare, 1823 metų rudenį nusišovė Kajetonas Pšeciševskis, filaretas, minimas A. Mickevičiaus „Vėlinėse". Prie Dubysos vyko pačios žiauriausios ir atkakliausios lietuvių kovos su kryžiuočiais. „Visuomet didžiausiu kunigaikštystės miestu buvo Raseiniai,— sakė M. Valančius,— nes čia tankiausiai gyveno visuotinis Žemaičių storasta; čia susirinkdavo visos kunigaikštystės diduomenė ant suėjimų, arba seimų"... [11]

Maironis gimė ant pačios ribos, kuri skiria aukštaičius ir žemaičius, formaliai žemaičiams jau ir nepriklausydamas. Ryšys su Raseiniais, vienu iš istorinės ir etnografinės Lietuvos centrų, buvo aiškiai jaučiamas. „Raseinių Magdėj" aptinkama konkrečių Raseinių detalių: „Ties Raseiniais, prie dulkančio kelio, / Kurs ateina nuo Kražių miestelio..." Šioje poemoje Raseinių kraštas suvokiamas kaip Žemaičių kraštas: „Kas buvai gi tu Magde pir-

---

[11] *Valančius M.* Raštai.— V., 1972.— T. 2.— P. 30.

moji? / Ir kodėl iki šiol beklajoji / Po Žemaičius užkeikta dvasia?"[12] Magdė, paniekinusi senuosius žemaičių papročius, yra Birutės, tų papročių saugotojos ir gynėjos, antipodas. „Raseinių Magdėj" gimtinės „nepaprasta šalis" yra ir šalis, „Kur dainuoja lietuvė sesutė / Apie Vytautą, gražią Birutę". S. Daukantas „Birutę" vadino žemaičių istorine daina, Maironio pagrindinė tautinės priklausomybės sąvoka yra lietuvio sąvoka. Pirmajame „Pavasario balsų" leidime žemaitybių dar nemaža, ypač gramatinių, pačiam poetui nepastebimų: *„negailias"* („Jo pirmoji meilė"), *„nepuošias"* („Niezapominajki"), *„ridi"* (vietoj *riedi* — „Vakaras ant ežero Keturių Kantonų"), *„kningą"* („Jaunimo giesmė"), *„šarkyti"* (vietoj *šarkyte* — „Žavėjimas") ir kt. Tačiau Maironis yra Lietuvos poetas, per didelis atskiram regionui. Leidžiant „Žemaičių antologiją" (1938), sudarytojams nekilo mintis į ją dėti Maironio. Bet Maironio žemaitiškumo klausimą vėliau iškėlė poetas V. Mačernis: „. . . dėl Maironio žemaitiškumo mes galime ginčytis, kai iškyla jo gimtosios vietos klausimas, tačiau viskas pasidaro aišku, kai pasiskaitai jo kūrybą. Tiek reiškimosi priemonėse, tiek jo poetiškojo pasaulio logikoje ir struktūroje žymu Maironio žemaitiškas charakteris. O tačiau jis nerašė nei žemaitiškai, nei apie žemaitiškumą galvojo. Žemaitiškumas jo kūryboje išplaukė savaime, be specialių pastangų"[13]. V. Mačernis galvojo apie gilųjį, pasaulėjautinį Maironio žemaitiškumo klodą, charakteryje prasimušantį kieta valia, gyvenimo principų racionalumu, o poezijoje — harmonijos, tvarkos, pusiausvyros principais. Kaip iškalbų ženklą interpretuojame tai, kad, gimęs ant tarmių ribos, Maironis iškilo kaip pirmasis lietuvių bendrinės kalbos poetas, jos poetinių normų kūrėjas ir įtvirtintojas, ir šiuo aspektu išreiškiantis savo poetinės programos visuotinumą. Iš tėviškės, dominavusios XIX a. lietuvių poetų kūryboje, Maironio žmogus išėjo į tėvynę, iki jos išplėsdamas ir gimtinės sąvoką: siauresnį Dubysos akcentą („Ten, kur Dubysa, mėlyna juosta. . .") pakeisdamas Nemunu: „Ten, kur Nemunas banguoja / Tarp kalnų, laukų. . ." — „Mano gimtinė"). Maironio lyrikoje tėvynės sąvoka galutinai įsitvirtino kaip aukščiausia žmogaus moralumo, visuomeniškumo instancija, kaip gamtos, istorijos, kalbos, mąstymo, jautimo individualios integracijos sąvoka.

---

[12] *Maironis.* Raseinių Magdė: Poematas.— Antroji laida, naujai pataisyta.— V., 1918.— P. 13.

[13] *Mačernis* V. Žemaitiškas charakteris mene // Žemaičių žemė.—1944.— Geg. 20.

Romantinę XIX a. antrosios pusės lietuvių lyrikos dominantę, kuriai pozityvistine „Laboros" programa priešinosi V. Kudirka, Maironis papildė konstruktyvios idėjos, racionalios poetinės minties pradais. Ir šiuo požiūriu Maironis siekė visuotinumo, pilnumo, jausmo ir minties harmonijos.

Maironis yra vieno eilėraščių rinkinio poetas. 1895 m. išėję „Pavasario balsai" poeto buvo papildomi ir leidžiami iš naujo. Kodėl? „Argi nestebina jo prisirišimas prie vienos knygos — „Pavasario balsų"? — klausia I. Slavinskaitė „Versmių" serijos „Pavasario balsų" įvade[14]. 1905 metų leidimas papildytas 13 naujų eilėraščių, 1913 m. leidimas — 20 naujų eilėraščių, nors dalis jų ir buvo publikuota anksčiau, 1920 m. leidime — 26 nauji kūriniai. Ir vienu, ir kitu atveju Maironis galėjo išleisti naujų nedidelės apimties rinkinių, kokių amžiaus pradžioje būta nemaža. „Pavasario balsų" pildymas, atnaujinimas turėjo būti konceptualus. Taip ir yra, jei į „Pavasario balsų" likimą žiūrėsime iš visuotinumo siekimo pozicijų. Ruošdamas naujus leidimus, Maironis naujų kūrinių nepridėjo mechaniškai, o žiūrėjo ankstesnės tvarkos, derino prie konteksto. Galime teigti, kad Maironis siekė sukurti „Pavasario balsus" kaip lietuvių nacionalinio atgimimo lyrinį epą. K. Nastopkos teisingai pastebėta: „Šia prasme Maironio poezija lietuvių nacijos konsolidavimosi procese atliko panašų vaidmenį kaip kaimyninėse Pabaltijo šalyse tautinis epas: F. Kroicvaldo „Kalevo sūnus", A. Pumpuro „Lačplėsis"[15]. Šio tikslo poetas siekė sąmoningai. Jo išeities taškas — poeto ir tėvynės santykis, adekvačiausiai išreikštas pirmuoju rinkinyje einančiame eilėraštyje „Taip niekas tavęs nemylės" („Pirmoji meilė"). Vienintelis, šriftu išryškintas žodis „tėvynė": „Tu jį nors atmint ar atminsi kada? / Tu jo numylėta, *tėvynė!*" Iš poeto ir tėvynės santykio kyla meilės, pareigos, pasiaukojimo patosas, būtinas bet kuriam nacionalinio epo užmojui. Šio santykio pradžią Maironio kūryboje regime „Aušroje" išspausdintame eilėraštyje „Lietuvos vargas" („Miškas ir lietuvis"). Sąlygiška jo pabaiga — tik 1920 metų leidime paskelbtas himnas „Lietuva brangi" (ta pati elegijos ir himno sintezė, kuri V. Ivanovui atrodė originali J. Baltrušaičio kūryboje ir kuri galbūt sietina su nacionaline lietuvių pasaulėjauta). Antroji Maironio lyrinio epo grandis apima moralinį pasaulio ir žmogaus santykių vertinimą

---

[14] *Slavinskaitė I.* Maironio eilėraščio kelias // Maironis. Pavasario balsai.— V., 1982.— P. 17.

[15] *Nastopka K.* Cit. veik.— P. 28.

(„Nebijokim vargo kieto, / Juk be jo galingi pūna"), išaugantį iki filosofinio paguodos įprasminimo — „gyvenimas eina ratu". Ir pagaliau egocentrinė gaida — epo atokvėpis, prakilnios dvasios tyli rezignacija („Išnyksiu, kaip dūmas, išblaškomas vėjo, / Ir niekas manęs neminės!"), einanti į paskutinio „Pavasario balsų" leidimo paskutinį eilėraštį „Varpai" (su juo susijęs J. Baltrušaičio „Vakaro varpas", dedikuotas Maironiui): „Skamba ir žvanga, gaudžia varpai, / Liūdną ir skaudų leisdami gandą..." Visumos, visuotinumo siekiančiame lyriniame epe vidinė žmogaus dvasios melodija yra konsoliduojanti, jungianti.

Kitas argumentas, padedantis motyvuoti „Pavasario balsus", kaip permanentiškai kuriamą lyrinį epą, yra Maironio požiūris į liaudies dainas ir jų atsirinkimas meninei interpretacijai. V. Mykolaitis-Putinas „Atsiminimuose", išskyręs tris tautiškumo pasireiškimo etapus ir laipsnius kūryboje, rašė, kad pirmajame etape — protu ir valia pasiryžus būti savo tautos ir savo žemės sūnumi — didžiausią vaidmenį suvaidino draudžiamos gadynės spauda ir Maironis [16]. Proto ir valios akcentai tiksliai apibūdina Maironio nacionalinę ideologiją, taip pat ir pasiryžimą skverbtis į tautos istoriją ir kūrybą. Apimti istoriją (praeigą) ir dabartį ne tik kontrasto (kaip tai būdinga romantikams), bet ir vienybės, visuotinybės pagrindu — aiški Maironio pastanga. Praeiga tebėra gyva — ją reikia tik prikelti, tarsi sugrįžtant į mitinę pradžią, apskritai poetui svarbią. Įvairiai varijuojamas „baltas senelis" Maironio lyrikoje gali būti suprastas ir kaip nacionalinės istorijos paveldėtojas, pasakotojas, praeigos žinovas, „praeities palikimų nešėjas", tam tikru atžvilgiu kaip nacionalinio epo perteikėjas [17]. Jo paveikslas ryškiausias „Raseinių Magdėj":

Kaip mylėjau tą baltą senelį,
Kurs dar būdavo mažą vaikelį
Pasišaukęs žiemos vakarais,
Man pradėdavo kaip iš rankovės
Berti pasakas amžių senovės...[18]

Tai pasakos apie didžiūnus, gynusius Lietuvą, apie Palemoną, aplankiusį Dubysos šalis ir pastačiusį pilis — tvirtoves, apie

---

[16] *Mykolaitis-Putinas* V. Raštai.— V., 1968.— T. 7.— P. 367.

[17] Yra ir daugiau duomenų, leidžiančių galvoti, kad Maironis sąmoningai stengėsi išgirsti ir girdėjo galbūt herojinio lietuvių liaudies epo atgarsius. Bet tai dar papildomų tyrinėjimų reikalaujanti tema.

[18] *Maironis.* Raseinių Magdė.— P. 27.

Vytautą, didį, galingą... Nedaroma skirtumų tarp pasakos ir dainos: „Tas gadynes / Vien beatmena dainos tėvynės / Ir apžėlę kapai milžinų!.." Poemos preliudijoje ir pats poetas suvokia save kaip senovės dainuotoją: „O aš ant kanklių padėjęs pirštus, / Užtrauksiu dainą, tylėt paliovęs..." Tiesioginiai kreipiniai, intensyvi prisiminimo intonacija leistų galvoti, kad „Raseinių Magdės" „baltas senelis" gali būti iš paties poeto biografijos. Tą atsargų spėjimą tvirtintų ir detalės: „...dar mažas bėgiojau...", „Iš Raseinių pagrįžo tėvai..." Kad eilutėms apie baltą senelį poetas teikė ypatingą reikšmę, liudija testamente išreikštas noras, kad jos būtų iškaldintos antkapyje. V. Zaborskaitė neabejoja: „šis senelis ir jo pasakojimų klausąs vaikas — paties poeto vaikystės paveikslas..." [19] Savaip paliudijama, kad „senovės pasakas" ir „tėvynės dainas" Maironis buvo girdėjęs, patyręs, išgyvenęs imliausiame vaiko amžiuje. Galėjo būti, kad žymiausias lietuvių nacionalinis poetas „klasiškame Lietuvos istorijos atžvilgiu" krašte dar tiesiogiai susidūrė su nacionalinio epo liekanomis, nuotrupomis, su mitologiniais ir istoriniais veikėjais (Palemonas, Jūratė, Birutė, Kęstutis, Vytautas). Iš čia galėjo kilti ir jo istorinių dramų sumanymai. Ir Raseinių Magdė, sukurta stilizuojant tautosakinį balto senelio pasakojimą, gali būti tam tikra nacionalinio epo dalis, skirta papročių saugojimui. Magdės tautosakinis motyvas paliudytas L. Jucevičiaus [20].

Dabar atkreipkime dėmesį į tuos „Pavasario balsų" eilėraščius, kurie vadinami „dainomis": „Lietuvos dainos" („Tėvynės dainos"), „Senovės daina" („Oi neverk, matušėle!"), „Daina" („Už Raseinių, ant Dubysos..."), „Senovės daina" („Eina garsas..."), „Tautiška daina" („Kur bėga Šešupė"), „Senuko daina" („Senolio skundas"). Neabejotinas jų ryšys su karinėmis-istorinėmis lietuvių liaudies dainomis. Jų panaudojimo principas — ne perkūrimo, o atkūrimo, konceptualios aktualizacijos, susijusios su visuotinumo, lyrinės epizacijos tendencijomis. Sąmoninga nuoroda į senumą („senovės daina", „senuko daina"), į nacionalinį bendrumą („Lietuvos dainos", „tėvynės dainos"). Įvedamos istorinės realijos („Vedė Vytautas ten didžiavyrių pulkus..."; „Daug kryžokų nuo Malburgo rengias mus terioti"). Šiuo požiūriu išskirtinos abi „Senovės dainos" („Oi neverk, matušėle!" ir „Eina garsas nuo rubežiaus..."), nes jose liaudies

---

[19] *Zaborskaitė V.* Cit. veik.— P. 368.

[20] *Jucevičius L.* Lietuvių liaudies priežodžiai // Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija.— V., 1957.— P. 394.

dainos atkūrimo principas yra ryškiausias. „Eina garsas nuo rubežiaus..." turi paantraštę „Gaida kaip „Tu Lietuva, tu Dauguva". Tai nuoroda į A. Baranausko „Kelionės Petaburkan" penktąjį skirsnį „Nu, Lietuva, nu, Dauguva..." Vadinasi, ne tik A. Baranausko kūrinys, bet ir dainuojama daina (kiek kiti žodžiai [21]) Maironiui buvo žinoma. Galbūt pati šio kūrinio, dabar siejamo tik su A. Baranausku, pradžia (2—3 strofos) yra liaudies kūrinys — kaip kitaip A. Baranauskas Dauguvą vadintų plačiausia Lietuvos upele. „Dainu dainelę" parašyta 1857 m. Anykščiuose. Šis kūrinys buvo spausdinamas ir „Senovės dainos" antrašte [22]. Čia taip pat minima Dauguva, kaip ir istoriškai nepaaiškinamas Dunojėlis:

Tol už Dauguvos kraštas Lietuvos
Smolensko žemę apriečia,
Už Dunojėlio, kur be šešėlio
Saulelė žmogų apšviečia.

„Dainu senųjų žodelius" — gali reikšti ir tiesioginę nuorodą į tų „žodelių" esamumą, ne tik perkeltinę, romantinę sąsają. „Dainu dainelę", kaip ir „Tu Lietuva, tu Dauguva", plačiai liaudyje dainuojamos — ne tik rytų aukštaičių, bet ir kitų regionų Lietuvoje. Mes žiūrime viena kryptimi — autoriniai kūriniai sutautosakėjo, virto liaudies dainomis. Bet turime galimybę galvoti ir kitaip — panašiai kaip ir S. Valiūno „Birutė", taip ir A. Baranausko „Dainu dainelę", „Nu, Lietuva, nu, Dauguva" gali būti paimti iš liaudies lūpų (galbūt nuotrupos, atskiros strofos) ir pratęsti, papildyti. Atkaklus istorinių ar ir istoriškai nepaaiškinamų, į priešistorę nueinančių dalykų kartojimasis leidžia galvoti apie epo nuotrupų lyrinį pildymą, plėtojimą, pradėtą S. Valiūno, tęstą A. Baranausko, vėliau Maironio.

A. Baranausko „Dainu dainelę", Maironio „Kas atdarytų aukso skrynelę / Tėvynės dainų malonių?" („Lietuvos dainos") eina iš to paties šaltinio — iš S. Stanevičiaus pirmąkart užrašytos ir paskelbtos liaudies dainos:

Aš padainuosiu
Dainų dainelę,
Aš dainų bernužėlis;

[21] „Eina garsas" išspausdinta rinkinyje: Rūtų vainikėlis. Dainos, surinktos Šešupės apylinkėse.— Seinai, 1909.

[22] Vyskupo *Baranausko* raštai.— Seinai, 1912.— P. 86—90.

Aš atdarysiu
Dainų skrynelę,
Paleisiu į liustelį.

Galvojant apie lietuvių nacionalinio epo likimą, regint jo dar gyvas nuotrupas XIX amžiuje, šią galimą tam tikro tautosakos ciklo atlikėjo situaciją įmanoma sieti su „Kalevala".

Už atskirų ir, atrodo, atsitiktinių XIX a. poezijos detalių regime specifinius dėsningumus — vienas iš jų — nacionalinio epo, iš toli, iš giliai girdimos visumos pajauta. Įsiklausykime į Maironio „Lietuvos dainas", ypač į trečią jos strofą, kokia ji buvo pirmajame „Pavasario balsų" leidime:

Tada sesutės dar žydėjo
Ir lankė rūtų darželius,
Dar vainikus žalius dėvėjo
Ir šilko kaspinus gražius;
Tada dainuota žalią rūtą,
K ę s t u č i o ž i r g ą i r B i r u t ę.[23] (išsk. cit.)

Paskutinėje, kanonizuotoje redakcijoje paskutinės eilutės yra tokios: „Dainavo, gerbė žalią rūtą, / Kęstučio žirgą ir Birutę". Gal ir dėl to iki šiol nepastebėjome labai svarbaus, sakytume, principinio Maironio liudijimo apie nacionalinio epo liekanas XIX amžiuje. Juk čia poetas faktiškai mini dviejų senų lietuvių liaudies dainų pavadinimus: „Kęstučio žirgą" ir „Birutę". Pirma, „Birutė" nukeliama į „senobę", kuri Maironiui negalėjo būti XIX amžiaus trečias dešimtmetis, kai buvo paskelbta S. Valiūno „Birutės daina". Iš tos „senobės" ir — „Kęstučio žirgas". Galvodami apie šią dainą ar giesmę, grįžkime prie kito Maironiui itin svarbaus vardo — prie A. Mickevičiaus, kurio lietuviškoji byla dar nebaigta. Autoriaus paaiškinimuose prie „Gražinos" frazės „Ant žemaituko susitikę ją" sakoma: „Verta prisiminti ta proga senovinę lietuvių dainelę apie Kęstučio žirgą". Ir pateikia tą dainelę arba jos dalį — šešiolika eilučių: „A z Litwy rodem jest konik Kiejstuta, / Szabla jego w Litwie kuta" [24]. Lengva ranka esame atsisakę šio A. Mickevičiaus pateikto fakto, sakydami, kad tai tikriausiai paties Mickevičiaus kūrinys, nes panašių liaudies dainų nerasta. Vėlai pradėję ieškoti, mažai begalėjome rasti. Nėra pagrindo galvoti, kad Maironis „Kęstučio žirgą" galėjo perimti

---

[23] *Maironis.* Pavasario balsai.— V., 1982.— P. 56.— (Poezijos biblioteka „Versmės".)

[24] *Mickevičius A.* Lyrika. Baladės. Poemos.— V., 1976.— P. 384.

iš A. Mickevičiaus. A. Mickevičius Maironiui juolab negalėjo būti „senobė". Taigi turime poetinį, bet dėl to ne mažiau konceptualų Maironio paliudijimą apie galimai su nacionaliniu epu siejamas istorines lietuvių liaudies dainas „Kęstučio žirgą" ir „Birutę". Ir šiuo aspektu atsiskleidžia poetui būdingas visuotinumo siekimas: liaudies daina, galimomis nacionalinio epo nuotrupomis aprėpti kiek galint didesnę problemų visumą. Į liaudies dainą Maironis žvelgia kaip į savaiminę vertybę: ją gaivindamas, lyg savaip pratęsdamas, jis siekia formuoti ir jos vertės pajautą. Liaudies daina Maironiui nėra stilizacijos, perkūrimo objektas. Ji, sakytume, visumos dalis, kurią reikia atverti, sujungti su laiko aktualijomis.

Didžioji visuma Maironiui yra tėvynė. Maironis — pagrindinis tėvynės jausmo formuotojas ir reiškėjas lietuvių literatūroje. Galvojant apie Maironio poetinės programos visuotinumą, tėvynės sąvoka neapeitina kaip ontologinis to visuotinumo pagrindas. Lietuva Maironio kūryboje apibrėžta geografiškai, etnografiškai ir istoriškai. Tai kraštas, „Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka", „Kur rausta žemčiūgai, kur rūtos žaliuoja", kur „Vytautas didis garsiai viešpatavo..." Tik ontologinis visuotinumas įprasmina tėvynę — vienintelę žemės vietą, kur „broliai artojai lietuviškai šneka", kur „skamba po kaimus Birutės daina". Tėvynė siejama su labiausiai pažįstama vieta, su sodyba, ji konkreti ir kartu ontologiškai visuotinė. Ontologinio visuotinumo šviesoje tėvynė susiejama su siela; tėvynės jausmas tampa žmogaus dvasingumo matu. Ir čia liaudies dainai tenka svarbi vieta — jos žodžiais ir melodija teka atmintis. „Atminimais taip turtinga ir brangi kaip siela". Giliau įsiklausius į eilėraštį „Kur bėga Šešupė" (1920 m. „Pavasario balsų" leidime — „Tautiška daina") — atrodo, kad jis gali turėti ypatingą poeto siekimą įvardyti, identifikuoti sunkiai apčiuopiamą tėvynės visuotinumo jausmą, tarsi senovinio žynio sakraline formule kreipiantis į aukščiausią valią siekiant tą visuotinumą apsaugoti. Maironio pasaulėvaizdžio teocentriškumas išreikštas ne tik religinėmis sąvokomis, bet ir ypatingo dvasinio susitelkimo ženklais. Dvasinės sutelkties akimirka būtina vargo ir kovos žmogui. Jungdamas kovos ryžtą ir dvasinį susitelkimą, Maironis irgi siekė žmogaus būties visuotinumo. J. Ambrazevičius yra teigęs, kad „Maironis naujų žmogaus būties gelmių neatvėrė" [25]. Šiandien sunku sutik-

---

[25] *Ambrazevičius J.* Maironis ir visuomenė // Maironis. Pavasario balsai.— K., 1944.— P. 269.

ti net su pačia minties formulavimo kryptimi. Maironis konsolidavo pačius žmogaus būties pagrindus, dramatišką jos atskirumą ir baigtinumą sujungė su tėvynės būtimi, kaip pačia didžiausia žmogiškumo visuotinybe. Žmogaus būčiai Maironis suteikė aukščiausią — tėvynės matą, tėvynės atžvilgiu pagrindė žmogaus būties optimizmą. Tačiau Tėvynės sąvokos ideologinis turinys ir pačiam Maironiui nebuvo vienodas: dar 1919 m. jis kalbėjo apie sieną tarp „dviejų Lietuvos pasaulių": vienoje pusėje — Lietuva svajota, skaisti idealų, troškimų sritis, kitoje — žemiška, nustojusi aureolės: „ana buvo gryna dvasia be kūno; čia dar neišsivystęs su ydomis kūnas"[26]. Maironis liko svajotosios Lietuvos poetas ir vėlesnis jo konfliktas su oficialia nepriklausoma Lietuva kilo iš šio pagrindo. Bet Maironio tėvynės ontologija yra visuotinesnė už konkrečios epochos ideologines aktualijas. Poeto ji buvo grindžiama esminiais santykiais ir dydžiais: dėmesiu istorijai ir kalbai, gilinimusi į liaudies kūrybą, nacionalinio epo nuojauta, atsiskleidžiančia ne tik galimų epinių motyvų atkūrimu, bet ir ypatinga tautinio charakterio (moralinių jausmų, reagavimo, išsisakymo būdo) nuojauta. Tai ir iškelia Maironį kaip didžiausią lietuvių nacionalinį poetą.

Maironis suformulavo ir ontologinę lietuvių filosofinės lyrikos situaciją: mąstantis, pasaulėžiūriškai pasaulį vertinantis žmogus sprendžia visuomenės ir gamtos problemas. Jo būties sąvokos (tėvynė, meilė, širdis, laisvė, kova) įgijo embleminę ir gana stabilią reikšmę. Klasikinė harmonija grindžiama grožio samprata ir teigimo patosu. Pasaulio ir žmogaus santykiai valios, proto pastangomis yra harmonizuojami. Žmogus tėvynėje ir tėvynei — toks yra pasaulėžiūrinis harmonizacijos principas. Maironio lyrikos dramatiškumą, panašiai kaip F. Tiutčevo lyrikoje, kėlė mąstančio žmogaus ir bemintės gamtos konfliktas. Atskiri šio konflikto aspektai lėmė būtiškų, neatsakomų žmogaus klausimų formavimąsi. Meditacinė būsena Maironio lyrikoje atsiskleidė kaip dvasinė klausiančio žmogiškumo realizacija, įteisinanti būties problemiškumą kaip skausmo balsą. Maironio eilėraščio tipas sujungė jausminį atvirumą ir racionalų tvirtumą, suteikdamas tipologinį pagrindą įvaizdžių poliarizacijai ir semantinėms priešpriešoms, žodžio daugiareikšmiškumui, tarnaujantiems filosofinio, politinio ar moralinio turinio minčiai. Ir šiuo požiūriu regime Maironio poetinės programos visuotinumą.

---

[26] Ten pat.— P. 277.

VYTAUTAS KUBILIUS

MAIRONIS — AUKŠTOJO STILIAUS KŪRĖJAS

Kol literatūra nėra išsiugdžiusi aukštojo stiliaus, reziumuojančio aforistinėmis formulėmis tautos dvasinio bendrumo ir istorinės egzistencijos tikslų, ji lieka nacionalinio gyvenimo periferijoje. Jos raiškos arsenalas tebėra primityvus ir padrikas, be centrinės jungties ir pastovaus ataskaitos taško. Kai literatūroje pagaliau iškyla monumentalūs aukštojo stiliaus korpusai ir meninis žodis įsitvirtina tautos gyvybinių interesų viršukalnėse, neišvengiamai prasideda tų korpusų ardymas, azartingas žodžio stūmimas žemyn. Priešingų regėjimo taškų, judesių ir krypčių ginčas suteikia vidinės energijos literatūros saviraidai, kuri grindžiama, pasak struktūralistų, opozicijų įtampa ir žaisme. Nesiliaujančioje literatūros poliarizacijoje aukštasis stilius yra svarbi daugiabalsiškumo paskata. Tai pirmutinė skaidos riba: nuo jos prasideda išsišakojimas; ji yra orientacijos gairė, rodanti, kiek nutolta ir kas paneigta; į ją sugrįžtama, kad paaiškėtų literatūros nacionalinio bendrumo ištakos.

Didžiosiose Europos literatūrose aukštojo stiliaus konstrukcijos buvo statomos nacionalinių valstybių galybės ir stabilumo laikais. Jos turėjo „stiprinti valstybės autoritetą", garsinti karinius vadovų žygius ir politinę išmintį, tarnauti „visuomenės garbei" [1]. Paženklintos stiprios valstybės kultu, šios konstrukcijos įgydavo oficialumo antsluoksnį (odės naujiems karaliams įžengus į sostą).

Lietuvių literatūroje aukštasis stilius formavosi nacionalinės priespaudos laikais. Jis nebuvo saistomas valstybės gyvenimo įvykių ir neprivalėjo šlovinti jos politikos. Jį maitino ne pergalių trimitai, o pralaimėjimų ir kančios, skundo ir protesto patosas. Tai „sukruvintos širdies" balsas, šaukiąs apie neteisybę visam pasauliui. Pačioje iškiliausioje tonacijoje tas balsas išlaiko

[1] *Vossler K.* Le bon goût // French Classicism: A critical Miscelany.— Prentice Hall, 1966.— P. 58.

eleginę gaidą, kuri persmelkia gailumu rūsčiai iškilmingą kalbėjimą.

Daugelyje Europos literatūrų aukštojo stiliaus normatyvus nustatė klasicizmas, reikalavęs kalbos grynumo ir aiškumo, sintaksinių jungčių precizijos, posakių galantiškumo, sakinių, vaizdų ir pastraipų simetrijos, grindžiamos retorikos logika [2]. Atsirado tauraus abstrahavimo maniera, vengianti visko, kas žema, atsitiktina, neaišku, už tikslaus sakinio paliekanti individualų temperamentą, konkrečias detales ir aplinkybes [3].

Lietuvių meninis žodis ėmė kristalizuotis į aukštojo stiliaus junginius romantizmo formacijoje, kuri iškėlė į kūrybos centrą „spontanišką gilių jausmų išsiliejimą", o „labiausiai atvirą, labiausiai natūralią kalbą" paskelbė tikrąja „stiliaus poezija" [4]. Poetinis žodis buvo išvestas į atakos poziciją — jis turėjo šturmuoti esamą tvarką, todėl buvo pripildytas besiveržiančios, kertančios, svaiginančios jėgos, o ne silogistinio pasyvumo, kuris viskam pritaria ir viską legalizuoja. Įvaizdžių sistema buvo atgręžta į individualią žmogaus bei tautos būtį, nugramzdinta į tautosaką ir neteko kieto abstrakcijų luobo. Tad mūsų aukštasis stilius, kuriamas romantinio mentaliteto, įgijo lyrinio ekspresyvumo, liaudiškos kalbos, net tautosakinio dainiškumo elementų.

Tokį nestandartinį aukštojo stiliaus modelį nužiedė Maironis, pirmas didelio talento lietuvių lyrikas. Kaldamas poetinio žodyno, sintaksės, ritmikos menines normas, jis sąmoningai gal ir neketino jų transformuoti į aukštojo stiliaus lygmenis. Bet tokią reikšmę jo eiliuotoji kalba gavo literatūros raidoje, virtusi nacionalinių vertybių suvokimo ir raiškos masteliu. Jau 1913 m. „maironizmo" diktatūrą baudėsi nuversti B. Sruoga, kapodamas ją patetikos, retoriškumo, pamokslavimo kaltinimais [5]. Bet 1946 m. jis pats troško rašyti „visiems lietuviams", kaip rašė Maironis [6].

Aukštojo stiliaus platformai reikalingi tvirti vertybių postulatai. Iš tuštumos pojūčio, beprasmiškumo savijautos, pasaulio suirimo ir egzistencijos prapulties jausmo negali atsirasti teigiančioji jėga, reikalinga pakiliam žodžio skrydžiui ir monoliti-

---

[2] Le classicisme: Le doctrine par les textes.— Paris, 1962.— P. 108.

[3] *Heine H.* // French Classicism.— P. 45.

[4] *Wordsworth W.* Pszedmowa // Manifesty romantyzmu 1790—1830.— Warszawa, 1975.— S. 49; *Schlegel W.* O dialogu dramatycznym.— Ibid.— P. 113.

[5] *Sruoga B.* Maironis // Aušrinė.— 1913.— Nr. 28.— P. 197—208.

[6] Iš Balio Sruogos archyvo: B. Sruogos laiškas P. Cvirkai 1946 m. liep. mėn. // Pergalė.—1988.— Nr. 2.— P. 152.

niam skambesiui. Todėl modernistai, vertybių krizės išmesti į pliką krantą, kategoriškai neigė šį stilių, tyčiojosi, parodijavo.

„Tautų pavasaris", prikėlęs iš šimtmečių priespaudos numarintus Europos imperijų pakraščius, davė Maironio mąstysenai nesvyruojančių ir nesikeičiančių vertybių nuostatą: kiekviena tauta yra didinga ir graži; pavergtos tautos prisikėlimas savarankiškai egzistencijai — esminė šiuolaikinės istorijos grandis, nacionalinė savimonė — svarbiausias meninės kūrybos šaltinis ir gyvybinis akstinas [7].

Religija Maironiui — kunigui ir mokytam teologui — buvo „amžina teisybė", išsprendžianti visas ontologines problemas ir neblaškoma jokių abejonių. Dievo buvimas — lemtingas pasaulio tvarkos ir harmonijos argumentas. Tik Aukščiausiojo malonė ir galybė apsaugos „mylimą šalį". Tradicinė Lietuvos katalikybė, dar pilna nesudrumstos ramybės ir naivaus nusižeminimo, tapo granitiniu atramos stulpu, kuriame poetas — bažnytinių giesmių kūrėjas — nė nebandė įbrėžti individualių interpretacijų.

Librete „Kame išganymas?" vienas herojus šaukte šaukia: „Aš noriu tikėti" (3, p. 6) [8]. Tai paties autoriaus deklaracija: tik atsidavęs didelėms tiesoms ir vertybėms, tu pajusi savyje vidinį degimą, būtiną kūrybai. Rašytoją, netekusį „etinių principų", jis vadino „moraliniu bankrotu" (5, p. 172). Maironis — devynioliktojo amžiaus konservatyviosios katalikybės ir maištingų nacionalinio atgimimo idėjų, pažangos perspektyvų ir aktyvaus veiksmo išugdyta asmenybė, kuriai „baisu eiti be tikslo šios žemės keliu, / be tikslo aukštesnio" (3, p. 8). Jai atrodė visiškai natūrali būtinybė subordinuoti individualią būtį bendrosioms vertybėms ir tapti aukštesnių idėjų, interesų ir jėgų balsu („Patsai ramumo nepažinęs, / Kitiems išganymą nešu"; „Aš Dievo įkvėptas giedot" — 1, p. 9, 37).

Vertybių apologija — esminė aukštojo stiliaus prielaida. Iškeltos į pasaulio centrą ir dekretuotos kaip istorijos vyksmo svertai („Idėjos, jei didžios, nemiršta, kaip žmonės; <...> Jos mėto ne kartą žaibus!" — 2, p. 53), jos reikalavo absoliutaus teisingumo sąvokų, idealizuojančios tonacijos, direktyvinio kategoriškumo.

---

[7] *Szmydlowa S.* L'Italia nel romanticismo Polacio; *Deanovic M.* Il romantismo italiano nella letteratura croata // Il romanticismo.— Budapest, 1968.— P. 472, 529—533.

[8] *Maironio* Raštai: 5 t.— K., 1926—1930.

Jau pirmuose Maironio eilėraščiuose („Miškas ūžia", „Nedaugel mūsų", „Senelio skundas") atsiranda stambūs erdvės ir laiko matavimai, nepripažįstantys vienkartiškumo, siauros ir uždaros aplinkos. „Girios tamsios, jūs galingos, / Kur išnykote, plačiausios? / Dienos praeities garsingos, / Kur pradingote, brangiausios?" (1, p. 50). Įeina kardinalinės tėvynės ir tautos likimo reikšmės, prie kurių nelimpa kasdienybės smulkmenos. „Didžios nelaimės spaudžia tėvynę, / O priešas laukia jos prapuolimo..." (1, p. 54). Užsimezga daiktavardiniai abstraktai, tinkantys dideliems masteliams ir kriterijams,— „sujungtos rankos suteiks stiprybę", „Tai ko gi mūsų dvasia beliūsta", „Dienos šviesesnės ateitis rausta".

„Pavasario balsų" leksika kyla į apibendrinančių suvokimų zoną, kad paženklintų adoruojamą vertybę ir su ja susilietų. Negavęs apibendrinamumo galios, žodis negali įeiti į eilėraštį ir išbraukiamas iš jo pirmųjų variantų. Tai lemtingos žodžių atrankos principas, įvestas Maironio į lietuvių poetiką.

Kūrybos akte žodis apsivalo nuo empirinio konkretumo, kad liktų tik išgryninta bendroji prasmė, galiojanti plačiausiam reiškinių ir išgyvenimų spektrui. „Amžiais pavergta kelias tėvynė; / Jos atgimimą jaučia dvasia. / Ginkim, ką mūsų proseniai gynė! / Žadinkim brolius meile drąsia!" (1, p. 57). Tai patriotinių „Aušros" straipsnių kategorijos (pavergta tėvynė, atgimimas, proseniai), iškeltos valingu mostu į vienintelės tiesos viršūnes ir įstatytos į likiminio apsisprendimo poziciją. Žodis įeina į poetiškumo sferą, tik paliestas vertybių nuostatos, įgijęs idealinę reikšmę, pritvinkęs siekiančios jėgos kategoriškumo. „Ne, nenoriu sapnų, / Vien tiesos ir darbų; / Be atilsio noriu kariauti" (1, p. 82). Eilėraščio semantika suspausta valingos įtampos ir polėkio, nes ji klostosi iš vertybinių projekcijų, kurias reikės realizuoti. Tai pastovūs eilėraščių židiniai, reikalaujantys tokio pat žodžių ir įvaizdžių pastovumo. Nedidelis žodžių skaičius („bočių kapai", „milžinai", „kilnūs idealai", „kančios", „garbė", „mylėkim", „kovokim", „vienybė") kartojamas iš eilėraščio į eilėraštį kaip įsakmūs sprendimai. „Pavasario balsuose" tokie pasikartojantys žodžiai užpildo didžiąją tekstų dalį (net 76,3 % [9]). Poetinė leksika, atgręžta į idealines reikšmes, neišvengiamai darosi uždara. Tokia atsikartojančių kertinių žodžių — „psichologinių simbolių" struktūra yra būdingas aukštojo stiliaus klodas [10].

---

[9] *Slavinskaitė I.* Poetinio žodžio transformacija lietuvių lyrikoje // Literatūra ir kalba: Poetika ir metodologija.— 1980.— [T.] 16.— P. 122.

[10] *Thorbly A.* The Romantic Movement.— London, 1966.— P. 37.

Substancinius žodžius — leitmotyvus (tėvynė, laisvė, bočių kapai) į eilėraščio centrą iškelia stiprus mostas — išdidaus pasipriešinimo, tikėjimo, pasiaukojimo mostas. Tų žodžių paskirtis — ne konstatuoti tai, kas yra, o skelbti pasikeitimų būtinybę („Atgimimo tau giesmę nešu" — 1, p. 11). Tai kovos šūkiai, išsakomi imperatyvine tonacija. „Pirmyn į kovą už tėvynę, / Už brangią žemę Lietuvos! / Garbė tėvams, kurie ją gynė / Ir kas už ateitį kovos!" (1, p. 67). Tai aforistinė istorijos bėgsmo argumentacija, skelbiama su moralinio teisėtumo ir pasitikėjimo savimi jėga. „Nebeužtvenksi upės bėgimo, / Norint sau eitų ji pamažu; / Nebsulaikysi naujo kilimo, / Nors jį pasveikint tau ir baisu" (1, p. 57). Tai nacionalinio išsivadavimo etinis kodeksas, nukaltas į rėžiančias, žūtbūtinai privalomas formules, stebėtinai lakoniškas to meto išdrikusios lietuvių poetinės sintaksės kontekste. „Tas ne lietuvis, kurs tėvynę / Bailiai kaip kūdikis apleis; / Kursai pamins ką bočiai gynė / Per amžius milžinų keliais" (1, p. 55).

Maironis kūrė programinius eilėraščius, adresuotus visai tautai. Taip būna pradinėse aukštojo stiliaus ištakose, kai poetas dar jaučiasi nesueižėjusio etnoso reiškėjas ir jo vienybės formuotojas. Nacionalinių judėjimų epochoje svarbiausias literatūros uždavinys, Maironio supratimu,— ginti pavergtą tautą, žadinti ją savarankiškai politinei egzistencijai, brandinti jos kultūrinę savimonę, kuri padėtų identifikuoti save. Kaip ir A. Mickevičius, jis tikėjo, kad literatūra gali paversti bežadę tautą istorijos subjektu, su kuriuo jau privalės skaitytis pasaulis. Šitaip įsipareigojęs tautos likimui, poetas sako žodį ir žino, kad jis bus išgirstas, suprastas, įvykdytas. Lietuvių eilėraštis jau niekada neturės nei tokio pasitikėjimo savo galybe, nei tokio atviro kontakto su skaitytoju. Daugumas Maironio eilėraščių buvo skirti „giedoti ar iškilmingai deklamuoti", pasak V. Mykolaičio-Putino [11]. Tai odės, himno, kantatos tipo lyrika, paženklinta herojinės patetikos gaida („Kaip milžinas stosiu į kovą" — 1, p. 85), būdinga nacionalinio išsivadavimo kovose gimstančiam aukštajam stiliui [12].

---

[11] *Mykolaitis-Putinas V.* Naujoji lietuvių literatūra.— K., 1936.— T. 1.— P. 252.

[12] *Lettenbauer W.* Die polnische Romantik // Die europäische Romantik.— Frankfurt a/M., 1972.— S. 500; *Доронина Р. Ф.* Основные тенденции развития сербской литературы эпохи национального возрождения // Развитие литературы в эпоху формирования наций.— М., 1983.— С. 160.

Herojinis gestas, teigiantis beatodairišką veiksmą kaip vienintelę išeitį, eiliuotose Maironio dramose pasidarė svarbiausia žodžių jungtimi. Iškilmingasis „maestoso" čia garsiausiai skamba veikėjų pozose („šviesiausias Gediminas sėdėjo ant sosto; dvylika didikų aplinkui stovėjo" — 3, p. 126), didvyriškuose poelgiuose (kryžiuočių išniekinta mergaitė puola ugnin), keršto ir didybės monologuose (Kęstučio Krėvos pily, Vytauto kryžiuočių prieglobsty). Maironio eiliuotoji kalba čia labiausiai himniška ir retoriška, bet jau nurimusi ir sustingusi, kaip būna nusistovėjusio ir sukanoninto aukštojo stiliaus kūriniuose. Pavyzdžiui: „Sutriuškinsiu kryžiuočių ordino galybę! / Nukelsiu Lietuvos ribas iki Juodųjų marių! / Lig pat Maskvos ir Dono upės! / Iškelsiu vardą jos lig tokio aukščio, / Kokio nebuvo ji pasiekus niekados! / Tik duokit man jos valdžią!! valdžią!" (3, p. 223).

Aukštojo stiliaus vienaplaniškumą, pereinantį į klišių serijas, Maironio eilėraščiuose išardo priešpriešų grumtis ir kontrastų bangavimas, būdingas romantiniam pasaulėvaizdžiui [13]. Vertybės šauna aukštyn skaisčios ir tvirtos, negraužiamos jokių abejonių, bet koks netikras, tamsus ir grėsmingas tebėra laikas, kuriame jos nušvito. Tai istorijos laikas, neduodantis niekam jokių garantijų, nepaisantis teisingumo dimensijų ir menkai tepavaldus Dievo valiai. Kiekvienas vilties, tikėjimo, kovos šūksnis šituo laiku (Kražių skerdynės, knygnešių tremtis) reikalavo valingo įsitempimo. Kiekviena iškilni deklaracija — tai ir žūtbūtinis etinis apsisprendimas atsistoti priešais carinę imperiją su tautos laisvių chartija, kuri bus realizuota tik tos imperijos griuvėsiuose. Teziškumas, reglamentuojąs aukštąjį stilių, atsveriamas gyvai pulsuojančios etinės ir emocinės savimonės. Maironis — gilios lyrinės apercepcijos poetas, pagrindęs eilėraščio raidą vientisu, darniai išplėtotu išgyvenimu, kaip buvo įprasta Europos lyrikos klestėjimo amžiuje.

Eilėraštyje „Trakų pilis" praeities regėjimas skleidžiasi kaip nacionalinės būties kulminacija. Kunigaikštis Vytautas joja tarp savo pulkų — tai Lietuvos galybės spindesys. Paplautas bokšto akmuo, virsdamas žemyn, išblaško tą spindesį. Tarp griūvančių pilies sienų tautos istorija dunkso kaip šiurpi netektis. „Ir veltui dvasią raminti norėjau, / Aplinkui vien tamsią naktį regėjau" (1, p. 129). Skaudus sudrebėjimas — čia išganingai šviečia didybės vizija, čia vėl nyku — pereina per visą eilėraštį, kuris plėtojamas kaip vieno išgyvenimo drama. Tai idealiojo prado

[13] *Thorbly A.* Op. cit.— P. 4—6.

ir realybės konfrontacija, demonstratyviai atvira, žiauri, jausminga, kaip įprasta romantinėje lyrikoje. Kartais ji nuspalvinta vienatvės, nulėpusių sparnų, gyvenimo trapumo liūdesiu („Einu nesuprantamas vienas keliu" — 1, p. 83). Kartais ji prašneka satyrinės ugnies „žaibais", plakančiais „moksladraugius", jau išsižadėjusius didelių siekimų, darbų ir „karionės" „už žemę mylėtą". Kartais ji virsta būties beribiškumo ir laikinumo susikirtimu, kuriame blaškosi amžinai nerami ir bekraštė poeto siela („Ko gi trokšta, nesoti dvasia? / Paslaptingais sparnais kur lekioji? — 1, p. 148). Maironio lyrikoje ji niekados neišnyksta — šita žiauri distancija tarp idealo ir realios padėties, tarp praeities, dabarties ir ateities. Ji lemia poetinio išgyvenimo, svyruojančio tarp dviejų kraštutinių ribų, emocingą įtampą („Tarp vargų-sopulių, be rasos ir žvaigždės, / Mūsų mėlynos akys apteko kraujais" — 1, p. 48). Ji formuoja poetinės kalbos skausmingą tonaciją, pilną rūsčiai išdidaus skambesio („Ar aš kaltas, kad mano širdis / Nenukalta iš šalto akmens" — 1, p. 13). Ji išaukština kančią kaip išganingą katarsį — poetas yra „skausmo vyras", kuriam skirta „ant žemės ieškot idealo", skelbti kitiems viltį ir tikėjimą, paslėpus „krūtinėje skausmo dūmas". Poeto siela, siūbuojanti tarp idealybės ir esamybės, vis dėlto lieka vientisa ant savo neskylančio vertybių pagrindo, didvyriškai pasiryžusi veiksmui, o ne priešybių kontempliacijai („Krūtinėje dega, liepsnoja ugnis, / Ir veikalo ilgis dvasia" — 1, p. 84). Veiksmo nostalgija, būdinga romantiniam pasaulėvaizdžiui [14], dvasios monolitas, išsaugotas dramatiškame vyksme, suteikia programiniam eilėraščiui tauraus iškilmingumo ir simetrijos, kuri Maironiui liko būtina poetikos norma [15].

Aukštojo stiliaus dramatinį kontrastiškumą ir abstrahuojančią galią Maironis, kaip ir dauguma romantizmo poetų [16], stengėsi suartinti su gyvąja liaudies kalba, sulieti su nacionaliniu melosu, suteikti lokalinio kolorito. To būtinai reikėjo, kad atbundančios tautos literatūroje iškiltų tėvynės sąvoka kaip dvasinis bendrumas ir etinis kriterijus. Maironis sukūrė poetinį tėvynės jausmą, įeinantį į kiekvienos nacionalinės literatūros pa-

---

[14] *Kardos T.* Romanticizmo dell'azione // Il romanticismo.— P. 62.

[15] *Zaborskaitė V.* Maironis.— V., 1959.— P. 177.

[16] *Берковский Н. Я.* Романтизм в Германии.— Л., 1973.— С. 325; *Кожевников Ю. А.* Национальная специфика румынского романтизма; *Чемоданова М. Г.* Роль романтизма в становлении болгарской национальной литературы // Развитие литературы в эпоху формирования наций.— С. 204, 230; *Janion M.* Romantyzm.— Warszawa, 1969.— S. 273.

matus, piešdamas Lietuvos gamtą ir apmąstydamas Lietuvos istoriją. Tėvynės vaizdinys, išrutuliotas peizažiniuose eilėraščiuose ir istorinėse baladėse, įgijo „embleminę reikšmę“ [17], kuri lietuvių literatūros raidoje figūravo kaip aukštojo stiliaus ženklas.

Pirmą kartą taip išraiškingai atsivėrė panoraminė Lietuvos nuotrauka: matyti upės (Nemunas, Nevėžis, Šešupė, Dubysa), kalnai (Šatrija, Medvėgalis), miestai (Vilnius, Trakai, Kaunas), dunksantys miškai, senos sodybos su rūtų darželiais, į atlaidus traukiantys būriai, geltonplaukės mergaitės, braidančios rasas. Lietuva — pati gražiausia ir įstabiausia šalis. Kaip čia giedra ir linksma čirenant vieversėliams! Kiek galybės pražydusiuose laukuose! Pavergtame krašte gamta vienintelė nežino priespaudos jungo, yra absoliučiai laisva ir amžina, išėjusi iš paties Dievo rankų. Kad ir kokios nelemtos būtų istorijos aplinkybės, kas rytą „ant Dubysos teka saulė“. Baltija putoja ir siaučia „vakarų vilnimis“ — nenutildama, pilna nerimo ir pasipriešinimo stichijos. Ramią vasaros naktį (dega žvaigždės, nejuda nė lapelis), tu pajunti begalybę, ir tau „noris apimti visą pasaulį“. Gamta grąžina žmogui beribiškumo pojūtį ir laisvės troškimą. Tėviškės gamtoje jis patiria šventą tapatybę su savo tauta („Lietuvi! pabučiuok po kojų / Krauju permirkusią žemę!“ — 1, p. 169). Peizažas virsta nacionalinės savimonės aktu ir tėvynės jausmo poetine raiška, kaip įprasta romantinėje lyrikoje („aš romantikas“ [18],— sakė Maironis).

Istorijos reminiscencijos — antras gyvybinis tėvynės sąvokos branduolys [19]. Visa Lietuva nuklota „milžinų kapais“. Griūvančios pilys dar prisimena kryžiuočių antpuolius. Per Nemuną, regis, dar plaukia „lietuvių pulkai“, kad užgriūtų netikėtai „tarytum ugnis“. Vėl balnojamas žirgas joti į Malburgą, kur šilko „pilnos skrynios“. Vėl jaunas sūnus išeina „ginti brangiausios tėvynės“. Vėl Kęstutis, „karuose pražilęs“, atstato krūtinę, gindamas Lietuvą (3, p. 135; 4, p. 89). Vėl išbunda „didžio Vytauto laikai“, „Kai lietuvis netikėjo, / Jog belaisvis bus“ (1, p. 16). Nepriklausomos egzistencijos prisiminimai — vienintelė istorijos proceso vertybė, išlikusi pavergtai tautai. Ji įeina į tėvynės jausmo archetipą, kuris turėjo virsti nacionalinio išsivadavimo im-

---

[17] *Nastopka K.* Lietuvių eilėraščio poetika.— V., 1985.— P. 27.

[18] *Zaborskaitė V.* Cit. veik.— P. 440.

[19] „Trumpoje visuotinės literatūros istorijoje“ Maironis labai ryškiai akcentavo tokią reminiscencijų reikšmę: „Valter Skotas kaip tik tam, rodos, buvo ir sutvertas ir pašauktas, kad savo rankomis prikeltų iš kapų tą mylimą praeitį ir jai lieptų iš naujo prakalbėti ir gyventi“ (5, p. 161).

pulsu („Atsibus tėvynės sūnūs / Didžią praeitį atminę" — 1, p. 51).

Aukštajam stiliui, įtrauktam į nacionalinių vertybių gynybą, Maironis suteikė galingą teigimo trajektoriją, dramatinio išgyvenimo įtampą ir nacionalinį koloritą, suformuotą iš supoetintų kraštovaizdžio realijų ir suherojintos praeities. Idealiojo klodo žodynas, retoriniai kreipiniai, veržlūs gestai, himniška tonacija ir skausmingas iškilmingumas tapo privaloma programinių eilėraščių norma (Jovaro, J. Janonio, V. Mykolaičio-Putino, F. Kiršos, P. Vaičiūno, A. Venclovos kūriniai). Ligi „Pavasario balsų" lietuvių eilėraščiui nebuvo žinomi tokie aukšti minties skliautai, toks aiškus ir vientisas judėjimas nuo pirmos eilutės iki paskutinės. Lietuviškam lyrizmui, perėmusiam iš liaudies dainų graudingas intonacijas ir smulkių detalių simboliką, Maironis atvėrė stambius visumos dydžius, maštabišką regėjimą, o svarbiausia — aktyvumo pradą. Maironio aukštasis stilius įtakingai veikė visą lietuvių nacionalinės kultūros pasaulėvaizdį: kelios kartos per jo eilėraščius žvelgė į savo krašto gamtą ir praeitį, mokėsi meilės, tikėjimo ir ištvermės istorijos kataklizmų verpetuose („Nei vaitoti nei verkti nepratę visai / Vien atstatom krūtinę, apkaltą ledu" — 1, p. 49). Kritiškose laiko situacijose „Pavasario balsai" vedė mus tolyn nuo rezignacijos, ilgų priespaudos amžių išugdyto nusižeminimo, pasyvaus sustingimo, ragino priešintis, tikėti, dirbti ir pozityviai keitė mūsų nacionalinį charakterį, kad jis pagaliau taptų ne istorijos aplinkybių auka, o aktyviai veikiančiu subjektu. Šis poveikis sunkiai beatsekamas. Viena aišku — be „Pavasario balsų" mūsų kultūra ir mes patys būtumėm ne tokie, kokie esame šiandien.

KĘSTUTIS NASTOPKA

ASMENYBĖS RAIŠKA MAIRONIO LYRIKOJE

Pagrindinė Maironio poetikos problema — lyrinio subjekto problema. Kaip apibūdinti asmenybę, kurios vardu kalba „Pavasario balsų" autorius? Kaip literatūrologinėmis kategorijomis pamatuoti stilistines kanoniškųjų Maironio lyrikos tekstų atodangas? Maironio eilėraščių vidinę sandarą, V. Zaborskaitės manymu, lemia „dinaminės raidos principas": „kūrinys ne fiksuoja rezultatą — jame realizuojamas gyvas procesas" [1]. Tas pats principas, matyt, gali būti taikomas ir diachroniniams poslinkiams. Tekstų variantai rodo, kaip brendo poeto asmenybė ir jos žodinė raiška dviejų epochų sąvartose.

Pasak V. Mykolaičio-Putino, „visi vyriausi patriotinės Maironio lyrikos ideologiniai ir formaliniai savumai" glūdi rankraštinėje poemoje „Lietuva" [2]. Pasakojimo subjektas čia apibūdinamas kaip aukščiausio rango veikėjo — Tėvynės — valios vykdytojas. Tėvynės praeitį, sakralinį gimimo laiką poetas nukelia į nepasiekiamą dabarčiai aukštumą: „Šalis garbinga, kurią apraitė / Sentėviai garbe, liedami kraują!", „Garsi didvyriais, ką kapuosn' gulė!" Poetas užima „dievinančio palikuonio" (M. Bachtinas) poziciją. Ne veltui išaugusiame iš rankraštinės poemos eilėraštyje „Lietuva brangi" „dainių" žodis gretinamas su „bočių" žygiais, „išgyrė" semantiškai rimuojama su „gynė".

Dabarties zonoje epinį nuotolį atsveria emocinis poeto ir tėvynės ryšys:

Bet tu, gražiausė, gimei su skausmu!
Sunkiai vaitoja tavo krūtinė,
Ir tavo sūnūs su pirmu jausmu
Jau kenčia, džiaugsmo dar nepažinę!

---

1 *Zaborskaitė* V. Maironis.— V., 1987.— P. 147—148.

2 *Mykolaitis-Putinas* V. Naujoji lietuvių literatūra.— K., 1936.— T. 1.— P. 243.

Tavo nelaimes, kančias, tėvyne!
Jaučiu lyg uolą ant širdies kietą. . .

Brėžiama lemtinga Maironio poezijai tėvynės ir moters paralelė: „Tave kaip tikrą myliu matulę!", „Tu jauna tarsi graži mergaitė / Kelies iš miego su viltim nauja".

Poemoje, dedikuotoje A. Baranauskui, kaip ir „Anykščių šilelyje", visatos ir žmogaus santarvę apibūdina „ramumo", „tylos" motyvas:

Darbai ir dainos laukų nutilo,
Tikt žiogas striokso šienuos po pievą!
Dangaus mėlynė aukštai iškilo,
Ir tylos Aniols garbina Dievą!

Tai bene vienintelė Maironio strofa, kur taip paprastai suartėja smulkmena ir begalybė, žiogas ir angelas. (Cikle „Maironio mirtis" tokios paralelės galimybę įspėjo S. Geda: „Paklausk tą žiogą, gal jisai ką žino, / O aš žinau, kad nieko nežinau".)

„Pavasario balsuose" vaizdo priešybes išskiria veiksmas, judesys. Gamtinę neišvengiamybę paneigia sąmoningas pasirinkimas akistatoje su istorija, nusiraminimą — romantinis veržlumas. Eilėraštyje „Rigi Kulm" su gamtos idile („Nesigirdi garsų! Kiek ramumo danguos! / Nieks nebaido svajonių gamtos!") disonuoja „keleivio širdis", kuri „nenurimusi veržias toli". „Gamtos ramumo" nepripažįsta „iškentėjusi krūtinė" („Poezija"), atilsio nerandanti dvasia („Saulei leidžiantis"), neužmigdomi troškimai („Vasaros naktys"). „Užmiršimas ramus" nebepasiekiamas romantiniam poetui: „Patsai ramumo nepažinęs, / Kitiems išganymą nešu".

Apibūdindamas dvasinę kultūrą, Maironis įveda „gilumos ir aukštybių matmenis" [3] ir į poemos „Lietuva" peizažą:

Kas jo nežino dainų daugybės?
Kalnai jį mokė mislies aukštybės,
Baltosios marės — jausmų gilybės,
Dangaus mėlynė — žodžių gražybės!

Lietuvos kalnai Maironiui, kaip ir A. Baranauskui eilėraštyje „Dainu dainelę", yra supoetinto, nekasdieniško regėjimo taškas. Poeto vaizduotėje Dubysos pakrantės susilieja su bažnytinių paveikslų ikonografija: „Lyg gyvi kalnai ten toli ky-

[3] *Zaborskaitė* V. Istorija, kultūra, žmogus Maironio poezijoje // Literatūra ir menas.—1987.— Spal. 31.

la! / Kupranugariai lyg, kur deg pietūs, / Paupiais traukia!" Perredaguotas to poemos fragmento posmas įėjo į kanoniškąjį tekstą, paryškindamas panoraminiame vaizde gilios Nevėžio vagos — gilios minties — dangaus mėlynės vertikalę.

Poemoje „Lietuva" brėžiama specifiškai maironiška marių ir jausmo gilybės paralelė. Nesunku nujausti nerimstančią žmogaus dvasią šėlstančios jūros vaizduose, kai ji išsisupus „į dangų remias" arba gąsdina verpetų pragarmėmis. Jūros platybėse ieškoma atgarsio maištingiems poeto jausmams: „Jūrios, jūs plačios, jūs begalinės! / Gilios, kaip jausmai poetos gilūs, / Ar kad tėvynės verkia atminęs, / Ar kad užgieda, dvasiai sušilus!" Iš empirinės dabarties jūros mitologema grąžina į sakralinę pasaulio ir Lietuvos pradžią: „Jūrių platybę Dievas sutvėręs, / Ant jų išspaudė galybės žymę", „Sentėviai mūsų Baltijos veido / Liūdną gilybę, matyt, pamėgo, / Indijos dangų dėl jos apleido / Ir upes aukso, ką šviesios bėgo".

Vertikalieji Maironio poetikos matmenys pabrėžia „moralinės pasaulio tvarkos" principą (V. Zaborskaitė). Maironio žodis yra nuolat vertinantis žodis. Į vertybių sistemą, grindžiamą dieviškojo teisingumo ir artimo meilės matais, poemos autorius įjungia tėvynės meilę. Čia ji dar nėra imperatyvi žmogaus veiklos priedermė kaip „Pavasario balsuose":

Amžius tai kraujo ir kalavijo
Pagimdė naują meilę tėvynės!
Ir tuo gal girties, viską žmonijoj,
Kas daugiaus šventa buvo, pamynęs!

O ir ta meilė — tankiai atgijęs
Tikt kęsmas veido melsvai raudono!
Ne toji meilė, ką Jeremijas
Verkdamas verkė aukšto Siono!

Tautiniam antagonizmui priešpriešinama „sutarties meilės" įkvėpta pozityvi veikla: „Į darbą, broliai! Norint be kardo / Sau iškariausme geresnį būvį!", „Kiekvienas savo teneša dalį / Įtėkme mokslų, giesmės gražybe!"

Panašūs argumentai pasikartos „Pavasario balsuose": „Ne kumštė tevaldo pasaulį šiandieną, / Bet meilė, tikyba, šviesa!", „Kas kardu kariauja, nuo kardo ir žūva" (eil. „Šalin, dūsavimai"). Bet ten „naujo pasaulio" kūrimas siejamas su senojo griovimu, formuluojama ir pasipriešinimo alternatyva: „Tas ne lietuvis, kurs dar bijo / Atsižadėt sapnų nakties, / Kurs bėgs nuo

žygių, kalavijo", „O man tie šešėliai širdies neprigaus: / Aš noriu verpetų, karionės!"

„Pavasario balsuose" į šlovinančius Lietuvą žodžius įsiterpia riteriškas meilės konfliktas. Jis sudaro programinio eilėraščio „Taip niekas tavęs nemylės" turinį. Pirmajame eilėraščio variante konfliktą nurodo jau pats kalbančiojo apibūdinimas — „tavo *apleistas* poeta". Apie save poetas kalba trečiuoju asmeniu (dažnai ir būtuoju laiku) kaip ir apie kitus tėvynės reprezentantus. Bet, kaip tėvynės valios vykdytojas, jis pakylėtas į aukštesniąją pakopą. Tai jo giesmė, gimusi iš pajausto dalios bendrumo, sujungia tėvynę ir visus, kurie ją, prabudę iš istorinės nebūties, atpažįsta. Tėvynės įvertinimas — aukščiausioji subjekto veiklos sankcija. Tik ji nėra akivaizdi, kaip poemoje „Lietuva", ir tai sąlygoja išgyvenimo dramatizmą.

„Pavasario balsuose" išsiskiria du lyrinės raiškos tipai — ekstravertiškas ir intravertiškas. Pirmuoju siekiama komunikabilumo, norima „galingai išreikšt" savo subjektyvumą adresatui suprantama kaba. Antruoju — subjekto išgyvenimai atsiejami nuo abejingos aplinkos, kalbamasi su pačiu savimi. Formuluojami klausimai, į kuriuos nesitikima atsakymo. Ekstravertinė raiška kreipia į panoramines platumas, pasaulio įvairovę: „Tarp marių plačių kad užkaukia vilnis, / Plačiau man siūbuoja krūtinė; / Ir žiūri tolyn nusiblaivius akis, / Ir nori apimt begalinę!" Lyrinė autokomunikacija — į širdies gelmę, be vardo likusį skausmą, „tylaus ilgėjimos begalę".

Oratoriniuose eilėraščiuose asmenybė reiškiasi viešos kalbos formomis. Kolektyvinio „mes" vardu kreipiamasi į tautinio sąjūdžio dalyvius arba jo priešininkus. Socialinis aktyvumas neigia melancholišką svajingumą: „Ar tai viskas užmirs vien svajonių sapne? / Ar žūsme keliais be darbų?" Kitame lyrinės raiškos poliuje „sapnai" tapatinami su idealiaisiais asmenybės potroškiais: „Laimingas tasai, kurs be kūno sapnavo; / Kam švietė žvaigždė tolima", „Dvasios saldūs regėjimai, nemirštą troškimai, / Iš dangaus man atskridę sapnai!", „Ant šios žemės karčios / Poetai negims nesapnavę".

Valingą veiklą Maironis priešpriešina sentimentaliam skundui, žygį — ašarai: „Man suteikė jėgas Aukščiausias, žinau, / Ne ašaroms veidą beplauti". Bet kaip „herojinio skausmo" (V. Mykolaitis-Putinas) išraiška „ašara" priklauso pozityviųjų vertybių paradigmai. Išgrynindama sielą, ji žymi dieviškąjį jausmą, dangaus giesmėmis apkaitintą krūtinę, poeto pašaukimą:

O ji, padavusi man lyrą,
Į tą užburtą vedė šalį,
Kur takas ašaromis byra,
Kuriuo retai kas eiti gali.

Ir šiuo atveju Maironio lyrizmas turi atramą A. Baranausko poezijoje. „Ašarinę rasą", atspindinčią skausmingą gimtinės ilgėjimąsi (A. Baranausko eil. „Ko gi skaudžia man širdelę"), primena ašarėlė „kaip perlas" eil. „Vakaras ant ežero Keturių Kantonų", byrančios „lyg kad rasos sidabrinės" ašaros eil. „Lietuvis ir giria", „ašarėlė sidabrinė" eil. „Taip maža paramos". Tam pačiam kontekstui priklauso įspūdinga eil. „Prieš altorių" pabaiga: „Spindi siela diemantinė, / Spindi ašarų lašuos". Tai tokios pat rūšies vertinanti metafora, kaip ir „vainikas iš diemantų", kuriuo eil. „Oi neverk, matušėle!" dangaus angelai sankcionuoja tėvynės gynėjų žygį.

Dviejų raiškos tipų sąveika suproblemina „Pavasario balsų" subjekto poziciją. Įsitikinimą veiklos prasmingumu tikrina abejonė, klausimas. Ryžtingą entuziazmą stabdo mintis apie gyvenimo praeinamybę. Vienareikšmės oratorinės poezijos emblemoms priešinasi poetinis žodis. Asmenybė palieka intensyvaus dvasinio gyvenimo pėdsakus poetiškai pertvarkytoje kalboje.

Eil. „Nuo Birutės kalno", linkstančiame į ekstravertiškąjį tipą, kalbantysis ir adresatas yra lygiaverčiai partneriai, susiję įvairiais simetriniais atitikmenimis: pirmosios strofos „kaip ir tu" — paskutiniosios „kaip ir aš", pirmojo trieilio „vilnimis", „banga" — „krūtinę", „širdis". Pirmose dviejose strofose adresantas paklūsta adresatui, nusveria antrojo asmens morfemos. Paskutinėse vyrauja pirmojo asmens formos, adresatas pažymėtas tik vienu asmeniniu įvardžiu („tau") ir trimis leksemomis („vėtrų", „marių", „audrą"). Jūros atributiką nustelbia žmogiškoji („trokštu sau marių prie šono arčiau" — „trokštu draugo arčiau"), antrąjį asmenį — apibendrintas trečiasis.

Lyrinis išgyvenimas koncentruojasi belaikėje akimirkoje. Du pašnekovą apibūdinančius imperatyvus, kuriais prasideda eilėraštis, atsveria išgyvenimo dabartis („ko ta trokšta širdis"), įsiterpusius prisiminimus („ilgėjaus", „geidžiau") — esamojo laiko antrasis asmuo („suprasti gali", „nenutildai"). Antroje eilėraščio dalyje „aš" reiškiamas esamuoju laiku, įasmenintas adresatas — būsimuoju. Balsų polemiką primena alternatyvi teigimo ir neigimo kaita: nežinau — prašau, nematau — trokštu; galiu, nujaus — neišduos, paliks. . . neramus.

Eilėraščio lyrinis subjektas formuluoja mintį bendraudamas su menamu adresatu kaip su savo antrininku. Klausimas, adresuojamas nebyliam pašnekovui (pirmajame variante — „Ir per amžius paliks, kaip ir aš, nebylus!"), atsigręžia į klausiantįjį. Mąstymo procesą, nesutampantį su vienareikšmėmis loginėmis išvadomis, fiksuoja semantinių priešpriešų tinklas. Aktualizuojami įvairiausi širdies ir jūros paralelės aspektai: jūros platumas ir nenumaldomi žmogaus siekiai, stichijos ir jausmo galia, jūros audringumas ir žmogaus širdies neramumas, „šalta banga" ir „sielos skausmai", paslaptingi balsai ir neišduodanti paslapties draugystė. Paskutiniame posme suartinti „draugo" ir „marių" įvaizdžiai palieka eilėraštį atvirą keleriopai interpretacijai — nepasakoma, kas tas draugas — marės ar išsiilgtas žmogus, ar „veidas tamsus" nuo slepiamos paslapties, ar nuo audros debesų, pagaliau apie kokią audrą kalbama — jūros ar sielos.

Būdingas intravertiškojo tipo pavyzdys — eil. „Užmigo žemė". Apie vidinius išgyvenimus čia kalbama trečiuoju asmeniu. Vienintelis retorinis klausimas adresuojamas nežinomajam „kas": „Dvasia ko ieško, kas atspės, / Kai skęsta ji tarp atminimų!" Prasminį, sintaksiškai neišreikštą klausimą atpažįstame iš asimetrinių opozicijų.

Eilėraštis prasideda simetriška gamtos ir išgyvenimo paralele: 2 „gamtiškąsias" eilutes atliepia 2 „žmogiškosios", 3 daiktavardžiais įvardyti gamtos, 3 — žmogaus atributai. Antroje strofoje „nakties" ir „širdies" paralelizmą pažeidžia nebeturintis gamtinės atsvaros „dvasios" motyvas. Žmogiškoji atributika dukart gausesnė už gamtiškąją. Paskutinė strofa simetriją atstato: 3 gamtos („aušra", „saulėtekio", „nakties") — 3 žmogaus („atilsio", „širdies", „viltis") atributai. Strofos sintaksė sutvarkyta veidrodinės simetrijos principu — veiksnio ir tarinio tvarka pirmose eilutėse apverčiama paskutinėse: „aušra... nušvis", „užsimerks... šviesybės" — „neras... širdis", „viltis nežvelgs". Už formalaus panašumo slypi semantinė priešprieša: dviem neiginiais („neras", „nežvelgs") žmogaus pasaulis atskiriamas nuo gamtos.

Kontrastas simetriškai eilėraščio erdvei — dinamiška laiko struktūra. Iš 12 veiksmažodžių tik 3 gali būti taikomi greta žmogaus esančiai realybei: negęsta — skęsta (tolimas nepozicinis rimas) — nušvis. Žmogaus pasaulį apibūdina miego ir budėjimo priešpriešа, palaikoma pagrindinio semantinio motyvo gramatinių variacijų (užmigo, užsimerks — nemigdo, neužmigdys, nežvelgs). Ją papildo nerimo ir ieškojimo opozicija (nenuramins,

neras — ieško, atspės). Teigiamos ir neigiamos veiksmažodžių formos alternatyviai kaitaliojamos: užmigo — negęsta, nemigdo, neužmigdys, nenuramins — ieško, atspės, skęsta, nušvis, užsimerks — neras, nežvelgs. Strofas prasmingai diferencijuoja gramatinio laiko kategorijos. Pirmoje būtąjį laiką (užmigo) paneigia esamasis (negęsta, nemigdo). Antroje kaitaliojasi būsimasis ir esamasis (neužmigdys, nenuramins — ieško — atspės — skęsta). Trečioji ištisai atgręžta į būsimąjį. „Pagrindinis atskaitos taškas" (T. Silman) lokalizuojamas prie teigimo ir neigimo, praeities — dabarties — ateities ribos.

Su lyrinio subjekto raiška tiesiogiai susijęs Maironio posūkis iš silabikos į silabotoniką. Sukūręs „Pavasario balsuose" „griežtos organizacijos dinaminį kontekstą"[4], Maironis sustiprino formaliuosius eiliuotos kalbos apribojimus. Silabotoninės eilutės dinaminę slinktį lengviau nuspėti negu silabinės. Bet estetinis poveikis visada yra susijęs su laukiamu netikėtumu. Maironis tai suvokė poetine klausa. Sumažinęs laukimo netikėtumą metrikos pakopoje, jis suaktualina fakultatyvinius prozodijos faktus ir ritminį netikėtumą padidina. Maironio eilėraščiui reikšminga kirčiuoto ir nekirčiuoto skiemens opozicija: linkstama suvienodinti arba, priešingai,— kontrastiškai supriešinti kirčiuotuosius balsius. Pavyzdžiui, eilėraštyje „Išnyksiu kaip dūmas" dominuoja kirčiuotųjų balsių harmonija: „Ir n*ie*kas manęs neminės", „Kaip b*a*ngos ant m*a*rių, kaip mintys žmog*au*s, / Taip m*ai*nos pas*au*lio darb*ai*", „O k*a*s mano k*a*nčios? Ar t*a*s įkvėpimas? / Tie dv*a*sios sumirgę žaib*ai*", „Užm*i*rš mano g*ie*smes! Poetai kit*i*", „šešėlis, kurs bėga", „svajota — sapnuota", „išbl*y*ško kaip ryto". Asonansų monotonijos fone išsiskiria pirmosios eilutės kirčiuotųjų balsių kontrastai — „Išn*y*ksiu kaip dūmas, nebl*a*škomas vėjo". Tos pačios garsų eilės (y — ū — a — ė) variacijos pasikartoja dar kelis kartus: „Tiek tūkstančių *a*mžiais gyveno, kentėjo", „Kur S*a*rdės? Atėnai? Ar Rymo gars*au*s / Kur vyrai ar jų veikal*ai*?", „Ir k*a*s ta garbė, giesmėm*i*s apdain*uo*ta". Tokios kirčiuotųjų balsių konfigūracijos atitinka nepastovią kaitos ir ramybės pusiausvyrą leksinės semantikos pakopoje. Dinamiškiems vaizdams („vėjo", „kaip bangos ant marių", „dvasios sumirgę žaibai") priešinasi nykimo motyvai: „dūmas", „kapai", „užmirš", „apgaus", „šešėlis", „išblyško kaip ryto aušra". Iki 1927 m. „Raštų" eilėraštis prasidėdavo permainų motyvu: „Išnyksiu kaip dūmas, išblaš-

---

[4] *Girdzijauskas J.* Lietuvių eilėdara: Silabinės-toninės sistemos susiformavimas.— V., 1966.— P. 207.

komas vėjo". Kanoniškajame variante ankstesnysis epitetas paneigiamas: „neblaškomas". Tai keičia kūrinio prasmę: su nykimu siejamos ne vien permainos, bet ir tai, kas kituose eilėraščiuose apibūdinama kaip širdies „gilybė", „bekalbė širdis paslapti".

Garsyno pakopoje emocijų įvairovę tramdo ir rimų monotonija: vĖjo — neminĖs — kentĖjo — atspĖs, žmoGAUS — GarsAUS — branGAUS — apGAUS, darBAI — veikalAI — žaiBAI — kapAI, įkvėpImas — plakImas — kitI — skaistI. Beje, tai Maironiui būdinga. Eil. „Užmigo žemė" „nerimo" principą atitinka įvairuojantys vyriškieji rimai, „ramumo" — rimuojamų balsių monotonija moteriškuose rimuose, paskutinėje strofoje įsismelkianti ir į vyriškuosius: sidabrInės — krūtInės — troškImų — atminImų — šviesYbės — gilYbes — nušvIs — širdIs.

Kirčiuoto ir nekirčiuoto skiemens nelygiavertiškumas atkreipia dėmesį į priebalsių samplaikas. Aliteruoti skiemenys išsiskiria iš neutralaus fono. Eilėraštį „Išnyksiu kaip dūmas" įrėmina nykimą akcentuojančios aliteracijos. Pirmosios strofos iŠNyKSiu — NeBLaŠKomas — ir NieKas paskutinėje atliepia iŠNyKo — iŠBLyŠKo. Paroniminę priešpriešą „MaNęs NeMINės" pratęsia „MiNtys... MaiNos" ir pasikartojanti morfema „MAN". Fonetiškai ir semantiškai suartėja „bangos ant MaRių" — „RYMo gaRsaus kuR vYRai" — „dvasios suMIRgę žaibai" — „užMIRš". Paskutinėje strofoje „GARBĖ, Giesmėmis apdainuota" atsispindi šešėlyje, „kuRs BĖGA GReta".

Eil. „Nuo Birutės kalno" pirmoje dalyje metro inerciją trikdo aliteruotų priebalsių samplaikos: išsisuPus PLačiai — iLGėjaus Tavęs, BeGaLine PLaTi — PasLaPTinGų BaLsų — PLačių nenuTiLdai BanGų; VaKaRų ViLNiMis — MaN KRūTiNę užLiek — TRoKŠTa ŠiRdis — iŠReiKŠT; ŠALta BANGA — GALią — GALINGai — BALtija — BeGALiNe. Antroje dalyje impulsą asonansų monotonijai, palaikomai ištisinio rimo, duoda pirmojo asmens morfemos: nežinAU, praŠAU, nematAU — užKAUktų — smarKiAU — ramAUs — arčiAU — DRAUgo — AUDRos — nujAUs — SKAUSmus. Garsyną įvairina pirmojo ir antrojo asmens sandūrą apibendrinanti anagrama („Liūdna MAN! Gal ir TAU?" — „NeMATAU"), semantines priešpriešas ryškinanti aliteracija (užMiRšiMo RaMaus — MaRių — neRaMus). Modifikuotas pradinės aliteracijos motyvas užbaigia kompozicijos žiedą: PasLaPTies — TAMsiu — Per AMžius PaLiks.

Eil. „Pasitikėjimas savimi" garsų samplaikos ryškina veiklos ir kontempliacijos opoziciją: „marių ViLnis", „VėSuLAI" — „sap-

nAI", noras „jaunatvėje mirti salDŽIAI" — „kad verktų sesutės griauDŽIAI". Veiklos motyvą ornamentuoja monorimas vilNIS — ugNIS — NakTIS — mirTIS — vilNIS. Kita monorimo gija susieja svajingumą su permainų emblemomis: „vaidentuvės, norais KeiSTOS", „ant savo duoBĖs užKaSTOS" — „Į darbą, į darbą, lig Kolei miRTis / Jaunos neatKiRTo galvOS! / Juk dienos ir jėgos, kaip upės vilnis, / Vis BĖga ir BĖgt nesuSTOS".

Išvadinėje strofoje priešybės suartinamos. „Skausmo dūmos" kaip ir „verdą verpetai" (iki 1927 m. buvo „baisūs verpetai") žymi dvasinio gyvenimo intensyvumą. Kanoniškajame variante idėjinį eilėraščio turinį apipavidalina rėminė aliteracija:

PRabėgo PRo šaLį, kaiP maRių ViLnis,
Jaunatvė ir jos ViesuLai.

PasLėPęs kRūtinėje skausmo dūmas,
Praeisiu kaip VERdą VERPetai;
GaL žmonės šiandieną manęs nesuPRas,
Bet mano — išauštančiai metai!

Šio aliteracinio motyvo prototipu galima laikyti ritmiškai paryškintus siaučiančios jūros vaizdus poemoje „Lietuva":

Vandenai ūžia, VERda ir kaukia
Ir, į bedugnę eidami, skęsta...

Lyg baisią gERkLĘ, kaip PLĖšą žvĖRys,
Kad ką TARP TyRų ima ARdyTi,
VERPeTas, mARių gELmes aTvĖRęs,
Lyg kARTu viską noRi PRARyTi.

Palyginus abu tekstus, matyti, kaip „Pavasario balsų" leidimais buvo ištobulintas lyrinės koncentracijos menas. Išsivadavusi iš aprašinėjimo frazė atskleidžia poetinę idėją trim aliteruotos silabotoninės eilutės kirčiais: „PraEisiu kaip vErdą verpEtai".

Silabotoninė eilėdara akivaizdžiai suintensyvina garsinės raiškos elementus pertvarkytuose eil. „Lietuvos vargas" variantuose. Pirmojoje Maironio publikacijoje atpažįstame ne tik kanoniškojo varianto („Miškas ūžia") kompoziciją (girios ir praeities, vaizdo ir jausmo paralelės), bet ir onomatopėjines aliteracijas, monorimus: gAUDŽia — lAUŽo — spAUDŽia — gniAUŽo; gIRės — ŠIRdį — pastIRęs — gIRdi; atmiNIMų — gadYNes — nuliūdIMo — atMINęs. Tačiau be vieningo intonacinio konteksto jų estetinės galimybės blanksta. Natūralūs kalbos kirčiai nelei-

džia aštuonskiemenei silabinei eilutei virsti chorėju. Sintaksinio paralelizmo paryškinta cezūra („Miškas ūžia, girė gaudžia") stabdo intonacijos slinktį. Chorėjiniai eilučių variantai pasiskirsto be jokios tvarkos. Perredaguotame tekste nuosekliai išlaikytas silabotoninis principas suaktualina kirčiuotų ir nekirčiuotų skiemenų priešpriešą. Į onomatopėjinę aliteraciją („ūžia", „gaudžia") įsiterpia emocinis naujojo varianto akcentas „verkia", ją pratęsia spalvinis epitetas („žalią"). Pirmosios strofos rimavimo monotonijai antrojoje atliepia „plačiAUsios", „brangiAUsios" (tiesa, pirmąsyk tik 1920 m. leidime), antrosios strofos rimui GalINGos — GarsINGos — ketvirtosios GrąžINtų — atGaivINtų. Miško ir Lietuvos paralelę įvairina retoriniai klausimai, sintaksinės inversijos („Miškas verkia" — „kirviai... išskynė", „Verkia Lietuva" — „neprikelia tėvynė"), dėsninga metrinių formų kaita. Struktūrinių teksto santykių implikuotą lyrinį „aš" eilėraščio pabaigoje pakeičia retorinis „mes", melodinę eufoniją nurungia būdingos deklamaciniam stiliui priebalsių samplaikos: GRąžintų — GARbę (kanoniškajame variante — GARsą) — GAlią; VeRKia — KiRViai — didVyRių — nepRiKelia (nuo 1913 m. leidimo) tėVynė. Daugeliu poetinės kalbos parametrų kanoniškasis 4 strofų eilėraštis atsiskiria nuo daug padrikesnio jo tęsinio „Tu girele, tu žalioji", nors pats poetas taip suskaidė tekstą tik leisdamas „Raštus".

Vertinant Maironio įvykdytą silabotoninę reformą, galima pasakyti, kad suvienodinusi melodinį eilėraščio kontekstą, ji sudarė prielaidas ir vienodumo atoveiksmiui. „Dinaminės raidos principas" Maironio eilėraščių intonacijos pakopoje reiškiasi kaip vienalaikis ritminės monodijos stiprinimas ir monotonijos ardymas.

Kai kuriuose eilėraščiuose atsvarą silabotoninei inercijai sudaro silabinės eilėdaros reliktai. Taip, matyt, reikėtų aiškinti Maironio „mišriųjų metrų" prigimtį. Laikyti juos silabotoninio metro deformavimosi pradžia[5] — kažin, ar pagrįsta. Bent jau vienas mišriojo metro pavidalų — penkiaskiemenis jambodaktilis — tikrai yra išriedėjęs iš silabikos. Įvedęs „jambodaktilio" sąvoką, J. Girdzijauskas sieja su šiuo metru tuos Maironio eilėraščius, kuriuos anksčiau buvo priskyręs silabinei eilėdarai: „Sunku gyventi", „Nedaugel mūsų", taip pat poemos „Lietuva" pagrindinės dalies metrą[6]. Iš silabikos jambodaktilis perima privalomą cezū-

---

[5] Ten pat.— P. 267.

[6] *Girdzijauskas J.* Lietuvių eilėdara: XX amžius.— V., 1979.— P. 197.

rą, kadencinį kirtį ir laisvą pirmųjų dviejų skiemenų kirčiavimą. Bet panašios silabinės konstantos apibūdina mišriojo metro eilutę ir eilėraščiuose „Nebeužtvenksi upės", „Vasaros naktys", „Varpai", „Vakaras ant ežero Keturių Kantonų", „Nevėžis per karą", „Slenka debesys pilkos". Skirtumas tik tas, kad jų penkiaskiemenė (arba sutrumpėjusi keturskiemenė) atkarpa yra visada daktiliška. Vienodas skiemenų skaičius — kaip silabinėje eilėdaroje — daro ekvivalentišką penkiaskiemenį ilgųjų „Vakaro" eilučių daktilį ir penkiaskiemenį trumpųjų amfibrachį. Ekvivalentiškumui priešinasi silabotoninis kirčiuotų ir nekirčiuotų skiemenų sureguliavimas. Iš dviejų eiliavimo sistemų sąveikos — rafinuota šio eilėraščio strofos įvairovė.

Jambinis penkiaskiemenio puseilio variantas nuosekliai išlaikytas eilėraščiuose „Lietuva brangi", „Ne vienas metas, risčia prabėgęs" ir eilėraščių „Senelio skundas", „Dainų šventei" cezūrinėse eilutėse. Hibridinę jambodaktilio prigimtį primena vienu nekirčiuotu skiemeniu pailgintas anapesto puseilis („Praeities gilų miegą // kas pažadint galėtų?") eilėraščiuose „Praeitis", „Saulei tekant", „Skurdžioj valandoj", „Senatvė". Su kintančios konstantos silabine strofa, kur dinaminę įvairovę reguliuoja skiemenų skaičius ir kadenciniai kirčiai, tipologiškai sietini Maironio logaedai „Daina" („Ar skauda man širdį") ir „Vilnius (prieš aušrą)". Pastarajame pastovaus metro laukimą strofos ribose apvilia jambinių puseilių ir daktilinių eilučių kaitaliojimasis. Bet užtat aukštesnėje pakopoje laukimas pasitvirtina: visos 3 devyneilės strofos yra metriškai vienodos.

Silabikos ir silabotonikos sąveika „mišriuosiuose" metruose duoda Maironio eilėraščiams to ritminio įvairumo, kurio nebeturi jo epigonai. Matyt, nekūrybiškiems Maironio mėgdžiotojams pirmiausia ir adresuotini tie priekaištai, kuriuos nuo XX a. pradžios reiškė maištaujantys prieš klasikinių formų „konservatizmą", „šaltumą", „ritmišką monotoniją" S. Čiurlionienė, J. Herbačiauskas, K. Jurgelionis, B. Sruoga. Bene pirmasis Maironio eilėraščių tūrį individualizuojančias raiškos priemones nurodė V. Mykolaitis-Putinas, nors ir laikė jį klasinės objektyvinės formos poetu, kuris neieško „naujų išreiškimo pavidalų, bet tenkinasi keliomis ryškiomis formomis — schemomis" [7].

Kai silabotonika nurungė silabiką, Maironis 1927 m. „Raštuose" keliais atvejais net ryžosi pažeisti metrinę simetriją kaip ir modernieji silabotonikos reformatoriai. Eilėraščio „Ne vienas

[7] *Mykolaitis-Putinas* V. Cit. veik.— P. 252—256.

metas, risčia prabėgęs" paskutinėje eilutėje metrinę simetriją ardo papildomas skiemuo, įsiterpęs prieš cezūrą: „Ramybę amžiną // sau pasirinkę" (ankstesnieji simetriniai variantai: „Ant amžių vietą // ramiai aprinkę", „Ramybės vietą // ten apsirinkę"). Tai tarsi metrinis kursyvas, pabrėžiantis poleminį Maironio lyrikos leitmotyvą. Eilėraštyje „Slenka debesys pilkos" mišriojo metro dėsnio nepaiso eilutė, žyminti vidinių prieštaravimų kulminaciją — „Miega krūtinėje jėgos galybės". (Pirmajame variante buvo penkiaskiemenė atkarpa kaip visose strofose — „Miega krūtinėj".) Įdomu, kad eilėraščių cikle „Laiškai", rašytame jau po „Raštų", Maironis grįžo prie penkiaskiemenio jambodaktilio. Poeto kelio gale tas metras, žinoma, turi kitokią reikšmę negu pradžioje, silabotoninei sistemai formuojantis.

A. J. Greimas Maironio posūkį iš silabikos į silabotoniką (jo terminais, „iš prancūziškos į vokiškąją eilėdarą") yra vertinęs kaip savotišką kultūrinę revoliuciją, atsiskyrimą nuo lenkų kultūros nebe ideologinėje, o formų pakopoje. Vertas dėmesio pastebėjimas, kad ir geografinė Keturių Kantonų ežero padėtis atliepia dviejų tradicijų sąveiką eilėraščio poetinėje kalboje, o tinkamesnę lietuvių kalbos prozodijai „vokiškąją eilėdarą" Maironis galėjęs papildyti tiesiogine lotynų įtaka [8].

Maironio įvesta silabotonika sukūrė atitinkamą poetinės kalbos aureolę. Įveikęs su silabine tradicija susijusį naratyviškumą, projektuodamas „paradigmatiką į sintagmatiką", Maironis davė lietuvių poezijai pakilaus kalbėjimo orientyrą. Iš lietuvių kalbos prozodinių galimybių jis sukūrė antrinę ritminę kalbą, kuri, perfrazuojant A. J. Greimą, „jeigu dar netampa sakralinė, tai yra jau bent nekasdieniška" [9]. Turbūt neatsitiktinai efektyviausios silabotonikos užuomazgos poemoje „Lietuva" sutampa su žmogaus ir jūros paralele, pertraukiančia siužetinį pasakojimą ekstatiniu kalbėjimu:

Vilnys gen vilnį, bėg laivas šarpiai,
Ieškodams tarp marių platybės,
Gen mislį mislis, ir dvasią saldžiai
Pen oras taip trokštos liuosybės.
Tolyn! platyn!
Į kalną aukštyn,
Kur dangų vanduo antai plauna!
Lengviaus! linksmiaus!

---

[8] A. J. Greimo laiškas straipsnio autoriui, 1987, lapkr. 15.
[9] *Greimas A.-J.* De l'imperfection.— Périgueux, 1987.— P. 94.

Nuo priešų toliaus!
Nuo tų, ką tėvynę man griauna!

„Pavasario balsų" lyrinis subjektas skiriasi nuo savo pirmtakų lietuvių poezijoje tuo, kad jis nėra tik įvykių liudytojas, stebėtojas. Ekstatiniai ritmai priešinasi kalbančiojo subuitinimui, „sunaikina" kasdieniško pasakojimo subjektą [10]. Pasak S. Gedos, „Maironio poezijos žodžiai tik punktyru nužymi vaizdą nežemiško poetinio apreiškimo šviesoj" [11]. Iš lietuvių poetų Maironis bene pirmasis prabyla ta poezijos kalba, kuri „įvardija nesančius arba slapta ir giliai pajaustus daiktus; keista kalba, kuri, mums rodos, priklauso visai ne tam, kuris ją formuluoja, ir skiriama visai ne tam, kuris jos klausosi. Ši kalba, vienu žodžiu, yra kalba kalboje" [12].

---

[10] Ten pat.— P. 95.

[11] *Geda S.* Paskutinysis iš titanų // Literatūra ir menas.—1987.— Spal. 31.

[12] *Валери П.* Об искусстве.— М., 1976.— С. 473.

SAULIUS ŽUKAS

„UŽSLĖPĘS KRŪTINĖJE SKAUSMO DŪMAS"

I

Maironio lyrika tradiciškai skirstoma į patriotinę-visuomeninę ir egocentrinę-individualiąją. Riba tarp jų, kaip pažymi V. Mykolaitis-Putinas, nėra aiški: „Esama eilėraščių, kuriuose patriotinė tema ir motyvai išreiškiami kaip asmeninis intymus išgyvenimas" [1]. Norėtųsi stabtelėti prie tarpinių atvejų.

Poetinės emocijos (tai vadinama ir poetiniais išgyvenimais) gali būti skirstomos į kolektyvines ir individualiąsias. Klasikinis kolektyvinių emocijų poezijoje pavyzdys — liaudies lyrika; pavyzdžiui, mergelė savo individualius išgyvenimus išreiškia tradicinėmis kolektyvinės kūrybos formomis, savąjį gyvenimišką patyrimą tuo būdu ji universalizuoja, nuasmenina, priartina poetiniam jausmų reiškimo kanonui (kita vertus, liaudies daina ugdo tos mergelės jausmų kultūrą). Poezijoje visais laikais buvo kalbama apie jausmus, bet individualios subjekto emocijos imtos vertinti ir pradėtos reikšti iš esmės tik priešromantinėje ir romantizmo epochoje. Akivaizdu, kad kai kurios poezijos temos yra labiau susijusios su kolektyvinės prigimties poetinėmis emocijomis. Viena iš tokių temų — tėvynės meilė. Tam tikroje kultūros situacijoje šis jausmas gali suartinti ir skirtingas individualybes. Maironio kūryboje ne kartą įvardijamas ir pats bendraminčių kolektyvas, pavyzdžiui, „Jaunimo giesmėje": „Užtrauksme naują giesmę, broliai! / Kurią jaunimas tesupras! / Ne taip giedosim kaip lig šiolei! / Kitas auklensime dūmas!" (p. 61) [2]. Čia visai logiškas kalbėjimas ne „aš", o „mes" arba „jaunimo" vardu.

---

[1] *Mykolaitis-Putinas* V. Naujoji lietuvių literatūra.— K., 1936.— T. 1.— P. 248.

[2] *Maironis.* Pavasario balsai.— V., 1982; toliau tekste nurodomas šio leidinio puslapis. Kadangi rašinyje labiau domimasi ankstyvąja Maironio poezija, cituojama iš pirmojo „Pavasario balsų" leidimo (1895).

Eilėraštis „Mano gimtinė" prasideda epišku vaizdu: „Ten, kur Nemunas banguoja / Tarp kalnų, laukų, / Broliai vargdieniai dejuoja / Nuo senų laikų", kuris laipsniškai intensyvinamas, t. y. subjektyvėja, įvedant lyrinio subjekto autobiografijos detalių: „Ten močiutė užlingavo / Raudomis mane... <...> Ten užaugau, iškentėjau / Aš kančias visas / Ir pamėgau, pamylėjau / Vargdienio dūmas" (p. 64). Detalės akivaizdžiai retoriškos, nepersonalizuotos, lyrinis „aš" yra apibendrintas, atstovaujantis tam tikram kolektyvui, taigi sukuriama tik intymumo iliuzija.

Eilėraštis „Įsitikėjimas į savo galią" prasideda kaip pasakojimas apie savo gyvenimą, dvasinę patirtį, kalbama pirmuoju asmeniu, tačiau pamažu tarsi tolstama nuo savęs, argumentuojama, kodėl žmogus turi atitrūkti nuo savų, asmeninių problemų: „...Aš noriu gyventi, kariauti! / Man suteikė vėką / Aukščiausis, žinau, / Ne ašaroms veidą sau plauti". Šeštoji ir septintoji strofos jau neslepiamai retoriškos, subjektas ragina save — kaip kituose eilėraščiuose kitus — veiklai: „Pavargti už sentėvių žemę — gražu!.. <...> Į darbą! Į darbą: kol smerčio ašmuo / Jaunos neatkirto galvos..." (p. 74).

Savęs aukojimas aukštesnei idėjai XIX amžiaus pabaigos lietuvių literatūroje (kaip ir socialinėje bei kultūrinėje aplinkoje) buvo neabejotina vertybė, pats Maironis rašė satyras prieš tuos, kurie visuomeninę veiklą iškeitė į asmeninę gerovę. Tokioje istorijos situacijoje individas galėdavo pilnai save realizuoti visuomeninėje veikloje.

Tačiau paskutinė cituoto Maironio eilėraščio strofa kelia problemų:

Užslėpęs krūtinėje skausmo dūmas,
Praeisiu kaip baisūs verpetai;
Nors žmonės šiandien manęs nesupras,
Bet mano — užkylančiai metai! (p. 74)

Vadinasi, aukojimasis šiuokart nepraeina be pėdsakų, būtina save tramdyti. Pirmos trys šios strofos eilutės iš dalies kontrastuoja su ankstesniu eilėraščio patosu ir grąžina prie subjekto problematikos. Maironis apskritai mėgsta paskutinėse eilėraščių strofose keisti požiūrio tašką, subjektyvinti lyrinį pasakojimą, prisiminkim: „Jo pirmoji meilė", „Trakų pilis" ir kt.

Taigi formuojasi alternatyva entuziazmui, aukojimuisi. Bene aiškiausiai ji išreikšta eilėraštyje „Išnyksiu kaip dūmas" (čia jau sunku įsivaizduoti kalbėjimą trečiu asmeniu, kolektyvo vardu). Koks tikslas aukotis, viskas juk laikina („Tiek tūkstančių am-

žiais gyveno, kentėjo, / O kas jų nors vardą atspės?"), suabejota net kilniųjų jausmų, dvasios polėkio prigimtimi, ji materializuojama, nužeminama: „O kas mano jausmai? ar tie pagavimai, / Ką išneša dvasią aukštai? .. / Širdies tik drebėjimai, kraujo virimai, / Kuriems nebužilgai — kapai!" (p. 76). Tačiau eilėraščio idėja gana aiški, tai blaivus suvokimas, žinojimas gyvenimo, istorijos logikos („Kur Sardės? Atėnai? ar Rymo garsaus / Kur vyrai ir jų veikalai?"), tai stoiškas sugebėjimas į save pažvelgti iš šalies, amžinojo gyvenimo rato fone, kartais nušvintantis itin ryškiai, užgožiantis priešingą entuziastingąją nuomonę:

Užmirš mano giesmes! Poetos kiti
Ieškos įkvėpimo brangaus;
Ir švies jiems viltis, gal iš tolo graži,
Bet vėl kaip mane ji apgaus! (p. 76)

Kalbama ramiai, mintys dėstomos aiškiai, logiškai, jos tarsi šešėlis lydi mąstančio žmogaus veiklą. Eilėraštis nerodo, kad būtų abejojama meile tėvynei, apie tai dabar nekalbama. Idėja yra abstraktesnė ir, sakytum, tokia pat tradicinė kaip ir kvietimas aukotis; vienu atveju į žmogų žvelgiama turint galvoje aukštesnius tikslus, kitu — į idėją iš mirtingo žmogaus pozicijų. Užbėgant į priekį, galima pridurti, kad Maironio dramose taip svarstantis (mirtingas) žmogus būtų tapęs neigiamu personažu — ten aukštinama auka.

Keliuose Maironio eilėraščiuose matome pasikartojantį motyvą: nesugebėjimas, negalėjimas išreikšti susitvenkusio krūtinėje jausmo, apskritai nebylumo pojūtis (pvz., eilėraščiai „Ant Birutės kalno", „Giria ir lietuvis" ir kt.). Į šį motyvą yra atkreipęs dėmesį ir V. Mykolaitis-Putinas: „<...> poetas sielojasi ne vien dėl išsireiškimo laisvės stokos, bet ir dėl pačių savo išgyvenimų, kurie iš tiesų yra per daug specifiniai, siauri, asmeniški, žmonėms nesuprantami, o menui netinkami:

Apsiverkti nemoku, pasiskųst negaliu:
Nesupras žmonės mano kančios!
Ir nužengsiu į kapą su tuo skausmu giliu,
Kurs be vardo paliks visados" [3].

Palyginti su tėvynės meile, šie jausmai iš tiesų specifiškesni, bet ar jie tokie nesvarbūs, nesuprantami ir netinkantys poezijai?

---

[3] *Mykolaitis-Putinas* V. Cit. veik.— P. 250.

Daug paaiškinimų šiuo atveju gali suteikti Maironio poema „Jaunoji Lietuva"[4], kur tylėjimo, jausmų neišsakymo motyvas nuolat kartojasi. Tai, beje, vienas svarbiausių pagrindinį herojų Juozą Rainį charakterizuojančių bruožų. Juozas nešnekus, dažnai nutyla, tyli kankindamasis. Tiek Juozas, tiek Jadvyga svajoja apie žmogų, kuriam galėtų išsipasakoti: Juozas negali išreikšti, kas susitvenkę jo sieloje, jis ilgisi seminarijoje besimokančio draugo; Jadvyga, mirus motinai, neturi su kuo atvirai pasišnekėti („Kitiems nepapratus atdengti jausmų..." — p. 23), slapčiausius „sapnus" ji patiki tik pianinui.

Bet Juozas Rainys nuo mažens niekados
Nei skųstis, nei ašarom's savo skundos
Kaip vaško tirpyt nemėgino:
Kaip ežero stiklas — jo veidas ramus!
Kaip užtvenktą upę, karčiausius skausmus
Jis savo širdyj užrakino! (p. 39)

Pamažu aiškėja, kad be „karčiausių skausmų" nėra nė tikros meilės: „Kas skausmo, nemigęs naktim's, nepažino, / Kas neslėpė riedančių ašarų savo, / Kas savo širdies sopuliais nemarino, — / tas meilę sapnuot tesapnavo" (p. 49). Didelės idėjos irgi „neina be karionės", „mėto ne kartą žaibus". (Dramose apie Vytautą vaizduojama komplikuota istorinė situacija — Vytautas du kartus bėga pas kryžiuočius; tai visus stebina, bet Vytautas nepraranda entuziazmo — vargai, nesėkmės jį grūdina, šią idėją rašytojas siekia pabrėžti.) Taigi idealų, kaip ir meilės, siekimą lydi kančia, svarstymai, abejonės — bet šita vidinė kova yra ne subjekto silpnumo pasireiškimas, atvirkščiai — vidinė kova stiprina žmogų, poetas jos neslepia, ji rodo jausmų, valios ugdymą. Poemoje skaitom: „Kas daugel mylėjo, tas daugel kentėjo, / Tas, vyru išaugęs, nelinksta nuo vėjo: / Kančia — tai didvyrių mokykla" (p. 63). Kas yra daug siekęs, t. y. daug kentėjęs, tampa užsigrūdinęs, ramus ir tvirtas. Bet kančia turi būti vyriškai slepiama, išlieti ją galima tik vienumoje; eilėraštyje „Giria ir lietuvis" toks tramdymasis, nei skausmo, pagaliau nei džiaugsmo neparodymas, neišsakymas — „Bet žalioji — kaip lietuvis / Užžavėtas jų liežuvis, / Neatdengs skaudžios krūtinės!" ir kt. (p. 93) — laikomas nacionaliniu bruožu.

Tuo atžvilgiu Juozas Rainys figūriniame (šiuo atveju personažų) lygmenyje realizuoja ir abstrakčiai formuluotą idėją — koks yra tipiškas lietuvio nacionalinio charakterio bruožas.

---

[4] *Maironio* Raštai.— K., 1926.— T. 2; toliau cituojama iš šio leidinio.

Poemos pabaigoje pasigirsta liūdnos gaidos; užsimenama apie nutilusią „palaimintą kovą" (p. 115); šiandien pasakytume, jog po 1905 metų nacionalinis judėjimas pereina į naują etapą, Maironio apdainuotų pirmeivių, aušrininkų vietą užima jaunesnė karta, vis akivaizdesnis kartų konfliktas: „Eina kariaudamos kartos žmonių, / Viena jau kitos nebsupranta..." Bet kaip visuomet Maironio raštuose greta ir kita nuomonė: „Kartais nuilsusios, ant valandos, / Tarytum, paliaubas sulygsta; / Snaudžia ramumas tada be skriaudos, / Bet ir gyvumas pranyksta" (p. 117). Vadinasi, judėjimas, vidinis degimas, kančia yra būtini. Poemos pradžioje Juozas dainuoja dainą apie keleivį, kurio kelrodė žvaigždė pasislėpė debesyse, bet tuomet jį ėmė vesti pasirodžiusi dievaitė ir keleiviui pasidarė gaila, kad švinta rytai — nors jų ir ieškota, laukta,— juk išnyks dievaitė. Tai jau nukrypimas nuo tikslo, tai primena minties posūkį (taip pat ir poemos pabaigoje) nuo visuomeninės tematikos prie asmeninės, į savojo likimo apmąstymą visuomeninių problemų fone. Kas yra svarbiau, tautos atgimimas, aušra, ar kovotojo už tą atgimimą pripažinimas, pagerbimas? Toks klausimas pernelyg kategoriškas, tautiniu atgimimu Maironio kūryboje nėra abejojama, tačiau greta tautinės, visuomeninės temos savo teisių reikalauja ir asmeninį likimą įvardijanti tema.

Eilėraštyje „Jo pirmoji meilė", beje, šiek tiek nuasmenintame (kalbama ne lyrinio „aš" vardu, o pasakojama apie „jį": „Taip niekas tavęs jau giliai nemylės, / Kaip tavo apleistas poeta! — p. 52), — išpažįstama ir meilė tėvynei, ir paskutinėje strofoje atsigręžiama į subjektą:

Poetams kitiems numylėta ranka
Iš laurų vainiką nupynė,
Tu jį nors atmint ar atminsi kada?
Tu jo numylėta, t ė v y n e! (p. 53)

Prisimenant eilėraštį „Išnyksiu kaip dūmas", kuriame klausiama: „Ir kas ta garbė, giesmėmis apdainuota? / Šešėlis, kurs bėga greta!" (p. 76) arba „Jaunosios Lietuvos" pabaigoje esantį „pirmeivių" ginčą apie garbę, galima poetos skundą suprasti ir plačiau. Tai tiesiog noras greta visuomeninių problemų nepamiršti ir individo, pripažinti jo vertę, nors jis ir aukojasi aukštesnei idėjai. Čia reikia pabrėžti, kad kalbama apie ankstyvąją Maironio lyriką, kurioje dar nėra ryškių intymiosios (meilės) tematikos eilėraščių. Tačiau ir pirmame „Pavasario balsų" leidime akivaizdžiai iškyla individo problematika, kurią bandytume

taip įvardyti: kaip jaučiasi žmogus, pasiaukojantis idėjai. Taigi žmogiškoji problema konkuruoja su aukštesniąja idėja; tiesa, individo tema Maironio lyrikoje lieka fone; pernelyg jos sureikšminti neleidžia istorinės sąlygos, gal kaip tik todėl ir nutylama, neišsakoma iki galo, neišreiškiama žodžiais to, kas nujaučiama (jog individas yra svarbus), kadangi tai prieštarautų ne tik laiko reikalavimams, bet ir savo paties įsitikinimams („O kaip kartais sunku! Ar kas norint supras? / Bet gana! Ne be garso mus vėtros išgriaus! / Užgiedokime, broliai, sau dainas linksmas! / Kaip vyrai keliaukim toliaus!" — eil. „Šiandieną", p. 82). Šis konfliktas nėra akimirkos įspūdis ar ryškus alternatyvos entuziazmui suvokimas („Išnyksiu kaip dūmas" idėja, beje, prieštarauja Maironio rašytoms satyroms), jis jaučiamas daugelyje Maironio eilėraščių, kartais jam skiriama daugiau, o kartais mažiau vietos. Be abejonės, šiais išgyvenimais poetas (jo lyrikos subjektas) atitrūksta nuo tradicinių to meto lietuvių poezijos idėjų ir minėtų kolektyvinių emocijų, tačiau poetinė problemos raiška rodo, kad dar tik ieškoma būdų, kaip išsakyti tą individualų dvasinį patyrimą.

Eilėraštis „Kas tas paslaptis suprastų..." prasideda retoriškomis frazėmis: „Kas tas paslaptis suprastų, / Ką krūtinę taip kilnoja? / Kas atsakymą atrastų, / Ko ji trokšta? ko vaitoja?" (p. 86). Įdomu, kad toliau net ir nesiekiama išsakyti, aiškintis tų paslapčių, išgyvenimų, labiau guodžiamasi, bandoma apibūdinti išorines neapibrėžto jausmo apraiškas, fizinius pojūčius: „Ant krūtinės: begalinės, / Nesuprantamos, jausmingos slenka mįslys paskutinės, / Slenka spaudžia rūpestingos. // Rodos, spaudžia, o ne skaudžia, / Galvą vien žemyn svarina..." Abejonių nekelia tik vienas dalykas — tai, kas krūtinę spaudžia, yra prieštaringa. Tokią situaciją palengvina kūryba, išsiliejimas giesme, bet trečioje strofoje minimas dar vienas poreikis: „Bet tą giesmę kas priglaustų? / Kas atlieptų, pamylėtų? / Ašarėle apsipraustų / Ir man širdį prižadėtų?" Akivaizdu, kad pastarąjį poreikį daug lengviau paaiškinti, jis tradiciškesnis, tačiau iš esmės juk kalba beveik apie tą patį: pirmu atveju noriu pats save suprasti ir išreikšti, antru — noriu, kad mane kitas (kita) suprastų ir atsilieptų. „Susikalbėjimo" — t. y. sugebėjimo išreikšti ir galimybės būti suprastam — problemos labai svarbios Maironio poezijoje.

Eilėraštyje „Ant Birutės kalno" šios problemos įgyja jau tobulą meninę raišką. Jo simbolius, metaforas paaiškina kiti Maironio kūriniai (apskritai Maironio lyrikoje beveik nėra neapibrėžtos simbolikos, poetas visuomet siekė minties aiškumo). Iš

pradžių prašoma jūros, kad ji „krūtinę užlietų savo šalta banga", suprask — „atvėsintų" (karštos krūtinės simbolika yra apibrėžta) ir pamokytų išreikšt, kas joje susikaupę. Antroje strofoje vėl susikalbėjimo motyvas: „Ir kaip tavo išgirst įstabingų balsų / Aš geidžiau, tu pati vien suprasti gali..." Palyginimui prisiminkime eilutes: „Aš norėčiau prikelti nors vieną senelį <...> Ir *išgirsti nors vieną, bet gyvą žodelį...*" ir tame pat eilėraštyje: „Gal *suprastų* tada, *ką jiems* Nemunas *šneka*" (p. 116—117).

Karštis subjekto krūtinėje, skausmas, kančia, apie kurią norima byloti, atsirado kažkur kitur, iš ten yra pabėgama („Kaip ilgėjaus tavęs, begaline, plati!"), ten, kitoje aplinkoje verda gyvenimas, keliantis neapibrėžtą, prieštaringą dvasinę būseną: „Liūdna man! <...> o kodėl? Nežinau". Šiame eilėraštyje irgi siekiama dviejų dalykų — sugebėjimo išreikšt, kas susikaupę krūtinėje, ir ieškoma draugo, kuriuo galima būtų pasitikėti, kuris suprastų („Jis kaip audrą nujaus mano dūšios skausmus..."). Apie draugą kalbama ir eilėraštyje „Ant Drūkšės ežero":

Man liūdna buvo ir sunku
Keliaut gyvenimo taku
Be draugo dar jaunam;
Kame pažvelgsi akimi,
Aplinkui žmonės svetimi;
Taip liūdna vien vienam. (p. 144)

Draugystės ieškoma, kaip ir eilėraštyje „Ant Birutės kalno", bėgant į vienumą, tačiau net ir suradus draugą pagrindinė problema neišnyksta — ir toliau teks keliauti gyvenimo taku, tarp svetimų, tiktai dabar varguose ar džiaugsme kartu bus lengviau. Daug vietos šiai temai skiriama „Jaunojoje Lietuvoje": „Laimingas tasai, kur tarp žemės vargų / Sau draugą sutiko... <...> Lengviau jam kentėti tada! / Taip vieno našta, ant dviejų užmesta / Negal taip pečių benusverti!" (p. 37). Čia galima būtų iškelti klausimą, ar tikrai „Ant Drūkšės ežero" laikytinas meilės tematikos eilėraščiu? Akivaizdu, kad poetas pasinaudoja erotinės tematikos poezijai būdingais atributais (topika) — palygink ypač antrąją strofą — kaip tai yra daręs ir kitais atvejais, pavyzdžiui, eilėraštyje „Jo pirmoji meilė", — bet erotinės poezijos topika yra tik raiškos priemonė, kuria siekiama beveik priešingo prasminio efekto [5]. Beje, įsivaizduojamas lyrinio subjekto

---

[5] Belieka tik stebėtis Maironio „Raštų" 1 tomo komentarų autore I. Slavinskaite, kuri, komentuodama eilėraštį „Taip niekas tavęs nemylės", kaltina

partneris įvardytas sąvoka „be draugo", kuris šioje pozicijoje leidžia įžiūrėti tiek vyrą, tiek moterį. Pagal analogiją su „Jaunąja Lietuva", čia galima įžiūrėti ne tik Ją, bet ir Jį (Rainys ilgisi į seminariją išvykusio draugo). Poetiniu požiūriu naujos prasmės suteikimas tradicinei poezijos topikai nėra koks stebinantis dalykas. „Mėnuo", „kalnai", „ežero bangos", „laivelis", „man ranką padavei" ir kt. priklauso erotinės poezijos kontekstui, bet šitiems sentimentaliems ir vienareikšmiams motyvams eilėraštyje suteikiama ir metafizinė dimensija. Pirmoji ir trečioji eilėraščio strofos rodo, kad užplūdę švelnūs jausmai (ar noras juos išgyventi) dar iš esmės nepakeičia bendros individo situacijos šiame pasaulyje — ir toliau bus sunku „keliaut gyvenimo taku". Tai pakartojama eilėraščio pabaigoje:

Dabar ar juokias ateitis,
Ar sopa, verkia mums širdis. . .

(Tiesa, eilėraščio pradžioje kelionė gyvenimo taku nenumatė šviesaus laiko, o po rankos padavimo „ateitis" tarsi ima teikti vilčių.) Taigi išorinis gyvenimas dominuoja lyginant su intymiuoju [6]. Kokios problemos kelia širdies sopulius, eilėraštyje nėra plačiau komentuojama; pirmoje strofoje esanti užuomina, jog liūdna, nes „aplinkui žmonės svetimi", matyt, nėra svarbiausias dalykas, juk atsiradus „draugui" nėra garantijų, kad gyvenimo kelias palengvės. Vieną iš galimų pagrindinės „už kadro" likusios problemos aiškinimų siūlo trečioje strofoje esantis „žvaigždės" simbolis. Pastebėtina, kad trečios strofos pradžioje aprašyta situacija labiau panaši ne į meilės prisipažinimą vienas kitam, o meilės išpažinimą trečiajam objektui:

Man ranką padavei jautriai
Ir jauną širdį atdarei
B e n d r o s ž v a i g ž d ė s v a r d u. . .

Prisiminkim eilutes iš „Taip niekas tavęs nemylės": „Nes švieti jaunam kaip aukštybių žvaigždė / Ir šventą neši įkvėpimą". Maironio kūryboje tai reiškia Tėvynę. Suprantama, aptariamasis eilėraštis nesiūlo tokio apibrėžto simbolio suvokimo; gali tai būti ir kokia nors kita „aukštesnė idėja", tačiau visais šitais atvejais erotinė situacija nurealinama ir nebėra jau tiek

mane „mėginimu eliminuoti patriotinį eilėraščio „numylėtosios" turinį", tuo būdu iš esmės yra iškreipiama straipsnelio prasmė (*Maironis*. Raštai.— V., 1987.— T. 1.— P. 256).

[6] Palygink taip pat: „Likimas vėlei nebeleido, / Kad slinktų mums išvien vargai" („Sudieu" // *Maironis*. Raštai.— T. 1.— P. 133).

svarbu, ar draugas bus Ji ar Jis, kadangi akcentuojamas dvasinis ryšys. Eilėraštyje „Ant Birutės kalno" didysis, liūdesį sukėlęs konfliktas irgi neišsprendžiamas, o kalbama tik apie dalinį subjekto savijautos pagerinimą — jis randa „draugą", kuriuo gali pasitikėti, kuris liks toks pat nebylus kaip ir subjektas (taigi skausmo išreikšt ir nepavyksta); bent kiek ramina tik kaip aidas kartojantis krūtinėje kilusią audrą vėtrų kaukimas. O nebylumas, susitvardymas ir toliau išlieka vertybe. Beje, ankstyvojoje eilėraščio redakcijoje paskutinė eilutė yra tokia: „Ir per amžius paliks, kaip ir aš, *nebylus!*"

Taigi galima nurodyti tokias subjekto temai priklausančias, individo problematiką maitinančias konfliktines situacijas: 1) nemokama išreikšti skausmo (prašoma galios jį išreikšti); 2) skausmas pagimdo liūdną giesmę, bet jos niekas negirdi ir neatliepia; 3) giesmė skamba, ji plačiai paplitusi, reikšminga, bet ją pamirš. Kažin, ar šiuo atveju pagrįsta kalbėti apie kokius konfesinius asmenybės suvaržymus, prieštaringumą kelia istorinė-kultūrinė situacija. Apie tai reikėtų plačiau kalbėti, dabar nurodysime tik žinomus dalykus: poetiniai Maironio idealai formavosi, poetinės emocijos ugdytos, be kita ko, veikiant romantinei pasaulinei literatūrai, šiame kontekste yra skelbiama individo laisvė („Romantizmas į senas kultūros formas įneša savo naują dvasią, individualizmą")[7], o konkrečios istorinės sąlygos Lietuvoje vertė individą aukotis. Šių dviejų orientacijų susidūrimas kėlė unikalią poetinę jauseną, kurią ir bandyta įvardyti, kuri reikalavo komplikuotesnio, prieštaringesnio lyrinio pasakojimo, ypač jeigu pastarąjį palygintume su visuomeninės tematikos eilėraščiais.

* * *

Modernioji lietuvių poezija — jos pradžia siejama su pomaironine epocha — kaip tik ir eksploatuoja analogišką minėtajai (keičiasi tik turinys) unikalią poetinę individo jauseną. Komplikuotas metaforinis rašymas atsirado ne dėl kokio tuščio noro apsunkinti eilėraščių skaitymą, tai logiška prieštaringo poetinio išgyvenimo raiškos raida. Maironio lyrika vienu savo kraštu ribojasi su moderniąja poezija — tai bandymas rasti žodžių komplikuotam, asmeniniu patyrimu pagrįstam poetiniam išgyvenimui. Atrodytų, kad šiam kontekstui yra artimas unikalaus akimirkos išgyvenimo fiksavimas: „Ežero skaisčios bangos liūliavo / Žaliu

[7] *Maironio* Raštai.— T. 5.— P. 205.

smaragdu, / Laivą be irklo varė, lingavo / Vėsos dvelkimu" (p. 127), tačiau „Vakaras ant ežero Keturių Kantonų", prasidėjęs impresionistiniu peizažu, netrunka išaugti į jautriai nusakytą, bet gana tradicišką tėviškės vaizdą. Tėvynės ir subjekto santykiai čia irgi įprasti, skaitytoją labiausiai žavi raiškos (dviejų peizažų palyginimas), poetinės formos lakoniškumas, meistriškumas. Šiame ir daugelyje kitų tėvynės meilei (ar kitai aukštesnei idėjai) skirtų eilėraščių tenka kalbėti apie daugiau ar mažiau pavykusį, retoriškesnį ar intymesnį idėjos perteikimą, o kartais tiesiog ornamentavimą. Bet tai nereiškia, kad komplikuota, individualizuota poetinė jausena garantuoja poezijos kokybę (Maironio kūryboje kaip tik „Ant Birutės kalno" yra tobulas šio tipo kūrinys), antrasis poetinių emocijų tipas rodo perėjimą į naują lyrinio pasakojimo etapą.

Taigi galima kiek sukonkretinti chrestomatinį teiginį, jog Maironio kūryboje yra pereita iš epinio vaizdavimo į lyrinį (V. Zaborskaitė)[8]. Maironis ne tik subjektyvino (daugiau ar mažiau) kolektyvinės prigimties arba tradicines poezijos emocijas, bet jo lyrikoje jaučiame ir labai individualizuotą poetinį išgyvenimą, atsiradusį visuomeninės tematikos fone; panašūs dalykai taps norma pomaironinėje lyrikoje.

II

Poezijoje (pirmiausia lyrikoje) Maironis įtvirtino tam tikrą meniškumo etaloną, vertinimo kriterijų, atskaitos tašką. Galima ir trauktis nuo Maironio, kaip tai darė XX a. pr. lietuvių poetai, bet jau yra tas pagrindas atsispyrimui. Vadinasi, nuo Maironio prasideda tikrosios lietuviškos lyrikos gyvenimo istorija, kuri tęsiasi iki šiol. Tuo požiūriu Maironio poezija „girdima" (daugiau ar mažiau girdima) beveik kiekvieno XX a. lietuvių poeto kūryboje; galima kalbėti apie eilėdarą, įvaizdžius, tematiką, keliamų problemų ratą, taip pat ir apie jo poezijos „kalbą", tapusią klasikiniu nacionalinės literatūros stiliumi. Taigi su Maironiu lietuvių poezija atliko kokybinį šuolį; panašus šuolis į lietuvių prozos meniškumą yra J. Biliūno kūryba (turimas galvoje perėjimas iš ankstyvojo kūrybos etapo į brandųjį vėlyvąjį apie 1903—1904 metus). Analizuodami Maironio poezijos genezę, kalbame, kaip iš „dar neliteratūros", „dar ne visai literatūros" ar „tik kartais literatūros" atsiranda tikra literatūra be jokių nuo-

[8] *Zaborskaitė* V. Maironis.— V., 1968.— P. 78—79.

laidų nacionaliniam savitumui, tematikos aktualumui ir kt. Kita vertus, Maironio kūryba yra kultūros istorijos faktas. Maironis mums ne tik pirmo ryškumo žvaigždė poezijos žvaigždyne, bet ir nacionalinio atgimimo šauklys, nacionalinio atgimimo dainius, pasiaukojimo savo tautai pavyzdys ir kovos už tautos laisvę faktas, dokumentas, svarbus, aktualus, įkvepiantis ir vėlesniais laikais. Maironio populiarumą sąlygoja šitų dviejų jo rolių ne toks jau retas susiliejimas eilėraščiuose (čia „poeta" ir tautos šauklys iškyla viename asmenyje).

Perėjus prie Maironio dramaturgijos, situacija keičiasi. Visuomeninis, tautinis angažuotumas dramose nekelia abejonių. Tuo tarpu dramų meniškumas yra diskutuojamas, nors yra sutariama, kad jo dramos neįeina į lietuvių dramaturgijos aukso fondą.

Svarbus visuomeninės tematikos Maironio eilėraščių meniškumo bruožas yra tas, kad juose, aukštinant pareigą, ištikimybę idealams, nuolatos junti ir patį kalbantįjį. Maironio lyrikos subjektas aukojasi, bet neišnyksta be pėdsakų. Taigi lyrikoje komplikuota dvasinė situacija reikalavo pereiti iš epiško aprašinėjimo į sudėtingesnį poetinį išgyvenimų fiksavimą ir tarsi skatino meninį tobulėjimą. Kaip šiuo požiūriu atrodo draminiai Maironio veikalai? Ar yra juose komplikuotų, prieštaringų asmenybių? Prieštaringiausias fabuliniuose Maironio kūriniuose yra turbūt ankstyvajam kūrybos etapui (sic!) priklausančio libreto „Kame išganymas" herojus Zonis. Jis skaudžiai išgyvena nusivylimą pasauliu, nes jo auka neįvertinta:

Mylėjau, bet meilė apvylė mane;
Visuomenės labo ieškojau, minia
Už tai geradarius kryžiuoja...[9]

Vėlesnėje kūryboje, o ypač dramose asmenybės prieštaringumas mažinamas. Tiesa, klausimas lieka tas pats: žmogus turi rinktis tarp asmeninių interesų ir tarp aukojimosi aukštesniajai idėjai (dažniausiai tautinei). Keičiasi kūrinių temos, veiksmo vieta, laikas, o žmogus turi apsispręsti.

Libretas „Nelaimingos Dangutės vestuvės" (1930): Dangutė išleidžiama už svetimšalio nemylimo vyro:

Manvydas:

Žinau, sunku tau už nemylimo tekėti,
Bet tu — duktė valdovo: privalai
Aukštesniam paskyrimui atsiduoti! [10]

---

[9] *Maironio* Raštai.— K., 1930.— T. 3.— P. 25.
[10] Ten pat.— P. 40.

Iš „Kęstučio mirties" (draminės trilogijos parašymo metai: 1921, 1925, 1930):

Kęstutis:

Dėl Lietuvos, ne dėl tuščios garbės
aš visą savo amžių ir triūsiau, ir dirbau! [11]

Neigiamas personažas Skirgaila jau nelinkęs dėl Lietuvos aukotis; pastarajam artimas Vaidila irgi nepatenkintas Kęstučiu:

...ir vis tai dėl meilės gauruotų Žemaičių!
Nejaugi ir mes su visais bekariausme?.. [12]

Jogaila, Skirgaila dramose gina ne Lietuvos, o giminės reikalus; Jogaila, tiesa, šiek tiek gailisi (bet jis — epizodinis personažas):

Aš Lietuvai dar noriu būt naudingas [13].

Sužinojęs, kad mylimoji Laimutė pasiliko kalėjime, o Vytautas jos drabužiais pabėgo iš nelaisvės, Eimutis — kitas dramos personažas — svyruoja, ką gelbėti: mylimąją ar Vytautą (t. y. tėvynę):

Kas man daryt? ar ją ar kunigaikštį gelbėti?..
(Pasvyravęs)
O vis tiktai... tėvynė! [14]

Galima būtų pateikti ir daugiau pavyzdžių, kurie rodo, kad dramose ir poemose teigiami personažai aukojasi, neigiami nesiaukoja, tam tikras schematiškumas (ypač dramose) akivaizdus. Ta proga nesinorėtų pritarti I. Slavinskaitės minčiai, paskelbtai straipsnyje „Prie gyvųjų šaltinių": „Maironis visiems laikams atsisakė griežtos didaktinės teigiamų ir neigiamų veikėjų schemos" [15].

Maironio dramų personažai turi rinktis ir renkasi be didelių refleksijų. Ir tai nėra šiuolaikinei literatūrai būdinga kolizija (slepianti egzistencines antinomijas), kai abu pasirinkimo variantai vienodai dramatiški. Apsisprendimai čia greiti, aiškūs, nedviprasmiški. Maironio dramoms trūksta asmenybės konflikto arba

---

[11] Ten pat.— P. 136.
[12] Ten pat.— P. 131.
[13] Ten pat.— P. 137.
[14] Ten pat.— P. 170.
[15] *Slavinskaitė I.* Prie gyvųjų šaltinių // Literatūra ir menas.—1987.— Spal. 31.

tiesiog ryškios prieštaringos asmenybės, kurios užuomazgų galima įžiūrėti poemose ir kuri aiškiausiai nujaučiama lyrikoje. Gal tai skamba paradoksaliai — fabuliniuose kūriniuose apie įžymius istorinius veikėjus Kęstutį, Vytautą nematome asmenybės, gyvo žmogaus, o lyrikoje ji tarsi galima įžiūrėti.

Tačiau neatsitiktinai lyrika laikoma pačiu intymiausiu literatūros žanru, čia poetas gali išlieti slapčiausius savo jausmus, čia savosios nuotaikos, išgyvenimai nebeslepiami už istorinių siužetų, praeitų amžių kostiumų, kaukių.

Vėl galima pasinaudoti paralele su J. Biliūnu; jis nuo socialinio angažuotumo ir išankstinių nuostatų apie gyvenimą ėjo prie asmenybės psichologizavimo, įvairiapusiškesnio gyvenimo problemų svarstymo. Maironis — nuo atviresnio asmenybės problemų formulavimo prie savotiško „skausmo užgniaužimo", alternatyvos atmetimo:

Einu, nors skundžiasi krūtinė
Ir trykšta ašara baili;
O tu man valią geležinę
Užtat mylėdamas kali.

Maironio kūryboje žmogus ieško ne kokio nusiraminimo, atokvėpio, iš jo reikalaujama dvasinio tobulėjimo, grūdinimosi bet kokiomis, net sunkiausiomis gyvenimo sąlygomis.

Maironiui skirtuose atsiminimuose kalbama apie jo dvasinę ramybę, rimtį, ir netgi vidinę harmoniją (gal tik išorinę — bet tai sunku patikrinti) — poezija tarsi rodo, kokia kaina visa tai pasiekta. Gali mums patikti ar nepatikti tokio tipo, tokio stiprumo monolitiška asmenybė, bet ji yra tapusi viena iš lietuviškos kultūros išugdytų tvirtos, pasiaukojančios asmenybės modelių.

Šiandieninė istorinės dramos tradicija (pakanka paminėti J. Grušo „Herkų Mantą" ir Just. Marcinkevičiaus „Mindaugą") eksploatuoja būtent individo problematiką, herojai prieštaringi, jie svarsto, kenčia. Jie turi rinktis, bet pasirinkimas čia dramatiškas, pavyzdžiui, Herkui Mantui iškilusi dilema: krikščionė, vokietė, bet mylima Kristina, ar pagonys prūsai, kuriuos Herkus veda į kovą. Retkarčiais ir Maironio dramose herojus sudvejoja: dramoje „Vytautas pas kryžiuočius" Vytautas antrą sykį susirengia bėgti nuo kryžiuočių globos ir staiga prisimena, kad įkaitais lieka sūnūs, tada jis sako trumpą sielvartingą monologą, bando kiek gelbėt padėtį, bet apskritai šitie dalykai netramdo jo energingų poelgių. Vis dėlto Maironio dramas reikėtų laikyti

fabulocentrinėmis, apsichologinėmis, t. y. centre ne herojus, o fabula. Neatsitiktinai turbūt pasirenkamas bene komplikuočiausias Lietuvos istorijos etapas — brolių nesantaika, pagalbos ieškojimas priešų tarpe ir kt. Šie istoriniai faktai jau patys savaime slepia savyje dramatinį pradą; fabulą tereikia literatūriškai apipavidalinti.

Kyla klausimas, ar tai anachronizmas? Juk Maironis rašė greta jau esant V. Krėvės dramoms. Maironiui Skirgaila — neigiamas personažas, V. Krėvės Skirgaila — komplikuota dramatiška asmenybė (artima šiuo požiūriu Mantui, Mindaugui). Ar Maironis iš tiesų nesugeba sukurti dramatiškos asmenybės paveikslo? O gal tai dar viena tautos budintojo auka — sąmoningas, pasaulėžiūrinis atsisakymas deklaruoti individualizmo problematiką turint galvoje aukštesnius tikslus; aliuzijų, pamokomų intonacijų tautiečiams, savajam laikui, dramose pakanka.

Kaip vertinti tokią auką, kuri moraliniu požiūriu būtų lyg ir aktuali (ne tik pats aukojimasis, bet ir aukos turinys), tačiau grąžina autorių „į dar ne visai tikros literatūros" fazę? Kas yra svarbiau? Kur riba tarp etikos ir estetikos? Kokiais atvejais pateisinamas atsilikimas nuo estetinių normų (apsichologinis pasakojimas istoriškai yra ankstesnis už psichologinį). Būtent V. Krėvės Skirgaila lietuvių istorinėje dramos raidoje laikomas atskaitos tašku, vertinimo kriterijumi arba „jau literatūra". Čia tenka pereiti nuo literatūros prie etikos, sociologijos problemų. Dramatišką asmenybę šiandieninėje literatūroje mes vertiname labiau už monolitišką, bet ar toks atskaitos taškas nesupaprastina praeities asmenybių, individualybių, kai, atrodytų, jau išsiskleidęs kūrybinis talentas dėl vienokių ar kitokių priežasčių sutramdo save, pasuka, kaip mes šiandien mėgstame sakyti, „nevaisingu gyvenimo keliu", prisimintinas čia A. Baranausko likimo interpretavimas. Kol kas lengviau sekasi suprasti ir paaiškinti putiniškąjį Liudo Vasario modelį, bet leidžiantis į mūsų kultūros istoriją, atrodo, daugėja ano tipo pavyzdžių. Literatūros istoriko misija turėtų susidėti iš dviejų požiūrių derinimo: literatūrinių tekstų įvertinimo pagal aktualius meninius kriterijus (šiuo požiūriu schemiškas asmenybės vaizdavimas laikytinas tam tikru anachronizmu) ir literatūrinių tekstų komentavimo bandant suprasti ir paaiškinti ne tik šiandienos, bet ir praeities estetines vertybes, vienokias ar kitokias jų priežastis. Kai šių aspektų skirtumai nėra įsisąmoninti, atsiranda tam tikra inercija ir abejotina logika pagrįsti tvirtinimai: jeigu Maironis genialus lyrikas, tai, suprantama, jis yra atsisakęs ir didaktinės personažų schemos.

MARIJUS JONAITIS

POETAS IR VISUOMENĖ MAIRONIO „PAVASARIO BALSUOSE"

Menininko ir visuomenės tarpusavio priklausomybė — vienas opiųjų individo ir visuomenės, asmenybės ir kultūros, kūrybos ir gyvenimo sąveikos aspektų. Šią problemą užčiuopė jau Platonas, teigęs, jog menas turįs tarnauti moralinei visuomeninei pasaulio tvarkai, bet, deja, toks nesąs [1]. Menas kaip visuomeninės ideologijos ruporas ir menas kaip absoliučios laisvės tribūna — tarp šių kraštutinumų marguoja ir šiandieninio meno kūrėjų bei teoretikų pozicijos. Suvokdami meną kaip specifinę individualiosios ir visuomeninės būties sintezę, poeziją (lyriką) galėtume pavadinti savotiška būties kvintesencija, ieškančia išgyvenimo ir gyvenimo sintezės, jungiančia tai, kas individualu ir visuotina, intuityvu ir racionalu, laikina ir pastovu. Lyrikos tyrinėtoja V. Daujotytė pažymi, jog „kūryba, kaip atskirybė, kaip atskiro žmogaus dvasinės raiškos būdas, visada tarsi prasideda iš naujo, bet kaip visuotinybė, kaip poetinės kultūros faktas ir išgyvenimo objektas, ji visada yra už to ir po to, kas jau buvo,— yra tradicijos vagoje, laike ir erdvėje" [2]. Sintezuojantis poezijos pobūdis suponuoja abipusę atsakomybę — poeto atsakomybė visuomenei prasminga tiek, kiek mes jaučiamės atsakingi už jo poeziją. Visuomeniškumas neturėtų būti suprantamas kaip privilegija ar yda. Tai neišvengiamas poezijos aspektas, kurio sąmoningas pabrėžimas ar ignoravimas nėra tiesiog proporcingas realiajam kūrybos visuomeniškumui. Tačiau lietuvių literatūros, lyrikos istorijoje visuomeninė etinė problematika dažnai atspindėjo gyvybinius tautos ir jos visuomenės siekius, negalėdama užleisti vietos kitoms temoms ir motyvams dėl egzistencinių priežasčių. Ypač tai pasakytina apie Maironio epochą, XIX—XX amžių sandūrą.

[1] Poetika ir literatūros estetika.— V., 1976.— P. 11.
[2] *Daujotytė* V. Lyrikos būtis.— V., 1987.— P. 55.

Maironis — išskirtinis šios epochos reiškinys. Maironis ne tik padėjo nacionalinės lyrikos pagrindus. Jis užtikrino mūsų dvasinės kultūros kontinuumą, tarsi sukūrė atskaitos sistemą, suimančią pavienes K. Donelaičio, A. Baranausko, M. Valančiaus, S. Daukanto figūras ir kartu teigiančią konkrečią istorinę perspektyvą. Su Maironiu vargana nacionalinės kultūros egzistencija perėjo į natūralios, nebepertraukiamos plėtotės etapą. Vargu ar atrasime kitą lietuvių poetą, kurio santykis su savo meto visuomene būtų toks nevienareikšmis, dažnai įtemptas ir kontroversiškas, kurio kūryba vėliau būtų taip aktyviai interpretuojama ir kartkartėm suaktualinama. Į Maironio kūrybos visuomeniškumą yra atkreipę dėmesį V. Mykolaitis-Putinas [3], J. Ambrazevičius [4], K. Korsakas [5] ir daugelis kitų. Apie Maironį galėtume pasakyti jo paties žodžiais, skirtais Baironui: „...pataikė savo laikotarpio visuomenei į pačią širdį, užgavęs jos jautriausias ir sopančias stygas" [6]. Kartu Maironio lyrika alsuoja pasitikėjimu ir meile amžinajai būčiai, nors tos būties idealas ir iškeliamas už empirinio gyvenimo ribų. Šitaip poeto ir visuomenės byla tampa gyvai pulsuojančiu procesu, kuriame paskutinį žodį taria laikas.

Pirmieji žmonių bendrumo, meilės ir atsakomybės daigai buvo įskiepyti dar šeimoje, kur vyravo darnumo ir sveiko praktiškumo atmosfera. „Labai svarbu, kad dar vaikystėje Maironis buvo mylimas ir išmoko mylėti",— akcentuoja I. Slavinskaitė [7]. Veržli būsimo poeto prigimtis anksti pradėjo ilgėtis aktyvios ir kilnios veiklos. Neįsikūnijusios meilės idealas, sudrumstęs vidaus pasaulį ankstyvoje jaunystėje, stūmė nuo pasaulietinio gyvenimo tuštybės, aštrino ontologinį mąstymą. Trumpam palikęs Lietuvą, iš Kijevo Maironis sugrįžta jau asmenybiškai subrendęs, nulėmęs savo ateitį. Apsispręsta dėl visuomeninių dvasinių idealų buvo tvirtai, tesėta nuosekliai (jau per pirmuosius dvejus metus seminarijoje parašyti „Apsakymai apie Lietuvos praeigą") ir iki galo.

Maironio visuomeniškumas — vienas iškalbingiausių istorinės-socialinės epochos ženklų. Paskutiniais XIX a. dešimtmečiais kova dėl nacionalinio išsivadavimo Lietuvoje buvo plačiausiai

---

[3] *Mykolaitis-Putinas V.* Literatūros etiudai.— K., 1937.

[4] *Ambrazevičius J.* Maironis ir visuomenė // Maironis. Pavasario balsai.— K., 1944.

[5] *Korsakas K.* Literatūros praeitis.— V., 1983.

[6] *Maironio* Raštai.— K., 1926.— T. 5.— P. 164.

[7] *Slavinskaitė I.* Maironis (1862—1932) // Maironis. Raštai.— V., 1987.— T. 1.— P. 10.

apimanti viso socialinio politinio išsivadavimo forma. Kartu ryškėjo jau „Aušroje" užsimezgusios ideologinės diferenciacijos kryptys ir tendencijos: klerikalinė (A. Jakštas, A. Burba) su protestantiškąja atšaka (S. Dagilis); tautinio valstybingumo (J. Basanavičius); laisvamaniškoji (J. Šliūpas); pozityvistinė liberalioji (V. Kudirka) ir radikalioji (J. Mačys-Kėkštas); socialdemokratinė (S. Matulaitis). Tokiomis aplinkybėmis konsoliduojantis lietuvių nacijai, dramatiškai iškilo tautos dvasinio vadovo, inteligentų, reikmė. Lietuvių inteligentija formavosi ne iš miestelėnų, įprastu Vakarų Europai būdu, bet iš valstiečių, orientuodamasi į Rytų ir Vidurio Europos nacionalinius judėjimus. Pastarieji jau buvo iškėlę nemaža tokių vadovų — inteligentų pavyzdžių: A. Mandzonis Italijoje, V. Karadžičius Serbijoje, J. Kolaras su P. Šafaržyku Slovakijoje ir Čekijoje, F. Kroicvaldas Estijoje, jaunalatviai K. Valdemaras, K. Baronas, J. Alunanas Latvijoje. Lietuvių nacionaliniam judėjimui tada aktualesnis buvo kultūrinis, o ne politinis aspektas [8]. Todėl už revoliucinį Š. Petefio, Ch. Botevo ar T. Ševčenkos maištingumą [9] patrauklesnė atrodė M. Jokajaus kūryba, Čekų Maticos (J. Jungmanas, L. Čelakovskis, F. Palackis ir kt.) ar J. E. Smolerio veikla. Iškeliant šią veiklą kaip pavyzdį, buvo ieškoma bendrųjų kultūros realijų, kaip tai parodo A. Kriščiukaičio-Aišbės žodžiai: „Kas kitose šalyse padaryta tapo salonuose turtingos aristokratijos, arba dosnia ranka mecenatų, tai vis darė čekuose vyrai, prasčiokų grintelėse užauginti" [10]. Apie sorbų-lužitėnų tautinio atgimimo iniciatorių J. E. Smolerį Maironis 1885 m. „Aušroje" paskelbia ilgą straipsnį, kurį baigia tokiais žodžiais: „Lietuviai, aprašymas gyvenimo Jono Smolerio teeina jums ant naudos! Kelias, kurį jis sorbams parodė,— teesti ir jūsų keliu" [11]. Kadangi kultūrinė veikla sprendė ir žūtbūtinį visos nacijos bei kalbos klausimą, literatūra buvo suvokiama pirmiausia kaip atitinkamos ideologijos skelbėja ir įtvirtintoja. Neišvengiamas publicistiškumo sluoksnis garantavo aktyvų, tačiau perdėm vienareikšmį literatūros ir visuomenės santykį. Apskritai „meno kuriamų reikšmių interpretavimas, jungimas su

---

[8] *Zaborskaitė* V. Maironis.— V., 1987.— P. 56; *Tumas* J. Lietuvių literatūros paskaitos: Draudžiamasis laikas. „Apžvalgos" grupė. Jonas Maironis-Mačiulis.— K.—M., 1924.— P. 101.

[9] J. Andziulaičio-Kalnėno, J. Mačio-Kėkšto, K. Sakalausko-Vanagėlio revoliucinių poetų (T. Ševčenkos, Š. Petefio) vertimai ir sekimai liudija, jog socialinis politinis aspektas taip pat buvo svarbus, nors ir nedominuojantis.

[10] *Kriščiukaitis A.* Čekų močiutės // Aušra.— 1885.— Nr. 7—8.— P. 184.

[11] V. *B.* Jonas Ernestas Smoler'is // Ten pat.— Nr. 9.— P. 270.

žmogaus socialinėmis ir dvasinėmis reikšmėmis lietuvių kultūroje gerokai vėlavo"[12]. Tai sietina su istoriškai susiklosčiusia nacionalinės kultūros situacija (aristokratijos nutautėjimas, valstietiškos kultūros substratas, spaudos draudimas), politinės socialinės struktūros specifika (valstybingumo praradimas, silpnas miestiečių luomas), palyginti primityviu ekonominiu krašto būviu.

Brandinant nacionalinę savimonę tokiomis nepalankiomis sąlygomis „Pavasario balsų" vaidmuo itin reikšmingas. Galime tarti, jog Lietuvoje istorinę tautos vadovo misiją atliko Maironio poezija, meniškai susintetinusi J. Basanavičiaus pasididžiavimą lietuviškumu, „Aušros" tautinį romantizmą ir iš dalies „Varpo" valstietiškąjį pozityvizmą. Neabejotina, jog „poetos — galiūno" naštą Maironis buvo blaiviai suvokęs, o gal ir netiesiogiai prisiėmęs. „Tik užmirusios mūsų krūtinės be žado, / Be idėjos, be vado" („Aš norėčiau prikelti")[13] — būdinga poetinė užuomina. Karštai išsigindamas šio vaidmens[14], poetas pirmiausia kratosi pigaus sensacingo viešumo (charakteringas asmenybės požymis), betgi akivaizdu, jog pataikyta į skaudžią vietą. Beje, tautos mokytojo vardas Maironiui, rašiusiam pirmuosius istorijos, literatūros vadovėlius, tinka ir tiesiogine prasme.

„Pavasario balsuose" bundančios visuomenės ideologija tampa išreikšta, poetiškai sukonkretinta ir suformuluota. Kartu ji platinama ir gilinama, t. y. aktyviai formuojama. Išreikšti padeda poetinė intuicija, formuoti — valinga pastanga. „Pavasario balsus" galime laikyti būdingiausiu XIX—XX amžių sandūros kūriniu. Jo įtaigą lėmė tiek gyvybiškai svarbūs ir daugeriopi kontaktai su anuometine tikrove, tiek universalaus visuotinumo perspektyva. Maironio lyrika, išreiškusi ir apibendrinusi savo epochą, kartu byloja apie gyvenimą apskritai, ir šių dviejų aspektų dermėje slypi poeto kūrybos gyvybė.

Pirmieji poetiniai kūriniai — poema „Tarp skausmų į garbę", libretas „Kame išganymas" ir „Pavasario balsai" (visi išspausdinti 1895 m.) — susilaukė beprecedentinio, tačiau kitokio, negu tikėjosi pats Maironis, visuomeninio rezonanso. Autorius tuomet labiausiai vertino poemą ir ypač libretą, kurį ir brandaus amžiaus sulaukęs laikė savo mylimiausiu, rimčiausiu ir geriausiu

[12] *Daujotytė* V. Cit. veik.— P. 25.

[13] Vaižgantas, cituodamas šias eiles, klausė: „Kam skaitant jas širdis nespursteli tikru pasiilgimu patriotinės idėjos, vado, žado, galiūnų?— *Tumas J.* Cit. veik.— P. 241.

[14] Apžvalga.—1895.— Nr. 22.— P. 173—174.

veikalu[15]. Pastarajame atviriausiai atsiskleidė poeto visuomeninės pažiūros ir pozicija, tačiau ideologinis tiesmukiškumas nustelbė meniškumą, sukeldamas audringą opozicinio sparno reakciją. Kaip tik dėl idėjinių, o ne dėl meninių ypatumų kryžiavosi nuomonės ir dėl „Tarp skausmų į garbę". S. Matulaičiui poema atrodė „kapitalas, į purvus įmestas" [16], o Vaižgantui ji tuometinės literatūros fone — „pirmos skaistybės kometa", „ano laiko šedevras" [17]. „Pavasario balsai" tarsi atsidūrė nuošalyje, ir tai dar kartą patvirtina, kaip sunkiai ir pavėluotai kristalizavosi meniškumo kriterijai. Iškalbingas yra šio kūrinio vertinimo „vėluojantis grafikas". S. Matulaitis pirmąją išsamesnę recenziją paskelbia tik 1898 m.[18] (nors suspėja „laiku" sutriuškinti poemą „Tarp skausmų į garbę"). Klerikalinė spauda, kurioje Maironis gan aktyviai bendradarbiavo, apskritai nerecenzavo „Pavasario balsų" [19] — kad ir kaip tai atrodytų paradoksalu. Kartu su kitais stipriai vėlavo ir V. Kudirka (tuomet aukščiausios literatūrinės kultūros kritikas), besiremiantis epochos suformuotais pozityvistiniais kriterijais, teikiančiais pirmenybę realistinei prozai. 1892 m. jam nepadarė įspūdžio „Giria ir lietuvis" („... eilelės nė šio nė to, tik ne dėl skaitytojų „Lietuviško kalendoriaus" [20]), „Pavasario balsai" 1895 m. nepasirodė verti recenzijos. Tik 1898 m. „Tiesose eilėms rašyti" Maironio eilėraščiai statomi greta A. Baranausko „Anykščių šilelio", iškeliant jų silabotonikos pavyzdingumą. Ir vėliau dar ilgą laiką buvo įsitvirtinęs emocinis, proginis santykis su šia kūryba, jos meninė reikšmė buvo nepakankamai suvokiama ar net atmetama [21].

XX a. pradžioje greta visuotinio pripažinimo bangos ir povandeninių ideologinio priešiškumo srovių formavosi ir aiški literatūrinė opozicija (S. Kymantaitė, J. A. Herbačiauskas, B. Sruoga, K. Jurgelionis ir kt.). Giedantys svirpliai, „kuriems šluoti gatvę reikėtų" („Mūzos pavojuje"), pasirodė beturį aštrų snapą ir nagučius. Maironis buvo riba, skyrusi XIX a. romantinę klasikinę poeziją nuo „pomaironinės" kūrybos. Jis nebandė diferen-

---

[15] *Maironis.* Pavasario balsai ir Kame išganymas.— K., 1913.— P. 82.

[16] *N. (S. Matulaitis).* Tarp skausmų į garbę // Varpas.—1895.— Nr. 8.— P. 133.

[17] *Tumas J.* Cit. veik.— P. 161.

[18] Varpas.—1898.— Nr. 7.— P. 9—11.

[19] *Zaborskaitė V.*— Cit. veik.— P. 416.

[20] Varpas.—1892.— Nr. 1.— P. 10.

[21] Pavyzdžiui, B. Pranskus-Žalionis įrodinėjo Maironio žalingumą proletarinei poezijai // Priekalas.—1932.— Nr. 9.

cijuoti sudėtingo modernizmo proceso. Etikoje absoliučiai pasikliaudamas protu nekvestionuojamomis religinėmis dogmomis, kategoriškai atmetė bet kokį iracionalumą estetikoje. Jam priimtinas tik toks menas, kuris reiškia ne destruktyvų, o konstruktyvų žmogaus ir visuomenės santykį, teigia pozityvią ideologiją. Savo epochos visuomeninės raidos požiūriu Maironis, be abejo, konservatorius. Tačiau humanistinio visuotinumo požiūriu poeto estetinės pažiūros kelia pagarbą savo stoišku idealizmu, jos dera su asmenybės moraliniu vientisumu. Kita vertus, Maironis, kaip naujos poetinės kalbos kūrėjas, yra gal net radikalesnis už visą lietuviškąjį modernizmą ir avangardizmą. Likimo ironija, jog užgauliausius žodžius 1920 m. jam metė krikdemų partijos aktyvistas A. Šmulkštys-Paparonis — tos pačios partijos, kuriai Maironis drauge su A. Jakštu-Dambrausku ir P. Būčiu 1905 m. buvo parengęs programos projektą [22]. Priešingo ideologinio sparno atstovas A. Venclova 1925 m. 34-ajame „Lietuvio" numeryje su jaunystės beatodairiškumu nusendinęs Maironį, 1947 m. „Pavasario balsų" įžanginiame straipsnyje pavadina jį „vienu žymiausių mūsų rašytojų", visą gyvenimą jausdamas jam moralinę skolą [23]. Šie faktai kiekvienas savaip patvirtina įtampą tarp poeto ir visuomenės — tą įtampą, kurioje įsielektrinęs vidinis dramatizmas tapdavo ir „Pavasario balsų" lyrikos varomąja jėga. Visuomeninės situacijos poveikis anaiptol nevienareikšmis. Maironis visuomenę diferencijavo ne pagal ekonominius, o pagal ideologinius ir ypač dorovinius kriterijus, vadovaudamasis daugiau jausmais, o ne loginiu nuoseklumu (Vaižgantas jo pažiūras yra pavadinęs „naiviai ortodoksiškomis"). Neįmanoma tiksliai pasverti, kada poetas konfliktuoja su savo meto visuomene ar jos dalimi, t. y. išorine tikrove, o kada su ta tikrove, kuri slypėjo jame pačiame. Ar, atgavus spaudą, Maironis susidūrė su tuo, kas būtų tiesiogiai slopinęs jo kūrybiškumą, ideologiškai šantažavęs, cenzūravęs ir varžęs: tarkim, satyrų publikavimą? Ar individualaus jausmo ir adekvačios kalbinės raiškos įtampa — tradiciškai neįveikiama lietuvių lyrikos lygtis — laikytina išimtinai vidiniu konfliktu? Palikdami šiuos klausimus atvirus, apčiuopiamiau tegalime jausti Maironio lyrikos žmogų — sudėtingą asmenybę, subordinuojančią savo *ego* aukščiausiems visuomeniniams etiniams idealams. Asmeninis poeto gyvenimas

---

[22] Lietuvių krikščionių demokratų susivienijimo programos projektas // Draugija.—1907.— Nr. 1.— P. 7—71.

[23] *Venclova A.* Jaunystės atradimas.— K., 1981.— P. 13—14.

tekėjo gerokai ramesne vaga, kurios krantų neišgriovė nei 1905 m. Vilniaus Seimas, nei Nepriklausomybės paskelbimas, nekalbant apie 1905 ir 1917 m. revoliucinius įvykius.

Be asmenybės autentiškumo lyrika nustoja gyvybės, taigi ir visuomeniškumo. „Pavasario balsuose" organiškai reiškiasi platus asmenybės diapazonas — materialumas ir idealumas, emocija ir racija, maištingumas ir valia, dvasinis komfortas ir askezė. Šią banguojančią priešybių stichiją pažaboja klasikinis pusiausvyros leitmotyvas, „aukso vidurio" pozicija, kuria poetas taip diplomatiškai pasinaudodavo kasdieniniame gyvenime. Simboliška ir dėsninga, jog atraminiai poetikos įvaizdžiai yra krūtinė ir širdis. Jie žymi vidinio pasaulio centrą, iš kurio kyla ir į kurį sugrįžta visi prieštaravimai (beje, Maironis gimė etnografiniame Lietuvos centre, nemėgo pabrėžti savo žemaitiškumo). Kuo arčiau žemės, savojo laiko žmonių, tuo balsas energingesnis, kategoriškesnis. Juo aukščiau kylama į visuotinumo sritis, idealybę, juo daugiau melancholijos ir refleksijos, stipresnė elegijos gaida. Tik kraštutinėse būsenose lyrinis subjektas ilgiau neapsistoja. Ieškantis ir dinamiškas, jis ir per amžius paliks neramus, tačiau „neramumo" ribų niekad neperžengs. Tarsi nujaučiant būsimą nusivylimą idealais, įvardijamas ne pats idealas, o tik kryptis, kelias jam pasiekti: „Paimsme arklą, knygą, lyrą / Ir eisim Lietuvos keliu!" Kūrybą kaip auką suprato J. Baltrušaitis. Maironio atveju auka gali tapti pats gyvenimas, aukojamas amžinosioms tiesoms („Jei žemė širdį viliojo"). Tačiau per eilėraštį tos tiesos sugrįžta gyveniman kaip asmenybę integruojanti jėga. Šitaip poezijos visuomeniškumas praauga istoriškai sąlygotą pilietiškumą. Suprantama, visuotinumo ženklu pažymėta ne visa Maironio lyrika. Ne vienu atveju poeziją skelbia patriotiškumo deklaracijos, ortodoksiškas moralizavimas, nesolidūs išpuoliai idėjų fronte. Tačiau ir likęs vien tik piliečiu autorius savo priedermes visada atlieka garbingai, įrodydamas, jog ne tuščiai dar 1895 m. buvo ištarta:

Jei klydau, kaip daugel kitų,
Tai galvą aukštai iki galo mokėjau
Nešioti, neliesdams purvų.
„Jei žemė širdį viliojo"

Maironiui iš principo svetimas buržuazinės naudos siekimas, apskritai savanaudiškumas, neturėta jokių materialinių išskaičiavimų, ekonominių politinių ambicijų. Jo kūryba, kaip autonomiškos ir moraliai vientisos asmenybės išraiška, aukštai pakyla

virš luominės padėties, tai du skirtingi, nors ir susisiekiantys, pasauliai. Piliečio pareigų ir žmogiškųjų troškimų nesutapimas ilgainiui, ypač po 1905 m., vis aštrėjo. Lyrikoje visuomeninės temos užleidžia vietą gamtos ir ypač meilės išgyvenimams. Tačiau tie eilėraščiai, kuriais Maironis papildydavo naujus „Pavasario balsų" leidimus, tik praplėtė bendrąjį lyrikos turinį, esmingiau jo nepakeisdami. Gilusis asmenybės pasaulis liko įkūnytas tokiuose pirmojo leidimo eilėraščiuose kaip „Mano gimtinė", „Tėvynės dainos", „Taip niekas tavęs nemylės", „Pavasaris", „Ant Birutės kalno", „Išnyksiu kaip dūmas", „Užmigo žemė".

Aukščiausias visuomeninės būties idealas Maironiui — tėvynė. Anot A. Jakšto, iki Maironio šis žodis buvęs naujas, nepopuliarus, jo netgi gėdintasi[24]. Suidealintoje tėvynės sampratoje ypač ryški nacionalinio integralumo idėja[25]. „Nedaugel mūsų" — jau pavadinimu išsakomas sielvartas ir ryžtas, egzistencinė būtinybė dirbti susitelkus. Progresyviausia tautos dalis poetui buvo jo karta, jaunieji „Lietuvos mylėtojai". Poetinį-idėjinį sutapimą su tauta „Pavasario balsų" išėjimo metu laidavo ir Maironio profesinė padėtis. Išėjęs aukštus pasaulietinius ir dvasinius mokslus, jis svariai reprezentavo jaunąją kunigiją, kurios įtaka liaudyje buvo dar labai stipri. Poeto dainos veržiasi iš jaunos krūtinės, jo giesmę jaunimas tesupras. Ne kam kitam, o apšviestai jaunuomenei (suprantamai kaip būsimos visuomenės sinonimas) skiriama poema „Tarp skausmų į garbę", vėliau tapusi „Jaunąja Lietuva". Itin skaudžiai išgyvenamas jaunystės idealų išdavimas („Spjauki, drauguži, į viską!"). Veiklos trokštančiam jaunimui artimiausias ir geriausiai suprantamas buvo Maironio romantiškasis maištingumas, kovos ir veikimo programa, demokratiškumas ir altruizmas, iš A. Mickevičiaus ir F. Šilerio paveldėtas jaunystės ir meilės kultas. Meilėje, „galima sakyti, glūdi ir tos knygos („Pavasario balsų" — *M. J.*) populiarumo paslaptis"[26]. Jaunajai inteligentijai, taigi visuomenės vadovams, asmeninės laimės atsisakymas dėl visuomeninio idealo buvo etinė norma, todėl negalėjo neimponuoti tėvynės pasirinkimas meilės objektu. Negalėjo nejaudinti riteriškas silpnesnio, neteisingai kenčiančio užtarimas ir viltingas drąsinimas. „Pava-

---

[24] *Jakštas A.* Mūsų naujoji literatūra (1904—1923).— K., 1923—1924.— T. 1.— P. 16.

[25] Nacionalinės kultūros integralumo tezę dar XIX a. pirmoje pusėje buvo iškėlęs S. Stanevičius.— *Lukšienė M.* Demokratinė ugdymo mintis Lietuvoje.— V., 1985.— P. 165.

[26] *Jakštas A.* Cit. veik.— P. 15.

sario balsuose" įtaigiai pynėsi romantizmo įkvėptas pavergtų tautų išsivadavimo patosas ir romantiškumas kaip pasaulėjautos bruožas, būdingas jaunimui visais laikais[27]. Maironio šūkiai veikė ne protą, bet pirmiausia jausmus ir vaizduotę, kuriais taip pasitiki jaunystės maksimalizmas. Silpnumo akimirkomis poetas grumiasi su tokia jaunatviška jėga, jog ir skaitytojas pasijunta jaunas, kovojąs ir tikįs laimėjimu. Neatsitiktinai 1913 m. Maironį ypač entuziastingai sveikina jaunimo spauda[28], tiesa, neatimdama tribūnos ir literatūrinės opozicijos balsams[29].

Kertinis ateities pastato akmuo romantikui Maironiui yra paslapčių kupina praeitis. Tarsi patvirtindamas savo klasikinę pusiausvyrą, poetas atsigrįžta ir į „senovės tėvų" gadynę, trokšdamas „išgirsti nors vieną, bet gyvą žodelį / Iš senųjų laikų" („Aš norėčiau prikelti"). 1905 m. „Pavasario balsų" laidoje randame eilėraščius „Jaunos dienos" ir „Senatvė", pavadinimais simbolizuojančius kartų perimamumą, kuriuo pačiam Maironiui, deja, neteko pasidžiaugti. Ryškų visuotinumo atspalvį turi Maironiui taip brangi tautinės vienybės idėja. Tai ne tiek politinis uždavinys, kiek esminė tautinės kultūros sąlyga (partijų kivirčai Maironiui yra panašaus rango blogybė kaip ir moderniški jaunimo šokiai — žr. „Lietuva — didvyrių žemė"). Pagarbą kelia pastangos grąžinti lietuvių kultūrai nutautusius sluoksnius, dvasininkiją (jos akivaizdesnės poemose, ypač „Z nad Biruty"). Senosios ir naujosios Lietuvos kultūrinio susivienijimo metafora taip pat laikytinas pomėgis parinkti moteris iš aristokratų, jas įsimylinčius vyrus — iš valstietiškos kilmės inteligentų. Vyriškojo ir moteriškojo pradų linijos vingiuoja per visą Maironio lyriką, kartkarčiais susiliedamos („Duetas"). „Pavasario balsuose" atrandame ir savotišką lyrinės būties centrą — eilėraštį „Lietuva brangi", įspūdingai sulydantį jaunatviškąją ir brandžiąją patirtį. (Šis eilėraštis, paskelbtas 1920 m., išaugo iš pirmųjų plunksnos bandymų — poemėlės „Lietuva" dedikacijos[30].) Lietuva kaip bendroji istorinė, geografinė, etninė sąvoka čia sušildoma jaukiais namų motyvais. „Dainuodamas Lietuvą brangią,

---

[27] Maironis romantizmą suvokė daugiau kaip idealiosios pasaulėjautos tipą, o ne kaip meno, kultūros stilių, nesigilindamas į jo teoriją. Antai, apibūdindamas Sofoklio tragedijas, pažymi, kad „jo kūryboje daug idealizmo ir, taip sakant, romantizmo, kiek jisai priešingas realizmui ir natūralizmui".— *Maironio* Raštai.— T. 5.— P. 43.

[28] *Tumas J.* Cit. veik.— P. 114.

[29] Turimas galvoje B. Sruogos straipsnis „Maironis" // Aušrinė.— 1913.— Nr. 28.

[30] *Maironis.* Raštai.— V., 1987.— T. 1.— P. 272.

Maironis pirmiausia dainavo savo gimtinę, savo gimtąjį Raseinių kraštą"[31]. Meilė tėviškei išauga į šileriška troškimą apglėbti visą pasaulį: „Visą žmoniją meile apglėbsiu, / Lietuvą visgi karščiau" („Nenusiminsiu" [„Slenka debesys pilkos"], 1920 m. „Pavasario balsų" redakcija). Poetas organiškai juto bendrybės ir atskirybės dialektiką, kuri padeda giliau suvokti ir individo bei visuomenės santykį.

Maironio visuomenės sampratoje svarbią vietą užima liaudis. Jo liaudiškumas — tai ne P. Vaičaičio sutapimas su apskurusiu, alkanu vargdieniu ar J. Mačio-Kėkšto radikalus protestas prieš masių užguitumą. Gyvenime oriai laikęsis šūkio „odi profanum vulgus et arceo", kūryboje Maironis susilieja su broliais artojais ir kukliomis sesutėmis, tiesa, juos gerokai idealizuodamas ir estetizuodamas. Broliškumo jausmas vargdieniui pirmiausia yra dvasinė jungtis, kuriai literatūrinį pavidalą suteikė jau M. Mažvydas. Į liaudį žvelgiama ne socialiniu aspektu (nors ir jis neignoruojamas), bet pirmiausia žmogiškuoju, kaip į gyvą etinių ir etninių vertybių saugyklą. Taikliu V. Zaborskaitės pasakymu, „liaudis Maironiui yra toks pat antipodas poniškajai dvarininkijai (pridurtume: ir miesčioniškai miniai — *M. J.*), kaip tiesa, paprastumas ir nuoširdumas — melui, pasipūtimui ir tuščioms pretenzijoms"[32]. Poetui rūpėjo liaudies kultūros pagrindu kurti tautinę kultūrą ir šitokiu būdu įsijungti į Europos ir pasaulinės kultūros sistemą. Ši idėja rado atgarsį Vaižganto „Pragiedruliuose", vėliau modernistiniuose sąjūdžiuose. Ją savo tautos ugdymo teorijoje vaisingai plėtojo S. Šalkauskis. Gerai žinoma, jog „Pavasario balsų" autorius, kalbantis kenčiančios liaudies vardu, pažiūromis, socialine padėtimi ir gyvenimo būdu buvo toli gražu ne brolis vargdienis. Tačiau atplėšti poeziją nuo asmens taip pat nelengva. Tuo įsitikinome, pabandę iš kai kurių eilėraščių (pvz., „Lietuva brangi") išmesti „blogus" posmus, pasilikdami sau „gerus". Negerbdami to, kas autoriui buvo šventa (šalia kita ko, ir jo rašybos), mes tik palikome apie save įtarimą ateinančioms visuomenėms. Maironio fenomene, šalia giliausių sutapimų, esama lemtingo asmens ir kūrybos išsiskyrimo. Tačiau žmogaus ir poeto tiesa tikrąja visuomenine vertybe tampa tik tada, kai ji nedalijama ir nedangstoma.

Maironio liaudiškumas tarsi atkartoja donelaitišką „mes lietuvininkai vyžoti, mes nabagėliai", prasmingai tęsdamas būrų

[31] Ten pat.— P. 9.
[32] *Zaborskaitė V.* Cit. veik.— P. 243.

dainiaus demokratizmo tradiciją. Liaudies patarlės parafraze nusakoma ir nacionalinio atgimimo idėja:

Mainos rūbai margo svieto:
Silpnas kelia, tvirtas griūva;
Nebijokim vargo kieto,
Juk be jo galiūnai pūva!
„Tu girele, tu žalioji"

Būdami istoriški, turime pripažinti, jog šis natūralus dėsningumas Maironio grindžiamas ne socialinės dialektikos analize, o pirmiausia romantinėmis-nacionalinėmis bei religinėmis emocijomis. Panašiai religinė ideologija buvo žadinusi A. Baranausko tautinį politinį revoliucingumą. Liaudyje, kurią tada iš esmės sudarė religingi valstiečiai, kaip lietuviška marselietė buvo giedama A. Baranausko „Nu, Lietuva, nu, Dauguva", kur yra toks posmas:

Nupuls kalnai, o slėneliai
Išsikels aukštybėn,
Visos galybės eis dulkėn,
Silpnumas galybėn.

Šios A. Baranausko dainos perfrazavimas, anot I. Slavinskaitės [33], yra Maironio „Eina garsas" („Senovės daina"), 1905 ir 1913 m. „Pavasario balsų" laidose turėjęs paantraštę: gaida kaip „Tu Lietuva, tu Dauguva". Pastarąjį eilėraštį V. Mykolaitis-Putinas laikė tobula liaudies dainos esmės išraiška [34]. Cituoto A. Baranausko ketureilio prasmę Maironis, kaip matėme, išsako gyvu dviejų eilučių aforizmu. Toliau jis ragina nebijoti vargo kieto, o A. Baranausko tolesniame tekste pabrėžiama — „bus, kaip Dievas duos". A. Baranausko tikėjimas apvaizda šiame „Kelionės Petaburkan" fragmente absoliutus, žmogaus sąmoningumas maksimaliai redukuojamas. Maironio pasitikėjimas antgamtiškumu čia grynai teorinis, visas posmas alsuoja aistringa realybės pajauta, apsisprendimas kovai vyksta tarsi mūsų akyse. Žinoma, čia veikia ir formos dalykai — Maironio silabotonika atrodo kone tobula palyginus su šiuo atveju klumpančia A. Baranausko silabika. Taigi „Pavasario balsų" autorius žadino liaudį iš neistorinės būties be esminių metafizinių išlygų, ir tai buvo

[33] *Maironis.* Pavasario balsai.— V., 1982.— P. 271.
[34] *Mykolaitis-Putinas* V. Maironio poeto kelias // Mykolaitis-Putinas V. Raštai.— V., 1962.— T. 8.— P. 347.

kokybiškai nauja tautinio sąmoningumo pakopa lyginant su A. Baranausko išreikštomis liaudies aspiracijomis.

Kilimas į gyvenimą per vargą kietą buvo pamatinis valstiečio būties dėsningumas, puikiai (neretai tragiškai) pažįstamas ir tos epochos inteligentams. Maironis susieja šį kilimą su Europos, ypač pietų slavų, „tautų pavasario" idėjomis, tradicinį liaudies atsparumą pasitelkdamas kaip sunkios, bet prasmingos kovos ir laimėjimo stimulą:

Pagimdys vargai galiūnus,
Ugnimi uždegs krūtinę!
„Tu girele, tu žalioji"

Maironio eilėraščiai liaudiški ne tiek savo stiliumi, išorine poetika, kiek giliu liaudies kultūros, archainio bendrumo jautimu, santūriu jausmingumu, kur skaudžiai taurus lyrizmas eina greta pasitikėjimo ateitimi ir būtimi. A. Jakštas, pažymėdamas Maironio lyrikos artimumą dainuojamajai tautosakai, yra vaizdžiai pabrėžęs: „Lietuvis liūdi daugiau dvasia, širdimi, ne nervais" [35]. Taikliai apibendrindamas etninį charakterį ir nacionalinį kraštovaizdį, Maironis buvo tvirta atrama tolesnėms Vydūno, V. Krėvės, Vaižganto, apskritai neoromantikų pastangoms smelkiantis į lietuviškumo esmę. Daugelį poeto eilėraščių mes ne tik dainuojame kaip liaudies dainas, bet ir panašiai nešiojamės atmintyje, semdami tą pačią nacionalumo gaivą, širdžių bendrumo dvasią. Vis dėlto Maironio liaudiškumo neleidžia absoliutinti tokie eilėraščiai kaip „Ant Neapolio užtakos", „Rigi Kulm" ir pan. Pastarieji kūriniai toli nuo demokratinio turinio, tai sielos aristokrato, jaučiančio žmogaus ir gamtos harmonijos mistiką, kalba (Vaižgantas juos vadino ne kūryba, o gražbylyba [36]). Tačiau manydami, jog tokia subtili „gražbylyba" kenkia visuomeniškumui, atimtume teisę konkrečios visuomenės piliečiui pasijusti „visatos piliečiu" (taip V. Belinskis vadino A. Puškiną) ir visuotinumą aklai priešintume visuomeniškumui, pažeisdami jų dialektinę vienovę.

Įdomu konstatuoti, jog jau Maironio amžininkai užsidegę ieškojo „tikrojo Maironio", atrasdami jį čia tarp „visuomenininkų utilitaristų", čia tarp „parnasistų" [37]. Ir dabar poeto visuomeniš-

---

[35] *Jakštas A.* Cit. veik.— P. 14.

[36] *Tumas J.* Cit. veik.— P. 224—226.

[37] Netgi sintetikas iš prigimties Vaižgantas čia jautėsi kebliai. Palyginkime jo įžvalgų pastebėjimą: „Ir pinasi dainius-pilietis, naudininkas, su dainiumi parnasistu, neverčiančiu savo amato pritaikomąja daile" su: „Jei ugninė agitacija

kumas paprastai akcentuojamas kovinguose agitaciniuose patriotiniuose eilėraščiuose, tokiuose kaip „Užtrauksme naują giesmę", „Nebeužtvenksi upės", o ta visuomenė, kurią panašūs posmai budino ir kūrė, urmu nurašoma į istorijos nuostolius. Lyrinio subjekto (čia tinka ir herojus) radikalus visuomeninis kovingumas, solidarumas su kovos draugais, kolektyvumo dvasia čia akivaizdūs. Tačiau už visa to justi kilni asmenybė, tauri gyvenimo pozicija, iškyla patrauklus žmogaus psichologinis tipas. Justi visą Maironio kūrybą persmelkiantis asmenybės moralinis integralumas. Neabsoliutinant paviršinio visuomeniškumo klodo, po kuriuo dangstosi ir vienas kitas silpnesnis eilėraštis, pažymėtina, jog ir egocentriškiausia lyrika turi galimybę pavirsti sociocentriška — tereikia autoriaus išgyvenimus palaikyti savais. Maironio atveju taip atsitinka dažnai, ir ne viskas čia racionaliai paaiškinama. Krinta į akis, jog iš asmenybės dramatizmo gimusiuose eilėraščiuose apeliuojama ne į išorinio pasaulio (visuomenės), bet į savo paties netobulumą. Atmetus retas išimtis („Taip atsilyginta"), sunkiausia ne todėl, kad kiti nesupranta ar neįvertina — pats lyrinis subjektas jaučiasi kankinamai tolstąs nuo kitų. Todėl nevalia pataikauti savajam „aš" — ir nesutramdomasis *ego* įauga į tokias kolektyvines kategorijas, kaip *mes, vyrai, broliai* ir pan.:

O, kaip kartais sunku! Ar kas norint supras?
Bet gana, ne be vardo mus audros išgriaus!
Užgiedokime, vyrai, sau dainas linksmas!
Kaip vyrai keliaukim toliaus!
„Jei kada pančiai nukris"

Atsietos nuo Maironio asmenybės, šios eilutės skambėtų vien kaip patetiškas savęs žvalinimas. O atsitinka priešingai — jos paliudija nesumeluotą asmenybės didingumą.

Būdinga, jog „Pavasario balsų" autorius, būdamas didžiai visuomeniškas savo kūrybos esme, vengė tiesmukai formuluoti visuomeninę poeto paskirtį — ne taip kaip J. Mačys-Kėkštas ar A. Jakštas, traktavęs poetą kaip „socialinį veikėją par excellence" [38]. Šalia charakteringos ištarmės „Patsai ramumo nepažinęs, /

---

už Lietuvos atgaivinimą susyk sudarė jam garbingą vietą visuomenėje, tai tik dainomis, tik grynąja poezija jis laikos pirmykštėje aukštybėje ir laikysis ten dar labai ilgai" arba „Maironis ir iš viso daugiau didaktikas, utilitaristas neg parnasistas".— Ten pat.— P. 80, 78, 253.

[38] A. Jakštas Maironį yra šitaip apibūdinęs: „... Maironis yra par excellence Lietuvos tautinio atgimimo bardas, giesmininkas, kovojąs už lietuvystės teises, poeta patriotas, dainius pilietis".— *Jakštas A.* Cit. veik.— P. 30.

Kitiems išganymą nešu" („Poeta"), į poeziją egzaltuotai kreipiamasi kaip į liūdną našlystės draugę („Poezija") arba šitaip pareiškiama:

Ne pranašas, aš ne kovot,
Aš ne žmonių mokinti,—
Aš Dievo įkvėptas giedot,
Su lyra giesmes pinti.
„Ne pranašas" [39]

Palyginę šią sampratą su poeto paveikslu eilėraštyje „Taip niekas tavęs nemylės" matome, jog lyginimo svarstyklės pusiausvyros neišlaiko. Maironio kūrybos kontekstas ir patosas nusveria pastarojo pusėn, kur skaitome:

Tada tai jo gema pirmoji giesmė,
Liūdnesnė už girių ošimą,
Nes švieti jaunam kaip aukštybių žvaigždė
Ir šventą neši įkvėpimą.

Abu posmus sieja dieviškas įkvėpimo pobūdis, antrajame nusakytas epitetu „šventą", tačiau pats įkvėpimo šaltinis suvokiamas skirtingai. Antrajame eilėraštyje įkvėpimas jau ne apvaizdos rankose, jį neša tėvynė, kurios tema, pasak V. Daujotytės, yra „svarbiausias etinio ir visuomeninio aspektų sąlyčio taškas lyrikoje" [40]. Poetas renkasi savo mylimąją tėvynę kaip ir poemos „Tarp skausmų į garbę" herojus Juozas Vilaitis. Eilėraštyje „Pasitikėjimas savimi" tėvynė ir „aukščiausias" (tai substantyvinė būdvardžio forma) tarsi susilieja:

Pavargti už brangią tėvynę — gražu!
Aukščiausią turėti vadovą!

Pastaruosiuose eilėraščiuose aukštą meninę kondiciją vėlgi garantuoja specifinis visuomeniškumo ir visuotinumo lydinys ir net nekyla ranka svarstyti, kas nuo ko priklauso.

Įsidėmėtina, jog „pasaulio žmonės" Maironiui nėra svetimi, jie ne kartą pavadinami vaikais. Tokia lyrinio „aš" pozicija užfiksuota, pavyzdžiui, eilėraštyje „Ar aš kaltas", kur skaitome tėviška atsakomybe ir altruistine meile paženklintas eilutes: „Bet

---

[39] I. Slavinskaitė į šį eilėraštį žiūri kaip į savotišką XIX a. klasikinės rusų poezijos paralelę, turinčią artimumo su A. Puškino «Поэт и толпа».— *Maironis.* Raštai.— T. 1. V., 1987.— P. 122.

[40] *Daujotytė V.* Cit. veik.— P. 122.

ar saulė kitaip betekėtų, / Nors jie pragarą mano regėtų?" Individo ir minios (ne pasaulio žmonių!) situaciją, įtvirtintą tuomet dažnai verčiamu A. Puškino eilėraščiu „Poetas ir minia", stebime satyrose ir tokiuose joms gimininguose eilėraščiuose kaip „Poetui mirus", „Apsaugok, viešpatie", „Taip atsilyginta". Maironio minia, kaip ir reikėtų laukti, neturi aiškesnės socialinės charakteristikos. Tai moraliniu minusu pažymėta inertiška, sumiesčionėjusi visuomenės dalis, kurioje gali atsidurti gražios ponios ir lėbaujantys išgamos, tautos parsidavėliai ir nuolat verkšlenantys politikai. Minios įvaizdžiu gali būti išreiškiama ir vidinė intelektualinė disharmonija: „E, jūs nenaudėlės, siurbėlės-dielės, / Slenkančios juoda minia!" — sušunka poetas, susiremdamas su įkyrių minčių antplūdžiu („Slenka debesys pilkos"). Grūmodamas tamsiajai masei, Maironis kartais nebesuvaldydavo rankos, čia paieškoję rastume ir provincinio patriotizmo apraiškų, ir aštrokų išpuolių prieš pirmeivius, ir moralizavimo iš dvasiškio sakyklos. Tačiau ir norėdami neaptiksime visuomeninės konjunktūros žymių. Poeto akiratyje ir toliau išlieka tėvynės bėdos, jos ateitis, nuolat rūpi dalykai, pranokstantys savąjį „aš". Šitaip atsiliepdamas į visuomenines aktualijas, Maironis realizavo jau ne iš romantizmo, bet iš pozityvizmo paveldėtus poeto sampratos bruožus. Bene ryškiausias tokio nusiteikimo pavyzdys — satyra „Nuolat verkšlenantiems politikams".

Teigdami, jog Maironio kūrybos pesimistiniuose momentuose atsispindėjo pozityvistinių idealų krizė, turėtume būti atsargūs. Maironio liūdesys paprastai turi egzistencinę potekstę, akistata su mirtimi atėjo į jo lyriką jau kartu su pirmuoju „Pavasario balsų" leidimu: „Mažai linksmybės čia ant žemės", „Šiandieną", „Kas tas paslaptis suprastų", „Užmigo žemė", „Išnyksiu kaip dūmas". Pastarajame eilėraštyje žmogaus egzistencijos menkumas įvertinamas su tauria rezignacija ir didinga rimtimi. Šiame pavyzdyje itin iškalbingai atsiskleidžia Maironiui būdinga dramatiškoji pusiausvyra, poetiškoji atskirybės ir bendrybės vienovė. Įdomu tai, jog poetas, nuosekliai laikydamasis savo idėjos (gyvenimas tragiškai apgaulingas), turėtų nustoti vaikęsis šešėlius ir, atsisakęs „menkos" poetinės paguodos, visai nutilti. Bet eilėraštis jau parašytas ir savo buvimu byloja ką kita, už pasakytų žodžių slėpdamas kažką amžinesnį kaip mūsų trumpas buvimas. Šūksnį „ir niekas manęs neminės" juk išgirstame kitaip, nei tvirtina žodžiai,— poetas bus minimas tol, kol gyvuos jo tauta. Panašiai atsitinka ir skaitant eilėraštį „Užmigo žemė" — kažkas pažvelgia į mūsų širdies gilybes, išvysdamas dramą, vykstančią visais lai-

kais ir visose visuomenėse. Kitur liūdėdamas poetas jaučia sielos pašnekovą: „Liūdna man! Gal ir tau?" Paprastutis atliepimas — „O kodėl, nežinau", tačiau tuose keliuose skiemenyse išgirstame ne tik poeto ir jo lyrinio pašnekovo balsus. Čia netikėtai nusmelkia visų mūsų nežinojimas, kodėl žmogui liūdna.

K. Donelaitis, kurio reikšmę Maironis pabrėždavo savo literatūros paskaitose, yra prisipažinęs: „Kad negyvenčiau skandalingai, dažnai turėdavau panaudoti Samsono jėgą; ir vis dėlto kartais norėdavau pasiduoti, bet niekuomet taip neatsitikdavo" [41]. Samsono jėga pagimdė ir „Pavasario balsus". Maironis atsiduoda, bet niekada nepasiduoda, tramdo save, bet netaupo. Su Maironiu lietuviškojo lyrizmo upė tapo nebeužtvenkiama. Poetas, be abejo, numanė savo visuomeninės būties prasmingumą, tačiau už jos, galime spėti, skaudžiai slėpėsi nerealizuota asmeninė būtis. Šitaip manyti duoda pagrindo ir eilėraštis „Vakaro mintys", minorine gaida užbaigiantis poetinį kelią, kadaise pradėtą viltingais „Pavasario balsais". Šio rinkinio lyrizmo skalė aprėpia daugybę žmogaus būties — visuomeninės ir individualiosios — niuansų. Klausytis ir girdėti Maironio kalbą — vadinasi, nuolat budėti visuomenėje ir, įsiklausant į kitus, išgirsti save.

---

[41] *Gineitis L.* Kristijonas Donelaitis ir jo epocha.— V., 1964.— P. 212.

JUOZAS STONYS

LAIKO STRUKTŪRA MAIRONIO POEZIJOJE

Maironis — ryškios perspektyvos poetas. Toji perspektyva dvejopa — erdvės ir laiko. Daugelio būdingiausių poeto kūrinių lyrinis subjektas stebi aplinką iš didelio atstumo, mąsto stovėdamas aukštame regėjimo taške arba šiaip vietoje, kurią supa plati atvira erdvė. Patys eilėraščių pavadinimai — „Nuo Birutės kalno", „Rigi Kulm", „Ant Punios kalno" ir kt. — neretai iškart rodo tą regėjimo tašką, iš kurio bus matomas pasaulis, ir tas taškas iš tiesų lemia daugelio vaizdų pavidalą. Baladiniai kūriniai „Šatrijos kalnas", „Medvėgalio kalnas", „Dyvitis" daugiausiai irgi pagrįsti panoramine erdve. Tokiems Maironio šedevrams kaip „Vakaras (Ant ežero Keturių Kantonų)", „Ant Drūkšės ežero" taip pat būdinga plati erdvė. „Trakų pilyje", „Vilniuje" nesunku įžiūrėti tą patį polinkį viską matyti vienu akies užmetimu, suvokti erdvės visumą, ne detales („Antai pažvelki! Tai Vilnius rūmais / Dunkso tarp kalnų plačiai").

Dauguma šių kūrinių — panoraminiai, kontempliaciniai: juose poetas ir mato aplinką, ir apie ją mąsto. Tačiau ir kitokiuose eilėraščiuose jam labai rūpi regimoji perspektyva. Aplinka, peizažas imamas stambiais „blokais" („laukai", „pievos", „kalnai"), kuriamas labai platus, apibendrintas vaizdas: „Pražydo pasklido žiedai po laukus / Ir pievas išpynė margai". „Banguoja ir mainos tarp kalnų žalių / Upelis nuo margo dangaus".

Istorinės temos kūrinys „Milžinų kapai" prasideda būdingu panoraminiu vaizdu, kuriame irgi gretinami stambūs peizažo „blokai" — „lygūs laukai", „snaudžiantys miškai".

Ne viename autoanalitinės lyrikos kūrinyje, apibrėžiant veiksmo vietą, nurodomi kraštutiniai erdvės taškai („žemė" — „dangus"), tuo maksimaliai išplečiant erdvės ribas („Užmigo žemė. Tik dangaus / Negęsta akys sidabrinės"). „Žvaigždė", tas būdingas Maironio įvaizdis, daug kur žymi ir erdvės gilumą. Jis paprastai koreliuotas su kokiomis „žemę" reiškiančiomis realijo-

mis ir taip formuoja erdvinę perspektyvą. „Aušros", „saulės" (tekančios ar nusileidžiančios), rečiau „mėnesio" įvaizdžiai taip pat dažnai turi panašią erdvės panoraminio išplėtimo paskirtį. Apskritai tolumą, aukštį, plotį reiškiantys įvaizdžiai ar jų grupės sudaro svarbų Maironio poetinės leksikos sluoksnį. Galbūt ir dėl tokių erdvinių įvaizdžių panoramiškumo minčių ir jausmų tėkmė Maironio lyrikos pavyzdžiuose atrodo tokia atvira, laisva ir skaidri.

Šalia erdvinės ryški laiko perspektyva. Ji įvairiau reiškiasi, todėl plačiau gali apibūdinti ir Maironio, kaip poeto, savitumą. Ji neretai eina drauge su erdvės perspektyva, papildydama, plėsdama pastarąją. Beveik visi čia minėti kūriniai gali būti imami ir kaip tokie vaizdų deriniai, kuriuose laiko perspektyva taip pat išraiškinga, kaip ir erdvinė, be to, ji yra greta panoraminių regimųjų vaizdų, kartais tiesiog į ją įsipina. Trakų pilies ir Vilniaus kontūrai, iškilę minėtuose eilėraščiuose savo regimąja perspektyva, čia pat nušviečiami laiko, savo istorijos požiūriu: „Trakų pilyje" erdviniai įvaizdžiai į laiko perspektyvą žyminčiuosius pereina pačiame pirmame posme: „Pelėsiais ir kerpe apaugus aukštai / Trakų štai garbinga pilis! / Jos aukštus valdovus užmigdė kapai, / O ji tebestovi dar vis".

Dažnomis pastangomis žymėti erdvės ir laiko perspektyvą Maironis iškyla kaip poetas, kuris savo vaizdų pasaulį paprastai konstruoja labai konkrečiose erdvės ir laiko koordinatėse ir būtent jose ieško savo jausmams ir mintims motyvų, prasmės. Laiko perspektyva Maironiui dažnai padeda suvokti savo vidaus pasaulį ir aplinką. Toji perspektyva paprastai remiasi viena iš pagrindinių Maironio pasaulėjautos idėjų — laiko tėkmės, laikų keitimosi idėja (į kurios apraiškas yra atkreipęs dėmesį ne vienas tyrinėtojas). Tai fundamentali idėja, paveldėta iš XIX a. pradžios romantizmo, šimtmečio pabaigoje įgijusi naujų traktavimo bruožų ir turėjusi nemažai svarbos lietuvių nacionalinio išsivadavimo judėjimui. Maironis ją bene intensyviausiai reiškė, pradedant ankstyvaisiais kūriniais (nors, aišku, ji nesvetima ir kitiems ano laiko poetams). Poetas dažnai ją tiesiog deklaruoja savo poezijoje. Ji apskritai yra formavusi nemaža vaizdų, vaizdavimo rakursų, todėl jų apraiškų gausu, jos įvairios. Laiko tėkmės idėja, be kita ko, atsispindi ir tam tikrų įvaizdžių vartojimu ir atitinkamu jų traktavimu. Tarp tokių įvaizdžių nemažą dalį sudaro laiko tarpus žymintieji. Pirmiausia tai dažni „nakties", „aušros", „saulėtekio" įvaizdžiai, reiškiantys paros laiką, o neretai simbolizuojantys ir visuomeninio, istorinio laiko kaitą.

Juos papildo metų laikus reiškiantys — „žiema", „pavasaris", „ruduo",— irgi kai kada turintys perkeltinę prasmę. Kaip žmogaus amžiaus laikotarpiai šen ten iškyla „jaunystė" ir „senatvė". Ir pagaliau kaip apibendrintos laiko grupės dažnai aptinkama asmeninė ar istorinė praeitis, o dažnai ir ateitis, ir šie laiko tarpsniai, kaip pamatysime, Maironiui visada eina svarbiais tikrovės apmąstymo rakursais. Skirtingų laiko tarpsnių įvaizdžiai atskirame eilėraštyje paprastai sudėstyti tam tikromis opozicijomis, tačiau sudėstyti taip, kad atspindėtų laiko tėkmę, reikštų problemas, susijusias su laikų keitimusi. Retai Maironio poezijoje galima rasti vietų, kur „nakties" įvaizdis nebūtų siejamas su „aušros", „saulėtekio" vaizdu ir bent minimaliai nereikštų laiko keitimosi; „senatvė" irgi paprastai koreliuojama su savo opozicija („jaunystė") ryškinant jų ryšius.

Bendriausiu požiūriu istorinis Maironio optimizmas, jo tikėjimas Lietuvos ateitimi, kuris matyti ne viename jo kūrinyje, grindžiamas kaip tik laiko tėkmės idėja. Aiškiai tai išreikšta tokiuose lozunginiuose poeto eilėraščiuose, kaip „Užtrauksme naują giesmę", „Nebeužtvenksi upės bėgimo"; vienu kitu vaizdu tai šmėsteli eilėraštyje „Vilnius" ir kt. Labai atvirai šitai reiškiama „Jaunojoje Lietuvoje" („Bet ką mums ar vargas, ar audros verpetai! / Mes žinom, jog mūsų — ateinančiai metai!"). Beveik aforistiškai tokia laiko samprata išsakyta eilėraštyje „Nevėžis per karą", turint galvoje kaizerinius užkariautojus — laikui čia tiesiog uždedama istorinė funkcija: „Laikas ir tuosius karo galiūnus / Kaip perėjūnus nušluos! / Vien tik ištvėrę Lietuvos sūnūs / Augs ir tvirtės veikaluos". Tąja idėja galų gale remiasi visa laiko struktūra Maironio poezijoje. Norint tą struktūrą suprasti visu konkretumu, reikia atidžiau įsižiūrėti į tai, kaip ir kada poetas savo vaizdų sistemoje vartoja praeities ir ateities rakursus, kaip jis apskritai tiesia laiko perspektyvą, eidamas į praeitį, piešdamas dabartį ir domėdamasis būsimos tikrovės kontūrais.

Praeities, arba retrospekcinis, aspektas Maironio poezijoje dažnas. Kaip galima buvo matyti ir iš anksčiau minėtų eilėraščių, laiko projekciją poetas daug kur sudaro žvelgdamas į istorinę praeitį. Trakų pilis ir Vilnius jam ypač svarbūs savo buvusiųjų laikų požiūriu. Tie laikai — senosios Lietuvos istorija. Ji, kaip žinoma, Maironiui ne vienu atveju atramos taškas vertinant XIX a. pabaigos Lietuvos tikrovę, kuriant gyvenamojo laiko ir praeities kontrastą. Tačiau ji ne koks platus visuomeninis idealas, į kurį būtų be atodairos veržiamasi, ieškoma būdų jam rea-

lizuoti. Dauguma tos istorijos vaizdų Maironio kūryboje turi politinės laisvės ilgėjimosi prasmę, kurią poetas savo kūrybos pradžioje yra aiškiai išsakęs eilėraščiu „Mano gimtinė": „Girios ūžė ten, minėjo / Praeities laikus, / Kai lietuvis netikėjo, / Jog belaisviu bus" [1]. Todėl visiškai dėsningai senosios Lietuvos praeityje Maironiui ypač rūpi kovų su kryžiuočiais, t. y. kovų dėl politinio savarankiškumo, tema.

Tačiau praeitis Maironio poezijoje platesnė negu senosios Lietuvos politinė istorija. Į ją taip pat įeina padavimų, legendų ir šiaip mitologijos pasaulis, kaip senųjų laikų tikrovės sritis. Tasai pasaulis paprastai pasirodo baladiniuose kūriniuose, papildydamas bendrą praeities laiko panoramą.

Praeities charakteristikas Maironio poezijoje turi ne tik pilys, miestai, bet ir ne vienas Lietuvos gamtinio peizažo elementas — upės, ežerai, kalnai [2]. Pirmąsyk lietuvių poezijoje kai kurie jų per Maironio vaizdus pasirodo ne tik regimaisiais požymiais, bet ir kaip praeities laikų liudytojai. Istorijos liudytojo funkciją uždeda poetas ne tik Trakų piliai, Vilniui, bet ir Nemunui („Ant Punios kalno"), Dyvičiui („Dyvitis"), Šatrijai („Šatrijos kalnas"):

Šatrija, tu senute meili,
Per tiek amžių iš aukšto žiūrėjus!
Daug, oi daug pasakyti gali
Apie mūsų didžius pranokėjus.

Žodžiu, ne vien kultūrinis peizažas turi savo praeitį, bet ir gamta. Todėl apie Maironio kreipimąsi į praeitį galima kalbėti kaip apie plačiai išreikštą pasaulio suvokimo tendenciją. Juolab kad tai patvirtina ir jo autoanalitinė lyrika. Retrospekcinis požiūris čia irgi stiprus — poetas tolydžio grįžta į ankstesnę sielos patirtį. Minėtas Maironio šedevras „Vakaras (Ant ežero Keturių Kantonų)" — tai eilėraštis, savo vaizdų visuma projektuotas į asmeninę praeitį. Puiki Šveicarijos gamta asociacijomis atgamina poetui tėviškės peizažą, kuris jam nepaprastai brangus ir reiškia seniai praėjusius laikus. Savo praeities kontempliavimas apima didesnę kūrinio dalį. Poeto mintys ir jausmai juo toliau, juo labiau telkiasi ties tuo, kas buvo ten, jaunystėje. Atgamina poetas mintyse tėviškės peizažo detales, tačiau pro jas

[1] Tokią „Mano gimtinės" motyvų reikšmę yra nurodžiusi V. Zaborskaitė: „Niekur kitur poetas nėra taip aiškiai išsakęs vertybės, kuria jis šiuo metu grindžia senovės idealizavimą. Toji vertybė — laisvė" (*Zaborskaitė* V. Maironis.— V., 1968.— P. 120).

[2] Ten pat.— P. 123.

prasimuša pagrindinė emocija — tėvynės, prabėgusio laiko ilgesys. Praeities išgyvenimo stiprumą poetas pabrėžia atkartodamas eilėraščio gale ankstesnį posmą, apibūdinantį vidaus pasaulį, kai mintys grįžta „į tolimąsias, į numylėtas tėvelių šalis": „Kiek atminimų atsitikimų, / Gyvų kitados, / Vienas už kito brėško ir švito / Anapus ribos!"

Charakteringas čia „atminimų" įvaizdis. Jis apibendrintai reiškia tai, kas poetui ypač vertinga, brangu. Tokia jo prasmė suvokiama ne tiek iš šio atskiro posmo, kiek iš viso eilėraščio konteksto. Ir kitur Maironio poezijoje jis (ar panašių įvaizdžių grupės) pasitaiko, tačiau tokia jo prasmė kartais aiškiai atsiskleidžia ir iš atskiro posmo. Taip yra žinomajame eilėraštyje „Kur bėga Šešupė". Šiame programiniame eilėraštyje poeto keliama visa tai, kas jo laikoma ypač brangintina, mąstant apie savo gimtąjį kraštą. Ir „atminimų" įvaizdis viename jo posme pateikiamas tokiame vertybių kontekste:

Ar šviečia mums saulė, ar orai aptemę,
Tu mūsų brangiausia prabočių šalis!
Čia prakaitu mūsų aplaistyta žemė,
Čia tiek atminimų atranda širdis!
Ar laiminga, ar varguose, visada tu miela,
Atminimais taip turtinga ir brangi kaip siela!

Kaip rodo „atminimų" įkomponavimas į posmo (ir eilėraščio) visumą, būti susijusiam atminimais su gimtuoju kraštu — tai sykiu teigti ir to krašto vertingumą. Žodžiu, objekto prisiminimas žymi ir to objekto vertę. Tai romantiškas prisiminimo, taip pat praeities traktavimas — praeitis, prisiminimas pateikiami kaip psichologinė moralinė vertybė. Kaip žinoma, sentimentalizmas, preromantizmas į Europos literatūrą atnešė jausmo kultą. Susijaudinti, atsakyti jausmu į kokį įvykį, kitų žmonių išgyvenimą, net apsiverkti sentimentalizmo, preromantizmo estetikoje reiškė parodyti savo geriausias savybes, atskleisti savo sielos turtingumą. Tokį nusistatymą perėmė ir romantizmas. Tačiau jis atnešė ir naujų momentų į bendrą literatūros reiškiamų vertybių kompleksą. Tai liečia pirmiausia prisiminimą. Romantizmo jis plačiai imtas traktuoti kaip savita, labai intymi ir labai poetiška žmogaus vidinio pasaulio dalis. Maironiui toks traktavimas irgi būdingas. Jo atgarsių yra ne vien cituotame „Kur bėga Šešupė". Nauju aspektu tai pasirodo eilėraštyje „Troškimai". Šis eilėraštis yra vienas tų, kur Maironis reiškia savąją žmogaus dvasios sampratą. Bendriausiais bruožais imant, tai dvasiai būdingi bega-

liniai troškimai, veržlumas, neramumas, noras apimti visą pasaulį. Ir šiame eilėraštyje ji apibūdinama kaip „besoti dvasia". Visas eilėraštis parašytas kaip kreipimasis į tą dvasią, deklaruojant amžiną jos nerimą. Būdinga, kad ir atsigręžimas į praeitį pateiktas eilėraštyje kaip to nuolatinio dvasios neramumo apraiška — dvasia nesitenkina dabartimi, bet ieškodama veržiasi į ankstesnį laiką, gailėdamasi jame esančių vertybių:

Tavo norams mažai visados;
Negana valandos dabartinės;
Gaila tau vakarykštės dienos;
Gaila tau praeities net kančios!..

Taigi gręžimasis į praėjusį laiką pasirodo eilėraštyje kaip tam tikra dvasios nuostata, kaip esminė romantinės sielos dalis. „Atminimai" — viena žmogaus sielos charakteristikų („Dvasia ko ieško, kas atspės, / Kai skęsta ji tarp atminimų"). Ji paprastai tokia pat vertinga ir svarbi, kaip ir bet kuri kita iš Maironio keliamųjų. Prisiminimai gelbsti žmogų gyvenime nuo vienatvės („Kas gavo brangų atminimą, / Tas čia našlaičiu nebebus"). Siela juose neretai ieško nusiraminimo („Veltui nugręžęs akis atgali, / Tarp atminimų ieškai ramumo"). Ir neužmirštuolės vardas iš visų gėlių vardų gražiausias todėl, jog jis žymi „gėlę atminimo" („Neužmirštuolė gėlė").

Dažnas Maironio eilėraštis — žmogaus sielos istorija, tam tikras sielos patyrimo etapas, išreikštas atitinkamoje praeities laiko tėkmėje. Poetui lengviausia suprasti save ir kitus, atsigręžus atgal, pasižiūrėjus į viską prabėgusio laiko požiūriu. Ir ties atskiru išgyvenimu stabteldamas, jis pateikia ilgesnę ar trumpesnę sielos patirties atkarpą. Eil. „Smuikui griežiant" senelis susijaudina todėl, jog stebima buities scena atgaivina jo širdžiai mielą tolimo laiko epizodą. Maironio menas reikšti sielos būseną ankstesnio sielos patyrimo kontekste ypač atsiskleidžia iš jo lyrikos šedevro „Ant Drūkšės ežero". Visi trys šio eilėraščio posmai atspindi ištisą žmogaus sielos etapą. Visi eilėraščio vaizdai sujungti siužetiniu ryšiu ir ekskursu į praeitį tarsi paaiškina paskutinius eilėraščio žodžius apie sielos būklę dabar — kodėl lyrinis subjektas ir džiaugsmo, ir skausmo valandomis dabar jaučia už du.

Ne tik į asmeninio gyvenimo ankstesnę patirtį nuklysta Maironio žmogus. Savo būčiai suprasti jis neretai ima ir praeities kartų istorijos patyrimą. Sieti save su istorija — dažna Maironio lyrinio subjekto savybė (epiniuose kūriniuose ji irgi ryški). Bene

pirmą kartą ji ryškiau pasirodė su eilėraščiu „Mano gimtinė" — lyrinis subjektas savo mintis, likimą čia sieja su likimu brolių vargdienių, dejuojančių nelaisvėje nuo senų laikų. Toks ryšys matyti ir eilėraštyje „Išnyksiu kaip dūmas", kur poetas apmąsto žmogaus likimą, atsigręždamas į visos žmonijos patirtį, pasiekdamas mintimis net antikos laikus („Kur Sardės? Atėnai? Ar Rymo garsaus / Kur vyrai ar jų veikalai?") ir rasdamas ten analogijų su savo ir kiekvieno kito žmogaus dalia. Eilėraščio vaizdus valdingai rikiuoja laikų tėkmės idėja, tos idėjos požiūriu žvelgiama į atskiro žmogaus likimą. Istorinė praeitis čia susiliečia su atskiro žmogaus dalia, ji tos dalios paaiškinimas.

Taigi retrospektyvumas — esminė Maironio lyrikos ypatybė. Daug kur ji pasaulio ir savęs suvokimo principas. Apskritai praeitis Maironio lyrikoje iškyla kaip labai svarbus žmogaus vidinio pasaulio elementas, jos svarba pirmą kartą mūsų lyrikoje buvo taip stipriai Maironio iškelta. Plėtodamas retrospektyvumo poetiką, poetas galėjo remtis A. Baranausko kūrybos pavyzdžiais, ypač „Anykščių šileliu".

Retrospektyvumo reikšmės pripažinimas Maironio lyrikoje leidžia plačiau suprasti ir būdingą poetui domėjimąsi senovės lietuvių istorija. Tasai domėjimasis daug kur mūsų suprantamas kaip Maironio bruožas, neturįs savo struktūrinių atitikmenų autoanalitinėje poeto lyrikoje, stovįs lyg ir atskirai šalia kitų jo kūrybos momentų. Tačiau tai tas pats retrospektyvumas, tik atskiras jo atvejis. Jame nesunku įžiūrėti tą patį romantinei pasaulėjautai įprastą siekimą kuo plačiau apimti pasaulį, kelti vertybes, susijusias ir su praeities laiku, žvelgti į gimtojo krašto realijas tuo pačiu struktūriniu aspektu, kaip ir į daugelį žmogaus vidinio pasaulio būsenų.

Retrospektyvumo daug ne vien Maironio lyrikoje, bet ir epiniuose kūriniuose. Grįžtama į praeitį, norint apibūdinti subjekto dabartį ir „Jaunojoje Lietuvoje", ir „Mūsų varguose". O į „Raseinių Magdę" galima žiūrėti kaip į ištisą ekskursą praeitin, vertinant tam tikras Lietuvos gyvenimo tendencijas. Laiko perspektyva čia itin sąmoningai ir nuosekliai brėžiama iš dabarties į tolimą epochą, jungiant įvairių istorinių laikų atkarpas. Poetas ne sykį ir veikėjų vidaus pasaulio būsenas poemose ryškina prisimindamas ankstesnį dvasinį veikėjų patyrimą, įsivesdamas atgalinę laiko projekciją. Apskritai epiniai Maironio kūriniai atspindi bendrą stiprėjančio retrospektyvumo tendenciją ano meto lietuvių epinėje kūryboje.

Platus, atviras retrospektyvumas išskiria Maironį lietuvių poezijos istorijoje. „Pavasario balsų" autorius šią vaizdų komponavimo ir drauge mąstymo ypatybę yra bene plačiausiai išreiškęs ir unikaliai ja pasinaudojęs. Vėlesnėje mūsų poezijoje retrospektyvumas berods ne toks akivaizdus, uždaresnis, tačiau toks pat efektyvus vidaus pasaulio analizei (Putino ir kt. poezija).

Laiko projekciją Maironis kuria ne vien eidamas į praeitį, bet ir į ateitį. Būsimojo laiko perspektyva ryški jau minėtuose eilėraščiuose „Užtrauksme naują giesmę", „Nebeužtvenksi upės bėgimo" ir kituose, skelbiančiuose tautinio atgimimo šūkius. Dažnai poetas meta žvilgsnį į ateitį, norėdamas suvokti ir dabarties laiką. Kokiais konkrečiais atvejais jis tai daro?

„Jaunojoje Lietuvoje" jis ne sykį žvilgteli į ateitį, žymėdamas nacionalinio judėjimo, kaip atgimimo, svarbą tautos istorijoje („Pavasaris aušta. Jo žingsniai pirmieji / Palaiminti žingsniai! Laikai tolimieji / To rytmečio mums pavydės"). Kitas atvejis irgi neretas, ypač egocentrinėje lyrikoje. Savo likimą, savo gyvenimo, darbų prasmę poetas stengiasi suvokti ateities perspektyvoje:

Jei po amžių kada skaudūs pančiai nukris
Ir vaikams užtekės nusiblaivęs dangus,
Mūsų kovos ir kančios, be ryto naktis
Ar jiems besuprantamos bus?

Šiuo atveju poetas kuria ateities situaciją, iš kurios žvelgia į save atgaline perspektyva, ir dabartis verčiama praeitimi. Tai savotiška retrospektyvumo atmaina, retrospektyvumo, kurio taip dažnai imasi Maironis, formuodamas savo vaizdų pasaulį. Tačiau tokio ateities laiko jam prireikia ne tik šiuo atveju. Svarbus tokio laiko vartojimo atvejis — pabrėžiant sielos neramumą, kaip romantinio charakterio ypatybę. Tai ypač ryšku vienoje puikiausių Maironio lyrinių miniatiūrų „Užmigo žemė" — dauguma šio kūrinio vaizdų tą sielos esminę ypatybę reiškia ištisai ateities laiko perspektyva: „Aušra saulėtekio nušvis, / Ir užsimerks nakties šviesybės; / Neras tik atilsio širdis: / Viltis nežvelgs į jos gilybes". Būsimasis laikas jausmo sustiprinimui pavartotas ir programiniame poeto kūrinyje — eilėraštyje „Taip niekas tavęs nemylės".

Būsimasis laikas, kaip vaizdų rakursas, Maironio vartojamas ir satyrose — iš dalies „Vinte", gana plačiai satyroje „Tautos pabėgėliams", o „Spjauki, drauguži, į viską!" — ištisai. Čia jis pabrėžia atskiro žmogaus ar visuomenės sluoksnio degradavimo

perspektyvą: „Metais iš grašių sermėgio nutukęs, / Vargšo drovėsies namų; / Pilvą išpūtęs, cigarą užrūkęs, / Juoksies iš savo sapnų". Satyra, kaip žinoma, daugiau linkusi vaizduoti tai, kas buvo, yra, kas apskritai jau susiformavę. Šių Maironio satyrų forma įdomi tuo, kad ji plačiai žymi tam tikro proceso ateities rezultatą. Tai dar sykį rodo didelį Maironio dėmesį ateities projekcijai apmąstant vaizduojamus reiškinius, renkantis raiškos formas. Neatsitiktinai toji projekcija turi ir įvairių funkcijų. Ji, beje, nebūtinai poeto reiškiama gramatinėmis būsimojo laiko formomis. Toks atvejis — paskutiniosios eil. „Ant Drūkšės ežero" eilutės: „Dabar ar juokias ateitis, / Ar sopa verkia man širdis, / Jaučiu ašai už du". Tai dabartis, tačiau joje telpa ir ateities laikas. Gramatiškai čia aiškiai vartojamos esamojo laiko formos, tačiau viso eilėraščio kontekste jos brėžia ir ateities perspektyvą. Tai ne vienintelis tokios apibendrintos dabarties atvejis. Nesileidžiant į detalesnį panašių atvejų ieškojimą, reikėtų atkreipti dėmesį dar į vieną, kiek skirtingą atvejį. Maironio poezijoje dažni tokie romantiniai įvaizdžiai, kaip „svajonės", „troškimai", „viltys", „ilgesys", taip pat nereta joje vaizdų, apibūdinančių artimas tokiems įvaizdžiams psichologines būsenas. Pagal semantiką visi jie daugiau ar mažiau susiję su tolesnio laiko projekcija, bent jau su kitokia negu dabarties situacija. Todėl su tais įvaizdžiais ar panašią prasmę turinčiomis būsenomis ne viename eilėraštyje formuojama vis aiškesnė perspektyva į kitokią vėlesnę būtį. Eil. „Nuo Birutės kalno" pabaiga — tokios perspektyvos susidarymo atvejis. Ilgėjimosi, troškimų situacijos, reiškiamos pirmaisiais eilėraščių vaizdais, pabaigoje įgyja atvirą, aiškią ateities perspektyvą:

Trokštu draugo arčiau: juo tikėti galiu;
Jis kaip audrą nujaus mano sielos skausmus;
Paslapties neišduos savo veidu tamsiu
Ir per amžius paliks, kaip ir aš, neramus.

Baigiant apžvelgti ateities aspektą Maironio poezijoje, reikia pažymėti, jog panašios laiko struktūros žymių turi ir toks unikalios formos Maironio eilėraštis kaip „Aš norėčiau prikelti". Jis parašytas tariamosios nuosakos formomis ir išreiškia poeto troškimus, svajonę, kuriems nelemta įsikūnyti. Vis dėlto visi jo vaizdai konstruoja naujos būties kontūrus. Tai labai savita laiko struktūra, leidžianti žymėti ateitį kaip galimybę.

Kad ir kokie įvairūs būtų praeities ir ateities aspektai Maironio poezijoje, jų, galima sakyti, nė vienas neina visiškai atski-

rai kaip vienintelė struktūra, lemianti visą kūrinį. Pirmiausia jie, žinoma, atsiremia į dabarties aspektą, kuris jungia vaizdų daugumą arba eina išeities tašku formuojant meninę visumą. Būtent šių trijų aspektų deriniai paprastai lemia daugelio Maironio poezijos kūrinių sandarą. Rodos, nėra nė vieno Maironio istorinio eilėraščio, kuriame rastume vien praeitį. Visuose juose poeto gyvenamoji dabartis užima svarbią dalį, nors praeitis ten, aišku, vyrauja. Net tokį grynai istorinio pasakojimo kūrinį kaip „Milžinų kapai" poetas paskutiniu posmu sujungia su savo laiku. Baladė „Jūratė ir Kastytis", pagrįsta legendine fantastika, pabaigoje savotiškai aktualinama, siejama su dabartimi (tai negadina bendro baladės įspūdžio). Minėtuose eilėraščiuose „Ant Punios kalno", „Šatrijos kalnas", „Kur bėga Šešupė" ir daugelyje kitų dabarties ir praeities motyvai taip susipynę, tokių čia sudarę individualių derinių, jog gali daug pasakyti apie Maironio laikinį tikrovės suvokimą, apie poeto pasaulėjautą. Dabarties ir retrospekcinių momentų deriniais pagrįsti puikiausi autoanalitinės Maironio lyrikos pavyzdžiai. Mintys apie ateitį beveik visada ateina poetui, kai jis susimąsto apie dabartį. Įdomu, kad ateities motyvai Maironio vaizdų sistemoje pasirodo ir ten, kur jų, regis, galima būtų mažiausiai tikėtis, būtent istorines temas liečiant. „Trakų pilyje", praeities ir dabarties kontrastą išgyvenant, poetui netikėtai blyksteli skausminga mintis ir apie ateitį: „Laikai brangiausi! Ar mums dar sugrįšte? / Ar vien minėsme kaip savo jaunystę". Eilėraštyje „Vilnius" senovė ir dabartis siejamos su ateities vizija paskutiniaisiais kūrinio žodžiais, žadant, jog Lietuvai, mūsų tėvynei, greit nušvis kiti laikai. Istoriniais motyvais pagrįstame eilėraštyje „Oi neverk, matušėle!" senovė irgi sujungta su ateities laikais. Sujungta labai savitai. Pirmaisiais dviem ir paskutiniuoju eilėraščio posmu poetas kreipiasi į motiną, t. y. visas dabarties ir ateities motinas, kurių sūnūs eis ginti tėvynės ir žus, gindami jos laisvę. Tas kreipimasis subtiliai derina ir užuojautą, paguodą, ir auką dėl tėvynės laisvės išaukština. Tolimos praeities epizodas, sudarantis pagrindinę kūrinio dalį ir pasakojantis apie laisvės gynimą senovėje, kai mūšyje krito „daugel sūnų", poeto pateikiamas be didaktiško iliustratyvumo, bet vis dėlto kaip atvejis, aktualus visiems laikams, taigi ne tik dabarčiai, bet ir ateičiai. Eilėraštis labai unikaliai įveda ateities laiką, tačiau skirtingų laiko tarpsnių derinys jame iškyla kaip būdingas Maironio vaizdų komponavimo bruožas.

Žodžiu, didelei Maironio poezijos daliai būdinga ne laikymasis atskiro laiko aspekto, o įvairiopas skirtingų laiko plotmių

gretinimas. Tai vienas jo poezijos raiškos turtingumo požymių, kurį paveldės ir vėlesnė mūsų poezija (iš artimiausių Maironiui — Putino lyrika). Poetui rūpi suprasti išorės pasaulio reiškinius ar asmeninio gyvenimo realijas ne vienu atžvilgiu, o vertinant juos visais žmogui prieinamais laiko suvokimo požiūriais. Apskritai Maironį galima apibūdinti kaip poetą, kuris nepaprastai aiškiai save ir aplinką matė laiko perspektyvoje, laiko tėkmės fone. Tai reikėtų laikyti bendriausia ir esmine jo pasaulėjautos ypatybe. Maironis pirmasis mūsų poezijoje taip plačiai susidomėjo laiku, kaip žmogaus ir tautos būties kategorija: laiko tėkmė, gyvenimo ir žmogaus keitimasis tapo svarbiais jo kūrybos motyvais. Jis įvedė laiko parametrus ir į žmogaus vidinio pasaulio vaizdą. V. Zaborskaitė savo minėtoje monografijoje apie didįjį mūsų tautinio atgimimo poetą yra ne vienu atveju atskleidusi, jog Maironis lietuvių poezijoje ėmė naujai traktuoti gimtojo krašto praeities motyvus ir atnešė į tą traktavimą istorijos jausmą. Iš tiesų ir laiko tėkmę daug kur Maironis traktuoja kaip istorinį keitimąsi. Apskritai jo pasaulėjauta pasižymi dideliu istoriniu sąmoningumu, blaivumu. Savo gyvenimą ir savo kartos buvimą jis daug kur konkrečiai vertina kaip tam tikrą istorinį tarpsnį, už kurio prasidės kitas laiko tarpsnis su savo žmonėmis, gyvenimo būdu, idėjomis („Senatvė" ir kt.). Tai ne ciklinis, o istorinis laikas. Tokio traktavimo daug Maironio lyrikoje ir poemose, ypač „Jaunojoje Lietuvoje".

Iš kur Maironio poezijoje tokia laiko struktūra, tasai ryškus nusistatymas matyti save ir aplinką laiko perspektyvoje? Daug čia, žinoma, lėmė bendra Europos minties atmosfera, pasaulio literatūros istorinė situacija. Tačiau didelį vaidmenį čia suvaidino ir Maironio, kaip visuomenininko, pozicija. Poetas buvo vienas žymiausių mūsų nacionalinio sąjūdžio vadovų, ideologų, aiškiai suvokusių ir giliai išgyvenusių gimtojo krašto rūpesčius, formulavusių ir skelbusių tautinio atgimimo idėjas. Intensyvus domėjimasis laiku atspindi kaip tik tokią socialinę Maironio poziciją. Pagal savo epochos dvasią poetas istorijoje, laiko tėkmėje ieškojo gyvenamosios situacijos paaiškinimo, dabarties problemų sprendimo krypties. Laikas jam buvo vertybių mastas, orientyras. Neatsitiktinai dauguma daiktų ir reiškinių jo poezijoje turi vienokią ar kitokią laikinę charakteristiką, t. y. laikinę savo raidos perspektyvą. Tačiau nei praeitis, nei ateitis, kaip laiko aspektai, Maironiui, suprantama, nėra savitiksliai dalykai. Jie — dabarties analizavimo atvejai.

Maironis ne vienu atžvilgiu pradininkas kuriant lietuvių literatūroje naujos laiko struktūros modelius. Kaip žinoma, lietuvių prozoje tokie modeliai pasirodė apie 1904—1907 metus, J. Biliūno novelėse. Ir Maironio kūryboje jie, tiesa, savo ryškesnį pavidalą įgijo 1907 m. išėjusioje poemoje „Jaunoji Lietuva". Tačiau ne vienas jų, bent atskirais bruožais, jau buvo pasirodęs Maironio poezijoje dar prieš J. Biliūno talentui ėmus stipriau reikštis literatūroje. Pavyzdžiui, ryškūs retrospektyvumo pradai, laiko tėkmės kaip istorinės raidos traktavimas, žmogaus siejimas su istorija iškilo iš ankstyvųjų Maironio kūrinių XIX a. paskutiniuoju dešimtmečiu ir pačiais pirmaisiais XX a. metais.

IRENA SLAVINSKAITĖ

MAIRONIO DEBIUTAS. POEMĖLĖ „LIETUVA"

Poetinės sistemos formavimasis

Šio tyrinėjimo objektas — pirmasis didesnės apimties Maironio kūrinys, poeto pavadintas skambiu ir reikšmingu vardu — „Lietuva". Jis taip ir liko nespausdintas, jo rankraštis, kurį sudaro 85 puslapiai, saugomas Vilniaus universiteto rankraščių skyriuje (signatūra D 68). Data rankraštyje nepažymėta, kūrinys datuojamas 1888 metais. „Tai paskutinis Mačiulio žygis seminarijoje, kur jis prabuvo nuo 1884—1888 m." [1],— rašė J. Tumas-Vaižgantas.

Literatūros mokslas jau akcentavo šio kūrinio reikšmę Maironio kūrybai. Vaižgantas: „Lietuva" — Maironies kūrybos gemalas, tos kūrybos genezei būtinai žinotinas, ypač genezei tautininkiškosios kūrybos. „Lietuvoje" užtinkame jau kone visus paskesniuosius obalsius, išreikštus, tiesa, ne taip stipriai, kaip paskiau, užtat daug meiliau" [2]. V. Mykolaičio-Putino nuomone, šiame kūrinyje aptinkame „visus vyriausius patriotinės Maironio ideologijos pradus" [3]. V. Zaborskaitė nurodo, jog „Lietuva" įdomi keletu požiūrių: pirmiausia tuo, jog papildo ar greičiau tik paryškina tą bręstančio poeto interesų paveikslą, kurį esame susidarę, pasiremdami kitais duomenimis". Joje „randame idėjinių ir vaizdinių Maironio kūrybos motyvų genezę", ji „duoda vertingos medžiagos poeto kūrybinei laboratorijai pažinti. Bet ne vien tik laboratorijai. „Lietuva" atskleidžia kai kuriuos svarbius Maironio kūrybos momentus, charakteringus tam lūžiui, kurį lietuvių poezija išgyveno XIX a. paskutiniajame dešimtmetyje ir kurio gal niekur negalime taip aiškiai įžvelgti, kaip nespausdintoje ir spaudai neskirtoje jauno autoriaus poemėlėje" [4].

1 *Tumas J.* Lietuvių literatūros paskaitos: Draudžiamasis laikas. „Apžvalgos" grupė. Jonas Maironis-Mačiulis.— K.— M., 1924.— P. 43.

2 Ten pat.— P. 48.

3 *Mykolaitis-Putinas V.* Naujoji lietuvių literatūra.— K., 1936.— T. 1.— P. 239.

4 *Zaborskaitė V.* Maironis.— V., 1987.— P. 66, 67, 68.

Rašydamas apie šį kūrinį, J. Tumas-Vaižgantas vadino jį tiesiog „veikalu", „veikalėliu"[5]. Vienas iš mažybinio vardo motyvų čia gal bus minėtasis „meilumas", nes šiaip „Lietuva" — nemažas kūrinys. Vėliau literatūros moksle jam prigijo poemėlės vardas. „Didesniu poezijos kūriniu, lyrine poemėle" „Lietuvą" vadino V. Mykolaitis-Putinas[6]. Be specialių komentarų, kaip savaime suprantamo, tokio žanro apibūdinimo laikosi ir V. Zaborskaitė. R. Mikšytė, aprašydama lemtingą A. Baranausko vaidmenį tolesniam Maironio rankraščio likimui, „Lietuvą" vadina poema: „Baigęs Kauno kunigų seminariją, Maironis, prieš išvažiuodamas tolesnių studijų į Peterburgo dvasinę akademiją, 1888 m. Baranauskui įteikė savo poemą „Lietuva" su dedikacija"[7]...

Ar pats Maironis suvokė rašąs „Lietuvą" kaip poemą? Literatūros mokslas į tai kol kas neatsakė, o gal jau ir nebegali atsakyti. Anot lietuvių poemos tyrinėtojo R. Pakalniškio, Maironis pirmasis ėmęs sąmoningai taikyti poemos terminą savo kūriniams, taip pavadindamas „Tarp skausmų į garbę" (1895)[8].

Orientacija į turinį. Semiotikos požiūriu bet kuri kultūra gali suvokti save kaip išraišką arba kaip turinį[9]. Kultūrai būdinga traktuoti save kaip taisyklių sistemą[10]. Joje padidėja taisyklių kūrimo vaidmuo ir kritinis pradas, smerkiantis normų nesilaikymą. Kritikas klasicizmo sistemoje užima garbingesnę vietą už patį rašytoją.

Ten, kur kultūra orientuojasi į turinį ir kuria taisykles, pagrindinę opoziciją sudaro „tvarkos" ir „netvarkos" priešprieša. Kultūra, besiorientuojanti į turinį, suvokia save kaip aktyvų, turintį plisti pradą, o „nekultūrą" įprasmina kaip savo potencialaus poveikio sferą. Kultūrai būdingas „svetimo" neigimas, kova su „chaosu": entropijos ir ektopijos supriešinimas.

Maironis visada buvo ištikimas antrajam, į „turinį" besiorientuojančiam kūrybos tipui. Poemėlė „Lietuva" įdomi kaip to proceso formavimosi pradžia.

---

[5] *Tumas J.* Cit. veik.— P. 39, 48.

[6] *Mykolaitis-Putinas V.* Cit. veik.— P. 239.

[7] *Mikšytė R.* Antano Baranausko kūryba.— V., 1964.— P. 265.

[8] *Pakalniškis R.* Lietuvių poema: Pagrindinės žanrinės formos.— V., 1981.— P. 12.

[9] Plg. vokiečių poetikoje paplitusią priešpriešą *formsuchende* ir *gehaltsuchende Dichtung* (*Ревзин И. И.* Грамматическая правильность, поэтическая речь и проблема управления // Труды по знаковым системам.— Тарту, 1971.— 5.— С. 224).

[10] *Лотман Ю. М., Успенский Б. А.* О семиотическом механизме культуры // Там же.— С. 153.

Pavyzdžio vaidmuo. Normos pasirinkimas. Literatūros moksle jau spėliota, kokį vaidmenį „Lietuvos" sumanymui turėjo (tiksliau, galėjo turėti) lenkų poeto Vincento Polio eiliuotas kūrinys „Pieśń o ziemi naszej", parašytas 1835 m., išspausdintas 1843 m., o 1859 m. išėjęs antrąja, paties autoriaus redaguota laida. V. Polis — 1831 m. sukilimo dalyvis. Traukėsi kartu su kapituliuojančia A. Gelgaudo armija, 1832 m. gyveno Austrijoje, kur A. Mickevičius paskatino jį parašyti atsiminimus apie „Lenkų žemę" (Lietuvą, Volynę, Podolę). Prisodrintas patriotinio jausmo kūrinys buvo parašytas ir turėjo labai didelį poveikį lenkų visuomenei. Jam priskiriamas dominuojantis vaidmuo to meto literatūroje. Kūrinio centre — nebe aukštoji visuomenė (didikai, šlėkta), o liaudis, jo pasakotojas — patriotas demokratas [11].

Vaižgantas rašė: „Beskaitydamas lenkų literatūroje lietuvių romantikų veikalus, Mačiulis negalėjo neišskirti iš jų vėlesniojo, labai gero eilininko Vincento Polio: „Pieśń o ziemi naszej". Ir čia pat neiškentė neįgėlęs: „Lengvai, gražiai, patraukiančiai surašytas veikalas lengvaminčiams lenkams neapsakomai patiko, nes ten visu romantiškuoju aparatu apoteozavo visa, bet kokį mažmožį, kas tik yra ar kada buvo lenkų" [12]. Charakteringa, kad Vaižgantas Maironio sumanytąją „Lietuvą" traktavo dvejopai — ir kaip susižavėjimo V. Polio kūriniu bei sekimo juo rezultatą, ir kaip tam tikrą ideologinę priešpriešą: „Į bundantį Mačiulį visa tai, žinoma, turėjo veikti magiškai. Ir jam patiko „Pieśń o ziemi naszej", nes jis tą žodį saviškai suprato; būtent, lietuvių. Ir jis pasigviešė pasekti Poliu, surašyti kitą, jau tikresnę, nors taip pat romantišką poemą ar epą jau apie tą vieną Lietuvą, užtat apie jos įvairias dalis, kaip ir Polis buvo padaręs" [13]. Taigi galima daryti išvadą, kad Maironiui V. Polio kūrinys atliko ir poetinės normos, ir antinormos funkciją. Tiko pati intencija — noras ir sugebėjimas išaukštinti savo „žemę", tai yra tėvynę. Ir kartu buvo nepriimtinos unijinės tendencijos. Dėl to kilęs noras keisti idėjinę kryptį. Pačiame kūrinio tekste jokių aliuzijų į tai nėra, bet visa kūrinio idėjinė substruktūra gali būti traktuojama kaip V. Polio „Pieśń o ziemi naszej" opozicija, tuo labiau kad „Lietuvoje" esama ne tik savosios tėvynės aukštini-

---

[11] *Pol W.* Wybór poezji.— Wrocław—Warszawa—Kraków, 1963.— S. 47—56.

[12] *Tumas J.* Cit. veik.— P. 39.

[13] Ten pat.— P. 40.

mo, bet ir unijinio požiūrio į lietuvybės sąvoką pasmerkimo, adresuoto A. Mickevičiui, kuris buvo Polio kūrinio įkvėpėjas [14].

Priėmę šią versiją, galėtume daryti ir išvadą apie Maironio talento polinkį į polemiškumą. Kaip polemika su J. Šliūpo „Išganymu vargdienio" yra sukurtas libretas „Kame išganymas". Pradedant poema „Tarp skausmų į garbę", polemika sudaro kiekvieno stambesnio Maironio kūrinio vidinio konflikto ašį. „Lietuva" tuo požiūriu amorfiškiausias kūrinys. Bet ar kartais nebūtų verta ir šiuo atveju atsižvelgti į Vaižganto minėtas aplinkybes? Juk tai motyvuotų ir poemėlės „Lietuva" ryžtingą posūkį į savąją, lietuviškąją patriotinę tradiciją, konkrečiai — į A. Baranausko poemą „Anykščių šilelis" ir į šį rašytoją. Kūrinys dedikuotas A. Baranauskui. Potitulinis puslapis skelbia: „Jo mylistai Szviesiausiam Vyskupui Antanui Baranauckui". A. Baranauskui skirta ir pirmoji kūrinio dedikacija (antroji skirta Lietuvai).

Pasirinktosios normos turinys. Kaip rodo pirmosios dedikacijos tekstas, A. Baranausko „Anykščių šilelio" patriotinės nuostatos buvo priimtinos autoriui kaip jo paties rašomo kūrinio programa. Jos perkeliamos iš XIX a. vidurio situacijos į XIX a. antrosios pusės istorinę kultūrinę aplinką, nepaisant ir neieškant susidariusių skirtumų, o, priešingai, akcentuojant tą pačią estetinę idėjinę programą ir kryptį — orientaciją į savo tėvynę („Tėve mūsų tėvynės",— kreipiamasi pirmąja eilute į A. Baranauską), į savo tautą („mums", „Lietuvius", „brolius").

„Lietuva", „tėvynė" dedikacijoje yra aukštesnės sąvokos už „mus" visus drauge ir skyrium paėmus. Jų sakrališkumas kuriamas visų devynių dedikacijos posmų, bet ypač jaučiamas paskutinėje strofoje, kur „tėvynės" semantika įgyja metaforiško polifoniškumo: ji — lietuvio dvasinė substancija, galinga emocinė idėja, palaima:

Džiaugsmas glosto krūtinę,
Gieda, dvasią atgavęs,
Gieda brangią tėvynę,
Ir tėvynę dėl Tavęs! (p. 3) [15]

Būdinga, kad poemėlės lyrinio subjekto kategorija taip pat traktuojama kaip norminė, apibūdinama ne kaip individualybė, o kaip kolektyvinis „mes", visa tauta, „broliai". Gramatinė vie-

[14] A. Mickiewicza wspomnienia i myśli / Z rozmów i przemówień zebrał i opracował S. Pigoń.— Warszawa. 1958.— S. 163.

[15] Čia ir toliau nurodomi Maironio rankraščio puslapiai.

naskaita pavartota tik vienoje strofoje iš devynių. Taip pasireiškia poemėlei būdinga orientacija ne į rašytoją apskritai, o į patriotiškai nusiteikusią ir veikiančią asmenybę. Tokia buvo pirmoji, sukurta „svetimu" pavyzdžiu sekant, maironiškoji poeto samprata.

Iš visų galimų poemos „Anykščių šilelis" funkcijų įžanga išskyrė kaip reikšmingiausią vieną — tautinę ideologinę. Dėlei jos A. Baranausko vardas iškilo į patį aukščiausią — „tėvynės", „Lietuvos" — semantinį lauką kaip tautos gyvybę palaikanti ir gelbstinti jėga. Tekstas sukarinamas: minimi „priešai", „kapas", „karė", pradeda formuotis vėliau taip būdingos Maironiui „tėvynės viltį" „ledais apkalusių" „vėjų" metaforos. Jų šaltinis — to meto lietuvių publicistika ir poezija. Tai būsimo herojiškojo Maironio estetinio kodo žymės, pati jų pradžia, tipologiškai artima, pavyzdžiui, rusų ir lenkų pilietiniam romantizmui, kuris labai suaktyvino emocingumą, susiformavusį savosios epochos kontekste, kur žodžių emocinis krūvis kyla ne iš teksto, o už jo[16]. Žodis tuo atveju tampa kito stiliaus elementu, kito, „svetimo" stiliaus atspindžiu. Maironio poemėlės „Lietuva" tekstas norminis ir šiuo požiūriu.

Poemėlėje Maironis orientavosi kartu ir į lietuvių tautos istorinę situaciją, ir į Europos poetinę tradiciją, ypač politinį stilių, perimdamas jo ugningą kalbą, kurios čia tėra tik užuomazgos, į kontrastus, kurie taip pat dar nėra ryškūs, į būdingas sąlygines formules, kurių jau apstu.

Poemėlės įžanga pabrėžė „Anykščių šilelio" patriotinį aktyvumą, patį kūrinį traktuodama ne kaip meną, o kaip ideologinę akciją. Įžanga skirta kaip tik tai akcijai apibūdinti ir išaukštinti. Todėl semantinėje struktūroje įsigali veiksmą reiškiančios situacijos ir glorifikacinės formulės, paplinta jų išvardijimas ir motyvacija: „Būk pagarbints", nes „*pramynei* mums kaip milžinas kelią", nes „*prikėlei* Lietuviui jau nupuolusią dvasią", nes „Pirmas *stojai* į karę; / Tavo įkvėptas protas / Akis broliams *atdarė*" (p. 1), „Ir mums kalbą *prikėlei*", „Viltį *įkvėpei* vėlei" (p. 2).

Kultūros funkciją čia tekstas įprasmina kaip svetimos kultūros pažeistų normų atstatymą, o poeziją — kaip jų rekonstrukcijos formą. Įžanga, kaip ir visas tekstas, pagrįsta „savo" ir „svetimo" antinomija. Poezijos „pramintu keliu" sugrįžta į tautą jos norminiai, patys svarbiausieji, itin akcentuoti XIX a. pabaigos nacionalinio judėjimo ideologijos reiškiniai: gimtoji kalba (ver-

---

[16] *Лотман Ю. М.* Анализ поэтического текста.— Л., 1972.— С.150—151.

bališkai — „tėvynės liežuvis", „kalba"), priešo palaužtas tautos pasitikėjimas savo jėgomis (verbališkai — „nupuolusios dvasios" „prikėlimas", „vilties" „įkvėpimas"), sugebėjimas ir noras dirbti tėvynės labui (atgimstančio tautos „darbo" poetizacija), domėjimasis savąja kultūra („Tenai gieda Lietuvė / Dūmas Tavo, Tėveli! / Kelias broliai pražuvę, / Skaito Tavo „Šilelį") (p. 2).

Deformuotą tautos gyvenimo semantiką dedikacijoje pakeičia harmonijos, normalaus būvio nuostata. Kartu poetinėje sistemoje išnyksta destruktyvūs semantiniai pradai. „Karo" būsenos ir melancholiško patriotinio elegiškumo vietą užima tautinė idilė. Ji formuojama praėjusio skausmo fone ir emociškai apibūdinama kaip džiaugsmas pro ašaras. Bet džiaugsmo pradas ryškesnis:

Ir jau Lietuvą jauną
Aiškiau jaučiam kas dieną,
Ir mus ašaros plauna
Jau iš džiaugsmo kiekvieną.

Džiaugsmas glosto krūtinę,
Gieda, dvasią atgavęs,
Gieda brangią tėvynę,
Ir tėvynę dėl Tavęs! (p. 3)

„Lietuvą jauną"... Tai bene pirmasis akcentuotas „jaunosios Lietuvos" maironiškasis kontekstas, vėliau išaugęs į poemą „Jaunoji Lietuva".

Tokia linkme — iš slopios dabarties priespaudos į harmoningą idilę — siekia pereiti ir visas likęs poemėlės turinys. Melancholiškos patriotinės elegijos ir tautinės idilės struktūros poemėlės „Lietuva" tekste yra dominuojančios. Bet tautos gyvenimo semantine norma laikomas pastarasis, šviesusis idilės pradas. V. Zaborskaitė yra rašiusi, kad optimizmu poemėlė „Lietuva" „Aušros" fone sudarė gražią išimtį: čia „nuskamba iki tol dar niekad taip ryžtingai neskambėję šviesių ateities vilčių motyvai, susiję su augančiu nacionalinio judėjimo užmoju"[17]...

Poetinės formos normatyvumas. Dedikacijos suponuojama tautos gyvenimo norma, kaip ir visame poemėlės tekste, kuriama piešiant gamtinę idilę, su jos plačia ramia panorama, tolin per pievas lėtai „einančių" upių vaizdu („Matau Jurą ir Ventą: / Mėlsvos eina per pievas..."), maldingumo elementais („Girdžiu

---

[17] *Zaborskaitė* V. Cit. veik.— P. 70.

giesmę ten šventą, / Kurią laimina Dievas"), savosios kultūros naujaisiais atgarsiais.

Jau poemėlės struktūroje formavosi Maironio stiliui būdingas pakartojimo (redundacijos) principas. Įžangoje daug pasikartojančių žodžių ir sąvokų: *broliai* (2 k.), *džiaugsmas* (2 k.), *gieda* (3 k.), *įkvėpti (įkvėptas protas, įkvėpei)* (2 k.), *karė* (2 k.), *kalbà (liežuvis, kalbà)* (2 k.), *krūtinė* (2 k.), *Lietuvis, Lietuvė* (2 k.), *mes* (6 k.), *prikėlei* (2 k.), *Tėvas* (2 k.), *tėvynė* (5 k.), *Tu* (2 k.), *Tavo* (3 k.), *viltis* (2 k.). Ir visa tai pakartota trumputėse devyniose strofose, kurių kiekviena eilutė sudaryta vidutiniškai iš trijų keturių žodžių.

Ryškiausi semantiniai laukai įžangoje du: „Tu" ir „Tėvynė". Meninis laikas skaidomas į dvi plotmes: buvusią (iki A. Baranausko „Anykščių šilelio") ir po jo, taigi esamą. Pirmasis pesimistiškas, antrasis švintantis. Būdinga dvasinio tautos būvio situacija — stovėjimas ant pražūties ribos. Tekstas dramatizuojamas. Išryškėja dramatiškai tragiško *jau* funkcija („Priešas kapą *jau* kasė") ir persilaužimas („Tu prikėlei Lietuviui / *Jau* nupuolusią dvasią"). *Jau* I dedikacijoje kartojamas, kol pagaliau pereina į mažorinę gamą. Taip poetas bandė aktyvinti sinsematinę leksiką.

Teksto prasmė sustiprėja dėl perifrastinių pakartojimų, įgyja aukštojo stiliaus žymių. Tėvynės ateitis — *„rytas"*, *„prisikėlimas"*, ateities pranašas A. Baranauskas — *„mūsų ryto žvaigždelė"*, patriotinė kūryba — *„kelio pramynimas"*, *„vainikas, uždėtas ant Anykščių"*, *„krūtinės ugnis"*, tėvynės pražuvimas — *„kapas"*, *„nupuolusi dvasia"*, *„ledais apkalta viltis"*.

Aktyviai veikia dedikacijos nuotaiką ritmika ir rimai. Jie kanonizuoti, skamba vienoda graudžiai iškilminga intonacija, pakartoja tą patį ritminį intonacinį piešinį. Rimai visur moteriški, skiemenys septyni, kirčiai išsidėstę ant I, III, VI skiemens. Ritminga akustika iš dalies prislopina semantiką, silpnina jos raiškumą ir dramatizmą, aktyvina stilistinį jausmingumą, atlieka emocinio fono vaidmenį.

„Paskirų eilėraščių nuotaika, esant tai pačiai ritminei ir strofinei formai, susidaro iš žodžių reikšmės, jų keliamų idėjų ir įvaizdžių,— rašė V. Mykolaitis-Putinas.— Tą gauname pastebėti ne vien pas Maironį, bet ir pas kiekvieną kitą poetą. Tačiau Maironis pasižymi tuo, kad jo sąvokos turi tiesioginį jausminį, o ne vaizdinį, ne simbolinį atspalvį. Jau pirma savo eilėraščio eilute Maironis paliečia mūsų jausmus, nuteikia mus emociniai

perimti eilėraščio tūrį"[18]. Pirmosios eilutės emocinės dominantės principas užsimezgė poemėlėje „Lietuva". Užsimezgė taip stipriai suaugdamas su semantika, kad tapo visos poeto kūrybos *credo*, jos svarbiausiu motyvu.

Pradėdamas antrąją poemėlės dedikaciją, skirtą Lietuvai, poetas ištarė lemtingus žodžius:

Lietuva! mano brangi tėvynė!
Garsi didvyriais, ką kapuosn gulė!
Graži man tavo dangaus mėlynė!
Tave kaip tikrą myliu matulę!

Šio posmo kalba atitinka visos poemėlės estetinę normą ir kartu yra tiek tipiška Maironiui, kad pagal ją galima spręsti apie daugelį šiam rašytojui būdingų poetikos bruožų. Argi nesimboliška, kad iš poemėlėje pažertų krislų poetas apie 1920 metus galėjo suverti eilėraštį himną „Lietuva brangi"? Argi nesimboliška ir nereikšminga tai, kad J. Naujalio sukurtoji melodija tinka didžiajai poemėlės „Lietuva" daliai? Visa tai dar kartą liudija nepaprastą Maironio estetikos ir poetikos vieningumą, jų ankstyvą brandą ir lemiamą pirmųjų kūrinių poveikį rašytojui.

Kaip tik čia, pirmajame II dedikacijos posme, labiausiai atsiskleidė maironiškasis lyrinio subjekto santykis su tėvyne ir jo būdingoji poetinė norma: pirmojo asmens veiksmažodžio *„myliu"* ir epitetų *„b.angi"*, *„graži"*, *„garsi"* sintezė. Iš visų veiksmažodžių „myliu" yra asmeniškiausias, intymiausias, reiškia išpažinimą, yra skirtas savam objektui, išskiria jį iš visų kitų. Poemėlės struktūra grindžiama šios dominantės principu. Atitinkamai teksto leksiniame lygyje padidėja įvardžių *„aš"*, *„tu"*, savybinių įvardžių *„mano"*, *„tavo"* kiekybinis ir funkcinis reikšmingumas. Net septyni cituoto posmo žodžiai iš devyniolikos (taigi daugiau negu trečdalis) priskirtini „aš" ir „tu", subjekto ir objekto, semantiniam laukui, į kurį aktyviai įsijungia ir epitetas: „mano *b.angi*", *„graži* man". Ir vėlgi, kaip ir I dedikacijoje, „tėvynės" ir ją vertinančio subjekto santykis nusakomas būdinga „Aušros" metui giminystės forma (ji jam — „matulė"). Rašant „Lietuva brangi", ši raiška poetui atrodys jau per sentimentali, ir IV eilutę jis užrašys kitaip:

Brangi, nes daugel vargų prityrei (1920)
Brangi: tiek vargo, kančių prityrei (1927)

[18] *Mykolaitis-Putinas V.* Cit. veik.— P. 257

Žengiant į brandos metą, poetinis žodis tapo asociatyvesnis, santūresnis, o jo emocinė potekstė gilėjo.

Estetinė asimetrija. Autorius įvairiai būna įjungtas į kūrinio struktūrą. Klasicistinė poezija neleido semtis idėjų iš vienkartinių reiškinių ir įspūdžių. Rašyta amžinomis temomis, nors jos traktuotos individualiai. Rašytojo asmeninė patirtis likdavo už lyrikos ribų kaip neestetiška. Sentimentalizmas buvo jau subjektyvi, bet neindividuali estetinė sistema. Toks čia buvo ir autoriaus paveikslas, tokia poetinė kalba. Netgi pačios asmeniškiausios detalės čia nėra asmeniškos. Konkretumas, daiktiškumas dar baugino šią estetiką, ardė poetiškumą. Tas pats poetinis žodis paklusdavo skirtingai ideologijai, bet stropiai saugojo vartosenos tradiciškumą. Daugybę sąlyginių žodžių ir panašią poetikos normą perėmė ir XIX a. pradžioje Rusijoje bei Lenkijoje susiformavę politiniai (dar kitaip vadinami ir pilietiniais) poezijos stiliai, kurių tipologinės paralelės artimos ir poemėlei „Lietuva".

Maironis savo kūriniui pasirinko aprašymą („aprašinėjau Lietuvą" [19]), taigi įprastą klasicistinei tradicijai estetinio vaizdavimo formą, suteikdamas jai ryškių pirmojo asmens žymių. Tipologiškai tai vienas iš primityviausių ir ankstyviausių poezijos lyrizacijos būdų. Toks jis pasirodė preromantinėje epochoje anglų poezijoje V. Vordsvorto (Wordsworth) kartu su S. T. Kolridžu 1798 m. išleistose „Lyrinėse baladėse", toks paplito po visą Europą. Apie V. Polio epochos literatūrą lenkų literatūrologai rašo: „Sentimentalizmas pasirodė esąs aktyvus ne tik atsiliepdamas į tautos nelaimę — padalijimą, ne tik sugebąs keistis, koegzistuoti su kitomis kryptimis — pirmiausia romantizmu,— bet sukūrė savą harmoningą tikrovės ir žmogaus modelį, kuris daugelį metų buvo itin moralių ir kartu visuotinai prieinamų grožio vertybių matas" [20]. Maironio poemėlė „Lietuva", tipologiškai žiūrint, atsidūrė ant preromantinės literatūros, kitaip dar vadinamos mažuoju romantizmu, ribos.

„Matau", „girdžiu" — šiomis pirmojo asmens formomis išreikšta poemėlės mintis. Jau seniai jos atrodo labai statiškos, bet kažkada buvo poezijos atradimas, naujovė, kurios esmę sudarė poeto ginama teisė prabilti daug nuoširdžiau negu iki tol poezijai buvo leista. V. Vordsvorto stilių amžininkai apibūdino kaip

---

[19] *Maironis.* Paskaita apie vysk. Ant. Baranauską // Literatūra ir kalba: Antanas Baranauskas.— 1986.— [T.] 19.— P. 412.

[20] *Witkowska A.* Literatura romantyzmu.— Warszawa, 1986.— S. 17.

sukrečiantį sugebėjimą kalbėti „iš širdies į širdį"[21]. Kada jaunas Baironas susižavėjęs deklamavo Kolridžo eilėraščius, jo draugas, dar jaunesnis už jį, Šelis, nuo įspūdžio stiprumo vos neapalpo[22]. Lenkų literatūros mokslas V. Polio „Pieśń o ziemi naszej" vadins „širdies geografija"[23].

Lietuvių literatūroje tipologiniu požiūriu Maironio poemėlė „Lietuva" sugrąžina į panašią situaciją. Tiesa, jos gal niekas, išskyrus patį autorių ir A. Baranauską, ilgai neperskaitė, tad nebuvo progos kam nors „alpti". „Alpo" dėl kiek vėlesnių Maironio kūrinių, poemos „Tarp skausmų į garbę" (1895). Bet ir amžininkus žavėjo „Lietuvos" lyrinis emocingumas. Toks amžininkas buvo Vaižgantas. Kaip jau minėta, monografijoje apie Maironį jis pabrėžė poemėlės sumanymo lyrinį „romantiškumą", manė, kad kūrinys yra gimęs iš „magiško" susižavėjimo Lietuva ir V. Polio kūriniu. Vaižganto akimis, svarbiausia poemėlės „Lietuva" estetinė autorinė emocija yra susižavėjimas tėvyne, džiaugsmas (poetas „džiaugiąsis"), vyraujanti raiškos forma apibūdinta taip pat kaip emfatiška: „giesmė", „himnas", „giedojimas"[24].

V. Zaborskaitės teigimu, lyrizmo ir aprašinėjimo santykiu poemėlė „Lietuva" yra XIX a. lietuvių literatūroje pereinamoji grandis, vedanti iš senosios tradicijos į naująją. Joje ryškus ir „pasakojamasis aprašomasis", ir gyvai užsimezgęs lyrizacijos pradas: „...Skaitydamas poemą, visą laiką junti, kaip su šia inertiška medžiaga grumiasi poeto dvasia, kaip stipraus lyrizmo srovė veržiasi pro kietas medžiagos uolas ir užtvankas"[25]. Šis prieštaringumas persidavė visoms poemėlės formos grandims.

Poemėlės kompozicija eklektiška, fragmentiška. Autorius „keliauja" per Lietuvą, apžvelgdamas jos gamtovaizdį, pasakodamas apie gyvenimo būdą, įterpdamas istorinius intarpus. Kūrinys ištęstas, jo kompozicinė logika silpnai motyvuota, jos nesieja nei išgyvenimų istorija, nei įvykių fabula. Ji tarsi atsitiktinė. Poemoje „Tarp skausmų į garbę" poetas pasuks jau kita linkme. O kol kas jaunas rašytojas lyg ir bando „kovoti" su medžiagos apstumu, organizuoti kūrinio epizodus (jų yra 33), bent jau įsiveda trejopus skyrybos ženklus, vadinamąsias „žvaigždutes":

---

[21] *Урнов Д.* Живое пламя слов // Поэзия английского романтизма.— М., 1975.— С. 10.

[22] Там же.

[23] *Pol W.* Cit. veik.— P. 47.

[24] *Tumas J.* Cit. veik.— P. 40.

[25] *Zaborskaitė V.* Cit. veik.— P. 70.

❁ ❁ ❁; * * * ir *. Galima iš anksto spėti, kad tai sąmoningai diferencijuota skyrybos sistema. Pirmasis ženklas (jų šeši) skiria labiausiai vienas nuo kito turiniu nutolusius fragmentus, antrasis yra dažniausias ir būdingiausias, trečiasis lyg ir atsitiktinis, nes kartojasi tik trejetą kartų ir, kaip matyti iš teksto, skiria bent kiek aiškiau nemotyvuotus semantinius intervalus. Tokia kūrinio architektonika liudytų: 1) kad poetas juto, jog jis rašo ilgą, bet nepakankamai vientisą tekstą, 2) kad ieškojo jo vidinės logikos, 3) kad bandė apie tai signalizuoti skaitytojui.

Vaižgantas, noriai ir uoliai savo monografijoje perpasakojęs visų Maironio kūrinių turinį, šį kartą sutriko: „Bet 85 puslapiai ne taip lengva atpasakoti: suprozinta poezija gali menkai duoti kūrėjo kvapo" [26]. Tačiau šie Vaižganto žodžiai greičiau liudija kūrinio fabulos stoką, nes visų Maironio poemų ir dramų (tų, kurios buvo iki 1924 m. parašytos) turinys jo atpasakotas. Vaižgantas dar tik spėliojo, kaip pavadinti poemėlę „Lietuva": „poezija", kurios turinys neatpasakojamas, „poema" ar „epu", romantišku ar monumentaliu istoriniu žanru. O poemėlėje esama visko: ji sinkretiška ir simptomiška kaip tolesnės žanrinės stilistinės diferenciacijos poeto kūryboje atgarsis.

Sunku netgi pasakyti kaip — monumentaliau, epiškiau ar „meiliau" (taip pat Vaižganto ištarta poemėlei apibūdinti sąvoka) — buvo paties autoriaus suvokiama ir kūrinio antraštė: „Lietuva". Kūrinio semantikoje ji išreiškia autoriaus pagrindinę idėją. O kompozicijos atžvilgiu yra reziumė, susumavimas. Tekstas yra jo skaida, „apžvalga": apžvelgiamos geografinės, etnografinės Lietuvos dalys, kiekvienoje iš jų vėlgi vyrauja skaidymas į atskirus komponentus. Toks, pavyzdžiui, yra poemėlės meninis laikas, padalytas į jam būdingas fazes: rytą, dieną, vakarą, naktį; pavasarį, vasarą, rudenį, žiemą. Jų detalizacija anaiptol netolygi, „nerealistiška", „eklektiška". Dominuoja, kas buvo priimta ir patogu vaizduoti klasicistinės, sentimentalinės, romantinės estetikos požiūriu, kas „gražu", „estetiška": pavasaris ir vasara, dar žiema, bet ne ruduo; ne rytas apskritai, o saulėtekis; ne bet koks vakaras, o saulėlydis; ne bet kokia diena, o „gražus" vidudienis; ne bet kuri naktis, o „graži", „rami". Kūrinio pavaizduotasis pasaulis irgi vairuojamas dviejų faktorių: vienas jų semantinis, atitinkąs autoriaus norą pavaizduoti *visą* Lietuvą, antras norminis, užtekstinis, nulemtas tam tikros stilistinės tradici-

---

[26] *Tumas J.* Cit. veik.— P. 81.

jos, kurią autorius traktuoja kaip privalomą paisyti programą: ji turinti būti tokia, ji *apriboja*. Kūrinys tampa tos programos autorine variacija, savotiškomis pratybomis su jau žinomomis potemėmis, įeinančiomis į didžiąją, savarankiškai ir savalaikiškai savo epochos atžvilgiu pasirinktą „Lietuvos" temą. Autorius mažai teparodo dėmesio potemėms. Jis visas kreipia „didžiąja" vaga. Kitur autoriaus pasikliauta ir naudotasi jau pripažintomis, esamomis tradicijomis.

Preromantinėje anglų poezijoje funkcionavo analogiškų kūrinių. Vieno ir pavadinimas charakteringas — „Pasivaikščiojimas". Parašęs jį V. Vordsvortas nesielvartavo ir nesiėmė jokios atsakomybės dėl kūrinio „nuobodumo" ir ištęstumo, dėl padrikumo. Bet A. Puškinui, įžengusiam į literatūrą jau brandesnio romantizmo fazėje, būta ko piktintis. „Su unikalia, negirdėta iki tol jėga romantikai (kalbama apie „Ežerų mokyklos" atstovus — *I. S.*) kartkarčiais jau sugebėjo ištarti „aš", bet, gindami savo teisę į saviraišką, jie vis dėlto užmiršdavo skaitytojo teises ir interesus" [27]. Dėl to kliuvo ir minėtam V. Vordsvorto kūriniui, kurio „pasivaikščiojimas", išsitęsęs iki aštuonių ilgų dalių, susietas tik peizažo principu, skaitytojui virto tikra kankyne. Negelbėjo nei lengva, patraukli eilių forma. Bet tokia, deja, buvo pradedančiųjų romantizmą rašytojų nuostata.

Taigi Maironio poemėlė „Lietuva" teoriniu požiūriu įdomi ir vertinga dar ir tuo, kad XIX a. pabaigos lietuvių literatūros faktais paliudija, jog tarp klasicizmo, sentimentalizmo ir romantizmo pereinamuoju į pastarąjį laikotarpiu nebuvo staigios ribos. Tai to paties istorinio proceso grandys, susietos pereinamųjų ir tarpinių formacijų. Poemėlės „Lietuva" ideologija vedė į „Aušros" meto romantizmą, kurį V. Mykolaitis-Putinas apibūdino taip: „Aušros" Lietuvos Mylėtojams visa, kas lietuviška,— gražu, kilnu, ypač kalba ir senovė. Tautos atbudimas ir savosios kultūros kūryba jiems grynai idėjinis reiškinys: ekonominiai klausimai ir politika palieka nuošaliai. Dėl visa to „Aušros" kryptį vadiname patriotiniu romantizmu ir idealizmu.

Šia kryptim išsiliejo pirmoji karšta Lietuvos mylėtojų jausmo ir darbo banga. Tai buvo tėvynės meilės veiksmo poema" [28].

---

[27] Поэзия английского романтизма XIX века.— С. 7.

[28] *Mykolaitis-Putinas* V. Cit. veik.— P. 145.

RIMANTAS SIDERAVIČIUS

MAIRONIO KŪRYBINIAI KONTAKTAI SU PUŠKINO POEZIJA

Kai dviejų tautų didžiųjų poetų — Puškino ir Maironio — vardai tariami greta, nekelia jokių abejonių tokia kaimynystė dėl jų tolygių nuopelnų savai nacionalinei kultūrai. Puškinas laikomas rašytoju, davusiu „Rusijai poeziją kaip meną", buvusiu „visų pradžių pradžia rusų literatūroje", ištobulinusiu naujų laikų gimtąją literatūrinę kalbą; panašiai vertiname ir Maironio vaidmenį lietuvių literatūros procese. Jų vardai ženklina savitos nacionalinės literatūros susiformavimo triumfą, dėl jų veiklos grožinė kūryba užima jai prideramą vietą visuomenės dvasiniame gyvenime. Kaip Puškinas suprato savo misiją, viename eilėraštyje sakydamas, kad jis buvo „rusų tautos aidas", taip ir lietuvių literatūros istorijoje Maironiui pirmam buvo lemta savo kūryba prabilti į visus tautiečius, būti bendrų nacionalinių lūkesčių ir siekimų skelbėju, jie abu menine nuojauta įspėjo tai, kas svarbiausia tautos gyvenime. Ir Puškino, ir Maironio pirmtakai dar neturėjo galimybės suvokti visą tautą kaip skaitytojų auditoriją ir orientavosi į atskirus socialinius sluoksnius bei grupes. Žinoma, Puškinas savo epochos buvo pašauktas reikšti šiek tiek kitas visuomeninio gyvenimo aktualijas: baudžiavinio patvaldystės režimo sąlygomis svarbiausiu humanistiniu literatūros uždaviniu buvo kova dėl asmenybės laisvės, jos paminto orumo. Puškinas drąsiai ir pradėjo poeto dialogą su imperija.

Mus dominančiu aspektu svarbu pabrėžti, kad ir didžiojo Puškino, ir naujosios lietuvių poezijos pradininko Maironio grožinė kūrybos raida glaudžiai susijusi su pasaulinio literatūros proceso daugiabalsiškumu, jų ryšiai su kitų tautų literatūrų tradicijomis pasidarė nebe epizodiški ir atsitiktiniai, bet, dosniai praplėtę estetinį akiratį, tapo tikrai kūrybiški, buvo viena svarbiausių jų originalios kūrybos sąlygų. Žiloje senovėje išminčiai tvirtino, kad didžiųjų jėga — tai, kiek daug svetimo jie gali paversti savu.

Analogijų vardijimą galėtume pratęsti, bet šio rašinio tikslas apžvelgti genetines Maironio kūrybos sąsajas su Puškino kūryba, išskirti jose konkretesnius akcentus.

Kalbėti apie naujos lietuvių literatūros pradininko Maironio ryšius su kitų tautų poezija — sudėtingas uždavinys, nes Maironis ypač karštai kvietė kurti savitą, originalią ir nepakartojamą nacionalinę kultūrą. Prisiminkime kad ir eilutes, kuriose reiškiamas poeto troškimas rasti

. . . šaltinį,
Tik ne tą šiandieninį,
Kurs ir rūbą, ir dvasią paskolintą gavo,
Oi, ne savo, ne savo!

Arba kvietimu virtusį kreipinį iš „Jaunimo giesmės":

Numesk, tėvyne, rūbą seną,
Kurį užvilko svetimi!

(Ši poetinė „svetimų rūbų" alegorija, pirmą kartą aptinkama romantiškai pakiliuose eilėraščiuose, vėliau „Raseinių Magdėje" virsta grynai satyrine realija.) Skaitytojai gali tik spėlioti — kas tie rūbai? Gal tai senųjų valstybių kronikos ir metraščiai, kuriuose etninių kaimynų — lietuvių — praeitis nušviesta vienpusiškai ir tendencingai? O gal kitomis kalbomis parašyti kūriniai Lietuvos praeities motyvais? Gal turimi galvoje nutautėję Lietuvos bajorai? O gal tai kai kurių lietuvių rašytojų bėjėgis epigoniškumas, jų akla priklausomybė nuo kitų literatūrų pavyzdžių? Manau, visuomet apibendrinančią prasmę turinčią alegoriją lyginti su konkrečiu visuomeninio politinio gyvenimo reiškiniu, stengtis tiksliai ją „išversti" į logikos kalbą yra bergždžias darbas; svarbu suvokti šio įvaizdžio patosą, kuris liudija, kad poetas pasišovė įminti sudėtingų santykių su kitų tautų kultūromis esmę.

Apie Maironio ryšius su kitomis literatūromis sunku kalbėti ir todėl, kad jis yra labai mažai vertęs iš kitų kalbų, kad mažai yra rašęs straipsnių, kad ne daug dar tyrinėta poeto lektūra, mažai rašyta apie jo knygas asmeninėje bibliotekoje, iš ko ryškėtų jo estetinės prieraišos. Dabartinio skaitytojo negali patenkinti J. Tumo-Vaižganto, pirmo Maironio biografinės medžiagos rinkėjo ir monografinės studijos apie jį autoriaus, lyg ir atsitiktinai mesta frazė rašinyje apie poeto namus: „Tik biblioteka menkoka — knygų Maironis nerinko nei iš savo specialybės,

nei iš meno srities, o abi jam buvo tokios artimos"[1]. Pažyminys „menkoka" — tai daugiau palyginimas su gausia dailės kūrinių kolekcija Maironio namuose, „rinkimas" irgi turi būti reliatyviai suprantamas pomėgis: poetas nebuvo fanatiškas bibliofilas, kaip kurie ne kurie Vaižganto draugai. Rašant kūrybinę jo biografiją, būtina išaiškinti visus autorius tų poetinių rinkinių, kurie kaip poeto bibliotekos likučiai iki šių dienų saugomi Maironio memorialiniame muziejuje. Ir labai artimų Maironiui autorių tarpe,— reikia manyti, tik tokias knygas jis įsigydavo,— matome Puškiną, t. y. jo pilnus raštus.

Maironio raštuose Puškino vardas aptinkamas dažniau nei kitų poetų vardai: tai ir tiesioginiai Puškino kūrybos vertinimai lietuvių poeto parašytoje „Trumpoje visuotinės literatūros istorijoje", ir jo poemos „Mūsų vargai" fragmentas, kuriame rašoma apie Puškino paminklo atidengimą Vilniuje, ir dažnai cituojama jo mintis apie pasaulinės lyrikos korifėjus Gėtę, Puškiną ir Mickevičių, kurie, pasak Maironio, jam „ir formos atžvilgiu yra nepeiktini pavyzdžiai". Tokie poeto prisipažinimai yra ypač svarbūs argumentai darant išvadas apie kūrybinius kontaktus. Čia norisi atkreipti dėmesį į tai, jog mūsų poetas pabrėžia, kad jam visų pirma artimos tos amžinos poetinės idėjos ir temos, suteikusios nenykstančią vertę didžiųjų vokiečių, rusų ir lenkų poetų kūrybai.

Lietuvių žodžio menas ir iki Maironio, savaime suprantama, „virė ne tik savo katile". Dar K. Donelaitis „Metuose" — genialiame valstiečių būties epe — parodė nuostabų sugebėjimą hegzametro eilutėse prabilti rūsčiu gyvenimo tiesos balsu. A. Baranauskas, kurdamas „Anykščių šilelį" — poetinį Lietuvos gamtos himną, rėmėsi lenkų poezijos patirtimi ir kartu troško įrodyti, kad skambias eiles galima rašyti ir lietuvių kalba. Ir vis dėlto tik nuo Maironio lietuvių literatūroje prasideda glaudžių ir tikrai kūrybinių ryšių su kitų tautų literatūromis etapas.

Maironio kūrybinei orientacijai, jo literatūriniam akiračiui formuotis didelę reikšmę turėjo ir rusų literatūra, kurios studijoms pradžioje buvo nusprendęs atsidėti būsimas poetas, įstojęs į Kijevo universitetą.

Maironio biografai truputį sutrinka aiškindami jo išėjimą, kuris buvo netikėtas ir tėvams, iš pirmo filologijos fakulteto kurso. Teiginiai, kad pirmame kurse teko studijuoti nuobodokas se-

---

[1] *Vaižgantas J.* Maironis — statytojas // Vaižganto Raštai.— K., 1933.— T. 19.— P. 237.

nienas, o apie naująją literatūrą nebuvo ir kalbos, atrodo, nelabai įtikinantys. Čia vėl norėtųsi prisiminti J. Tumo-Vaižganto žodžius, turėjusius įtakos vėlesniems autoriams, rašiusiems apie Maironio gyvenimo kelią: „Rusų universitetas Mačiulį apvylė. Jis čia nerado to, ko taip troško, ko vylėsi rasiąs. „Profesoriai netikę, filologija tuščia; tiesiog nieko nebuvo pirmame kurse mokytis nei apie literatūrą nei apie poeziją". Tad pamojo galų gale ranka į visas tas gudrybes ir jau kovo mėnesyje pasiuntė savo dokumentus į Kauno kunigų seminariją, kuri jam nuo pat įstojimo mylimojo draugo Antano Vytarto nebebuvo svetima"[2]. Maironio sprendimą palikti universitetą ir stoti į kunigų seminariją, be visa kita, galima paaiškinti ir jo noru mokytis gimtosios kalbos, kuri buvo dėstoma Kauno dvasinėje seminarijoje, ir siekimu likti tėvynėje ją baigus; to galėjo tikėtis tik tie lietuviai, kurie buvo išėję dvasinius mokslus. Kaip žinoma, draudimas baigusiems aukštuosius mokslus tarnauti bet kokioje civilinėje įstaigoje savo tėvynėje buvo ne mažiau žiaurus nacionalinio lietuvių engimo faktas carizmo laikais negu lietuviškos abėcėlės ir knygų spausdinimo persekiojimas. Taip patvaldystė siekė dvasiškai nuskurdinti tautą, išskirdama ją su savo inteligentija. Prisiminkime kai kurių lietuvių rašytojų likimus: ilgą laiką Sumų gimnazijoje mokytojavo poetas vertėjas S. Dagilis, tik išėjęs į pensiją galėjęs apsigyventi gimtuose Biržuose; toli nuo tėvynės, Vologdos gubernijoje, Ustiužno mieste, dirbo ir mirė gydytojas V. Pietaris, lietuvių istorinio romano kūrėjas; kitas žinomas lietuvių prozininkas A. Kriščiukaitis-Aišbė, teisininkas, tarnavo įvairiose Rusijos teismo įstaigose. Panašiai susiklostė daugelio lietuvių kultūros veikėjų likimai. Beje, ši aplinkybė iš dalies paaiškina gana didelį kunigų skaičių tarp lietuvių rašytojų XIX a. pabaigoje.

Rašiusieji apie poeto jaunystės metus, kalbėdami apie jo literatūrinius interesus, paprastai apsiriboja suminėjimu kūrinių, įtrauktų į gimnazijos programas, ir nurodymu į rusų literatūros valdišką dėstymą ir jos interpretaciją oficialiosios to meto ideologijos dvasia. Turbūt toks požiūris sumenkina smalsaus jaunuolio literatūrinių prieraišų spektrą. Nors mus pasiekė ir nedaug faktų apie jo susidomėjimą literatūra jaunystės metais, bet kad jis nesitenkino gimnazijos programa, galime spręsti, prisimindami puikų jo, pavyzdžiui, lenkų literatūros, kurią jis pamėgo

---

[2] *Tumas J.* Lietuvių literatūros paskaitos: Draudžiamasis laikas. Apžvalgos grupė. Jonas Maironis-Mačiulis.— K.— M., 1924.— P. 30—31.

kaip tik tuo metu, pažinimą. Kitas konkretesnis faktas iš Maironio gimnazisto biografijos, vaizdžiai iliustruojantis neeilinius jo humanitarinius sugebėjimus, o kartu ir jo apsiskaitymą: „Šeštoje klasėje Jonas netikėtai pasirodė kita ko sugebąs. Būtent, pasižymėjo savo rašto darbu „O družbie". Mokytojas nutarė, jog taip tegali parašyti jau gyvenimą pažinęs ir jo prityręs, destis, brendęs žmogus, atspėjęs jo psichologiją. Nuo to laiko Jonas ima aiškiai pamėgti literatūrą, daugiausia poeziją, ir ją iš visų kitų dalykų išskirti. Padeda ir draugams rašto darbus padirbti; vienam parašo įžangą į būsimąją nežinomą temą, seminarijos klierikams rašo darbus per kvotimus, išmetant temą pro langą" [3].

Kauno dvasinėje seminarijoje Maironis mokėsi rusų literatūros istorijos gimnazijos kurso ribose. Bet jis, jau turintis brandos atestatą, nuo daugelio dalykų, tarp jų ir nuo rusų literatūros užsiėmimų, buvo atleistas ir laikė tik egzaminus, savarankiškai jiems pasiruošęs. Gilesnės rusų literatūros studijos prasidėjo Peterburge, kur 1888—1892 metais Maironis mokėsi Dvasinėje akademijoje. Iš visų literatūrinių disciplinų jis gaudavo labai gerus pažymius, tokiu pažymiu buvo įvertinta ir jo disertacija apie A. Kolcovo kūrybą. Vieno labiausiai savitų rusų lyrikų kūrybos pasirinkimas tyrinėjimo objektu yra iškalbingas.

Maironio požiūrio į rusų literatūrą tyrinėjime dar yra nemaža „baltų dėmių". Dar ne visai išaiškinta, kokios apimties buvo rusų literatūros kursas, kurį Maironis išklausė akademijoje, nežinomi visų profesorių-mokytojų, tapusių Maironio kolegomis, kai jis pats 1894—1909 m. profesoriavo akademijoje, vardai. Antrasis „Peterburgo laikotarpis" — pats produktyviausias poeto kūryboje: kaip tik tais metais buvo parašyti jo geriausi kūriniai.

Neabejojama, kad gyvendamas Peterburge, svarbiausiame tuo metu Rusijos kultūros centre, Maironis turėjo retą galimybę iš arti stebėti ir literatūrinio sąjūdžio įvykius. Kaip tik šiame mieste, gaudamas solidžią algą, jis pradėjo daugiau pirkti knygų, įsigijo rusų poetų raštus. Reikia pabrėžti, kad po 1880 m. iškilmių Puškino vardas pasidarė labai populiarus (tam taip pat turėjo reikšmės daugkartinis poeto raštų leidimas XIX a. pabaigoje). Puškino vardas dažniau minimas ir lietuvių spaudoje. Pavyzdžiui, „Korespondencijoje iš Petropilės" 1894 m. „Vienybės lietuvninkų" Nr. 50, aprašant caro Aleksandro III laidotuvių procesiją, kurioje dalyvavo „daugybė giedotojų, djačkų, djakonų,

---

[3] *Tumas J.* Lietuvių literatūros paskaitos: Draudžiamasis laikas.— P. 24.

popų, archirėjų, mielaširdystės seserų", „nenorint atsiminė Puškino eilės „Biesy" (t. y. „Velniai"):

... Skolko ich? Kuda ich goniat,
Czto tak žalobno pojut?
Domovogo li choroniat?
Viedmu l zamuž vydajut? ..

t. y. Kiek jų? Kur juos varo,
Kad taip graudžiai gieda?
Ar naminį velnią lydi?
Ar išleidžia (t. y. ženija) raganą?"

Lietuviškoji Peterburge besimokančio jaunimo žemietija, kurioje ypač aktyviai reiškėsi Maironis, buvo Puškino 100-ųjų gimimo metinių minėjimo liudytoja: vienas jos narys, pasirašęs Vargdienėlio slapyvardžiu, savo įspūdžius apie oficialiąją iškilmių Peterburge dalį 1899 m. aprašė dideliame „Tėvynės sargo" straipsnyje. Įdomu pabrėžti, kad jo pagrindinis patosas primena jau anksčiau minėtą „Mūsų vargų" pirmos redakcijos fragmentą apie poeto paminklą Vilniuje, kur Maironis griežtai atskiria rusų poetą nuo oficialiosios imperijos politikos, siekiančios šlovingą poeto vardą panaudoti savo klastingiems tikslams. Mūsų poeto gyvenimo Peterburge metu E. Volteris rengė spaudai rinkinį „Puškinas lietuviškuose vertimuose" (jis Rusijos mokslo akademijos buvo išleistas lotyniškomis raidėmis dar prieš lietuvių spaudos draudimo panaikinimą), lietuviai studentai ten pastatė P. Vaičaičio išverstą „Šykštųjį raitelį". Ir apskritai amžių slenkstyje Peterburge buvo suklestėjusi puškinistika — pirmaujanti rusų literatūros mokslo sritis.

Problema „Maironis ir Puškinas" jau buvo gvildenama lietuvių literatūrinės kritikos formavimosi pradžioje. 1913 m. „Aušrinėje" remdamasis rusų literatūros patirtimi ir V. Belinskio kritikos principais, jaunasis Balys Sruoga gretino atskirus Maironio kūrinius su Puškino epine poezija. Maironio mirties metais Liudas Gira, siekdamas išryškinti lietuvių poezijos klasiko kūrybinės individualybės savitumą, mėgina galbūt truputį dirbtinai lyginti Maironio eilėraščio „Išnyksiu kaip dūmas" ir Puškino eilėraščio „Paminklą sau pasistačiau..." lyrinį subjektą, kaip priešpriešą iškeldamas lietuvių poeto „krikščionišką jį romumą" Puškino šlovės troškimui ir išdidumui. Tiesa, L. Gira 1937 m., jau atsisveikinęs su idealistinės estetikos stovykla, straipsnyje „Puškinas — didysis poetas-visuomenininkas", kalbėdamas apie lietu-

vių literatūros ryšius su rusų poeto tradicijomis, pabrėžė: „Taurus Puškino stilius suteikia neabejotinos paramos pirmiesiems naujosios Lietuvos lietuviškojo eilėraščio kūrėjams Maironiui, Margaliui ir kt." [4] Taip lietuvių literatūrinė kritika laipsniškai perėjo nuo gretinimo į gilesnių ir esminių ryšių nagrinėjimą, tokių ryšių, kuriuos turėjo galvoje rusų dramaturgas A. Ostrovskis, per Puškinui skirtas iškilmes Maskvoje 1880 m. labai tiksliai pasakęs apie didžiojo rusų poeto mokyklą ir jo pasekėjus: „Jis paliko jiems nuoširdumą, savitumą, jis prisakė jiems kiekvienam būti pačiu savimi, jis kiekvienam originalumui davė drąsos" [5]. Šie žodžiai drąsiai gali būti skirti ne tik Puškino tėvynainiams.

Tarybiniais metais mūsų rašytojai ir kritikai, visų pirma V. Mykolaitis-Putinas, K. Korsakas, A. Venclova, rašę apie lietuvių ir rusų literatūrinius ryšius, pabrėžė rusų poetinės kultūros reikšmę Maironio meniniam brendimui. Tačiau jų studijose susiduriama ir su kai kuriomis išlygomis: kartais nutolstama nuo tiesos, kada akcentuojamas Puškino kaip vienintelio autoriteto Maironiui vaidmuo poetikos ir ypač eilėdaros srityse. Iš dalies ši aplinkybė paaiškinama tuo, kad dauguma straipsnių, nušviečiančių Puškino reikšmę lietuvių poezijai, buvo parašyti 1949 metais, švenčiant rusų poeto 150-ąsias gimimo metines. Maironis puikiai pažinojo ir kitų rusų poetų kūrybą, kurie anksčiau už Puškiną ir tuo pačiu metu, kaip ir jis, kultivavo silabinę toninę eilėdarą.

Iš esmės šių autorių darbai buvo naujas žodis mūsų lyginamajame literatūros moksle. Dialektinis požiūris į Puškino poveikį lietuvių poezijai ryškus V. Mykolaičio-Putino studijoje „Puškinas ir lietuvių literatūra". Kalbėdamas apie rusų poeto tradicijas, jis rašo: „Negalima įsivaizduoti, kad taip lengvai suprantamas, sugestyvus, širdį, protą ir vaizduotę pagaunantis, populiarus ir kartu gilus poetinis genijus nebūtų daręs įtakos mūsų rašytojams" [6]. V. Mykolaitis-Putinas nebuvo linkęs tokia įtaka laikyti konkrečius sutapimus: „Sunku būtų konkrečiais pavyzdžiais įrodyti Puškino poveikį Maironiui tematikos, motyvų, poetinių vaizdų, nuotaikų ir idėjų atžvilgiu. Primygtinai ieškodami, galėtume rasti keletą vietų iš gamtos aprašymų „Jaunojoje Lietuvoje", primenančių „Eugenijaus Onegino" gamtovaizdžių moty-

---

[4] *Gira L.* Puškinas — didysis poetas-visuomenininkas // Lietuvos aidas.— 1937.— Vas. 6.— Nr. 59.

[5] *Островский А. Н.* Застольное слово о Пушкине // Пушкин в русской критике.— М., 1953.— С. 526.

[6] *Mykolaitis-Putinas V.* Raštai.— V., 1962.— T. 8.— P. 438.

vus, arba dar Petrapilio nakties vaizdo nuotrupą „Jaunojoje Lietuvoje", iš tolo primenančią „Varinio raitelio" pradžios Petrapilio aprašymą..." [7] Įdomu, kad ir K. Korsakas, suradęs daugiau Maironio kūrybos sąlyčio su Puškino poezija „konkrečių pavyzdžių", nesitenkina panašiu metodu: „Tačiau ne tiek kuriais nors atskirais sutapimais ar panašumais,— jų galima būtų prirankioti ir daugiau,— kiek bendra poetinė išraiška ir eilėraščių ritminė intonacija Maironio lyrika akivaizdžiai susisiekia su Puškino poezija" [8].

Bet nušviečiant problemą „Maironis ir Puškinas" mūsų moksle ir toliau tęsėsi tik naujų paralelių paieškos. Galėtume nurodyti dar neminėtų panašumų. Eilėraštyje „Poezija" ryškūs Puškino „Pranašo" atgarsiai, kai kalbama apie meno galią:

Gražybių paslaptis nurodžius,
Ji širdį man jausmingą gvildė;
Jai stebuklingus davė žodžius
Ir ausį dainomis pripildė.

Bene labiausiai ryškus Puškino motyvas Maironio palikime — eilėraščiuose apie kūrybą ir poetą. Anksčiau tai buvo pastebėjęs E. Viskanta. Savotiška polemika su Puškinu apie poeto paskirtį ir kartu sekimas jo įvaizdžiais įžiūrimi Maironio eilėraštyje „Ne pranašas, aš ne kovot..." O štai ką rašo šių laikų literatūros tyrinėtoja: „Artima paralelė su A. Puškino eilėraščiu „Poetas ir minia" sieja Maironio eilėraštį „Poeta":

Tada, paėmęs aukso lyrą,
Pravirkdžiau stygomis aidus,
Būrys, apstojęs skausmo vyrą:
„Poeta,— nutarė,— graudus!" [9]

Abiejų poetų eilėraščiuose daug kas bendra interpretuojant nesuprasto poeto ir abejingos minios romantiškai dramatizuotą konfliktą. Sunkiai kūrybinę vienatvę išgyveno Puškinas paskutinį gyvenimo dešimtmetį, kada jo novatoriški kūriniai buvo neįvertinti, kada visi aplink vienu balsu kartojo apie jo talento saulėlydį. Ir: „Niekas taip greitai neišgarsėjo iš lietuvių poetų, kaip Maironis, ir niekas neišgyveno tokios skaudžios priekaištų krušos, kaip jis" [10].

[7] Ten pat.— P. 442.
[8] *Korsakas K.* Literatūriniai kontaktai.— V., 1987.— P. 135—136.
[9] *Slavinskaitė I.* Maironis.— V., 1987.— P. 16.
[10] Ten pat.— P. 36.

Galima nurodyti ne vieną Maironio kūrinį apie žmogaus nueitą gyvenimo kelią ir būties prasmę, susisiejančius su rusų poeto lyrika. Pavyzdžiui, eilėraštis „Senatvė" ne tik nuotaika, motyvais, bet ir atskirais įvaizdžiais („beržas apsenęs") bei posakiais („Atgyvenome amžių, savo įnešėm dalį; / Laikas vietą užleisti vaikams") labai primena Puškino eilėraštį „Ar aš bastaus triukšmingom gatvėm..." Eilėraščio „Užmigo žemė" lyrinė situacija gali būti sutapatinta su Puškino eilėraščiu „Prisiminimas":

Когда для смертного умолкнет шумный день
И на немые стогны града
Полупрозрачная наляжет ночи тень
И сон, дневных трудов награда,
В то время для меня влачатся в тишине
Часы томительного бденья...

Su Puškino meilės lyrika, kur tiek daug taurumo, švelnumo, altruizmo ir tikėjimo jos galybe, taip pat siejasi mūsų poeto ne itin gausūs intymūs eilėraščiai: juose „nusivylimų, pralaimėjimų, išdavysčių patirtis nenuslopino širdyje tikėjimo meile" [11].

Žymiausia Maironio kūrybos tyrinėtoja prof. V. Zaborskaitė irgi suranda panašių analogijų su Puškino lyrika: „argi, pavyzdžiui, Maironio „Išvydau ją, kai vakarinė žvaigždė skaisčiai danguos mirgėjo" neprimena Puškino:

Я помню чудное мгновенье:
Передо мной явилась ты,
Как мимолетное виденье,
Как гений чистой красоты" [12].

Labai aktualu pabrėžti V. Zaborskaitės teiginį po pacituoto rusiško teksto: „Bet svarbu ne šios ir panašios, artimesnės bei tolimesnės, analogijos, o bendra idėjų ir emocinių motyvų interpretacija, bendras polinkis idealizuoti moters vaidmenį vyro gyvenime ir jos sukeliamą jausmą, bendra pakili stilistika". „Įtakos" pavyzdžių empirinio kolekcionavimo metodika vargu ar veiksminga. Vieno poeto įtaka kitam nebūtinai turi išplaukti iš tekstų panašumo. Lyginamųjų tyrinėjimų autoriai savo darbo leitmotyvu turi pasirinkti įžvalgią V. Belinskio mintį, nurodančią dialektinę literatūrinių sąveikų esmę: „Didžiojo poeto įtaka kitiems poetams ne tai, kad jo poezija atsispindi juose, bet tai,

---

[11] *Zaborskaitė* V. Maironis.— V., 1987.— P. 365.
[12] Ten pat.— P. 367.

kad ji sužadina jų jėgas"[13]. Literatūrinių ryšių tyrinėtojai supranta, kad Puškino pamokos yra ne jo temų ir įvaizdžių atkartojimas, bet rusų poeto humanistinis kūrybos patosas, kad reikia ne skolintis Puškino formą, bet mokytis jo požiūrio į meninę formą, taip suprasti poeto misiją tautos gyvenime, kaip ją suprato didysis Puškinas.

Iki Maironio lietuvių poezija plėtojosi taip pat ne izoliuotai. Bet tik nuo Maironio prasideda tikrai kūrybinių lietuvių poezijos kontaktų su kaimyninių tautų literatūromis etapas, kontaktų, kuriems veikiant susiformavo savitas, tobulas ir tikras nacionalinis žodžio menas. Perfrazuojant Maironį, kuris rašė savo „Trumpoje visuotinės literatūros istorijoje" apie Puškino reikšmę rusų literatūrai, galima tik pridurti: Maironio reikšmė lietuvių literatūrai tokia, kokią suvaidino Puškinas rusų literatūroje, kokia Horacijaus vieta romėnų literatūroje.

---

[13] *Белинский В. Г.* Собр. соч.: в 9-ти т.— М., 1979.— Т. 4.— С. 314.

LEONAS GINEITIS

MAIRONIO PAŽIŪROS Į LITERATŪRĄ

Rašytojo pažiūras į literatūrą formuoja jo išeitoji literatūrinė mokykla, asmenybės ir talento tipas, pagaliau konkreti šviečiamoji kultūrinė veikla. Šie veiksniai gali tiek papildyti, tiek ir modifikuoti vieni kitų pasekmes. Kalbant apie Maironio pažiūras į literatūrą, iš karto pajuntama tiesioginių liudijimų stoka. Archyvinis poeto palikimas menkokas. Tačiau Maironis davė konspektines lietuvių (1906) ir visuotinės (1926) literatūros istorijos apybraižas. Tai darbai, kuriais jis naudojosi Kauno universitete skaitytuose kursuose. Dalis smulkiau apmestų paskaitų užrašų (apie K. Donelaitį, A. Baranauską) buvo skelbta periodikoje ar išliko rankraščiais. Remiantis šiais šaltiniais, galima susidaryti bent patenkinamą jų autoriaus literatūrinių pažiūrų vaizdą.

Jau mokydamasis Kauno gimnazijoje, Maironis neblogai susipažino su klasikine lenkų ir rusų literatūra. Paskui vienerius metus specialiai studijavo literatūrologiją Kijevo universitete. Kartu gilinosi ir į lietuvių bei kaimyninių tautų istoriją. Šios sritys jį traukė ir Peterburgo dvasinėje akademijoje. Slinko paskutiniai praeitojo amžiaus dešimtmečiai. Vakarų Europoje vyravo pozityvistinė literatūros reiškinių aiškinimo kryptis (H. Tenas, H. Hetneris, G. Brandesas). Šių sugestijų skatinamos, formavosi akademinės rusų folkloro bei literatūros tyrinėjimo mokyklos (F. Buslajevas, A. Veselovskis, N. Tichonravovas, A. Pipinas). Kultūrinis istorinis požiūris įgijo dominuojančią padėtį to meto rusų literatūrologijoje. Maironis buvo nuolat veikiamas šių įtakų. Istorizmui jis liko ištikimas visą gyvenimą. Tai patvirtina ir jo parašytoji Lietuvos istorija, ir visa poetinė kūryba — nuo praeities motyvų ankstyvojoje lyrikoje iki vėlyvosios draminės trilogijos Vytauto laikų tematika.

Istoriko sąžinė reikalauja maksimalaus objektyvumo. Tokią poziciją Maironis stengėsi užimti pasaulinės literatūros atžvil-

giu. Jis nepasidavė Vakaruose tuo metu (o kai kur dar ir šiandien) vyraujančiam europocentrizmui — pasaulio ir Europos literatūros sutapatinimui. Maironis į savo istoriją traukė ir kinų, japonų, indų, persų (iraniečių), arabų literatūras. Šalia stambiausių pasaulio rašytojų, pateikė čekų, skandinavų, suomių, latvių literatūrų apžvalgas, pažindino ne tik su anglų, bet ir, jo žodžiais, „angliškųjų amerikonų" literatūra. Užsimojęs parengti pasaulinės literatūros chrestomatiją, pradėjo vertimus nuo indų Rigvedos pavyzdžių.

Objektyvumo Maironis siekė ir lietuvių literatūros atžvilgiu. Pristatydamas K. Donelaitį, detaliai analizavo visuomeninę situaciją Prūsijoje. „Prūsų karaliams,— pabrėžė,— rūpėjo ne pati lietuvystė — ji reikalinga jiems buvo kaip įrankis" [1]. K. Donelaičio atveju Maironis plačiai rėmėsi vokiečių tyrinėtojų G. Neselmano, L. Pasargės, F. Tecnerio darbais, apgailestavo neturįs sąlygų pats pasirausti Prūsijos archyvuose. Maironiui rūpėjo K. Donelaičio kūrybos objektyvumo ištakos, „Metų" rašymo eiga, giesmių chronologija ir kt. Iš pasaulinės literatūros perspektyvos tyrinėtojas K. Donelaičio pasakėčias lygino su Ch. Gelerto; „Metų" kompoziciją — su Heziodo „Darbų ir dienų" struktūra; poemos laipsnišką rašymą — su A. Mickevičiaus „Pono Tado" kūrimo procesu; ir net su Mikelandželo skulptūromis, kurios dydžiu toli pranokdavusios numatytąsias eskizuose. Maironis gyvai domėjosi literatūrinių poveikių problema. K. Donelaičio kūrybą jis siejo su XVIII a. Vakarų Europos gamtine poezija (Dž. Tomsonas, E. Kleistas, A. Haleris ir kt.). Bet tai, jo supratimu, nemažina K. Donelaičio originalumo. Svarbu ne sekimų ieškoti, o pajausti laiko atmosferą, paveikusią Mažosios Lietuvos poetą taip, kaip kadaise kultūrinis pakilimas Florencijoje Dantę. Apskritai K. Donelaičio kūrybą Maironis laikė pasaulinės reikšmės fenomenu, vertu kuo giliausio literatūros istorikų tyrinėjimo.

Kultūrinei istorinei mokyklai grėsė realus pavojus paversti literatūrą istorijos iliustracija. Maironio atveju šį pavojų šalino poeto talentas. Jo esmę sudarė aiški jausmo ir intelekto harmonija. Ji gravitavo į turinio įvaldymo menine forma idealą. Laiko atmosferos sąlygotas tapti romantiku tematika, poetas savo kūryboje išliko prisiekęs klasikas forma. Tad ir literatūrą jis vertino pagal estetinius pasaulinės klasikos kriterijus. Maironis

---

[1] *Maironis-Mačiulis J.* Kristijonas Donelaitis // Naujoji romuva.—1932.— Nr. 39.— P. 821.

visų pirma akcentavo visuotinai reikšmingas menines koncepcijas ir charakterius. Antai Šekspyro jėgą matė „nuostabiame jo veikalų realizme, psichologinėje jo veikėjų tikrenybėje, giliame jų būdo analize, <...> didvyrių pasauliniame maštabe, t. y. kad jie „visiems amžiams ir tautoms lygiai suprantami"[2]. Antra esmine meno veikalo savybe Maironis laikė jausmo natūralumą ir jo išraiškos aiškumą. Jam, pavyzdžiui, nedarė įspūdžio Petrarkos sonetai, kuriuose esama „daugiau refleksijos, skonio, grožio, nekaip tikro, gilesnio jausmo". O Bokačas „taip gyvai, vaizdžiai ir natūraliai piešia to amžiaus žmones su jų palinkimais ir ydomis, prozos stilius taip lengvas, taisyklingas ir pavyzdingas, kad Dekameronas ir šiandien turi skaitytojų"[3]. Tą patį natūralumo ir aiškumo kriterijų Maironis taikė ir vėlesnių epochų rašytojams. Jis manė, kad Šelio „lyrika nėra populiari", nes „daugiau metafiziška, daugumai nesuprantama". Kas kita Puškinas, kurio „kalba ir eilės labai lengvos, vaizdai ryškūs ir realiai poetingi". Nors su tam tikrais rezervais dėl turinio, Heinės lyriką Maironis taip pat laikė „veikiančia sielą" savo „muzikalia, švelnia forma ir sąmojingai pašiepiančiu tonu"[4]. Mėgdamas Vitmeną už tai, kad jo „stiliuje trykšta nepaprasta jėga ir gaivališkas laisvės ir gyventi troškimas", Maironis ta proga kėlė trečią kriterijų — būtinumą pajausti ir išlaikyti saiką meno kūrinyje. Šiuo atžvilgiu jam pavyzdys buvo Gėtė, kurio „tvariniuose nieko dirbtinio, tik nuoširdus, natūralus jausmas, rūpestingai daili forma, grožio ir saiko skonis"[5]. Už saiką ir dermę labai vertino Šilerį, ypač jo poemą „Daina apie varpą".

Pagal šiuos esminius kriterijus, susidarytus iš pasaulio klasikos, Maironis traktavo ir lietuvių literatūrą. Jos ištakomis ir gyvybės šaltiniais jis laikė tautosaką, ypač liaudies dainas. Liaudies dainos,— sakė,—„mūsų būsiantiems poetams bus gražiausia mokykla". Maironį ypač žavėjo tautosakos žodyno spalvingumas. Jis nurodė tokį pavyzdį: „... išėjo iškūprino, parvežė pargirgždino, įnešė įstyrino, pastatė parėplino, nupešė nudulkino"[6]. Poetas į savo užrašų knygeles žymėjosi vaizdingus liaudies posakius, priežodžius, patarles. Taip nusiteikęs, Maironis gana skep-

---

[2] *Maironio* Raštai / Trumpa visuotinės literatūros istorija.— K., 1926.— T. 5.— P. 149.

[3] Ten pat.— P. 106, 107.

[4] Ten pat.— P. 160, 238, 214.

[5] Ten pat.— P. 176, 198.

[6] *Maironis.* Lietuvos istorija. Trumpa lietuvių rašliavos apžvalga.— Petrapilis, 1906.— P. 242.

tiškai žiūrėjo į lietuvių religinę raštiją (jo terminu „rašliavą") iki K. Donelaičio. Pagal jį, norint šiuos raštus „priskirti prie dailiosios literatūros kūrinių reikia daug naivumo ar didelio patriotizmo", nes, pavyzdžiui, religinėje giesmėje „taip maža yra poezijos ir dailės, kad nieku būdu jos negalima lyginti su tautos dainomis" [7]. Maironis linko pripažinti tik tam tikrą šios raštijos vaidmenį lietuvių kalbos, eilėdaros evoliucijoje. Tai buvo iš tikrųjų blaivus, nors kiek ir per griežtas požiūris. Religiniuose raštuose kaupėsi literatūrinio vaizdavimo elementų visuma.

Eidamas mūsų literatūros viršukalnėmis, Maironis jos istoriją laikė pradėtina K. Donelaičiu. Jis gėrėjosi talentu poeto, rašiusio be parengtinės dirvos — ne tik savosios, bet ir to meto vokiečių literatūros požiūriu. „Metuose" esąs „išlaikytas giliausias objektyviškumas", atskleistas būrų „lietuviškos sielos gilumas". Pažymėjęs kai kuriuos K. Donelaičio prasilenkimus su kompozicine darna ir meniniu skoniu, Maironis kėlė „Metų" lyrizmą, pagrindinių veikėjų ryškumą, raiškos liaudiškumą, t. y. bruožus, kurie atitiko paties vertintojo estetinius kriterijus. O poemos novatoriškumą Maironis aiškino „nepaprastu jos realizmu, kuris tik XIX a. vidury Europoje atsiranda" [8].

Į mažesnius rašytojus po K. Donelaičio Maironis žiūrėjo daugiau kaip į literatūrinį foną. Atkreipęs dėmesį į M. Valančiaus prozos išraiškingumą, A. Strazdo „natūrališką jausmą", jis plačiau apsistojo prie A. Baranausko. „Anykščių šilelis" esąs K. Donelaičio „Metams" prilygstantis „poezijos perlas", nes čia meninės raiškos jėga nugali gamtos aprašinėjimo statiškumą. Kiti A. Baranausko eilėraščiai nesą „nei liaudies dainos, kaip giesmės Drazdausko ar Vienožinskio", nei „giesmės tikro artisto poeto, kaip, duokime, giesmės prancūzų Beranžero, lenkų Kondratavičiaus ar rusinų Ševčenkos". Nors „Pasikalbėjimas giesmininko su Lietuva" „žiba gražiais ir poetiškais išsireiškimais", tačiau apskritai esąs „naiviškas savo protavimuose. . ., saldžiai aitrus savo nenuoseklia prozopopėja" [9]. Maironio supratimu, A. Baranauskas įvairiadarbyste sužlugdęs savo „stambų poetišką talentą".

Apskritai lietuvių literatūros atžvilgiu Maironis stengėsi išlaikyti nuosaikų požiūrį. Jis išjuokė tuos savo amžininkus, kurie „didvyrių tautos" pretekstu K. Donelaitį mėgino lyginti su

---

[7] Maironio pažiūros į literatūrą ir jos kritiką // Naujoji romuva.—1932.— Nr. 39.— P. 818.

[8] *Maironis-Mačiulis J.* Kristijonas Donelaitis.— P. 868; Trumpa lietuvių rašliavos apžvalga.— P. 226.

[9] Trumpa lietuvių rašliavos apžvalga.— P. 244—245.

Homeru, o A. Baranauską su A. Mickevičium. Tiesa esanti kažkur apie vidurį. Kad lietuvių literatūra nežinoma Europoje, „didi kliūtis yra mūsų kalbos nemokėjimas" [10]. Maironis tikėjo, kad lietuvių literatūra ilgainiui užims pasaulyje tokią pat vietą kaip ir norvegų.

Literatūrinio gyvenimo praktikoje estetiniams Maironio kriterijams buvo lemta patirti rimtų išmėginimų. Į viešumą veržėsi įvairios formalizmo apraiškos. Pirmo impulso paveiktas, poetas užėmė griežtai negatyvią poziciją. „Simbolizmas,— sakė,— siekdamas vis didesnio neaiškumo, nustoja galop turinio, persimeta į vienpusišką dekadentizmą, į ieškojimą vien naujų išviršinių formų, harmoningo garsų suderinimo, jų ritmikos net be vidujinės prasmės, kad tik sukeltų tam tikrą ūpą." Ši raida nesustojanti pusiaukelėje: „... dekadentizmas galop absurdo pasiekia futurizme, kur beprasmių, o dažnai net nežmoniškų garsų suderinimas skaitosi poetinės kūrybos perlu. Toliau tos nesąmonės keliu eiti jau nebegalima" [11]. Maironis šiuos „visus -izmus" vadino „muilo burbulais", kurie „nuo pirmo žymesnio vėjo dvelkimo išnyksta", o jaunus formalistinių polinkių poetus — „giedančiais svirpliais". Pastarieji, žinoma, buvo per jauni, kad liktų oriai abejingi. Jie pradėjo atsišaudyti: „Maironis paseno! Labanakt, Maironi!" ir pan. Konfliktas atrodė neišvengiamas.

Pusiausvyra buvo atstatyta vyresniojo intelektu. Maironis atsisakė skaityti paskaitas apie naująją lietuvių literatūrą. Dėl dviejų motyvų. Viena, šiai literatūrai reikią jau ne tiek istoriko, kiek kritiko sugebėjimų. Ir tokio kritiko, kaip Lesingas ar Belinskis. Poetas — dažnai subjektyvus kritikas. Net A. Mickevičius (Maironis nurodė ir pavyzdžių) panašia proga nusikaltęs neobjektyvumu. Tai susiję, antra, su psichologine įsijautimo problema. Kad tie „visi -izmai",— sakė Maironis,— yra ar pasityčiojimas iš skaitytojo, ar noras tuščiais, be prasmės, nors ir skambančiais, žodžiais apdumti, užimponuoti nesuprantantį, ar visa tai yra tik liguistas pasireiškimas dabartinės žmonių psichikos", tai „mano nuomonė, ir galbūt ji yra klaidinga... galbūt čia kaltas mano regėjimo fokusas, kuris negali, nemoka pasikelti į kitų pasaulėvaizdžius"; tegul „laikas ir amžiai pagaliau pasako tiesos žodį" [12]. Taigi Maironio objektyvumas ir čia liko

---

[10] Maironio pažiūros į literatūrą ir jos kritiką.— P. 818.

[11] Trumpa visuotinės literatūros istorija.— P. 219.

[12] Maironio pažiūros į literatūrą ir jos kritiką.— P. 817—818.

nepažeistas. O laikas iš tiesų pasakė savo žodį. Vieno kūriniai amžiams dainomis įaugo į tautos sąmonę. Kitų eksperimentai tiesiogiai buvo užmiršti, bet galbūt neįžiūrimais keliais prisidėjo prie meninės raiškos kokybinių pakitimų. Senstančio poeto išmintis naujai įprasmino intuityvią jaunystės laikų dialektiką („neužtvenksi upės bėgimo", „mainos rūbai margo svieto"). Ir Maironis, priešingai A. Jakštui, neišsitraukė kritikos kardo. Matyt, jam pasirodė, kad šis kardas — popierinis.

REGINA MIKŠYTĖ

BARANAUSKAS IR MAIRONIS

Kai mūsų poezijos didieji milžinai, anot pagarbių S. Gedos žodžių, (beje, Baranauską milžinu pirmasis pavadino pats Maironis) susitiko, juos skyrė ne vien dvigubas amžiaus, bet ir patirtų istorijos pamokų barjeras. Baranausko jaunystei teko „be ryto naktis" tarp dviejų numalšintų 1831 ir 1863 m. sukilimų, Maironį pasitiko 1883 m. išėjusios „Aušros" šviesa. Situacija keitėsi. Carinės represijos senąją kartą įbaugino, jaunajai — vėrėsi ne vien Sibiro katorga, bet ir Maskvos ar Peterburgo universitetų stipendijos:

Paskui Valančiauskas ir Daukantas Simas,
Net pats Baranauskas jei mažž betikėjos,
Kad tau užtekėtų kada atgimimas

— tvirtins Maironis „Jaunojoje Lietuvoje".

Baranausko ir Maironio biografijos klostėsi daugmaž panašiai: seminarija, dvasinė akademija, profesorystė. Jeigu nelyginsime brandos atestato Kauno gimnazijoje, apsisprendimo studijuoti literatūrą universitete ir valsčiaus raštinių mokslo, atsiveriančio šiandien V. Kudirkos „Viršininkuose". Brendo skirtingos natūros. Maironis, anot K. Jauniaus, neturėjo supratimo, kas yra priegaidė. Neatsidėjo matematikai, bet studijavo Lietuvos istoriją. Priešingai Baranauskui, tolimas askezei, Maironis neišgyveno dilemos „kunigystė ar poezija", kurią kategoriškai, nors ir skirtingai, išsprendė Baranauskas, o vėliau ir Putinas.

Maironis į Kauno kunigų seminariją atvyko tą patį 1884 m. rudenį, kai Baranauskas ją paliko, atsisveikinęs su lietuvių kalbos dėstymu ir tyrinėjimu, pakeltas aukštesnėms vyskupo pareigoms. Lygiai prieš 25 metus nutilo jo, kaip poeto, balsas. Tačiau seminarijoje dar buvo gyva „Anykščių šilelio" autoriaus legenda ir lietuvių kalbos tyrinėtojo autoritetas, jo kontaktai su užsienio universitetų indoeuropeistais. Seminarijos mūruose gaus-

davo „Nu, Lietuva, nu, Dauguva, pasilikit sveikos". Maironiui teko ne kartą matyti presbiterijoje medituojantį Baranauską kaip vėliau ir J. Lindei-Dobilui, kuris „Anykščių šilelio" autoriaus veido išraiškoje išvydo „perlų, vertų Bethoveno akordų ir Dantės plunksnos", ir įžvelgė poeto „homerišką dvasią" [1].

Vykdamas tolesnių studijų į Peterburgo dvasinę akademiją 1888 m., Maironis išdrįso įteikti Baranauskui savo poemą „Lietuva" su atskira devynių posmų dedikacija, kurioje išaukštino „Anykščių šilelio" autoriaus nuopelnus lietuvių poezijai ir kalbai:

Tėve mūsų tėvynės!
Mūsų ryto žvaigždele!
Būk pagarbints pramynęs
Mums kaip milžinas kelią!

Kad tėvynės liežuviui
Priešai kapą jau kasė,
Tu prikėlei Lietuviui
Jau nupuolusią dvasią!

Giliu mokslu šarvotas,
Pirmas stojai į karę,
T a v o įkvėptas protas
A k i s b r o l i a m s a t d a r ė

— — — — — — —

Ir mums kalbą prikėlei
Ugnim savo krūtinės,
Viltį įkvėpei vėlei,
Darban mus pavadinęs ir t. t.

„Lietuva" prasidėjo nuostabiųjų posmų „Graži tu, mano brangi tėvynė" pirmąja redakcija:

Lietuva, mano brangi tėvynė!
Garsi didvyriais, ką kapuosn' gulė!
Graži man tavo dangaus mėlynė!
Tave kaip tikrą myliu matulę!

Joje buvo nemaža populiariųjų Maironio eilėraščių posmų, vertų poeto šlovės. Baranauskas neklydo iš karto suvokęs poeto talentą ir išsaugojęs tą storą sąsiuvinį savo bibliotekoje. Vaiž-

[1] *Dobilas J.* Baranauskas — homeriška dvasia // Pradai ir žygiai.—1927.— Nr. 3—4.— P. 234, 242; *Lindė-Dobilas J.* // Literatūra ir kalba: Antanas Baranauskas.— V., 1986.— [T.] 19.— P. 408—409.

gantas perteikė Maironio pasakojimą, kaip Baranauskas, pažvelgęs į sąsiuvinį, „iš pradžių lyg ir šyptelėjo patenkintas". Tačiau pastebėjęs nebe šleicherišką rašybą be jo siūlomų ženklų, ūmai susiraukęs ir nė nepadėkojęs pasakęs: „Gerai, pasiskaitysiu" [2]. Anot paties Maironio, Baranauskas labai nepeikęs ir padrąsinęs talento neužkasti [3].

Praslinkus trims mėnesiams, Baranauskas parašęs savo bičiuliui Peterburgo dvasinės akademijos prof. Just. Dovydaičiui laišką, apibūdindamas Maironį kaip didelių vilčių teikiantį poetą, kuriam negalima nepripažinti talento, ir pavedęs padėti „pataisyti nuomonę apie lenkus ir jų santykius su lietuviais". (Peterburgo dvasinėje akademijoje ir pats Baranauskas, ir jo kolega Kairys iš karto ir visam amžiui buvo įsąmoninti, kad iš Varnių atsivežtos lietuvių nacionalinio separatizmo idėjos yra žalingos katalicizmui — gintis ir atsispirti carizmo brukamai stačiatikystei gali tik unijos ryšiais sutelktos jėgos.) Vėliau Maironis, Peterburgo dvasinės akademijos profesorius, susirašinėjo su Baranausku, jam teko tarpininkauti Peterburgo mokslų akademijai spausdinant Baranausko studiją «Заметки о литовском языке и словаре» (1898). Maironiui buvo pavesta apdalyti knyga Peterburgo lietuvius [4]. Susirašinėjimas nutrūkęs, kai vieną kartą Baranauskui, jau Seinų vyskupui, Maironis parašęs laišką lietuviškai [5].

„Arčiau pažinęs vysk. Baranauską, galėčiau gana plačiai papasakoti jo gyvenimą, kursai buvo daug įvairesnis nekaip Donelaičio" [6],— tvirtino Maironis savo paskaitoje. Gaila, kad Maironis to nepadarė. Liko tik lakoniški Baranausko portreto bruožai: „Buvo tai vyras aukšto ūgio, gilaus mokslo, tvirto būdo, geležinės valios" ir įžvalgūs pastebėjimai apie jį kaip „kalbos mokslo vyrą". Maironis paliudijo Baranausko „begalinį autoritetą", apgailėjo jo blaškymąsi, „užkastą poeto talentą", patvirtino, kad jo „Anykščių šilelis" — tai „tikras perlas mūsų poezijos" [7], pabrėžė šio kūrinio reikšmę lietuvių poezijoje: „tartum

---

[2] *Tumas J.* Lietuvių literatūros paskaitos: Draudžiamasis laikas. „Apžvalgos" grupė. Jonas Maironis-Mačiulis.— K.— M., 1924.— P. 41—43.

[3] *Maironis.* Paskaita apie vysk. Ant. Baranauską // Literatūra ir kalba: Antanas Baranauskas.— 1986.— [T.] 19.— P. 412.

[4] *Baranauskas A.* Raštai.—V., 1970.— T. 2.— P. 171—172.

[5] *Tumas J.* Jonas Maironis-Mačiulis.— P. 65.

[6] *Maironis.* Paskaita apie vysk. Ant. Baranauską.— P. 412.

[7] *Maironis (Š. Mačiulis).* Lietuvos istorija.— Peterburgas, 1906.— P. 243—246.

pradžią naujos eros arba laiko"[8]. Skaitydamas 1923—1924 m. Kauno universitete Teologijos-filosofijos fakulteto studentams kursą „Donelaitis ir XIX a. pirmosios pusės lietuvių poetai", Maironis paskyrė paskaitą Baranauskui. Joje plačiai citavo poemos kalbos turtingumą iliustruojančias ištraukas, iškėlė jos grynumą lyginant su Donelaičiu, Poška, Daukantu. Baranausko vaidmenį lietuvių poezijai Maironis apibendrino labai reikšmingais jo paties asmenybei žodžiais: „be jo gal ir mūsų nebūtų buvę".

„Anykščių šilelis" pavergė Maironį ne vien poetika, bet ryžtu prabilti į pavergtą tautą ir ginti paniekintą kalbą. Jau pirmuosiuose Maironio eilėraščiuose pasigirdo romantiniai vėjo laužomo medžio, vaitojančios girios, verkiančio miško įvaizdžiai. Jie buvo susiję ne su S. Daukanto „Būdo" perkaršusių girių — Lietuvos sunykusios galybės vaizdais, bet su „Anykščių šilelio" — iškertamo, išparduodamo, laiminančio ranką, „ką kirvį išrado", nusiaubto geležim ir vėl atželiančio, atgyjančio poetų giesmėse — nenugalėtos ir nenugalimos tėvynės metafora. Girios, medžio įvaizdžiai, „Anykščių šilelyje" išaugę į romantinį laisvo gyvenimo apoteozės simbolį, artimą pasaulinėje literatūroje maištingų stichijų — audros, jūros, vėjo įvaizdžiams, Maironio buvo įtvirtinti lietuvių romantinėje poezijoje.

Maironio debiutas —„Aušroje" 1885 m. Nr. 7—8 Zvalionio slapyvardžiu pasirašytas eilėraštis „Lietuvos vargas", vėliau publikuotas antraštėmis „Giria ir lietuvis" („Žemaičių ir Lietuvos apžvalga", 1891, Nr. 15), „Miškas ir lietuvis" („Pavasario balsai", 1895).

Miškas ūžia, girė gaudžia,
Vėjas medžių šakas laužo,
Nuliūdimas mane spaudžia,
Kaip apciūgais širdį gniaužo.

Liūdnas balsas žalios girės
Kaipo kardas perver širdį:
Stovi visas kaip pastiręs,
Rodos, šneką miško girdi.

Šneka pilna atminimų
Apie buvusias gadynes,
Kas nejaučia nuliūdimo?
Kas neverkia jas atminęs?

[8] Apsakymai apie Lietuvos praeigą / Parašė Stanislovas Zanavykas. 1886.— Tilžė, 1891.— P. 182.

Antroje šio eilėraščio redakcijoje trečioji strofa sudaryta pagal „Anykščių šilelio" įžangos klausimų analogiją, artimų jai asociacijų yra ir ketvirtoje:

Girios tamsios, jūs galingos!
Šiandien jūsų kur platybė?
Dienos praeigos laimingos,
Jūsų dingo kur diktybė.

Miškas verkia didžiagirių,
Nes jas žmonės kirviais skynė...
Verk lietuvis didžiavyrių,
Nes juos užkasė tėvynė!

„Anykščių šilelio" asociacijos, miško ir lietuvio paralelės neišnyko ir trečioje eilėraščio redakcijoje. Minėto eilėraščio 7 ir 8 strofos sudarė paskui atskirą, praplėstą ir perredaguotą eilėraštį „Lietuvis ir giria":

Tu, girele, tu žalioji,
Tu, kurią laikai išgriovė,
Tu, lietuvi, kurs vaitoji,
Jūs užmirštumėt senovę!

Girios, Lietuvos garbingos senovės liudytojos, kaip gyvas priekaištas lydėjo Maironio „Mano gimtinę":

Girios ūžė, ten minėjo
Tuos didžius laikus,
Kad lietuvis netikėjo,
Jog apkaltas bus.

Panašios kilmės yra ir Maironio poetinėje leksikoje dažnas didvyrio — girios galiūno ąžuolo įvaizdis:

Oi neverk, matušėle, kad jaunas sūnus
Eis ginti brangiausios tėvynės!
Kad pavirtęs, kaip ąžuolas girių puikus...

Gal neatsitiktinai ir Maironio geriausio draugo J. Šimaičio slapyvardis Jurgis Ąžuolaitis...

Maironio svajonė „prikelti nors vieną senelį iš kapų milžinų", pasigirdusi jau Baranausko eilėraštyje „Dainu dainelę", buvo išreikšta tarsi himnu gaudžiančiais ir jo „Pasikalbėjimo Giesminyko su Lietuva" žodžiais:

Prikelsiu senobę iš amžino miego,
Atgaivinsiu drąsius kaulus iš senelių kapo.
Atgys didžiavyriai iš milžinų veislės
Ir žiniuoniai senų amžių datyrimo pilni.

Giesminyko išsakytas „Anykščių šilelio" autoriaus romantinis užmojis žadinti nacionalinę savimonę konfesinių sluoksnių buvo atmestas. Nepriimtina buvo ir jo siūloma pozityvistinė programa „Viso svieto mokslus lietuviams paduosiu", kurią 1859—1860 m. svarstė Maskvos universiteto lietuvių studentų būrelis. Jau tada Baranauskas kalbėjo apie tautos kultūrinio palikimo saugojimą:

Ir sužėlė mokslas kaip toj girioj medžias.
Išleisk sulą senų amžių — džius kaip medžias džiūsta.

Ir tik Maironis vos ne po pusės šimto metų su nauja jėga prabilo, kai Lietuvos ateities problemas buvo jau diferencijavę „Aušra", „Varpas", „Žemaičių ir Lietuvos apžvalga":

Į darbą, broliai, vyrs į vyrą,
Šarvuoti mokslu atkakliu!
Paimsim arklą, knygą, lyrą
Ir eisim Lietuvos keliu!

Kai 1902 m. Peterburgo „Labdaringosios lietuvių žemaičių draugystės" choras koncerte dėl cenzūros varžymo nesitikėjo galėsiąs sudainuoti carizmą smerkiančių Baranausko poemos „Kelionės Petaburkan" posmų „Nu, Lietuva, nu, Dauguva", Maironis parašė „Eina garsas Prūsų žemės, / Žirgus reiks balnoti". „Visi pajutę tą pačią melodiją ir tą pačią nuotaiką" [9]. Eilėraštis buvo išspausdintas „Tėvynės sarge" 1903, Nr. 11—12. Tos pačios Baranausko giesmės — lietuviškosios marselietės — garsiąją strofą, drąsiausiai visoje lietuvių poezijoje išsakiusią pasipriešinimą carizmo vedamai nutautinimo politikai:

Anei rašto, anei druko
Mums turėt neduoda,
Tegul, sako, bus Lietuva
Ir tamsi, ir juoda,

Maironis pratęsė „Jaunojoje Lietuvoje":

---

[9] VUBR, f. 1—D1112, l. 4 a.

Jau slavai sukilo nuo Juodmarių krašto.
Pavasaris eina Karpatų kalnais.
Po Lietuvą žiema. Nei žodžio, nei rašto. . .

Gal ir neprasminga būtų spėlioti, ar įkvėptąjį Baranausko tylos stebuklą, kai „Vidunaktyj taip tyku, kad girdi, kaip jaunas lapas ar žiedelis ant šakelių kraunas", galėjo pratęsti „Užmigo žemė. Tik dangaus / Negęsta akys sidabrinės", o — Baranausko aforizmą „Dažnai miške lietuvis, ko verkia, nežino" — Maironio būties akimirka „Ko man taip ilgu, ko man taip liūdna".

Maironio kontaktai su Baranausku — palyginti nedidelis, bet esminis, lemtingas etapas jo didžiulėje kūrybinėje biografijoje.

PRANĖ JOKIMAITIENĖ

MAIRONIO POEZIJOS TAUTOSAKĖJIMAS

Kiekvienoje tautoje yra poetų, kurių poezija plačiai pasklinda liaudyje, folklorizuojasi, virsta dainomis. Lietuvių tautoje šis reiškinys, prasidėjęs XIX amžiuje, tęsiasi iki šių dienų. Juk, be labai gerai žinomų liaudyje Strazdo, Valiūno, Vienažindžio, Aleknavičiaus ir kt. kūrinių, mielai dainuojami Salomėjos Nėries, Pauliaus Širvio bei kitų tarybinių poetų eilėraščiai.

Maironio poezijos, jo dainų tautosakėjimo kelias savitas, unikalus. Strazdo, Vienažindžio ir kitų senųjų poetų kūryba plito spontaniškai, natūraliai tarp beraščių valstiečių, jų eilės susiliejo su liaudies dainomis, nes savo pasaulėjauta ir poetika dar nebuvo atsiplėšusios nuo tautosakos. O Maironis — ryškios individualybės poetas, kurio poezija buvo tarsi „iš viršaus" nuleista į liaudį. Jau nuo XIX a. pabaigos pirmiems jo eilėraščiams kompozitoriai Naujalis, Sasnauskas ir kiti kūrė muziką, mokino pirmuosius besiformuojančius chorus. Jo dainas spausdino populiariuose dainynėliuose, eilėraščius — mokyklų vadovėliuose. Ir netektų čia kalbėti apie Maironio dainų tautosakiškumą bei santykį su tautosaka, jeigu jos iš profesionalių chorų repertuarų nebūtų taip plačiai pasklidusios po visą Lietuvą, jeigu nebūtų skambėjusios kiekvienoje valstiečio troboje, kiekviename kaimo jaunimo susiėjime, klojimų vakarėliuose, gegužinėse ir įvairiomis kitomis progomis. O liaudis, jas priėmus ir pamilus, išlaikė, puoselėjo ir skleidė jau savitomis, kolektyvinei kūrybai būdingomis priemonėmis.

Maironio dainos, pradėjusios skambėti XIX amžiuje, nenutilo iki šių dienų. Ypač jautriai ir gyvai jos suskambėjo tamsiais tautos gyvenimo laikotarpiais, kai reikėjo semtis gyvybės syvų, kovoti dėl savo egzistencijos. Tokie buvo carinės priespaudos laikai, baltalenkių okupacija Vilniaus krašte, fašistinė okupacija Lietuvoje.

Pavyzdžiui, turime daug pateikėjų, gyvenusių ir veikusių Vilniaus krašte, puikiai atsimenančių tas sunkias sąlygas, kuriomis

teko puoselėti lietuvišką kultūrą. O dėl jos kovojo pradinių mokyklų mokytojai, vargonininkai bei šviesesni kaimo žmonės. Antai septyniasdešimtmetė dainininkė Agota Žuraulienė, kilusi iš Margonių kaimo, Marcinkonių apylinkės, prisimena, kaip jų kaime mokytojas Krivelis organizavęs jaunimo chorą. Dainuodavę „Lietuva brangi", „Kur bėga Šešupė" ir kitas Maironio dainas. „Mes buvom keturios dainingos seserys,— pasakoja dainininkė,— ir vakarėliuose per pertraukas, kol tvarkydavo sceną, dainuodavom. Dainavom daug Maironio dainų". Ir iš tikrųjų dainininkė jas puikiai atsimena.

Kaip tvirtina muzikė Birutė Zalanskaitė, jos motina, Ona Trainavičiūtė-Zalanskienė, kilusi iš Ašašnykų kaimo, Kabelių parapijos, mokėjo daug Maironio dainų. Atitekėjusi į Mardasavo kaimą, išmokė šių dainų savo vyrą, paskleidė jas tarp jaunimo. Lenkai okupantai visokiais būdais stengėsi trukdyti lietuviškąją kultūrinę veiklą. „Vakarėliuose po vaidinimų arba per pertraukas, kai norėdavom uždainuoti „Lietuva brangi" arba „Lietuva, tėvyne mūsų", staiga užpūsdavom lempą, kad lenkų žandaras, budintis vakarėly, nepamatytų, kas pirmas pradėjo, nes pirmąjį nubausdavo",— prisimena Zalanskienė.

Marcinkoniškio Juozo Averkos teigimu, jų kaime Maironio dainos jau skambėjo XIX a. pabaigoje. Mat 1898 metais čia buvo atkeltas lietuvis klebonas Šoblickas, kuris su Liudu Gira, tuomet buvusiu klieriku ir atvažiuodavusiu atostogauti į Marcinkonis, jaunimą mokydavę lietuviškų giesmių ir dainų. Suorganizuotame chore dalyvavusi Averkos motina pasakojo, kad jame buvo mokoma Maironio dainų, kurias išmokusios choristės paskleisdavo po kaimus. Nemaža šių dainų išmokiusi daraktorė Agota Košėtaitė, vargonininkė Petrulytė.

Pietinio Vilniaus krašto kampelio kultūrinis gyvenimas būdingas visam Vilniaus kraštui: Maironio dainos čia buvo kovos priemonė, atoveiksmis prieš valdžios varomą nutautinimą.

Apskritai visoje XX a. pirmosios pusės Lietuvoje liaudies dainų gyvavimo tradicija dar buvo gana gyva, daugelyje šeimų tėvai su vaikais dainuodavo namuose įvairių švenčių progomis, nors repertuaras keitėsi: šalia Vaičaičio ir Vienažindžio dainų plito ir kitos literatūrinės kilmės dainos bei miesčioniški romansai. Taigi ir Maironio dainoms plisti buvo gera dirva. O ypač jos aktualiai suskambėjo Didžiojo Tėvynės karo metais. Jas dainavo lietuviai fašistų okupuotoje tėvynėje, pasitraukusieji į Tarybų Sąjungos gilumą bei išvežtieji į Sibirą.

Maironio, kaip ir kitų autorių, dainų tautosakos rinkėjai yra užrašę. Lietuvių liaudies dainų katalogo duomenimis, užrašyta 602 tekstai, iš kurių tik 125 su melodijomis. Tai palyginus su Strazdo ar Vienažindžio dainomis nėra daug. Tačiau tie užrašymai jokiu būdu nerodo tikrosios jų paplitimo padėties, nes daugelis rinkėjų, manydami, kad tai grynai autorinė kūryba, jų nefiksavo. Jie neįsiklausė į liaudies pritaikytas melodijas, nepastebėjo savotiškai pakeistų sufolklorintų tekstų. Todėl ir išvadose, daromose remiantis tik užrašytais kūriniais, yra tam tikras procentas reliatyvumo. Bet vis dėlto juose ženklios Maironio poezijos tautosakėjimo tendencijos.

Daugiausia Maironio dainų užrašymų randame ketvirtame šio amžiaus dešimtmetyje, maždaug 1930—1938 metais. Tai, be abejo, buvo intensyvus tautosakos rinkimo metas, tačiau tai rodo ir Maironio populiarumą. Po karo daugiausia užrašyta septintajame dešimtmetyje ir įpusėjus aštuntajam. Toliau mažėjantis Maironio poezijos užrašymų skaičius, be kita ko, gali rodyti ir jaunųjų rinkėjų sukauptą dėmesį į tradicines liaudies dainas, tarsi paliekant nuošaly naujoviškesnes literatūrinės kilmės dainas bei romansus, kaip menkesnės vertės kūrinius.

Geografiniu atžvilgiu užrašymai pasiskirstę taip pat netolygiai, nors užrašyta visoje Lietuvoje. Didžiausias variantų skaičius — Žemaitijoje, ypač Kretingos, Platelių, Plungės, Telšių, Raseinių, Tauragės apylinkėse. Tai šiek tiek stebina, kadangi Žemaitija ne toks dainingas kraštas kaip, pavyzdžiui, Aukštaitija. Matyt, Maironio kūrybos tradicija čia buvo stipri. Daug užrašyta vidurio bei šiaurės Aukštaitijoje. Čia vyrauja Kupiškio, Rokiškio, Subačiaus, Panevėžio, Pasvalio apylinkės. Kiek mažiau pietinių dzūkų ir Suvalkijos pusėje.

Pirmąjį Maironio tekstą rankraštiniuose dainų rinkiniuose randame užrašytą 1882 metais. Jo dainos plito ne tik iš knygučių, bet ir iš rankraščių — poemėlės „Lietuva" — bei pirmųjų laikraščių „Varpo", „Žemaičių ir Lietuvos apžvalgos".

Iš viso žinomi virtę dainomis 45 Maironio eilėraščiai. Tačiau 10 jų užrašyti tik po vieną kartą ir be melodijų. Tai „Iš Danutės akių", „Išvydau ją, kai vakarinė", „Sesute brangiausia, dėl savo vainiko", „Man, žinau, sopulingos čia ant žemės kelionės" ir kt. Kol neatsiras daugiau šių tekstų užrašymų bei užfiksuotų melodijų, jie dainomis nelaikytini.

Daugiausia užrašymų turinti daina yra „Eina garsas nuo rubežiaus" (116 var., iš kurių 28 su melodijomis). Ji perspausdinta

įvairiuose populiariuose dainynėliuose [1]. Tai, be abejo, prisidėjo prie jos paplitimo liaudyje. Tačiau labiausiai ji liaudžiai tapo artima dėl savo liaudiškos dvasios. Ji sukurta pagal tradicinių karinių liaudies dainų modelį: brolis išvyksta į karą, žada parnešti dovanų, „saulei leidžiantis" žūsta. Liaudis, ją pamėgusi, elgėsi kaip su tikra savo daina, t. y. pritaikė ją kolektyvinės kūrybos dėsniams. Jos tekstų varijavimas atitinka karinių liaudies dainų varijavimą.

Vienas būdingiausių liaudies dainų varijavimo dėsnių yra dainos sutrumpinimas, t. y. atsisakymas tam tikrų posmų, esančių daugiausia dainos pabaigoje arba net viduryje. Dažnai tai daroma nesąmoningai, paprasčiausiai primiršus tekstą, tačiau kartais toks dainos sutrumpinimas yra sąmoningas, rodantis tam tikrą dainininko kūrybinį polėkį, savitą dainos idėjinio turinio suvokimą. Tai žymu ir dainos „Eina garsas nuo rubežiaus" variantuose. Daugiau negu pusė šios dainos tekstų (63 var.) užrašyti pilni, o 16 var.— be paskutinio posmo. Kaip liaudies dainų, taip ir šios dainos sutrumpinimas nėra vien jos primiršimo atvejis. Lietuvių liaudies tradicinės karinės dainos paprastai užbaigiamos kario žuvimu („Saulė tekėjo, kai brolį nušovė, / Saulė leidos, kai laidojo"). Maironio dainos užbaigimas trečiuoju posmu — irgi įprastas kario žuvimo akcentas.

Analizuojant ir lyginant „Eina garsas nuo rubežiaus" užrašytus tekstus, pastebimos pastangos juos priartinti prie liaudies dainų poetikos. Keičiami liaudžiai tolimesni žodžiai, įvaizdžiai. Kaip ir karinėse dainose labai iškraipomi tikriniai vardai. Pavyzdžiui, Malburgas — variantuose vadinamas Melburnu, Jamburgu, Mamburgu, Hamburgu ir kt. Kaip karinių istorinių dainų, taip ir Maironio dainos atskiri variantai suaktualinami, priderinami prie tam tikrų istorinių situacijų. Antai 1 var. prasideda eilute:

Eina niemčiai nuo Berlyno LTR 3516(588);

Keičiamos ir kitos eilutės:

Daugel turtų pas germanus LTR 237(57);

Bonos mieste auksas žiba,
Šilkų pilnos skrynios LTR 3516(583).

[1] Lietuvių kariškos dainos / Surinko M. S. Žeminėlė.— Ryga, 1915; Oi dainos dainelės / Surinko Maldžiūnų Juzė.— 1921; Gražiausios ir mėgiamiausios sodiečių dainos / Surinko B. J-nė.— Kaunas, 1927; Lietuviški širdies balsai / E. Arvydas.— Tilžė, 1930.

Kyla 1918—1923 m. kovų arba net Didžiojo Tėvynės karo asociacijos.

Keičiamas dovanų motyvas. Liaudies dainose paprastai parnešama seserims „šilko kasnyką", „aukso žiedelį". Įvaizdis „diržą auksu lietą" liaudžiai neįprastas, todėl variantuose stengiamasi jo išvengti. Dainuojama apie „aukso skarą", „aukso žiedą", netgi „aukso branzalietą" — LTR 1058(216), 4261(21).

Tekstuose atsiranda liaudies mėgstamų deminutyvų. Tai ypač ryšku 3-čiajam posme, kur vaizduojama kario mirtis. Vietoje „mylimasis už tėvynę" dainuojama „mylimasis bernužėlis", „mano mylimas bernelis", „galvelę padėjo" (LTR 5132(120) ir kt.).

Maironio dainos neišvengė liaudies dainoms būdingo reiškinio — kontaminacijos, arba dviejų bei kelių dainų sujungimo. Kontaminacija, kuri neretai parodo liaudies dainų irimą, jų užmarštį (tokių atvejų yra daug), kartu atskleidžia ir dainininkų kūrybingumą, pastabumą, meninį jausmą. Dainos jungiamos išradingai, meniškai, pritaikant posmus, sukuriant jungtis, atmetant nepritinkančias eilutes. Tokie yra Maironio ir liaudies dainų sujungti tekstai.

Daina „Eina garsas nuo rubežiaus" jungiama su karinėmis dainomis. Įdomiausia kontaminacija su plačiai paplitusia tarptautine karine balade „Varnos atneša ranką". Lietuvių repertuare šios baladės istorija yra savita. Kondratovičius išvertė ją į lenkų kalbą, o S. Norkus jau lenkišką tekstą „atvertė" atgal į lietuvių. Kaip tik su šia suliteratūrinta versija ir sujungta Maironio daina. Kontaminuotų tekstų yra 6 variantai, užrašyti šiaurės Lietuvoje — Šiaulių, Žagarės, Kuršėnų, Panevėžio apylinkėse. Sujungimai nevienodi. 2 var. prasideda Maironio tekstu ir tik prie trečiojo posmo pridedama „Už giružės teka upė" — labai sutrumpintas „Varno" tekstas. Kiti 4 var. atvirkščiai — prasideda „Varno" dainos patrumpintu tekstu ir baigiasi dainos „Eina garsas nuo rubežiaus" paskutiniuoju posmu. Sukuriamas visai naujas gana sklandus tekstas:

Už giružės teka upė, tenai kaimas puikus,
Juodas varnas ten nutupįs ir last šaukia vaikus.

Gailiai kranke ir vaitoja, liūdnai lasinėja,
Snape laike balto ranko, ant jos žieds žėrėje.

— Iš kur, varne, tu atėjai, ir tie tava vaikai,
Iš kur šito ranko radai, kurio snape laikai?

— Už giružės kova buva, krauja daug tekėje,
Mylimasis už Tėvynę galvo ten padėjo. LTR 3116(348)

Kita labai paplitusi liaudyje Maironio daina — „Už Raseinių ant Dubysos". Jos užrašyta 52 var. (17 su ml.). Tačiau tai toli gražu neatspindi jos paplitimo. Nors ji žinoma visoje Lietuvoje, bet dažniausiai dainuojama vakarinėje jos dalyje. Užrašyti tekstai daugiausia sutrumpinti — praleidžiami trečias, kartais ketvirtas posmai („Aukštą dangų pamylėjo", „Blaivios akys, melsvos kasos..."). Tai taip pat nėra atsitiktinumas, o liaudies savotiškai „perfiltruotas" tekstas. Atmesti tie posmai, kurie paprastam žmogui sakytum svetimi, nesuprantami. Taip buvo elgiamasi su Strazdo, Vienažindžio tekstais. Taip prieita ir prie Maironio. Trečias ir ketvirtas „Už Raseinių ant Dubysos" posmai, kur poetas gilinasi į „geltonplaukių" vidaus pasaulį, liaudžiai atrodo tarsi nereikalingi, ir jų atsisakoma. Ten, kur jie palikti, dažnai neatpažįstamai iškraipomi.

Dainoje daug improvizacijos, keičiami atskiri žodžiai ir žodžių grupės. Pavyzdžiui, vietoje „Geltonplaukės puikios visos" dainuojama:

Lietuvaitės puikios visos	LTR 196(42),
Geltonkasės puikios visos	LTR 2946(19),
Ten mergelės geltonkasės	LTR 3950(136),
Geltonplaukės merguželės	LTR 3471(1160),
Trys seselės geltonplaukės	LTR 3254(11).

Ši daina taip pat kontaminuojama su liaudies dainomis. Ypač vykusiai sujungta su karine daina „Anoj pusėj Nemunėlio". Po dviejų Maironio dainos posmų, tęsiant žodžius „Kai užgieda uždainuoja, / Širdį taip graudina", prijungiamas antrasis karinės dainos posmas:

Nedainuokit, merguželės,
Tų graudžių dainelių,
Negraudinkit man širdelės,
Jaunam kareivėliui ir t. t. LTR 3989(265)

O štai Maironio dainos pagrindu sukurta visai nauja meilės daina, užrašyta iš Barboros Buivydaitės, Kretingos rajono, Rūdaičių kaimo gyventojos:

Už Raseinių ant Dubysos
Teka saulė, teka,

Geltonplaukės puikios visos
Šneka ten, oi šneka.

Šneka kalba meilius žodžius
Mylimajam savo:
— Vai berneli bernužėli,
Kurgi meilė tavo?

Kur tie žodžiai, priesaikėlės,
Kuriuos man kalbėjai,
O šiandieną šiandienėlę
Jų išsižadėjai? LTR 3802(26)

Liaudies pamėgta daina taip pat yra „Ar skauda man širdį". Jos užrašyta 40 var. daugiausia šiaurės rytų Aukštaitijoje. Pateikėjų teigimu, ją mėgdavusios dainuoti moterys pavieniui ką nors dirbdamos, norėdamos išlieti liūdesį, sielvartą. Šiuo kūriniu Maironis visiškai priartėjo prie liaudies dainų. Tik liaudies pamėgti našlaitės ir gegutės įvaizdžiai čia individualizuoti, giliau suvokti. Dainininkai savo ruožtu stengiasi ją suliaudinti. Tekstuose randame daug improvizacijos. Sukuriami liaudies dainoms būdingi nuolatiniai epitetai: „Gegutė raiboji kukuo miške" LTR 4816 (27). O pačios gegutės įvaizdis dainininkų fantazijoje sukelia mirties ir kapų motyvus. Pakeičiama pirmojo posmo 4-ta eilutė:

Ir, rodos, į kapą, į šaltą vadina LTR 892(11)

Daugiausia meninės išmonės randame paskutiniame posme, kur poetas panaudoja mitinį pasivertimo motyvą: našlaitė norėtų virsti gegute ir lakioti po girią. Įvairiai keičiama žodžių samplaika „lakiosiu vaitosiu":

Kukuosiu dejuosiu kaip tu po giraitę
LTR 807(1519)
Lekiosiu liūdėsiu kaip tu po girelę
LTR 892(31)
Dejuosiu vaitosiu ..... LTR 3116(2185)
Skrajosiu liūdėsiu ..... LTR 3114(428)

Šioje dainoje pastebima dar viena liaudies dainų varijavimo ypatybė — eilėdarinės struktūros keitimas. Penkiaeiliai Maironio dainos posmai, kurie apskritai būdingi vėlyvesnėms liaudies dainoms, ypač literatūrinės kilmės, paprastai dainininkų nelabai

mėgstami ir keičiami į keturių eilučių posmus. Atitinkamai pakinta ir melodija. Štai kaip skamba 1932 m. J. Dovydaičio užrašytas tekstas:

Ar skauda man širdį, oi ne, oi ne,
Gegutė graudena kukū miške.
Kukuoja, dejuoja ir širdį graudina.
Ir taip man apsako slapčia.

Ir žmonės atšalę nuėjo toliau,
Kad, rodos, man būtų vienai lengviau,
Tik gaila man būtų vien rūtų darželio,
Tik vieno kaip uosio bernelio. LTR 1829(2074)

Esti atvejų, kai keičiamas skiemenų skaičius eilutėje. Tai būdinga dainai „Ten, kur Nemunas banguoja". Keletas jos variantų sujungti su literatūrinės kilmės daina „Pasakyki, tu lietuvi" ir, matyt, priderinta jos melodija. Taikantis prie šios dainos Maironio teksto eilutė pailginama. Daina skamba šitaip:

Pasakyki, tu lietuvi,
Kur taip ilgai užtrukai,
Už aukštųjų kalnužėlių
Vargdienėlius raminai.

Ten, kur Nemunas banguoja
Tarp kalnų, plačių laukų,
Broliai vargdieniai dejuoja
Nuo senųjų jau laikų.

Ten apleistos pilys griūva
Ant kalnų aukštų aukštai,
Milžinų ten kaulai pūva,
Verkia jų žili kapai.

Girios ūžė ten, minėjo
Praeities didžius laikus,
Gal lietuvis netikėjo,
Kad lenkų belaisvis bus. LTR 1025(148)

Dingstis įvairiausiems iškraipymams, perkūrimams yra humoristinis Maironio eilėraštis „Tupi šarka ant tvoros". Sukuriami visai nauji nutolę nuo originalo variantai. Pavyzdžiui, Antazavės apylinkėse dainuojama:

Atskrido šarkelė
Į kiemelį mūsų.
Atsistojo ant varčios,
Nenustabdo uodegos.
Kraipo raito taip gražiai,
Sako, būsią čia piršliai.

Šarkele mylima,
Kur mielasis man yra,
Ar rytuose, vakaruose,
Pietuos, ar šaltuos žiemiuos?
Uodegytę pakraipyk,
Visą praudą pasakyk. LTR 70(3435)

O Marcinkonyse sukurta nauja talalinė:

Tupi šarka ant tvoros,
Nenulaiko uodegos.
Klausia nūn senbernėlio,
Ar bernaut nenusibos. LTR 2909(242)

Savitą vietą užima du Maironio kūrinėliai, kuriuos būtų galima pavadinti liaudies dainų sekimais. Tai „Trys sesutės grėbė šieną" ir „Jau pavasaris atėjo". Pirmasis kūrinys — „Jaunosios Lietuvos" poemos V giesmėje įterpta Rainių Onytės daina. Patsai poetas ją sukūrė kaip liaudies dainą, nusižiūrėjęs į karines dainas. Tačiau menine jėga „Trys sesutės grėbė šieną" toli gražu neprilygsta kūriniui „Eina garsas nuo rubežiaus". Liaudyje ji nelabai paplitusi, užrašyta vos keletas variantų.

Dainos „Jau pavasaris atėjo" užrašymų gausu — net 57 tekstai, iš kurių 13 su melodijomis. Daina įterpta poemėlėje „Lietuva". Tekstas išspausdintas Vaižganto „Lietuvių literatūros paskaitose" [2]. Ši daina poetine struktūra, poetiniu žodynu labai artima XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios sukurtoms žinomų ir nežinomų poetų sentimentalioms gamtinės tematikos dainoms apie metų laikus, laukų darbus, paukštelius, darželius. Maironio kūrinys, daugiausia paplitęs Aukštaitijoje, tiesiog įsiliejo į pastarųjų dainų tarpą. Susipynė įvaizdžiai, prijungti atskiri gamtinių dainų motyvai. Tekstų variantuose daug improvizacijos. Kaip ir visose liaudies dainose, susidaro atskiros variantų grupelės — versijos.

[2] *Tumas J.* Lietuvių literatūros paskaitos: Draudžiamasis laikas. „Apžvalgos" grupė. Jonas Maironis-Mačiulis.— K.— M., 1924.

Paties savotiškiausio likimo susilaukė Maironio daina „Graži, tu mano brangi tėvyne". Galima drąsiai sakyti, kad pastaruoju metu nerastumėm nė vienos šitaip plačiai paplitusios dainos, dainuojamos nuo pat jos sukūrimo iki šių dienų. Ją ėmė dainuoti visi lietuvių visuomenės sluoksniai, visa tauta iškilmingesnėmis progomis, didesniuose žmonių susibūrimuose: jubiliejuose, įvairiuose paminėjimuose, net per laidotuves. Dainuojant prisilaikoma Maironio teksto ir Naujalio sukurtos melodijos. Todėl ir jos užrašymų nedaug, nes tautosakos rinkėjai ją laikė autorine kūryba. Šios dainos tekstų įvairumą daugiau sąlygojo ne liaudies „įsikišimas", o skirtingi šaltiniai, iš kurių ji plito.

Pastebimos trys dainos versijos. Pirmajai priklausytų ilgi, po 15 posmų užrašyti variantai, atitinkantys 1891 m. spausdintą „Varpe" eilėraštį. Kadangi rasti tik 2 užrašymai, sunku pasakyti, ar liaudyje jie buvo dainuojami, ar tik nusirašyti iš „Varpo" bei Naujalio rankraščių (1 var. užrašytas su melodija). Kitą versiją sudarytų jau gerokai sutrumpinti aštuonių posmų variantai, artimi išspausdintiems populiariuose dainynėliuose („Lietuva brangi, mano tėvyne"). Liaudyje ši versija daugiausia plito XX a. pirmajame ketvirtyje. Šios versijos tekstai labai skiriasi nuo išspausdintųjų „Pavasario balsuose". Ir trečiąją, labiausiai paplitusią versiją sudarytų jau „Pavasario balsų" tekstai, kurie dainuojami iki pat šių dienų. Dainuojant pastaruoju metu paprastai praleidžiami 4-tas, 6-tas, 7-tas posmai.

Pažvelgus keletą labiausiai suliaudėjusių Maironio kūrinių, peršasi kai kurios išvados.

Maironio kūriniai visoje Lietuvoje buvo ir tebėra plačiai dainuojami iki šių dienų visų lietuvių visuomenės sluoksnių. Jaunoji karta, kaip ir apskritai liaudies dainų, jų mažai bedainuoja, išskyrus „Graži, tu mano brangi tėvyne", kuri įgijo tautos himno statusą.

Pakliuvusi į liaudies lūpas, Maironio poezija folklorizavosi, t. y. plito veikiama jau kolektyvinės kūrybos dėsningumų. Susikūrė daugybė tekstų variantų bei jų grupių, vadinamų versijomis. Individualūs poetiniai įvaizdžiai buvo keičiami liaudies dainų stereotipais, pašalinami kai kurie liaudžiai svetimesni posmai, tekstai kontaminuojami su liaudies dainomis. Maironio kūrinių pagrindu sukuriamos naujos dainos bei romansai. Maironio tekstams buvo pritaikomos liaudies dainų bei romansų melodijos arba sukuriamos naujos. Todėl keičiama kūrinių eilėdara: pasikeičia skiemenų skaičius eilutėse arba eilučių skaičius posmuose.

Toks Maironio kūrinių perdirbinėjimas gali atrodyti savavaliavimu, nepagarba poetui. Bet yra atvirkščiai. Tik pripažinusi poetą savu, sutapatinusi jo ir savo mintis bei jausmus, liaudis pasisavino jo kūrybą ir pati kūrybinį procesą tęsia toliau. Tačiau tuo nesibaigia Maironio ir liaudies kūrybos sąsaja. Kiek patsai poetas iš jos sėmėsi, kaip ją naudojo, kokie gilesni ryšiai siejo jį su tautosaka — būtų jau kitos temos objektas.

VYTAUTAS LANDSBERGIS

MAIRONIS IR MUZIKA

Ėmusis tokios temos, tenka svarstyti, ką reiškė muzika Maironiui ir ką jis davė muzikai. Istoriškai konkrečiai — lietuvių muzikai. Tiedu aspektai galėtų būti ir ne ką tesusiję: pavyzdžiui, įsivaizduotinas poetas, neturįs didesnio sąlyčio su muzikos menu; jis rašo eilėraščius, kurie dėl savo turinio tinka kompozitoriams, virsta dainomis. Betgi Maironio atveju tie aspektai, atrodo, buvo stipriai susiję. Muzika jam buvo didelės reikšmės dalykas — girdimas, juntamas ir gyvenime, ir poezijoje. Juoba daina, dainos žanras. Ir muzikus turėjo traukti ne vien žodinis Maironio eilių turinys, bet ir skambumas, muzikalumas, patogumas dainuoti. Aišku, tokia teigiama savybė nemažina grynai poetinio įkvepiančio jo eilių svorio, bet, manau, kad tais laikais (ir ypač Lietuvoje!) poezija dar tebebuvo ir **skambėjimas**, neatskiriamas nuo žodinės, grafinės ir kitokios eilių semantikos.

Tapęs miestiečiu, Maironis mėgo namų muziką: fortepijoną, dainavimą. Jaunystėje, be abejo, gimtąją liaudies dainą. Ir vėliau dainuodavo — pats dainuodavo — anuometinį populiarų repertuarą, ilgėdavosi gimtųjų vietų su jų dainomis. Štai jo, Peterburgo dvasinės akademijos profesoriaus, 1897 m. laiškas: „Atsisėdau prie rašomojo stalo dirbti kasdieninio paprasto darbo, tačiau protas šį kartą atkakliai atsisakinėjo man paklusti; mintis kaip paukštis skrido kažkur toli toli... į gimtąją šalį, į Dubysos pakrantes, po pažįstamais stogais!..

Kur banguoja Nemunėlis, kur Dubysa miela plaukia,
Ten Lietuva mano miela, ten ir širdį mano traukia!

<...> Ar atsimenat, Ponia, tą vakarą, sodą, upeliuką ir tą kūdrą, kurioje varlės kurkė? Jau gerai nebeprisimenu, ką ten dainavome..." [1]

[1] Švyturys.—1972.— Nr. 21.— P. 11.

1919 ar 1920 m. vasarą, pasikliaujant V. Čiurlionytės-Karužienės pasakojimu, Maironis viešėjęs Skapiškyje ir sykį vakare, irstydamasis laiveliu po ežerą, nepaprastai gražiu balsu dainavęs „Plaukia sau laivelis" ir kitas dainas [2].

Kaune Maironis turėjo gerą fortepijoną, smuiką, savotišką muzikinį saloną. Čia skambėdavo vėlgi populiaresnė, tačiau rimta ir nuotaikinga romantinė muzika, kaip antai F. Šopeno noktiurnai (minimi ir Maironio poezijoj). Visa tai nėra be ryšio su Maironio poezijos muzikalumu. Šį ne visai tikslų žodį reikėtų suprasti kaip plačią — giminingą muzikai — Maironio ritmų, asonansų, prozodijos resursų skalę. Čia ne tik „Varpai" (ar panašūs atvejai), kur skambesys tiesiogiai susijęs su kitais poetinio turinio aspektais. (Antai tolydinė galinga ritmika: „Išsisupus plačiai. . .") Čia ir juntami — esu tuo įsitikinęs — eilių tempo kitimai, išretinimai bei sutankėjimai, kone girdima, net akimis teskaitant, alsavimo, atodūsio dinamika:

Išvydau ją, kai vakarinė. . .

Praeisiu, kaip verdą verpetai. . .

Visa tai galėtų būti specialaus tyrinėjimo tema — Maironio eilių intuityvioji muzika. Kitas klausimas, kokia gi muzikos vieta poeto pasaulėžiūroje, jo išpažįstamose estetinėse ir etinėse vertybėse? Pažvelkimė, kas yra Maironiui žmogaus laimė:

. . . jei kada sapnuoja
užburtas pasakas ir amžinas dausas,
kai stygos virpančios jo sielai sudainuoja
ar rūta kvepiančias prisimena kasas.

Taigi — einant atgal nuo paskutinės eilutės — meilė, m u z i k a ir archetipinis žmonijos sapnas apie amžino gėrio šalį. Muzika iš tiesų ir tegali geriausiai, daugiausiai pasakyti apie tuodu kitu, tarpusavy juoba artimu dalyku.

Muzikos reikšmę žmogui, kultūrai Maironis ypatingai teigia visur, kur kalbama apie d a i n a s. (Gal ir ten, kur jo eilėse žmogui prabyla gamtos muzika, pavyzdžiui, miškai, ošiantys apie senovę ir dabartį.) Liaudies dainas Maironis, kaip regis, labai mylėjo, idealizavo, keleriopai akcentuodavo jų reikšmę.

Tėvynės dainos, jūs malonios. . .

[2] Užrašyta 1981.12.22.— V. L.

— taip teigiama estetikos ir etikos vienybė, įkūnyta lietuviškoje dainoje, liaudies dainų kultūroje. „Mūsų gražios ponios“, atsižadėjusios, pamiršusios, nebevertinančios viena — dainų grožio, praranda ir kita — natūralų brolišką žmonių ryšį.

Ten močiutė užlingavo
raudomis mane...

— čia daina, graudi kaip rauda, įkūnija giliausią poeto ryšį su Tėvyne ir tauta; ir jis tai suvokia kaip lemtį — nuo kūdikystės, nejučiomis... Stebėtinai panašiai yra kalbėjęs M. K. Čiurlionis: „Kompozitoriai <...>, būdami savo Tėvynės sūnūs, gauna iš savo tėvų drauge su krauju savo dainų meilę ir dažnai, patys nejausdami, mėgsta jų būdą ir ypatybes“.

Na, ir Tėvynės identifikacija, geografinė, etnografinė... „Ten, kur Nemunas banguoja...“, „Kur bėga Šešupė..., čia skamba po kaimus Birutės daina“. Iš tiesų nerasi kitos šalies, kur po kaimus būtų skambėjus — jau veik šimtą metų! — daina apie Birutę. Šis Lietuvos tapatybės ženklas (minimas ir „Tėvynės dainose“) apima daug ką: dainą, istoriją, istorinę poeziją, virtusią daina, grįžusią į liaudį. Panašiai Maironis žinojo jau ir savo poeziją grįžtant, anonimiškai sklindant („niekas manęs neminės“). Kita vertus, taip ryškėja Lietuvos esminiai ženklai Maironio sampratoj: gamta, istorija, d a i n a. Ji turėjo ir po šalis plačiausias aidėti, skambėti, skelbdama apie Lietuvą, simbolizavo visą tautos kultūrą.

Ir pats Maironis kūrė dainas. Ankstyvoji, neužrašytoji arba nebrangintoji poeto kūryba iš karto rado savo žmones, virto dainuojamomis dainomis. (Jis tą žinojo — liudija J. Tumas-Vaižgantas.) Gal jau tas jaunatviškas eiles, o vėliau išties nemaža brandžios poezijos Maironis kūrė būtent d a i n a v i m u i. Apie tai liudija pavadinimai, toli gražu ne šiaip sau metaforiški, kai kada ir struktūra (priedainiai, duetas), ir net vienas kitas žinomas faktas.

Antai Maironio „Lyrikoje“ su visais „Pavasario balsų“ redakciniais variantais randame: dukart „Dainą“ („Ar skauda man širdį“, „Už Raseinių“), dukart „Senovės dainą“ („Oi, neverk, matušėle“, „Eina garsas“), dar vieną „Dainą apie senovę“, „Putino dainą“, „Tautišką dainą“, „Jaunimo giesmę“, dukart „Marijos giesmę“, du giesmės variantus „Aušros vartų Marijai“...

Iš žinomų faktų priminsiu du. „Kur bėga Šešupė“ atsiranda — pasidaro žinoma — jau 1898 m. ir iš sykio su gaida. Tai privatus užsakymas Česlovui Sasnauskui, Peterburgo šv. Kotrynos baž-

nyčios vargonininkui ir lietuviškų vakarų dalyviui, suharmonizuoti šią dainą pagal pridedamą melodiją (iš E. Dausinaitės, A. Smilgos svainės, laiško Č. Sasnauskui). Tai daroma su Maironio žinia arba tiesiog jam pageidaujant, mažų mažiausia, žinant apie gaidą. Galėjo būti ir taip, kad gaida gimė kartu su žodžiais arba net anksčiau, kad buvo niūniuojama, kai poetas rašė eiles. Jis juk nenorėjo ir neskelbė eilėraščio, tiktai sykiu su muzika — kaip dainą — gerokai vėliau, 1902 m. „Žinyčioje".

Č. Sasnauskas sukūrė dvi dainas „Kur bėga Šešupė": vieną paprastutės, elementarios medodijos, matyt, tą gautąją suharmonizavęs, o kitą skambią, himnišką, kurią ir dabar pažįstame. Pirmoji pasirodo antrąsyk kaip „Tautiška daina" 1905 m. „Pavasario balsuose" (be natų) ir — tuo pačiu pavadinimu! — „Šaltinyje" (1907, Nr. 1) bei Č. Sasnausko „Lietuviškoj muzikoj". Aišku, su Maironio žinia, jam ir tekstą gerokai perdirbus, praplėtus.

Pastarajame leidiny, Č. Sasnausko kūrinių serijoje, pasirodė ir „Jau slavai sukilo" net trimis versijomis, vienareikšmiu tiesioginiu pavadinimu: Himnas. Jau XIX a. paskutiniame dešimtmety lietuvių inteligentijai rūpėjo himno problema. A. Baranausko daina „Nu, Lietuva, nu, Dauguva" su protesto, pasipriešinimo ir vilties žodžiais vis dar skambėdavo kaip himnas lietuvių studentų, kitos miesto inteligentijos, net kaimo jaunimo suėjimuose (prisiminkime sceną iš Vaižganto „Pragiedrulių"). Betgi ne viskas joje beatitiko laiko dvasią. Dar anksčiau, negu V. Kudirka rašo ir skelbia — su gaida ir harmonizacija! — „Tautišką giesmę", Maironis įteikia Juozui Naujaliui himno žodžius „Jau slaviškos šalys iš miego pakilo..." Sukurtai Naujalio dainai, tiksliau, jos autografui žuvus (sudeginta laukiant kratos; laimei, liko nuorašas, 1963 m. paskelbtas JAV), tik po keliolikos metų vėl turime Č. Sasnausko dainą pagal naujai redaguotus žodžius. Tai būtent „Himnas", kurtas ilgesnį laiką, bene nuo 1905-ųjų metų, tikriausiai šiuo pavadinimu atspindintis ir poeto neatsisakytas intencijas. O prieš tai dar buvo „Kur bėga Šešupė", antrojoje publikacijoje, kaip matėme, siūlanti visuomenei „Tautiškos dainos" pavadinimą ir paskirtį.

Neaplenkė Maironio nė minėtoji A. Baranausko daina. Tai visai tiksliai žinomas atvejis, kai Maironis kūrė eiles, taikydamas jau esamai gaidai. „Senovės dainą" jis ir paskelbė 1903 m. su nuoroda visiems „Tėvynės sargo" skaitytojams: „Gaida kaip: „Tu Lietuva, tu Dauguva, pasilikit sveikos". To teksto, pritaikyto melodijai, buvo prašę peterburgiečiai lietuviai. Dainą chorui tuoj sukomponavo naujas tenykštis muzikas Mikas

Petrauskas, o vėliau, ko gero, revoliucijos peripetijose prarado natas, todėl nepaskelbė. (Juodraštis yra išlikęs.) Bet žmonės jau dainavo naujus Maironio žodžius, nebežinodami nei melodijos, nei kompozicijos autorių; veik po dvidešimties metų dainą „Eina garsas" iš naujo harmonizavo chorvedys S. Navickas.

Maironio „Raštų" (t. 1, 1987) komentaruose klaidingai nurodomi kiti du kompozitoriai, neva naudoję šiuos žodžius — Č. Sasnauskas ir J. Naujalis. Tą reikia atitaisyti, o sykiu patikslinti dar porą dalykų. Populiariausią, ligi šiol giedamą „Marija, Marija" sukūrė Č. Sasnauskas (komentaruose — tik A. Kačanauskas). „Kur bėga Šešupė" savo ruožtu yra sukomponavęs ir J. Naujalis, „Tupi šarka" — ir J. Gruodis, o „Tu girele, tu žalioji" — ir Ignas Prielgauskas. „Už Raseinių" — J. Naujalis.

Maironis siūlė plunksną stambesniems muzikos žanrams — „nūdienės tematikos" muzikinei dramai „Kur išganymas", istorinei operai „Nelaimingos Dangutės vestuvės" — bet buvo ir liko d a i n i u s. Pats tą suvokė. Pažvelkime, kokia reikšminga poeto atributika jo eilėse: tai l y r a ir k a n k l ė s. Rapsodo — dainiaus — vaidilučio instrumentai. B e n d r a t a u t i s, klasiškas — ir t a u t i n i s muzikos, dainų kūrybos pradas. Kankles įsitaisė Kaune prie durų, kad garsas ženklintų, pas ką įeinama.

Daug lietuvių muzikų kūrė pagal Maironio žodžius. Daugybė jo eilių — kai kurios kompozitoriams padedant, kai kurios ir mėgėjams pritaikius kokią gaidą — virto liaudies dainomis. Statistika čia irgi būtų įdomi (tik autoriui šįsyk rodėsi ne tokia svarbi) ir keltų naują klausimą — kodėl taip netolygiai?

Maironis — tam tikro laikotarpio kompozitorių mėgstamas poetas, dainų tekstų autorius. Tai jo metas, lyrinės patriotinės poezijos aktualumo metas. Tada jis daugelį inspiravo, ir geriausias Č. Sasnausko, J. Naujalio dainas bei chorus žymi tokia autentika bei populiarumas, su kuriais nepigu būtų buvę varžytis kad ir kokio talento vėlesniems lietuvių kompozitoriams. (Savotiškas pavyzdys — mūsų laikų faktūriniai papildymai, peraranžavimai, ne ką tepridedantys senoms J. Naujalio, Č. Sasnausko dainoms, o būtent nuskriaudžiantys autentiką). Iš tiesų, dar Maironiui gyvam esant, palyginti nebedaug kas ėmėsi jo tekstų. Muzika, nepastovi mylimoji, apleidžia senstantį poetą. Tačiau Maironio poezija ir n e t i e s i o g i a i veikia lietuvių muziką, visą kultūrą. Visus nejučiom auklėja jo mintis, jo poezijos įskiepytas dvasinis žygio pradas. Žinoma, tai ir epochos reikmė, bet Maironio konkretizuota. Jau tuo pat metu, kai Maironio poezija byloja apie žygio ilgesį, Čiurlionio muzika teigia analogišką žmogaus vertę:

dvasios galią, didybę, kitokio pasaulio troškimą. Kai jaunesnė poetų karta suskanta ieškoti prarasto didvyrių epo, bent jau buvusių herojinių liaudies dainų (juk ne baudžiauninkų raudos lydėjo bočius į Žalgirį, prieš mozūrus ar švedus), Juozas Gruodis skelbia reikalingumą lietuviams herojinės muzikos, kviečia — kaip Muzikos mokyklos direktorius — šią profesiją pasirinkusį jaunimą: „Apsišarvoję mokslu stokim į darbą, kam krūtinės nešaltos!"

Maironio žodžių gal ir nebesąmoningos parafrazės čia aiškios (ypač iš „Jaunimo giesmės"), juoba aiški pozityvių kvietimų, idealų tąsa.

O dabar — nejau Maironis neinspiruoja lietuvių kompozitorių? Kažin, ar taip galima būtų sakyti. Jo baladės ne kartą stimuliavo lietuvių programinę simfoninę muziką („Jūratė ir Kastytis", „Čičinskas"), Maironio žodį rasime B. Kutavičiaus, G. Kuprevičiaus kūryboje. Bet ir ne tai svarbiausia. Ar ne iš Maironio dvasios kyla tie, kurie panūsta, drįsta ir net pajėgia prikelti kokį prūsų, jotvingių ar dar senesnį senelį iš kapų milžinų? O ir tie, kurie pasirinkę apolonišką muzikos lyrą eina tiesiu, valingu darbo keliu, kuriems Tėvynė yra konkreti jų gyvenimą įprasminanti atrama? Be Maironio etikos pamokų kažin ar jie būtų išaugę.

GENOVAITĖ NAVAŠINSKIENĖ

MAIRONIO MEMORIALINĖ BIBLIOTEKA

Knyga Maironio gyvenime užėmė svarbią vietą: buvo reikalinga ir apšvietai, ir širdžiai. Pagarba spausdintam žodžiui atėjo iš vaikystės, iš tėvų namų. Mokymosi metai, dėstytojo darbas, smalsumas ir poeto siela — visa tai skatino kaupti tiek mokslinę literatūrą, tiek beletristiką, tiek religinius leidinius.

Daugelį knygų Maironis buvo įsigijęs gyvendamas Peterburge, nes čia tam buvo palankios sąlygos. L. Giros teigimu, iš šio miesto Maironis parsigabenęs didelę ir vertingą biblioteką, kurią „nuolat rūpestingai didino, tam negailėdamas jėgų" [1]. Iš tikrųjų išlikusioje jo bibliotekoje nemaža Peterburge išleistų knygų. Tačiau karo metais viską teko palikti Kaune ir persikelti į Vašuokėnus. O 1918 m. sugrįžęs, Maironis maža ką teradęs: knygos okupantų buvo ne tik grobstomos, bet ir barbariškai naikinamos. Matyt, dėl to poeto knygų lentynose iš kai kurių raštų rinkinių telikę po vieną kitą knygą. Biblioteką reikėjo atstatyti, papildyti, leidinius naujai įrišti. Taip joje bus atsiradę tų pačių autorių vienodo pavadinimo įvairių metų spaudinių. Žinoma, ne viską pavyko vėl įsigyti. Vis dėlto 1926 m. Maironio namuose Kaune, Muziejaus gatvėje Nr. 5, biblioteka talpinta šešiose spintose.

Maironis buvo pageidavęs, kad po jo mirties Aleksote, naujame name, į kurį taip ir nespėjo persikraustyti, būtų įsteigtas muziejus. Todėl, rašytojui mirus, didžioji jo palikimo dalis ten ir buvo pergabenta, o kai kas, be abejo, išdalyta.

1936 m. imta rūpintis muziejaus įrengimu. Nutarta ekspoziciją išdėstyti ten, kur Maironis su seserim Marcele Mačiulyte nuo 1910 m. iki mirties gyveno (nors ir su pertraukomis), — Muziejaus gatvėje (dab. Rotušės a. 13). Maironio daiktai vėl gabenami atgal. Daugelį jų Marcelė atidavė muziejui, tačiau dalis galėjo ir pradingti arba patekti į asmeninius archyvus, tuo labiau kad išsamaus aprašo nebuvo, o ir gautieji eksponatai pilnai nesuinventorinti. Pats Maironis kokio nors savosios bibliotekos katalogo ar sąrašo nėra palikęs.

[1] *Gira L.* Maironio muziejus // Literatūros naujienos.—1937.— Nr. 6.— P. 3.

Įsteigtojo muziejaus neaplenkė ir Antrojo pasaulinio karo audra. S. Lipnius, 1944 m. paskirtas dirbti muziejaus sekretoriumi, Mokslų Akademijos Lietuvių literatūros institutui pranešė radęs duris atplėštas, eksponatus išblaškytus [2].

Muziejuje turima medžiaga 1946—1948 m. vėl suregistruojama. Registracijos knygoje Maironio bibliotekos spaudiniai sužymėti 1—27 ir 60—1627 eilės numeriais, iš viso 1595 vienetai. Tačiau ligi šiol jų išliko daug mažiau, nes 1950—1955 m. 573 egzemplioriai buvo perduoti į LTSR Mokslų Akademijos specfondą, 1 — į LTSR Vidaus reikalų ministerijos archyvą, o dar 5 nurašyti vėliau, tikrinant fondus [3]. Be to, muziejaus archyve nepavyko surasti dokumentų dar dėl 13 pavadinimų periodinių spaudinių, 6 Maironio bei 2 kitų autorių knygų likimo. Inventoriaus knygose nesilaikyta vieningos įrašų sistemos, ypač registruojant daugiatomius veikalus, konvoliutus, periodiką, o ir atžymos apie autografus bei dedikacijas rašytos pieštuku.

Apie Maironio biblioteką yra rašęs profesorius V. Žukas. [4] Jis ir naudojosi 1946 m. muziejaus inventorine knyga. O čia kalbėsime tik apie tą bibliotekos dalį, kuri šiuo metu saugoma LTSR literatūros muziejuje. Jai muziejaus darbuotojos jau yra parašiusios mokslinius pasus, parengtas ir katalogas (tuo rūpinosi R. Mažukėlienė, V. Paplauskienė, G. Navašinskienė). Maironio bibliotekoje dabar yra 795 vienetai spaudinių. Vienetu čia laikomi skirtingų pavadinimų darbai, to paties pavadinimo atskiri egzemplioriai, kiekvienas raštų, enciklopedijos ar žodyno tomas, to paties leidinio dalis, išspausdinta atskira knyga, tęstinių bei periodinių leidinių numeriai, vienodo pavadinimo skirtingų metų leidiniai, įvairių autorių atskiri veikalai konvoliutuose, pavieniai keleto lapų spaudiniai, atspaudai iš periodikos, jos priedai.

Biblioteka visų pirma yra darbinė. Joje nemaža įvairių mokslo sričių knygų, religinių spaudinių, kuriuose dažniausiai aptinkame darbo pėdsakų: išrašų, pabrauktų sakinių ir pastraipų, įrašytų pastabų. Bet nestokojama ir beletristikos. Knygos įvairiomis kalbomis. Nors pagal dešimtainę bibliografinę sistemą griežtai suskirstyti leidinius sunkoka, nes kai kurie iš jų įvairiatemiai, religiniai dažnai siejasi ir su filosofija, ir su etika, istorija, netgi medicina, bet apytikriai Maironio bibliotekos sudėtį galėtume parodyti tokia lentele:

---

[2] LTSR literatūros muziejaus kanceliarijos archyvas, f. 2, ap. 1, sg. vn. 5.

[3] Ten pat, f. 3, ap. 1, sg. vn. 30, 41, 48, 49, 63, 74, 317.— Senosios inventoriaus knygos, eksponatų perdavimo bei nurašymo aktai.

[4] Bibliotekų darbas.— 1987.— Nr. 10.— P. 28.

Eil. Nr.	Bibliografinė teminė klasifikacija	Kalbos vienetai	Lietuvių	Rusų	Baltarusių	Latvių	Lenkų	Vokiečių	Prancūzų	Anglų	Italų	Lotynų	Suomių	Hebrajų	Dviejų k.	Trijų k.	Keturių k.
1.	Filosofija. Sociologija. Logika	22	5	5			2	5	2			3					
2.	Istorija. Etnografija	34	5	4			15	5	3	1					1		
3.	Valstybė. Teisė	11		10	1												
4.	Gamtos mokslai. Matematika. Medicina	12	2	3			3	3	1								
5.	Filologija (vadovėliai, žodynai ir kt.)	43	12	4			2		2		1	1	2		12	5	2
6.	Grožinė literatūra	217	47	51	1		36	29	51			1		1			
7.	Menas	51	45	2											4		
8.	Religija	281	3	1		1	93	15	12		1	155					
9.	Informaciniai leid. Bibliografija	43	6	21			12	1	3								
10.	Periodika. Tęstiniai leidiniai	71	15	1			1	9	1			39			5		
11.	Varia	10	4	2			2		1			1					
	Iš viso:	795	144	104	2	1	166	67	76	1	2	200	2	1	22	5	2

Pirmiausia pažiūrėkime, kokie paties Maironio darbai išlikę jo bibliotekoje. Dabar čia — 38 vienetai vienuolikos pavadinimų spaudinių: 36 grožinės kūrybos knygos, vienas literatūros istorijos vadovėlis, vienas religinio turinio spaudinys. Turimos šios Maironio poezijos ir dramų knygos: „Terp skausmų į Garbę" (Tilžė, 1895), „Pavasario balsai ir Kur išganymas" (Peterburgas, 1905; Kaunas, 1913), „Jaunoji Lietuva" (Kaunas, 1907), „Mūsų vargai" (Vilnius, 1913), „Reseinių Magdė" (Vilnius, 1918; Kaunas, 1921), „Čičinskas" (Kaunas, 1919), „Kęstučio mirtis" (Kaunas, 1921), „Z nad Biruty" (Kaunas, 1924; 18 egz.), „Vytautas pas kryžiuočius" (Kaunas, 1925; 9 egz.)[5]. Išlikęs Maironio „Raštų" penktasis tomas: „Trumpa visuotinės literatūros istorija" (Kaunas, 1926) bei darbas, už kurį jam suteiktas teologijos daktaro laipsnis (Praelectiones de justitia et jure quas habit in Caesarea Romano — Catholica ecclesiastica Academia Petropolitana Joannes Matsulevicz, Theologiae Moralis et Pastoralis Professor.— Petropoli: Officina typographica J. A. Mansfeld, 1903). Dar randame Maironio „Jaunosios Lietuvos" vertimą į lenkų kalbą, išleistą Vilniuje 1920 m. (2 egz.).

Matome, jog nėra pirmojo „Pavasario balsų" leidinio (1895), „Apsakymų apie Lietuvos praeigą" (1891 ir kitų metų), iš paties poeto parengto „Raštų" penkiatomio (1926—1930) išlikęs, kaip minėta, vienintelis tomas. Kažin, ar tų knygų neturėta, ar jos tik nepateko į muziejų.

Iš kitų pasaulietinio turinio spaudinių reikia išskirti didžiausiąją dalį — beletristiką. Su Maironiui padovanotomis knygomis ir jo kūriniais priskaičiuojame 217 vienetų: 63 autorių atskiri leidiniai, viena rinktinė, dvi antologijos. Maironio domėtasi įvairių tautų ir laikotarpių kūriniais. Su vienais, matyt, susipažinta dar gimnazijoje, kiti skaityti Peterburge, kai kas iš naujo peržiūrėta dėstant literatūros kursą.

Lietuvių grožinės kūrybos leidinių išlikę tik 17 (su dedikuotaisiais, apie kuriuos bus kalbama atskirai). Maironio įsigyta keturių autorių darbai: M. Valančiaus „Antano tretininko pasakojimas" (Vilnius, 1906), M. Dagilėlio „Dainos — dainelės" (Kaunas, 1909), J. Žiliaus-Jonilos „Palemonas ir jo padermė", „Lietuviškasis karalius ir jo giminė", „Brūtėnas ir Vaidevutas", „Gelionas ir Kurkas" (Klaipėda, 1928, 1929), Žemaičių Antano [A. Žmuidzinavičiaus] „Lietuvos keliais" (Bruklinas, 1921). Ne

[5] Kadangi šiame tome spausdinamas ir Maironio bibliotekos katalogas, čia leidiniai smulkiau neaprašomi.

tik vyresniųjų, bet ir amžininkų ar jaunesniosios kartos rašytojų darbų maža. Tai stebina, nes Maironis negalėjo nesidomėti lietuvių kultūros bei literatūros raida, gerai buvo susipažinęs su praeities rašytojų kūryba, o su daugeliu savojo meto literatų buvo pažįstamas, susitikdavo, bičiuliavosi.

Daugiau esama rusų rašytojų knygų: 6 autorių 36 vienetai (originalo kalba). Yra A. Puškino, kurį Maironis vadino „Didžiausiu rusų poeta", „Raštų" antrasis, penktasis, septintasis ir dešimtasis tomai, išėję Peterburge 1887 m., ir kito, atrodo, 1903 m. leidimo 1—8 tomai. Maironio namuose saugomas N. Gogolio dvylikos tomų „Raštų" (Peterburgas, 1900) rinkinys, I. Gončiarovo „Raštų" (Peterburgas, 1899) vienuoliktasis ir dvyliktasis tomai, kuriuose Maironis yra pasižymėjęs atskiras pastraipas, M. Lermontovo „Raštų" (Peterburgas; Maskva, b. m.) dvitomis, išlikęs L. Tolstojaus romanas „Prisikėlimas" (Ryga, 1927), A. Amfiteatrovo kūrinių.

Lenkų literatūros tėra dviejų rašytojų veikalų: B. Pruso romanai „Lėlė" (Varšuva, b. m.), „Faraonas" (Varšuva, 1901) ir J. Slovackio „Raštai" (Varšuva, 1900), kurių tituliniuose lapuose yra Maironio autografai. Nėra A. Mickevičiaus kūrinių, bet sunku patikėti, kad Maironis jų neturėjo.

Maironį žavėjo vokiečių klasikinė literatūra, kurią dažniausiai jis skaitė irgi originalo kalba. Išlikusios dešimties autorių 26 knygos. Bibliotekoje — dešimt H. Heinės „Rinktinių raštų" tomų (Miunchenas ir Leipcigas, 1923). Iš J. V. Gėtės „Raštų" dviejų leidimų — vieno penktasis ir šeštasis tomai (Leipcigas, b. m.), o kito trečiasis — dešimtasis tomai (Berlynas; Leipcigas; Viena; Štutgartas, b. m.). Apie abu šiuos kūrėjus Maironis yra nuoširdžiai atsiliepęs savo „Trumpoje visuotinės literatūros istorijoje" [6]. Yra F. Šilerio „Rinktinių raštų" pilnas leidinys — keturi tomai (Leipcigas, b. m.), matome H. Zudermano, G. Hauptmano, kitų autorių kūrinių.

Maironio bibliotekoje nemaža prancūzų rašytojų knygų: 11 autorių 49 spaudiniai. Didžiausią dalį (40 vienetų) sudaro nuotykių literatūra: P. Salio (P. Sales) ir G. Gyp (Gabrielle de Janvill) romanai bei pjesės, leistos Paryžiuje XIX a. pab.—XX a. pr. Tose knygose yra Maironio pabrauktų eilučių, kai kur pažymėta: „Très interèssant" (labai įdomi). Perskaityta P. Ž. Beranžė (P. J. de Béranger) „Dešimt naujų dainų" (Paryžius, 1857), o šios knygos turinyje pažymėti eilėraščiai: „Sudie, Mari Stiuart",

---

[6] *Maironio* Raštai.— K., 1926.— T. 5.— P. 203, 214.

„Sugrįžimas į tėvynę", „Dovana liaudžiai". Įsigytas Ž. Sand „Markizas de Vilmeras", M. Prevo (M. Prevost) romanai „Šonšetė" ir „Moters laiškai" (abu Paryžiuje, b. m.), kitų autorių kūrinių. Visi jie originalo kalba, tik Moljero „Mizantropo"— vertimas į lietuvių kalbą (vertė P. Kvietkauskas, išleista Kaune 1921 m.).

Anglų klasikus Maironis skaitė daugiausia rusų kalba. Dėmesį patraukia itin gerai poligrafiškai Peterburge 1895 m. išleista knyga — D. Miltono „Prarastasis rojus ir Sugrąžintasis rojus". Jos tituliniame puslapyje — Maironio autografas. Įsigyta leidinių ir iš serijos „Didžiųjų rašytojų biblioteka", redaguotos S. Vengerovo. Visų pirma tai visi penki V. Šekspyro kūrinių tomai (Peterburgas, 1902—1904). D. Bairono tritomio (Peterburgas, 1904) išlikusios tik antroji ir trečioji knygos. Kiti leidimai — jau vėlesniųjų metų, lietuviški, bet Maironis juos, matyt, vertino, nes knygose „Otelas" (Vilnius, 1924) ir „Venecijos pirklys" (Vilnius, 1928) vėl matome jo autografus. O štai H. Velso romano „Sapnas" (Ryga, 1927, rusų k.) viršelyje toks Maironio įrašas: „Nuobodi ir dėl savo tendencijos skaityti nepatartina".

Dar gimnazijoje Maironis skaitė antikinę literatūrą. Išlikęs Homero „Iliados", rusų kalba išleistos 1878 m. Maskvoje, antrasis tomas. „Odisėja" — lietuviška, daug vėlesnio, 1921 m. leidimo (išversta J. Ralio, išleista Kaune, tituliniame lape yra Maironio autografas; muziejus tą knygą gavo 1980 m.). O štai lotyniškose Ovidijaus „Metamorfozėse" (Lipsiae, 1878) Maironis užrašęs: «Уч. V класса И. Мацулевичь». Įdomus leidinys — Sofoklio „Antigonė", į lietuvių kalbą išversta Jurgio Šaulio, spausdinta 1903 m. Tilžėje. Šioje knygoje irgi yra Maironio parašas.

Dantės „Dieviškoji komedija" — lenkų kalba (Varšuva, 1925), portugalų rašytojo L. Kamoinso epinis veikalas „Luziadai", irgi išleistas Varšuvoje 1890 m. Pastarojoje knygoje yra Maironio parašas. Maironis pasirašęs ir persų poeto Firdousi (Abu'l Kasimo Manzuro) kūrinio „Rustemas ir Zorabas" (Kaunas, 1931) viršelyje bei suomių epo „Kalevala" (Kaunas, 1922) tituliniame lape. Dar turėtas rinkinėlis „Latvių poetai", rusų kalba išleistas 1931 m. Rygoje, norvegų rašytojo H. Ibseno drama „Visuomenės šulai", versta A. Janulaičio, vienas kitas mažiau žinomų autorių darbelis. Tai ir visi grožinės literatūros leidiniai, iki mūsų dienų išlikę Maironio bibliotekoje.

Kitas nemažas šios bibliotekos skyrius — filologijos darbai. Jų 43 vienetai. Pats seniausias kalbinis leidinys — K. Sirvydo „Dictionarium trium lingvarum", išspausdintas 1713 m. Vilniuje.

Beje, senųjų žodynų (įvairių kalbų), išleistų iki 1900 m., čia apskritai nemaža.

Maironio autografą matome A. Baranausko ir H. Vėberio „Lietuvių rytiečių tekstuose" (Veimaras, 1882), kurių paraštėse — Maironio įrašai. Jo domėtasi Imperatoriškosios mokslų akademijos Peterburge 1898 m. rusiškai išleistomis A. Baranausko „Pastabomis apie lietuvių kalbą ir žodyną". Turėjo Maironis ir dar vieną, jau kitokio pobūdžio A. Baranausko darbą — „Apie transcendentinę progresiją bei žmogaus proto skalę ir jėgą" (Varšuva, 1897, lenkų k.). Jis buvo įsigijęs E. Volterio parengtą ir Peterburge 1886 m. išleistą knygą „Lietuviškasis M. Daukšos Katekizmas", atidžiai studijavęs (įrašyta nemaža pastabų) Petro Kriaušaičio (J. Jablonskio) „Lietuviškos kalbos gramatiką" (Tilžė, 1901) bei K. Būgos rūpesčiu 1911 m. Peterburge išėjusią K. Jauniaus „Lietuvių kalbos gramatiką". Maironiui visada rūpėjo lietuvių kalbos ir tautos likimas. Tą rodo ir bibliotekoje esančios knygos: J. Bodueno de Kurtenė „Lietuvių alfabeto klausimas Rusios valstybėje ir jo išsprendimas" (Krokuva, 1904, lenkų k.), Z. Liackio pranešimas IX Rusijos archeologų suvažiavime „Lietuvių kalbos reikšmė, sprendžiant klausimą apie Rusios kilmę" (Panevėžys, 1893, rusų k.).

Iš literatūros istorijos, teorijos bei kritikos darbų matome Vaižganto paskaitų leidinį „Antanas Baranauskas" (Kaunas, 1924), M. Biržiškos „Mūsų raštų istoriją" (Kaunas, 1925), A. Jakšto darbą „Ekspresionizmas dailėje ir poezijoje" (Kaunas, 1921), E. Volterio parengtą „Lietuvišką chrestomatiją" (Peterburge išleista 1901, 1904 m.), suomių kalba A. R. Niemio „Lietuvių literatūros istoriją" (Helsinkis, 1925), P. Augustaičio disertaciją „Lietuvybės elementai lenkų romantizme" (Krokuva, 1911, lenkų k.), L. Dodė (Daudet) „Literatūros mokslo tyrinėjimus" (Paryžius, 1927, prancūzų k.), A. Bužolto (Bougeault) „Trumpą istorinę ir chronologinę prancūzų literatūros apybraižą nuo jos pradžios iki mūsų dienų" (Paryžius, 1892, prancūzų k.). Dar yra ir viena kita autorių Maironiui padovanota filologijos mokslo knyga.

Lotynų kalbos Maironio mokytasi iš J. Chodobajaus ir P. Vengerovo vadovėlio rusų kalba „Lotynų kalbos stilistika" (Maskva, 1876), įsigyta jo P. Penkausko parengta „Lotynų kalbos gramatika" (Kaunas, 1928), dviejų tomų „Lotynų—lenkų kalbų žodynas" (Vilnius, 1841—1844).

Maironis yra naudojęsis ir kitais įvairiais žodynais, kaip antai: «Полный российско-французско-немецкий словарь» (Mask-

va, 1826), „Dictionnaire français—polonais" (Berlynas, 1872), „Słownik polsko—francuzki" (Berlynas, 1874), „Dokładny słowniczek polsko—niemiecki i niemiecko—polski" (Leipcigas, 1889) ir kt. Pastarajame Maironis pieštuku užrašęs penkių posmelių savo eilėraštį „Alpių akyvaizdoje".

Toliau vardijant bibliotekos temines grupes pagal leidinių gausumą, reikia sustoti prie istorinių knygų. Gerai žinoma, kad istorija Maironiui — ne tik mokslas, bet ir atgaiva, didžiavimosi tauta pamatas ir poeto įkvėpimo šaltinis.

Paminėsime svarbesniuosius veikalus iš 34 išlikusiųjų. Pačios didžiausios apimties ir seniausias jų — T. Narbuto „Lietuvių tautos senovės istorija" — devyni tomai, lenkų kalba išleisti Vilniuje 1835—1841 m. Kitas XIX a. vidurio veikalas — M. Strijkovskio „Lenkijos, Lietuvos, Žemaitijos ir visos Rusios kronika" (Varšuva, 1846, lenkų k.). Taip pat žymių Kijevo universiteto profesorių veikalai: V. B. Antonovičiaus „Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės istorijos iki XV amžiaus vidurio apžvalga" (Kijevas, 1878, rusų k.), kur Maironis yra įrašęs savo pastabų, ir N. Daškevičiaus „Pastabos apie Lietuvių—Rusų valstybę" (Kijevas, 1885, rusų k.), irgi su Maironio įrašais. Dar reikėtų pažymėti L. Dobrovo darbą „Atviras žodis apie svarbiausius mūsų vidinio gyvenimo įvykius per paskutinius dvidešimt penkerius metus (1855—1880)" (Peterburgas, 1880, rusų k.), S. Ptašickio parengtą „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Žemaičių kroniką" (Vilnius, 1907, lenkų k.), K. Skirmuntaitės knygą „Mindaugas, Lietuvos karalius" (Varšuva, 1909, lenkų k.). Yra ir to laikotarpio Lietuvos mokslininkų bei visuomenės veikėjų J. Paršaičio (Gabrio), V. Gaigalaičio, J. Purickio, P. Penkausko darbų.

Iš Maironio įsigytų filosofijos srities leidinių, kurių kartu su sociologijos bei logikos klausimams skirtomis knygomis yra 22 vienetai, pirmiausia pažymėtini Marko Tulijaus Cicerono, Romos politinio veikėjo, filosofo, garsaus oratoriaus, veikalų leidiniai lotynų kalba: „Oracijos T. Anijui Milonui, M. Marcelui, K. Ligarijui, Karaliui Dejotarui" (Lipsiae, 1880) ir „Trys knygos apie pareigas" (Lipsiae, 1881).

Kad Maironis rimtai domėjosi filosofijos dalykais, rodo ir pabrauktosios knygų vietos, ir išrašai lapeliuose, ir pastabos paraštėse. Vieną kitą jų pacituosime. Rusiškame „Filosofijos terminų žodyne" (Kijevas, 1872), kuriame nemaža Maironio pastabų, yra pabrauktas ir toks teiginys: „Laisvė galima tik esant protui, be proto galima tik savivalė, bet ne laisvė" (p. 472). Bet Maironis, kaip teologas, negalėjo nepasižymėti ir tokių eilučių iš ir-

gi rusiškos P. Linickio „Filosofijos mokymų apžvalgos" (Kijevas, 1874): „Šiame pasaulyje nėra nieko pastovesnio, kaip religinės idėjos, niekada jų nepraraskite, o jeigu praradote, tai sugrįžkite prie jų" (p. 290).

Maironio skaityta J. Miulerio (Müller) „Grožio gamtoje ir mene filosofija" (Maincas, 1897, vokiečių k.), V. Katreino (Catrein) veikalas vokiečių ir lenkų kalbomis „Moralės filosofija" (Friburas, 1899 ir Varšuva, 1904), A. Furžė (Farges) „Laisvė ir pareiga" (Paryžius, 1902, prancūzų k.), Nodė (Naudet) „Nuosavybė, kapitalas ir darbas" (Paryžius, 1898, prancūzų k.), netgi A. Bebelio „Moteris ir socializmas" (Maskva, 1905, rusų k.).

Kaip išsilavinęs žmogus ir pilietis, Maironis privalėjo būti gerai susipažinęs su įstatymais. Todėl jo bibliotekoje teisės leidinių randame 10 knygų. Juose nagrinėjama teisės istorija bei teorija, skelbiami įvairūs įstatymai ir potvarkiai. Čia matome tokias knygas rusų kalba, kaip: Dankvarto „Pilietinė teisė ir visuomeninė ekonomija" (Peterburgas, 1866), „Rusijos Imperijos įstatymų sąvadas" (Peterburgas, 1896), „Lenkijos Karalystės gubernijų pilietiniai įstatymai" (Peterburgas, 1875), K. Pobedonoscevo „Civilinės teisės kurso" dvi dalys (Peterburgas, 1896), „N. M. Muravjovo potvarkių dėl 1863 m. sukilimo numalšinimo rinkinys" (Vilnius, 1866). Prie šios grupės knygų priskirtinas ir pats seniausias Maironio bibliotekos leidinys — „Trečiasis Lietuvos Statutas", išleistas Vilniuje apie 1600 m. Nors neišliko titulinių jo lapų, trūksta pabaigos, vis dėlto 608 puslapiai teksto mus pasiekė. Nemaža pabraukimų ir įrašų byloja, jog šia knyga naudotasi daugelio, kol ji pateko ir į Maironio namus.

Įvairiapusė Maironio lektūra. Bibliotekoje yra ir kitų mokslų (matematikos, gamtos, medicinos), ir meno srities leidinių. Gyvendamas Peterburge, poetas domėjosi istoriniais, architektūros paminklais, muziejuose sukauptomis vertybėmis. Tuo tikslu įsigytas „Ermitažo paveikslų galerijos katalogas" (Peterburgas, 1892, rusų k.). Galimas dalykas, kad tokių leidinių turėta ir daugiau, nes ir vėlesniais metais, išleidus du tomus po aštuonis sąsiuvinius „Visuotinės meno istorijos" (parengta K. Jasėno, spausdinta Mintaujoje 1923—1931 m.), Maironis visus juos įsigijo.

Be abejo, Maironiui reikėjo ir įvairių informacinių leidinių. Naudotasi dvidešimt dviejų tomų „Didžiąja enciklopedija" (Peterburgas, 1900, rusų k.), „Lietuviškąja enciklopedija" (Kaunas, 1931—1932), stambiu vokiečių kartografiniu spaudiniu „Bendrasis atlasas" (Leipcigas, 1910, vokiečių k.), adresų knyga „Visas Peterburgas 1899 m." rusų k., prancūzišku „Vadovu po Berlyno

apylinkes ir Potsdamą" (Berlynas, 1896/97) ir kitais. Įdomus leidinys bibliotekoje — lenkų kalba Vilniuje 1895 m. išleisti „Pasivaikščiojimai po Vilnių ir jo apylinkes".

Iš periodikos matome „Dirvos", „Dirvos — žinyno", „Kalbos", „Lietuvių tautos", „Vaivorykštės" numerių, lenkiškas „Bibliografines žinias" bei kitų leidinių lenkų, lotynų, prancūzų, vokiečių kalbomis, kurių nemaža dalis religiniai.

Bibliotekoje daug ir religinių spaudinių, nagrinėjančių filosofijos klausimus, moralę bei etiką, bažnytines apeigas, pamokslų sakymo bei kitokių dvasininko pareigų atlikimo problemas. Tai T. Akviniečio, A. de Ligorio, A. Tankerėjaus, J. Gaumės ir kt. darbai, daugiausia lotynų ir lenkų kalbomis. Bene seniausias — „La Sainte Bible" (Varšuva, 1817).

Vienas kitas religinis leidinys patvirtina, jog Maironis kurdavo įkvėpimo pagautas, eilėmis išliedamas džiaugsmą ir sielvartą, ir tie posmai mus žavi nepaprastu minties ir jausmo gilumu. Štai spaudinyje „Ordo Divini officii persolvendi sacrique peragendi..." (Roma, 1926) Maironis yra užrašęs: „Aš be tavęs, kaip be lietaus išdžiuvus žemė, / Tuščia iš ilgesio rankas į erdvę tiesiu / Joj net šešėlio tavo mielo nepaliesiu, / O ateitis... ar tik vienuolio laimę lemia. // Į dvi šali mus nubloškė žiaurus likimas / Nei viens kitam draugais sau rankų nepaduosi, / Silpnybės valandoj viens kito nepaguosi / Tik praeities kankins beširdis atminimas". Skaitai toliau visus keturis posmus ir jauti tragiškąjį Maironį. Kitame to paties pavadinimo spaudinyje skubria rašysena lyg vienu atsikvėpimu sukurta ir užrašyta satyra „Veiklus ministrų kabinetas". Ir jau senatvei lenkiant, vėl leidinyje „Ordo Divini..." (1930) Maironis paliko eilėraštį „Vakaro mintys".

Galbūt tvarkydamas biblioteką, nukentėjusią karo metais, o gal ir vėliau, jau galvodamas apie savo vardo muziejų, Maironis dalį leidinių naujai įrišo, knygų nugarėlėse paprašęs įspausti inicialus „JM", o kai kuriuose įrašė autografą arba uždėjo antspaudą „Pral. J. Maironis Zem. Dvasinės Seminarijos Rektorius", dar kitur — nedidelį ovalo formos asmeninį spaudą su įrašu „Jan Maculewicz" ir kryžiaus ženklu. Autografai įvairūs: *Maironis, Prelatas J. Maironis, J M, Maculewicz, Jan Maculewicz, Z księg J. Maculewicza.* Tačiau datų prie šių parašų beveik nėra. Leidinių su autografais Maironio bibliotekoje priskaičiuojame šimtą. Vienaip ar kitaip pažymėtos knygos, Maironio įrašai jo bibliotekos spaudiniuose, pabrauktos vietos dar reikalauja atskiro nuodugnaus tyrinėjimo.

Šiuo tarpu apsistosime prie Maironiui padovanotųjų leidinių su autografais bei dedikacijomis. Tai iš šešiasdešimt vieno asmens bei dviejų organizacijų 1882—1931 m. gautos knygos: grožinių kūrinių — 16, spaudinių su natomis — 13, mokslo darbų — 24, religinės literatūros — 21.

Sprendžiant pagal atsiminimus, išlikusias vizitines korteles, Maironio namuose Kaune yra lankęsi rašytojai L. Gira, J. Tumas-Vaižgantas, A. Jakštas-Dambrauskas, M. Vaitkus, K. Žitkus-V. Stonis, P. Vaičiūnas, Vydūnas, J. Tysliava, O. Milašius, J. Herbačiauskas, muzikai A. Kačanauskas, J. Naujalis, M. Petrauskas, T. Brazys, visuomenės bei valdžios atstovų. Todėl ir dovanotų leidinių galėjo būti daugiau.

Vienas pirmųjų dovanotų grožinių leidinių — Krokuvoje 1907 m. pasirodęs almanachas „Gabija", kurį Maironiui dedikavo J. Herbačiauskas: „Wielmożny Ks. Maculewicz. Prof. Akademii Duchownej in Petersburgu" ir įspaudas „Od Autora". Antroji pagal dovanojimo laiką grožinė knyga būtų O. Milašiaus „Poemos" (Paryžius, 1915, prancūzų k.), kurias įteikdamas autorius užrašė: „A notre cher et grand poète national le prelat J. Maculevičius-Maironis respecteux hommage de Oscaras V. Milošas 10/VI 1919" („Mūsų brangiam ir didžiam nacionaliniam poetui prelatui J. Maculevičiui-Maironiui su pagarba autorius Oskaras V. Milošas"). Šią knygą Maironis perskaitęs, pabrauktos kai kurios eilutės, keletas žodžių išversta į lietuvių kalbą. Didelę įtaką Maironio kūryba ir asmenybė turėjo K. Žitkui-V. Stoniui, todėl knygą „Ašarėlės" autorius dedikuoja savo „Mylimiausiam Mokytojui". L. Gira irgi žavėjosi Maironio kūryba, bičiuliavosi su juo, o dovanodamas knygas „Paparčio žiedas" ir „Aš deklamuoju" užrašė: „Tautos Pranašui — Dainiui", „Jaunosios Lietuvos poezijos pirmatakui Maironiui".

Artimai bendravo rašytojai ir kaimynai Maironis ir J. Tumas-Vaižgantas. Tačiau iš Vaižganto kūrybos tėra 1931 m. sveikinant su Jono vardadieniu dovanoti „Kelionių vaizdai". Užtat randame dar tris leidinius su šio rašytojo autografais: Valančiaus M. „Pastabas pačiam sau", jo paties „Lauryną Ivinskį" ir „Joną Maironį-Mačiulį". Užrašydamas pastarąją knygą, Vaižgantas lyg ir atsiprašo: „Maironie! Atleisk, kad duodamas daug gera, neaplenkiau nė to, kas bloga. Mano atsidėjimas darbui tegul pareiškia, kiek daug aš vertinu — Maironį".

Randame taip pat po vieną Vydūno, J. Tysliavos, M. Vaitkaus, Alės Sidabraitės, V. Vencienės, K. Zupkos, K. Alytos, J. Kairiūkštienės-Vichertaitės kūrybos leidinį, padovanotą autorių.

Kaip pagarbos lietuvių poetui ženklą savo darbų Maironiui yra įteikę ir kitų tautų žmonės. Štai bibliografas I. Kisinas „Lietuvių atgijimo dainiui“ skiria „Lietuvių literatūros antologiją“ hebrajų kalba, o baltarusių leidyklos Peterburge darbuotojai, dovanodami baltarusių kalba išspausdintą V. Marcinkevičiaus apysaką „Gaponas“, išvardiję Maironio profesinius titulus, vadina jį „neturtingųjų, užguitųjų baltarusių draugu“.

Bibliotekoje išsaugota autografuotų spaudinių su natomis, kurių daugiausia Maironiui padovanojo, vadindamas jį savosios „sielos įkvėpėju“, A. Kačanauskas, vieną kitą — J. Naujalis, M. Petrauskas, T. Brazys ir kiti.

Literatūros bei kultūros, kalbotyros, istorijos, visuomenės mokslų, filosofijos, pedagogikos bei psichologijos, medicinos, matematikos, muzikos teorijos darbų Maironiui dovanojo Kauno universiteto dėstytojai, politikai, dvasininkai, gyvenę ne tik Lietuvoje, bet ir kitur. J. Ambrazevičius Maironiui yra užrašęs savo ir J. Griniaus vadovėlį „Visuotinės literatūros istorija“, K. Būga — „Aistiškus studijus“, M. Račkauskas — „Nuomonių bei posakių knygelę“ (lotynų k.) ir T. Livijaus „Hanibalo žygiavimą“ (lotynų k. su lietuviškais paaiškinimais). Savo darbą „Mūsų kalbos matematiškumo ir reformos reikalu“ Maironiui paskyrė ir Z. Žemaitis. Gauta universiteto docentų V. Lazersono, J. Vabalo-Gudaičio, P. Penkausko, visuomenės veikėjų F. Kemėšio, J. Gabrio, J. Purickio knygų.

Iš Romos į Kauną atkeliavusi knyga apie Maironį — Dž. Salvatorio „Lietuvių literatūrinio atgimimo veikėjai“ (t. 1, Roma, 1931, italų k.) su autografu: „Al molto Reverendo Mons. Mačiulis-Maironis Primo Poeta della Lituania risorita l'autore di questo piccolo studio scritto alla ombra delle mura di Roma. Roma, aprile 1931. G. Salvatori“ („Didžiai Gerbiamam Monsinjorui Mačiuliui-Maironiui, Didžiausiam Lietuvos poetui, skiria šio mažo etiudo, parašyto Romos sienų šešėlyje, autorius. Roma, balandis 1931, Dž. Salvatoris“). Iš Helsinkio gauta R. Olerio (Öller) studija „Daktaras Jonas Basanavičius“ (Helsinkis, 1926, suomių k.), kurią tikriausiai bus atsiuntęs ten dirbęs J. Savickis.

Religinių knygų Maironiui yra dovanoję studijų draugai, darbo kolegos. Tarp jų — leidiniai su Maironio jaunystės bičiulių A. Vytarto ir J. Šimaičio autografais.

Tokios būtų pradinės žinios apie Maironio biblioteką. Muziejaus darbuotojai ir toliau rūpinasi, kad visa, kas yra susiję su poetu, sugrįžtų į jo namus, kad Maironio memorialinis palikimas būtų prieinamas ir mokslininkams, ir lankytojams.

PRANCIŠKA GENEVIČIŪTĖ

MAIRONIO PAVEIKSLAS AMŽININKŲ ATSIMINIMUOSE

Visapusiškiau pažinti įžymiojo lietuvių poeto Maironio asmenybę, priartėti prie jo charakterio esmės, geriau įsižiūrėti į jo gyvenimo kelio vingius padeda amžininkų atsiminimai. Bet sistemingiau juos rinkti pradėta tik pokario metais, kai nuo Maironio mirties jau buvo praėję beveik du dešimtmečiai. Nors per tuos metus neliko daugelio poetui artimų žmonių, tebegyveno dar nemaža tų, kam teko jį matyti, susitikti, klausytis jo paskaitų, kur nors su juo keliauti. Įdomių pasakojimų apie Maironį užrašė buvusi LTSR Mokslų Akademijos Lietuvių kalbos ir literatūros instituto rankraštyno vedėja Marija Grigaitytė, vasaros ekspedicijų metu lankydamasi poeto gimtinėje — Pasandravy, Bernotuose, Betygaloj.

Mano pateikiami atsiminimai apie Maironį pradėti rinkti 1968 m., kai, studijuodama VVU Kauno vakariniame fakultete, rašiau kursinį darbą „Maironis kauniečių prisiminimuose". Ta proga buvo užrašyta dešimties pateikėjų, daugiausia humanitarinės krypties žmonių, pasakojimai apie jų pažintį su poetu. Tai režisieriaus A. Sutkaus, aktorės A. Kubertavičienės, dailininko J. Janulio, skulptoriaus A. Aleksandravičiaus, poeto Vinco Stonio ir kitų prisiminimai. Vėliau (1971—1976 m.) „Vagos" leidyklos pavedimu ėmiau plačiau respublikoje ieškoti Maironį pažinojusių žmonių: jo giminaičių, auklėtinių ir bičiulių.

Visuomeninė atmosfera ir kultūrinė situacija šiam darbui tada nebuvo palanki. Į Maironį dažnai žiūrėta pabrėžiant jo „idėjinį ribotumą", klerikalinį veiklos pobūdį. Nestigo nuomonių, ypač tarp dvasininkų, kad atsiminimų apie Maironį rinkimas nieko gera neduos, kad šitaip galima pakenkti geram poeto vardui, sumenkinti jo atminimą. Pretekstą tam gal buvo davęs ir kaunietis Z. Toliušis, pokario metais esą K. Korsako pavedimu rinkęs prisiminimus, formuluodamas juos kaip temą „Maironis ir moterys". Tai gąsdino ir priešiškai nuteikė kai kuriuos poetą pa-

žinojusius žmones. Todėl nelengva buvo juos įtikinti, kad šitai daroma mūsų literatūros mokslo labui ir poeto asmenybės gilesniam pažinimui. Tuo patikėję amžininkai geranoriškai prabildavo, pasakodavo, ką atminė ir ką buvo girdėję iš kitų. Nurodinėjo adresus, tarpininkavo, patys rašė. Kai pasakojimą užrašydavau, prašydavo ateiti dar kartą, paskaityti, ką esu užrašiusi, šį tą patikslindavo arba išbraukdavo. Patys užrašę atsiminimus atsiuntė nemaža buvusių Maironio auklėtinių Kauno kunigų seminarijoje.

Užrašant atsiminimus, dažnokai krisdavo į akis tam tikras pasakojimo vienpusiškumas, tendencinga jo linkmė. Vieni bandė vaizduoti Maironį kaip nepaprasto tyrumo asmenybę, be jokių ydų, silpnybių, lyg pakylėtą nuo buities, suidealintą. O kiti priešingai — pabrėždavo jo aukštą padėtį, ištaigius pobūvius, vinto mėgimą, pinigų kaupimą bei palankumą moterims. Bet objektyvūs faktai ir atsitikimai, kuriuos buvo patyrę pateikėjai, sugriaudavo iškeltąją tendenciją, atskleisdavo poeto asmenybę tikroviškųjų situacijų ir santykių fone. Atsiminimų autoriai nebandė daryti kokių apibendrinimų, o tik pasakojo konkrečius atvejus iš savo asmeninės pažinties su Maironiu.

Atsiminimų pateikėjus pagal artimumą poetui būtų galima skirstyti į tris grupes: a) artimi giminės; b) geri bičiuliai, daugiausia meno žmonės; c) kunigų seminarijos auklėtiniai bei universiteto klausytojai. Pasitaikė ir keletas vienkartinio susitikimo bei „pažinties iš tolo" atvejų, kuriuose kartais išryškėja labai charakteringų ir įdomių poeto asmenybės bruožų (pvz., A. Miškinio, J. Žemaičio pasakojimai).

Maironis gyveno antrame savo namo aukšte su seserimi Marcele, jos pagalbininkėmis ir nuolat iš eilės čia mokslus ėjusiais Lipčių vaikais bei tolimesniais giminaičiais. Svarbus ar beveik centrinis asmuo namuose (be Maironio) buvo Marcelė, savo gyvenimą sujungusi su brolio likimu. Ant jos pečių laikėsi namų ūkio priežiūra, ruoša, valgio gaminimas ir giminaičių auklėjimas. Tarp poeto svečių garsėjo Marcelės „midus", gamintas pagal ypatingą receptą, kurio ji niekam neišduodavusi. Marcelė rūpinosi ne tik materialiniais buitiniais namų reikalais, bet ir saugojo brolio dvasininko gerą vardą ir autoritetą. Ji nelabai mėgusi, kad namuose dažnai svečiuotųsi jaunos moterys, esą gali pasklisti kalbų ir pakenkti prelato geram vardui. Renkant atsiminimus, vienas pateikėjas tvirtino, kad Maironio miegamajame, lovos gale, kabojęs spalvotas paveikslėlis „madonos", labai panašios į vieną jauną moterį, kartais atsilankančią svečiuose.

Pasakojo, kad Marcelė į tą „madoną" kreivai žiūrėjusi ir, kai tik Maironis mirė, nežinia kur ją išnešusi ar sunaikinusi.

Seseriai Marcelei iki jos gyvos galvos Maironis paliko ir savo namą bei turtą. Jos dėka išliko ir buvo išsaugota per karą bei pokario metus Maironio memorialinis ir literatūrinis palikimas — baldai, paveikslai, knygos, rankraščiai, fotonuotraukų albumai, net vizitinės kortelės, atvirukai, kvietimai. Gaila, kad ilgai gyvenusios poeto sesers Marcelės niekas nepaprašė parašyti arba papasakoti atsiminimų apie brolį.

Kiti poeto namiškiai nebuvo nuolatiniai. Vieni išeidavo, jų vietą užimdavo kiti. Keitėsi ir nuomininkai, ir išlaikytiniai, ir namų tarnai. Niekur nepasitraukdama likdavo tik Marcelė.

Sesers dukra Danutė iš Bernotų gyveno pas dėdę dešimt metų. Atrodo, Maironis ją mylėjo ir kiek didžiavosi, nes ji turėjo literatūrinių polinkių — kūrė eilėraščius ir net scenos vaizdelius. Apie tai ji rašo atsiminimuose. Artimas poeto namuose buvo ir vyriausias sesers Kotrynos sūnus Mykolas Lipčius, finansų departamento direktorius. Jo žmona, operos solistė Marija Lipčienė, nuolat dalyvaudavo pobūviuose ir padainuodavo Maironio svečiams.

Maironio giminių pasakojimuose dominuoja labai konkretūs kasdienės buities faktai ir vaizdai. Čia detaliai aprašoma poeto namas, sodas, kambariai: kur būta kokių baldų, paveikslų ar daiktų, kokia spalva dažytos sienos, grindys, kas augo sode — medžiai, vaisiai, gėlės. Namų aplinkoje konkrečiai apibūdinama ir poeto asmenybė — jo įpročiai, darbai, santykiai su namiškiais, pomėgiai. Visi artimieji prisimena Maironį mėgusį dirbti sode, o vasaromis tėviškėje padėti lauko darbuose. Jisai nebuvo išrankus maistui, visą amžių valgė paprastus valgius, prie kurių buvo įpratęs augdamas valstiečio šeimoje. Poetas mėgo kaimo gėles — nasturtas ir neužmirštuoles, o savo sodo obuoliais ir kriaušėmis mielai vaišindavęs svečius ir bičiulius.

Maironio bičiulių meno žmonių atsiminimuose ryškiau atskleidžiama poeto dvasinės kultūros sfera, reprezentacinė jo namų aplinka, bendravimo su visuomene mastas. Bičiulių suėjimuose Maironį pasakotojai prisimena kaip vaišingą ir malonų šeimininką, įdomų, dėmesingą pašnekovą, mokantį palaikyti gerą nuotaiką, suburti žmones dainai ar žaidimui. Maironio pomėgį klausytis dainų ir joms pritarti yra pabrėžę beveik visi atsiminimų autoriai, kuriems teko matyti poetą svečiuose, gamtoje, kelionėse. Jis mėgęs jaunimo susibūrimus. Vis ragindavęs dainuoti

liaudies dainas, mielai klausydavęs deklamuojant eilėraščius, suprasdavęs humorą ir pats šmaikštaudavęs. Tokie poeto asmenybės ypatumai ryškėja iš U. Starkienės, A. Sodeikos, D. Lipčiūtės, T. Vaičiūnienės, J. Katelės, A. Kubertavičienės pasakojimų.

Maironį pedagogą prisiminė daugelis jo buvusių auklėtinių Kauno kunigų seminarijoje ir universitete. Ir jų atsiminimuose Maironis atgyja su įsimintinais charakterio ypatumais, kuriuose ryškėja pagrindinis jo asmenybės bruožas — santūrumas ir pusiausvyra tarp pedagogo reiklumo ir atlaidumo, rūstoko administratoriaus ir geranoriško jaunimo globėjo.

Su seminarijos rektoriumi auklėtiniai susitikdavo ne tik auditorijose, bet ir sprendžiant įvairius buitinius bei kultūrinės veiklos reikalus. Poetas skatino ir palaikė tuos, kurie dirbo kokį kultūros darbą — piešė, deklamavo, rašė eilėraščius. Norėdamas geriau pažinti jaunimą, rektorius su auklėtiniais kartais visai dienai išvykdavo į gamtą. Nuplaukdavo garlaiviuku iki Raudondvario ar prie kurios panemunės pilies, ten poilsiaudavo, dainuodavo, šnekėdavos.

Į gamtos prieglobstį — ošiančias Tytuvėnų girias, prie šaltokos Baltijos krantų — Maironis vykdavo kiekvieną vasarą. Todėl vieni iš arti, kiti iš tolo yra jį matę Palangoje su balta skrybėle ir apsiaustu, einantį saulės palydėti ar tyliai besiklausantį jaunimo dainų ant girgždančio medinio jūros tilto. Tenai Maironis irgi jautėsi kaimo vaikas, gėrėjosi gamta, ramybe, bendravimu su žmonėmis. O tas bendravimas buvęs gana aktyvus. Kur tik apsistodavo, poetas suburdavo jaunimą, ragindavo visus dainuoti, šokti ratelį ir pats šokdavo. Mėgo klausytis deklamuojamų jo eilėraščių ir ta proga dažnai ką nors sukurdavo. Ne meilės lyriką, ne patriotinę, bet šmaikštokus eilėraščius, atspindinčius dienos aktualijas, vasaros nuotaikas. Gaila, kad tie jo kūrybos „ekspromtai" neišliko ir nepasiekė mūsų. Vasarodamas Maironis greit susipažindavo, nesibrangindavo nueiti, kur kviečiamas, dalyvaudavo išvykose į Preilą, Šventąją, lankydavo linksmus jaunimo bei studentų susibūrimus Birutės kalno papėdėje.

Dauguma atsiminimų pateikėjų, ypač tie, kurie pažinojo Maironį iš tolo, pirmiausia apibūdina išorinį jo portretą ar jo sukeltą pirmą įspūdį. Poetas nebuvo lengvai sueinantis į pažintis, daug kam atrodė išdidus, rūstokas, iš aukšto žiūrintis į pašalinius žmones. Anot A. Miškinio: „Eidavo Maironis, ir žmonės keldavo kepures. Vieniems jis atsakydavo, kitų nepastebėdavo, nes jo žvilgsnis buvo nukreiptas tarytum virš žmonių galvų — į to-

lį"[1]. Daugelio autorių atsiminimuose pirmąsyk pamatytas Maironio portretas skiriasi tik viena kita detale. Beveik visų pirmasis įspūdis dvelkia nusivylimu, nepastebėjus įsivaizduotojo poeto dvasingumo. Daug kam Maironis atrodė piktokas, mažakalbis, net neįdomus. Dažną slėgė jo aukšta padėtis ir autoritetas. Visai pakitusią bendravimo savijautą akcentuoja atsiminimų pateikėjai, kai tik jie pamato poetą jaukioje namų aplinkoje, draugų būry ar gamtoje.

Visuomenėje gyvavo nuomonė, kad Maironis yra šykštus, ypač jį lyginant su Vaižgantu, kuris daugumą savo pinigų išskolindavo, retai juos teatgaudamas. „Pinigas, patekęs pas Maironį, būdavo saugus",— prisimena poeto giminaitė. Keletą atvejų apie Maironio taupumą savo straipsniuose yra paminėjęs ir J. Tumas-Vaižgantas[2].

Universiteto studentų korporacijos ir draugijos, rengdamos literatūros vakarus bei pobūvius, eidavo pas profesorius į namus su pakvietimais, o dažnai ir su aukų lapu, kuriame aukotojas pasirašydavo. Eiti į Maironio namus studentai privengdavo. Žinojo kietoką poeto būdą ir ne itin palankų požiūrį į rinkliavas. Tačiau ir tas jo bruožas nebuvo be kompromiso. Buvę to meto studentai prisiminė ir kitokių atvejų. Poetas, esant reikalui, priimdavo aukų rinkėjus ir duodavo jiems pinigų. Be to, Maironis turėjo asmeniškai šelpiamų mokinių įvairiose miesto mokyklose ar bendrabučiuose. Savo name buvo įsteigęs lyg ir amatų bei namų ruošos mokyklą varguomenės vaikams. Pats samdė mokytojus ir jiems mokėjo už pamokas. Apie tai prisiminė skulptorius A. Aleksandravičius, O. Balčiūnienė, A. Kalnius, O. Beleckienė, kurie buvo tokiais atvejais susidūrę su Maironiu. Sesers dukros, Danutė (Augienė) ir Elena, liudijo, kad dėdė nuolat šelpė jų tėvą (J. Lipčių), duodavo jam pinigų padargams įsigyti, tvarkingai užlaikyti pastatus, trobų remontui. Be to, pas Maironį gyveno ir mokslus ėjo visi priaugantys sesers Kotrynos vaikai. Visiems jis mokėjo už mokslą, pirko knygas, drabužius, davė pastogę, valgį. Apie tai išsamiai rašoma Danutės Augienės atsiminimuose. Ir visą savo užgyventą turtą — namus, indėlius bankuose — poetas paliko ne giminaičiams, bet visuomenei, valstybei, įvairioms draugijoms. Tad ir šiuo požiūriu autentiški at-

---

[1] Šis ir kai kurie kiti atsiminimų fragmentai, kurių metrika nepateikiama, yra paimti iš autorės surinktų ir šiame „Literatūros ir kalbos" tome skelbiamų pasakojimų apie Maironį.

[2] *Tumas J.* Jonas Maironis-Mačiulis // Naujoji romuva.—1932.— Nr. 28—29.— P. 653 ir kt.

siminimai, juose pateikti konkretūs faktai gerokai koreguoja nuomonę apie Maironio godumą turtui.

Peržvelgę atsiminimus, Maironio laiką ir biografiją gerai pažįstantys skaitytojai tikriausiai nusiviltų neradę kokio nors epizodo ar pasvarstymo opia anuo metu tema — vadinamuoju „beatričių" klausimu. Taip buvo pavadintos moterys, geros Maironio draugės bei pažįstamos, su kuriomis jį siejo ilgametė bičiulystė, o kartais gal tik epizodinė pažintis. Konkretūs, daiktiški Maironio lyrikos įvaizdžiai, kreipiniai, aiškiai nujaučiamas pašnekovas, o dažnai pašnekovė, lyg esanti šalia lyrinio subjekto, nuolat kėlė spėliones, kas yra vieno ar kito eilėraščio adresatė, ar konkreti pažintis bei draugystė nebus davusi impulso tokiems skaudiems ir ilgesingiems posmams, kaip kad „Širdis man verkia. Tavo sielą / Suprasti vienas aš galiu" ir pan.

Didelių svarstymų ir ginčų šiuo klausimu sukėlė 1920 m. išleistas „Pavasario balsų" rinkinys, paties autoriaus redaguotas. Jame buvo atspausti vinjetėse įpiešti nedideli Maironio pažįstamų moterų portretėliai: J. Stanelytės, A. Petkaitės, Z. Remerienės, D. Smilgienės ir kt. Šalia jų — inicialais pažymėti eilėraščiai: J. St., A. P., D. S., G. P., Z. R. Šis „Pavasario balsų" leidimas dėl tų „iliustracijų" susilaukė gyvos skaitytojų, ypač dvasininkų, polemikos. Daugelis jų smerkė poetą kunigą dėl netinkamo jo luomui poelgio, bet kai kurie teisino Maironį. Tarp pastarųjų buvo ir kritikas A. Jakštas-Dambrauskas, iš pradžių peikęs poetą, vėliau, geriau įsigilinęs ir apsipratęs, savo recenzijoje pripažino pastarojo teisę taip elgtis ir net „sesučių veidelių" svarbą: „jei moksle svarbu pažinti fenomenų priežastis, tai ir literatūroj, toli gražu, ne pro šalį žinoti, kas tai buvo do Beatričė, kuri yra dainiui įkvėpus tą ar kitą tikrai gražų poezijos dalyką" [3].

Atsiminimų autoriai žinojo šią istoriją. „Beatričėmis" jie vadino gerokai platesnį poeto pažįstamų būrį, negu buvo parodyta „Pavasario balsuose". Sakė, Maironis simpatizavęs vienai dramos teatro aktorei, turėjęs vieną jauną šviesiaplaukę pažįstamą Žaliakalnyje. Su ja, renkant atsiminimus, teko susitikti. Tai O. Balčiūnienė, kuri anuomet (1925 m.) buvo dar visai jauna. Su Maironiu ją supažindino poetas Mykolas Vaitkus, siekdamas „išblaškyti slegiančią Maironio rimtį". Ji bendravo su poetu ligi jo mirties. Ateidavo į namus ne tik svečiuotis, bet ir padėti Maironio seseriai Marcelei nuimti sodo derlių bei jį sudoroti. Maironis lankydavos pas ją Žaliakalnyje, jos mūriniame namely-

---

[3] *Jakštas A.* Mūsų naujoji literatūra.— K., 1923.— T. 1.— P. 36—37.

je, jai išsipasakodavęs, kad giminės jį sergėja, net tikrina jo laiškus, mat bijo, kad mirdamas visko neužrašytų svetimiems. Sakėsi turėjusi keletą Maironio laiškelių, keletą nuotraukų, bet duoti ar muziejui perleisti atsisakė. Minėjo ji poetą su didele pagarba ir dėkingumu, o pasakojo su atsargumu ir baime, kad tik nebūtų pakenkta geram jo vardui. Šiaip jau atsiminimų pateikėjai lyg vengdavo šios temos. Kai kas iš pradžių net sutirštindavo spalvas, bet perskaitę užrašytą tekstą, prašydavo išbraukti, esą — nereikia! Įdomiai šią temą yra aptaręs A. Sutkus: kartą paklausęs Maironio, ar turįs jis savo Beatričę. Poetas atsakęs — turiu!

Tačiau lig šiol nėra išaiškinta tuo požiūriu ko nors tikresnio. Juo labiau kad trūksta dokumentinės medžiagos, plačiau nušviečiančios kurios nors pažinties istoriją bei reikšmę poeto asmeniniame gyvenime ar jo kūryboje.

Yra ir dar viena tema, svarbi poeto pažinimui, mažai kieno liesta atsiminimuose,— tai jo kūrybinio darbo ir santykių su savo laiko rašytojais tema. Apie kūrybinius sumanymus poetas mažai su kuo kalbėdavęs, gal tik su artimiausiais bičiuliais retą atvirumo valandėlę. Apie Maironio nesėkmes rašant istorines dramas šiek tiek yra užsiminęs A. Sutkus, kuriam poetas skundęsis, kaip jam sunku jas kurti. Apie tai, kad rašęs lyriką ją išgyvendamas, kentėdamas, Maironis yra pasakojęs K. Skebėrai [4]. Tačiau tai tik blankūs epizodai, neliečiantys gilesnės kūrybinio proceso, jo impulsų esmės. Šiuo atveju Maironis buvo uždaras ir, kaip sakė A. Sutkus, „į savo širdį mažai ką įsileisdavo, nors daug kam buvo atvertos jo namų durys". Tylėjo jis, slėpdamas krūtinėje „skausmo dūmas", ir tada, kai buvo kritikuojama ir peikiama jo lyrika, poemos, jo maniera, stilius.

Atvėręs naują etapą lietuvių poezijoje, Maironis dar gyvas būdamas jau tapo klasiku, o kita vertus, su kartėliu pajuto, kad nebepritampa prie modernizmo „vėjais" susižavėjusių poetų kartos ir, anot jų, „nebenuvaldo turinio bei formos". Šį atvejį Maironis skaudžiai išgyveno, tačiau mažai kam apie tai kalbėdavo, todėl apie jo nuotaiką šiuo požiūriu tegalima vien spėlioti. Net artimiausi žmonės tik šiek tiek numanė poeto „skausmo skundo" priežastis. Apie tai užsimena jo sesers dukra Danutė: „Ir man rodos, aš matau jo veide rūpestį, kartais kančią, kažką, ko jis žodžiais nėr pajėgus išsakyti, o jo skausmas, išsiliejęs popie-

---

[4] *Skebėra K.* Iš pokalbių su Maironiu ir apie jį // Kultūros barai.—1987.— Nr. 10.— P. 25.

riuje, sutinka negailestingą kritiką ir žemą (tuo metu) įvertinimą. Aš drįstu spėlioti, kad Maironis širdgėliškai išgyveno savo kūrybos — poezijos suretėjimą, o kaip tūlas kritikas pasakydavo — sumenkėjimą,— ir vienumoje, kurios nepažeidė nei jo sesers, nei mano buvimas, jo visa būtybė virsdavo kentėjimu". Savo atsiminimų knygoje J. Paukštelis aprašo jam atminty išlikusį vaizdą Palangoje, kur nuolat matydavo vienišą Maironio figūrą: „Kartais net šiurpu būdavo, pagalvojus, kad tas visų taip gerbiamas žmogus toks vienišas. Nejaugi ir visą gyvenimą jis buvo toks vienišas? — klausdavau savęs" [5].

Atsiminimų turinį ir pobūdį, be abejo, nulėmė ir tai, kokiai socialinei grupei priklausė pasakotojas ir kokie buvo jo santykiai su Maironiu. Kai kurie žmonės pasakoja ir apie poeto jaunystės metus, nors patys tuo laiku su juo nebendravo, bet pažinojo Mačiulių šeimą arba girdėjo savo tėvų pasakojimus. Dažnai juntama tendencija grąžinti praeities laikus, bent kiek padidinti ir savo asmenybės svarbą santykiuose su Maironiu.

Pasitaiko ir tam tikrų paklaidų (gal ir nesąmoningų), kaip antai K. Urbono atsiminimai apie tai, kad Maironis norėjęs savo namus palikti po mirties Jėzuitų ordinui ir, tik pasakotojo paveiktas, pakeitė nusistatymą. Vargu ar taip galėjo būti.

Amžininkų atsiminimai papildo Maironio žmogaus paveikslą konkrečiais jo kasdienybės faktais, duoda ryškesnį vaizdą apie jo visuomeninę veiklą, buitinę aplinką, darbą, pomėgius bei žmones, su kuriais jis bendravo. Namų aplinkoje, svečiuose, gamtoje, gerų bičiulių draugijoje pamatome Maironį, tarsi nusimetusį monumentalumo skraistę, su žmogiškomis silpnybėmis ir vidiniais prieštaravimais. Atsiminimuose poetas visiems kitoks, atsiveriantis tai viena, tai kita charakterio puse. Tačiau ši sudėliota mozaika parodo mums gyvą Maironio paveikslą, o kartu jį daro mums artimesnį.

---

[5] *Paukštelis J.* Dažnai atsimenu juos.— V., 1979.— P. 41.

LEONAS GUDAITIS

TRYS SUSITIKIMAI SU MAIRONIU

1. *AUTOGRAFO MĮSLĖ*

Neatsispyriau šios knygos pagundai ir ėmiau atidžiai ją sklaidyti. 1964 metais Kauno antikvariate nusipirkta Jono Mačiulio-Maironio poema „Mūsų vargai" buvo ne itin pavyzdingose, bet ir ne atžagariose rankose: tai liudijo liniuoto lapo skiautele iš apačios miltais paklijuotas trapaus popierinio viršelio kampas. Tačiau mano ramybę drumstė ne to nepažįstamo asmens, pardavusio knygą už pusrublį, o pirmojo jos savininko mįslė, kurią užminė antraštiniame puslapyje juodu rašalu įrašyta dedikacija: „Atminčiai Geguž. 26 dn 1921 m. Maironis".

Gelstančiuose nuo laiko, bet švariuose 1920 metais išėjusių „Mūsų vargų" puslapiuose radau tik dviejų žodžių atsargius pabraukimus violetiniu rašalu. Vienas iš jų man pasirodė turintis gilesnę prasmę:

Jisai po svetimus kraštus
Kitos gal n u o t a k o s raštus
Pamėgo žingeidžiai skaityti.

Tai poemos veikėja Danutė abejoja dėl pagrindinio herojaus Sutkaus jausmų jai. Čia ėmė megztis asociacijų ryšiai ir driektis į vieną, antrą, trečią žinomą šaltinį. Nuotakos įvaizdis susijungė su pirmąja poemos preliudija: pirmosios eilučių raidės joje sudaro vardą Apolionija, pirmieji skiemenys — pavardę Petkaitė:

P e t rapilio slėgusi bėgo naktis,
K a i t e kančią laisvę užmatė viltis.

Apie „Mūsų vargų" akrostichą ir jame įslaptintos merginos vaidmenį poeto gyvenime žinojau iš Vandos Zaborskaitės monografijos „Maironis". Remdamasi neskelbta teisininko Z. Toliušio medžiaga Maironio biografijai, autorė plačiai apibūdino Apoloniją Petkaitę, įdėjo didelę jos portretinę nuotrauką. Ši sveiko kaimiško gymio mergina su perlų vėrinėliu, Krekenavos klebonijos šeimininkė, prieš susipažindama 1915 metų žiemą su prelatu

J. Mačiuliu-Maironiu, atsidūrusiu provincijoje, kai vokiečiai okupantai uždarė Kauno kunigų seminariją, mokėsi Rygoje, privačiame pensionate [1]. „Petkaitė prieš karą buvo susižiedavusi, bet jos sužieduotinį pašaukė į karą, ir ji liko netekėjusi",— teigė Z. Toliušis [2].

Nuotakos įvaizdis nepaliovė persekiojęs, kol ėmiau tikėti, kad mano turimas „Mūsų vargų" egzempliorius poeto užrašytas A. Petkaitei. Bandžiau ieškoti motyvų, kodėl dedikacijoje nėra jos vardo nė pavardės, siedamas tai su viską paaiškinančiu akrostichu. Prisiminiau, jog vienas jai skirtas eilėraštis 1918 metų periodikoje buvo įdėtas be autoriaus pavardės [3],— matyt, poetas kunigas privengė visuomenės smalsumo. Nors, kita vertus, 1920 metų „Pavasario balsų" leidime tarp nedidukių savo poezijos įkvėpėjų nuotraukų jis paskelbė ir A. Petkaitės fotografiją [4].

Susidomėjau Maironio gyvenimu Krekenavoje dėl poeto kūrybos paskatų, kurių veikiamas jis kreipėsi į savo bičiulę:

Pagarbinta būki, aušrinė-žvaigždutė!
Apšvietusi prieblandą mano kelionės,
Patarusi širdžiai ne vieną eilutę. . .

Mokytojas B. Kiaunė paliko atsiminimus „Maironis Krekenavoje" [5]. Pats kilęs iš to krašto, jis etnografiškai atkūrė miestelio aplinką šio amžiaus pradžioje. „Per karą, 1915 metų vidurvasarį, iš Krekenavos miestelio centro paliko griuvėsių ir degėsių krūvos. Liko gaisro nepaliesti miestelio pakraščiai: didelės daugumos ūkininkų trobesiai, mokykla, bažnyčia ir klebonija su visais ūkio trobesiais. <. . .> Prieš bažnyčią, už vieškelio, nemažas klebono sodas, o šiek tiek į šoną, į kapinių pusę, palei Nevėžį, tęsėsi klebonijos pieva. Už klebonijos ūkio trobesių nemažas derlingos žemės plotas, kurį valdė klebonas. Klebono tvarte stovėjo keletas gerai įšertų bėrių, laukuose ganėsi keliolika juodmargių karvių".

Lankantiems bažnyčią 1915 metų pabaigoje krito į akis nematytas iškilmingos išvaizdos kunigas: kaip vikaras — per senas, kaip altarista — per jaunas. Moteriškės greitai nustatė, kad

---

1 *Zaborskaitė V.* Maironis.— V., 1968.— P. 376.

2 LKLI BR, f. 11, b. 248, l. 36.— *Toliušis Z.* Maironis: Asmeniniai motyvai jo kūryboje.

3 *A. P.* Palaimink, Viešpatie, kelionę. . . // Liuosoji valanda.— 1918.— Nr. 4.— P. 2.

4 *Maironis.* Pavasario balsai.— Tilžė, 1920.— P. 94.

5 LKLI BR. f. 1, b. 5806, l. 2—7.— *Kiaunė B.* Atsiminimai apie rašytojus.

tai gražių dainų kūrėjas Maironis. Kaip į gyvą stebuklą spoksojo paauglys: „Beveik kiekvieną sekmadienį matydavau Maironį einantį iš klebonijos į bažnyčią. Jis bažnyčioje, kaip ir kiti kunigai, laikydavo mišias, sėdėdavo klausykloje ir labai retai lipdavo į sakyklą. Atrodė, kad sakyklos nemėgo: berods, du kartu teko jį matyti sakykloje. Pamokslą sakydavo negarsiai, ramiai, be jokių graudinimų ir grasinimų. Nežinau, ar iš baimės, ar dėl menko savo išsilavinimo, ar iš pagarbos, ar dėl to, kad sėdėdavo klausykloje moterų pusėje, nedrįsau nė karto eiti prie Maironio išpažinties".

Pavasarį ir rudenį B. Kiaunė matydavo poetą šalia klebonijos, šventoriuje ir už jo sodinantį dekoratyvinius medelius, lyginantį piktžolių priaugusias duobes. „Teko pastebėti keletą kartų Maironį vaikščiojant su klebonijos panele Apolonija Petkaite. Kai pamačiau vasaros metu einant per Mairiškių kaimą, labai nustebau: juk nebuvau matęs pėsčio kunigo, nutolusio nuo miestelio. Pasiskubinau pasislėpti už kamaros kampo. Bet, kai jie praėjo mūsų kiemą, aš atsargiai smalsiomis akimis juos palydėjau, iki vieškelis pasisuko per dvaro lauką".

Krekenavoje Maironis praleido daugiau negu dvejus metus. Einant karui į pabaigą, jis dėstė Lietuvos istoriją pradžios mokyklos surengtuose kursuose suaugusiems. Gražios apylinkės, nuoširdūs žmonės ir geros sąlygos erdvioje klebonijoje atpalaidavo kūrybos galias. Stebėdamas kaizerinių okupantų daromas skriaudas, Maironis rašė poemą „Mūsų vargai". Vasarom poetas dažnai kurdavo netolimame Varnakalnyje, ant stataus Linkavos upės skardžio; netoli malūno užtvankos jis buvo įsitaisęs stalą ir suolą[6].

Poetas su Krekenavos klebonu, jo šeimininke ir seserimi Marcele važinėdavo arkliais į Upytę, kur susidomėjo Čičinsku, lankydavosi aplinkiniuose dvaruose, iš vieno dvaro bibliotekos imdavo skaityti knygų[7]. Veikiausiai Krekenavoje pagal A. Petkaitės pasakojimus buvo sukurta baladė „Medvėgalio kalnas". Su šios merginos inicialais vietoj vėliau sugalvotų antraščių Maironis paskelbė du lyrinius eilėraščius, kuriuos būtina pacituoti ištisai:

KAM ŠIRDĮ DAVEI?

Kam man tu, Viešpatie, davei
Tą karštą širdį vien kentėti?

[6] Remiamasi P. Genevičiūtės užrašytais atsiminimais.— Žr. šio leidinio p. 468.
[7] Remiamasi Z. Toliušio atsiminimais.

Kodėl aš negaliu blaiviai,
Šaltai kaip dauguma, žiūrėti?

Norėčiau lygiai aš visus
Prispaust prie degančios krūtinės,
O balsas sąžinės grasus
Man sielą griaužia bekankinęs! . .

Išplėšk man širdį kruvinai,
Kad jos negundintų ta žemė,
Kur vienos kovos, kur sapnai
Galų gale tik kančią lemia.

IŠVAŽIUOJANT

Palaimink, Viešpatie, kelionę,
Kurioj pro ašarų miglas
Palydžiu praeitį malonią
Kaip laimės tolimas salas.

Aš nežinau, kas priešais laukia:
Tik pilkos dienos ar vargai?
Bet neramios širdies netraukia
Kita šalis, nauji draugai.

O norint kartą, norint vieną
Man leisk pažvelgti atgalios
Ir vakarykščią brangią dieną
Prispausti prie širdies gailios! . .

Bet Tu, o Viešpatie, man kelią
Parodęs, uždraudei sapnus,
Ir aš, pažinęs šventą valią,
Einu, Apveizdai paklusnus.

Einu, nors skundžiasi krūtinė
Ir trykšta ašara baili;
O Tu man valią geležinę
Užtat mylėdamas kali.

Einu, kaip amžinas keleivis,
Be prieštaravimo maldos
Ir laimę čia, tik kaip praeivis,
Žinau iš tolimos gaidos. . .

Maironio kūrybos tyrinėtojos V. Zaborskaitės teigimu, pirmasis eilėraštis priklauso tai „siaurai autobiografinei" lyrikai, kurioje skaudžiai kertasi karštos širdies ir sąžinės balsas, o antrojo meninė įtaiga pakelia jį į visuotinesnių emocijų sferą, tačiau „dabar išsižadėjimo kančios motyvą palydi nebe herojinis mostas, kaip jaunystėje, o tyli rezignacija" [8].

Z. Toliušis įtarė, kad poeto bičiulystės su A. Petkaite ciklui priklauso visa jo naujoji egotistinė lyrika. Mat draugystės ryšiai staiga nenutrūko. Po karo pusmetį Krekenavos klebonas pagyveno Kaune pas Maironį; netrukus čia atvyko A. Petkaitė, kuri apsistojo pas M. Mačiulytę [9].

„Mūsų vargų" autografo mįslę turėjo spėti gyvas žmogus, anų dienų liudytojas. Ir jis netrukus atsirado. Apolonijos Petkaitės sesers duktė Danutė Mušinskaitė, gimusi 1917 metais. Ji papasakojo iš vaikystės likusių atsiminimų [10]. Pasirodo, Krekenavos klebonas Kazimieras Kazlauskas, caro draudžiamos spaudos bendradarbis, pasirašinėjęs L. Aukupaičio slapyvardžiu, su Maironiu buvo seni pažįstami. Dvylikametę pusseserę Apoloniją Kazlauskas paėmė iš namų, Laukuvos valsčiaus Kalniškių kaimo, ir leido mokytis. Jo sveikata visą laiką buvo nestipri, tad pusseserei teko gerai pažinti slaugytojos dalią.

A. Petkaitė, Varšuvoje baigusi bitininkystės kursus, prižiūrėdavo nemažą savo bityną. Kartais ji net labai pavargdavo. Vakarais mėgdavo klausytis bitelių dūzgesio ir atspėdavo jų nuotaiką, nekreipdavo dėmesio, jeigu dešimtis, kita sugeldavo. Visiems keturiems sesers vaikams ji buvo krikšto motina. Padėjo juos leisti į aukštąjį mokslą, o vyresniąsias seserėčias ir augino, ruošė į gimnaziją. Danutei vardą parinko Maironis — jam tai buvo gražiausias vardas, vardų vardas, Lietuvos simbolis...

Prieš Pirmąjį pasaulinį karą A. Petkaitė su pasisekimu vaidindavusi lietuvių mėgėjų teatre Vilniuje, jai simpatizavęs Liudas Gira. (1907 metų „Viltyje" radau S. Kymantaitės nuomonę, kad Žemkalnio dramoje „Blinda" „Uršė, p. Petkaitė, irgi buvo gana gera") [11]. Vaidindama kažkurioje pjesėje merginą, kuri išprotėjusi nunuodija savo sužadėtinį, ji taip persikūnijo į personažą, kad žiūrovus net šiurpas ėmė. Gal iš čia ir kilo gandas apie jos sužieduotuves? Nieko bendra su tikrove jis neturėjo. A. Petkai-

---

[8] *Zaborskaitė V.* Cit. veik.— P. 421.

[9] LKLI BR, f. 11, b. 248, b. 36.

[10] Čia ir toliau remiamasi 1987 kovo 13, 20, birželio 27 pokalbiais su D. Mušinskaite.

[11] *S. K.* Teatras.— Viltis.—1907.— Lapkr. 28 (gruod. 11).

tė linko į vienuolišką gyvenimo būdą, nors atrodė neužsidariusi, linksma, skaisčios veido spalvos.

Tada jai buvo trisdešimt dveji, Maironiui — penkiasdešimt treji.

Maironį D. Mušinskaitė prisimena, kai Gruzdžiuose apie 1925 metus jis su vaikais valiūkiškai žaidė kortomis, tikrindamas jų buklumą. Iš tetos pasakojimų susidarė rimto, tarpais nusišypsančio, bet nemėgstančio juoktis, darbštaus ir nuoširdaus žmogaus vaizdas. Krekenavoje Maironis prisodino medelių, alyvų ir jazminų krūmų, padarė stiprius laiptus nusileisti prie Lokaušos upelio. A. Petkaitė žinojo, kad poetas labiausiai mėgsta nasturtes, kurias jis vadino žemčiūgais („Kur žemčiūgai, žalios, rūtos, kur raiba gegutė, / Ten tėvynė, ten sodybos, ten sena močiutė"), todėl priaugindavo jų pilnas patakes; praeidamas Maironis pakeldavo svyrančius žiedus ir gėrėdavosi jų atspalviais. Jį stipriai veikė gamta, švelnumas, grožis. Būdamas jausmo žmogus, poetas neatsilaikydavo ir prieš tokius kūrinius, kurie neturi didesnės meninės vertės, tačiau prakalbina širdį. A. Petkaitė jam lenkų kalba balsiai skaitydavo E. Mnišek „Raupsuotąją" (romanas dar nebuvo išverstas į lietuvių kalbą), ir Maironis visai nesivaržydavo graudžiose vietose šluostytis ašaras. Jo akys jau buvo įvargusios, o Apolonijos — stiprios iki gyvenimo galo, todėl ir prašydavo, kad ji skaitytų.

D. Mušinskaitės įsitikinimu, Maironį su A. Petkaite stipriai rišo dvasinė giminystė, kaip Šatrijos Raganą su kunigu K. Bukantu. Giminės ir draugai paprastai būna kažkuo panašūs, bet nebūna vienodi. Poetą traukė retas merginos dvasinis gilumas, domėjimasis literatūra: nors ir nelankiusi aukštosios mokyklos, ji buvo išsilavinusi, gerai pažino A. Puškino ir L. Tolstojaus kūrybą, ypač mėgo veikalus, susijusius su istorija (D. Mušinskaitė klausėsi verčiamų ištraukų iš knygos rusų kalba apie paskutinį carą). Skambus A. Petkaitės juokas ne disonavo, tik darniai papildė gal net per didelį Maironio santūrumą, ir reaguodavo ji aktyviau, bet iš tikrųjų abu buvo giedros rimties žmonės. Teta minėjo, kad Maironis išbalęs, laikydamas virpančiose rankose telegramą, pasakė turįs grįžti į Kauną. Bet tai buvo tik akimirkos duoklė žmogiškumui. Kai arkliai jau buvo pakinkyti, poetas sugrįžo į kambarį, paprašė popieriaus ir ant spintelės, kuria dabar naudojasi seserėčia Danutė, parašė eilėraštį „Sudieu" — priesaiką iki mirties saugoti draugystę. Nedaug pribraukytą rankraštį D. Mušinskaitei teko kelis kartus matyti pas A. Petkaitę.

Atrodo, teta jį perdavė Maironio kūrybos tyrinėtojui J. Ambrazevičiui.

Cituotuose eilėraščiuose poetas išreiškė beviltišką jausmų dramatizmą. Net ir neieškodami konkrečių realijų, sunkiai su prigimtimi kovojančio dvasininko balsą girdime Maironio „Giesmėje prie stebuklingo Šv. Panelės paveikslo Krekenavos bažnyčioje", kurioje Marija prašoma būti „pagundoj apgynėja":

Oi neduoki, Motinėle, man pražūt gyvai!
Sugrąžink prie tikro Dievo klaidžiojant kreivai,
Kad nerūstinčiau Jo veido,
Kurs tiek kartų man atleido
Nuodėmių kaltes.

Nors šių žodžių meninė įtaiga menka, bet autobiografinė potekstė neginčijama. Norint suprasti didelį poetą, reikalinga visa jo kūryba, ne vien parinkti tekstai su nusistovėjusiais aiškinimais.

Vardinių proga Maironis neužmiršdavo pasveikinti A. Petkaitės. Kartą padovanojo laikrodėlį. D. Mušinskaitė išsaugojo vertingiausią poeto dovaną — aštuonkampėje gofruoto metalo plokštėje nežinomo dailininko nutapytą arkangelo Gabrielio portretą.

Antrojo dešimtmečio pabaigos Maironio eilėraščiuose („Nutrūko — nesumegsi", „Paskutinis akordas", „Širdis ir protas") prasiveržia apmaudas dėl mylimo žmogaus neištikimybės, pasigirsta skaudūs priekaištai, skamba tramdomos kančios motyvas. Šios emocijos irgi susijusios su A. Petkaite: teta sakiusi seserėčiai Danutei, kad užtekę jai bendroje išvykoje su kažkuo pajuokauti, ir Maironis tapęs pilkas kaip žemė. Jis buvo neapsakomai pavydus ir dėl to labiausiai kamavosi pats. (Tačiau ar nėra dalykų, kuriuos reikia nutylėti? Ar visi teisingai poetą supras? — sudvejojo pasakotoja.)

Sunku buvo poetui pasmerkti tą, kuri jį tikrai suprato, dar sunkiau — iš širdies išmesti. Jie ir toliau bendravo, lankėsi vieni pas kitus. (Tai liudija maždaug 1921—1922 metų A. Petkaitės nuotrauka su sesers dukrytėmis Maironio albume.) [12] Bet anų dienų pajautos jau buvo nesugrąžinamos, anot poeto —

Vis tai buvo. . .
Bet jau žuvo,
Vien tik giesmėje paliko!

---

[12] LTSR literatūros muziejus (toliau LM) 37, MD 1478.

Pertempęs jautriausią savo lyrikos stygą, Maironis nedaug tesukūrė egocentrinių eilėraščių. Tuo netikėtesnis 1926 metais paskelbtas „Draugo liūdesys". Žadina nuostabą gaivališka jausmo raiška:

Aš be tavęs, kaip be lietaus išdžiūvus žemė,
Tuščia iš ilgesio rankas į erdvę tiesiu,
Joj net šešėlio tavo mielo nepaliesiu!
O ateitis... ar tik vienuolio laimę lemia?

Meilė be atbalsio ir be vilties nežinomajai, saugomai mintyse kaip brangiausia likimo dovana, dėl plačios eilėraščio prasmės nesiprašo lyginimų su jokiu konkrečiu prototipu. To lig šiol neprireikė ir gal nereikėjo. Tačiau kai kalbantis su D. Mušinskaite atsiskleidė, koks gyvenimo džiaugsmas ir sopulys Maironiui buvo A. Petkaitė, atsirado drąsos peržengti kūrėjo neliečiamybės ratą ir pasakyti, kad šis eilėraštis skirtas tik jai. Ta jausmo konkretybė, paversta visuotinumu, įsidėmėtina: savo žodžius poetas turi iškentėti, o ne išvargti.

Maironis būgštavo, kad jo paslaptys ir jausmai nebūtų išvilkti „prieš sočią, žiovaujančią minią". Eilėraštį „Poetui mirus", kuriuo siekė užgniaužti kritikų geismą knaisiotis kūrėjo sieloje, jis garsiai skaitęs A. Petkaitei daug anksčiau negu kilo triukšmas dėl mūzų nuotraukų 1920 metų „Pavasario balsų" leidime ir paaiškėjo „Mūsų vargų" akrostichas.

Dabar prisiminęs Maironio autografą, parodžiau jį D. Mušinskaitei. Ji nustebo dėl pabraukimų „Mūsų vargų" egzemplioriuje: teta knygas pernelyg brangindavusi ir niekada jų nebraukydavusi. D. Mušinskaitė turėjusi savo rankose pailgą melsvą „Mūsų vargų" leidinį su antraštiniame lape poeto kruopščiai plunksna išrašyta visa pirmąja preliudija. Tai tikriausiai buvo poemos pirmosios dalies atspaudas iš „Vaivorykštės" žurnalo (1913).

Sumanymas priskirti neįvardytą autografą artimiausiai Maironio bičiulei pasirodė nevykęs.

Beliko paklausti, kur nuvingiavo tolesnis A. Petkaitės gyvenimo takas. Jis ėjo zigzagais per Lietuvą. Svėdasai, Gruzdžiai, Deltuva (čia paskutinę savo gyvenimo vasarą iš Palangos buvo užsukęs Maironis), Lapės, Lygumai, Kelmė, Požerė, Tverai — kur keliavo pusbrolis, ten kėlėsi ir ji, kol vieną pakirto senatvė, kitą nukankino vėžys. Abu jie mirė tais pačiais 1950 metais, tik Apolonija — trim mėnesiais vėliau.

— Ar ji buvo laiminga? — žiūrėdamas po kelių dienų į jaunos A. Petkaitės portreto ovalą dažytame ąžuolo kryžiuje, paklausiau pusbalsiu savęs.

— Jūs vienaip suprantate laimę, teta ją suprato kitaip,— pasakė D. Mušinskaitė.— Kas turi bent vieną žmogų, kurį labai myli ir kuriuo rūpinasi, to gyvenimas nėra beprasmis, ir tas negali jaustis nelaimingas. O teta labai mylėjo visus savo artimuosius ir bičiulius, visais rūpinosi, ir jos širdis nebuvo tuščia...

Pušyje garsiai kalė genys. Ant tirpstančio sniego Petrašiūnų kapinėse liko kaip žemčiūgai žėruoti dvi tulpės.

„Mūsų vargų" autografo problema dabar jau atrodė nei įdomi, nei svarbi. Bet vis dėlto buvo gaila palikti ją pusiaukelėje, nes jaučiau, kad jei ne šiandien, tai rytoj ji atitrauks mane nuo kitų darbų, reikalaudama aiškumo. Vienintelis išsivadavimo būdas — eiti tolyn. Tačiau kur? Galinčius paaiškinti dengia velėna. Reikia ieškoti daiktinių įrodymų. Gal Maironio namuose pavyktų rasti kokią smulkmę, už kurios būtų galima nusitverti?

Pareiškiau pageidavimą pamatyti visas aliai vieną Literatūros muziejaus turimas Maironio autografuotas knygas. Nustebau, kad jų tik šešios [13]. Anuomet nebuvo mados kairėn dešinėn žarstyti dešimtis ir šimtus dedikuotų egzempliorių. Maironis brangino savo žodį. Ir kiti brangino. Todėl pirmajam Lietuvos poetui teužrašytos kokios trys dešimtys knygų. Maironio įrašai trumpi, aiškūs. Ir visai nepoetiški.

Iš muziejuje saugomų dedikacijų ilgesnės — dvi: 1913 metų „Pavasario balsų" leidime — „Jos Malonybei Šviesiausiai Kunigaikštienei Magdalenai Radzivilienei Didžiai Lietuvos Tėvynės Mylėtojai Lietuviškų Įstaigų Duosniai Globėjai su augšta pagarba d. d. d. autorius Prel. J. Maculevičius 15 VII 1914 m. Kaunas" ir pirmajame „Jaunosios Lietuvos" leidime (1907) — „Jos Mylistai Garbingai Poniai Aleksandrai Volterienei Geros širdies Žmonai Besimokinančios Lietuvių Janumenės Globėjai ir Užtarytojai d. d. d. autorius 17 XI 07 Petropilis". Tos trys paslaptingos *d.* dabar dvelkia intymumu, nors iš tikro tai nieko ypatinga nesakanti lotyniška formulė (Dat, dicat, dedicat — Duoda, dovanoja, dedikuoja). Vos prisiminiau, kad A. Volterienei užrašytą knygos egzempliorių, gavęs jį pusvelčiui iš pavėpusio knygiaus, kone prieš du dešimtmečius pats padovanojau muziejui. Kaip greitai bėga laikas!..

---

[13] LM 3674, 4445, 5179, 6907, 6908, 16421.

Dedikacijos „Maironio raštuose" — kelių žodžių. Pirmame tome — „Gerb. P. Pauliui Galaunei Dekingas už gražų viršelį Maironis 1927 X 12 Kaune", antrame — „Gerbiamajai Poniai Girienei autorius 20 XI 1926", penktame — „P. Pauliui Galaunei dekingas už gražų viršelį autorius 1927 m." O „Jaunosios Lietuvos" antrajame leidime (1920) poetas įrašė tik vieną žodį ir datą: „Atminčiai Geguž. 26 dn 1921 m. Maironis". Tačiau, pamatęs šį užrašą, nustėrau: juk tai mano turimos knygos dvynys — abi dedikacijos sutampa!

Tą pačią dieną Maironis, be abejo, galėjo tą patį skirtingose knygose užrašyti dviem žmonėm. Tačiau dabar jau nusprendžiau neskubėti su prielaidomis ir išvadomis. Tas prakeiktas įprotis žinojimo spragas kaišioti spėlionėmis ne padeda, o trukdo atrasti tiesą. Pirmiausia reikia išsiaiškinti, kokiu būdu šis „Jaunosios Lietuvos" egzempliorius pateko į muziejų.

Inventoriaus knygos parodė, kad 1974 metais jis įsigytas iš žinomo kalbininko Alfonso Kalniaus (1907—1981) kartu su įvairiais kitais spaudiniais [14]. Leidinys jau buvo be viršelio ir paskutinio lapo, apdriskęs, ir tik stebuklingi restauruotojų pirštai išgelbėjo muziejininkės D. Laurinavičienės pastebėtą vos įskaitomą poeto autografą, atstatė buvusią knygos išvaizdą ir sutvirtino lankus storu odos apdaru.

Šiame „Jaunosios Lietuvos" egzemplioriuje rimtai darbuotasi plunksna ir pieštuku: su literato nuojauta parinktos ištraukos, joms duotos trumpos ir gyvos antraštės, meniškiausi fragmentai sukirčiuoti. Tik dabar įgijo prasmę antrasis violetiniu rašalu pabrauktas žodis manajame „Mūsų vargų" egzemplioriuje: „Caro *pàklusnųs* tarnai". Jis kirčiuotas paties Maironio — ir sukirčiuotas netaisyklingai. Taigi knygą skaitė atidus kalbai žmogus. Jau negalėjo būti abejonių: abu leidiniai priklausė tam pačiam asmeniui.

Išsiaiškinus „Jaunosios Lietuvos" egzemplioriaus turėtoją ir pedagoginį redagavimo pobūdį, buvo lengva rasti spaudinį, kuriame įdėtos šios poemos ištraukos. Tas spaudinys — Kauno „Aušros" berniukų gimnazijos mokytojų J. Žiugždos ir A. Kalniaus sudaryti lietuvių kalbos skaitymai III klasei „Tėvynės žiedai", išėję 1938 metais.

Vietoj laukiamo vieno atsirado du pretendentai į Maironio autografo gavėjus. Tačiau tai ne nugąsdino, o pradžiugino: kuo daugiau variantų, tuo daugiau galimybių atnarplioti mįslę.

---

[14] LM 16421.

Koks buvo kiekvieno sudarytojo vaidmuo, ruošiant skaitymų knygą? Pusvalandį pasėdėjus prie jų rankraštinio palikimo Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Centrinėje bibliotekoje, be rašybos ekspertų malonės paaiškėjo, ką katras prirašė ar išbraukė „Jaunosios Lietuvos" egzemplioriuje. J. Žiugžda buvo literatūrinis redaktorius: sugalvojo antraštes, trumpino poemą, stengdamasis išlaikyti fabulą ir išsaugoti tai, kas kūrinyje meniškiausia. A. Kalnius iš esmės taisė kalbą ir kirčiavo, rūpinosi perrašymu. Redagavimo niuansai šiuo atveju mažiausiai rūpėjo — pakako nustatyti, kad pirmiausia autografuotas Maironio poemos egzempliorius buvo J. Žiugždos, o tik po to — A. Kalniaus rankose.

Ir be grafologinės analizės atrodė neįtikima, kad Maironis galėjo užrašyti dvi poemas „atminčiai" keturiolikamečiui A. Kalniui, kuris 1921 metais tebesimokė Darbėnų pradžios mokykloje. Tokį spėjimą patvirtino rankraštiniai A. Kalniaus atsiminimai apie mėgstamiausios savo knygos „Pavasario balsų" autorių: ten Maironis aprašytas iš tolo ir iš arti su smulkmenomis, bet neminimi jokie poeto autografai — net ir tame poemos egzemplioriuje, kurį kalbininkui teko redaguoti [15].

Liko antrasis variantas.

Žinomas pedagogas, Žemaitės kūrybos tyrinėtojas, vadovėlių autorius Juozas Žiugžda (1893—1979) galėjo su Maironiu susitikti jaunystėje, skatinamas profesinių interesų: 1921 metais jis mokytojavo Marijampolės realinėje gimnazijoje. Panašu, kad poetas jam, nepažįstamam žmogui, ne padovanojo, o pasirašė paties atsineštas „Jaunosios Lietuvos" ir „Mūsų vargų" poemas, nepaklausęs pavardės. Rengiant spaudai „Tėvynės žiedus", kurių 1938 metais išėjo trys dalys, nebuvo kitos išeities, tiktai gadinti savo bibliotekos knygas — ne vien Maironio, bet ir kitų lietuvių literatūros klasikų raštus. Taip ir išklydo neįvardyti poeto autografai į pasaulį. Išklydo, bet nedingo.

2. *PRANAŠŲ VIETA*

Branginti sutiktų žmonių atminimą Maironiui padėjo keturi senoviniai odos albumai tarytum gerai iškilę duonos kepalai. Žalvario sąsagų saugomos nuotraukos leidžia kaip gyvą įsivaizduoti jį patį visais amžiaus tarpsniais ir pažinti jo aplinką. Ne

---

[15] Žr. šio leidinio p. 632—635.

pirmą kartą tenka Literatūros muziejuje lytėti šias ikonografines vertybes ir stebėtis, kad tik menka jų dalis sukasi jubiliejinėse karuselėse. Šįkart iškalbingiausia man pasirodė ne itin išvaizdi, kažkuriame žurnale jau matyta fotografija — poeto sutiktuvės Jelgavos (Mintaujos) geležinkelio stotyje 1932 metų gegužės 7 dieną [16].

Tą popietę iš traukinio išlipusius J. Mačiulį-Maironį ir J. Tumą-Vaižgantą pasitiko Mintaujos gimnazijos mokytojas, sąsiuviniais leidžiamo pirmo stambaus lietuviško „Visuotinės meno istorijos" veikalo autorius kunigas K. Jasėnas ir direktorius J. Lapinis (Lapiņš). Abu kauniškiai jau buvo pasveikinti pasienio stotelėje Meitenėje Latvijos lietuvių delegacijos. Kartu su mintaujiškiais svečiai pasuko į klasikinę gimnaziją, kurioje Latvių lietuvių vienybės Mintaujos skyrius nutarė surengti Maironio kūrybos vakarą [17].

Gimnazijos vestibiulyje laukė moksleivių špaleriai, iškilmių salėje nenutilo plojimai, kol Maironis ir J. Tumas atsisėdo specialiose vietose, apsuptose garbės sargybos. Gimnazijos direktorius apžvelgė Maironio nuveiktus darbus. Kaip tik tą dieną skaitomiausiame latvių dienraštyje „Jaunākās Ziņas" buvo išspausdintas J. Lapinio straipsnis, kuriame nacionaliniai ir demokratiniai lietuvių poeto lyrikos motyvai lyginami su J. Rainio, K. Skalbės, Auseklio poezija. Pilnutėlė salė atidžiai klausėsi docento J. Tumo referato apie Maironio kūrybą. Lietuviškai jei ne visi, tai daugumas suprato, nes gimnaziją lankė lietuvių vaikai, čia buvo dėstoma jų gimtoji kalba.

Po to Maironis perskaitė kelis savo eilėraščius. Kuriuos poezijos kūrinius jis pasirinko draugystės šventei? Kas žino! .. Spauda jų nevardijo kaip ir kitais atsitiktiniais literatūros vakarų atvejais. Neišliko poeto balso — niekas nepasiūlė „Odeon" ar „Columbia" firmoms įrašyti jį. Jeigu ir būtų kas pasiūlęs, jokia jėga nebūtų Maironio privertusi prabilti gramofono plokštele į tautą. Poetas tribūnas nebuvo gimęs estradai. Tai galima patikėti iš amžininkų užuominų, o ypač — iš kraštotyrininko P. Jakšto atsiminimų nuotrupos: „Kartą Klaipėdoje, „Ryto" viešbučio salėje, teko dalyvauti, kai Maironis skaitė savo eilėraščius iš „Pavasario balsų". Deja, nusivyliau. Kai skaito jo eilėraščius artistai ar deklamuoja geri deklamatoriai, kaip tie eilėraščiai esti

[16] LM 37, MD 1478.

[17] Čia ir toliau remiamasi apžvalginėmis žinutėmis laikraščiuose: Lietuvos aidas.— 1932.— Geg. 9; Rytas.— Geg. 9; Diena.— Geg. 15.

mieli ir žavingi. Tačiau kai juos skaitė pats Maironis, atrodė, kad jie neturi nei rimo, nei ritmo"[18]. Vargu ar Mintaujos gimnazijoje poetas geriau pasirodė. Tačiau Maironio poezijos erdvę, gilumą ir žavesį pagal savo išgales išryškino moksleiviai, deklamuodami ją lietuvių ir latvių kalbomis, jos skambumą atskleidė Latvių lietuvių vienybės ir gimnazijos chorai.

Kai Mintaujos klasikinei gimnazijai Maironis paskelbė dovanojąs penkis savo raštų tomus, J. Lapinis pagal vietos paprotį uždėjo jam ant galvos laurų vainiką. Kas tuo metu dėjosi salėje — galima įsivaizduoti. O poeto širdy?.. Jo gyvenimą aitrino jau ne vienos, o dviejų literatūrinių kartų nedėkingumas, nuolatiniai rašeivų replikavimai. Tėvynėje Maironis jautėsi parblokštas kaip kareivis nelygioj kovoj — „be garbės ir be vardo". Per iškilmių apogėjų Maironis negalėjo neprisiminti XVII a. poeto M. K. Sarbievijaus, kurį apvainikavo laurais popiežius Urbonas VIII, atsidėkodamas už tai, kad lotyniškomis eilėmis išgarsino jį visoje Europoje[19]. Nacionalinio lyriko dalia sunkesnė negu kosmopolitinio dainiaus, ypač jei tauta apdiržta savo praeičiai ir ateičiai.

Toliau pasipylė įvairių draugijų sveikinimai; latvių jaunųjų literatų vardu kalbėjo žurnalo „Zaļā Vārna" atstovas. Į sveikinimus Maironis atsakė lotynų kalba.

Po iškilmingo akto svečiai aplankė „Viesturi" jaunimo organizaciją, pasirašė svečių knygoje. Čia Maironis pasakė kalbą apie lietuvių ir latvių tautų susiartinimą, itin pabrėždamas kultūrinio bendradarbiavimo svarbą. Gatvėje laukiantys jaunuoliai su deglais parlydėjo svečius per sutemusį miestą į gimnaziją. Sekmadienio rytą Maironį ir J. Tumą pažadino Mintaujos lietuvių kolonijos choras. Vakare, nuoširdžiai mintaujiečių palydėti, jie išvyko į Kauną.

Nepasirašęs „Dienos" bendradarbis, veikiausiai faktiškasis šio laikraščio redaktorius, „Jaunākās Ziņas" korespondentas Kaune J. Paleckis, savo straipsnį pavadino: „Mes Maironio dar taip nemokėjom pagerbti". „Galima sakyti, kad dabar retą latvį rasi, kurs nežinotų apie Maironį,— džiaugėsi autorius.— O prisipažinkim, kad Lietuvoj dar daug rasim žmonių, kuriems jis mažiau žinomas"[20].

---

[18] Žr. šio leidinio p. 671.

[19] *Gustaitis M.* M. Sarbievijus.— K., 1925.— P. 7.

[20] Diena.—1932.— Geg. 15.

Po pusantro mėnesio Maironis buvo didžiai pagerbtas ir Lietuvoje — įvyko jo laidotuvės. Kaunas pasipuošė gedulo vėliavomis, su velioniu atsisveikino 20 tūkstančių žmonių, verkiančios minios atlydėjo jį į baziliką, čia buvo atlaikytos dvejos mišios, po labai gražaus pamokslo atsisveikinimo žodį tarė prezidentas, ir karštas atsidūrė bažnyčios požemyje. Kaip rašė „Naujoji romuva", tuo metu „orą raižė ir parpdami vartaliojosi aukščiau bazilikos daugybė orlaivių" [21]. Išėjo specialūs laikraščių ir žurnalų numeriai. Pomirtinių liaupsių varžytuvėse nedaug kas išgirdo blaivų „Lietuvos žinių" bendradarbio balsą: „Mes širdyje džiaugiamės, kad mirė Maironis, kad mirė gyvas priekaištas mūsų sąžinei" [22].

Rudenį Maironiui būtų sukakę 70. Spalio 24 d., pirmadienį, poetas buvo paminėtas perpildytame Valstybės teatre. Į minėjimą atsilankė aukščiausi pareigūnai, dvasininkai, karininkai, valdininkai, prigužėjo studentų. Mokslų daktarai aiškino Maironio kūrybos pagrindus, žymiausi dramos artistai deklamavo, solistai ir chorai dainavo, giedojo poeto tekstus. „Įspūdinga dvasios puota", — su tokia antrašte išėjo valdančiosios tautininkų partijos oficiozas „Lietuvos aidas" [23]. „Tautos pagarba savo atgimimo pranašui",— apibendrino katalikiškas „Rytas" [24]. Tas šabloninis pasakymas, išverstas į žmonių kalbą, reiškė, kad numirusius naujų kelių skynėjus Lietuva moka mylėti.

Maironio svetainėje laurų vainikas išlikęs tarytum vakar nupintas [25].

3. *GERIAUSIAI — PATYS...*

Motiniškai muziejininkės atvyturiuoti mikalentinio popieriaus vystyklai atidengia Maironio „Pavasario balsų" VIII leidimo korektūrą [26]. Iš įrašo juodu pieštuku „Šis egz. buvo cenzūroj (Rygoj)" atpažįstu tą patį knygos laužinį, kurį kadaise varčiau ir bandžiau tyrinėti,— jis čia atkeliavo per mano rankas, bet ne iš mano rankų.

1967 metų rudenį korektūrą už prieinamą kainą pasiūlė įsigyti neseniai miręs astronomas Antanas Juška, veiklus tarpuka-

---

[21] Naujoji romuva.—1932.— Nr. 28/29.— P. 655.
[22] *Vyšniauskas I.* Maironį apverkus // Lietuvos žinios.—1932.— Rugp. 10.
[23] Lietuvos aidas.—1932.— Spal. 25.
[24] Rytas.—1932.— Spal. 25.
[25] LM 145.
[26] LM 9951.

rio kultūrininkas, žymus mokslo populiarintojas. Būdamas Švietimo ministerijos kultūros departamento direktoriumi, jis prižiūrėjo Maironio mauzoliejaus statybos baigmę, ir, besąlygiškai vykdydamas testamentą, įsijautrino viskam, kas turėjo ryšio su didžiausio lietuvių poeto gyvenimu bei kūryba. Per karą A. Juška dėstė Kauno universitete; pasklaidęs tada pasirodžiusius „Pavasario balsus" ir nustebintas kupiūrų, jis per pažįstamą gavo iš spaustuvės cenzūrinį egzempliorių.

Kai palyginau raudonu pieštuku vagotą korektūrą su 1942 metų data išėjusia knyga, pirmiausia krito į akis du kryžmai perbraukti eilėraščiai — „Milžinų kapai" ir „Eina garsas". Dainavimui skirti posmai, kurių anticarinį patosą Maironis pridengė senovės kovų įvaizdžiais, hitlerininkų trempiamoje Lietuvoje nusimetė potekstės skraistę ir suskambo su negirdėta jėga, ragindami stverti kirvį ir kalaviją prieš poeto rūsčiai kaltinamų kryžiuočių ainius. Šios dainos kėlė pavergtos tautos dvasią.

Korektūriniame egzemplioriuje išbrauktas eilėraštis „Ant Punės kalno ties Nemunu", kuriame jautriai apmąstomas Pilėnų milžinų ryžtas virsti sauja pelenų, ginant krauju permirkusią tėviškės žemę; greta kryžiuočių kūrinyje iškyla ir vokiečio sinonimas.

Brūkšnių tvora „Šatrijos kalne" žymi praleistą ketureilį:

Gal kryžiuočiai, šaly svetimoj
Neatradę kapuose ramumo,
Tebeklaidžioja čia tamsumoj,
Nusiminę Malburgo tolumo.

Keistai atrodo daugtaškiai vietoj vienintelį kartą „Dyvityje" šmėkštelėjusio kryžiuočių įvaizdžio:

Sako, kad čia bočiai gynės
nuo..... kruvinų.

Ir tiesiog stulbina savavališkas teksto taisymas populiarioje „Senovės dainoje" („Oi neverk, matušėle..."): Vytauto didvyrių pulkai išvarė ne „kryžiuočių galybę", o „piktųjų galybę".

Taigi „Pavasario balsų" VIII leidimo korektūroje pašalintos netgi menkiausios užuominos apie plėšikiškas teutonų ordas. Ak, tie nuožmūs rygiškiai cenzoriai su jų nuosprendžiais „Išmesti"!..

Įstrižas prierašas „Pakeisti!.." prie piešinio antraštiniame „Satyrų" skyriaus puslapyje sudomino dailininko darbu. Teles-

foras Kulakauskas jau buvo pasiligojęs, sunkiai prisiminė „Pavasario balsų" iliustravimą. Tačiau, pamatęs kortuotojo atspaudą, nusikvatojo: taip, čia mėginta pašaržuoti „striuką buką vokietuką, dantyse rūkstantį cibuką", bet leidykla nesutikusi su tokia traktuote, juoba kad suniekšėję Maironio satyrų miesčionys smilko ne pypkės, o cigaro dūmuose.

Naujas T. Kulakausko piešinys, ano pakaitas, pagrįstas dvieiliu

O išgamos! Pirštinę štai geležinę
Dabar jums metu į akis,

geriau derinosi prie kitų vinječių — simboliškai išreiškė poeto rūstybę, šaukiančią švento atpildo.

Tolesnės paieškos nuvedė į Maironio rūmus — LTSR literatūros muziejų, kurio tvarkytoju dirbo Antanas Kniūkšta, buvęs „Sakalo" leidyklos direktorius. Kiek metų jis čia praleido?! Šiuose rūmuose iš poeto nuomotame 12 m^2 kambarėlyje buvo sukrauti pirmieji „Sakalo" leidiniai, o kai naujos knygos nebetilpo, Maironio sesuo Marcelė užleido dalį savo malkų sandėlio. Parodžiau spaudos veteranui „Pavasario balsų" korektūrą ir paprašiau prisiminti, kas knygą cenzūravo ir apskritai kaip tokiu baisiu laiku pavyko ją išleisti: juk net ir išbraukius antigermaniškas vietas, kovos dvasia išliko, o žinomiausių kūrinių žalojimas tik didino tautos neapykantą krašto niokotojams. Vietoj atsakymo A. Kniūkšta paskolino savo atsiminimų rankraštį. Čia, be kita ko, perskaičiau:

„Sakalas" dar 1940 m. buvo pasiruošęs „Pavasario Balsus" išleisti. Valst. Leidykla paprašė vokiečių leidimo spausdinti. To leidimo ilgai nesulaukdami, paėmėme savo rizika ir išspausdinome 3000 egz. Vėliau vokiečių cenzūra formaliai atsakė, kad „Pavasario Balsų" neleidžia spausdinti. Taigi tie 3000 egz. ir gulėjo užkrauti „Šviesos" spaustuvėje beveik trejus metus. Iš „namų nevalios" juos tik „Sakalas" išvadavo. Mat, kai gavome teisę savarankiškai knygas leisti, tai per vaišes asmeniškai išprašiau leidimą ir VIII laidos „Pavasario Balsams". Nors atspausdinta, kad tai yra Valstybinės leidyklos leidinys, bet faktiškai leidimo išlaidas apmokėjo ir leidimą iš cenzūros išrūpino „Sakalas" [27].

Vadinasi, „Pavasario balsų" knygą cenzūravo patys jos rengėjai. Niekas kitas tokio darbo negalėjo geriau padaryti. O įra-

[27] LM 7701.

šas juodu pieštuku atsirado iš mėginimo nuraminti spaustuvininkų sąžinę. Tad aišku, kodėl korektūroje nėra jokių antspaudų, vien „Šviesos" spaustuvės techninio redaktoriaus A. Rucevičiaus nurodymai metranpažui, ką išmesti ar pakeisti, ir galiausiai jo parašu patvirtinta ypatinga pastaba: „*NB* spaustuvei: Turinį pagal *naują* rinkinį patvarkykite ir puslapius sužymėkite".

Kai A. Kniūkštai su dėkingumu sugrąžinau atsiminimus, jis, ne pagal amžių droviai rausdamas, pasiūlė:

— Ar nepadarytume sandėrio? Rengiuosi į pensiją. Norėčiau išeidamas palikti Literatūros muziejui ką nors tokio, kas susiję su Maironiu ir manimi. Jums parinkau du retus „Sakalo" 1944 metų leidinius. . .

Pajutau, kaip superšėjo gomurys, ir tyliai linktelėjau.

Su didele baime A. Kniūkštos leistos, slapčia nuo hitlerininkų spausdintos knygos vertos atskirų tyrinėjimų. Lietuvių kultūros istorikai anksčiau ar vėliau jų imsis. Man padovanoti leidiniai, kuriuos atsiverčiau tik namie, buvo iš tiesų ganėtinai reti, bet nekaip nuteikė jų išvaizda. Nespėtą subrošiūruoti estetikos knygą „Ties grožio vertybėm", sumirkusius per Nemuno potvynį kreidinio popieriaus lankus, dailiai įrišdinau ir jau neprisimenu, kokiam meno mylėtojui nuskolinau. Į nediduką V. Mykolaičio-Putino poezijos rinkinį „Rūsčios dienos" su leidėjo išplėštais po laiko trim lapais dažnai dirsteliu apmaudžiu žvilgsniu. O kartais sugaunu save atlaidžiai šypsantis.

VLADAS ŽUKAS

ARCHYVO SMULKIEJI TEKSTAI

Kauno literatūros muziejuje yra apie 1100 smulkių spaudinių bei rankraščių — pakvietimų, sveikinimų, vizitinių kortelių [1]. Šie smulkūs dokumentai turi reikšmės poeto biografijai — parodo jo padėtį ir populiarumą to meto visuomenėje, ryšius su politinėmis, visuomeninėmis bei kultūrinėmis organizacijomis, asmeninius kontaktus, bičiulių būrį. Poetas priklausė Lietuvos to meto visuomenės elitui, tad pakvietimus ir sveikinimus siuntė ir gana tolimos jam organizacijos bei asmenys.

Maironis buvo kviečiamas į prestižinius visuomeninius renginius: A. Stulginskis į pokylį (1922.XII.26) JAV pripažinus Lietuvą de jure, seimo pirmininkas į iškilmes Valstybės teatre 1905 metų Seimo dvidešimtmečiui pažymėti (statyta S. Čiurlionienės drama „Aušros sūnūs"), seimo posėdį, skirtą J. Basanavičiui pagerbti (1927.II.21). Pakvietimų yra iš Vilniui vaduoti sąjungos, Vytauto Didžiojo komiteto (į VD muziejaus kertinio akmens pašventinimo iškilmes karo muziejaus sodelyje), Vilniaus 600 metų jubiliejaus komiteto, į spaudos draudimo panaikinimo 25 m. sukakties paminėjimą.

Daugiausia Maironis buvo susijęs su katalikiškąja visuomenės dalimi — klerikalinės krypties partijomis, organizacijomis, draugijomis. Pakvietimų į suvažiavimus, konferencijas, posėdžius siuntė Lietuvos krikščionių demokratų ir Lietuvos darbo federacijos partijos, Lietuvių katalikių moterų, šv. Kazimiero, Lietuvių katalikų blaivybės draugijos, Lietuvių katalikų mokytojų, jaunimo (ateitininkų, pavasarininkų) sąjungos, Prisikėlimo bažnyčios statymo Kaune organizacinis komitetas (1926.I.10), Lietuvos katalikų kongresas. Pakvietimus siuntė profesinės ir kitos organizacijos: Lietuvos aeroklubo, Lietuvos gailestingųjų seserų są-

[1] *Laurinavičienė D.* Pagarbos ir meilės ženklai // Nemunas.—1987.— Nr. 10.— P. 26.

jungos, Šv. Luko infekcinių ligų ligoninė, Labdarybės draugija, Lietuvos jūrininkų sąjunga. Yra pakvietimas dalyvauti Palangos žvejų uosto Šventosios upės žiotyse statybos darbų atidarymo apeigose.

Pakvietimus siuntė Lietuvių latvių vienybės, Lietuvių—ukrainiečių, Lietuvių—švedų draugijos. Lietuvių ir žydų kultūrinio bendradarbiavimo draugija (pirmininkas M. Biržiška) kvietė į A. Goldšteino paskaitą „Žydų tautos atgimimas Palestinoj". Lietuvos vokiečių kultūrinė sąjunga kvietė į pedagogines paskaitas.

Gausu asmeninių sveikinimų ir pakvietimų iš aukštųjų valdžios atstovų: prezidentai A. Stulginskis ir A. Smetona kvietė į pokylius, arbatėles, „vakarui praleisti". Antai A. Stulginskis kvietė pietų (1922.V.12), kuriuose dalyvavo Vatikano atstovas ir Lietuvos vyskupai. Sveikinimus ir pakvietimus siuntė ministras pirmininkas, žemės ūkio, užsienio reikalų, krašto apsaugos reikalų ministrai, sveikino valstybės ir visuomenės veikėjai S. Šilingas, M. Sleževičius, K. Jokantas. Daug įvairaus rango dvasininkų pakvietimų ir sveikinimų (arkivyskupo pakvietimai pietų ir kitomis progomis). Naujametinį sveikinimą su linkėjimais ir toliau platinti taiką ir meilę tarp Lietuvos gyventojų atsiuntė rabinas Bakstas.

Yra įvairių pakvietimų, susijusių su Lietuvos universitetu: į 3, 4, 10 metų veiklos minėjimus, atsisveikinimo vakarienę suomių profesoriams pagerbti; kvietimus siuntė universiteto akių ir ausų klinikos, botanikos sodas, Lietuvos universiteto studentų medikų draugija, studentai neolituanai, Šatrijos ir Samogitia korporacijos, Lietuvos universiteto žydų studentų organizacijų susivienijimo komitetas į susirinkimą žydų universiteto atidarymo Jeruzalėje proga. Yra Evangelikų teologijos fakulteto tarybos kvietimas į 1929 m. rugsėjo 25 d. įvyksiantį prof. M. Lučanskio iš Bratislavos teologijos disertacijos „Kristaus asmenybės problema XX šimtmečio kristologijoje" gynimą. Yra profesoriaus M. Yčo kvietimų apsilankyti jo šeimoje. Gausu profesorių sveikinimų: „Atmintiną mūsų dainių" sveikino S. Šalkauskis, sveikino A. Janulaitis, Z. Žemaitis, P. Matulionis, J. Vabalas-Gudaitis, V. Jurgutis, V. Kuzma, I. Jonynas, K. Vasiliauskas, A. Voldemaras, K. Regelis. P. Leonas laiškelyje (1928.IX.2) džiaugėsi dėl poeto „sveikatos sustiprėjimo". Gausu Teologijos-filosofijos fakulteto profesorių (A. Aleknos, P. Būčio, A. Grigaičio, P. Kuraičio, J. Totoraičio, P. Penkausko, K. Prapuolenio) sveikinimų.

Kalbininkai kvietė į „Kalbos" draugijos steigiamąjį susirinkimą. Dienotvarkėje — A. Jakšto-Dambrausko paskaita „Mūsų kalbininkų uždaviniai seniau ir dabar".

Archyvas atspindi ryšius su literatūriniu gyvenimu. Yra kvietimas į S. Dagilio paminklo Biržuose atidengimą (1923.IX.2), 1925 m. gegužės 23 d. Lietuvos universitete suruoštą M. Valančiaus mirties 50 m. sukakties minėjimą (dienotvarkėje paskaitos: A. Aleknos „Vyskupas Valančius lietuvis, politikas, kultūros darbuotojas", V. Biržiškos papildomasis žodis, M. Biržiškos „Valančius ir Daukantas"). Yra studentų literatų būrelio pirmininko A. Venclovos pasirašytas kvietimas dalyvauti 1929 m. kovo 3 d. universitete rengiamame lietuviškojo romantizmo teisme. Studentų Humanitarų draugijos valdyba kvietė į universitete ruošiamą literatūros vakarą, kuriame dalyvavo J. Tumas, L. Gira, J. A. Herbačiauskas, V. Krėvė (skaitė K. Inčiūra), V. Mykolaitis, F. Kirša, J. Savickis, P. Vaičiūnas, V. Bičiūnas. Studentų „Šatrijos" korporacija kvietė į A. Jakšto-Dambrausko 70 m. sukakties minėjimą (yra programa), ateitininkės literatės — į universitete ruošiamą (1930.XII.7) moterų literatūros vakarą; nurodytos dalyvės: G. Petkevičaitė-Bitė, S. Čiurlionienė-Kymantaitė, B. Buivydaitė, J. Augustaitytė-Vaičiūnienė, S. Nėris, P. Orintaitė, A. Sidabraitė (Žalinkevičaitė), N. Mazalaitė, G. Tulauskaitė ir kt. Vytauto Didžiojo komitetas kvietė į V. Mykolaičio misterijos „Motina vaidilutė" vaidinimą ir kitas iškilmes Birutei pagerbti 1930 m. rugpjūčio 15 d. Palangoje.

Buvo kviečiamas į Lietuvių—ukrainiečių draugijos ruošiamą T. Ševčenkos kūrybai skirtą vakarą. Bene vienas paskutinių buvo pakvietimas į 1932 m. gegužės 9 d. VDU ir Valstybės teatro suruoštą J. V. Gėtės 100-ųjų mirties metinių paminėjimą (programoje H. Engerto paskaita vokiečių kalba „Gėtės reikšmė" ir V. Šilkarskio „Gėtės religinė pasaulėžiūra"). Maironis buvo kviečiamas į Lietuvių katalikų mokslo akademijos ruošiamą J. V. Gėtės sukakties minėjimą VDU didžiojoje salėje (J. Ereto paskaita).

Yra keletas J. Tumo laiškelių. Viename praneša, kad Vydūnui pagerbti jo bute keliolika rašytojų rengia kuklius „sudėtinius pietus" ir kviečia Maironį dalyvauti. 1927 m. spalio 20 d. (tai Maironio vardo diena) J. Tumas rašė: „Daugingiausių metų Maironiui — Lyrikui. Duok Dieve, kad Jam sugrįžtų romantiko nuotaika, kuria vedė mūsų kūrėjus pirmiau!" 1928 m. spalio 20 d. vizitinėje kortelėje toks sveikinimas: „Sveikas sulaukęs šių metų vardadienio! Sveikas į sveikatą grįžęs! Sveikas darbą dirbt pradėjęs! Vytauto jubiliejui būtinai turi duoti ką nauja

jo tema. Kas gi daugiau duos?" Yra rašytojų S. Čiurlionienės, A. Jakšto-Dambrausko, L. Giros, J. A. Herbačiausko, V. Mykolaičio, K. Puidos, K. Vairo-Račkausko (iš Londono), P. Vaičiūno vizitinės kortelės. Prof. J. Eretas parašė rekomendacinį raštelį — pristatė Maironiui Fakulteto literatūros seminaro dalyvį studentą J. Grinių.

Maironis buvo populiarus tarp artistų, dainininkų. Jis buvo kviečiamas į Valstybės dramos teatre 1922 m. gruodžio 2 d. ruošiamą „vieno pirmųjų tautinės lietuvių kultūros pionierių, pirmojo mūsų dramaturgo" A. Fromo-Gužučio 100 metų gimimo sukakties minėjimą, į 1923 m. lapkričio 18 d. įvyksiantį Tautos teatro atidarymą (vaidinta T. Vaišnoros pjesė „Gedimino sapnas"), B. Dauguviečio 20 m. „scenos darbuotės" sukakties minėjimą Valstybės teatre. Kaip Lietuvos teatro dramaturgas, buvo kviestas į Lietuvos operos ir dramos teatro dešimtmečio minėjimą teatro rūmuose, Lietuvių teatro Latvijoje atidarymą, Valstybės teatro vaidybos studijos III kurso spektaklius (1929.IV.15), į žodžio ir dainos vakarą Valstybės teatre.

Teatro direktoriaus L. Giros vizitinėje kortelėje įrašas, prašantis grąžinti teatrui „Kęstučio mirties" egzempliorių, duotą autoriui susipažinti su režisūros remarkomis ir kupiūromis (1925.I.12), taip pat asmeninis kvietimas į dramos „Vytautas pas kryžiuočius" spektaklį, skirtą šauliams. Žiūrovai iš gimtojo krašto atsiunčia tokią telegramą: „Raseiniečiai sužavėti Valstybės dramos artistų suvaidinto Kęstučio mirties veikalo siunčia jo autoriui padėką ir širdingiausius linkėjimus".

Yra M. ir J. Vaičkų sveikinimas ir linkėjimai „mūsų Tautos genijui" gimtadienio proga, A. Vainiūnaitės, V. Dineikos, P. Kubertavičiaus, A. Sutkaus, T. Vaičiūnienės, J. Oškinaitės, E. Žalinkevičaitės-Petrauskienės vizitinės kortelės, T. ir P. Vaičiūnų pakvietimas: „Mūsų brangus Prelate, nuoširdžiai prašome aplankyti mus šiandie apie 7 val. v. Ir daugiau svečių sueis arbatos pagerti" (1928.III.19).

Į tonfilmų kūrėjų steigiamąjį susirinkimą kvietė organizacinė grupė (J. Vaičkus, F. Damijonaitis, P. Klimaitis, S. Kolupaila), Vytauto Didžiojo komitetas — į filmo „Vytautui Didžiajam pagerbti iškilmės" pirmąjį seansą.

Yra pluoštas kvietimų į įvairius koncertus. Maironis, kaip „Dainos" draugijos garbės narys, buvo kviečiamas į 1924 m. lapkričio 10 d. Valstybės teatre surengtą 25 metų veiklos sukaktuvių vakarą koncertą ir analogišką 30 m. gyvavimo sukak-

ties minėjimą (1930.XII.14), šios draugijos 1931 m. gegužės 11 d. koncertą. Lietuvos filharmonijos draugijos meno taryba kvietė į simfoninį koncertą Valstybės teatre. Lietuvių menininkų muzikų draugija kvietė į Č. Sasnausko minėjimą. Yra pakvietimų į dainų šventes, muzikos mokyklos ir Konservatorijos studentų koncertus, Lietuvos universiteto studentų choro, latvių studentų choro „Dziesmu vara" koncertą (1930.I.18), Kauno vyrų choro religinį koncertą Įgulos bažnyčioje, Lietuvos kanklininkų draugijos, prancūzų vargonų muzikos (K. Kavecko) koncertą. Buvo pakviestas į solistės Gražinos Matulaitytės dainų ir arijų vakarą (1929.I.14), latvių dainininkės Elenos Erss latvių, lietuvių ir estų dainų koncertą, į priėmimą Latvijos operai pagerbti, po operos spektaklio. Ryšius rodo ir muzikų A. Kačanausko, J. Tallat-Kelpšos, dainininkių A. Galaunienės, V. Jonuškaitės vizitinės kortelės.

Maironis buvo Lietuvių meno kūrėjų draugijos narys, tad gaudavo kvietimus į jos renginius. Buvo kviečiamas į draugijos ruošiamus menininkų pirmadienius, 1926 m. spalio 20 d. Lietuvių dailės draugijos salono ir senovės paveikslų parodos atidarymą. Yra pakvietimas į M. K. Čiurlionio gimimo 50 metų sukakties minėjimą, įvykusį 1925 m. rugsėjo 23 d. (gedulingos pamaldos, iškilmingas posėdis Meno mokykloje, Čiurlionio paveikslų trijų dienų parodos atidarymas naujuose galerijos rūmuose). Yra pakvietimų į Lietuvių dailininkų pavasarinę parodą (1927.V.8), Lietuvių meno kūrėjų draugijos Plastikų sekcijos, Nepriklausomų dailininkų draugijos (1931.I.12), Lietuvių plakato (1928.IV.22), vaikų piešinių, grupines A. Galdiko, J. Šileikos, J. Vienožinskio ir M. Dobužinskio (1931), A. Žmuidzinavičiaus, V. Didžioko, B. Didžiokienės ir G. Bagdonavičiaus (1931. II.26), J. Mackevičiaus ir J. Zikaro, K. Šimonio ir L. Gogelio, personalines K. Sklėriaus, A. Varno (1927.IV.30), M. Dobužinskio (1929.V.22), Z. Dembovskaitės-Remerienės (1928.II.2), A. Žmuidzinavičiaus (1927.X.16) parodas. S. Ušinskis kvietė į „moderninės paveikslų parodos" atidarymą, A. Aleksandravičius į universiteto rūmuose suruoštą skulptūros parodą (1925.VI.23). Randame pakvietimų į liaudies meno parodas: lietuviškų priejuosčių (1927.II.3), lietuvių tautodailės, Latvijos porceliano parodas. Lietuvių meno kūrėjų draugijos Plastikų sekcija kvietė į kaukių balių (1927.II.12). Yra meno istoriko iš Jelgavos K. Jasėno sveikinimas; A. Varno naujametiniame sveikinime Maironis įrašė, kad dailininkas yra pasiskolinęs nukopijuoti „Vytautą"; A. Galdiko vizitinėje kortelėje atsiprašymas, kad 5 minutes pavėlavo.

Yra spaustuvininko E. Jagomasto iš Tilžės sveikinimas (1922), Lietuvių katalikų skaitymo mylėtojų draugijos kvietimas „garbės nariui" Maironiui dalyvauti visuotiniame susirinkime (1928. IV.26) — svarstytas Viešojo Lietuvos knygyno klausimas. Pakvietimai į 1906 m. įkurtos „Saulės" švietimo draugijos susirinkimus rodo, kad poetas buvo jos nariu.

Išsaugodamas šiuos smulkius žmogiškųjų ryšių liudytojus, poetas sukaupė vertingų biografinių duomenų. Išlikę mažieji tekstai yra įdomūs ir kultūros istorikui, sociologui — fiksuoja to meto žmonių santykius, visuomeninius renginius.

IRENA SLAVINSKAITĖ

MAIRONIS: TEKSTAS — RANKRAŠTIS — PUBLIKACIJA

Rašytojo kūryba yra gyvenimas, o gyvenimas visada yra tapsmas, procesas, raida, susidedanti iš daugelio tarpinių grandžių. Tai, kas buvo iki, paaiškina tai, kas yra. Galutinis rezultatas gali būti ne tik tęsinys, bet ir kažko labai reikšmingo atsisakymas, netgi išsižadėjimas. Pagaliau — posūkis, pokytis, vingis. Gal dėl to taip svarbios rašytojo kūrybos vaizdui pažinti yra ne tik galutinės publikacijos, bet ir tai, kas buvo iki jų — mintys, nuotrupos, fragmentai, tų pačių kūrinių redakcijos, rankraščiai. Visa tai sudaro kūrybos foną, užkulisius, yra pažymėta rašytojo žmogiškųjų silpnybių ir kūrybos tikslo bei aistros. Kūryba veržiasi į priekį kaip strėlė, bet negali išsižadėti nei abejonės, nei savosios pakelės.

Maironio kūrybos modelis gal ir nuskriaustas, o gal ir tiesiog unikalus: jis pagrįstas publikacijomis, tekstu kaip poelgiu, veiksniu, kurio neparemia joks esmingesnis rankraštinis dokumentas. Juodraštis Maironio poetinėje sistemoje yra tarsi netekęs išliekamosios autorinės vertės (matyt, poetas jų nebrangino, kad laikas taip išnešiojo ir išgairino). Taip paradoksaliai čia dera rašytojo pedantiškumas, tikslingumas su atsainumu. Tik Maironio kūrybos pabaiga vienu kitu lyg ir netyčia išlikusiu (o ne specialiai ainiams saugotu ir tausotu) juodraščiu teparemta. O ir tie juodraščiai vėlgi kažkaip nemaironiškai, netvarkingai išblaškyti senų knygų ir sąsiuvinių, skaitomų ir iš pradžios, ir iš vidurio, ir iš galo paraštėse. Ir jų rašysena kita — ne toji, maironiškai smulki, daili, o išdrikesnė, susitelkusi ne į rašymo procesą, o į pačią kūrybą, skubri. Ir tik pati Maironio kūrybinio proceso pabaiga akcentuota ir atitinkamai reprezentuota: tada atsiranda kruopščiai perrašytas autorinis švarraštis. Jis ir publikacija tegalėjo atstovauti Maironiui.

Ir pagrindinis Maironio kūrybos baras, jo garsioji lyrika, išliko savųjų publikacijų šešėlyje: daugumos tekstų jokio rank-

raščio nėra. Jokiu rankraštiniu dokumentu kol kas tebėra neparemta rašytojo kūrybos pradžia, jos embrioninis tarpsnis, palikęs tik rankraštinę poemėlę „Lietuva" (1888). Rankraščiais nepagrįsti ir visi — 1895, 1905, 1913, 1920 metų — „Pavasario balsai". Apie Maironio lyrikos genezę, plėtotę ir tekstologiją tegalime spręsti iš spausdinto teksto raidos — lygindami publikacijas, jų redakcinius pakitimus, papildymą naujais eilėraščiais. Išimtį sudarė tik paskutinysis rašytojo literatūrinio palikimo tarpsnis, apėmęs lyriką nuo paskutinės „Pavasario balsų" laidos iki „Raštų" I tomo redakcijos. „Raštų" „Lyrikos" tapsmas jau paliudytas dvejopų rankraščių: korektūrinių įrašų autoriui priklausiusiame 1920 m. „Pavasario balsų" egzemplioriuje ir pakartotinio tekstų perrašymo į atskirus lapus. Visa tai išlikę, visa saugoma LTSR literatūros muziejuje Kaune, visu tuo remtasi šio straipsnio autorės, sudarant „Versmių" serijos „Pavasario balsų" leidimą, rašant Maironio poetinės kalbos raidą apžvelgiantį įvadą ir tekstologinius komentarus, parengiant naujųjų Maironio „Raštų" pirmąjį tomą (1988).

Šiandieną susidarė galimybė detaliau išžvalgyti dar vieną „Pavasario balsų" formavimosi istorijos puslapį — perėjimo iš 1913 metų leidimo į 1920 metų laidą fazę. A. Zalatoriui šiemet viešint Amerikoje, rašytojas A. Vaičiulaitis jam perteikė Maironiui priklausiusio 1913 metų „Pavasario balsų" išleidimo kopiją (šiuo metu saugoma LKLIR, f. 11, b. 426). Leidinio viršelyje užrašyta: „Švento Kazimiero Draugijos leidinys. Nr. 155 (šis skaitmuo perbrauktas, apačioje užrašytas kitas skaitmuo, N 232) Pavasario balsai ir Kame išganymas. Ketvirtą kartą atspausta ir padauginta (Maironio rankos perbraukimas ir įrašas: „Penktą kartą atspausta ir žymiai padauginta"). Parašė Maironis (Maironio užbraukta ir užrašyta prieš antraštę — Maironis-Mačiulis). Kaunas, S. Banaičio spaustuvė, D. Vilniaus g. N. 34, 1913". Šone antspaudas — Zum Druck freigegeben. Verfugung V/2380 vom 1.11.18. ir trys parašai. Tame pačiame stačiakampiame antspaude kitas, apvalus su įrašu Militär-Gouvernement Litauen Pressenabteilung. Šie kaizerinės okupacinės instancijų įrašai turėtų liudyti, kad Maironis buvo prašęs sutikimo išspausdinti penktąjį savo lyrikos leidimą dar 1918 metais. Amerikos lietuvių išeivių leidinyje „Maironis. Jo gimimo šimtmečiui paminėti. Aidų leidinys Nr. 7. Spaudė T. T. Pranciškonų spaustuvė Brooklyne 1963 m.", p. 80, po iš čia aptariamo 1913 m. „Pavasario balsų" leidinio išspausdinta eilėraščio „Lietuva brangi" faksimile parašyta: „Maironio rankraščio faksimilė. Šis eilėraštis buvo įdėtas į penktąją

„Pavasario balsų" laidą, išėjusią pirmojo pasaulinio karo metu". Ar mums kas nežinoma, ar čia bus leidėjų suklysta: su absoliučiai analogiškais Maironio rankos įrašais 1913 metų „Pavasario balsų" autoriniame variante išėjo penktoji „Pavasario balsų" laida, toji, kuri visiems žinoma iki šiol: „Švento Kazimiero Draugijos leidinys. Maironis-Mačiulis. Pavasario balsai. Penktą kartą atspausta ir žymiai padauginta. Tilžė, 1920. Jagomasto spaustuvė „Lituania", Aukštoji gat. 78". Atkreipkime dėmesį į leidinio numerį (N. 232). Jis toks pats kaip ir ant kopijos viršelio.

1913 metų „Pavasario balsus" sudaro 78 eilėraščiai. Iš jų gautojoje kopijoje su Maironio redakciniais įrašais net trisdešimt aštuoni, taigi pusė.

1. Eilėraštyje „Pirmoji meilė" redaguota III posmo 3, 4 eilutės:

1. Kas suteikė tau, numylėta — graži!
2. Tą įstabią paslapčią galę,
3. Jog savo dvasia jį iš miego keli,
4. Jog kaista jam norai atšalę!
3. *Kuria į padangius jo dvasią neši,*
4. *Vėl dega* jam norai atšalę!

2. Eilėraštyje „Vilnius" redaguota II posmo 6 eilutė:

5. Taip noris brangią išvysti pilį,
6. Kame tie amžiai užmigę tyli
6. *Kur garsūs* amžiai užmigę tyli

3. Eilėraštyje „Miškas ir lietuvis" redaguotos 2, 4 eilutės:

1. Girios tamsios, jūs galingos!
2. Kur išnykote plačiosios?
3. Dienos praeities garsingos!
4. Kur pradingote, brangiosios?
2. Kur išnykote *plačiausios?*
4. Kur pradingote, *brangiausios?*

4. Eilėraštyje „Pavasaris" taisyta III posmo 1 eilutė: „Taip dūšioje linksma! gražu dėl akies! „Taip *giedra ir* linksma! *Tiek šviečia vilties!"*

5. „Jaunimo giesmės" tekste po antrašte atsirado prierašas: „NB. Dainuojant tą giesmę sulyg p. Naujalio labai gražiai sustatytų gaidų, patariama imti jos pirmą, antrą, septintą ir paskutinį posmą: a, b, c, d." Ta numeracija perkelta ir prie atitinkamų strofų.

6. Eilėraštyje „Mano gimtinė" tikslinta III posmo 4 eilutė:

1. Girios ūžė ten, minėjo
2. Tuos didžius laikus,
3. Kad lietuvis netikėjo,

4. Jog nelaisviu bus.
4. Jog *belaisviu* bus.

7. Eilėraščio „Jaunos dienos" III posme koreguota skyryba:
1. Žilo plauko — sveikas protas,
2. Prieš pagundas apšarvotas,
3. Bet, Dievuliau, parvėlai! (→:)
4. Nei jam giedro įkvėpimo! (→;)
5. Nei energijos jaunimo (→;)
6. Bailūs patys veikalai!

8. Po eilėraščiu „Senovės daina" nubraukiama paantraštė: „Gaida kaip „Tu Lietuva, tu Dauguva". Taisyta I posmo 4 eilutė: „Gal pagrįšiu nepražuvęs už tėvų šalelę"! „... *į* tėvų šalelę".

9. Eilėraščio „Milžinų kapai" korektūros:
II 4. Tai gaisrų ugnis → Tai *gaisro* ugnis
IV 1. Kryžeivių seniai
2. Suprašyti svečiai
3. Į vaišes per Lietuvą traukia;
4. Ištroškę garbės,
5. Kad aušra patekės,
6. Išvys, ko širdingai taip laukia.
2. *Suvadinti* svečiai
3. Išvys, ko *visai nebelaukia*

10. Baladėje „Čičinskas", kurią autorius taisė 1913 metų atskiro leidimo egzemplioriuje, koreguota ortografija ir spaustuvės klaidos.

11. Eilėraštyje „Senuko daina" („Ne taip senovės tėvai gyveno...") taisyta:
III 3. Nebuvo rašto, bet negirdėta
4. Nei tokio bedievių augimo
4. Nei tokio bedievių *dūkimo*
IV 3. Skambėjo dainos po visą kraštą,
4. Skambėjo linksmai sutartinės
3. *Bet dainos skrido* po visą kraštą

12. Eilėraštyje „Tautiška daina" („Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka...") koreguota: V 5 „Čia, kur Vytautas didis mus bevaldė ir gynė" → „Čia, kur Vytautas didis *valdė mus ir gynė*" (taigi atstatytas 1905 m. tekstas).

13. Eilėraštyje „Mažai linksmybės čia ant žemės..." uždėtas charakteringas autorinis kirtis: III 2 „Tarp *skáusmų* jam saldžiai kalbės..."

14. Ir eilėraštyje „Pirmoji meilė", ir „Nuliūdimo valandoje" Maironis atitaisymu norėjo palikti šias būdingas sangrąžinio veiksmažodžio esamojo laiko formas: *„norias"*, *„ilgias"* (norisi, ilgisi). Bet šiuo atveju autoriaus valios nepaisyta.

15. Eilėraštyje „Malda" („Kad širdį tau skausmas kaip peiliais suspaus...") paredaguotas I posmas:

1. Kad širdį tau skausmas kaip peiliais suspaus,
2. Kad žmonės pabėgs ir tavęs neužstos,
3. Pakelk tada širdį tu savo aukščiaus,
4. O bus tau be žodžių kentėti lengviaus!
5. Ei, bėk prie galingos maldos,
6. Ramiaus tau krūtinė vaitos!
3. Pakelk tada širdį *nuo žemės aukščiau,*
4. O bus tau be žodžių kentėti *lengviau!*
6. *Ramiau* tau krūtinė vaitos!

16. Eilėraštyje „Ant saulės laidos" („Taip liūdna man kartais ant saulės laidos...") redaguota I posmas, 5 eilutė: „Ir veltui rytojaus sulaukti viliuos, / Man liūdna ant saulės laidos!" ⟶ „Ir *norint...*" Taigi pašalintas loginis netikslumas, apibrėžta autorinė mintis.

17. Eilėraščio „Įsitikėjimas į savo galę" („Prabėgo pro šalį kaip marių vilnis...") redagavimas išryškina du būdingus Maironio stiliui momentus. IV posmo 4 eilutėje atsisakyta teksto trupėjimo į mažus žodelyčius: „Ne ašaroms veidą sau plauti" ⟶ „Ne ašaroms veidą *beplauti*". Taip pat įsivesta būdinga palyginimų skyryba, išskiriant kableliais: VII 3 „Juk dienos ir jėgos — kaip upės vilnis. / Vis bėga ir bėgt nesustos". ⟶ „Juk dienos ir jėgos, *kaip upės vilnis,* / Vis bėga ir bėgt nesustos".

18. Eilėraštyje „Roma" taisyta III posmo 6 eilutė: „Italiją Gunai užlies" ⟶ „Italiją *Gunas* užlies". Uždėtas kirtis VII 1 eilutėje: „Štai Roma ant *kálnų*". Šis kirčio atitraukimas būdingas Maironiui ir A. Baranausko eiliuotinei tradicijai (plg. „Kalnai ant kalnų, ė ant tų kalnų...", atėjusiai jau iš kitos tarmės). Buvo atskirta žvaigždutėmis, koreguota ir papildyta dviem strofomis teksto pabaiga, sustiprinanti aliuziją į poeto gyvenamojo meto įvykius Italijoje, išreiškianti italų nacionalinio judėjimo pasmerkimą, palaikant popiežiaus teisę į Romą:

XV Įėjo! .. ir jo šventenybes naikina;
Kaip barbarai — gunai po kojų jas mina,
Užgavę krikščionių jausmus.
Užmiršę, kad Rymas — pasaulio sostinė,

Jį pavertė nūn į bedievių lindynę,
Pažeminę Dievo namus.
XVI Bet laikas, jau laikas tuos gunus varyti;
O Leone, laikas rimtai pasakyti,
Kad Rymas — ne jų savastis!
Todėl ir savu jį teisingai vadino!
Čia viso pasaulio širdis!

19. Eilėraštyje „Našlaitė" („Kukavo gegutė, kukavo ilgai...") redaguota II posmo skyryba, IV eilutė baigiama klaustuku, III posmo 1 eil. rašoma: „Trejybei pavesiu pirmuosius metus" ⟶ „*pavesiu*", IV posmo 1 eil.: „Tegul bus pagarbintas!" tarsiu priėjus" redaguota „*Garbė Jėzui Kristui! ištarsiu* priėjus".

20. Eilėraščio „Vakaras ant ežero Keturių kantonų" antraštė, kaip ją esame įpratę ir dabar užrašyti, Maironio nepatenkino. Poetas perbraukė žodį „Vakaras" ir užrašė jį atskirai, viršum susiformavusios paantraštės „ant ežero Keturių kantonų". Taip tekstas ir buvo išspausdintas 1920 m. „Pavasario balsuose".

21. Eilėraštyje „J. St." („Ar aš kaltas, kad mano širdies...") pakoreguota I posmo 6 eilutės skyryba: „Rodos, širdžiai paskirta mylėti, / Tai kodėlgi jai reikia kentėti". Posmas užbaigiamas klaustuku.

22. Eilėraštyje „Jei žemė kada širdį man ir viliojo..." taisyta I posmo 3 eilutė: „Tarp žemės melų ji ko kita ieškojo" ⟶ „Tarp žemės *sapnų*..."

23. Eilėraštyje „Beturčiams" redaguota II posmo 4 eilutė: „Juk aukso valdžia — begalinė" ⟶ „Juk aukso *jėga* begalinė".

24. Eilėraštyje „Nuobodžios, sunkios slenka dienos..." pakeista kadencijos intonacija ir skyryba: „O šaltas, purvinas vanduo / Už lango teška? Tai ruduo?.." Eilutė baigiama konstatavimu ir nusivylimu: „Už lango teška. Tai ruduo!.."

25. Eilėraštyje „Saulės tekėjimas" („Jau saulėtekis mėlsvas, spinduliais iškaišytas...") Maironis vėl įvedė savo pageidaujamą sangrąžinio veiksmažodžio esamojo laiko formą: „Tavęs *ilgias* žolelė". 1920 m. „Pavasario balsuose" išspausdinta „ilgis".

26. Sonete „Rūtų vainikas" koreguota skyryba: II 1 „Širdis bijo rožės; ji ženklas puikybės" ⟶ „Širdis bijo rožės: ji ženklas puikybės". IV posmo trečioji eilutė užbaigiama nebe kabliataškiu, o daugtaškiu: „Tarp rūtų, sesutė, tu tankiai dūmoji..."

27. Sonetas „Praeitis" taip pat užbaigiamas emocingiau — ne konstatuojamąja, o šūksnio ir nutylėjimo, desperacijos intonacija: „Nemuns matė Kryžiuočius plieno ginklais apkaltus: / Apie tamsią senobės apsakytų jis šalį!.."

28. Jausmingesnė tapo ir soneto „Neapriboti troškimai" („Ko gi trokšti, nesoti dvasia...") sintaksė. Ir čia konstatavimo vietoje atsirado desperatiškas sušukimas. Dėl to baigiamasis posmas šūksniais suskaidomas į dvi dalis:

IV 1. Gaila tau praeitos ir kančios,
2. Ir kaip maras, troškimai krūtinės
3. Vis siūbuoja, siūbuot nenustos!
1. Gaila tau praeitos ir kančios!..

29. Sonete „Atminimo žiedas" („Neužmirštuolė") koreguota I posmo 3 eilutė: „Nepuošias jis rūbais, kaip rožė, puikiai, / Todėl ir nebijo rudens"→„*Nepuošia jį rūbai,* kaip rožė, puikiai"... Atsiradusią linksnio klaidą Maironis ištaisė tik „Raštų" redakcijoje: „*kaip rožę*".

30. Eilėraštyje „Smuikui griežiant mazūrą" („Pagundintos stygos, mikliai užlinguotos...") redaguota I posmo 2 eilutės skyryba: puseilis užbaigiamas ne kabliataškiu, o tašku. II posmo IV eilutėje pakeistas žodis: „Jis atminė dieną pavasario kito, / Kad pats nesedėjo prie smuikų skardžių" → „Kad pats *nerimavo* <...>" Ir vėl emocingesnė sintaksė, ypač kadencinės, užbaigiamosios teksto pozicijos. Vietoje konstatavimo įvedamas šūksnis: „O kapas beširdis, gyvatą išlupęs, / Užmerks amžinai mėlynąsias akis!"

31. Jausmingesnė tapo ir eilėraščio „Sapnų be kančios ir ramumo saldaus..." sintaksė ir leksika. Tai liudija I posmo 4 eilutės korektyva: „O man tie šešėliai širdies neprigaus: / Prašau vien tik skausmų, karionės".→„*Aš noriu verpetų: karionės!*" Šauktuku dabar buvo užbaigtos ir III posmo 1 ir 2 eilutės, dėl to tekste susiformavo paraleliai šūksniai:

Man meilės nereikia, kad siūlos pati!
Neapkenčiu jausmų silpnybės!
Vien ta tik žavėja širdis paslapti,
Kurios nepasieksi gilybės!..

Papildomas sušukimas įterptas ir į paskutinį eilėraščio posmą:

V Ko trokštu ir ieškau, patsai nežinau;
Pasiekt nepasiekiamą šalį?..
Tik atilsio vieno, kaip maro, bijau,
Tik norai užmigti negali!

Pirmoje eilutėje kabliataškį pakeitė šauktukas, vėl susiformavo retorinių figūrų — šūksnio ir klausimo — paralelė su jos

būdingomis tramdomos nevilties ir ryžto intonacijomis. Ir atvirkščiai — santūresnė tapo pakoreguota eilėraščio pabaiga: V posmo 4 eilutėje nuimamas šūksnis, paliekamas konstatavimas. Visi šie pakitimai atspindi Maironio santykį su redaguojamu tekstu kaip su lyriniu emociniu išgyvenimu, liudija šio proceso intensyvumą ir pokyčius, atveria teksto individualią psichologiją.

32. Pulsuoja ir satyros „Skausmo balsas" sintaksė. Vienur atsisakyta emocinio skaidymo, ryškesnių intonacinių akcentų (V posmas), kitur (VII posmas) jie įvesti.

V 1. O, jūs, kurie taip daug žadėjot!
2. Ir norus rodėte gražius
3. Kur šventą ugnį tą padėjot?
4. Ir tuos užmanymus plačius?

Pirmoje eilutėje nubrauktas šauktukas, trečioje klaustukas, po antrosios rašomas kablelis. Posmas suliejamas į ištisą emocinį šūksnį, į klausimą priekaištą, išauga jo emocinė akumuliacija. VII posme vyko atvirkščias procesas: ir taip jau retorinių šūksnių išmargintas tekstas įgyja dar vieną papildomą sušukimą:

VII 1. Apakę! Savo kelią matot
2. Tarp rožių, pokylių, juokų.
3. O, nelaimingi! nesupratot,
4. Jog žemė — tai šalis vargų!
2. Tarp rožių, pokylių, juokų!

33. Satyroje „Spjauk, jei gali, į tą visą, kas žiba..." norėta tikslinti II posmo 1 eilutės semantika: „Ko ta jaunystė kvailiai nesapnuoja! / Darbuotis ant dirvos plačios?"⟶„*Dirbti* ant dirvos plačios?"

34. Satyroje „Pabėgėliams" stiprinta ironija:

X. 1. Par pokylius kaip karalienės žibės,
2. Svajodamos melo trejopo:
3. Sau vyrą sugaus ir garsiai ištekės,
4. Ir siūdins sau lopą ant lopo.
2. *Barzdos nebijos net ir popo*

XV 1. Juk štai jau ne vienas parsivežė pačią
2. Nuo Tulos ar Viazmos namo!
3. Naujieji bajorai po Lietuvą plačią
4. Tradicijoms girsis ryto.
1. Juk štai jau ne vienas *parsiveža* pačią
3. *Maišyti jų sūnūs* po Lietuvą plačią

XVI 1. O gal ir sveikiau bus tėvynei tada:
2. Pardaug jiems tikėjo lig šiolei;

3. Supras ji, kodėl tai kalba jų kita!
4. Kokie tai bebuvo mums broliai!
3. Supras ji kodėl tai kalba jų kita;
4. *Ir kas jie tie brukami broliai!*..

XIX posme teigimo pakeitimas abejojimu atspindi Maironio svyravimus dėl surusėjusių lietuvių grįžimo į savo tautą realių galimybių, padidėjusį nusivylimą sulenkėjusia Lietuvos bajorija:

1. Naujoji karta iš kitur atėjūnų
2. Taip mūsų, kaip broliai, neskriaus;
3. Gal vietą užėmę sūnų — palaidūnų,
4. Bent vylium prieš mus nekariaus.
1. *O gal ta naujoji karta atėjūnų*
2. Taip mūsų kaip *lenkai* neskriaus

35. Eilėraštyje „Litvomanams" („Nebeužtvenksi upės bėgimo...") redaguota I posmo 4 eilutė: „Nebsulaikysi naujo kilimo, / Nors jį pasveikint būtų baisu"⟶„Nors jį pasveikint *tau ir baisu*". III posmo redagavimu vėl sustiprinama teksto emocinė gaida:

1. Broliai Lietuviai! auštančią dieną
2. Mūsų bent sūnūs visgi išvys.

Taisant frazė baigiama šauktuku.

36. Eilėraštyje „Putino daina" pakoreguota II posmo leksinė raiška ir semantika:

1. Kam tos uogos raudonos?
2. Ir šakelės jų plonos?
3. Kas prisegs prie širdies
4. Ant nakties?—
4. *Atminties?*

37. Eilėraščio „Suvargusiems" redagavimas pademonstruoja Maironiui būdingą loginį jungčių su dalelyte *kad* pomėgį: „Nes ji sunyko ir sušalo"⟶„*Kad* ji sunyko ir sušalo". Argumentavimo logikos stiprėjimą liudija ir II posmo semantikos ir intonacijos korektyva:

6. Tai kur apaštalų darbai?
7. Ar Kristų myli jie labai,
8. Kodėl jų, Viešpatie, neklausi?
6. Tai kur apaštalų darbai,
7. *Jei* Kristų myli jie labai?
8. Kodėl jų, Viešpatie, neklausi?

38. Logikos tikslinimas akivaizdus ir eilėraštyje „Senatvė":

IV 1. Nejaugi laikas į bočių šalį,

2. Kur meldžias kryžiai, liūdnai palinkę!
3. Iš kur numirę sugrįžt negali,
4. Ant amžių vietą ramiai aprinkę!
4. *Ramybės vietą ten apsirinkę!*

Apskritai 1913 metų „Pavasario balsų" autorinis rengimas 1920 metų redakcijai rodo, kad Maironis buvo ištikimas savo ankstesniam požiūriui, kad nesiėmė nieko griauti ir statyti iš naujo. Jo poetinėje sistemoje ir šiuo atžvilgiu nėra jokių šuorų. Tekstas kinta laipsniškai, tikslinant, gilinant, ieškant vieno kito prasmės atspalvio. 1913—1920 metų tarpsniu „Pavasario balsuose" Maironis neįvedė ir jokių pastebimesnių ortografinių, stilistinių pakitimų. Jų daug atsirado 1913 metų laidoje ir „Raštuose". Ir vis dėlto, autoriui redaguojant kiekvieną „Pavasario balsų" laidą, Maironio poetinis pasaulis pastebimai kito.

Peržiūrėjus Maironio redaguoto 1913 m. teksto ir 1920 m. „Pavasario balsų" antraštes, matyt, kad jos kai kur nesutampa. Tikriausiai eilėraščių pavadinimus poetas bus kiek vėliau paredagavęs. „Nuliūdimo valandoje" 1920 m. „Pavasario balsų" leidime pakeistas į „D. S." Eilėraščio „Kam man, Tu, Viešpatie, davei..." tekstas be antraštės, knygoje — „A. P." Eilėraštis „Džiova mirštančiai" ištaisytas „Džiova sergančiai", „Pabėgėliams"— „Tautos pabėgėliams". Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad 1920 metų „Pavasario balsų" laida Maironio lyrikos poetinėje sistemoje yra visų autobiografiškiausia, atviriausia. Poetas čia siekė istorinio biografinio konkretumo, noriai dedikavo eilėraščius (to atsisakė „Raštų" redakcijoje, įvesdamas aptakesnius, bendresnius kūrinių pavadinimus, tarsi pasitraukdamas nuo autobiografiškumo, sąmoningai jį užtušuodamas), savo valia pateikė iliustracinę portretinę medžiagą, kurioje atsispindėjo su kūryba susiję jam brangūs veidai.

Visus savo eilėraščius Maironis redaguodamas sunumeravo, atitinkamai įterpdamas skaitmeniu pažymėtus naujuosius tekstus. Tokia tvarka, taip pat sunumeruojant, jie buvo ir išspausdinti 1920 metų leidime. Galutinis eilėraštis „Varpai" čia pažymėtas 110-tuoju. Eilėraščių išdėstymą, poeto atidumą jam rodo ir rankraščio priekyje pridėtas Maironio laiškas, adresuotas turbūt leidėjui:

„Aukštai Gerbiamasis Tamsta!

Labai ir labai prašyčiau Tamstos, kad čia pridedamas eiles: „*Mano b. Draugui*" atspausdintumite „Pavasario Balsuose", bet ne pačiame gale, o tik tuojau po eilučių, kurios taip skamba:

„Tiek sykių proto prityrimas...“ o baigias: *„Širdelė mano paklausyk... ar jo bent kartą paklausyk“*. Jei tas dalykas reikalautų daug darbo ir labai būtų sunkus, tai meldžiu patalpinti arti galo, bet visgi *ne pačiame gale*, kad nebūtų jos paskutinės knygoje. Taip pat anksčiau prisiųstas Balladas apie Čičinską ir Medviagalio kalnas būtų geriau patalpinti greta su kitomis Balladomis, kur Šatrijos kalnas ir Jūratė ir Kastytis.

Su aukšta pagarba Maironis“

Kopijoje datos nėra. Išskirtos kursyvu vietos originale pabrauktos. Iš laiško matyti, kad kūrybą poetas persiuntė leidėjui ne iš karto, o dalimis, kad kūrinius būsimoje knygoje grupavo žanrais ir tematiškai. Leidėjai ir šiuo atveju liko Maironio valiai paklusnūs. Eilėraščio „Mano b. draugui“ tekstas įdėtas 1920 metų „Pavasario balsuose“ po „Širdis ir protas“ (p. 65), baladės išspausdintos drauge.

Redakcinis rankraštis labai išryškino 1913 metų leidimą papildžiusius eilėraščius. Visi jie perrašyti ranka, įlipdyti prie atitinkamų teksto vietų. Tai fragmentai iš poemos „Mūsų vargai“, dar neįėję į 1913 metų „Vaivorykštės“ publikaciją ir pagal ją parengtą atspaudą „Maironis. Mūsų vargai. Poema. Penkiose dalyse. Perspausdinta iš „Vaivorykštės“. Jono Rinkevičiaus leidinys, Vilnius, 1913 m.“ Šio atspaudo autorinis egzempliorius (tiksliau 80 jo puslapių) gautas kartu su čia aprašomu „Pavasario balsų“ tekstu. Jo pradžioje Maironio ranka įrašyti pirmasis ir antrasis poemos „Praeliudium“. Pirmojo teksto dešimt eilučių sudaro dar nesugadintą kaip vėliau „Raštų“ redakcijoje Apolonijos (Apolionijos) Petkaitės vardo akrostichą. Petkaitės pavardę galima būtų išskaityti vienuoliktoje ir dvyliktoje preliudijos eilutėse:

11. *Pet*rapilio slėgusi bėgo naktis,
12. *Kai te*kančią laisvę užmatė viltis.

Iš poemos „Mūsų vargai“ į būsimus „Pavasario balsus“ Maironis paėmė keturis fragmentus: „Praeliudium“ („Iš Danutės akių tai dangus, tai naktis...“), „Vilnius“ („Šitai ir Vilnius ant kalvos...“), „Vasaros naktis“ („Naktis graži, rami, vaizdi...“), „Likime Lietuvos sūnų...“ Vaižgantas ant Maironio yra pykęs, kad, nukėlęs į „Pavasario balsus“ antrąjį poemos „Mūsų vargai“ „Praeliudium“, poetas jį suasmeninęs, nes, girdi, poemos eilutės „Daug kentėjus, tėvyne, užmirški vargus! / Juk tu mano naktis ir dangus!“ lyrikoje buvę neleistinai transformuotos: „...tėvynė, nukilusi į lyrikas, pavirto „Danute“ ir radikaliai pagadino visą

neregėto kilnumo ir stiprumo vaizdą: „Tėvynė man — naktis ir dangus". Mergelė Tėvynės vietoje — tiesiog banalu"[1]. Čia norėtųsi atkreipti dėmesį į minėto poemos atspaudo autorinį rankraštį. Ir jame Maironis iš pradžių yra rašęs: „Daug kentėjus Danutė, užmirški vargus!". Tik koreguodamas užbraukė žodį „Danutė", įrašydamas „tėvynė".

Iš senesnių, bet 1913 m. „Pavasario balsuose" nesančių eilėraščių į 1920 m. leidimą poetas dėjo du: „Nedaugel mūsų" ir „Sunku gyventi". Kiti ranka įrašytieji tekstai: „Lietuva brangi", „Duetas", „Vasaros naktys", „Jūratė ir Kastytis", „Medvėgalio kalnas", „Čičinskas" (spausdinamas iš atspaudo), „Kam man Tu, Viešpatie, davei...", „Ant saulės laidos", „Atsiklaupęs prieš altorių" (atspaudas), „Snieguotos Alpių viršūnės", „A. P." (Išvažiuojant)", „Paskutinis akordas", „Širdis ir protas", „Mano b. draugui", „Juodo Nevėžio bangos sukilo...", „Miške suolelis", „Nenusiminsiu" („Slenka padangėmis debesys pilkos..."), „Kad šmeižė iš apmaudo priešų minia..." (pažymėta 1908 m. data), „Lietuva — didvyrių žemė", „Poetui mirus", „Lietuva per karę", „Kovoj dėl šviesesnės vaikams ateities...", „Varpai", „Giesmė prie stebuklingo Šv. Panelės paveikslo Krekenavos bažnyčioje". Šio rankraščio apačioje yra išskaitomas, nors ir išbrauktas prierašas autoriaus ranka: „Imprimatur N 440 an. 1918 Franciscus Eppus Samog[itiensis]", paliudijantis, kad šį eilėraštį leista spausdinti Žemaitijos vyskupo Prano Karevičiaus (religiniai eilėraščiai prieš spausdinant būdavo vyskupo sankcionuojami). Akivaizdus naujųjų tekstų ryšys su Krekenava ir pasaulinio karo įvykiais, atskleidęs Maironio poezijos biografiškumą. Kiekvienas naujas rašytojo tekstas parodo ir psichologinius estetinės savimonės pokyčius, kuriuos iš dalies atspindi ir autoriaus redagavimas.

---

[1] *Tumas J.* Lietuvių literatūros paskaitos: Draudžiamasis laikas. „Apžvalgos" grupė. Jonas Maironis-Mačiulis.— K.— M., 1924.— P. 219.

JONAS LANKUTIS

MAIRONIO DRAMATURGIJA

Bet visgi Rainys,— ėmė Jakštas kalbėti:—
Nepaprastas tipas; poetos jį dėti
Galėtų į dramą nukalę;
Savy užsidaręs, kai kartais prašneks,
Tai tavo atidą kaip segte prisegs;
Jis slepia nepaprastą galią!

„Jaunoji Lietuva", penktoji giesmė

Maironis — mūsų lyrikos tėvas, skambių eilėraščių ir poemų autorius, bet jis ryškiai matomas ir tarp pirmųjų lietuvių dramaturgų. Jo libretas „Kame išganymas" pasirodė 1895 m., t. y. tuo metu, kai Vydūnas dar nebuvo sukūręs savo didžiųjų tragedijų ir misterijų, kai scenai rašė A. Fromas-Gužutis, Keturakis, Žemaitė, M. Šikšnys-Šiaulėniškis, G. Landsbergis-Žemkalnis ir kiti klojimų teatro repertuaro kūrėjai. Tiesa, pagrindiniai Maironio veikalai išleisti gerokai vėliau — kai romantinė tautinio atgimimo banga ėmė slūgti. Bet ir juose esama tam tikro prioritetiškumo. Draminė trilogija „Kęstučio mirtis" (1921), „Vytautas pas kryžiuočius" (1925), „Didysis Vytautas — Karalius" (1930), libretas „Nelaimingos Dangutės vestuvės" (1930) platesniame lietuvių dramaturgijos kontekste atrodo kaip vieni pirmųjų mėginimų paanalizuoti ir suaktualinti feodalinės Lietuvos žlugimo temą, sistemingiau apmąstyti tautos istorinį likimą. Nors šalia simbolinių, psichologinių ir lyrinių Vydūno, V. Krėvės, V. Mykolaičio-Putino, B. Sruogos dramų Maironio istorinės pjesės atrodo šiek tiek pavėlavusios, jose vis dėlto galime pastebėti tokių meninės minties pradų, kurie tik šiandien giliau atsiskleidžia mūsų rašytojų kūriniuose apie praeitį.

Žvelgiant iš didesnės laiko perspektyvos, nebe taip svarbu, kad istorinės Maironio dramos kadaise buvo įtrauktos į paradinį teatro repertuarą, kad jos buvo statomos kaip sentimentalūs pat-

riotiniai reginiai. Šiandien mūsų literatūros klasiko pavaizduota senovė vargu kam gali atrodyti vien „kunigaikščių kultas" ar „praeities idealizacija". Atidžiau įsiskaitę, čia pajausime ir skausmą, ir aitrų nerimą, ir rūstų tragizmą. Be abejo, tai mažiau pavykę kūrybos puslapiai, bet ir juose atsispindi didžio menininko užmojai, matomi būdingieji maironiškojo pasaulėvaizdžio bruožai. Ilgainiui daug kas nublanksta, nebetenka vertės, bet kai kas labiau išryškėja, susilieja su šiuolaikine kultūrine bei socialine patirtim, sugestionuoja naujus vertinimo ir interpretavimo niuansus [1].

1

Dramose, kaip ir kituose savo kūriniuose, Maironis žvelgia į pasaulį dvejopos perspektyvos. Jis reaguoja į konkrečią savojo laiko ar istorinės praeities realybę ir kartu siekia aprėpti gyvenimą visumos žvilgsniu, empiriniuose reiškiniuose matydamas amžiną būties vyksmą. Maironis vaizduotojas krypsta į konkrečias epochos aktualijas, kartais moralizuoja, yra veikiamas vienokių ar kitokių idėjinių tendencijų, o Maironis mąstytojas tartum formuoja kūrinyje kitą regimybę, kur dominuoja ontologiniai tikrovės aspektai, vyrauja didžiosios žmonių aistros ir dvasiniai polėkiai, tvylo tiesos ieškojimų įtampa.

Kompaktiškame keturių veiksmų librete „Kame išganymas" blyksi daugelio svarbiausių XIX a. pabaigos socialinių reiškinių atspindžiai, svarstomi diskusiniai ano meto jaunimo veiklos ir pilietinio bei pasaulėžiūrinio apsisprendimo klausimai. Spėjama, kad ir pats veikalo sumanymas yra susijęs su autoriaus poleminiu reagavimu į 1886 m. pasirodžiusią ir plataus svarstymo susilaukusią J. Šliūpo knygelę „Išganymas vargdienio" [2]. Autorius netgi publicistiškai sukonkretina tekstą, paliečia Č. Darvino, F. Bekono, P. Prudono, E. Hartmano, A. Šopenhauerio, O. Konto koncepcijas, rodo maištaujančią darbo žmonių kovą, cituoja revoliucinius laisvės, lygybės ir brolybės šūkius. Veiksmo epizodų raida (tiksliau sakant, veiksmo fono kaita) išreiškia dešiniojo vi-

[1] Maironio dramaturgija yra susilaukusi įvairių, daugiausia gana kritiškų atsiliepimų (Vaižgantas, V. Mykolaitis-Putinas, B. Sruoga, V. Bičiūnas ir kt.). Įžvalgiai jos pagrindinius teminius motyvus, faktografinius šaltinius bei idėjines aspiracijas analizavo V. Zaborskaitė monografijoje „Maironis" (1968). Nagrinėta ši tema ir mano knygoje — „Lietuvių dramaturgijos raida" (1979).

[2] *Zaborskaitė* V. Maironis.— V., 1968.— P. 193—198.

suomenės sparno idėjinę rezignaciją. Iš pradžių rodoma socialinio ir idėjinio aktyvumo banga, plūsteli jaunatviškos nacionalinio atgimimo nuotaikos, pasklinda šiurpūs revoliucinio ekstremizmo atgarsiai, o atomazgoje — didaktinis religinio atgailavimo, maištingų jausmų tramdymo paveikslas. Autorius čia tarytum užbėga už akių istorinei realybei: paprastai sakoma, kad tokia idėjinė krizė išryškėjo po 1905 m. revoliucijos, o „Kame išganymas" pasklido į žmones dešimtmečiu anksčiau — kartu su romantiškaisiais „Pavasario balsais" ir poema „Tarp skausmų į garbę" (pirminiu „Jaunosios Lietuvos" variantu).

Bet Maironis turbūt ne vien jaunystės sentimentų veikiamas laikė šį libretą savo mylimiausiu ir geriausiu kūriniu [3]. Matyt, poetas šitaip manė todėl, kad jam svarbios buvo ne anksčiau minėtos paviršutinės prasmės, o vidiniai pagrindinio herojaus išgyvenimai, tiksliau sakant, lyrinė drama, situacijos žmogiškasis universalumas [4].

Kūrinio centre — veikli, audringų dvasios polėkių asmenybė, kuri negali „eiti be tikslo šios žemės keliu". Šis romantiškas herojus giminingas „Jaunosios Lietuvos" Rainiui ir Maironio eilėraščių lyriniam subjektui, tik labiau egzaltuotas, jausmų ir idėjų kryžkelėse įsiaudrinęs, gyvenimo vilionių gundomas ir praradimų skausmą išgyvenantis (neatsitiktinai librete pasikartoja lyriniai „Pavasario balsų" motyvai, skamba daugelio eilėraščių parafrazės ar net ištisi posmai — pvz., „Jaunimo giesmė"). Autorius jį rodo lyg Prometėją, konfliktuojantį su dievais, lyg Faustą, kurstomą šėtono pagundų, lyg M. Lermontovo klajūną, apraudantį savo vienatulystę. Koks spontaniškas dvasios šauksmas skamba Zonio lyriniame monologe, kai sumaištin patekusi jaunuolio siela ieško meilės palaimos ir vidinės santarvės:

Aš noriu tikėti,
Aš noriu mylėti,
Aš noriu per amžius vien meilę girdėti!
Argi tikslas aukštesnis bebus? [5]

Meilė įprasminama kaip galinga žmogaus būties apraiška. Ne veltui ši tema librete susiejama su senovinės Rytų kultūros atributais, apgaubiama romantiniu dekoru. Bet svarbiausia čia yra

---

[3] *Maironis.* Pavasario balsai ir Kame išganymas.— K., 1913.— P. 82.

[4] Šie aspektai daugiausia ir buvo paryškinti vėliau perredaguotame veikalo tekste, kuris pasirodė 1913, 1920 ir 1930 m.

[5] *Maironio* Raštai.— K., 1930.— T. 3.— P. 10. (Toliau tekste nurodomi šio leidinio puslapiai.)

vidiniai herojaus dvasinės būsenos aspektai. Sujaudintame monologe kalbama, kad žmogus gimsta ne vien „užganėdinti norus žemus", mėgautis hedonistiniais apžavais, bet ir pasinerti į jausmų „gelmę taip begalinę", patirti, „ko trokšta širdis". Veiksmo užuomazgoje gundantis ir įkvepiantis moters grožis turi dvejopą reikšmę — paaštrina herojaus religinių įsitikinimų krizę ir išjudina jo emocines galias, savojo „aš" gilesnį jutimą.

Su ne mažesne poetine jėga išreikštas ir herojaus reagavimas į socialinius reiškinius. Karštas idealistas, kilnaus tikslo ieškantis mąstytojas ne vien komentuoja, bet ir išgyvena stiprų kaltės bei asmeninės atsakomybės jausmą, susidūręs su revoliucine maištaujančių žmonių rūstybe. Jo širdį užplūstantis nerimas — tai naujas asmenybės dvasinis sąmyšis, nustelbiantis net ir meilės troškimą:

Taip rūstingi tie žmonės, bet kuo jie kalti?
Ar kad rankos pūslėtos ir pirštai nutrūkę?
Iš jų prakaito — kraujo tu vyną geri,—
Jie į svetimą šalį keliauja aprūkę!
Argi meilės ieškoti, svajoti saldžiai,
Kai tiek vargšų be duonos, be stogo keliauja? (p. 13)

Visi tolesni Zonio išgyvenimai — skaudi depresija. Herojų apvilia ir išduoda mylima moteris. Žmonės, kurių dvasiniu vadovu jis norėjo būti, nuo jo nusigręžė ir pasityčiojo. Visų paniekintas, teisybės ir gėrio neradęs, pakelėj prie medžio pririštas, jis pasijunta lyg prie uolos prikaltas mito herojus, amžinas žmonijos kankinys. Į jo lūpas Maironis deda tikrą filosofinės lyrikos perlą:

Kaip laivas ant vilnių, kaip medis nuo vėjo,
Neranda ant žemės ramumo žmogus;
Kai tiki, jog švinta,— vėl audros užėjo
Ir dangų užtemdė, pakirto sapnus!
Kur galas tų marių? Kur kraštas žadėtas?
Jo klystanti ieško per amžius mintis!
Jau rodos netoli. Mojuoja žvaigždėtas,
O tiek milijonams nematomas jis! . . (p. 21)

Čia pat ima skambėti ir šekspyriško tragizmo gaida. Pasijutęs vienišas ir visų apleistas „ant žemės visos", nutolęs nuo romantiškų jaunystės idealų, herojus svarsto amžiną būties ir nebūties klausimą. Suskamba monologas, kurį galima dėti greta geriausių Maironio lyrikos posmų:

Ir kam aš ant žemės? Kas liepė iš motinos yščiaus
Man dieną išvysti? Kam reikia manęs?
Kas liepia man augti tarp saunorų, tarp melagysčių?
Ir uždengė kelią, kursai, nežinau, kur nuves!
Aplinkui tyla vien šalta! .. norints dega krūtinė!
Atsakymo nėra... Ir kaipgi baisi ta tyla! ..
Kur tikslas to būvio? Kur jo priežastis pirmutinė?
Ar niekas to klausimo man neišriš niekada? (p. 23)

Finale žmogaus akistata su Dievu. Liečiami skaudūs sielos disonansai. Nors herojus rodomas misteriškoje religinės hipnozės aplinkoje, nors svarbiausias jo oponentas dabar yra vienuolis Pranciškonis, filosofinė veiksmo tonacija išlieka. Paskutinėse Zonio replikose girdime visiems romantinės prigimties maksimalistams būdingą „pasaulinio sielvarto" ir prometėjiškos kančios atgarsį. Iš tiesų tai minios nesuprasto, nei danguje, nei žemėje tiesos neradusio pranašo, prieš laiką palaužto idealisto skundas ir ironiškas svarstymas:

Gal Dievas yra, bet apleido Jis žmones!
Jis didis: nerūpi Jam mūsų karionės:
Ant žemės tiek ašarų ir sopulių!
Ir tiek be paguodos širdies gedulių!
Aš ranką norėjau žmonijai paduoti,
Liuosybę, brolystę, lygybę sapnuoti,
Norėjau apsaldyti skausmų nors dalį!
Bet, o beprotys! Tavo maldos — sapnai!
Ant žemės vien pragaras; Dievas patsai
Pagelbėt nenori ar, rasit, negali! (p. 32)

Pažymėtina, kad pradiniame libreto variante Zonio maištingumas ir skausmingas įniršis gerokai prislopintas. Finale į personažo lūpas buvo įdėti nuolankūs atgailautojo žodžiai apie Dievo malonę, kaltės atleidimą, „neverto sūnaus" nuolankumą [6]. Naujoje redakcijoje šios replikos nebėra. Nors skamba „Gloria in excelsis Deo", sužeistos sielos drama lieka apgaubta paslapties šydu. Čia Maironis dar kartą pademonstravo didelio menininko nuovoką.

Pagrindinių veikėjų trijulė — Zonis, Marys, Gražutė (vardai, matyt, sąmoningai „neutralizuoti", atsieti nuo lokalinio fono) — sudaro branduolį turiningai draminei intrigai. Tačiau ta galimy-

---

[6] *Maironis.* Pavasario balsai.— Tilžė, 1895.— P. 78.

bė ne visai išnaudota. Pavyzdžiui, Gražutė, kuri pasirodo scenoje rytietiško mergaičių choro lydima, paskleidžia ir romantiškos meilės, ir žemiškos erotikos kerus, pati blaškosi prieštaringų prigimties gaivalų veikiama, bet jos charakterio linija vien punktyrais nužymėta. Ironiškasis Marys, lyg Gėtės Mefistofelis, drumsčia Zonio sąmonę, suvilioja jo mylimąją, demonstruoja cinišką požiūrį į žmones ir visas gyvenimo vertybes bei idėjas, bet jo, kaip personažo, funkcija yra sąlygiška, simbolizuoja negatyvius pagrindinio herojaus sąmonės gaivalus ir dvasinį žmogaus prieštaringumą [7]. Tiesa, „meilės trikampis" veikia. Zonio pamilta Gražutė patenka į ciniko Mario pinkles, apviltasis idealistas skaudžiai išgyvena meilės išdavystę ir, keršto aistroms suliepsnojus, nušauna klastingąjį konkurentą. Sukrėsta Gražutė aprauda savo lengvabūdiškumą ir prisipažįsta tikra meile mylėjusi vien tik Zonį. Bet šios veiksmo peripetijos giliau susijusios tik su pagrindinio veikėjo dvasine krize (pvz., Zonio rauda „Tu, angele, mano sapnuotas slapčia!" antro veiksmo pradžioje — vienas stipriausių lyrinės poezijos fragmentų šiame kūrinyje).

Veikalas traktuotinas kaip monodrama. Viskas, ką išsako ir išgyvena Zonis, atspindi tragiškąjį Maironio lyrizmą, kuris tokiu egzaltuotu pavidalu niekur daugiau ir nebeatsiskleidė (eilėraščiuose tai dažniausiai liečiama užuominomis, slepiama potekstėje, pasklinda graudulio ir sarkazmo intonacijose, o poemoje „Jaunoji Lietuva" dėmesys koncentruojamas į valingą, prieštaravimus įveikiančią Rainio asmenybę). Turininga monodraminė libreto „Kame išganymas" sandara teikia vilčių, kad šis myliamiausias poeto jaunystės kūrinys kada nors susilauks rimtos muzikinės interpretacijos, o atgyvenusi siužetinė atributika ir anuometinių pasaulėžiūros aktualijų komentavimas beliks tik „egzotiniu" stipraus lyrinio konflikto tonu.

2

Maironį — mąstytoją, tragišką romantiką jaučiame ir trilogijoje apie feodalinės Lietuvos žlugimą. Nors čia pasinerta į XIV—XV a. mūsų krašto istorines realijas, narpliojami kunigaikš-

[7] B. Sruoga, gretindamas šiuos du personažus, pabrėžė jų dvasinio nesubrendimo paraleliškumą. Esą abu jie yra tų pačių gyvenimo priešingybių paveikti, „nuo pat pradžios vienas nuo kito bėga kaip du didžiausiu priešininku", o iš tikrųjų yra „tiktai vėjelio pūstelėjimo aukos" (*Sruoga B.* Maironis // Lietuvių literatūros kritika.— V., 1971.— T. 1.— P. 458).

čių Kęstučio, Vytauto, Jogailos, Skirgailos, Švitrigailos tarpusavio santykiai, vaizduojamas lietuvių pasipriešinimas kryžiuočių ekspansijai ir Lenkijos magnatų politinėms intrigoms, kartkartėmis atsiveria langas ir į platesnę būties erdvę, pasigirsta filosofinio laiko žingsniai. Antai dramos „Kęstučio mirtis" prologas prasideda homerišku kreipiniu į žiūrovą ir skaitytoją, raginimu pažvelgti „anapus", pasigilinti į amžių išmintį, pakilti virš savo pilkos kasdienybės:

Paliki už durų kasdienius vargus
Ir pilko gyvenimo naštą!
Lakius pabalnojęs vaizduotės žirgus,
Nuskriski į tolimą kraštą!
Į kraštą tamsių, neįžengiamų girių,
Į kraštą prabočių, tėvų — didžiavyrių!.. (p. 91)

Trilogijoje daug operinio teatrališkumo, etnografinio dekoratyvumo, patriotinio sentimentalumo, bet nevengiama ir kontrastingo ironijos atspalvio. Į daugiabalsį istorinių veikėjų kalbos srautą įsipina žodžiai iš kitos sferos, kaip štai Juokdario monologas, kuriuo užbaigiamas dramos „Vytautas pas kryžiuočius" pirmasis veiksmas:

Tiek buvo triukšmo!.. o dabar tyla!..
Ir taip tai visados pasaulio sūkuriuos:
Užeis audra, net griūva ąžuolai!
Gyvenimo, manai, nebėra ateity!..
Bet nusiblaivė... užsimiršo viskas!..
Tik vos istorijos pageltęs lapas
Du žodžiu apie tai
Lyg nenorom beužrašys!.. (p. 200)

Vėliau šis balsas suskamba ir visai sarkastiškai. Į nerimstančių karžygių darbus pažvelgiama viską blaiviai vertinančiu žvilgsniu. Ar verta be paliovos drumsti vos tik „nurimusio gyvenimo kampelį"? Užtraukti ant žmonių galvos tiek „kančių, kovų, nelaimių", kraujo latakų ir beprasmio keršto? „Ir kam? Kuriems galams? Kad juos paskui / Istorija paskelbtų didžiavyriais!.." (p. 262).

Kai kurių visuotinumo parametrų galima būtų ieškoti ir pagrindinio trilogijos veikėjo dramatiškame likime. Kunigaikštis Vytautas, kaip ir anksčiau minėtasis Zonis arba „Jaunosios Lietuvos" Rainys, turi audringos, maksimaliai save išreikšti trokštančios asmenybės bruožų. Jis maironiškai kelia ir gina tėvynės

idealą, išeina į istorijos areną sklindant pavasario balsams ir gyvenimo džiaugsmo akordams („Apimti pasaulį, priglaust prie širdies...“— šie poeto lyrikos motyvai skamba už Vytautą numirti pasiryžusios Laimutės lūpose), susiduria su bendražygių išdavystėmis ir savanaudiškumu, vis giliau grimzta į skaudžią rezignaciją ir miršta dejuodamas: „O nelaimingas aš!..“ (p. 419)

Tragiškiausia Vytauto, o kartu feodalinės Lietuvos likime yra tai, kad laisvės siekimus, vienybę ir savitarpio pasitikėjimą žlugdo savieji (trilogijoje ilga virtinė krašto išdavikų ir prisitaikėlių — nuo eilinio pataikautojo kryžiuočiams Vaidilos iki karūnuoto Jogailos), o norint išsigelbėti, reikia prašyti priešų pagalbos ir užtarimo, taigi — vėl einant į kompromisus, prisitaikant, kai ką netgi išduodant ar parduodant. Šituose paradoksuose Maironis mato ne tik tautos likimo, bet ir apskritai žmogaus siekimų prieštaringumą. Trokšti laisvės, liepsnoti didelių žygdarbių liepsna ir kartu jausti vergovės pančius ir išdavystės bei nusižeminimo gėdą — tai gal skaudžiausia tiek valdovo, tiek apskritai dažno žmogaus dalia. Dramoje „Vytautas pas kryžiuočius“ Maironio herojus tai išsako ir su ne mažesne širdgėla kaip ir kunigaikštis Igoris garsiojoje A. Borodino operoje:

Štai aš pokyly!.. už mano priešų skobnio!
Visi jie linksminas, puotaudami prieš karą,
Prieš karą, Lietuvai paskelbtą!..
Vieniems tas karas žada gausų pelną,
Kitiems duos garsų vardą,
O man?.. Man brangią bočių žemę
Pavers į pelenus ir ašarų pakalnę!
Ir aš!.. aš pats prie to pridėsiu savo ranką!..
Bet kito kelio grįžt man į tėvynę nėra!..
O, duokit man dievai, jos valdžią!
Jaučiu: ne veltui būsiu jos tada valdovu! (p. 223)

Vytautas dramatiškiausias tais momentais, kai, siekdamas savo tikslo, pažeidžia etinius principus, išgirsta priekaištaujantį sąžinės balsą. Etinis šio herojaus jautrumas yra tolygus jo patriotiniam idealizmui, jo karžygiškai narsai bei politiniam įžvalgumui. Tai ne vien riteris, pasižymintis aukšta elgesio kultūra, galantiškai pagerbiantis kovos lauke kritusį kryžiuočių komtūrą („Geriausias mano draugas — priešas!..“), bet ir kenčiantis žmogus, kuris giliai jaučia pralieto kraujo moralinę vertę:

O, taip skurdu ir taip skaudu,
Kad per lavonus reikia
Prie tikslo kai kada kilniausio žengti! . .
Ir taip bus dar ilgai! (p. 243)

Nevengiama ir „iš šalies" pažvelgti į tuos išgyvenimus, pasvarstyti, kodėl „vargų vargai šioj ašarų pakalnėj", kodėl „žmonės kenčia ir kitus kankina?" O gal taip reikia,— sako Vytauto sesuo Danutė,— „Kad nuolatinėj kovoj / Ir bręstų ir tvirtėtų mūsų jėgos! . ." (p. 267)

Vis dėlto universalieji laiko ir erdvės parametrai trilogijoje nužymėti vien keliais brūkšniais. Žmogaus dvasiniai prieštaravimai, asmenybės, vykdančios istorinę misiją, moraliniai ir psichologiniai konfliktai čia tik numanomi, tiesiogiai neryškinami arba paliečiami prabėgomis. Svarbiausia Maironiui — tėvynės tema, krašto likimo drama. Visi veikėjai yra tik politinių įvykių dalyviai, bandantys apginti ir stiprinti Lietuvos suverenumą arba jį griauti. Asmeninių santykių gijos vienur kitur užsimezga, bet čia pat išdryksta ir į jokius rimtesnės intrigos kamuolius nesusiraizgo (Laimutės ir Eimučio meilė „Kęstučio mirtyje", jauno bajoro Enriko ir Ragainės komtūro mėginimai palenkti Vytauto sesers Rimgailės širdį dramoje „Vytautas pas kryžiuočius", lenkų didiko Sepinskio aistringi pasikėsinimai į Julijonos Vytautienės garbę tragedijoje „Didysis Vytautas — Karalius"). Draminė įtampa atsiranda iš to, kad vaizduojamas labai kritiškas istorijos tarpsnis. Stiprėjant kryžiuočių ekspansijai į rytus, ryškėja Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir kaimyninių slavų kraštų gynybinio susivienijimo būtinybė, didėja Lenkijos valstybinė įtaka, susiskaldę lietuviai (be to, ordino kurstomi smelktis į rusų žemes) atsiduria prie žlugimo ribos, jų laukia prūsų likimas. Vytautas labai herojiškai (ne tik kardu, bet ir diplomato išmintim) bando įkvėpti gyvybę mirštančiai Lietuvai, sustiprinti jos valstybingumą, bet visas jo ir jo bendraminčių pergales bei žygdarbius persekioja juoda istorinio neišvengiamumo šmėkla. Autorius sąmoningai koncentruoja dėmesį į pačius skaudžiausius įvykius (Krėvos unija, Kęstučio nužudymas, Vytauto bėgimai pas kryžiuočius, kunigaikščio įpėdinių sunaikinimas, Žemaičių atidavimas vokiečiams, karūnacijos žlugimas), o apie didžiuosius karo žygius (netgi Žalgirio mūšį, Vorkslą) užsimenama vos vienu kitu žodžiu. Matyt, vadovautasi „Jaunosios Lietuvos" įžangoje skelbta teze — „Skausmuos jėgos išaugs. . ."

Žinoma, tautinio atgimimo žadintojas Maironis negalėjo būti objektyvus ir šaltas minėtos istorinės situacijos analitikas. Krašto praeitis jam, kaip ir S. Daukantui, buvo nacionalinio sąmoningumo gaivintoja, moralinė amžių jungtis, kurią jis akcentavo tiek savo istoriografiniuose darbuose, tiek poezijoje, tiek dramaturgijoje. Trilogijoje nepagailėta pagiežingų žodžių gimtojo krašto priešams, ypač kryžiuočiams ir lenkų politikams. Pastariesiems tenka ir už vėlesnes skriaudas (Vytauto palaikų išniekinimas epiloge). Daugumas trilogijos veikėjų, pinančių Lenkijos diplomatines intrigas prieš Lietuvą, vaizduojami kaip klastingi, piktų kėslų žmonės. Tik Jogaila finaliniuose epizoduose rodomas su tam tikru atlaidumo atspalviu, pabrėžiamas jo pasimetimas istorijos kryžkelėje, kaltės Lietuvai jausmas (šį Jogailos vidinį dramatizmą netrukus giliau išryškino B. Sruoga dramoje „Milžino paunksmė").

Atiduota duoklė ir Vytauto adoracijai (kaip ir poemoje „Jaunoji Lietuva"), kuri ypač paplito minint kunigaikščio mirties 500 metų sukaktį 1930-aisiais. Tiesa, tai nukelta į paskutinės dramos epilogą, kur tautiniais drabužiais apsirengusi „prisikėlimo dievaitė" pakiliai deklamuoja skambų tekstą apie nemirtingą tautos didvyrio šlovę, jo idėjų uždegančią galią. Tačiau tragiškame veikalo finale Vytautas miršta labiau su kankinio negu su didvyrio aureole (jam ant negyvos galvos uždedama karališka karūna). Į ainius kunigaikštis apeliuoja vien riterišku raginimu išsaugoti tautinę savigarbą ir sąmoningumą. Paskutiniai jo žodžiai — „Neleiskite pažemint Lietuvos!" (p. 419)

Galbūt šią repliką rašydamas Maironis galvojo ne vien apie XV a. Lietuvą, bet ir apie savąjį laiką, apie netikrą naujai prisikėlusio krašto rytojų? Juk situacija buvo panaši. Tiek dėta pastangų pažadinti tautą iš amžių miego, nusimesti vergovės pančius, pasidžiaugti laisve, o netikrumo šešėlis vis tiek persekiojo. Kas bus toliau? Ar pajėgsime atsilaikyti? Ar nesuės tarpusavio vaidai, ar nepakeis visko savaip naujos, galingesnės jėgos? Todėl, kad ir kas būtų, „neleiskite pažemint Lietuvos", išlikite dvasiškai nepalūžę!

Taip vėliau istoriją aktualino savo dramose Juozas Grušas ir Justinas Marcinkevičius.

Moralinės stiprybės tema elegiškai išplėtota librete „Nelaimingos Dangutės vestuvės". Šį kūrinį galima būtų traktuoti kaip jausmingą meilės tragediją su daugybe etnografinių aksesuarų, liaudies dainų lyrinėmis intonacijomis. Bet asmeninių santykių

plėtra čia visai blyški, į paviršių iškyla patriotinė patetika, tautinės savigarbos ir dvasinio tvirtumo poetizavimas.

Pagrindinė veikalo herojė — lyg karžygių epo veikėja, senovinių liaudies padavimų didvyrė. Per prievartą tekinama už Mozūrų kunigaikščio, ji pačiame vestuvių pokylio įkarštyje trenkia žemėn taurę ir čia pat prisiekia dievaitei Praurimei tapti vaidilute, kurstyti šventąją ugnį pagonių šventykloje. Pagrobta aistringai ja susižavėjusio kryžiuočių komtūro ir netekusi skaistybės, Dangutė, nors ir išvaduota iš priešų nelaisvės, puola į liepsnojantį laužą, renkasi mirtį, o ne gėdingą gyvenimą.

Dangutės tragedija tarytum simbolizuoja tautos vargų kelius, jos charakterio išbandymus. Skaisti, meilės ištikimybę sauganti, jokių kompromisų nepripažįstanti būtybė iškyla veikalo centre kaip pati tėvynė — Lietuva. Kenčianti, klastingai prievartaujama, ji skaudžiai aprauda savo sunkią dalią:

Ko aš sulaukiau, vos pražydusi jaunatvei?
Tiek man gyvenimas žadėjo! Tiek svajojau laimės!
Ir štai jau viskas baigta! .. Kaip tasai lapelis
Nuo savo gimtojo medelio,
Esmi audros nublokšta ir purvynan drėbta! (p. 80)

Tragiškas herojės moters paveikslas turėjo iškilti ir istorinėje dramoje apie Barborą Radvilaitę, kurią Maironis buvo pradėjęs rašyti gyvenimo pabaigoje (poeto archyve išliko tik pradiniai jos apmatai).

3

Maironis — pirmasis žymus lietuvių poetas, paėmęs į rankas ir dramaturgo plunksną. Tad natūralu, kad jo veikaluose norime ieškoti simbolikos, perkeltinių prasmių, lyrinių ir filosofinių dvasios atsivėrimų, sukauptos nuotaikos, pakylėto tragizmo, romantinio mosto, nekasdieniškai skambančios eiliuotos kalbos. Žodžiu, viso to, kuo savita poetinė drama. Tačiau šią dabar paplitusią dimensiją Maironiui nelabai galime taikyti. Nors rašęs savo dramas eilėmis, jis veiksmą plėtojo ir charakterius kūrė nedaug tenutoldamas nuo prozinių pjesių modelio, iš esmės ėjo tradicinėmis istorinės melodramos vėžėmis, vos vienu kitu atveju laisviau suplasnodamas poetinės minties sparnais.

Lyrinio monologo stichija gaivališkiausia librete „Kame išganymas". Čia ryškus netgi pagrindinio veikėjo vidinis susidvejini-

mas, duodąs patį stipriausią stimulą konflikto (kuris atsiskleidžia kaip romantiškos asmenybės sielos disonansas) raidai ir įtampai. Monodramos aidėjimą daug kur sustiprina sumaniai formuojamas sceninis fonas, choro funkcijas atliekantys vaikų balsai, maištaujanti vargdienių minia, užklydęs filosofas vienuolis ir kt. Tai ne vien operiniai reginiai, bet ir idėjų dramą suvienijantys poetinio teatrališkumo atributai. Žinoma, prie šio branduolio sunkiai dera publicistinio disputo schema, jos didaktinė tendencija, apie tai jau kalbėta nagrinėjant šio kūrinio problematiką.

Trilogijoje apie Vytautą taip pat yra iškilus emocinės saviraiškos centras — pagrindinio veikėjo paveikslas. Didysis kunigaikštis visose trijose dramose labiausiai imponuoja tuo, kad jis yra ne vien konkretus istorinis asmuo, bet ir Tėvynės gyvybingumo idėja, kraštą vienijanti ir budinanti laisvės dvasia. Prie Vytauto galvos priartėjusi karališkoji karūna lyg miražas šviečia nerimo apimtų tėvynainių sąmonėje ir iš esmės tampa poetiniu simboliu. Vis dėlto nuoseklios, šią idėją monumentaliai išreiškiančios meninės struktūros autorius nesuformavo. Vytautas, didelio antraeilių personažo būrio apsuptas, dažniausiai susiniveliuoja įvykių sraute, lieka vienareikšmė politinio veikėjo figūra. Poetinio žodžio koncentracijos, daugiareikšmes sugestijas žadinančių veiksmo peripetijų trilogijai stinga, o eiliuota kalba daug kur yra stačiai blanki. Perdėm konkretus situacijų ir įvykių komentavimas, buitiškas veiksmo plėtojimas dažnai išgairina poetinę žodžio rimtį ir emocingumą iš dialogų bei monologų.

Maironio dramose apstu tradicinio teatrališkumo, melodraminio sceniškumo, būdingo ankstyvajam lietuvių teatrui. Čia kaip ir A. Fromo-Gužučio, M. Šikšnio-Šiaulėniškio istorinėse pjesėse ar anuomet populiariame lenkų dramaturgo A. Asnyko „Kęstutyje" netrūksta romantinės heroikos, sentimentalumo, iliustratyvios atributikos. Siekiama, kad būtų reginys, kad mirgėtų senovinės pilys, menės ir pagoniškos šventyklos su šarvuotomis riterių figūromis, žilabarzdžiais vaidilomis ir kanklininkais, šokančio ir dainuojančio jaunimo šurmuliu. Nuolat šmėžuoja būriai personažų (tragedijoje „Didysis Vytautas — Karalius" jų beveik visas pusšimtis), veiksmą stumia besikeičiantys įvykiai. Replikose mintis konkretizuojama, beveik viskas išsakoma tiesioginiais konstatavimais. Be to, trilogijoje apie Vytautą dramaturginę laisvę gerokai varžo faktografiškumas, lėtokas ir ne visada nuoseklus veiksmo tekėjimas ne itin vaizdingais istorinės kronikos vingiais. Meninės išmonės čia mažoka. Prisimenant Vydūno istoriniams veikalams būdingą filosofinę simboliką, V. My-

kolaičio-Putino „Valdovo" aukštą tragedijos stilių arba tokį istorinių kronikų spalvingumą bei lyrinį refleksyvumą, koks vėliau išryškėjo B. Sruogos pjesėse, Maironio stilistinė ir žanrinė ekspresija atrodo gerokai blyškesnė.

Lyriniai sceninės kompozicijos niuansai istorinėse dramose autoriui mažai terūpėjo. Eksponuojami efektingi įvykiai, vengiama statiškumo, sužadinami patriotiniai jausmai, ir to gana. Tačiau vienu kitu atveju pajaučiame ir subtilų dramaturgo braižą, emocinę veiksmo potekstę, išmoningai suformuotą meninį tekstą. Antai paskutiniosios trilogijos dalies baigiamajame veiksme nuo pat pirmųjų scenų telkiasi nerimo debesys. Personažai pasirodo po du, po tris, pasikeičia trumpomis replikomis. Daugiausia tai klausimai be aiškaus atsakymo. Turi įvykti Vytauto karūnavimo iškilmės, svečių gausu, o tvylo nejauki nežinia, bauginantis laukimas dvelkia šiurpu, ir tai išraiškingai perteikiama dialoguose:

III Tarnas

O ar girdėjote! Trakuos
Krauju paplūdęs, sako, ežero vanduo!
O ties Smolensku matę vilką be odos
Kaip kruvinas per girią skriejęs.

II Tarnas

Jūs liaukitės kalbėję tokius daiktus!
Net šiaušias ant galvos plaukai!

IV Tarnas

Aš pats šiandieną, vos saulutė patekėjo,
Žiūriu, užslinko ant mėnulio juodas taškas
Ir pasirodė ant dangaus juoda karūna! (p. 414)

Beveik viso šio veiksmo metu scenoje sukinėjasi Švitrigaila. Jo sarkastiškos replikos, neaiškios užuominos, netikėti šiurkščios jėgos prasiveržimai didina įtampą. Tai pikta lemiantis personažas, kuris tarytum diriguoja tragišką finalą. Makabrišką atomazgą vos ne groteskiškai nuspalvina kanclerio Sepinskio bandymas sugundyti Julijoną Vytautienę tuo momentu, kai didysis kunigaikštis lemtingai krinta nuo pabaidyto žirgo. „Proziškomis" priemonėmis kuriamas nekasdieniškumo, galima sakyti, oratorinio vyksmo įspūdis, ir todėl epiloge natūraliai jau gali suskam-

bėti baladiškas Amžių Balsas, filosofiškai apibendrinantis užsibaigusią žilos praeities viziją:

Į aklą bedugnę, mirties ir gyvybės šaltinį,
Kaip saulė į vakarus, slenka ir žmonės ir amžiai...
O kiek tais negrįstais keliais jau tautų nukeliavo!
Jų tolimos aimanos... pergalių šūkiai nutilo!
Tik pėdas kai kur didžiavyriai ant žemės įspaudė!..
Tik balsas slaptingas... kai kam... iš anapus prabyla!.. (p. 423)

Maironio veikalai gerokai monotoniški. Juose vyrauja rimties, graudoko iškilmingumo nuotaika. Tačiau retsykiais nevengiama ir kontrastingų intonacijų. Vienur kitur, kai orūs politiniai veikėjai sprendžia lemtingas problemas, netikėtai įsiterpia kurio nors rūmų juokdario parodijinis kalambūras, ir viskas akimirksniu nušvinta kitoje šviesoje. Netgi tokiame vienspalviame, apeiginių dainų pynėmis apipintame kūrinyje, kaip „Nelaimingos Dangutės vestuvės", vaidilutės pagrobimas vyksta beveik humoristiniame pakrikusios šventyklos fone, kur strapinėja nuo midaus apkvaitę šventos ugnies saugotojai, o vyriausias Kūrėjas pirkliškai derasi su dievų pagalbos prašančia moteriške dėl linų kuodelio — kad esą už tokią menką auką ji norinti daug malonių išmelsti.

Maironio draminė poetika itin demokratinė. Orientuotasi ne į išrankius teatro gurmanus, o į plačius visuomenės sluoksnius. Matyt, būta troškimo populiarinti žmonėse krašto istoriją, scenine forma gaivinti tautos atmintį. Žodžiu, ieškota to paties adresato kaip ir rašant „Pavasario balsus", „Jaunąją Lietuvą", „Raseinių Magdę" bei kitus kūrinius.

Apie Maironio poeziją kadaise buvo išsitarta labai kategoriškai — paseno. Apie jo dramas dar lengviau tai pasakyti. Vis dėlto ne viskas čia atgyvenę. Yra šiuose veikaluose gyvas tautos žadintojo troškimas pažinti krašto istorijos tiesą, pereiti skaudžius tėvynės kančių kelius, išaukštinti jos heroizmą ir dvasinę ištvermę. Maironis neliko vien karžygiškumo apologetas, žilos senovės idealizuotojas, nes gilinosi į praeitį su tikro istoriografo kruopštumu ir ieškojo ten dramatiškų nacionalinės patirties momentų, į daug ką žvelgė iškilaus mąstytojo žvilgsniu, vienaip ar kitaip paliesdamas ir universalius žmogaus būties konfliktus, skausmingus romantinių herojų išgyvenimus. Maironio dramų veiksmas nėra vien nutolusių amžių miražas. Praeitis atgręžta ir

į dabartį; gilumoje ji susijungia ne tik su V. Krėvės, B. Sruogos, V. Mykolaičio-Putino, bet ir su šiuolaikinės mūsų dramaturgijos kontekstu, naujais mūsų literatūros mėginimais atgaivinti istorinę tematiką.

O svarbiausia turbūt tai, kad visa, kas Maironio parašyta, mums yra ne vien literatūrinis tekstas, ne vien meniškumo etalonas. „Mes žinome daug didesnių poetų už Maironį,— kalbėjo šio klasiko šimtųjų metinių minėjime V. Mykolaitis-Putinas,— tačiau Maironis mums kažkas daugiau negu jie. Ne savo raštų gausumu, ne tematikos svarumu, ne poetiniu artizmu, o savo lietuviško žodžio galia ir poveikiu mūsų sąmonei,— žodžio, padėjusio mums rasti save, apsispręsti ir visą amžių pasilikti su savo kraštu, su savo tauta" [8].

Gal ir nelengva išvesti Maironį į modernią šių laikų sceną. Bet, kita vertus, juk dabartinis teatras tiek daug turi galimybių nušviesti ir pablizginti ilgai nejudintus tekstus, priartinti klasiką prie naujų gyvenimo reikmių, naujų tautos ir žmogaus likimo problemų. Šiaip ar taip, Maironis dramaturgas turėtų išlikti — jei ir nevaidinamas, tai nors skaitomas. Jis turi būti žinomas ir prieinamas.

---

[8] *Mykolaitis-Putinas* V. Raštai.— V., 1969.— T. 10.— P. 592.

ANTANAS VAIČIULAITIS

MAIRONIS ENCIKLOPEDIJOSE IR LEKSIKONUOSE

I

Iš lietuvių rašytojų tarptautinėse enciklopedijose ir literatūros leksikonuose atskirais straipsniukais dažniausiai atžymimi Donelaitis, Maironis ir Krėvė. Po jų pasitaiko įvairiai. Šalia trijų didžiųjų vienur sutiksime Žemaitę ir Putiną, kitur Vienuolį ir Sruogą, trečiur Baranauską ir Vaižgantą, ar Baltrušaitį ir ką nors iš paskesniųjų autorių.

Atsivertę 1965 m. „Encyclopaedia Britannica", Maironį atskirai rasime keturioliktame tome. Trumpai, bet tiksliai nusakomi pagrindiniai jo gyvenimo bruožai, jo raštai ir vaidmuo lietuvių tautos atgimimui. O apie jo poeziją taip atsiliepiama: „His verse is clear, direct, has harmonious form and is rhytmically versatile, and it was he who introduced syllabic metre into Lithuanian poetry" [1]. Kaip matome, vienoj vietoj čia paklysta: Maironis skiemeninį eiliavimą išveisė iš lietuvių poezijos, įtvirtindamas toninį. Tame pat šios enciklopedijos tome bendroje lietuvių literatūros apžvalgoje apie Maironį rašoma, kad tai „the most famous Lithuanian poet... called "the poet-prophet of the Lithuanian renaissance" [2]. Straipsnio autorė — poetė Danguolė Sadūnaitė. O anas apsirikimas ištaisytas pertvarkytoje enciklopedijoje — "The New encyclopaedia Britannica, Micropaedia". Maironis atskirą vietą gavo ir čia, net tikslesnę negu anksčiau. Bet ir dabar nepataikoma, kad Maironis „Kauno seminarijos rektorium buvo ligi 1922 m. ..." Iš tikrųjų jis tose pareigose išbuvo ligi savo amžiaus galo. Maironio reikšmė šioje naujoje enciklopedijoje taip apibūdinama: tai poetas "who has been described as the bard of the Lithuanian national renaissance" [3].

---

[1] „Jo eilėraštis šviesus, aiškus, turi harmoningą formą, yra lankstus ritmiškai, tai jis įvedė silabinį metrą į lietuvių poeziją" (Vertimai — tomo sudarytojų).

[2] „Žymiausias lietuvių poetas... vadinamas „Lietuvos atgimimo poetu pranašu".

[3] Tai poetas, „kuris charakterizuojamas kaip lietuvių nacionalinio atgimimo dainius".

Gerokai vietos Maironiui skyrė "New Catholic Encyclopedia" — ištisą skiltį (1981, c. 1967). Jis čia vadinamas didžiausiu lietuvių lyriniu poetu, o apie jo įtaką rašoma, kad jo eilėraščiai "were instrumental in molding the consciousness of new Lithuania. Maironis achieved this by the sheer power of his word, direct, lucid, and beautiful. In this sense Pavasario Balsai is the most influential single book in the annals of Lithuania" [4].

Šioje enciklopedijoje, be Maironio, atskiri straipsniai įdėti dar apie Donelaitį, Baranauską, Vaižgantą, Žemaitę, Krėvę, Vienuolį ir Sruogą. Putinas nepateko tik todėl, kad dar gyvų autorių enciklopedija tada nepriėmė. Straipsnis apie lietuvių literatūrą užima apie penkis puslapius su Valančiaus, Žemaitės, Vydūno ir Fausto Kiršos paveikslais.

"Encyclopedia Americana" (1980) tik pamini, kad Maironis „buvo žinomas savo dramatine ir lyrine poezija". Be jo, iš lietuvių kūrėjų dar nurodomi Žemaitė, Krėvė ir Čiurlionis septynioliktame tome.

"Collier's encyclopedia" (1980) mūsų literatūros neturi. Iš anksčiau buvo apsirūpinusi ne taip palankiu straipsniu apie Lietuvą (autoriai — Kirchner ir Shabad). Nuotraukų gavo iš Sovifoto. Sovietai enciklopedijai atsiuntė ir Vilniaus katedrą. Šios enciklopedijos 1980 metų laidoje katedrą regime dar su kryžium viršuje ir su šventųjų statulomis.

"The World Book Encyclopedia" lietuvių literatūros taip pat neturi, ir tai atrodo keistoka leidinyje, kuris savo varde turi žodį Book. Apie Lietuvą rašo profesorius V. Vardys.

Princetono universiteto „Academic American Encyclopedia" (1980) rašo tik bendrai apie Lietuvą.

Maironis atskiru straipsniuku apibūdinamas "Cassell's Encyclopedia of World Literature" (1973). Čia nepataikoma, kai rašoma, kad „Maironis is perhaps best known for his dramatic trilogy..." [5]

"Columbia Dictionary of Modern European Literature" (1980) Maironiui atskiro straipsnio nedavė, bet turi ketvertą kitų lietuvių autorių. Bendroje lietuvių literatūros apžvalgoje Maironis įvertinamas aukštai kaip "master of poetic form" [6]. O tuose atskiruose straipsniuose pasitaiko vienas kitas netikslumas, iš ku-

---

[4] Jo eilėraščiai „padėjo formuoti naujosios Lietuvos savimonę. Maironis tai pasiekė ryškia savo aiškaus, skaidraus ir gražaus žodžio jėga. Šiuo požiūriu „Pavasario balsai" — įtakingiausia, neeilinė knyga Lietuvos istorijoje".

[5] „Maironis, galimas daiktas, labiausiai žinomas savo dramine trilogija".

[6] „Poetinės formos meistras".

rių apie Putiną gan nemalonus — "was born in Kačerginė"[7]. Jis ten mirė, o gimė Pilotiškiuose. Yra klaidų ir bendrame straipsnyje apie lietuvių literatūrą.

II

Kituose kraštuose Maironis anksti pateko italų enciklopedijon "Enciclopedia Italiana" (1934). Ten dvidešimt pirmame tome apie jį tada rašė Giuseppe Salvatori, mokėjęs lietuviškai, net ketinęs italų kalbon versti J. Paukštelio „Kaimynus". Išspausdino studiją apie lietuvių liaudies meną. Tad jam tikrai vertėtų rasti kampą „Lietuvių enciklopedijoje".

Arnoldo Mondadori redaguotame „Dizionario Universale della Letteratura" (1961) Maironis iškeliamas kaip „naujosios lietuvių lyrinės poezijos klasikas" (t. 3). Beje, "Enciclopedia Italiana" įdėjo ir mūsų poeto atvaizdą, net pažymėtas fotografas — Šmečechauskas.

Prancūzijoje Laffont-Bompiani išleistame "Dictionnaire biographique des auteurs" (1956) Maironis turi atskirą straipsniuką, gana teisingą. Panašiai padarė ir "Grand Larousse" (1962), bet šykščiai ir su klaidele — „Mūsų vargus" priskyrė prie lyrinės poezijos. Įdėtas ir Maironio paveikslas. Bendroje apžvalgoje jis ten tik suminimas. O visai nėra tokių vardų, kaip Sruoga ar Putinas. Užtai randame Cvirką ir net jo paminklą. Yra paminėtas Boruta ir Radauskas. Ir klaikesnis vaizdas apie meną — ten dėmesys sukamas į „Lenino-Stalino grupės" menus, o kai duodamos pavardės, išeina tokie katastrofiški rezultatai, kaip Vaivad, P. Rimchi. Tai atrodo siaubingai tokio didelio garso enciklopedijoje. Kaip Britannica savo naujausioje laidoje, taip ir ši enciklopedija šiuo atveju įklimpo dėl paslaugų iš Maskvos. Bent tiek, kad prancūzai iš seniau turi lietuvių literatūros istorijos knygą — Jean Mauclère "Littérature lithuanienne" (1938), o pokario metais ilgesnę apžvalgą davė A. Greimas plačiai užsimotame veikale "Histoire des littératures", kuriuo rūpinosi Raymond Queneau ir kurį paskelbė žymi Paryžiaus leidykla Gallimard kaip "Encyclopédie de la Pléiade". Apie lietuvių literatūrą rašoma antrame tome (p. 1438—1449). Maironis (p. 1443—1444) iškeliamas kaip „didelis, romantinio įkvėpimo poetas". Visas straipsnis įdomus savo įžvelgimais ir vertinimais. A. Greimas yra didelis mokslo vyras, tai įdomūs yra ir jo šališkumai bei pasirinkimai. Vienas šališkumas yra lietuvių grožinės prozos statymas menkes-

[7] „Gimė Kačerginėje".

nėje vietoje. Kaip ten būtų, lietuvių literatūra gali atrodyti kaip troba be vienos sienos, kai joje nerandame Šatrijos Raganos, A. Vienuolio, J. Biliūno, J. Savickio, I. Simonaitytės, L. Dovydėno, V. Ramono, J. Grušo ir kai apie Krėvę kalbama tik kaip apie dramaturgą. Spragos jaučiamos ir tada, kai tarp mūsų lyrikų lieka nesuminėti nei Faustas Kirša, nei Salomėja Nėris, nei A. Miškinis, nei V. Mačernis, nei Kazys Bradūnas. Iš naujesnių rašytojų autoriaus simpatijos atitenka H. Radauskui ir K. Borutai, nors šisai iš tikrųjų kaip poetas nėra geresnis už Nėrį. Kiek sukrikta ir periodizacijoje: Pulgis Andriušis statytinas ne šalia Cvirkos, o tarp pokarinių autorių. Prieš karą, kada Cvirka rašė savo geriausius veikalus, Pulgis Andriušis dar nebuvo išleidęs jokios savo knygos. Jis ant kojų atsistojo 1947 metais, paskelbdamas „Anoj pusėj ežero". Nepaisant to, A. Greimo apžvalga yra svarus indėlis lietuviška tema panašiuose leidiniuose — solidžios struktūros turi platesnę perspektyvą ir originalią kai kurių veikalų ar autorių interpretaciją.

Vokiečiai pasirodė ir apdairesni, ir objektyvesni negu "Grand Larousse". "Brockhaus Enzyklopaedie" (1971) tvarkingai pažymi Maironio vaidmenį, toninio eiliavimo įsistiprinimą lietuvių poezijoje, sužymi jo raštus ir duoda literatūrą, kurion įtraukta ir Vilniuje išleista plati V. Zaborskaitės monografija. Herderio "Lexikon der Weltliteratur im 20. Jahrhundert" apie Maironį rašo Antanas Maceina. Įdomiai apie mūsų poeto reikšmę atsiliepiama Kroenerio "Lexikon der Weltliteratur" (1963): jo įtaka esanti tokia didelė, kad visas laikotarpis nuo „Aušros" ligi nepriklausomybės atstatymo žymimas kaip Maironio epocha.

Maironį sutinkame ir "Schweizer Lexikon" (1948). Čia tik duodamos jo datos ir sakoma, kad tai tautinės lietuvių sąmonės atgaivintojas.

Einant per enciklopedijas, o jų teko pavartyti ir daugiau, buvo viena staigmena: atsirado kitas Maironis. Jis taip ir rašomas ispanų "Enciclopedia universal ilustrada" (1907, t. 32): Maironis. Bet tuojau liepiama pažvelgti į Mayron, Francisco, arba kitur — Mayronis, Francisco De. Prancūzų "La Grande encyclopédie" gi nuveda į Franciscus de Mayronis. Tokį vardą nešiojo žinomas viduramžių filosofas.

O grįžtant prie mūsų Maironio ir prie enciklopedijų bei leksikonų, lieka aiški išvada: anglų kalba geriausia versmė apie Maironį ir apskritai apie lietuvių literatūrą ar kitus autorius yra "Encyclopedia Lituanica", o po jos dėčiau "New Catholic Encyclopedia".

JUBILIEJINIŲ RENGINIŲ KRONIKA

Vilnius

1987 m. spalio 26 d. Lietuvos TSR valstybiniame akademiniame dramos teatre įvyko iškilmingas lietuvių literatūros klasiko Maironio 125-tųjų gimimo metinių minėjimas. Jame dalyvavo Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas R. Songaila, LKP Centro Komiteto sekretorius L. Šepetys, Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos pirmininko pavaduotojai V. Klikūnienė ir E. Mieželaitis, LTSR Ministrų Tarybos pirmininko pavaduotojas A. Česnavičius, respublikos kultūros ministras J. Bielinis, kiti atsakingi partiniai ir tarybiniai darbuotojai, kultūros veikėjai, rašytojai, svečiai iš Maskvos, iš broliškų respublikų, visuomenės, dvasininkijos atstovai.

Minėjimą pradėjo organizacinės Komisijos Maironio 125-osioms metinėms paminėti pirmininkas, Lietuvos TSR rašytojų sąjungos valdybos pirmininkas A. Maldonis.

Pranešimą apie poeto gyvenimą ir kūrybą perskaitė prof. filol. m. dr. V. Zaborskaitė. Kalbas pasakė S. Geda, Lietuvių literatūros tarybos prie TSRS rašytojų sąjungos pirmininkas prof. L. Ozerovas, latvių rašytoja M. Svyrė, Raseinių rajono Betygalos Maironio vidurinės mokyklos mokytojas A. Juška, ukrainiečių rašytojas D. Belousas. LTSR liaudies poetas Justinas Marcinkevičius perskaitė Maironiui skirtų savo eilėraščių.

Po iškilmingos minėjimo dalies įvyko meno meistrų koncertas. Jame aktoriai (G. Storpirštis, D. Kazragytė, R. Butkevičius, T. Vaisieta) deklamavo Maironio eilėraščius. Dainavo respublikos nusipelniusio meno veikėjo P. Bingelio vadovaujamas valstybinis Kauno choras, TSRS liaudies artistas E. Kaniava. Programoje taip pat dalyvavo TSRS liaudies artisto S. Sondeckio vadovaujamas Lietuvos kamerinis orkestras, Vilniaus universiteto folklorinis liaudies ansamblis „Ratilio", baleto solistai. Koncertą užbaigė respublikos nusipelnęs kolektyvas „Lietuva".

LTSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros institutas 1987 m. lapkričio 19—20 d. surengė Maironio jubiliejui skirtą mokslinę konferenciją. Konferenciją pradėjo akad. J. Lankutis. Pranešimus skaitė MA darbuotojai, respublikos aukštųjų mokyklų dėstytojai bei muziejų darbuotojai V. Zaborskaitė, V. Daujotytė, V. Kubilius, K. Nastopka, S. Žukas, J. Stonys, M. Jonaitis, R. Sideravičius, L. Gineitis, I. Slavinskaitė, R. Mikšytė, P. Jokimaitienė, V. Landsbergis, G. Navašinskienė, P. Genevičiūtė. Konferencijos metu MA salėje veikė Maironiui skirta ekspozicija, kurią parengė maironianos kolekcionierius Romas Adomavičius.

1987 m. spalio 29 d. Maironio sukaktis paminėta Mokslininkų rūmuose. Pranešimus skaitė Maironio kūrybos tyrinėtojai prof. V. Zaborskaitė ir prof. J. Girdzijauskas, Lietuvos TSR liaudies artistė M. Mironaitė deklamavo Maironio poetinius kūrinius. Veikė Romo Adomavičiaus surengta paroda.

1987 m. lapkričio 2 d. Maironis paminėtas Vilniaus valstybiniame V. Kapsuko universitete. Pranešimą skaitė prof. V. Zaborskaitė, Maironio eilėraščius deklamavo LTSR liaudies artistas L. Noreika. Meninę dalį minėjime atliko vargonininkė Ž. Survilaitė, VVU filologijos fakulteto mišrus ansamblis. Vakaro metu įteikti apdovanojimai aukštųjų mokyklų studentams — respublikinio geriausios Maironio eilėraščių analizės konkurso nugalėtojams.

1987 m. lapkričio 30 d. surengtas Maironio vakaras Vilniaus meno darbuotojų rūmuose. Apie poeto asmenybę ir kūrybą kalbėjo P. Cvirkos memorialinio muziejaus direktorė P. Genevičiūtė, Maironio eilėraščius skaitė L. Noreika, dainavo Vilniaus valst. konservatorijos mišrus choras, Vilniaus senamiesčio teatras suvaidino Maironio dramos „Kęstučio mirtis" trečią veiksmą.

Respublikinėje bibliotekoje 1987 m. lapkričio 2 d. įvykusiame vakare kalbėjo literatūros tyrinėtoja I. Slavinskaitė, rašytojai J. Būtėnas, V. Martinkus. Maironio kūrinius deklamavo M. Mironaitė, R. Staliliūnaitė, P. Venslovas, meninę dalį atliko E. Kaniava, pianistas Ch. Potašinskas, vyrų choras „Vilma". Bibliotekos fojė surengta Maironiui skirta paroda.

J. Tallat-Kelpšos aukštesniojoje muzikos mokykloje 1987.XI. 23 apie Maironio asmenybę ir kūrybą kalbėjo vyr. dėstytoja V. Mockienė, poeto kūrybos ryšius su muzika apibūdino muzikologas V. Gerulaitis, prisiminimais apie Maironį pasidalijo kompozitorius K. Kaveckas. Maironio eilėraščius deklamavo aktorė G. Urbonaitė ir mokyklos literatų būrelio nariai.

Vilniaus paveikslų galerijoje ir kitose salėse vyko Kauno valstybinio choro (vadovas — P. Bingelis) ir LTSR akademinio dramos teatro aktoriaus L. Noreikos koncertai, kuriuose skambėjo dainos Maironio žodžiais ir poeto eilėraščiai. Iki 1988 m. liepos mėn. ši programa atlikta 37 kartus.

Kaunas

1987 m. spalio 31 d. Maironio gimimo metinės paminėtos Kauno valstybiniame dramos teatre. Iškilmėse dalyvavo LTSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo pirmininko pavaduotoja V. Klikūnienė, LKP CK organizacinio partinio darbo bei propagandos ir agitacijos skyrių vedėjai V. Beriozovas ir Č. Šlyžius, LKP Kauno miesto sekretoriai R. Rimaitis, J. Januševičius, miesto LDT vykdomojo komiteto pirmininkas P. Staškūnas, leningradietė poetė T. Nikitina, ukrainiečių rašytojas D. Čeredničenka, turkmėnų poetas S. Ovezberdyjevas, LTSR liaudies poetai Just. Marcinkevičius, A. Baltakis, respublikos rašytojų sąjungos valdybos sekretorius V. Martinkus, Rašytojų sąjungos Kauno skyriaus sekretorius A. Mikuta bei kiti.

Minėjimą įžanginiu žodžiu pradėjo LDT vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas Z. Kazakevičius. Didžiojo poeto Maironio asmenybę ir darbus apibūdino filol. m. dr. V. Kubilius. Atsiminimais pasidalijo LTSR liaudies artistas prof. K. Kaveckas, kalbėjo D. Čeredničenka ir A. Mikuta. Maironio eilėraščius skaitė LTSR liaudies artistė R. Staliliūnaitė, respublikos nusipelnę artistai L. Zelčius, A. Vrubliauskas, aktorius P. Venslovas. Muzikinę dalį atliko Kauno valstybinis choras, diriguojamas LTSR nusipelniusio meno veikėjo P. Bingelio ir Lietuvos Veterinarijos akademijos liaudies folklorinis ansamblis „Kupolė" (vadovas doc. A. Bernatonis).

1987 m. spalio 30 d. Maironio jubiliejinis vakaras įvyko respublikiniame Literatūros muziejuje — Maironio namuose. Pranešimą skaitė prof. V. Zaborskaitė. Aktorės D. Kazragytė ir V. Kochanskytė deklamavo poeto eilėraščius, taip pat S. Gedos sonetų ciklą „Maironio mirtis", dainavo folklorinis ansamblis „Kupolė". Minėjimo svečiai T. Nikitina ir S. Ovezberdyjevas skaitė Maironio eilėraščių vertimus į rusų ir turkmėnų kalbas, padovanojo muziejui Ovezberdyjevo žmonos išaustą kilimą, skirtą poeto sukakčiai.

Jubiliejiniai koncertai vyko Valstybinės filharmonijos Kauno filialo salėje bei Vitražo ir skulptūros galerijoje.

Vakarus, skirtus Maironio atminimui, surengė Kauno profesinių sąjungų Kultūros rūmų literatų klubas, Kauno politechnikos institutas, Kauno medicinos instituto biblioteka, Lietuvos žemės ūkio akademija, Vilniaus universiteto Kauno vakarinis fakultetas, LTSR buities muziejus, Kauno klinikos, daugelis vidurinių mokyklų, įvairių įmonių, gamyklų, susivienijimų.

Klaipėda

Ievos Simonaitytės viešoji biblioteka su LTSR valstybinės konservatorijos Klaipėdos fakultetais 1987 m. lapkričio 16—17 d. surengė Klaipėdoje Maironio dienas. Pranešimą apie Maironį skaitė filol. m. dr. prof. V. Zaborskaitė. Poeto kūrinius deklamavo Klaipėdos dramos teatro aktoriai V. Anužis, N. Narijauskaitė, R. Šaltenytė ir doc. J. Kempinas. Dainavo Klaipėdos miesto Kultūros rūmų mišrus choras „Klaipėda" (meno vadovas ir dirigentas — LTSR nusipelnęs artistas K. Kšanas).

Antrąją minėjimo dieną vyko mokslinė konferencija. Maironio vietą lietuvių kultūroje aptarė V. Zaborskaitė. Poeto kūrybą ir tradiciją įvairiais aspektais nagrinėjo A. Tytmonas, A. Žalys, P. Bielskis, L. Ruseckienė, S. Skeivys, M. Jonaitis, J. Skolevičienė. Į programą taip pat buvo įjungti studentų mokslinės draugijos nariai: S. Gložaitienė, G. Vismontaitė, Ž. Kaubrytė, L. Stonytė, J. Katkutė, J. Rekašiūtė, R. Šimkutė, D. Butavičiūtė.

Meniniai šventės akordai — literatūrinė muzikinė kompozicija „Tėvynės dainos, jūs malonios" ir LTSR valst. konservatorijos mokomojo teatro pastatyta Maironio istorinė drama „Vytautas pas kryžiuočius" (režisierius — P. Bielskis).

Šiauliai

1987 m. lapkričio 2 d. Šiaulių miesto Viešojoje bibliotekoje įvyko Maironiui skirtas iškilmingas vakaras. Jame dalyvavo LKP Šiaulių miesto pirmasis sekretorius K. Zaleckas, sekretorė L. Riškutė, miesto Vykdomojo komiteto pirmininkas P. Morkūnas ir kt. Pranešimą skaitė Šiaulių K. Preikšo pedagoginio insti-

tuto doc. B. Prėskienis. Koncertinę programą atliko Šiaulių aukštesniosios muzikos mokyklos choras, liaudies instrumentų grupė ir Pedagoginio instituto skaitovai.

1987 m. spalio 22 d. poeto pagerbimas surengtas Inžinierių namuose. Pranešimą skaitė LTSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros instituto bendradarbis Saulius Žukas. Maironio eilėraščius deklamavo Šiaulių dramos teatro aktoriai.

Raseiniai

Įspūdingos Maironio jubiliejinės iškilmės vyko poeto gimtosiose Raseinių apylinkėse. Spalio 10 d. minios žmonių iš visos Lietuvos susirinko Pasandravyje. Eisena nenutrūkstamu srautu nusidriekė nuo Maironio šaltinėlio, esančio prie poeto tėviškės Bijotų kaimo, į sodybvietę Pasandravyje. Atvirame ore skambėjo jungtinio choro atliekamos Maironio dainos. Susirinkusiems kalbėjo LTSR rašytojų sąjungos valdybos pirmininkas A. Maldonis, Vilniaus pedagoginio instituto profesorė V. Zaborskaitė, Raseinių vykdomojo komiteto pirmininkė R. Nagienė. Naujai restauruotame Pasandravio pastate buvo įrengta Maironio gyvenimui ir kūrybai skirta paroda.

Minėjimo dalyviai naują taką nuo Pasandravio ligi Bijotų apsodino 125 ąžuoliukais. Iškilmės taip pat vyko Raseinių mieste, įvairiose miesto ir rajono mokyklose, įmonėse, ūkiuose. Daug žmonių susirinko Betygalos vidurinėje mokykloje, kuriai jubiliejaus proga suteiktas Maironio vardas, šioje ir gretimoje Pikčiūnų mokyklose įkurtos Maironiui skirtos ekspozicijos.

Kijevas

1987 m. spalio 28 d. Kijevo valst. T. Ševčenkos universitete įvyko literatūros vakaras, skirtas Maironio gimimo 125-osioms metinėms. Vakarą pradėjo Kijevo rašytojų organizacijos valdybos pirmasis sekretorius poetas Ivanas Dračas. Pakiliai apie Maironį kalbėjo poetas ir vertėjas, profesorius Anatolijus Nepokupnas. Didelę Maironio palikimo reikšmę daugianacionalinės tarybinės literatūros raidai pabrėžė Vilniaus pedagoginio instituto docentė Irena Slavinskaitė, LTSR literatūros muziejaus moks-

linė bendradarbė Dalia Laurinavičienė, poetas ir vertėjas Vladas Šimkus. Ukrainiečių literatai Dmitrijus Čeredničenka, Stanislovas Telniukas, Nadežda Neporožnia, Pavelas Movčianas skaitė lietuvių poeto kūrinių vertimus į ukrainiečių kalbą, Maironiui skirtus savo eilėraščius. Literatūros vakaras baigėsi draugystės koncertu.

LAIŠKAI

Tome spausdinamas 51 Maironio laiškas, rašytas 1897—1931 m., ir adresuotas 15 žmonių: rašytojams bei kultūrininkams A. Dambrauskui-Jakštui, J. Tumui-Vaižgantui, J. Basanavičiui, L. Girai, S. Paškevičienei, įvairiems pažįstamiems ir artimiesiems. Daugelio šių laiškų (29) turimi autografai. Jie saugomi Lietuvių kalbos ir literatūros instituto bibliotekos, Vilniaus universiteto Mokslinės bibliotekos rankraštynuose, LTSR literatūros muziejaus, Kauno istorijos muziejaus archyvuose. Kitų (22) laiškų tekstai bežinomi iš publikacijų prieškarinėje periodikoje („Naujojoje romuvoje") ir nuorašų.

Maironio laiškų, be abejo, buvo kur kas daugiau, tačiau išsklaidyti po privačias rankas ir nepatekę į rankraštynus, daugiausia jie dingo arba tebėra nesurasti. Ne visus juos išsaugojo ir archyvai. Prieš karą Kauno universiteto bibliotekoje buvusių Maironio laiškų A. Dambrauskui-Jakštui (f. D 275) šiandieną bėra dalies publikacija, o jų autografų likimas neaiškus, nes, perduodant tos bibliotekos rankraštyną Vilniaus universiteto bibliotekai, jie čia nepateko. Pokario laikais Maironio korespondencijos paieškas yra vykdęs teisininkas Z. Toliušis, bet jos nebuvo vaisingos. Apie tai jis rašo savo pranešime Lietuvių kalbos ir literatūros institutui (LKLIR, f. 11, b. 249). Šio tomo parengėjų pastangos surasti ką nors daugiau iš Maironio epistolinio palikimo taip pat nedavė žymesnių rezultatų.

Tome dedamų Maironio laiškų tekstai spaudai parengti vadovaujantis iš esmės transliteracijos principu, šiek tiek sudabartinant skyrybą bei vienu kitu atveju rašybą. Lenkiškų laiškų duodami originalai ir vertimai.

ONAI MALAKAUSKAITEI-EDELIENEI

Peterburgas, 1897 m. lapkričio 4 d.

Профессору Иоанну Мацулевичу
С. Петербург. Вас. Остр. 1 линия № 52
Р. Кат. Дух. Академия

Petersburg dn. 4 listopada 1897 r.

Łaskawa Pani!

W monotonnem, czasem i powszedniem życiu człowieka bywają nieraz chwile, niestety zbyt krótkie, w których jakiś nowy promień ci zabłysnie, zaleci jakiś szept z krainy nieznanej, dalekiej, swietlanej. Zbudzisz się na chwilkę i zatęskniesz za czems... czego tu niema na świecie, zrozumiesz lepiej swe wyższe, podnioslejsze, niż to ziemskie dzień z dnia doczesne życie, poczujesz w sobie jakby nowe odrodzenie, nowe siły... Ach, gdyby to niebył sen złudny albo zwodnicze przywidzenie, co znika tak prędko z tym bolem serca jakby od pękniętej struny na harfie!

Czas wszystko na skrzydłach jak fala unosi!
Zmieniają się ludzie, ich sny i marzenia!..
Co śmiało się wczoraj, dziś lica łzą rosi,
I tylko zostają, ach tylko, wspomnienia!..

Po odczytaniu listu Pani pomyślałem sobie: „Są jeszcze na świecie serca dobre i tak naiwnie szczere, gdy naokoło tak coraz więcej zimne i sztywne; zasiadłem przy biórku do zwykłej codziennej pracy, ale umysł mi uporczywie wypowiadał na ten raz posłuszeństwo; myśl jako ptak odlatywała gdzieś daleko, daleko... w kraj rodzinny, nad brzegi Dubisy, pod strzechy znajome!..

Kur bangûja Nemonėlis, kur Dubysa mieła plaukia,
Ten Lietuva mano miela, ten ir szirdį mano traukia!

Przypomniał mi się czas wakacyjny tak mile spędzony pomiędzy swoich, przyjaznych i życzliwych. Przypomniały mi się Ugiany, Pozwierzyniec i, wie Pani, co mi się jeszcze przypomniało? Nie te, może zbyt wesołe zabawy, śmiechy i żarty... ale, pamięta

Pani, ten wieczór, ogród, ruczaik i tę sadzawkę, gdzie kwakczą żaby? Już sobie nie przypomnę dobrze, cośmy tam śpiewali, ale zapomnieć nie mogę tej jednej smutnej pieśni: Z tej biednej ziemi... Tak mi się wtedy zrobiło smutno i rzewnie! Czemu? Albo ja wiem? Ot, bywają sobie nieraz chwile, gdy się poczuje na duszy jakąś pustkę i samotność, na duszy, zrywającej się z tej biednej ziemi w jakąś krainę daleką, nieznaną!..

Lubiłem ja niegdyś w noc cichą, majową
Nad Niemnem zasłuchać się treli słowika;
Lubiłem na skrzypcach tę grę minorową,
Co tęskną słodyczą głąb serca przenika;
Lecz pieśń, co się z piersi człowieka wyrywa,
Tęsknotą bezbrzeżną od ziemi gdzieś wzywa!..
I chciałbyś gdzieś uciec... na góry lub morze
I tam się rozpłakać przed Tobą, o Boże!

Panią zapewno zdziwi, że mi się przedewszystkiem podobają nuty smętne i pełne tęsknoty, chociaż, wydaję się nieraz wesołym i ożywionym; ale czy to mało na świecie i w każdym człowieku zagadek? Zresztą, kogo to może obchodzić? Ot, i Pani na fotografii wygląda trochę omętana, a tym szasem w Rossiejniach czas schodzi tak wesoło, że śmiechy w Petersburgu słyszę; a jak posłyszę, to duch mój i poleci na skrzydłach ptaka, aby się śmiać ze śmiejącymi się, albo pozbierać łezki-perełki, chociaż one jakoś prędko wysychają w drodze i mój posłaniec wraca do mnie z pustymi rękami! jaki on niedobry! Pani go powinna ukarać, jeżeli czasem niespodzianie przyłapie. On i teraz gdzieś niedaleko zagląda w oczy! Pani jego nie widzi? Ale on Panią widzi i potem mi o wszystkiem rozpowie. Już nawet odgaduję, co mi przyniesie: „Licho przyniosło, mówi Pani z niecierpliwości, ten list nie na czasie! Taka bazgranina! Wyczytać nie można, a tu czasu niema: trzeba się przygotowywać do wesela, starać się o dyspensę, spraszać drużbanty i drużki, szykować stroje i t. d." On przyleciina wesele z najserdeczniejszymi życzeniami najdłuższych i najszczęsliwych lat dla Pani i Pana Daniela Edella, bo ja sam pomimo najszczerszych chęci nie będę mógł wyjechać z Petersburga; nie od moich chięci to zależy. Ciekawy jestem, jakie wieści mi przyniesie z powrótem mój duch więdrujący; że wesołe, nie wątpie, ale kto górował nad wszystkimi i najzawziętej rznął poloneza? Żeby on mi czasem nie nakłamał, proszę mi sama opisać, przysyłając zarazem przyrzeczoną gabinetową kartkę, jeżeli można z fotografiją Pana Daniela; będzie to dla mnie podwójne szczęście. Ja swojej teraz przysłać nie

mogę, bo nie mam; oddałem ostatnią, a i ta w niewytłumaczony sposób zblakowała; proszę ją za to ukarać i w kąt rzucić. Byłem bardzo obżałowany, że nie przyjechała na wypuściny; sądziłem, że się gniewa. Przypuszcałem, że Pani zostanie na dłuższy czas w Pozwierzyńcu i ztamtąd przyjedzie. W Rossiejniach przypadkowo dowiedziałem się, że rzeczy innaczej stają, ale nie sądziłem, żeby Panna Tekla i Pan Daniel zgadzą się pojechać do Bernat; a co do Pani miałem zapewnienie; jeszcze sobie pomyślałem, jeśli zajdę do apteki, to jeszcze gotowa odwołać przyrzeczenie; a tak mi zechce nie dotrzymać słowa; ale jakiś potem zawód spotkał! Pisałbym jeszcze dużo, dużo, bo ni połowy nie wypowiedziałem, co leży na sercu ale już miejsca niema. Z harmat wciąż strzelają, bo morze zalewa miasto, наваднение; będziemy w łódkach jezdzili po miejśce. Do widzenia! do widzenia! Proszę kłaniać dla Panny Tekli, dla P. Daniela, wszystkim w Pozwierzyńcu i t. d. i t. d. wszystkim po sto razy. Z najgłębszym szacunkiem i poważanem pozostaję *J. Mac.*

Vertimas

Profesoriui Jonui
Maculevičiui
S. Peterburgas, Vasilijaus
sala, 1 linija, Nr. 52
R. Kat. Dvas. Akademija

Peterburgas, 1897 m.
lapkričio 4 d.

Malonioji Ponia!

Monotoniškame, kartais ir pilkame žmogaus gyvenime būna valandėlių, deja, per trumpų, kai tau švysteli kažkoks naujas spindulys, atskrenda kažkoks šnibždesys iš nežinomos, tolimos, šviesios šalies. Valandėlei pabusi ir imsi ilgėtis kažko... ko nėra čia, pasaulyje, geriau suprasi savo aukštesnį, kilnesnį, negu šis žemiškasis, diena iš dienos, laikinas gyvenimas, pajusi savyje lyg kokį naują atgimimą, naujas jėgas. Ach, kad tai nebūtų vylingas sapnas arba apgaulingas regėjimas, kuris taip greitai išnyksta drauge su tuo širdies skausmu, lyg arfos stygai nutrūkus.

Laikas kaip banga viską nusineša ant savo sparnų!
Keičiasi žmonės, jų sapnai ir svajonės!..
Kas vakar juokėsi, šiandien drėkina ašara skruostus,
Ir pasilieka tik, ach, tik prisiminimai!..

Perskaitęs Ponios laišką, pagalvojau: „Dar esama pasaulyje gerų ir tokių naiviai atvirų širdžių, kai aplinkui jos vis šaltesnės ir kietesnės". Atsisėdau prie rašomojo stalo dirbti kasdieninio paprasto darbo, tačiau protas šį kartą atkakliai atsisakinėjo man paklusti, mintis kaip paukštis skrido kažkur toli, toli... į gimtąją šalį, į Dubysos pakrantes, po pažįstamais stogais!..

Kur bangůja Nemonėlis, kur Dubysa mieła plaukia,
Ten Lietuva mano mieła, ten ir szirdį mano traukia! [1]

Prisiminė man atostogų laikas, taip mielai praleistas tarp savųjų, draugiškų ir malonių žmonių. Prisiminė Ugionys, Pažvirintys ir, žinot, Ponia, kas dar prisiminė? Ne tie galbūt per linksmi žaidimai, juokai ir pokštai... bet ar atsimena Ponia tą vakarą, sodą, upeliuką ir tą kūdrą, kurioje varlės kurkė? Jau gerai nebeprisimenu, ką ten dainavome, bet negaliu užmiršti tos vienos liūdnos dainos: „Iš tos vargingos žemės..." Taip man tuomet pasidarė liūdna ir graudu! Kodėl? Ar aš žinau? Ot, būna kartais valandėlių, kai pajunti kažkokią tuštumą ir vienatvę sieloje, kuri veržiasi iš šios vargingos žemės į kažkokią tolimą, nežinomą šalį!..

Mėgau aš kadaise tylią gegužės naktį
Prie Nemuno klausytis lakštingalos trelių;
Mėgau tą smuiko grojimą minorinį,
Kurs ilgesingais kerais širdies gelmes pasiekia.
Bet daina, kuri veržias iš žmogaus krūtinės,
Ilgesiu begaliniu nuo žemės kažkur pakilt kviečia!..
Ir norėtum kažkur pabėgti... į kalnus, prie jūros,
Ir ten išsiverkti prieš Tave, o Dieve!

Ponią turbūt nustebins, kad man pirmiausia patinka liūdnos ir ilgesingos melodijos, nors aš dažnai atrodau linksmas ir gyvas; betgi ar maža pasaulyje ir kiekviename žmoguje mįslių? Pagaliau kam tai rūpi? Štai ir Ponia fotografijoje atrodo truputį nuliūdusi, o tuo tarpu Raseiniuose laikas eina taip linksmai, kad juoką girdžiu Peterburge; o kai išgirstu, tai mano dvasia ir nuskrenda paukščio sparnais, kad juoktųsi su besijuokiančiais arba surankiotų ašarėles perliukus, nors jos greitai pakeliui išdžiūsta, ir mano pasiuntinys grįžta pas mane tuščiomis rankomis. Koks jis negeras! Ponia turi jį nubausti, jei kartais netikėtai nutvertum. Jis ir dabar kažkur netoli žiūri į akis. Ponia jo nemato. Bet jis Ponią mato ir paskui man apie viską papasakos. Jau net spėju, ką parneš: „Kuris galas čia atnešė,— sako ponia nekantraudama,— tą laišką ne laiku! Tokia terlionė! Negalima įskaityti, o čia laiko nėra: reikia ruoštis vestuvėms, rūpintis dispensa [2],

kviesti pabrolius ir pamerges, ruošti sukneles ir t. t." Jis atskris ir į vestuves su nuoširdžiausiais linkėjimais ilgiausių ir laimingiausių metų Poniai ir Ponui Danieliui Edeliui, nes aš pats, nepaisant geriausių ketinimų, negalėsiu išvažiuoti iš Peterburgo; tai priklauso ne nuo mano norų. Įdomu, su kokiomis žiniomis grįš mano keliaujanti dvasia; kad jos bus linksmos, tuo neabejoju, tačiau kas visus pralenkė ir kas smarkiausiai drožė polonezą? Kad ji kartais man neprimeluotų, prašau pati man aprašyti ir drauge atsiųsti žadėtąją kabinetinę nuotrauką, jei galima, su pono Danieliaus fotografija, man tai bus dviguba laimė. Aš savosios dabar atsiųsti negaliu, nes neturiu; atidaviau paskutinę, ir toji nesuprantamu būdu išbluko; prašau už tai nubausti ir mesti į kampą. Labai apgailėjau, kad neatvažiavai į išleistuves; maniau, kad pyksti. Galvojau, kad Ponia ilgesnį laiką pasiliks Pažvirintyje ir iš ten atvažiuos. Raseiniuose atsitiktinai sužinojau, kad reikalai kitaip susiklojo, tačiau nemaniau, kad panelė Teklė ir ponas Danielius sutiks važiuoti į Bernotus; o kai dėl Ponios, tai buvau įsitikinęs; dar pagalvojau, kad jei užeisiu į vaistinę, tai dar pasirengusi atšaukti pažadą; o šiaip nenorėsi neišlaikyti žodžio; tačiau kaip paskui teko nusivilti! Rašyčiau dar daug daug, nes neišsakiau nė pusės to, kas guli man ant širdies, bet jau nebėra vietos. Vis šaudo iš patrankų, nes jūra užlieja miestą, наводненіе[3], po miestą plaukiosim valtimis. Sudiev! Sudiev! Prašom pasveikinti Panelę Teklę, Poną Danielių, visus Pažvirintyje ir t. t. ir t. t., visus po šimtą kartų. Lieku su giliausia pagarba
J. Mac.

Autografas LTSR literatūros muziejuje (inv. Nr. 9434/ER, 940). Laiškas rašytas į Raseinius. Jo vertimas skelbtas (*Macijauskienė M.* Nežinomas Maironio laiškas // Švyturys.—1972.— Nr. 21.— P. 11; persp.: Nepriklausoma Lietuva (Monrealis).—1973.— Nr. 8).

O. Malakauskaitė-Edelienė gyveno Pažvirinčio palivarke, netoli Maironio gimtinės. Po pirmojo vyro mirties 1897 m. ištekėjo už D. Edelio. Mirė 1948 m. Raseinių apskrityje. Jos nuotrauka yra 1920 m. „Pavasario balsų" leidime (žr. *Zaborskaitė V.* Maironis.— V., 1987.— P. 362).

[1] K. Sakalausko-Vanagėlio eilėraščio „Iš tolimos šalies" pirmasis kiek parafrazuotas posmas.

[2] Dispensa (*lot.*) — vyskupo aktas, pašalinantis juridines bažnyčios kliūtis vedyboms.

[3] Potvynis *(rus.)*.

DANIELIUI EDELIUI

Peterburgas, 1899 m. gruodžio 28 d.

Łaskawy Panie Danielu!

Tak niedawnośmy, zdaje się, w Bernatach pili wzajemnie nasze zdrowie, a oto prawie pół roku już niemasz, to już zapadło gdzieś w niepowrotnej przeszłości. Jakże ten czas leci, szczególnie dla mnie prędko, mam pracy w tym roku nadzwyczaj dużo, nigdzie prawie nie mam czasu bywać; godziny jedna do drugiej podobne, powinnyby, zdaje się, nudzić monotonnością, ale nudów nie doznaję i czasu za ogon nie mogę uchwycić. Jakże w Rossiejniach czas spędzacie? Na dworze i zimno i marnie, ale przy miłem domowem pożyciu pod własnym dachem musi być i ciepło i miło, szczególnie jeżeli nadzieja przyświeca przyszłym miłym hałasem nowego członka rodziny. Pisała mi siostra pod swieżem wrażeniem bardzo gościnnego przyjęcia, że moja niedoszła Kuma czuję się bardzo dobrze i jest zupełnie zdrowa, wygląda znakomicie, z czego naturalnie tylko cieszyć się mogę i życzyć sobie, żeby na przyszłe lato mogła już bezpiecznie przyjeżdzać do Bernat. Mam, co prawdę, wyjechać za granicę, ale ponieważ wakacye przyszłe mają być dluższe, niż zwykle bywają, bo 4 miesięcy, więc i w Bernatach będę mógł być jakiś czas gościem. Widziałem się kiedyś z p. Smilgo; o czem że możemy więcej rozmawiać, jak nie o litewskim, albo o Rossiejnskich znajomych? otoż powiadał, że Pan Daniel miał zamiar odwiedzieć Petersburg w podroży do Moskwy; bardzo prosimy, będzie miłym gościem. P. Smilgo nie może się nacieszyć z Pańskiej troskliwej opieki nad żoną w czasie lata; była cały czas zdrowa; teraz, słyszę, nieraz niedomaga, ale niestety nie mam czasu odwiedzać; może w czasie świąt kiedy się wybierę. Taki jestem teraz ciężki do odwiedzania znajomych, widoczne starzeję; dziś aż trzy zęby zaplombowałem, ale nie tracę nadzieji, że w lecie trochę odżyję, wspominając lepsze czasy. Panie Danielu, prosze być przygotowanym do nieszczęcia; w tym roku same córki się rodzą; bylem proszony na dwoje chrzścin i same córki chrzściłem; widocznie nie będzie wojny, chociaż o tem ludzie inaczej mówią. Prosze przyjąć najgorętsze życzenia najdłuższych lat i powtórzyć te same życzenia ode mnie swemu pięknemu Anglikowi; mam nadzieję, pomimo złych wróżb, że zapozna mnie w lecie ze swym

pierworodnym synem, przyszłą chlubą rodziny, co daj Boże, Amen.

Łącze wyrazy szczerego szacunku i poważania całej rodzinie, składającej się dotychczas z dwóch osób.

Sługa ks. *J. Maculewicz*

dn. 28 Grudnia 1899 r.
Petersburg

Vertimas

Malonus Pone Danieliau!

Taip neseniai, rodos, Bernotuose gėrėme į viens kito sveikatą, o štai jau beveik pusė metų prabėgo, kažkur jie dingo nesugrąžinamoje praeityje. Kaip tas laikas bėga, ypač man, greitai; darbo šiais metais turiu nepaprastai daug; beveik niekur neturiu laiko lankytis; viena valanda panaši į kitą, turėtų, rodos, monotonija nusibosti, bet nuobodulio nepažįstu, laiko už uodegos negaliu sugauti. Kaipgi Raseiniuose laiką leidžiate? Lauke ir šalta, ir bjauru, bet kai yra malonaus sugyvenimo namuose, savo pastogėj, turi būti ir šilta, ir miela, ypač jeigu viltis šviečia mielu naujo šeimos nario triukšmu. Rašė man sesuo, tebeveikiama šviežio svetingo priėmimo įspūdžių, kad mano buvusi Kūma [1] jaučiasi labai gerai ir yra visiškai sveika, atrodo puikiai, kuo, žinoma, galiu tik džiaugtis ir linkėti, kad ateinančią vasarą galės saugiai atvažiuoti į Bernotus. Turiu, tiesą sakant, išvažiuoti į užsienį, bet kadangi būsimos vakacijos turės būti ilgesnės negu paprastai, nes 4 mėnesiai, taigi būsiu kurį laiką svečias ir Bernotuose. Mačiausi kartą su p. Smilga [2]; apie ką gi galime daugiau kalbėtis, jei ne apie lietuvių kalbą ir raseiniečius pažįstamus? Tai štai jis sakė, kad Ponas Danielius ketina lankytis Peterburge kelionėje į Maskvą; labai prašome, būsite mielas svečias. P. Smilga negali atsidžiaugti Tamstų rūpestinga jo žmonos globa vasaros metu; buvo visą laiką sveika, dabar, girdžiu, kartais negaluoja, bet, deja, nėra kada aplankyti, gal per šventes kada išsitaikysiu. Toks jau dabar esu nerangus lankytis pas pažįstamus, matyt, senstu; šiandien net tris dantis užsiplombavau, bet neprarandu vilties, kad vasarą kiek atsigausiu, prisimindamas geresnius laikus. Ponas Danieliau, būkite pasirengęs sutikti nelaimę, šiais metais vien dukterys gimsta; buvau kviestas į dvejas krikštynas ir

vien dukteris krikštijau, matyt, nebus karo, nors apie tai žmonės kitaip kalba. Prašom priimti karščiausius ilgiausių metų linkėjimus ir pakartoti tuos pačius linkėjimus savo gražiajai flegmatikei, turiu vilties, kad, nepaisant blogų pranašavimų, supažindins mane vasarą su savo pirmagimiu sūnumi, būsimu šeimos pasididžiavimu, ko duok Dieve, Amen.

Jungiu nuoširdžius pagarbos žodžius visai šeimai, susidedančiai kol kas iš dviejų asmenų.

Tarnas kun. *J. Maculevičius*

1899 m. gruodžio 28 d.
Peterburgas

Autografas LTSR literatūros muziejuje (inv. Nr. 9432/ER, 938). Laiškas rašytas į Raseinius.

Edelis Danielius — vaistininkas Raseiniuose.

[1] Turima galvoje D. Edelio žmona.

[2] Smilga Antanas (1865—1920) — visuomenės veikėjas, pirmojo legalaus po spaudos draudimo panaikinimo lietuviško laikraščio „Lietuvių laikraštis", ėjusio 1904—1906 m. Peterburge, leidėjas.

ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI

1

Petrapilis, 1899 m. vasario 16 d.

Maloningas Kn. Aleksandra!

Nors į užrubežių rengiuosiu, bet, nežadėdamas būti Ryme, nei tiek neketinu būti Paryžiuje ant parodos [1]; visai ji manęs netraukia. Mačiau jau ne vieną didelę parodą, kaip aną metą Berlyne, ir nuo to karto atstojo man noras ant jų buvoti: yra tai marios be galo ir krašto, kur žmogus tikrai nieko negali pamatyti, nors nedėlią ant to atidėtumei; jei bent tikrai kokį mėnesį lankyti sistematiškai dalimis. Nevažiuosiu į Paryžių ir dėl to, kad norėčiau pagyventi ant šios ašarų pakalnės, o su tais prancūzais tai visaip gali atsitikti; gali ir nuskandinti, ir į orą kokia bomba išmesti ar per kokią komuną be jokio reikalo nudurti.

Neturiu simpatijos dėl jų jau iš tos priežasties, kad savo parodą demonstratyviškai atidengė didžioje subatoje[2]. Iš mano draugų, nors bemažo visi į užrubežių rengias, bet nieks nežada būti Paryžiuje. Ketinu ant kokio $1^1/_2$ mėnesio pailsėti Šveicarijoje ant krašto ežero Keturių Kantonų, kur jau du kartu buvau ir kur maloniaus tarp gamtos grožybių; paskui grįšiu į Lietuvą ir šį tą dirbsiu.

Pabūti Paryžiuje mėnesį už 200 rublių — dalykas negalimas; brangenybė bus labai didelė. Skaičiau laikraščiuose apgarsinimus, kad Grand Hôtel du Trocadero[3] apsiima užlaikyti per dvi nedėli pagal pirmo skyriaus už 200 rub., pagal antro skyriaus užlaikymą už 150 rub. Galima tikėti, jog tai pigiausiai irgi žmogus surištas: iš aukšto užmokėjęs pinigus, ar miela, ar netinka, turi jau būti ir, ką duoda, valgyti. Kodėl vis taip trumpai rašote? Po visas šalis pasklido žinia apie klierikų prieš inspektorių sukilimą, klausė manęs, kaip ir kas, o aš nieko nežinau; net man gėda! Kuo pasibaigė, ar žada pasibaigti? Vyskupas, girdžiu, pasveiko.

Sveikinu visus ir bučiuoju Tamstą.

Širdingai mylįs
Kn. J. *Maculevičius*

16 vasario 1899 m.
Petrapilis

Naujoji romuva.—1936.— Nr. 4.— P. 79.

Penkiolika (iš 16) čia pateikiamų Maironio laiškų A. Dambrauskui-Jakštui skelbti „Naujojoje romuvoje" 1936 m. (Nr. 4 ir 7). Laiškų publikacijoje nurodyta, kad jie paimti iš Vytauto Didžiojo universiteto rankraščių skyriaus (D. 275). Apie 1950—1953 m. Kauno universiteto rankraštyną perduodant Vilniaus universitetui, Maironio laiškai turėjo atsidurti pastarojo rankraštyne. Tačiau jų čia nėra. Galimas daiktas, kad šie laiškai dar Kaune buvo kieno nors paimti.

Laiškai A. Dambrauskui-Jakštui rašyti į Kauną, kur jų adresatas 1898—1902 m. buvo kunigų seminarijos profesorius, vyskupo M. Paliulionio sekretorius, o nuo 1906 m. dirbo spaudos darbą.

[1] Turima galvoje 1900 m. Pasaulinė Paryžiaus paroda, kurioje dalyvavo ir lietuviai, įsirengę etnografijos bei kultūros eksponatų skyrių.

[2] Šeštadienį prieš Velykas.

[3] Didieji Trokadero rūmai (*pranc.*); šiuose rūmuose veikė Paryžiaus parodos lietuvių skyrius.

2

Peterburgas, 1899 m.

Mylimasis Kn. Aleksandra!

Žinau jau, kad ant [1] manęs pyksti, kad tuojau neatsakau ant Tamstos rašto, bet ką aš padarysiu, kad laiko man taip mažai! Reikia ir Morališką išguldyti, kaipo kapelionui, konferencijas sakyti ir klierikus spaviedoti, ant galo ant pirmos rotos [2] lietuviškus pamokslus iš celios [3] sakyti, o čia dar artinas ilgos rekolekcijos. Bet nepyk! norėjau gerai padaryti, o viską užbaigęs pranešti. Nusiunčiau p. Montvidui apie 20 knygų, paženklinęs apie jo dalykus, kad sau reikalingas išsirinktų ir parsigabentų patsai, nes kartu nurodžiau antrašą knygyno, iš kurio gali sau reikalingąsias parsigabenti; bet esąs didis ponas; reikalauja antrame laiške, kad aš jam išsiųsčiau iš anų paženklintų aštuonias. Taigi tegul bus jo viršus. Pasiunčiau anas aštuonias ir užmokėjau su išsiuntimu 9 rb. 60 kap. Paskui man vėl siunčia savo konspektą ir prašo atsiųsti daugiau knygų ant tų punktų, dėl kurių nerašęs anose knygose. Bet aš patsai anų knygų neskaičiau; iš kurgi galiu žinoti, ko jam ten trūko; reikalauja per daugel nuo manęs: tegu patsai pirma perskaito ir paskui in specie [4] paženklina, ko jam reikia. Jam išrodo, kad aš neturiu daugiau ko veikti, kaip tik apie jo tezę rūpintis. Už 9 r. 60 kap. intencijų [5] Tamstai siųsti negaliu, nes patsai ne per daug turiu, gal kaip kitaip atsilyginsime. Gavau laišką nuo kn. Inspektoriaus Kauno Seminarijos. Neturiu gyvai dabar laiko antro laiško jam siųsti, todėl prašom Jo paprašyti, kad man atsakytų žinomame reikale ant tų klausimų: a) ar katalikas ar ne? b) kokia alga metinė; c) ar Kaune gyvenantis ar iš Petrapilio? Jei iš Kauno, tai aš nieko ten nepažįstu, o iš Petrapilio vargiai kas važiuos, jei alga nedidelė. Prašom pasveikinti visus.

Bučiuoju Tamstą širdingai ir, jei ko reiks, neatsisakau padėti, kiek man laikas daleis.

Kn. *J. Maculevičius*

P. S. Aplankiau vakar kn. Bilekevyčią [6]; galės važiuoti savo pinigais į Irkucką, tik savo kaštu turi du sargu paimti; ant atvažiavimo sušelpsiu; paskui tik jo neužmirškite.

P. S. Ant Chomekovo vietos, kurs mirė, užtvirtintas Plašickis [7], buvo šiandien su vizitu jau. Gal ir Kaune — ant Hukauskio [8] vietos būtų galima kataliką priimti.

Naujoji romuva.—1936.— Nr. 4.— P. 79. Laiškas be datos, sprendžiant iš turinio, rašytas 1899 m.

[1] Žodis įterptas publikacijoje.

[2] Pirmon eilėn.

[3] Greičiausiai publikacijos klaida; turėtų būti — eilios, eilės.

[4] Atskirai (*lot.*)

[5] Užsakytų mišių, kurioms duota auka.

[6] Bilekevičius Aleksandras (1870—?) — Kauno šv. Trejybės bažnyčios vikaras; 1899 m. buvo nuteistas tremtimi į Rusiją už savavališkas fizines bausmes savo parapijos laisvo elgesio moterims.

[7] Plašickis P.— Peterburgo dvasinės akademijos Rusijos istorijos profesorius; dėstė taip pat Peterburgo universitete, domėjosi lituanistikos dalykais.

[8] Gukovskis Konstantinas (1857—1906), 1882—1899 m. Kauno kunigų seminarijoje dėstęs Rusijos istoriją; redagavo Kauno gubernijos žinyną („Pamiatnaja knižka"), kur paskelbė rašinių iš Lietuvos istorijos ir kultūros.

3

Peterburgas, 1900 m.

Mylimasis Kn. Aleksandra
Garbingas Sekretoriau!

Gal jums bus žingeidu pranešti šį tą apie mūsų Akademiją, kurios padėjimas tame laike tikrai kritiškas. Vakar kn. Inspektorius Retke pasidavė į dimisiją, rytoj pakelsime jam pietus, užporyt išvažiuoja į Varšuvą, gavęs ant kelio pašalpos 900 r. Priežastimi to viso suirimas disciplinos tarp klierikų, kurios buvo pats priežastimi per savo per daug lėtą pasielgimą su klierikais, kuriems per daug davė valią. Per tai dvi Ciecoriaus dienos neapsiėjo be incidento; paskutinį kartą paskirtas dijakonas iš Plocko vyskupystės atsisakė tarnauti dėl tos priežasties, kad pirma būdavo tą dieną skaitytos, o ne giedotos Mišios. Rektorius norėjo jį tuojau pašalinti iš Akademijos, ir mes visi buvome tos pačios nuomonės, bet Inspektorius prieš Arkivyskupą išmaldavo, kad ant rekolekcijų 3 dienas pasodintų. Į tris dienas ir žandarmerija, ir Departamentas žinojo visas mažiausias smulkmenas to incidento. Departamentas pareikalavo, kad ir klierikas, ir Inspektorius į trečią dieną išvažiuotų iš Akademijos; bet koks dar bus galas to viso, nežinome. Direktorius Departamento važiuos pas p. Ministerį, ir ten dar bus apie tai kalba; bijo, kad vis tai neprauostytų laikraščiai a la Sviet etc. [1] Ant Inspektoriaus vietos norėjo Arkivyskupas kn. Cieplaką [2] paskirti, bet Departamentas ant to nesutiko. Tada Arkivyskupas pastatė mano kan-

didatūrą, nieko man nepasakęs. Departamentas sutiko, bet lig laiko, nes nežino, ką Ministeris pasakys. Rytoj gausiu oficijališką popierį fungens munere[3] inspektorius. Bet man plaukai šiaušias! Norėjau išsikalbinėti, bet nieko nepadariau. Disciplina tarp klierikų suirus, aplenkti profesoriai taip pat neturės geros širdies ant manęs: nors kraustykis tuojau į Kauną. Praneškite mano šviesiausiam Vyskupui apie tai ir paklauskite, kaip man lieps daryti. Jei civiliška valdžia tuo tarpu paliktų mus pakajuje, gal ir pasisektų kaip suvaldyti ir truputį suveržti klierikus, bet vyresnieji profesoriai, kaipo aplenkti, vargiai man dovanos ir ant kiekvieno žingsnio apsunkins man jau ir taip sunkų darbą. Bažnyčios įstatymus lig laiko, o gal ir ant visados paskirtas išguldinėti kn. Baltrušis[4]. Kn. Pranaitis[5] išvažiuos į Taškentą, kur visoms keturioms veržės; ant galo Ministeris sutiko, bet tur būti tris metus išsėdės Akademijoje iki galo. Kn. Jaunis vėlei pradėjo sirgti, ir daktarai įkalbėjo važiuoti į Berlyną gydytis; gavo 400 r. pašalpos ir jau dvi nedėli kaip išvažiavo; ketino prieš Kalėdas pagrįžti. Sulaukėme ant galo šią nedėlią naują kapelioną kn. Jakubovskį, seniuką iš Žitomyriaus vyskupystės. Vakar sakė pirmą konferenciją, gana gražiai. Susimildami, rašykite tankiaus pas mane, kas begirdėti Kaune; net man gėda, kaip paskutinysis gaunu žinoti, kas ten dedas; apie kn. Dovydaičio[6] mirtį gavau žinią į ketvirtą dieną. Buvo giedotos Mišios už Jo dūšią, kurias prašėme atlaikyti kn. Rektoriaus, panedėlyj nuo 9 iki 10 adynos nebuvo lekcijų per tai.

Pasveikinkite nuo manęs visus pažįstamus ir pabučiuokite rankutes Šviesiausio Vyskupo. Bučiuoju Jus apkabinęs ir mylįs.

Kn. *J. Maculevičius*

P. S. Kaip sveikata vysk. Cirtauto[7] ir kur išvažiavo?
Vilniuje jau prasidėjo lietuviški pamokslai šv. Mykolo bažnyčioje.

Naujoji romuva.—1936.— Nr. 4.— P. 80—81. Laiškas be datos, sprendžiant iš turinio, rašytas 1900 m.

[1] Kaip „Sviet" ir kt.; „Sviet" — politinis, literatūrinis laikraštis, ėjęs Peterburge nuo 1898 m.

[2] Cieplakas Janas Baptistas (1857—1926) — Peterburgo dvasinės akademijos profesorius; 1925 m. buvo paskirtas Vilniaus arkivyskupu.

[3] Einantis pareigas (*lot.*).

[4] Baltrušis Ignas (1864—1920) — Peterburgo dvasinės akademijos profesorius, nuo 1909 m. rektorius.

[5] Pranaitis Justinas Bonaventūras (1861—1917) — nuo 1891 m. Peterburgo dvasinės akademijos prefektas.

[6] Dovydaitis Justinas Silvestras (1834—1900) — 1897—1900 m. Kauno kunigų seminarijos rektorius.

[7] Cirtautas Gasparas Feliksas (1841—1913) — nuo 1897 m. Žemaičių pavyskupis, nuo 1910 m. vyskupas.

4

Petrapilis, 1901 m. gegužės 16 d.

Garbingas kn. Sekretoriau!

Turi būti jau turite lietuviškai, o, rasit, ir latviškai verstą encikliką apie (bileuszą) jubiliejų[1]; ar negalėtumėte vieną egzempliorių atsiųsti man, ar dar geriaus tiesiai kn. Prapuoleniui[2]; žadame pamėginti, ar nepasiseks su daleidimu ministerijos atspausti ją lotyniškomis raidėmis: vysk. Niedzialkauskas[3] žada apie tai pasirūpinti (Kazimir Prapuolenis, Fontanka 118). Vilniaus lietuviai padavė skundą vysk. Niedzialkauskui, kaipo arkivyskupo vietininkui, kad jiems neleidžia lietuv. pamokslų Vilniuje. Vysk. N. davė jiems oficijališką atsakymą, kad jų skundą pripažįsta už teisingą, bet jog esąs lig laiko tik, nenori rašyti prie paties Vilniaus vyskupo, oficijališkai reikalaudamas tiesos; pasišnekėsiąs apie tai žodžiu, grįždamas į Žitomyrių per Vilnių; jei nieko iš to nebūtų, pataria kreiptis į Rymą su skundu. Tą atsakymą vilniečiai įbruko į rankas Vilniaus vyskupui. Pirm to mes visi Petrapilio kunigai lietuviai, neišskiriant ir prelat. Maculevičiaus[4], ant vieno rašto pasirašę, išsiuntėme Vilniaus vyskup. prašymą, kad nesigailėtų trokštantiems lietuviams dvasiško peno ir per tai prašalintų priežastis agitacijų, kurios neatneš Bažnyčiai jokio pelno. Apturėjome atsakymą abejutį: vyskupas labai mylįs lietuvius ir apie juos rūpinąsis ir pačiame Vilniuje turįs 13 lietuvių kunigų; apie pamokslus nei pusės žodžio! Kaip matai, tasai klausimas pasieks Rymą, nes kitaip amžinas circulus vitiosus[5], iš kurio negalima išsisukti.

Ant vasaros daktarai man liepia važiuoti į mares maudytis; apsirinkau Palangą. Ar nežadi ir Tamsta ten per vasarą apsigyventi; būtų malonu pasimatyti.

Pasilieku su guodone

Kn. *Maculevičius*

dn. 16 Gegužės 1901 m., Petrapilis.

Naujoji romuva.—1936.— Nr. 4.— P. 79—80.

[1] Kalbama apie bažnyčios minėtą 1900 m. jubiliejų (1900 metų nuo Kristaus gimimo).

[2] Prapuolenis Kazimieras (1858—1933) — kanauninkas, visuomenės veikėjas, publicistas, Seinuose ėjusio žurnalo „Šaltinis" redaktorius ir leidėjas.

[3] Niedzialkauskas (Niedziałkowski Karol Antoni, 1846—1911) — Mogiliovo arkivyskupijos administratorius; lenkų publicistas.

[4] Maculevičius Konstantinas — Mogiliovo prelatas, Carskoje Selo bažnyčios administratorius.

[5] Ydingas ratas (*lot.*).

5

Peterburgas, 1901 m. gruodžio 29 d.

Garbingas Kn. Sekretoriau!

Sveikinu Tamstą, sulaukus šventų Kalėdų ir Naujų Metų, ir siunčiu savo širdingus linkėjimus ilgiausių metų. Apturėjau šiandien ir Tamstos raštą, kartu su laiškeliu šv. Kunigaikščio [1]. Kn. Jaunio [2] dabar nėra; išvažiavo antras mėnuo į Berlyną gydytis; abejojama, ar pagrįš. Gavęs telegramą, galėjau taip tik atsakyti: adres Javnisa neizviesten [3]. Todėl ir apie šv. Kunig. užmanymą negaliu dabar nieko pasakyti; žinau tik tiek, kad kn. Jaunis prigulėjo prie Komisijos, buvo ar vieną kartą ant jos, ir vardai, bus gal trys mėnesiai, kaip atskiroje knygutėje atspausti; ne kurių lietuviškų vardų visai nėra, kaip Birutės, Gražiosios ir kitų. Kn. Jaunis turi didį garsą, gilų protą, yra nuo širdies lietuvis, bet pozityviško, realistiško darbo nuo jo vargiai galima tikėtis; skaito daug, daro sau įrašus, bet nieko užbaigta neturi; kaip tik pastojo į Akademiją, be perstojo įkalbėjau, kad nors savo kalbamokslį spaudai sutaisytų; žada, bet vis ant ryt atideda; lekcijas apleidžia, nuo žmonių šalinas; vargiai užsilaikys akademijoje ilgai; ne kurie samprotauja, kad ir dabar vargiai pagrįš išvažiavęs.

Jau ketvirta diena, kaip rašau pas Tamstą laišką ir negaliu užbaigti; durys neužsidaro per visokius interesantus; inspektorystė užima labai daug laiko ypatingai dabar, kad nėra galo arkivyskupui celebrų [4]; dar daugiau mums košės privirė a. m. [5] prokuratorius, kursai netikėtai ir be jokio testamento mirė vakar; pagrabas, aprašymas jo daiktų, suvedimas jo akademiškos ūkės — vis tai ištisą dieną graužia galvą; dargi turime silpnai sergantį klieriką iš Varšuvos; žmogus neturi valandėlės liuosos.

Iš Seinų norėjau įpiršti kn. Būčį[6] ant Apologijos[7] į Akademiją, buvo dar 2 metu Friburge ir ant daktaro išdavė egzaminą; vysk. Baranauskas[8] iš pradžios nenorėjo ant to sutikti, dabar antrą žinią turime, kad, rasit, jau nesipriešins. Klausiau apie sveikatą vysk. Cirtauto[9], ir nieko man ant to neatsakėte.

Bučiuoju Tamstą nuoširdžiai

mylįs *J. Maculevičius*

dn. 29 Gruodžio 1901 m.
Akademija

Naujoji romuva.—1936.— Nr. 4.— P. 80.

[1] Neaišku, apie kokį „šviesiausią kunigaikštį" kalbama, gal apie iš Gedimino savo giminę kildinusį Beržanskį Joną (1862—1936), kuris yra reiškęsis lietuvių nacionaliniame judėjime.

[2] Jaunius Kazimieras (1848—1908) — kalbininkas, 1898—1906 m. Peterburgo dvasinės akademijos profesorius.

[3] Jauniaus adresas nežinomas (*rus.*).

[4] Mišių laikymas, ceremonijos (*lot.*).

[5] Aeternae memoriae (*lot.*) — amžino atminimo.

[6] Būčys Pranciškus Petras (1872—1951) — 1902—1916 m. Peterburgo dvasinės akademijos profesorius; vėliau dėstė Kauno u-te, nuo 1931 m. gyveno Romoje.

[7] Apologija — teologinė disciplina: krikščionybės dogmų gynimas.

[8] Baranauskas Antanas (1835—1902) — tuo metu Seinų vyskupas.

[9] Žr. 3 laiško A. Dambrauskui 7 paaiškinimą.

6

Petrapilis, 1902 m. kovo 10 d.

Mylimasis Kn. Aleksandra!

Rašė man žmonės, esanti Kaune šneka, Tamsta palikęs kanauninku. Jei tai tiesa, širdingai iš to džiaugiuosi ir sveikinu su nauja, tikrai užpelnyta garbe.

Pasirodo, kad Žemaičių Vyskupas jau parašė Arkivyskupui apie Tamstos gabumą knistis po knygas. Arkivyskupui tai patiko, šnekėjo apie tai su Rektoriumi, o šis manęs apie Tamstą paklausė; nuduodamas, lyg pirmą kartą apie tai išgirdau, atsakiau, kad tai būtų kandidatūra labai atsakanti, ir pridūriau, jog am. atilsį Rektorius Račkauskas[1] Tamstą pavadino kitą kartą knyžniku! Kn. Būčio[2] vysk. Baranauskas vėliai neleidžia, kaip girdėtis. Būtų gerai, kad galėtumėte išguldinėti Raštą šv., bet jei nenorėsite, galima bus (žinoma, jei projektas išsipildys) paimti

Teologijos pamatinę arba Apologiją[3], kuri yra dabar adjunktūroj (tris valandas per nedėlią), o kurią žadama pakelti į katedrą. Apie užrubežių dabar nėra ko sapnuoti; galima bus paskui ant kokio mėnesio išvažiuoti, kad persitikrinti pačiam, jog užrubežinei teologijai rašo kartais giliai moksliškus traktatus, bet išguldo „taip sau". Liuosesniame laike, žinoma, nekenks kiek pasiskaityti, ypač apie teologišką literatūrą, nors ir to, ką žinote, užtenkama; ne Dievas žino, ko reikia. Rektorius išmintingai sako: kad tik po vaišes nesiblaškytų ir knygas mylėtų, daugiau nieko nereikia. Širdingai nudžiugčiau, jei visas tas užmanymas išsipildytų; būtų ir man tuo maloniaus savišką turėti žmogų, mat kn. Jaunis[4] į Krokuvą, kn. Pranaitis[5] į Taškentą lėkti sparnus kilnoja, būtų man, mažko ne vienam lietuviui, liūdna. Apie kn. Žongolavičią[6] kalbos dabar būti negali, tegul pasiliks Kaune, nieko neturiu prieš jį, bet... Kn. Jaunis apturėjo jau užprašymą — raštą nuo Krokuvos universiteto; pats negali dar rašyti, akys nesveikos, tai aš atsakiau jo vardu: w zasadzie się zgadza, o szczegóły się ułożą, ma nadzieję[7]. Arkivyskupas išleidžia. Būkite geros mįslies ir per daug nesirūpinkite; kaip Dievas žadės, taip ir bus. Pabučiuokite nuo manęs rankutes J. M. Vyskupo.

Bučiuoju Tamstą nuo širdies
Kn. *J. Maculevičius*

dn. 10 kovo 1902 m.
Petrapilis

Naujoji romuva.—1936.— Nr. 4.— P. 81.

[1] Račkauskas Jeronimas Kiprijonas (1825—1889) — nuo 1864 m. Kauno kunigų seminarijos rektorius; parašė religinių knygų.

[2–4] Žr. 5 laiško A. Dambrauskui 6, 7, 2 paaiškinimus.

[5] Žr. 3 laiško 5 paaiškinimą.

[6] Žongalavičius Bronislavas (1869—po 1939) — 1895—1914 m. Kauno kunigų seminarijos profesorius, vyskupų M. Paliulionio ir G. Cirtauto sekretorius, po I pasaulinio karo Vilniaus u-to profesorius; priešiškas lietuviams.

[7] Iš esmės sutinka, dėl smulkmenų, tikisi, bus susitarta (*lenk.*).

7

Peterburgas, 1902 m. kovo 20 d.

Mylimasis Kn. Sekretoriau!

Ministeris v. d.[1], pasišaukęs Vyskupą, jam pasakė, kad jo pasielgimas buvo perstatytas Šviesiausiam Ciecoriui ir labai ne-

patiko. Todėl jisai, t. y. Ministeris, duoda rodą Vyskupui atsisakyti nuo vietos[2]; gaus tada savo algą ir pašportą gyventi kur panorės, išskyrus 9 vakarų rėdybas[3]. Vyskupas atsakė, jog to padaryti negali, nes tik Šviesiausis Ciecorius ir Popiežius, kurie jį paskyrė, gali jį nuo vietos pašalinti. Ministeris prikalbinėjo apie tai gerai apmislyti ir norėjo duoti dvi dieni ant to, bet Vyskupas pasakė, jog apie tai jau gerai apmislijo ir kitokio atsakymo neduos. Tada Ministeris pasakė: jei taip, tai man reikia apmislyti kitokį ištrėmimo būdą. Ant rytojaus, t. y. utarnike, atvažiavo 11 valandą pas Vyskupą Mosolovas[4] ir labai švelniai su dideliu gailesčiu pranešė Vyskupui, kad nutarta liepti Vyskupui į Tverį gyventi ir jam algos mokėti 1200 r. Ketverge Šviesiausis Ciecorius išduos ukaz ob otriešenii ot dolžnosti[5], o subatoje turi vyskupas važiuoti į paskirtą vietą. Ant galo išsireiškė, jog Vyskupui visados nuo širdies troško viso gero ir paliks jo prieteliu.— „Jei tada Tamsta mano prieteliumi, tai prašom leisti man paimti su savim kapelioną kn. Sperskį". Iš pradžios p. M. išsikalbinėjo, ant galo sutiko, nes no ne v kačestve kapelana, a v kačestve častnago ksendza[6] (t. y. be pensijos). Tokie tai dalykai pas mus. Vakar visas Vyskupo raštas buvo atspaustas laikraštyje „Novoje Vremia"[7]; už tai šiandieną „Novoje Vremia" nepasirodė, ir kitiems laikraščiams užginta perspausdinėti.

Pabučiuokite rankutes Jo Mylistai Šviesiausiam Vyskupui ir praneškite apie viską; telegramą apturėjot?

Bučiuoju Tamstą nuo širdies
Mylįs kn. *J. Maculevičius*

dn. 10[8] Kovo 1902 m.

Naujoji romuva.—1936.— Nr. 4.— P. 81.

[1] Vnutrennych diel (*rus.*) ar gal — vidaus dalykų.

[2] Kalbama apie Vilniaus vyskupą Zvierovičių Steponą (1842—1907), kuris už draudimą vyskupijos katalikams lankyti stačiatikių cerkvines mokyklas 1902 m. caro įsakymu buvo ištremtas į Tverę.

[3] Gubernijas.

[4] Kitatikių reikalų departamento direktorius.

[5] Įsaką dėl atleidimo iš pareigų (*rus.*).

[6] Bet ne kaip kapelioną, o kaip privatų kunigą (*rus.*).

[7] Dienraštis, ėjęs Peterburge 1868—1917 m.

[8] Laiškas rašytas ne kovo 10, o 20 d., nes jame minimas vyskupo raštas („vakar... atspaustas...") laikraštyje „Novoje vremia" buvo paskelbtas kovo 19 d.; datavimo klaida atsiradusi, matyt, laiško publikacijoje.

8

Petrapilis, 1902 m. gegužės 3 d.

Mylimasis kun. Sekretoriau!

J. M. Arkivyskupas liepė man dasižinoti, kur dabar Vyskupas Cirtautas [1], ar nepargrįžo į Kauną ir kaip jo sveikata. Todėl būkite taip malonus ir atsakykite man apie tai kuo greičiausiai, o tuo pačiu atsidėjimu ir kas girdėtis Kaune; klausinėja mane visi apie tai, o aš vien galiu tik atsakyti ant to, jog nieko nežinau. Kn. Akko jau gavo dimisiją; jei norėtumėte, galėtumėte jo vietą užimti, t. y. Exegezą [2]; jei visai atsisakote, tai teks Apologija [3] su mažesne alga. Pral. Beresnevičia [4] nedrūtas, kartais kiek geriaus, bet iš lovos bemaž nesikelia; nors toks padėjimas gali metus patverti. Apie vyskupų nominacijas nutilo; neužilgo Arkivyskupas bus pas von Pleve [5], gal ką išgirs. Kn. Pranaitis [6] dar nevažiuoja į Taškentą, užtvirtinimo kaip nėra, taip nėra. Minsko vyskupystėje dar trys vietos neapsodintos klebonais; pamažu gal ir jas apsodins. Arkivyskupas nori šį metą apvažiuoti Novogrudko pavietą; p. Mosolovas [7] nesipriešina; nežino, ką von Pleve pasakys. Kada išvažiuoja J. M. Vyskupas lankyti parakvijas?

Su Dievu tuo tarpu!

Bučiuoju Tamstą nuoširdžiai
Kun. J. *Maculevičius*

1902 m. Gegužės 3 d.
Petrapilis

P. S. Vakar Arkivyskupas užsiprašė pas save ant pietų profesorius Akademijos ir Seminarijos.

Naujoji romuva.—1936.— Nr. 7.— P. 159.

[1] Žr. 3 laiško A. Dambrauskui 7 paaiškinimą.

[2] Egzegezė — teologinė disciplina: Biblijos teksto aiškinimas.

[3] Žr. 5 laiško 7 paaiškinimą.

[4] Beresnevičius Antanas (1831—1904) — Varnių ir Kauno kunigų seminarijos profesorius, vėliau Romos katalikų dvasinės kolegijos Peterburge narys.

[5] Plevė Viačeslavas (1846—1904) — nuo 1902 m. Rusijos vidaus reikalų ministras; nužudytas revoliucionierių.

[6] Žr. 3 laiško 5 paaiškinimą.

[7] Žr. 7 laiško 4 paaiškinimą.

Petrapilis, 1906 m. gruodžio 23 d.

Mylimasis kun. Aleksandra!

Sveikinu, sulaukus švenčių, ir viso gero nuo širdies linkiu, ypatingai, kad Tamstos „Draugija"[1] užimtų svarbią vietą mūsų rašliavos istorijoje; kiek galėsiu, paskui prie jos sandarbininkavimo prisidėsiu, tik norėčiau užbaigti pirmą savo darbą „Per skausmus į Garbę"; neseniai užbaigiau aštuntąją giesmę, pasilieka paskutinioji; rasit, per vasarą galėsiu atspausdinti ir tada bent kiek liuosiaus atsikvėpsiu; dabar Tamstai siunčiu trumputį dalyką: „Žiemos naktis", jei tiks į „Draugiją".

Nuo Akademijos dar neatsiėmiau Tamstos pinigų; todėl iš savo kišenės per kl. Čėsnį[2] įdaviau 60 r. 60 kap., kad paskui nereikėtų per paštą siųsti.

J. M. vyskupas rašė, kad nuo Kalėdų inspektorium paskirsiąs kun. Pacevičių[3], džiakoną, o Rektoriaus priedermes ik laiko pildysiąs J. M. pavyskupis Cirtautas[4], todėl meldė, kad jo neprašytų į Petrapilį dėl konsekracijos. Šiandien perskaičiau „Kraj Litews."[5], kad Tamstą žada paimti į kapitulą. Labai būtų malonu. Duok Dieve! Būtų kapitula šiek tiek lietuviškesnė!

Kun. Drzewieckis[6] labas dienas siunčia, man berašant, užėjęs.

Pasilik sveikas ir drūtas
Tamstą mylįs
J. Maculevičius

1906 m. gruodžio 23 d.
Petrapilis

P. S. Ar „Draugiją", kaip ir kitus leidinius, siuntinėsite veltui „Šv. Kaz. Draug."[7] sąnariams, ar reikia atskirą prenumeratą siųsti?

Naujoji romuva.—1936.— Nr. 7.— P. 159.

[1] A. Dambrausko-Jakšto įsteigta ir redaguojama „Draugija", literatūros, mokslo bei kultūros žurnalas, išėjo 1907 m., ėjo iki 1914 m., po to 1919—1923 ir 1937—1940 m.

[2] Tai greičiausiai Čėsnys Blažiejus (1884—1944), tuo metu studijavęs Peterburgo dvasinėje akademijoje; vėliau prelatas, Kauno u-to profesorius.

[3] Pacevičius Pranciškus (1862— a. 1930) — tuo metu Šilalės klebonas, Batakių dekanas.

[4] Žr. 3 laiško A. Dambrauskui 7 paaiškinimą.

[5] „Kraj Litewski" — toks laikraštis nežinomas; Maironis tikriausiai turėjo galvoje savaitraštį „Kraj", ėjusį Peterburge 1887—1909 m.

[6] Drzewieckis Feliksas — Peterburgo dvasinės akademijos profesorius.

[7] Šv. Kazimiero draugija — knygų leidimo ir prekybos organizacija, veikusi Kaune 1905—1940 m.; iki 1938 m. jai vadovavo A. Dambrauskas-Jakštas.

10

Peterburgas, 1906 m.

Mylimasis kun. Aleksandra!

Man išrodo, kad kun. Žangalaičia [1], pasišaukdamas ant kokių ten bullių Benedikto XII ar Grigaliaus XVIII, stačiai tyčiojas, nes negalimas dalykas, kad mokinęs tiek metų Patarėjas nežinotų, ką žino mokytinis trium viarum [2]. Perstačiau vienok Jūsų abejones kun. Baltrušiui [3]. Štai ką atsakė: nerasite tokio kanonistos, kursai visas bulles galėtų suvaikyti. Kas pasišaukia ant kokios bullės, tas turi ją nurodyti ne tiktai šiaip taip, bet su tekstu rankose; secus possidet libertas [4]. Taip ir man nuo karto rodės. Ir ne tiktai turi nurodyti autentišką tekstą, bet taip jau, jog bullė iki mūsų laiko nenustojo savo verčios. Taip, yra bullė ne taip jau per senų laikų, užginanti clericis jus civile studere [5], kuri vienok šiandieną jau nevaržo; nesakau jau apie nuotarmes apie žydus, šiandieną veteratas [6]. Tie yra pamatiniai Bažnytinės tiesos įstatymai. Kadangi vienok prižadėjote ant jo nepykti už vintą, pasiėmė giliaus ištirti pasektą klausimą ir štai ką man pranešė po kelių dienų prakaitavimo. Buvę ten kada, neatmenu gerai, Misijonorių iš Kinų užklausta Kongregacijos, ar gali į savo mokyklas priimti stabmeldžius? Atsakyta, kad non commendatur, sed tolerari potest, passive se habendo quoad admissionem suorum sacerdotum (bonzorum?) [7]. Tasai vienok atsakymas, kaipo pavieniui atsitikimui atsakymas, neriša visos Bažnyčios. Toliaus, ne par seniai išleista Litt. encyc. pro clero Italiae Piji X [8], kuriose užginta kunigams prisirašinėti prie draugijų, savo vyskupo neužtvirtintų; bet aiškiai pasakyta, kad tai Italijos kunigijai, dėl jos ypatingų aplinkybių. Ant galo yra uždrausta ne tik kunigams, bet ir katalikams visiems prie paslapčių draugijų prisirašinėti. Daugiaus, kiek galima buvo iškamantinėti, nėra pozityviškų Sedis Aplicae [9] nutarimų, varžančių kunigiją ypatingai. Syllabus Piji IX [10] apie tai nieko ypatingo nesako ir nenutaria. Apskritai sakant, nėra ypatingų įstatymų, kas link draugi-

jų steigimo, kad būtų užginta kunigams, kas neužginta šiaip jau žmonėms. Išrašysiu čia ne kurias ištraukas iš Kanonistos Jos. Laurentius (Instit. Juris Eccl., Friburg Brisgov. 1903)[11]. <...>.

Su Akademijos spaustuve sutartį jau padariau[12], begėdžiai labai brangiai lupa: už 10 ark.[13] 1500 egz. kaštuos apie 740 rub. Volteris[14] nedidelis buvo tarpininkas, nors žadėjo nuderėti, bet bemaž ant žodžių ir pasibaigė viskas. Jei kunigas Žangalaičia taip visiems įkyrėjo, nejaugi negalėtumėte jam kokį boikotą apskelbti; būtų tat visai pagal naujos gadynės dvasios! J. M. Vyskupas prašė pašalpos išvažiavimui į užrubežių 4000 rs.[15]; departamentas prižadėjo duoti 3000 rs. Pralotams Kerpauskiui[16] ir Dambrauskiui[17] kolegija turėjo atsakyti, nes nei vieno grašio kasoje nepaliko iki naujų metų. Kun. Jauniui paskirta emeritura 600 rs. ant metų; nuo 1 Rugsėjo jau atstatytas, bet išvažiuoti nepradėjo nei rengtis.

Voldemaras[18] parašė mano „Istorijos" kritiką, nesinorėjo su piemenimi ginčytis, bet šį kartą neiškenčiau neparašęs replikos; būčiau atspaudinęs Jūsų „Draugijoje", bet iki ta išeis, būtų pasenusi; nusiunčiau į „Vil. Žin."[19], truputį per aštri; jei nespausdins, tada Jums atsiųsiu. Ar gerai?

Historica evolutio doctrinae morum revelatae[20] jau maždaug apdirbau lotyniškai, nes iki šiolei per 2 mėnesiu mokytiniams išguldžiau; ketinu tą dalyką lietuviškai Jums parašyti, bet kiek mėginau, labai daug trūksta; sunku mokslišką terminologiją pritaikinti; ant galo parašysi apsiprakaitavęs, o čia atsiras koksai piemuo, lietuviškai pramokęs kiek kreizoti, ir išdirbs tave prieš visuomenę kaipo kokį piktadarį. Nemalonu. Petras Kriaučiūnas[21] apturėjo nuo direkcijos užklausimą, kokius, pagal jo nuomonės, klausimus galima uždavinėti per lietuviškas lekcijas mokytiniams «из истории и географии края»[22]. Parašiau jam. Bet labai mums stoka bent mažo vadovėlio Lietuvos geografijos. Prikalbinėjau Pavalkiui, kad parašytų. Nelabai kratės. Matulaitis[23] ketina physiką su laiku lietuv. rašyti. Sveikinu visus ir bučiuoju Tamstą apsikabinęs.

P. S. Siųskite man savo „Draugiją". Užsimokėsiu.

Autografas VUB RS, f. 1 — D 1112. Laiškas be parašo ir datos, sprendžiant iš turinio rašytas 1906 m.

[1] Žongalavičius; žr. 6 laiško A. Dambrauskui 6 paaiškinimą.

[2] Pažodžiui — trijų kelių (*lot.*); turima galvoje senosios klasikinės mokymo sistemos (septynių laisvųjų menų) pirmoji pakopa (triviumas): gramatika, retorika, dialektika.

[3] Žr. 3 laiško A. Dambrauskui 4 paaiškinimą.
[4] Kitaip įsigali savivalė (*lot.*).
[5] Dvasininkams studijuoti civilinę teisę (*lot.*).
[6] Pasenusias (*lot.*).
[7] Nerekomenduojama, bet gali būti toleruojama, jeigu pasyviai bus laikomasi dėl savo kunigų (bonzų?) priėmimo (*lot.*).
[8] Pijaus X enciklika Italijos dvasininkams (*lot.*).
[9] Sedis Apostolicae — Apaštališkojo sosto (*lot.*).
[10] Pijaus IX sąrašas.
[11] Bažnytinės teisės nuostatai, Friburgas Brisgov, 1903; laiške toliau pateikiamos to veikalo kelių paragrafų ištraukos lotynų kalba — iš viso 42 eilutės, po kurių laiškas tęsiamas.
[12] Kalbama greičiausiai apie „Lietuvos istorijos" III leidimo (1906) spausdinimą.
[13] Arkušų; arkušas — lankas.
[14] Volteris Eduardas (1856—1941) — lietuvių ir latvių filologas, etnografas; tuo metu Peterburgo u-to dėstytojas.
[15] Rublių sidabru.
[16] Kerpauskis Juozapas (1843—1912) — Kauno klebonas, konsistorijos oficiolas.
[17] Dambrauskis Vladislovas (1839—1908) — Kauno katedros prelatas.
[18] Voldemaras Augustinas (1883—1942) — istorikas, politikas; studijavo Peterburgo u-te, nuo 1909 m. jo docentas, vėliau Permės ir Kauno u-tų profesorius.
[19] „Vilniaus žinios"; Maironio replika A. Voldemarui paskelbta 1906 m. „Vilniaus žinių" 254 nr.
[20] Papročių doktrinos istorinė evoliucija (*lot.*).
[21] Kriaučiūnas Petras (1864—1916) — pedagogas, kultūrininkas, 1906—1914 m. Marijampolės gimnazijos mokytojas.
[22] Iš krašto istorijos ir geografijos (*rus.*).
[23] Matulaitis — greičiausiai tai Matulaitis Vincas (1870—1938), tuo metu tarnavęs viename iš Peterburgo bankų, pirmininkavęs lietuvių savišalpos draugijai.

11

Petrapilis, 1907 m. vasario 3 d.

Malonus Kn. Aleksandra!

Ačiū už antrąjį „Draugijos" numerį; gali lietuviai didžiuotis, turėdami tokius svarbius laikraščius! Tik kodėl mane truputį nuskriaudėte, išmetę visai du posmu ir dviejose vietose pertaisę, kaip man rodos, visai be reikalo: šarmotas rytys žvaigždelėmis verpalą audžia ant pačių grinčutės langų, ne viršui stiklo langų. Taip pat mano buvo: tiktai vargdieniai — bekyšo iš pusnių eglytės; pertaisėte it vargdieniai; žodis it man ypatiškai nepatinka! [1] Kodėl, pats nežinau; de gustibus [2]... Už istorijos kritiką [3] ačiū širdingai; iš stiliaus pažinau, kad tai Tamstos plunks-

na. Ar apturėjote per kun. Čėsnį[4] pinigus už Kornelijos knygas: aš iki šioliai negaliu iš Sakalauskio tų pinigų išlupti, bet visgi išlupsiu. Padaryk ir Tamsta man geradarystę. Konsistoriaus iždininkas p. Dobrovolskis tur būti nebužilgai išsiųs už kanauninkystę pinigus; taigi iš tų pinigų paimk už prenumeratą „Draugijos" ir, užmokėjęs kam reikia ir kiek reikia už Rubricelę[5], pasiskubink ją man išsiųsdinti; nes kaip kanauninkas turiu kalbėti savo vyskupystės poterius, o senoji jau pasibaigė. Norėčiau dar iš tų pinigų paaukoti Kauno „Saulei"[6] ir mokytojų internatui Kaune neseniai įrengtamui, bet nežinau, kaip jų stovis ir po kiek; todėl, vasarą per Kauną grįždamas, apie tai pasirūpinsiu, kada likviduosiu reikalus su „Nemuno" draugija[7], į kurią įnešiau 200 r. ir po trijų metų nieko nežinau apie jų likimą. Norėčiau ką nors prisiųsti į „Draugijos" laikraštį, bet kiekviena valanda man brangi, kad šiaip taip užraukti pirmą savo poemą; rašau jau paskutiniąją, devintą, giesmę. Gana man jau ji nusibodo ir norėčiau ką kitą paimti; bet kartą atidėjęs, paskui gal visai ataušČiau; reikia iki galo išvaryti. Lenkai Vilniaus rėdyboje matomai lietuvių į Dūmą neleis, nors kalba, kad pagal teisybės išpuitų vieną vietą užleisti žydams!! („Kurj. Litewski"[8]). Susimildami, nors Kaune nepasiduokite tiems kulturträgeriams!

Apie vysk. Karoso[9] šventimus visai nutilo, rodos, laukia vienkart ir arkivyskupo naujo. Kas bus? Bene prel. Kliučinskis[10]. Gal tai ant galo ir nebūtų blėdinga kandidatūra, bet vysk. Simonas[11] visiems siuva čebatus, nenustodamas vilties pats įsipiršti į tą vietą.

Bučiuoju Tamstą širdingai
mylįs *J. Maculevičius*

dn. 3 vasario 1907 m.
Petrapilis

Naujoji romuva.—1936.— Nr. 4.— P. 81.

1 Kalbama apie „Jaunosios Lietuvos" ištrauką „Žiemos naktis", paskelbtą „Draugijoje" 1907 m. (Nr. 2, p. 99).

2 Dėl skonių (*lot.*).

3 Minima Maironio „Lietuvos istorija" (III leidimas, 1906) ir A. Jakšto parašyta jos recenzija, paskelbta „Draugijoje" 1907 m. (Nr. 2, p. 181—183).

4 Žr. 9 laiško A. Dambrauskui 2 paaiškinimą.

5 Rubricelė — vyskupijų leidžiamas specialus kalendorius dvasininkams.

6 Švietimo draugija, veikusi 1906—1940 m.

7 Kauno vartotojų draugija, veikusi apie 1904—1907 m.

8 „Kurjer litewski" — dienraštis, ėjęs 1905—1910 ir 1912—1915 m. Vilniuje lenkų kalba.

[9] Karosas Antanas (1856—1947) — Kauno kunigų seminarijos profesorius, nuo 1910 m.— Seinų, nuo 1926 m. — Vilkaviškio vyskupas.

[10] Kliučinskis Vincentas (1847— po 1913) — Vilniaus katedros prelatas, nuo 1910 m. Mogiliovo arkivyskupas.

[11] Simonas Francišekas Albinas (1841—1918) — 1884—1898 m. Peterburgo dvasinės akademijos rektorius, vėliau Mogiliovo pavyskupis ir Plocko vyskupas; parašė atsiminimus apie A. Baranauską.

12

Petrapilis, 1907 m. birželio 13 d.

1907 m. Birž. 13 d.
Petrapilis

Mylimasis kun. Aleksandrai!

Kun. Kaupo [1] raštus skaitau ir manau, kad galėtų Akademijoje skaityti socijologiją, bet man nelabai malonu vis kaišioti saviškius, žinant gerai, kad atsiras tuojau kiti, kurie mano užmanymą sukritikuos ar sutrukdys; paskutiniuose laikuose piršau: Skvireckį [2], Grigaitį [3], Čivinskį [4], Matulevičių [5] — ir kas iš to? Vienok kalbėjau su kun. Rektorium ir apie Kaupą, nedaug į tai tikėdamas. Rektorius išsikalbinėjo, kad nieko apie jį nežinąs, o lenkai peršą tai iš Poznanės, tai iš Krokuvos specijalistus. Kad kun. Kaupo kandidatūra galėtų būti reališkesnė, reiktų žinoti: a) ar jisai turi kokį mokslišką laipsnį ar bent gali gauti iki vakacijų (mūsų Akademija be egzamino pagal įstatymus gali duoti tiktai daktaro, ir klausimas, ar lenkai sutiktų už lietuviškus darbus ir supratę, wo ist der Hund begraben [6]); b) Ar kun. Kaupas turi tiek iškalbos, kad galėtų lekcijas skaityti? c) Kas žino apie jo būdą ir pasielgimą (de moribus) [7], ar koksai vyskupas jį rekomenduotų? d) Ar galėtų iš užrubežiaus pargrįžti, ar nenustojo būti Rusijos paduotuoju [8] be teisės sugrįžimo į gimtinę. Jei galėtumėte ant tų klausimų suteikti prielankias žinias, tai parašykite tiesiai pas kun. Rektorių, pasiremdami ant to, kad aš Rektoriaus vardu pareikalavau tų žinių. Pats Rektorius, turėdamas tiek peršamųjų kandidatų, žinoma, nesirūpins rankioti žinias apie kun. Kaupą; aš taip pat neturiu nei kokios pažinties su kun. Kaupu, nieko apie jį nežinau ir labai abejoju, ar kas gali iš to išeiti, ypatingai abejoju apie mokslišką laipsnį, be kurio negalima Akademijoj būti profesorium. Ant Rektoriaus didžią įtekmę galėtų turėti rekomendacija kokio vyskupo. Apie Širvinskį iš Kursiten sakiau Smilgai [9]: sakė, jo neradęs prenumeratorių skai-

čiuje; ar nusiuntė jam pinigus reikalaujamus, nežinau; retai sueinu. Ką girdėjome nuo apšvietimo ministerio Kaufmano, kun. Alšauskas[10] pasakys. Vakar netikėtai atėjo telegrama, kad kun. Retke[11] Lavičoje pasimirė.

Bučiuoju Tamstą
Kun. *J. Maculevičius*

Naujoji romuva.—1936.— Nr. 7.— P. 159.
[1] Atrodo, kalbama apie Kaupą Antaną (1870—1913) — kunigą, visuomenės veikėją, spaudos darbuotoją, kritiką.
[2] Skvireckas Ju[illegible] (1873—1959) — kunigas; baigė Peterburgo dvasinę akademiją, dėstė K[illegible] kunigų seminarijoje, nuo 1926 m. Kauno arkivyskupas; Biblijos į lietuvių k[illegible] vertėjas.
[3] Grigaitis Alek[illegible] (1877—1955) — kunigas, nuo 1909 m. Peterburgo dvasinės akademijos, [illegible] Kauno u-to profesorius.
[4] Čivinskis — g[illegible] tai Civinskas Antanas (18[illegible]6—1913), kunigas, Seinuose leisto žurnalo „[illegible]tinis" redaktorius, teologijos daktaras, literatas.
[5] Matulevičius, [illegible] Jurgis (1871—1927) — nuo 1907 m. Peterburgo dvasinės seminarijos [illegible]sorius, 1918—1925 m. Vilniaus vyskupas, po to arkivyskupas.
[6] Kur šuo pakas[illegible] (lenk.).
[7] Apie papročius [illegible].
[8] Piliečiu.
[9] Žr. laiško D. [illegible] paaiškinimus.
[10] Alšauskas, O[illegible] Konstantinas (1867—1933) — Kauno šv. Kryžiaus bažnyčios klebonas.
[11] Žr. 3 laiško [illegible] Dambrauskui pradžią.

13

Petrapilis, 1907 m. lapkričio 30 d.

1907.XI.30
Petrapilis

Mylimasis kun. Aleksandre!

Savo pakvietimu į rengiamą delegaciją man įkalėte nemažą vinį į galvą; ypatingai aš norėčiau važiuoti su visomis keturiomis, nesigailėčiau nei kelionės, nei išlaidų, bet įeikite į mano padėjimą; kaip man bus sunkus padėjimas, kaip inspektoriaus Akademijoje, kur didumas klierikų — lenkai, prie to gi dar neturiu prefekto, tai kas per tą laiką pildys inspektoriaus priedermes; pernai pusė klierikų buvo išvažinėję ant švenčių, tai šiaip taip ant lietuvių parodos[1] buvau išsisukęs ant 6 dienų, o dabar nei Rektorius, nei [illegible]idytojas nesutiks manęs išleisti. Vienas da-

lykas galėtų mane išliuosuoti, bet ir tasai turi būti negalimas: jei J. E. Vyskupas pritartų tos delegacijos važiavimui, tai galėčiau Rektoriui ir Valdytojui po sekretu pasakyti, kad pats Vyskupas Paliulionis [2] siunčia su savo reikalais į Rymą. Bet ar tai galimas dalykas? Tarp mūsų kalbant, reikėtų, kad niekas nežinotų apie tos delegacijos išsirengimą; nes jei tokia žinia pasklis, tai atsiras tokių, kurie nurašys į Rymą prie Skirmontų [3], Simonų [4]..., tai apsunkins delegacijos priėmimą. Jei su vyskupo žinia tai stojas, tai ir tada nereiktų niekam apie tai garsint prieš laiką, tik paimti nuo Jo Mylistos rekomenduojamą raštą. Seiniškiai ir kauniškiai delegatai visai atsakantys, bet apie vilniškių Basanavičią [5] pastatyčiau klausimo ženklą. Kun. Viskantas [6], rodos, dabar užrubežy; reikėtų tai ką nors iš vilniškių kunigų ir rimtesnį: dabar jie galėtų važiuoti, vyskupo neturi, nieks nekliudys.

Pasižinau su Polmieriu [7], apipasakojau apie mūsų vargingus su lenkais prietykius; parašys nebužilgai du įžanginiu straipsniu svarbiame itališkame laikrašty apie lietuvių padėjimą, pirmą jau parašė labai prielankiai apie mūsų Akademiją į Civilta Catholica [8]. Apie delegaciją nei jam, nei kam kitam, žinoma, nesakysiu.

Apie mano Morališkosios Teologijos istoriją nežinau dabar ką bedaryti. Aš norėjau parašyti Teologijos apžvalgą nuo pat pradžios iki mūsų laikų; ir patsai suprantu, kad tai nebus per daug užimančiai, tai negyvi, neaktuališki klausimai; tik man rodos, kad tai būtų naudinga kunigams žinoti. Rašyti gi apie dabartinį Morališkosios stovį nesmi dabar pasirengęs; reikėtų šį tą parsigabenti, o laiko man ne per daug belieka; nemažai jį gaišina visoki komitetų susirinkimai, nuo kurių negali žmogus atsižegnoti. Norėčiau ant galo ir savo „Jaunąją Lietuvą", jei su laiku prireiks antro leidimo, daugiaus užbaigti; dabar pasergėjau, kad dar vieno svarbaus dalyko trūksta; norėčiau tarp 8 ir 9 giesmės dar vieną įsprausti, kuri ne tik neužkenks vienybei, bet ir reikalinga man išrodo. Prie galo darbo skubinaus užbaigti ir to dalyko nepasergėjau; gal dar kritika nurodys, ko aš pats nematau.

Su „Draugijos" rašyba aš ne visai kai kada sutinku; man rodos, kad absoliutiškai tokio principo negalime prisitūrėti, kad svetimus žodžius ir pavardes rašyti pagal originališkos rašybos, kaip va historija; reikia visai pritaikinti prie lietuv. fonetikos — maždaug lietuviai ištaria: istorija; taip pat rusai, valakai, ispanai rašo be (h); kas kita su tokiais žodžiais svetimais, kurie naujai įvedami, ir jų žmonės dar neiškreipė pagal savo ištarimą,

kaip phisika, fonetika ir k. Taip pat ir vardus svetimus naujus, lietuvių liaudžiai dar nežinančius, galima rašyti originališkai, bet jei lietuvis ištaria, duokime: Maksvà, Váršuva, Krókuva, Rymas, Paryžius, tai taip ir rašyti. Lenkai prisilaiko pavardžių rašyme originališkos rašybos, o vienok rašo: <...> [9] Wiedeń, Florencja (ne Firence). Vergiškai prisilaikant originališkos rašybos, reikės grįžti prie Christos, Jeszu, krucis (vietoje kryžius), kanonikas vietoj kanauninkas, kaip jau vietoje pralotas prelotas rašote. Bus tai doktrinieriškas laužimas lietuvio prie nukaltos teorijos. Taip man matos. Videant sapientiores [10]. Jei Tamstai trūksta kelionei pinigų, aš pusę išlaidų ant savęs prisiimsiu; tik važiuokite; bus ir naudinga bent kiek pažinti Rymą ir Italiją; žiemą ne taip varginga kelionė, ne karšta.

Laukiu nuo kun. Januševičės [11] pranešimo, kiek dar man prisieis pridėti prie mano „Jaunosios Lietuvos" atspausdinimo ir aptaisymo; buvo apskaityta dar 100 r., bet rasit neužteks? Ar cenzūrai jau nusiųsta egzempl., bijau, kad kartais prie kai kurių aštresnių vietų neprisikabintų. Savo apdarytus egzempliorius apturėjau. Širdingai jam ačiū už tiek darbo!

Prašiau dar apie 50 egz. atsiųsti ant mano vardo su paprastu apdaru išdalinti lietuviškoms Petrapilio labdaringoms draugijoms ir knygynams. Kitus, kaip siuntinės visoms lietuvių kuopoms, tai, kaip jau buvo sakyta, galima aplenkti tokias, kurios aiškiai religijai neprielankios, kaip socijalistiškos; ant galo atsiduodu visai kun. Januševičės nuomonei. Žadėjo apskelbti laikraščiuose, kur parsidavinėsis; taigi kartu prašyčiau, kad padėtų persergėjimą, kad nieko nesikreiptų prie paties autoriaus, nes jisai viską išdalino ir pas save pardavinėjimui neturi, nes kitaip aš neatsikratysiu; štai ir dabar nežinau, iš kur jau, iš Vilniaus nuo Šlapelienės [12] knygyno, apturėjau užprašymą atsiųsti 200 egz. „Jaunosios Lietuvos" su rabatu [13]; atsakiau, kad kreiptųsi prie kun. Januševičės į Kauną. Atsakinėti kiekvienam ir gaištis, ir nereikalingas markių gaišinimas!

Ar vyskupas dar nepaskyrė naujo kanauninko? Kaip man norėtųsi, kad Tamsta patektumei! Atvažiavo į Petrapilį klierikų švęsti ir su savo reikalais vysk.

Trokštu Tamstai viso geriausio ir sveikinu kun. Januševičią ir kitus.

Nuo širdies mylįs

Kun. *J. Maculevičius*

Naujoji romuva.— 1936.— Nr. 7.— P. 159—160.

[1] Turima galvoje, atrodo, Pirmoji lietuvių dailės paroda, kurią atidarant (1906.XII.27/1907.I.9) Maironis dalyvavo.

[2] Paliulionis Mečislovas Leonardas (1834—1908) — Žemaičių vyskupas nuo 1883 m.

[3] Užuomina į Skirmuntą Kazimierą (1866—?), Romoje gyvenusį prolenkiško nusistatymo prelatą, kuris turėjo didelę įtaką Vatikanui jo santykiuose su Rusijai priklausiusiomis katalikų vyskupijomis.

[4] Žr. 11 laiško A. Dambrauskui 11 paaiškinimą.

[5] Basanavičius Jonas (1851—1927) — lietuvių ... judėjimo veikėjas, mokslininkas.

[6] Viskantas Antanas (a. 1875—1940) — lietuvių ... nės veikėjas Vilniuje, istorikas, vienas Lietuvių mokslo draugijos steigėjų.

[7] Polmierius — italų kunigas, katalikiškos spaudos ... ojas.

[8] 1850 m. Neapolyje įsteigtas, vėliau į Romą per... Italijos jėzuitų laikraštis.

[9] Publikacijoje praleista, matyt, neįskaitytas žodis.

[10] Temato išmintingesni (lot.).

[11] Januševičius Povilas (1866—1948) — Kauno ... seminarijos profesorius; publicistas, kalbininkas.

[12] Šlapelienė Marija (1877—1980) — knygų leidėja. ...06—1940 m. Vilniuje turėjusi populiarų savo knygyną.

[13] Su nuolaida (it.).

14

Petrapilis, 1907 m. gruodžio 13 d. 1907.XII.13 Petrapilis

Mylimasis kun. Aleksandra!

Rašei Tamsta kun. Būčiui [1], išreikšdamas norą, kad jis mane pertikintų, neverta esą Tamstai dalyvauti deputacijoje į Rymą. Kun. Būčys, žinoma, ir neketina manęs perkalbinėti, bet aš pa... sai po ilgo mąstymo truputį permainiau savo pirmutinę nuomonę; pirmąjį atsakymą rašiau <. > [2] apturėjęs Tamstos užklausimą. Užmanymas delegacijos į ... yra labai svarbus daiktas, ir karštai norėčiau ne aš vienas, kad jisai įvyktų, bet reikia jam parengti kitą varsą, ir tai būtinai, kad jisai galėtų pavykti; nes kitaip, ne tik man rodos, bet ir esmi persitikrinęs, sutiks jį fiasco [3]. Lenkų įtekmė Ryme yra labai didelė; pats p. Vladimyrovas, direkt. Departamento, skundėsi, kad per ją niekur negalima bemaž prieiti. Lietuvių gi delegacija kokią autoritatę prieš tą spėką pastatys atsverti? Užklausti mūsų vyskupai išsigins jos, o lenkai nepasigailės jos apterkšti, kaipo Rusų valdžios siuntinius,

apmokėtus kelionėje. Todėl ne tiktai iš Lietuvos išvažiuojant, bet ir Ryme kaipo vienintelį tikslą turite garsinti, ir tai be veidmainystės, kad atvažiavote nuo Lietuvos atstovai išreikšti Šventajam Tėvui savo nuo širdies jausmus iš priežasties Jo jubiliejo; tada ir nuo mūsų vyskupo gausite patarimo, gerai būtų nuo vyskupo gavus obligaciją [4]; tą tikslą aiškiai pastatę ir tai tą vieną, galėsite pašalinti ir tokį p. Basanavičią [5], kuriam į bažnytinius darbus kištis neverta, nes užkenks daugiaus. Būdami gi Ryme prie Švento Tėvo galite inter alia [6] šį tą patarti, o ypatingai nuėję prie Sekretoriaus Mery del Val jau, be abejo, būsite užklausti, ir lyg be prisitaisymo ir iš netyčių galėsite nemaža suteikti informacijų reikalingų. Žodis jūsų bus tada svarbesnis ir išrodys daugiaus bešališkas.

Jei delegacija visai nesutiktų aiškiai pasistatyti to tikslo ir norėtų pasilikti prie pirmojo užmanytojo, tada mes, petrapiliečiai kunigai, patartumėme Tamstai nevažiuoti, nes Tamsta mums esi per daug reikalingas, kad galėtumėme aukauti Tamstą; o juk vyskupui užpykus ir lenkų opinijai balsiai užrikus, galėtumei išvažiuoti ant parapijos; kas tada vestų mums „Draugijos" ir šv. Kazimiero draugiją?

Apie lietuvių padėjimą, kaip rašiau, bus ilgas straipsnis kun. Polmierio [7] Civilta Catholica [8] gruodžio ir sausio numeriuose, bus tai į pat laiką, nes prielankiai parašyta.

Nežinau, ar rašyti toliaus istorišką Morališkosios Teologijos Apžvalgą, ar ne? Žinoma, tai bus gana sausas dalykas laikraščiui, bet, man rodos, daugiaus naudingas, nekaip kai kurie kiti liglaikiniai klausimai; naudingas, žinoma, kunigijai, kuri apie tai mažai žino ir niekur neras kitur to dalyko spausdinto. Žinoma, aš per daug neužsipuolu, nes, palikęs liuosas, galėčiau daugiaus pasišvęsti poezijai, kuri mane daugiaus, quamquam me poenitet [9], traukia; tik gaila man būtų jau surinktos medžiagos [10].

— —

Tuojau po vakacijų p. Vladimyrovas, pagrįžęs iš Rymo, užsidegė Ryme įsteigti internatą dėl 20 klierikų, pabaigusių Rusijoje ir Lenkijoje Seminariją, kad galėtų lavintis Gregorijanume [11]. Užmanymas man labai patiko. Dabar atvažiuoja iš Rymo rezidentas [12] ir su juo žada galutinai per Kalėdas nutarti tą dalyką, bet nesikreipdami prie vyskupų. Neseniai buvo atvažiavęs Liublino vysk. Jačerewski [13], ir prieš jį išsitarė p. Vlad., kad norįs Petrapilyje daugiaus etatų lenkams duoti, o lietuvius ir baltgu-

džius į Rymą siųsti, kur neužsiimtų politika. Čai jau yla pradeda išlįsti...

Sveikinu kun. Januševičią[14] ir Tamstą su šventėmis.

J. M.

Naujoji romuva.— 1936.— Nr. 7.— P. 160—161.

[1] Žr. 5 laiško A. Dambrauskui 6 paaiškinimą.

[2] Publikacijoje praleidimas.

[3] Nesėkmė *(it.)*.

[4] Obligacija *(lot.)* — tas pat kas ir intencija (žr. 2 laiško A. Dambrauskui 5 paaiškinimą).

[5] Žr. 13 laiško 5 paaiškinimą.

[6] Tarp kitko *(lot.)*.

[7], [8] Žr. 13 laiško 7, 8 paaiškinimus.

[9] Nors man ir gaila *(lot.)*.

[10] Punktyrinė linija publikacijoje; ar ji žymi praleidimą, ar buvo autografe, neįmanoma pasakyti.

[11] Gregorianumas (Pontificia Universitas Gregoriana) — popiežiaus universitetas Romoje, įkurtas XVI a.

[12] Diplomatinis atstovas.

[13] Greičiausiai publikacijos klaida — Liublino vyskupas tuo metu buvo Jačevskis (Franciszek Jaczewski).

[14] Žr. 13 laiško 11 paaiškinimą.

15

Peterburgas, 1908 m. balandžio 11 d.

Mylimasis kun. Aleksandra!

Apie a. a. kun. Jaunių į „Draugiją" ir neturiu laiko dabar šį tą parašyti, ir, kalbant tarp mūsų atvirai, neturiu ir didelio noro. Mes, lietuviai, nemokame eiti lygiu keliu ir mėgstame perdėti, gyvus purvais apdrėbti, o mirusius į padanges iškeldami. Apie a. a. kun. Jaunių ne mano vieno iš lietuvių nuomonė ta, kad, tikrai sakant, jisai, turėdamas tokį Dievo duotą talentą ar net genijų, mus nuskriaudė ir, kad ne Būga[1], kas būtų labai jo palikę. Žinoma, daug liga prisidėjo, bet jau viską ant jos versti negalime; buvo ir apsileidimas nežmoniškas, kursai nevaldomas, žinoma, auga, kaip kiekviena yda, ir galų gale stojos nepergalimas. Kiek aš privargau prašydamas, kad bent kalbamokslį peržiūrėjęs sutvarkytų ir perdirbtų; buvo ant galo pradėjęs, du arkušu buvo net atspausdinusi mokslų akademija ir metė paskui į šalį, nes dirbo ne tą, kas visuomenei naudinga matė, bet kas jam ypatiškai toj valandoje patiko; jam gulėjo ant širdies pati filologija kaipo tokia, o ne tiek Lietuvos reikalai; gerbiu jį kaip

didį mokslo vyrą, net genijų, kursai galėjo daug Lietuvai padaryti... Bet apie tai man nemalonu ir rašyti, per daug gal pasirodys keista mano nuomonė.

Sveikinu Tamstą su šventomis Velykomis, trokšdamas nuo širdies, kad gyventumei ilgiausiai ilgiausiai, nes padarei jau ir padarysi dešimt kartų daugiaus, nekaip mūsų genijai.

Siunčiu kartu popiergalį; ant vienos pusės žodžiai Vissendorfo [2], ant kitos pusės prierašas Smilgos [3], kursai kur galėdamas nori pasigirti ir prašė mane, malonuodamas per telefoną, kad suteikiama čia žinia būtų atspausdinta „Vienybėje" [4]. Siunčiu tada Tamstos sunaudojimui pagal savo nuomonę. Mat dalykas toks: Vilniaus direkcijai patarus, p. Jablonskis [5] sustatė programą lietuv. kalbos mokytojams ir mokytiniams. Tą programą su savo persergėjimais direkcija atsiuntė į Učebnyj komitet M-vo Nar. Pr. [6] Šis padavė Vissendorfui sustatyti „dokladą"; Smilga nuo Vissendorfo išgavo jį, ir mudu su p. Povilu Matulioniu [7] parašėme, kiek išmanėme, savo pasergėjimus, žinoma, kas lietuviams naudingiaus. Učebnyj komitet užtvirtina programą su mūsų persergėjimais. Norėjau, kad kopiją po užtvirtinimui išgauti (savo laike neatėjo mums į galvą kopiją sau pasilikti), bet dabar negalime.

Sveikinu visus kauniškius, bet atskirai kiekvienam pasveikinimų nesiųsiu, nes 5 r. užmokėjau į labdarystę.

Bučiuoju apsikabinęs Tamstą

Kun. *J. Maculevičius*

1908 m. balandžio 11 d.
Akademija

Naujoji romuva.— 1936.— Nr. 7.— P. 161.

[1] Būga Kazimieras (1879—1924)— kalbininkas; nuo 1903 m. buvo K. Jauniaus sekretoriumi.

[2] Vissendorfas — tikriausiai Švietimo ministerijos pareigūnas.

[3] Žr. laiško D. Edeliui 2 paaiškinimą.

[4] „Vienybė" — nuo 1907 m. Šv. Kazimiero draugijos leistas savaitraštis, ėjęs iki 1923 m.

[5] Jablonskis Jonas (1860—1930) — kalbininkas; apie laiške minimą programą žr. *Piročkinas A.* J. Jablonskis bendrinės kalbos puoselėtojas.— V., 1978.— P. 49.

[6] Liaudies švietimo ministerijos mokymo komitetas *(rus.).*

[7] Matulionis Povilas (1860—1932) — miškininkas, literatas; 1898—1907 m. dirbo Peterburgo miškų institute.

16

Petrapilis, 1908 m. rugsėjo 5 d.

1908 m. rugsėjo 5 d.
Petrapilis

Mylimasis kun. Aleksandra!

Vyskupų konsekracija bus ne anksčiau kaip pusiau spalių mėnesio: nėra pinigų naujųjų vyskupų algai. Cholera pas mus labai pradėjo smaugti žmones. Jau pusantro tūkstančio sergančių.

Perskaitęs „Draugijoje" „Jaunosios Lietuvos" kritiką [1], Tamstos parašytą, galiu tiktai ačiū pasakyti už taip prielankų viešą balsą; aš pats būčiau ją aštriau sukritikavęs; pirmoji giesmė man visai nepatinka; ją rašydamas vis dar norėjau vien perdirbti „Tarp skausmų į garbę", o ne naują rašyti. Kai kuriose vienok nuomonėse ne visai su Tamsta sutikčiau: senis Glinskis, Kazys Daugirdas, Smigeika ne žodžiais apibūdinti. Taip pat ne nuo vieno Tamstos girdėjau, būk poemos užbaiga pesimistiška; žinoma, paskutiniuose metuose mūsų „pirmeivių" darbai negalėjo nepadaryti įspūdžio, kurio negalėjau išvengti, bet argi užbaiga jau tikrai pesimistiška? Paskutinės strofos susideda iš antitezių: ruduo ant lauko, murkso tik rugienos, bet šalia žaliuoja rugiai; nesveikas oras, seniukai miršta, bet piršliai joja, bus vestuvės; išnyko miškai, bajorams apkirpta žemės, bet bežemiai žmonės ją gavo; ruduo nudraskė gamtos vainikus, bet gamta pribarstė sėklas, kurias pavasario oras palaimins; aš nelinksmai dabar giedu, bet linksmesnė mūza kitą palaimins poetą.

Per vasarą norėjau Tamstai prirengti tolesnį straipsnį iš Morališkosios istorijos, bet, išvažiuojant iš Petrapilio, per apsirikimą paėmiau ne tas notes [2], kurios buvo gyvai reikalingos. Dabar sugrįžęs, pradėsiu rašyti. Tuo tarpu siunčiu keletą eilučių. Kas bus seminarijos rektoriumi paskirtas? Kun. A. Jančauskis [3] man sakė, būk, po Žemaičius eina paskala tarp kunigų (ar ne patsai jisai paleido?), būk man buvo pasiūlyta, bet aš atsisakęs, nes, girdi, Petrapily ir didesnė alga, ir karjerą galima greičiau padaryti. Tai tikras melas. Nieks man nei pusės žodžio nesakė apie rektorystę. Žinoma, ypatiškai nelabai man būtų drąsu į Kauną pagrįžti ir valgyti tą košę, kurią kiti privirė; bijau taip pat, ar mokėčiau perdirbti, kas negero įsivėlė; per daug sunkus darbas, o Petrapily ir lengviaus, kur jau darbas paprastas, ir, žinoma, nereikia jau per daug galvos laužyti su grašiais; bet kaip

kunigas niekados neišsikalbinėčiau nuo darbo, ypatingai tarp savo brolių. Labai man malonu prisidėti prie Tamstos jubiliejinio apvaikščiojimo ir prie tokio simpatiško užmanymo, kaip Tamstos vardo mokykla; ir už akių visiems sakau, kad iš dabartinių Lietuvos rašėjų ir veikėjų Tamstą statau pirmoje vietoje. Duok tik Dieve ilgiausiai pagyventi ir vesti mūsų <...>[4] su šlove taip sveiku ir naudingu keliu.

Tamstą širdingai mylįs
Kun. *J. Maculevičius*

Naujoji romuva.— 1936.— Nr. 7.— P. 161. Po šio laiško pažymėta: b. d. (bus daugiau), bet dėl nežinomų priežasčių tolesnių publikacijų nepasirodė.

[1] Maironio „Jaunosios Lietuvos" recenziją A. Jakštas paskelbė „Draugijoje" 1908 m. (Nr. 20, p. 445—454).

[2] Užrašus.

[3] Jančauskis Antanas (1860—1942) — Kauno kapitulos garbės kanauninkas Viduklės, Tytuvėnų klebonas.

[4] Publikacijoje praleidimas.

STANISLAVAI PAŠKEVIČIENEI

1

Peterburgas, 1901 m. kovo 28 d.

Łaskawa Pani!

Nie bez pewnej słuszności mogła mię Pani surowo za niegrzeczność osądzić: na list, pisany do mnie jeszcze przed świętami Bożego Narodzenia, odpowiadam dopiero teraz. Jeżeli przyznanie się do winy zmniejsza ją o połowę, to chętnie się biję w piersi; ale proszę też również o wysłuchanie łagodzących okoliczności. Wkrótce po otrzymaniu łaskawego listu rozchorowałem się dosyć poważnie i długo; po chorobie trzeba było więcej pilniej zająć się wykładami, by spłacić zaległe długi; teraz przed świętami Wielkanocnemi powtórnie zachorowałem, prawie dwa tygodnie męczyła mię gorączka, z której dopiero teraz zaczynam się poprawywać. Jeżeli do tego wszystkiego dodać wrodzoną mi litewską ociężałość do wszelkich korrespondencyi, to się łatwo wytłumaczy moje długie milczenie. Przytem wobec postawionych mi przez Panią pytań, na które chciałaby mieć odpowiedź,

muszę się przyznać, że jestem bezradny. Potrafię podzielić wszelką szlachetną myśl, tem bardziej tak patriotyczną i poetyczną, by w murach Bernardyńskiego kościoła w Wilnie zabrzmiała pieśń litewska, której echo czyste odbiłoby się o Ponary! ..— bo do czyjegoś serca nie potrafiłaby przemawić tak wielka i szlachetna myśl?! Ale jak tą myśl w czyn wcielić, doprawdy na teraz nie widzę sposobu. I mnie się zdaje, że to jest dziś tylko poetycznem marzeniem, a pomiędzy poezją a prozą życiową taki bezmiar! Nie chcą litwinam ustąpić kościoła św. Mikołaja, który stoi prawie bez użytku opuszczony, i tylko dla tego, by się to nie wydawało cofaniem się wobec litewskiej fali i nie zakłucałoby spokoju usadowionej polskiej oligarchii; czyż więc można naprawdę marzyć o Bernardyńskim kościele, w dodatku jeszcze przez rząd zajętym. Myśl więc o Bernardyńskim kościele jest bardzo piękna, warto o niej mówić powszechnie, może Bóg da, że z czasem się zrealizuje, ale dziś ona mi się wydaje zbyt jeszcze oderwaną i marzycielską. Dziś nam chodzi, by jaką bądź zdobyć pozycyą w Wilnie, chociażby to był tylko kościoł św. Mikołaja, lub jaki bądź inny, w którymby mawiano od czasu do czasu litewskie kazania; pierwszy krok jest najtrudniejszy. Pamiętam, ile to potrzeba było starań i zabiegów, nim zapoczątkowaliśmy litewskie kazania w Petersburgu; dziś już w trzech kościołach każemy po litewsku, a w katedralnym kościele co niedzielę przed sumą.

Szczerze jestem wdzięczny Łaskawej Pani za podaną mi myśl, że kościoł Bernardyński może być fundacyi Gasztolda: niegdyś osoba Piotra Gasztolda mocno mię zajmowała i miałem zamiar coś osnuć na jej tle; dziś to się ulotniło, ale przyszłości nie chcę przesądzać; może z czasem się coś zrobi. O druku litewskim — ciemno, głucho; jeden tylko p. Smilgo nie chce wyrzec nadziei. Dla mnie, szczególnie po nominacyi Wanowskiego na ministra oświaty, i to się wydaje dziś tylko pięknem marzeniem. Jedno co dla nas dziś jeszcze stoi otworem — to żywe słowo, z którego też należałoby więcej korzystać, dając przykład przy każdej okoliczności odpowiedniej zamiłowanie ojczystej mowy nie w teoryi tylko, ale i w praktyce, działając, o ile komu pozwolają okoliczności, na przekonania coraz szerszego ogółu, aby w ten sposób przygotować opinią publiczną szczególnie klassy wyższej; bo każda myśl i nowa idea o tyle łatwiej się w czym wciela, o ile idzie z góry; byłoby nader smutno, gdyby litewski ruch kiełkował tylko w sferach niższych i utożsamał się z ruchem demokratycznym...

Nie dosyć ze skargi, co głosem bez echa
Nie dzisiaj już woła... do trupów, niestety!
Gdy ze snu rodzima obudza się strzecha,
Nie zbudząż się tylko w pałacach szkielety?
I rody prastare, narodu wodzowie,
Zostanąż nam obcy i w walkach i w mowie?

Przesyłając życzenia wesołych świąt i łącząc zapewnienia szczerego szacunku i poważania, zostaję

sługą ks. *J. Macul.*

dn. 28 Marca 1901 Petersburg

Vertimas

Maloningoji Ponia!

Tikrai turite pamato rūstokai mane pabarti už nemandagumą: šit tik dabar atsakau į laišką, man parašytą dar prieš Kalėdų šventes. Jeigu, prisipažinus, jog esi kaltas, kaltė per pusę sumažėja, tai su mielu noru mušuosi į krūtinę, tačiau prašysiu vis dėlto išklausyti ir švelninančių aplinkybių. Neilgai trukus po to, kai gavau Jūsų maloningąjį laišką, buvau gana rimtai ir ilgam laikui susirgęs; po ligos reikėjo žymiai uoliau atsidėti paskaitoms — likviduoti įsiskolinimus; dabar, prieš Velykų šventes, susirgau antrą kartą; beveik dvi savaites mane kamavo karštis, nuo kurio tik dabar pradedu atsigauti. Prie viso to pridūrus man įgimtą lietuviškąjį nepaslankumą rašyti laiškus, labai nesunkiai gali būti paaiškinta, kodėl taip ilgai tylėjau. Be to, turiu prisipažinti, kad esu bejėgis ir prieš Jūsų man iškeltus klausimus, į kuriuos norėtumėte turėti atsakymą. Gebėčiau pritarti kiekvienam tauriam sumanymui, juo labiau tokiam patriotiškam ir poetiškam, kad Vilniuje, tarp Bernardinų bažnyčios sienų, nuaidėtų lietuviška giesmė, kurios tyras aidas atsimuštų į Panerius,— nes kieno gi širdis galėtų likti nebyli tokiam didingam ir tauriam sumanymui? Tačiau šiuo metu iš tiesų nematau, kuriuo būdu galima būtų šį sumanymą įkūnyti. Ir man atrodo, kad dabar tai tiktai poetiška svajonė, o tarp poezijos ir gyvenimo prozos tokia bekraštybė! Nenori atiduoti lietuviams šv. Mikalojaus bažnyčios, kuri stovi beveik nenaudojama, apleista, ir tik todėl, kad neatrodytų, jog traukiamasi nuo lietuvybės bangos, ir kad ne-

trikdytų ramybės įsikerojusiai lenkiškajai oligarchijai; tad argi galima rimtai svajoti apie Bernardinų bažnyčią, kuri, be to, šiuo metu užimta valdžios? Taigi sumanymas dėl Bernardinų bažnyčios labai gražus, apie jį verta viešai kalbėti, gal Dievas duos, kad ilgainiui jis bus realizuotas, tačiau šiuo metu jis, man rodosi, dar per daug nerealus ir svajotojiškas. Šiuo metu mums rūpi laimėti Vilniuje bent kokį atramos tašką, nors šitai būtų tik šv. Mikalojaus ar kokia kita bažnyčia, kurioje protarpiais būtų sakomi lietuviški pamokslai; pirmas žingsnis esti sunkiausias. Atsimenu, kiek reikėjo padėti rūpesčių ir pastangų, kol davėme pradžią lietuviškiems pamokslams Peterburge; šiuo metu jau trijose bažnyčiose sakomi pamokslai lietuviškai, o katedroje — kiekvieną sekmadienį prieš sumą.

Esu nuoširdžiai dėkingas Maloningajai Poniai už man paduotą mintį, kad Bernardinų bažnyčios fundatoriumi galėjęs būti Goštautas. Kadaise Petro Goštauto[1] asmenybė buvo labai patraukusi mano dėmesį, ir ketinau ką ne ką apmesti jos pagrindu; šiuo metu šitai išblėso, tačiau ką gali žinoti, kaip bus ateityje, gal ilgainiui ką ir padarysiu. O kai dėl lietuvių spaudos, tai lyg naktį tamsią, naktį rūsčią; tik vienas p. Smilga[2] nenori išsižadėti vilčių. Man, ypač po to, kai Vanovskis paskirtas švietimo ministru, ir šitai dabar atrodo kaip graži svajonė. Vienas tik dalykas šiuo metu mums dar laisvai prieinamas — tai gyvas žodis, kuriuo irgi reikėtų daugiau naudotis, bet kokia tinkama proga parodant, kad gimtoji kalba mylima ne tik teoriškai, bet ir praktiškai, įtikinėjant, kiek kam leidžia aplinkybės, vis platesnius visuomenės sluoksnius, idant tuo būdu parengtume visuomenės nuomonę, ypač aukštesnės klasės, nes kiekvienas sumanymas bei nauja idėja tik tada lengviau įkūnijama, kai eina iš viršaus; būtų be galo graudu, jeigu lietuviškasis sąjūdis leistų daigus tiktai žemesniuose sluoksniuose ir sutaptų su demokratiniu judėjimu.

Tačiau bus gana šito šaukiančio skundo —
Juk neatsiliepia į tai šie lavonai!
Dabar, kai gimtoji pastogė išbunda,
Nebunda juk jie, šitie griaučiai, tie ponai!
Kilminga gentis, tautos buvę vadovai,
Dabar svetimi mūsų kalbai ir kovai![3]

Kartu su linkėjimais kuo linksmiausiai praleisti šventes, reikšdamas kuo nuoširdžiausią pagarbą —

tarnas kun. *J. Maculevičius*

Peterburgas, 1901, kovo 28 d.

Autografas VUB RS, f. 1 — D 1112, l. 2—2a.

Paškevičienė-Medekšaitė Stanislava (1846—1933) — rašytoja. Gimė ir mirė Paliesyje (Raseinių raj.). Lietuvių ir lenkų kalbomis parašė keletą istorinių apysakų.

[1] Petras Goštautas — legendinė asmenybė, tariamai gyvenusi XIV a. ir Vilniuje įkurdinusi vienuolius pranciškonus, kurių viena šaka yra bernardinai.

[2] Žr. laiško D. Edeliui 2 paaiškinimą.

[3] Šešiaeilis iš Maironio poemos „Znad Biruty". Vertimas — V. Katiliaus.

2

Peterburgas, 1901 m. (?)

Łaskawa Pani!

Czy J. Excellencya robił starania o sufragana dla siebie, nie wiem. Zdaje mnie się, że nie! Wiem tylko, że jeżeli chcemy mieć sufragana litwina, to trzeba robić o to staranie nie w Petersburgu, ale w Rzymie: Petersburg i tak przynajmniej stosunkowo jest lepiej usposobiony względem litwinów niż polaków.

Z prawdzimym szacunkiem

Sługa *Maironis*

Vertimas

Maloningoji Ponia!

Ar jo Ekscelencija dėjo pastangų gauti sufraganą, nežinau [1]. Man atrodo, kad ne. Žinau tiktai, kad norint turėti sufraganą lietuvį, reikia rūpintis tuo ne Peterburge, o Romoje. Peterburgas palyginti ir taip yra palankesnis lietuviams negu lenkams.

Su tikra pagarba

Tarnas *Maironis*

Autografas VUB RS, f. 1 — D 1112, l. 1. Laiškas be datos. Sprendžiant iš turinio, rašytas S. Paškevičienei (žr. aukščiau skelbiamą jai laišką) greičiausiai 1901 m.

[1] Kalbama, atrodo, apie Vilniaus vyskupą, kurio pavaduotojo (sufragano, pavyskupio) vieta XX a. pradžioje buvo vakuojanti.

JUOZUI TUMUI-VAIŽGANTUI

1

Peterburgas, 1903 m.

Mano Mylimasis!

Susimildamas nebepyk ant manęs, kad užvyliau Tamstą šią vasarą: taip aš buvau pavargęs šiais metais spaudindamas ir taisydamas savo veikalą „Praelectiones de Justitia et Jure"[1], kad atilsio gyvai reikalavo smegenys. Ant galo gal kada suprasite, jog ir taip ne veltui praleidau vasarą, nes nuo darbo neatsisakau, kiek galima.

Autografas VUB RS, f. 1 — D 1112, l. 4. Laiškas be parašo ir datos, rašytas 1903 m. (žr. *Zaborskaitė* V. Maironis.— V., 1987.— P. 223). Po laiško teksto tame pat lape ir trijuose tolesniuose lapuose eina eilėraščiai „Senelis", „Senovės daina" bei trys „Jaunosios Lietuvos" fragmentai.

[1] „Paskaitos apie teisingumą ir teisę"; šį savo darbą Maironis išleido 1903 m. ir tais pat metais už jį gavo teologijos daktaro laipsnį.

2

Kaunas, 1922 m. spalio 13 d.

Gerbiamasis Kun. Kanauninke!

Pripuolamai teko man nugirsti, kad Tamstai patarus, kas tai rengiama net už Seminarijos sienų 60 gimimo metinei. Prašau ir dar kartą atkartoju: nedarykite man nemalonumų, eidami prieš mano griežtą nusistatymą! Nenoriu, nenoriu, nenoriu. Kad aš pragyvenau 60 metų, tai čia ne koks mano nuopelnas, o kas link mano darbų, tai jiems objektyviai spręsti — per anksti. Galop, kai mirsiu, darykite, kaip išmanote; bet gyvam žmogui klausyti papeikimų — ne per malonu, klausyti pagyrimų akyse — pažeminantis daiktas: rodos, Konfucijus[1] pasakęs, kad giriama akyse tik vaikai. Kaip nuo 25 metų darbuotės jubiliejaus, taip ir ypač nuo 60 metų amž. paminėjimo paliuosuokite mane!

Kai dėl paskaitos mano auklėtiniams Seminarijoje pažadėtos, mažame rately, tai prieš ją, žinoma, aš nieko neturiu; jos ir užteks!

Su aukšta pagarba *Maironis*

13.X.1922 m.
Kaunas

Autografas VUB RS, f. 1 — D 1112.

Po Maironio teksto laiške J. Tumo-Vaižganto prierašas: „P. S. Pagerbdamas asmeninį Jubiliato kuklumą, Komitetas vis dėlto pataria Kaunui ir provincijai, tos progos pasigavus, pasidžiaugti Maironies lyrikomis, o Dainiui pareikšti savo pagarbą. *Komitetas Maironies jubiliejui švęsti*". Laiškas su šiuo prierašu paskelbtas „Tėvynės balse" 1922 m. spalio 22 d.

[1] Kinų filosofas, gyvenęs a. 551—479 m. p. m. e.

JONUI BASANAVIČIUI

1

Petrapilis, 1907 m. vasario 27 d.

Gerbiamasis Lietuvos Didvyri!

Atleisk man Tamsta, kad taip negreit atsiunčiu maloniai užprašytą savo photografiją; norėjau mat padirbdinti naują. Tikiuos vienog, kad visgi nebus par vėlu. Ant galo, jei jau ir negalėtų patilpti jinai į Tamstos rengiamą albumą, tai didžios skriaudos nebus. Lietuva ir be manęs turi užtenkamai savo didvyrių, kurie užims žymią vietą mūsų atgimimo istorijoje.

Su tikra guodone pasilieku

Kn. *J. Mačiulevičius*

dn. 27 vasario 1907 m.

Petrapilis

Autografas LKLI BR, f. JB — 1693. Rašyta į Vilnių.

2

Peterburgas, 1908 m. kovo 12 d. 12 III 08

Gerbiamasis Tamsta!

Aš taip prislėgtas visokių darbų našta, kad tiesiog negaliu visur suspėti; štai „Draugijoje" pradėjau spaudinti Morališkosios Teologijos istoriją ir negaliu suspėti į kiekvieną numerį savo straip-

snį prisiųsti, nors man būtų ir malonu sandarbininkauti Mokslų draugijos laikrašty. Kunigo Jauniaus knygos, kiek įmanydami, pasirūpinsime, kad nepražūtų, ir, rodos, išgalėsime tai padaryti. Bet kur jas patalpinsime, dar sunku nuspręsti. Nabašninkas norėjo jas Kauno seminarijoje sukrauti atskiroje šėpoje, taip — kad būtų tik specijalistams prieinamos su knygininko žinia. Su didžia guodone pasilieku Kun. *Maironis*.

Autografas LKLI BR, f. LMD—813. Atvirukas, rašytas į Vilnių.

3

Kaunas, 1912 m. birželio 10 d.

J. M. Lietuvių Mokslo Draugijos Pirmininkui
Dr. J. Basanavičiui Vilniuje

10 Birželio 1912 m.
Kaunas

Gerbiamasis Pirmininke!

Visų pirma meldžiu priimti nuo manęs iš priežasties 60 m. sulauktų pasveikinimą ir nuo širdies linkėjimus ilgiausius metus dar Lietuvai naudingai pirmininkauti ir jai tarnauti. Sulaukus daugiaus kaip pusės amžiaus, žmogui paprastai nemalonu savo metus skaityti; bet kas tuos metus praleido dėl visuomenės gero pasidarbavęs, tam, rasit, ne taip jau slėgia prabėgę metai ir malonu pusiaukely atsižvelgti į praeitį.

Kas link Tamstos užmanymo Rubricelėje [1] surašyti visų vyskupijos kaimų lietuviškus vardus, tai apie tai aš patsai svajojau, ir, rasit, kada ir pasiseks tą sumanymą išpildyti; bet Rubricelėje tuo tarpu to padaryti negalima; rasit, šv. Kazimiero Kalendoriuje [2]? Nuo 1909 m., kaip tik paėmiau į savo rankas Rubricelės spaudinimą, pradėjau, kiek tai nuo manęs vieno prigulėjo, ją pamažu „lietuvinti"; aš pirmas pradėjau greta oficijališkų vardų lietuviškus dėti; o paskui manęs 1910 m. pradėjo ir seiniškiai. Iš pradžios, pirmuose metuose, dėjau greta tuos lietuviškus vardus, kurie lenkiškai ar rusiškai kitaip skamba; antruose jau dėjau visur; o trečiuose jau lotyniškame tekste kaip kur dedu vienus tik lietuviškus vardus. Tokiu būdu noriu galutinai lo-

tyniškoje Rubricelės dalyje dėti vienus lietuviškus vardus. Bet prie to einu pamažėl, nes visgi ir Vyskupas, ir kai kurie lenkuojantis kunigai būtų užprotestavę, jei būčiau tokią reformą nuo syk įvedęs.

Bet įvesti visų kaimų sąrašą — tai ne taip lengva. Ir aš čia vienas to padaryti negaliu; reikia kad Vyskupas išleistų dvasiškijai paliepimą, o ta galėtų tą darbą atlikti žiemos laike kalėdodama. Antra, Rubricelėje to kaimų sąrašo beveik negalima spaudinti: nuo pernai metų išėjo ministerio paliepimas, kad Rubricelė būtų spaudinima būtinai su rusišku vertimu ir kad rusiškas vertimas būtų žodis į žodį lotyniško teksto; vien tik poterių nurodymai gali būti be rusiško vertimo. Spaudinant tada lietuviškus kaimų vardus, reikėtų spaudinti tą patį ir rusiškai; todėl jau, man rodos, geriaus bus atspaudinus lietuviškus kaimų vardus kokiame nors privatiniame leidinyj, o ne Rubricelėje, kurią reikia siųsti į Kolegijos cenzūrą. Jei pernai matėte Seinų ar Vilniaus rubricelę be rusiško teksto, tai dėl to, kad mes paprastai bent pusę visų rubricelių, duodami introligatoriui[3] aptaisyti, atmetame rusišką tekstą; bet spaudinti reikia visą ir apie 150 egz. išsiuntinėti visokiems valdininkams veltui.

Pasilieku su tikra pagarba
Kun. Pr. *J. Maculevičius*

P. S. Gaila man, kad niekaip negaliu patekti į Mokslo Draugijos visotinį susirinkimą; eina pas mane seminarijoj kvotimai ir baigias tiktai 14 d. Birželio.

Autografas LKLI BR, f. JB—1693.

[1] Žr. 11 laiško A. Dambrauskui 5 paaiškinimą.

[2] Šv. Kazimiero draugija kalendorius leido nuo 1907 m.

[3] Knygrišiui.

LIUDUI GIRAI

1

Kaunas, 1912 m. sausio 28 d.

Gerbiamasis „Vaivorykštės" [1] Redaktoriau!

Tamstos užmanymui išleidinėti literatūros žurnalą aš labai ir labai pritariu. Jei tiktai toksai grynai literatūros žurnalas ga-

lės tvirtai atsistoti, bus labai ir naudingas, ir pageidaujamas; bent vieną turėtumėme laikraštį, kursai, būdamas liuosas nuo politiškų ginčų, barnių ir aimanavimų, galėtų ramiai įeiti net į tuos saliūnus, kuriuose lig šiol bijota lietuviško spausdinto žodžio. Žinoma, ir toksai leidinys negali visai išvengti savo tendencijos ir savo varsos, užtat aš ir džiaugiuos, kad toksai laikraštis bus ne kieno kito, tik Tamstos globoj ir užžiūroj.

Sandarbininkauti tokiame žurnale aš visa širdimi norėčiau, bet Tamsta patsai numanai, kaip maž laiko aš turiu liuoso. Į pirmą numerį galiu atsiųsti pirmąją dalį naujai pradėto poemato „Mūsų vargai". Pernai vasarą aš ją parašiau (apie 600 eilių), bet kada parašysiu antrą, o, rasit, ir trečią dalį, ir ar kada prisirengsiu, Dievas žino. Jei norėtumėte ją spausdinti, tai galėčiau ją atsiųsti parašęs; tik melsčiau man už darbą jos atspausti (odbitkę) kokį 50—100 egzempliorių.

Pasilieku su tikra pagarba *J. Maironis*

28 sausio 1912 m.
Kaunas

Autografas LKLI BR, f. 13—1629. Rašyta į Vilnių. Šis ir kiti čia pateikiami Maironio laiškai L. Girai buvo paskelbti laikraštyje „Literatūros naujienos" 1937 m., Nr. 6.

[1] „Vaivorykštė" — pirmas lietuviškas literatūros žurnalas, ėjęs 1913—1914 m. Vilniuje.

2

Kaunas, 1912 m. gruodžio 22 d.

Jo sveikatai Gerbiamam Ponui
Liudui Girai

Savo poemos korektūrą vakar apturėjau ir peržiūrėjęs atgal p. Rinkevičei [1] išsiunčiau. Užmanyta atskirai atspausti 500 egz. ir man 100 egz. atsiųsti. Ant to sutinku. Ar daug turės ėmėjų „Vaivorykštė"? Inter arma musae silent [2], gal ir literatiškas laikraštis dabartiniuose karionių laikuose iš bado mirs? Aš, žinoma, jam trokštu geriausios kloties.

Su tikra pagarba *J. Maironis*

Autografas LKLI BR, f. 13—1629. Atvirukas, rašytas į Vilnių, adresuotas J. Rinkevičiui. Datuojama pagal pašto antspaudą.

[1] Rinkevičius Jonas (1887—1958) — knygų leidėjas; buvo įkūręs „Švyturio" bendrovę, leido „Vaivorykštę", almanachą „Švyturys".

[2] Ginklams žvangant, mūzos tyli *(lot.)*.

3

Kaunas, 1912 m.

Gerbiamasis Lietuvos Dainiau!

Ačiū nuo širdies už taip malonią ir simpatišką dovanėlę — eilučių kningelę. Laimingas ir nelaimingas, kuriam jautri širdis, atsiliepia ant savo žemės balsų, tai linksmai, tai dar dažniau skurdžiai skambančių. Duok, Dieve, poezijos stygoms mūsų gimtinėje ir rimčiau, ir kas kartą maloniaus skambėti, širdį ir protą lepinti.

Man jau antri metai, kai jausmai užmigo ir giesmė nutilo; ne vienodi Dainių keliai.

Ačiū dar kartą už malonią atmintį ir dovanėlę.

Su tikra pagarba *Maironis*

Autografas LKLI BR, f. 13—1629. Laiškas be datos (Giros pažymėta — 1912 m.), rašytas į Vilnių.

4

Kaunas, 1913 m. rugsėjo 24 d.

Gerbiamasis Lietuvos Dainiau!

Per vasarą mano Mūza taip buvo sutingus, kad beveik nieko man nekalbėjo; o dabar ir laiko visai neturiu, užverstas prozaiškiausiais darbais. Apskritai jaučiu didį dvasios badą ir pradedu kartais abejoti, ar aš kada užbaigsiu savo „Mūsų Vargus". Pati tema, kurią nuo pradžios sau buvau užmanęs ir pagal kurios iki šiolei ėjau, dabar man nepatinka kaipo pesimistiška, o pas mus ir taip per daug pesimizmo. Ateinantis „Vaivorykštės" numeris be manęs apsieis. O jei jau norite ką nors, tai siunčiu „Ant

Drūkšės ežero", bet meldžiu atspausdinti be autoriaus pavardės ir be Maironio.

Autografas LKLI BR, f. 13—1630. Atvirukas, rašytas į Vilnių, „Vilties" redakciją. Be datos ir parašo. Datuojama pagal pašto antspaudą.

5

Kaunas, 1913 m. lapkričio 28 d.

Gerbiamasis P. Redaktoriau!

Ar negalėtumete „Viltyje" [1] atspaudinti tuos žodelius ar maždaug tokius.

Negalėdamas visiems pasakyti ačiū už pasveikinimus ir linkėjimus, kuriuos apturėjau nuo atskirų asmenų ir nuo jaunuomenės kuopelių iš Kijevo, Punsko, Seinų, Amerikos ir iš kitur, bent per „Viltį" sakau visiems nuo širdies ačiū. Vienkart melsčiau dar kartą visų man prielankių, kad mano jubiliejaus visai neminėtų.

Maironis

Šios dienos numery (255) „Litovskaja Rus" [2] atspausdinta iš laik. „Dien" [3] visa istorija su kandidatais į Žemaičių vyskupus. Pasirodo, kad valdžia padavė Rymui išsiskirti vieną iš trijų: Žemaičių semin. Rektorių [4], kan. Karevičių [5] ir kun. Pranaitį [6]. Lenkai sužinojo apie tai, nusiuntė gr. Alek. Tiškevičę [7] į Rymą, kad įpirštų ar kun. Barauskį [8], ar kun. Michalkevičę [9]. Ryme pasiuntinys tiek tik padarė, kad pavyko jam pašalinti самого нежелательного полякам кандидата пр. Мацул., ректора семин. в Ковне [10]. Reiktų visgi tas lenkų šunybes aikštėn išvilkti. Žingeidu būtų žinoti, kas Tiškevičę delegavo? Taip pat verta būtų visuomenei pranešti apie gr. Tiškevičę, kursai gana tankiai viešai, kaip per rinkimus į Dūmą Telšiucse, save net lietuviu vadino ir gyrės sūnų lietuviškai mokinąs, man ypatiškai net dedikacijas rašė, o už akių šmeižia ir intrigomis užsiima; ir po to viso mūsų dvarponiai pyksta, kad mes jais nesisaviname, juos už šalies priešus ir pardavikus skaitome. Gal nemaž ir mes patys kalti: lenkai siunčia net į Rymą savo delegatą, būdami saujelė, siunčia protestus, užsiima šmeižimais pakampiais, o mes net protesto nemokame prieš neteisingas jų intrigas užnešti.

Neįstabu, kad Rymas su mumis nesiskaito! tikėdamas tikrai ‍lvarponiams, kad lietuviai tik maža saujelė intrigantų, žodžiu, quantite negligeable [11].

Pasilieku su augšta pagarba

Kun. *J. Maculevičius*

P. S. „Mūsų Vargai" visai sustojo ėję. Baisiai neturiu laiko. Dabar pertaisiau bent kiek „Pavasario Balsus" ir gerokai perdirbau „Kame Išganymas", kuriuos šv. Kazimiero Draugija nutarė atspaudinti dar kartą, nes, būk, knyngynuose negalima jų gauti.

Autografas LKLI BR, f. 13—1630. Laiškas be datos, datuojamas pagal pašto antspaudą. Jis susideda iš dviejų dalių: po pirmojo Maironio parašo tęsiamas naujame puslapyje.

1 „Viltis" — dienraštis, ėjęs 1907—1915 m. Vilniuje.

2 Dienraštis, ėjęs Kaune 1912—1914 m.

3 Dienraštis, ėjęs Peterburge 1912—1918 m.

4 T. y. Maironį.

5 Karevičius Pranciškus (1861—1945) — 1893—1910 m. Peterburgo dvasinės akademijos profesorius, 1914—1926 m. Žemaičių vyskupas, po to marijonų vienuolis Marijampolėje.

6 Žr. 3 laiško A. Dambrauskui 5 paaiškinimą.

7 Tiškevičius Aleksandras (a. 1866—1945) — grafas, Kretingos ir kitų dvarų savininkas; nors laikėsi lenkų kultūros, rėmė lietuvių kovą prieš spaudos draudimą.

8 Barauskis Petras (1860—po 1917) — Kauno šv. Trejybės bažnyčios klebonas, teologijos magistras.

9 Michalkevičius Kazimieras (1865—1941) — 1908—1918 m. Vilniaus vyskupijos administratorius, vėliau — pavyskupis.

10 Labiausiai lenkams nepageidaujamą kandidatą prelatą Maculevičių, seminarijos rektorių Kaune *(rus.)*.

11 Nežymus kiekis *(pranc.)*.

6

Kaunas, 1915 m. kovo 8 d.

Gerbiamasis Mūzų Numylėtini!

Šiaip taip pabaigęs antrąją dalį pradėto poemato [1], norėčiau ją sutvarkyti, bet neturiu tos pradžios, kuri buvo „Vaivorykštėje" bene trečiame numeryje atspaudinta; mat Kaune mano knyngyne pasiliko; ar negalėtumėte iš atliekamo kokio egzemplio-

rio atplėšti pradžią ir man banderole atsiųsti į Vašakėnus? Трашкуны, Ков. губ., им. Вашакены [2].

Su augšta pagarba

Pr. *J. Maculevičius*

Autografas LKLI BR, f. 13—1632. Atvirukas, rašytas į Vilnių.

[1] Kalbama apie poemą „Mūsų vargai", kurios pradžia buvo išspausdinta 1913 m. „Vaivorykštės" 1 knygoje.

[2] Troškūnai, Kauno gubernija, Vašakėnų dvaras; Vašakėnai, tikr. Vašuokėnai,— vietovė netoli Troškūnų (Anykščių raj.).

ANTANUI BERŽANSKIUI

1

Kaunas, 1912 m. rugsėjo 13 d.

13 Rugsėjo 1912 m.
Kaunas

Gerbiamasis Kunige Klebonai!

Seminarijos vardu kreipiuosi į Tamstą, melsdamas prisiimti būti teisėju dalyke, kurį trumpai šį kartą paaiškįsiu.

A. A. kunigaikštis Oginskis Mykolas [1] savo villią „Svitez" Palangoje užrašė seminarijai su ta išlyga, kad kasmet už jo dūšią laikomos būtų 24 Mišios ir už pelną, nuo villios imamą, keli klierikai Kauno seminarijos, neturtingi ir ant sveikatos nusilpnėję, galėtų veltui būti per vasarą Palangoje užlaikomi.

Prieš mano į Kauno rektorius parsikėlimą tą villią per 8 metus be jokio kontrakto nuomavo hr. [2] Laura Colonna Walewska ir mokėjo 600 rs. [3] į metus. Man patekus į rektorius 1909 m., p. Valevskienė metinės arendos neužmokėjo, nes pasitaikė negeri Palangai metai, mažai būta svečių; prašė ji tą nuomą, arba 600 rs., leisti jai išmokėti dalimis (ratami [4]) per kelius metus. Seminarijos valdyba, patariant J. M. Vyskupui, sutiko ant to, bet pareikalavo, kad p. Valevskienė paimtų kontraktą nuo seminarijos, nes kitaip mes prigulėsime nuo jos liuosos valios. Ji sutinka, ir čia prasideda tarp manęs ir p. Valevskienės korespondencija lig šių 1912 metų; pasibaigia ant to, kad p. Valevskienė,

nors 1910 metuose pasirašė po kontraktu su sąlyga mokėti 600 rs. į metus ir grąžinti dalimis skolą, bet faktiškai nemokėjo ir 1909 m., ir 1910 metuose; metuose 1911 užmokėjo tik 500 iš viso, o pradžioje šių metų visai atsisakė laikyti nuomoje „Svitez" ir reikalauja, kad seminarija grąžintų jai išlaidas, kurias padarė savo valia, perdirbinėdama ir taisydama mūsų villią. Taigi ji reikalauja trečiųjų teismo, ant ko ir seminarija sutinka; net seminarija buvo jau nusiuntus savo teisėją Gegužės mėn., bet per p. Valevskienės kalčią teismas negalėjo būti. Dabar mes meldžiame iš mūsų pusės, kad Tamsta prisiimtumei, o iš Valevskienės pusės bus p. Bakanauskas iš Palangos. Trečiąją galėtumėte abudu išrinkti ką norėsite; mes patartumėme hr.[5] Aleksandrą Tiškevičę[6], ant kurio tur būti ir ana pusė sutiks, o jei grafas nesutiktų, tai kun. kleboną Urbanavičę[7] iš Salantų (?). Iš Palangos nieko nenorime imti į teisėjus, nes būk palangiškiai labai gailias, kad p. Valevskienė persikėlė į Varšuvą, o jos vietą užėmė lietuvis dr. Stonkus, kursai paėmė villią ant 12 metų po 600 r. į metus; ypatingai nenorėtumėme į superarbitrus kun. Šniukštos[8], kursai pats vardu Valevskienės vedė villios remontą, jai paskolino pinigų ir dar dviems ypatoms patarė p. Valevskienei paskolinti ir dabar baisiai už p. Valevskienę užstoja. Meldžiu tada Tamstos pranešti man ką greičiausiai, kad sutinkate būti teisėju nuo seminarijos pusės, o aš atsiųsiu nuo konsistorijos įgaliavimą ir vienkart aprašysiu su mažiausiomis smulkmenomis visą tą dalyką nuo pradžios lig galo ir vienkart atsiųsiu p. Valevskienės laiškus man rašytus, kai kurius mano laiškus ir kunigo Šniukštos. Darbo bus visai mažai, nes aš sunumeravau visus laiškus chronologiškai ir kiekviename pabrėžiau raudonu rašalu, kas priguli prie dalykų ir kas yra esencijališka; nors tų laiškų yra 25, bet jiems peržiūrėti užteks vienos valandos. Dalykas nėra sukomplikuotas, bet p. Valevskienė taip moteriškai ir be tvarkos vedė savo dalykus, kad dabar negali išmušti sau iš galvos, kad seminarija turi už jos visas klaidas kentėti ir jos išlaidas grąžinti. P. Valevskienė, net skaitos quasi[9] grafienė, persiskyrė su savo vyru, Palangoje gana plačiai gyveno ir stebias, kad po 10 metų nuomavimo „Svitezio" nieko neuždirbus, tik prakišus. Ar nieko neuždirbo, kas ją gali žinoti, nors žinau, kad visgi nuo gr. Tiškevičės būk nupirkus nemažą plecių. Bet kad seminarija tikrai jos nuskriausta, tai nėra abejojimo, nes per du metu negavo nei grašio, praėjusį metą tik 500 rs., o tuo tarpu miestui ir gr. činšą reikia mokėti apie 80 rs. kas metą, laikyti po 24 Mišias, taip kad per p. Valevskienės šeimininkavimą jau trys metai

seminarija netur už ką siųsti klierikų į Palangą pagal noro a. a. Oginskio. Bet tiek to! Seminarija išsižada visko ir nieko nuo Valevskienės nereikalauna, bet ta nori dar nuo Seminarijos išplėšti už išlaidas, kurias darė pagal savo užgaidų be seminarijos įgaliavimo. Išrinkome Tamstą kaipo teisėju, kad jai užimponuoti, nes visgi skaito save quasi-grafienė; tegul gi teisėju bus kunigaikštis.

Laukdamas Tamstos prielankaus atsakymo ką greičiausiai, pasilieku su aukšta pagarba

Rektorius Kun. *J. Maculevičius*

P. S. Žinoma, kelionės išlaidas Seminarija turėtų Tamstai sugrąžinti [10].

Abiejų čia skelbiamų laiškų A. Beržanskiui autografai privačiose rankose, jų kopijos — LKLI rankraštyne.

Beržanskis Antanas (1859—1923) — 1907—1920 m. Šačių (Skuodo raj.) klebonas. Bendradarbiavo spaudoje. J. Beržanskio (žr. 5 laiško A. Dambrauskui 1 paaiškinimą) brolis, kaip ir pastarasis, vadinosi Gediminu-Beržanskiu, laikė save kunigaikščiu.

[1] Oginskis Mykolas (1849—1902) — Plungės dvaro savininkas.

[2] Hrabina *(lenk.)* — grafienė.

[3] Rublių sidabru.

[4] Terminais *(lenk.)*.

[5] Hrabiego *(lenk.)* — grafą.

[6] Žr. 5 laiško L. Girai 7 paaiškinimą.

[7] Urbanavičius Pranciškus (1868—1941) — ilgametis Salantų klebonas, literatas.

[8] Šniukšta Juozapas (1864—po 1940) — nuo 1896 m. Palangos klebonas, nuo 1930 m. Telšių kapitulos prelatas.

[9] Lyg ir, tarytum *(lot.)*.

[10] Autografe, laiško pabaigoje nebesant vietos, postskriptumo sakinys įrašytas laiško pradžios paraštėje.

2

Kaunas, 1912 m. rugsėjo 27 d.

27 Rugsėjo 1912 m.
Kaunas

Gerbiamasis Kunige Klebonai!

Ačiū Tamstai nuo širdies, kad nepasigailėjote laiko ir vargo išpainioti Seminariją iš tų visokių nemalonumų, kurių per 3 metus

nuo jos[1] prityrėme. J. M. Vyskupas, kursai tą dalyką pradėjo, bet man teko jį toliaus varyti, pagyrė mūsų išrinkimą į teisėjus Gerb. kun. Klebono. Siunčiu Tamstai: a) įgaliavimą ir pačiam, ir išsirinkti antrąjį superarbitrą; b) laiškus kronologiškoj eilioje, juos sunumeravęs ir pabrėžęs reikalingas vietas, kad nebūtų reikalo ištisai skaityti; c) istorišką aprašymą viso atsitikimo, iš kurio bus visas dalykas aiškus kaip ant delno. Superarbitrą, man regis, geriausiai būtų išrinkti gr. Aleksandrą Tiškevičę kretingišką, jei sutiktų ir ana pusė, ir pats Tiškevičė. Aš tyčia aprašiau visą atsitikimą lenkiškai, nes jei gr. Tiškevičė sutiktų, tai, rasit, verta ir jam kelioms dienoms anksčiau nusiųsti tą aprašymą, kad galėtų susipažinti su dalykų stoviu. Rasit, ir per patį teismą ne pro šalį bus ir tokiam p. Bakanauskiui perskaičius, nes apskritai palangiškiai tik iš p. Valevskienės skundų bent kiek dalyką girdėjo, bet arčiau to dalyko nežino. Jei gr. Tiškevičė Aleksandra nesutiktų, tai gal kun. Urbanavičę iš Salantų paimti. Patarčiau nieko iš Palangiškių neimti, nes visi jie suelektrizuoti per p. Valevskienę, kurioje mato kaip kokią lenkę kankintinę litvomanų netolerencijos. Ypatingai aš patarčiau nejieškoti tarpininkystės kun. kleb. Šniukštos; tikrai man nesuprantamas jo įsikarščiavimas tame dalyke: kelius kartus rašiau jam išaiškindamas dalykus, o jisai kaip ka ka riku, taip savo kakariku. Net vyskupui rašė užstodamas p. Valevskienę; inter nos loquendo[2], nuo svietiško žmogaus girdėjau, kursai pečiais trauko ir sako, kad kun. Šniukšta daugiaus į širdį tą dalyką ima, negu pati p. Valevskienė, kuri visai neaimanuoja, nes ir Palangoje sau pirko plecių, ir Varšavoje uždėjo pensijoną, bet, matydama seminarijos nuolaidumą, mąsto sau, kodėl nepasinaudoti, jei būtų galima. Iš antros pusės, ekonomijos dalykuose pas p. Valevskienę daugiaus fantazijos kaip tvarkos; Palangoje, kaip nesena ir graži žmona, gyveno plačiai, per tai turi daug sau simpatizuojančių, bet nemaž per tai ir praleido. Pačiame villios taisyme, kaip pasirodo, tvarkos nebuvo: šį metą dr. Stonkus 950 rs. įdėjo į remontą; pasirodė telefonai ir varpeliai elektriški įvesti, o langai stoguose jos išpjauti, per kuriuos teka vanduo ir pūdo lubas; sienų kaip kur pusė išpėryta, o pusė palikta, kai kur durys be reikalo išpjautos, žodžiu, moteriškas šeimininkavimas.

Tuose pačiuose metuose 1910, dėl kurių visas dabar klausimas, neva užmokėta 2161 r. 91 kap., bet dėl to taip brangiai, kad dirbo žydas ir ant skolos; būk su tuo žydu paskui buvęs ir teismas, norėjęs dar daugiaus nulupti.

Iš viso aprašymo matyti bus kaip ant delno, kad ir juridiškai p. Valevskienė kalta, pati sulaužius kontraktą, bet ir pagal sąžinės, nes juk seminarija netur priedermės atsakyti už jos kvailystes; nieks jai neliepė tokių išlaidų daryti 1910 metuose. Tiesa, laiškas 1908 m. Nr. 1 neva jai paliepia perdirbti iš šopos naują villią, bet tai buvo tik derybos, tik pamatas *būsiančiam* kontraktui, todėl patsai įvykęs kontraktas turi didesnę svarbą negu vienpusiškos, preliminarinės derybos. Bet jeigu užsispirtų teismas, kad reikia p. Valevskienės 1910 metų išlaidas atlyginti, tai ir priėmus 2161 r. 91 k. kaipo pamatines išlaidas, pasirodys, kad seminarijai neteks jai atlyginti, nes: 1) per 1909 ir 1910 metus nemokėjo arendos 600+600 rs.; 2) 1911 m. užmokėjo tik 500 rs., ergo[3] lieka 100 rs.; 3) Kad ir nebūtų padarius 1910 metuose taip didžio remonto, tai visgi, kaip ir praėjusiais septyniais metais, turėjo villės palaikymui išleisti apskritai po 237 rub. ir 1910, ir 1911 metais: 237+237=474 rs.; 4) Paėmė nuo kun. Oginskienės seminarijai pavestus indus ir rakandus už 200 rs. apkainuotus, kuriuos sunaikino; 5) Ant galo per jos kalčią kun. Januševičė turėjo važiuoti į Palangą ant teismo ir išleido 50 rs.

$$\begin{array}{r} 600 \\ 600 \\ 100 \\ +\ 474 \\ 50 \\ 200 \\ \hline 2024 \end{array} \qquad \begin{array}{r} 2161 \\ -\ 2024 \\ \hline 137\ \text{rs.} \end{array}$$

Todėl p. Valevskienė turėtų nuostolio iš viso tik 137 rs., kuriuos lengvai sau sugrąžino 1911 metuose, kada iš vienų kambarių, kaip rašė, surinko 1600 rs. Tuo tarpu seminarija, arba, tiksliau sakant, klierikai, tai tikrai turėjo per tuos metus nuostolį, nes per jos tokį šeimininkavimą štai treti metai negalima buvo klierikų siųsti į Palangą, nes reikėjo ir gr. Juozui Tiškevičei, ir iždui, ir miestui, ir assekuraciją[4] mokėti, ir kas metą po 24 mišias laikyti. Todėl būtų tai tikra kruvina skriauda dar po to viso liepti seminarijai primokėti iš tuščios kišenės p. Valevskienei. Kad būtų p. Valevskienė pildžiusi nuo pradžios lig galo savo priedermes ir arendą mokėjusi, juk ir tos visos istorijos nebūtų buvus, ir būtų ramiai iki šiolei sau besėdėjusi. Bet jau gana rašyti apie tai iki nuobodžio.

Teisėju nuo p. Valevskienės paskirtas buvo p. Kentra, paskui p. Vaclovas Bakanovskis iš Palangos, bet ar jų katras turi tikrą

įgaliavimą, nežinau. Reikėtų susirašyti. Aš parašysiu kun. Šniukštai, kad praneštų Tamstai apie tai, katras turi įgaliavimą.

Pasilieku su augšta pagarba
Kun. Pral. *J. Maculevičius*

[1] T. y. Valevskienės.
[2] Tarp mūsų kalbant *(lot.)*.
[3] Taigi *(lot.)*.
[4] Draudimą.

ANTANUI SMILGAI

Kaunas, prieš 1915 m.

Labai man malonu, kad vaikučiai taip gražiai mokinas. Ne mažas džiaugsmas tėvams! Kad Dievas duotų užaugti ir būti savo tėvynei naudingais. Aš į užrubežių negaliu važiuoti, nes skolos neleidžia, pinigų neturiu. Būsiu Ariogaloje, Betygaloje ir Raseiniuose, ar galėsiu atvažiuoti į Aserną [1], nežinau. Parašykite, kokiame laive ten būsite. Iki 17 birželio aš turiu būti Kaune ir ant šv. Petro taip pat Kaune.

Visus nuoširdžiai bučiuoju.

Kūmas

Autografas nebežinomas. Tekstas skelbiamas iš nuorašo, esančio LTSR literatūros muziejuje.

Smilga Antanas — žr. laiško D. Edeliui 2 paaiškinimą.

[1] Aserna, tikr. Iserna,— miestas pietų Italijoje.

JUOZUI GUDZINSKUI

1

Viekšniai, 1920 m. rugpiūčio 23 d.

23.VIII.20.
Viekšniai

Mylimasis Klebonėli!

Kaip greitai prabėgo šių metų vasara, taip maloniai praleista Kaltinėnuose ir Viekšniuose. Laukėme, laukėme Tamstų Viekšniuo-

se ir... nesulaukėme, o man štai už trijų dienų jau priseina grįžti į Kauną; neteko apsilankyti nei Skapišky, nors pats kun. Prelgauskas [1] buvo atvažiavęs vežtis. Kun. Kazlauskas [2] telegramą mušė, kad nors kelioms dienoms atvykčiau, bet jau nebėra laiko. Viekšniuose gana linksma, tik liga nemažai nubaidė svečius. Bijodami kruvinosios, Viekšniuose ir net klebonijoje įsivyravusios, neatvyko svečiai nei iš Krekenavos, nei p. Žilevičius, nei Tamstų iš Kaltinėnų nesulaukėme. Laivu važinėjaus beveik kas dieną, jei p. Povilas [3] nebuvo labai užimtas, nes kiti pasirodė nedideli amatoriai laivo.

Labai džiaugėmės, kad p. Albina Petrauskienė išsikasė iš sunkios ligos, p. Povilas labai užsiinteresavęs atsakymu, kurio laukia iš Krekenos [4], jam jaunoji labai patiko, bet iš jos pusės nieko tikro ligšiol neatsakyta; p. Apalonija [5] važinėjusi pas seseris į Padyvitį pasitarti ir ten viešėjusi apie 3 savaites; ar neteko pasimatyti?

Grįžtu į Kauną šį ketvergą; gaila vasaros, taip greitai prabėgusios šiais metais, bet ką bedarysi; laikas vėlei į jungą stoti ir laukti kitos vasaros, jei Dievas laikys gyvus. Ačiū labai mylimam Klebonėliui ir gerbiamai p. Elžbietai [6] už malonias vaišes ir meldžiame apsilankyti kada ir Kaune pas mus. Su vyskupu mačiaus Akmenėje ir sakiau, kad klebonas užganėdintas Kaltinėnais ir parapijonys klebonu. Apie Kazakevičių [7] nieko tuo tarpu nesakiau, bet ir betygališkis [8] nuo jo nusikratė; nuvažiavęs į Kauną paskirtas ir jau atvyko į Tirkšlius ar į Tryškius, neatsimenu gerai. Dar kartą ačiū už vaišes: bučiuoju mylimą kleboną ir labas dienas siunčiu Gerb. p. Elžbietai, Aptiekoriams, Bitautaitėms ir kitiems.

Pr. *J. Mačiulis*

Labas dienas siunčia klebonas, p. Povilas, p. Viktorija Žilevičienė.

Autografas Kauno istorijos muziejuje (inv. Nr. 3386[1]-s).

Gudzinskas Juozas (1853—1931) — kunigas, ilgai klebonavo Kražiuose, o nuo 1920 m. Kaltinėnuose, kur Maironis ne kartą yra praleidęs vasaros atostogas. Laiškai J. Gudzinskui rašyti 1920—1931 m., visi jie adresuoti į Kaltinėnus.

[1] Prelgauskas, Prialgauskas, Mykolas (1866— prieš 1930) — Skapiškio klebonas.

[2] Kazlauskas Kazimieras (1865— po 1940) — Krekenavos klebonas, vėliau klebonavo Deltuvoje, Lapėse.

[3] J. Gudzinsko brolis.

[4] Krekenavos.

[5] Petkaitė Apolonija, Krekenavos klebono K. Kazlausko pusseserė; Maironiui ji buvo pažįstama nuo 1915 m., dedikavo jai poemos „Mūsų vargai" pirmąją preliudiją, du eilėraščius, „Pavasario balsuose" (1920) įdėjo jos atvaizdą.

[6] J. Gudzinsko sesuo.

[7] Atrodo, minimas Kazakevičius Konstantinas (1886— po 1940), apie 1920 m. vikaravęs Kaltinėnuose, vėliau Bukonių parapijos administratorius.

[8] Betygalos parapijos klebonas; nuo 1910 m. juo buvo Janulaitis Pranciškus (1874— po 1940).

2

Kaunas, 1923 m. vasario 5 d.

5.II.1923.
Kaunas

Mylimasis klebone!

Gavau žinią, kad ir Tamstos brolis Povilas nemaž patarnavo kaipo šaulys Klaipėdos paliuosavimui. Klaipėdos kraštas beveik jau mums pripažintas [1]. Susiderėti dėl smulkmenų šiandien išvažiavo Smetona [2] ir Klimas [3] į Klaipėdą *. Santarvė buvo pagrasinusi ultimatumu, ir po 7 dienų turėta duoti atsakymą, reikalaujant tuojau atšaukti šaulius. Bet kuomet pamatė, kad mūsų Valdžia nemano nusileisti, o dar lenkams pradėjo bolševikai bruzdėti ant sienos (sako, būk, Molodečną užėmę), Santarvė, bijodama didesnio gaisro, sulaikė lenkų apetitus pulti mus. Sako, kad jei lietuviai būtų nepasiskubinę apsidirbti su Klaipėda, tai lenkų laivai buvo surengę išsodinti Klaipėdoje savo desantą ir paskui manė, kaip Vilniuje, operuoti savo fakt dokonany [4].

Kas pas Tamstą, kaip eina medžiagos gaminimas? Kuršėniškiai pernai pradėjo mūro bažnyčią statyti: tai visgi daugiau negu kleboniją, o kaltinėniškiai bus turtingesni. Taupė markes, o dabar jos pavirto į šiaudus, kaip tai būtų gerai sunaudota klebonijai, kuomet jos dar šiokią tokią vertę turėjo. Dabar su litais turės būti dar bėdžiau. Mes jau seniai neturime mišioms intencijų [5]; kartais apleidžiame laikyti; tankiausiai in thesaurum Ecclesiae [6] laikome. Ar ir sodžiuose taip šykštu su obligacijomis? [7] Vakar iš nakties visus lenkiškus ir žydiškus gatvių parašus ir krautuvių šildus [8] juoda smala užtepta, mat įpyko jaunuomenė, kad žydai Klaipėdos klausime mūsų nepalaikė, atskyrus kelis tiktai, Panevėžy tą patį padaryta prieš naujus metus. Jei Kaltinėnuose yra žydiški parašai, tegul patys užtepa, nes kalbama, kad daužys langus tiems žydams, kurie atnaujins žydiškas iškabas

* Atiduodama mums kraštą, norėtų išderėti visiems liuosą Klaipėdos uostą Santarvė.

Dievo malonė, kad pasiskubinta litus įvesti pas mus; būtumėme dabar visai pražuvę. Vokiečių markes jau užsienio biržos atsisako visai pirkti, kaip ir bolševikų rublius. Sveikinu visus pažįstamus, Elziunę, kunigėlį ir Tamstą nuo širdies bučiuoju

Prel. J. *Maironis*

Autografas Kauno istorijos muziejuje (inv. Nr. 3386²-s).

[1] Kalbama apie Klaipėdos krašto lietuvių sukilimą, paremtą Lietuvos kariuomenės ir šaulių, bei 1923.I.15 paskelbtą šio krašto prisijungimą prie Lietuvos.

[2] Smetona Antanas (1874—1944) — Lietuvos prezidentas 1919—1920 ir 1926—1940 m.; 1923—1926 m. Kauno u-to dėstytojas.

[3] Klimas Petras (1891—1969) — diplomatas, istorikas.

[4] Įvykęs faktas *(lenk.)*.

[5] Aukų.

[6] Bažnyčios labui *(lot.)*.

[7] Užsakytomis mišiomis.

[8] Iškabas *(vok.)*.

3

Kaunas, 1925 m. gruodžio 18 d.

Mylimasis Kun. Klebone

Laužydamas [1] senu papročiu su Tamsta, p. Elziune, kun. Juozu [2] ir kitais Tamstos Kūčių vakaro svečiais, siunčiu nuoširdžiausius švenčių ir Naujųjų metų visiems linkėjimus.

Po visus laikraščius praskambėjo žinia, kad Tamsta su kai kuriais bendradarbiais dideliu kapitalistu palikęs, tik gaila, kad ne vienam teko viską išlošti; bus dabar drąsiau ir klebonijos statybą pradėti.

Atvažiavo buv. Vilniaus vysk. Matulaitis [3] ir atsivežė misiją mus su Roma sutaikinti, o kaip ekspijacija [4], reikia delegacijai važiuoti į Romą persiprašyti, bet kam važiuoti? Senieji vyskupai Karevičius [5] ir Karosas [6] baisiai įskųsti; tik pavysk. Skvireckas [7] baltas; jisai ir važiuoja su kun. Šauliu [8], prel. Grigaičiu [9] et cons. [10] jau šiandieną; jam teks tur būti ir arcivyskupu grįžti. Seminarija irgi gerokai kun. Genio [11] apdrapstyta įduotame jo memorijale. Kun. Šniukštą [12] už bažnyčios pastatymą ir kun. Čėsnį [13] vyskupas pakėlė į garbės kanauninkus. Mes visi tuo tarpu sveiki; išvažiuoti per Kalėdas neteko. Kadangi kai kurie vikarai

pašaukti į egzaminus, rodos, 29—30 gruodž. Visus nuo širdies sveikindamas, bučiuoju Tamstą.

Pr. *J. Maironis*

18.XII.1925
Kaunas

Autografas Kauno istorijos muziejuje (inv. Nr. 3386[3]-s).

[1] Praleistas žodis „aplotkėlę"; aplotkėlė — kalėdaitis, Kūčių pyragas.

[2] Pletkus Juozas (1895—1975) — Kaltinėnų vikaras; vėliau kunigavo Leckavoje, Papilėje, nuo 1968 m. buvo Telšių vyskupas.

[3] Žr. 12 laiško A. Dambrauskui 5 paaiškinimą.

[4] Permaldavimas *(lot.)*.

[5] Žr. 5 laiško L. Girai 5 paaiškinimą.

[6] Žr. 11 laiško A. Dambrauskui 9 paaiškinimą.

[7] Žr. 12 laiško A. Dambrauskui 2 paaiškinimą.

[8] Šaulys Kazimieras (1872—1964) — nuo 1906 m. Kauno kunigų seminarijos profesorius, vėliau Kauno arkivyskupijos generalinis vikaras, Kauno universiteto profesorius.

[9] Žr. 12 laiško A. Dambrauskui 3 paaiškinimą.

[10] Ir kiti *(lot.)*.

[11] Genys Kazimieras (1866— po 1940) — kanauninkas, kunigavo Sedoje, Kaune, Skuode.

[12] Žr. 1 laiško A. Beržanskiui 8 paaiškinimą.

[13] Žr. 9 laiško A. Dambrauskui 2 paaiškinimą.

4

Kaunas, 1928 m. gruodžio 22 d.

Mylimasis Kun. Klebone

Besiartinant Kalėdų šventėms, o neužilgo ir naujiems nepažįstamiems 1929 metams, sveikinu Tamstą jų sulaukus ir kartu su Kūčių aplotkėle siunčiu savo nuo širdies atitrauktus linkėjimus geros sveikatos ir mažiau visokių nemalonumų, nuo kurių nėra laisvas mūsų šioj ašarų pakalnėje gyvenimas.

Kad ir kaip buvo sunkūs ir man, rodos, ir Tamstai, šie besibaigiantys metai, vis dėlto jų sulauksime galo, ir šiaip taip nuslinks į amžinastį; tikimės geresnių ateinančių. Vis tik nors kaip skursti gyvendamas, pasirodo, kad galima kentėti, o kas bus kitame pasauly, Dievas žino; todėl ir nesinori ten skubėti. Man po atostogų pagrįžus iš užsienio, teko dar penkis kartus atkristi ir karščio po 39,6 turėti, bet jau, ačiū Dievui, po paskutinio

atako praėjo bemaž mėnuo, ir karštis nebegrįžta; gal sustos. Užsienis man labai labai pagelbėjo; kad nebūčiau pasiskubinęs išvažiuoti į Wildungeną [1], jau būčiau dabar Tamstai jei bent iš anapus pasaulio prisisapnavęs su Naujųjų metų linkėjimais. Girdėjau, kad Tamsta turėjai irgi nemalonumų su savo vyskupu; vis dėlto su atsisakymu nuo klebonijos nėra ko skubėti, nėra prasmės bėgti iš užsiimtos pozicijos; o atstatyti vyskupas, neaprūpinęs pragyvenimo, negali, einant kanonais, senatvė nėra užtenkama priežastis.

Sveikinu dar kartą Tamstą, Elziunę, Onytę, kun. Juozą, ir, kas dar yra iš pažįstamų, visiems ilgiausių metų.

Bučiuoju nuoširdžiai
Pr. *J. Maironis-Mačiulis*

1928.XII.22.
Kaunas

Autografas Kauno istorijos muziejuje (inv. Nr. 3386[4]-s).

[1] Kurortas šiaurės vakarų Vokietijoje.

5

Kaunas, 1929 m. gegužės 6 d.

Mylimasis Kun. Klebone

Pasidariau baisiai nerangus ir tingus; gal tai nuovargis, gal senatvė; seniai rengiaus Tamstai parašyti keletą žodžių ir negaliu prisirengti. Pralotas Faidutti [1] kaip pernai rudenį išvažiavo į Romą taip ir lig šiolei negrįžta. Rašė man, sveikindamas Naujų metų ir prisiųsdamas savo adresą, bet Tamstos laišką jam nepasiunčiau, nes jisai vargiai gali kištis į mūsų dalykus; mat su nunciju Bartoloni [2] nesutapo, ir šiam nepatiktų tasai už jo pečių veikimas. Su pr. Faidutti paskutiniu metu taip mes susimylėjome, kad jisai dabar didžiausias mano bičiulis, bet Romoje jisai neturi pasisekimo.

Su nunciju Bartoloni mes irgi labai gerai; sakosi esąs mano gerbėjas; Todėl Tamstos reikalu stačiai į jį ir kreipiausi. Pasižadėjo pasirūpinti tuo dalyku, tik klausė, kokioje formoje prašyti palaiminimo: paprastas būdas tai telegramos forma; antroji forma, rečiau duodama ir sujungta bent kiek su išlaidomis,— tai atsiųsti su palaiminimu savo fotografiją. Prašiau antrosios, pasi-

žadėdamas atsilyginti. Nuo vakar dienos visai atšilo; šalčiai baisiai įkyrėjo, ypač mano ligoje; kaip tik bent kiek kojos pajunta šaltį, atsiliepia pūslės liga. Nežinau, ar reikės šį metą į užsienį važiuoti gydytis; dar nesitariau su gydytojais; labai nenorėčiau, nervus man visai suardo. Jei nereikės į užsienį, tai važiuosiu į Palangą, pakeliui į Kaltinėnus užsukęs, iškilmėse bent kiek pasisvečiuoti.

Mano sode, rodos, daug išgaišo nuo šalčio medžių, net sierenkos; lieka tik viltis, kad gal iš kamieno atžels: šakos ypač grūšių-kriaušių išdžiūvusios.

Labas dienas nuo Marcelės siunčiame, sveikinu Tamstos sesutes, kun. pagelbininką ir kitus pažįstamus, Tamstą gi apsikabinęs bučiuoju

Pr. *J. Maironis-Mačiulis*

1929.V.6
Kaunas

Autografas Kauno istorijos muziejuje (inv. Nr. 3386[5]-s).

[1] Faidutti Aloizas (1861—1931) — nuo 1923 m. Vatikano atstovybės Lietuvoje patarėjas.

[2] Bartoloni Ričardas (1885—1931) — Vatikano pasiuntinys Lietuvai 1928—1931 m.

6

Kaunas, 1930 m. kovo 17 d.

Sveikinu mylimą kun. Kanauninką jo globėjo dienoje [1] ir prie tos progos siunčiu širdingiausius linkėjimus ir Tamstai, ir pagelbininkui solenizantui [2] geros sveikatos ir Dievo palaimos žemiškoje kelionėje. Labas dienas ir p. p. Elziunei, ir Onytei, kitiem pažįstamiems [3].

Mylįs Pr. *J. Maironis*

Autografas LTSR literatūros muziejuje (inv. Nr. 16192/ER 939). Atvirukas. Datuojama pagal pašto antspaudą.

[1] Kovo 19 — šv. Juozapo dieną.

[2] Vikarui Juozui Pletkui (žr. 3 laiško 2 paaiškinimą).

[3] Atviruke, po Maironio parašo, jo sesers Marcelės prierašas: „Sveikinu Gerbiamą Kanauninką su diena vardo, bučiuodama rankelę, linkiu laimingų ir ilgų metų. *Marcelė*".

7

Kaunas, 1931 m. kovo 12 d.

Gerbiamasis ir Mylimasis Kun. Kanauninke

Tamstų sveikinančią telegramą gavau ir per Tamstą visiems sakau nuoširdžiai ačiū. Pats aš asmeniškai neturiu kuo labai džiaugtis, ypač tuščiu titulu [1] ir teise pasipuošti fioletiniais rūbais; galėjo tai sudaryti man šiokį tokį malonumą prieš 15 metų; dabar senatvėje tai vanitas vanitatum! [2] Bet Tamstos už pareikštą nuoširdų palankumą tikrai ačiū!

Prie tos progos sveikinu ir Tamstą besiartinančių varduvių ir linkiu dar daug jų praleisti sveikam ir nesiskubinti į dangaus karalystę.

Nežinau, kaip šventoje Žemaitijoje, bet Kaune mes rimtai susirūpinę pavojumi potvynio; sninga ir sninga, o čia artinasi pavasaris; jei staiga paleis,— paskęsime.

Aš šį pavasarį sumaniau pasistatyti namelius — villą Aleksote ant kalno; mat kaip tautai pasitarnavęs, gavau iš valdžios žemės sklypą arti desetino [3] dydžio; žadu ten sodą įveisti, jei iki mirties suspėsiu; vasaros metu nereikės važinėti į kurortus, nes užnemuny ant kalno oras grynas ir sveikas, o kartu ir miesto patogumai čia pat.

Nuncijus Bartoloni [4] išvažiavo ir vargiai begrįš, o gaila; man jisai buvo labai palankus ir, jei Roma dabar bent kiek kitaip į mane atsigręžė, tai daugiausiai jo čia nuopelnas; jis įsitikino, kad aš ne toks baisus, kaip mane prieteliai Romoje išjuodino.

Mano sveikata bent kiek šią žiemą pasitaisė, nes praėjusį rudenį buvau vėl arti mirties prieangio, automobiliu grįždamas ir bent kiek persišaldęs. Dabar bijau iš Kauno ir nosį iškišti; ypač kojų nušalimas man labai kenkia pūslei.

Sveikinu visus Kaltinėniškius ir Tamstą nuoširdžiai bučiuoju.

Pr. *J. Maironis-Mačiulis*

1931.III.12
Kaunas

Autografas Kauno istorijos muziejuje (inv. Nr. 3386^6-s).

[1] 1931 m. Maironis gavo protonotaro garbės titulą.

[2] Tuštybių tuštybė *(lot.)*.

[3] Dešimtinė — truputį daugiau kaip ha.

[4] Žr. 5 laiško 2 paaiškinimą.

Kaunas, 1931 m. balandžio 1 d.

1931 IV 1

Mylimasis Kanauninke

Tamstos laišką, kuriuo nusiskundi savo vyskupu, gavau. Labai man nemalonu girdėti apie tokius pasielgimus tų, kuriuos Spiritus Sanctus posuit vegere ecclesiam Dei [1]. Nemaža čia kaltė ir tų nevykusių jų patarėjų, kurie moka tik klūpčioti prieš viršininkus, o nenori ar nesugeba jiems pasakyti tiesos.

Vien tik dėl senatvės vyskupas neturi tiesos išmesti klebono iš vietos; aš manau, kad galėjo būti skundų ar iš parapijos, ar iš šalies. Kanonai ne tokie žiaurūs, kad leistų mėtyti žmogų, nors jis ir neturi jau jėgų pildyti pareigas. Jie tik leidžia duoti pavaduotoją, užtikrindami pragyvenimą iki mirties. Tik, žinoma, kas turi valdžią, tas turi ir priemonių apkartinti gyvenimą. Juk gali duoti tokį pagelbininką ar vikarą, kuris įkyrės iki gyluonio. Juk atsimenate Keraitį [2] ar Tyšką [3] Ariogaloje. Todėl ir išmintingai padarėte, kad vyskupui mandagiai atsakėte, nors ir skriaustų; prieš vėją nepapūsi. Bet, manau, nėra reikalo skubėti su kun. Janauskiu [4] susitarti iki liepos m., nes iki Kanauninkas raštu neduosi sutikimo atsisakyti nuo klebonijos, vyskupas vargiai išdrįs liepti be kaltės, vien dėl senatvės, nes žino, kad tuo atveju, einant kanonais, privalo kunigą aprūpinti congrua sustentatione [5].

Matau iš viso, kad Velykos ne tik dėl nepakenčiamų šalčių, bet ir dėl susidėjusių apystovų nebus malonios; todėl ir linkiu ne kokios nepasiekiamos laimės, bet tik daugiau krikščioniškos kantrybės ir stipresnės sveikatos pakelti gal neužtarnautus kryželius. Sveikinu irgi šventų linksmesnių Velykų visai Tamstos šeimynai, prie velykinio stalo susirinkusiai.

Karštai bučiuoju

Pr. *J. Maironis*

Autografas Kauno istorijos muziejuje (inv. Nr. 3386[7]-s).

[1] Šventoji dvasia įstengtų sujudinti Dievo bažnyčią *(lot.)*.

[2], [3] Nesugyvenamu būdu garsėję kunigai; Keraitis Antanas (1879— po 1940) — Šaukėnų vikaras, Duokiškio, Kamajų, Krinčino klebonas; Tyška Liudvikas (1874— po 1920) — Ariogalos vikaras, vėliau Belmonto klebonas.

[4] Janauskis Jonas (1884— po 1940) — Tytuvėnų vikaras, Karklėnų klebonas, Varsėdžių administratorius.

[5] Deramu išlaikymu *(lot.)*.

MIKALOJUI LIPČIUI

Kaunas, po 1920 m.

Priimk, mano brangusis, nuo savo dėdės varduvių pasveikinimą ir linkėjimą geriausios sveikatos, pasisekimo geruose sumanymuose ir visų dvasiškų malonių. Bene ir Marytės [1] apie tą laiką gimimo diena. Tai ir jai lygiai to paties trokštu ir linkiu nuo širdies.

Bučiuoju jumis
Pr. *J. Maironis*

Autografas LKLI rankraštyne (f. 11—249). Atvirlaiškis, be datos.

Lipčius Mikalojus (1894—1942?) — Maironio sesers Kotrynos sūnus; 1927—1940 m. Finansų ministerijos Finansų departamento direktorius.

[1] M. Lipčiaus žmonos; Lipčienė Marija (1898—1970) — 1927—1948 m. Kauno valstybės teatro operos, Kauno muzikinės komedijos teatro solistė.

VLADUI BANEVIČIUI

Kaunas, 1925 m. sausio 25 d.

Gerbiamasis Tamsta

Tamstos sumanymas stoti į kunigų seminariją buvo įnešta į paidagogišką profesorių posėdį ir čia, apsvarsčius visas apystovas, nutarta, kad Tamstos sumanymas visgi pavėluota: reikėtų dar 4—5 metus mokintis; švęstis į kunigus tektų jau turint 40 metų amžiaus: kaip ir per vėlu. Tokiame amžiuje visai naujų dalykų mokintis ir prisispausti prie gana griežtos seminarijos drausmės būtų sunkoka. Jeigu Tamsta tikrai linkęs prie dvasinio luomo, patartume stoti gal į vienuolyną, duokime, į Kretingą pas bernadinus. Bet, man rodos, kad geriausiai Tamstai mokytojauti gimnazijoje; juk tai irgi aukštas ir kilnus pašaukimas: auklėti priaugančią naują jaunuomenę, skiepijant jai aukštus idealus, rengiant gerus ir naudingus tėvynės piliečius.

Tamstą tikrai gerbiąs
Pral. *J. Maironis*
Dv. Seminarijos Rektorius

1925 m. sausio 25 d.
Kaunas

Autografas LTSR literatūros muziejuje (inv. Nr. 4797). Rašyta į Mažeikius.
V. Banevičius — Mažeikių gimnazijos mokytojas.

NEŽINOMAM ASMENIUI

Kaunas, 1927 m.

Kaunui per plačiai užsimojus ir ligšiol neprisirengus vertai pagerbti mūsų didžio vyskupo Valančiaus[1], nuoširdžiai džiaugiuosi, kad Žemaičiai, nepasitenkinę didžiais mostais, tikrai jam pastatė kad ir ne per didžiausią paminklą[2].

Negalėdamas dalyvauti asmeniškai iškilmėse, esmi jose dvasia. Tik manau, kad vysk. Valančiaus paminklui ne per daug jauku su Aleksandro II paminklu[3], kuriam caraujant, tiek nukentėjo pats Valančius ir Lietuva, ypač per lenkmetį.

Pral. *J. Maironis.*

Autografas VUB RS, f. 1—D 1112, l. 5. Atvirukas, be datos, sprendžiant iš turinio, rašytas 1927 m. Adresatas nežinomas, greičiausiai tai kas nors iš Telšių vyskupijos kurijos ar Varnių dvasininkų, kvietęs Maironį į M. Valančiaus paminklo atidengimą.

[1] Idėja pastatyti Kaune paminklą M. Valančiui bandyta realizuoti nuo 1925 m. Buvo susidaręs organizacinis komitetas (J. Skvireckas, J. Tumas-Vaižgantas, K. Sklėrius), pradėtas lėšų rinkimas visuomenėje, skelbiamas projekto konkursas (žr. *Vaižganto* Raštai. — K., 1933.— P. 268—272). Bet paminklas liko nepastatytas.

[2] Paminklas M. Valančiui (skulp. A. Aleksandravičius) buvo atidengtas Varniuose 1927 m. liepos 18 d. prie buvusių Žemaičių vyskupijos kapitulos namų.

[3] Aleksandro II paminklas Varniuose buvo pastatytas cariniais laikais. Jį pašalinta ketvirtame dešimtmetyje.

URŠULEI JOKŪBAUSKAITEI

1

Kaunas, 1928 m. kovo 24 d.

Nepažįstamai mano Gerbėjai Uršulei Jokubaitei, Gerai ir Kilniai, kaip tikiuos, Lietuvaitei.

Maironis

1928.III.24
Kaunas

Laiškų U. Jokūbauskaitei nuotraukos — JAV, Filadelfijoje, gyvenančio V. Maciūno asmeninėje bibliotekoje. Iš jo gautas jų kserokopijas 1988 m. parvežė A. Zalatorius.

Jokūbauskaitė (vėliau Daukantienė) Uršulė (1897—1980), pasirašinėjusi dažnai Jokūbaite,— JAV lietuvių veikėja, žurnalistė, literatė. Gimusi Určiniškėje (Šilalės raj.), vaikystėje su tėvais atvyko į JAV, baigė Vusterio koledžą, redagavo „Moterų dirvą", „Aušrinę", paskelbė straipsnių, beletristikos, vertimų, 1918—1921 m. korespondavo su Žemaite.

2

Kaunas, 1928 m. rugsėjo 12 d.

Gerbiamoji P. Uršule!

Žymiai pasveikęs, grįžau iš Vokietijos—Wildungen [1], kur gydžiaus, radau Tamstos malonų užuojautos laiškelį; labai ačiū už gerą širdį.

Dar prieš mano ligą Tamsta klausei, ar buvau kur pirma spaudinęs „Z nad Biruty"? Pirmą kartą ši poemėlė buvo Amerikoje atspaudinta, ir siunčiu jos egzempliorių, subraižytą antrajai laidai.

Pernai metą visi mano veikalai iš nauja tomais perspaudinti, pertaisyti ir papildyti: išėjo I tomas (daugumoje „Pavasario Balsai"), II tomas (poemos), IV tomas (Lietuvos istorija), V t. (visuotinoji literatūra).

Malonu man būtų gauti Tamstos atvaizdą (fotografiją).

Su aukšta pagarba Pr. J. *Maironis*

1928.IX.12
Kaunas

[1] Žr. 4 laiško J. Gudzinskui 1 paaiškinimą.

3

Kaunas, 1928 m. gruodžio 26 d.

1928.XII.26

Gerbiamoji P. Uršule!

Drovu man, kad aš toks apsileidėlis ir per tat nemandagus: lig šiol neatsakiau į pirmąjį malonų laišką su atvaizdu, o čia,

besirengdamas bent Naujųjų metų sveikinti, gaunu antrąjį laiškelį. Prisipažįstu, esu sunkus ir nerangus laiškams rašinėti; bent kiek ir liga trukdo; vis dar negaliu gerai pasitaisyti iš po sunkios operacijos. Nuo rudens iš po penkių kartų turėjau karščio iki 39,6 laipsnių. Kai kas įkalbinėjo žiemos metu išvažiuoti į pietų Franciją, bet dabar eina geryn ir manau, gal pavažiuosiu kur į pietus pavasarį.

Mano veikalų išėjo I, II, IV ir V tomai. Trečiojo tomo nepradėjau tvarkyti, nes į jį norėjau patalpinti visus dramatiškus kūrinius, o tuo tarpu dar vis naujus rašiau; šįmet parašiau libreto operai iš XIII amž, ir neseniai užbaigiau dramą-tragediją: Vytautas — karalius. Daugiau jau tur būti nieko nerašysiu; gana! Ačiū už atvaizdą: veidelis toks simpatingas ir gražus, tik kam trumpai nusikirpus? Aš senų pažiūrų žmogus, ir moterų ilgos kasos man patinka. Kai Tamsta kada rašysi, meldžiu apie save šį tą parašyti: juk aš nieko nežinau.

Su pagarba *Maironis*

4

Kaunas, 1929 m. gruodžio 20 d.

Pats Maironis, atvykęs, lazda pasiremdamas, sveikina Tamstą Naujais metais, linkėdamas sveikai ir laimingai juos sutikti ir praleisti ir daug, daug malonių valandėlių juose pritirti, o labai retai giliai atsidusti, jei be to jau negalimas žmogaus gyvenimas šiame pasauly.

Pr. *J. Maironis*

1929.XII.20
Kaunas

5

Kaunas, 1930 m. gruodžio 20 d.

1930.XII.20

Malonioji P-le Uršule!

Kiek kartų gaunu Tamstos brangų laiškelį, tiek kartų man sąžinė ima išmėtinėti: taip daug matau iš p-lės Uršulės man sim-

patijos ir nuoširdumo, o aš toks negeras; tik retkarčiais trumpai tepaslenku keletą žodžių per platų okeaną persiųsti. Juk nepasakysiu, kad čia būtų kalta vien laiko stoka. Teisinuosi, kad mano amžiuje žmonės abelnai sunkūs, nepaslankūs, apsileidę. Be to, ir prancūzų priežodis gerai sako: l' absent toujours perdu! [1] Kad bent maloni P-lė Uršulė šiais Vytauto D. metais būtų teikusi mūsų tarpe apsilankyti Lietuvoje; pasimačius ir arčiau susipažinus, daugiau reališkesni atsiminimai ir ryšiai būtų gyviau užsimezgę! Kas jaunas, tam šviečia viltis, o man gal netolimas siūlo galas: neteks nė pamatyti savo simpatijos.

Šv. Kalėdų ir N. metų sulaukus, daug, daug laimės nuoširdžiais linkėjimais siunčia per platų vandenyną labai palankus

Maironis

[1] Nesantysis visada pralaimi! *(pranc.)*

MARCELEI MAČIULYTEI

Vildungenas, 1928 m. rugpjūčio 13 d.

Bad Wildungen [1], den rugpjūčio 13, 1928

Miela Sesute,

Vakar jaučiausi kaip iš kalėjimo paleistas: mat gydytojas, antrą kartą pas jį nuėjus, išėmė knatą, arba gutaperčinę triūbelę, iš padarytos per operaciją žaizdos, o ją įstatė žemiau be kraujo, nors skaudėjo, kad vanduo iš pūslės ne per viršų kaip pirma, bet per apačią eitų. Po tos operacijos reikėjo augštinelka gulėti bemaž be judėjimo tris dienas ir naktis. Vakar leido atsikelti. Buvusioji žaizda kaip ir užsitraukė, tik dar oda neužaugo. Šiandieną ją užlipdė plėstru ir leido eiti į vonią, kurioje nusimazgojau nuo 7 savaičių nešvarumų. Pp. Baronai, man gulint, visokiais būdais stengėsi palengvinti mano vargą; nešiojo slyvus, grūšes, gėles, valgydino ir visus patarnavimus atlikinėjo; labai geros širdies žmonės; nežinau, kaip atsimokėsiu. Vakar vaikščioti gydytojas dar nebuvo leidęs: nors sekmadienis, bet pp. Baronai neleido eiti nors sumos išklausyti, kad nepakenktų. Šiandieną vėl buvau pas gydytoją, vakare vėl liepė ateiti, mat pūslės kaklo uždegimas, kurs neleidžia visam vandeniui išeiti;

reikia per įstatytą triūbelę leisti; tas labai erzina ir skauda, nors trumpai. Sako, su laiku vis mažiau užsilaikys, ir ant galo nereikėsią jokios pagalbos, bet ar greit tas įvyks ir pūslė pasveiks, negalima iš kalno pasakyti; bet vis dėlto liga išgydoma be kruvinos operacijos. Kraujo iš pūslės daugiau nesirodo. Dabar galiu vaikščioti ir pats eisiu prie šaltinio vandens gerti; pirma pp. Baronai nešiojo. Tiktai pirma gydytojas buvo liepęs gerti į dieną 5 stiklines, o dabar kaip tyčia didelį jaučiu troškimą, o gerti tuo tarpu leista į dieną tik tris stiklines; turbūt kad per daug pūslės neapsunkinti, o čia dar vakarais nieko neduoda skysto, tik iš ryto kava; vakare valgis iš 3 dalykų, o pietūs iš keturių valgių: zupa, žuvis, mėsa ir saldus valgis. Oras pas mus pakenčiamas: bent kiek palynoja ir vėl išsigiedrija; nuo ryto vandens gerti einame septintą valandą, pusiau aštuntos jau muzika griežia; tai be ploščiaus bent kiek šaltoka, bet paskui dieną su vienu surdotu. Kunigų matyt daug, bet vis nepažįstami vokiečiai. Šiandieną buvome po pietų nuėję į bažnyčią; nedidelė, bet švari; trys altoriai; prie didžiųjų durų iškabinta perspėjimas moterims: kurių suknelė lig kelienų, krūtinė plika ar plikos rankos iki pažastų, toms neduodama komunijos aplenkiant ir neklausoma išpažinties. Ant sienų keletas pareiškimų, kad Wildungene išsigydę ir taria Dievui ačiū už malonę.

Miestelis ne per didelis, bet labai švarus, gražiausių gėlių gazonai, ant vandens prūdo mačiau vandeninių lelijų ne tik geltonų, baltų, bet ir raudonų. Gatvėse nėra bruko, tik visur išmeksfaltuota kaip Kaune prieš miesto sodą gabalėlis.

Primink kun. prokuratoriui, kad kaip nors sugautų žydelį, kurs mano kabineto sienas atnaujintų; tegul padaro man tą malonumą, kad rasčiau viską jau išdžiūvus.

Sveikinu ir bučiuoju visus pažįstamus: Marcinkius, Lipčius, Eidrigevičienę-Buivenienę, Prokuratorių, šeimininkę, Balčiūnienę, Virkučius ir taip pat Adelę, kuri mačiau gailėjos man išvažiuojant, ir visus kitus, ką teks sutikti ir mane minėti

Bučiuoju Pr. *J. Maironis*

Autografas LTSR literatūros muziejuje (inv. Nr. 9435). Laiškas rašytas ant firminio „Bristolio" viešbučio lapo.

Maironio sesuo Marcelė Mačiulytė (1864—1958) nuo 1910 m. gyveno kartu su Maironiu Kaune ir šeimininkavo jo namuose.

[1] Bad Wildungen, den — spausdinti firminio lapo žodžiai.

DOKUMENTAI

Lietuvos archyvuose ir bibliotekose yra nemaža su Maironio gyvenimu, studijomis, pedagoginiu, visuomeniniu ir kultūriniu darbu susijusių dokumentų. Jų esama ir už Lietuvos ribų — Leningrade, Kijeve.

Dokumentai, rašyti iki 1917 m., laikomi Lietuvos TSR centriniame valstybiniame istorijos archyve. Jie teikia žinių apie Maironio senelių ir tėvų gyvenamą vietą, turtą, šeimą; yra poeto gimimo metrikų nuorašas, duomenų apie jo mokymąsi Kauno gimnazijoje, 1883 m. rugpjūčio 9 d. Vilniaus generalgubernatoriaus leidimas stoti į Varšuvos universitetą (f. 378^{b}/s, b. 230, l. 146). Keletas dokumentų susiję su Maironio mokymusi Kauno dvasinėje seminarijoje (žinios apie 1884—1885 ir 1887—1888 mokslo metais laikytus egzaminus, baigimo atestatas) ir Peterburgo dvasinėje akademijoje (atestatas ir kt.). Šiame archyve yra jo darbą Kauno dvasinėje seminarijoje bei Peterburgo dvasinėje akademijoje liečiančių dokumentų (paskyrimai pareigoms, tarnybinis formuliaras), taip pat dokumentų apie rektoriavimą nuo 1909 m. Kauno dvasinėje seminarijoje (pasirašyti raštai, iliustruojantys administracinę veiklą, rektoriui mokami atlyginimai; f. 669, ap. 3, b. 3317, l. 21, 31, 56).

Šiame archyve saugoma Raseinių apskrities Gudelių kaimo valstiečio Kazimiero Šimkaus byla dėl lietuviškų knygų (f. 446, ap. 2, b. 1670). Jo namuose 1898 m. liepos mėn. policija surado keletą lietuviškų knygelių, tarp kurių buvo ir St. Garnio (Maironio) poema „Tarp skausmų į garbę" (Tilžė, 1895). 1899 m. gruodžio 22 d. Raseinių policija knygų savininką areštavo ir užvedė bylą. Tarp dokumentų yra poemos ištraukų vertimai į rusų kalbą (l. 52—65).

Gausu Maironį liečiančios medžiagos Lietuvos TSR centriniame valstybiniame archyve. Čia yra žinių apie seminarijoje jo dėstytus dalykus. Reikšmingas šiuo atžvilgiu rektoriaus patvirtintas 1923—1924 mokslo metų paskaitų tvarkaraštis, iš kurio matome, kad Maironis parengiamuose teologijos kursuose dėstė „Lietuvos istoriją" (8 val.) ir „Pasaulinę literatūrą" (4 val.), o bendrajame teologijos skyriuje („ruože"), IV kurse, moralinę teologiją (f. 631, ap. 12, b. 331, l. 213). Vienas kitas dokumentas iliustruoja vadovavimo seminarijai problemas.

Nuo 1922 m. Maironis dirbo Lietuvos universitete. Jis buvo įtrauktas į mokomojo personalo branduolį, vadovavo Teologijos fakulteto steigimo komisijai, nuo 1922 m. vasario 16 iki kovo 13 d. buvo dekanu. Archyve yra jo sudarytas fakulteto mokymo planas — pagal jį imta dėstyti 1922 m. Plane išvardytos disciplinos, nurodytas valandų skaičius, profesorių pareigos, seminarinėms bibliotekoms reikalingos lėšos (f. 631, ap. 12, b. 331, l. 186). Vienas svarbiausių pradėjusio veikti fakulteto dekano uždavinių buvo sukomplektuoti dėstytojus. Yra Maironio raštas universiteto dekanų tarybai (1922.III.10) su siūlomų profesorių pavardėmis, jų darbų sąrašais (f. 391, ap. 4, b. 774, l. 4, 7). Greitai nuo dekano pareigų Maironis atsisakė, pasiliko tik profesorium katedros vedėju,

kuriuo buvo nuo 1922 m. vasario 16 d. iki mirties, visą laiką dėstydamas moralinės teologijos kursą. Archyve yra Maironio autobiografijos, tarnybos lapai, prašymai, pranešimai, jį liečiantys vyriausybės ir universiteto administracijos įsakymai, duomenų apie dėstytus kursus — paskaitų tvarkaraščiai, profesoriaus paraiškos dekanatui dėl numatomų skaityti kursų ir valandų skaičiaus.

Studijų eigą Teologijos skyriuje iš pat pradžios nustatė Maironis. Jos vyko dviem ciklais, vadinamais „ruožais": bendruoju ir specialiuoju. Į bendrąjį buvo priimami baigusieji dvasinės seminarijos keturis kursus. Čia teologija buvo studijuojama šešis semestrus. Juos išėję galėjo gauti studijų baigimo diplomą, bet dar neturėjo teisės įgyti mokslo laipsnį. Toji teisė suteikta specialiajam „ruožui". Šiame etape studijas galėjo tęsti tik baigusieji bendrąjį „ruožą". Čia buvo numatoma specializacija, su dviem doktoratais — teologijos bei bažnyčios teisės ir istorijos (f. 631, ap. 13, b. 155, l. 326).

Be moralinės teologijos, kitų dalykų Maironis dėstė nedaug: 1924 m. pavasario semestre — speckursą „K. Donelaičio kūryba ir lietuvių poetai pirmosios XIX a. pusės" — po 2 val. per savaitę (žr. 1924 metų pavasario semestro paskaitų apžvalga.— K., 1924.— P. 6). Paskutinis Maironio kursas universitete, įtrauktas į 1932 m. pavasario semestro filosofijos skyriaus tvarkaraštį, buvo lietuvių literatūros istorija — po 1 val. savaitėje (f. 631, ap. 12, b. 331, l. 238).

Maironio dalyvavimą Teologijos-filosofijos fakulteto darbe apibūdina posėdžių protokolai, iš kurių aiškėja profesoriaus vaidmuo svarstant iškilusius pedagogikos ir mokslo klausimus. Pirmasis posėdis įvyko 1922 m. vasario 20 d. Maironio, fakulteto dekano, bute. Dalyvavo fakulteto „branduolio" nariai K. Šaulys, P. Būčys ir B. Čėsnys. Svarstyta Lietuvos universiteto statuto, Teologijos-filosofijos fakulteto skyrių, kandidatų į profesorius, numatomų disciplinų (mokymo plano) ir kiti klausimai (CVA, f. 631, ap. 13, b. 155, l. 334). Kitame, kovo 29 d., posėdyje svarstyta fakulteto „metodologinių" seminarų bibliotekų aprūpinimas literatūra. Kiekvienas profesorius buvo įpareigotas per 3 dienas pateikti Maironiui reikiamų knygų sąrašą (ten pat, l. 332). Maironis buvo išrinktas į fakulteto komisiją ryšiams su Vatikanu palaikyti (ten pat, l. 279). Maironiui teko dalyvauti fakulteto tarybos skiriamose komisijose nustatant bendradarbių V. Mykolaičio, J. Vaitkevičiaus (ten pat, l. 292), K. Šaulio (ten pat, ap. 12, b. 399, l. 25) ir kitur dirbančių (J. Staugaičio, ten pat, ap. 13, b. 155, l. 312, 322) mokslines kvalifikacijas. 1927 m. gruodžio 17 d. fakulteto taryboje kunigui iš Latvijos B. Valpitrui ginant „80 tezių iš stambesniųjų teologijos šakų", Maironis buvo oponentu. Tą pačią dieną B. Valpitras apgynė disertaciją „Apologetinis elementas François Copée raštuose" (ten pat, l. 113). Maironis buvo paskirtas į komisiją P. Malakauskio veikalo „Moterystės teisės" 1-ojo tomo 2-osios knygos įvertinimui (ten pat, l. 259). 1932 m. gegužės 11 d. įvyko paskutinis Teologijos-filosofijos fakulteto teologijos skyriaus posėdis, kuriame dalyvavo Maironis (ten pat, l. 352). Apie kitus posėdžiuose svarstytus dalykus detaliau žr. dokumentų publikacijose.

Minėtame archyve yra kompozitoriaus J. Tallat-Kelpšos raštas (1928.IV.11) ministrui pirmininkui A. Voldemarui, pranešantis apie numatomą parašyti operą, kuriai siužetas imamas iš XIII a. lietuvių gyvenimo. Opera, anot kompozitoriaus, „vaizduoja lietuvių šeimyninį gyvenimą, jų santykius su vokiečiais ir tikybinę kovą". J. Tallat-Kelpša nurodė, kad libretą jai apsiėmė parašyti Maironis. Dalį teksto jau esąs parašęs ir įteikęs (f. 923, ap. 1, b. 567, l. 229).

Tame pat archyve esama dokumentų (vienas kitas skelbiamas), susijusių su Maironio mirtimi: pranešimai apie mirtį ir laidotuves, užuojautos. Daug do-

kumentų, liečiančių poeto muziejaus įrengimą ir antkapinio paminklo statymą. Archyve saugoma jo atminimo įamžinimo reikalus sprendžiančių raštų byla (f. 391, ap. 4, b. 1745, l. 1—44). Joje yra Tautosakos archyvo, kuris buvo įsikūręs Maironio namuose ir juos globojo, vedėjo J. Balio „Paaiškinimai dėl Maironio muziejaus". Tai atsakymas į „XX amžiuje" (1936, Nr. 40) paskelbtą straipsnį apie šį muziejų. J. Balio „Paaiškinimų" pagrindu buvo parengtas raštas „Dėl Maironio kapo ir muziejaus" (skelbiamas). Byloje taip pat yra pluoštas dokumentų apie antkapio statymą: sutartis su rangovu K. Urbu, dokumentai dėl poeto bareljefo sukūrimo, Švietimo ministerijos specialių mokyklų inspektoriaus inž. A. Mikalausko 1937 m. pabaigoje rašyta paminklo statymo istorija (minima, kad bareljefą sukūrė skulptorius B. Bučas). Darbas buvo baigtas 1937 m. gegužės 31 d., speciali komisija paminklą priėmė lapkričio 10 d. (protokolas skelbiamas).

1939 m. lapkričio 15 d. įvyko pasitarimas dėl Maironio muziejaus (protokolas skelbiamas), tų metų gruodžio mėn. Švietimo ministerija ir poeto sesuo sudarė sutartį dėl buvusio Maironio buto išnuomojimo muziejui (400 litų mėnesiui). 1940 m. gegužės 17 d. Švietimo ministras K. Jokantas patvirtino Maironio muziejaus globos komitetą. Jo pirmininkas buvo poeto testamento vykdytojas P. Penkauskas, nariai — giminaitis M. Lipčius, J. Ambrazevičius ir P. Galaunė (f. 391, ap. 8, b. 345, l. 363).

Su Maironiu susijusių dokumentų yra Lietuvos TSR centriniame valstybiniame literatūros ir meno archyve (Žemaičių vyskupijos kurijos raštas dėl Maironio atstovavimo rengiant bažnytinio meno muziejų), Mokslų Akademijos Centrinėje bibliotekoje (buvusio Maironio studento Juozo Jaruševičiaus moralinės teologijos paskaitų užrašai nuo 1929 m. rudens iki 1931 m. rudens semestro — keturi stori sąsiuviniai — iš viso 377 lapai; f. 9—3545), Valstybinėje M. Mažvydo bibliotekoje (V. Krėvės laiškas Maironiui), Lietuvos TSR literatūros muziejaus Kaune archyve (Mokslų Akademijos prezidento V. Krėvės įsakymas, kuriuo nuo 1941 m. gegužės 20 d. Maironio muziejaus vedėju skiriamas B. Brazdžionis; f. 3, ap. 3, sg. v. 1).

Kijevo miesto valstybiniame archyve yra Maironio studijas Šv. Vladimiro universitete liečiančių dokumentų (f. 16, ap. 369, b. 3, l. 50—54 a). Tai pareiškimai rektoriui, prašant priimti į universitetą ir atleisti iš jo (vertimus į lietuvių kalbą paskelbė A. Nepokupnas), rektoriaus ir Kijevo policmeisterio susirašinėjimas (1884 m. sausio 20 ir 21 d.), liudijimas, kad studijuodamas Maironis „buvo gero elgesio", atžymos apie jo atsiskaitymą su universitetu.

Dokumentų apie Maironio studijas Peterburgo dvasinėje akademijoje yra Leningrado valstybiniame istorijos archyve. Tarp jų egzaminų pažymiai, pažymos apie I laipsnio teologijos kandidato vardo pripažinimą, teologijos magistro vardo patvirtinimą 1892 m. rugpjūčio 18 d., referatą (disertaciją) iš rusų literatūros „A. V. Kolcovo poezija" (f. 46, ap. 1, Nr. 930, l. 79, 84; Nr. 955, l. 11—12). Šiuos dokumentus surado ir knygoje „Maironis" panaudojo V. Zaborskaitė.

Šiame tome skelbiama pluoštas dokumentų, liečiančių visus Maironio gyvenimo ir veiklos tarpsnius. Dokumentai sugrupuojami keliais skyreliais: „Gimimo metrika", „Mokslo metai", „Darbas dvasinėse mokyklose", „Mokytojų seminarijoje", „Kauno universiteto profesorius", „Mirtis ir atminimo įamžinimas". Dokumentų skyriaus pabaigoje dedama publikacija „Maironio dedikaciniai įrašai".

GIMIMO METRIKA

№	Числа		Когда, где, кем и кто, одною ли водою или со всеми обрядами таинства окрещен?	Каких родителей и где именно родился?	Кто именно были Восприемниками и Присутствующими?
	Рождения	Крещения			
183 Мачюлов	21	28	Тысяча восемьсот шестьдесят второго года октября двадцать осмого дня в Бетигольском РК приходском костеле окрещен младенец именем Ян кс. Шредерсем со всеми обрядами Таинства.	Крестьян Александра и Анны из Курмовских Мачюлов, законных супругов сын родившийся 21 октября сего года того-же прихода в Пасандрове.	Восприемниками были крестьяне Францишек Курмовский с Марияною Островскою девицею.

Išrašas iš Betygalos parapijos 1862 m. krikšto metrikų.— CVIA, f. 169, ap. 1, b. 1367, l. 24.

Lietuvos TSR CVA esantis Maironio gimimo metrikos išrašas, darytas 1873 m. liepos 31 d. (f. 1671, ap. 4, b. 170, l. 557), klaidingai nurodo poeto gimimo metus (1863), be to, skirtingai čia rašoma jo tėvo pavardė (Мацулевич).

Mokslo metai

1

СВИДЕТЕЛЬСТВО

Дано сие Ковенской губернии и уезда 1-о мирового участка от Бетигольского Волостного Правления на основании приговора крестьян Бетигольской волости Новиникского сельского общества, 30 Июня 1873 года состоявшагося, в том, что крестьянин того же общества *Иван Александров Мацулевич*, родившийся после 10-й народной переписи и имеющий ныне от роду 10 лет, вышеозначенным приговором общества уволен для обучения в нисших и высших учебных заведениях до окончания полно-

го курса наук, что за введением его по наступлении новой II-й переписи в оклад общество приняло на себя обязанность платежа за Мацулевича всех казенных повинностей чрез все время пребывания его в учебных заведениях и что по этому на вступление Мацулевича в учебные заведения со стороны общества и Волостного Правления никакого препятствия неимеется. В чем за надлежащим подписанием и приложением печати свидетельствуется. М. Бетигола. Июля 5 дня 1873 года.

Волостной Старшина *Владислав Тышкевич*

Староста Бетигольс. сел. общ. *Антон Мачулис*

Волостной писарь (parašas)

CVA, f. 1671, ap. 4, b. 170, l. 558.

2

АТТЕСТАТ ЗРЕЛОСТИ

Дан сей *крестьянину Мацулевичу Ивану* вероисповедания *Р. Католического* родившемуся *октября 21 дня 1863 года* в *Ковенской губернии* обучавшемуся *в Ковенской гимназии десять лет* и пробывшему в VIII классе *один* год, в том

Во первых, что на основании наблюдений за все время обучения его *в Ковенской* гимназии поведение его вообще было *отличное* исправность в посещении уроков, а также в исполнении письменных работ *примерная* прилежание *отличное* и любознательность *значительная* и во вторых, что он обнаружил нижеследующие познания:

	Отметки, выставленные в Педагогическом Совете на основании § 45 правил об испытаниях	Отметки, выставленные на испытании происходившем в *мае* дни *июне* месяцев 1883 г.
В Законе Божием	— *4 (четыре)*	*5 (пять)*
„ Русском языке и словесн.	— *4 (четыре)*	*4 (четыре)*
„ Логике	— *4 (четыре)*	
„ Латинском языке	— *4 (четыре)*	*3 (три)*

,, Греческом языке	— *3 (три)*	*3 (три)*
,, Математике	— *4 (четыре)*	*4 (четыре)*
,, Физике и математической географии	— *3 (три)*	
,, Кратком естествоведении	— *4 (четыре)*	
,, Истории	— *4 (четыре)*	*4 (четыре)*
,, Географии	— *4 (четыре)*	
,, Немецком языке	—	
,, Французском языке	— *4 (четыре)*	

На основании чего и выдан ему сей аттестат зрелости, предоставляющий ему все права, обозначенные в §§ 130—132 Высочайше утвержденнаго 30 Июля 1871 года Устава гимназий и прогимназий Г. Ковно. Июня *13* дня 188*3* года.

Директора Гимназии (parašas)

(mokytojų parašai)

Секретарь Педагогического Совета (parašas)

CVA, f. 1671, ap. 4, b. 170, l. 556.

3

ЕГО ПРЕВОСХОДИТЕЛЬСТВУ ГОСПОДИНУ РЕКТОРУ ИМПЕРАТОРСКОГО КИЕВСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

От крестьянина Ивана Александрова Мацулевича

ПРОШЕНИЕ

Желая для продолжения образования поступить в Киевский Университет, имею честь покорнейше просить Ваше Превосходительство сделать зависящее распоряжение о принятии меня на первый курс историко-филологического факультета на основании прилагаемых при сем документов вместе с ко-

пиями с оных: 1) аттестата зрелости, 2) метрического свидетельства о времени рождения и крещения, 3) увольнительного свидетельства от общества, 4) свидетельства о привитии оспы.

При сем, на основании § 100 Высочайше утвержденного Устава Императорских Российских Университетов, обязуюсь во все время пребывания моего в Университете подчиняться правилам и постановлениям университетов.

Иван Александров Мацулевич

Место жительства просителя
Ковенской Губ. Ковенск. уезда
Бетигольской Волости дер. Берноты

Июля 11 дня 1883 дня [1].

Kijevo miesto archyvas, f. 16, ap. 369, b. 3, l. 54.
Įrašai: Зачислен (?) на I ку. Ист. Фил. (parašas); представ. паспорт, свидетельства о воинской повинности; родился в 1863 году; Документы получил (tolesnis žodis užteptas) в полиции *Мацулевич*.

[1] Turėtų būti: года.

4

ЕГО ПРЕВОСХОДИТЕЛЬСТВУ ГОСПОДИНУ РЕКТОРУ УНИВЕРСИТЕТА СВ. ВЛАДИМИРА

Студента историко-филологич. факультета первого курса Ивана Александрова Мацулевича

ПРОШЕНИЕ

Не будучи в состоянии далее продолжать своего образования в вверенном вам Университете, имею честь просить Ваше Превосходительство сделать распоряжение выдать мне мои документы, вверенные вам.

И. Мацулевич

г. Киев
19 Января 1884 г.

Ten pat, l. 50.

Įrašai: Уволен 20 Янв. 1884 г. фил. I кур.; По Студ. Отделу долгов нет. 19 Января 1884 г. (parašas); По Университетской библиотеке долгов нет. 19 Января 1884 г. (parašas)

Prašymų vertimai į lietuvių kalbą paskelbti A. Nepokupno knygoje „Baltai slavų giminaičiai" (V., 1983.— P. 87).

5

КВИТАНЦИЯ

№ 127 | 1884 года Янв. 19-о дня от г. Мацулевича Ивана поступило в Кассу Императорского Университета Св. Владимира за увольнительное из Университета один руб. серебром.

Казначей (parašas)

Ten pat, l. 54[a].

6

М. Н. П.
Ректор
Императорского
Университета
Св. Владимира
Киев
20 Января 1884 года
№ 104

ГОСПОДИНУ КИЕВСКОМУ
ПОЛИЦИЙМЕЙСТЕРУ

Имею честь препроводить при сем к Вашему Высокоблагородию на обороте поименованные документы для вручения таковых по принадлежности бывшему студенту Ивану *Мацулевичу*.

Имею честь покорнейше просить Ваше Высокоблагородие истребовать от г. Мацулевича матрикул и входной билет препроводить таковые в универс.

Опись документов:

1) Метрическое свидетельство о рождении и крещении за № 182/61.
2) Документ о происхождении Свидетельство за № 308.
3) О гимназических науках аттестат зрел. за № 7.
4) Свид. о привитии оспы от 30 Июля 1873 г.
5) Паспорт на жительство [?] за № 211.
6) Свид. о быт. в Универ. Св. Влад. за № 103.

Ten pat, l. 51.

7

Министерство
Внутренних Дел
Киевский
полицийместер
Часть Секр.
Января 21 дня 1884 г.
№ 195
г. Киев

ГОСПОДИНУ РЕКТОРУ КИЕВСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

Вследствие отзыва Вашего Превосходительства от 20 сего Января за № 104, честь имею препроводить при сем отобранные от бывшего студента Университета, Ивана Мацулевича, при вручении документов, матрикул за № 458, и входный билет на лекции за № 148.

Полицийместер (parašas)

Ten pat, l. 52.

8

СВИДЕТЕЛЬСТВО

Предъявитель сего *Иван Александрович Мацулевич, Римско-католическаго исповедания с аттестатом зрелости Ковенской гимназии в Августе 1883 года* поступил в число студентов ИМПЕРАТОРСКАГО Университета Св. Владимира *на Историко-филологический факультет, слушал лекции 1 курса в течении 1-й половины 1883/4 учебного года, а ныне уволен из Университета по прошению.*

Во время пребывания в Университете Св. Владимира *г. Мацулевич* был *хорошаго* поведения. Но как он, *не* выслушав пол*наго* курса не удостоен ученой степени или звания, то на него и не распространяются права и преимущества, предоставленные лицам, окончившим курс университетского учения с ученою степенью или званием. В удостоверение изложенного выдано сие свидетельство *г. Мацулевичу* за надлежащею подписью и с приложением университетской печати. Киев, *Января 29* дня 188*4* года.

Ректор ИМПЕРАТОРСКАГО
Университета Св. Владимира (parašas)

Секретарь по студенч. делам (parašas)

CVA, f. 1671, ap. 4, b. 170, l. 555.

9

СВИДЕТЕЛЬСТВО

Дано сие *крестьянину Ивану Александрову Мацулевичу, вследствие прошения его, для представления при поступлении в Ковенскую Римско-Католическую Семинарию* в том, что за время жительства его в г. Киеве с *первого Сентября 1883-го* года по настоящее время, в делах Киевской Полиции о нем никаких неблагоприятных сведений нет. В чем подписом и печатью удостоверяю *Апреля 2-го* дня 188*4* года. Гербовый сбор оплочен.

Киевский Полицийместер (parašas)

CVA, f. 1671, ap. 4, b. 170, l. 559.

10

М. В. Д.
Бетигольское
Волостное
Правление
1-го мирового участка
Ковенского уезда
Ковенской губернии
Мая 8 дня *1884* г.
№ *490*
М. Бетигола
Почтов. станция
Эйрагола

УДОСТОВЕРЕНИЕ

Бетигольское Волостное Правление с приложением печати удостоверяет, что предъявитель сего б. воспитанник Киевского Университета Иван Александрович *Мацюлис* или *Мацюлевич* действительно состоит приписан для исполнения воинской повинности в настоящем 1884 году к 3му призывному участку Ковенского уезда, который показан по призывному списку Бетигольской волости под № 33, в том подписом свидетельствуется.

Волостной Старшина *Кемзура*

Волостной писарь (parašas)

CVA, f. 1671, ap. 4, b. 170, l. 560.

11

АТТЕСТАТ

Предъявитель сего *Мацулевич* Иван Александров, из крестьян, поступил воспитанником Тельшевской Римско-Католической Семинарии с разрешения Гражданского начальства от 30 мая 1884 года за № 4229, последовавшего и состоя в ней по 26 Июня сего 1888 года окончил полный курс Семинарского учения. В слушанных им предметах при отличных способностях оказал успехи отличные, поведения был отличного.

По сему и дан сей аттестат от Правления названной Семинарии за надлежащим подписанием и приложением казенной печати. г. Ковно. Июня 30 дня.

Ректор Семинарии Прелат *Рачковский*

Письмоводитель колежский Секретарь (parašas)

CVA, f. 1671, ap. 4, b. 170, l. 554.

12

М. В. Д.
Бетигольское
Волостное
Правление
1-го миравого участка
Ковенской губернии и уезда
10 Октября 1888 года
№ *938*
М. Бетигола
Почт. станция Эйрагола

УДОСТОВЕРЕНИЕ

Дано сие согласно просьбе крест. Ивана Александрова Мацюлевича в том, что как видно из призывного списка за 1884 год под № 33, то он Мацюлевич воспользовался льготою первого разряда как единственный у родителей сын. В чем подписом и приложением печати удостоверяет.

Волостной Старшина *Петрулевич*
Волостной Писарь (parašas)

CVA, f. 1671, ap. 4, b. 170, l. 561.

13

АТТЕСТАТ

Предъявитель сего *священник Иван Мацулевич,* поступив воспитанником Римско-Католической Духовной Академии на счет *Тельшевской р. к. Епархии 30 Августа 1888 года* и состоя в сей Академии по нижеписанное число, окончил полный курс учения. В слушанных им науках при *отличных* способностях оказал *отличные* успехи, поведения был *отличного* по разрядному списку присвоена ему степень *первая.* Сверх того *Мацулевич,* как выдержавший предписанные правилами о производстве в учение звания словесные и письменные испытания,

постановлением Академической конференции, состоявшимся *8* Июня *1891* года, удостоен степени Кандидата, а постановлением *8* Июня текущего года признан достойным степени Магистра Богословия. Во уверение чего и дан сей Аттестат от Правления Академии за надлежащим подписанием и с приложением казенной печати.

С.-Петербург Июня *9-го* дня *1892* года.

Ректор Академии, Епископ *Сымон*

и. д. Секретаря *Б. Буткевич*

CVA, f. 1671, ap. 4, b. 170, l. 553.

14

М. В. Д.
Правление
Императорской
Римско-Католической
Духовной Академии
19 Июня 1892 г.
№ *406*
С. Петербург

ЕГО ПРЕОСВЯЩЕНСТВУ
ТЕЛЬШЕВСКОМУ Р. К. ЕПИСКОПУ
МЕЧИСЛАВУ ПАЛЛЮЛИОНУ

В дополнение к отношению от 23 минувшого апреля за № 161 Правление Духовной Академии имеет честь препроводить к Вашему Преосвященству документы окончивших в нынешнем году полный курс науки в Академии воспитанников священников: Казимира *Гениса*, Иоанна *Мацулевича* и Константина *Ольшевского*, поименованные в прилагаемой при сем описи.

Ректор Академии
Епископ *Сымон*

и. д. Секретарь *Б. Буткевич*

Иоанна Мацулевича

1. Аттестат Тельшевской р. к. д. Семинарии от 30 Июня 1888 года за № 203.

2. Свидетельство Ректора Университета Св. Владимира от 20 Января 1884 г. за № 103.
3. Аттестат зрелости Ковенской Гимназии от 13 Июня 1883 г. за № 7.
4. Метрическая выпись от 31 Июля 1873 г. за № 182/61.
5. Свидетельство Бетигольского волостного Правления от 5 Июля 1873 г. за № 308.
6. Свидетельство Киевского Полицийместера от 2 Апреля 1884 года за № 44.
7. Удостоверение Бетигольского волостного Правления о приписке к призывному участку от 8 Мая 1884 г. за № 490.
8. Тоже от 10-го Октября 1888 г. за № 938 о предоставлении ему льготы 1 разряда.
9. Аттестат выданный Правлением Академии об окончании курса наук от 9 Июня 1892 г. за № 406.

CVA, f. 1671, ap. 4, b. 170, l. 602, 542.

Darbas dvasinėse mokyklose

1

ЕГО ПРЕОСВЯЩЕНСТВУ
ГОСПОДИНУ ТЕЛЬШЕВСКОМУ ИЛИ САМОГИТСКОМУ
ЕПАРХИАЛЬНОМУ ЕПИСКОПУ
ПАЛЛЮЛИОНУ [1]

ТЕЛЬШЕВСКОЙ ИЛИ САМОГИТСКОЙ КОНСИСТОРИИ

РАПОРТ

В исполнении предложения Вашего Преосвященства от 17 сего Августа за № 1631 Консистория имеет честь при сем представить формулярный список Магистра Богословия Ивана Мацулевича.

Ассесор Прелат *Воронович*

и. д. Секретарь (parašas)

Столоначальник (parašas)

№ 4823
2 Августа 1892 года
г. Ковно

CVA, f. 1671, ap. 4, b. 170, l. 566.

[1] Po šios eilutės laisvame tarpe kita ranka įrašyta:
Назначение Кс. Мацулевича преподавателем Семинарии с приложением формулярного списка и пояснением о проявлении согласия Ковенским Губернатором 12 Августа № 8/22 представлено на согласие Г. Министра В. Д. 17 Августа № 1623.

2

Ректор
Императорской
Римско-Католической
Духовной Академии.
11-го Ноября 1898 г.
№ *486*
С.-Петербург

ЕГО ВЫСОКОПРЕПОДОБИЮ,
АДЪЮНКТ-ПРОФЕССОРУ ИМПЕРАТОРСКОЙ Р. К. ДУХОВНОЙ АКАДЕМИИ, СВЯЩЕННИКУ ЙОАННУ МАЦУЛЕВИЧУ

Вследствие разрешения Его Высокопреосвященства Митрополита, данного мне от 10 тек. Ноября за № 2110, увольняя Ваше Высокопреподобие от должности помощника инспектора Академии и назначая Вас духовником оной, с оставлением адъюнкт-профессором, предлагаю Вам вступить в отправление Ваших новых обязанностей.

Ректор Академии,

Епископ *Недзялковский*

CVIA, f. 696, ap. 3, b. 178, l. 1.

3

Ректор
Императорской
Римско-Католической
Духовной Академии
1-го Сентября 1899 г.
№ *391*
С.-Петербург

ЕГО ВЫСОКОПРЕПОДОБИЮ
СВЯЩЕННИКУ ЙОАННУ МАЦУЛЕВИЧУ

Согласно моему представлению, предложением Г*на* Митрополита, от 6-го минувшего Июля за № 1290, Ваше Высокопреподобие назначены с 1-го Сентября текущаго года профессором по вновь учреждаемой в Академии с согласия Г*на* Министра Внутренних Дел кафедре Нравственного и Пастырского Богословия, с производством по таковой должности содержания в размере 1000 руб. в год.

Поставляя Вас о вышеизложенном в известность, предлагаю Вам вступить в отправление указанной должности.

Ректор Академии,

Епископ *Недзялковский*

CVIA, f. 696, ap. 3, b. 178, l. 2.

4

Ректор
Императорской
Римско-Католической
Духовной Академии.
7 Декабря 1901 г.
№ *600*
С.-Петербург

ЕГО ВЫСОКОПРЕПОДОБИЮ
ПРОФЕССОРУ ИМПЕРАТОРСКОЙ Р. К.
ДУХОВНОЙ АКАДЕМИИ,
СВЯЩЕННИКУ ЙОАННУ
МАЦУЛЕВИЧУ

Предложением Г. Могилевского Архиепископа Митрополита р. к. в Империи церквей, от 5 сего Декабря за № 3035, Ваше Высокопреподобие назначены временно и. д.

Инспектора вверенной мне Академии, с оставлением Профессором и с производством Вам положенного по штату содержания.

О вышеизложенном предлагаю Вам к исполнению.

Ректор Академии

Прелат *Лонгин Жарновецкий*

CVIA, f. 696, ap. 3, b. 178, l. 4.

5

Ректор
Императорской
Римско-Католической
Духовной Академии.
31-го Августа 1902 г.
№ *392*
С.-Петербург

ГОСПОДИНУ ВРЕМЕННО ИСПРАВЛЯЮЩЕМУ ДОЛЖНОСТЬ ИНСПЕКТОРА ДУХОВНОЙ АКАДЕМИИ И ПРОФЕССОРУ ОНОЙ, СВЯЩЕННИКУ ЙОАННУ МАЦУЛЕВИЧУ

Предложением Его Высокопреосвященства Митрополита, от 16 сего Августа за № 3165, Ваше Высокопреподобие утверждены, с 1-*го* б. Сентября, Инспектором Академии с оставлением Профессором оной.

О вышеизложенном поставляю Вас в известность.

Ректор Академии

Прелат *Лонгин Жарновецкий*

CVIA, f. 696, ap. 3, b. 178, l. 5.

6

Формулярный список о службе
Прелата Тельшевского или Самогитского Р.-К. Кафедрального
Капитула-Оффициала Тельшевской или Самогитской Р.-К. Духовной
Консистории кс. Иоанна Александровича Мацулевича.

Составлен 19 июля 1914 г.

Имена и прозвания	Из какого звания	Каких лет	Где, куда и чему обучался	Когда поступил в духовное звание? где, в какое время и какие исправлял духовные должности, получал награды и повышение в духовных чинах	Год	Месяц и число	Не был ли в штрафах, под судом, и если был, то за что именно, когда и чем дело кончено	Сколько получает жалованья или годового содержания	Способен ли впредь к исправлению должностей
Иоанн Александрович МАЦУЛЕВИЧ	Крестьянского	51	Ковенскую гимназию окончил в 1883 г. Пробыл один год в Киевском университете на филологическом факультете. В 1884 г. вступил в Тельшевскую Р.-К. Духовную Семинарию; про-	Вступил в духовное звание	1886	Дек. 20	Не был	Как Ректор Семинарии в год получает 450 р., как преподаватель нравственного и пастырского Богословия 175 р., как Прелат Капитула 250 р. и как Оффициал Консистории 250 р. Кроме того выслуженного в Ака-	
				Посвящен в священники	1891	Июня 24			
				Назначен преподавателем Догматического Богословия и Катехизиса в Тельшевской или Самогитской Р.-К. Духовной Семинарии	1892				

был в ней 4 года. В 1888 г. был послан в Р.-К. Духовную Академию в С.-Петербург; окончил ее в 1892 г. со степенью Магистра Богословия. В 1904 г. за печатанный труд удостоен степени Доктора Богословия в С.-Петербургской Р.-К. Духовной Академии.	Профессором С.-Петербургской Р.-К. Духовной Академии	1894 1894	демии пенсиона получает 750 р.
	Помощником инспектора ея ...		
	Духовником ..		
	Инспектором Академии		
	Ректором Тельшевской или Самогитской Р.-К. Духовной Семинарии	1898 1900 1909	
	Кроме того с 1904 по 1907 г. состоял Заседателем Р.-К. Духовной Коллегии в С.-Петербурге. В 1902 г. 4 декабря Митрополитом Болеславом Клопотовским удостоен звания почетного Могилевского Каноника. В 1904 г. 8 июня Епископом Мечиславом Паллюлионом причислен к Капитулу Самогитских Каноников,		

а в 1911 г. 3 июня Епископом Гаспером Цыртовтом назначен Прелатом того же Капитула	1911 3 июня
Епископом Каревичем 26 мая 1914 г. назначен Оффициалом Тельшевской Р.-К. Духовной Консистории, а с 1 июля 1914 г. временно Управляющим епархиею	1914 1 июля

Верно: Секретарь (parašas)

Сверял: Столоначальник (parašas)

Vertimas: Jono Mačiulio-Maironio tarnybos formuliaras / Parengė S. Gasparavičienė // Lietuvos archyvai.— 1988.— Nr. 1.— P. 23—26.

7

Rektor
Des Priesterseminars
Kowno

Žemaičių Seminarijos
Rektorius
Kaune
No 43
Sausio m. d. 18 1918

ŠVIESIAUSIAM ŽEMAIČIŲ VYSKUPUI
J. M. PRANCIŠKUI KAREVIČIUI

Šiuomi pranešu Šviesiausiam Vyskupui, kad nuo Liepos mėn. praeitų metų t. y. parsikėlus man iš Panevėžio apskričio į Kauno seminariją [1], aš negaunu iki šiol nuo Vokiečių laikinės valdžios savo algos, kaipo kapitulos sąnarys ir Konsistorijos Officjolas, 1300 rub. į metus, kurią algą imdavau nuo Rusų valdžios, kurią gaudavau ir nuo Vokiečių, gyvendamas Panevėžio apskrity. Ar neišrastų galima J. M. Švies. Vyskupas išreikalauti nuo Vokiečių valdžios man prigulinčios algos išmokėjimo.

Prel. *J. Maculevičius*

CVA, f. 1671, ap. 5, b. 654, l. 8.

Antspaudas: „Cancellaria Episcopi Samogitiensis.
19. Jan. 1918"

[1] Karo metais Kauno dvasinė seminarija buvo įsikūrusi Vašuokėnų dvare netoli Panevėžio.

8

Lietuvos Respublika
Žemaičių
Vyskupijos Kurija
Bažn. Turtų Valdymo
Taryba
1924 m. spalių m. 21 d.
No 4411
Kaunas

PONUI ŠVIETIMO MINISTRUI

Kaune

Kurija turi garbės pranešti P. Ministeriui, kad bažnytinio meno skyrių rengiant M. K. Čiurlionies vardo Galerijoje ir Valstybės Muziejuje Kuriją atstovauti yra prašytas Dvas. Žemaičių Seminarijos Rektorius Pral. Maironis-Mačiulis.

Vyskupas *J. Skvireckas*
Generalvikaras

Vice-Kancleris (parašas)

CVL MA, f. 93, ap. 1, b. 4, l. 1.

Nuorašas

Lietuvos Respublika
Dv. Žemaičių Seminarijos
Rektorius
1927 m. birželio m. 3 d.
Nr. 700

JO EKSCELENCIJAI
KAUNO METROPOLIJOS
ARKIVYSKUPUI

PAREIŠKIMAS

Šiuomi turiu garbės prašyti Jūsų Ekscelencijos paliuosuoti mane nuo Seminarijos rektoriaus pareigų, paliekant man eiti tik profesoriaus priedermes, dėl sekančių priežasčių.

Viena, kad sulaukus 65 metų amžiaus ir baigus 35 metus profesoriauti, norėtųsi bent kiek atsikvėpti nuo sunkių ir atsakomingų rektoriaus pareigų; būdamas bent kiek liuosesnis, rasit, galėčiau dar šį tą parašyti.

Antra, ypač dėl to, kad pastarais metais iš Švietimo Ministerijos gaunu nemalonumų, net pasityčiojimo:

1) Net liaudininkams ir socialdemokratams stovint prie valdžios vairo nebuvo iš seminarijos reikalaujama visokių mokslo ir pedagogikos srity atskaitomybių, kaip kad šiemet reikalaujama, pasiremiant ne Valstybės įstatymais, tik ministro instrukcija, kadasai išleista mokytojų seminarijoms. Kunigų seminarija, kaip dvasinė mokykla, einant Bažnyčios kanonais, yra išimtinai savo dvasinės vyriausybės žinioje ir jurisdikcijoje; jai tik ir duoda iš savo mokslo ir doros srities atskaitomybę. Net rusų valdžia, duodama seminarijai šiokį tokį išlaikymą, vis dėlto gerbdavo dvasinės mokyklos autonomiją, nesikišdama į jos mokslo ir vidaus sritį.

2) Iš seminarijos sąmatos išbrauktos šiais metais visos 48 stipendijos, neturtingiems auklėtiniams nuo Mikalojaus I rusų caro laikų duodamos. Toks neteisėtas auklėtinių skriaudimas sukelia Valdžia nepasitenkinimą ne tik auklėtinių tarpe, bet ir platesnėje katalikiškoje visuomenėje; pertatai labai apsunkina rektoriaus uždavinį auklėti dvasinę jaunuomenę Valdžios pagarboje ir meilėje.

3) Negana to, už gegužės mėn. š. m. profesorių algų lape rektoriui už 8 pamokas ir už patį mokyklos vedimą, arba rektoriavimą, pasiremiant Ministrų Kabineto nutarimu, mėnesinis atly-

ginimas suredukuotas į 187 litus 50 centų; kadangi kiekvienas seminarijos profesorius už 8 savaitines pamokas gauna į mėnesį 18 l. 50 c.×8=150 litų, tai už patį rektoriavimą rektoriui belieka 37 litai 50 c. Tokį atlyginimą skaitau vien pasityčiojimu ir, manau, vargiai koks profesorius panorės virš mokytojavimo pareigų prisiimti už tokį atlyginimą dar sunkių ir atsakomingų rektoriaus pareigų. Galima, be abejo, esant reikalui, tėvynės labui dirbti ir visai be atlyginimo, ir Maironiui, rodos, tėvynė negalėtų daryti čia priekaištų. Bet kai šiandien ta tėvynė visiems už darbą atlygina, nematau pamato, kodėl seminarijos rektorius eitų savo pareigas už 37 litus 50 centų į mėnesį, kuomet toje pačioje seminarijoje, neskaitant atskiro atlyginimo už pamokas, dvas. tėvas gauna dar 450 litų, inspektorius 225 l., prefektas 150 l., bibliotiekarius 75 l.

Iki šiolei Švietimo Ministerijos nustatytąja sąmata aš rektoriavau už 187 l. 50 c., plius už 8 pamokas 150 l.; nors tai ne koks buvo atlyginimas, bet tylėjau, nesiskųsdamas; dabar įsakyta ir tą menką atlyginimą, kaip perimtą, grąžinti už praeitus mėnesius. Prisipažįstu, man ne tiek svarbu pats materialinis atlyginimas už darbą, kiek skaudu seminarijos rektoriaus pareigų toks nevertinimas ir pažeminimas.

Dėl virš nurodytų priežasčių ir prašau Jūsų Ekscelencijos paleisti mane nuo rektoriavimo, vis dėlto paliekant eiti profesoriaus pareigas seminarijoje ir teologijos fakultete, kad turėčiau pragyvenimo šaltinį, nes ir tą pensioną 600 rs., kurį buvau ištarnavęs Petrapilio Dv. Akademijoje ir kurį man ir rusų valdžia prieš karą ir vokiečių okupacinė valdžia karo metu, apart mėnesinės algos, mokėdavo, nepriklausomoji tėvynė atsisakė mokėti.

(pas.) Pral. *J. Maironis-Mačiulis*
Dv. Seminarijos Rektorius.

Šis nuorašas originalui atatinka.
Kaunas, 1927 m. rugsėjo 19 d. Nr. 2772.

Dr. *St. Ūsoris*
Metropolito Sekretorius

Antspaudas: „Metropolito Kanceliarija Kaune".

CVA, f. 391, ap. 4, b. 451, l. 38.

10

Lietuvos Respublika
Švietimo Ministeris
Nr. 8151

Kaunas, 1927 m. Birželio mėn. 25 d.

PONUI MINISTERIUI PIRMININKUI

1926 m. gruodžio mėn. 23 d. Ministerių Kabineto nutarimu už antraeiles pareigas leidžiama mokėti tik 1/4 dalis antraeilės tarnybos pagrindinės algos. Šiuo nutarimu Žemaičių kunigų seminarijos rektoriui pral. *Maironiui-Mačiuliui Jonui*, kurio pirmaeilės pareigos yra Lietuvos Universiteto profesoriaus pareigos, tenka atlyginimo tik 150 litų mėnesiui.

Švietimo Ministerija, turėdama galvoje pral. J. Maironio-Mačiulio nuopelnus lietuvių tautai ir kad vargu bau rasis tinkamesnis toms pareigoms asmuo, prašo *Poną Pirmininką* leisti pral. J. Maironiui-Mačiuliui 1926 m. gruodžio mėn. 23 d. Ministerių Kabineto nutarimo netaikinti, paliekant jam nuo š. m. sausio mėn. 1 d. už antraeiles rektoriaus pareigas senąjį atlyginimą 300 litų mėnesiui (pusę pagrindinės algos).

In. *K. Šakenis*
Švietimo Ministeris

CVA, f. 923, ap. 1, b. 519, l. 48.

11

[Nuorašas]

1927 m. spalių 1

1927 m. rugsėjo mėn. 27 d. Ministerių Kabinetas, eidamas Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo 8 §, nutarė leisti mokėti Kauno kunigų seminarijos rektoriui prel. Maironiui nuo š. m. sausio mėn. 1 d. iki rugsėjo mėn. 1 d. pusę pagrindinės algos, nuo rugsėjo mėn. 1 d. po 600 litų mėn. atlyginimo.

Ponui Švietimo Ministeriui
Ponui Valstybės Kontrolieriui

Ministerių Kabineto Reikalų
vedėjas

CVA, f. 923, ap. 1, b. 519, l. 45.

Mokytojų seminarijoje

PRADŽIOS MOKSLO DEPARTAMENTUI
ĮSAKYMAS Nr. 2

1922 m. rugsėjo 21 d.

— —

§ 3

Nuo š. m. sausio 1 d. iki liepos 1 d. tvirtinami mokytojų pareigoms eiti Šv. Vincento à Paulio draugijos Kauno moterų mokytojų seminarijos šie asmens:

— —

4. Dr. Jonas Maironis-Mačiulis [1]

— —

Švietimo Ministeris *P. Juodakis*

CVA, f. 391, ap. 8, b. 52, l. 4.

[1] Nuo tų metų liepos 1 d. tvirtinamų mokytojų sąraše (ten pat, l. 8) Maironio nebuvo — matyt, toliau nedėstė.

Kauno universiteto profesorius

1

Nuorašas

LIETUVOS RESPUBLIKOS PREZIDENTO
ĮSAKYMAS Nr. 18

Remdamos Vilniaus Universiteto Statuto 8 § tvirtinu Švietimo Ministerio pristatytus raštu š. m. vasario mėn. 15 d. 1307 No:

Universiteto rektorium Prof. Joną Šimkų,

Teologijos fakulteto dekanu Dr. Joną Maculevičių,

— —

Kaunas, 1922 m. vasario mėn. 16 d.

(pas.) *A. Stulginskis*
E. Respublikos Prezidento Pareigas
Steigiamojo Seimo Pirmininkas
(pas.) *P. Juodakis*
Švietimo Ministeris (parašas)
Nuorašas tikras Sekretorius-Iždininkas (parašas)

CVA, f. 631, ap. 3, b. 427, l. 4.

2

Švietimo Ministerija
Aukštesniojo Mokslo
Departamentas
— — — —
1922 m. vasario 25 d.
Nr. 1590
Kaunas

UNIVERSITETO REKTORIUI

Vykindamas Ministerių Kabineto šio vasario 13 dienos nutarimą apie įkūrimą Kaune universito ir remdamasis Valstybės Tarybos 1918 m. gruodžio m. 5 d. priimto Vilniaus universiteto statuto par. 7 [1], paskyriau universiteto mokomojo personalo branduoliui, nuo šio vasario 16 dienos:

1. Teologijos fakultetui: Dr. Joną Maculevičių,

— — — — — — — — — — — — — — — —

Švietimo Ministeris *P. Juodakis*
Departamento Direktorius

L. Volodka

CVA, f. 631, ap. 3, b. 427, l. 5.

[1] Vilniaus universiteto statuto 7-ajame paragrafe rašoma: „Fakultas susidaro iš garbės profesorių, ordinarių profesorių, docentų ir privatdocentų. Juos skiria pradžioje Švietimo Ministerija, paskui, suaugus fakultui, pats fakultas perrenka skirtuosius ir pasirenka naujuosius profesorius, pritariant universito senatui" (Draugija.— 1919.— Nr. 1 (97).— P. 57).

3

1922 m. Vasario 25 d.
Kaunas

AUKŠTAI GERBIAMAJAM PONUI
LIETUVOS UNIVERSITETO
REKTORIUI

PAREIŠKIMAS

Per daug apkrautas Dv[asinės] Žem[aičių] Seminarijos Rektoriaus pareigomis ir negalėdams nieku būdu vienkart pildyti Teologijos fakulteto dekano ir profesoriaus priedermių, meldžiu Tamstos pranešti apie tai Jo Ekscelencijai Švietimo Ministeriui, kad teiktųsi mane paliuosuoti nuo dekano pareigų, paliekant vien Teologijos fakulteto profesoriumi.

Turiu vienkart garbės pranešti, kad Teologijos fakulteto branduolis, išklausęs mano pareiškimo savo posėdy Vasario 25 dn. š. m., numato ir rekomenduoja į mano, kaip dekano, vietą prof. Dr. Pranciškų Būčį.

Su aukšta pagarba Dekanas Dr. Prel. *J. Maculevičius*

CVA, f. 391, ap. 4, b. 763, l. 17.

Įrašai: 1. „Dekanų Taryba, išklausiusi šio pareiškimo, nutarė priimti jį domėn ir pranešti Švietimo Ministerijai apie kun. Prel. J. Maculevičiaus atsisakymą ir Teologijos fakulteto nutarimą rekomenduoti į Dekano vietą Prof. Dr. Pranciškų Būčį. *J. Šimkus* Rektorius, Z. *Žemaitis* Sekretorius 1922.II.25 d."

2. „Pranešti Ministerijai 1922.II.27 — 1-ju Nr. Z. *Žemaitis* Sekretorius".

4

Š. M.
Universitetas
1922 m. vasario 27 d.
1 N
Kaunas

PONUI ŠVIETIMO MINISTERIUI

Š. mėn. 25 d. Dekanų Tarybos posėdy paskaitytas Teologijos Fakulteto Dekano Kun. Prel. Jono Maculevičiaus pareiškimas apie tai, kad būdamas per daug apkrautas Dvasinės Žemaičių Seminarijos Rektoriaus pareigomis, jis negalįs eiti Teologijos Fakulteto Dekano pareigų ir prašo jį nuo jų paliuosuoti, paliekant vien Teologijos Fakulteto profesorium. Drauge su tuo pranešta Fakulteto nutarimas rekomenduoti kandidatu Dekano vieton kun. prof. D-rą Pranciškų Būčį.

Apsvarsčius šį pareiškimą nutarta priimti jis domėn, pranešant apie jį lygiai kaip ir apie kun. prof. Pr. Būčio kandidatūrą Tamistos nuožiūrai.

J. Šimkus
Rektorius
Z. Žemaitis
Sekretorius

CVA, f. 391, ap. 4, b. 774, l. 33.

Įrašas: „Užklausti J. E. Žemaičių vyskupo sutikimo
P. Juodakis 28/II.1922 m."

5

CURRICULUM VITAE
PRALOTO JONO MACULEVIČIAUS-MAČIULIO MAIRONIO

Gimiau 1862 m. spalių 21 d. Pasandravio dvare, bet krikštytas buvau ir augau Betygalos par. Bernotų viensėdy. Tėvas Aleksandras, motina Ona iš Kurmauskių. Gimnaziją baigiau Kaune 1883 m. ir vienus metus vaikščiojau Kijevo univers. filologijos fakultetą [1]. Iš universiteto grįžau į Dv. Žem. Seminariją Kaunan,

kurią baigęs po 4 metų buvau pasiųstas į Dv. Akademiją Petrogradan, kurioje po trijų metų gavau kandidato, o po ketvirtų Magistrą Teologijos už disertaciją apie šv. Anzelmą, skolastikos tėvą [2]. Baigęs Akademiją pirmuoju laipsniu, tapau 1892 m. pašauktas Kaunan į Dv. Žem. Seminarijos mokytojus, kur per 2 metų išguldinėjau Dogmatinę Teologiją. Po dviejų metų Arcivyskupo Kazlauskio buvau pašauktas 1894 m. į adjunktą [3] prof. Petrogrado akademijoje išguldinėti Moralinę Teologiją. Čia po keturių metų, 1898 m., buvau pakeltas į ordinarį profesorių. Metais 1904 už spausdintą veikalą „De justitia et Jure" [4], „libri tres" [5] man pripažinta Teol. Daktaro laipsnis. Metais 1903 Arcivyskupas Klapatauskas mane pakėlė į garbės kanauninkus Mohilovo arcivyskupijos, metais 1904 vysk. Paliulionis į Žemaičių kapitulos kanauninkus, o Žemaičių kapitulos nariai tais pačiais išrinko mane juos atstovauti Petrogrado Dv. Kolegijoje. Nuo 1900 metų, būdamas ordin. profesoriumi, buvau vienkart ir Akademijos inspektoriumi arba vice-rektoriumi. Metais 1909 tapau pašauktas į Dv. Žem. Seminarijos rektorius, kame iki šiolei ir pasilieku, vienkart išguldinėdamas klierikams Moralinę ir Pastoralinę Teologiją. Metais 1912 pakelta mane į Žemaičių kapitulos pralotus, o 1914 m. paskirta Dvasiškame Tribunole Oficiolu, arba Dvas. Teismo Pirmininku.

Mano spausdinti veikalai, nekalbant apie viršminėtą moksliška veikalą „De justitia et jure", nekalbant apie mažesnius ir didesnius dalykus laikraščiuose ar žurnaluose „Draugija" [6] ir kituose spausdintus, galima tie nurodyti:

1) „Tarp Skausmų į Garbę", poema [7],
2) „Jaunoji Lietuva", poema, 2 kartu spausd[inta [8]],
3) „Lietuvos istorija", 3 kart[us] perspausd[inta] [9],
4) „Pavasario Balsai", 5 kart[us] [10],
5) „Kame Išganymas", libretto, 4 kartus [11],
6) „Z nad Biruty", poemat [12],
7) „Mūsų Vargai", poema [13],
8) „Kęstučio Mirtis", Drama [14],
9) „Raseinių Magdė", poematas, 3 kartus perspausdintas [15].

1922 m. Kovo 8 dn.

Kauno Teol. fakulteto Dekanas
Prof. *J. Maironis-Mačiulis*

CVA, f. 391, ap. 4, b. 763, l. 15—16.

[1] Iš tikrųjų Maironis Kijevo universitete studijavo tik vieną, 1883 m. rudens semestrą.

[2] Šv. Anzelmas iš Kenterberio (1033—1109) — Kenterberio arkivyskupas, filosofas, daugelio teologijos veikalų autorius.

[3] Adjunktas — jaunesnis mokslinis laipsnis aukštojoje mokykloje.

[4] Maironio veikalas „Apie teisingumą ir teisę" („De justitia et jure").

[5] Libri tres *(lot.)* — trys knygos.

[6] „Draugijoje" Maironis paskelbė straipsnius „Apie Mindaugo sostapilį" (1908, Nr. 13); „Historiškoji morališkosios teologijos apžvalga" (1908, Nr. 14, 18—19, 23); „Krikščioniškasis socialinės tvarkos mokslas pagal Leono XIII encikliką" (1909, Nr. 31—32); „Žemės savastis teologijos supratimu" (1919, Nr. 2—6).

[7] Poema „Tarp skausmų į garbę" buvo išleista 1895 m. Tilžėje.

[8] Poema „Jaunoji Lietuva" išleista 1907 m. Kaune ir 1920 m. Tilžėje.

[9] „Apsakymai apie Lietuvos praeigą" išleista 1891 m. Tilžėje; „Istorija arba Apsakymai apie Lietuvos praeigą" — 1903 m. Tilžėje; „Lietuvos istorija" — 1906 m. Peterburge.

[10] „Pavasario balsai", išleisti 1895 m. Tilžėje; publikacija „Tėvynės sarge" (1896—1897 m.); „Pavasario balsai ir Kur išganymas", išleista 1913 m. Kaune; „Pavasario balsai", išleisti 1920 m. Tilžėje.

[11] Libretas „Kur išganymas" pirmą kartą išspausdintas kartu su „Pavasario balsais" 1895 m.; po to buvo paskelbtas „Tėvynės sarge" (1896—1897); trečiąjį — kartu su „Pavasario balsais" 1905 m. Peterburge ir 1913 m. Kaune; „Kame išganymas?" — 1920 m. Tilžėje.

[12] Poema „Z nad Biruty" pirmą kartą paskelbta 1904 m. Bruklyne, JAV.

[13] Poema „Mūsų vargai" išleista Vilniuje 1913 m. ir Kaune 1920 m.

[14] Drama „Kęstučio mirtis" pirmą kartą paskelbta žurnale „Skaitymai" (1921, kn. 5—6) ir atskirai 1921 m.

[15] Poema „Raseinių Magdė" išleista Kaune 1909 m., 1918 m. Vilniuje ir 1921 m. išspausdinta Leipcige.

6

Švietimo Ministerija
Aukštesniojo Mokslo
Departamentas
1922 m. Kovo mėn. 9 d.
Nr. 1982
Kaunas

UNIVERSITETO REKTORIUI

Remdamos Valstybės Tarybos priimtojo 1918 m. gruodžio m. 5 d. Universito statuto str. 7 ir eidamas Tamstos pristatytuoju Universiteto Tarybos šio kovo mėn. 5 d. nutarimu, tvirtinu nuo 1922 m. vasario 16 d.

I. Teologijos Fakultetui

1. Prelatą D-rą Joną Maculevičių — ordinariu moralės teologijos profesorium.

— — — — — — — — — — — — — — —

Skirtieji katedroms organizuoti as-

mens, turintieji dabar kitą valstybinę tarnybą, katedrai susiorganizavus ir paskaitoms joje prasidėjus, turės pasirinkti sau vieną iš šių dviejų valstybinių tarnybų ir pasiliuosuoti nuo antros. Palikę senoj valstybinėj tarnyboj galės Universitete eiti tiktai dėstytojais.

Švietimo Ministeris
P. Juodakis
Departamento Direktorius
L. Volodka

CVA, f. 631, ap. 3, b. 427, l. 7.

7

Nuorašas

LIETUVOS RESPUBLIKOS PREZIDENTO ĮSAKYMAS

Nr. 33

Remdamos Vilniaus Universiteto Statuto par. 8 tvirtinu Švietimo Ministerio š. m. kovo mėn. 13 d. raštu 2064 Nr. pristatytą prelato Jono Maculevičiaus atsistatydinimą nuo teologijos fakulto dekano vietos.

E. Respublikos Prezidento pareigas
Steigiamojo Seimo Pirmininkas (pas.)
A. Stulginskis

Švietimo Ministeris (pas.) *P. Juodakis*

Kaunas,
1922 m. kovo mėn. 15 d.

Originalui atatinka:
Aukštesniojo Mokslo Departamento Sekretorius (parašas)

CVA, f. 391, ap. 4, b. 774, l. 37.

8

Lietuvos Respublika
Š. M.
Universitetas
Teol.-Filos. Fakultetas
1922 m. rugsėjo m. 30 d.
109 №
Kaunas

JO MAGNIFICENCIJAI
PONUI LIETUVOS UNIVERSITETO
REKTORIUI

Teologijos-Filosofijos Fakulteto Taryba savo posėdyje 29 d. rugsėjo šių metų yra nutarusi pasiūlyti Universiteto Tarybai pripažinti žinomą Lietuvos atgimimo pionierių, garsų poetą ir mokslavyrį ordinarinį profesorių prelatą J. Mačiulį-Maironį Lietuvos Universiteto garbės profesorium. Pranešame tai Jūsų Magnificencijai kartu prašydami teiktis įnešti tą pasiūlymą svarstymui artimiausiame Universiteto Tarybos posėdyje.

Teolog.-Filosof. Fak-to Dekanas
P. Būčys
Sekretorius Prof. Dr. *P. Kuraitis*

CVA, f. 631, ap. 3, b. 427, l. 8.

9

ORD. PROF. JONAS MAČIULIS-MAIRONIS PRALOTAS

Aleksandro ir Onos iš Kurmauskių sūnus gimė Spalių 21 d. 1862 metais Pasandravio dvare, Sandravos ir Luknės upių trikampy. Bet augo ir lietuviškai poterius ir skaityti išmoko Bernotų vienkiemy, Betygalos parapijoje. Labai mažai per vienus metus pramokęs rusiškos kalbos pas liaudies mokytoją rusą, 1873 metais pateko Kaune į vyrų gimnazijos prirengiamąją klasę, kurioje išbuvo du metu, iki geriau išmoko rusų kalbos. Paskui mokslas ėjo pamečiui lengvai, gaunant net pagyrimus už ga-

bumą ir uolumą. Baigęs gimnaziją 1882 metais, norėjo važiuoti į Varšuvos universitetą, bet, negavęs leidimo [1], pateko į šv. Vladymiro universitetą Kijeve, užsirašęs į filologijos skyrių, kame jį masino literatūros mokslas, nes jau tuomet buvo mėginęs rašyti lenkiškai eiles. Tačiau neradęs tuomet rimtesnių tame fakultete profesorių, kurie būtų galėję jo troškimus patenkinti, grįžo 1884 metais į Kauną ir stojo čia į Dv. Žem. Seminariją, nes jau nuo mažens jautė pašaukimą į dvasišką luomą. Čia išbuvo 4 metus. Turėdamas nemažai liuoso laiko, pramokęs geriau taisykliškos lietuvių kalbos, parašė proza Lietuvos Istoriją ir trumpą Lietuvių literatūros vadovėlį [2], kurie vėliau keliomis laidomis buvo spausdinami ir taisomi. Ketvirta ir jau visai perdirbta laida žadama šiais 1923 metais išleisti [3]. Seminarijoje būdamas, pradėjo irgi mėginti lietuviškai eiles rašyti; kai kurios vėliau buvo „Pavasario Balsuose" spausdintos [4], kitos, kaip „Lietuva", visai neketinta spausdinti [5], kitos vėl arba visai žuvo, ar per klierikus dainuojamos pateko į liaudies dainas. Metais 1888 baigęs Seminarijos mokslus, tolesnėms studijoms buvo pasiųstas į Dv. Petrogrado Akademiją, kurią 1892 metais baigė su Teol. Magistr. primi ordinis [6] laipsniu. Čia liuosesnėse valandose rašė pirmąją atspausdintą poemą „Tarp Skausmų į Garbę" [7], kuri paskui, jam jau toje pačioje Akademijoje profesoriaujant, buvo perdirbta į poemą „Jaunoji Lietuva". Tame laike parašyta irgi nemaž trumpesnių kūrinių, patekusių į „Pavasario Balsus". Baigęs Akademiją, buvo paskirtas mokytojauti Dv. Žem. Seminarijoje, kur lotyniškai skaitė Dogmatinę Teologiją aukštesniuose kursuose, o žemesniuose lietuviškai Teol. Propedeutiką [8]. Iš čia po dviejų metų, 1894 metais, pašaukta jį į Dv. Petrogrado Akademiją profesoriu adjunktu Moralinės Teologijos, kurią čia skaitė 15 metų. Vienkart pirmuosius keturis metus buvo prefektu, paskui du metu Dvasišku Tėvu, sakydamas mokiniams konferencijas ir klausydamas jų išpažinties, o nuo 1900 buvo paskirtas Akademijos inspektoriumi, kuriuo išbuvo iki 1909 metų. 1898 metais pakeltas į ordinarinius profesorius, ir jam pavesta skaityti Moralinę ir Pastoralinę Teologiją. 1901 m. nuo arcivyskupo Klopotovskio gavo Mohilovo garbės kanauninką, o sekančiais metais Žemaičių vysk. Paliulionio pakeltas į gremialius kanauninkus [9] Žemaičių Kapitulos, kurios tais pačiais metais tapo išrinktas trims metams ją atstovauti Dv. Petrogrado Kolegijoje. Metais 1903 už atspausdintą lotyniškai veikalą „De Justitia et Jure" gavo Teol. Daktaro laipsnį. Iš lietuviškų veikalų, tame laike išleistų, pasirodė „Pavasario Balsai", „Kame Išganymas", „Lietuvos Istorija" tre-

čia laida[10], „Jaunoji Lietuva", „Raseinių Magdė" pirma laida. Lenkiškai parašė ir 1904 metais Bruklyne išleido poematą „Z nad Biruty". Po pirmosios rusų revoliucijos, prasidėjus laisvesniam judėjimui ir veikimui, vienkart su prof. Dambrauskiu ir prof. Būčiu pateikė vysk. Paliulioniui patvirtinti krikščionių demokratų partijos įstatus[11]. 1908 metais dalyvavo savo paskaitomis pirmuose Kaune surengtuose socialiniuose kursuose. 1909 metais vysk. Cirtauto pakviestas, mielu noru sutiko rektoriauti Dv. Žemaičių Seminarijoje, kurioje radęs bemaž viską lenkišką, su laiku ją perdirbo į lietuvišką mokyklą, o iš 4 kursų mokslą pakėlė iki 6 metų. Vysk. Cirtauto pakeltas į pralotus, 1914 metais vysk. Karevičiaus paskirtas oficiolu pirmininkauti Tribunole, bet 1922 m. susitvėrus Lietuvos universitetui ir pašauktas to universiteto Teologijos fakulteto ordin. prof. ir dekanu, dėl laiko stokos atsisakė nuo oficiolo, o paskui ir nuo dekano, pasilikdamas Seminarijos rektoriumi ir universitete ordinariu profesoriumi, o jam sukakus 60 metų amžiaus, pakeltas į garbės profesorius. Rektoriaudamas prieš karą buvo pradėjęs „Draugijoje" Moralinės Teologijos literatūrą lietuviškai spausdinti. Bet per karą nemažai rankraščių žuvo. Per karą, Seminarijai per 2 metu mokslą pertraukus, parašė ir atspaudino poemą „Mūsų Vargai". Išleido irgi penkta laida „Pavasario Balsus", nemaž naujų tvarinių pridėjęs, „Jaunoji Lietuva" antra laida, „Raseinių Magdė" 3 laida, „Kame Išganymas" 4 laida.

[1923]

CVA, f. 631, ap. 3, b. 427, l. 1—2.

Rašyta Maironio ranka, parašo nėra.

[1] Iš tikrųjų leidimą studijuoti Varšuvoje buvo gavęs (žr. *Zaborskaitė* V. Maironis.— V., 1968.— P. 33).

[2] „Trumpa lietuvių rašliavos apžvalga" buvo išspausdinta Peterburge 1906 m. išleistoje „Lietuvos istorijoje" (p. 212—256).

[3] Pasirodė 1926 m. „Raštų" 4-ajame tome, antrašte „Lietuvos praeitis".

[4] Pasirodė Tilžėje 1895 m.

[5] Apie poemėlę „Lietuva" žr. *Zaborskaitė* V. Maironis.— P. 73—79.

[6] Pirmojo laipsnio teologijos magistras.

[7] Poema „Tarp skausmų į garbę" pirmą kartą pasirodė Tilžėje 1895 m.

[8] Teologijos propedeutika — teologijos įvadas, parengiamasis kursas.

[9] Gremium *(lot.)* — prieglobstis, perkeltine prasme būrys, kolegija.

[10] „Lietuvos istorijos" 3-ioji laida išėjo 1906 m.

[11] „Lietuvių krikščionių demokratų susivienijimo programos projektas" buvo paskelbtas žurnale „Draugija" (1907, Nr. 1).

10

1924 m. sausio 25
Nr. 26

JO MALONYBEI GARBĖS PROF.
MAIRONIUI-MAČIULIUI

Turiu garbės pranešti, kad Fakultetas savo posėdyje š. m. sausio 14 dieną nutarė prašyti *Tamstą, Gerbiamasai Profesoriau,* laikyti keletą paskaitų Klaipėdoje, kurios jau yra buvusios *Tamstos* pažadėtos dar 1923 m. rugsėjo 29 dieną.

Fakulteto Dekanas

Priedo: Senato protokolo ištrauka.

CVA, f. 631, ap. 3, b. 427, l. 10.

11

Lietuvos Respublika
Švietimo Ministerija
1925 m. vasario 25 d.
Nr. 2590
Kaunas Į Nr. 281

PONUI MINISTERIUI PIRMININKUI

Šiuo turiu garbės pranešti, kad Tamstos rašte Nr. 281 minėtieji „Pasižymėjusiems visuomenės veikėjams stipendijų" ir „Stipendijų paskyrimo" įstatymų projektai gali būti priimtini, jeigu Ministerių Kabinetas ras galima Švietimo Ministerijos šių metų išlaidų sąmatos § 8 str. 2 (pensijos) papildyti 31.850 litų. Prie šios progos reikėtų „stipendijų įstatymą" papildyti pasižymėjusiais Lietuvių tautos atgimimo metu rašytojais, būtent pral. Mačiuliu (Maironiu) Jonu, skiriant jam, kaipo tautos atgimimo pranašui, lygią su d-ro Basanavičiaus ir prof. Jablonskio stipendiją, t. y. XVIII kategorijos norma, kan. Dambrauskui (Jakštui) Adomui — skiriant jam lygią su Mašiotu, Matulioniu ir

kt. stipendijų, t. y. I eilės arba XII kategorijos norma, ir Vidaus Reikalų Ministerijos siūlomam kan. Prapuoleniui, skiriant jam taip pat I eilės stipendiją. Su šiomis pataisomis sakytas kreditas turėtų būti papildytas sumoje 61.490 litų.

Kad neišeiti iš skirtojo šiems metams pensijoms kredito:

1) „Pasižymėjusiems visuomenės veikėjams stipendijų įstatymo" § 2 turėtų būti papildytas III pastaba tokio turinio: „Stipendiatai, gaunantieji iš Valstybės Iždo atlyginimą už savo darbą, stipendijos negauna".

2) Stipendijų paskyrimo įstatymas turėtų būti sureguliuotas šiaip:

§ 1. D-rui Basanavičiui, prof. Jonui Jablonskiui ir prof. Jonui Mačiuliui-Maironiui skiriamos ligi gyvos galvos stipendijos atatinkančios XV kategorijos Valstybės tarnautojų atlyginimui.

§ 2. Petrui Vileišiui skiriama ligi gyvos galvos I eilės stipendija.

§ 3. Pranui Mašiotui, Povilui Matulioniui, Martynui Jankui, kan. Prapuoleniui ir pral. Adomui Dambrauskui-Jakštui skiriamos ligi gyvos galvos II eilės stipendijos.

§ 4. Marijai Pečkauskaitei-Šatrijos Raganai, Sofijai Ivanauskaitei-Pšibiliauskienei-Lazdynų Pelėdai, Gabrielei Petkevičaitei-Bitei ir Tomui Žilinskiui skiriamos ligi gyvos galvos V eilės stipendijos.—

K. Jokantas
Švietimo Ministeris
L. Volodka
Aukštesniojo Mokslo Tarėjas

CVA, f. 923, ap. 1, b. 423, l. 209.

12

KLAUSIAMASAI LAPAS

Mokslo cenzas	1	Pavardė ir vardas	*Maironis-Mačiulis Jonas*
	2	Kurią mokyklą yra baigęs?	*Petrapilio Dvas. Kat. Akademiją*
	3	Kada ir kokį mokslo laipsnį yra įgijęs?	*1892 m. gavau Teol. magistro laipsnį* *1904 m. „ Teol. daktaro „*
Mokslo darbai	4	Kuriuos mokslo darbus yra parašęs ir kur jie yra spausdinti?	*1) Lietuvos istorija Tilžėje 1890 m.* *2) Praelectiones de Justitia et Jure Petropoli 1903 m., už kurią gauta daktaratas Teologijoje. Be to, dar atspausdinta: a) Pavasario Balsai; b) Jaunoji Lietuva; c) Raseinių Magdė; d) Kame Išganymas; e) Musų Vargai; f) Kęstučio Mirtis; g) Vytautas pas Kryžiuočius.*
Stažas	5	Mokymo stažas aukštojoj mokykloj	*Dvas. Petrapilio Akademijoje profesoriavo nuo 1894 m. iki 1909 m. per 15 metų; Dv. Žem. Seminarijoje rektorius ir profes. nuo 1909 iki šiolei per 16 metų; Lietuv. Universitete ordin. profesorius nuo pat pradžios 1922 m. iki šiolei.*
Titulai	6	Kada ir kokiu titulu yra pakviestas į Universitetą?	*Nuo vasario 16 d. 1922 m. Ordinariu profesoriu branduoly pakviestas kaip Dekanas sudaryti Teol. fakultetą.*
	7	Nuo kurio laiko, kurį titulą turi dabar?	*Nuo 1898 metų ordinaru profesoriu* *Nuo 1923 m. Lietuvos Univer. garbės profesoriu*
Pakvietimo motyvai	8	Jei neturi mokslo laipsnio, tai kuriais motyvais yra pakviestas?	Į šį klausimą atsako Dekanas *Prisilaikant U-to statuso 13 § (Vyr. žin. N 86)*

Parašas Ord. Prof. *J. Maironis-Mačiulis*

Klausiamąjį lapą patikrinau

Dekanas *P. Būčys*

Pastaba: Einant p. Švietimo Ministerio raštu š. m. [1925 m.] gruodžio 9 d. N — 13206, šios žinios reikalinga paduoti Švietimo Ministerijai.

Užpildytą lapą prašoma pristatyti Dekanui iki š. m. gruodžio 15 d.

CVA, f. 631, ap. 12, b. 184, l. 30.

13

LIETUVOS UNIVERSITETAS
TEOLOGIJOS-FILOSOFIJOS FAKULTETAS

Maironis-Mačiulis Jonas
(Pavardė ir vardas)

Ordin. profesorius ir Garbės prof. Teologijos Moralės
(Užimamoji vieta)

1. Gimimo metai ir diena	*1862 m. Spalių 21 d.*
2. Gimimo vieta	*Pasandravys Raseinių apskr.*
3. Pilietybė	*Lietuvos p.*
4. Tautybė	*Lietuvis*
5. Kada ir kurią mokyklą yra baigęs	*Petrogrado Dvas. Katal. Akademiją 1892 m.*
6. Kur, kada ir kurį mokslo laipsnį yra įgijęs?	*1891 m. Kandidato Teol. laipsnį* *1892 m. Magistro Teol. pirmojo laipsnio* *1903 m. Daktaro Teol.*
7. Kur yra pirmiau tarnavęs ir kokias pareigas ėjęs?	*1892—1894 profesorium Dvas. Kauno Seminarijoje* *1894—1898* ex. *ord. prof. nuo 1898—1909 ordin. prof. Petrogrado Dv. Akademijoje 1909 — iki šioliai Kauno Dv. Seminarijos Rektorius ir profesorius* *1922 II 16 Lietuv. Universiteto ord. ir garbės prof.*
8. Šeimynos sudėtis. Vedusiųjų įvardinti šeimynos narius, nurodant jų amžių (gimimo laiką).	*vienas*
9. Ar turi nekilnojamąjį turtą ir kokį?	*neturi*

1926 m. Lapkričio mėn. 5 d.

Prof. *Maironis-Mačiulis*
parašas

CVA, f. 631, ap. 3, b. 427, l. 12.

14

ŠVIETIMO MINISTERIJA

UNIVERSITETAS

TEOL.-FILOSOFIJOS FAKULTETAS

Maironis-Mačiulis Jonas
Pavardė ir vardas

Ord. ir Garbės profesorius
Tarnybos lapo parašymo metu titulas

TARNYBOS LAPAS

41 Nr.

Parašytas *1927 m. sausio mėn. 10 d.*
Stojant į tarnybą paduodamosios žinios

1. Pavardė ir vardas	*Maironis-Mačiulis Jonas*
2. Gimimo metai ir diena	*1862 m. Spalių 21 d.*
3. Gimimo vieta	*Pasandravys, Raseinių apskr.*
4. Pilietybė	*Lietuvos*
5. Tautybė	*Lietuvis*
6. Kada ir kurią mokyklą yra baigęs	*Petrogrado Dvas. Kat. Akademiją 1892 m.*
7. Kur, kada ir kurį mokslo laipsnį yra įgijęs?	*1891 m. Kandidato Teolog. laipsnį* *1892 m. Magistro Teol. pirmąj. laipsnį* *1903 m. Daktaro Teologijos*
8. Kada ir kuriuo titulu yra pakviestas į Universitetą?	*1922 m. vasario 16 d. Teolg.-Filos. dekan. prof.*
9. Kuriai katedrai pakviestas?	*Moralės teologijos kat.*
10. Kur yra pirmiau tarnavęs ir kokias pareigas ėjęs?	*1892—1894 profesorium Dvas. Kauno Seminarijoje* *1894—1896 ex. ord. prof. nuo 1896—1909 ord. prof. Petrogrado Dv. Akademijoje* *1909 — iki šiol Kauno Dv. Seminarijos Rektorius ir prof. 1922.II.16 Lietuvos Un-to ord. ir garbės prof.*

11. Šeimynos sudėtis. Vedusiųjų įvardyti šeimynos narius, nurodant jų amžių	*Vienas*
12. Ar turi nekilnojamąjį turtą ir kokį?	*Neturi*
13. Ar buvo teismo baustas ir už ką?	————

Pastaba: šios žinios surašytos einant jo pareiškimu

14. Tarnybos ėjimas

Metai Mėnuo Diena	
1922 vasario 16	*Skiriamas Teologijos-Filosofijos fak. dekanu. (Pamatas: Lietuvos Respublikos p. Prezidento Įsakymas Nr. 18, Un-to įsakymas N 1).*
1922 vasario 16	*Skiriamas Teolog. Fil. fak. į mokomojo personalo branduolį (Pamatas: Šv. M-jos raštas 1922 m. vasario 25 d. Nr. 1590, Un-to įsakymas N 2 § 1).*
1922 vasario 16	*Skiriamas moralės teologijos kat. ordinariniu profesoriu. (Pamatas: Un-to Tarybos nutarimas 1922 kovo 5 d. ir Un-to statuto str. 7 Nr., Un-to įsak. Nr. 4 § 1).*
1922 kovo 13	*Priimtas atsistatydinimas nuo teologijos f-to dekano vietos. (Pamatas: p. Lietuvos Respublikos Prezidento raštas N 2064, Un-to įsakymas Nr. 14).*
1922 birželio 15	*Skaitomas ordinariniu profesoriu. (Pamatas: Teolog.-Filosofijos fak. tarybos nutarimas 1922 brž. 9 d., Un-to įsak. N 51).*
1922 spalių 15	*Skaitomas Lietuvos Universiteto garbės Profesorium. (Pamatas: L. U. Tarybos nutarimas 1922 spalių 15 ir kovo 14 d., Un-to įsakymas N 106).*
1925 kovo 1	*Skaityti turinčiu teisę gauti trimečio priedą. (Pamatas: Un-to įsakymas N 221 § 3).*

CVA, f. 631, ap. 3, b. 427, l. 13—14.

15

Lietuvos Respublika
Š. M.
Universitetas
Teologijos-Filosofijos
Fakultetas
1927 m. balandžio m. 7 d.

IŠTRAUKA IŠ TEOLOGIJOS-FILOSOFIJOS FAKULTETO TARYBOS POSĖDŽIO 1927 m. SAUSIO 29 d. PROTOKOLO

„XI. Prof. Maironio-Mačiulio pensijos reikalas: Fakulteto Taryba, konstatuodama, kad Lietuvos Universiteto garbės profesorius ir moralinės teologijos ordinarinis prof. Jonas Maironis-Mačiulis dirbo profesoriaus darbą jau pilnus 35 metus, ir turėdama mintyje, kad jo nuopelnai Lietuvai yra nepaprasto dydžio ir kad jis ir dabar tebedirba naudingą ir didelį Universitetui darbą, nutarė: prašyti Vyriausybės paskirti profesoriui Maironiui-Mačiuliui iki gyvos galvos nuolatinę aukščiausią, t. y. XIV kategorijos pensiją, be to, leidžiant jam gauti atlyginimą už dabar einamas pareigas" [1].

Ištrauka tikra
prof. *B. Čėsnys*
Teologijos-Filosofijos Fak-to
Dekanas

CVA, f. 391, ap. 4, b. 823, l. 1.
Posėdžio protokolas, ten pat, l. 43.

16

Lietuvos Respublika
Universitetas
1927 m. balandžio m. 7 d.
Nr. 72
Kaunas

PONUI ŠVIETIMO MINISTERIUI
PER P. UNIVERSITETO REKTORIŲ

Profesoriui Maironiui-Mačiuliui, pasižymėjusiam visai nepaprastais nuopelnais Lietuvos kultūrai ir atgimimui, dabar suėjo jubiliejiniai 35 metai pedagoginio darbo.

Pasinaudodamas šia proga, Teologijos-Filosofijos Fakultetas turi garbės prašyti Poną Švietimo Ministerį išrūpinti Ministerių Kabineto pasiūlymą Ponui Respublikos Prezidentui, kad, einant Pasižymėjusiems visuomenės veikėjams pensijų įstatymu, būtų paskirta profesoriui Jonui Maironiui-Mačiuliui pensija XIV kategorijos.

Fakultetas tikisi, kad šis reikalas nesudarys Valstybės iždui sunkenybių, nes mirus pensininkui d-rui Basanavičiui, tie patys kreditai galėtų būti panaudoti prof. Maironio pensijai.

Jei Fakulteto protokolo pabaigos klauzulė („be to, leidžiant jam gauti atlyginimą už dabar einamąsias pareigas") pasirodytų įstatymų atžvilgiu nepriimtina, Fakultetas prašytų paskirti prof. Maironiui pensiją jau dabar su pastaba, kad pensija bus mokoma nuo to laiko, kai jis nebeims profesoriaus algos [1].

Prof. *B. Česnys*
Teologijos-Filosofijos Fak-to
Dekanas

CVA, f. 391, ap. 4, b. 823, l. 2.

[1] Maironiui, gaunančiam atlyginimą už rektoriavimą Kauno dvasinėje seminarijoje ir už darbą universitete, pensija nebuvo paskirta.

17

Lietuvos Respublika
Š. M.
Vytauto Didžiojo
Universitetas
1932 m. sausio mėn. 30 d.
Nr. 322
Kaunas

PONUI V. D. U-TO REKTORIUI

Turiu garbės pranešti Tamstai, Pone Rektoriau, kad Humanitarinių mokslų fakulteto Taryba š. m. sausio 24 d. posėdy, universiteto 10 metų sukaktuvių proga, nutarė suteikti f-to garbės daktaro laipsnį šiems žmonėms:

1. Prof. Jonui Maironiui-Mačiuliui, literatūros garbės daktaro laipsnį.
2. Prof. Aleksandrui Dambrauskui, filosofijos dr. laips[nį].
3. Prof. dr. J. Endzelinui — filolog. garbės dr. laipsnį.
4. Jurgiui Baltrušaičiui — literatūros garbės dr. laips[nį].
5. Prof. M. Liubavskiui — istorijos garbės dr. laipsnį.

Prof. *V. Krėvė Mickevičius*
Humanitarinių Mokslų Fakulteto
Dekanas

Pr. Augustaitis
Sekretorius

CVA, f. 631, ap. 3, b. 427, l. 17.

18

Vytauto Didžiojo
Universitetas
Nr. 327

Kaunas, 1932 m. vasario mėn. 1 d.

PONUI L. U-TO GARBĖS PROFESORIUI KUN. PRELATUI JONUI MAIRONIUI-MAČIULIUI

Turiu garbės pranešti Tamstai, kad Humanitarinių Mokslų Fakulteto Taryba š. m. sausio 29 d. U-to 10 metų sukaktuvių proga nutarė suteikti Tamstai literatūros garbės daktaro laipsnį. Garbės daktaro diplomas bus įteiktas vėliau.

Prof. *V. Krėvė Mickevičius*
Humanitarinių Mokslų Fakulteto
Dekanas

Doc. *Pr. Augustaitis*
Sekretorius

VMB, f. 9—261.

19

Summis auspiciis
Senatus populique lituani
vir
Clarissimus et Illustrissimus
Vincentius Čepinskis
Chemiae physicae professor ordinarius publicus
Universitatis Lituanae Rector Magnificus
Ex decreto ordinis philosophorum praesidente amplissimo
et spectatissimo decano
Vincentio Krėvė-Mickevičius
linguarum et litterarum slavicarum professore
ordinario publico
JOANNEM MAČIULIS-MAIRONIS
insignem litterarum cultorem et
libertatis patriae indefessum propugnatorem
qui per multos annos litteris lituanis
toto pectore incumbens
libris suis frequentissimis
nationem humaniorem eruditioremque reddidit
litterarum doctorem honoris causa
declaravit
quod felix faustumque sit
Caunae lituanorum A. D. XV calendas martias MCMXXXII

Prof. V. Čepinskis
V. Čepinskis
H. T. Rector

prof. V. Krėvė-Mickevičius
V. Krėvė-Mickevičius
H. T. Decanus

Vertimas

Senato ir lietuvių tautos didžiausiu pritarimu Garsiausias ir Šviesiausias vyras VINCENTAS ČEPINSKIS, fizinės chemijos viešasis ordinarinis profesorius, Lietuvos universiteto Magnificencija rektorius, Filosofų skyriaus nutarimu, pirmininkaujant Žymiausiajam ir Garbingiausiajam dekanui slavų kalbų ir literatūros viešajam ordinariniam profesoriui VINCENTUI KRĖVEI-MICKEVIČIUI, suteikė literatūros garbės daktaro vardą JONUI MAČIULIUI-MAIRONIUI, žymiajam literatūros puoselėtojui ir nenuilstančiam kovotojui už tėvynės laisvę, kuris daugelį metų iš visos širdies atsidėdamas lietuvių literatūrai, savo gausiomis

knygomis tautą padarė humaniškesnę ir šviesesnę. Tegu laimingai ir sėkmingai gyvuoja.

Lietuvių Kaune 1932 m. 15 dienų prieš kovo kalendas [1].

Prof. *V. Čepinskis*
Šiuo metu rektorius

prof. *V. Krėvė-Mickevičius*
Šiuo metu dekanas

CVA, f. 631, ap. 5, 6, 9. Vertimas — K. Eigmino.

[1] Vasario 16 d.

20

PONUI VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETO REKTORIUI

1932 m. gegužės mėn. 8 dieną Latvijoj yra keliamas Lietuvių—Latvių Draugijos „Maironio" vakaras, su jo įvertinimu ir vaizdavimu. Programoje numatomos prof. d-ro Jono Maironio-Mačiulio ir doc. d-ro Juozo Tumo kalbos.

Turiu garbės prašyti suteikti man vieną savaitę atostogų, pradedant nuo gegužės mėn. 6 dienos.

Sykiu prašau išrūpinti man papigintą vizą į Latviją, kaipo važiuojančiam mokslo ir kultūros reikalais.

Kaunas,
1932 m. balandžio mėn. 26 d.

Prof. *J. Maironis*

CVA, f. 391, ap. 4, b. 855, l. 46.

21

JO MAGNIFICENCIJAI
PONUI VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETO REKTORIUI

PRAŠYMAS

Šiuo turiu garbės prašyti Jūsų Magnificenciją duoti man 5 dienų atostogas, nuo š. m. gegužės 7—12 dienos, mokslo reikalais pavažiuoti į Latviją.

1932.IV.30

Prof. *J. Maironis*

CVA, f. 631, ap. 3, b. 427, l. 18.

22

Lietuvos Respublika
Š. M.
Vytauto Didžiojo
Universitetas

1932 m. gegužės mėn. 7 d.
M / Žk / M Nr. 2109
Kaunas

PONUI TEOLOGIJOS FILOSOFIJOS
FAKULTETO DEKANUI

Turiu garbės pranešti Tamstai, Pone Dekane, kad aš, pasirėmęs Vytauto Didžiojo Universiteto statuto § 27[1], sutinku duoti prof. J. Maironiui Mačiuliui 5 dienų atostogas, nuo 1932 m. gegužės mėn. 7—12 d. mokslo reikalais pavažiuoti į Latviją [2].
Pagrindas: Prof. J. Maironio 1932.IV.30 d. prašymas.

Prof. *Bl. Čėsnys*
Prorektorius, l. e. Rektoriaus p.

CVA, f. 631, ap. 3, b. 427, l. 20.

[1] Vytauto Didžiojo universiteto statuto 27-ajame paragrafe rašoma: „Mokslo metu mokslo personalo nariams atostogų ligi 7 dienų duoda rektorius, o ilgesniam laikui Švietimo Ministeris" (Vyriausybės žinios.—1930.— Nr. 330.— P. 3).

[2] Į Jelgavą Maironis nuvyko su J. Tumu. Vietinėje gimnazijoje Latvių lietuvių vienybės draugija suruošė iškilmingą priėmimą. J. Tumas skaitė paskaitą apie Maironio kūrybą, poetas — savo eilėraščius. Į gausius sveikinimus svečias atsakė lotynų kalba (Rytas.— 1932.— Geg. 9.— Nr. 86; Trimitas.— 1932.— Nr. 20.— P. 399.)

23

PARAIŠKOS PASKAITOMS

1

Pral. J. Maculevičius iš Moralinės Teol. skaitys: Įžangą į Moralinę, apie žmogaus tikslą ir morališkumo pagrindus. Nuo 3—4 v. pirmadieniais, antradieniais, trečiadieniais, penktadieniais ir šeštadieniais.

Praktiški pasikalbėjimai, darbai ir t. t. nuo 4—5 antradieniais. [1922.III.12]

CVA, f. 631, ap. 12, b. 331, l. 177.— Rašyta Maironio ranka.

2

Iš Moralinės Pozityvios Teologijos
Pavasario 1924 m. semestre numatomos šios paskaitos:

A) Bendrame Ruože

a) 4 pamokos į savaitę iš Pamatinės M. Teologijos traktatai: apie Sąžinę ir Įstatymus, kaipo moralias normas,
b) 3 pamokos iš Specialinės M. Teologijos apie pamatines arba kardinalias dorybes.

B) Specialiame Ruože

2 pamokos apie žmogaus tikslą,

1 pratybos pamoka.

Iš viso: 9 pamokos ir viena pratybos valanda į savaitę [1].

Prof. *J. Maironis-Mačiulis*

CVA, f. 631, ap. 12, b. 331, l. 167.

[1] Toji pati paraiška, tik kiek sutrumpinus, panaudota 1925 m. pavasario semestrui.

3

Pozityvinės Moralinės Teologijos
Prof. J. Maironis-Mačiulis Dr.

ateinančiame rudens semestre 1926 m. turės į savaitę 10 valandų.

1. Studentams I semestro 4 kartus į savaitę bus dėstoma iš Pamatinės Teol.: a) bendroji įžanga; b) galutinas žmogaus tikslas; c) žmogiški veiksmai psichologišku ir etišku žvilgsniu.

2. Studentams III ir V semestro 3 kartus į savaitę bus dėstoma pozityvės teisybės dėsniai: savasties teisė, jos objektas, subjektas, būdai ją įgyti, išskyrus sutartis, teisybės sulaužymas.

3. Studentams VII semestro 2 kartu į sav. bus skaitoma pirmoji Generalinės dalies pusė: įžanga, tikslas, žmogiški veiksmai.

4. Studentams V semestro, einantiems prie mokslo laipsnio, 1 kartą į sav. „casus conscientiae" — pratybos darbai.

Prof. *J. Maironis*

CVA, f. 631, ap. 12, b. 331, l. 110.

24

DALYVAVIMAS TEOLOGIJOS-FILOSOFIJOS FAKULTETO POSĖDŽIUOSE

1922 m. gegužės 30 d.

— —

1. Teologijos skyriaus mokslo planai ir taisyklės.

1. Lietuvos vyskupų sudarytosios Komisijos vardu prof. prel. Maculevičius referuoja Teologijos skyriaus mokslų eigos planų ir taisyklių projektą. Projektas yra trumpai atvaizduotas dviejose lentelėse, Komisijos patiektose, kuriedvi čia pridedama skyrium. Projektas numato, kad teologiškoje Fakulteto daly mokslas einama dviem ruožais: bendruoju ir specialiu. Į bendrąjį priimama asmenys, baigę dvas. seminarijose 4 (keturius) kursus; bendrajame ruože teologija einama 6 semestrus. Jį baigusieji gali gauti Fakulteto baigimo diplomą, bet dar neturi teisės įgyti mokslo laipsnio, kuri teisė rezervuojama išėjusiems specialį ruožą. Į šį, specialį, ruožą gali stoti tik tie, kurie yra išėję bendrąjį mokslą. Specialiame ruože numatoma specializacija. Tuo tarpu šito ruožo ribose nustatyta du stambesniu padalinimu: a) teologijos ir b) Bažnyčios teisių bei istorijos, su dviem doktoratais. Viename ir antrame specialio ruožo dalinime numatoma specializacija atskirose bažnytinių mokslų šakose; būtent, tos šakos yra: Šv. Raštas; Dogmatinė teol.; Moralinė teol.; Apologetika; kitoje gi pusėje: Bažn. teisės; Bažn. istorija.

CVA, f. 631, ap. 13, b. 155, l. 326.

1922 m. birželio 26 d.

— —

4. Teolog. bendra- <...> prašyti ir reikalauti iš atatinka-

bučio ir Fakulteto buto klaus.

mos Vyriausybės, idant Teol.-Filos. Fakulteto reikalams būtų rekvizuota Maironio rūmų (Muziejaus g-vė, 5) nuo fronto kairioji pusė, apimanti butus NNo 2. iki 10. imtinai, visų pirmiausia gi užimant tenykščius NNo 2 ir 3, kad juos vasaros laiku prirengus ir perdirbus išguldomoms salėms.

CVA, f. 631, ap. 13, b. 155, l. 320.

Švietimo ministerija nerėmė šio pasiūlymo (1922.IX.4 protokolas, ten pat, l. 318—319).

1922 m. rugsėjo 4 d.

— —

2. Prelekcijų nustatymas ir tvarkraščio sudarymas.

2. <...> nutarta, kad tam darbe [tvarkaraščių sudarymui] vadovautų Fak. sekretorius, turėdamas du pagalbininku: prof. prel. Maculevičių, kurs ypač rūpinsis Teologijos bendrojo ruožo valandomis, ir prof. Ehretą, kurs gelbės Filosofijos skyriaus dalykuose.

CVA, f. 631, ap. 13, b. 155, l. 318.

1922 m. rugsėjo 29 d.

— —

6. Dėl Universiteto rengiamųjų paskaitų Klaipėdoje.

6. Dekanas praneša, kad prelatas Mačiulis-Maironis ir prof. Dr. Eretas maloniai sutiko dalyvauti Klaipėdoje organizuojamame Universiteto paskaitų surengime. Fakulteto Taryba su dideliu pasitenkinimu priima tai domėn [1].

— —

13. Prof. prelatas J. Mačiulis-Maironis pripažįstamas garbės profesorium.

13. Prof. B. Čėsnys primena, kad šiais metais visų gerbiamo garsaus poeto, žymaus mokslininko, mūsų atgimimo didžiausio pionieriaus, mūsų Fakulteto ordinariojo profesoriaus prelato Dr. Mačiulio-Maironio 60 metų amžiaus sukaktuvių jubiliejus. Prof. B. Čėsnio pasiūlymu, pa-

gerbimui taip labai branginamojo jubiliato Fakulteto Taryba nutaria kreiptis į Universiteto Tarybą, kad prof. prelatas Mačiulis-Maironis būtų pripažintas mūsų Universiteto garbės profesorium.

CVA, f. 631, ap. 13, b. 155, l. 314—315.

[1] „Universitetinių" paskaitų rengimą Klaipėdoje Teologijos-filosofijos fakulteto taryba svarstė tų metų rugsėjo 29 d.; ypač buvo prašomi dalyvauti Maironis ir J. Eretas (ten pat, l. 317). Tuo metu sumanymas nebuvo realizuotas. Po poros metų į Lietuvos universitetą šiuo reikalu kreipėsi Klaipėdos švietimo draugijos „Aukuras" pirmininkas J. Stiklioriųs. Fakulteto taryba pasiūlymui pritarė ir lektoriais išrinko Maironį ir J. Eretą (ten pat, l. 264).

1923 m. balandžio 28 d.

— —

3. Fakulteto posėdžių darbo sumažinimo klausimas. Ūkio komisijos sudarymas.

3. <...> Prof. prel. Mačiulis-Maironis kalba už tai, kad Fakulteto Tarybos posėdžiuose būtų svarstoma tik pedagoginiai dalykai, o ekonominiai reikalai būtų atiduota spręsti komisijai, kurios sudarymas yra numatytas Reguliamino projekte § 70.

CVA, f. 631, ap. 13, b. 155, l. 290.

Pasiūlymui pritarta — išrinkta ūkio komisija iš trijų asmenų.

1923 m. gegužės 12 d.

— —

5. Reguliamino svarstymas.

5. Tęsiama toliau praėjusiame posėdyje pradėtą Reguliamino pr. svarstymą.

Prie § 7 prof. Maironis-Mačiulis siūlo pridėti priedą: „dėstytojai renkami Fakulteto Tarybos ir siūlomi dekano, pasitarus pirma su kancleriu". Prof. Čėsnys siūlo § 7 šitaip suredaguoti: „Fakulteto mokslo personalo nariai renkami Fakulteto Tarybos prisilaikant kanonų teisių, kurių saugotojas Fakulteto gyvenime yra Fakulteto kancleris". Prof. Maironis-Mačiulis savo pasiūlymą atsiima. Balsuojant priimta § 7 prof. Čėsnio redakcijoj.

CVA, f. 631, ap. 13, b. 155, l. 289.

1923 m. gegužės 26 d.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

7. Kviestinųjų Fakultetan dėstytojų kvalifikac. nustatyti komisijų reikalas.	7. <...> Raportui nustatyti apie dr. V. Mykolaičio kvalifikacijas į profesorius išrenkama komisija, į kurią įeina prof. prel. Maironis-Mačiulis, Eretas, Morkelis.

CVA, f. 631, ap. 13, b. 155, l. 287.

1923 m. birželio 2 d.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

2. Filosofijos skyriaus posėdžio birž. 1 d. nutarimų patvirtinimas.	2. <...> b) Fakulteto Tarybos su didžiu pasitenkinimu priimta žinion Filosofijos skyriaus sumanymas ir daryti žygiai, kad mūsų literatūros žymiausią korifėjų visų gerb. prel. prof. Maironį-Mačiulį pritraukus ir prie literatūros dėstymo. Nutarta dabar oficialiai Fakulteto Tarybos vardu kreiptis šiuo reikalu į gerb. mūsų garbės profesorių.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

4. Kviestinųjų Fakultetan dėstytojų kvalifikacijoms nustatyti komisijų pranešimai.	D. Dr. V. Mykolaičio mokslo kvalifikacijoms nustatyti komisijos atstovas praneša, kad kun. V. Mykolaitis, kaipo išėjęs aukštąjį mokslą su daktaro laipsniu, kaipo labai pasižymėjęs savo dailiosios raštijos kūriniais ir parašęs visą eilę rimtų straipsnių dailę ir literatūrą liečiančiais klausimais, turi pakankamai mokslinių kvalifikacijų, kad užimtų mūsų Fakulteto literatūros dėstytojo vietą. Po pasitarimų slaptu balsavimu dr. V. Mykolaitis priimama į mūsų Fakulteto dėstytojų eiles. Antrojo gi slapto balsavimo daviniais pasirėmus, jam skiriama titulas docento.

CVA, f. 631, ap. 13, b. 155, l. 284, 286.

1924 m. birželio 14 d.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

3. Paskaitų reikalu.

3. Fak. Taryba, 1923 m. lapkričio 28 d. posėdyje apsvarsčiusi Vyriausybės Komisijos etatams sumažinti pasiūlymą ir ekonomizavimo atžvilgiu sumažinusi normalius ir 1924 m. etatus, laikinai tenkinasi mažesniu dėstytojų skaičium, jiems pavesdama laikyti daugiau paskaitų, negu turėtų būti išplėtojus normalius etatus. Einant šiuo Fak. Tarybos nusistatymu ir dėstytojų pareiškimais, šiame pavasario semestre turėjo savaitėje: 1) Garb. Prof. Mačiulis-Maironis teor. 8 val., pratybų 1 val. <...> Šių metų rudens semestrui Fak. Taryba nutarė pavesti dėstytojams, atsižvelgdama į jų pareiškimus, tokį paskaitų skaičių savaitėje: 1) G. Prof. J. Mačiuliui-Maironiui teor. 9 val.

CVA, f. 631, ap. 13, b. 155, l. 239—240.

1925 m. balandžio 1 d.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

VI. Moralinės Teologijos paskaitų klausimas.

Maironis pranešė negalėsiąs specialiame ruože skaityti Moralinės Teologijos; šis pareiškimas priimtas domėn ir nutarta, kad kitais metais antrasis Moral. Teologijos dėstytojas doc. Vaitkevičius paimtų padidintą paskaitų skaičių.

CVA, f. 631, ap. 13, b. 155, l. 222.

1926 m. kovo 26 d.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Egzaminų tvarka.

2) Prof. Dr. J. Mačiulis-Maironis referuoja naują projektą semestriniams Teologijos-Filosofijos Fakulteto Teologijos skyriaus bendrojo ruožo kvotimams, ir priimta ši tvarka:

a) Semestriniams kvotimams skiriama trys paskutiniosios semestro savaitės. Taip daroma tiek rudens, tiek pavasario semestre.

b) Atskirų semestrų kvotimai laikomi kartu.

c) Atskirų objektų kvotimų tvarką nustatyti gali patys studentai, o ją tvirtina Dekanas.

d) Pirmąjį kartą neišlaikius semestrinius kvotimus, jie laikyti galima iš naujo kito semestro pradžioj prie trijų asmenų komisijos, skiriamos Teologijos-Filosofijos Fakulteto Dekano, ir to paties Dekano nustatytu metu. Jeigu ir šį kartą neišlaikoma, tai neįskaitomas visas semestras. Taip būna, nors tik vieno objekto kvotimai neišlaikomi.

I pastaba: Taisyklės, apie kurias čia kalbama sub 2 a-d, saisto tik bendrojo ruožo studentus.

II pastaba: Specialinio ruožo kvotimai paliekami po senovei.

Be to, sėkmingiau eiti pirmyn mokslui, išneštas pageidavimas, kad bendrojo teologijos ruožo studentai būtų dažniau pakalbinami, tik pamokos vis dėlto laikytinos ne trumpiau, kaip pusę valandos.

— —

Dėstymo tvarka rudens semestre.

b) Moralinė teologija užuot 7 val. bus einama 9 valandas sav., nes paskutiniuoju bendrojo teologijos ruožo semestru reikia eiti skyrium nuo kitų semestrų: kitaip negalima išeiti viso kurso.

CVA, f. 631, ap. 13, b. 155, l. 787.

1927 m. sausio 29 d.

— —

XI. Prof. Maironio-Mačiulio pensijos reikalas.

Fakulteto Taryba, konstatuodama, kad Lietuvos Universiteto garbės profesorius ir moralinės teologijos ordinarinis prof.

Jonas Maironis-Mačiulis dirbo profesoriaus darbą jau pilnus 35 metus, ir turėdama mintyje, kad jo nuopelnai Lietuvai yra visai nepaprasto dydžio, ir kad jis ir dabar tebedirba naudingą ir didelį universitetui darbą, *nutarė:* prašyti Vyriausybės paskirti profesoriui Maironiui-Mačiuliui iki gyvos galvos nuolatinę aukščiausią, t. y. XIV kategorijos, pensiją, be to, leidžiant jam gauti pilną atlyginimą už dabar einamąsias pareigas.

CVA, f. 631, ap. 13, b. 155, l. 148.

1928 m. gruodžio 10 d.

— —

11. Mokomojo personalo narių pakėlimo klausimas.

Doc. V. Mykolaičio mokslinėms kvalifikacijoms ištirti Komisija, susidedanti iš prof. J. Maironio-Mačiulio, prof. J. Ereto ir prof. St. Šalkauskio, kuris įėjo į Komisiją vieton atsisakiusio doc. Balčikonio, Dekano pavedama ir Tarybos aprobuojama, pateikia Tarybai savo raportą doc. Mykolaičio promocijos klausimu. Teol.-Filosofijos Fakulteto Taryba, išklausiusi Komisijos raporto, slaptu balsavimu nutaria doc. V. Mykolaitį pakelti į ekstraordinarinius profesorius.

CVA, f. 631, ap. 13, b. 155, l. 49.

1932 m. sausio 12 d.

— —

V. 1932 m. pavasario semestro paskaitos

1932 m. pavasario semestrą skaitys <...> 2) o. prof. Dr. J. Maironis-Mačiulis — moralinę teologiją 7 val. ir lietuvių literatūrą 1 val. teor., iš viso 8 val. teor.

CVA, f. 631, ap. 12, b. 548, l. 481.

1932 m. liepos 1 d.

— —

II. Profesūros reikalai.

1. Prisimintas skaudus Fakulteto smūgis nelaimė — garbės prof. Dr. Jono Maironio-Mačiulio mirimas š. m. birž. mėn. 28 d. Kaune; už jo vėlę atsistojus sukalbėta „Amžinąjį atilsį", vietoj vainiko nutarta sumesti 200 lit. neturtingiems studentams semestriniam mokesčiui ir imtis iniciatyvos ir pasiūlyti Universitetui iškilmingai paminėti velionį š. m. spal[io] mėn. apie 20 d., kur jis būtų sukakęs 70 metų amžiaus.

CVA, f. 631, ap. 12, b. 548, l. 456.

Mirtis ir atminimo įamžinimas

1

MIRTIES METRIKA

Kauno dekanatas
1932 m. mirimų aktai
Inv. Nr. 4273

Nr. 248 Tūkstantis devyni šimtai trisdešimts antrais metais birželio 28 dieną Kaune miesto ligoninėje mirė Dr. Jonas Mačiulis-Maironis. Pralotas, Kauno Kunigų seminarijos Rektorius 70 metų amžiaus. Palaidojo 1932 m. birželio 30 d. Kauno bazilikos kriptoje Kauno Ark. J. Skvireckas.

Lietuvos TSR Teisingumo ministerijos Respublikinis civilinės metrikacijos archyvas.— Kauno šv. Trejybės parapijos bažnyčios 1932 m. mirimų metrikų nuorašai, p. 294.

2

A. A.

Kauno Metropolijos Kapitula praneša, kad
š. m. Birželio mėn. 28 d. mirė

Dr-as Jonas
Maironis-Mačiulis

Apaštališkas Pronotaras, Kauno Metropolijos Kapitulos Pirmininkas, Metropolijos Kunigų Seminarijos Rektorius, V. D. Universiteto Garbės Profesorius ir Teol.-Fil. fakulteto Profesorius.

Laidotuvių tvarka:

Trečiadienį, Birželio mėn. 29 d., 7 val. vak. kūno eksportacija iš Seminarijos bažnyčios į Katedros Baziliką.

Ketvirtadienį, Birželio mėn. 30 d., 8,30 val. ryto egzekvijos, 9,30 val. skaitytos šv. Mišios už velionies vėlę, 10,30 val. paskutinės iškilmingos-gedulingos šv. Mišios, absoliucija [1] ir konduktas [2].

Ketvirtadienį 10,30 val. Bazilikoj vietos bus rezervuotos.

CVA, f. 631, ap. 12, b. 640, l. 2.

[1] Absoliucija (*lot.*) — liturginės apeigos po mišių už mirusį: giedama laidotuvių giesmė „Libera" („Išgelbėk").

[2] Konduktas (*lot.*) — laidotuvių eisena; giesmė bažnyčioje prieš išnešant mirusiojo kūną.

3

SKELBIMAS

Dėl Vytauto Didžiojo Universiteto Garbės Profesoriaus Dr. *Jono Maironio-Mačiulio* laidotuvių skelbiu šią dieną Universiteto gedulo diena ir todėl visose Universiteto įstaigose darbas nutraukiamas.

1932.VI.30 d.

Prof. *B. Čėsnys*
Prorektorius
L. e. Rektoriaus pareigas

CVA, f. 631, ap. 12, b. 640, l. 3.

4

Nuorašas

TESTAMENTAS

Tūkstantis devyni šimtai trisdešimtais Vytauto Didž. metais gruodžio 17 d. Kaune, Muziejaus g-vė Nr 5, b. 1.

Aš, pralotas Maironis-Mačiulis Jonas, Aleksandro sūnus, turėdamas aiškų protą ir tvirtą atmintį, bet žinodamas ir atmindamas reiksią kada mirti, darau šį paskutinį mano valios pareiškimą, arba testamentą.

Pavesdamas Dievo begaliniam gailestingumui savo nuodėmingą sielą, norėčiau, kad mano kūnas palaidotas ilsėtųsi Kauno Bazilikos šventoriuje prie pat bažnyčios sienos iš dešinės pusės, maždaug ties bažnyčios viduriu, be jokio aptvėrimo, tik ant bažnyčios sienos virš kapo įrengta marmurinė lenta su užrašu (M. Raštai, II t., 134 p., 4—10) [1]. Laidotuvių išlaidoms apmokėti ir šiai lentai įrengti palieku Šv. Kazimiero Draugijai komisan pavestus išparduoti mano Raštų leidinius, o vykdytoju prašau būti man brangų kun. Mykolą Vaitkų, kuriam už triūsą iš tų pinigų skiriu tūkstantį (1000) litų, kunigams, kurie per laidotuves laikys už mane Mišias po dvidešimt penkis (25) litus, o klierikams už egzekvijas penkius šimtus (500) litų; bažnyčios tarnams tris šimtus (300) litų, karstui, kiek reikės. Kas liks nuo tų visų išlaidų iš parduotų mano raštų skiriu Metropolijos Seminarijos knygynui. Jei kam ateitų į galvą pastatyti kokį paminklėlį mano atminimui, tai tam tikslui galėtų, rasit, duoti lėšų mano Raštų naujoji laida, dabartinę laidą Šv. Kazimiero Draugijai išpardavus.

Nors savo giminaičių mokslui ir tikrai labdaringiems tikslams nesigailėjau pinigo, bet eidamas aktualiai iki pat senatvei pareigas, sunkiai dirbdamas, net tada, kai jaunesni naudojosi pensijomis, nemėtydamas pinigų, savo taupumu įsigijau turtą, kurį po mirties taip suskirstau:

1) Visus gyvus pinigus, kurie po mano mirties atsiras mano asmeninėje kasoje popieriais ar auksu ir sidabru, taip pat dar neišmokėtą algą palieku mano geriausiai globėjai seseriai Marcelei Mačiulytei; jei iš to nesusidarytų šešių tūkstančių litų, tai trūkumą papildyti iš mano indėlių bankuose. Iš tų pinigų ji išmokės mano tarnaitei penkis šimtus litų, mano namų sargui du šimtu litų, Seminarijos šeimininkei du šimtu litų, kitiems seminarijos tarnams vieną tūkstantį litų, vargšams, neturtėliams, prieglaudoms išdalys penkis šimtus litų, seseriai Pranciškai vieną tūkstantį litų, likusius sau pasiliks.

2) Jai, Marcelei Mačiulytei, iki gyvos galvos palieku irgi visą mano judomąjį turtą, kursai mano kambariuose, kaip antai: fortepioną, baldus, paveikslus, rūbus, kilimus, sidabro ir stiklo rakandus, knygas, raštus ir t. t.; nenoriu, kad iki jos gyvos galvos jie išsiblaškytų; noriu, kad pasiliktų savo vietoje, kaip buvę, išskyrus rūbus, kuriuos galės savo nuožiūra anksčiau suvartoti. Nepatarčiau irgi jai mano kambariuose apgyvendinti artimus gimines, kad laikui bėgant neatsidurtų pas juos ant kampo vaikų prižiūrėtoja. Po mano sesers Marcelės Mačiulytės mirties visi mano baldai, knygos, paveikslai ir kas tik turės bent kokią istorišką vertę, noriu, kad būtų perkelti į mano vardo muziejų Aleksotos kalne, sklypas N 2.[2]

3) Mano nejudomąjį turtą Aleksotoje, žemės sklypą N 2, iš Šv. Kazimiero Draugijos ir iš Žemės Ūkio Ministerijos išpirktą su mūro namais, kuriuos ateinančiais metais ketinu statyti ir tai statybai numatau ne mažiau šešiasdešimt tūkstančių litų, skiriu mano vardo Muziejui; ir žemės sklypu, ir namais galės naudotis iki gyvos galvos sesuo Marcelė Mačiulytė; jai mirus, Muziejaus namas su sklypu pereis žinion ir globon Švietimo Ministerijos ir Kauno Arkivyskupo Metropolito; užvaizdą skirs Švietimo Ministras, bet žmogų dorą ir rimtą, ypač literatą, prieš kurį nieko neturės Arkivyskupas, kuriam aiškiai pritars.

4) Visą mano kapitalą, kursai po mano mirties atsiras Kapituloje Metropolitinėje, kaip indėlis, ir bankuose, kaip antai Ūkio br. Vailokaičių Banke, Centraliniam Ūkininkų liaudies Banke, skiriu šiuo būdu:

a) vieną tūkstantį penkis šimtus litų karstui, arnotui, albai;

b) Seminarijos profesoriams ir Bazilikos vikarams po šimtą litų, kad atlaikytų už mano sielą po dvejas Mišias: die trigesima ir anniversario[3];

c) vieną tūkstantį litų skiriu tam tikslui, kad būtų atspausdinti paveikslėliai su maldele už mano sielą ir kitoje pusėje su mano atvaizdu[4] ir būtų išdalinta per laidotuves, kas tik norės, ir paskui giminėms ir pažįstamiems išsiuntinėta;

d) penkius tūkstančius litų išdalinti Metrop. Seminarijos neopresbyteriams[5], kad atlaikytų už mano sielą Mišias, skaitant dvidešimt litų už vienas;

e) du tūkstančiu litų Labdaringai Šv. Vincento Draugijai Kaune;

f) du tūkstančiu litų Katalikų Moterų Draugijai;

g) vieną tūkstantį Stud. Ateitininkų Draugijai;

k) vieną tūkstantį litų Kauno Pavasarininkų Draugijai;

l) vieną tūkstantį litų Zitiečių Draugijai;

m) vieną tūkstantį Šv. Luko Ligoninei;

n) penkis tūkstančius litų skiriu tikrai reikalingiems pašalpos mokslui eiti mano giminaičiams, kuriuos tokiais pripažins sesuo Marcelė Mačiulytė, Mikalojus Lipčius ir Betygalos klebonas;

o) visus likusius pinigus suskirstyti keturiomis lygiomis dalimis keturioms bažnyčioms: Bazilikai-Katedrai, Metr. Seminarijos bažnyčiai, Kauno Prisikėlimo bažnyčiai ir Betygalos bažnyčiai.

Kaip šio ketvirtojo (4) punkto vykdytoju, taip ir kitų punktų vykdymo prižiūrėtoju prašau būti ir skiriu kanauninką Pranciškų Penkauską, mano buvusį artimiausį sandarbininką, kuriuo visai pasitikiu.

Visą šį mano testamentą surašiau pats savo ranka; liudytojais pakviečiau būti kanauninką Pranciškų Penkauską, kun. Morkų Morkelį ir kun. Joną Petrošių. Noriu, kad mano paskutinė valia būtų sąžiningai vykdoma ir nieko nekliudoma.

1930 m. gruodžio 17 d. Vytauto Dž. Kaunas.

(Parašas) Pral. *Jonas Maironis-Mačiulis* Metropolijos Kunigų Seminarijos Rektorius Metr. Kapitulos Pirmininkas.

Liudininku šio testamento buvau (parašas) Kun. *Pr. Penkauskas*. Liudininkas (Parašas) K. *M. Morkelis*. (Parašas) Kun. *Ign. Česaitis*. (Parašas) Kun. *Petrošius*. (Antspauda: „Sigillum Capituli Samogitiensis") [6].

Lietuvos TSR lietuvių literatūros muziejus Kaune turi defektuotą testamento originalą (inv. nr. 7123) ir jo nuorašą. Kitas testamento nuorašas, patvirtintas 1932 m. liepos 1 d. Kauno notaro Ipolito Barausko, yra Lietuvos TSR centriniame valstybiniame archyve (f. 391, ap. 4, b. 1744, l. 1—2). Testamentas skelbtas „Literatūros naujienose" 1937 m. Nr. 6, p. 2, Maironio mirties penkmečio proga.

[1] Testamente nurodytas tekstas — ištrauka iš poemos „Raseinių Magdė" (*Maironio* Raštai.— T. 2: Epas.—1926.— P. 134). Šios poemos šešios eilutės iškaltos memorialinio paminklo marmurinėje lentoje:

Kaip man gaila to balto senelio,
Kurs, užstojęs ant amžino kelio,
Jau nebkelsis ant balso varpų
Ir ant kelių ainius pasodinęs,
Nebepasakos bočius atminęs,
Nepratars iš šaltųjų kapų.

[2] Šiuo metu namas Skriaudžių gatvėje Nr. 9.

[3] Trisdešimtą dieną ir metinėse (*lot.*).

[4] Buvo išleistas Maironio mirties dienai skirtas 4 p. mažo formato leidinukas. Jame išspausdintas poeto portretas, poemos „Raseinių Magdė" fragmentas „Kaip man gaila to balto senelio", trumpi biografijos duomenys ir maldelė.

[5] Naujai įšventintiems kunigams.
[6] Žemaičių kapitulos antspaudas (*lot.*).

Testamente esami įrašai:

Nutarimas

Lietuvos Respublikos Vardu 1932 m. liepos mėn. 25 d. Kauno II nuov. Taikos Teisėjas, išžiūrėjęs viešame posėdyje mirusio praloto Maironio-Mačiulio Jono naminį testamentą ir Laik. Liet. Teismų ir jų Darbų Satv. Įst. 17 §, Civ. Kod. 1012, 1040, remdamasis 1060, 1063, 1066, 3, 6—8 str. str. ir Palaikų mok. įst. 12 §, Taikos Teisėjas nutarė: mirusiojo 1932.VI.28 d. praloto Maironio-Mačiulio Jono naminį testamentą, surašytą 1930 Vytauto Didžiojo metų gruodžio 17 d., patvirtinti. (Parašas) Taikos Teisėjas.

Antspauda: Kauno Miesto II nuovados Taikos Teisėjas.

Šis patvirtintas testamentas duotas Kan. Pranciškui Penkauskui ir Kun. Mykolui Vaitkui.

Einant I Kauno Miesto Mokesčių Inspekcijos raštu š. m. gruodžio mėn. 22 d. Nr. 159/p. m. b. palaikų mokestis sumoje 3156, 36 lt. paimta. Akto mok. 15 lt. paimta. Teismo kv. Nr. 492133. (parašas) Taikos Teisėjas. (parašas) Sekretorius. Antspauda: Kauno miesto II nuovados Taikos Teisėjas.
28/XII. 32 m. Ap. b. Nr. 76/32 m.

5

PRELATO MAIRONIO-MAČIULIO PALIKIMO TINKAMŲ MUZIEJUI DAIKTŲ SĄRAŠAS

1. Prie durų varinė lentelė su užrašu: Prel. Maironis-Mačiulis.

Pirmame kambary

2. Kabykla medinė
3. Didelis medinis stalas (ant jo velionis buvo pašarvotas)
4. Kanklės
5. Briedžio ragas
6. Vazė paauksuota su vizitinėmis kortelėmis
7. Stalas [pasagos formos]
8. Fotelių 2 št. [1 nurašytas 1937 m.]
9. Žalgirio mūšis. Mateikos (kopija al.)
10. Šv. Andriejaus Ap. [nėra]
11. Šv. Motiejus (ant skardos) [nėra]
12. Petrapilio laikų fotografija (grupė)

12a) Graviūra (vežimas, užkinkytas trejeta arklių) [nėra]

Antrame kambary

13. Rašomasis stalas (žemas) su rašaline, aukso plunksna [nėra], plunksnakočiu (iš žvėrelio kojytės), baltu metaliniu pieštuku [nėra] ir akiniais [nėra]

14. Rašomasis stalas aukštas [pultas]
15. Kortų staliukas su lenktomis kojomis
16. Supamoji kėdė
17. Marmurinis laikrodis su metalinėmis paauksuotomis figūromis
17a) Sidabrinis kryžius pastatomas (Kauno seminarijos auklėtinių dovana)
18. Sofa 1 št.
19. Minkštų kėdžių medžiaga apmuštų 3 št.
20. Aukštas staliukas prie sienos
21. Lentynėlė prie rašomojo stalo
22. Maironio portretas teol. dakt. rūbuose. J. Mioduševskio
23. Kun. Strazdo gipsinis barel. K. Šklėriaus
24. Vytauto Didž. portretas (al.)
25. Peizažai, al., mažo formato 4 št. (vienas Ign. Šlapelio) [yra tik I. Šlapelio]
26. Miškas su moteriška figūra (al.)
27. Siena su bokštu (temp.) K. Šimonio
28. Akvarelė Z. R[emerienės]
29. Vaikas ant laiptų (temp.) K. Šimonio
30. Nekalta siela (akv.), (aprėmuota lietuviškomis juostomis)
31. Nusidėjėlis (al.)
32. Lietuvaitės galvutė akv. Z. Remerienės
33. Motina Šv. su šv. Elzbieta (al.) (kopija)
34. Motina Šv. (ant lentos, auksiniame fone)
35. Laurų vainikas
36. Maironio portretas, pastelė, Janulaitienės
37. Pilis su kiparisais (al.)
38. Moizės statulėlė (bronza) [nėra]
39. Peizažai (akv.) 2 št. [nėra]

Trečiame kambary

40. Juodo medžio staliukas
41. Sofa
42. Fotelių 2 št.
43. Minkštų kėdžių 2 št.
44. Aukštų staliukų 3 št.
45. Turkiškas raudonas divonas
46. Bažnyčia (al.) Antons [nėra]
47. Trilypis veidrodis išilgai sienos
48. Vergilijaus statula (bronza)
49. Maironio barel. (bronza) J. Zikaro
50. Margučių 12 št. dviejose lėkštelėse [dabar kiti]

Valgomam kambary

51. Maironio portretas (al.) J. Janulio
51a) Sesers portretas

Miegamam kambary

52. Rūbams spinta
53. Sutanos 2 [nėra]
54. Baltas kitelis [nėra]
55. Daktaro toga [nėra]
56. Skrybėlių: šiaudinės 2 št. [yra viena], filcinė — 1 št. [nėra]
57. Veidrodis (triumo) su skutimosi prietaisais
58. Lova su matracu, antklode, dviem pagalviais [yra vienas] ir dviem kapom
59. Staliukas prie lovos
60. Praustuvas
61. Komoda su krucifiksu [nėra], dviem žvakidėm ir karafka
62. Krepšis popieriams
63. Lempa su visais pabūklais
64. Archangelas (ant lentos, auksuotame fone) [nėra]
65. Motina Šv. ir V. Kristus viename paveiksle

Bibliotekoj

66. Stalas
67. Penkios spintos kilnojamos ir viena sienoj su knygomis (Komisija knygų sąrašo nepadarė, nes kunigų jau esą padaryta)
68. Skaitytuvai
69. Motina Šv. (bizant.)
70. Fotografijos 2 (grupės)
71. Graviūra 1 št.
72. Peizažas (al.) A. Varno
72a. Peizažas (al. mažo formato, ant spintos) [nėra]
73. Šv. Povilo ap. (auks. fone) [nėra]
74. Albumų su fotografijomis 6 št. [yra 5]
75. Palaidų fotografijų ir įvairių akmenų 6 št.

Svečių valgom. kamb.

76. Madona (auks. fone) [nėra]
77. V. Kristus pas farizėjų (al. didelio formato)
78. Fotografijų 2 grupės [įrėmintų yra keletas]
79. Maironio tėvų fotografijos (po sesers mirties muziejui)
80. Peizažas (ant popieriaus) [neaišku, kuris]

CVA, f. 391, ap. 4, b. 1744, l. 3—5, 6—8.
Sąrašo nuorašas, du egzemplioriai. Viename parašas: *Ign. Šlapelis.*

6

MAIRONIO PAMINĖJIMAS VALSTYBĖS TEATRE 1932.X.24

I.

1. Paminėjimo atidarymas.
2. Prologas iš Maironio „Kęstučio mirtis", deklamuoja B. Dauguvietis.
3. Prorektorius prof. B. Čėsnys: Maironis — teologas.
4. Deklamacijos iš Maironio kūrybos:
   a. Kam širdį davei?
   b. Išnyksiu kaip dūmas.
   c. Rigi Kulm.
   Deklam. E. Žalinkevičaitė.
5. Malda, žodžiai Maironio, muz. J. Naujalio.
   Atlieka P. Oleka, akomponuoja V. Marijošius.
6. Doc. p. e. Dr. Grinius: Maironis — tradicijų ir pažangos poetas.

(Pertrauka 15 min.)

II.

7. Prof. Dr. V. Mykolaitis: Maironio kūrybos visuomeniniai pagrindai.
8. Deklamacijos iš Maironio kūrybos:
   a. Uosis ir žmogus.
   b. Vilnius.
   c. Ko siekiu ir alkstu.
   Deklam. O. Rymaitė.
9. Maironio dainos solo:
   a. Kur išganymas, muz. A. Kačanausko.
   Atlieka St. Santvaras.
   b. Mano gimtinė, muz. St. Šimkaus.
   Atlieka J. Mažeika, akompon. V. Marijošius.
10. Maironio dainos chorui:
   a. Užmigo žemė, muz. Č. Sasnausko.
   b. Vasaros naktys, muz. J. Naujalio.
   c. Jaunimo giesmė, muz. J. Naujalio.
   Atlieka operos choras, diriguoja J. Starka.

Minėjimą suruošė Vytauto Didžiojo universitetas ir Valstybės teatras.

MAB, f. 163—789. Spausdinta (p. 5).

7

Ministerių Kabineto posėdis 1933 m. sausio mėn. 13 dieną.

Pirmininkauja Ministeris Pirmininkas ir Finansų Ministeris J. Tūbelis.

Dalyvauja ministeriai — J. Aleksa, S. Rusteika, K. Šakenis, D. Zaunius, B. Giedraitis, A. Žilinskas ir Valstybės Kontrolieriaus pavaduotojas J. Mašiotas.

— —

VI.

Pr. Maironio-Mačiulio laidotuvių išlaidų klausimas.	Ministerių Kabinetas nutarė prel. J. Maironio-Mačiulio laidotuvių išlaidas 3597,32 litų sumoje padengti valstybės lėšomis.

CVA, f. 923, ap. 1, b. 750, l. 3.

8

DĖL MAIRONIO KAPO IR MUZIEJAUS

Dar užpraeitais metais Švietimo Ministerija pasiėmė sutvarkyti Maironio kapą prie Kauno katedros bazilikos. Pagal arch. Kudoko projektą turėjo būti įrengtas lankytojams prieinamas mauzoliejus prie vakarinės bazilikos sienos, pažymėtas Maironio bareljefu ir atitinkamu užrašu. Tačiau apsiėmęs darbus padaryti rangovas Urbas jų tinkamai neatliko, ir po ilgoko delsimo sutartis su juo teko nutraukti.

Kadangi į kapo grindis prasisunkia vanduo, tai šiais metais Švietimo Ministerija, gavusi naujų kreditų, susitarė su miesto savivaldybe kapą nudrenuoti. Darbai bus netrukus baigti. Taip pat Ministerija išpirks iš skulptoriaus Bučo sukurtą ir geležinkelių dirbtuvėse nulietą bareljefą. Atlikus dar kitus baigiamuosius darbus po kelių savaičių Maironio kapas bus galutinai sutvarkytas ir prieinamas visuomenei lankyti.

Maironis savo testamente yra užrašęs savo namus Aleksote Švietimo Ministerijai su sąlyga, kad bus įrengtas jo vardo muziejus. Maironis mirė, kai namai dar nebuvo baigti statyti, todėl muziejaus įrengimas buvo atidėtas. Tam tikra komisija tik atrinko iš muziejui paliktų daiktų tuos, kurie atrodė tinkami iš-

statyti ir juos pervežė į Aleksotą. Šiais metais, galutinai baigus įrengti namus, paaiškėjo, kad Maironio muziejui Aleksote ne vieta: paliktieji daiktai savo dydžiu ir stilium visiškai netinka naujam pastatui, be to, tie nauji namai sunkiai prieinami skubančiam lankytojui. Todėl Šv. Ministerija, nors moka nuomą už Aleksoto namus velionies seseriai, ryžosi dar išnuomoti iš jos didesnę dalį buvusio Maironio buto Muziejaus gatvės namuose, užrašytuose kunigų seminarijai, ir jame įrengti Tautosakos archyvą ir Maironio muziejų. Šiam pastarajam liko paskirti tik trys kambariai, kurie buvo rasti nevykusiai perdažyti ir dėl to teko iš naujo nors apytikriai restauruoti.

Suprantamas daiktas, kad, įkūrus muziejų ne visuose šešiuose buvusio Maironio buto kambariuose ir neturint visų jo buto daiktų, nebebuvo galima muziejuj atstatyti visa taip, kaip buvo buvę Maironio laikais. Pagaliau muziejui ne viskas ir reikalinga ir charakteringa. Muziejaus tvarkytojai — Čiurlionies Galerija ir Tautosakos Archyvas — atliko savo darbą atsidėję ir su velionies artimaisiais — seserim Marcele, rektorium Penkausku ir kitais — pasitardami. Tad muziejuj galima matyti be salono ir kabineto baldų ir sienose pakabintų geresniųjų paveikslų dar ir spintos su velionies knygomis — vienoj teologija, antroj — gražioji literatūra su visomis jam autorių dedikuotomis knygomis, Lietuvos istorijos ir kalbotyros veikalai. Darbo kambary įrengtos dvi vitrinos: vienoj sudėti charakteringesni rankraščiai ir rašomosios priemonės, kitoj — insignijos. Dar bus padaryta vitrinų sudėti Maironio spausdintiems raštams, diplomams, kai kuriems dokumentams. Jei bus gauta dar kokių charakteringų daiktų, tai ir jiems atsiras vietos.

Muziejus atidarytas birželio mėnesį ir lankomas šventadieniais ir šiokiomis dienomis su Tautosakos Archyvu susitarus.

[1936]

CVA, f. 391, ap. 4, b. 1745, l. 17—18.

9

PROTOKOLAS

1937 m. lapkričio mėn. 10 d. ryto 11 val. Pono Švietimo Ministerio paskirta Komisija iš narių V gimnazijos direktoriaus Dr. A. Juškos, IV gimnazijos direktoriaus inž. Čiurlionio, Specialių

Mokyklų inspektoriaus inž. A. Mikalausko apžiūrėjo galutinai pastatytą Maironio antkapį.

Seminarijos rektorius kan. Pr. Penkauskas kviestas raštu neatvyko. Taip pat Valstybės Kontrolės atstovas kviestas raštu Nr. 22678 neatvyko.

Apžiūrėjus ir patikrinus Maironio antkapį, nutarta jį priimti kaip galutinai ir tinkamai atliktą pagal D-ro Arch. Kudoko projektą.

Papildomai ištinkuota Mauzoliejaus vidus granitu ir pakabinta speciali elektros lempa — armiruota gražiais rėmais. Visi reikalingi parašai, būtent: „įėjimas", „išėjimas" ir „Šviesa" pakabinti. Taip pat sutvarkytas žemės paviršius aplink mauzoliejų. Maironio antkapis pastatytas gerai ir šiuo protokolu yra priimtas.

Patikrinta techn. J. Gryno sąskaita atliktų darbų sumoje 8125,63 Lt. komisija pripažino apmokėtina.

Sąskaitoje yra 8125,63 Lt.
gauta avanso 3000,— „

Liko gauti 5125,63 Lt.

Taip pat pagal sąskaitą Nr. 295 Miesto savivaldybės darbai sumoje 1865,86 Lt. yra atlikti.

Komisijos pirmininkas
Nariai

CVA, f. 391, ap. 4, b. 1745, l. 6.

10

PROTOKOLAS

1939 m. lapkričio 15 d. Maironio testamento vykdytojo kan. Pr. Penkausko iniciatyva ir Švietimo ministerijos pavedimu buvo sukviestas pasitarimas Maironio muziejaus reikalu. Be paties iniciatoriaus dalyvavo dar Maironio artimiausias giminaitis Direktorius M. Lipčius, Direktorius P. Galaunė, Prof. J. Ambrazevičius ir Švietimo ministerijos atstovas J. Saulevičius.

Pasitarime buvo konstatuota, kad paskutiniu laiku Maironio muziejus yra uždarytas ir visuomenei visai nebeprieinamas, kad jis neturi žmonių, kurie juo rūpintųsi, kad Maironio muziejui tinkamų dalykų jame yra tik dalis ir kad ta pati, esant tose pa-

talpose Tautosakos archyvui, dar negalėjo būti reikiamai sutvarkyta. Iškėlus Tautosakos archyvą į kitas patalpas, tasai darbas galės būti pradėtas tinkamiau tvarkyti. Dėl muziejaus ateities pasitarime buvo prieita tokios išvados:

1. Maironio testamentą vykdant, turi būti laikomas jo vardo muziejus;

2. Maironio muziejus turi suimti visą medžiagą, kurioje atsispindi Maironio asmuo, gyvenimas, kūrybos aplinkybės, kūrybos faktai ir visa epocha, gavusi Maironio epochos vardą, kiek ji siejasi su Maironio asmeniu ir kūryba: Maironio tėviškės, gyventųjų ir lankytųjų vietų fotografinės nuotraukos, jo rankraščiai, jo ir jam rašytieji laiškai, spaudinių pavyzdžiai ir jų korektūros, biblioteka, restauruoto buto aplinka, sudarytos diagramos ir kt.;

3. Iš lietuvių rašytojų ar šiaip iš lituanistų skirtinas Maironio muziejui vedėjas [1], kurio pareigos sutvarkyti esamą medžiagą, organizuoti trūkstamos medžiagos rinkimą ir padaryti muziejų prieinamą visuomenei bei atskiriems tyrinėtojams;

4. Maironio muziejaus vedėjo kandidatą pristato ir muziejaus tvarkymą bei organizavimą globoja muziejaus komitetas, sudarytas iš testamento vykdytojo, velionies art. giminaičio, vieno literatūros, vieno muziejų apskritai specialisto ir vieno Švietimo ministerijos atstovo. Muziejaus vedėją ir komitetą tvirtina Švietimo ministerija, kuri duoda ir lėšas muziejaus reikalams.

5. Muziejaus susakytiems tikslams prie ligšiolinių Maironio muziejaus patalpų turi būti prijungta ir likusi Maironio buvusio buto salė.

Pasirašė:
Kan. *Pr. Penkauskas,* a. a. Prel. J. Mačiulio-Maironio test. vykdytojas, *M. Lipčius, P. Galaunė, J. Ambrazevičius* ir *J. Saulevičius.*

LTSR literatūros muziejus Kaune, P 9024.— Turima kopija, originalo likimas nežinomas.

[1] Muziejaus vedėju nuo 1940.III.1 buvo paskirtas poetas B. Brazdžionis (CVA, f. 391, ap. 7, b. 714, l. 8).

Maironio dedikaciniai įrašai

Išliko keliolika knygų su Maironio dedikacijomis. Aišku, tai tik nedidelė tokių įrašų dalis. Dedikacijos turi vertę kaip poeto tekstai, be to, rodo jo asmeninius ryšius su vienu kitu literatu,

visuomenės bei kultūros veikėju. Knygų su Maironio dedikacijomis turi Kauno literatūros muziejus (KLM), Kauno politechnikos instituto biblioteka (KPI b-ka), pedagogas maironianos kolekcionierius R. Adomavičius.

Jaunoji Lietuva. K., 1907.— KLM.
Jo Mylistai Garbingai Poniai Aleksandrai Volterienei Geros širdies Žmonai Besimokinančios Lietuvių Jaunumenės Globėjai ir Užtarytojai d. d. d. [1] autorius 17 XI 07 Petrapilis.

Jaunoji Lietuva. K., 1907.— R. Adomavičiaus rinkinys.
Jo Mylistai Gerbiamam Ponui Petrui Vileišiui karštam Lietuvos Mylėtojui ir Darbininkui d.d.d. autorius 24 XI 07 Petrapilis.

Pavasario balsai. K., 1913.— KLM.
Jos Malonybei Šviesiausiai Kunigaikštienei Magdalenai Radzivilienei Didžiai Lietuvos Tėvynės Mylėtojai Lietuviškų Įstaigų Duosniai Globėjai su augšta pagarba d.d.d. autorius Prel. J. Maculevičius 15 VII 1914 m. Kaunas.

Pavasario balsai. Tilžė, 1920.— R. Adomavičiaus rinkinys.
Mylimam Juozui Gečiui [2].
2 XI 20

autorius

Jaunoji Lietuva. K., 1920.— KLM.
Atminčiai Geguž. 26 dn. 1921 m. *Maironis* [3].

Mūsų vargai. K., 1920.— KLM.
Atminčiai Geguž. 26 dn. 1921 m. *Maironis* [4].

Praelectiones de justitia et jure. Petropoli, 1903.— KPI b-ka.
Garsiam Vaižgantui

Maironis

1922 m. Rugs. 9 dn.
Kaune

Kęstučio mirtis. K., 1921.— KLM.
Gerbiamam mūsų Dainiui, Mūsų Valst. Teatro Direktoriui P. Liudui Girai

Maironis, 31.I.1924.

Raštai. T. 2. Epas. K., 1926.— KLM.
Gerbiamajai Poniai Girienei
20 XI 1926.

autorius

Raštai. T. 1. Lyrika, K., 1927.— KLM.
Gerb. P. Pauliui Galaunei
Dėkingas už gražų viršelį

Maironis

1927 X 12
Kaune

Raštai. T. 5. K., 1927.— KLM.
P. Pauliui Galaunei dėkingas už gražų viršelį

autorius

1927 m.

A. Dambrauskas. Šv. Prančiškaus dvasia arba naujas tretininkų vadovėlis ir maldų rinkinys. K., 1922.— R. Adomavičiaus rinkinys.

1930 m. Sesutei Marcelei brolis kun. Jonas Mačiulis-Maironis. Vardinių proga.

Kame išganymas. Tilžė, 1920.— KPI b-ka.
Vyt. Didž. Universiteto Bibliotekai

Maironis

Raštai. T. 2. Epas. K., 1926.— KPI b-ka.
Vyt. Didž. Universiteto Bibliotekai.

Maironis

Pavasario balsai. Tilžė, 1920 (?).
Ačiui Vaidilutei už gražų „Tėviškės" romaną [5].

[1] dat, dicat, dedicat *(lot.)* — duoda, dovanoja, dedikuoja.
[2] Juozas Gečius — Maironio sesers Kotrynos Lipčienės žentas.
[3] Manoma, kad knyga dedikuota Juozui Žiugždai (žr. *Gudaitis L.* Trys susitikimai su Maironiu // Nemunas.—1987.— Nr. 6).
[4] Manoma, kad knyga dedikuota Juozui Žiugždai (žr. ten pat).
[5] *Vaidilutė.* Pavasario balsai // Vairas.—1932.— Nr. 9.— P. 463.

ATSIMINIMAI

Jonas Mačiulis-Maironis bendravo su daugeliu žmonių — ir siejamas draugystės, ir sąlygojamas savo kultūrinės ar konfesinės pedagoginės veiklos. Pridėjus dar išskirtinį rašytojo kūrybos populiarumą, savaime kreipusį dėmesį į autoriaus asmenį, galima būtų laukti, jog memuarinės medžiagos apie Maironį turėtų būti išlikę daug. Deja, taip nėra, nors nemaža (ypač apie ankstyvąjį gyvenimo tarpsnį) biografinių smulkmenų, sulasiotų iš paties poeto ar jo pažįstamų, buvo paskelbta Maironiui dar gyvam esant. Jos panaudotos kaip medžiaga 1924 m. išleistai monografijėlei „Jonas Maironis-Mačiulis", kurios autorius — artimas rašytojo bičiulis, bendražygis ir pirmasis biografas J. Tumas-Vaižgantas.

Pirmosios memuarinės publikacijos apie Maironį pradėjo rodytis po rašytojo mirties ikikarinėje ir karo metų periodikoje. Per dešimtmetį jų susikaupė apie dešimt. Apie tai, kad kas nors tuo laiku būtų plačiau užrašinėjęs pasakojimus apie poetą, duomenų nėra. Pokaris Lietuvoje atsiminimams apie Maironį dėl visuomeninio pobūdžio aplinkybių nebuvo palankus. Iš to laiko žinomos tik Z. Toliušio pastangos. Rinkdamas medžiagą savo studijėlei „Maironis: Asmeniniai motyvai jo kūryboje", kurios rankraštį užbaigė 1949 m., jis kalbėjosi su poeto seserimi M. Mačiulyte, su S. Čiurlioniene, J. Jokantiene, U. Babickaite-Graičiūniene, J. Balčiūnu ir dar keliolika asmenų. Tačiau tų pokalbių neužrašė, atskirus pašnekovų teiginius ar jų pasakojimų fragmentus įpindamas į bendrą tekstą sumišai su savo svarstymais ir medžiaga, surinkta iš spaudos (keletas savarankiškesnių fragmentų spausdinami šiame „Literatūros ir kalbos" tome). 1951 m. Maironio tėviškėn trumpam užsuko Lietuvių kalbos ir literatūros instituto darbuotojų ekspedicija, zondavusi literatūrinės medžiagos rinkimo Žemaičiuose bendrąsias galimybes. Savo ataskaitoje ji išvardijo kelis Maironį pažinusius ir apie jį daug papasakoti galinčius žmones, tačiau nei tada, nei vėliau tie pasakojimai užfiksuoti nebuvo.

Intensyviau atsiminimai apie Maironį pradėti rinkti septintojo dešimtmečio pabaigoje, ypač 1968 m. pasirodžius didelį visuomenės susidomėjimą sukėlusiai V. Zaborskaitės monografijai „Maironis". Labai daug jėgų šiam darbui yra paskyrusi P. Genevičiūtė. Pradėjusi domėtis poeto gyvenimu dar studijų Kauno vakariniame fakultete metais, ji ir vėliau, nuo 1972 m. dirbdama LTSR literatūros, paskui P. Cvirkos memorialiniame muziejuje, visą laiką ieškojo Maironį pažinojusių žmonių, skatino juos rašyti atsiminimus ir pati tuos atsiminimus užrašinėjo (daugumas jos surinktų tekstų yra saugomi LTSR literatūros muziejuje). Vieną kitą pasakojimą per tą laiką yra užrašiusios ir Lietuvių kalbos ir literatūros instituto rankraštyno vedėja M. Grigaitytė, LTSR literatūros muziejaus bendradarbės D. Jacevičiūtė ir R. Mažukėlienė, poeto biografija besidomėję G. Blynas, Z. Budaitė-Stunžėnienė, S. Daunys, V. Rimkienė (Varneckienė) ir kt. Pastaraisiais metais į atsiminimų kaupimą įsitraukė ir kaunietis mokytojas, maironianos rinkėjas R. Adomavičius: jo paskatinti, savo įspūdžius iš susitikimų su poetu užfiksavo dar keliolika asmenų. Rašytojo jubiliejų dienomis ar be specialių progų kai kas apie savo pažintį su Maironiu papasakojo ir respublikos bei iš-

eivijos spaudoje, atskiri rašytojo gyvenimo epizodai kartais iškyla prisimenant kitus asmenis. Visa tai jungiasi į bendrąją rašytojo gyvenimo ir asmenybės mozaiką, yra brangūs liudijimai, nors ne visada gali kompensuoti tai, ką jau negrįžtamai nusinešė laikas.

Šiame leidinyje siekiama pateikti kuo daugiau turimos medžiagos. Dedami specialiai rašyti ir Maironį tik „užkliudantys" rankraštiniai ir jau skelbti atsiminimai, juo labiau kad dauguma pastarųjų, spausdintųjų, yra retuose, platiesiems skaitytojų sluoksniams nelengvai prieinamuose leidiniuose ar periodikoje. Įtraukiamos į tomą ir publikacijos išeivijos spaudoje, nors dėl bibliografinės informacijos ir pačių leidinių stokos jų pilniau aprėpti buvo neįmanoma. Išimtį sudaro keli anoniminiai straipsneliai (Kelios smulkmenos iš Maironio gyvenimo // Ūkininko patarėjas.—1937.— Spal. 21; Maironis ir realybė // Lietuvos aidas.—1939.— Saus. 21 ir kt.), kitų žmonių atsiminimų perpasakojimai (*Balčiūnas V.* Maironis Vašuokėnuose // Kolektyvinis darbas (Anykščiai).—1987.— Spal. 31; *Mėdžius J.* Maironio pėdsakai Panevėžyje // Panevėžio tiesa.—1987.— Rugs. 15 ir kt.), atsiminimai, kurių publikacijos periodikoje yra siauresnės negu rankraščiuose esą ir šiame tome skelbiami variantai (*Levickas J.* Pasakoja pusseserė; *Kiaunė B.* Krekenavoje // Kult. barai.—1971.— Nr. 5; Atsiminimai apie Maironį: A. Vainiūnaitė-Kubertavičienė; A. Sutkus / Užr. P. Genevičiūtė // Gimtasis kraštas.—1987.— Spal. 29 — lapkr. 4). Be keleto atvejų, kai pateikiami du skirtingos informacijos turį to paties asmens pasakojimai, iš kelių turimų užrašymų pasirenkamas pilnesnis, ryškesnis. Jeigu spausdintieji atsiminimai labai platūs (kaip M. Vaitkaus, D. Lipčiūtės-Augienės), imamos esmingesnės, parengėjų nuomone, ištraukos, nors šiaip atsiminimus, ypač rankraštinius, stengiamasi pateikti kuo pilniau. Atsisakoma tik kartais pasitaikančių ilgų, neinformatyvių įžangų ar pabaigų, bendrų pasvarstymų apie Maironio kūrybą, jau žinomų tekstų perpasakojimo. Publikuojant atsiminimus nesistengta išlyginti juose pasitaikančių prieštaringumų, skirtybių, keliems pateikėjams nevienodai pristatant, interpretuojant tą patį reiškinį ar faktą; neeliminuojami ir aiškiai subjektyvūs vertinimai ar abejonių keliantys teiginiai. Pavardžių rašyba suvienodinta pagal V. Zaborskaitės monografiją „Maironis" (1987).

Atsiminimai apie Maironį šioje knygoje skirstomi į penkis skyrius: „Tėviškėje", „Peterburge", „Kauno kunigų seminarijos rektorius", „Namų aplinka Kaune, viešnagės", „Sąlyčiai su kultūriniu gyvenimu". Suprantama, tai sąlygiškas skirstymas,— daugelyje atsiminimų figūruoja faktai, tinkantys ir vienam, ir kitam skyriui (tik keletu atvejų, kai pasakojimas lengvai ir natūraliai „skilo" į porą kitos tematikos dalių, jis padalytas ir įdėtas į du skyrius). Negali toks skirstymas aprėpti ir pilnos poeto biografijos, juo labiau kad iš kai kurių laikotarpių (pvz., mokslo metai Kaune, Kijeve, Peterburge) nėra likę jokios memuarinės medžiagos, nebėra ir žmonių, galinčių ją suteikti. Tačiau galvota, jog skyriai padės skaitytojui be specialių paaiškinimų lengviau susigaudyti Maironio gyvenimo tėkmėje.

TĖVIŠKĖJE

* * *

<...> Medžiagą šių atsiminimų žiupsneliui imsiu daugiausia iš Maironio sesers Mačiulytės, mirusios 1958 m. balandžio mėn., sulaukus jai 96-erių metų, laiškų. Teta Marcelė atsiminimus apie Maironį man rašė mano paprašyta. Kai ką papildysiu savo vyriausios sesers Julijos Lipčiūtės-Gečienės man atsiųsta medžiaga, kurią ji atkūrė iš mūsų mamytės pasakojimų.

Maironio tėvai ir seneliai. Maironio tėvas Aleksandras Mačiulis (kaip ir pats Maironis) gimė ne savo tėvų lizde Bernotuose, bet nuomojamame dvare Krakių valsčiuje. Tėviškė buvo Šaukėnų parapijoje, Lekių kaime. Čia apie Krakes ir žmoną senelis sau išsirinko (Petronėlę Kriptapūnevičiūtę). Ar ji buvo ar nebuvo bajorė — niekas nepasakodavo, tiktai visi sakydavo, kad buvo šauni ir ūkį gerai mokėjo tvarkyti. Tėvelis buvo vienas su penkiom seserim. Visos seserys nutekėjo į ūkius. Vienas senelio brolis buvo bernardinas vienuolis Tytuvėnuose. Kai Mačiuliai į Bernotus atvažiavo, tėvelis buvo dar nedidelis. Senelis išnuomavo iš valdžios du ūkius išsimokėtinai. Skola buvo nemaža. Dar jos neišmokėjus, senelis mirė. Tais pačiais metais pasimirė ir močiutė. Tėvelis liko vienas naštą nešti. Turėjo baigti ištekinti seseris. Sakydavo, jog motina daugiausia išmokiusi jį ūkį vesti ir visokio kito apsukrumo: ir virti, ir kepti, ir į stalą padavinėti. Visko, kaip seseris, taip ir jį, mokiusi manydama, kad gal visa tai pravers gyvenime. Šioje srityje jis buvo taip išsilavinęs, kad vėliau dažnai ir ponai balių atvejais kviesdavosi jį talkon: virtuvėje pasisukinėti, į stalą gėrimus bei skanumynus padavinėti. Kaimynai bajorai buvo Navickai ir Aleknos. Tėvelis turėjo širmą žirgą, išmokytą šokinėti. Bajorai prašydavo per didesnius balius tą žirgą atsivesti ir pašokdinti. „Tai nujoju, būdavo, ant padvarės, išeina visi, apstoja ratu, o aš šoku su tuo savo širmuku. Pliauškina tik publika „bravo, bravo", o aš jiems dar pokštų prirodau: riešutą saujoje sutraiškau, 20 kapeikų perlaužiu, su kiau-

šiniu juokų prikrečiu... Stiprus ir jaunas buvau...",— pasakodavo tėvelis...

Bajorai tėvelį labai mėgo,— tęsia laišką Marcelė Mačiulytė. Reikale padėdavo. Jei jam reikėdavo statybai medžiagos, tereikėjo tik žodį tarti. Todėl ir išsistatė gražius gyvenamus namus, ledaunes ir kitus ūkio trobesius. (Savo tėviškę Maironis aprašo „Jaunojoj Lietuvoj". Tai Atkaičiai ir Rainys.) Kaimynai bajorai tėvelį veždavosi net į Vokietiją ar Krokuvą pirkinių pirktis. Iš ten jis seserims dovanų parveždavo. Seseris išleidęs už vyrų, pats vedė. Žmonai padovanojo lapių kailinius ir šilkinių suknių. Mamytė atitekėjo iš Šimkaičių — Ona Kurmauskaitė. Augo jos keturi broliai ir keturios seserys. Jų tėvas jau buvo miręs. Motina mažai ko išmokyta. Tėvelis sakydavo, kad jis mūsų mamytę pats visko išmokęs. Ji buvo gera šeimininkė ir gailestinga moteris. Šeimyna kitaip jų nevadindavo kaip „dėde, teta". Tėveliai nenorėjo, kad darbininkai juos ponais vadintų, nes jiedu patys buvo į darbą įpratę, jį mokėjo ir jį mylėjo.

Santykiai su dvaru. Tuo tarpu Pasandravy kaimynas bajoras Astrauskas, dar jaunas būdamas, pasimirė. Jo vaikai mokėsi gimnazijoje. Astrauskienė našlė ėmė prašyti, kad jos dvarą prižiūrėtų tėvelis. Tai nebuvo sunku, nes Bernotai vienoj pusėj Luknės (upelio), dvaro žemė — kitoj. Mačiuliai Bernotuose paliko darbininkus, o patys apsigyveno Pasandravyje. Čia ir Maironis gimė. Vyriausia bajoraitė Astrauskaitė buvo Maironio krikšto motina. Nenuostabu, kad krikštasūniui paaugus norėjo jį lenkiškai kalbinti ir bajoriškai rėdyti. Pasiuvo juodus rūbelius, ant galvos lenkišką „federatką". Lenkuojanti auklė Jonuką vadindavo bajoru. Bet šitai vaikui nepatiko. Jis sakydavo: „Aš nenoriu būti bajoru, aš kunigu būsiu".

Pasandravyje dar gimė du broliukai ir dvi sesutės, bet visi keturi mirė. Palaidoti kapeliuose ant Sandravos ir Luknės kranto. Nebuvo tada daktarų, nebuvo kas ligose gelbsti.

Kai grįžo iš mokslų P. Astrauskas, tėveliai persikėlė atgal į Bernotus. Rusų ir lenkų santykiai tada buvo labai įtempti. Buvo sunku išsilaikyti kurioj nors pusėj, priešų neįsigijus. Rusai ėmė įtarinėti, kad tėvelis su lenkais eina ranka rankon. Kaip tik tuo metu pavogė tėvelių arklius. Rusai įtarė, kad tėvelis atidavė juos lenkų maištininkams. Suareštavo, tardė, bet paleido. Tada mamytė buvo neseniai pagimdžiusi sūnelį Aleksiuką. Arešto nelaimės išgąstyje jį papenėjo, ir vaiką sutraukė konvulsijos. Jis tuoj pat mirė.

Vysk. Valančiaus akivaizdoje. Rusai tada neleido vyskupui Valančiui važinėti po parapijas ir teikti sutvirtinimo sakramento — dirmavoti. Tėvelis pasisiuvo būdą iš odos ir pritvirtino, pritaisė ją prie drobynų. Šitaip vežimą paruošęs, prisisodindavo vaikų, priešais prikrovęs audimo rietimų, važiuodavo su jais pas vysk. Valančių. Pamatęs žandarus, liepdavo vaikams gulti ir juos uždengdavo audeklų rietimais. Žandarų paklaustas, kur važiuoja,— „Į parodą!" — atsakydavo. Grįždamas su vaikais iš vysk. Valančiaus, tėvelis prikraudavo į ratų dugną knygelių, maldaknygių. Parvežęs jas, paskleisdavo žmonių tarpe. Tėvelio motinos brolis buvo liokajum pas vysk. Valančių. Tad nenuostabu, kad tėvelis ir Jonukas ten būdavo dažni ir laukiami svečiai. Jau per dirmavonę Maironis pareiškė būsiąs kunigu ir į vysk. Valančiaus klausimą — „O vyskupu nenori būti?" — Jonukas tik pečiais patraukęs, lyg būtų dar ne visai tikras savo nusistatymu.

Maironio vaikystė. Mudu buvome dideli draugai su broliu Jonu, rašo Marcelė Mačiulytė. Aš buvau porą metų jaunesnė. Mudu labai sutikome, nes aš vis klausydavau, ką jis man sakydavo, tik gaudavau barti, kam žaidžiu su lėlėmis, joms rūbus siuvu, joms dainuoju. Rytą pabudęs, liepdavo Dievą garbinti, poterius kalbėti, po to giedodavom abu „adynas". Pagaliau abu suklaupę prašydavome, kad Dievas saugotų mus griešnus žmones ir sveikus laikytų. Šeimyna juokdavosi iš mūsų tokių maldų. „Štai, griešni žmonės atsirado!" Juk tada mes buvome dar tik vaikai!

Šešerių metų būdamas, Jonukas jau mokėjo skaityti. Turėjo labai gerą atmintį. Ilgiausius poterius mintinai išmokdavo, vos porą kartų paskaitęs. Sesuo Kotryna buvo aštuoneriais metais už brolį Joną jaunesnė. Gimė ji silpnutė ir augo ligūsta, menkutė. Naktimis blogai miegodavo. Mudu su broliu Jonu pasivaduodami eidavome mamytės užvaduoti. Susėdę gale lovos, supdavome jauniausios sesers lopšelį.

Paaugę eidavom gyvulių ir paukščių ganyti. Aš labai bijojau griaustinio. Brolis Jonas nebijojo. Man liepdavo eiti namo, pats vienas pasilikdavo ir ganydavo. Labai geras ir malonus man buvo, tik labai nemėgdavo, jei draugės ateidavo į ganyklą. Liepdavo man visad vienai ganyti. Kai Jonukas buvo dešimties metų, tėvelis nuvežė jį į Kauną vienai žiemai.

Maironis gimnazistas. Prieš tai mokėsi Betygalos klebonijoje ir vasarą pas Astrauskus Pasandravio dvare. Po to išlaikė Kaune egzaminus į gimnaziją. Koks graudingas buvo mūsų išsiskyrimas. Atėjo pas mane į laukus atsisveikinti. Verkėm abu apsikabinę, kad jam reikėjo išvažiuoti. Išvažiuodamas prašė tėvelio,

kad ir mane atvežtų į Kauną. Kai tėvelis veždavo rudenį maistą (bulvių, riebalų, miltų), pasiimdavo ir mane kartu. Tada brolis Jonas išvedžiodavo mane po visą Kauną, po žymesnes jo vietas. Grįžus Bernotuosna laukdavau atostogų. Taupydavau gardesnius kąsnelius. Kai jis grįždavo, vėl būdavom laimingi. Tačiau brolis Jonas sakydavo: „Aš Bernotuose negyvensiu. Būsiu kunigas. O tu ar Katrytė liksit čia gyventi". Aš sakiau jam, kad netekėsiu, o eisiu pas jį už šeimininkę. Tas nutarimas, padarytas dar mums mažiems esant, išsipildė. Gyvenau pas jį apie 30 metų, ligi jo mirties, nuo to laiko, kai jis grįžo į Kauną, baigęs mokslus.

Maži būdami kartu žvirblius gaudydavome, o aš juos kepdavau. Žiemą zuikiams spąstus statydavome. Vis abu. Paaugęs jau dažniau apie dvasiškus dalykus ėmė galvoti. Parsiveždavo lenkiškų knygų, nes lietuviškų tada turbūt dar išleistų nebuvo. Svarbesnes vietas išrašydavo ir palikdavo mums pasiskaityti. Ketvirtoje klasėje būdamas, jau norėjo stoti į kunigų seminariją, bet tėvelis pageidavo, kad baigtų gimnaziją. Paklausė. Baigė. Gimnazijoje būdamas, turėjo mokinių, rengė juos į seminariją.

Geras sūnus. Tėvą ūkyje užjautė. Draudsdavo sunkiai dirbti. Liepė daugiau šeimynos pasamdyti. Žadėjo pats algas užmokėti. Baigęs gimnaziją, gavo pagyrimo lapą, auksinėmis raidėmis išspausdintą, nes buvo pirmas mokinys. Šiuo klausimu mano sesuo Julija Lipčiūtė-Gečienė duoda papildomos medžiagos. Štai ji: „Mokėsi gerai. Maironio dienynai, daug knygų, vadovėlių, storokas jo eilėraščių ir rašinių sąsiuvinis (labai pribraukytas) iki Pirmojo pasaulinio karo buvo laikomi Bernotuose Maironio vyriausios sesers Pranciškos globoje. Nors tas archyvas buvo labai saugojamas, tačiau turėjau progų jį pavartyti. Daugiausia man rūpėjo dienynai, pažymėjimai, kad pamatyčiau, kaip dėdė Maironis mokėsi. Teko rasti ir dvejetukų. Tikrai džiaugiaus, mat buvo drąsiau nešti savo pačios ne visada gerus pažymius dėdei parodyti".

Gimnazijoje ir eiles pradėjo rašyti, tęsia savo laišką Marcelė Mačiulytė. Mėgo atostogų metu klausytis senų žmonių pasakojimų apie senus laikus. Toks Kveselys iš Budynės, apie šimto metų senukas, Vaičius iš Spedotų, Šiluvos parapijos, giminaitis senelis, daugybę istorijų ir senovės nuotykių pripasakodavo ir knygų senoviškų atnešdavo pasiskaityti.

Maironis buvo taupus. Baigęs gimnaziją, panoro aukštesnių mokslų. Iš Kijevo vasaros atostogų jau nebeparvažiavo. Pas kokius ten grafus vaikus mokė ir pinigų savo reikalams užsidirbo. Maironis buvo taupus. Nors tėvai buvo pasiturintys, bet jis nuo-

lat turėdavo mokinių ir susitaupydavo savo smulkioms išlaidoms. Pinigų niekams nemėtydavo. Todėl kai kuris jo šelpiamas giminaitis išleisdavo iš jo gaunamus pinigus nebūtiniems daiktams, labai pyko ir murmėdavo, žadėdamas daugiau nešelpti. Iš savo santaupų man net siuvamą mašiną Vilniuje nupirko, o Kaune sau sutaną pasisiūdino ir parvažiavo į Betygalą, mums apie tai nepranešęs. Kaip tik Betygaloje buvo liepos mėnesį Škapliernos atlaidai. Nagi žiūrim prie altoriaus klūpo klierikas Jonas. Iš karto nė nepažinom. Kitaip apsivilkęs, kitaip atrodė, apkirptais plaukais, veidas skaistus, kiek pabalęs. Seminariją pabaigus, vysk. Paliulionis siuntė Joną ketveriems metams į Petrapilio akademiją. Bet kadangi Maironis buvo gabus, tai trejetą metų jam ten išbuvus, leido įsišventinti į kunigus. Parvažiuodamas namo, mums parvežė suknelėms medžiagos ir skarelių.

Geras brolis ir pavyzdingas kunigas. Julija Lipčiūtė-Gečienė papildomai rašo: „Maironis mylėjo seseris ne žodžiais, bet veiksmais. Atvykdamas atostogų iš Petrapilio, ko jis joms neprivežдavo! Ir medžiagų, ir papuošalų, ir gražiausių skepetaičių. Gi mums vaikams ne tik medžiagos rūbams, bet ir žaislų. Ūkiui nesigailėjo rublių. Rūpinosi ir jauniausios sesers Kotrynos sveikata. Gydytojui patarus, ją išvežė į Rygos pajūrį, kartu su jos dviem vaikais. Maironis ten kartu atostogavo ir seserį prižiūrėjo, ją globojo. Tačiau daug kalbėtis su seserimis nemėgo, dėkoti neleisdavo". Kaune profesoriumi pabuvo neilgai. Turėjo važiuoti Petrapilin profesoriauti Dvasinėje akademijoje. Ten išbuvo 15 metų. Ir aš ten nuvažiuodavau, rašo Marcelė Mačiulytė. Išvedžiodavo po visą miestą. Tėvelis vyskupo vis prašė, kad kunigo Jono nebesiųstų į Petrapilį. Tėvelis ėmė vis negaluoti, sirginėti. Kai tėvelis mirė, Maironis buvo profesoriumi jau Kaune ir į laidotuves atvažiavo. Tėvelis Aleksandras Mačiulis palaidotas Gilkalnio kapinėse, prie Betygalos miestelio, ant Dubysos kranto. Ten palaidotos ir Maironio seserys Kotryna ir Marcelė.

Maironis buvo pavyzdingas kunigas. Mokėjo laiką sunaudoti ir savo turtą paskyrė geriems darbams. Visi apie Maironį tik gerai atsiliepia. Ir dabar (laiškas rašytas 1957 m.), kai išleido knygą apie Maironį su jo raštais, tuoj visą išpirko. <...>

Bajoraitės taipgi domėjosi Maironiu. Julijos Lipčiūtės-Gečienės laiškuose randu dar papildomos medžiagos.

Mano atsiminimuos, rašo ji, Maironis tylus ir užsidaręs. Tylus ir nekalbus buvęs jis ir vaikas, bet drąsus prie svetimų žmonių, nors ir mandagus. Nepaprastai mylėjęs savo tėvą. Kur tik galėjęs ir kaip mokėjęs, jį imituodavęs. O Maironio tėvas visoj

apylinkėj buvo laikomas labai gudriu. Pas jį nuolat kaimynai, neišskiriant nė bajorų, atvykdavę įvairiais reikalais pasitarti. Buvo net toks posakis prigijęs: „Apgauk šunį — ne Mačiulį".

Maironis gimnazistas buvo gražiai nuaugęs, patrauklios išvaizdos, rimtas, susimąstęs. Bajoraitės smarkiai Maironiu domėjosi. Bet jis laikėsi nuošaliai, gal net išdidžiai. Dvarininkė Teklė Navickaitė, gražuolė, vėliau ištekėjusi už Dambrevičiaus į Kačerginę, mielai draugavo su Maironio sesutėmis, kad tik su juo pačiu susitiktų. Ir man, rašo Julija Gečienė, teko porą kartų iš Kauno kartu su Maironiu nuvykti į tą dvarą — Boževolia vadinamą, ir stebėti tos šeimos nuoširdumą Maironio atžvilgiu. Teklė Navickaitė paskaitydavo Kotrynai Mačiulytei ir Maironio jai rašytus eilėraščius.

Maironiui studentui nestigo ir kitokio gudrumo. Norėdamas išsisukti nuo ūkio darbų, kur nors pasislėpdavo. Kartą tėvo užklaustas, kur jis buvęs, atsakęs: „kanapestum sedestum et serum edestum" (kanapėse sėdėjau ir sūrį valgiau), atseit lotynų kalbos mokėsi.

Visi jauniausios sesers Kotrynos vaikai, Maironio kaštu eidami mokslus, buvo jo bute ir apgyvendinti. Julija Lipčiūtė-Gečienė rašo: „O kiek pastangų Maironis dėdavo, kad kuo daugiausia jiems to mokslo davus. Ir muzikos, ir skulptūros, ir kalbų. Galėjai semtis to viso, tik noro reikėjo. Pratino prie skaitymo, domėjimosi žurnalais, laikraščiais, duodamas ir reikalaudamas nurodytus straipsnius perskaityti. Prancūzų ir vokiečių kalbų patsai mokino.

Lyg kareivis, pavargęs nelygioj kovoj. Mano sesuo Julija Gečienė už mane vyresnė visa šešiolika metų. Mano gimnazijos laikais Maironis nebeturėjo to užsidegimo ir pasišventimo jo globoje esantiems giminaičiams. Gal pavargo. Gal nebuvo patenkintas atžalyno elgesiu. Mano atsiminimuose Maironis užsidaręs, tylus, abejingas, prislėgtas, nusivylęs, apkartęs. Lyg aras pažeista širdim, nuvertintas poetas, kaip pats Maironis rašo: „Lyg kareivis, pavargęs nelygioj kovoj, / Be garbės ir be vardo tėvynėj laisvoj, / Jis perblokštas ir vienas"...

Danutė Lipčiūtė-Augienė

Lipčiūtė-Augienė D. Maironis giminės atsiminimuose // Draugas.—1962.— Geg. 12.— D. 2.— Nr. 112.

* * *

Mano tėvas Pranas ganė karves Pasandravyje. Bandos didumo nėra sakęs. Mačiuliai davė labai gerai valgyti. Piemenims įdėdavo tiek, kad jie niekaip nesuvalgydavo ir likusią mėsą mainydavo su kitais piemenimis į pieną. Šeimynai duodavo taip, kad košės negalėdavo valgyti be duonos per riebumą. Dirbo irgi daug. Žiemą reikėdavo tiek prisimalti girnomis javų, kad visai vasarai užtektų. Bernui per žiemos rytą reikėdavo sumalti pusę pūro (25 kg). Jam ir girnos buvo didesnės. Piemeniui žiemos rytą reikėjo sumalti vieną sėtuvę javų, apie 12 kg, mažesnėmis girnomis.

Aleksandras Mačiulis tada turėjo Bernotuose 24 ha žemės, o grįžęs iš Pasandravio nusipirko nuo savo kaimyno Musiejaus dar tiek pat žemės. Klojimas ir jauja (Musiejaus ūkio pastatai) stovėjo ant Luknės kranto.

Atvažiuoja ponai, gražiai apsitaisę, pinigų skolinti pas A. Mačiulį, jį vadina ponu, o tas, apsivilkęs berno skrebę, apsiavęs vyžomis, sėdi tarp ponų.

Aleksandras Mačiulis laikė du jungu (dvi poras) jaučių. Jaučiais ardavo dirvas, o arklius pakinkydavo tik dirvoms išakėti ir Maironį nuvežti į Kauną. Prie tvartų buvo pririšti du pikti šunys, o pats Mačiulis su dviem bernais ir piemeniu miegodavo ant tvarto net per visą žiemą. Apsiklodavo šiltais patalais, kurie labai apšarmodavo, saugojo arklius. Tada buvo daug arkliavagių, o Mačiulio arkliai buvo labai geri. Gulintieji — Mačiulis, bernas ir piemuo — turėdavo pasidėję šalia durtuviukus (ant karčikių galų buvo pritaisyti geležiniai durtuviukai). Mačiulis sakydavo:

— Bratulytė (toks jo buvo priežodis), gali įdurti ar įkirsti, jeigu kas griebs arklį.

Kai pradėdavo šunys loti, jie keldavosi, pasileisdavo šunis ir eidavo apsukti ūkį, sekdami paskui šunis. Tvartai buvo saugomi. Prieš tvarto duris buvo susodinta didžiulė kadugių tvora, apie 4—5 m aukščio. Susodinta taip tankiai, kadugiai taip sumušti, kaip tankaus kaladninko. Durys lentinės. Tvartų kieme buvo atskiras šulinys (jis ir dabar tebėra). Kadugių tvoros nėra. Šeimai šulinys buvo sode, prie pušies (yra tik žymė). Ūkinius pastatus Aleksandrui Mačiuliui statė Marijošiai — tėvas su dviem sūnais. Pamūras akmenines visiems pastatams mūrijo pats Mačiulis.

Kad lengviau būtų kulti negu spragilais, Mačiulis kūlė taip: prie arklio prikinkydavo kantuotą kaladę, arklys ją vilko, o ta ritinosi ir savo kantais daužė javus. Kūlėjai tvarkė javus, stūmė šiaudus, klojo naujus, o vienas, pasiėmęs krepšą, ėjo paskui ark-

lį,— kai arklys ruošdavosi mesti mėšlą, tas pakišdavo krepšą ir mėšlą surinkdavo, jam nenukritus ant šiaudų ir grūdų. Ir taip samdiniai nepatyrė didelio sunkumo su kūlimu.

Ardavo nakčia, kad negyliuotų jaučiai ir bernams nebūtų sunku.

Kartą arė nakčia bernas Dambrauskas ir tyčia, norėdamas paerzinti Mačiulį, suriko, kad jau aušta. Tada Mačiulis, nepatikrinęs laiko, suskubo:

— Bratulytė, greitai paleisk jaučius, kad niekas nepamatytų, kad tokiu laiku ariam. Žmonės sakys, kad aičvars jam suarė laukus.

Dambrauskui davė degtinės gerti, valgyti sočiai ir liepė miegoti visą dieną. Dambrauskas buvo nevedęs ir visą gyvenimą ištarnavo Mačiuliuose.

Mačiulis visada gražumu prašydavo dirbti, niekada nepasakys, kad blogai ką nors padarei. Pridurdavo kartais, kad galėjai daugiau ar geriau padaryti, bet labai retai. Visada jam buvo gana ir gerai.

Vasarojų nupjaudavo Mačiulytės: Pranciška, Kotryna ir Marcelė dalgiukais, apsiavusios vyžikėm. Į bažnyčią eidavo tik naginikėm, o ten apsiaudavo.

Aš vaikystėje ganiau savo karves prie pat Aleksandro Mačiulio sodo. Sodas buvo nepaprastai gražus: aptvertas štanketų tvora, šiaurinėje rytinėje pusėje apsodintas eglėmis, o iš pietų vakarų — liepomis ir ąžuoliukais. Mačiulytė Kotryna — Lipčienė, pamačiusi piemenis, ganančius karves, liepdavo savo vaikams pririnkti krepšą obuolių ir nešti piemenims. O obuoliai buvo neapsakomai skanūs. Mes, vaikai, nuo to sodo mažai nugindavom karves, o Lipčienė, būdavo, eina per kiemą ir klausia:

— Vaikai, ar jau suvalgėte obuolius?

Ir vėl Lipčiukai renka, ir vėl neša mums obuolių. Sraute buvusiame Aleksandro Mačiulio ūkyje buvo irgi didelis sodas — ištisas miškas. Ten visos obelys buvo skiepytos Mačiulio. Tėvas pasakojo, kad Mačiulis išmokė ir savo berną skiepyti obelis. Kadangi vienas nespėdavo, tai bernas jam padėdavo. Skiepijo į laukines obelis. Buvo pievos, o tose pievose išsikerojusios obelys.

Bernotuose per Didįjį karą vokiečiai iš rankos padegė kiekvieną Aleksandro Mačiulio statytą pastatą. Viską sudeginę, pasidarė pirmuosius apkasus. Mačiuliai savo ūkio degančio nematė, nes abu buvo mirę. Čia gyveno Pranusia Mačiulytė (vyriausia) ir Kotryna Lipčienė. Lipčius su vaikais ir kaimynais išlygino vo-

kiečių paliktus apkasus. Dirbau ir aš su broliu Vladu. Padėjome taip pat Lipčiui iš Srauto, Mačiulio buvusio miško, vežti rąstus. Juos kirto, laidė, taikė, kad neužkliudytų A. Mačiulio skiepytų obelų, ir vežė naujų Bernotų statybai. Ūkinius pastatus (jie tebestovi dabar) statė iš naujų rąstų, bet trobą, kuri irgi stovi, iš senų. Pirko Lipčius iš Dickaimio seną namą, jį parvežė ir iš jo pastatė dabartinį namą, žinoma, daug pridėjo ir naujų rąstų. Galvoju, kad Lipčius tą namą statė ne sau, o žmonėms įleisti. Sau būtų statęs senojo namo vietoje sode, prie pušies, ir iš naujų rąstų.

Senasis namas, statytas Aleksandro Mačiulio, buvo didelis, dviem galais. Nuo sodo pusės — seklyčia, o nuo ūkinių pastatų — šeimyninė. Prieangis viduryje — kaip ir dabartiniame name.

Seklyčioje grodavo patefonas. Atidarydavo Lipčienė langus, kad mes visi girdėtume. Mane traukė ta muzika ne mažiau kaip obuoliai. Mums visiems — piemenims ir suaugusiems — atrodė, kad tie namai šventi, nes ten gyveno tokie geri žmonės, niekas nesipyko, Lipčienė ir jos vaikai buvo nepaprastai geri. Lipčienė samdinius į darbą prašydavo tik gražiuoju: paglostys, pabučiuos, niekada iš žmogaus nepasijuoks, neapkalbės.

Lipčių vaikai buvo labai nuoširdūs, geri, niekada negėrė degtinės. Lipčius Algis baigė agronomiją. Lipčius tėvas vis girtuokliavo, todėl Algis norėjo ūkininkauti: barzdą užsiauginęs (visi Lipčiukai nešiojo barzdas), purvinas visas, lietui lyjant, vežė iš rudens mišką, išaugino nuostabų daržo derlių. Bet tėvas neleido jam ūkininkauti. Kai Lipčienė mirė, Lipčius pardavė Bernotus Raminskui Jonui, nes, su vaikais iki tol nesutikęs, nesutiko dar labiau. Vaikai išsiblaškė, o pats Lipčius vedė Raseiniuose, paskui išsikėlė į Kaplius. Ten slėpė nuo vokiečių žydą, bet buvusi tarnaitė išdavė Lipčių ir žydą, ir Lipčius vos gyvas išliko.

Maironį atsimenu tik tiek, kad jis labai dažnai atvažiuodavo į Bernotus pas Lipčius. Vaikščiodavo po sodą visada vienas, susimąstęs, kartais eidavo vėl vienas į Luknę, link šuliniuko. Maironis atrodė daugiau vidutinio ūgio, gražus. Buvau Maironio namuose ir Kaune, bet tuo tarpu Maironio nebuvo namuose. Radau tik Marcelę, kuri mane nuoširdžiai priėmė. Tada buvo ten ir visi Lipčiukai. Maironis labai didelę paramą davė Lipčiams, jau vien tik išmokydamas vaikus, nekalbant jau apie pinigus, kuriuos skyrė naujai Bernotų statybai.

Antanas Uniokas
Užrašė *V. Varneckienė*

* * *

Nuo Bernotų iki Pasandravio kelio apie 2 km. Jų valdų rubežiai suėjo Luknės upelio krantais.

Vienu laiku Maironio tėvas Pasandravį nuomojo ar globojo. Matyt, Pasandravio (Astrauskų) sumenkusiam dvaro ūkiui buvo reikalinga patikima administracinė pagalba.

Mano atminimu, apie Pasandravio (Astrauskų) dvarą niekas neužsimindavo ir nekalbėdavo kaip apie Maironio gimtinę ar ilgiau gyventą vietą. Manyčiau, kad gražiausias ir kūrybingiausias dienas Maironis yra praleidęs ne Pasandravyje, o Bernotų vienkiemyje. Todėl ir didesnio ar mažesnio paminklo Maironio atminimui vieta irgi turėtų būti ne Pasandravys, o Bernotai.

Prieš Pirmąjį pasaulinį karą Maironis dažnai ir ilgokai pasisvečiuodavo savo tėvo Aleksandro Mačiulio (mirusio 1893 m.) sodyboje. Labai graži buvusi ta sodyba: skendėjo medžių žalumoje. Namas nors medinis (aukšti akmenų—plytų pamatai), bet dviejų galų: gerojoj pusėje trys kambariai, darbinėj pusėj — tėvų ir vaikų kambarys, didelė virtuvė. Namo galų viduryje — darbo priemenė, kamino pakūra ir švarusis prieškambaris su gonkomis. Pastogėje, virš namo darbinės pusės, buvo salkutė, iš kurios atsiverdavo visas sodo gražumas.

Sodas (apie 1,5 ha) iš šiaurryčių buvo apsodintas eglėmis, liepomis, kitokiais medžiais ir aptvertas tvora, nes prie sodo glaudėsi Bernotų kaimo bendros ganyklos. Kad piemenys nelįstų savavališkai į sodą, Aleksandras Mačiulis susitaręs su jais ir laiks nuo laiko duodavęs krepšį obuolių. To susitarimo piemenys sąžiningai laikydavęsi. Taigi į sodą nesibraudavę ir saugoti jo nereikėdavę.

Maironio tėvas buvo darbštus, sumanus ir pavyzdingas ūkininkas. Metai iš metų jis vis labiau puoselėjo savo ūkį. Sode daugėjo vaisinių medžių, naujais rinktinių atmainų sodiniais netikusių veislių medžius perskiepydamas, Mačiulis gerino medžių kokybę. Sode buvo laikoma per 20 bičių šeimų avilių — kaladžių. Bernotų ūkio plotas — 45 ha.

Mačiulio sodyboje ir namuose lankydavęsi net apylinkės dvarų savininkai — bajorai Navickai ir kt. Čia jie viešėdavę, mokydavęsi iš Mačiulio ūkininkavimo tvarkos.

Už 7 km nuo Bernotų sodybos buvo kita Mačiulio valda — Srautas, apie 20 ha gražaus lapuočių (ąžuolų, beržų, drebulių, juodalksnių) miško ir kiek pievų. Ten taip pat buvo apie 1 ha sodo, o ir pačiame miške Maironio tėvas Aleksandras įskiepy-

davo laukines obelis ir jos virsdavo gerus vaisius vedančiais medžiais. Visas miško plotas buvo apjuostas reta, simboliška tvora. Aleksandras Mačiulis sakydavęs, kad jis tai darąs, norėdamas ne apsaugoti mišką nuo vogimo, bet tam, kad žmonės žinotų jo valdų ribas.

Maironiui išvykus mokslo metams iš Bernotų, jo sesuo Marcelė likdavo pagrindinis patikimas ramstis ūkyje. Pats Aleksandras Mačiulis retai iš ūkio išvažiuodavęs. Vietoj savęs beveik visur siųsdavęs Marcelę,— pavyzdžiui, į Raseinius nupirkti pas žydelį krautuvininką geležies ar kitokių prekių. Sakydavęs dukteriai: „Jei tave kiek ir apgaus dėl prekių kainos, tai, likdamas namie, ūkyje, aš vis tiek daugiau laimėsiu".

Pirmojo pasaulinio karo metu (1915 m.) gražiąją Maironio tėvų sodybą ugnis ir patrankų sviediniai sunaikino. Ūkio trobesiai (jų buvo 10) sudegė. Sodybą ir laukus išvagojo rusų karių apkasai. Už kilometro į vakarus, palei Pasandravį, Sandravos upelį, apkasus buvo išsikasusi vokiečių kariuomenė. Žodžiu, Bernotai atsidūrė ugnies linijoje ir, žinoma, negalėjo išlikti — karo audra juos nušlavė nuo žemės paviršiaus.

Mano tėvai įsiprašė ir apsigyveno pas kaimyną Vičą, ir ten visus metus susigrūdę pralindėjome, kol buvo suręsta laikina troba (ji ir dabar tebestovi). Su dideliu vargu buvo iš dalies atstatyti ir kiti ūkio trobesiai: tvartas, klojimas — daržinė, svirnelis ir kita.

Apie Maironio tėvą ir ūkio valdas mano mama Kotryna ir teta Marcelė (Maironio seserys) tikriausiai daug ką yra sakiusios, bet mano, mažo vaiko, galvoje tada ne kažin kas tepaliko.

Prisimenu dar vieną pasakojimą, kuris labai paryškina Aleksandro Mačiulio charakterį.

Carų režimo laikais, kai rusų kalba ir pravoslavija buvo peršama ir brukama plačiu baru, Aleksandras Mačiulis, Maironio tėvas, raginęs nekeisti savo kalbos ir tikėjimo. Surinkęs paauglius vaikus, jis ne vieną kartą yra vežęs slapta į Kauną sutvirtinimo sakramento, kad ten tikėjimo dorovės dvasia paženklinti jie užaugtų darbštūs, sąžiningi, atkaklūs, garbingi, kad žinotų, kas tėvynės Lietuvos vaikams, artojams ir apšvietos nešėjams, svarbu žinoti ir vykdyti.

Šios Maironio tėvo Aleksandro gyvenimo miniatiūros mums liudija, kokioje šeimos, ūkio aplinkoje galėjo formuotis jauno Jono Mačiulio medžiaginis, dvasinis pasaulis ir tiesus, krikščioniškai humaniškas charakteris.

Iki 1914 m. mano, vaiko, atmintyje išliko du atsiminimai apie Maironį. Vienas jų — laukimas atvažiuojant. Matyt, dėdė Maironis buvo tvirtai pažadėjęs atsilankyti Bernotuose. Parsivežti reikėjo iš Baisogalos geležinkelio stoties (atstumas apie 40 km). Brolis Mikalojus dvikinke brička išvažiavo parvežti. Visi mes, vaikai, dideli ir maži — penki — nekantriai laukėme, kada pagaliau parvažiuos dėdė Maironis ir, žinoma, atveš daug lauktuvių pyrago... Ilgai laukus, į pavakarį pasirodė kelio tolumoje mūsų arkliai ir brička. Kai iš tolo pamatėme, kad ant vežėjo sėdynės sėdi Mikalojus, o ant minkštosios plačiosios juoduoja stambus keleivis su skrybėle, ėmėme linksmai džiūgauti. Bet kai brička įvažiavo iš vieškelio į sodybos kelią, visi pamatėme, kad virš minkštosios sėdynės juoduoja medžio skersinyje užkabintas apsiaustas, apvainikuotas skrybėle. Žinoma, visiems buvo nemaloni staigmena: nei dėdės Maironio, nei to lauktuvių pyrago. O brolis Mikalojus tik juokiasi...

Kodėl neatvažiavo? Matyt, kad, darbuojantis plačiuose lietuvių kultūros baruose, atsirado rimtų kliūčių išvažiuoti į Bernotus.

Dar vienas ryškus prisiminimas iki šiol išliko, kaip dėdė Maironis talkininkavo mano tėvui — savo svainiui Juozui — padėjo krauti į kluono prėslą rugių pėdus. Turbūt tai įvyko apie 1911—1912 metus rugpjūčio pradžioje. Buvo jau daug ir aukštai sukrauta rugių ir šake užkelti naują pėdą, matyt, buvo nepatogu ar negalima. Specialiai pritaikyta tvirta kartele smeigęs pėdą žemiau ryšio, dėdė Maironis ėmė sviesti juos vieną po kito į pačias aukštybes... Taip išverstas visas vežimas rugių pėdų atsidūrė prėslo viršuje.

Prisimenu ir savo „bajoriškumo" valandas, kurios irgi susijusios su Maironiu. Mama apie tą „bajorišką reikalą" man įsimintinai yra sakiusi.

Mačiulių senoje šeimoje ir dukters Kotrynos, mano motinos, jaunoje šeimoje niekas lenkiškai kalbėti nemokėjo. O mane vieną ėmė mokyti lenkiškai, berods, samdyta auklė. Kodėl mokino lenkiškai tuo metu, kai aš gal tik iš viso pradėjau kalbėti? Galbūt patarti kaimynystėje gyvenusių dvarininkų bajorų Navickų, nes jie kalbėjo lenkiškai. Materialiais sumetimais tuo laiku buvę taip: jei nori gauti lengvesnį kaip artojo ūkininko darbą — tarnybą — mokėk rusiškai ar lenkiškai... Žodžiu, sako, aš tos lenkų kalbos buvau jau gerokai pramokęs. Bet dėdė Maironis, atsilankęs Bernotuose ir apie mano lenkų kalbos mokslą patyręs, griežtai mane mokyti lenkiškai uždraudęs. Dėdės įsakymas buvo įvyk-

dytas. Nuo tų lenkų kalbos mokslo žlugimo laikų mano broliai ir seserys ilgai mane vadino ne Algirdu, bet bajoru.

Prasidėjus 1914 m. Didžiajam pasauliniam karui, Maironiui, matyt, susiklostė neramios, nepalankios darbo sąlygos. Kauno kunigų seminarija iš Kauno — tvirtovės miesto — išsikėlė į Vašuokėnų dvarą, esantį Panevėžio apskrityje. Troškūnų valsčiuje. Vėliau, kai visi vėl grįžo į Kauną, kaizerinės vokiečių okupacijos metais, buvo suvaržytas bet koks susisiekimas — judėjimas. Todėl iki pat 1918 m. Maironis Bernotuose nepasirodė. O pasirodęs aplankydavo mus trumpai, nenakvodavo, kadangi, kaip jau minėjau, visi Bernotų vienkiemio trobesiai karo metu sudegė.

Rodos, 1924 m. vasarą Maironis užsuko į Bernotus. Aš tą dieną pjoviau dobilus šienapjūve mašina, poros arklių traukiama. Tą mašiną mano tėvui, savo svainiui, buvo įtaisęs dėdė Maironis. Kai, baltą skrybėlę rankoje laikydamas, Maironis su giminės palyda prisiartino prie dobilų lauko, aš sustabdžiau arklius ir dėdę pasveikinau,— suprantama, rankos pabučiavimu. Jis buvo dvigubai patenkintas: malonu buvo matyti, kad jo dovanota mašina svainiui naudinga ir kad seserėnas — krikšto sūnus Algirdas — dirba ir moka pjaunamą mašiną valdyti.

Pamenu dar, kad Maironis atvažiavo į Bernotus, berods, 1926 m., kai mano sesuo Elena tekėjo už Liudviko Babono į Burneikių vienkiemį (dvarą).

Kai mokiausi Dotnuvos žemės ūkio technikume (1922—1926 m.), Maironis ir man skirdavo kiek pinigų.

Nors 1927—1930 m. gyvenau Kaune (buvau įstojęs į Vytauto Didžiojo universiteto Gamtos-matematikos fakulteto veterinarijos skyrių ir dirbau kooperatinės prekybinės organizacijos kontoroje), bet arčiau su dėde Maironiu bendrauti neteko. Tiesa, trejetą kartų buvau pakviestas į Maironio giminėms, artimiems pažįstamiems suruoštas vaišes.

Apskritai Maironiui jo sesers vaikai, mano broliai ir seserys, gerokai iš seno buvo įkyrėję. Jo namuose, Muziejaus 5, jo sesers Marcelės globoje vienu laiku besimokydami gyveno Mikalojus, Julytė, Teklė, Stasys, Danutė. Jauni žmonės judrūs, o čia jo aplinkai, darbui reikėjo ramybės. Nors gimines įnamius teta Marcelė ir tramdydavo, bet vis šis tas negero, netinkamo, neramaus nutikdavo. Taigi į tokį menką seserėną, kaip aš, Maironiui ir nebuvo noro kreipti bent kiek daugiau dėmesio, juoba kad anksčiau globoti seserėnai nepasižymėjo ryškesniais tvarkos, darbo ir kūrybos užmojais.

Maironis buvo kietas realistas. Jo nuomone, dėl neturto dažniausiai kalti patys žmonės. Žinoma, esą ir išimčių. Nagrinėjant neturto priežastis, reikią žiūrėti, ar tai ne tinginystės, girtuokliavimo, barnių, nesantaikos ir kitokios netvarkos rezultatas. Todėl Maironis savo seserėnams tik tada ėmė skirti daugiau laiko ir dėmesio, kai jie suaugo ir savo gyvenimo vertę įrodė gerais darbais.

Galbūt jis laikėsi per daug kietos, bet pagrįstai protingos taisyklės: auklėjant vaikus (šiuo atveju seserėnus) materialių dalykų reikia duoti tiek, kad truputį trūktų. Gyvenime randame daug pavyzdžių: davė vaikams per daug pinigų, laisvės ir išaugo žemesnės kategorijos ar visai minusinės asmenybės. Tik prisiminkime Maironio eilėraščio žodžius: „Nebijokit vargo kieto, nes be jo galiūnai pūva..." Taigi tik nuolatinis prasmingas darbas, kūrybingi, realūs mostai, taupumas sucementuoja žmogų ir įgalina sukaupti nemažus dvasinius ir vertingus medžiaginius turtus.

Beje, mano tėvui, jo sesers Kotrynos vyrui, kuriam atiteko Bernotų ir Srauto žemės valdos, kai mirė Maironio tėvas Aleksandras (1893 m., 66 metų amžiaus) ir jo žmona Ona (1896 m., 59 metų amžiaus), Maironis daug yra padėjęs pinigais, kad ūkį tvarkytų pavyzdingai. Tačiau, ilgainiui įsitikinęs, jog apčiuopiamos naudos nėra, vėliau pinigų svainiui nebeduodavo.

Gal iš to, kas aukščiau pasakyta, ir galima suprasti, kodėl Maironį randame išimtinai pasiturinčių, aukštesnės visuomenės draugijoje.

Ir savo paties vertingą turtą, sukauptą atkaklaus darbo kaina, paskutine savo valia, išreikšta testamente 1930 Vytauto Didžiojo metais gruodžio mėn. 17 dieną Kaune, Muziejaus gatvėje Nr. 5, Maironis paskirstė apgalvotai, prasmingai.

Taigi Maironis — ne savanaudiška, gobši, egoistiška būtybė, bet darbšti, sumani, taupi, labai humaniškos dorovės pagrindais besivadovaujanti, sąmoninga asmenybė, nuoširdi ir dosni lietuvių visuomenei. Jis mylėjo savo gimtąjį kraštą Lietuvą ir savo vėlesnį darbą vadovauti Kauno kunigų seminarijai (1909—1932) pagrįstai laikė svarbiausiu reikalu, tikėdamasis, kad iš jos Lietuvos kraštui pasklis krikščioniškai tautinės kultūros žiburiai.

Vilnius,1975.III.6 *Algirdas Lipčius*

* * *

Maironio tėviškė Pasandravys—Bernotai buvo gražioje vietoje. Per tų ūkių laukus tekėjo srauni Sandrava ir Luknė, Dubysos prieupiai. Nors tai nedidelės buvo upės, bet jas gražino jų aukšti krantai, vietomis beržynėliais, kitur ąžuolynėliais pasipuošę. Slėnio sodrios pievos — tikri gėlynai. Krantų medžiuose ir krūmuose lakštingalų būriai suko sau lizdus, o vakarais jų žavingas čiulbėjimas sklido po visą apylinkę.

Bernotų gyvenamas namas buvo nemažas, gerai išplanuotas ir gražiai įrengtas. Maironis pasiskyręs buvo sau vasarai kambarį viršuje su dideliu balkonu į vakarų Luknės—Dubysos pusę. Nuo to balkono buvo gražus reginys, ypač saulei leidžiantis. Ten geriausiai buvo klausytis ir lakštingalų koncerto.

Daug laiko praleisdavo Maironis tame balkone, beskaitydamas, berašydamas, besimelsdamas, vienumoje beilsėdamas.

Iš Bernotų ūkio pietų pusės buvo dvarininkų Navickų dideli miškai. Jie sudarė nelyginant foną Bernotams, o tai dar daugiau gražino tų apylinkių vaizdą.

Arti Bernotų nebuvo nei geležinkelių, nei plentų ar kitų didelių kelių. Taigi, kaimo ramybės niekas nedrumstė.

Gal dėl to Maironis ir mėgo savo tėviškėje Bernotuose vasaroti. Vasarodavo beveik kasmet iki pirmo Didžiojo karo. Bernotų sodyba karo metu buvo visiškai sunaikinta — išdeginta ir dėl įvairių priežasčių nebuvo galutinai atstatyta.

Laukdavo abi sesutės savo mielo svečio ir ruošdavosi tinkamai jį priimti. Ypatingai vyriausioji Pranutė, kuri 1941 m. buvo Sibiran išvežta ir ten iš bado mirė, gražindavo Bernotų sodybą, kaip tik įmanė, kad tik būtų jaukiau mylimam jos broleliui. Visur, kur tik tiko, buvo padaryti darželiai, jų tarpuose pavėnėlės. Per sodą nutiesti takeliai taip pat buvo gėlėmis žemčiūgais nusodinti. Mat žinojo, kad brolis labai mėgo žemčiūgus. O kadangi jis žavėjosi neužmirštuolėmis, tai jam atvykstant buvo iš Luknės pievų jos rinktos, merktos ir vis jos buvo renkamos ir merkiamos, kol jisai viešėdavo.

Atvykęs į Bernotus, Maironis norėjo nelyginant paskęsti toje gražioje tėviškėje, kad jo niekas nematytų, negirdėtų. Nemėgo, kai iš kaimynų kas atvykdavo jo aplankyti. Būdavo patenkintas, kai laukuose ar miškeliuose jo nesurasdavo ir svečias išvykdavo... Apskritai Maironis net su sesutėmis, šeimos nariais nebuvo per daug kalbus. Dažniausiai — susitelkęs, susimąstęs, paskendęs savyje. Mėgdavo vienas vaikščioti Luknės krantais,

niekad nesiskirdamas su knygomis. Retkarčiais pasikviesdavo sesutės Kotrynos būrelį vaikų beržynėliuose ar ąžuolynėliuose parinkti baravykų, raudonviršių, kurių taip gausu buvo. Mat Maironis labai mėgo grybus ne tik rinkti, bet ir valgyti. Su mumis gerokai juokaudavo, lenktyniaudavo renkant baravykus ir panašiai. Mums buvo tada toks mielas dėdė,— ne toks kaip dažniausiai, kurio lyg nedrįsdavome, lyg bijodavome.

Šiaip Kotryna sielodavosi, kad jisai mažai valgydavo ir mėgo vienodai paprastus valgius, kaip žuvis, įvairios uogos, pienas, ypač raugintas, daržovės, įvairiai patiektos. Tų gėrybių Bernotuose buvo labai daug, taigi vaišinti buvo lengva.

Tiesa, buvau pamiršusi, kad Maironis nepaprastai mėgo mėlynių pyragėlius-virtinėlius su grietine. Kasdien galėjai jam patiekti! Prie jų darbo nemažai, kol priraitai... Gerokai įveikdavo tie pyragėliai-virtinėliai nors ir man, kai kiek jau paūgėjusi ir išmokusi padėdavau „raityti".

Atrodo, Maironis vasarodamas kiek pagalvodavo ir apie sveikatos „sustiprinimą", nes rytais braidydavo basas po rasas. Esą kad slogomis nesirgtum. Tai vėl — eidavo miegoti ant šieno į daržinę, kad tas šieno kvapas būtų vaistu nuo kažko.

Prisimenu, kad porą kartų mus, vyresnius vaikus, pasipiršusius kartu ant šieno miegoti, sutiko nusivesti. Bet apie vidurnaktį turėjo vargo, kol mus visus atgabeno atgal į mūsų kambarį ir suguldė. Mat dėdės knarkimas ir visokios šviesos (turbūt šv. Jono vabalėliai šiene) mus ėmė gąsdinti.

Julija Lipčiūtė-Gečienė

Lipčiūtė-Gečienė J. Maironio vasaros Bernotuose 1904—1914 m. tarpe: Iš Maironio seserėčios atsiminimų // Maironis: Jo gimimo šimtmečiui paminėti.— Brooklynas, 1963.— P. 90—93.

* * *

Jonas Mačiulis-Maironis buvo mano mamos Kotrynos Mačiulytės-Lipčienės brolis. Jis turėjo dar dvi seseris — Marcelę ir Prancišką, bet jos liko netekėjusios.

Mano mama, ištekėdama už Lipčiaus Juozo, pasiliko gyventi Bernotuose, teta Marcelė išvyko šeimininkauti pas dėdę į Kauną, o teta Pranutė gyveno pas mano mamą.

Iš vaikystės dienų gerai prisimenu, kad gyvenome gražiuose namuose su salka, balkonu, su nusvirusiom kriaušės šakom į balkoną.

Kambariai buvo dideli, šviesūs. Prieš namą buvo didelis klombas su daugybe gėlių, o toliau didžiulis sodas. Gale namo prūdas — kūdra (jis ir dabar yra, tik labai sumažėjęs). Atvažiavęs dėdė Maironis apsistodavo salkoje, nes ten buvo balkonas, iš kur buvo gražus vaizdas į aplinką. Atvažiuodavo daug dėdės draugų, pažįstamų.

1914 metais karas skaudžiai nusiaubė Maironio tėviškę. Supleškėjo tada visa sodyba, gyvenamasis namas su kitais visais trobesiais, kur prabėgo Maironio vaikystė, jaunystė, mokslo metai, jo kūrybos pirmieji žingsniai, ramiai begyvenant pas savo tėvelius.

Teta Marcelė vėliau man pasakodavo, kad kai Maironis parvažiuodavo atostogų pas tėvelius, vaduodavo seseris visuose darbuose. Padėdavo naktimis ganyti jaučius, nes tais senais caro laikais dirbdavo žemę su jaučiais. Jei naktį kildavo audra su perkūnija, bėgdavo pas seseris į ganyklą, kad joms nebūtų baisu, arba jas paleisdavo namo, o patsai likdavo vienas prie jaučių.

Mylėjo gamtą, namiškius, kaimynus, mėgdavo su jais bendrauti, plepėti. Būdavo linksmas, mėgo humorą ir patsai krėsdavo šposus. Kai tapau vyresnė, jis jau buvo pasikeitęs, ne toks linksmas, daugiau savy užsidaręs, tylus, užsisvajojęs.

Mūsų šeima buvo didelė. Keturios seserys ir trys broliai (o trys ar keturi buvo mirę).

Maironis rūpinosi mūsų šeima ir padėjo mūsų tėvams jų vaikus leisti į mokslus. Visi mano broliai ir seserys ilgiau ar trumpiau gyveno pas dėdę ir tetą Marcelę Kaune ir mokėsi. Atsimenu, kai mane dar mažą atsivežė pas dėdę, kuris norėjo, kad ir aš čia mokyčiaus. Mat aš buvau jo krikšto dukra. Bet aš tada dar vaikas buvau ir trūko proto. Buvau pripratusi prie mamos, man buvo be mamos labai liūdna, ir aš vis dūdas pūsdavau. Atsimenu, pas dėdę buvo kažkokios iškilmės ir pas jį atvyko vyskupas. Mane tada aprengė baltai, buvau išpuošta, suknytė pūsta, su dideliu bantu, jaučiausi kaip povas, turėjau paduoti vyskupui puokštę gėlių. Nors ir labai man buvo gera, įdomu, bet vis vien norėjau pas mamą ir netrukus mane parsivežė namo.

Jau vėliau, 1924—1925 metais, kai mokiausi Karmėlavos žemės ūkio ir namų ruošos mokykloje, dažnai apsilankydavau Kaune pas dėdę ir tetą Marcelę. Kviesdavosi vakarieniauti (pietus valgydavo seminarijoje). Klausinėdavo apie viską, Bernotus, jam viskas buvo įdomu ir brangu. Vakarienė būdavo kukli: rūgštus pienas su bulvėm, šližikai su aguonų pienu, kartais arbata. La-

bai tvarkingas buvo. Pavyzdžiui, nemėgdavo, jei sviestas iš sviestinės buvo imamas netvarkingai, todėl teta Marcelė vaikams padėdavo sviestą atskirai. Tuo metu pas dėdę ir tetą gyveno mano seserys Teklė ir Danutė, brolis Stasys ir aš sukinėdavausi. Dar buvo ir kitos artimos giminaitės. Susirinkę dainuodavome dainas pagal Maironio žodžius. Jam tai, matyti, patikdavo. Žiūrėk, atsidaro durys iš dėdės kambarių, o jis, neva kokį reikalą sugalvodamas, pereina per mūsų kambarį, kur mes dainuojame, nusišypso, o mes dar daugiau ir smarkiau traukiame dainas, po to gaunam skanių saldainių. Valgomasis kambarys buvo didelis, sienos buvo išdažytos tautinių juostų raštais. Ypač mums patikdavo kanklės prie įeinamų durų (jos ir dabar tebėra Literatūros muziejuje). Jos taip gražiai skambėdavo. Ir mes mėgdavome darinėti tas duris, kai nebūdavo dėdės Maironio ir tetos Marcelės.

Dėdė labai mėgo dirbti darže ir sode, kur buvo daugybė gėlių, aprašytų jo eilėraščiuose. Patsai prižiūrėdavo medelius, kasdavo ežias išsipurvinęs. Mėgo sakyti, kad darbas dirbti naudinga ir negėda, kad sutrūkusios, kietos nuo darbo rankos nėra gėda. Reikia gėdytis baltų, išlepintų tinginio rankų. Jo eilėraštyje „Tėvynės dainos" sakoma: „Akutės melsvos, rankos baltos, bet širdys jų kaip ledas šaltos". Atvažiavusi ir aš kartu dirbdavau darže, dėdei nurodžius.

1926 m. rugsėjo 6 d. Maironis dalyvavo mano vestuvėse. Vestuvių išvakarėse atvyko į Bernotus į mano mergvakarį, nes jam labai patiko pamergių dainos. Kitą dieną Betygalos bažnyčioje sutuokė mudu su Liudu Babonu. Nuoširdžiai linkėjo mudviem laimės, gražią dovaną atvežė, buvo linksmas, žaidė su jaunimu. Vėliau, jau su vyru begyvenant, aplankydavo mus su savo draugais, nes troško parodyti gražias Dubysos pakrantes, apdainuotas jo dainose „Už Raseinių, ant Dubysos" ir kitas. Aišku, aš jaučiausi kaip devintame danguje, kai mane aplankydavo dėdė, ir būdavau laiminga.

Dėdė mus išmokė džiaugtis gimtinės gamta — gražiom Luknės pakrantėm, žaliomis lankomis. Mums visa tai buvo įprasta, bet kai Maironis savo eilėse taip gražiai aprašė Dubysos, Šatrijos, Neries ir kitas vietas, tai ir mes kitomis akimis į jas pažvelgėme. Daug buvo aplankęs įvairių kraštų, bet Lietuva jam buvo gražiausia, brangiausia.

Dėdė Maironis nemėgdavo, kai žmonės, kalbėdami lietuviškai, maišydavo lenkiškus, rusiškus žodžius. Jis sakydavo, kad tai

yra kalbos darkymas, ragindavo kalbėti grynai lietuviškai ir nieko nepamėgdžioti.

Mes visi esame dėdei Maironiui labai dėkingi už viską, ką jis yra mums padaręs, įkvėpęs, už tai, kad padėjo mums išeiti mokslus, išmokė mylėti gimtąjį kraštą.

Jo atminimas liks amžinai gyvas mūsų širdyse.

Labai esu laiminga, kad Maironis visų taip gerbiamas.

Kaunas, 1975 m. *Elena Lipčiūtė-Babonienė*

* * *

Augau Maironio tėvų kaimynystėje. Mūsų šeimos turėjo senus giminystės ryšius. Mano senelė iš tėvo pusės ir Maironio motina buvo tikros seserys. Senis Mačiulis kartais lankydavosi pas mus ir labai didžiavosi savo sūnumi Jonu, kuris pirmas iš visos apylinkės tokius aukštus mokslus ėjo. Dvarininkai, kurie bendravo su Mačiuliu, kviesdavo į svečius ir jo sūnų Joną, kai šis būdavo namuose, ir net bandė piršti jam savo dukteris, nes Jonas buvo gražus ir protingas jaunuolis, geras dainininkas, poetas. Tačiau jaunas poetas nelabai mėgo dvarininkų draugystę, neapkentė jų už lietuvių liaudies ir kalbos niekinimą. Savo poemoje „Jaunoji Lietuva" jis pavaizdavo tų apylinkių dvarininkus. Stengėsi sužadinti jų patriotinius jausmus, norėjo atgaivinti dvaruose lietuvių kalbą. Bet sulenkėję dvarininkai stojo piestu prieš tokią Maironio veiklą. Piktinosi tais, kas skaitė jo eilėraščius, dainavo juos, padėjo plisti lietuviškam žodžiui. Ypač agresyvus buvo Diržionių dvaro savininkas Klevinskas, užkietėjęs lenkomanas. Kai kurie dvarininkai buvo ir ne tokių siaurų pažiūrų. Tos apylinkės dvarininkas Danilevičius, lietuviškumo šalininkas, labai gerbė Maironį, tikėjo jo talentu, už tai buvo net kitų dvarininkų ignoruojamas. 1905 metais Danilevičius įsteigė Betygaloje pirmą lietuvišką senelių prieglaudą. Betygalos vikaras Vasiliauskas prieglaudos atidarymo proga klebonijos klojime suruošė lietuvišką vakarą su liaudies dainomis, tautiniais šokiais, eilėmis. Buvo padainuotos kelios dainos Maironio sukurtais tekstais, taip pat suvaidinta „Amerika pirtyje". Vakare dalyvavo ir apylinkių dvarininkai. Pradėjus lietuvišką programą, dvarininkas Klevinskas sušuko: „Litvomanija!" ir su keliais kitais dvarininkais pasipiktinę išdūmė laukan. Taip gilėjo prieštaravimai ir nesutarimai tarp lietuvių ir lenkų dvarininkų. Kunigas Vasiliaus-

kas bandė įvesti lietuvių kalbą ir bažnyčioje. Vieną sekmadienį, pamatęs pamaldose tik vieną dvarininką Klevinską, jis lenkiškai paskaitė evangeliją, o pamokslą sakė lietuviškai, nes susirinkę paprasti žmoneliai nesuprato lenkų kalbos. Tada dvarininkas pasipiktinęs išėjo iš bažnyčios. Jis parašė raštą į kuriją, skųsdamasis, kad „pagonybė jau tiek įsigalėjo, jog net bažnyčioje negali išgirsti pamokslo savąja kalba". Dėl to kunigas Vasiliauskas netrukus buvo perkeltas į kitą parapiją.

Maironis gerai žinojo tuos nesutarimus ir, giliai pasipiktinęs dvarininkų konservatyvumu, parašė jiems eilėraštį:

„Oičizna" jums kvepia, ne žemė-tėvynė,
Maitinanti storus pilvus,
Ne prosenių žemė, kurios užsigynę,
Begarbinat lenkų dievus.

Tada dvarininkai ėmė nepalankiai žiūrėti ir į senį Mačiulį kaip į svetimą jiems „litvomaną".

Kai Maironis baigė seminariją ir buvo įšventintas į kunigus, į jo primicijų šventę nebuvo kviestas nė vienas dvarininkas. Dalyvavo tik artimiausi giminės ir draugai.

Pranas Šniūkšta
Užrašė *P. Genevičiūtė*

* * *

Pas Lipčius (sesers šeima) Maironis visada atvažiuodavo su dovanomis: nė vieno šeimynykščio neaplenkė. Vyrams — rūkalų, mergikėms — bliuskytę, skarikę, piemenukui — vėl pagal amžių. Man buvo padovanojęs šv. Antano statulikę, parvežtą iš Romos. Ilgai dėkojau. Paskum per karus ir kraustynes sudužo. Tai tas šukikes ilgai nešiojaus, paskum skrynios dugne įsidėjus laikiau. Turėjau Maironio padovanotą skarikę, ploną tokią, gazinę. Nenešiojau, norėjau, kad ilgiau išsilaikytų. Ale sudūlėjo.

Kai Kaune buvo lietuviška paroda paveikslų paišytų, tai Maironis atvažiavo su samdyta lengva mašina. Į tą parodą nuvežė sesers namiškius. Ant rytojaus nuvežė sesers samdytus — visi tą parodą pamatėm.

Nemėgdavo būt kambary. Knygą paims ir ein palaukėm, paupiais. Kur koks krantelis, koks upelis. Ypač mėgo Dubysą. Mo-

kėjo visus darbus, nueis, būdavo, į lankas, kur vyrai pjaun. Pašnekins anus, išvarys kelias pradalges ir nueis toliaus. Kartais pavaduodavo sesers piemeniuką: paganys vieną karvę pagrioviais, paganys kitą. Žiūrėk, dar saldainių kišenes prisikišęs nešas. Piemenims dalin. Mylėjo viską, kas pasauly yr gyva.

Kur Bernotuos, tėvų sodyboj sodo kampe yr eglės, ten Maironis buvo pasisėjęs šiurpių (avižėlių). Ni ten darželis, ni kas. Nueidavo, su tokiu kabliu kebenėku išdraskydavo velėną ir pasėdavo anksti pavasarį. Tam sodo kampe suoliuks būdavo. Kai atvažiuodavo, nueidavo pasėdėt. Kai būdavo svečių, nusinešdavo divonus, patiesdavo ant dirvono, ant pievos, susėsdavo visi ir šnekėdavos ar knygas skaitydavo. Gražu būdavo, kai tos šiurpės žydi visu pakraščiu pagal egles. Pušis sodo vidury Maironio sodinta. Gražus, visada žals medis — jam patikdavo pažiūrėt.

Būdamas gimnazistas, Luknės krante įkasė į žemę ąžuolinę bačkutę. Ten eidavo praustis. Kartais mokintis. Kai buvo kunigas ir į svečius atvažiuodavo, Lipčiukai rytą kartais jį palydėdavę lig duburiuko praustis. Luknės lankoj Maironis primėtydavo tokių nedidelių lapukų — „proklamacijų". Ten būdavo parašyta, kad vaikams upikėj pirmąsyk maudytis reik 5 minutes. Antrąsyk — 10, trečiąsyk — 15 minučių. Ba Luknės vanduo šalts — upikė šaltiniuota. Nereik ilgai maudytis — Maironis norėjo, kad kaimo vaikai ilgai nesimaudytų ir nesusirgtų.

Sykį sugrįžta Maironis iš Kauno per lytų — visas purvins, apsitaškęs. Paprašė, kad aš išplaučiau jo portfelį. Beplaudama radau 5 sidabrinius pinigus. Tai visus jam sugrąžinau. Man ans davė vieną monetą radybų.

Bernotų gryčioj yr didelis medinis nedažytas stalas. Tai pas Lipčius sykį valgėm kūčias su Maironiu. Mes, moteriškos, gaspadiniavom, o ir poetas ruošėsi. Iš burokų padarė „liktorius". Ant kojukių, kaip reikiant. Pradedant valgyt kūčias pastatė priešais kiekvieną, įdėjęs lajaus (avies riebalai), įdėjo knatą, uždegė. Išėjo kaip lempikės kiekvienam. Kūčių pradžioj Maironis užgiedojo giesmę. Paskui visiems davė laužt plotką. Pirmiausia laužė gaspadoriai, paskum mes, samdiniai, iš jo rankų laužėm. Mat ans buvo vyriausia galva (vyriausias amžium). Tąsyk kūčias valgėm gal 3 valandas. Prie to didelio stalo buvo apie 16 žmonių.

Spintą ir staliuką Maironis atidavė seseriai Lipčienei po 1914 m. karo, kai sudegė senoji gryčia. Taigi anie yr parvežti

iš Kauno. Kamarikėj stovėjo spinta ir lova, kur Maironis miegodavo, kai būdavo daug svečių. Buvo graži lovatiesė ir kilimukai per 8-nias ir 16-ka nyčių austi ir siuvinėti. Tai vis Maironio sesers, tos nebylikės, darbas.

1924 m. biržely Bernotuos atostogavo šeši kunigai ir Maironis. Gal dėl to, kad tie kunigai jaunesni, su jais, man rodos, Maironis daug reikalų neturėjo. Jis toks jau buvo: kas reikia — atlikdavo, o daugiau tai... Jeigu puota, atsėdi tik tol, kol pavalgo, o gert negerdavo. Užtat ir Lipčiaus nekęsdavo už latrystę.

Maironio sesuo Kotryna Lipčienė buvo visai priešinga broliui savo miklumu: būdavo, eina kaip tekina lėktų. Greita labai. Ji, kaip buvo įprasta Mačiulių šeimoje, namiškių nuo samdinių neskyrė. Į atlaidus važiuodavo visi sykiu, prie stalo sėsdavo sykiu. Lipčienei vis tiek buvo, pažįsta ar nepažįsta žmogaus, prastas ar suplyšęs, sušelps kiekvieną. Po karo, kai Lipčienė buvo mirus, ateidavo elgetų ir verkdavo, kad nebėra jų šelpėjos. Lipčiai kartais visa ko prasiskolindavo. Paskui atiduoda skolas, ir vėl nėr. Vyras smarkiai gerdavo. Tačiau visus vaikus Lipčienė buvo nutarus išmokyt.

Buvo Mačiulių kaimynystėj tokie bajorai Astrauskai. Kai Jonas mokės gimnazijoj, jie klausė tėvo, kur leis vaiką, kai tas baigs gimnaziją. Tėvas pasakė, kad į kunigus.

— Kunigas — tai ubagas,— atsakė Astrauskas.

Paskui visa Mačiulių šeima tų bajorų šeimos nemėgo.

Ona Unikienė

Bernotai, 1960 m. Užrašė *Z. Budaitė-Stunžėnienė*

Toks jis buvo... mūsų Maironis: Pasakoja Ona Unikienė / Užr. Z. Stunžėnienė // Gimtoji žemė (Ukmergė).—1987.—Spal. 31.—Nr. 131; trys paskutiniai fragmentai — iš atsiminimų rankraščio (LKLIR, f. 11, b. 259).

* * *

Iš kur mano tėvelis, Juozas Bitė, pažino Mačiulių šeimą, man nežinoma, galbūt dėl to, kad caro laikais jis, būdamas viršaičiu, kas dieną važiuodavo į Raseinius tarnybos reikalais. Jis gerai rašė ir kalbėjo rusiškai.

Teko girdėti, ar tiesa — nežinau, kad norėjęs vesti Maironio seserį Marcelę, kuri nesutikusi, nes apsisprendusi buvo netekėti. Visą amžių tėvelis su pagarba ją prisimindavo. Šalia mūsų tėviškės, Kapliuose, gyveno kaimynas Juozas Lipčius, tėvelio vaikystės draugas. Jį tėvelis ir išpiršo Maironio jauniausiajai seseriai Kotrynai. Lipčius buvo turtingas ir gražus vyras, bet negero charakterio, išgerdavo, todėl tėvelis atliko meškos patarnavimą šiai garbingai šeimai. Vėliau šios šeimos labai draugiškai ir artimai sugyveno. Lipčienė Kotryna draugavo su mano mama, o tėvelis visą savo gyvenimą mylėjo vaikystės draugą Lipčių. Todėl jie buvo kūmai, bičiuliai ir t. t. Vaikystės laikais buvo apsilankęs ir Maironis Kapliuose. Kiek mums vaikams suteikė džiaugsmo, kai pasūpavo aukštyn, ypač sublizgėję jo akiniai įstrigo atmintin amžinai lyg saulė.

Dar prieš 1914 metus teko būti svečiuose Maironio gražioje tėviškėje, mačiau didelį sodą, verandą ir labai gražią klombą. Be to, niekur tokių skanių bulbainiukų, iškeptų specialioje sienoje buvusioje „pečiurkoje", neteko valgyti.

Vėliau, sunkiais pokario metais, su Lipčių šeimos atstovais dažnai tekdavo susitikti. Susikūrus Raseinių gimnazijai, su kai kuriais teko nors ir trumpą laiką mokytis. Paskui išsiskirstėme savais keliais. Tėvams mirus nutrūko ne tik draugystė, bet ir pažintis.

Paskutinį kartą Maironį mačiau 1931 m. vienos gimnazijos tėvų komiteto vaišėse. Visų gerbiamas ir mylimas prelatas atrodė pavargęs, buvo matyti, kad nesveikas, mažai valgė, vyno visiškai negėrė. Atrodė susimąstęs ir į Kauno aristokratiją mažai kreipė dėmesio, daugiausia tylėjo. Per pokalbius apie mokinius ir jaunimą, t. y. studentiją, apgailestavo, kad daug gabaus jaunimo iš kaimo ir darbininkijos neturi sąlygų mokytis. Man atrodo, kaip šis senelis būtų džiaugęsis, jeigu jam būtų tekę sužinoti apie šių dienų jaunimo sąlygas, tikrai jis būtų patenkintas ir laimingas.

Mūsų bendrabutyje, kur aš gyvenau, atostogų metu atvažiuodavo iš Prancūzijos viena neturtinga lietuvaitė, Maironio lėšomis studijuojanti prancūzų kalbą Prancūzijoje. Tad Maironis ne tik nepakartojamas didysis mūsų Tautos Klasikas, Poetas, giliai mylintis Lietuvos gamtą ir garbingą jos praeitį, bet mylintis ir gyvą žmogų.

Raseiniai, 1975.VII.1 *Jadvyga Bitytė*

* * *

Maironio vardą girdėjau nuo vaikystės. Mėgau jo eiles. Būdamas 15—16 m. amžiaus, pamačiau ir patį Maironį. Jis buvo gražus ir impozantiškas vyras, tačiau, kaip man pasirodė, gana išdidus ir neprieinamas. Mūsų šeima buvo neturtinga. Nors ir buvome su Mačiuliais tolimi giminės, Maironis tokių giminaičių nelabai mėgo.

Kai Maironis iš Kauno atvažiuodavo į Bernotus pas seserį Lipčienę, jis eidavo pasivaikščioti į pievas prie Luknės ir Sandravos upelių.

Anksti rytais kinkydavo jam svainis arklius ir veždavo Maironį į Betygalos bažnyčią laikyti mišių.

Per Šilinės atlaidus [1] buvo šventinami Šiluvos koplyčios pamatai. Juos šventino Maironis ir ta proga pasakė pamokslą. Jis kalbėjo, kad mūsų gyvenimas nesulaikomai eina geryn, kad seniau buvę baudžiauninkai šiandien laisvi ir pasiturį žmonės. Sakė, jei šiandien prisikeltų šiam kalnely gulintys vyžočiai, jie stebėtųsi, iš kur tiek ponų čia suvažiavo. Tuose atlaiduose buvau ir aš. Po iškilmių priėjau prie Maironio ir pabučiavau jam ranką. Maironis paglostė man galvą ir padovanojo rublį, bet nekalbino manęs ir nieko neklausinėjo.

Vėliau, gyvendamas Kaune, esu porą kartų buvęs Maironio namuose, bet ne jo kviečiamas ir ne pas jį. Buvau pasveikinti jo sesers Marcelės, su kuria mes gerai sutikome ir kuri mus laikė gimine. Kartą nuėjęs radau namuose ir Maironį. Jis paspaudė man ranką, truputį pakalbėjo, bet buvo santūrus, nekvietė užeiti. Aš buvau netikintis ir aktyvus socialdemokratas, todėl suprantama, kad Maironis nelabai norėjo mane matyti savo namuose.

Kartą, rodos, apie 1930 m., Karininkų ramovėje buvo iškilmingas vasario 16 d. minėjimas. Vienas mano pažįstamas prikalbino mane ten nueiti. Sakė, kalbės Maironis. Nuėjome. Maironis kalbėjo apie Lietuvos nepriklausomybę, patriotizmą, nacionalines problemas. Sakė, mes nesitikėjom, kad atgausim nepriklausomybę. Tikėtasi gauti bent autonomiją, o štai dabar esame laisvi. Kalbėjo jis susijaudinęs, tačiau be didelės gražbylystės ir patoso, gana santūriai ir dalykiškai.

Maironis turėjo didelį autoritetą savo gimtinėje paprastų žmonių tarpe. Apylinkės sulenkėję bajorai negalėjo suprasti, kaip Mačiulio, paprasto mužiko, sūnus taip aukštai iškilo, tapo profesorius ir seminarijos rektorius. Todėl jie stengėsi taip iški-

lusį dvasininką savo akimis pamatyti. Tokia proga kaip tik pasitaikė. Kažkoks kunigas iš tų pačių apylinkių už svarbius kunigystės drausmės pažeidimus buvo priverstas palikti negarbėj, todėl buvo nutarta prašyti Maironį, kad tas padarytų dvasinei vyriausybei protekciją, kad nubaustam kunigui bausmę dovanotų ir toliau leistų eiti kunigo pareigas. To kunigo giminės, sužinoję, kad Maironis apsilankys tėviškėje, nutarė jį iškilmingai sutikti. Apie tai sužinojo ir vienas apylinkės bajoras. Jis panoro būtinai pamatyti mužiko sūnų aukšto dvasininko rūbuose ir įsitikinti, ar Mačiuliokas iš tikro toks yra. Susitikimas įvyko prie kelio. Ten buvo pastatytas stalas, ant jo gėlės. Maironį sutiko nemažas vietinių valstiečių būrys. Atbildėjo su bėda (dviračiu vežimėliu) ir tas dvarininkas, sėdėdamas savo bėdoj, akylai stebėjo Maironį bei jo iškilmingą sutikimą.

Vincas Lekas
Užrašė *P. Genevičiūtė*

[1] Marijos gimimo šventė rugsėjo 8 d.

* * *

Po Pirmojo pasaulinio karo Kaune apsigyveno daktaras Kazimieras Jokantas. Jisai buvo Seimo nariu, kurį laiką Švietimo ministru, o vėliau Aušros mergaičių gimnazijos direktorium. Jokantas, be kitko, parašė didžiulį lotynų—lietuvių k. žodyną. 1941 m., vasarą Jokantas su žmona buvo išvežtas Sibiran. Jokantas ištrėmime mirė, o jo žmona po karo grįžo Lietuvon.

Iš Jokantienės lūpų teko patirti kai kurių duomenų apie Maironį. Mat Jokantai apie 14 metų gyveno Kaune Maironio namuose Rotušės aikštėj, iš kur išsikėlė tik apie 1935 m., kai pasistatė nuosavus namus. Jokantų butas Maironio namuose buvo antrame aukšte, priešais paties Maironio butą, ir jo langai išėjo į kiemą ir sodą. Tame sode mėgdavęs vaikščioti Maironis. Jokantienė ne kartą matydavusi, kai Maironis vaikščiodavęs šiltu laiku sode su aukšta pagyvenusia ponia. Kartais toji ponia atnešdavusi Maironiui krepšy gardumynų, kartais Maironis vaišindavęs ponią vaisiais iš savo sodo.

Pasitaikė taip, kad kai Jokantienė 1941 m. buvo vežama iš Lietuvos ištrėmiman, tame pačiame vagone buvo vežama Sibiran ir toji ponia, kurią Jokantienė matydavo anksčiau vaikščiojant drauge su Maironiu pastarojo sode. Toji ponia pasirodė

esanti Teklė Dambrevičienė, iš namų Navickaitė, dvarininkė iš Kačerginės. Ji buvo ištremta drauge su savo dukterim ir sūnum. Jos vyras buvo anksčiau (1925 m.) miręs. Jokantienė ir Dambrevičienė buvo apgyvendintos Altajaus krašte, vienoje vietoje, ir apie penkerius metus gyveno drauge. Kadangi Jokantienė ir Dambrevičienė buvo iš Lietuvos ir, be to, sujungtos bendru likimu, tai juodvi ištrėmime suartėjo ir susidraugavo. Dambrevičienė apsakė Jokantienei visą savo gyvenimą ir savo santykius su Maironiu.

Štai ką papasakojo Jokantienė apie tai.

Dambrevičienės tėvų Navickų Alfredavo dvaras buvęs kaimynystėje Maironio tėviškės. Dambrevičienė augusi drauge su Maironiu, nors buvusi už jį jaunesnė. Kai Maironis lankęs Kaune gimnaziją ir buvęs vyresnėse klasėse, jis vasarą dažnai lankydavęs Navickų namus. Teklė skambindavusi fortepijonu, Maironis dainuodavęs; juodu drauge vaikščiodavę, lankydavę aplinkinius dvarininkų subuvimus, šokdavę. Maironis buvęs gražus, protingas ir patrauklus jaunikaitis. Tarp Maironio ir Teklės atsiradusi simpatija, vėliau virtusi meile. Toji meilė likusi grynai platoniška, nes jų vedyboms pasipriešinę abiejų tėvai. Svarbiausioji ir gal vienintelė kliūtis buvusi medžiaginio pobūdžio. Mačiuliai, leisdami sūnų gimnazijon, buvę įsiskolinę, be to, jie turėję tris dukteris, kurioms reikėję išmokėti dalis. Taigi jie gal ir būtų sutikę su sūnaus vedybomis, jei jų būsimoji marti būtų galėjusi savo atneštais pinigais padengti padarytas skolas ir išmokėti dalis dukterims. To Navickaitė negalėjusi padaryti, nes ir jos tėvų medžiaginė padėtis nebuvusi puiki. Be to, Mačiuliai norėję matyti savo sūnų kunigu, o Navickai velíję išleisti dukterį už bajoro. Maironis iš pradžios priešinęsis tėvų sumanymui dėl jo stojimo seminarijon, net buvęs susipykęs ir susibaręs su tėvu ir išvykęs studijuoti Kijevan, bet po metų apsigalvojęs ir stojęs seminarijon. O Teklė, tėvų verčiama, ištekėjusi už nemylimo ir daug senesnio už ją bajoro Dambrevičiaus.

Jokantienės žodžiais, Dambrevičienė buvo išlavinta moteris, mokėjusi prancūzų, vokiečių ir rusų kalbas; ji buvo graži, energinga ir turėjo linksmą ir gyvą būdą; net senatvėje ji išlaikė taisyklingus ir gražius veido bruožus. Į ištrėmimą Dambrevičienė buvo atsivežusi Maironio fotografijas, vaizduojančias jį gimnazistu, klieriku ir kunigu, ir kai kuriuos jo kūrinius. Dambrevičienė skaitydavusi Jokantienei Maironio „Jaunąją Lietuvą" ir sakydavusi jai, kad tai ji pavaizduota toje poemoje Jadvygos asmenyje. Dambrevičienė dažnai sakydavusi, kad Maironis bu-

vęs jos pirmoji ir vienintelė meilė. Ji vis prisimindavusi, kad, kai ji jaunystėje tėvų namuose skambinusi fortepijonu, o Maironis drauge dainuodavęs, jis prisiglausdavęs prie jos ir apglėbdavęs jos pečius. Tų valandų ji neužmiršianti ligi savo mirties. Senatvėje Dambrevičienei vėl tekę susitikti su Maironiu; juodu palaikydavę santykius: ji lankydavusi Maironį Kaune, o Maironis atvykdavęs pas ją į Kačerginę.

Pagrįžusi iš ištrėmimo Kaunan Jokantienė iš pradžios apsigyveno pas Mačiulytę. Norėdama patikrinti, ar teisybę buvo jai pasakojusi Dambrevičienė, ji paklausė Mačiulytės apie Maironio ir Dambrevičienės santykius. Mačiulytė pripažino, kad tarp jos brolio ir Dambrevičienės jaunystėje buvusi gili meilė.

Pati Dambrevičienė turėjusi poetinių palinkimų ir rašydavusi ištrėmime eilėraščius lietuvių ir lenkų kalbomis. Karui pasibaigus, Dambrevičienei pavyko gauti leidimą grįžti iš ištrėmimo. Dambrevičienė išvyko pas sūnų Henriką Lenkijon ir ten apie 1947 m. mirė.

Dambrevičienės sesuo Julija Šalkauskienė ir jos vyro brolio duktė Kauno dainininkė Marija Bručkuvienė patvirtino, kad Teklė Navickaitė jaunystėje mylėjusis su Maironiu. Alfredavo dvaras buvęs 300 dešimt. didumo. Teklė buvusi namų mokslo. Pagal anų laikų papročius jos tėvai laikę vaikams namuose mokytojas (guvernantes), kurios išmokino ją rašyti, skaityti, prancūzų kalbos ir skambinti fortepijonu. Dambrevičienės vyras iš pradžios nuomavęs dvarus. Vėliau jis paveldėjęs po savo bevaikio dėdės mirties Dabravolės dvarą ir Kačerginės kurortą, prie Nemuno, arti Kauno, iš viso apie 1000 deš. žemės. Tuomet jų reikalai pasitaisę, ir jie tapo turtingais žmonėmis.

Ar palaikė Dambrevičienė santykius su Maironiu, kai pastarasis buvo seminarijos profesorium Kaune ir gyveno Peterburge, nustatyti nepavyko. Tik iš buv. Kauno universiteto profesoriaus Verygos-Darevskio teko girdėti, kad Maironis, būdamas seminarijos rektoriumi, matydavęsis su Kačerginės savininke Dambrevičiene.

Jadvyga Jokantienė
Užrašė *Z. Toliušis*

* * *

1928 metais tarnavau Burneikių dvare pas Liudviką Baboną. Jo žmona Elena Babonienė buvo Maironio (Mačiulio) sesers duk-

tė. Todėl ir kunigas Maironis pas juos dažnai apsilankydavo. Čia gyveno ir jo nebylė sesuo, berods, Pranutė.

Kartą teko Maironį vežti į Dotnuvos geležinkelio stotį, žinoma, arkliais. Taigi kelias ilgokas. Maironis, kaip įprasta, atsisėdo antroje sėdynėje, aš arčiau arklių. Na ir važiuojam. Tik tie žmoneliai, matydami skyrium kunigą sėdint, galvoja, kad pas ligonį su šv. Sakramentais vežamas, tai vis klaupiasi ir žegnojasi. Tada Maironis ir sako: „Eikš, Poviliuk, sėsk prie manęs. Tai tos bobelės be reikalo tik varginas, klūpčioja". Aš iš pagarbos lyg nedrįstu, sakau, vadžios bus trumpos. „Nieko, užteks",— sako Maironis. Na, kai prisėdau, tai nė nepajutau, kaip kelias sutrumpėjo. Mokėjo jis pasakot visokių nuotykių ir apie Lietuvos senovę. Sakė, kad nuvažiuotum tu į Trakus, pamatytum, kokia ten pilis.

Mėgo jis darbininką žmogų. Ateis, būdavo, į šeimyninį kambarį, kur susirenka šeimyna. Na, sako, ką jums papasakot ar giesmę padainuot...

Kad ir mokytas, bet be fanaberijos buvo. Seni laikai, daug užsimiršo, tik tas jo nuoširdumas, paprastumas tarsi ir šiandien kažkur šalia jaučiamas.

Norgeliškiai, 1980.VI.15 *Povilas Klevinskas*

* * *

Pradžios mokslą pradėjau eiti Betygaloje 1927 m. spalyje. Mokyklai patalpą valsčiaus valdyba samdydavo iš privatininkų. Būdavo vienas didesnis kambarys, bet ir tas per ankštas: reikėdavo spaustis po tris į kiekvieną dvivietį suolą. Visos 4 klasės (tada — skyriai) vienu metu, vienoje patalpoje, vienos mokytojos žinioje. Kiekvieną pamoką visi viską girdėdavome, visi visko „mokėmės". Tokia aplinkybė labai kenkė darbui, menkino našumą.

Liaudavaus rašęs gramatines pratybas, kai nugirsdavau mokytoją Valeriją Ramonaitę iš Žagarės pasakojant apie Maironio gyvenimą ir poeziją. Ji labai jausmingai skaitydavo ir deklamuodavo. Aš, viską užmiršdamas, lyg Retkalnio miškely (kair. Dubysos šlaite) avietes rydavau kiekvieną lyrikos posmą.

Tada mums, vaikams, Maironio kūryba buvo vienintelis grožinis penas. Tai buvo „žodinė televizija". *Muzika* — kai choru traukdavome „Graži tu, mano brangi tėvyne". *Tapybos* paveiks-

lus sąmonės „ekrane" sukurdavo žodžiai: „užmigo žemė, tik dangaus negęsta akys sidabrinės", „šarmotas rytys nebeblaško sniegų, tik kvapą užimdamas spaudžia", „kur rausta žemčiūgai"... *Istorija* — „čia, kur Vytautas Didysis mus ir Vilnių gynė", „Trakų pilis", „Kur lygūs laukai", „tai kapas Margio milžinų"...

Kai pramokau sklandžiai skaityti, pats rasdavau graudulio prisunktų eilučių, kurios mano širdį gildė: „ten močiutė užlingavo raudomis mane", „girios tamsios, jūs galingos, kur išnykote...", „neužmigdys naktis žvaigždės", „skamba ir žvanga, gaudžia varpai".

Betygalos klebonas, Janulaitis Pranas, šv. Onos atlaidus stengdavosi kuo nors paįvairinti. Pakviesdavo geresnių pamokslininkų, konservatorijas baigusių solistų. Žmonių suplaukdavo marios iš artimiausių ir tolimiausių pakraščių. Betygala virsdavo lyg kokia Meka, pilna margos liaudies, lyg vasargalio mugė. Jaunimas laukdavo popiečio pramogų — gegužinės.

Tokių tai atlaidų išvakarėse pasklido žinia, kad rytoj, 1931 m. liepos 26 d., tarp klebono svečių bus rašytojas Maironis. Man baigėsi vienuolikti metai ir labai magėjo pamatyti tų gražių eilėraščių autorių. Turėjau slaptą svajonę — padeklamuoti pačiam poetui „Trakų pilį" ir išgirsti, ką jis pasakytų. Bet... ši svajonė netapo tikrove. Aš apsidairęs į save susigėdau savo kartūninės palaidinukės ir apdėvėtų kelnaičių, o be to, buvau basas. Pasitraukęs nuo tako su abipuse karpyta gyvatvore stovėjau suglumęs. Tuo tarpu iš šventoriaus išėjo stamboko sudėjimo vyras tamsiais dvasininko drabužiais ir pelerina ant pečių. Ant nosies įmantriai laikėsi auksuoti akiniai, visai neužkabinti už ausų. Ėjo lėtu, ramiu, lygiu žingsniu su kitais svečiais. Lydėjau poetą ilgesingu žvilgsniu, kol jo figūra dingo tarp kitų svečių klebonijos tinklinėje verandoje.

Nors ir gaila nepavykusio vaikystės „deklamatoriaus debiuto", bet širdyje džiugu, kad Betygalos žemė išaugino asmenybę — švyturį, lėmusį lietuvių literatūros maironinę epochą.

Betygala, 1981.I.22 *Antanas Juška*

PETERBURGE

* * *

1893 m. aš buvau vikaras Akmenėje (dabar Mažeikių apskr.) ir bendradarbiavau tuomet Tilžėje einančiam katalikiškam laikrašty „Žemaičių ir aukštaičių apžvalga". Rusų valdžios viešpatavimo laikai tuomet buvo labai sunkūs ir žiaurūs: padarius tuomet prieš rusų valdžią vieną kitą netaktišką žingsnį, tuojau galėjai atsidurti „etapnim poriadkom", kaip rusai sakydavo, Sibire arba Rusijos šiaurėj, „ne taip tolimose gubernijose". Nebuvo tuomet nei lietuviškų laikraščių, nei organizacijų, nei mokyklų. Kunigai, ypač jauni dar, atsidūrę kokiame užkampyj, iš tiesų galėjo supelėti arba kerpėmis apaugti. Aš nusistačiau kas metai arba ir tankiau važiuoti Kaunan ir visų pirma aplankyti (neprašytai) vyskupą ir pasiteirauti, kaip kovojama su rusų valdžios atstovais dėl tikybos dalykų. Man, kaip šiokiam tokiam to laiko literatui, tie dalykai buvo labai įdomūs. Mano pašnekesiai su vyskupu Paliulioniu trukdavo kartais po 3—4 valandas. Vyskupas Paliulionis žinojo, kad aš kur ten „rašau" (nežinau, kas jį apie tai painformavo, bet aš apie tą jam niekada nieko nesakiau). Tie pašnekesiai man duodavo labai daug medžiagos rašyti į laikraštį. Atlikęs „interviu" pas vyskupą, eidavau į dvasinę kunigų seminariją aplankyti pažįstamus savo kunigus, profesorius ir klierikus, toliau aplankydavau savo draugus, Kauno bažnyčių kunigus, su kuriais pasišnekėdavome įvairiais Lietuvos reikalais, ypač knygų platinimo reikalu.

Buvo tai vėlybas ir lietingas ruduo. Vieną tamsų vakarą nuėjau kunigų seminarijon ir užėjau pas prof. Maciulevičių (taip jis tuomet vadinosi). Mūsų kalba tuojau nukrypo literatūros sritin. Jis žinojo, kad aš esu „Apžvalgos" bendradarbis, o aš vėl žinojau, kad jis rašo kokius tai eilėraščius. Prašiau, kad [jei] jis turi ką nors parašęs, duoti „Apžvalgai". Jis, nieko nesakydamas, atsikėlė nuo kėdės ir, atidaręs komodą, ištraukė storą rankraštį ir ėmė man skaityti: „Tarp skausmų į garbę". Poema. Parašė

Maironis. Sėdint mums prie arbatos stiklo, jis skaitė ir skaitė savo poemą, o aš sėdėdamas klausiausi. Ir iš tiesų buvau ta poema „sužavėtas", kaip dabar sako, dėl to, kad tokių poemų mūsų literatūroj tuomet dar nebuvo. Gerokai poemos skaitymui įpusėjus, aš ėmiau ir pertraukiau skaitymą:

— Gerbiamas kun. profesoriau,— sakau,— ar nebūtų galima tą šedevrą atskiroj knygelėj atspausdinti ir plačiajai visuomenei duoti pasiskaityti.

— Galima! — nė kiek nesvyruodamas sutiko.

Mudu ėmėme tartis, kaip tą poemą greitu laiku galėtume atspausti. Toliau jis jau poemos nebeskaitė ir rankraštį atidavė man. Aš prižadėjau tą poemą maždaug per 3—4 mėnesius pasirūpinti atspausti ir jam knygelę atsiųsti. Buvo jau vėlybas laikas, kai aš, kupinas džiaugsmo ir malonaus pasigėrėjimo skaitymu lietuviškos poemos, išėjau iš profesoriaus buto ir, sugrįžęs miestan į viešbutį, išėmiau iš kišeniaus poemą ir ėmiau skaityti ir balsu deklamuoti vienas pats.

Man tik tuomet labai keistas pasirodė ant poemos viršelio užrašytas pseudonimas: „Maironis". Tokios pavardės aš niekur nebuvau girdėjęs. Antrą dieną aš iš Kauno išvažiavau namo ir grįžau Akmenėn lyg su dideliu ir brangiu radiniu. Grįžęs namon, perskaičiau ligi galo poemą. Manau, bene būsiu buvęs aš pirmasis, kuris tą poemą perskaitė.

Praėjo jau savaitė laiko, ir aš rimtai pradėjau galvoti, kaip tą poemą reikėtų atspausdinti. Žinoma, visos mano mintys krypo į Tilžę, kur ėjo „Apžvalga" ir kiti mūsų spaudiniai. Bet kaip ten nuvykti? Kunigui ten keliauti rusų valdžia leidimo neduos, o taip kokiam kontrabandininkui pasitikėti ir jam rankraštį duoti, kad jis Tilžėn nuneštų, taip pat pavojinga. Jis gali tą rankraštį kelionėje pamesti arba rusų žandarai gali užpulti ir atimti... Man taip begalvojant praėjo jau beveik ištisas mėnuo, o aš vis nieko negalėjau sugalvoti, kaip tą Maironio rankraštį būtų galima atspausti.

Vieną kartą, o buvo jau, regis, netoli Kalėdos, ateina pas mane mano gerai pažįstamas eksklierikas Juozapas Ložinskis, jaunas dar vyrukas, Kuliškų žemaitis, kuris su manim buvo Kauno dv. seminarijoj klieriku, vienu kursu už mane jaunesnis. Bet neturėdamas į kunigų luomą pašaukimo ar gal kitokiais kokiais sumetimais iš kunigų seminarijos trečiojo kurso išstojo ir nusipirkęs arklį ir vežimėlį ėmė po Lietuvą lietuviškas knygas vežioti ir platinti. Aš jį pamatęs pas mane ateinantį labai nudžiugau dėl to, kad jis Maironio poemos rankraštį galėjo nuvežti

Tilžėn ir ten greitu laiku atspausdinti. Jis pas mane viešėjo 2—3 dienas ir išpasakojęs visas savo „naujienas" ir kelionės nuotykius su rusų žandarais, pasiėmęs Maironio poemos rankraštį, 100 rublių, kuriuos įdaviau rankraščiui spausdinti, ir 25 rublius kelionės išlaidoms — išvažiavo namon į Varnių parapiją (ten viename kaime jis gyveno) ir tuojau žadėjo važiuoti Tilžėn ir ten Maironio poemos rankraštį atspausti.

Tuo tarpu praslinko pusmetis, o apie Juozapą Ložinskį ir žadamąją atspausti Maironio poemą — negirdėti. Rašiau Ložinskiui keletą laiškų į Varnius, klausdamas, kaip ten yra su įduotąja spausdinti Maironio poema. O iš jo jokio atsakymo nėra: viskas lyg į vandenį įkrito ir dingo. O tuo tarpu iš prof. Maironio gaunu laiškus su užklausimais, kaip ten yra su jo poema, ar ji atspausdinta, ar ne. Man jau gerokai ir baimės įvarė: gal rusų policija Ložinskį sučiupo su visa poema ir pasodino kalėjiman ar gal ištrėmė kur Rusijon. Kun. prof. Maironis iš Kauno persikėlė į Petrapilio dvasinę kunigų Akademiją profesoriauti. Iš čia jis ėmė man smarkesnius laiškus rašyti, reikalaudamas, kad aš grąžinčiau jo poemos rankraštį. Parašiau jam visą tiesą: poemos rankraštį su pinigais įdaviau Ložinskiui, kuris žadėjo poemą atspausti. Maironis Ložinskį gerai pažino. Man buvo didelis nemalonumas, kad su jo poemos rankraščiu išėjo tokia netikėtai bjauri „istorija". Praėjus jau apie pusantrų metų, aš iš Kretingos nuo kunigo Stanislovo Stakelės, kuris tuomet, nežinau už kokias „nuodėmes", sėdėjo vienuolyne, gavau laišką, kuriame man pranešė, kad Ložinskis atnešė pas juos Maironio poemos rankraštį ir pametė, žinoma, pinigus sau pasilikęs. Pasakęs dar, kad rankraštį iš manęs gavęs. Kun. Stakelė rašė, kad rankraštis yra Tilžėn pasiųstas ir jam atspausdinti prašė atsiųsti 100 rublių.

Iš džiaugsmo, kad Maironio poemos rankraštis atsirado, net aukštyn pašokau, o 100 rublių tuojau paštu išsiunčiau ir už mėnesio Maironio poema „Tarp skausmų į garbę" buvo atspausdinta. Tai jau, regis, buvo 1895 m. (ta poema buvo paskui perdirbta į „Jaunąją Lietuvą"), aš tuojau pranešiau kun. Maironiui, kad jo poema atspausdinta. Greitai gavau iš Tilžės siuntinį — poemą „Tarp skausmų į garbę" drauge su laikraščiais. Tarp kitų laikraščių buvo 1 egz. mūsų inteligentų Tilžėje leidžiamo mėnesinio laikraščio „Varpo". Paskutiniame „Varpo" nr. radau Maironio poemos kritiką. Perskaičiau ir nustebau. Kritikos autorius dr. Vincas Kudirka Maironio poemą sumaišė su purvais, išvadindamas ją „davatkų gadzinkomis" ir t. t. Išplėšiau iš „Varpo" tą poemos kritiką ir nusiunčiau Petrapilin Maironiui. Jis atsiuntė man laišką,

kuriame buvo įdėtas atsakymas dr. Kudirkai dėl jo kritikos „Varpe". Tą Maironio atsakymą Kudirkai pasiunčiau Tilžėn įdėti „Apžvalgon". Jį „Apžvalga" tuojau ir įdėjo savo skiltyse. Tuo mūsų santykiai su prof. Maironiu lyg nutrūko. Ilgai mes nesusitikome ir nesišnekėjome, gal dėl to, kad nebuvo progos susitikti: jis gyveno toli nuo Lietuvos, Rusijos šiaurėj, Petrapily, kunigų dv. Akademijoj profesoriavo, o Lietuvon parvažiuodavo trumpam laikui atostogų.

1911 m. nuvažiavau Kaunan su reikalais ir gatvėj ties šv. Kazimiero draugijos knygynu netikėtai susitikau su Maironiu, tuomet jau „Žemaičių" kunigų seminarijos rektorium. Širdingai pasisveikinome. Pasiteiravę vienas antro keliais žodžiais apie sveikatėlę manėme kaip ir skirtis, bet kun. rektorius man sako: „Ar žinote ką? septintą vakaro ateikite pas mane. Prie arbatos stiklo pasišnekėsime ir senuosius laikus prisiminsime!" Žinoma, manęs daug prašyti nereikėjo ir vakare gražiuose Maironio namuose jau su šeimininku šnekučiavome prie arbatos stiklo. Maniau, kad aš dar gausiu pipirų už prastai atliktą jo pirmosios poemos „Tarp skausmų į garbę" spausdinimo darbą, bet nieko apie tą ir kalbėta nebuvo. Buvo tuomet jau kiti laikai. Mūsų spauda buvo leista, galėjome tuomet ką norėjome skaityti, pasirašę spausdinti ir t. t. Mano patarnavimas buvo nebereikalingas. Širdingai atsisveikinę, persiskyrėme. Paskutiniai jo žodžiai buvo: „Kada būsite Kaune, neužmirškite ir manęs aplankyti!"

Kazimieras Pakalniškis

Pakalniškis K. (Dėdė Antanazas). Kaip Maironio „Per skausmus į garbę" spausdinome: (Atsiminimų žiupsnelis) // Rytas.—1932.—Rugp. 10.—Nr. 163.

* * *

Moralinę teologiją dėstė labai jaunas profesorius, teologijos magistras kun. Jonas Maciulevičius (Maironis) iš Žemaičių vyskupijos, gimęs Pasandravio dvare netoli Dubysos, buvęs Kijevo universiteto studentas. Aš jį buvau pažinojęs Kaune 1893 m., dar prieš jam tampant akademijos profesorium. Kadangi studentų prefekto pareigos visada būdavo pavedamos jauniausiam profesoriui, tai ir kun. Maciulevičius 1895 m. ėjo tas pareigas. Kaip prefektas jis pasižymėjo kantrybe, tvarkingumu, drausmingumu ir pilna ištikimybe akademijos inspektoriui. Prefekto pareigos buvo susijusios su inspektoriaus pareigomis, galima sakyti — buvo

tos pačios: tik sunkesnes, žemesnes ir vargingesnes atlikdavo prefektas, o aukštesnes ir patogesnes — inspektorius. Dėl Maciulevičiaus visiško ištikimumo inspektoriui Klopotovskiui studentai manydavo, kad prefektas neturi savo nuomonės nė širdies ir jį vadindavo „stupajka". Tačiau Maciulevičius proto turėjo nemažai, o jo širdis buvo labai jautri. Prefekto pareigos jam įkyrėdavo smarkiai, bet jis buvo sąžiningas. Be išimčių laikydavosi nuostatų, nepaisydamas, kad tuomi netenka populiarumo studentuose. Kaip dėstytojas, prof. Maciulevičius neturėjo blizgančios iškalbos, bet paskaitos būdavo aiškios, turiningos ir naudingos. Per egzaminus jis nereikalingų priekabių neieškodavo, bet faktinai išreikalaudavo, kad studentas dalyką mokėtų kaip reikiant. Beprofesoriaudamas Petrapilyje, Maciulevičius parašė lotyniškai ir savo lėšomis išspausdino vidutinio dydžio knygą „De justitia et jure" (Apie teisybę ir teisę), už kurią 1903 m. akademijos senatas suteikė jam teologijos daktaro laipsnį.

Daugelis akademijos profesorių dažnai vaikščiodavo svečiuotis į turtingų ir kilmingų lenkų šeimas, kurių Petrapilyje buvo gana daug. Dėl to įpročio mokslinė akademijos profesorių kūryba buvo beveik neįžiūrima. Maciulevičius niekur nevaikščiodavo, būdamas beveik visą laiką savo kambaryje, tačiau svečių pas jį užeidavo. Dažniausiai tai buvo lietuviai. Taip pat dažnai pas jį susirinkdavo vietinė dvasiškija. Pirmaisiais profesoriavimo metais prof. Maciulevičius beveik neturėjo santykių su miesto gyventojais, nes visas jo laikas buvo užimtas pamokų ruošimu ir prefekto pareigoms. Tačiau ir tuo laiku kartais pas jį užeidavo pusinteligenčiai lietuviai: Antanas Smilga ir Edvardas Edmundas Navickas. Jiedviem jis liko ištikimas ir tada, kai nusikratė prefekto pareigų. Pas kitus beveik niekad nebūdamas, dažnai apsilankydavo pas vieną ir antrą. Ta draugystė nesiliovė nė tada, kai tų abiejų ponų reputacija pašlijo. Politiniai priešai, kurie žinojo didelę Maciulevičiaus vertę lietuvių tarpe, ėmė sėkmingai ardyti Maciulevičiaus reputaciją, pasinaudodami anų dviejų ponų kaltėmis ir klaidomis. Navickas subankrutijo ir daugelį jam patikėtų pinigų nusinešė. Tas Navickas — vaikpalaikis be jokio mokslo, bet labai gabus — įsigijo tam tikrą dirbtuvę, kur buvo gaminamos popierinės raidės skelbimams. Vėliau ją praplėtė į antspaudų dirbtuvę, prie to prisidėjo dar cinkografija. Vilniaus vyskupas Ropas buvo į tą dirbtuvę įkišęs 100 000 rub.

Smilga turėjo stambią rašalų krautuvę. Turėdamas policijos pasitikėjimą, Smilga 1904 m. gavo leidimą įkurti „Lietuvišką laikraštį". Maciulevičius sutiko būti redaktoriumi ir ten daug dirbo,

bet faktinai tą laikraštį redagavo Petrapilio universiteto gamtos mokslų fakulteto studentas Purėnas, tas pats Purėnas socialdemokratas, kuris vėliau buvo Lietuvos universiteto profesorius.

Ilgainiui prof. Maciulevičius buvo paskirtas Žemaičių kapitulos garbės kanauninku. Kaip paprastai, pas jį vieną vakarą susirinko Petrapilio dvasiškijos žymesnieji asmenys, vietinės (Mogiliovo) kapitulos kanauninkai ir katalikų kolegijos nariai. Bešnekučiuojant lenkiškai, Maciulevičius juokais išsitarė: „Pośród kanoników tylko ja jeden jestem tutaj honorowy" (Tarp kanauninkų čia aš tik vienas garbusis). Praėjo keletas metų. Maciulevičius tapo tikruoju kapitulos kanauninku, ir vėl susirinko jo bute keletas kanauninkų. Buvau ir aš, kad ir ne kanauninkas. Tada tariau jam: „Ksiądz kanonik od pewnego czasu już nie jest honorowy" (Gerb. kanauninkas jau nuo kurio laiko ne garbusis). Jis jau buvo užmiršęs savo ankstesnį juoką, todėl padarė man pastabą, kad mano žodžiai pikti.

Maciulevičius buvo tarp tų profesorių, kurie akademijoje nepakeitė savo dėstomojo dalyko. Jis perėjo visus profesūros laipsnius: iš adjunkto tapo ekstraordinariniu, o iš šio ordinariniu profesorium. Po to jis tapo akademijos profesorium. Po to jis tapo akademijos inspektorium, nepamenu kuriais metais. Iš inspektoriaus pareigų 1909 m. pakviestas Kauno kunigų seminarijos rektorium. Iš savo santaupų nusipirko prie Rotušės aikštės gana stambų namą, kurį padovanojo seminarijai, ir jame gyveno iki mirties. Profesoriaudamas akademijoje, jis nesiliovė rašęs savo poezijų, vartodamas Maironio slapyvardį. Prieš 1904 m. slapyvardis buvo būtinai reikalingas, bet likosi jis ir vėliau, susijęs su jo kūryba. Visaip galima manyti apie to slapyvardžio kilmę, bet faktas, kad Maciulevičius pradėjo eiles rašyti dar tebestudentaudamas akademijoje, kuomet ir jis, kaip kiti, turėdavo išmokti ne be vargo „Klopotovianos" tomą, kuriame tarp viduramžių pasižymėjusių rašytojų yra paminėtas Maironis. Maciulevičius, būdamas profesorium tais laikais, kada lietuvybė buvo didelė kliūtis karjerai, lietuvius užjausdavo, lietuvių kuopelei patarnaudavo. 1895 m. jis vienas buvo lietuvis akademijos profesūroje; kito tada nebuvo.

Pranciškus Būčys

Vysk. P. P. Būčio Atsiminimai.— D. 1: Pasiruošimas darbui / Surašė prof. Z. Ivinskis.— Chicago, 1966.— P. 139—142.

* * *

Maironį pirmą kartą pamačiau 1894 metų rudenį Kaune, įstojęs į Dvasinę seminariją, kur jis tuokart mokytojavo. Iš pat pradžios jis mūsų tarpe įsigijo rigoristo vardą. Tą nuomonę gal kiek paveikė viešas draugo prisipažinimas. Seminarijoje, mokslo metus pradedant, laikomos rekolekcijos: po jų pirmamečiai eina išpažinties iš viso gyvenimo. Grįžta naujokas ir klausia: „Kas tas tamsus garbenis sėdi bažnyčios gale? Jis man davė pipirų"... Tai buvo nuodėmklausis Maironis.

Anuomet Seminarijos vadovybėje vyravo lenkų dvasia: viršininkai su klierikais kalbėdavosi lenkiškai, dėstė lotyniškai; lietuviškos pamokos tebuvo dvasinė iškalba ir teologinė propedeutika: paskutiniąją mums aiškino Maironis. Nesant vadovėlio, turėjome užsirašinėti; mokytojas kalbėjo lėtai, bent kiek užsikirsdamas; tiek dėstymas, tiek jo elgesys dvelkė rimtumu. Pats atrodė vidutinio ūgio, laibas, malonaus veido, garbenuotais juosvais plaukais, šatenas...

Tame pačiame pusmetyje Maironis buvo pakviestas į Petrapilio dvasinę akademiją profesoriauti. Atėjo atsisveikinti su visais Seminarijos auklėtiniais. Prašneko lietuviškai; tarė keletą žodžių, susigriaudino, nustojo žado, nulipo nuo katedros, ašarodamas, tylomis visus išbučiavo ir išėjo, palikęs mus verkšlenančius. Mes jautėme, kad skiriasi su Seminarija vienatinis aiškus lietuvis patriotas, „Lietuvos praeities" ir „Tarp skausmų į garbę" poemos autorius.

Po ketverių metų pertraukos antru atveju su Maironiu susitikau Petrapilyje. Akademijoje kiekviena Rusijos vyskupija turėjo ribotą studentų skaičių, nes viso tegalėjo būti joje 70. Lietuvių atsiųsdavo Kaunas, Petrapilis, Seinai ir Vilnius... Didelis daugumas buvo lenkų. Viskas oficialiai buvo lotyniškai, privačiai — lenkiškai. Bet mums niekas nekliudė tarp savęs kalbėti lietuviškai, pasiskaityti lietuviškų raštų. Profesorių lietuvių teradau, be Maironio, kun. Pranaitį; vėliau atsirado Jaunius.

Akademijos iškilmėse Maironis pravesdavo greta lenkų ir lietuvių kalba paskaitų. Vienoje Leono XIII šventėje stud. Pranas Strakšas skaitė tema: „Popiežius ir tautinis klausimas Bažnyčioje". Tarp kitų svečių dalyvavo kunigaikštis Mykolas Oginskis iš Plungės. Jis tarstelėjo: „Kam bereikia lietuviškos paskaitos? Užtenka lenkiškos". Rektorius Nedzialkovskis atsakė: „Šv. Tėvą turi pagerbti savo kalba visos tautos".

Maironis buvo prefektu; jis ir Akademijoje buvo rigoristas, mėgo varžyti studentus. Jam tai nelabai sekėsi su judriais, iškalbingais lenkais. Buvo draudžiama kabinetuose rūkyti. Ateina prefektas ir mikčiodamas priekaištauja: „Tu księża pala". Lenkas kaip matai nukreipia kalbą kiton pusėn: „Prosze księdza prefekta, u nas służba pali". (Čia tamstos kurijate.— Kunige prefekte, pas mus tarnai kuria" (suprask, krosnis).

Maironis stengdavosi visiems būti vienodas; tačiau turėjo paprotį lietuvius gąsdinti akademinio darbo sunkumais, ragino darbuotis; matomai jam rūpėjo, kad lietuviai neužsileistų lenkams mokslo pažanga. Ir mes, suprantama, ne be išimčių eidavome pirmose studentų eilėse, nors pirmaują lenkai pasižymėjo didesniu darbštumu, ypač atmintiniu darbu.

Maironis skaitė moralinę teologiją ir rašė knygą „De justitia et jure". Moralinėn įnešė tiek naujo, kad jai pritaikė Romos teisę, Rusų įstatymus, Napoleono Kodeksą ir Lietuvos Statutą. Tai visuomeninio pobūdžio traktatas. Dėstė pagal savo rankraštį: nepasižymėjo iškalba, tačiau buvo vertinamas kaip rimtas teologas. Mes šapirografuodavome jo paskaitas; kai pritrūkdavome laiko, pats profesorius mums savo ranka parengdavo tekstą šapirografui.

Tam veikalui Maironis pašventė labai daug laiko. Tai trukdė jį poezijos darbe, kurį tedirbdavo vien atspėjamu metu ir atostogose. Jas praleisdavo Lietuvoje Ariogalos—Betygalos apylinkėje, Rygos pajūryje, kartais užsienyje, pvz., Šveicarijoje. Iš rusų valdžios Akademijos profesoriai gaudavo subsidijų pavažiuoti svetur.

1901 m. pasikeitė Akademijos vadovybė: rektorius Nedzialkovskis išvyko Žitomiran vyskupauti; atvyko rektorius Žarnovieckis, labai nepopuliarus studentų tarpe. Jis įvedė Akademijos koplyčioje iškilmingas Mišias caro dienomis. Pirmas pamaldas laikė inspektorius Retkė. Kurso draugas diakonas Žoltovskis ne išsyk atėjo patarnauti... Per 24 valandas turėjo palikti Petrapilį, o inspektorius „už stoką įtakos studentams" po dviejų savaičių — skirtis su Akademija.

Maironis buvo paskirtas inspektorium. Kadangi takto sumetimais jis palaikė rektorių, neįsigijo populiarumo bent mūsų kurse. O kai draugas Kurzyna, parašęs disertaciją, ir išlaikęs kvotimus, už elgesį, atseit griežtą pritarimą Žoltovskiui, negavo magistro laipsnio, daug kas kaltino ir inspektorių. Maironis paskui susigyveno su studentais.

Akademijoje ilgainiui padaugėjo lietuvių profesorių skaičius: Būčys, Česnys, Grigaitis, Dambrauskas, Matulevičius. Jų vieni sakė Petrapilio bažnyčiose lietuviams pamokslus, kiti lietuvių draugijose skaitė paskaitas; Maironis lietuvių vakarėliams sudėdavo dainų, pvz., „Eina garsas nuo rubežiaus"; visi sielojosi spaudos atgavimu...

Artinosi 1905 m. revoliucija. Prasidėjo visuomeninis sąjūdis, kurin įsitraukė ir Maironis; jis drauge su prof. Būčiu bei Dambrausku sustatė pirmąją krikščionių demokratų programą ir paskaitą: „Krikščioniškasis tvarkos mokslas pagal Leono XIII encikliką", dalyvavo socialiniuose Kauno kursuose... Anais laikais visa tai buvo „dorybė".

Kazimieras Paltarokas

Paltarokas K. Maironis: (Atsiminimų žiupsnelis 10 m. jo mirties proga) // Panevėžio apygardos balsas.— 1942.— Liep. 19.— Nr. 28 (pirmoji straipsnio pusė).

* * *

1892 metais Peterburge susikūrė „Lietuvių ir Žemaičių Labdarių Draugija" — pirmutinė valdžios leista lietuvių organizacija Rusijos imperijoje. Jos uždavinys buvo šelpti savo vargstančius piliečius. Šioje srityje draugijos buvo nuveikta gal ne daugiausia, tačiau jos reikšmė buvo kur kas didesnė kitu atžvilgiu: ji buvo lyg centras, apie kurį spietėsi lietuviai, o be to, ruošdama vakarus ir koncertus, ji garsino lietuvių vardą Rusijos visuomenėje.

Ruošiant vieną tokių koncertų 1902 metais, kada aš buvau tos draugijos sekretorium, kilo sumanymas į to koncerto programą įtraukti žinomą patriotinę dainą „Tu Lietuva, tu Dauguva". Tačiau cenzūros sąlygos buvo tokios, jog negalima buvo turėt nė mažiausios vilties, kad ta daina būtų leista koncerte dainuoti; tad mes, koncerto rengėjai ir choro dalyviai, sumanėme padaryti mažą šmugeliuką, būtent, sumanėme palikti tą pačią dainos gaidą, bet pakeisti jos žodžius kitais, visai nekalto turinio žodžiais, prie kurių cenzūra negalėtų prikibti.

Tuo reikalu nuvykau pas Maironį, tada katalikų dvasinės akademijos profesorių, su kuriuo turėjau gerą pažintį, nes kitados su juo mokėmės drauge toje akademijoje. Išdėsčiau jam mūsų sumanymą ir paprašiau parašyti dainelę, kurios teksto ritmai ir posmai būtų tokie pat, kaip ir dainoje „Tu Lietuva, tu Dauguva",

tik kad jos turinys būtų tiek nekaltas, kad cenzūra nedarytų kliūčių įtraukti ją į koncerto programą. Maironis sutiko ir, po kelių dienų pasikvietęs mane į akademiją, įdavė jo parašytą eilėraštį „Eina garsas nuo rubežiaus"; tai buvo ir yra mažas, bet tikras poezijos perlas.

Mūsų choro dirigentas, akademijos vargonininkas Pranaitis, padedamas žinomų muzikų Sasnausko ir Surzynskio, suharmonizavo keturiems balsams tą eilėraštį, ir mes jį per koncertą padainavom. Tik kai dainavom

Saulė leidos, buvo kova,
Kraujo daug tekėjo:
Už tėvynę mylimasis
Galvą ten padėjo. . .,

tai publika gerai žinojo, kad tai tik sušmugeliuotas tekstas ir kad tikras tekstas turėtų būti šis:

Kad tu, gude, nesulauktum!
Nebus, kaip tu nori!
Bus, kaip Dievas duos, ne tavo
Prisakai nedori. . .

Kokia maža laiko distancija ir koks didelis sąlygų pasikeitimas! Tada ir toks mažas šmugeliukas buvo laikomas savotišku laimėjimu. Ir pats Maironis, kuris buvo koncerte ir klausė mūsų chorą dainuojant, džiaugėsi, kad ir jis aktyviai dalyvavo tame šmugeliukyje. Bendrai tada nieks mūsų nelaukė žymaus sąlygų pagerėjimo, negut labai tolimoje ateityje; tačiau dėl to nenuleidome rankų, laikydamiesi dėsnio „fais, que tu dois, advienne, que pourra" [1].

Andrius Dubinskas

Dubinskas A. Epizodas iš Maironio kūrybos // Lietuvos aidas.—1932.— Liep. 12.— Nr. 155.

[1] Atlik, ką privalai, kas bus — tas (*pranc.*).

* * *

Smilgų šeimai Maironis buvo geras pažįstamas.

Nuo 1893 m. Petrograde mano tėvas turėjo spaustuvėlę. Tais metais Petrograde buvo sušauktas Rusijos spaustuvininkų suvažiavimas. Kadangi tėvas palaikė ryšius su šiame mieste gyvenančiais lietuviais, o lietuviams tada buvo uždrausta spauda,

spaustuvininkų suvažiavimo proga lietuviai inteligentai patarė Smilgai suvažiavime padaryti pranešimą apie spaudos draudimą. Tėvas, kaip laisvos profesijos žmogus, nepriklausęs nuo valdžios, pranešimą padaryti sutiko. Žinoma, šį pranešimą ruošė ne jis vienas, o keli lietuviai inteligentai, tarp jų Baltramaitis ir Maironis.

Kai tėvas 1896 m. vedė ir 1897 m. jam gimė sūnus, tai krikštatėviu pakvietė Maironį. Šis ir parinko vaikui Algirdo vardą. Dabar Maironis tapo nuolatiniu mūsų šeimos lankytoju, bičiuliu, ateidavo pasižiūrėti, kaip auga jo krikštasūnis. Nemėgdavo, kai aš su kitais vaikais žaisdamas išdykaudavau. Tokiais atvejais pagrasindavo pirštu, o kartais ir ausį nusukdavo, kartą net paklupdė. Buvo įprasta, kad vaikai iš krikštatėvių visada gauna dovanų. Laukdavau ir aš, bet per daugelį metų Maironis niekada jokios dovanėlės nėra atnešęs. Niekad nemačiau Maironio šypsantis ar juokiantis.

Kai 1904 m. buvo atgauta lietuviška spauda, Petrogrado lietuviai inteligentai nutarė leisti laikraštį. Pavadino „Lietuvių laikraščiu", o leido ir spausdino jį savo spaustuvėje mano tėvas. Į šį laikraštį rašydavo ir Maironis. Redagavo Karolis Račkauskas, kuris prisidėjo prie laikraščio ir spaustuvės bankroto.

1910 m. Maironis iš Petrogrado išvyko į Kauną. Čia Rotušės aikštėje pirko namą, bet visų pinigų sumokėti už jį neįstengė. Kreipėsi į mano tėvą paskolos. Tėvas jam paskolino 1000 rublių. Šiuos pinigus Maironis per keletą metų be procentų grąžino, bet jokios padėkos už paskolą — nei materialinės, nei moralinės — nepareiškė.

Petrograde po Vasario ir Spalio revoliucijų, po badmečio bet koks tėvo prigyventas turtas visiškai sunyko. Tėvas, užsikrėtęs šiltine, 1920 m. mirė. Mes, trys vaikai su motina, kaip stovim 1921 m. grįžom į Kauną ir apsigyvenom Muziejaus gatvėje, kaimynystėje su Maironiu. Pradžioje įsikurti Kaune buvo labai sunku, gyvenome skurdžiai. Maironis apsilankydavo pas mus ir žinojo mūsų materialinę padėtį, bet niekad jokios pašalpos nepasiūlė, nors pats tada gyveno pertekliuje — turėjo nemaža pelno iš didžiulio dviejų aukštų namo, gaudavo iš valdžios solidžią sumą kaip seminarijos rektorius ir profesorius, taip pat nemažai surinkdavo ir už savo raštus.

Vadinasi, Maironis buvo labai šykštus. Tačiau dėl to mūsų santykiai nenutrūko. Ilgainiui mes prasigyvenom. Prie pat Nemuno gyvendamas, įsigijau laivelį. Maironis mėgdavo tuo laiveliu vienas ir kartu su manim Nemunu pasiirstyti. Mėgėjas bu-

vo kortomis, ypač vintą, lošti. Kai susidarydavo kompanija, prie kortų išsėdėdavo keletą valandų. Dažnai ateidavo krantine pasivaikščioti. Pasivaikščiojęs sėsdavo ant suoliuko ir skaitydavo knygą. Ne vieną kartą važiavom grybauti. Nuvažiuodavom į artimiausią mišką arkliu arba garlaiviu. Kasmet vieną ar porą kartų apsilankydavau pas Maironį pasveikinti švenčių progomis. Tada jo sesuo Marcelė neišleisdavo nepavaišinusi.

Kai vėliau įsigijau baidarę ir pasiūlydavau Maironiui pasiirstyti ja, tai jis nesutikdavo į baidarę sėstis, bijodavo išvirsti, mat visai nemokėjo plaukti. Pasitikėjo tik laiveliu.

Algirdas Smilga

1971 m. Užrašė *D. Jacevičiūtė*

* * *

„Lietuvių laikraščio" leidėjo Antano Smilgos kalbinamas ir manydamas, kad galiu būti naudingas spaudoje, ryžausi vykti į Peterburgą ir dirbti to laikraščio redakcijoje, beveik nieko nežinodamas nei apie laikraščio pakraipą, nei apie darbo sąlygas, neturėdamas jokio pasiruošimo laikraštininko darbui. Nieko nesusivokiau ideologiniais klausimais. Tik buvo noras dirbti spaudoje, pamatyti garsųjį Peterburgą — poetų apdainuotą Rusijos imperijos sostinę.

Į Peterburgą atvykau 1905 metų sausio 5 d. ir pradžioje apsigyvenau pas Antaną Smilgą Didžiojoje Italijos (Bolšaja Italjanskaja) gatvėje. Laikraščio redakcija buvo prie Jekaterinos (dabar Gribojedovo) kanalo, Nr. 10.

Be Antano Smilgos šeimos, kurioje dažnas svečias būdavo Maironis, tuomet buvęs Peterburgo dvasiškosios akademijos inspektorius, gana greitai susipažinau su keliais kitais beveik mano amžiaus jaunais peterburgiečiais, jų tarpe su studentu Kazimieru Būga, su lietuvių kalbininku, dvasiškosios akademijos profesorium Kazimieru Jaunium, su žinomu studentu juristu Gabrieliu Liutkevičium. Tuo pat metu teko susipažinti ir daugelį metų draugauti su studijavusiu Peterburgo konservatorijoje Miku Petrausku. <...>

Apie „Lietuvių laikraštį" kalbėti tenka, man rodos, tik dėl to, kad tai buvo pirmas po spaudos atgavimo lietuvių kalba ėjęs savaitraštis. Jis pasirodė ne Lietuvoje, o Rusijos imperijos sostinėje Peterburge veikiausiai todėl, kad Peterburge gyvenu-

siam poetui Maironiui pavyko prikalbinti savo artimą bičiulį, pasiturintį pramonininką Antaną Smilgą imtis to darbo — leisti iliustruotą ir pirmą savaitraštį. Šiaip lietuvių gyvenime tas laikraštis nesuvaidino kiek nors žymesnio vaidmens, nebent tik tiek, kad jame pradėjo spausdintis keli jauni poetai. (Krikščiūnas-Jovaras, Kalėdų Kaukė, Karolis Vairas, L. Gerulis (Liudas Gira), kad vienas kitas iš jaunų publicistų pradėjo kelti kai kuriuos lietuvių kultūros klausimus, kad kartais pasirodydavo polemika tarp Maironio ir Jakšto.

„Lietuvių laikraštis" savo gyvenimą baigė 1906 m., išleidęs 52 numerius. Paskutinis numeris išėjo 1906 m. sausio 6(19) dieną. Laikraštis nesugebėjo įsigyti skaitytojų simpatijų, matyt, jis neatstovavo jų nuomonės.

Iš to meto lietuvių poetų daugiausia vietos „Lietuvių laikraštyje" buvo skirta Maironiui, kuris laikraščio skiltyse persispausdino iškoreguotą savo poemą „Per skausmus į garbę". Be to, buvo išspausdinti dar keli eilėraščiai („Vakaras ant keturių kantonų ežero", „Tautiška daina" (Kur bėga Šešupė) ir kt. ir keli straipsniai.

Nemaža spausdino ir Adomas Jakštas-Dambrauskas. Kurį laiką jis polemizavo su Maironiu dėl „principinio" klausimo: ar eilėraščiuose dėl ritmo trumpintini žodžiai ar ne? Maironis buvo griežtai nusistatęs prieš trumpinimą, o Jakštas — už.

Progai pasitaikius, Jakštas pašiepdavo Maironį, kuris mėgo lošti vintą, kaip štai (žr. Nr. 17, p. 233) eilėraštyje „Principų tvirtumas" Jakštas sako:

Kortų išjuokimui
Dainius eiles rašo,—
Bet svečių sulaukęs
Tuoj „prie vinto" prašo...

Kitame eilėraštyje „Vintininkų daina" (Nr. 51, p. 731) Jakštas išjuokia visus, kas garbina vintą, kliūva, žinoma, ir Maironiui.

Su Maironiu *, Jakštu, Jaunium tekdavo susitikti akademijoje, nunešant Maironiui jo poemos „Per skausmus į garbę" ir Jauniui jo „kalbamokslio" korektūras. <...>

Kartą, rodos, tai buvo Joninės, Maironis suruošė pas save arbatėlę, kurioje teko ir man dalyvauti. Svečių tarpe buvo Jakš-

* Maironį dažnai sutikdavau Smilgų bute. Užeidamas į salonėlį, kartais matydavau poetą sėdintį ant grindų ir žaidžiantį su Smilgos vaikučiais. Maironis labai mylėjo vaikus.

tas, Jaunius ir keletas nepažįstamų žmonių. Maironio prašomas, po ilgų derybų profesorius Kazimieras Jaunius papasakojo vieną Mahabharatos pasaką; jis ją skaitęs pirmą, mokydamasis sanskrito kalbos. Kita proga buvau nuvažiavęs į Suomiją, į vasarnamį Teriokuose, kur gražioje viloje su Antano Smilgos šeima atostogavo Maironis. Poetas, pasisveikinęs su manim, pakvietė lošti vintą, pažadėjęs mane pamokyti lošimo. Tai buvo pirmas ir paskutinis mano bandymas vintuoti — prasilošiau, ir Maironis, dėdamasis į kišenę mano praloštus rublius, pasakė:

— Dabar nebesakysi nemokąs vinto lošti, tiesa?

Maironis vis dėlto neklydo: nuo to laiko niekada gyvenime nesėdau prie vinto.

Karolis Račkauskas-Vairas

Vairas-Račkauskas K. Rinktinė.— V., 1957.— P. 182, 185—187.

* * *

Lietuvos praeitimi padrikai pradėjau domėtis dar pradžios mokyklos suole. Neprisimenu, kokios priežastys skatino mane domėtis Lietuvos pilių bei feodalų rūmų istorija, numizmatika. Pastarajai sričiai smalsumą turbūt sužadino mano tėvelių keliolikos senų monetų „kolekcija", kurios apžiūra bei tėvelio komentarai man būdavo didžiausia šventė. Kuo toliau, tuo tas susidomėjimas, nors ir niekieno nevadovaujamas, vis didėjo. Būdamas vienuolikos metų, atvažiavau iš Pagelažių į Vilnių rengtis egzaminams į realinę mokyklą. Apsigyvenau giminaičių iš motinos pusės — Hajdukovičių šeimoje. Dėdė Hajdukovičius buvo kariškis. Jis artimai bendravo su Venckūnu, taip pat kariškiu. Kartą, eidami pas Venckūnus, Hajdukovičiai pasiėmė ir mane. Kol dėdė ir dėdienė su šeimininkais (vaikų jie neturėjo) lošė preferansą, kad aš nenuobodžiaučiau, Venckūnas man leido pavartyti jo bibliotekos knygas. Tarp jų pirmą kartą pamačiau T. Narbuto Lietuvos istoriją ir J. I. Kraševskio „Vilniaus istoriją". Man tai buvo labai didelis atradimas. Tad sekančiais kartais, kai tik dėdės, eidami pas Venckūnus, pasiimdavo ir mane, skubėdavau ten su didžiausiu malonumu. Be to, mano kultūrinį akiratį Vilniuje plėtė ir Senienų muziejus, senojo Vilniaus vaizdai, kuriais aš gėrėdavausi Kintulkino knygynėlio lange.

Platesnė dirva domėtis istoriniais dalykais atsirado 1904 m., besiruošiant stoti į anų laikų realinės mokyklos ketvirtą klasę

Peterburge. Kadangi daug metų lietuvių spauda buvo uždrausta, tad reikiamų žinių Lietuvos praeities klausimais tekdavo ieškoti pažangioje rusų ir ypač lenkų spaudoje.

Tarp pažįstamų susidarė nuomonė, jog aš gana nemažai esu sukaupęs žinių apie Lietuvą, jos kultūrą, meno vertybes ir kad turiu į visa tai sąmoningą požiūrį. Tatai sutapo su lietuvių tautos atgimimo sąjūdžiu, kuriam 1905 m. rusų revoliucijos pasekmėje susidarė palankios sąlygos.

Peterburge tuo laikotarpiu susispietė lietuvių inteligentų būrelis. Jo tikslu buvo būsimojo Lietuvos valstybėje mokslo, kultūros įstaigų atkūrimas. Nepamirštas ir šios rūšies anksčiau egzistavusių įstaigų kultūrinis turtas, įvairiais laikais išvežtas iš Lietuvos. Į tą būrelį įėjo Peterburgo imperatoriškosios geografijos draugijos lietuvių—latvių komisijos bendradarbis prof. E. Volteris, Dvasinės akademijos prof. J. Mačiulis (Maironis) ir kiti aukštųjų mokyklų lietuvių profesoriai, kurių pavardes laikas ištrynė iš mano atminties.

Nepamenu metų ir tų aplinkybių, kuriomis patekau ir aš į šį būrelį. Čia pirmą kartą susitikau ir susipažinau su Maironiu. Mano pirmasis įspūdis buvo, kad tai labai romaus, uždaro būdo žmogus. Man teko dalyvauti dviejuose ar trijuose būrelio susiėjimuose. Tai buvo draugiški pokalbiai tuo metu aktualiais klausimais. 1909 m. Maironis iš Peterburgo išvažiavo į Kauną.

Čia su juo susitikau jau po dešimties metų, kai ir pats pastoviai apsigyvenau Kaune. 1920 m. sausio 29 d. buvo įkurta Lietuvių meno kūrėjų draugija. Jos pirmąją valdybą sudarė A. Varnas, A. Sutkus, F. Kirša, J. Naujalis, Maironis, St. Šilingas, B. Sruoga ir šių prisiminimų autorius. Tačiau draugijos veikloje Maironis, kiek pamenu, nebuvo aktyvus. Šiaip menininkus, ypač aktorius, jis mėgo ir dažnai pasikviesdavo juos į savo namus. Tarp tokių svečių ir aš kartą pas jį patekau vakarienei. Kalba sukosi apie dramos, operos teatro reikalus, Švietimo ministerijos politiką. Visų nuotaika buvo pakili. Žinoma, prie šito truputį prisidėjo ir naminis krupnikas, kuriuo Maironis mėgo kartkartėmis pavaišinti savo svečius, nes tuo metu vyno beveik niekas negerdavo.

Trumpais reikalais esu buvęs pas Maironį ir vienas. Kartą jis su manimi tarėsi, kaip perdekoruoti savo butą. Savo laiku jį buvo dekoravęs dailininkas T. Daugirdas liaudies audinių stiliumi. Deja, sienos buvo tamsiai žalios, sunkios, slegiančios.

Aplankydavau Maironį ir jam sergant, prieš mirtį. Įleisdavo jo sesuo. Kartais ji pasakydavo: „Gal kitą kartą. Dabar brolis ilsisi. . ."

1926 m. padariau Maironio raštams viršelį. Jam, kaip poetui, įkomponavau lyrą, iš šalių apgaubtą augaliniais motyvais. Turbūt daugiau kompoziciniais negu simboliniais sumetimais virš lyros nupiešiau ir spindinčią žvaigždutę. . .

1963[?].VIII.20—IX.9 *Paulius Galaunė*

* * *

Tad [M. K. Čiurlionis 1908 m.] per Kalėdas pasakojo mums, kad, ruošdamasis vedyboms, Peterburge turėjo atlikti kai kuriuos formalumus. Tuo reikalu jis tarėsi su pažįstamu kunigu. Sužinojęs, kad prieš vestuves jam reikės atlikti išpažintį, brolis griežtai užprotestavo. To tai nebus. Čia reikalas susikomplikavo. Sasnauskas, su kuriuo jis tuomet palaikė draugiškus ryšius, jam priminė: „Taigi važiuoji tuoktis pas sužadėtinės dėdę, kleboną, negi ten skandalą kelsi, pasirodysi bedieviu". Bet Kastukas vis tiek šiaušėsi ir nesutiko, ir netgi klausyti jo kalbų nenorėjo. Pagaliau atsitiko kažkas nepaprasta, įvykis, kurį greičiausiai suorganizavo Sasnauskas.

Kastuką pasikvietė kunigas Maironis pasitarti užsakų reikalu, žadėjęs jam duoti kai kurių patarimų. Nuėjęs pas jį, brolis rado paruoštas vaišes, o kunigą visai nenusiteikusį apie reikalus kalbėti. Buvo daug ir nuoširdžiai kalbėta. Maironis labai broliui patikęs. Besivaišinant pakilo nuotaika. Kunigas pasirodė labai šnekus ir įdomus. Jis papasakojo daug apie save, savo gyvenimą, pažiūras į gyvenimą, kurios buvo labai liberalios, taip pat apie kai kuriuos svarbesnius įvykius. Buvo nuoširdus ir draugiškas. Jis taip daug ir taip nuoširdžiai pasakojo, kad Kastukas pasijuto lyg ir skolingas ir, norėdamas pagerbti jo atvirumą, pradėjo ir pats, savikritiškai nusiteikęs, apie save kalbėti. Broliui nutilus, kunigas staiga pakilęs, išėjęs į kitą kambarį ir sugrįžęs su stula ant kaklo ir su brevijorium rankoje, pradėjęs kažką lotyniškai murmėti, po to peržegnojęs brolį ir pasakęs: „Dabar aš jums galiu parašyti raštelį — pažymėjimą, kad jūs atlikote išpažintį, ir bus šis klausimas išrištas". Atsimenu, net tėvai juokėsi dėl tokio netikėto laimėjimo.

Šiuo metu man gaila, kad tais laikais dar nebuvome susipažinę su Maironio kūryba ir nežinojome, kad tai buvo didysis mūsų poetas. Gal brolis būtų daugiau mums apie jį papasakojęs. O ir Maironio pavardę tik vėliau pasisekė nustatyti, buvau ją pamiršusi.

Jadvyga Čiurlionytė

Čiurlionytė J. Atsiminimai apie M. K. Čiurlionį.— V., 1973.— P. 309—310. Apie aprašomą susitikimą užsimenama ir M. K. Čiurlionio 1908 m. lapkričio 29 d. laiške iš Peterburgo: „eisiu geriau pas kunigą Maironį, ir jis man tikriausiai viską sutvarkys" (*Čiurlionis M. K.* Laiškai Sofijai.— V., 1973.— P. 92).

* * *

Kaip daugeliui mūsų skaitytojų žinoma, a. a. Maironis buvo ilgą laiką Petrapilio dvasinės akademijos inspektorius ir mokslo metų pradžioje skaitydavo Almae Matris salėje įžanginę lekciją apie mokslą ir jo uždavinius. Rašančiam tą straipsnelį tekdavo visuomet būti klausytoju tų gražiausia lotynų kalba atliktų paskaitų, ir reikia pažymėti, kad kiekvienoje paskaitoje jis paminėdavo kokį nors epizodą iš lietuvių gyvenimo arba lietuvių patarlę.

Trys momentai iš jo gyvenimo man yra pažymėtini. Esant kunigaikščiui P. Sviatopolk-Mirskiui Vilniaus gen. gubernatoriu, jo sūnėno mokytoju buvo Januškevičius Juozas, kurį mokinio motina labai gerbė. Kai 1904 m. pradžioj generalgubernatorius atvažiavo į Petrapilį, J. prašė kunigaikštienę, kad ji suteiktų jam progos pasimatyti su tuo Vilniaus viršininku. Duotoje J. kortelėje buvo sakyta, kad visa, ką kunigaikštis padarys J-iui, bus, tartum, jai padaryta. Po ilgo pasikalbėjimo audiencijos metu J. pareiškė prašymą, kad generalgubernatorius leistų spausdinti lietuvių raidėmis laikraštį. Generalgubernatorius atsakė į tai, jog kunigaikštienės noras jam esąs įsakymas, ir jis tai padarysiąs. Štai, rodos, balandžio mėn. J-čiui buvo pranešta, kad leista du laikraščiu — vienas Vilniuje, o antras — Petrapilyje. Sunku įsivaizduoti sau, kaip entuziastiškai sutiko tą žinią a. a. Maironis — jis plojo rankomis, bučiavo tą, kurs jam tai pasakė, buvo, rodosi, pasiryžęs pėsčias bėgti į tėvynę, ten pasidžiaugti drauge su tautiečiais.

Antras įvykis iš a. a. Maironio gyvenimo buvo 1903 m. gegužės mėn. 28 d., kai akademijoje buvo baigiamasis aktas. Tą dieną susirinkus tos aukštos mokyklos gausiam skaičiui žymių dvasininkų buvo suteiktas velioniui teologijos daktaro laipsnis.

Įdomi buvo sujungta su tuo įvykiu ceremonija. Laureatui užmovė žiedą, papuošė kryžiumi ir atitinkama kepure, galop privedė prie katedros, iš kurios jis turėjo skleisti mokslą.

Trečias pažymėtinas momentas buvo atsisveikinimas a. a. Maironio su Petrapiliu. Tai buvo 1909 m. birželio mėn. 1 d. Kai visi akademijos nariai pareiškė 15 metų išbuvusiam profesoriui, jam išvykstant, apgailestavimo jausmus, aplankė jį veikiančios Rusijos sostinėje „Lietuvių ir žemaičių labdarybės draugijos" delegacija (dabartinis valstybės kontrolierius V. Matulaitis, jau miręs arkivysk., tuomet juo buvo prof. dr. Matulevičius, buvęs irgi valstybės kontrolierius Zubrickis ir J. Januškevičius) ir įteikė jam puikų adresą bei mažą dovanėlę. Atsakydamas į delegacijos atsisveikinimo žodžius, a. a. Maironis pabrėžė, kad kiekvienas lietuvis, pririštas savo pareigomis prie rusų sostinės, turi, progai atsitikus, kuo veikiausiai grįžti į tėvynę ir ten suvartoti savo mokslo vaisius tautiečių naudai.

J-čius J. Trys momentai iš a. a. Maironio gyvenimo // Rytas.—1932.— Liep. 4.— Nr. 131.

KAUNO KUNIGŲ SEMINARIJOS REKTORIUS

* * *

Vienas a. a. kun. Jono Maironies mokinys, labai švarios sielos patriotas a. a. Pranas Turauskas paliko minėtiną liudijimą, kokie buvo santykiai tarp seminarijos auklėtinių ir jauno jų profesoriaus Maironies 1894 m.

„Maironį-Mačiulį mylėjome lyg vyresnįjį brolį. Jis iš tiesų klierikams draugu būti stelgėjos ir buvo. Jo išpažintuvė visados apgulta. Vyresnieji klierikai įvairiausiais reikalais kreipėsi į jį. Girdavo jį kaipo teologijos profesorių... Į Maironį aukštesniųjų kursų draugai žiūrėjo kaip į Jauniaus tradicijų gaivintoją, privalantį mumyse gaivinti sveikąjį patriotizmą".

Seminarijos klierikai net mezgė nepertraukiamą savo simpatikų grandinę: vysk. Motiejus — vysk. Gasparas [1] — prof. Jaunius — prof. Maironis — prof. Šimaitis. Kas per karą pailgino šią grandinę ir kas dabar, pokariniu laiku, nebežinau. Nebegirdėti. O Maironis jautė, kurią vietą savo tarpe skiria jam jo broliai lietuviai, ir pats jų ilgėjos. 15 metų paties gražiojo amžiaus profesoriavo Petrapilio akademijoje, ir vis jam rodės, jo darbas, tariant, didelis ir skiriamas visuotinosios Bažnyčios naudai, vis dėlto yra ne daugiau kaip lesinimas svetimų paukščių. Taip Maironis man prisipažindavo.

Tad laukė tik sueinant pusei pensijono laikui (15 m.), kada jis turės teisės gauti 100 rub. mėnesiui pensijos, nes seminarijos rektoriaus algos tebuvo 630 rub. metams, kai akademijoje už profesoriavimą ir inspektoriavimą gaudavo 2400 rub. ir ten galėjo būti aukštų aspiracijų.

Lenkų kunigų intrigomis tos aspiracijos neįvyko; gal ir gerai, nes tai galutinai nukirto sietą, jei kuris dar rišo Maironį, tuomet dar Mogiliovo kanauninką, su lenkų idealais. Maironis visas pakrypo lietuvių visuomenės link ir jau išbuvo toje kryptyje iki pat galo — jai dirbdamas, jai visą save aukodamas.

Kitas jo mokinys M. šitaip mini Maironies atvykimą rektoriautų Kauno seminarijoje 1909 m. Jis pasveikino savo auklėtinius lietuviškai; tai pirmas buvo atsitikimas, kad aukštas žmogus viešoje įstaigoje būtų drįsęs parodyti lietuvių kalbos prevalenciją. Nuo tos valandos, rašo M., mes, lietuviai, pajutom šalia savęs tvirtą sieną prieš lenkiškąją dvasią. Kartą pareiškęs savo drąsų nusistatymą, Maironis nė žingsnio nebepaslinko atgal bežadindamas lietuvišką idėją savo auklėtiniuose. Lenkų kalbą seminarijoje pakeisti buvo jau lengva, įvyko trumpu laiku ir be kliūčių. Maironis pralaužė ledus seno papročio ir įvedė naują — jausti ir gyventi lietuviu. Maironis rektorius įnešė į kunigų seminariją daug gyvumo. Šitie 1909—1915 m. buvo gražieji Maironies darbuotėje rektoriaus rolėje. Paskui ištiko karas, sudraskė mokslą, vos puteles jo begalėjai nusemti. O po karo prasidėjo naujos srovės, senosios kartos kunigams visai svetimos; nei prie jų priprasti, nei su jomis sutapti. Taip ir liko Maironis nuo laiko atsilikęs, daugiau pirmykštis tautininkas, tautininkų labiau suprantamas ir ant rankų nešiojamas. Valdžią jis gerbė, o studentus neolituanus tiesiog mylėjo, jų taktu džiaugės, nors pinigais šelpė lygiai abi sroves. Kuris ten gana tuščios garbės ingeidis (gauti aukštą titulą) padiktavo jam viešai atsisakyti nuo neolituanų garbės nario titulo; bet privačiu raštu, girdėjome, patvirtinęs savo permanenciją neolituanuose.

Maironiui rektoriui teko ir kunigų seminariją pakelti iki tam mokslo laipsniui, kuris lygina klieriką su universiteto studentu. Dabar seminarijon tegali įstoti gavę matūros liudijimus gimnazijoje ir čia pat seminarijoje, prirengiamojoje jos dalyje, o kunigu tapti tegali išėję teologijos fakultetą. Dabar kunigų mokslo cenzas nebe žemesnis už kitų diplomuotų inteligentų, ir tai jau jaučiama moksle ir literatūroje.

Kad Maironis buvo senosios krypties žmogus, įrodo du man žinomi atsitikimai. Kai vyskupas Karevičius 1914 m. per savo ingresą oficialia Lietuvoje kalba pripažino lietuvių, ne tradicinę lenkų kalbą, Maironis buvo lyg nusigandęs. Girdi, aš nebūč drįsęs taip pasielgti. Ir iš tikro, vyskupo Karevičiaus aktas buvo herojiškas ir stebėtinas. Antrą kartą, kai reikėjo lietuvinti Lietuvos vietos, ir aš jam padėjau, o už vadinamąjį „Elenchą" [2] buvo atsakomas rektorius; jis mane prašė pirmai pradžiai negrynai atitaisinėti suslavintas vietovardes; pirmais metais, girdi, kur ne kur, antrais daugiau, trečiais gal ir visiškai žmoniškai, atseit kaip tų vietų žmonės taria. Maironis nesugebėjo kirsti tą šaką, ant kurios sėdėjo.

Lenkų tradicija jį tebeslėgė, su lenkais kunigais jis iki pat galo tebebičiuoliavos. Pas kan. Jančevskį ir susirgo mirtinai. Idėjiškai Maironis buvo grynas tautininkas lietuvis, o praktiškai toli gražu ne radikalus tradicijų laužytojas, ir Lietuvos lenkai veltui šunis ant jo karstė neva už jo gyvulinį nacionalizmą. Tuo Maironis nesirgo ir Lietuvos valstybei legalų žmogų gerbė lygiomis, nesiklausdamas, kurios jis tautos.

Maironis buvo nepakrutinamų katalikiškų principų. Aš neesu girdėjęs nė vieno žodžio, nė lengvos dviprasmės, kurie būtų atsidavę skepticizmu ar „grynojo proto" diktuojama Biblijos ar Dogmų kritika. Kitiems atsitinka kartais „povolnodumstvovat", taip, ne esmiškai, pavartoti kurią religijos temą anekdotišku tonu, modo jacoso [3]. Maironis niekados. Klierikams dėstė teologiją giliu įsitikinimu, net naiviai ortodoksiškai, su klierikais šventai tarnavo altoriui, su jais šeštadieniais atlikinėdavo išpažintį, mirti rengės irgi rimtai.

Juozas Tumas-Vaižgantas

Tumas-Vaižgantas J. Keletas Maironies būdo bruožų // Vaižganto Raštai.— K., 1933.— T. 19.— P. 247—250.

[1] G. Cirtautas.

[2] Vyskupijos ar vienuolių ordino dvasininkams skirtas kalendorius.

[3] Juokingu, šmaikščiu būdu *(lot.)*.

* * *

Dideli poeto Maironies salonai savuose rūmuose, buvusiame Pacų palociuje, Muziejaus g. 5, matydavo po kelias dešimtis svečių, kunigų ir pasauliečių, ponų ir ponių. Gražiąją vietą imdavo ten mūsų arkivyskupas metropolitas, popiežiaus nuncijus arkivyskupas Bartolonis ir jo padėjėjai. Vakarienės būdavo gausios — gausu ir gerų gėrimų, ypač pabaigoje, prie kavos. Šeimininkas būdavo itin malonus, svetingas; pats eidavo aplink stalą, pats ragindavo vaišintis. Jis džiaugdavos svečiais kaip niekas kitas. Žymią dalį sudarydavo jo sesers Lipčiuvienės vaikai, jau su savomis šeimomis. Ne dažnai, bet vieną kitą kartą per metus, neaplenkiant nė vienų vardinių, per šv. Joną Kentiškį spalių 20 d. Mėgo ir pats pavalgyti ir paragauti.

Maironies salonai gražūs; ne tiek turtingi stilingais baldais, kiek gausiai dekoruoti vertingais dailininkų paveikslais, originaliais ir brangiai kopijuotais. Tarp paveikslų daug jo paties portretų ir bareljefų. Gan greit visi mūsų dailininkai yra Maironį portretavę, jo paties įsakymu, gerai užmokami. Yra ir šiaip

jau brangių paminklinių daiktų, senų laikrodžių. Tik biblioteka menkoka — knygų Maironis nerinko nei iš savo specialybės mokslo, nei iš meno srities, o abi jam buvo tokios artimos.

Būtų klydęs tačiau kurs pašalietis, jei, patyręs tokio perteklиaus, tokios prabangos, būtų pamanęs mūsų poetų karalių esant išlaidų. Iki tam buvo toli gražu: nabašninkas kun. Jonas buvo labai taupus ar net šykštus. Jis labai nemėgo (o kas gi tai mėgsta?) kaišiojimo galvų į jo butą su visokiomis rinkliavomis ir dažnai juos šiurkščiai pavarydavo. Taip pavarė ir gailestingąsias seseles, ir jos, rodos, ruošės sabotuoti Maironį ligonį. Atmenu, buvo kūmas Stasio Šimkaus berniukui, o aš krikštijau. Honoraro man padėjo 5-litį sidabrinį; tiek, kiek biednuomenė moka. Aš pasižadėjau tą auką jo vardu įrašyti. Neatsakė nieko.

Neolituanams studentams išdėjo 1000 ir ateitininkams studentams 1000; o buvo labai pasipiktinęs, kai, reikalui ištikus, tie patys ateitininkai paprašė aukotojus, kad pridėtų dar po 10%. Kiti davė po 400, aš 1000 ir dar prašo — šimto.

Visų tų niekų būtų buvę galima ir neminėti, kad jie nebūtų tokie charakteringi. Tai ne niekai, bet stipraus būdo reiškiniai. Su niekais neprasidėk, o kam geram negailėk.

Neišlaidus Maironis dar Petrapilyje susitaupė pinigų, pirkos Kaune apleistą Pacų rūmą ir visą jį restauravo moderniškai. Paskui į tuos savo rūmus sukaupė katalikų organizacijas, galop visą didelį namą su dideliu sodu dovanojo Kunigų seminarijai, dvigubai padidindamas jos teritoriją. Tai bent dovana!

Muravjovas, sugrūsdamas klierikus į mažutį kiemelį, į senus vienuolyno rūmus, buvo didesnis budelis neg kardindamas revoliucionierius. Ankšta gyventi, trošku,— gyva liga, ir klierikai nyko džiovomis. Rekreacijoms nebuvo vietos. Prokuratorius profesorius (dabar prelatas) P. Januševičius atpirko keletą trobelių, dievai žino, kuria teise atsiradusių vienuolyno žemėje, ir kiemelį padidino dvigubai. Bet senieji namai paliko tie patys.

Maironiui tai žeidė akį nuo pat pradžios; jis nerimo, laikydamas uždarą mokslo įstaigą tokioje nekultūringoje menkybėje, susargindamas mokslo ieškantį jaunimą. Ir ėmė taupyti. Bet karo metu daugiau reikėjo žiūrėti duonos; po karo yra tekę paleisti auklėtinius namo, nes nebuvo kuo išmaitinti. O kai ėmė Lietuvoje gerėti, rektorius Maironis vėl ėmė taupyti. Įkalbamas, kad toks didelis ponas, kelių įstaigų viršininkas, turėtų savo automobilį, griežtai atkirsdavo: O ką žmonės pasakys? Neturtė įstaiga turi taupyti: yra per daug spragų užtaisinėti. Ir taupė. Sekė, kad rūmuose kur žiburys be reikalo nedegtų. Ir sutaupė.

Pirmiausia perdirbo sugriuvusią lūšną Muziejaus g. 7 nr. Iš jos padarė tris butus, duodančius pelno. Paskui ėmė ruošti restauraciją vadinamųjų pirmųjų rūmų (1926 m.). Atstatė du aukštu ant dviejų esamų, įtaisė centralinį šildymą už 74 000, įvedė vandenį patogumams už 20 000. Viso tai fabrikai išdėjo apie 300 000. Iš iždo gavo pašalpos 50 000, ir visi stebėjos, kaip ištesėjo su tokia maža suma, kai kitur tokie pat darbai dvigubai brangiau atsieiną. Dirbta gaspadoriškai, darbus vedant sumaniam prokuratoriui kun. J. Petrošiui. Tad gera dalis nuopelno jam tenka priskirti.

Seminarija turėjo folvarką Tryškių par. Jį sumainė su mūsų vyriausybe ant Šakių, 5 kil. už Neries. Ten Maironis — Petrošius viską iš nauja išstatė ir ėmė gauti iš ten savo darbams darbininkų ir arklių. 1929—1931 m. padirbtas dar didesnis statybos darbas. Nugriauta tretieji rūmai, o antriesiems antstatyta du aukštu. Dar ir fligelis keturiais aukštais bendrabučiams. Gauta grandiozinis stilingas pastatas, atsiėjęs daugiau kaip 400 000, o pašalpos iš vyriausybės tegauta 39 000. Užtat folvarko arkliai padirbę čia už 20 000. Dar Jo Ex. Metropolitas paaukojo 40 000. Ir medžiagos gauta iš vyriausybės papiginta kaina.

Šitame korpuse telpa ne tik bendrabučiai, bet naujai įrengta per du aukštu biblioteka ant puikių lentynų ir pati didžioji, talpesnė už ateitininkų, salė susirinkimams. Dabar auklėtiniai turi visus kultūrinius patogumus ir skųstis ant nehigieniškumo nebegali. Jei žinotų, kuriomis sąlygomis mes ten pat mokėmės, kas dieną poterėlį kalbėtų už a. a. taupų buvusį savo rektorių Maironį. Dabar jam teatsilyginta Šakių palivarką praminus — Maironiškiu.

Ir to negana. Maironis užsibrėžė pastatyti tretį korpusą nuo varpinės, nugriovus, du pristatytu prie šv. Trejybės b. trobesėliu. Apačioje tarnams ir parliatorium (lankytojams priimti), antrame aukšte — rektoratui, o trečiame bažnytiniam archyvui ar tikriau — bažnytiniam muziejui, tąsai to, kurs dabar rengiamas buvusiojoje bibliotekoje šv. Trejybės klebonijos rūmuose. Į čia įeiti bus pro geležinius vartus, pro galą šv. Trejybės bažnyčios.

Tai nelabai tinkamoje vietoje, bet būtų davę daug reikiamų patalpų. Šituo savo planu a. a. prelatas Jonas buvo tiek susisielojęs, kad net po paskutinės operacijos, skausmuose, vos gyvas, savo prokuratorių, tokį pat pramuštgalvį statytoją kun. J. Petrošių graudino, kad jau šiemet ruoštų medžiagą ir pavasarį pradėtų statyti.

Statyti Maironiui buvo lyg koks prieprotis. Skųsdavos, kad

nė vienų metų jis neturėjęs gryno oro: vis uždulkinta kalkėmis ir žemėmis. Neva pyko ir kreitėjo, o iš tikrųjų ir Palangoje atostogaudamas ilgėjos tos dulkynės; naujai atvykusių teiraudavos, kiek jau padirbta, ir nerimo tai pamatyti savo akimis.

Statymu Maironis gėrėjos ir mieste. Antai vieną kartą sutinku jį ankstokai begrįžtantį iš atostogų. Paklausus, kuriam galui, atsakė rimtai susirūpinęs: palikau pradėtus kloti senmiesčio trotuarus, tai rūpi pasekti, ar jau daug nudirbta.

Dar 1930 m. surašytame testamente a. a. Maironis Švietimo ministerijos ir Metropolito žinion atidavė savo statomus namus ir plecių Aleksote, priešpriešais fizikos-chemijos institutą. Tą dviejų aukštų namą jis skyrė Maironio vardu muziejėliui, kur turėtų būti sugabenti visi jo palaikai iš dabartinių namų Muziejaus g. 5. Ištesėjo. Namas pabaigtas. Bereikia muziejiškai jis įtaisyti.

Kaune juokais yra „statytoju" pravardžiuojamas vienas nevykęs statytojas, nors šiaip jau šaunus veikėjas. O prelatą Joną Maironį tenka visai rimtai vadinti — Kauno atstatytoju, kai suskaitome, jog visa ko jis yra pristatęs beveik už visą milijoną litų. Pagaliau ir visą savo turtą pavedęs katalikų įstaigoms, bažnyčioms, draugovėms.

Didesnio aukotojo visuomenės reikalams visoje Lietuvoje nerasi. Kūrė dvasiškai ir materiališkai, ir tai turės būti gražiai pažymėta tarp kitų daugeriopų a. a. Maironies nuopelnų. Dėl to ir pasistengiau tai ypatingai pažymėti atskiru straipsniu.

Juozas Tumas-Vaižgantas

Tumas-Vaižgantas J. Maironis — statytojas // Vaižganto Raštai.— K., 1933.— T. 19.— P. 238—240.

* * *

Trečiu atveju turėjau reikalų su Maironiu, jau Kauno dvasinės seminarijos rektoriumi, nuo 1911 m. žiemos, kaipo jos mokytojas, prefektas, inspektorius. Taip tai buvau artimiausiu Maironio bendradarbiu lig 1926 m. vasaros. Seminariją radau jo sulietuvintą. Buvo dar likusios klierikų rekolekcijos su lenkiškomis konferencijomis. Nebetoli — 1912 m. gavėnia. Rektorius man praneša, po Užgavėnių aš turėsiąs konferenciją, ir būsią galima sakyti lietuviškai. Vyskupas Cirtautas leido panaikinti paskutinę lenkišką liekaną Žemaičių seminarijoje.

Dvasiškijos židinio atlenkinimas daug kam nepatiko. Vėliau Varšuvos „Bulletin Catholique" straipsnyje apie Žemaičių vysku-

pijos „griekus" prikišo Maironiui, būk jis nesirūpinąs seminarija, kad aš, jaunas kunigas, tvarkąs įstaigą... Tiesa, rektorius gyveno savo rūmuose šalia seminarijos; bet netiesa, jog jam nebūtų rūpėjusi seminarija. Dirbome abu sutartinai, kiekvienas savo srityje: rektorius valdė įstaigą, inspektorius žiūrėjo vidujinės jos tvarkos.

Atūžė pasaulinis karas; valdžios buvo įsakyta evakuoti seminariją Smolenskan. Nenorėjome kraustytis iš savo krašto; išnuomojome Vašuokėnų dvaro rūmus. Gyvenome su rektoriumi gretimose patalpose. Pavasariop Maironis pasidarė neramus: nuolat vaikščiojo po savo kambarį. Pasirodė, gražioje sodžiaus aplinkoje, kaip jis pats sakydavo, „probuždenije vesny" pažadino snaudžiusią jo mūzą, ir poetas prisiminė „Mūsų vargus".

Parašęs kokią dalį, duodavo man paskaityti; darydavau savo pastabas. Įkalbinėjau nuvarsuoti šiurpų mūšio vaizdą, kaip antai Puškino „Poltavskij boj", kur, rodos, matai, net girdi, besikaujant švedus su rusais... Maironis tarė, reikią didesnio talento negu jo. Nurodžiau jo raštuose panašių ir tolygių posmų, pvz., „Romoje". Maironis taisė atitinkamas „Mūsų vargų" vietas, perrašinėjo, net vienos dalies rankraštis užsiliko pas mane.

Jis nepripažino vadinamojo įkvėpimo; tai laikė sutelkimu savyje visų jėgų. Apie savo poezijos personažus ir savo santykius su jais nenoromis kalbėdavosi, vos trumpai prasitardamas apie kai kuriuos tipus. Aiškindavo, nereikią manyti, poetas esą pats išgyvenęs visa, ką rašąs; tik jis galįs įsivaizduoti kitų gyvenimą taip, lyg kad tai būtų jo paties pergyvenimai...

Dėl karo sąlygų 1915 m. gegužės mėnesyje baigę mokslo metus, iš Vašuokėnų išsiskyrėme, kol buvo pakviestas Kaunan, atremontavus apgriautus seminarijos mūrus ir sušaukus klierikus 1917 m. rudenį. Maironis daugiausia gyveno Krekenavoje. Viešėdamas pas kleboną, parengė spaudai „Mūsų vargus", rašė mažesnių poezijos eilėraščių, pataisė giesmę prie stebuklingo Švč. Panelės paveikslo Krekenavos bažnyčioje — „Mylimoji Karaliene", tarp šventoriaus ir klebonijos pasodino medliepių gojelį, pavadintą jo vardu; dažnai vaikščiojo po Nevėžio krantus, eidavo pušynan...

Maironis gyvai sielojosi Lietuvos ateitimi. Toje srityje tiesiogine prasme galiu pakartoti jo žodžius: „Jau niekas tavęs taip giliai nemylės, kaip tavo jausmingas poeta. Nieks skausmo jau tiek niekados nekentės, kiek jis dėl tavęs, numylėta"... Drauge su Smetona, Dr-u Šauliu ir Kairiu važinėjo Šveicarijon į lietuvių pasitarimą, dalyvavo I Vilniaus Konferencijoje, net su-

sikabinęs rankomis tarp minios vaikščiojo Kauno gatvėmis demonstracijoje... Lietuvą Maironis mylėjo „prakilniai, už tiesą kariavo be kardo"...

Matydamas ne kartą imant viršų savanaudiškumą, jis jaudinosi, eiliavo satyras, kritikavo partijų ginčus ir nė vienai jų aiškiai nepritarė. Rinkimuose dejuodavo, neturįs už ką balsuoti; bet atvirai nešėsi krikščionių demokratų korteles ir jas metė urnon. Jų srovė jam netiko dėl tariamo radikalizmo. Patys krikščionys demokratai bent kiek atšaldė Maironį, nes buvo jį lyg pamiršę; jis raukėsi, kad greta universiteto profesoriaus atlyginimo už rektoriavimą seminarijoje temokėjo „centus", ką tautininkai kitaip sutvarkė.

Nebuvo jis tautininkas, tik jie mokėjo traukti Maironį savon pusėn; neolituanai pagerbė jį žalia kepuraite; nelinkęs visa širdimi prie jų, ateitininkų tarytum neatmenamas, dejavo: „Liūdna seniui, netekus draugų... O vienok buvo laikas, kad tarp linksmaus jaunimo reikalingi mes buvome svečiai"... Buvo beužsidaręs savo kambariuose, daug ko nebeįsileisdavo pas save; paskambinus į prieangį, pažiūrėdavo pro kabineto duryse įtaisytą skylutę ir dažnai neatidarydavo neprašytam svečiui ar viešniai. Tarpais pats vienas dėstė pasiansus.

Sykį pasipasakojo man tokį atsitikimą: viena panelė keliais atvejais bandė užeiti; neįsileidus pagaliau įėjo pro virtuvę ir atsiuntė seserį Marcelę patikinti, jog ilgai netrukdysianti; turinti pasakyti man keletą žodžių. Įleista pranešė: Mano mamytė (jos pavardės Maironis man neišvardijo) mirė; prieš mirtį liepė man pranešti Tamstai, kad jau mirusi. Tai pasakodamas susigraudino lig ašarų. Maironis buvo labai jautrus, bet stengdavosi to neparodyti.

Jis buvo užsidaręs ir savyje, mažakalbis. Retkarčiais mėgdavo pasakyti kokį anekdotą; vos tik kas parodė žinąs, nutildavo, nors kitiems ir nebūtų buvęs girdėtas. Niekad nesiginčijo. Klierikams buvo didelis autoritetas. Su bendradarbiais buvo taktingas, švelnus; tik išvestas iš kantrybės tardavo statesnį žodį. Buvo kuklus, ypač kalbose apie moteris; nemėgdavo, jei kas ta tema išsireikšdavo kaip nors proziškai. Vienu asmeniu man yra nusiskundęs: „Aš visgi — poetas ir negaliu pakęsti tokių išsireiškimų". Jis buvo rašęs: „Galvą aukštai iki galo mokėjau nešioti, nebrisdamas purvu".

Iš to galima spręsti apie Maironio santykius su gražiosios lyties atstovėmis, kuo jis buvo kaltinamas, net esą to dėlei nepatapo vyskupu. Jis mėgo draugystę linksmų, švelnių žmonių, ku-

rie jam rodė pagarbą, nesigilindamas jų intencijon. Gretinosi prie jo, kvietė pas save ne vienas asmuo, kuriam buvo garbė Maironį asmeniškai pažinti, kurs tuo didžiavosi, gyrėsi artimomis pažintimis; ir jam gadino „gerbiamą vardą gandais". Man darant aliuzijas į negrynus kai kieno motyvus, atsakydavo: „Kam aš turiu blogai manyti apie žmones?"... Bet nusivylęs su širdgėla reaguodavo: „Tu auką, širdžiai vakar mielą, šiandieną žaislu išmainei"...

Kad Maironis nepaliko vyskupu, daugiausia kalti „gandai" ir „Pavasario balsai". Perkeltas seminarijon apsigyvenau priešais prof. Žongalavičiaus buto; mudviem patarnavo tas pats tarnas; jis man pasakojo, [kad] mano kaimynas, išvažiuodamas užsienin, susidėjęs lagaminan Maironio poezijos rinkinius; teko nugirsti, jog jis parašęs apie autorių pranešimą... Tai jausdamas Maironis, pradėjęs „Mūsų vargų" tęsinį, nusiskundė: „Kodėl, Dievuliau, negaliu skaisčios poezijos keliu prie aukšto žengti idealo?"...

Pagaliau jis jaunesnių aplenktas, nieko nebesitikėdamas, ėmė tarsi tyčiomis nebesisaugoti, net yra parašęs: „Liuosas pilietis ramiau sau miegos, nevaržomas pančiais šilkiniais"... Patyriau iš diplomatų sferų, esą Maironiui norima parūpinti koks tai pakaitalas; drauge sužinojau reikalą sunkiai einant. Kad neturėtų skaudaus nusivylimo, patariau užbėgti už akių, sustabdyti akciją. Priminiau jo paties žodžius: „Manoji žvaigždė ir be to gal žibės"... Atsakė: „Be mano žinios daro, tesižino; gavęs galėsiu insignijų nevartoti". Tiktai pertvarkant metropolijos kapitulą, kaip josios pirmininkas, gavo protonotaro titulą, kurį brangino.

Maironis visados buvo neišlaidus; jau Petrapilio laikais turėjo pinigų. Lenkai profesoriai iš jo skolindavosi: pritrūkę juokaudavo: „Pójdziem do Stanów Zjednoczonych" (Eisim į Jungtines Valstybes). Senatvėje pasidarė taupus, ypač nemėgo mažų davinių, vadinamojo „ubagavimo". Buvo pamėgęs statybą. Sugalvojęs pristatyti ant seminarijos mūrų trečiąjį aukštą, kiek galėdamas taupė jos lėšas; tekdavo kai kurioms jo priemonėms prieštarauti.

Maironis nebuvo šykštuolis. Nesigailėjo išlaidų meno dalykams, aukų statomai Betygalos bažnyčiai; didžiulius savo rūmus dar gerokai prieš mirtį dovanojo seminarijai; mirdamas ir kitus, vėliau pamūrytus, namus užrašė visuomenės reikalams. Išleistus savo raštus, autoriaus teises ir likusias sutaupas paskyrė visokiems geriems tikslams...

Kartkartėmis nuvažiuodamas iš Panevėžio Kaunan, sustodavau pas Maironį. Paskutinį sykį mačiau jį 1932.VI.28 gulintį karste, apvainikuotą mitra. Pagerbkime mirusiojo norą: per daug kritiškai nesijokime „per rėtį poeto paslapčių, jausmų", nedrumskime jam „atilsio ramybės", kad nesigailėtų savo „širdies jautrumo".

P. S. Maironio portretus, bareljefus ir biustus yra darę keli dailininkai. Mano supratimu, vienas geriausių atvaizdų yra Vytauto D. muziejuje. Po pasaulinio karo grįžo iš Rusijos išbadėjęs p. Šimkūnas. Prisiprašė Maironį duoti jam darbo: pasišovė nutapyti portretą. Popietėmis beveik kasdien eidavome su Maironiu pasivaikščioti. Užeidavau, kai jie baigdavo seansą. Menininkas leisdavo man prikišti savo dvylekį, pasiūlyti korektūras...

Išėjo kilnus, dvasios aristokrato tipas. Parinkome gražius rėmus; pakabinome tinkamoje vietoje. Savininkas patenkintas. Atsilygino gausiai. Dailininkas paprašo leidimo nusifotografuoti savo kūrinį. Išgirdau, gen. Nagevičius ieškąs aukotojo Maironio portretui pirkti. Nueinam muziejun, žiūrime — bekabąs tarp „nemirtingųjų". Maironis raukėsi dėl Šimkūno nekorektiškumo. Nuoširdžiai tebesidžiaugiu po šiai dienai, kad jis muziejuje.

Kazimieras Paltarokas

Paltarokas K. Maironis: (Atsiminimų žiupsnelis 10 m. jo mirties proga) // Panevėžio apygardos balsas.—1942.— Liep. 19. Nr. 28 (antroji straipsnio pusė).

* * *

Kai man teko pradėti ruoštis į kunigus, tais pačiais metais Maironis (kun. Mačiulis) užėmė rektoriaus ir profesoriaus vietą Žemaičių dv. seminarijoje.

Jo vadovybė visų lietuvių auklėtinių buvo džiaugsmingai sutikta. Kaip šiandien matau Maironį — rimtą ir senyvos išvaizdos profesorių, besisveikinantį su mumis didžioje seminarijos salėje. Jau pirmais savo žingsniais pasirodė tuo, kuo iš tikrųjų buvo pats ir norėjo, kad kiti būtų tokiais. Jisai prabilo į mus, auklėtinius, lietuviškai, kas buvo nepaprasta tuo metu, nes čia buvo tradicija kalbėti lenkiškai. Mus, lietuvius, ne tiek nustebino toks pasielgimas, kiek pradžiugino, kad nuo tos valandos pajutom šalia savęs tvirtą sieną prieš lenkiškąją dvasią, kuri tiek metų viešpatavo minėtoje mokykloje. Lenkuojantieji auklėtiniai elgesį

būsimojo savo vadovo visaip aiškino: vieni kalbėjo, kad nauja era prasideda, kiti kritikavo Maironį už netaktingą neva pasielgimą, kad jis neprabilo senu papročiu lenkiškai ar bent lotyniškai. Mums gi, lietuviams, buvo suprantamas teisingas pasielgimas, ir laukėm iš Maironies tolimesnių naujų žygių.

Kartą pareiškęs savo drąsų nusistatymą, Maironis nė žingsnio nepaslinko atgal, bežadindamas lietuvybės idėją savo auklėtiniuose. Mokyklos tvarkoje buvusią lenkų kalbą pakeitė lietuvių kalba. Tai atsitiko trumpu laiku ir be jokių kliūčių.

Maironis pralaužė ledus seno papročio ir įvedė naują paprotį: jausti ir gyventi lietuviu. Auklėtiniai greit apsiprato su naujove ir net tie, kurie mėgdavo svetima kalba kreiptis į perdėtinį, dabar gi kiekvienas nedrįso kitaip užkalbinti Maironį kaip tik lietuviškai.

Mokslas Žem. dv. seminarijos greit pašoko aukštumon — buvo įvestos pirmosios reformos, o su jomis nauji, reikalingi dalykai. Maironis mokslo įstaigon įnešė daug gyvumo. Kiek teko patėmyti, yra tai reformų žmogus, kuris supranta laikų dvasios reikalavimus. Mokslo dalykų žinojimo reikalavo be atodairos. Pirmais metais po įvedimo naujų dalykų auklėtiniai vargiai galėjo apsiprasti. Dėl tos priežasties prašė paliuosuoti nuo kvotimų. Maironis rimtai išklausė delegacijos prašymus, bet sykiu suramino, kad lengva žinoti tuos dalykus ir kad nieko nepaprasto nėra, ir vis dėlto liepė laikyti kvotimus. Taip, nepešę nieko, turėjome kvotimus laikyti. Pasekmės buvo blogiau, neg manyta, bet Maironis nė žingsnio nenusileido savo reikalavimuose. Sekamais ir tolimesniais metais tie patys dalykai įėjo į paprastas vėžes, ir mokslo reikalingumas pasirodė naudingu net patiems auklėtiniams.

Maironis į mokslą žiūrėjo ne mažiau rimtai, kaip į širdies lavinimą. Neužtektino gabumo ar menkai pasiruošę auklėtiniai buvo priversti pasitraukti.

Maironis, nemažai reikalaudamas mokslo, sykiu buvo nuolaidus ir savo įtekme palaikydavo darbščius auklėtinius.

Maironis, būdamas pats lietuvis, mokėjo apseiti su auklėtiniais lenkiškos orientacijos.

Jisai visad buvo lygus visiems, jei nematė aiškaus priešginumo. Mat vadovavos krikščioniška tolerancija, kuri smerkia visokį šovinizmą.

Pabrėžęs kai kuriuos bruožus Maironies kaip mokytojo, galiu didžiuotis, kad buvau jo mokiniu ir sykiu jam dėkuodamas

už rūpestingą auklėjimą pasėtos mūsų širdyse idėjos, geidžiu ilgiausių metų Brangiam Jubiliatui!

Jonas Gasiūnas

K. J. G. [Gasiūnas J.?] Maironis — mokytojas Žemaičių Dvasinėje Seminarijoje: Atminimai iš 1909—1914 m. // Biržų žinios. — 1922.— Spal. 30.— Nr. 11.

* * *

Kai baigęs Palangos progimnaziją, 1910 metais pasiryžau toliau mokytis Kauno dvasinėje seminarijoje, iš karto sužinojau, kad seminarijos rektoriumi yra paskirtas Maironis. Buvo įdomu pirmą kartą pamatyti Kauną, Nemuną, na ir Maironį, kurio vadovybėje turėjau likti penkerius metus.

Įteikiant prieš egzaminus seminarijos raštinėje reikiamus dokumentus, pirmą kartą teko susitikti su Maironiu. Buvo jis tada pačiame amžiaus pajėgume, nebaigęs penkiasdešimt metų, tamsiais garbanotais plaukais, veide dar nesimatė senatvės bruožų, iš po akinių veržėsi reikšmingas, gilus akių žvilgsnis.

Rudenį, susirinkę į seminariją, buvome lyg ir kiek nusivylę Maironiu. Mokslo metai buvo pradedami dvasiniu susikaupimu — rekolekcijomis. Nors mes beveik visi kalbėjomės lietuviškai, o čia visi svarstymai, konferencijos ėjo tik lenkų kalba. Dauguma naujokų netgi nesuprato, kas buvo sakoma. Ir tai vyko Maironio vadovaujamoje seminarijoje. To mes negalėjome sutalpinti savo jaunose galvose. Dalykai paaiškėjo vėliau. Maironis buvo priklausomas nuo savo vyriausybės ir įsisenėjusią tvarką keitė pamažu. Antai kitais metais pirmajam ir antrajam kursui, remiantis tuo, kad jie nesuprantą lenkiškai, rekolekcijos buvo pravestos lietuviškai. O trečiaisiais metais jau visai seminarijai rekolekcijos būdavo tik lietuviškai.

Maironio pseudonimas buvo visuomenėje toks populiarus, jog daugelis jį taip vadino, netgi tikrosios pavardės nebežinojo. Juoba mes, jo auklėtiniai, savo rektorių tevadindavome tik Maironiu.

Pasakojama, kad Maironis, kai dar tebebuvęs seminarijos profesoriumi, su savo klausytojais buvęs draugiškai artimas, o kai reikėjo išvykti profesoriauti į Petrapilio dvasinę akademiją, jis jautriai beveik su ašaromis atsisveikinęs su kiekvienu atskirai. Būdamas rektoriumi, to jautrumo jau nerodė. Kartais, kaip mums atrodė, netgi buvo per griežtas. Bendra jo taisyklė buvo — nele-

pinti klierikų. Bet mes visada Maironį gerbėme ir didžiavomės, kad mes jo auklėtiniai.

Aukštai vertinome Maironį ir kaip dėstytoją. Dėstė jisai moralinę teologiją, pradedant nuo trečiojo kurso. Teologiniai dalykai buvo dėstomi lotynų kalba. Maironis stengėsi perteikti dalyką trumpai ir aiškiai. Kuriam nors platesniam klausimo nušvietimui dažnai pavartodavo ir gimtąją kalbą. Dėstydavo rimtai susikaupęs, bet retkarčiais ir pajuokaudavo. Kartą iškilo klausimas dėl rusų sentikių krikšto galiojimo. Maironis sakėsi nesusipažinęs su jų krikšto apeigomis, bet turėsiąs tuojau vykti į mišką, kur ruošiamas kuras seminarijai, ten žadėjo pasikalbėti apie tai su sentikiais darbininkais ir kitą kartą atsakysiąs į iškeltą klausimą. Prisiminė pažadą ir sako: Taigi, kaip žadėjau, kalbėjausi miške su sentikiais apie jų krikštą. Jie man paaiškino, kad pirmiausia išrenkamas krikšto vardas, sakysim, išrinko Ivano vardą. Tada tris kartus panardo į vandenį ir sako: „Budj Ivan, budj Ivan, budj Ivan. Vot i jestj Ivan". (Būk Ivanas, būk Ivanas, būk Ivanas. Štai ir yra Ivanas.) Aišku, kad tai buvo atsakymas visai nenusimanančių apie sentikių krikštą.

Kitu atveju Maironis prisiminė apie vieną kunigą Baltarusijoje, kurs, naktį pažadintas važiuoti pas ligonį, vėl užmigo. Vežėjas, nesulaukęs kunigo, antrą kartą smarkiai trenkęs į langą ir sušukęs: Kali ksiondz, tak i ksendzuj! (Jei kunigas, tai ir kunigauk!) Ir kunigas bežiūrint išsirengęs į kelionę.

Ne kartą tokią atvangą sudarydavo patys klierikai. Pasitaikydavo, kad kas, paklaustas atsakyti, gerai nesusipažinęs su klausimu, vepterėdavo kokią nesąmonę. Maironis tokiu atveju garsiai nusijuokdavo.

Seminarijos sode tekdavo matyti Maironį bevaikštinėjantį su Jakštu, Tumu, Naujaliu. Didžiulės reikšmės mūsų tautos atgimimo laikotarpiui turėjo Maironio bendravimas su muziku Naujaliu. Naujalis vadovavo klierikų chorui, kurs giedodavo katedroje. Choro repeticijų reikalu Naujalis dažnai būdavo seminarijoje ir turėjo progų nuolatos susitikti su Maironiu. Pažįstami juodu dažnai, ypač pavasario vakarais, sutikdavo bevaikščiojančius Nemuno krantine. Juodu ir šiaip nedaug kalbėdavo, o kai už Nemuno šlaituose pasigirsdavo lakštingalos suokimas, jos sodrus balsas lygiai sužavėdavo poetą ir muziką, ir abu, sulėtinę žingsnius, ilgai klausydavosi lakštingalos giesmės.

Iš klierikų atsirasdavo, kas sugebėdavo chorą mokyti dainų. Sekmadienių vakarais choras padainuodavo ką nors iš savo re-

pertuaro, į kurį pirmoje eilėje įeidavo Maironio žodžiais Naujalio dainos. Visados būdavo malonu išgirsti ką naujo.

1913 metų pavasarį iš spaudos išėjo Maironio „Pavasario balsai", papildytas leidimas. Išsiskirstydami į atostogas, visi įsigijome šį leidinį. Vasarą tekdavo Maironio eilėraščius paskaityti ir kaimiečiams. Galima buvo jausti, kaip tie eilėraščiai visų buvo suprantami ir mėgiami.

Tuo laikotarpiu plačiai veikė „klojimų" teatras. Vasarą, pakol dar klojimai būdavo tušti, veiklesni miesteliai ar didesni kaimai pasirinkdavo tinkamesnį klojimą, įrengdavo sceną, suolus ir suruošdavo „lietuvišką vakarą". Tokiose vakaronėse būdavo kas nors vaidinama, deklamuojama, padainuojama. Deklamacijai dažniausiai buvo parenkami mėgiamiausi Maironio patriotiniai eilėraščiai, o mėgiamiausios dainos tada būdavo Naujalio, Maironio žodžiais. Ir taip Maironio poezijos posmai visur kėlė ir gaivino tautinę sąmonę.

Greit bėgo seminarijoje mokslo metai. Pavasarį kasmet buvo rengiama visos seminarijos išvyka garlaiviu kur nors į Nemuno pakrančių gražesnes gamtos vietoves. Taip buvo ir man jau bebaigiant ketvirtąjį kursą. Šį kartą pasukome į nuostabų Nevėžio žemupio slėnį Raudondvario apylinkėje. Rektoriaus buvo susitarta su vietos grafu Tiškevičiumi, ir buvo gautas palankus pritarimas, kad mes čia be jokių kliūčių galėsime pabūti jo valdose. Apžiūrėjome dvaro rūmus, kurie lyg kokia pilis puikiai derinosi su miškingu Nevėžio slėniu. Aplankėme puošnią bažnyčią, kurioje kadaise jaunuolis J. Naujalis, pavaduodamas vargonininką, atkreipė grafų dėmesį į savo gabumus groti vargonais ir buvo išsiųstas studijuoti muzikos į Varšuvą.

Dieną praleidome gražesnėse Nevėžio pakrantėse. Turint Maironį savo tarpe, kaip lengva buvo dainuoti „Lietuva brangi"... Kaip naktis tamsi, juodas Nevėžis perjuosia girias ir žalias pievas...

Praėjus porai dienų teko išgirsti iš Maironio, kad mes išvykoje į Raudondvarį padarėme jam nemalonumą. O buvo taip. Tuo laikotarpiu Jakštas buvo išleidęs lenkų kalba brošiūrą, kurioje kaip katekizme klausimų ir atsakymų būdu trumpai ir aiškiai priminė, kad lenkiškai kalbantieji Lietuvoje nėra kokie lenkų atėjūnai, bet tie patys lietuviai, pamiršę tėvų kalbą. Kai kurie klierikai ekskursijos metu tomis brošiūromis apdalino dvare kumečius, o tai sukėlė tarp jų ginčus. Grafas, surinkęs tas brošiūras, atsiuntė Maironiui su laišku, kuriuo išmetinėjo, kad už

palankų priėmimą jo auklėtiniai atsilyginę dvaro darbininkų kiršinimu.

1914 metų vasarą prasidėjo Didysis karas, į kurį įsitraukė ir Rusija. Kaunas, kaip pasienio tvirtovė, buvo rengiamas gynybai. Iš miesto turėjo išsikraustyti visos mokyklos ir prieglaudos. Tai sudarė didelių rūpesčių seminarijos vadovybei. Daugelis švietimo, labdaringų įstaigų kėlėsi į Rusijos gilumą. Seminarijai nebuvo prasmės keltis kitur iš savo krašto, o surasti patalpas tokiai didelei įstaigai buvo sunku. Pagaliau nutarta keltis į Vašuokėnų dvaro rūmus, netoli Troškūnų, kuriuos buvo įsigijęs lietuvis Brazdžius.

Nors rūmai buvo dideli ir savininko šeima išsikraustė gyventi į kumetyną, bet sutilpti visa seminarija juose negalėjo. Todėl buvo susitvarkyta taip, kad pirmieji trys kursai mokėsi seminarijoje iki pavasario, o mes, du vyresni kursai, neakivaizdiniu būdu pasiruošę pagal programą, povelykiniu laiku teatvykome į seminariją išklausyti baigiamųjų paskaitų ir išlaikyti egzaminų. Tuo būdu Maironio globoje pabuvome dar porą mėnesių.

Aplinka čia buvo visai kitokia negu Kaune. Laisvu laiku ar besiruošdami egzaminams, plačiai išsiskirstydavome po laukus ir krūmus. Rektorius dažnai mums primindavo, kad per toli nuo centro neklaidžiotume.

Brazdžiai, gerbdami Maironį, rūpinosi kuo nors paįvairinti kaimo gyvenimą. Sekmadieniais gegužės vakarais paežery kartais buvo girdėti dainos ir armonikos garsai. Brazdžiuvienė pati buvo gera dainininkė, jaunatvėje giedojusi bažnyčioje, ir su susirinkusiais kaimiškomis dainomis pagerbdavo Maironį, atvykusį į paežerį ar palydėdami jį besiirstant laiveliais ežere.

Maironis mėgo pabuvoti tarp kaimo žmonių. Atlaidų ir kitomis progomis jį pavėžindavo po apylinkės miestelius. Visur jo vardas buvo žinomas, ir visų jis, kaip garbingas svečias, buvo laukiamas.

Greit praėjo mūsų kurso studijų tie pora mėnesių. O karo frontas artėjo. Net Vašuokėnuose ramiais vakarais kartais girdėdavome artilerijos pabūklų tolimą dundėjimą. Išlaikę egzaminus, gavę kunigo šventimus, išvažinėjome, kas galėjo, į namus, o kas negalėjo grįžti į namus, prisiglaudė kur nors pas draugus.

Liepos mėnesį vokiečiai užėmė Panevėžį ir pasistūmė toliau į rytus ir į šiaurę. Aš gavau paskyrimą vikaro pareigoms Panevėžy. Po kurio laiko Maironis apsigyveno Krekenavoje, mūsų kaimynystėje, ir čia išgyveno iki vokiečių okupacijos galo.

Romėnai senovėje sakydavo: Inter arma musae silent — ginklams žvangant, mūzos tyli. Maironio mūza tačiau ir karo metais nenutilo — kartas nuo karto ji vis ką nors jam pasakydavo, ir Maironis tai kambary, tai sėdėdamas šventoriuje protarpiais rašinėjo. Gražesnėmis dienomis, perėjęs Nevėžio tiltą, eidavo į mišką pasivaikščioti. Mėgstamiausia jo vieta būdavo kalva pamiškėje, iš kur atsiverdavo platesnis reginys į jo apdainuotas tamsiojo Nevėžio žaliąsias pievas. Čia jis praleisdavo kartais ilgesnes laiko valandas, kurdamas naujus poezijos posmus.

Maironio gerbėjai, pastebėję šią jo mėgiamą vietelę, jam nesant, čia sukalė patogų suolelį atsisėsti. Maironis, netikėtai jį radęs, suolely įrašė šį posmelį:

Kas tą vietelę aplankys,
Tai rankai ačiū pasakys,
Kuri suolelį tašė, kalė,
Čia taip malonu ir ramu!
Pripildo paukščiai čiulbimu
Tą žalią be pastogio salę.

To suolelio jau nebėra, liko tik tos vietos prisiminimas. Pro tą vietą nūnai pravestas naujas kelias į Ramygalą. Pagerbiant Maironio atminimą, tą kalvą šalia kelio buvo pradėta tvarkyti, sodinant medžius, ruošti poilsio suolelius. Buvo atvežtas ir didelis akmuo, kuriame turėjo būti iškaltas Maironio atminimas. Bet kažkodėl rajonas tuos darbus sulaikė. Gal norėta tinkamiau šį darbą sutvarkyti. Tačiau iki šiol nieko nedaroma.

Maironis, gyvendamas Krekenavoje sunkiais vokiečių okupacijos laikais, pasitaikius progai, aplankydavo kaimynus. Panevėžy, kaip dideliame centre, ypač į karo pabaigą, norėdamas ką daugiau patirti, jis dažnai būdavo. Čia tekdavo susitikti su Maironiu, kaip sakoma, nebe mokyklos suole ir laisviau pasikalbėti visais rūpimais klausimais.

Šiaip sau besikalbėdamas artimųjų tarpe prie stalo ar kitu atveju Maironis mėgdavo įpinti linksmesnių nuotykių. Kartą jis pasakojo, kaip, rusams traukiantis, vienas atsilikėlis kareivis užsispyręs jo klausė, kur čia kelias į Riazanę. Ir būk tu mandras Lietuvoje surasti kelią į Riazanę!

Kitą kartą Maironis pasakojo juokingą nuotykį iš Petrapilio laikų, kai jis, būdamas profesoriumi dvasinėje akademijoje, ėjo ir inspektoriaus pareigas. Buvo įprasta pasivaikščiojimo proga su studentais aplankyti ką nors iš Petrapilio įžymybių ar renginių parodų. Kartą buvo pasirinkta aplankyti vaškinių figūrų pa-

rodą. Žinome, kaip tokios figūros gyvastingai atrodo. Vienas trumparegis studentas pamiršo pasiimti akinius. Prie vienos figūros jis panorėjo įsitikinti, kaip tos figūros taip gyvastingai padarytos — jis tiesė ranką, norėdamas pačiupinėti figūros nosį, o tai buvo į figūras dėmesingai užsižiūrėjusi dama. Įsižeidusi ji tik riktelėjo: „Ką jūs!" Sumišęs studentas pasiteisindamas tiek tepasakė: „Atleiskite, aš maniau, kad jūs išpūsta". Studentas, matyt, vaizdavosi, kad parodos figūros būdavo kažkaip išpučiamos.

Norint svečią užimti, kartą Maironį nuvedė bažnytinio choro paklausyti, kurs buvo susirinkęs repeticijos proga. Chorui vadovavo muzikas Vl. Paulauskas. Tuo metu jo choras buvo geriausias Panevėžy ir su dainomis paįvairindavo retkarčiais rengiamus lietuviškus vakarus sunkiais okupacijos laikais. Paulauskas sukomponuodavo kai ką ir savo.

Maironis, klausydamasis choro, kažką žymėjo savo bloknote. Chorui nutilus, jis, lyg kreipdamasis į vieną choristę, kuri kasas buvo papuošusi rože, sako: „Nesek sau rožės prie kasų: Ji jauną širdį pavilios..."

Vėliau Maironis Paulauskui įteikė eilėraštį, pavadintą „Duetas", pavesdamas tekstui pritaikyti muziką. Paulauskas, padrąsintas Maironio jam pareikšto pasitikėjimo, sakos, gana greitai ir lengvai sukūręs „Duetui" melodiją ir akompanimentą. Šis duetas ne kartą buvo atliktas Panevėžy ir visados patikdavo publikai.

Pusiaukelyje tarp Krekenavos ir Panevėžio yra Upytė, kur šalia kelio stūksojo krūmais apaugusi kalva, kurios vidury yra dauba. Likę tarp žmonių padavimai sako, kad čia kadaise stovėję žiauraus pono Čičinsko rūmai. Jie prasmegę į žemę, kai žiemą Kalėdų naktį perkūnas nutrenkęs Čičinską, kai šis, nušovęs kunigą, kurs jo be atgailos dėl jo nedorybių neleido į bažnyčią, važiavo namo.

Maironis, gyvendamas Krekenavoje, turėjo daug progų aplankyti šią vietovę, surinkti žmonių padavimus apie Čičinsko žiaurumus. O tai paskiau panaudojo, rašydamas baladę „Čičinskas".

Maironis, dar tebegyvendamas Krekenavoje, galėjo pasidžiaugti Panevėžy įsteigta lietuvių gimnazija ir mokytojų seminarija. Mieste ir kaimuose buvo steigiamos pradinės mokyklos. Žemės ūkis greit ėmė viršyti prieškarinį lygį.

Lenkams okupavus Vilnių, centrinės valstybės įstaigos buvo perkeltos į Kauną. Visur, tuo labiau čia, buvo reikalingi visų

sričių kultūros darbuotojai. Maironis, vos tik leido aplinkybės, grįžo į savąjį Kauną. Pirmutinis jo darbas buvo atkurti dvasinę seminariją. O Steigiamojo seimo atidarymo 1920 metais iš spaudos išeina Maironio „Mūsų vargai" ir papildytas „Pavasario balsų" leidimas.

Sulaukus universiteto savo krašte, panorėjau ir aš dar kiek pastudijuoti ir įstojau į Teologijos-filosofijos fakultetą. Tuo būdu auditorijoje vėl susitikdavome su Maironiu.

Tų pačių 1922 m. rudenį buvo minimas Maironio 60 metų amžiaus jubiliejus. Teko ir man ta proga dalyvauti sveikinimo delegacijoje nuo Teologijos-filosofijos fakulteto studentų. Prie sveikinimų ir linkėjimų turėjau garbės pareikšti Maironiui padėką už tą didelį jo indėlį į mūsų literatūrą ir tą ilgą šauklio žygį, žadinant mūsų tautos sąmonę. Maironis apgailestavo, kad jis yra tiek užimtas ir mažai beturi laiko kūrybai. Iš tikrųjų tuo laiku Maironis turėjo daug pareigų kaip seminarijos rektorius, dėstytojas ir dviejų fakultetų profesorius.

Teko būti teatre Maironio dramos „Vytautas pas kryžiuočius" premjeroje. Maironis sėdėjo pirmoje eilėje tarp savo artimųjų. Pasibaigus vaidinimui, teatro atstovai atėjo kviesti autorių į sceną pasirodyti publikai. Maironis visaip atsiprašinėjo, kad jį paliktų vietoje, kur jį ir taip visi mato. Bet delegacija pavartojo mandagumo prievartą — ėmė jį už parankių, veste nuvedė į sceną, kur publikai plojant tarp kalbų ir gėlių įvyko Maironio pagerbimas.

Visuomenėje buvo kilęs sumanymas Maironio garbei pastatyti Istorinio muziejaus sodely jo biustą. Bet Maironis griežčiausiai užprotestavo, kad jam gyvam tebesant statytų jo paminklą.

Baigęs savojo fakulteto pirmosios laidos studijas, vėl grįžau į Panevėžį. Į Kauną retai kada benuvykdavau. Su Maironiu prisimenu dar porą susitikimų Palangoje, kurie paliko gilesnių minties asociacijų.

1927 m. vasarą studentai Birutės kalno papėdėje vaidino Mykolaičio-Putino misteriją „Nuvainikuota vaidilutė". Centrinė vaidinimo vieta buvo takas maždaug toje vietoje, kur dabar yra kuklus Birutės paminklas. Vaidinimas vakaro prieblandoje, panaudojant tinkamą apšvietimą, dalyvaujant choro grupėms, netgi raiteliams (Kęstutis ir jo palyda), darė gilų įspūdį ir sutraukė beveik visą vasarotojų publiką. Be jokių suolų ji susėdo miške kur kam teko. Netoliese priešais mane sėdėjo Maironis savo artimųjų tarpe. Matyti buvo, kaip jis dėmesingai sekė visą mis-

terijos eigą. Gal jam, kaip rašytojui, buvo įdomu sekti ir misterijos veikalo kompoziciją.

Ir paskutinį kartą teko matyti Maironį taip pat Palangoje. Gal ir jo buvo ta paskutinė vasara Baltijos pajūryje. Maironis sėdėjo jūros tilto gale apsuptas savo gerbėjų, kurių dauguma, atrodė, buvo akademinis jaunimas. Apsivilkęs jis buvo ilgu baltu apsiaustu, rankose turėjo lazdą, kurią visuomet imdavo, eidamas pasivaikščioti. Visi ramiai šnekučiavo, gėrėjosi besileidžiančios saulės atspindžiais, banguojančios jūros paviršiumi.

Maironis jūros fone tarp savo gerbėjų man priminė Fojerbacho paveikslą, kuriame jis vaizduoja Dantę Ravenoje, jūros pakrantėje tarp savo gerbėjų.

Maironis išsirengė kelionėn ir 1932 m. vasaros pradžioje, norėdamas aplankyti savo draugą Tytuvėnų kleboną Jančiauską, manydamas gal ir toliau pakeliauti. Bet svečiuose pajuto stipresnį ligos priepuolį. Atvežtas į Kauną, apsuptas rūpestinga medicinos globa, jis jau nebepasveiko ir mirė birželio 28 d. Palaidojo jį jo paties pasirinktoje vietoje — Kauno katedros pašonėje.

Anykščiai, 1974.XI.3 *Kazys Žitkevičius*

* * *

Pirmas mano susitikimas su Maironiu įvyko 1913 m. rugpjūčio pabaigoje, kai, perskaitę spaudoje skelbimą apie stojamuosius egzaminus į kunigų seminariją, mes su draugais atvykome į Kauną paduoti dokumentų. Mums parodė Maironio namą ir pasakė nešti dokumentus jam. Užlipome į antrą aukštą ir vienas iš mūsų pabeldė į duris. Netrukus jas atidarė Maironis ir paklausė, ko reikėtų. Mes įteikėme savo dokumentus ir prašymus stoti į seminariją. Čia vienas mūsų draugų visai be reikalo paklausė, kada bus egzaminai. Maironis pažvelgė į mus nustebęs ir piktai paklausė: „Tai jūs neskaitote lietuviškų laikraščių?" Paskui pasakė egzaminų dieną, ir mes tyliai pasišalinome. Mums gėda buvo, kad Maironis paliko apie mus blogos nuomonės. Juo labiau kad ir skelbimą apie priėmimą į seminariją mes radome spaudoje. Maironį turbūt įskaudino, kad jaunimas neskaito lietuviškos spaudos, už kurią buvo daug kovota.

Po stojamųjų egzaminų apgyvendino mane dideliame kambaryje, vadinamame dormitoriumi. Viena to kambario siena bu-

vo bendra su bažnyčia, likusias tris sienas supo koridoriai. Taigi, kiekvienas mūsų bent kiek garsesnis klegesys buvo girdimas bažnyčioje ir aplinkui koridoriuose. Kambaryje gyvenome 12 pirmakursių, tai, aišku, ir tyla čia būdavo reta. Mes dar nebuvome pripratę prie kunigų seminarijos tvarkos ir drausmės. Mūsų raminti ir subarti dažnai ateidavo inspektorius. Užeidavo kai kada ir pats rektorius. Jis nebardavo mūsų ir neskirdavo bausmių, tik ramiai ištardavo keletą žodžių: „Ką jūs čia darote? Jūs man trukdote dirbti! Mokytumėtės verčiau!" Po rektoriaus apsilankymo pas mus būdavo ilgam tylu.

Kartą prieš Kalėdų atostogas mes ruošėmės kelionei į namus, dėjomės daiktus, tvarkėmės. Džiaugėmės susitikimu su tėvais, namiškiais, kaimynais. Iš kažkur atsirado smuikas, gitara, keletas draugų užtraukė dainą. Niekas neatėjo mūsų ramint. Net nepamatėme, kada tarpduryje atsistojo rektorius. Pastebėjome jį tik tada, kai jis prabilo: „Ką jūs čia darote? Juk adventas! O jūs dainuojate, grojat. Argi taip galima?"

Visi nuščiuvo. Iš tiesų, kaip mes užmiršome! Juk net namuose mano tėvai advento, o ypač gavėnios metu drausdavo net juoktis ir išdykauti. O čia seminarija.

Mums nutilus, Maironis lėtai apsigrįžo ir, daugiau nieko nesakęs, išėjo iš kambario.

Pavasarį, gegužės 16 d. minėdavome Maironio vardo dieną (šv. Jono Nepamuko). Tą dieną, iškilmingai apsirengę, susirinko pas Maironį visi seminarijos profesoriai ir auklėtinių visi penki kursai. Vyresnysis penkto kurso klierikas, turįs jau diakono šventimus, pasakė Maironiui sveikinimo kalbą. Choras sugiedojo „Ilgiausių metų". Rektorius padėkojo už gražius linkėjimus ir pasakė, kad jau nebe daug esą jam likę gyventi ir kažin ko tikėtis.

1914 m. rudenį prasidėjo I pasaulinis karas. Kaunas buvo karinė tvirtovė, todėl seminarija toliau čia negalėjo veikti ir buvo uždaryta. Maironis tuo metu daugiausia gyveno Krekenavoje. 1916 m. Troškūnų parapijoj dvarininko Brazdžiaus dvare įsikūrė kunigų seminarijos profesoriai ir 3 pirmieji auklėtinių kursai. Vašuokėnuose jau nebuvo inspektoriaus Pacevičiaus, kuris su klierikais šnekėdavosi vien tik lenkiškai. Nebeliko ir dvasios tėvo Valavičiaus, kuris dėstė lenkų kalbą. Inspektorių pakeitė prof. Jurgutis, dvasios tėvą — pranciškonas Bizauskas. Mes neabejojome, kad tie pakeitimai padaryti vyskupo Karevičiaus, Maironiui negeidaujant.

Vašuokėnuose mes irgi gyvenome dideliame kambary. Maironis gyveno netoli mūsų kambario, todėl greitai išgirsdavo mūsų bent kiek garsesnį klegesį, tačiau nesibardavo, tik kartais ramiai įspėdavo.

Gegužės 16 d. vėl šventėme Maironio vardadienį. Į didelę Vašuokėnų dvaro salę susirinko seminarijos dėstytojai, auklėtiniai, dvaro šeimininkai ir jų svečiai. Aš su draugu turėjau dalyvauti programoje, turėjau skaityti Maironio eilėraščius. Tik prieš išeidamas į sceną aš viską pamiršau ir raginau draugą eiti pirmiau. Jis nenorėjo ir liepė man eiti pirmam. Salėje buvo tyku, ir, be abejo, mūsų ginčas buvo girdimas publikos. Po programos mes jautėmės labai prislėgti ir išėjom į sodą atsigaivinti. Tik nelauktai šalia mūsų atsirado Maironis:

— Kodėl jūs būtinai norite eilėraštį mokėti mintinai? Paimkite tekstą į rankas ir skaitykite. Ir jums bus patogiau, ir publikai malonu,— ramiai pamokė mus rektorius. Neatmenu, ką mes jam atsakėm, tik žinau, kad mums buvo malonu išgirsti poeto užuojautą ir patarimą.

1922 m. V. D. universitete buvo įsteigtas Teologijos-filosofijos fakultetas. Maironis jame dėstė moralinę teologiją. Mes, keletas buvusių seminarijos auklėtinių, studijavome šiame fakultete. Maironis mus vertino kaip rimtus dvasininkus, kurie savo žinias dar gilina aukštojoje mokykloje. Per koliokviumus jis mums uždduodavo tokius seklius klausimus, į kuriuos nežinodavai, kaip ir atsakyti. Tuomet Maironis šypsodamasis mus užvesdavo ant kelio, svarstydavo kartu iškeltą problemą ir pasirašydavo įskaitą. Taip mes 1924 m. baigėme Teologijos-filosofijos fakultetą ir atsisveikinome su Kaunu ir su Maironiu.

Gyvendamas Šiauliuose, kiekvieną vasarą atostogų metu buvodavau Palangoje ir čia beveik kasmet susitikdavau Maironį. Visur jį matydavau lydimą jaunimo — studentų ir mokslą baigusių jo auklėtinių. Maironis tokiose draugijose būdavo linksmas, malonus, sakydavo anekdotus bei mįsles. Tačiau, jeigu niekas mįslės neįmindavo, jis pats jos prasmės nepasakydavo.

Kartą su lengva mašina drauge su Maironiu važiavome į Šventąją. Diena buvo vėjuota, vėsi. Priėjome prie jūros. Putojo didelės bangos. Maironis stovėjo susimąstęs. Staiga didelė banga, atsimušus į krantą, aptaškė Maironį iki kelių. Jam valantis, kažkas iš mūsų tarė:

— Rūsti Baltija. Tai ne ežeras Keturių Kantonų.

Maironis šyptelėjo ir pasakė:

— Taip! Bet Baltija brangi, sava.

Kitą vasarą apsigyvenau Palangos klebonijoje. Tenai buvo apsistojęs ir Maironis. Mes trise su Maironiu nakvodavome klebono vasarnamyje. Nuėję gulti, ne iš karto užmigdavome. Maironis pasakodavo savo dienos įspūdžius, pajuokaudavo, paplepėdavom.

Kartą mudu su Maironiu vaikštinėjom gatvėje, oras buvo apsiniaukęs, vėsus. Staiga išgirdom kažką šaukiant: „Maironis, Maironis!" Tai buvo jaunas kunigas, atvykęs iš Amerikos. Pasisveikinęs jis ėmė mus kviesti į svečius, į vilą, kur jis poilsiauja.

— Pavaišinsiu jus, turiu atsivežęs labai skanaus gėrimo. Užeikit, nesigailėsit.

Užėjome. Šeimininkas šneka, dalijasi įspūdžiais, pasakoja. O Maironis jam sako:

— Kurgi tas tavo gėrimas? Duok jį šen!

Šeimininkas atnešė sausainių ir pripylė taureles. Maironis išgėrė, pačepsėjo susiraukęs ir tarė:

— Tfu, kakaja gadost! Nalivai druguju!

Mums buvo taip gražu ir juokinga, kad abu su šeimininku nusikvatojome.

Po kelių dienų Maironis išvyko į Kauną. Paskutinį kartą pamačiau Maironį visai netikėtai 1931 m. rugpjūčio pabaigoje Šiaulių geležinkelio stotyje, traukinio vagone.

Buvo sužinota, kad iš Rygos į Kauną vyksta Latvijos švietimo ministras. Gimnazijos direktorius pavedė man su mokiniais sutikti pravažiuojantį pro Šiaulius ministerį ir jį pasveikinti. Su mokytojais ir mokiniais atvykome į geležinkelio stotį. Netrukus atėjo traukinys. Su keliais mokytojais užėjome į vagoną, pasveikinome Latvijos ministerį ir palinkėjome jam laimingos kelionės. Išlipome, traukinys nuvažiavo. Tuomet pamatėme ant kitų bėgių stovintį kitą traukinį. Pro vagono langą žiūrėjo Maironis. Visa mokinių rikiuotė atsigręžė į traukinio pusę. Maironis išėjo ir sustojo tarpdury. Traukinys ėmė judėti. Mes, iškėlę rankas, mosavom atsisveikindami. Šypsodamasis pamojo mums ir Maironis. Išnykdamas traukinys nuvežė ir poetą, kurio man neteko daugiau matyti.

Mykolas Grubys
Užrašė *P. Genevičiūtė*

* * *

Mažai kas žino nuošalią Vašuokėnų gyvenvietę, esančią už šešių kilometrų nuo Troškūnų miestelio. Dar mažiau žinoma, kad

1914—1915 metais Vašuokėnų dvaro rūmuose veikė Kauno kunigų seminarija, o rūmų antrojo aukšto kambaryje, kuriame dabar yra įsikūrusi Vašuokėnų kolūkio raštinė, gyveno seminarijos rektorius Jonas Mačiulis-Maironis. Kai 1969 metų vasarą Kauno ekskursantų būrelis įsibrovė į Vašuokėnų kolūkio raštinę ir pareiškė, kad čia Maironio gyventa, raštinės kolektyvas tik akis išplėtė. Tebūnie man leista nupūsti nors truputį praeities dulkių ir atskleisti didžiojo mūsų poeto pėdsakus, kuriuos jis paliko Vašuokėnuose.

Pakilia nuotaika pasibaigė Kauno kunigų seminarijoje 1913—1914 mokslo metai. Ceremonijos katedroje, mokslo metų baigimo aktas, pietūs absolventams pagerbti — viskas vyko lyg kaleidoskope ir jaudino seminaristus. Įspūdingas buvo ir rektoriaus žodis palydint į atostogas. Maironis, toks švelnus poezijoje, čia prabilo kietu viršininko tonu ir įtikinamai priminė, kad mokslui, saviauklai ir kilniam elgesiui niekuomet nėra atostogų. Be to, įspėjo, kad visi auklėtiniai rudenį laiku grįžtų į almą studijų tęsti.

Po rektoriaus kalbos plačiai praviro seminarijos kiemo vartai, ir pro juos auklėtiniai išsisklaidė po visą Lietuvą. Nuo jų neatsiliko ir dėstytojai. Pagaliau seminarijos fajetonu pro Rotušės aikštę išvyko į geležinkelio stotį ir pats rektorius. Buvo kalbama, kad Maironis vasaros ūksmingose Nevėžio pakrantėse pas savo gerą bičiulį Krekenavos kleboną Kazlauską.

Ramiai slinko saulėta 1914 metų vasara, bet jos antroje pusėje vienas įvykis sukrėtė visą pasaulį. Sarajevo mieste kažkoks Serbijos pilietis nužudė Austro—Vengrijos sosto įpėdinį Praną Ferdinandą. Incidentas davė pradžią aštriam Austro—Vengrijos ir Serbijos konfliktui, kuris peraugo į karą.

Įsižiebęs Pirmasis pasaulinis karas skaudžiai palietė ir Lietuvą. Pro Suvalkiją vokiečiai ėmė brautis į rytus Kauno kryptimi. Kauno tvirtovė skubiai pradėjo ruoštis gynybai ir į miestą telkti kariuomenę. Karo reikalams buvo sekvestruotos ne tik įvairių įstaigų patalpos, bet ir didesnieji privatūs namai. Buvo sekvestruoti ir Kauno kunigų seminarijos rūmai, o seminarijos inventoriaus dalis buvo perkelta į Panevėžį.

Žinios apie seminarijos likimą greit pasiekė Krekenavą, ir Maironis tuojau atvyko į Panevėžį. Čia atvyko ir keletas kitų seminarijos dėstytojų, kurie su rektorium ėmė svarstyti, kaip ir kur pradėti mokslo metus, kai pasibaigs atostogos. Opiausias buvo patalpų klausimas. Laimei, seminarijos vadovybei prisista-

tė Vašuokėnų dvaro savininkas Brazdžius ir pasiūlė savo rūmus seminarijai užleisti. Pats Maironis su prokuratorium P. Januševičium ir dar keliais dėstytojais nuvyko į Vašuokėnus patalpų apžiūrėti. Buvo galutinai su Brazdžiu susitarta dėl sąlygų ir tuojau Vašuokėnuose pradėta kurtis. Apskaičiuota, kad dvaro patalpose galės sutilpti tik dalis auklėtinių, todėl nutarta sukviesti į Vašuokėnus vien tris pirmuosius kursus, o likusiųjų dviejų kursų auklėtiniai turės savarankiškai išmokti programą ir į Vašuokėnus atvykti tik egzaminų laikyti. Numatyta, kad po visų pasiruošimų seminarija naujose patalpose jau nuo spalio mėn. 1 dienos pagal senąjį stilių galės pradėti darbą.

Nelengva buvo seminarijos vadovybei suieškoti visus savo auklėtinius ir pranešti, kada ir kur jie turi atvykti studijų tęsti. Dar sunkiau buvo auklėtiniams į Vašuokėnus patekti. Įsižiebęs Pirmasis pasaulinis karas visu smarkumu šėlo. Traukiniai buvo perkimšti kareivių ir karo amunicijos. Į juos patekti ne kiekvienam pavyko, o kitokių komunalinio susisiekimo priemonių nebuvo. Teko auklėtiniams su savais, rekvizicijų išvengusiais arkliais leistis į artimesnę ar tolimesnę kelionę. Rugsėjo paskutinę dieną naujosios almos kieme, arčiau ūkinių pastatų, pilna jau buvo įvairios išvaizdos vežimų. Vienas dvikinkis vežimas buvo net nuo Gelgaudiškio atvykęs ir išdidžiai puikavosi kuklių aukštaitiškų vežėčių būryje. Iš vežimų auklėtiniai tempė į rūmus savo pintines ir lagaminus ir kūrėsi jiems nurodytose vietose. Į Vašuokėnus buvo suvažiavę per 60 alumnų, bet ir tokio skaičiaus užteko, kad dvaro kieme aidėtų visi pašaliai.

Naujos seminarijos vieta alumnai buvo labai patenkinti. Čia jų almos nebesupo aukštos ir storos mūro sienos, o aplinka buvo žavėtinai graži. Iš vienos dvaro pusės žvilgėjo ežeras, kitoje pusėje stūksojo miškas, kurio žali vainikai tęsėsi kažin kur į tolumas. Dvaro rūmai skendėjo seno parko pavėsyje ir savo dviejų aukštų langais jaukiai švytėjo. Stilingą jų grakštumą dar labiau pabrėžė ilgas vienaaukštis priestatas, pasibaigiąs masyviu keturkampiu bokštu.

Garsai kieme staiga aprimo, kai pro vienas rūmų duris pasirodė rektorius Maironis. Jis buvo apsirengęs storoku naminio milelio paltu ir užsidėjęs ausinę kepurę, nors lauke dar ryškiai švietė popietinė rudens saulė ir vos buvo juntama rugsėjo pabaigos vėsa. Ėjo lėtai pasiramsčiuodamas stora lazda ir apžiūrinėjo rūmų išorę. Jo veidas buvo ramus kaip ir seniau. Niekaip iš veido nebuvo galima spėti, kad rektorius jaustų siautėjančio karo siaubą ir savo paties dalią, kuri jį atbloškė į svetimą pa-

stogę. Atrodė, kad jis nejunta net kas čia pat kieme vyksta. Tik kai vienas ar kitas auklėtinis atsidurdavo arti rektoriaus ir žemai nusilenkdavo, jis savo dešinę kartu su lazda nerangiai pakeldavo prie kepurės. Rektorius pagyvėjo, kai kieme atsirado seminarijos inspektorius K. Paltarokas, bendrabučio prefektas Vladas Jurgutis, dėstytojas ir ūkvedys prelatas Povilas Januševičius ir dvaro savininkas Brazdžius. Prasidėjo gyvos jų kalbos ir diskusijos, o auklėtinių nė vieno nebeliko kieme.

Vakarop jau visi alumnai buvo susitvarkę ir įsitvirtinę savo pozicijose. Jie užėmė rūmų apačią, priestatą ir jo bokštą. Apačioje dar įsiterpė auklėtinių valgomasis ir dvi nedidelės auditorijos. Rektorius ir dėstytojai įsikūrė antrajame rūmų aukšte; ten pat buvo ir didžioji auditorija su kuklia koplyčia. Kai pasigirdo skardus varpelio balsas vakarienei, visi suprato, kad seminarija pradeda naują gyvenimą.

Rytojaus dieną įvyko trumpas alumnų susikaupimas — rekolekcijos, kurių pabaigai atėjo žodžio tarti Maironis. Sunkoku žingsniu jis įėjo į didžiąją auditoriją, prikimštą alumnų. Kaip paprastai, jis nė nepažvelgė į susirinkusius, atsisėdo prie stalelio ir po trumpos pauzės pradėjo savo kalbą. Jo balsas buvo minkštas ir nestiprus, bet gerai girdėjosi salėje. Kalbėjo neskubėdamas, retkarčiais lyg užsikirsdamas ir ieškodamas žodžio, bet pradėtas minties siūlas niekur nenutrūkdavo. Jo kalba plaukė be ryškesnių intonacijų, be gestų, be stilistinių puošmenų ir vis dėlto ji nekėlė nuobodulio. Savo mintimis ji buvo gili ir tėviškai nuoširdi. Paprasti rektoriaus žodžiai net sujaudino auditoriją, kai jis pradėjo pasakoti apie karo baisenybes, atėmusias milijonams žmonių ramybę, džiaugsmą, net gyvybę, atėmusias ir almai teisę grįžti į savo gūžtą, atostogas baigus. Kalbėtojas ėmė jaudintis ir vis dažniau užsikirtinėjo, lyg ieškodamas sakinio kalbai užbaigti. Netrukus toks sakinys buvo surastas, ir Maironis vėl tokiu pat sunkoku žingsniu išėjo iš salės.

Kitą dieną po pusryčių jau prasidėjo paskaitos. Auditorijų mažumas taip suglaudino alumnus su profesoriais, kad juos ne tik buvo galima iš arti stebėti, bet ir kiekvieną jų sušlamėjimą išgirsti. Priartėjo ir rektoriaus stalelis. Koks buvo džiaugsmas alumnams iš arti pažvelgti į rektoriaus veidą! Jie atidžiai apžiūrinėjo savo šefą, vis ką nors naujo surasdami jame.

— Žinot ką? Maironis dar neturi nė vieno žilo plauko, nors jau eina ar ne 52-uosius metus! — pareiškia vienas iš alumnų, kai pasibaigia paskaita.

— Jie taip pat vešlūs ir banguoti kaip ir anksčiau,— pritaria kitas.

Tikrai, kai Maironis Vašuokėnuose pradėjo eiti rektoriaus pareigas, jis dar žvaliai atrodė. Alumnai konstatavo, kad ir veide laikas neįrašė rektoriui nė vienos raukšlelės, tik veidas buvo pasidaręs apvalesnis ir mažiau išraiškingesnis kaip jaunatvėje. Jie tokias išvadas priėjo, apžiūrinėdami jaunojo Maironio nuotraukas, ir apgailestavo, kad veidas tarytum mažai atspindi vidinius rektoriaus išgyvenimus. Bet veide buvo aptikta naujenybių. Vienas auklėtinių pastebėjo, kad Maironio veidas nusėtas vos įžiūrimomis duobutėmis. Atradimą patikrino jo draugai ir tuo įsitiktino. Buvo padaryta išvada, kad Maironis kažin kada yra raupais sirgęs.

Neišvengė alumnų dėmesio ir Maironio akys. Jas pastebėti buvo sunkiau, nes rektorius ilgu ir atviru žvilgsniu retai kada pažvelgdavo į auditoriją. Įspūdis buvo toks, kad jos kaip ir veidas mažai išraiškingos. Jos vis būdavo ramios, ir niekas nebuvo pastebėjęs, kad jos žvilgčiotų bauginančiai ar veriančiai. Jos likdavo ramios net ir tada, kai virpėdavo rektoriaus baramas alumnas. O akių spalva taip ir liko neatspėta. Vieni teigė, kad jos tamsiai pilkos, kiti įtikinėjo, kad žalsvai rudos. Gal čia buvo kaltas žvilgesys pensnė — akinių, be kurių rektorius niekuomet nepasirodydavo klasėje.

Alumnai labai norėjo susitikti su rektorium ne auditorijoje, o kur nors kitur, ir pamatyti jį be viršininko ar profesoriaus kaukės. Deja, tokia problema alumnams buvo neišsprendžiama. Dvasinėse seminarijose buvo įsivyravęs pedagoginis principas, kad auklėjimas tik tada gali būti sėkmingas, kai auklėtojai kuo toliau laikosi nuo savo auklėtinių. Tokio principo veiksmingumu bene labiausiai tikėjo Maironis. Laisvalaikiu alumnai pabirdavo seminarijos kieme ir parko takeliuose. Išeidavo grynu oru paalsuoti ir kai kurie dėstytojai. Tiesa, jie laikydavosi nuošaliai nuo alumnų, bet retkarčiais tarp auklėtojų ir auklėtinių išnykdavo riba. Auklėtiniai troško kontaktų ir su Maironiu, bet jis laisvalaikiu niekuomet nepasirodydavo kieme ar parke. Jis tik tada išeidavo pasivaikščioti, kai nebelikdavo lauke nė vieno žmogaus. Vienas jis nuklysdavo į paežerę ar mišką. Kai kada pasivaikščiojimų metu šalia rektoriaus atsirasdavo K. Paltarokas ar J. Skvireckas, bet tokie atvejai būdavo gana reti. Visiems buvo aišku, kad rektorius labai vienišas, bet kokia tokio vienišumo priežastis? Vieni sprendė, kad rektorius asocialus ir todėl žmonių vengia. Kiti teigė, kad jis apkrautas darbais ir arčiau su

žmonėmis bendrauti jam nebelieka laiko. Dar kiti tarė, kad rektorius — poetas, ir vienišumo valandos jam padeda subrandinti ne vieną poezijos perlą, todėl jis pats ieško vienišumo, o kiti jo vienatvės stengiasi nedrumsti. Šią nuomonę dar labiau sustiprino gandai, kad Maironis visas pasinėrė į naujos poemos „Mūsų vargai" kūrimą. Alumnai aprimo ir net ėmė džiaugtis, kai pastebėdavo tolimuose Vašuokėnų takeliuose tik lazdos lydimą savo rektorių. Dar paaiškėjo ir kita paslaptis, kodėl rektoriaus languose iki vidurnakčio negęsta žiburys. Ne juokai, klaikiam karui prasidėjus ir vargų atsiradus, perplanuoti poemos siužetą, o iškilusius naujus vaizdus ar herojus įsprausti į skambius poemos posmus.

Laikas bėgo. Ruduo nuplėšė paskutiniuosius medžių lapus, ir Vašuokėnai labai papilkėjo. Kažin kur dingo šio kampelio romantika. Nebeviliojo į lauką ir pabjurę nuo lietaus takeliai. Alumnai laisvalaikiu tūnojo savo kambariuose, sukniubę ties dienraščiu „Viltis" ar kita gauta korespondencija. Karo eiga buvo visų dėmesio centre. Gniaužia širdį neatspėjama savo krašto ir viso pasaulio ateitis. Vienas alumnas gavo laišką, iš kurio sužinojo, kad jo brolis, dar taip neseniai mobilizuotas į kariuomenę, žuvo rusų—vokiečių fronte netoli Kybartų. O mobilizuotų artimųjų turėjo ir kiti alumnai. Laimei, vis labiau tirštėjančias liūdnas nuotaikas gerokai praskaidrino priartėjęs rektoriaus vardadienis.

Maironis savo vadinamuoju patronu laikė šv. Joną Kantietį, todėl jo vardines tekdavo minėti spalio mėn. 20 dieną. Kaune alumnai rektoriaus vardines pažymėdavo iškilmingomis pamaldomis seminarijos bažnyčioje, o po pietų įvykdavo rektoriaus pagerbimas menine programa didžiojoje seminarijos auloje. Vašuokėnuose nebuvo nei tinkamos nuotaikos, nei sąlygų iškilmingai švęsti savo viršininko šventę, ir vis dėlto vardinės buvo įdomios. Išvakarėse alumnai tyliai prisėlino prie rektoriaus durų ir jas apvainikavo vainiku, kurį virtuvės mergaitės buvo nupynusios iš uogienojų. Rytojaus dieną rytmečio pamaldas laikė pats solenizantas: jų metu alumnų choras pirmą kartą giedojo iš kažin kur gautą Jono Kantiečio himną. Per pusryčius buvo paskelbta, kad visa rektoriaus vardinių diena — nedarbo diena. Pranešimą alumnai palydėjo garsiomis katutėmis ir tuojau laiptais užkopė prie rektoriaus durų, kurios plačiai atsivėrė. Alumnus nustebino rektoriaus patalpų kuklumas. Kambarys turėjo gal 20 m^2. Jo sienos buvo baltai išdažytos, jokių pamarginimų nesimatė, tik kabojo keletas paveikslų, kurių meninė vertė buvo labai abejo-

tina. Kambario priekyje švietė vienas didelis langas, o šone — kitas. Ties pirmuoju langu stovėjo masyvus rašomasis stalas su knygų ir popierių lustais, o prie antrojo lango buvo prisiglaudęs fotelis su dviem išsiuvinėtom pagalvėlėm. Matyt, į šį fotelį rektorius mėgdavo atsisėsti ir poilsiaudamas jame pasisupti, o gal ir nusnūsti. Kitas su aukšta atkalte fotelis matėsi prie rašomojo stalo, ir dvi senos pliušinės kėdės riogsojo pasieniuose. Buvo ir dvi spintos — viena knygoms, o kita turbūt drabužiams. Kambario gale stovėjo baltai užtiesta lova su kabančiu ties ja ant sienos kilimu, o prie lovos buvo patiestas kažin kokio žvėries kailis.

Trumpą sveikinamąjį žodį pasakė alumnų dekanas, o choras pagiedojo „Gratulamur tibi". Maironis visą laiką stovėjo prie rašomojo stalo ir palinkęs klausėsi. Chorui nutilus, atsiliepė pats solenizantas:

— Mieli alumnai! Kiekvienais metais man tekdavo švęsti savo vardines Kaune, ramioje aplinkoje. Šįmet tą dieną atžymime tolimoje provincijoje ir dar Didžiajam karui liepsnojant. Mūsų tarpe trūksta daugelio auklėtinių ir keleto profesorių. Rytojus neaiškus. Visa tai nelinksmai nuteikia. Pagaliau kiekviena tokia šventė primena, kad dar vienu žingsniu arčiau pažengta į kapą...

Maironis ėmė jaudintis, ir jo kalba nutrūko. Situaciją išgelbėjo choras, garsiai užtraukęs „Ilgiausių metų". Pralinksmėjo ir rektorius. Sveikinimo ceremonija buvo baigta, ir visas alumnų būrys laiptais nudardėjo į apačią pradėtosios šventės tęsti.

Seminarijos virtuvė įtemptai dirbo. Reikėjo alumnams paruošti pagerintus pietus, o profesūrai ir numatomiems svečiams — tikras vaišes. Vaišėms buvo okupuota didžioji auditorija antrajame aukšte. Auklėtiniai pagal dekano komandą sunešė į auditoriją reikiamą kiekį stalų ir kėdžių. Atsirado savanorių, kurie padėjo šeimininkėms ir indus iš apačios į viršų sugabenti. Tuo tarpu pradėjo rinktis ir svečiai. Į seminarijos kiemą bričkute įriedėjo Troškūnų klebonas. Netrukus prisistatė Surdegio bei Subačiaus kunigai, o įkandin jų pasirodė kieme ir du Panevėžio atstovai. Paskutinysis į antrąjį aukštą užkopė Brazdžius su keletu vyrų.

Džiugiai praėjo pietūs alumnų refektoriuje. Linksmi garsai sklido į apačią ir iš antrojo aukšto. Ne vienas alumnų mielai būtų palypėjęs aukštyn ir arčiau tų garsų pasiklausyti, bet inspektorius buvo griežtai įsakęs iki rytdienos į antrąjį rūmų aukštą nė nežiūrėti. Įsakymas klusniai buvo vykdomas, vis dėlto po

vakarienės alumnai nebeištvėrė ir pasiuntė patį mikliausią savo draugą į viršų. Tik po 10 minučių pasiuntinys grįžo.

— Na, kaip? Kas ten, aukštai? — pasigirdo balsai.

— Žinot, vyrai? Preferansas! Pataikiau įdomiu momentu. Man atrodo, kad mūsų rektorius kažin kam pritupdė „vištų". Visi labai juokėsi. Ilgiau bijojau palei duris slankioti.

Alumnai informacija buvo patenkinti ir ramiai nuėjo ilsėtis. Kada pasibaigė vaišės ir svečiai išsiskirstė, gal tik virtuvė težinojo. Rytojaus dieną seminarija vėl atrodė kasdieniškai, ir visas jos gyvenimas toliau slinko įprasta vaga.

Po vardinių Maironio vienišumo mitas gerokai nublanko. Jis kone visai sužlugo, kai buvo pastebėta, kad protarpiais ir po vardinių į seminarijos kiemą įslenka bričkutės, paberdamos svečių. Tais atvejais pasidaro didesnis sąjūdis virtuvėje, o iš kurio nors antrojo aukšto kambario ima sklisti garsai, panašūs į tuos, kurie paprastai girdimi prie žaliojo stalelio. Budrios alumnų ausys nuklausydavo ten ir savo rektoriaus balsą ir nuoširdžiai džiaugdavosi. Pasidarė aišku, kad Maironis nėra nei taip vienišas, nei toks jau rūstus asketas, kokį jį buvo įsivaizdavę alumnai. Dar paaiškėjo, kad rektorius ypač mėgsta vintą. Argi veltui jam būtų skyręs net vieną savo eilėraštį?

Gruodžio mėnesį prasidėjo tikra žiema. Plačios Vašuokėnų lygumos apsidengė sniegu, o ežeras užšalo. Alumnams atsirado naujų pramogų. Popietiniais laisvalaikiais savanorių būriai išeidavo takų atkasinėti. Buvo įkinkyti į darbą kastuvai ir ant ežero. Bematant atsirado puiki čiuožykla, kurioje sužvangėjo pačiūžos ir pasigirdo skardūs jaunuolių balsai. Į paežerę kartais ateidavo ir inspektorius su prefektu, bet rektorius niekuomet čia nepasirodydavo. Jo nebesimatydavo lauke net ir tuo metu, kai seminarijos teritorija visai ištuštėdavo.

— Jei rektoriui šalta kieme ar paežerėje, galėtų bent po mūsų kambarius pasivaikščioti. Argi jam neįdomu, kaip mes gyvename? — kartą kažin kas pareiškė čiuožykloje.

— Susimildamas tik nešauk vilko iš miško. Rektoriaus reti apsilankymai visuomet pasibaigia ašaromis,— atšovė kitas.

Deja, vilkas jau buvo pašauktas, netrukus keisčiausiomis aplinkybėmis užėjo į bendrabutį rektorius ir dvylikai alumnų įvarė didžiausios baimės. Tarp dvylikos būsimų apaštalų kambaryje buvo ir vienas labai užsispyręs žemaitis. Jo lūpose nuolat smilkdavo cigaretė. Net kambaryje jis užsirūkydavo, nors taip elgtis buvo griežtai draudžiama. Draugų įspėjimai tik duodavo žemaičiui progos dar daugiau dūmų kambaryje paleisti. Buvo

susitarta žemaitį nubausti. Kartą vakarienės metu buvo suieškoti visi jo rūkalai ir pritvirtinti palubėje. Kai po vakarienės žemaitis grįžo ir savo lentynėlėje neberado rūkalų, jis nepaprastai įširdo. Jam nė į galvą neatėjo, kad jo lobis ties galva kybo. Žemaitis triukšmavo, o visi kiti tik kvatojo. Jaunuolis net ir tada neaprimo, kai skambutis paskelbė griežtąją tylą ir visi palinko prie knygų. Žemaitis netyčia kilstelėjo akis ir staiga pastebėjo palubėje išrikiuotą savo turtą. Greit jis prisitempė stalelį, užšoko ant jo ir ištiesė aukštyn rankas. Nepasiekia. Ant stalelio užtempė kėdę ir ant jos užsikorė. Kai žemaitis buvo jau visai arti tikslo, stalelis įtartinai sujudėjo, ir žemaitis vos suskubo į sieną įsikibti. Griežtoji tyla buvo sudrumsta, ir kambaryje ėmė griaudėti juokas. Staiga praviro kambario durys, ir į vidų įsirito Maironis. Jis buvo žiemiškai apsirengęs ir turbūt grįžo iš vakarinio pasivaikščiojimo. Alumnai taip ir sustingo savo pozose kaip vaidilos N. Gogolio „Revizoriaus" paskutinėje scenoje.

— O čia kas? — pasigirdo rūstokas rektoriaus balsas.— Ar nežinote, kad dabar griežtos tylos laikas? Kuris iš jūsų čia kambario prepozitas?

Visi apmirė — pajuto, kad prasidėjo tardymas. Bet rektoriaus žvilgsnis nukrypo į palubę, ir jis ten pamatė į sieną prikaltą Prometėją. Rektoriaus veidas sušvelnėjo.

— Tai jūs čia elektrą tvarkot?

— E-e-elektrą, kunige rektoriau,— pralemeno prepozitas.

— Elektrą galima ir be triukšmo tvarkyti. Ramiai pabaikite su elektra ir sėskite pamokų ruošti.

Rektorius pasisuko ir dingo už durų. Tyliai prislinko prie žemaičio jo draugai ir lyg kokią šventybę su visu tabaku pagarbiai nukėlė žemyn. Žemaitis su cigaretėmis išskubėjo į prieangį rūkyti, o prepozitas pakuždomis tarė:

— Geriau jau — tegu rektorius mūsų nelanko.

Priartėjo žiemos atostogos. Paprastai Kalėdoms ir Naujiems metams alumnai būdavo paleidžiami į namus pailsėti, bet šiuo kartu buvo pranešta, kad laiko taupumo sumetimais žiemos atostogos anuliuojamos. Alumnai pradžioje raukėsi, bet, sužinoję, kad ir pedagogai niekur šventėms iš Vašuokėnų neišvyks, apsiramino. Dar labiau jų nuotaikos pagerėjo, kai patyrė, kad dėstytojai kartu su auklėtiniais valgys kūčių vakarienę. Valgyklos stalas buvo pailgintas dar vienu stalu, skirtu profesūrai, o virtuvėje užvirė darbas. Alumnų veidai švytėjo, kai po tradicinių kūčių ceremonijų, kurias atliko pats rektorius, visi įkibo į kūčių patiekalus. Alumnai prie stalo sėdėjo įprastose savo vietose, o

pridurtąjį stalą apsupo visas pedagogų kolektyvas: rektorius Maironis, inspektorius K. Paltarokas, prefektas V. Jurgutis, dėstytojai J. Skvireckas ir P. Januševičius. Tarp abiejų stalų nebuvo jokio tarpo, todėl kai kurie alumnai gerai galėjo matyti ir girdėti, kas vyko prie dėstytojų stalo, bet į alumnų stalą dėstytojai nekreipė jokio dėmesio.

Profesorius vaišinti ėmėsi Januševičius, nes jo žinioje buvo visa seminarijos mityba. Pirmiausiai jis rektoriui įvertė į lėkštę įspūdingą farširuotos žuvies gabalą, o vėliau ir kitus savo kolegas aprūpino maistu. Abiejuose staluose sutarškėjo lėkštės ir pasigirdo laisvi pašnekesiai. Alumnai užkandžiaudami gurkšnojo spanguolių sunką, o dėstytojams prokuratorius pilstė į taures vyną. Jaunimo būryje buvo pasklidęs gandas, kad prokuratorius kūčioms buvo užraugęs visą statinę giros, bet prieš kelias valandas statinė sprogo, ir visa gira išsiliejo. Šį įvykį, prokuratoriaus patvarkymu, turėjo žinoti tik virtuvė, bet nežinia kokiu būdu giros istorija pasiekė ir alumnus. Ragaudami spanguolių sunką, jie vis apgailestavo, kad gira iškrėtė tokią išdaigą.

Nors giros nebuvo, auklėtinių šnekos darėsi vis garsesnės, o jų lėkštės grote grojo. Pralinksmėjo ir profesūros stalas. Rektoriaus stačiai nebuvo galima pažinti. Rūstus rimtumas jo veide dingo. Jis savo kolegoms net papasakojo anekdotą, kuris sukėlė skanaus juoko. Su apetitu ragaudamas įvairius valgius, jis klastingai šyptelėjo ir nei iš šio, nei iš to paklausė, ar prokuratorius neturi giros. Januševičius lyg nenugirdo rektoriaus klausimo ir pradėjo pasakoti apie kadaise įvykusią Paryžiaus parodą, kurioje lietuvaičių audiniai ir mezginiai sužavėjo lankytojus ir plačiai išgarsino Lietuvą.

— Taip tai taip,— atsiliepė rektorius,— bet va būtų neblogai, kad čia prie žuvies būtų giros.

— O kad žinotumėte, kunige rektoriau, — tęsė toliau prokuratorius,— kokia gabi mūsų tauta muzikai! Apie Biržus, Svilių kaime, kai paprasti kaimiečiai užgroja skudučiais, tai gražesnės muzikos nerasi visame pasaulyje.

— Na jau čia, prokuratoriau, perdėjai, girdamas savo skudutininkus. Už Šiluvos ubagus tai tikrai nėra didesnių muzikantų. O kaip su gira? Ar jos neturi? Kad taip va giros...

Prokuratoriaus užsispyrimas buvo palaužtas. Jis lyg nusikaltėlis droviai atsistojo ir tarė:

— Jūsų magnificencija, kad žinotumėte, įvyko didelė nelaimė. Kūčioms buvo užraugta visa duoninės giros statinė, bet ji šįryt ėmė ir susprogo.

Rektoriui, matyt, to tik ir reikėjo. Jis taip ėmė juoktis, kad jo veidas visai suapvalėjo. Garsiai ėmė kvatoti ir profesoriai. Alumnams atrodė, kad „tragediją" su gira rektorius žinojo dar prieš vakarienę.

— Koks žmogiškas ir mielas tas mūsų poetas, kai jį pamatai be lukšto! — vėliau nutarė alumnai.

Kalėdų pamaldoms visa seminarija vyko į Troškūnus. Pamaldos turėjo prasidėti auštant, todėl Vašuokėnų piligrimai 5 val. rytą jau pajudėjo iš seminarijos kiemo. Ilgos rogių vilkstinės priekyje skriejo važys, kuriame sėdėjo rektorius ir Brazdžius. Vašuokėnų savininkas buvo parinkęs patį eikliausią savo žirgą, todėl penkiolika kitų varganų žirgelių greit atsiliko nuo pirmojo vežimo. Alumnai nesiskundė, kad jų kelionė ne tokia sparti: oras buvo švelnus, ir naktinė išvyka į Troškūnus niekam neprailgo.

Pamaldas laikė rektorius, o jam asistavo du alumnai. Retkarčiais teko rektoriui giedoti, ir jis savo rolę gana gerai atliko. Vingrias gregorinio giedojimo melodijas jis visai tiksliai įveikė, o jo nors ir nestiprus baritonas buvo gerai girdimas. Gal kai ką rektoriaus balsas net jaudino, nes jame buvo juntamas savotiškas švelnumas ir graudulys. Ne veltui alumnai sakydavo, kad rektoriaus lyrinis baritonas. Po pamaldų rektorius su dėstytojais nuėjo į kleboniją, kur jų laukė klebonas, o alumnai, kupini naujų įspūdžių, grįžo į namus pradėtosios šventės tęsti.

Naujieji 1915 metai neatnešė nieko naujo. Taip pat monotoniškos, o kartais ir varginančios buvo paskaitos. Su visomis senomis manieromis į paskaitas ateidavo ir išeidavo profesoriai. Su tokia pat rūstoka mina pasirodydavo alumnams ir rektorius. Net ir karo baruose viskas lyg sustingo. Mažai tetrūko, kad seminarijos monotonija būtų alumnus panardinus į melancholiją. Bet vargais negalais buvo persirista per sausio mėnesio šalčius ir pūgas, o vasario antroji pusė kyštelėjo jau ir keletą atodrėkių. Pagaliau atėjo Užgavėnės su kelių dienų atvanga.

Seminarijos vadovybė Užgavėnių dienai leido alumnams suruošti vadinamąjį Užgavėnių skersvėjį. Skersvėjo iniciatoriai visoje seminarijoje ėmė ieškoti talentų, artistų, deklamatorių, dainininkų, muzikų ir kitokių įžymybių. Jų susirado pakankamai, ir Užgavėnių vakare jau buvo galima pasirodyti su turtinga skersvėjo programa. Didžiojoje salėje buvo sumontuota kukli scena, o į „parterį" sugabentos visokios kėdės ir suolai. Po skambučio pirmoje eilėje atsisėdo rektorius su profesoriais, už jų alumnai, pagaliau virtuvės personalas. Pagrindinis programos numeris bu-

vo Vaižganto scenos vaizdelis „Nepadėjus nėr ko kasti", toliau ėjo choro ir solistų numeriai su deklamatorių pasirodymais. Maironis ir profesoriai visiems plojo ir buvo gerai nusiteikę. Programos pabaigai buvo paliktas monologas, sukurtas vieno alumno, švelniai lietęs seminarijos aktualijas. Iš pradžių ir pedagogai, ir auklėtiniai leipo juokais, bet pamažėle inspektoriaus ir prefekto veidai ėmė niauktis. Monologą baigus, iš profesūros tik vienas rektorius šypsojo ir delnais pliauškėjo.

— Buvo juoko, bus ir ašarėlių,— pašnibždėjo po monologo kažkas iš alumnų.

Jo pranašavimai įvyko. Po dviejų dienų inspektorius su prefektu ėmė alumnus tardyti ir išaiškino monologo autorių. Seminarijos vadovybei paaiškėjo, kad į monologą savo trigrašį buvo įkišęs ir vyriausias skersvėjo rengėjas. Abu buvo pakaltinti, kad monologu įžeidę almos vadovybę ir išjuokę almos regulą. Inspektorius su prefektu kelis kartus kamantinėjo abu tariamuosius nusižengėlius ir pagaliau jiems pareiškė, kad tokiems renegatams ne vieta seminarijoje. Jei šiam sprendimui pritars rektorius, byla galutinai bus baigta. Jaudinosi kaltinamieji, jaudinosi ir visi alumnai. Du gabiausi jų draugai netikėtai gali atsidurti už seminarijos durų. Praėjo dar dvi neramios laukimo dienos. Pagaliau prefektas suieškojo kaltinamuosius ir liepė jiems eiti pas rektorių. Virpančiomis širdimis abu kaltininkai užlipo į antrąjį aukštą ir pabeldė į rektoriaus duris. Kai jie įėjo į vidų, buvo truputį nustebinti: jų šefo veidas nepranašavo didelės audros.

— Kuris iš jūsų monologo autorius?— paklausė rektorius.

— Aš, kunige rektoriau,— žemu tonu tarė vienas.

— Ir tu padėjai monologą rašyti?

— Truputį, kunige rektoriau,— atsakė kitas.

— O kur tas, kuris pasakė monologą?— paklausė rektorius.

Tardomieji tylėjo. Po valandėlės rektorius tėviškai prabilo:

— Aš norėjau jums pranešti, kad jūsų byla likviduota. Jums grėsė ekspulsija (pašalinimas) iš almos. Grėsmė laimingai praėjo, bet gerai sau įsikalkite į galvą, kad net ir scenoje negalima autorių įžeidinėti. Geras artistas scenoje gali būti menkas dieviškos komedijos artistas, jei jis negerbia vyresniųjų ir nusistovėjusios tvarkos. Galite eiti, bet ateityje būkite išmintingesni,— pabaigė rektorius.

Išteisintieji su šypsena nulipo žemyn, kur juos garsiais plojimais pasitiko draugai.

Maironio geraširdiškumas, parodytas dviem į bėdą patekusiems auklėtiniams, žymiai pakėlė alumnų pagarbą ir meilę savo virši-

ninkui. Deja, netrukus įvyko kitas incidentas, kuris vėl truputį pritemdė Maironio aureolę. Trečiame seminarijos kurse buvo vienas alumnas, kurį visi vadindavo Cipruku. Neturėjo jis ypatingų gabumų mokslui, bet buvo kuklus ir visiems nuolankus. Gal net perdėtai nuolankus, nes kiekvienam pirmas užleisdavo kelią ir vis šypsodavo. Net ir tada šypsodavo, kai jį draugai imdavo erzinti ar pešioti. Nežinia kokiu būdu Ciprukas atkreipė į save Maironio dėmesį, ir šis kukliajam alumnui liepė užeiti į rektoratą.

— Blogai. Rektorius be reikalo nieko nekviečia arbatai,— susirūpino Cipruko draugai.

Jų būgštavimai tuoj pasitvirtino. Vos Ciprukas įėjo į rektoriaus kambarį, jam be jokių įžangų įsakmiai buvo pareikšta:

— Turi tuojau palikti seminariją. Greit susirink savo daiktus ir ryt po pietų užeik atsiimti visų dokumentų.

— Kodėl? Už ką, magnificencija? — vos pratarė išsigandęs alumnas.

— Už ką? Pačiam gerokai va čia netvarkoj,— ir rektorius savo smilium bakstelėjo sau į kaktą.

Ciprukas puolė rektoriui ranką bučiuoti ir aiškintis, bet šis ranką atitraukė ir nusisuko į šalį. Grįžo iš rektoriaus Ciprukas ir garsiai pravirko. Kambario draugai buvo labai susijaudinę dėl tokio keisto rektoriaus potvarkio. Pats alumnų dekanas ir dar du kiti pasišovė eiti pas rektorių Cipruko ginti. Delegatams nepavyko įtikinti savo šefą, kad Ciprukas yra visai normalus žmogus. Buvo laimėta tik tiek, kad rektorius leido Ciprukui dar du mėnesiu pabūti seminarijoje ir lankyti paskaitas. Visi aprimo. Pats Ciprukas taip pat apsiramino, tikėdamasis, kad rektorius per du mėnesius pames jį iš savo akiračio. Viltys nepasiteisino. Lygiai po dviejų mėnesių rektorius vėl pasikvietė Cipruką, paaiškino jam, kad du mėnesiai nė kiek proto nepridėjo, ir įsakė negaišuojant iš Vašuokėnų išvykti. Ciprukas tyliai susidėjo į lagaminą, ką jis turėjo, ir dar tyliau iš almos dingo.

— Beširdis rektorius! — niršo Cipruko draugai.— Net mūsų įtikinėjimai, kad pašalintasis tuojau bus paimtas į armiją, nė kiek rektoriaus nesujaudino. Žiauru!

O iš tikrųjų rektorius nebuvo jau toks beširdis. Jis raštinę įspėjo, kad Kiprijonas Stanevičius iki kitų mokslo metų pradžios nebūtų išbrauktas iš alumnų sąrašo, o į grąžinamus jam dokumentus įterpė ir neterminuotą alumno pasą. Be to, nebuvo net karo komisariatui pranešta, kad Ciprukas iš seminarijos atleistas, nors toks poelgis galėjo rektoriui dideliais nemalonumais baigtis. Vi-

sų šių aplinkybių alumnai nežinojo, ir todėl jie rektorių tokiu žiauriu palaikė.

Nejučia atėjo Velykos ir pavasaris, bet su šiltesniais vėjais vis neramesnės žinios ėmė eiti iš karo arenos. Vokietija ir Austro—Vengrija, gerai pasiruošusios žiemos metu, pradėjo atakuoti rusų kariuomenę. Rytų frontas, nutįsęs nuo Baltijos iki Juodosios jūros, ėmė braškėti ir slinkti į rytus. Priešas užėmė didelę Ukrainos ir Lenkijos dalį, o Lietuvoje jo divizijos pasiekė net Nemuną. Rusams visa viltis buvo Kauno tvirtovė, bet vokiečiai, atsigabenę naujausio tipo patrankų, iš 30 kilometrų ėmė tvirtovę apšaudyti. Ties Kaunu pasirodė milžiniški dirižabliai, iš padangių svaidydami bombas ir padegamąsias medžiagas. Panikai pasidavė ne tik civiliai miesto gyventojai, bet ir kariai — tvirtovės gynėjai. Po nedidelių susirėmimų caro kariuomenė kapituliavo, ir Kauno tvirtovė su miestu atiteko vokiečiams.

Šį nelauktą įvykį jautriai išgyveno visi, kurie sekė karo eigą. Buvo aišku, kad Kauno tvirtovei žlugus, vokiečiams nebebus didesnių kliūčių sparčiai pirmyn žygiuoti ir net okupuoti visą Lietuvą. Vašuokėnai jaudinosi. Maironis pasidarė melancholiškesnis, o profesorių veiduose buvo pastebimas nerimas ir baimė. Alumnams maža buvo laiko gilintis į karo strategiją, nes mokslo metai sutrumpinti ir egzaminams pasiruošti ne kažkiek dienų belikę. Užsiėmę studijomis, jie net nepastebėjo, kad seminarijos parkas jau žaliuoja, o lankos pasipuošė žiedų kilimais. Tik kai karo pabėgėlių vežimai jau ir pro Vašuokėnus ėmė slinkti į rytus, alumnai rimtai sunerimo. Po paskutiniųjų egzaminų jie apsupo prefektą ir stačiai paklausė, ar trauktis į Rusijos gilumą, kai frontas priartės prie Vašuokėnų. Prefektas nieko konkretaus nepatarė. Negavo jokių patarimų alumnai ir iš inspektoriaus, tačiau jiems jau buvo žinoma, kad visi profesoriai tuojau kraustysis į Zarasus, o jei prireiks, važiuos iki pat Uralo. Urmu skuba alumnai pas rektorių patarimų išklausyti. Jo žodis buvo paskutinis ir lemiamas.

— Kaip? Jūs norite bėgti? — susijaudino rektorius.— Kokie jūs tėvynės sūnūs, jei pačiu tragiškiausiu momentu norite ją palikti? Aš niekur iš Lietuvos nebėgsiu. Jei buvo gera, kai ją maži vargai slėgė, bus gera, kai su ja teks ir didelių vargų pakelti.

— Ir mes niekur nebėgsim, magnificencija, — choru atsiliepė alumnai.

Rektorius ėmė su alumnais atsisveikinti, kiekvieną apglobdamas ir pabučiuodamas. Tokio gero ir jautraus rektoriaus alumnai

dar niekuomet nebuvo matę. Jie jaudinosi, o kai kas net apsiašarojo. Lyg padrėko ir Maironio akys.

— Kai važiuosite į namus, nieko nepalikite Vašuokėnuose,— įspėjo rektorius.— Atrodo, kad į Vašuokėnus jau niekuomet mes nebegrįšime.

Už poros dienų iš buvusios almos kiemo išvažiavo paskutinieji alumnų vežimai. Dvaro rūmai ir kiemas apkurto. Greit ir Maironis paliks Vašuokėnus ir skubės į Panevėžį ar Krekenavą artėjančio fronto praleisti. Vėliau savo sutremptai ir sudegintai žemei kurs giesmes, rašys balades ir kaups vis naujus vargus į savo naująją poemą. Ne, jis niekur nebėgs. Tautos šauklys ir pranašas niekur negali bėgti iš savo žemės.

Kaunas *Vincas Stonis-Kazys Žitkus*

* * *

S. Čiurlionienė papasakojo tokį epizodą iš to laiko, kai Kauno seminarija buvo Vašuokėnuose. Maironis buvęs didelis pedantas ir reikalavęs iš klierikų punktualumo ir akuratnumo. Jis pats tuo atveju buvęs visiems griežtu pavyzdžiu. Kartą pavasarį vienas klierikas, turėjęs nepaprastą gabumą pamėgdžioti įvairių paukščių čiulbėjimą, susiginčijęs su kitu klieriku, kad padarysiąs taip, jog Maironis neateisiąs į vakarines pamaldas. Tasai klierikas įlindęs į tankius krūmus prie tako, kuriuo Maironis mėgdavęs vaikščioti, ir pradėjęs čiulbėti kaip lakštingala. Maironis, išgirdęs lakštingalos balsą, atidžiai klausęs paukščio dainos. Klierikas čiulbėjęs, kol visai sutemo. Kai pamaldos pasibaigė, klierikas nustojęs čiulbėti, ir tik tuomet Maironis grįžęs į seminarijos patalpas. Taip lakštingalos daina tiek sužavėjusi Maironį, kad jis net užmiršęs vakarines pamaldas.

Maironis buvęs labai griežtas. Ta pati Čiurlionienė papasakojo girdėjusi, kad mirus vieno klieriko tėvui jis paprašęs Maironį leisti nuvykti jam į laidotuves. Maironis tačiau neleidęs. Vėliau jis aiškinęs ir profesorių tarpe, esą padaręs tai tuo tikslu, kad grūdintų klierikų valią ir jausmus.

Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė
Užrašė *Z. Toliušis*

* * *

1915 m. vasarą Maironis, paleidęs klierikus atostogoms, pats išvyko į Panemunėlį, pas kunigą Budriką. Jo sesuo Marcelė liko Vašuokėnuose. Tuo tarpu vokiečiai, pralaužę rusų frontą ant Dubysos, užėmė Kauną ir pradėjo skubiai veržtis pirmyn.

Mačiulytės pasakojimu, seminarijos inspektorius kun. Paltarokas nutaręs bėgti nuo vokiečių Rusijon. Jisai galvojęs, kad ir Maironis pasitrauks iš Lietuvos. Tad jis sudėjęs savo daiktus ir įsakęs Marcelei sudėti ir Maironio reikalingiausius daiktus, manydamas, kad ir Maironis iš Panemunėlio trauksis Rusijon. Marcelė sudėjusi visus Maironio baltinius ir rūbus į didelę pintinę, kurią Paltarokas drauge su savo daiktais išsiuntęs Troškūnų stotin ir pats išvažiavęs. Kuriam laikui praslinkus paaiškėjo, kad Maironis liko Lietuvoje, o Paltarokas išvyko Rusijon, tačiau daiktai tiek jo, tiek ir Maironio kely dingę. Taip Maironis liko su vienais baltiniais ir rūbais, kuriuos turėjęs ant savęs.

Maironis išbuvo Panemunėly pas kun. Budriką pusę metų. Žiemos pradžioj jis atvyko į Panevėžį, iš kur persikėlė į Krekenavą.

Gyvendamas Krekenavoje, Maironis drauge su A. Petkaite, kan. Kazlausku ir seserim Marcele važinėjo kelis kartus į Upytę, kur iš Krekenavos buvo nukeltas pažįstamas kunigas Tvarjanavičius. Nuo Krekenavos ligi Upytės buvo apie 14 kilometrų. Upytę pasiekdavę arkliais. Tenai Maironis interesavosi padavimu apie Čičinską ir lankė tą liūną, apie kurį buvo pasakojama, kad toje vietoje nugrimzdęs Čičinsko dvaras ir „Užsiliko vien bala, kyšo vidury sala". Tą legendą Maironis vėliau atkūrė Čičinsko baladėje (pirmą kartą atskira knygelė išspausdinta Kaune 1919 m.).

Visą vokiečių okupacijos laikotarpį Maironis, būdamas benamis, praleido Lietuvos provincijoje. Jo namas Kaune buvo užimtas vokiečių ligoninės reikalams, o seminarijai nebuvo leidžiama grįžti Kaunan. Maironis važinėjo po Lietuvą, gyvendamas pas pažįstamus kunigus.

Marcelė Mačiulytė
Užrašė *Z. Toliušis*

* * *

Pusiaukely tarp Panevėžio ir Kėdainių, palei Nevėžį, prisiglaudęs miestelis Krekenava. Pats miestelis niekuo nepasižymi,

nebent tuo, kad Lietuvos istorijoj ir liaudies dainoj yra paminėtas — „<...> stovi karčema ružava".

Caro laikais, prieš Pirmąjį pasaulinį karą, Krekenavoje buvo dvi pradinės mokyklos — berniukų ir mergaičių. Berniukų mokykloje dirbo du mokytojai, o mergaičių — vienas. Be mokyklų, dar buvo blaivybės draugija ir kooperatyvas.

Miestelio centre turgavietė, o prie turgavietės daug vadinamųjų senkromių,— prekyba vyko ne tiktai pačiose krautuvėlėse, bet ir ant taburečių prie krautuvėlių. Kitoje turgavietės pusėje buvo pora smuklių, o gale — nemažas traktierius.

Du kartus per savaitę būdavo turgūs: antradienį arklių ir galvijų, o ketvirtadienį — įvairių žemės ūkio produktų ir amatininkų dirbinių. Į turgus prisirinkdavo nemažai žmonių: čia ateidavo ne tiktai tie, kas turėdavo parduoti ar pirkti, bet ir įvairių tinginių, kurie ieškojo progos „pasižmonėti".

Mėgstantiems „pasižmonėti" Krekenavoje per metus būdavo apie dešimtį atlaidų, pradedant sausio mėnesį Trijų karalių švente ir baigiant gruodžio mėnesį vadinamuoju Marijos nekaltu prasidėjimu. Iš visų atlaidų iškilmingiausiai buvo švenčiama Žolinės atlaidai (rugpjūčio 15 dieną). Per šiuos atlaidus suplaukdavo į Krekenavą ne tik gretimų, bet ir tolimesnių parapijų žmonės.

Per karą, 1915 metų vidurvasarį, iš Krekenavos miestelio centro paliko griuvėsių ir degėsių krūvos. Liko gaisro nepaliesti miestelio pakraščiai: daugelio ūkininkų trobesiai, mokykla, bažnyčia ir klebonija su visais ūkio trobesiais.

Tarp Nevėžio ir upelio, kuris įteka Nevėžin, yra aukštuma. Ant šios aukštumos šio šimtmečio pirmaisiais metais pastatyta nemaža mūrinė bažnyčia ir šalia jos iš tokių pat plytų — klebonija. Prieš bažnyčią, už vieškelio, į Nevėžio pusę, nemažas klebono sodas, o šiek tiek į šoną, į kapinių pusę, palei Nevėžį, tęsėsi klebono pieva. Už klebonijos ūkio trobesių derlingos žemės nemažas plotas, kurį valdė klebonas. Kiek šios žemės buvo, tiksliai neprisimenu. Bet žmonės kalbėjo, kad klebonas turėjo dirbamos žemės 30 dešimtinių. Turbūt tiek ir buvo, nes klebonas laikė keletą gerai įšertų bėrų arklių ir keliolika juodmargių karvių.

1915 metų pabaigoje ar 1916 metų pradžioje pas Krekenavos kleboną apsigyveno Maironis.

Tuojau žmonėms, ypač moterims, krito į akis iškilmingos išvaizdos kunigas. Joms iš išvaizdos atrodė, kad būti altarista — per jaunas, o vikaru — per senas. Be to, klebonijoj jau gyveno jaunas vikaras, kuris buvo vadinamas kunigėliu.

Ši paslaptis per Žolinės atlaidus paaiškėjo. Marijona Kiaunytė, mano tėvo pusseserė, gyvenanti Garšvių kaime, netoli Vadakčiukų, kuriuose keletą metų praleido Vaižgantas, atvykusi į atlaidus papasakojo, kad šis iškilmingos išvaizdos kunigas yra ne tik Kauno kunigų seminarijos rektorius, bet ir gražių dainų, kurios plačiai dainuojamos, autorius, kaip antai: „Užtrauksim naują giesmę, broliai", „Eina garsas nuo rubežiaus", „Miškas ūžia, verkia, gaudžia", „Kur lygūs laukai", „Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka".

Man jau buvo žinoma, kad knygą, kurioje yra šios dainos, turi Agota Kiaunytė. Ji savo jaunesnius brolius, mane ir Alfonsą, išmokė skaityti storą maldaknygę. Šis slebizavimo mokslas ne taip lengvai įkandamas. Juk ne juokai storą maldaknygę vieną kartą perskaityti slebizavimo būdu ir bent du kartus „stačiu raštu". Agotai pakako kantrybės šį sausą mokslą mums įkalti į galvas, nors ne vienas maldaknygės puslapis su paukščio plunksna kiaurai buvo prabadytas. Užtat po kelerių metų mokėjau skaityti Maironio eilėraščius, kurių gražūs žodžiai ir sąskambiai mane žavėte žavėjo.

Agota daraktoriavimo „mokslą" perėmė iš Marijonos, kai dar Agotos ir mano tėvai pusininkavo Užstronijos vienkiemy, prie Vadakčiukų.

Marijonai labiau patiko Vaižgantas negu Maironis, nes Vaižgantas jai atrodė ir daug gražesnis, ir daug judresnis bei gyvesnis, ir kartu daug paprastesnis. Man Vaižganto vardas tuo metu buvo nežinomas, nes aš nė vieno jo kūrinio nebuvau skaitęs. Bet šie Marijonos samprotavimai man smigte įsmigo galvon. Žinoma, aš palyginti negalėjau: Maironį matydavau beveik kiekvieną sekmadienį, o Vaižganto ne tik gyvo, bet ir nuotraukos nebuvau matęs.

Marijona savo pasakojimu apie Vaižgantą ir Maironį man atvėrė kažkokį pasaulį.

Su žymiausių XIX amžiaus rusų rašytojų trumpomis biografijomis ir kai kurių kūrinių trumpomis ištraukomis jau buvau susipažinęs Paberžės dviklasėje mokykloje per literatūrinius skaitinius.

Štai dabar man prieš akis gyvas lietuvių poetas. Koks nepaprastas dalykas matyti gyvą poetą, gražių dainų kūrėją! Štai todėl mano akys kiekviena proga nukrypdavo į Maironį.

Beveik kiekvieną šventadienį matydavau Maironį, einantį iš klebonijos į bažnyčią. Bažnyčioje, kaip ir kiti kunigai, jis laikydavo mišias, sėdėdavo klausykloje ir labai retai lipdavo į sakyk-

lą. Atrodė, kad sakyklos nemėgo. Beveik per trejus metus man, berods, tik du kartus teko jį matyti sakykloje. Pamokslą sakydavo negarsiai, rimtai, be jokių graudenimų ir grasinimų.

Nežinau, ar gėdydamasis savo menko išsilavinimo, ar iš pagarbos aš nedrįsau eiti prie Maironio klausyklos.

Rudenį ir pavasarį Maironį su kastuvu galėjai matyti šventoriuje ir už šventoriaus, prie klebonijos, sodinant dekoratyvinius medelius. Be šventoriaus, Maironis dar turėjo platesnę dirvą fiziniam darbui. Tuojau už šventoriaus, į upelio pusę, kai buvo statoma bažnyčia, visas kalnas išraustas duobėmis. Nežinau, ar iš ten imtas žvyras ar molis, bet tuo laiku tos duobės buvo priaugusios įvairių piktžolių.

Čia Maironiui neužteko vieno rudens ir pavasario. Bet vis dėlto palengva nuo Maironio rankų duobės mažėjo, atsirado nukasti, išpilti takai ir prie takų medeliai.

Teko pastebėti keletą kartų Maironį vaikščiojant su klebonijos panele Apolonija [1]. Kai pamačiau vasaros metu einant per mūsų (Mairiškių) kaimą, labai nustebau: juk aš nebuvau matęs kunigo, nutolusio nuo miestelio. Pasiskubinau pasislėpti už kamaros kampo. Bet kai Maironis su Apolonija praėjo pro mūsų kiemą, aš smalsiomis akimis juos lydėjau, kol vieškelis pasisuko per dvaro lauką.

Po trejų metų, kai gavau iš vikaro „Pavasario balsų" naują laidą pasiskaityti, žiūriu — greta kitų moterų paveiksliukų yra ir panelės Apolonijos paveiksliukas.

Žiemą susirgo mūsų galukaimio gyventojas, sklypininkas Juozas, kuris buvo pravardžiuojamas Miškiniu, nes jis ilgus metus gyveno miško pakraštyje.

Pasirgęs keletą dienų, žmogus jau ruošėsi atsiskirti su šiuo pasauliu. Naminiai vaistai nepadėjo, o kitokios medicininės pagalbos tuo laiku nebuvo. Dėdienė Adomienė, jo kaimynė, skubiai pasirūpino, kad kaimynas Juozas be išpažinties ir paskutinio patepimo nepaliktų šio vargo pasaulio.

Laukti kunigo pas sklypininką Juozą susirinko keliolika moterų ir keletas paauglių. Labai nustebau, kai už dėdės Adomo, persimetusio per petį raudoną juostą, ant antros rogių sėdynės pamačiau sėdint Maironį.

Po trijų parų šaltą, vėjuotą dieną Maironis sklypininką Juozą jau lydėjo į kapines. Su vienkinkiu važiu aš važiuoju paskui laidotuvininkus. Laidotuvininkai su Maironiu ir vargoninku suėjo į kapines, o aš, apsukęs juodį su rogėmis, sustojau prie kapinių vartų.

Kai jau pasigirdo giesmė „Dievo angelas apreiškė", netrukus Maironis su vargoninku kapinių takučiu artėjo prie vartų. Įsėdę į roges, kalbėjo apie šaltį. Vargoninkas, pakėlęs ranką, rodė naujas pirktines odines pirštines ir skundėsi, kad jos lengvai praleidžia vėją. Maironis, žvilgterėjęs į pirštines, tarė:

— Tai vokiškas erzacas.

Šio žodžio reikšmės nesupratau, bet man buvo aišku, kad pasakyta paniekinama prasme.

1918 metų viduržiemį, kai jau atrodė, kad karas eina į pabaigą, prie Krekenavos pradžios mokyklos ruošiami vakariniai kursai suaugusiems. Kursų dėstytoju buvo ir Maironis. Jis supažindino kursų lankytojus su Lietuvos praeitimi.

Maironis išvyko iš Krekenavos 1918 metų rudenį, bet su Krekenava ryšių nenutraukė, kol čia klebonavo kunigas Kazlauskas. Maironis beveik kiekvienais metais atostogų metu atvažiuodavo į Krekenavą ilgesniam ar trumpesniam laikui.

Nors Krekenava toli nuo didesnių miestų, geležinkelio stoties, bet gamtos grožiu nenuskriausta. Pietuose vingiuoja ramus Nevėžis, apaugęs krūmais. Abiejose jo pusėse pilna užtakių, jų pakraščiai priaugę vandens lelijų ir nendrių. Kairėje Nevėžio pusėje tęsiasi sausas, gražus pušynas su šimtmetėmis pušimis, o tarp pušyno ir Nevėžio auga stambūs, išsišakoję ąžuolai.

Baladė „Čičinskas", poema „Mūsų vargai" (pirmoji dalis) ir dauguma Maironio eilėraščių, kurie išleisti jo rinktinių raštų pirmame tome 1920 metais, mano manymu, yra parašyti Krekenavoje 1916—1918 metais.

Man atrodo, kad Maironis Krekenavoje turėjo puikias kūrybines sąlygas, nes čia jam galvos nekvaršino įvairūs kasdieniniai buitiniai reikalai.

1962.XI.2 *Bronius Kiaunė*

[1] A. Petkaitė.

* * *

Kai Maironis gyveno Krekenavoje, aš turėjau gal penkiolika—septyniolika metų. Mūs Mučiūnų kaimas prie Nevėžio didelis, daug jaunimo, merginų apie dvidešimt, bernelių bene šešiolika. Vaikų labai daug, gal koks šimtas. Kartą mums pranešė, jog sekmadienį po pietų atsilankys poetas kunigas Maironis. Visas kaimas ruošėsi priimti svečius: tvarkė kiemus, trobas, moterys valė pirkias. Jaunimas, mergaitės labiausiai susirūpino sa-

vo darželiais, juos tvarkė, broliai net naujas tvoreles užtvėrė. Mamos savo mažiausiems vaikams vis naujus ilgus iki žemei marškinukus siuvo. Šeštadienį nušlavė visą kaimo kelią, užkūrė kaimo pirtis. Sekmadienį po pamaldų parskubėję namo laukė svečių. Jie atsiyrė valtele trys: klebonas Kazlauskas, kamendorius, rodos, Tvarijonas ir poetas Maironis. Jaunimas pasitiko su gėlėmis. Maironis sveikindamasis neleido rankos bučiuoti. Vaikai dideliu būriu stovėjo toliau. Maironis priėjęs prie jų kiekvienam padavė ranką ir visiems saldainių padalijo. Ūkininkai svečius kvietėsi vaišėms. Maironis, eidamas kaimo gatve, sustodavo prie mergaičių darželių, vis juos pagirdavo. Mučiūnų gėlių darželiai visi dideli, labai gražūs. Tik mūsų darželyje buvo vienuolika kelmų pinavijų ir baltų lelijų. Kaime dvidešimt trys pirkios ir prie kiekvienos darželis. Kai jau kartą darželius pagyrė, tai vėliau juos dar labiau prižiūrėjo ir gražino.

Maironis, neilgai su svečiais sėdėjęs, išėjo į kiemą prie jaunimo. Aplinkui vaikų būrys. Juos Maironis pirmiausia ir mokė žaisti ir dainuoti. „Jurgeli, meistreli, mokyk vaikus savo". Visi vaikai turėjo eiti į ratelį ir žaisti, dainuoti. Kartu ir Maironis pažaidė. Tada su jaunimu nuėjo čia pat už kaimo prie Nevėžio į pušyną, į lankas, kaip vadinome ganyklas. Ten jaunimas sustojo būriu, o Maironis pasakė naują dainą „Ar skauda man širdį? Oi ne, oi ne". Mes jos nemokėjome. Jis mus išmokė žodžius, raštą jos įteikė, jis pats perdainavo, paskui rankomis taktą vedė ir liepė dainuoti. Tą padainavus visą, užvedė „Lietuva brangi", „Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka". Taip pat ir „Sveikos, mylimos mergaitės". Jis mus daug dainų mokė. Jis vis pasako žodžius, mes įsimenam, o paskui jau mokam ir dainuojam po punktą. Paskui naują pasako, ir taip išdainuojam visą dainą. Kai taip pirmą kartą mokė, kaip ir nedrąsu buvo, bet mokėmės vis drąsiau. Vakare atsisveikinant užprašėme, jog ir kitą sekmadienį atvažiuotų. Pasižadėjo atvažiuoti. Svečiai vėl išvažiavo — išplaukė laiveliu. Didžiuoju Nevėžio keltu — Viktorino Krikščiūno laivu, sutalpinančiu apie trisdešimt žmonių. Mučiūnų jaunimas juos lydėjo iki pat Slabados malūno.

Visą savaitę mokėmės Maironio dainas ir vėl laukėme jo. Taip pat sutvarkėme kiemus, darželius. Sekmadienio popiečiu vėl atsiyrė Maironis su kunigais. Jis tuojau nuėjo prie jaunimo ir vėl ėmė mokyti naują, kokios dar nebuvome girdėję:

Aš myliu tėvynę,
Šalį didžiavyrių,

Kur žyd išsiplėtus
Tarp žaliųjų girių.

Dainavome ir tas pačias, kur praeitą sekmadienį išmokė. Padainavus Maironis ėjo su jaunimu ratelių:

Žalia žolė, žalia žolė
Čia po mano kojų.
Aš, tą žolę mindydama,
Vis ieškau sau draugo.

Ir daugiau žaidimų, ratelių mokė, tik nebeatmenu. Pažaidę vėl uždainuojam, kai tik Maironis ką užveda, pamoko. Taip iki vakaro nuo mūsų kalno tik ir skamba dainos. Saulei leidžiantis ateina prie jaunimo ir klebonas Kazlauskas ir linksmai pradeda: „Maironis mokė savo dainų, o dabar paklausykite manosios", ir užveda:

Jūs berniukai apgavikai,
Jūs nebūsit mūs jaunikiai.
Jūs tik jojat in viensėdį,
Kur mergelės gražiai sėdi.

Jūs tik klausiat tėvužėlių,
Kiek jums duos šimtužėlių.
Davė šimtų, duos ir kitų
Ir žirgelį pakinkytų.

Įsisiautęs jaunimas šią dainuoja dar smagiau. Taip saulei leidžiantis smagia nuotaika svečius lydime iki upės. Kai jau Maironis su kitais laivelyje, tai laikydamas irklą užtraukia:

Ant marių krašto, Palangos miestely...

Ir šią Maironis jau buvo mokęs, dabar traukiam ir ją kartu su poetu. Jie trys iriasi laiveliu, o mes paskui juos didžiuoju Nevėžio keltu plaukiame iki malūno vis su daina. Ten atsisveikiname ir kviečiame vėl atsilankyti. Ir grįžtame taip pat su daina. Nuo vandens daina labai toli girdėti. O mes vis dainuojame ir dainuojame. Taip jau pamėgome jas, kad nepaleidome iki grabo lentos. Tikrai atsimenu, jog Maironis atsilankė ir mokė dainuoti tris sekmadienius. Jis mūsų kaimą labai mėgo, nes iš jo buvo daugiau bažnyčios choristų.

Kai jau labai įsidainavę, tai atsisveikinę su Maironiu grįždami keltu į Mučiūnus uždainavome ir šią senokai mokėtą dainą:

Ant pono lango žydi vazonai,
Ant mūsų lango zomkai, geležiai.
Pražuvę vargdieniai, pražuvę visados,
Dar neišeisi ant laisvės niekados.

Ant pono pirštų žiba jų žiedai,
Ant mūsų pirštų zomkai, geležiai.
Pražuvę vargdieniai, pražuvę visados,
Dar neišeisi ant laisvės niekados.

Taip skambėjo mūsų dainos vis toli, iki pat Krekenavos. Iki pusiaunakčio vis nenustoja dainos. Kai visas kaimas dainuoja, tai labai toli girdėtis. Kitam sekmadieniui vėl visi kaip galėdami rengiasi, dainuoja, kad tik gražiau sutartų. Kitą sekmadienį Maironis vėl pagiria: „Gražiai dainuojate. Pasimokysime naujų". Taip Maironis išmokė mus dainuoti, kad tapome garsiausi Krekenavos dainininkai. Ir kai jau Maironis nebeatvažiuodavo, tai jaunimas vis tiek rinkdavosi ant to paties kalno, kur jis mokė, ir vis gražiai sudainuodavo, jog girdėjosi už kelių kaimų. Jau pradėjo rinktis pasimokyti ir iš kitų apylinkės kaimų: Čiūrų, Šambalionių, Grinkų, Iciūnų, Užliaušių. Visi mokėsi iš mūsų. Ateidavo ir su armonikomis. Tos mūsų dainos sekmadieniais jau virsdavo kaip kokiomis dainų gegužinėmis, vakarėliais. Juos rengdavome ir ten prie Nevėžio, ir kiemuose.

Mūs kaimas prie dvaro lauko. Kai kurie ūkininkai nuomodavo iš dvaro po hektarą žemės linams. Kai reikėdavo linus rauti, tai merginos sutarė taip: viso kaimo merginos eis rauti vienõs linus, kad būtų smagiau dainuoti. Taip linus raunant, visą dieną skambėjo laukai dainomis. Vakare rovėjoms šeimininkai duodavo vakarienę, bet rovėjos tol neidavo iš lauko, kol neišdainuoja visų savo dainų. Pargrįždavo tik apie pusiaunaktį visu būriu vis dainuodamos. Vakarienė jų seniai laukia, o rovėjos nesiskubindamos traukia Maironio dainas, kad laukai plyšta.

Kitą dieną vėl viso kaimo rovėjos renkasi ir tik vieną dirvą rauja, kad iki vakaro būtinai nurautų, ir vis su dainomis. Taip visos viena kitai talkina, kad galėtų kartu gražiai padainuoti, nes taip dirbti daug smagiau, ir nepamatai, kaip linai nurauti.

Taip mes pamėgome dainas nuo to, kai Maironis mus jų pamokė. Ir dabar kai kurie Mučiūnų kaimo dainininkai, kaip Panevėžyje muzikas Belazaras, yra išgarsėję.

Mūsų kaimą Maironis mokė dainuoti tik vieną vasarą tris sekmadienius, dėlto mes patapome didžiausiais dainininkais.

Barbora Kiurienė
Užrašė *J. Dovydaitis*

Kiurienė B. Maironis mokė dainuoti // Aš išdainavau visas daineles.—[Kn.] 1 / Sudarė ir parengė D. Krištopaitė.— V., 1985.— P. 285—288.

* * *

Maironis mėgo dainas ir mielai jų seminarijos sodelyje vaikščiodamas pasiklausydavo, kai mes, „dainingieji" auklėtiniai (K. Žitkus, J. Latvėnas, aš...), per vakarinius laisvalaikius antrųjų seminarijos rūmų koridoriuje „plėšydavome gerkles". Mūsų „koncerto" pradžioje ir pabaigoje visada skambėdavo rektoriaus dainos. Maironis ragindavo ir bažnyčioje gerai, gražiai giedoti. Prisimenu jo pastabas mums, jauniems kunigams — neopresbiteriams, nuėjusiems po įšventinimo įprasto padėkos ir atsisveikinimo vizito: „Giedodami ištarkite gerai, aiškiai žodžius, nenutraukite galūnių, kaip kartais tenka girdėti giedančius kunigus..."

Kai aš jau buvau Kauno universitete (1922—1925 m.) ir studentiškai su šiokia tokia plunksna uždarbiavau šv. Kazimiero draugijoje, kartais nueidavau į prelato Aleksandro Dambrausko-Adomo Jakšto rengiamus Kauno kunigų aukštuomenės žurfiksus. Prie stiklo arbatos ar puodelio juodos kavos (kas ką pasirinkdavo) ir kuklaus užkandžio (buterbrodo ar sausainių) būdavo svarstomi ir aptariami įvairūs tikybiniai bažnytiniai, tautiniai valstybiniai, pedagoginiai visuomeniniai ir kitokie anų laikų gyvieji, aktualieji klausimai. Vienas kuris žurfiksų dalyvis skaitydavo gerai paruoštą referatą, kiti paskum dalyvaudavo gyvose, kartais karštose diskusijose. Neprisimenu, kad Maironis kada būtų kuo prasitaręs tose diskusijose; jis daugiausia klausydavosi, stebėdavo, kartais giliai apie kažin ką įsigalvodavo — turbūt netikėtai sužibusias įkvėpimo kibirkštis gaudydavo.

Kiek „niūresnio" įspūdžio padarė man Maironio šaltokas pasielgimas su manimi 1915 m. vasarą Panemunėlio klebonijoje. Atostogaudamas tėviškėje, aš gavau caro valdžios šaukiamąjį raštą į karo tarnystę su visais 1896 m. gimusiais berniokais. Nors jau artinosi vokiečiai, bet kas galėjo užtikrinti, kad rusai kuriam laikui dar neatstums vokiečių į vakarus. O tada būčiau patekęs į rusų kariuomenės teismą kaip dezertyras ar sąmoningai vengiąs

karo tarnystės. Pasitaręs su namiškiais ir kai kuriais klebonais, pasiryžau ieškoti prolongato (karo tarnystės atidėjimo), nes buvau jau bebaigiąs vieną kunigų seminarijos kursą.

Kauno kunigų seminarijos raštinė su inspektoriumi kunigu Paltaroku jau buvo Vidžiuose. Sužinojęs, kad seminarijos rektorius prelatas Mačiulis-Maironis tebėra Panemunėlyje, kur jis mėgdavo per vasarą atostogauti, aš sugalvojau pirma nuvažiuoti į Panemunėlį ir išgirsti Maironio nuomonę apie mano sumanymą.

Nuvykęs į Panemunėlio bažnytkaimį ir susiradęs kleboniją, aš užlipau į antrą jos aukštą ar tik salkutę, kur Maironis gyvendavo, ir pasibeldžiau į duris. „Ką pasakysi?"— šaltai paklausė mane Maironis, neprašydamas nė atsisėsti. Pagaliau ir jis pats buvo atsistojęs ir kiek paėjėjęs nuo savo rašomojo stalelio. Pabučiavęs Maironiui ranką, trumpai nušviečiau jam savo nemalonų reikalą, prašydamas patarti, kas daryti su tuo šaukimu į kariuomenę. „Aš čia negaliu nieko patarti ir juo labiau nieko padaryti. Važiuok į Vidžius ir kreipkis savo reikalu į seminarijos inspektorių, kunigą profesorių Paltaroką. O jeigu tave pašauks į karo tarnystę, ką gi — tarnausi kaip ir visi tavo amžiaus berniokai. . ."

Tokiais ar panašiais žodžiais Maironis trumpai, šaltai atsiliepė į mano susirūpinimą gauti prolongatą. Tokiam kaip aš minkštaširdžiui klierikėliui pasirodė nesuprantamas garbingo rektoriaus abejingumas ar net šaltumas savo auklėtinio gyvybės ar mirties klausimu. Atsisveikindamas vėl pabučiavau Maironiui ranką ir, eidamas pro duris, apsipyliau gailiomis ašaromis. Aš pasijutau toks vienišas man besiartinančio rimto pavojaus akivaizdoje.

Dėl ko Maironis tuomet pasirodė toks „beširdis", aš negalėjau suprasti ir išsiaiškinti. Nebent buvau sutrukdęs jam labai svarbų darbą ar netikėtai išblaškęs jį poetiškame dvasios pagavime, arba įkvėpime. Tas patirtas iš savo gerbiamo viršininko kartėlis ilgai graužė jauno levito širdį.

Visiškai kitaip mane pasitiko Vidžiuose seminarijos inspektorius kun. prof. K. Paltarokas. Jis maloniai kalbėjo su labai susirūpinusiu savo auklėtiniu, patarė nenusiminti dėl valdžios paskelbto 1896 m. gimusiųjų bernaičių šaukimo į karo tarnystę, parašė ir padavė man atitinkamą raštą liudijimą, kad tikrai esu kunigų seminarijos auklėtinis, ir liepė įteikti jį naujokų ėmimo komisijai, jeigu dar būtų reikalas, tai yra jeigu rusai tikrai dar atstumtų vokiečius į vakarus.

Iš Vidžių grįžau pakelta dvasia, nors artėjant prie tėviškės jau pradėjo griausti patrankos ir vis daugiau degančių trobų

juodų dūmų kilo virš miškų ir laukų. Ir vos vos besuspėjau į savo mieląją tėviškę bendrai su motina, broliu ir bobute laukti „gerųjų svečių" — dvidešimtojo šimtmečio žiauriųjų „kryžiokų".

Labai maloniu demokratu Maironis man pasirodė Panevėžyje per vienas mano vardines. Vyskupas Paltarokas tuo metu lankė vyskupijos parapijas. Ekscelencijos namuose, išlydėjęs jį vizitacijai, dar kelias dienas atostogavo Maironis. Tebebuvau jaunas kunigėlis, visiškas blaivininkas. Vis dėlto sugalvojau surengti savo vardinių pokylėlį. Į katalikų veikimo centro salę susirinko apsčiai mano pakviestos Panevėžio mišrios šviesuomenės. Įsidrąsinęs nubėgau į vyskupo namus ir nedrąsiai pakviečiau ir Maironį. Jis maloniai padėkojo už kvietimą ir netrukus pasirodė mano kiek galint ir išmanant papuoštoj „vaišių salėje".

Ant stalo pridėta įvairių užkandžių — tatai jau reikalas šeimininkių su mano motina priešakyje. O reikia ir kokių gėralų, apie kuriuos tuo metu neturėjau jokio supratimo. Mat „idealus abstinentas". Na, nuperku spirito ir vyšnių ar kitokių vaisių saldaus skystimo ir iš to viso pagaminu „aukščiausios rūšies" likerio prie juodos kavos, kurią virti buvau jau išmokęs Kaune. Ir mačiau, kad mano vardinių garbingasis svečias Maironis drauge su kitais varduvinės puotos dalyviais mielai išgėrė kelias (tiesa, labai mažos talpos) to mano „brangiojo" gėrimo taureles, nuoširdžiai linkėdamas man laimingo gyvenimo. Tai buvo tikrai gražus Maironio gestas priimant jauno, nepritvrusio ir dar nieko nenusituokiančio anų laikų aukštuomenės papročiuose savo buvusio auklėtinio juokingą, nors nuoširdų vaišinimą.

Taigi Maironis mokėjo būti ir maloniu demokratu, tik man neteko to jo žmogiško paprastumo daugiau patirti. Jo tariamasis šaltumas ir abejingumas, parodytas man aname susitikime ir mano stebėtas kunigų seminarijoje, greičiausiai tebuvo mano vaikiškai jautrios širdies kūrinys ir fantastiškai liguistas įsivaizdavimas. Tikiuos, Maironio kilnioji dvasia dėl tokio jo buvusio auklėtinio negudraus fantazavimo neaptems ir dar ilgai, jei ne amžinai plazdens ant jo taip mylėtos ir žavingomis dainomis gaivintos mūsų brangiosios Lietuvos Tėvynės.

Kunigas Jonas Bubas (g. 1901), 1967 m. kovo 17 d. kalbantis Pandėlyje apie Kauno kunigų seminariją, Maironį prisiminė šiais žodžiais:

„Maironis buvo labai jautrios širdies žmogus. Jis mums dėstė Lietuvos istoriją. Kai Maironis kalbėdavo apie Lietuvos didžiuosius vyrus (Kęstutį, Vytautą...) ar apie Lietuvos tragiškuosius

įvykius, jis imdavo jaudintis, pakeldavo galvą, ir per jo skruostus nuriedėdavo ašaros...

Lietuvių literatūros dalykuose Maironis būdavo reiklus. Vienais metais turėjome parašyti namų darbą apie Lazdynų Pelėdos „Klaidą". Daugelis klierikų rašė. Kai kurie iš draugų nusirašė, šį tą pridėdami, pakeisdami. O Jonas Matulis griežtai atsisakė to namų darbo: „Darykite, ką norite — nerašysiu, nesugebu..." Per egzaminus Maironis jam parašė „kuolą". Nors kunigas profesorius Morkelis visaip stengėsi išvesti Matuliui metinį pažymį trejukę, bet Maironis nenusileido, ir Jonas Matulis buvo paliktas antriems metams tame pačiame kurse".

Klaipėdos klebonas kun. Jonas Baikauskas 1969 m. liepos 8 d. papasakojo šitokį anekdotišką dalykėlį:

„Aš laikiau egzaminus pas Maironį. Atsakinėjau gerai, dalyką žinojau. Tik buvau įpratęs dažnai kartoti žodį „paskum". Maironis klausėsi klausėsi mano kalbos ir pagaliau kiek pakeltu balsu tarė: „Dabar, dabar kalbėk, o ne paskum, paskum..."

Nors Maironis teologiją išmanė gerai, bet savo paskaitas visada laikė iš „skriptų" (užrašų). Jis norėjo, kad ir kunigai studentai „skriptiškai" atsakinėtų jam...

Maironis mėgo Palangos pajūrį. Ir dažnai maudydavosi jūroje. Kad atrastų savo drabužius be akinių, jis nuo paliktų drabužių iki vandens lazda nubrėždavo liniją.

Kartą kunigai Petras Rauda ir Povilas Šidlauskas gražiai iš Maironio pajuokavo. Jie užtrynė kojomis Maironio smėlyje pravestą liniją ir pravedė naują prie svetimo žmogaus drabužių. „Kaip čia dabar įvyko?.. Čia ne mano drabužiai..." — kalba Maironis, sugrįžęs iš pajūrio, ir klausiamai dairosi aplink. Tada prieina prie jo tiedu kunigai: „Mes prelatą nuvesime prie tamstos drabužių..." „Tai jūs, šuleriai, iškrėtėte man šitą pokštą", — sako šypsodamasis Maironis. Maironis be akinių blogai matė, o su akiniais negi maudysies".

Augustinas Liepinis-Byras

Panemunis, 1967.III.1—1971.IX.26 Užrašė *G. Blynas*

* * *

Man esant Kauno kunigų seminarijoje nuo 1914 iki 1921 m. su pertrauka, Maironis buvo tos seminarijos rektorius. Jis dėstė moralinę teologiją, be to, rodos, vienerius metus — ir lenkų kal-

bą. Savo dalyko buvo didelis žinovas. Pamokas dėstė dalykiškai, niekur nenukrypdamas į šalį. Maironis buvo visuomet rimtas, iškalbumu nepasižymėjo. Pamokas atsakinėti dažniausiai šaukdavo tuos, kurie silpniau atsakinėdavo. Matyt, jo noras buvo, kad visi gerai mokytųsi.

Per tuos penkerius mano buvimo seminarijoje metus teko matyti tik 2 kartus jį besijuokiantį. Tai mums buvo didžiausias džiaugsmas, ir mes, visas kursas, juokėmės. Vieną juoką sukėlė vienas auklėtinis, atsakinėdamas pamoką. Pamoka buvo sunkoka: Kanto mokslo kritika. Teologijos ir kiti kai kurie dalykai buvo dėstomi lotynų kalba. Vargšas auklėtinis lotynų kalbą mokėjo silpnokai. Taigi atsakinėdamas pamoką, pritrūkęs lotyniškų žodžių, į sakinį įterpdavo vieną kitą žodį iš vokiečių arba lietuvių kalbos. Maironis, kiek pasiklausęs atsakinėjimo, rimtai jį paklausė: „Ką nori pasakyti? Aš nieko nesuprantu". Auklėtinis atsakė paprastai: „Aš noriu sumušti Kantą". Maironis pratarė: „Ach, nori Kantą sumušti?! Na, mušk, mušk",— ir nuleidęs galvą pradėjo juoktis. Mūsų visas kursas užsikrėtė juoku. Vargšui auklėtiniui Kantą sumušti nepavyko. Maironis jam pasakė: „Ką gi, skystos blauzdos,— nieko negali padaryti. Sėsk!" Antras jo juokas kilo dėl mums nežinomų priežasčių. Reikia manyti, kad jis juokėsi, prisiminęs iš praeities kokį nors juoką.

1918 metais kūrėsi Lietuvos Respublika. Visose srityse visko trūko, ir kadrų. Į seminariją iš miesto ateidavo kai kurie tarnautojai ir agituodavo klierikus, kad jie paliktų seminariją ir eitų užimti valdiškų tarnybų. Dalis auklėtinių paklausė jų ir paliko seminariją. Maironis tam nepriekaištavo ir jų nevaržė.

Tuo laiku seminarijos vadovybė išleido naują potvarkį, kad auklėtiniai, baigusieji filosofinius kursus, turi laikyti egzaminus. Antro kurso auklėtiniai, turėdami omenyje, jog labai sumažėjo seminarijos auklėtinių skaičius, norėjo seminarijos vadovybę paveikti, kad atleistų juos nuo egzaminų. Antrojo kurso auklėtiniai, nuėję pas Maironį, ultimatyviai pareiškė, kad jei bus jiems egzaminai, tai jų visas kursas išstos iš seminarijos. Maironis nenusileido jiems ir pasakė: „Jei nenorite būti seminarijoje, aš jūsų sulaikyti negaliu. Čia jūsų sąžinės dalykas". Auklėtiniai, supratę griežtą Maironio nusistatymą, atsiprašė jį ir pasiliko seminarijoje.

Kiekvienais metais seminarijoje auklėtiniai eidavo pasveikinti Maironį jo vardinių proga. Jas švęsdavo spalio 20 dieną. Vieną kartą seminarijos dekanas, sveikindamas jį ta proga, tarp kitų linkėjimų, palinkėjo jam sulaukti mitros. Maironis, atsakydamas į jo kalbą ir linkėjimus, pasakė: „Aš mitros nesulauksiu. Mano

karjera jau baigta. Tai padarė lenkai, kurie mane apskundė Romai".

Jei į jį kas kreipdavosi kokiu reikalu, tai atsakymą duodavo tik apgalvotai. Mes, būdami paskutiniame — šeštame kurse, kreipėmės į jį su prašymu, kad mus išleistų dalyvauti Vasario 16-osios — Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo iškilmėse. Tą prašymą argumentavome tuo, kad mes išvyksime į provinciją ir panašių iškilmių nebeturėsime progos pamatyti. Maironis atsakė: „Kad mane staigiai užpuolėte..., kad aš turiu pagalvoti". Teigiamą atsakymą gavome tik rytojaus dieną.

Maironis buvo tiesos mylėtojas ir turėjo drąsos pasakyti tiesą net savo vyskupui, ką galima matyti iš jo, kaip oficiolo, laiško vyskupui. Tas raštas yra Telšių vyskupijos kurijos archyve.

1921 m. buvau įšventintas kunigu. Maironis mane pasikvietė ir pranešė, kad aš būsiu paskirtas į Kaltinėnus. Tai jau esą suderinta su vyskupu. Toliau jis papasakojo, dėl ko taip įvyko. Jis sakė, kad kun. Gudzinskas, Kaltinėnų klebonas, esąs geras, sugyvenamas žmogus. Ten jis praleidęs keletą atostogų ir pastebėjęs, kad su vikarais, dėl jų kai kurių silpnybių ir keistų būdų, nebuvę galima sugyventi. Jis pranešęs klebonui, kad iš šių metų laidos ten numatęs mane. Toliau man sakė, kad klebonas — jau senokas, o ten reikalinga naują kleboniją pastatyti ir aš turėsiąs jam padėti tame darbe. Gavęs paskyrimą, nuvykau į Kaltinėnus. Tikrai radau seną kleboną ir aptriušusią kleboniją.

Antraisiais metais man esant Kaltinėnuose, atvyko Maironis atostogauti. Čia teko jį arčiau pažinti. Jis buvo gana rimtas, mažai kalbus, darbštus. Maironis, nors buvo atostogose, laikėsi dienotvarkės. Keldavosi apie 7 val. Pasimeldęs, papusryčiavęs užsidarydavo savo kambaryje kokiom 2 valandom. Iš savo klebono sužinojau, kad jis ten kažką rašydavo. Apie 11 val. išeidavo iš savo kambario, ieškodavo manęs, klausdamas, kur esąs kun. Juozapas. Jei būdavau namuose, turėjau jam prisistatyti. Mane pamatęs, sakydavo, kad eisim pasidarbuoti. Darbą tuojau surasdome... Tarp klebonijos ir bažnyčios iš malūno tekėjo mažas upelis, o per jį į bažnyčią iš kelių lentų buvo padarytas tiltelis. Maironis padarė projektą, kad tą upelį reikia pagilinti, praplatinti ir pailginti. Darbo buvo nemažai. Visų pirma reikėjo upelį užtvenkti. Užtvenkus upelį, prasidėjo kasimo darbai. Prie jų savo darbu Maironis gerokai prisidėjo. Mums besidarbuojant, į talką atėjo bažnyčios tarnautojai ir kai kurie kaimynai. Žodžiu sakant, darbai ėjo pirmyn. Po kiek laiko darbai buvo baigti. Į šitą prūdelį buvo įleista žuvelių. Maironis turėjo didelį malo-

numą jas maitinti ir į jas žiūrėti. Pasidarbavę eidavome pietauti. Po pietų Maironis mėgdavo pailsėti. Jam pailsėjus, eidavome pasivaikščioti, pasimaudyti Akmenos upėje.

Klebonas buvo didelis pasakorius. Jis mus dažnai užimdavo savo įvairiais pasakojimais, ir mes klausydavome. Vieną kartą klebonas pradėjo kažką pasakoti. Tik išgirdau Maironio pakeltą balsą: „Čia jau meluoji!" Klebonas teisinosi: „Prelate, nemeluoju, čia — tikra tiesa". Einame toliau. Klebonas tęsia savo pasakojimą. Vėl išgirdau Maironio pastabą: „Čia vėl pamelavai". Ta proga jis padarė klebonui rimtą pastabą maždaug šiais žodžiais: „Juk esi senas žmogus. Daug atsimeni iš praeities, galima pasisemti kai kurių žinių. Viename dalyke pameluoji,— kitame nebegalima tikėti".

Maironis mėgdavo pavažiuoti į svečius. Jis turėjo savo artimųjų, su kuriais palaikydavo ryšius, susirašinėdavo. Tarp tų artimesniųjų, kiek teko pastebėti, buvo profesorius Čėsnys, kan. Jančiauskas — Tytuvėnų klebonas, kun. Kazlauskas ir kun. Gudzinskas, Kaltinėnų klebonas. Artimųjų tarpe jausdavos gerai. Mėgdavo klausytis, kai jaunimas deklamuodavo jo eilėraščius ar dainuodavo jo dainas. Jis mėgdavo linksmus žmones, humoristus, pasakorius, tik ne melagius. Tokiais atvejais būdavo geros nuotaikos, linksmas ir nuoširdžiai pasijuokdavo.

Galiu priminti vieną epizodą iš Kaltinėnų laikų, kuris sukėlė nemažą juoką Maironiui ir mums. Buvo taip. Mes vieną pavasarį sėdėjome ant suoliuko prie klebonijos. Kitoje klebonijos pusėje buvo špitolė. Iš špitolės viena moterėlė nešė, matyt, savo paršeliui ėdalą. Klebonas turėjo ožiuką. Pamatęs moterėlę, ožiukas pribėgo prie jos ir ragais smogė jai į užpakalį. Moterėlė pavirto ir išpylė savo nešinį. Kai moterėlė norėjo keltis, kartojosi tas pats. Moterėlei gulint ant žemės, ožiukas stovi ir laukia, kada ji kelsis. Iš to vaizdo mes juokėmės iki ašarų. Maironis nusišluostė juoko ašaras ir pasakė: „Juoko riba baigiasi, reikia ją gelbėti". Žinoma, ji buvo išgelbėta.

Maironis, be meno būrelių, prie jokių politinių partijų neprisidėjo.

Į savo išorę jis nekreipdavo dėmesio. Iki Visų Šventų švenčių išvaikštinėdavo vasarine skrybėle ir plonu padėvėtu paltu.

Tai tiek iš prisiminimų apie Maironio gyvenimą.

Telšiai, 1972.IX.22 *Juozapas Pletkus*

* * *

Mano santykiai su Maironiu nebuvo santykiai tarp dviejų draugų ar artimų bendradarbių, bet santykiai tarp kuklaus valdinio ir garbingo viršininko. Taigi buvo daugiau oficialaus pobūdžio.

Į Kauno kunigų seminariją įstojau 1922 m. rudenį. Nuo to laiko Maironis iškilo ir pasiliko mano atmintyje ne kaip griežtas administratorius, bet kaip mylintis Tėvas, kuris savo auklėtinius stengėsi formuoti ne tiek disciplinos priemonėmis, kiek savo nuoširdžiu žodžiu, savo vidine šiluma, savo kilniu pavyzdžiu. Užtat buvo visų gerbiamas ir mylimas.

Maironis buvo teologas. Jis dėstė moralinę teologiją. Dėstė savo dalyką aiškiai, logiškai, gyvai, įdomiai, pailiustruodamas savo teiginius pavyzdžiais iš konkretaus gyvenimo. Bet sykiu dėstė ir reikliai, atseit mokėdamas išreikalauti iš savo klausytojų, kad jie gerai įsisavintų dėstomą dalyką. Reikia pasakyti, kad tai buvo ne tiek sausas reikalavimas ar brukimas, kiek kilnios asmenybės stiprus morališkas poveikis, kad klausytojai patys suprastų dalyko svarbą ir patys norėtų laikytis jo savo praktiškame gyvenime. Turiu pripažinti, kad dauguma klausytojų paklusdavo šiam poveikiui: gerbdami ir mylėdami savo rektorių, jie sykiu pamildavo ir jo dėstomą dalyką.

Maironis buvo aukštos inteligencijos, plačios erudicijos žmogus. Jis gerai nusimanė ne vien tik teologijoj, bet ir gimininguose moksluose, o ypač meno srityje. Tačiau savo talentais jis nemėgo afišuotis; nemėgo, kai jam kas pataikaudamas kodilavo. Dažniausiai būdavo tylus, susikaupęs, susimąstęs. Pasitaikydavo, kad net savo draugų tarpe pasilikdavo netaręs nė žodžio. Bet šiaip gyvenime mėgdavo pajuokauti ir pašposauti.

Maironis buvo karštas patriotas. Jis labai mylėjo Lietuvą. Jis jai kūrė, jai dedikavo savo gražiausius kūrinius, ją apsnūdusią jis žadino naujam, šviesesniam gyvenimui. Tėvynės meilę jis karštai skiepino savo auklėtiniams ir šiaip tėvynainiams. Tačiau politikos nemėgo. Vengė aštrių politinių ginčų. Jo nuomone, įvairios socialinės grupės turi sugyventi taikoje ir, laikydamosi teisingumo principų, turi viena kitai talkininkauti.

Maironis buvo aukštos doros, didelio takto žmogus. Jis pats nieko neužgaudavo, bet ir rūpinosi, kad jo aplinkoj būtų taika ir ramybė.

Prisimenu vieną atsitikimą. Per vieną iškilmingą pobūvį greta sėdintys A. Smetona ir prof. Būčys įsileido į aštrų ideologinį

ginčą. Tuo tarpu kai kiti pobūvio dalyviai ramiai sau stebėjo, kuo tas ginčas gali pasibaigti, Maironis atsistojo, paėmė taurę šampano ir, vaišindamas bei dalindamas komplimentus vienai ir kitai besiginčijusiai pusei, greitai ginčą likvidavo. Visi buvo patenkinti.

Maironis buvo jautrios širdies žmogus. Gyvai atjausdavo svetimą vargą ir skausmą. Neatsisakydavo reikale padėti.

Mano laikais Maironį gaubdavo vis didesnis ir didesnis melancholijos šydas. Suprantama. Maironis kūrė idealią Lietuvą. Jo sukurti veikėjai darbavosi iš pasiaukojimo. Tuo tarpu nepriklausoma Lietuva to nerodė.

Tai tiek aš tegalėjau prisiminti apie Maironį.

Stanislovas Gruodis

* * *

Neprisimenu, kokiomis aplinkybėmis gimnazijoje po ranka pakliuvo „Pavasario balsai". Tai pirmas, lyg ir neakivaizdinis susipažinimas su Maironiu. Nežinojau poeto biografijos. Iš nuotraukos, buvusios leidinyje, sužinojau, kad jis yra kunigas.

„Pavasario balsai" nukėlė mane į didvyrių laikus, taip pat nemažai prisidėjo prie mano „pašaukimo" atradimo. Maironis mane, jaunuolį, daugiau žavėjo kaip poetas, o ne kaip kunigas, tačiau patiko kunigo ir poeto derinys. Aš tuo metu nesugebėjau įžvelgti poeto, kaip žmogaus ir kunigo, dvasinės disharmonijos. Turbūt todėl, man esant kunigų seminarijoje, 1926 metais, kai buvo renkami vyskupai ir į jų tarpą nepateko Maironis, mane, o gal ir kitus klierikus, nemaloniai nuteikė tas faktas. Klierikai, bent jau jaunesni, nežinojo priežasties, todėl pašnabždom sprendė klausimą, kodėl taip gerbiamas ne tik klierikų, bet ir tautos dainius buvo pažemintas. Aš tik žymiai vėliau sužinojau, kad dėl Maironio poezijos ir tautinės veiklos Vatikanas neatšaukiamai šachavo Maironio kilimą dvasininko karjeros laiptais. Mes tuomet pastebėjome Maironiui padarytą moralinę skriaudą.

Reikia manyti, kad Romos kurijos nusistatymas buvo Maironiui žinomas, tačiau kažkokia neaiški viltis Maironyje vis tik ruseno. Ne tiek vyskupo mitra jį viliojo, kiek moralinis vyresnybės įvertinimas. Savo draugams jis buvo išsireiškęs, kad jis būtų nelaimingiausias iš visų vyskupų, jeigu jam būtų užkrauta vyskupo našta, nors jo tikrąją dvasinę būseną išreiškė po metų parašytas eilėraštis „Skausmo skundas", kurio viršuje paties Mai-

ronio parašyta pastaba: „Spausdinti tik po mano mirties". Turbūt nebūtina jį čia cituoti.

Matosi, kad poetas kunigas ilgai svarstė, kaip pasiskųsti visagaliui, kad dar daugiau nepakenkus sau.

Nežinia, ar Maironiui nublanko iliuzija, kad jį ir jo dainas pamilo „ir rūmai, ir sodžiaus sermėga". Juk su šmeižtais už galingų angų bėgo ne „sodžiaus sermėga", o „rūmai". Vargu ar „rūmai" kada nors žavėjosi jo dainomis. Tai greičiau paties Maironio noras apgaubti tautine skraiste ir „rūmus", ir „sodžiaus sermėgą" — dvi nesutaikomas klases.

Kai dėl Romos kurijos, tai ji niekada nebuvo objektyvi Lietuvos atžvilgiu, net ir po jos krikšto. Varšuvoje gyvendami ir lenkų informatorių veikiami, popiežiaus nuncijai visada, kai klausimai liesdavo Lietuvos ir Lenkijos reikalus, stodavo lenkų pusėje.

Kiekvienas separatinis lietuvių žygis, anot istoriko Z. Ivinskio, buvo traktuojamas kaip bendro katalikų fronto ardymas.

Maironis lenkų buvo laikomas „litvomanu" ir žemiškos meilės gerbėju, kas katalikų dvasininkui draudžiama, nors Maironio meilė moteriai buvo tolygi tėvynės meilei — abstrakti. Romos kurijai, esančiai lenkų įtakoje, ir viena, ir kita nepatiko.

Maironis, kaip domėjęsis Lietuvos istorija, šitai turėjo žinoti, o būdamas aukšto rango dvasininkas ir teologinis pedagogas, turėjo žinoti ir teologinį kredo, V. Mykolaičio-Putino suformuluotą taip: „Tylėk, dangstykis ir paslėpk svajones savo ir jausmus".

Be abejo, Maironis visa tai žinojo. Tačiau jis buvo dainius ne slapukas. Jam Tautos meilė buvo brangesnė už gyvenimą. Ir labai mylėdamas gyvenimą, save aukojo ant Tėvynės aukuro.

Pirmą kartą Maironį pamačiau, nuvykęs į kunigų seminariją 1922 metais stojamųjų egzaminų laikyti. Tada jis buvo apie 60 metų amžiaus. Man, jaunuoliui, tada atrodė, kad jis labai senas. Mat nuotraukoje buvau matęs jauną ir gražų, tikėjausi ir dabar tokį pat pamatyti. Jis egzaminavo mus iš „šventosios istorijos", buvo rimtas ir atrodė rūstus. Dėl to aš jaudinausi ir, matyt, nepakankamai atsakinėjau. Maironis padarė pastabą, patarė šventąją istoriją pakartoti, bet į seminariją mane priėmė.

Toks Maironio elgesys mane maloniai nustebino. Daugiau pažindamas jį, supratau, kad jis teologas ne rigoristas.

Pagal paskyrimą tarnaudamas jam mišioms, pastebėjau, kad jis, tinkamai atlikdamas privalomus veiksmus, nerodo davatkiškų manierų. Bendrai Maironis buvo tradicionalistas. Tai rodo ir klie-

rikų auklėjimas pagal viduramžišką regulą. Tačiau, Maironiui būnant rektorium, kunigų seminarija sulietuvėjo.

Senieji kunigai sakydavo, kad jų laikais seminarijoje lietuvių kalba buvo niekinama. Tuo tarpu mano buvimo seminarijoj laikotarpiu lenkų kalbos lyg ir nebūta: visi dalykai, net ir teologijos fakultete, buvo dėstomi lietuvių kalba. Tiesa, Maironis, kuris dėstė moralinę teologiją lietuvių kalba, pabandė klierikus klausinėti lotynų kalba, bet niekas iš to neišėjo, nes klierikai nesugebėjo atsakinėti.

Klierikų atžvilgiu Maironis buvo dalykiškai oficialus, kartais lyg ir per griežtas. Pavyzdžiui, klierikas prašo atleisti nuo mokesčio už mokslą bei išlaikymą, Maironis atsakydavo šitaip: „Ką Dievas šaukia, tam ir galimybes duoda". Panašiai buvo ir su manimi pirmaisiais metais. Pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui, ostmarkių vertė buvo labai žema, todėl klierikams buvo leidžiama atsilyginti produktais. Neturėdamas pinigų, buvau ir aš priverstas atsilyginti produktais. Tačiau sekančiais metais buvau nuo mokesčių atleidžiamas. Trečiaisiais mokslo metais buvau nusikaltęs seminaristo nuostatams (parašiau laišką vienuolei), ir Maironis mane barė, sakydamas, kad aš pasielgęs gimnazistiškai, o inspektorius K. Paltarokas reikalavo pašalinti mane iš seminarijos. Tačiau Maironio dėka ir po to fakto turėjau lengvatų. Matyt, Maironis tam nusikaltimui neteikė reikšmės, nes galutinis žodis priklausė rektoriui.

Nežiūrint nesklandumų, aš Maironį mylėjau ir, tarnaudamas jam mišioms, visuomet karštai meldžiausi, kad jam Dievas leistų ilgai gyventi. Dažnai mačiau Maironį suvargusį, negaluojantį ir kenčiantį. Vis dažniau neateidavo mišių laikyti ir į paskaitas.

Kasmet jo vardadienio proga klierikų choras eidavo jį sveikinti. Nė karto neatsimenu, kad Maironio atsakomasis žodis nebūtų elegiškai graudus. Kiekvieną kartą prisimindavo, kad jam jau kapai vaidenas. Betgi intonacijoje jautėsi, kad jis labai myli gyvenimą ir nori dar ilgai gyventi.

Klierikų poilsio valandomis, pavyzdžiui, plaukiant su ekskursija laivu Veliuonon ar pokalbiuose to miestelio Gedimino kalne, Maironis nebūdavo toks dalykiškas kaip paskaitose, o stengdavosi suartėti su klierikais. Jis kalbėdavosi su jais, duodavo draugiškų patarimų vienu ar kitu klausimu, elgdavosi kaip didesnę patirtį turįs vyresnysis draugas. 1925 metais buvo suorganizuota ekskursija į Palangą. Daugelis klierikų pajūryje buvo pirmą kartą. Maironis, virš sutanos apsivilkęs baltą ploščių, vedėsi būrelį klierikų įkaitusiu pajūrio smėliu ir aiškino, kad ir saulė,

ir jūra neįpratusiems galinti būti kenksminga. Kukliai apsirengęs ir draugiškas, jis atrodė daug artimesnis negu paskaitose, ir klierikai tokių valandų laukdavo. Maironis nemėgo paviršutiniško blizgesio, nemėgo puošnumo aprangoje. Savo prelato insignijas jis užsidėdavo tik iškilmingomis progomis.

Kaip poetas, Maironis dažnai pasiduodavo lyriškai nuotaikai ir sugebėdavo būti atviras, nuoširdus net ir nepažįstamiems. Vienas kunigas papasakojo tokį įvykį. Į Maironio kambarį, kuriame buvo ir seminarijos inspektorius kanauninkas K. Paltarokas, atėjo jauna studentė, rinkdama aukas kažkokiais labdarybės tikslais. Maironis, įteikęs eilinę auką, išleisdamas merginą, visai atvirai inspektoriaus akivaizdoje ją apkabino ir pabučiavo į skruostą. Inspektorius Paltarokas, nustebintas tokiu kolegos elgesiu, tik atsiduso: „No o, prelate, no oo!" Štai kodėl toks atviras ir nuoširdus simpatijos pareiškimas jaunai mergaitei jo eilėse, seselėms-rūtelėms visų buvo priimamas kaip natūralus reiškinys. Kaip daina, kuri gimdavo poeto širdyje, nes jis nesislapstė, o atvirai reiškė pagarbą ir susižavėjimą jaunystei ir grožiui. Mano buvę kolegos kunigai pasakojo, kad kartą Palangoje poetas M. Vaitkus (vėliau pasitraukęs į užsienį) paklausė juokaudamas Maironį:

— Prelate, ar jūs į savo vežimą įsėdęs važiuojate?

Tuo metu Maironis nutylėjęs. Rytojaus dieną susitikęs Vaitkų ir atsakęs:

— Galvojau visą naktį... Ir, atrodo, kad man vertėjo tapti matematiku.

Sunku pasakyti, ką turėjo mintyse Maironis, tačiau reikia manyti, kad tokį klausimą jis ir pats sau ne kartą uždavė, ypač tais atvejais, kai būdavo nepaprastai sunku savyje suderinti kunigą ir poetą.

Klierikams atrodė, kad Maironis jokio pasitenkinimo nejautė, nešdamas seminarijos administravimo naštą. Faktiškai — tikruoju administratorium buvo K. Paltarokas. Maironis šias pareigas atlikdavo automatiškai, daugiau iš pareigos jausmo, be užsidegimo ir pasitenkinimo atliekamu darbu. Tikriausiai jis laikė šį darbą per daug prozaišku, per daug ūkišku, o poetui jis nebuvo prie širdies.

Maironio laidotuvėse nebuvau. Po keleto metų aplankiau jo kapą. Perskaitęs epitafiją, prisiminiau jo senatvės nuotaikas ir didelį troškimą gyventi. Nežinau, kieno iniciatyva — paties autoriaus, ar kieno kito — buvo parinkta ši nebūdinga dvasiškiams epitafija, bet ji buvo būdinga pačiam Maironiui. Ilgai stovėjau

prie jo kapo, žiūrėjau į taip pažįstamo veido bareljefą, ir iš tiesų buvo labai gaila to balto senelio. Jau nebuvau kunigas, gal todėl juo labiau man atrodė, kad su Maironiu pasibaigė kunigų seminarijos prasmingas ir autoritetingas laikotarpis. Iš jaunesniųjų, be Maironio baigusių kunigų seminariją, girdėjau, kad, Maironio netekus, seminarijoje nebeliko ją vienijančio autoriteto.

Stasys Markonis

Markonis S. Prisiminimai apie Maironį // Markonis S. Netiesą sakote, kunige! — V., 1975.— P. 141—146.

* * *

Besimokydamas Žiežmarių 8-ių klasių vidurinėje mokykloje jau galvojau, kokį gyvenimo kelią pasirinkti. Būdamas III klasėje, 1922.XI.30 parašiau laišką Kauno Žemaičių kunigų seminarijos rektoriui, patiekdamas jame net 10 klausimų apie sąlygas įstoti seminarijon. Po savaitės į mano duotus klausimus gaunu rektoriaus atsakymą, parašytą jo paties ranka, aiškia gražia rašysena, antroje mano laiško pusėje. Vėliau atsitiktinai sužinojau, kad tuo rektoriumi yra mūsų tautos dainius Maironis, kurio eilėraščius „Trakų pilis", „Žiemos naktis" ir kitus klasėje atmintinai mokėmės. Tą laišką kaip relikviją ir šiandien tebeturiu, nors popierius susenęs ir pageltęs. Labai norėjau gyvą Maironį pamatyti, išgirsti jo kalbą. Ir tokia laimė man nušvito 1923 m. rudenį, kai, būdamas „Aušros" gimnazijos V klasėje, sužinojau apie ruošiamą Karo muziejaus aikštėje mitingą prieš lenkus, užgrobusius mūsų sostinę Vilnių. Per minią prisigrūdau prie pat tribūnos, į kurią štai kitų padedamas įlipa orus, solidus dvasininkas su pensnė ir žieminiu paltu. Tai buvo Maironis. Jis pradėjo mitingą ir pasakė netrumpą patriotinę kalbą. Ne tiek mane domino kalba, kiek pats kalbėtojas. Tai mūsų poetas. Poetus laikiau Parnaso dievaičiais!

1924 m. vasarą Kaune, Ąžuolyno slėnyje, įvyko I Lietuvos dainų šventė. Kaip choristas ir aš joje dalyvavau. Ją pradėjome Maironio giesmėmis: „Lietuva brangi", „Kur bėga Šešupė", „Miškas ūžia"... Po kurio laiko aš įstojau į Kunigų seminariją. Joje buvo 7 kursai: 3 licėjiniai (filosofiniai) ir 4 teologiniai.

Maironis pirmame kurse dėstė Lietuvos istoriją, II ir III — pasaulinę literatūrą, o teologiniuose kursuose — moralinę teologiją. Dėstydavo aiškiai, neskubėdamas, akis pakeldavo į viršų.

Lietuvos istoriją dėstė pagal jo paties parašytą vadovėlį. Savo nuoširdžia kalba, kupina tėvynės meilės, uždegdavo patriotizmu ir klausytojus. Aš, sėdėdamas pirmame suole prieš katedrą, kurioje sėdėjo Maironis, ne tiek klausydavausi istorijos, kiek žiūrėdavau į jo ypatingas akis. Tai buvo gyvos, patrauklios ir mėlynos kaip dangaus mėlynė akys. Tokių akių gyvenime neaptikau.

Per kolokviumus vadovavomės jo dėstymo stiliumi — nenukrypti per daug į šalį. Jei kuris nukrypdavo, tai jis imdavo tartum mikčioti ir keldavo ranką galvą kasyti, tai ženklas, kad suklydai ar nukrypai nuo dėstymo linijos. Buvo reiklus ne tik sau, bet ir mums.

Jei klierikas turėdavo į jį svarbų reikalą, tai retai kuris eidavo į jo namus. Dažniausiai po pusryčių ar po pietų palaukdavo jo prie tako, kuriuo eidavo namo, ir nusilenkęs, pabučiavęs jo ranką, dėstė savo prašymą bei reikalą. Kantriai išklausęs, tuojau pat pateikdavo savo sprendimą ir liepdavo pranešti inspektoriui kun. K. Paltarokui, kuris faktiškai valdė seminariją. Jis savo auklėtinius gerai pažinojo, buvo drausmingas ir geras psichologas.

Maironis kasmet spalio mėn. 20 d. šv. Jono Kantiečio, savo globėjo, gimimo dieną iškilmingai minėdavo ir savo gimimo dieną. Tai buvo savotiška akademija. Pirmųjų rūmų didžiojoje salėje, kurioje rytais ir vakarais klierikai melsdavosi, o reikalui esant, II—III kurso klierikai ir paskaitų klausydavosi, ruošdavosi iškilmėms. Būdavo išnešami suolai, o jų vieton pastatomos kėdės solenizantui ir jo svečiams atsisėsti. Vis-à-vis paruošdavo estradą — sceną pasirodyti artistams ir vaidinimui. Šventės paįvairinimui pakviesdavo žymesnį smuikininką pagroti ar artistą padainuoti. Vakarop į paruoštą salę Maironis ateidavo su svečių svita, o įkandin jų ir auklėtiniai. O seminarijos choras, kurio dalyviu ir aš buvau visą mokymosi laiką, prel. Brazio vadovaujamas, susitvarkęs įtemptai laukdavo. Solenizantą auklėtinių vardu sveikindavo seminarijos dekanas — paskutinio kurso klierikas. Solenizantas padėkodavo už gražius linkėjimus trumpa nuotaikinga kalba, choras užtraukdavo ilgiausių metų. Po to pasireikšdavo muzikai, o po jų choras sugiedodavo Maironio giesmes; auklėtiniai padeklamuodavo eilėraščių. Po šių ceremonijų visi geros nuotaikos eidavome vakarieniauti. Refektoriuje stalai būdavo apdengti baltom staltiesėm ir papuošti gėlėmis. Kiekvienam auklėtiniui pastatyta po 1 butelį sitro ir skanių užkandžių. Po sočios vakarienės klierikai ir aptarnaujantis personalas eidavome į tą pačią salę atlikti „neoficialios dalies". Čia auklėtiniai vaidindavo

savo sukurtus vaidinimus, operetes, sakydavo monologus, komiškus, šmaikščius posakius vartodavo, o tai sukeldavo daug juoko.

Berods, 1930 m. į šias savo iškilmes Maironis atėjo liguistas, prislėgtas ir be nuotaikos. Po oficialios sveikinimo kalbos jis mažai, vos kelis padėkos žodžius teištarė ir baigė: „Jaučiu, kad mano dienos suskaitytos ir neužilgo reiks iškeliauti į amžinąją tėvynę". Tariant tuos žodžius graudžiu balsu iš jo nuostabių akių išriedėjo dvi didelės ašaros. Ir ne tik aš girdėdamas ir regėdamas tą graudžią sceną pravirkau, bet ir daugelis pasekė mane...

I seminarijos rūmų, 3-čio aukšto salėje, kur dėstė jis moralinę teologiją, ant sienos kabojo gero menininko nutapytas jo portretas, iš kurio žvelgė gyvas Maironis. Atsitiktinai nugirdau, kad antroje portreto pusėje jo paties ranka užrašyta kažkas nuostabaus. Pritaikęs momentą ir būdamas aukšto ūgio, pasiekiau paveikslą ir jį atverčiau. Spėjau nurašyti tik pirmąjį posmą:

Išliksiu aš gyvas paveiksle tame
Net tuomet, kai kūnas, užbertas žeme,
Ilsėsis klajones užbaigęs visas.

Taip, brangusis Lietuvos Dainiau, nebūsi užmirštas, kol Lietuva gyvuos, kol gyvens nors vienas lietuvis!

Džiaugiuosi aš savo pašaukimu, bet ne mažiau džiaugiuosi, kad buvau jo auklėtiniu 1924—1931 m.

Maironio mirties, 1932, metais buvau Molėtuose vikaru ir vidurinės mokyklos kapelionu. Niekas apie jo mirtį man nepranešė. Ir šiandien man skaudu, kad negalėjau dalyvauti jo laidotuvėse.

Alytus, 1986.X.25 *Bronislavas Novelskis*

* * *

1. Pirmasis susitikimas su Maironiu. Devynioliktojo amžiaus lietuviai kunigai poetai mane ėmė džiuginti ir žavėti dar gimnazijos suole. Strazdelis, Baranauskas, Vienažindys buvo kilę iš to paties Rytų Aukštaitijos kampelio. Jų sukurtos dainos skambėjo po kaimus ir laukus kaip savos — žmonių, o ne iš knygų išmoktos. Lietuvių literatūros pamokos papildė žinias apie tų dainų kūrėjus.

Maironis tuo metu dar buvo tolimesnis, pažįstamas tik iš lietuvių literatūros pamokų, jo sukurtų patriotinių eilėraščių, dek-

lamuojamų vakarėliuose, ypač iš „Pavasario balsų". Kadangi šis poetas tebebuvo dar gyvųjų tarpe, kaip ir Jakštas, norėjosi juos kada nors sutikti.

Pirmasis mano pasimatymas su gyvu Maironiu įvyko 1926 metų rudenį, nuvykus laikyti egzaminų į Kauno metropolijos kunigų seminariją. Nors ir turėdami gimnazijoj išeito mokslo pažymėjimus, visi kandidatai į klierikus turėjo laikyti egzaminus iš kai kurių dalykų. Baigusieji gimnaziją taip pat privalėjo būti patikrinti, ar pakankamai žino lotynų kalbą.

Ir štai, paskirtą valandą, į egzaminų salę įeina trys egzaminatoriai ir suséda prie apdengto stalo. Egzaminams vadovauja pats Maironis, bet beveik visus klausimus stato būsimasis lotynų kalbos mokytojas tėvas Benediktas Andriuška. Šių egzaminų metu mano akys daugiausia buvo nukreiptos į Maironį, sėdintį viduryje ir atidžiai žvelgiantį pro pensnė akinius į iššauktą kandidatą. Kai mane iššaukė, prisiartinu prie stalo ir imu skubiai atsakinėti į gana lengvus klausimus. Gale egzaminatorius pareikalauja išskaičiuoti kiekinius numerius. Ir čia, atrodė, „suklupau". Vietoj „quattuor" įterpiau „quatre". Maironis tik nusišypsojo ir pastebėjo, kad tai prancūziškai; paskui, pažvelgęs į kitus egzaminatorius, leido eiti sėstis. Tas pirmasis pasimatymas su Maironiu man pasiliko atmintyje kaip su tėviškai maloniu asmenim susitikimas.

2. *Maironis — mano mokytojas ir profesorius.* Mano įstojimo į Kauno metropolijos kunigų seminariją metais (1926) jaunuoliai, baigę šešias gimnazijos klases, būdavo priimami į I filosofijos kursą. Baigę III kursą, jie gaudavo abitūrą (išlaikydavo egzaminus) ir kaip klierikai būdavo imatrikuliuojami į Teologijos-filosofijos fakultetą teologijos studijoms. Bet atvykusieji iš gimnazijų su abitūros pažymėjimais prarasdavo vienus metus — būdavo priimami tik į III filosofijos kursą. Tačiau jie neturėjo lankyti visų pamokų, t. y. dalykų, išeitų gimnazijoje, bet tik filosofijos, lotynų bei graikų kalbų ir dar pasaulinės literatūros pamokas.

Pasaulinės literatūros kursą dėstė pats rektorius Maironis. Klierikai buvo pasidarę šapirografuotus jo dėstomų pamokų skriptus. Tai buvo savotiškas profesoriaus vartojamas pasaulinės literatūros vadovėlis, kurį „iškalus" galėjai susipažinti su pasauline literatūra. Bet tai buvo daugiau žinomesnių poetų ir rašytojų biografijos su trumpais paaiškinimais apie autorių stilių ir kryptį. Mums, abiturientams, buvo tekę su kai kuriais rašytojais plačiau susipažinti ir, atsakinėjant pamoką, kai ką iš „savęs" papildyti. Maironis, tų priedų beklausydamas, imdavo drebinti

savo galvą, lyg klierikas kokią hereziją skelbtų, ir, išklausęs „papildymo", vieną kitą kartą davė pastabą, kad nuo jo dėstomo dalyko nėra reikalo nukrypti į šalį.

Pasaulinės literatūros kursas, dėstomas Maironio, mano atsiminimuose nepaliko ko nors žavinčio. Kas kita buvo vėliau, per aštuonerius semestrus klausyti Maironio, dėstančio moralinę teologiją. Pirma jis dalyką išaiškindavo lotynų kalba, kaip to reikalavo Studijų kongregacijos instrukcijos, o po to svarbesnes mintis ir išvadas pakartodavo lietuviškai. Kadangi tai buvo vadinamas ordinarinis (ne spekuliatyvinis) kursas — ruošti kunigus parapijų sielovadai, Maironis į spekuliatyvinius moralinius klausimus paskaitose nenuklysdavo. Bet jis pateikė mums, būsimiems kunigams, stiprius krikščioniškosios moralės mokslo pagrindus.

3. *Maironis — seminarijos rektorius.* Kasdien klierikai matydavo Maironį, laikantį mišias prie šalinio altoriaus seminarijos šv. Jurgio bažnyčioje maždaug tuo pat metu, kai dvasios tėvas laikydavo mišias prie didžiojo altoriaus. Bet kasdieniniame seminarijos valdymo vyksme jis buvo nematomas. Viską tvarkė ir seminarijos taisyklių vykdymu rūpinosi vicerektorius su prefektu.

Maironis ir gyveno ne seminarijos rūmuose, bet savo atskirame name (Maironio rūmuose) už seminarijos sodo. Kasdien po pietų jis grįždavo namo tuo pačiu sodo taku. Kadangi tuo laiku būdavo klierikams laisvoji popietinė valanda ir jų pasivaikščiojimas sodo takais, jie Maironį pagarbiai praleisdavo — padarydami taką laisvą. Rektorius praeidavo neskubėdamas, savu pusrečiu žingsniu, klierikų neprakalbindamas. Ir klierikai nedrįsdavo jo rimties drumsti, išskyrus vieną kitą atsitikimą, kai būdavo reikalas rektorių „sutrukdyti".

Metuose buvo dienų, kuriomis Maironis pasirodydavo didžioje auditorijoje, valgykloje kaip seminarijos šeimininkas. Tokių progų būdavo keletas: Maironio — prel. Jono Mačiulio vardadienis, akademiniai paminėjimai, klierikų rengiamos pramogos — vaidinimai, šv. Cecilijos diena — seminarijos choro šventė ir mokslo metų pabaigtuvės. Tada Maironis pasirodydavo kaip garbingas ir rūpestingas mokslo bei auklėjimo įstaigos šeimininkas, bet daugiau stebėtojas negu kalbėtojas. Tik mokslo metų pabaigoje, prieš klierikus išleidžiant atostogų, Maironis pasakydavo svarbią kalbą, kurią vadindavome „konferencija". Joje jis duodavo patarimus, kaip klierikai turi elgtis atostogų metu: ką veikti ir ko nedaryti, kad nenukentėtų būsimo kunigo orumas.

4. *Maironis seminarijos pramogose.* Visai kitas Maironis mums pasirodydavo, kai su klierikų ekskursija, dažniausiai mokslo metų pabaigoje, išvykdavo kur nors į užmiestį. Viena tokia laivu ekskursija mano atmintyje pasiliko labai gyva. Tai turėjo būti Vytauto Didžiojo metais (1930) ar metais anksčiau.

Pasamdytu laivu nuplaukėme Nemunu ir Nevėžiu už Raudondvario į Kauno kunigų seminarijos ūkį. Jaunų vyrų „dūšios", pagavusios prabėgančių vaizdų grožį ir pajutusios pavasarinių medžių kvepėjimą, panorėjo savo išgyvenimą išsakyti dainomis. Tą dieną, laivui plaukiant Nevėžiu, mūsų aukštabalsiai tenorai, Šermukšnis, Katinas ir Astrauskas, užtraukė „Lietuva brangi, mano tėvyne". Maironis, stovėdamas prie kapitono kajutės, lyg ir norėjo įsijungti į jaunų vyrų chorą, bet pasiliko atokiau ir susimąstęs klausėsi savo paties jaunystėje sukurtų posmų, kurie dabar, jaunų širdžių ir balsų kartojami, sklido pievomis ir laukais. Ir kai Nevėžio pakrantės išgirdo sau skirtą posmą — „Ten susimąstęs tamsus Nevėžis, / Kaip juosta juosia žaliąsias pievas, / Banguoja vagą giliai išrėžęs; / Jo gilią mintį težino Dievas",— Maironio akyse sužibo ašaros. Ir tuo laiku mes pajutome bei supratome, kad tas visada rimtas, atrodąs šaltas ir tik protu besivadovaująs bei valia tvardąs savo gyvenimą mūsų rektorius širdimi dar nėra pasenęs. Tą pavasario valandą Maironis lyg atgimė — tapo jautrus, kaip jaunuolis, momento grožį išgyveno. O gal jis tuo metu pajuto džiaugsmą, girdėdamas savo auklėtinių įvertinimą ne vien už moralinius dėsnius, jo skelbiamus paskaitose, bet ir už tą patriotinę poeziją, kuria jis alsavo jaunystėje.

O tada, apie 1930 metus, buvo šnekama, buvo ir rašoma, kad Maironis esąs jau atgyvenęs... Gal kur kitur Maironis ir buvo laikomas atgyvenusiu, bet ne Kauno kunigų seminarijoje. Čia jis buvo gerbiamas kaip rektorius, vertinamas kaip profesorius ir mylimas kaip Lietuvos atgimimą išpranašavęs dainius. Kadangi seneliui (tada mums jis taip atrodė) patiko mūsų dainos, mes dar daugiau jų, jau beveik liaudies meliodijomis virtusių, išdainavom.

Maironis mėgdavo klausytis klierikų choro giedojimo katedroje, bet jam taip pat patikdavo ir klierikų dainavimas seminarijos rūmuose. Po vakarienės kasdien būdavo laisva valanda. Dauguma klierikų ją skirdavo „balsų pratybai". Vieni jų lavinosi gregorianiniame giedojime, kiti, susispietę būreliais, dainavo liaudies ar poetų sukurtas dainas.

Apie 1929 metus, paskyrus seminarijai dvasios tėvu kun. dr. Augustiną Šimkų, vakarinės dainos pamažu nutilo. Mat kun. Šim-

kus, baigęs prancūziškos dvasios seminariją, pats piktinosi, kad klierikai dainuoja apie mergelę lelijėlę; be to, seminaristai galį papiktinti Kauno gyventojus, kai pro atvirus rūmų langus sklindąs „baisus bliovimas". Todėl jis per konferencijas ir pamokslus buvo klierikams uždraudęs tokias „nešventas" dainas dainuoti. Maironis, žinodamas ar nežinodamas, kad toks naujas įstatymas buvo paskelbtas, dalyvaudamas tais metais šv. Cecilijos dieną seminarijos chorui pagerbti suruoštoje vakarienėje, savo sveikinimo kalboje išsireiškė: „... būdavo, anksčiau klierikai dainuodavo, būdavo linksmi, jų dainos skambėdavo..., o dabar, kas jums pasidarė, kad jūsų dainos nutilo..."

Mes supratome, kad šioje srityje Maironis yra mūsų užtarėjas ir Lietuvos būsimiems kunigams nestatė puritoniškų moralės varžtų, kokias dainas dainuoti ar nedainuoti. Mes, klierikai, lavinom savo balselius, dainuodami ne tik liaudies sukurtas, bet ir Strazdelio, Vienužio, Baranausko, Vinco Stonio ir paties Maironio — kunigų parašytas ir muzikų sukomponuotas dainas. Nežinau, ar prieš Maironio rektoriavimą Kauno seminarijoj skambėjo lietuvių daina, ar ne. Bet esu įsitikinęs, kad Jonas Mačiulis-Maironis, tapęs seminarijos rektorium, įvedė maldas (poterius) gimtąja kalba. Jis tikriausiai paskatino ir būsimuosius Lietuvos kunigus išmokti gerai dainuoti, kad vėliau parapijose ir daina žadintų bei stiprintų tautos atgimimą.

5. *Netekus to „balto" Senelio.* Vos metams praslinkus po mano atsisveikinimo su Kauno metropolijos seminarija ir jos vadovybe, pasklido liūdna žinia, kad pirmomis atostogų dienomis mirė Maironis. Nebuvo girdėta, kad jis prieš tai būtų sirgęs. Visa tauta jo liūdėjo, bet labiausiai mes, kunigai — jo auklėtiniai. Taip norėjau dalyvauti jo laidotuvėse, bet, būdamas tik vikaras Panevėžio katedroje, negavau tos privilegijos.

Antanas Deksnys

Deksnys A. Maironis mano atsiminimuose // Aidai.—1982.— Nr. 5.— P. 338—340.

* * *

1928 metais aš įstojau į Kauno kunigų seminariją. Išlaikęs stojamuosius egzaminus, nuėjau į svečius pas tetą Marcelę. Ji pasakė, kad Maironis vaikštinėja sode, ir nuvedė mane pas jį. Man jis pasirodė labai poniškas ir rūstus. Bet kalbėjosi jis su

manimi draugiškai, klausinėjo, kodėl ėjau į seminariją, domėjosi, ar nerašau eilėraščių, kas mane domina, ar noriu būti tik paprastas eilinis kunigas. Taip aš tapau Maironio mokiniu.

Licėjiniuose seminarijos kursuose jis dėstė Lietuvos istoriją ir pasaulinės literatūros kursą. Paskaitose neimponavo aukštu stilium, kaip mėgo tada kai kurie dėstytojai. Labai paprastai, tačiau su įkvėpimu skaitė jis mums užsienio poetus, ypač jo mylimus — Baironą, Gėtę, Šekspyrą. Skaitydamas Lietuvos istoriją, jis atkreipdavo mūsų dėmesį į jos garbingą praeitį ir buvusią galybę. Su pagarba minėdavo kunigaikštį Vytautą, ragino mylėti savo kalbą ir tėvynę.

Kaip seminarijos rektorius, jis buvo labai reiklus, teisingas ir griežtas. Viską sprendė pagal seminarijos nuostatus ir buvo neįmanoma jį sugraudinti ar išprašyti kokių nuolaidų.

Seminarijoje nuo blogo maisto, tvankių patalpų ir varginančių maldų daug klierikų susirgdavo džiova ir kartais turėdavo visai mesti mokslą. Susirgau vienu metu ir aš. Taigi nuėjau pas rektorių prašyti atostogų. Maironis pažiūrėjo į mane ir pasakė:

— Jau dabar sirgti įsimanote, tai kas bus toliau? Mums reikia sveikų kunigų, ne invalidų.

Aiškinausi kaip įmanydamas, kad ne iš savo kaltės gi susirgau. Prašiau, kad man užskaitytų pavasario semestrą, kurį dėl ligos tenka nutraukti. Į tai Maironis pasakė:

— Jeigu numirsi — tai Dievui vis tiek, kiek semestrų esi baigęs, o jei pasveiksi — tai tas vienas semestras tau gyvenimo nenulems. Grįši ir pabaigsi.

Teko susitaikyti su likimu ir išeiti priverstinių atostogų, neužbaigus semestro.

Kartais neturtingi klierikai, neturėdami kuo susimokėti už mokslą, paduodavo rektoriui prašymą, kad atleistų nuo mokesčio. Į tai Maironis sakydavo:

— Jei Dievas šaukė — atsiras ir pinigai, o jei ne — tai nėra ko visiems veržtis į kunigus.

Maironis nelabai mėgo, kad beturčiai į kunigus eina, nes esą iš ubagų paskui dideli ponai būną.

Į materialinius-ūkinius seminarijos reikalus Maironis nesikišo. Viską tvarkė prokuratorius ir bendrabučio vedėjas savo nuožiūra. Maistą duodavo blogą. Dažnai klierikai gaudavo supuvusią mėsą, ištisais mėnesiais nematydavome nė gabaliuko sviesto, baltos duonos. Jei kas bandydavo skųstis rektoriui, jis sakydavo, kad per daug anksti pradedat poniškumu sirgti, jums rūpi tik skaniai prisivalgyti.

Kartą atlaidų metu grįžome iš bažnyčios visi nepaprastai išvargę ir alkani. Pietums klierikams davė bulvių košę ir dešras iš pastipusios seminarijos karvės. Dešrų kvapas dūrė į nosį. Klierikai suruošė joms iškilmingas laidotuves. Sukrovė dešras ant padėklų, apstatė žvakutėmis ir, giedodami gedulingą lotynišką giesmę, nunešė jas atgal į virtuvę. Vieną padėklą nunešė į profesūros valgyklą ir parodė Maironiui. Jis pauostė ir sako:

— Kvapas tai iš tikrųjų nekoks, bet valgyti rasi dar galima.

Tačiau jis davė paliepimą klierikams pakeisti pietus.

Nors santūrus ir griežtas, rektorius buvo labai palankus tiems, kas dirbo kokį kūrybinį darbą — rašė eiles, piešė, domėjosi literatūra. Tuos klierikus Maironis visaip skatindavo ir jiems padėdavo.

Užgavėnių proga klierikai visuomet leisdavo satyrinį laikraštėlį „Skersvėjis", kuriame kritikavo seminarijos negeroves. Tačiau ne viską liesdavo, o ką ir minėjo, tai gana švelniai ir atsargiai. Vienais metais (apie 1930 m.) gavome kitos rūšies dažus ir išspausdinom satyrinį sienlaikraštį „Bizūnas". Jame gerokai iškritikavome dėstytojus ir ūkio dalies darbuotojus. Rytą visur primėtėm tų egzempliorių su karikatūromis. Buvo nupiešta dėstytojo Penkausko ir rektoriaus didžiulės karikatūros. Penkauskas buvo mirtinai pasipiktinęs tokiu įžūliu klierikų elgesiu, pareikalavo sušaukti dėstytojų posėdį ir apsvarstyti „Bizūną". Posėdžio metu Maironis atidžiai apžiūrėjo tą sienlaikraštį. Pamatė savo karikatūrą ir garsiai nusikvatojo. Jis pasakė, kad karikatūros esą labai taiklios, kad čia, aišku, ne vieno klieriko, o viso kolektyvo darbas.

— Klierikai šaiposi iš mūsų todėl, kad mato mūsų ydas, o mato jas todėl, kad jos yra. Nieko, kolegos, ne visi vaistai būna saldūs, būna ir karčių,— pasakė rektorius.

Jis ne tik nenubaudė kaltininkų, bet pasakė, kad tokius dalykus reikėtų skatinti, nes pastabumas kunigui labai reikalingas, tegu lavina jį jau seminarijoj.

Grįžęs po ligos į seminariją, aš visus metus gyvenau pas tetą Marcelę, kur buvo geresnės sąlygos negu bendrabutyje. Maironis kartu su mumis valgydavo pusryčius ir kartais vakarienę. Valgydavo labai kuklius pusryčius — juodą duoną, kiaušinį, arbatą. Vakarienei mėgo valgyti medauninkus arba lietuviškus šližikus. Prie stalo mes pasikalbėdavome apie mokslą, apie seminariją, tačiau paskaitose būdavom lyg nepažįstami. Per egzami-

nus jokių išimčių jis man nedarė ir netgi daugiau negu kitus paklausinėdavo.

Pranas Šniūkšta

Kaunas Užrašė *P. Genevičiūtė*

* * *

Apvaizda buvo man dosni: aš turėjau laimės būti didžiojo poeto Maironio mokiniu ir auklėtiniu nuo 1926 iki 1932 metų, t. y. iki jo mirties, o laidotuvėse buvau asistoje diakono pareigose. Per tuos šešerius metus aš girdėjau auditorijose gyvą jo balsą, prikeliantį Lietuvos praeitį paskaitose, klausiausi jo moralinės teologijos dėstymo, mane jis mokė pasaulinės literatūros, suteikdamas raktą į meno lobius ir savosios kūrybos perlus.

Klierikai tingiai renkasi į auditoriją.

— Ateina! — patyliai šūkteli vienas iš auklėtinių. Visi nutyla.

Duryse pasirodo rektorius Maironis. Daugiau negu vidutinio ūgio, nuo amžiaus naštos kiek palinkęs. Apykūnis. Balta graži galva. Akis dengia pensnė. Eina lėtai, net sunkiai. Atsiklaupia prie katedros ant laiptelių. Suklaupia ir alumnai.

— Veni, Sancte Spiritus! — galingai išsiveržia malda iš jaunų krūtinių.

Jaunos, o neretai ir maištingos klierikų galvos nuoširdžiai nusilenkdavo jo moralinėms tiesoms ne vien dėl aiškumo bei suprantamumo, bet ir dėl to, kad tą sėklą sėjo neginčytinas autoritetas, visų gerbiamas ir mylimas rektorius.

Dar ir dabar prisimenu, kai kartą visa seminarija matė ne tik besišypsantį, bet ir nuoširdžiai besijuokiantį savo rektorių. Ir tai, nuostabiausia, buvo per rekolekcijas.

Mes didžioje auditorijoje sėdėjome suoluose, o rektorius — auditorijos kampe, įprastame savo krėsle. Rekolekcijų vedėjas tada buvo jėzuitas tėvas Fengeris. Jis blogai kalbėjo lietuviškai. Buvo baigiamoji konferencija. Tėvas Fengeris pasakojo pavyzdį iš gyvenimo. Kažkoks Jonelis savo tėvui vardadienio proga padovanojo savo mėgiamiausią žaislelį — Nojaus arką. Bet kitą rytą, tėvui dar tebegulint, Jonelis tyliai įsėlino į tėvelio kambarį ir nuo dovanų stalo atsiėmė laivelį.

— Ką darai, Joneli? — šūktelėjo tėvas.

Rekolekcijų vedėjas tuos žodžius pasakė pakelta keista tonacija, su žydiška tarsena.

Ar dėl to, kad Maironis buvo Jonas, ar dėl to, kad buvo pasakyta tikrai juokingai, sakyčiau, žydiškai,— staiga Maironis pradėjo juoktis balsiai, nesuvaldomai. Ir mes juokėmės iki ašarų, o rekolekcijų vedėjas traukė pečiais ir kažkaip naiviai žiūrėjo tai į mus, tai į rektorių. Mes juokėmės ne tiek dėl tėvo Fengerio tarsenos, kiek dėl to, kad rektorius taip nuoširdžiai juokėsi. Mes supratome, kad už rimto, santūraus, net griežto veido slypi giedri žmogaus, didžiojo lyriko širdis. Vėliau mums paaiškėjo tiesa, kad tokį rimtą ir santūrų Maironį padarė gyvenimas, aplinka, visuomenė, auklėjimas ir kad tai atspindi daugiau Maironio išorę, o jo dvasia, jo vidus yra tyras ir giedras kaip ir jo poezija, jo lyrika.

Maironis Lietuvos istorijos paskaitose būdavo mistiškai nusiteikęs. Jo gilios, svajingos akys paskęsdavo vizijose, ir jis šiltai, net virpėdamas kalba apie savo numylėtą Tėvynę, tą mieląją Nemuno šalį. Žodis taupus, bet aiškus, vaizdas gyvas, tai kelia šventą tylą ir klausytojų pagarbą. Tik negailestingas skambutis pažadindavo mus iš didingos praeities regėjimų ir vėl grįždavome į kasdienę realybę.

Literatūros paskaitose Maironis buvo labai konspektiškas, gal dėl to, kad visuotinei literatūrai buvo skirta maža paskaitų. Tačiau trumpame kurse matėme visapusišką erudiciją ir jautėme, kad apie pasaulinę literatūrą kalba ne sausas kritikas — dogmatikas, bet literatas, poetas ir dar kunigas. Jis keliais sakiniais iškeldavo meninę kūrinio vertę, stilių, keliamas problemas bei idėjas. Jis aiškiai aptardavo veikalą ir rašytoją moraliniu požiūriu. Jo vertinimai teisingi ir įdomūs, sakysim, Heinę, Bokačą, pasmerkęs idėjiniu požiūriu, formos atžvilgiu juodu vertino teigiamai, arba, vertindamas Petrarkos kūrybą, jis nesilaikė tradicinės kritikos, taip giriančios jį. Maironis pažymi, kad „Petrarkos sonetuose daugiau refleksijos, skonio, grožio, ne kaip tikro, gilesnio jausmo".

Didžiausią simpatiją rodė didiesiems pasaulio genijams: Homerui, Firdousi, Dantei, Šekspyrui ir Gėtei. Maironis, būdamas pats didis kūrėjas, žavėjosi tais didžiausiais meno pasaulio titanais. Apie juos kalbėdamas, švytėte švytėjo. Kažkokia sugestyvi šiluma dvelkė ne tik žodžiuose, bet ir išraiškoje, veide. O kai imdavo ką peikti, peikdavo taip pat nuoširdžiai: pagilėdavo kaktoje raukšlės, apsiniaukdavo veidas, o žodžiai lūždavo lyg trupėdami, lyg užsikirsdami.

Negaliu praeiti pro vieną gana reikšmingą faktą. Maironis pasaulinės literatūros kurse dėstė ne vien Vakarų Europos lite-

ratūrą, kaip būdavo įprasta, bet ir Rytų ir net Tolimųjų Rytų, kaip kinų, japonų, indų, arabų, žydų ir kt. Vakarų kritikai mažai vertindavo Tolimųjų Rytų ar net iš viso Rytų literatūrą. Maironis žengia drąsų žingsnį. Tai rodo jo objektyvumą, erudiciją, aukštą kultūrą. Maironis buvo poetas lyrikas. Jis simpatizavo Rytų poezijai gal dėl to, kad ten daug vaizdo, tiek daug širdies. Maironis net išvertė iš indų literatūros atskirus Rigvedos perlus. Reikėjo matyti Maironį skaitant tuos vertimus ir suprastum, kokio žavesio ir kokios gilios minties yra tuose Senojo pasaulio deimančiukuose.

Pasaulinėje literatūroje Maironis laikėsi klasinės estetikos kriterijų. Todėl suprantama, kad, kalbėdamas apie naują pasaulinę literatūrą, smerkė simbolizmą. Simbolizmas, sakė Maironis, siekdamas vis didesnio neaiškumo, nustoja pagaliau turinio, persimeta į vienpusišką dekadentizmą, ieškojimą vien naujų išviršinių formų, harmoningo garsų suderinimo, jų ritmikos net be vidinės prasmės, kad tik sukeltų tam tikrą ūpą.

Futurizmo atžvilgiu Maironis užėmė visai neigiamą poziciją. Dekadentizmas, sakė jis, galop absurdo pasiekia futurizme, kur beprasmių, o dažnai net nežmoniškų garsų suderinimas laikoma poetinės kūrybos perlu. Toliau tos nesąmonės keliu eiti jau negalime!

Kaunas *Alfonsas Lapė*

* * *

Mūsų didysis Poetas, kaip žinoma, senatvėj retai kur besirodė judresniuose viešo gyvenimo sambūriuose. Tačiau tą gyvenimą jis sekė ir stebėjo, o ypač sekė literatūrą. Nors prieš mirtį jis beveik nieko ir neberašė, tačiau su literatūros istorija palaikė gana glaudų ryšį. Pvz., kol buvo gyvas, rektoriaudamas Kauno kunigų seminarijoj, pirmųjų kursų auklėtiniams pats dėstė visuotinę literatūrą. Šiam reikalui jis parašė net specialų vadovėlį. Tuo būdu jis artimiau susidurdavo ir su jaunąja karta. Savo nuomonę ir aptarimus jis ypač vertino ir reikalaudavo, kad klierikai pamoką atsakinėtų pažodžiui — taip, kaip jo vadovėly parašyta. Ypač budrų dėmesį Maironis kreipė į atsakinėtojo stilių: netaisyklingus ir nesklandžius posakius jis uoliai taisydavo ir tokias vietas auklėtiniui liepdavo čia pat pakartoti.

Tų pamokų metu Maironis išsikalbėdavo ir pašalinėmis temomis. Su ypatingu įvertinimu jis pabrėždavo klasikinę kūrinių

formą ir svarų moralinį turinį. Šių eilučių autoriui keletą kartų teko girdėti, kaip Maironis tomis progomis su aiškiu priekaištu kalbėdavo apie tuometines mūsų jaunųjų rašytojų kūrybos priemones, minėjo simbolizmą, futurizmą ir kt. (apie 1928—1929 m.), o tai tada kaip tik buvo dar madinga. Savo auklėtiniams patardavo pasiskaityti pasaulinių klasikų kūrinių — Homerą, Dantę, Ad. Mickevičių, Gėtę, Mopasaną ir kt. Taip pat jis pasiguosdavo, kad mūsų rašytojai beveik nesiima istorinių temų. Jis buvo tos nuomonės, kad jaunieji rašytojai per daug skubiai ir su kukliais daviniais nori prasiveržti į literatūros žvaigždes. Anot jo, kurti reikia palengva ir pasiruošus; kas parašyta, tegul pasiguli ir subręsta. Apie materialinę rašytojų paramą Maironis taip sakydavo: jei jaunuoly slypi didelis talentas, jis nepražus, jis prasiverš net ir pro labai nepalankias aplinkybes — materialinis apstumas šiuo atveju didelio vaidmens nevaidina. Tačiau Maironis čia nebuvo toks griežtas: patyręs savo auklėtinių tarpe turint ką nors literatūrinių polėkių, jį ir materialiai paremdavo.

Kauno kunigų seminarijoj Maironio laikais buvo literatų ratelis, į kurį būrėsi literatūra susidomėję auklėtiniai. Tokiam rateliui Maironis pritardavo. Jo gimimo ir vardinių sukaktį — spalio 20, šv. Jono Kantiečio dieną — auklėtiniai visuomet pagerbdavo iškilmingu susirinkimu, kur dalyvaudavo pats rektorius, profesūra ir kai kas iš pašalinių. Ta proga minimo ratelio nariai paskaitydavo savo kūrybos. Šitais jaunųjų pasirodymais, kaip tekdavo nugirsti, Maironis būdavo patenkintas.

Tuo metu netoli kun. seminarijos (šv. Kazimiero dr-jos namuose) gyveno prel. A. Dambrauskas-Jakštas. Jis dažnai vaikštinėdavo seminarijos sodely, skaitydavo brevijorių ir, jį baigęs, vartydavo naują knygą, laikraštį ar žurnalą. Jis žinojo, kurie seminarijos auklėtiniai savo kūrybą ir laikraščiuose spausdina. Jei kai kurie auklėtinių raštai Jakštui nepatikdavo, jis tuoj skubėdavo pas Maironį ir šiam griežtai įsakydavo jo nurodomą autorių atitinkamai paveikti. Jakšto pastabas Maironis išklausydavo ir kartais reaguodavo, tačiau ne baramai, o pamokomai: pasakydavo, kas reikia daryti ir ko vengti. Tekdavo girdėti, kad ir kiti pašaliniai žmonės jaunųjų seminarijos literatų reikalu Maironį atitinkamai veikdavo, tačiau šiuo atžvilgiu jis turėjo savo liniją ir, kaip atrodo, buvo nepalenkiamas. Tai pasako ir tas faktas, kad tada Kauno kun. seminarijoj jauniesiems literatams buvo daug palankesnės sąlygos negu kitose Lietuvos kunigų seminarijose.

Šiandien tiek vyresnieji, tiek ir patys jaunieji kunigai rašytojai, kuriems teko išeiti Maironio vedamą seminariją, apie Jį turi šviesų ir neužgęstamą atsiminimą.

Stasius Būdavas

Būdavas St. Maironis ir jaunieji // Į laisvę.—1941.—Spal. 20.—Nr. 102.

* * *

Septynerius metus Maironis buvo mūsų rektorius ir šešerius — mokytojas. Tai, rodos, gražus laikas jį iš arčiau pažinti ir susidaryti vaizdą apie jo asmenį. Tačiau dvi aplinkybės apriboja šį reikalą. Viena, mes buvom per jauni labiau domėtis, ypač objektyviau apie jį spręsti. Antra, pats Maironis buvo savo saulėleidžio ženkle. Jis mirė tais pačiais 1932 metais, kai mes išėjome iš jo mokyklos.

Rektorius. Rektorius yra funkcija, titulas, instancija, kuri mokykloj nustelbia asmenį. Retai mes jį vadinome Maironiu ar Mačiuliu, stačiai — rektorium. Jei visi rektoriai būna tolima aukštybė, retai prieinama, tai Maironis ypatingai. Pas Maironį buvo siunčiami galutiniam sprendimui tie, kurie turėjo kokią sunkią problemą. Šis sisteminis momentas subjektyviai tolino nuo mūsų Maironį. Tolimas jis darėsi ir tuo, kad gyveno ne pačioj seminarijoj, o šalia jos — savuose namuose. Nors tie „Maironio namai" buvo čia pat, bet juos ir jų sodelį skyrė nuo mūsų aukšta mūro tvora. Joje buvo visad uždaros, rakinamos durys, pro kurias iš už mūro ateidavo į mūsų sodybą ir vėl išeidavo mūsų rektorius. Atrodė, jis slepiasi, ieško vienumos ir ramybės nuošalioj vietoj. Į antrus metus po jo mirties teko gyventi jo namuose ir naudotis šiuo sodeliu. Jis buvo panašus į seminarijos sodą. Jo centre buvo aukštoka granitinė Jėzaus Širdies statula, daryta kažkurio lietuvio dailininko. Takeliai, keletas suolų ir daug vaiskrūmių bei vaismedžių, be to, gėlių. Visa tai prižiūrėdavo jo sesuo Marcelė, kuri jam šeimininkavo.

Pirmus mokslo metus 1925—1926 mes rektoriaus lyg nepastebėjom ir nepajutom. Seminarijos viešpats buvo vicerektorius kan. Kazimieras Paltarokas. Jo akys buvo visa reginčios, kiaurai persmelkiančios. Visi auklėjimo ir administravimo siūlai buvo jo rankose. Maironis galėjo juo remtis, pilnai pasitikėti ir pats mažiau rodytis. Paltarokui išvykus į Panevėžį vyskupu, jo vieton buvo paskirtas kan. Pranas Penkauskas. Naujas pakaitas buvo

nuoširdus, uolus, bet neįgudęs ir kiek naivus. Maironis ėmė daugiau rodytis ir dažniau reikštis, bent tiek, kad pradėjome justi turį rektorių.

Momentai, kada rektorius prabildavo į mus, buvo reti. Kasmet jis išleisdavo mus savo oficialiu žodžiu vasaros atostogoms. Žodis būdavo paprastas, liečiąs mūsų pamaldumą ir orumą. Du dalykus jis išskirtinai pabrėždavo. Viena, kad visad dėvėtume sutanas, niekur — net prie kokio fizinio darbo nesigriebtume civilinių drabužių. Antra, kad nevažinėtume dviračiais. Kodėl? Jam rodėsi labai neestetiška, kai dvasiškis plavėsuoja ant tokio „vežimo", o be to, šitai piktiną žmones. Ši jo pastaba mums labiausiai nepatikdavo. Dviračiais vis tiek važinėjom ir niekas tuo nesipiktino. Taip pat pasidėdavome sutanas ir vienmarškiniai eidavome į laukus talkinti saviškiams.

Kita kasmetinė proga buvo rektoriaus vardinės — Jono Kantiečio, spalio 20 diena. Į didžiąją salę tą vakarą rinkdavomės visi — alumnai ir profesūra. Maironis sėsdavo priekyje, pirmoje iškilmingesnėje kėdėje. Būdavo kokia nors programa jo garbei — su sveikinimo žodžiu, deklamacijomis, choru, o kartais ir su humoru. Retai kada jis pakildavo padėkoti specialiu žodžiu, pasakyti ką nors iš savo atsiminimų, pergyvenimų ar mesti kokį naują šūkį, kuris mus į ką nors skatintų.

Trečia proga, kada rektorius būdavo su visais kartu, tai kasmetinės Almos iškylos kurią nors pavasario dieną. Dažniausiai važiuodavome garlaiviu į kurią panemunės vietovę. Maži Nemuno laivai suspausdavo mus, apie 200 asmenų, ir Maironis neišvengiamai atsidurdavo mūsų artumoje. Tada jo nuotaikos būdavo pakilesnės; atrodė žvalesnis ir gyvesnis. Kartą, pamenu, grįžome laivu atgal. Saulėleidžiai buvo nuostabūs. Kauno senamiestis ir mūsų seminarija atrodė lyg kokia santakos pilis. Jaunimas dainavo be perstojo. Liaudies dainos pynėsi su maironinėmis — „Jau slavai sukilo", „Eina garsas nuo rubežiaus", „Lietuva brangi". Staiga pamatėme, kad Maironis, kuris būdavo apsuptas profesūros ant kapitono tiltelio arba kabinoje, nūn atsidūrė dainuojančiųjų centre. Ką jis tada jautė, ką išgyveno? Mes gi pajutom, lyg Maironis nūn nebe rektorius, o tautos dainius, atsidūręs jo įkvėpimo pažadintoj minioj.

Kitiems atrodys keista, kad Maironis kitoks buvo tikrovėje, negu daugelis jį įsivaizduoja. Jaunas žmogus, kuris gimnazijoj deklamavo Maironį, daug kartų jį skaitė ir literatūros pamokose apie jį girdėjo, nūn, atvykęs seminarijon, tikrai rado jį kitokį. Buvo tylus, viešai nereiškiamas nusivylimas, kuris sudilgydavo

turbūt kiekvienam širdį. Bet joks žmogus negali būti taip iškilęs ir taip apsisiautęs aureole, kaip jis įsivaizduojamas iš kūrybos ar kurios nors viešos veiklos. Tokiu nusivylimu sutikom ir J. Tumą-Vaižgantą, kai kartą pakvietėm jį kalbėti į mūsų literatų būrelį. Būrelyje tada dalyvavo St. Būdavas, Myk. Linkevičius, Kecioris-Zupka ir kiti būsimieji arba žadėjusieji būti literatai. Tumas atėjo, paskaitė kažką iš savo užrašėlių — tokiu netumišku būdu, be ugnies, be dėmesio jo adoratoriams, kad to vieno karto ir užteko — nebenorėjom daugiau kviesti.

Maironis rektorius buvo oficialus, bet nedirbtinai paprastas, santūrus, kartais kietas. Kietumą pajusdavo tie, kurie turėjo kokių nors bėdų. Didžiausia bėda vienu metu buvo su pinigais — mokesčiu už mokslą. Kaip tyčia supuolė du dalykai. Seminarija didino pastatus, kėlė aukštyn buvusius dviejų aukštų rūmus, darė naujus priestatus. O krašte prasidėjo ekonominė depresija, palietusi ypač ūkininkus. Absoliuti alumnų dauguma buvo ūkininkų vaikai. Ūkininkai šiaip taip sukrapštydavo pinigą tik žiemos metu arba į pavasarį. Kas neturėjo dėdžių ar tetų Amerikoj, tas atsidurdavo bėdoj. Vadovybė dažnu atveju liepdavo eiti pasiaiškinti pas rektorių. Maironio atsakymas buvo visiems žinomas: „Neturi pinigų mokslui, neturi ir pašaukimo".

Man pačiam neteko tų žodžių asmeniškai išgirsti iš jo paties lūpų. Bet šiurpu būdavo girdėti kartojant kitus. Argi rektorius nejaučia padėties, ar jam nerūpi tie jauni pašaukimai? Po vizito pas rektorių draugai nerdavosi iš kailio kaip nors paskubinti tėvus arba pasirašydavo raštą, kad paskolą grąžins vėliau. Gailestingesni atrodė kiti vadovybės asmenys, nes jie skolą įrašydavo grąžintinai po studijų.

Kad nesusidarytų vienpusiškas įspūdis apie Maironį rektorių, norisi jį lyginti su vėliau buvusiais. Į trečius metus po Maironio mirties teko grįžti į pačią Almą ir keletą metų stebėti jos gyvenimą. Nūn labiau subrendusio žvilgsniu buvo galima reflektyviškai vertinti ir anokią buvusio rektoriaus laikyseną. Nors Maironis stovėjo nuošaliau viso gyvojo Almos gyvenimo, nesileido į konkretybes, mažiau bet kur maišėsi ar rodėsi, bet išlaikė didelį autoritetą ir pačios Almos dvasinį ugdomąjį vientisumą. Atėjusiems po jo, turėjusiems daug gerų norų, rūpestingumo ir uolumo, deja, nesisekė pasiekti maironinio vadovavimo lygio ir autoriteto.

Mokytojas. Maironio Raštų laidoje yra du „nekūrybiški" tomai — tai Lietuvos istorijos ir visuotinės literatūros. Šie du tomai atsirado iš pamokų, kurias Maironis mums dėstė filosofiniuo-

se kursuose. Lietuvos istoriją jis dėstė pirmaisiais metais. Mokslinis lygis tokiems „studentams", aišku, nebuvo svarbu. Istorinės erudicijos mes taip pat nelaukėme, bet jos ir nepastebėjom. Bet galėjo būti daugiau įkvėpimo ir žavesio, kokiu jis pats gyveno savo laiku, rašydamas Lietuvos istorijos knygeles ir kurdamas istorinės heroikos dainas. Maironis dėstė gana paprastai, dalykiškai — nedarė „iškylų" į šalį, kaip ir išvadų dabarčiai ar ateičiai. Bet lyg ir tiko, kad jis, o ne kas kitas, kalbėtų mums apie tautos praeitį. Toks buvo mūsų sąmonėje „natūralus sutapimas". Kartais pajusdavom, tartum ši istorija pereina į tuos pačius tonus, kuriais skambėjo jo poezija. Bet tik kartais.

Iš visuotinės literatūros istorijos gilesnio įspūdžio ir platesnio akiračio beveik neliko. Tik indų vedos, kurias jis pats vertė, buvo mums perduotos giliau ir stipresniu įsijautimu.

Šiedu kursai suvedė mus su Maironiu didesnėn artumon. Mūsų klasės buvo ankštos kaip kišenės, o klausytojų apie 40. Maironio „sostas" — katedra buvo visai arti mūsų. Jo veidas apšviestas pakibusios virš katedros lempos. Dėl senų rūmų, storų sienų ir ne per didelių langų pirmame aukšte toji lempa šviesdavo ir dienos metu. Maironis ateidavo į klasę, lyg įslinkdavo — neatkreipdamas į save dėmesio. Sėsdavo į katedrą ir laikydavosi joje ramiai, dėstė be pretenzingumo. Taip, rodos, jam tiko. Didoka galva, platokas veidas, trumpokas kaklas, stambūs pečiai, kresnumas ir lėtumas darė jį geru, paprastu dėde arba tuo „baltuoju seneliu", kurį jis aprašė savo poezijoje. Jis mums juo labiau atrodė seneliu, nes mes patys tada buvome žali jaunuoliai. Tačiau kažkas „majestic" [1] buvo visame tame jo paprastume. Tiesi laikysena, pasitikėjimas savimi, santūrumas, nedirbtinis orumas sakytum pripildydavo ne tik klasės erdvę, bet ir pamokos laiką.

Kai akys visą laiką stebi dėstytoją, kai kurie veiksmai atrodė lyg nereikalingai dažni. Tai akinių — tų maironiškų, lyg balno su lanku — kilnojimas ir retežėlio, kurio vienas galas buvo prisegtas prie akinių, o antras prie jo krūtinės ir permestas per vieną ausį — patampymas, pataisymas. Jo nosis buvo stambi, gal tų keistų akinių dar paryškinta, tačiau susiderinusi su pilnu plačiu veidu. Tik mums būdavo gaila, kad nūn jis nebe toks garbanotas ir ne tokių vešlių plaukų, kaip buvom įpratę jį matyti atvirukuose ar vadovėlių nuotraukose.

Jei Maironis iš viso buvo kada artimas jaunam alumnui, tai kaip tik šiais dviem pirmaisiais metais. Jis pats atrodė savesnis,

o greičiausiai mes tokie buvome jam, nes dar nejutom rektoriškos didybės ir „grėsmybės".

Profesorius. Po metų pertraukos mes grįžom į Maironio klasę teologijos studentais. Jis buvo pagrindinis ir tuo metu vienintelis moralinės teologijos dėstytojas. Jam vienam buvo neįmanoma skirstyti paskaitas keturiems kursams, tad visi kursai rinkomės kartu į didžiausią pirmųjų rūmų salę, viso apie 100 studentų. Vyresnieji veržėsi į pirmuosius suolus, arčiau katedros, kad galėtų geriau užsirašyti. Fuksams teko stumtis toliau į užpakalį arba į sparnus. Taip Maironis „nutolo" nuo mūsų, pasidarė vos įžiūrimas ir vos girdimas toje salės erdvėje.

Žymiai tolimesnis jis pasidarė ir dėl dėstomojo dalyko. Moralinė, ypač jos pagrindai, buvo kieta, labai pakrauta filosofinėmis sąvokomis ir aptartimis. Tuoj pajutom, kad Maironis teologas yra visai kas kita negu istorikas. Jis gi buvo autorius veikalo „De justitia et jure", parašyto profesoriaujant Petrapilio dvasinėj akademijoj. Tuo veikalu jis laimėjo ne tik teologijos doktoratą, bet ir pirmaeilio moralisto vardą visoj rusų imperijoj.

Dėstė jis moralinę visus ketverius metus, po 4—5 pamokas per savaitę. Dėstymas buvo paprastas, be metodinių pagyvinimo priemonių — be lentos, sekant Tanquerey[2] keturių stambių tomų vadovėliu. Neblogas vadovėlis metodiškai, bet jau buvo senstelėjęs tiems laikams, ypač perkrautas medžiaga. Nuo vadovėlio Maironis atsipalaidavo priėjęs kurso „de justitia et jure", darėsi gyvesnis ir spalvingesnis. Pagyvėdavo ir tada, kai kas kelintą pamoką po 20 minučių ar pusvalandį duodavo spręsti „uždavinius" — konkrečius moralinius kazusus. Tada nulipdavo nuo katedros ir judėdavo palei suolus. Susidomėdavo atskiro studento „kreivu" ar taikliu sprendimu. Išprovokuodavo sankryžinius pasisakymus ir galutinai tardavo savo žodį. Tada iškildavo jo sprendimų išmintis, teologinis žinojimas ir gal patirtis. Šiaip jis, kaip dėstytojas moralistas, nerodė savo erudicijos, kokią pajusdavome per kanonisto Kazimiero Šaulio paskaitas. Nežavėjo, bent neatskleidė savo gilumo ir įsijautimo, kaip dogmatistas Blažiejus Čėsnys.

Pirmasis moralinės teologijos semestrinis egzaminas man buvo nelaimingas. Perėjimas iš filosofinių į teologines studijas savaime nebuvo lengvas. Bet kaip tyčia jis buvo pasunkintas užkraunant seminaristines pareigas, tais metais naujai įvestas, negociatoriaus vardu. Negociatorius buvo savotiškas klierikų tarnas. Turėjo jiems pristatyti asmeniškai užsisakomą maistą iš „Paramos", užsakyti užsienines knygas iš leidyklų ir, atvykus

svečiams, pakviesti klierikus į vadinamąjį parletoriumą. Pareiga buvo papjūtis studijoms, ypač pirmąjį pusmetį. Su kitais dėstytojais egzaminai praėjo pusėtinai, bet sukliuvau pas Maironį. Jis pakvietė egzaminų pas save į „Maironio namus". Pirmas žingsnis per slenkstį, palydimas kanklių muzikos tonais, įtaisytais duryse, erdvus prieangis su paties Maironio dideliu portretu petrapiliškos akademijos vicerektoriaus mantijoj, salonas su paveikslais, veidrodžiais ir sofom,— sumaišė mus visus. Nežinojom, kaip sėdėti ir kur žvalgytis. Maironis tuo metu nesijautė visai sveikas, bet egzaminavo kietai. Iš keleto jo klausimų turbūt trys man buvo neįkandami, gal nesuprasti kurso metu. Maironis knygelę pasirašė, bet jo akyse visiškai krito mano firma. Seminarijos vadovybė visoms seminarinėms funkcijoms parinkdavo pajėgesnius studentus, kad nenukentėtų jų mokslas. Parinkimas negalėjo praeiti be Maironio žinios. Ir štai kas pasirodė iš to parinkimo! Nuo to laiko Maironiui buvau visiškai dingęs žmogelis, nors kitais semestrais ir geriau išeidavo per egzaminus. Šito neėmiau į galvą, gal nebūčiau net pastebėjęs — ėmęs „normalia" Maironio laikyseną, nors žinojau, kad jis domisi ir užtaria „beletristus" bei „poetus". Nebuvau iš jų, bet rašinėjau ir jau buvau išvertęs tris knygeles iš vokiečių kalbos, kurias šv. Kazimiero draugija buvo išspausdinusi.

Maironio laikysenos skirtumas paaiškėjo vėliau, paskutiniais metais, kai teko rašyti jam seminarinį darbą apie slaptąsias organizacijas ir jų vertinimą iš moralinės pusės. Maironis iš pradžių klausėsi skeptiškai, lyg nieko gero nelaukdamas. Labiausiai nelauktas buvo jo dėmesys šiam referatui, kai jis atsistojo jį vertinti.

Staigmena buvo dar ta, kad ligi šiol daugeliui mūsų Maironis atrodė neturįs jokio intereso visuomeninėms problemoms, kuriomis mes gal ypatingai tada sirgome. Mano referatas buvo kaip tik visuomeniškas, ir Maironio atsiliepimas buvo nelauktai gyvas kaip tik tuo visuomeniškuoju požiūriu.

Nuo to laiko atšilo ir Maironio žvilgsnis šio referato autoriui. Buvo progų jį sutikti ypač arkikatedros zakristijoje, po ceremonijų, kurioms kitus klierikus man tais metais teko rengti ir juos tvarkyti prieš apeigas arba po jų. Maironis iš eilės su kitais kapitulos nariais būdavo celebransas [3], ir man tekdavo kartais jį aprengti. Visada būdavo miela pajausti, kad Maironis „pasidarė kitoks", negu buvo per trejus metus po anų nelaimingų egzaminų. Vieną kitą kartą teko užklysti su „delegacijomis" ir

į jo namus. Nebe tokie baugūs atrodė jo apartamentai, kaip ir pats jų šeimininkas.

Jei Maironis vėlokai paaiškėjo mums savo interesais visuomeninei sričiai, tai buvo mūsų pačių neapdairumas. Niekad seminarija nebuvo taip visuomeniškai „pakelta" ir įveiksminta, kaip jam esant rektoriumi. Kiti, tiesa, tęsė tą pačią kryptį vėliau. Bet Maironis, gal neinspiruodamas pats, leido klierikams eiti į visokius suvažiavimus, imtis visokio organizacinio veikimo viduje, reikštis spaudoj, kurti labdaros ratelius ir sekmadieniais eiti į fortus su maisto mantomis ir dvasine pagalba.

Kartą pasklido žinios, kad seminarijoj būsianti policijos krata, nes esąs įtarimas, kad iš čia išnešami KAK[4] laiškai lapeliai, nukreipti prieš „diktatūrinę valdžią". Kiek tas įtarimas buvo pagrįstas, pati seminarijos vadovybė negalėjo patikrinti. Bet Maironis pavedė kitiems vadovybės nariams įspėti klierikus, kad nesiduotų veliami į kokį politinį darbą ar patarnavimą, o pats pranešė policijai, kad jo įstaigoj, kol jis yra rektorius, niekad nebus jokios kratos.

Maironis nemėgo partinės politikos. Tai matyt iš jo pasisakymų kitomis progomis viešumoj, net spaudoj. Bet jis suprato visuomeninę kunigo veiklą. Jo pritarimu ir palaiminimu brendo nauja jaunų kunigų karta, kurią tektų vadinti visuomeniškąja plačia žodžio prasme.

Stasys Yla

Yla S. Maironis rektorius ir mokytojas // Maironis: Jo gimimo šimtmečiui paminėti.— Brooklynas, 1963.— P. 17—28.

[1] didinga *(angl.)*.

[2] Tanquerey Adolphe Alfred (1854—1932) — prancūzų teologas, daugelio dogmatinės ir moralinės teologijos veikalų autorius.

[3] Iškilmingai švenčiantis *(lot.)*, t. y. iškilmingas apeigas atliekantis kunigas.

[4] Katalikų akcijos komitetas, tautininkų režimui opozicinė organizacija, veikusi ketvirtojo dešimtmečio pradžioje.

NAMŲ APLINKA KAUNE, VIEŠNAGĖS

* * *

Marcelė Mačiulytė pasakoja, kad Maironis pirko namus Kaune, kai buvęs perkeltas iš Peterburgo rektoriauti Kauno seminarijon, t. y. 1909 metais. Namas buvęs pirktas iš Vilniaus banko skolon ir už jį Maironis mokėjęs nustatytais terminais. Mačiulytė atidavusi Maironiui savo gautą iš ūkio dalį, ir tie pinigai buvę sunaudoti namo remonto reikalams. Namas buvęs labai apleistas ir jį tekę gana ilgai remontuoti. Atliekant remontą Maironiui daug padėdavęs seminarijos profesorius P. Januševičius. Pro namo vidurį iš aikštės į kiemą buvęs įvažiavimas (broma). Tas įvažiavimas buvęs panaikintas ir jo vieton buvęs padarytas įėjimas su laiptais į antrą aukštą. Taip pat tekę sustiprinti namo stogą. Pabaigus namo remontą fasade virš balkono buvo padėtas užrašas: „1910. Maironis". Maironis sutvarkęs kieme sklypą ir užveisęs jame vaisių sodą. Daugumas butų buvę išnuomota lietuviškoms įstaigoms: viešajam lietuvių knygynui ir Lietuvių moterų draugijai, kuri įrengusi čia kulinarijos kursus ir valgyklą. Ligi Pirmojo pasaulinio karo Maironis išmokėjęs skolą bankui.

Po karo Maironis atpirkęs gretimą Grinčelių sklypą su senu namu, įsiterpusiu tarp jo namo ir seminarijos. Pirktas namas buvęs nugriautas ir sklypas buvęs sunaudotas sodui padidinti.

Savo testamente Maironis užrašė rūmus seminarijai. Baigti savo amžių Maironis pasistatė Aleksote dviejų aukštų namą. Maironis ketino atsisakyti iš seminarijos rektoriaus pareigų ir pereiti gyventi į Aleksotą. Kai namas Aleksote buvo baigtas, Maironis jau gulėjo ligoninėje mirties patale. Taip jam ir neteko apsigyventi naujame name Aleksote.

Kai dėl Maironio namo praeities, tai Mačiulytės žiniomis tasai namas priklausęs anksčiau kažkokiam dvarponiui Chrapovickiui iš Kėdainių apskrities, kuris atvažiuodavęs žiemai gyventi Kaunan. Vėliau namas patekęs kažkokiam žydui; po to ten buvusios kareivinės.

Marcelė Mačiulytė
Užrašė *Z. Toliušis*

* * *

Kaune tebegyvena velionio sesuo ir giminaitė studentė. Pas jas ir susigalvojau nueiti.

Sesuo — maloni visiškai baltais plaukais senelė. Jos akys pilnos ašarų, kai ima pasakoti.

— Taip, Moterų draugija Pralotas labiausiai rūpinosi. Jau seniai, prieš karą, kai tik atvažiavo į Kauną iš Petrapilio, pasiūlė jam pirkti šitą didelį namą, prie Kunigų seminarijos. Jame gyveno tada žydai. Pralotėlis ir nupirko. Atremontavo, įrengė sales, patalpas ir rudenį atidavė tai Moterų draugijai. Kieme dar buvo medinis namas, kur buvo skalbykla, kepykla ir kitos įmonės. Šiuose namuose Moterų draugija įsteigė mergaitėms namų ruošos mokyklą. Mokinių buvo net ligi 70. Jos ir gyveno čia pat. Turėjo savo valgyklą, kurioj valgydavo labai daug inteligentų, krautuvę, skalbyklą, augino daržoves ir t. t. Čia buvo ir pirmoji moterų darbų paroda. Turėdamos salę, ruošdavo šeimyninius ir viešus vakarus su vaidinimais, su choru ir t. t. Visus tuos darbus padėdavo organizuoti prel. Januševičius. Žymesnės veikėjos iš moterų tarpo buvo: a. a. p. Kublinskaitė, a. a. Staniulytė, p. A. Asmavičienė, p. Rubašauskienė ir kt. Draugijos veikimas puikiai klestėjo ligi karo. Prasidėjus karui — viskas žlugo. Namus užėmė iš pradžių rusai, paskui vokiečiai. Pavertė į ligoninę. Ir moterys, ir šeimininkai turėjo visiškai iš tų namų išsikraustyti. Karo metu ir Kun. seminarija iš Kauno išsikraustė — kelerius metus buvo Vašuokėnų dvare; kai ir ten užėmė vokiečiai — metus visai nustojo veikusi.

Grįžus į Kauną — vėl didžiausias remontas buvo reikalingas namams. Jo tik sienos buvo likusios. Namus kieme turėjo visiškai nugriauti. Jo vietoj užveisė sodą. Pats sodino, pats skiepijo. Sode buvo didelių klevų, kuriuos reikėjo versti. Ir dirbdavo pats, susikvietęs žmonių pagalbon. Kartą užrišo, matyt, nestiprią virvę. Žmonės susikibę traukia, o klevas nei nebraška. Tik staiga pokšt! — virvė trūko. Visi parkrito, o Pralotėlis šaukia — „šoną nulaužėt, šoną..." Žmonės nusigandę supuola kelti, o jis pats atsistojęs tik juokiasi... Linksmas buvo žmogus... — atsidūsta senelė.

— Ar nuo seniai gyvenote kartu su a. a. Prelatu?

— O, mes nuo mažens geri draugai. Jis tik dvejais metais už mane vyresnis. Labai gerai sugyvendavom. Kai grįždavo iš gimnazijos, ateidavo žąsis ganyti. Tik liepdavo, kad aš viena, ne su kitomis mergaitėmis ganyčiau — mat svetimų mergaičių

draugystės nemėgdavo. O kai imdavo griaudėti ar lyti, tai ir visai mane namo paleisdavo. Ką, sako, tu mergaitė — bijai, geriau jau aš už tave paganysiu. Dirbdavo ir kitus darbus. Mokėjo arti, arklius ganydavo nakčia, net kuldavo su spragilu. Labai mėgdavo draugus. Kai iš seminarijos atostogoms grįždavo, tai vis ne vienas, bet su keliais kitais klierikais. Ką gi — tėviškė turtinga, namas didelis, sutilpdavo. Tik visi norėdavo būtinai salkoj miegoti, kad ji į vakarus, be to, prie jos graži veranda — smagu ten vasaros vakarais. Jei lovos netilpdavo toj verandoj, tai jie ir ant žemės pasiklodavo. Daug labai dainuodavo. Kartais ir mus, mergaites (buvo 3 seserys), mokydavo. Dainuodavom kiek, bet nedaug, nes ką gi — rytoj teks anksti kelti, reiks į darbus eiti. „Nieko, sakydavo tada — ir aš padėsiu dirbti". Ir padėdavo. Dar dabar atsimenu tas dainas —

Kukarykū gaidelis,
Labas rytas, mergele...

Paskui, kai gyveno Petrapilyj, vis prašydavo, kad atvažiuočiau. O kai nuvažiuodavau, tai visur išvedžiodavo, viską išrodydavo: ir sodus, ir gatves, ir paminklus. Kartą net jūrėmis važiavome. Mus, seseris, mokydavo ir šiaip visokių mokslų: ir apie svetimas šalis, ir apie miestus ir kalnus pasakodavo. O juk tuo laiku mergaitės reta kuri skaityt ar rašyt mokėjo. Paskui, kai atvažiavo į Kauną — tuoj ir mane atsiėmė. Ir gyvenome taip. Šeimininkavau jam. Pas mus gyvendavo ir mokėsi ir artimesnieji giminaičiai — kitos sesers vaikai. Visus išmokė, visus aprūpino. Visi dabar užima aukštas vietas — tik šita, Danutė, liko,— sako žiūrėdama į jaunutę, tik šiemet universitetan įstojusią studentę.

— O šiaip ką labiausiai mėgdavo, kuo užpildydavo laisvą laiką?

— Nei kortuot, nei rūkyt nemėgo. Jei yra kiek laiko — eidavo į sodą. Karpydavo šakas, skiepindavo, net ravėt žoles mokėjo. Bendrai — labai mėgdavo visokį darbą. Net malkas darbininkams padėdavo pjaustyti ir skaldyti. Labai mėgdavo gėles. Jei tik pamatys kur kokių gražesnių, tai tuoj ir parveža. Ypatingai mėgdavo uzarėlius (juos žemčiūgais vadindavo). Jais turėdavau apsodinti visus takų pakraščius. Mėgdavo ir su žmonėmis laiką praleisti — draugiškas, linksmas, buvo visų mėgiamas. Anksti guldavo, anksti ir keldavo.

— O kas dabar yra tėviškėj?

— Parduota. Gyveno ištekėjusi sesuo, bet jos vaikai išsimokė, išsiskirstė — nebuvo kam gyventi. Iš mūsų visų dabar tik aš

ir telikau — kitos sesės mirusios [1]. Ir Praloto draugai, su kuriais viešėdavo, visi išmirę. Išmirę ir dauguma vėlesniųjų draugų. Ir jis mirė. O buvo geras, ir mus taip mylėjo...

Marcelė Mačiulytė

Svečiuose pas Maironio seserį // Moteris.—1933.— Nr. 6.— P. 88 (fragmentas).

[1] Iš trijų Maironio seserų tuo metu buvo mirusi tik jauniausioji — Kotryna.

* * *

Aš vidukliškė, iš Kaplių. Kaplių kaime mano tėvas Juozas Giedraitis turėjo 5 hektarus žemės.

Kaimynystėje gyveno Lipčiai. Jie turėjo 50 hektarų ūkį. Lipčiukui pripiršo Mačiulių Kotryną.

Kai buvau devynerių metų, atvažiavo Kotryna Lipčienė ir pasisamdė mane vaikų daboti. Tada buvo maža Birutčikė. Išsivežė į betygališkius, į Bernotus. Trejus metus prabuvau už auklę, kartais karves ganiau.

Buvo labai puikūs žmonės, man kaip tėvai. Lipčius išgerdavo dažnai, bet Lipčienė didžiai gera buvo. Šeimyną užlaikė gerai: ir su valgiu neskriausdavo, ir su drabužiu, ir su atlyginimu. Valgyti gerai davė, drabužis geras. Šeimyna pabūdavo po kelerius metus. Tarnavo Vaičys iš Pikčiūnų, Andriuška iš Šidlavos, Labanauskaitė Antosė.

Netoli Maskvitų, Sraute, turėjo 20 hektarų žemės. Ten daugiausia buvo miškai, pievos. Ganydavo vasaromis veršius, avis ir kt. Čia, Bernotuose, buvo 40 hektarų. Sodo hektaras. Bičių 20 aulių. Mačiulių-Lipčių namas stovėjo prie pušies, prieš rūsį. Šiaudais dengtas, durys dvejos. Prie Sandravos buvo jauja. Netoli vieškelis. Abiejose jo pusėse augo klevai. Šuliniukas prie liepos. Klomba buvo didelė ir graži — tarp namo ir rūsio. Visokių gėlių: jurginai, pinavijos, rūtų, mėtų. Pranutė, nebyli Kotrynos Lipčienės sesuo, darželius taisydavo. Pas duris takai nusodinti rožėmis — raudonums, baltums. Rūtų, našlikių prisodinta abi tako pusės. Kokius audimus Pranutė ausdavo! Valgius visokius mokėjo ruošti, košių visokių privirdavo. Vasarą Prančiška vis po sodnus. Pridžiovindavo obuolių, kriaušių.

O jau nepavydėdavo! Užeina pasninkai — silkių po bačką parveš, aliejaus prispaus iš sėmenų, kompotų priverda.

Verda kopūstus, barščius šeimynai, žiūrėk — ir kugelis kepa.

— Visi nori pavalgyti: ir aš noriu, ir jūs,— sakydavo Lipčienė.

Kotryna buvo ligota. Mane mylėjo kaip savą vaiką. Ir aš ją mylėjau. Kojoms nusiplauti vandens, būdavo, atnešiu, bėgdavau, kur tik pasisiųsdavo. O jau ateis šventė ar parvažiuos iš kur — dovanų nenusikelsi: tai skarelę nupirks, tai bliuskutę, tai nosinę, tai muilo, tai šukas. Svečiai atvažiuos — visi susėda, vaišinasi, ir mane, vaiką, pasisodina sykiu.

Dabojau Birutikę. Ji mirė skarlatina.

Vieną rytmetį mane pasivadino ir sako:

— Eik į Betygalą, pasakyk, kad Birutėlė šiąnakt mirė.

Per karą visi Mačiulių budinkai sudegė.

Po karo dažnai nuvažiuodavau į svečius, buvo kaip saviškiai. Ir su vaikais susitikdavom. Mikalojus jau buvo baigęs gimnaziją, su vardinėmis mane pasveikino. Su Elena sykiu augom, draugavom, pasišnekėdavom, poterių ėjom mokytis. Išleido Eleną už Babono, bagoto. Maironis leido, ko neišpirš.

Išbuvau trejus metus. Maironis nebuvo atvažiavęs, o sesuo Marcelė atvažiuodavo dažnai. Po Birutėlės mirties atvažiavo Marcelė į svečius ir prašo:

— Katriute, leisk Onutę pas mane už augintinę.

Ir išsivežė mane į Kauną. Išgyvenau dvejus metus, trečių metų liepos mėnesį karas prasidėjo, mus išblaškė.

Žiemos laiku gyveno keturi mokiniai: dvi mergaitės — Julija ir Teklė (Lipčienės dukterys) ėjo į gimnaziją, du berniukai — Tadukas ir Algiukas Edeliukai iš Raseinių — irgi. Virdavom valgyti, aptarnaudavau, kiek galėdavau.

Maironis, parvažiavęs iš Peterburgo, nusipirko apleistas kazarmes, pasimūrijo. Ten, kur buvo miesto dūma. Anūkė Zita parnešė nupirkusi atviruką, žiūriu — Maironio namai. Statula priešais, rožių krepšiukas padėtas.

Mes gyvenom antrame aukšte. Kitam gale buvo ūkės mokykla. Po apačia gyveno žydai, už jų — menininkai, statulas dirbdavo. Įeinant į Maironio butą, kur reikėjo lipti laiptais, stovėjo angelas. Kambariai buvo: miegamasis, stalava, svečių, rašomasis, mažas kambariukas, kur svečiai miegodavo, kur knygos buvo sudėtos. Buvo didelis kambarys, kur svečiai susirinkdavo. Didelis stalas per visą kambarį ant ožiukų.

Maironis pralotas buvo, rektorius. Ateidavo klierikai, jį su vardinėmis pasveikindavo. Iškeldavo balius. Per šventes svečių nebūdavo. Kai šventindavo klierikus, susirinkdavo nutarti, katrą išvęsti. Ateidavo vyskupas, du rusų popai. Daug žmonių atei-

davo su reikalais. Kai suruošdavo balius, į stalą nešdavo vyrai su baltomis pirštinėmis. Kožnam po kieliškiuką padėdavom, tokius žalsvus turėdavom.

Miegamajam buvo laiptukai, raudonu aksomu aptraukti, su auksinėmis raidėmis, kur Maironis melsdavosi. Buvo širdies Jėzaus statula. Prieškambary buvo paveikslas „Mūšis", ragai, kur drabužius svečiai pasikabindavo. Aš priimdavau. Išeinant paduodavau, man rublį ar pusę rublio dovanų. Už jo buvo didesnis ir mažesnis sandėliai.

Elektra buvo. Ant aukšto buvo ir lempa. Miegamajame grindys buvo popierinės, kitur išmaliavotos kaip kaladžiukėmis — mėlynomis, geltonomis. Koridoriuose paprastos, lentinės. Nuo miesto — marmurinės. Atėję kaliošus paliekt už durų. Miegamąjį kožną dieną reikėjo pašluostyti. Miegamajam stalas buvo, klauptukai. Pečiukai jo kambariuose tokie buvo gražūs. Paveikslų buvo nelabai daug: trys karaliai (kunigaikščiai). Buvo oleandrų, fikusų. Samavoras buvo, stiklinės plonos su raidėmis.

Lova buvo aptaisyta baltai. Dvikartė, dvi pagalvės. Kapikę užtiesdavo gražią.

Kiemą gerai atsimenu. Pompa ar tebėra? Budinkų kieme nėra turbūt? Skalbykla buvo. Pavėsinė sodne. Angelas su triūba. Obelaitės ar didelės? Mažos dar tada buvo. Sumislydavo Maironis ir nueidavo į pavėsinę pasėdėti, paskaityti. Sekmadienį ir aš kartais nueidavau. Daržas buvo, braškių augo, cviklių. Kiaulių augindavom. Takai būdavo. Kai išeidavai per duris, buvo prisodinta gėlių: rožių, rūtų, lelijų, tokių gėlių, kur naktį kvepėdavo, pinavijų, nasturtų. Mudvi su Marcele prižiūrėdavom. Vakare Maironis išeidavo, žingsniuodavo vienu taku, kitu taku. Kartais vandens parsinešdavom iš Nemuno, buvo takas, šaligatvis ėjo žemyn.

Pusryčius ir vakarienę Maironiui daugiausia parnešdavom iš seminarijos, pietus pats ten nueidavo pavalgyti. Kartais ir su mumis kartu pavakarieniaudavo. Pieno rūgusio, tai silkės, tai žuvies, tai kartais kokį paukščiuką. Buvo keturi mokiniai, mes dvi — nepritiksi kažin ko.

Vasarą Maironis išvažiuodavo pas draugus: Jančiauską, Bitę iš Kaplių, kunigavusį Baisogaloj. Pabūdavo Tytuvėnuose, Viduklėj.

Tada Maironis buvo apie 50 metų. Nežemas, postambis. Ant krūtinės nešiojo kryžių. Plaukai žilsterėję, garbiniuoti. Labai gražus žmogus buvo, linksmos minos. Dideliai jisai geras buvo. Eilėraščius rašė, dainas. Biednų neišleisdavo nieko nedavęs. Kas

tik ateidavo, nė vienam neatsakydavo. Ir mums sakydavo: ateis biednas — duok.

Toks darbštus, eidavo gėlių laistyti, abudu eidavom malkų pjaustyti. Būdavo, sakys:

— Onut, einam malkų papjaustyti.

Paskui jis skaldo, o aš su rogutėm gabenu namo.

Sykį pjaustant atėjo tokia moteris — Baltrimienė iš Raseinių — ir prašo:

— Gal galit paaukoti, leidžiu vaiką į kunigus.

Maironis tuojau ištraukęs padavė pinigų.

Nė jis pyks niekada, nė bars. Marcelė, būdavo, susibars kada, o jis ne.

Mano pavardė Giedraitytė, tai Maironis juokaudavo: turbūt vyskupo giminaitė. Niekas manęs nebuvo leidęs į jokią mokyklą. Maironis pats mokindavo skaityti ir rašyti, būtų leidęs į mokslus tą rudenį, į liaudies mokyklą, į „Saulės" gimnaziją,— karas užėjo. Duodavo pinigų, liepdavo eiti į koncertą, teatrą. Sakydavo: parvažiuos namo, turės ką papasakoti. O Marcelė nenorėdavo išleisti. Sykį Užgavėnių vakare Maironis padėjo pinigų ir sakė eiti į koncertą. Ruošiuos, o Marcelė klausia, kur einu. Sakau: Tėvelis padėjo pinigų, liepė eiti.

— Paspėsi,— sako Marcelė,— paspėsi.

Ir neleido. Maironis parėjo ir klausia:

— Ar gražu buvo?

— Neleido,— sakau.

Išleisdavo pas tėvus atostogų. Sykį važiuoja pas Lipčių. Sako:

— Išleisk, tegu važiuoja ligi Betygalos. Pas tėvus nueis.

Marcelė velėk neleisti. Kad šaukiu, kad rėkiu.

Vieną sykį pats nusivedė į teatrą. Buvo blaivybės paskaita. Vakaras, ėmė rūpėti, kaip pareisiu. Pilna kareivių. Einu į drabužinę, žiūriu — Maironis laukia manęs parsivesti. Globojo kaip tėvas.

Vakarodavom virtuvėj. Marcelė siūdavo kaldras gražias. Maironis ateidavo, pasišnekėdavo su Marcele, su mergikėm. Pabūna, pasako labanaktis.

Lenkų kalbos Maironis nemylėjo, nešnekėjo lenkiškai. Edeliukai, kai ėjo į gimnaziją, norėjo mane išmokyti lenkiškai. Maironis man sako:

— Tai tu, Onut, juos mokink lietuviškai, nešnekėk lenkiškai — juk čia Lietuva.

Marcelė irgi man buvo gera. Pasitikėjo, mylėjo geriau negu sesers mergikes. Paklusni buvau. Algą Marcelė mokėjo po kelis rublius. Dovanų duodavo, drabužiukų nupirkdavo. Rodydavo savo daiktus, sakydavo: mirsiu — tavo kraitis.

Paskui vieną kambarį Marcelė išnuomojo kunigui Vaitkui. Būdavo, aptarnausiu — atlygins.

Išeinu sykį iš katedros bažnyčios. Skelbimai prie telegrafų stulpų — vaina. Vyrus šaukia. Tuojau sargas išbėgo. Marcelės nebuvo. Atėjo rusai, sako: patuštinkit tą namą ant ligoninės, gal miestas apsuptas bus.

Per naktį iškraustėm iš kambarių geriausius daiktus, sunešėm į sklepus. Ant rytojaus ateina rusai vyriausi, užima namą ant ligoninės. Gavom pasišalinti. Geriau būtų, kad būtumėm visi pasilikę. Dabartiniu mano protu — tai nereikėjo bėgti, valgyti turėjom. Tada gąsdino: vokietis apsups, teks badu mirti. Vaikus prie sienos kals.

Rytą Lipčius atsiuntė arklius. Kaip apsitaisę buvom, taip išvažiavom. Nieko neišnešėm. Maironis dar pasiliko, paskui iš Kauno išvažiavo į Tytuvėnus.

Parvažiavom į Bernotus. Aš kelias dienas pabuvau pas Lipčius, paskui parvažiavau pas savo tėvus į Kaplius. Marcelė pasiliko Bernotuose.

Paaugau, išėjau tarnauti į kaimą. Po karo su Maironiu nesusitikom. Lipčienė buvo atvažiavusi, aplankė. Pasakojo, kad parvažiavę į Kauną nieko nerado, viskas buvo išdraskyta, viena lova pasilikusi.

Marcelę palaidoti parvežė į Betygalą. Lipčienė ten irgi palaidota. Ir Birutėlė ten.

Ona Giedraitytė-Gžegužauskienė

Viduklė, 1980.IV.9 — Užrašė *D. Jacevičiūtė* ir *J. Norkutė*

* * *

Gimiau Pašilėje, netoli Kamajų. Mano tėvas ten gyveno ir nuomojo grafo karčemą. Tėvas buvo labai griežtas, net žiaurus, todėl būdamas 12 m. pabėgau iš namų ir tarnavau Alsėtų dvare 7 metus. Paskui išmokau siuvimo amato. Pažįstamas kamajiškis, tarnavęs Kauno kunigų seminarijoj, pranešė man, kad galėčiau ir aš ten gauti darbo. Taip atsidūriau Kaune, kunigų seminarijoj, ir įsitaisiau ten pasiuntiniu. Seminarijos rektorius Maironis mane kaip rimtą ir sąžiningą žmogų pakvietė į savo namus už pasiuntinį

liokajų. Čia aš dirbau nuo 1910 m. iki 1914 m. Maironio namas (dabar Rotušės a. 13) buvo tada ką tik baigtas remontuoti ir man teko baigti jį valyti. Pats Maironis ligi tol gyveno seminarijoje, savo kabinete, su atskiru įėjimu. Kambarį Maironis man davė pačiame namo gale, už salės. Mano pareigos buvo: saugoti butą, padėti seseriai Marcelei ruošoje stalan, pabuvoti mieste, reikalus atlikti, rankraščius į spaustuvę nunešti. Laukiamus svečius Maironis sutikdavo ir įsileisdavo pats.

Iš pradžių man ten apsigyvenus, Maironis kalbino mane stoti į dvasininkų luomą. Siūlė net paskirti klierikus, kurie ruoštų mane moksle. Bet aš atsisakiau neturįs noro būti kunigu, ir Maironis daugiau niekados apie tai neužsimindavo.

Tuo metu (apie 1913 m.) Maironio namuose veikė skulptoriaus Antano Aleksandravičiaus vadovaujama dailės mokykla. Tai aš dažnai nueidavau į dirbtuves pasižiūrėti, ką ten mokiniai daro, ir laisvalaikiu pats bandžiau piešti ant medžio, o vėliau ėmiau ir lipdyti. Maironis patardavęs man tų kūrinėlių nenaikinti. Jis stiprino ir gilino mano palinkimą į meną. Tuo metu aš labai domėjausi siuvimu ir audimu. Maironis man sakydavo:

— Vieno tikslo nesieki, o kelių, matysi, neįveiksi!

Maironis buvo labai paprastas ir pilnas tikrojo žmogiškumo, brangino darbą ir pats jo nevengė. Kur dabar yra sodelis, tuo metu augo dideli medžiai. Už aukštų šakų nukirtimą Maironis mokėjo po 5 rub. Kai buvo raunami kelmai, pats Maironis kartu su darbininkais virvėmis juos traukė. Kartą net apvirto. Paskui ruošė žemę sodui, pats agrastams duobes kasė. Nebijodavo susitepti rankų ar susipurvinti.

Kartu su manimi Maironis eidavo malkų pjauti, nors pjovėjas ne koks buvo. Valgė jis paprastus valgius be ypatingų pasirinkimų. Alkoholio nevartojo, tik prie svečių gėrė sesers Marcelės padarytą midų. Namuose valgydavo pusryčius ir vakarienę. Prie stalo, be mūsų, būdavo dar 2—3 asmenys, tai Maironio giminaičiai, einantys mokslus. Kai atvažiuodavo iš Bernotų Maironio švogeris Lipčius, tai nakvoti neidavo pas Maironį, bet pas kiemsargį.

Teko pastebėti kartą Maironį meldžiantis, atsiklaupusį ant grindų, nors čia pat buvęs minkštas suolelis.

Iškilmingų priėmimų metu prisirinkdavo pas Maironį visokių svečių ir ponių ilgom sukniom. Nuo svečių aš gaudavau nemažai arbatpinigių.

Maironis buvo kuklus ir nemėgo, kad jo atvaizdas būtų platinamas. Viena knygininkė, rodos, Vitkauskytė, labai norėjo iš-

leisti Maironio atvaizdą. Keletą kartų tuo reikalu lankėsi pas Maironį, bet jis nesutiko.

Maironio sidabriniai daiktai ir kitos brangenybės (aukso kryžius) buvo laikomi dailioje blizgančioje dėžėje. Kartą aš pastebėjau, kad dėžės nėra. Bet man niekas nieko apie ją nesakė, o aš nesiklausinėjau. Tik po Maironio mirties Marcelė man pasakė, kad brangenybės su visa dėže nežinomu būdu buvo dingusios iš namų. Sako, vagys per užraktus išnešę. Visas įtarimas ir priekaištai turėję man tekti, bet Maironis man nieko nesakė ir seseriai Marcelei griežčiausiai uždraudė apie tai užsiminti. Esą kad Pipinio sąžinė būtų rami, ir jokie įtarinėjimai nedrumstų to ištikimo žmogaus.

Kai vokiečiai Didžiojo karo metu atėjo į Kauną, mes iš jo išbėgome. Maironis į Panemunėlį, pas savo mokslo draugą Budriką, o aš į tėviškę. Panemunėlyje aš kartais aplankydavau Maironį. Ten jam esu pasiuvęs didelius neapmuštus juodus kailinius.

Po karo vėl atvykau į Kauną ir susiieškojau darbą banke, sargu. Čia reikėjo rekomendacijų. Nuėjau pas Maironį. Jis parašė labai gerą atsiliepimą apie mane, ir taip aš ilgus metus ten ištarnavau.

Juozas Pipinis

Užrašė *St. Daunys*

* * *

Maironis turėjo tris seseris: Pranciška, Marcelę ir Kotryną. Visoms jis buvo meilus brolis, bet sesuo Pranciška, kūdikiu būdama, susitrenkė ir nuo mažumės liko kurčia ir nebylė. Nors su Pranute brolis Jonas mokėjo lygiai gerai kaip ir kiti šeimos nariai susikalbėti, bet artimesnis bendravimas buvo sunkus. Kotryna jauna ištekėjo, paveldėjo tėviškę — Bernotus. Šeimyninis gyvenimas, kurs jos anaiptol neglostė, sugriebęs ją laikė savo kietuose naguose, tik labai retai leisdamas susitikti su broliu. Jai, palyginant jaunai, staiga mirus, Maironis pašarvojo jos kūną savam bute, vėliau — kun. seminarijos bažnyčioje, ten laikė gedulingas pamaldas ir pats nulydėjo į kapines. Marcelė liko netekėjusi. Mano atsiminimuose Maironis neatskiriamas nuo jos. Vos tik Maironiui iš Petrapilio dvasinės akademijos grįžus Lietuvon, Kauno kunigų seminarijon rektoriauti, sesuo Marcelė persikelia iš tėviškės (tuo metu ji gyveno Betygaloje) šeimininkauti ir nepalieka savo brolio ligi jo mirties.

Jam mirus sesuo Marcelė skaudžiai pakelia išsiskyrimą, ji nėra pajėgi ištarti bent žodį, jei kas nors užkalbina grįžtančią kasryt iš Kauno katedros šventoriaus, palaisčiusią ant brolio kapo gėles, kurios taip lengvai nyksta, kaitinamos karštos pietų saulės bažnyčios papėdėje. Sunku buvo Marcelei, likusiai vienai didžiuliame brolio bute, Muziejaus Nr. 5. Kiekvienas daiktelis dar tebekvėpavo taip staiga pakąsta gyvybe, kiekvienoje kertėje dar tebemirė žingsniai, kurie taip dažnai buvo girdimi popiečiais grįžus Maironiui, papietavus kunigų seminarijoje.

Maironio namai. Maironis mėgo popiečio pasivaikščioti savam sode, bet jei ten užklysdavo koks svetimas žmogus ar kieme per daug įsismaginę triukšmavo vaikai, jis eidavo į namus. Sunku buvo seseriai, kurios darbšti ranka rūpestingai tvarkė namus, rūpinosi kiekviena smulkmena kaip nuoširdžiausia ir pasišventusi motina. Sunku buvo sustabdyti supamą kėdę, kuri netyčia, lyg vėjo praeinant užgauta, imdavo suptis. Ir stebėjais tik, kad joje jau nematai žvilgant žilųjų garbanų ir auksinių akinių rėmai neblizga ankstyvoje prieblandoje. Sunku buvo klausytis valandas skaitančio laikrodžio, kuris stovėjo kertėje prie Maironio rašomojo stalo, ant nedidelės trikampės lentynėlės, ir kur marmurinis baltas žmogus suko mėlyną, žvaigždėmis nusėtą rutulį. O sode raudo žagariškės vyšnios, sirpo didžiuliai agrastai ir noko pirmieji obuoliai. Ir tyli vaikščiojo Marcelė, kad nebuvo kam bepasidžiaugti pirmaisiais vaisiais, tik gėlės, nuneštos į katedros rūsį, išverkdavo savo pasiilgimą ir mirdavo nepaglostytos.

Poeto sodas. Sodas buvo Maironio ir jo sesers Marcelės pasididžiavimas. Namai, kurie taip natūraliai vėliau buvo visų vadinami Maironio namais, buvo nupirkti netrukus grįžus iš Petrapilio. „Pirko juos, pasiskolinęs pinigų iš seserų Pranciškos ir Marcelės, vien dėl to, kad į kunigų seminarijos rajoną neįsibrautų koks žydas. Tas, vėliau virtęs jo pastangomis gražus namas,— sako mano sesuo Teklė,— buvo aptriušusių rusų kareivinių laužas. Aplink akmenų ir plytgalių krūvos. Visa tai Maironis su seseria išvalė, iškasė naujiems medžiams duobes, patys susodino ir užaugino".

Sode visą laisvalaikį ir praleisdavo: pavasarį bekasinėdami abu serbentų ir agrastų krūmus, bepurendami žemę pirmiesiems žiedeliams — gležnosioms snieginėms, kurių keli skambalėliai visą laiką baltavo ant jo rašomojo stalo, kol juos pakeisdavo tamsiai mėlynos karolinės gegutės, sultingi geltonieji narcizai, vėliau konvalijos. O jų buvo taip daug privisę, kad visi takai buvo apjuosti tamsiai žalių lapų su iš jų bekyšančiais baltuojan-

čiais karolėliais. Ten skaitė ir meldėsi Maironis. Sesuo Marcelė žvaliai stengdavosi, kad niekas jo ramybės nesudrumstų.

Sode augo akacijų, vyšnių, dekoratyvinių smulkiųjų roželių medžių, jazminų, serbentų, milžiniškai didelių aviečių. Pietiniame sodo kampe noko vynuogės, augo kukurūzai, šparagai ir saldžiosios bulvės. Braškės lyg obuoliukai ridinėjosi žemėj, o įvairi atmaina slyvų ir didžiųjų kriaušių, kurios sutirpdavo burnoje vos prilietusios gomurį, dažną viliojo į svečius.

Dešimts metų su Maironiu. Tą visą puikiai atsimenu, nes daugiau kaip per dešimtį metų buvau pilnateisė jų naikintoja. Maironis, mano mamytės Kotrynos tikras brolis, buvo asmuo, kuriam turiu būti daugiau negu dėkinga. Jisai man, o iš dalies ir kitiems mano broliams ir seserims, yra daug padėjęs, mokėdamas už mokslą ir leisdamas gyventi savo pastogėje. Iš tikrųjų reikia stebėtis jo, o ypač tetos Marcelės kantrybe, kai kartais susėsdavo prie stalo nemažas būrys mokslus beeinančių triukšmadarių. Jų tarpe būdavo ne vien sesers Kotrynos vaikai, bet negiminaičiai, o artimų draugų vaikai, parapijiečiai.

„Maironis mylėjo besimokantį jaunimą, su juo sėda kartu į stalą, turėdamas laiko šposauja, nesigaili gardesnio kąsnio, dažnai ragina seserį: „Marcele, atnešk tą, paduok tą,— vaikai turi būti sotūs". Maironis nemėgo pūstis, jis paprastas ir natūralus. Jis nemėgsta žeminti žmogaus ir esant net aukštiems ir garbingiems svečiams vaikams įsako sėstis kartu prie stalo" (Iš kun. K. Rickaus prisiminimų). Jie keitėsi. Vieni baigdavo, išvažiuodavo, kiti užtūpdavo jų vietas. Aš buvau paskutinė, šeimoje vadinama — pagrandukas, ir tik pradžioje gyvenau keliese. Nuo 1926 metų likau vienintelis dėdės ir tetos Marcelės globojamas vaikas.

Tado Daugirdo dekoracijos. Grįžtant prie Maironio namo, reikia pasakyti, kad Maironis ne visą laiką jame gyveno. Jis, kaip ir kai kurie kiti kunigų seminarijos profesoriai, turėjo butuką pačioje seminarijoje. Tuo tarpu namuose gyventojai keitėsi, turiu galvoje tiesioginiai Maironio butą. Jame gyveno savo eksprezidento metais Antanas Smetona su šeima, kitą buto dalį kelerius metus buvo užėmęs prof. Iz. Tamošaitis, viename kambarėlyje kurį laiką gyveno kun. Krupavičius, vėliau kun. Yla. Bute buvo didžiulė salė, kurioje buvo ruošiami didieji seminarijos priėmimai (sutilpdavo ligi 200 žmonių), kol kunigų seminarija dar neturėjo savų didžiųjų rūmų. Salė buvo dekoruota tautiniais motyvais Tado Daugirdo.

*

Maironio namuose Kaune pro langą svaiginančiai veržėsi žydinčio sodo įsisiūbavęs kvepėjimas, kurio viršūnėmis ką tik nušliaužė paskutinis posmas „Marija, Marija". Seminarijos bažnyčioj baigėsi gegužinės pamaldos ir nepailstamai šnypščia virtuvas nedideliame pailgame kambarėlyje, Muziejaus 5. Ten valgomas stalas, indauja, langas į sodą ir Nemuno—Vilijos santaką. Iš ten matai tolimą Vilijampolės krantą, kitoj pusėj Aleksoto kalnas, Marvelė, seminarijos rūmai, sodas. Vakarienė laukia. Vakarienę Maironiui gamindavo kun. seminarijos virėja, kaip ir kitiems mokomojo personalo asmenims, ir ją reikėdavo tik parsinešti. Patiekalai nesudėtingi. Maironis valgių nesirinko ir neišmisliojo. Kas vakarą valgė rūgusį pieną su virtomis bulvėmis ar tarkuotais bulviniais blyneliais. Mėgo miltinius skrylius su maltų aguonų padažu, o šližikus — su aguonų pienu. Vakarienė būdavo visad kukli. Gėrimų niekad vienas nevartojo. Mėgo sidabrinius indus ir pasitaikius progai pirkdavo gražaus išdirbimo sidabrines cukrines, pyragėliams dėti lėkštes, servetėlėms įmauti žiedus, druskines.

Maironis ir gimnazistė. Virtuvas užsispyrusiai šnypščia, ir vakarienė uždangstyta laukia. Laukiam ir mudvi su teta Marcele pareinančio dėdės, o jis dar kažko paklydo sode. Jis dar aplanko bites, kurių keli aviliai stovi rytiniame sodo kampe. Bet ilgai netrukęs dėdė jau sėdasi prie stalo. Prieinu ir pabučiuoju ranką: „Matai, ir ekskursantė jau namie". „Parvažiavau jau vakar, dėde, tik vėlai". „Na, patiko Karaliaučius? Matei, kad ir vištos ten lietuviškai tebekarkia?" O taip, aš mačius. Mūsų gimnazijos ekskursiją sutikę Lietuvos konsulato žmonės mus vaišino apelsinais, kurių galėjom valgyti kiek tik širdis troško. Mes buvom muziejuose, soduose ir pilyse, matėme ir kalėjimą, kur Kęstutis kryžiuočių buvo kalinamas, ir girdėjome primokyto vokiečio aiškinimą, kad jis ten net dešimtį metų išbuvęs. „Melagis",— tepasako dėdė. Nerimstu nepasigyrusi, kad nors tik trečioje klasėje esu, o puikiai visur vokiškai susišnekėjau. To tereikėjo. Dėdė pažiūrėjo į mane, paraudo, ir jo akinių siūlelis ėmė drebėti. Pajutau, kad mano pasigyrimas bus jam labai nepatikęs.

— Tuo nėra ko girtis. Jei būtum su visais ten lietuviškai susikalbėjusi, jei būtum bent kelių žodžių beužsnūstantį lietuvį savos kalbos išmokiusi, galėtai džiaugtis. O dabar gėda, kad, būdama lietuvė, stengeis vokiškai vapalioti.

Dėdė susijaudino. Aš ieškojau bent šapo padėčiai išgelbėti. Kalbėjau, kad buvome Karaliaučiaus operetėje. Ten sutikome vokiškoje uniformoje policininką, kuris gražiai ir laisvai lietuviškai kalbėjo.

— Tai tik dėl to, kad jis nebuvo toks minkštasprandis. Lietuvių ir yra toji baisi yda, kad jie savinasi tuoj kas svetima, išsižada lengvai, kas jiems prigimta, kas jiems šventa, be ko jie neturėtų teisės ir žmonėmis būti vadinami. Todėl viskas prie jų ir limpa. Gėda!

Dėdės dideli kampuoti akinių rėmai vis dar neramiai judėjo, ir stiklinėje, įstatytoje į sidabrinį laikytuvą, liko pusė neišgertos arbatos. Tada aš nemaniau, kad būčiau supratusi, kaip giliai pažeidžiau dėdę. Tada man buvo gaila daugiau savęs, kad nepataikiau. Dabar, kai mano galvojimas daugiau subrendęs, suprantu, kad dėdė, rūpinęsis mano išsimokslinimu, laikęs mane savoj pastogėj, kur visa kvėpavo jo tik tėvynės ir lietuvių kalbos meile,— išsigando, iš kur manyje, toje bebręstančioje lietuvėj mergaitėj, galėjo gimti toks tuštumas.

Kitais metais, kai gimnazija suruošė ekskursiją Klaipėdos kraštan, aš puikiai atsiminiau dėdės to vakaro pašnekesį ir grįžus džiūgaudama pasakojau, kad mums niekur nereikėjo kalbėti vokiškai, kad mus visi suprato ir kalbėjo lietuviškai. Dėdė tik nusišypsojo.

Maironio įrašas moksleivės albume. Nors išbėgdama iš Lietuvos nespėjau pasiimti net brangiausių asmenų nuotraukų, bet kažkokiu stebuklingu būdu įsimaišė tarp dokumentų dėdės ranka įrašytas eilėraštis į mano poezijos albumą.

Vaikeli, mokinkis,
Lietuve vadinkis,
Doros nenustok niekados.
O, mokslas daug gali:
Suteiks jis tau dalį,
Apsaugos nuo vargo, skriaudos,
Jei Dievo garbės
Tau liepimai tuščia neskambės...

1926 m. kovo 22 d.
Kaunas

Pral. J. Maironis.

Atsimenu, buvau kiek nusivylus tada, kad dėdė neįrašė man naujo, tik man skirto eilėraščio, bet šiose eilutėse, rodos, taip

suglaustai išreikšta visa, ko gali reikalauti iš lietuvės mergaitės, kad dėdei atrodė jis tinkamiausias.

Kilimu iš Žemaitijos, nusiteikimu — aukštaitis. Kai, paskutinėje klasėje būdama, pasiskaičius apie lietuvių tarmes, aš pasigyriau sužinojusi pagaliau tikrai, kad esu žemaitė, dėdė tik nusijuokė. „Kaip tu gali būti žemaitė, jei aš juo nesu?" O kai teta Marcelė įsiterpė lyg man norėdama pritarti, dėdė trumpai tepasakė: „Aš tai nesu žemaitis, jei jūs norit — vadinkit save tokiomis". Studijuodama lietuvių tarmes Lietuvos universitete, atsiminus pasikalbėjimą su dėde, aiškinausi su dr. A. Saliu. Visi daviniai buvo mano pusėje, Bernotai, nors būdami arti vidurieėčių ribos, priklauso žemaičiams. Maironis kažkodėl savęs tokiu nelaikė.

*

Reikia pasakyti, kad dėdė nesikišdavo į jo globojamų giminaičių asmeniškus reikalus. Gal dar daugiau, jų dvasios pasaulis jam buvo visiškai svetimas. Per dešimtį metų gyvenant kartu su juo, aš nebuvau nė sykio išbarta, o esu daugiau negu tikra, kad būdavo už ką. Tarp kitko, per visus aštuonerius metus jis pasirašinėjo mano dienyne, buvo kviečiamas į gimnazijos auklėtinių tėvų posėdžius, bet nė karto nebuvo ten nuėjęs. Lygiai taip pat neatsimenu, kad būtų prasivėrusios kada plačiau jo širdies durys pokalbiams, pašnekesiams, kuriuose jo žodis ir nuomonė būtų tiek daug ką nusvėrusi.

Auklėtinio atsiliepimas. Kun. K. Rickus tačiau, buvęs Maironio auklėtinis seminarijoje, man rašytame laiške sako: „Kaip rektorius ir profesorius, Maironis buvo tėviškai geras, auklėtinių gerbiamas ir mylimas. Jo laikais nebūdavo jokių nesusipratimų tarpe vadovybės ir auklėtinių. Buvo didelis psichologas ir pastabus. Rodos, nieko nemato, nesiteirauja, o viską žino ir puikiai pažįsta. Nebuvo smulkmeniškas. Jei jis rasdavo, kad reikalas tikrai rimtas, pasišaukdavo auklėtinį pas save į kambarį ir trumpai, pabraukęs per savo garbanas, pasakydavo: „Tai matai, tamsta, gal geriau pasiieškotum kitos mokyklos". Tada jau skubėk rašyti prašymą išvažiavimui ir kraustykis. Kun. prof. S. Yla gi savam laiške įterpia: „Mūsų laikais Prelatas buvo retas svečias alumnų tarpe ir rektoriškai aukštas, gal kiek oficialus, nors visad mielas ir nuoširdus".

Maironio širdgėla. Ir šiandien, kai stengiuos atsiminti viską, kai stengiuos atsakyti į šimtus bekylančių klausimų, kai tiesiog

ilgestingai varstau duris į praeitį, kai taip negailestingai aibes dalykų yra sugraužusi ir išvogusi užmarštis, visur aš sutinku dėdę susitelkusiai ramų, slopinančiai tylų ir kietai nekalbų. Ir man rodos, aš matau jo veide rūpestį, kartais kančią, kažką, ko jis žodžiais nėr pajėgus išsakyti, o jo skausmas, išsiliejęs popieriuje, sutinka negailestingą kritiką ir žemą (tuo metu) įvertinimą. Aš drįstu spėlioti, kad Maironis širdgėliškai pergyveno savo kūrybos — poezijos suretėjimą, o kaip tūlas kritikas pasakydavo — sumenkėjimą — ir vienumoje, kurios nepažeidė nei jo sesers, nei mano buvimas, jo visa būtybė virsdavo kentėjimu, kurio negalėjo paslėpti siela, spindėdama žmogaus išorės bruožais.

Skundas, išspausdintas po mirties. Kad tokią būseną Maironis bus išgyvenęs, aiškiai suprasime pasiskaitę jo „Skausmo skundą", kuris buvo išspausdintas tik po dainiaus mirties, kaip to ir reikalavo jo valia:

Už tatai, kad tave, tave vieną tiktai
Nuo jaunųjų dienų aš mylėjau karštai,
Kad tau įkvėptas, amžinas giesmes po kojų
Iki šiol nenuilsdamas klojau ir kloju,
Kad kaip pranašas Tau atgimimą skelbiau,
Jį už savo gyvybę pamilęs labiau...

— — — — — — — — — — — — —

Ir šitai, kaip kareivis nelygioj kovoj,
Be garbės ir be vardo tėvynėj laisvoj
Aš parblokštas ir vienas...

1927 m. VIII 22

Teatre su Maironiu. Būdavau nepaprastai laiminga, kai dėdė mane vesdavosi į Valst. teatrą žiūrėti vaidinamų jo dramų: „Kęstučio mirtis", „Vytautas pas kryžiuočius" ar „Vytautas karalius" [„Didysis Vytautas — karalius"]. Sėdėdavau su juo parteryje vaidinimų metu, o pasibaigus grįždavau su juo iš lėto namo. Bandydavau žavėtis tuo, ką mačiau. Tačiau dėdė dažniausiai tylėdavo. Ir be galo būdavo ilgas kelias nuo teatro ligi namų. Dviejose esybėse virė kova — subrendusio, kūrybiško, kenčiančio dėl tautos ir savo vidaus jėgų, neberandančio kelio į tautos sūnų širdis žmogaus ir bręstančio, vienatvės lygiai taip pat bijančio ir tylos nedrįstančio sudrumsti vaiko...

Vienas atsitikimėlis. Kai 1930 metais gimnazijoje buvo suvaidintas mano parašytas dviejų veiksmų veikalėlis iš Vytauto Didž.

gyvenimo, apie kurį nebuvau nė žodžio prasitarus dėdei, už poros dienų po to, per vakarienę, dėdė kelis kartus pažiūrėjo į mane šypsodamas ir tarė: „Tai ką, ir tu ėmei rašyti dramas?" ir padavė man dienraščio „Rytas" numerį, kur tilpo trumputė recenzija apie minėtą vaidinimą. Aš pasakiau šį bei tą ir paklausiau, gal dėdė norįs pats paskaityti, gal jam įdomu. „Gerai. Kitą kartą". Tačiau skaityti jis jo neskaitė, nes aš nedrįsau nunešti. Maironis nebuvo tumiškas. Jei jis būtų buvęs toks, nebūtų parašęs:

... Poetų taip daug Lietuvoj atsirado,
Kad ėmė net mūzos begąsčiotis bado,
Gausingai svirpliams sugiedojus...

Oficialus ir šaltas, santūrus ir ramus, rezervuotas. Todėl ir man dėdė Maironis atsistoja mintyse lyg toji daina, kurią girdim, kurią išmokstam ir dainuojam, net nežinodami ir nesiklausinėdami, kas ją parašė, tai lyg vargonų muzika, kelianti, nešanti mus aukštybėsna, liūliuojanti ir raminanti, tai jo giliai iškentėta pranašiška lyrika, kalbanti tiesiai lietuviui į širdį. Tai jo kūrybiškoji galia, kuri pavergia ir užvaldo. Tos šviesos persunktas Maironio asmuo net pilkiausioje geliančioje kasdienybėje, net šalčiausiame abejingume išlieka visad aukštumoj.

*

1920 met. Maironis parašo satyrą „Lietuva — didvyrių žemė".

... O tų partijų tarp mūsų,
Jų programų ir barnių,
Tiek vargiai pas vargšą bl(usų)
Atsiras už marškinių...

Jis nemėgo susiskaldžiusios visuomenės ir nebuvo entuziastas vis bedaugėjant Liet. u-to studentų korporacijoms. Į iškilmingus posėdžius kviečiamas eidavo labai nenoriai, jų tiesiog vengdavo ir tomis dienomis namuose būdavo blogoje nuotaikoje. Baisiai nemėgdavo rinkliavų. Jei žinodavo už durų laukiantį atėjusį su aukų lapu, ne sykį visai durų neatidarydavo. „Kas bus, jei jaunimas įpras ubagauti? Kam tie pinigai? Baliams, alučiams? Pinigus reikia uždirbti ir juos sunaudoti reikalingiems dalykams".

Pinigas, pakliuvęs pas Maironį, būdavo saugus. Nesilepindamas pats, nemėgo lepinti ir kitų.

Viešnagėse. Visai kitoks Maironis viešnagėse. Maironis labai mylėjo svečius. Su jais jis buvo linksmas, gyvas, judrus. „...mė-

go juos vaišinti, su jais žaisti ar tai kortomis, ar būrimais. Todėl kai jis būdavo Bernotuose, svečiai nesibaigdavo",— rašo mano brolis Stasys. „Buvo visad mėgiamas draugijoje, nes visur pasireikšdavo poeto humoras. Net jaunimo draugijoje: studentų, gimnazistų, auklėtinių tarpe būdavo savas. Ragindavo žaisti, dainuoti. Klausimų ir atsakymų žaidime ne kartą visus prajuokindavo savo lakiu humoru",— priduria kun. K. Rickus.

Atsimenu pati, dažnai buvo ruošiamos arbatėlės namuose įvairiomis progomis. Kartais, kai jos sekdavo viena po kitos, teta Marcelė imdavo bumbėti, nes, nors valgis dažniausiai buvo gaminamas kun. seminarijoje, jį reikėdavo tiktai parsinešti, visa kita griūdavo ant sesers Marcelės pečių.

Maironio svečiai. Pro mano akis praeina daug arbatėlėse matytų asmenų: kompozitorius Naujalis, komp. A. Kačanauskas, dainininkės: Galaunienė, Lipčienė, pianistė A. Smilgaitė-Dvarionienė, rašytoja Pleirytė-Puidienė, prel. A. Jakštas-Dambrauskas ir daug kitų.

Arbatėlėse nuotaika šventiška ir pakili. Jose kompozitoriai fortepijonu paskambina sukurtas savo naujas kompozicijas Maironio dainoms. Dainininkės jas padainuoja. Deklamuojami eilėraščiai. Labai ryškiai atsimenu deklamuojant baladę „Jūratė ir Kastytis". Ir raudonajame salonėlyje susėdę svečiai jaučiasi, kad jų Maironis išliks amžinai gyvas ir amžinai jautriai ir vienodai bus artimas lietuvio širdžiai.

Kai Kauno valstybės teatre ėmė repetuoti ir statyti Maironio dramas, arbatėlėse ėmė rodytis dramos veikalų režisierius Dauguvietis (man taip buvęs neįprastai įdomus savo nešiojimu auskarų), aktoriai: Kubertavičius, Vainiūnaitė, Žalinkevičaitė, J. Petrauskas, Vaičiūnienė ir kiti.

Kauno muzikos konservatorijoje besimokantieji dainuoti kartais būdavo kviečiami taip pat. Tai, žinoma, buvo daroma jų rūpestingų mecenatų, kad supažindintų su rinktinės visuomenės meną mylinčiais atstovais. Maironis tais viešnagių vakarais lyg atgimdavo: šypsnys neužleisdavo vietos jo susimąstymams ir linksmi pokalbiai — slegiančiai tylai. Tačiau visur nuosaikus, neužsimirštąs.

M. Vaitkus ir vysk. Paltarokas. Mėgdavo vaišinti svečius midumi, kurį taip įgudusiai mokėjo virti jo sesuo Marcelė. „Svaigalų iš viso nevartojo, gal retkarčiais išgerdavo vyno, bet ir nebuvo fanatikas abstinentas",— mano paklaustas tuo klausimu atsako kun. K. Rickus. Į svečių tarpą neįrašiau kun. M. Vaitkaus, kurį būčiau daugiau linkus pavadinti artimu Maironio draugu —

namiškiu, taip dažnai (ypač vėlesniais metais) Maironio ir kun. M. Vaitkaus keliai susipindavo, o gyvendamas netoliese, lankydavo Maironį beveik kasdien ir visada dėdės svečių tarpe jį matydavau visad gyvą, niekad nenuilstantį, švelniai ir intriguojančiai bepinantį kokį sąmojų ar užtarnautai giriantį viešnios dailumą. Man regis, kun. M. Vaitkus ne sykį bandė išblaškyti per daug slegiančią ir slopinančią Maironio rimtį, stengdamasis įskelti jam džiuginančio optimizmo. Kitas klausimas, ar jam pasisekė. Taurusis ir šviesusis vysk. K. Paltarokas buvo dėdės artimas draugas ir mūsų visų labai laukiamas svečias.

Maironis mirė. Ir štai toji nelemtoji 1932 m. vasara. Birželio mėn. vidurys. Staiga grįžta dėdė iš Tytuvėnų, vos kelios dienos ten išvažiavęs vasaros atostogom. Grįžta tiesiog į Kauno miesto ligoninę. Niekas nenujaučia baisios kaulėtos šmėklos, niekas jos nemato tokiomis saulėtomis, pilnomis žiedų kvepėjimo ir paukščių giesmių dienomis. Nenujaučia jos ir dėdė, nes jo liga jau taip sena ir čia tik jos naujas kaprizas. (Maironis jau kelinti metai gydėsi pas Lietuvos ir užsienio daktarus, turėjo operacijų. Jis sirgo pūslės liga.) Nenujaučiau, tuo labiau aš, išlaikiusi gimnazijos baigiamuosius egzaminus. Lankau sergantį dėdę ligoninėj. Jis toks pat tylus ir ramus, kaip namuose vakarienių metu, tik perblyškęs ir skausmo ėdamas.

— Dėde, ką patartum man studijuoti? — klausiu jo.

— Klauskis širdies,— atsako jis trumpai, o jo žvilgsnis klajoja kažkur toli toli.

— Norėčiau kalbas, literatūrą, bet kad tai juk taip nepraktiška... Aš nežinau, gal...

— Klauskis širdies,— pasako jis man dar kartą.

Į palatą įeina daktaras, ir mudvi su teta Marcele išeinam namo. Kitą rytą aš atsisveikinu su dėde ir išvažiuoju vasaros atostogų pas seserį Teklę. Po poros dienų gaunam žinią: Maironis mirė.

Danutė Lipčiūtė-Augienė

Lipčiūtė D. Maironis kasdienininiame gyvenime; Ar Maironis buvo žemaitis?; Maironis namie ir teatre; Maironis ir svečiai // Draugas.—1952.— Geg. 31; Birž. 7, 14, 21.— Nr. 127, 133, 139, 145.

* * *

Su poetu Maironiu buvome giminės. Netgi dvigubi: iš motinos pusės Maironis man dėdė, o iš tėvo pusės — pusbrolis. Didžiojo karo metais aš likau našlaitė. Mane priglaudė savo

šeimoje gyvenanti Bernotuose Maironio sesuo Kotryna Lipčienė. Tai buvo nuostabios širdies moteris. Jos namuose visiems užteko meilės ir žmogiškos šilumos.

Po karo, kai Maironis jau gyveno Kaune, jis kartais atvažiuodavo į Bernotus aplankyti savo mylimos sesers, kurios labai gailėjosi ir užjautė dėl jos sunkaus likimo. Norėjo net perskirti ją su vyru, mėgusiu stikliuką ir maža paisančiu ūkio reikalų.

Jau užaugusi mergina, maždaug apie 1922 m. aš atvažiavau į Kauną ir apsigyvenau pas tetą Marcelę Maironio namuose. Maironis liepė man eiti į Karmėlavos ūkio mokyklą, bet aš jau laikiau save suaugusia ir mokytis nenorėjau. Mokiausi siūti privačiai. Gyvenau Maironio namuose iki 1925 m., kol ištekėjau. Kai teatre tuo metu ėjo Maironio dramos, tai jis vesdavosi kartais namiškius į ložę. Vieną sykį nebuvo kam eiti į teatrą, tai nuėjome mudu su Maironiu ir žiūrėjome „Kęstučio mirtį".

Maironio namuose visada būdavo daug jaunimo, nes jis į mokslus leido beveik visus sesers Kotrynos vaikus. Poetas mėgo dainas ir muziką. Sesers vaikai buvo geri dainininkai. Kai pas Maironį susirinkdavo svečių, kviesdavo prie stalo ir gimnazistus. Jie dainuodavo ir skambindavo gitara arba pianinu. Pinigų sesers vaikams Maironis vengdavo duoti. Davė duoną, kambarį ir leido į mokslą. Sakė, duodu jums turtą, kurio niekas neatims. Sesers sūnus Stasys, dėdės remiamas, mokėsi kažkur užsieny. Bet Maironis sužinojo, kad jis ten lėbauja ir leidžia laiką su moterimis, o į mokslą numoja ranka. Tada Maironis nutraukė jam pašalpą ir daugiau nesiuntė pinigų.

Šiaip jau savo namuose Maironis giminaičiams davė visišką laisvę ir niekam neprimesdavo savo valios. Ką studijuoti ar kokią specialybę rinktis — leido patiems pagal savo norą. Jo sesuo Marcelė labai norėjo, kad kuri nors iš sesers mergaičių eitų į vienuolyną. Bet nė viena nenorėjo. Įkalbinėjo teta Marcelė ir mane eiti į vienuoles. Sakė, tik eik, duosiu visą kraitį ir reikalingą pinigų sumą. Maironis, nugirdęs tokias kalbas, liepė Marcelei nesikišti į vaikų asmeninius reikalus ir nieko neversti prievarta rinktis gyvenimo kelią. Tegu patys nusprendžia, sakė. Tegul mokosi, o paskui supras, kur kam reikia.

Poetas mėgo gėles. Sode takų pakraščiai būdavo apsodinti gėlėmis ir šiaip jų daug buvo auginama. Girdėjau, kad Maironis turėjo kažin kokią moterį, kurią kartais lankydavo ir nešdavo jai gėlių. Eidamas į miestą, jis kartais prašydavo manęs arba sesers Marcelės priskinti jam puokštę gėlių. Mes spėjome, kad nešė tai moteriai.

Kai ištekėjau, iš dėdės namų išėjau. Bet ir vėliau dažnai tenai lankydavaus. Ten buvo mano kelio galas, žinojau, kad visada manęs laukia ten geras žodis ir paguoda.

Antanina Kurmauskaitė-Požėrienė
Užrašė *P. Genevičiūtė*

* * *

Nuo vaikystės žinojau Maironį kaip mėgstamą dainių ir gražių eilėraščių autorių, o susipažinau su juo 1919 m. Tada jau buvau baigęs gimnaziją ir dirbau mokytojo darbą. Atvykau į Kauną stoti „inteligentų mobilizacijos" komisijon. Viena mano bendradarbė prašė aplankyti Kaune jos dėdę Maironį ir perduoti jam laišką. Tai buvo jo sesers dukra J. Lipčiūtė. Išdrįsau užeiti. Maironis priėmė mane draugiškai. Klausinėjo apie mūsų darbą ir sąlygas, o atsisveikinant padovanojo man „Raseinių Magdę".

Vėliau mes susituokėm su Maironio sesers dukra, persikėlėm gyventi į Kauną ir dažnai lankydavomės Maironio namuose kaip artimi giminės.

Pas Maironį šeimininkavo jo sesuo Marcelė ir visuomet gyvendavo kas nors iš giminaičių. Pas jį paeiliui gyveno ir mokėsi visi jo sesers vaikai. Teta Marcelė rūpinosi visais išlaikytiniais — ir čia esančiais, ir studijuojančiais kitur. Ir aš pats studijavau Šveicarijoj ketverius metus, dažnai gaudamas iš Maironio piniginę paramą. Pas savo dėdę gyveno ir mokėsi mano žmona J. Lipčiūtė. Ji pasakojo, kad prancūzų kalbos ją mokė pats Maironis. Jis buvo griežtas ir reiklus mokytojas.

— Kartais, kai ateidavau pas jį į pamoką, pirmiau pasižiūrėdavau pro rakto skylutę, ką jis veikia. Ogi žiūriu — dėdė pasiansą dėsto. Pasibeldžiu, jis sužeria į stalčių kortas ir tada leidžia įeiti,— prisimindavo mano žmona.

Vaikai ir teta Marcelė labai mėgo kopūstus, o Maironis negalėjo net jų kvapo pakęsti. Todėl užkamšydavo vata visas skylutes, kad iš virtuvės koks tvaikas į jo kambarius neprasiskverbtų.

Namuose jis negalėdavo pakęsti jokios netvarkos. Pykdavo, jei kas per pusryčius negražiai nuriekdavo duoną arba iškabindavo sviestą. Todėl teta Marcelė sviestą dėdavo jam į atskirą lėkštutę, kad būtų tvarkinga.

Kartą užėjęs atradau jį pasilipusį ant kėdės ir tiesinantį paveikslus, kad nebūtų pakrypę.

Namuose jis valgydavo pusryčius ir vakarienę su visais, o pietums pasilikdavo seminarijoje. Būdamas namuose, mėgo padirbėti sode, kasė daržą, daug dirbo kartu su Daugirdu, dekoruodamas kambarius.

Nors gyveno kukliai, buvo užsidaręs ir daug dirbo, tačiau mėgo kartais pasikviesti svečių ar pats išeiti kur nors į pobūvį. Pas jį dažnai buvo ruošiamos arbatėlės. Ateidavo kelios moterys, kas nors iš aktorių, pianisčių. „Pavasario balsų" leidimuose įdėta jo pažįstamų moterų fotografijų,— kunigai dėl to jam prikaišiojo ir vadino tą eilėraščių rinkinį „mergų albumu".

Jo namuose lankėsi daug žinomų žmonių. Teko man ten sutikti profesorių Niemį, kuris buvo atvykęs į Lietuvą kalbotyros tikslais ir kalbėjosi su mumis lietuviškai.

Maironis buvo vaišingas šeimininkas ir pats išgerdavo kartu su svečiais.

Savo vardadienį jis švęsdavo ne birželio 24 d., bet spalio 20 d. 1927 m. man teko būti dideliame raute jo vardinių proga. Stalai buvo paruošti Maironio salone ir valgomajame. Viską gamino seminarijos virtuvė. Dalyvavo apie 70 žmonių, visa laikinosios sostinės aukštuomenė. Atvyko prezidentas A. Smetona, Voldemaras, švietimo ministras, keli diplomatai, kunigai ir arkivyskupas. Maironio giminaitis M. Lipčius pristatinėjo svečius prezidentui.

Šio pokylio metu Maironis norėjo sutaikyti tautininkų ir krikščionių demokratų partijų lyderius. Nors pats jis nepriklausė jokiai partijai, troško visiems vienybės ir sutarimo.

Tą vakarą Maironis buvo labai geros nuotaikos, nuoširdžiai visus vaišino, dažnai pats apeidavo stalus, pakalbindamas svečius, ragindamas visus valgyti ir gerti.

Man dažnai tekdavo dalyvauti pas jį ruošiamuose pobūviuose, nes Maironis man buvo draugiškas ir visada mus kviesdavo. Aplankydavo ir pats kartais mūsų namus. Dovanodavo ką nors vaikams.

1930 m. vasario 16 d. Maironis atvažiavo pas mus pasveikinti Nepriklausomybės dienos proga ir padovanojo mano žmonai sidabrinių šaukštų komplektą. Neilgai pabuvęs, pasakė, kad turi vykti į oficialų priėmimą Karininkų ramovėje, prisisegė prie sutanos Gedimino ordiną ir išvažiavo.

Šiaip jau gimines jis ne per daug mėgo. Atsimenu, vieną vasarą, būdamas su šeima Palangoje, sutikau Maironį vaikšti-

nėjantį parke. Turėjau fotoaparatą ir norėjau Maironį nufotografuoti su savo vaikais. Bet jis atsisakė, kad esą neįdomi publika.

Vasaromis Maironis labai mėgo būti Palangoje. Kiekviena proga bent trumpam laikui ten nuvažiuodavo. Dažnai atostogaudavo pas savo gerus pažįstamus: Tytuvėnų kunigą Jančiauską arba Kaltinėnų kunigą Gudzinską. Ten žvejodavo karpius, o vakarais lošdavo vintą.

1925 m. Maironiui atostogaujant Tytuvėnuose, vieną pavakarę į kleboniją užklydo du jaunuoliai pakeleiviai ir paprašė nakvynės. Po vakarienės kunigas Jančiauskas ir Maironis sėdo prie „išgarbinto vinto". Pakvietė ir svečius. Tie, matyt, buvo įgudę lošėjai arba geri sukčiai, nes per vakarą taip nutaisė kunigus, kad šie prakišo svečiams maždaug po 600 litų. Tą įvykį vėliau prisimindavo pats Maironis.

Tytuvėnų parapijoje buvo didelis Remerių dvaras. Maironis ten dažnai lankydavosi. Ypač jis bendravo su Remeriene. Kartais juos matydavo vaikščiojančius parke ar laukuose.

1931 m. Maironis buvo popiežiaus apdovanotas protonotaro teisėmis ir titulu. Tai suteikė jam teisę dėvėti tam tikrus bažnytinius rūbus ir panašią į vyskupo kepurę. Atvežė šią dovaną iš Romos popiežiaus pasiuntinys ir įteikė Maironiui. Maironis sakė: gerai, kad pasiuntinys pats atvežė, tai nereikės mokėti muito. Tačiau, kiek žinau, poetas nelabai šią dovaną vertino ir niekada ta duota teise nesinaudojo.

Maironis buvo labai tvarkingas ir įžvalgus. Dar būdamas sveikas ir stiprus, jis parašė smulkų ir išsamų testamentą, detaliai paskirstydamas visą savo turtą.

Seseriai Marcelei jis patarė neįsileisti giminių į savo butą, kad netaptų jų tarnaite ir vaikų aukle.

Juozas Gečius
Užrašė *P. Genevičiūtė*

* * *

Pas Maironį esu tarnavusi trejus metus, jei neklystu, nuo 1930 iki 1933 metų. Maironiui mane rekomendavo dusetiškis Namajūnas, kuris pas Maironį tuo metu sargavo. Pasamdė mane, žinoma, ne Maironis, o jo sesuo, panelė Marcelė.

Kai aš tarnavau pas Maironį, jis savo turtą jau buvo užrašęs kunigų seminarijai ir iš seminarijos gaudavo visą aprūpinimą. Pusryčius ir vakarienę aš atnešdavau iš kunigų seminarijos, o pietų jis nueidavo valgyti į seminariją. Ir baltinius skalbdavo seminarija, ir algą man mokėjo kunigų seminarijos prokuratorius kun. Petrošius. Algos sulygom 50 litų per mėnesį, bet patarnavus Maironis liepė man mokėti 70 litų. Ir aš pietus valgydavau kunigų seminarijos virtuvėje. Panelė Marcelė su seserėčia Danute, kuri pas juos tuo metu gyveno, valgydavo ne iš seminarijos, o savo.

Mano pareiga buvo tvarkyti kambarius, sodą, taip pat padengti stalą, kai būdavo svečių. Maironis turėjo daug kambarių: virtuvė, vonios kambarys, didysis valgomasis — salė svečiams su trisdešimčia sėdimų vietų, panelės Marcelės kambarys, salonas, Maironio darbo kambarys, prieškambaris, svečių kambarys nakvynei, Maironio miegamasis, mažasis valgomasis, prieškambaris. Panelė Marcelė savo žinioj turėjo dar du kambarius, kuriuos tuo metu nuomojo profesoriui I. Tamošaičiui.

Jei nenorėdavo, kad suprasčiau, Maironis su seseria kartais kalbėdavosi lenkiškai.

Iš pat pradžios jis panelei Marcelei liepė:

— Pasakyk, kad man rankos kasdien nebučiuotų. Nebent tada, kai kur toli išvykstu ar grįžtu, kai seniai nesimatę.

Man reikdavo jam galvą ištrinti su rūtų nuoviromis. Ir kojas jam numazgodavau, ir nagus nukarpydavau. Kai nagus karpydavau, jis juokais sakydavo:

— Nekarpyk! Gal reiks, kai numirsiu, į Juozapo kalną lipti,— neužlipsiu.

Svečių dažnai ir daug būdavo. Kunigai, seminarijos profesoriai, prelatai: Čėsnys, Česaitis, Mironas, Malakauskis, Penkauskas, Šaulys, Venckus, Vaitkus, Mieleška. Pas kun. Mielešką iš Karmelitų Maironis eidavo išpažinties. Kai sirgdavo, aš turėdavau telefonu jį iškviesti. Ateidavo ir Dambrauskas iš šv. Trejybės bažnyčios. Vaitkų labai mėgo, savo mylimiausiu draugu laikė.

Prelatas Olšauskas irgi kartais ateidavo į svečius. Kai jam iškėlė bylą, Maironis mane pasiuntė į „Saulės" rūmus atnešti jo kaltinamosios bylos. Sesuo vienuolė man įdavė tą bylą. Aš buvau smalsi ir eidama truputį paskaičiau. Ne ką teišskaičiau, byla stora.

Kai būdavo oficialios vaišės vien dvasininkų, pietus užsakydavo iš „Metropolio", ir kelneriai su frakais aptarnaudavo prie stalo. O kai būdavo mišrūs svečiai — mes padavinėdavom; jei daugiau žmonių, man padėdavo seminarijos virtuvės mergaitės.

Vyskupas Paltarokas dažnai po savaitę būdavo svečiuose. Svečius Maironis mėgo. Sulaukęs jų, pralinksmėdavo. Nesėdėdavo, o vaikščiodamas kalbindavo. Nešykštėdavo komplimentų. Kartą vienai poniai pasakė:

— Kokia tamsta šiandien graži!

Toji atsakė:

— Aš ir be jūsų, prelate, žinau, kad aš graži.

Nei radijo, nei patefono neturėjo. Pianinas buvo. Juo kasdien skambinti mokėsi Danutė, Maironio dukterėčia. Iš svečių mėgdavo skambinti kun. Penkauskas. Jis kartu ir dainuodavo. Atėjus dvyliktai valandai, visi svečiai skirstydavosi. Niekad po dvylikos neužtrukdavo.

Vardines Maironis švęsdavo šv. Jono Auksaburnio dieną, sausio 27. Ateidavo klierikai sveikinti.

Šiaip, kai svečių nebūdavo, Maironis eidavo miegoti dešimtą valandą. Keldavosi anksti, nes septintą jau laikydavo mišias.

Valgis, atnešamas iš kunigų seminarijos, būdavo paprastas ir neįvairus. Kartą jis net pasiskundė:

— Vis kiaušiniai ir kiaušiniai. Tik vienąkart virti, kitąkart paleisti.

Dažnai valgydavo kūčių valgio — šližikų. Mėgo varškėčius.

Maironis atrodydavo piktas. Veidas rūstus, išvaizda rūsti. Bet buvo labai geras. Trejus metus išgyvenau pas jį ir niekad iš jo negirdėjau pikto žodžio.

Kartą jo sargas Namajūnas, būdamas girtas, Maironio, grįžusio iš atostogų, pro paradines duris neįleido. Maironiui reikalaujant atidaryti, tas vogrojo:

— Eik von! Ko tu čia lendi?

Maironis turėjo pro „juodąsias" duris mus prikelti ir įeiti. O visai nepyko, tik kitądien juokėsi:

— Kas vakar buvo Jonui, kad jis man taip atsakė?

Jo miegamajame buvo iš pagaliukų stebėtinai sudėtas Jėzaus kančios paveikslas: žiūrint iš vieno šono — vaizdas vienas, o iš kito — visai kitas. Maironis man jį parodė ir atkreipė dėmesį, kad tai pastebėčiau.

Kartą sudužo vieno paveikslo stiklas. Maironis visai nesibarė. Kitą kartą, skersvėjui patraukus, sudužo balkono durų didelis stiklas. Aš jam sakau:

— Dovanok, prelate.

O jis mane nuramino ir dar pasakė:

— Jei nieko nedaužytum, tai sustreikuotų fabrikai, nes ne-

būtų darbininkams darbo. Pašauk Kačerauską, tegu naują įstiklina.

Pas mus dažnai svečiuodavosi jo sesers Lipčiuvienės vaikai. Jų buvo trys broliai ir keturios seserys: vyriausias brolis Mikalojus — finansų ministerijos direktorius, Stasys — karininkas, Algirdas — agronomas, baigęs mokslus Danijoje, o seserys: Elena — nemokyta, ištekėjusi už dvarininko Liudviko Babono, Julytė Gečienė (viena iš dvynukių) — mokytoja, Teklė Griniuvienė — irgi mokytoja ir Danutė. Daugumą iš jų Maironis išleido į mokslus. Jauniausioji Danutė tada pas mus gyveno ir mokėsi. Mes buvom labai didelės draugės. Labai kukli, nuoširdi mergaitė.

Kartą mes tame didžiajame kambary žaidėm, „vištelius" gaudėm: Algis, Danutė ir aš. Įėjo Maironis, mes visi po stalu palindom. Jis apsisukęs išėjo.

Visi Lipčiai man buvo labai geri. Ypač Danutė.

Kartą ploviau salone langus. Stiklai, kad ir kaip juos valytum, prieš saulę atrodo nepakankamai švarūs. P. Marcelė liepė man pakartotinai plauti. Man bevalant, netikėtai iš paskaitų grįžo Maironis.

— Kodėl taip ilgai valai? Išeidamas palikau ir parėjęs dar randu.

Aš paaiškinau, kad panelė liepė. Maironis tada skubiai nuėjo pas seserį, atsivedė ją ir sako:

— Tai pati parodyk, kaip reikia padaryti, kad tau negerai.

Aš tada buvau jauna, turėjau gražius šviesius plaukus. Gražiai rengdavausi. Panelė Marcelė ėmė manęs nemėgti, priekabių ieškoti. Jos seserėčia Danutė man viską papasakodavo, ką panelė Marcelė Maironiui apie mane sakydavo. Aš buvau tada labai tyli, su niekuo nekalbėdavau. Ruoša kambariuose, darbas sode, bažnyčia — man buvo visas gyvenimas. Maironis man būdavo labai švelnus ir geras. Kai sesuo imdavo apie mane piktai kalbėti, jis sakydavo:

— Aš dar tokios neturėjau.

Jis girdavo mano tylumą, kambarių priežiūrą ir tvarkingą aprangą.

Maironis sirgo chronišku pūslės uždegimu. Kas vasarą važiuodavo į kurortus, gydyklas. Jam buvo uždrausta gerti. Prie svečių kokį stikliuką ragaudavo. Važiuodavo ir į Vokietiją. Atsimenu ir kurorto vardą: Wildungen. Grįždamas visada parvežto dovanų. Kartą parvežė raudoną, šilkinę, megztą, labai gražią palaidinukę. Liepė nusipirkti žiedą su raudona akimi ir pasisiūdinti mėlyną plisuotą sijoną prie tos raudonos palaidinukės.

Maironis mėgo, kad gražiai atrodyčiau. Kitą kartą parvežė man puošnų didelį kreminės spalvos lučkinį šaliką mėlynais kraštais. Liepdavo seminarijos mergaitėms nesakyti:

— Nesigirk, nes pavydės: jai veža, mums neveža.

Vardo dienai man padovanojo vestuvinį žiedą su monograma. Esą monogramą galės pataisyti, kai tekėsiu, pavardės raidė M atitiko, tik vardo raidės skyrėsi. Liepdavo man tekėti. O aš tada tik apie vienuolyną galvojau.

Kambarius tvarkydavau iš ryto, kai jis išeidavo bažnyčion. Kai būdavo namie, kambariuose nesipainiodavau. Jis, būdavo, sėdi visą laiką savo kabinete, žiūri pro langą į Rotušės aikštę, galvoja pasirėmęs ir rašo. Jei ko reikia, paskambina, kartais reikėdavo jam laiškus įnešti.

Maironio sesuo Marcelė buvo labai labdaringa. Sužinojusi apie kokius našlaičius ar kam pašalpa reikalinga, juos šelpdavo. Šiaip buvo šykštoka, prastai sau ir dukterėčiai valgyti taisydavosi.

Kaip minėjau, Maironis man liepė mokėti padidintą 70 litų algą. Ir šventpinigius mokėdavo kunigų seminarija. O Maironis man duodavo 50 litų šventpinigių nuo savęs. Man pas Maironį buvo labai geros sąlygos. Bet panelė Marcelė manęs vis nemėgo ir persekiojo. Tai aš nutariau išeiti. Paprašiau Maironio, kad man išduotų tarnybos atestaciją. Maironis, sužinojęs apie mano ketinimą išeiti, tarė:

— Nevažiuok. Kodėl tu važiuoji?

Aš jam pasakiau:

— Jei aš išeisiu, nieks nieko nekalbės, o jei su seserimi prelatui reikėtų skirtis, visas miestas kalbėtų.

Maironis man davė rašomąja mašinėle spausdintą liudijimą apie gerą tarnybą, kurį pats pasirašė. Tas liudijimas man buvo svarbiausias dokumentas išsirūpinant 30 rub. pensiją, kurią gaunu. Gaila, to liudijimo nebeturiu, jį paėmė prie pensijos paskyrimo dokumentų.

Adelė Masionytė

Dusetos, 1967.VI.20 Užrašė *G. Blynas*

* * *

Su Maironiu susipažinau 1921 m. Tuomet mokiausi Kauno I valstybinėje gimnazijoje, kuri nuo 1923 m. buvo pavadinta „Aušros" vardu (šiuo metu Komjaunimo vidurinė mokykla). Vieną

dieną į mūsų klasę atvyko nauja mokinė iš Žemaitijos, aukšta, liekna geltonplaukė, mėlynakė. Pamačius ją dingtelėjo mintis: „Tikra Maironio eilėraštyje „Už Raseinių, ant Dubysos" apdainuota žemaitė". Išsikalbam. Pasirodo, kad tai Maironio sesers Kotrynos duktė Teklė Lipčiūtė iš Bernotų, Maironio tėviškės. Susidraugavom. Gal prisidėjo ir tai, kad Maironis buvo mano mylimiausias poetas. Nuo vaikystės girdėdavau namuose jo vardą, tariamą su pagarba ir meile. Mano tėvelis mokytojas Antanas Vokietaitis kaip akies vyzdį saugojo seną „Pavasario balsų" leidimą, Maironio eilėraščius deklamuodavom, dainuodavom ir namuose, ir mokykloje, jie jaudino ir žavėjo mūsų jaunas širdis.

Su Teklyte susidraugavom labai artimai. Ji gyveno Maironio namuose Rotušės aikštėje (ten dabar Literatūros muziejus), dėdės bute, kur visą namų ūkį tvarkė netekėjusi Maironio sesuo Marcelė, visų vadinama pana Marcele. Aš dažnai lankydavau savo draugę. Ten man viskas labai patikdavo: ir aukšti senoviški kambariai, ir žavingas reginys iš langų į Nemuno Neries santaką, ir puikus sodas, kur rudenį būdavo skanių kriaušių ir obuolių. Sodas buvo gražiai tvarkomas, ir aš labai nustebau, kai draugė pasakė, kad Maironis labai mėgsta dirbti sode, sodina medelius, juos prižiūri, apkaupia ir kt. Nors dažnai lankiau draugę, bet niekad nematydavau Maironio, nes jis į savo butą įeidavo pro kitas duris. Ir štai vieną dieną, mudviem bevaikščiojant sode, pro vartelius iš kunigų seminarijos sodo, esančio greta, įėjo du dvasininkai.

— Ateina dėdė su kunigu Paltaroku. Einam, supažindinsiu! — sušnibždėjo Teklytė. Aš tiesiog apstulbau iš netikėtumo.

— Vaje, kad labai nedrįstu! — atsakiau.

Nors klasėje su draugais ir su draugėm būdavau gan smarki, čia iš karto virtau bailia mokinuke. Bet Teklytė jau čiupo mane už rankos ir tempia. Nepajutau, kaip atsidūriau prieš Maironį. Stoviu nuleidus akis ir girdžiu, kaip draugė sako:

— Dėde, čia mano klasės draugė Aldutė, labai myli tamstos eilėraščius.

Tuomet pakėliau akis ir susidūriau su besišypsančiomis Maironio akimis. Pirmą kartą iš taip arti mačiau Maironį. Žinoma, jis buvo ne toks, kokį laki jaunuolės vaizduotė buvo sukūrusi — nei erelio žvilgsnio, nei įkvėpto veido. Jis buvo vidutinio ūgio, stipraus sudėjimo, atidaus žvilgsnio, kurį slėpė akiniai. Apskritai jis labai skyrėsi nuo jaunų dienų Maironio, kurį mačiau atvaizduose. Man jis pasirodė senas, bet kartu ir didingas, lyg tas

ąžuolas plačiašakis, patyręs daug audrų ir jau nurimęs, sustingęs. Nieko aš nepasakiau, nieko ir jis man nepasakė, tik padavė ranką ir tylėdamas nuėjo tolyn, o Paltarokas linksmai mus užkalbino, klausdamas, kaip sekasi mokslas.

Parbėgusi namo, pasigyriau, kad asmeniškai susipažinau su Maironiu, kad jis paspaudė man ranką, kad taip iš arti jį mačiau. Tą dieną jaučiausi nepaprastai laiminga.

Kitą kartą, neatsimenu ar tais pačiais metais, ar kitais, Teklytė man pasakė, kad dėdė jai leidęs atsivesti savo draugę, vadinasi, mane, į jo rengiamą „kavutę". Žinojau, kad Maironis mėgsta organizuoti vaišes artistams, literatams ir kitiems meno atstovams. Tuomet buvo susirinkęs nedidelis būrelis pažįstamų, giminių, tarp kurių buvo ir Marija Lipčienė, Teklytės brolio žmona, operos dainininkė. Maironis buvo gerai nusiteikęs, vis šypsojo, jam, matyt, buvo malonu su savais, su jaunimu. Visi stengėsi jam įtikti, palinksminti. Lipčienė artistiškai padeklamavo „Jūratę ir Kastytį". Jos brolis Soteras Marcinkus gražiai pasmuikavo. Paskui visi dainavom dainas, sukurtas pagal Maironio tekstus.

Viskas būtų buvę gerai, jei kažkas nebūtų pasakęs, kad aš lankau muzikos mokyklą, smuiko klasę, ir pasiūlęs man pasmuikuoti. Man tai buvo lyg perkūnas iš aukšto dangaus. Labai susijaudinau, nes smuikuoti svetimu smuiku, be akompaniamento, tokios rimtos draugijos akivaizdoje tikrai buvo sunku. Bet nepavyko išsisukti ir pačirpinau kažkurį Šuberto kūrinėlį, kuris šiaip neblogai man sekdavosi, bet tada... ranka drebėjo, smičius šokinėjo, ir jaučiausi labai nelaiminga. Baigus man smuikuoti, visi mandagiai pagyrė, nes tuomet nedaug mergaičių mokydavosi smuikuoti. O Maironis, geraširdiškai šypsodamas, pasakė, kad nereikėjo taip jaudintis, juk čia ne koncertas. Man labai buvo malonu, kad jis mane taip užjautė ir, matyt, suprato mano nuotaiką. Vėliau dar porą kartų buvau panašiuose pobūviuose, bet atmintyje geriausia išliko tas pirmasis.

Vėl teko su Maironiu susitikti 1926 m., per Teklytės sesers Elenutės vestuves Bernotuose. Maironis atvažiavo iš vakaro, visą laiką buvo su mumis, klausėsi graudžių pamergių dainų, gyrė, kad gražiai dainuojam. O tada buvo toks tykus, šiltas vasaros vakaras, visi išėjom į lauką, ir mūsų dainos skambėjo toli toli... Žiūrėdama į susimąsčiusį Maironį, pagalvojau, kad jis gal prisimena savo jaunas dienas, kai, su draugais atvykęs į Bernotus, linksmai leisdavo atostogas. Vėliau šokom, žaidėm, ir Maironis dalyvavo žaidimuose, buvo linksmas, šnekus. Tą vakarą ir man teko su juo kiek ilgėliau pasikalbėti apie studijas (tada jau buvau

studentė). Visko neatsimenu, bet vieną mintį įsidėmėjau. Maironis pabrėžė, kad jaunystė prabėga labai greit, todėl svarbu, kad tos brangios dienos nebūtų leidžiamos tuščiai, nes jaunystėje statomas pagrindas tolimesniam gyvenimui. Lietuvos jaunimas turi būti doras, darbštus, tvirto būdo. Jam, matyt, tas labai rūpėjo.

Kitą dieną Betygaloje per iškilmingas pamaldas Maironis sutuokė jaunuosius ir po viskam su visais nusifotografavo.

Dar teko būti Maironio sesers Kotrynos, Teklytės motinos, laidotuvėse 1929 m. Ji besigydydama mirė Kaune, buvo pašarvota Maironio bute ir palaidota Kauno centriniuose kapuose. Po karo jos palaikai iš ten buvo perkelti į Betygalą. Maironis atliko visas apeigas ir pats lydėjo seserį į kapus. Jis buvo labai nuliūdęs, atrodė rūsčiai rimtas. Jis tą seserį labai mylėjo ir padėjo septynis jos vaikus išmokslinti. Iš jų mano draugė Teklytė ir jos sesuo Danutė pasižymėjo literatūriniais gabumais. Teklytė gimnazijoje puikiai rašydavo lietuvių rašomuosius. Kai ją paklausiau, ar dėdė Maironis taip ją paveikė, ji man atsakė, kad greičiausiai iš motinos bus paveldėjusi tuos gabumus. Motina rašydavusi jai labai gražius laiškus, kartais net eiliuotus, ir jei būtų buvusios geresnės sąlygos, gal irgi būtų tapusi poete.

Kaunas, 1972.X.29 *Aldona Vokietaitytė*

* * *

Buvo taip. 1922 m. po vasaros atostogų paišybos mokytojas ne tik mums — Kauno komercijos mokyklos naujai iškeptiems penktokams, bet ir visiems kitiems „seniams" (nuo 5 kl. ir aukščiau) padarė kaip ir konkursą: davė pagaminti „Pavasario balsų" iliustracijas. Jų geresnės būsią sudėtos albuman ir įteiktos autoriui jo 60 m. sukakties proga, kaip mokyklos dovana. Aš, kaip pirmasis klasės piešėjas,— dirbsiu poeto portretą! Uždavinys sunkus! Bet pagal atviruką portretas buvo padarytas. Tačiau trūko kažkokio bruožo — pačio svarbiausio! — kuris suteiktų jam gyvumo bei panašumo. Ilgai nesvarstyta — aš nueisiu prie kunigų seminarijos ir, padabojęs išeinantį iš ten namo poetą, tą bruožą staigiu ir greitu žvilgsniu pagausiu. Paruošęs pieštuką ir papkę su portretu, nelabai drąsiai laukiau... Aplink nė gyvos dvasios...

Pasikalbėjimas su poetu. Štai jis išėjo. Artėjo į mane. Sekiau sukaupęs žvilgsnį... Ir priėjęs staiga užklausė:

— Ar manęs lauki?.. Ką pasakysi?..

Aš tam nebuvau pasiruošęs ir nežinojau, ką sakyti.

— O kas tai?.. Dievuli, ar tik ne aš?..

Jis staiga paėmė iš mano rankų portretą ir šypsodamasis žiūrėjo. Mažas, plonutis gimnazistukas (toks aš buvau) norėjo prasmegti, jam veidą išpylė smulki prakaito rasa... Atgavęs drąsą, nesklandžiai paaiškinau reikalą ir, vis įgydamas daugiau drąsos, paprašiau papozuoti.

— Kurgi dėsi šį portretą? — grąžinęs papkę ir sutikęs pozuoti (tik neilgai,— pasakė dar), užklausė. Ir šio klausimo nelaukiau.

— Pakabinsime mokykloje, mūsų klasėje, ant sienos, įdėsime į rėmus... jei portretas pavyks, žinoma... — ir pats susigėdau savo netikėto melo; paraudau, išsigandau: „toks čia ir dailininkas, toks čia ir portretas"...

— O, kam gi reikia... seną kunigą...

— Poetą! — pataisiau.

— Reikia klasėje turėti kryžių...

— Jau turime...

— Na, tai pakabinkite mūsų kunigaikščius,— ginčijo toliau,— Kudirką, Basanavičių, pagaliau — prezidentą... o kiek yra gražių Lietuvos vaizdų, kad ir Kauno... — jis pažvelgė į iš tolo matomą Rotušės „Baltosios Gulbės" bokštą...

Aš tylėdamas įdėmiai žiūrėjau į poeto veidą ir stengiausi ant popieriaus pabrūkšniuoti tuos bruožus... Jis, kantriai išlaukęs valandėlę, užklausė:

— Ar jau?

Paėmęs portretą abiem rankom, „O panašumo yra,— pasakė.— Puikiai?.."

Man buvo smagu ir linksma.

— O vis tik šio portreto nekabinkit,— jo akys pro akinių stiklus žybtelėjo keista šviesa,— geriau papuoškite savo klasę šventųjų paveikslais... Mėgink papiešti šv. Kazimierą... Būsi garsus dailininkas, o senas poetas nužengs užmiršiman...

Kaip šventą paliečiau jo ištiestą man ranką. Lengvas vėjelis sklaidė tolstančio poeto sutanos skverną...

Išpranašavęs tautos prisikėlimą, čia du kartus apsiriko: aš nepasidariau garsus dailininkas, o poetas nenužengė užmiršiman...

Portretas buvo įdėtas albumo pirmame puslapyje. Mokyklos delegacija jį įteikė poetui. Įsivaizdavau jo šypseną, pamačius mano darbą ir atsiminus mano nekaltąjį melą...

Vladas Adomavičius

Adonis V. Gimnazisto susitikimas su Maironiu // Draugas.—1951.— Birž. 23.— D. 2.— Nr. 148 (fragmentas).

* * *

Su žymiausiu lietuvių poezijos kūrėju Maironiu man teko ne kartą susitikti.

Kada aš dirbau Tikybų departamento sekretore, direktorium buvo kanauninkas Kazimieras Prapuolenis. Kartą,— tai buvo 1923 ar 1924 m. vasarą,— direktorius man pranešė, kad esame abu Maironio pakviesti pas jį į svečius:

— Rytoj tamsta pasipuošk, nes tiesiai po darbo važiuosime.

Apsivilkus išeigine suknute, darbe nerimavau dėl tokios garbės.

Tuo metu literatūriniai pobūviai buvo nuolat rengiami įvairių draugijų patalpose bei privačiuose butuose. Nuvažiavę radom svečius jau sėdint už stalo. Mums buvo paliktos vietos netoli šeimininko, kuris sėdėjo stalo gale. Ten esantieji kan. Prapuolenį visi pažinojo. Mane pristatė kaip Tikybų departamento sekretorę. Pobūvyje dalyvavo tik trys moterys: Maironio sesuo, giminaitė ir aš. Svečiai tęsė toliau pradėtą pokalbį. Prelatas Adomas Jakštas-Dambrauskas kreipėsi į Maironį:

— Tai va, neklausei tada ir vėl neklausai, kad aš tau sakiau neišleisti tų „Pavasario balsų", o reikėjo dar padirbėti prie jų 2—3—5 metus. Išleidai. O kiek tų nesklandumų — rimo, ritmo trūksta, kirčiavimas šlubuoja.

Maironis susikaupęs tylėjo. Tylėjo ir visi. Man pasidarė labai skaudu, kad mūsų visų mylimiausią poetą literatūros kritikas (o tada Jakštas-Dambrauskas buvo vienintelis Lietuvoje) taip žiauriai puola prie tiek žmonių. Aš tyliai kreipiausi į savo direktorių:

— Pone direktoriau, aš nesutinku su tuo, ką gerbiamas prelatas sako apie Maironio kūrybą. Aš čia pat galiu garsiai paskaityti eilėraščius iš „Pavasario balsų", kad gerbiamas prelatas nurodytų tuos nesklandumus, klaidas, kirčiavimą ir t. t.

Pastebėjęs, kad mes tyliai kalbamės, Maironis klausia:

— Ką ten šnabždate?

Direktorius, nieko nelaukęs, atsakė:

— Va, mano sekretorė nori apginti tave prieš gerbiamą kritiką. Ji siūlo garsiai čia visiems paskaityti tavo eilėraščius, kad prelatas nurodytų tuos netobulumus.

Aš atsistojau. Maironis klausia:

— Tai tamsta turi čia su savim „Pavasario balsus"?

Aš atsakiau, kad neturiu, bet moku atmintinai beveik visus ten išspausdintus eilėraščius ir, ką palieps, pasakysiu. Nedeklamuosiu. Sakysiu aiškiai, kaip mokykloje mus mokė.

Maironis pamąstęs sako:

— Aš ten rašiau apie Vilnių, jei tamsta prisimeni...

Pradėjau: „Antai pažvelki! Tai Vilnius rūmais / Dunkso tarp kalnų plačiai" ir t. t. Prelatas nė karto manęs nesustabdė. Maironis, iš pradžių sunerimęs, atsipalaidavo, įdėmiai klausė. Svečiai irgi tylėjo — klausė. Užbaigiau. Maironis atsistojo už savo kėdės ir kreipėsi į mane.

— Jeigu tamsta nepavargai, tai dar prašau apie Trakų pilį.

Aš tuoj pat pradėjau: „Pelėsiais ir kerpe apaugus aukštai / Trakų štai garbinga pilis!" ir t. t. Man užbaigus, visi pradėjo ploti. Maironis nušvitęs tarė:

— Dabar tamsta tikrai pavargai.

— Nė trupučio,— atsakiau.

Maironis žiūrėjo į mane ir mąstė.

— Na, apie Dubysą gal tamsta ką prisimeni?

„Malonios ir puikios pakalnės Dubysos, / Išpintos žemčiūgų vainikais margais...", „Dubysa jau myli, bet tolimą vyrą, / Vien Nemunas ją apkabins..."

Čia prelatas sumurmėjo:

— Na, jau prasideda — meilė, meilė...

Man pabaigus, visi labai plojo. Mano direktorius prakalbo:

— Na, dabar tikrai užteks, prašau sėsti. Matai, kaip visi besiklausydami įsisiūbavo.

— Ačiū ačiū tamstai savo ir visų vardu,— prabilo tada Maironis.— Pone direktoriau, vaišink savo sekretorę, dabar jau tikrai pavargo.

Mano direktorius kreipėsi į prelatą Dambrauską:

— Tai ko neištaisei, gerbiamas prelate, kai aiškiai buvo skaitomi Maironio eilėraščiai?

O prelatas tik užklausė direktorių:

— Iš kur tu ištraukei tą mergiščią?

— Paslaptis,— atsakė direktorius.

— Suvalkietė, matau,— sako kritikas.

Visi geros nuotaikos, kalba, juokauja, kai kurie rimtai nusiteikę — kaip svečiuose visokių yra. Kažkas pasiūlė keltis, išeiti į balkoną prasivėdinti, nes buvo labai karšta.

Netrukus svečiai pradėjo skirstytis. Išėjome ir mes. Aš dar dairiausi prelato Dambrausko.

— Neieškokite,— buvau įspėta.— Jis, kaip visada, išnyko nieko niekam nepasakęs.

Kartą direktorius, vos įėjęs į savo kabinetą, šaukia mane, meta ant stalo žurnalą ir klausia, ar skaičiau. Aš atsakiau, kad ne.

— Tai imk tamsta ir skaityk! Kaip drįso kažkoks piemengalys — Tilvytis parodijuot mūsų Maironį, ir dar kaip?! Piemuo nemokša!.. Po darbo abu vyksim pas Maironį. Žiūrėsim, ką jis į tai pasakys.

Direktorius visą dieną nervinosi, nerimavo. Pagaliau po darbo nuvykom pas Maironį. Vos pasisveikinęs ištraukė tą žurnalą:

— Ar matei, skaitei?

— Taip, mačiau, skaičiau,— atsako Maironis.

— Ir tu taip ramiai kalbi? Aš iš kailio neriuos, o jis mat šypso ramutėlis, rodos, kad kažką, o ne jį liestų to pienburnio pliauškalai.

— Pone direktoriau, jūs viena praleidot, nepastebėjot — talentą. Juk tai Dievo duota dovana, tik reikia lavintis, šviestis. Mūsų tautai dabar taip reikalingi gabūs, išsilavinę žmonės, jaunimas.

Į mane kreipiasi Maironis:

— Gal tamsta pažįstama su tuo jaunuoliu?

— Taip, pažįstama,— atsakiau.

— Tai progai pasitaikius prašau supažindinti mane su juo. Aš sutikau. Čia mano direktorius sušuko:

— To dar betrūko — pažinties su tuo nepraustaburniu. Na, šito nesitikėjau.

— Gerbiamas direktoriau, jūs pasikarščiavote, nepastebėjote talento,— pasakė poetas.

Sutikus Tilvytį, pasakiau, kad pažadėjau Maironiui progai pasitaikius juos supažindinti. Tilvytis išraudęs sušuko:

— Nedrįskit to padaryti! Aš sprogsiu iš gėdos! Paklausiau, kvailys, vadinamųjų draugų, o gal girtas buvau... Negaliu sau atleist!

Po kurio laiko teatre pamačiau, kaip visas būrys rašytojų, apsupę Tilvytį, kone jėga tempė jį prie Maironio. Maironis at-

sistojęs visiems padavė ranką, kalbėjo. Tilvytis buvo išraudęs kaip burokas.

Dar keletą kartų buvome su direktorium Maironio svečiais didesnėje draugijoje. Be dvasinės seminarijos profesorių, katedros bazilikos kanauninkų ir prelatų buvo ir dramos teatro artistų, rašytojų, poetų. Koncertavo, dainavo, deklamavo Maironį ir kitus autorius.

Niekada negirdėjau Maironio garsiai juokiantis, nemačiau itin judriu esant. Visuomet būdavo malonus, didingas, santūriai šypsodavo, nesikarščiuodavo.

Po kelerių metų sutikau Maironį miesto sode. Sustojo, pasisveikinom.

— Ko tamsta taip susimąsčius, susirūpinus?

Atsakiau, kad visi turim rūpesčių. O jį pamačius visuomet prisimenu savo išsišokimą, kad, būdama pirmą kartą jo namuose, išdrįsau įsiterpt į tokių rimtų ir garbingų žmonių pokalbį. Kvaila, kvaila jaunystė!

Maironis šypsodamas palietė mano petį, pasakė:

— Nusiraminkit. Tuomet nieko geresnio ir gražesnio negalėjo padaryti jūsų barama jaunystė. Matėt pati. Visuomet su malonumu prisimenu tą popietę. O ir kiti girdėję tą patį sakė. Ir jūsų direktorius buvo patenkintas, tai ko tamsta be reikalo sielvartauji...

Padėkojau. Pakalbėję apie sveikatą atsisveikinom.

Juzė Mačiokienė

* * *

Mane į mokslus leido mano giminaitis Vaižgantas-Juozas Tumas. Kadangi buvau kilusi iš kaimo, tai beveik visas atostogas praleisdavau jo namuose. Jis norėjo, kad aš išmokčiau kultūringai elgtis aukštesnėje visuomenėje. Be to, turėjau mokytis šeimininkauti, svečius priimti, juos aptarnauti, tinkamai į klausimus atsakyti. Vienu žodžiu, turėjau mokytis būtiniausių etiketo taisyklių. Didelių balių ir vaišių jo namuose nebūdavo. Jis gyveno labai kukliai. Bet du kartus metuose virėja šeimininkė turėdavo parodyti visą savo kulinarinį sugebėjimą, nes prie jo stalo susirinkdavo to meto aukštosios visuomenės atstovai, mokyčiausi dvasininkai, studentų delegacijos ir kt.

Pati didžiausia šventė jo bute būdavo kovo 19 d.— Juozapinės ir velykinės išpažinties diena — Juodoji vakarienė.

1924 m., būdama dar trylikametė moksleivė, atvykau iš provincijos praleisti Velykų atostogų Vaižganto bute. Mano atostogos sutapo su Vaižganto švenčiamomis Juozapinėmis.

Tą rytą Vaižgantas liepė man neiti į bažnyčią, gerai išsimiegoti, nes būsią daug svečių, apie kuriuos teksią man gerokai pabėgioti. „Tie svečiai neilgi — pusvalandiniai, — pasakė juokaudamas,— bet kai kiaurą dieną durys neužsidaro, tai ir gerą arklį nuo kojų nuvaro. Poterį aš užmesiu už tave, o tu verskis ant kito šono ir dar „truktelk" truputį. Pusryčiausime tik 10 val." Jau buvo beeinąs prie durų, kai staiga atsisuko ir pridūrė su giedria šypsena veide: „O gal tu moki ką nors iš Maironio-Mačiulio kūrybos? Šiandien mudu padarytume jam staigmeną, nes tai ypatinga diena". (Aš taip ir nebepaklausiau, kuriam iš jų ji yra ypatinga. Ir šiandien to nežinau.)

Žinoma, man nebe miegas rūpėjo, o noras padaryti staigmeną. Nusiritau nuo sofos ir puoliau prie Vaižganto bibliotekos. Susiradau Maironio „Pavasario balsus" ir pradėjau kartoti balsu, ką tik mokėjau iš Maironio kūrybos. Galų gale uždainavau „Už Raseinių, ant Dubysos, teka saulė, teka". Staiga atsidarė durys ir įpuolė virėja. Turbūt norėdama mane padrąsinti puolė prašyti, kad aš būtinai padainuočiau tą dainą Maironiui. Nusigandau. Nors bažnytiniame chore mokykloje giedojau, be to, ir scenoje kartais mokytojas pastatydavo mane kaip „solistę", bet visa tai vyko provincijoje, o čia juk Kaunas. Be to, pats autorius turės klausytis mano „kaimiško" balselio. Bet virėja mane įtikino, kad dvasiškasis tėvelis, atseit Maironis, yra geras Vaižganto bičiulis ir labai labai puikus žmogus: „Ką aš bepaduočiau į stalą, jis visko paragauna, o išeidamas visada pakviečia mane ir juokaudamas pasako: „Na, Veronika, tavo gaminiai nepakeičiami. . . Prisiragavau, vos apsisuku. O kas būtų, jei būčiau dar ir privalgęs".

Po tų šeimininkės žodžių aš lyg ir daugiau įgijau drąsos, pasitikėjimo savimi. Ir nutariau vieną eilėraštį padeklamuoti, o kitą padainuoti. Taip ir padariau.

Apie 12 val. pasirodė pirmieji svečiai. Jų tarpe buvo Maironis, Jakštas, arkivyskupijos atstovas kun. Kiškis, vyskupo patiekalų ragautojas, tai man paaiškino šeimininkė. Pora prelatų ir kitų aukštų dvasiškių. Jų pavardžių nebeatsimenu. Bet jų buvo apie 20. Netgi iš Panevėžio buvo vysk. Paltaroko delegatas ir kt.

Maironį pažinau iš fotonuotraukų — nedidelis, žilas, apvalus, malonių veido bruožų, su dideliu gražiu kryžiumi ir gražia juosta ant sutanos. Be to, ant dešinės rankos mūvėjo gražų žiedą su

didele akimi. Tą žiedą ir ranką turėjau pabučiuoti ir reveransą padaryti.

Vaižgantas linktelėjo man savo balta gražia galva, atsisėdo gale stalo į aukštais atlošais papuoštą kėdę, o Maironį pasodino iš kairės į panašią kėdę. Aš suglumau. Žinojau, kad gerbtiniausią svečią šeimininkas sodinasi iš dešinės. Vėliau paaiškino Vaižgantas kitokias dvasiškiams taikomas tradicijas. Prasidėjo vaišės, sveikinimai, linkėjimai, bet truko tiktai apie 30—40 min. Vaišių metu Vaižgantas pamojo man pirštu, kviesdamas prieiti arčiau, o paskui liepė atsistoti prie jo bibliotekos didžiosios spintos ir parodyti mūsų deimantiniam poetui, kaip Užpalių progimnazijos moksleiviai myli mūsų Maironį.

Padariau, kaip Vaižgantas nurodė, ir pasakiau, kuriuos Maironio eilėraščius moku atmintinai. Tada jų mokėjau apie 20. Maironis lyg susijaudino, lyg pradžiugo. Pasirinko eilėraštį: „Ant ežero Keturių Kantonų" ir „Už Raseinių, ant Dubysos". Deklamavau su įkvėpimu. Buvo nepaprasta tyla prie stalo. Vaižgantas šypsojo, o Maironis tarp abiejų rankų įrėmė savo smakrą, užsimerkė ir tik klausė. Kai baigiau, visi nuoširdžiai plojo, o Maironis tiktai atsistojo, sumirkčiojo kažkaip neįprastai ir pasakė: „Ateik arčiau, dukrele". Aš persigandau, maniau, pasakys, kad aš nemokėjau išsakyti tai, apie ką jis rašė. Kai priėjau, padariusi reveransą, jis priglaudė mano galvą prie kairiojo peties ir pabučiavo į patį viršugalvį tris kartus, o ant mano kaktos nukrito autoriaus ašara. Jis kaire ranka paglostė mano kasas (jos buvo man ligi kelių, gelsvos, storos, tada visos mergaitės nešiojo kasas, kirptų nebuvo). Po to kiti tai paglostė, tai į kaktą pabučiavo. Maironis pasiteiravo mūsų progimnazijos lietuvių kalbos mokytojo pavardės. Vaižgantas atsakė: „Tai tavo paties buvęs mokinys, Jūsų ekscelencija, eksklierikas Liulevičius". Maironis nieko neatsakė, tik kažin kaip nelinksmai nusišypsojo. Kai visi dvasiškiai pakėlė bažnytinio vyno taureles už autorių ir deklamatorę, aš vaikišku balsu užtraukiau: „Už Raseinių, ant Dubysos". Dainavau iš visos širdies, kaip bemokėjau. Gal ne ta daina, bet pačios mano kasos nuteikė svečius net labai maloniai. Kai aš dabar prisimenu, tai buvo pirmoji mano laimingiausia ir šviesiausia diena vaikystėje. Dar labiau pamilau Maironį ir gražiąją jo kūrybą.

Prisakę man kad ir nepelnytų, bet vaiko širdžiai labai malonių žodžių, svečiai atsisveikino su Vaižgantu, užleisdami vietą vyriausybės nariams, jų žmonoms ir t. t.

Maironis, jau atsisveikindamas, mane peržegnojo, padėkojo, palinkėjo sėkmės moksle, užsirašė pavardę, vardą, mokyklą ir pažadėjo dedikuoti man naują savo knygą.

Kitą dieną klierikas Antanas Riauba man atnešė Maironio „Pavasario balsus", asmeniškai man paties Maironio gražiai užrašytus. Priedo buvo dar didelė, graži, šilku išklota importinė saldainių dėžė, kokios aš dar nebuvau mačiusi.

Tos dienos mano išgyvenimai liko man visam gyvenimui neužmirštami. Aš, rodos, ir dabar matau Maironį kaip gyvą, girdžiu jo žodžius. Knygą išsaugojau apie 20 metų, dar ištekėjusi gana ilgą laiką. Bet karo metu žuvo daug Vaižganto dovanotų mokslo knygų. Tarp jų ir tie man taip brangūs „Pavasario balsai".

1925 m. Maironį vėl sutikau Vaižganto bute. Tai buvo balandžio mėnesį, Velykų išvakarėse.

Vaižgantas buvo Vytauto bažnyčios rektorius. Kasmet per Velykas, išvakarėse, buvo atliekama toje bažnyčioje inteligentų trijų dienų rekolekcijos (savo gyvenimo apmąstymai). Po rekolekcijų šeštadienio vakarą pas Vaižgantą būdavo vaišės visiems kunigams, prelatams, kanauninkams, kurie padėdavo pravesti tuos apmąstymus ir klausydavo inteligentijos atstovų išpažinčių. Visada, kol sveikas ir gyvas buvo, kiek man teko matyti, dalyvavo Maironis, Jakštas, Prapuolenis, Stankevičius, Kiškis ir kiti. Pagal bažnytinę dogmą svečių kunigų turėjo būti 12, o šeimininkas buvo 13-tas. Tuo tryliktuoju buvo Vaižgantas. Tiek buvę apaštalų.

Išpažinčių klausydavo pavakare, o jau 20 val. visi po maldų bažnyčioje rinkdavosi į Vaižganto butą Juodajai vakarienei. Iš tikrųjų ji buvo juoda. Visi dvasiškiai buvo kaip paprastai juodai apsirengę. Be to, visi patiekalai buvo pagaminti be sviesto, be mėsos, o tik iš žuvies, aliejaus, ikros, vaisių, miltų, cukraus. Bet kokie tai buvo patiekalai! Rodos, ir dabar jaučiu jų kvapą. Atsimenu gerai, kai Maironis, peržegnojęs stalą ir sukalbėjęs tam tikrą maldelę balsu, sėsdavo greta Vaižganto ir sakydavo man pusbalsiu: „Na, tu, mano geltonkase dukružėle, įmesk bastučių salotų į vidurį lėkštės, šprotus iš kairės, o žirneliai su ikra tegul dar palaukia. Nors aš labai mėgstu, bet mano gydytojas patarė nevalgyti, o paragauti juk galima?"

Kiti rinkdavosi kitus patiekalus, ir taip su gyva nuotaika, humoru, gražiais atsiminimais pradėdavo pašnekesį Maironis. Mėgo papasakoti įspūdžių, atsiminimų iš Šveicarijos laikų, bet

beveik visada užbaigdavo ar iš savo kūrybos, ar iš jaunesnių poetų paimtais posmais apie Lietuvos šalelę.

Atsimenu, prinešiau keptą lašišą. Nežinau, iš kur jos gaudavo Kaunas. Maironis man pasakė: „Žinau, kad Juozapo (atseit Vaižganto) Veronika skaniai pagamina, bet aš palauksiu lietuviško lydžio iš Nemuno dugno". Tada aš nemokėjau suprasti jo meilės mūsų kraštui, liaudžiai. Bet mano atmintyje liko įsitikinimas, kad Maironis labai mėgo Lietuvos gamtą, domėjosi žmonių gyvenimu kaime.

Kai jau pasisotino visi, Maironis pasišaukė mane galvos linktelėjimu ir paklausė: „O gal moki deklamuoti ką nors iš Baranausko?"

Aš atsakiau, kad moku visą „Anykščių šilelį". Jo prašymą deklamuoti apie grybus išpildžiau su dideliu malonumu. Vaišių pabaigai dar pridėjau „Brisiaus galą", nes Jakštas savo kalboje senatvės pabaigą prilygino Brisiaus likimui.

Vaižgantas liepė man padėti indus į šalį ir atmintinai pasakyti „Brisiaus galą". Aš lyg ir pasikuklinau, kad jau būsiu pamiršusi tekstą. Maironis pridūrė: „Nesivaržyki, dukrele, sakyki, kiek atsimeni. Papildysi Jakšto temą. Matai, koks jis sudžiūvęs".

Ačiū padrąsinimui, nesuklydau. Išėjo viskas gana gerai. Už tai gavau Maironio dovaną — poezijai rašyti albumą, o į jį tą patį vakarą įrašė man visi 13 asmenų, sėdėjusių prie Juodosios vakarienės stalo, gražius linkėjimus. Aš tą albumą nusivežiau į Panevėžį, stodama į pirmąjį mokytojų seminarijos kursą. Jis ėjo iš rankų į rankas, net ir lietuvių kalbos ir literatūros mokytojas buvo paėmęs paskaityti. Taip jį man ir nunešė svetimi žmonės. Tik atsimenu, ne iš eilės, keletą Maironio žodžių: „Žmonių meilė įgyjama kuklumu ir pagarba", „Didžiausias tėvų duotas kraitis mergaitei — mokslas".

Ir daugiau buvo jo puslapyje prirašytų gražių minčių, bet kitų aš tiksliai nebeatsimenu.

Janina Nokutytė-Šernienė

* * *

Susipažinau su Maironiu 1925 metais. Gyvenom tada su šeima netoli Rotušės aikštės, ir po darbo aš dažnai su savo maža dukrele išeidavau pasivaikščioti. Aikštėje dažnai sutikdavau vaikštinėjantį kunigą M. Vaitkų. Jis buvo mano vyro pažįsta-

mas. Pradėjau kartais užeiti su dukrele pas M. Vaitkų į namus. Vieną kartą ten buvo prelatas Maironis. Vaitkus mus supažindino. Maironis man pasirodė labai rimtas ir nekalbus. Aš labai jo varžiausi, nežinojau, ką kalbėti, ir net bijojau. Todėl greitai atsisveikinau.

Po kurio laiko M. Vaitkus prikalbino mane užeiti su juo pas Maironį į namus, sakydamas, kad poetas būsiąs tuo labai patenkintas. Aš sutikau užeiti. Šį kartą jau ne taip jaudinausi, ir Maironis man neatrodė toks baisus ir išdidus. Jis buvo gerai nusiteikęs, vaišino mus arbata, kalbėjo apie visai žemiškus dalykus. Tada jis mane pakvietė dalyvauti pas jį pobūvyje. Turėjau būtinai pažadėti. Aš daviau žodį, kad ateisiu. Taip po savaitės, pasipuošusi savo geriausia suknele, tačiau labai jaudindamasi ir abejodama, atėjau į svečius. Žmonių buvo nedaug, visi, matyt, geri pažįstami. Nuotaika buvo draugiška, niekas nekreipė į mane dėmesio, ir aš nustojau baimintis. Maironis buvo su visais labai malonus ir linksmas. Gėrėme lietuvišką midų, kurį gamino teta Marcelė (Maironio sesuo) pagal savo ypatingą ir niekam nežinomą receptą. Vyrai sugalvojo gerti degtinę per kiaurą citriną, pridėję ją prie taurelės. Maironis bandė irgi taip gerti, bet užsikosėjo ir apsilaistė. Mane tai labai prajuokino. Tada Maironis priėjo prie manęs ir sako:

— Ak, dar tu čia juoksies! Už bausmę turi išgerti visą taurę midaus!

Ir jis prikišo man prie lūpų pilną taurę. Aš prunkštelėjau ir išpurškiau iš taurės beveik visą midų. Aptėškiau ir save, ir Maironį. Mano suknelė ir šukuosena buvo aplaistyta midum. Svečiai juokėsi. Linksmai kvatojo ir pats šeimininkas. Tačiau aš pasijutau labai nepatogiai dėl savo lengvapėdiškumo ir kuo greičiausiai išsprūdau į namus. Taip nevykusiai pasibaigė mano pirmoji viešnagė pas Maironį. Tačiau ji nebuvo paskutinė. Vėliau man teko dažnai buvoti pas jį svečiuose, mažesniam ir didesniam draugų rately.

Mes bendravome ne tik pobūvio metu. Užsukdavau pas jį ir paprastą dieną, įpratau dalintis su juo savo mintimis, rūpesčiais, klausti jo patarimo. Man tada buvo 23 metai, o jis, daug gyvenimo matęs žmogus, buvo man geras draugas ir globėjas.

Jis, nors nebuvo išlaidus, turėjo nemažą skaičių šelpiamų mokinių įvairiose miesto vietose. Kartais prašydavo manęs patikrinti, kaip gyvena tie mokiniai, ar iš tikro reikalinga materialinė parama. Aš nueidavau sužinoti ir jam papasakodavau. Jeigu

skurdžiai gyvena,— jis visuomet padėdavo. Dažnai mes eidavome su juo dviese pasivaikščioti. Jis man ką nors pasakodavo, kartais deklamuodavo, o kartais ilgą laiką tylėdavom.

Kai kada jis pasakodavo ką nors iš Lietuvos istorijos, apie lietuvių bei pasaulinę literatūrą, o kitą kartą liepdavo jam visa tai pakartoti. Taip jis kėlė mano išsilavinimą, plėtė akiratį, norėjo, kad kuo daugiau žinočiau.

Dažnai tų pasivaikščiojimų metu mes užsukdavom į miesto kapines (Vytauto prosp.), kur buvo palaidota buvusi poeto draugė Jadvyga Stanelytė. Giliai susimąstęs, Maironis pastovėdavo prie jos kapo, kartais padėdavo gėlių ar geltonų rudens lapų puokštę. Visada ją minėdavo geru žodžiu, sakydamas, kad tokių taurių ir šviesių asmenybių nedaug sutinkama gyvenime. Prašė, kad kiekvienais metais Vėlinių dieną padėčiau ant jos kapo gėlių ir uždegčiau žvakelių, net ir tada, kai jo paties jau nebus pasauly.

Religiniais klausimais Maironis beveik niekada su manim nekalbėdavo ir nesiteiravo apie mano įsitikinimus. Kartą prisipažinau jam, kad vaikštau išpažinties kiekvieną mėnesį. Jis pasakė, kad tai bereikalingas uolumas. Jis pats sakėsi einąs tik du kartus per metus ir to visiškai užtenka. Nėra reikalo per daug davatkauti. Tada ir aš ėmiau rečiau eiti išpažinties.

Maironis nuo jaunystės buvo įpratęs ir labai mėgo dirbti fizinį darbą. Gyvendamas Kaune, laisvu nuo seminarijos laiku, jis daug dirbo savo sode. Pats apkasinėdavo medžius, valydavo takus, kasdavo lysves. Net jo rankos nuo darbo būdavo šiurkščios ir su nuospaudomis. Dažnai aš talkininkaudavau jam, nuimant sode vaisius. Su jo seserim Marcele mes skindavom obuolius, o jis nešė pintinėmis juos į rūsį. Jis mėgo vaišinti svečius savo sodo obuoliais.

Visuomeniniame Lietuvos gyvenime Maironis mažai dalyvavo. Jį liūdino įvairių partijų ginčai, visur augantis karjerizmas, turtų, prabangos manija.

Jo sesers vaikai, kai kurie jau pasiekę aukštas valdžios vietas, laukė Maironio palikimo. Jie labai pavydėjo man draugystės su Maironiu, bijojo, kad nebūčiau varžovė į jo turtą. Vienas jo sūnėnas dirbo saugume ir net tikrindavo Maironio laiškus. Vieno mano rašyto laiško nuorašas pateko net vyskupui į rankas, ir jis kvietė poetą atvykti pasiaiškinti. Tai giliai įžeidė Maironį. Jis buvo pasipiktinęs ir nuliūdęs dėl tokio giminių niekšiškumo, kurie sekė kiekvieną jau senyvo poeto žingsnį.

— Aš juos išmokslinau, ministrais padariau ir dabar neturiu teisės elgtis, kaip noriu. Jie mane šnipais apstatė! — giliai pasipiktinęs kalbėjo Maironis.

Toks atviras giminių persekiojimas ir kritiniai straipsniai spaudoje, kur prieš Maironį rašinėjo visokių literatūros krypčių atstovai, labai apkartino poetui paskutiniuosius gyvenimo metus.

1932 m. vasaros pradžioje Maironis rimtai susirgo. Birželio mėnesį lankydavau jį ligoninės palatoje. Jis kasdien jautėsi vis blogiau. Prašė, kad nueičiau į Aleksotą pažiūrėti, kaip einasi jo naujo namo statyba. Kalbėjau, kad jis be reikalo rūpinasi, kad tie namai yra jam visai nereikalingi. Argi pajėgs jis senatvėje, būdamas silpnos sveikatos, laipioti į tokį kalną. Jis sakė, kad, matyt, reikės pirkti mašiną ir mokytis vairuoti. Žinoma, juokavo. Kai geriau jausdavosi, stengėsi būti linksmas, kalbėdavo apie reikalus, tikėjosi greit pasveikti. Sakė, nėra kada gulėti — laukia darbai.

Kartą atėjau į jo palatą pavakary, Maironis tą dieną blogai jautėsi ir gulėjo tylus. Tačiau nedejavo ir nesiskundė. Prašė ilgiau pasėdėti, neišeiti. Ant spintelės stiklinėje vazoje buvo įmerktos kelios raudonos rožės, kurias jam atnešė prezidento žmona. Jis paėmė vieną rožę ir padovanojo man prisisegt prie atlapo.

— Tebūna ji tau prisiminimui apie mūsų — seno ir jauno žmogaus draugystę,— pasakė Maironis.

Tikinau jį, kad greit pasveiks, kad viskas bus vėl kaip seniau, ir nenorom atsisveikinau. Tai buvo paskutinis pasimatymas. Išsinešiau jo rankos paspaudimą ir rožę atlape.

Rytojaus dieną pranešė, kad jau Maironis miręs. Įdėjau apvytusią rožę į jo padovanotą eilėraščių tomelį, kur ji guli ir iki šiol.

Kiekvienas jo padovanotas daiktas, kiekviena mažiausia smulkmena ar laiško eilutė visuomet primena man geriausius mano gyvenimo metus ir pačią gražiausią nuostabaus žmogaus draugystę.

Ona Balčiūnienė
Užrašė *P. Genevičiūtė*

* * *

Atsimenu, Palangoj kurhauze buvo didelis koncertas, dainavo K. Petrauskas, A. Sodeika, rodos, J. Dvarionaitė. Publikoje buvo

Maironis. Visos palangiškės merginos labai džiaugėmės, jį pamačiusios.

Su Maironiu susitikdavom pas prof. Vladą Jurgutį — netoli vienas kito gyveno. Kiek kartų pas jį buvom, visuomet rasdavom Maironį. V. Jurgutis nekunigavo, nepraktikavo,— gal nuo to laiko, kai tapo banko valdytoju. Maironis būdavo elegantiškas, su kryželiu ne visuomet. Atrodė gražiai — įsivaizduoju, koks įdomus buvo jaunystėje. Pas Jurgutį lankydavosi Albinas Rimka, tuomet jaunas. Sutarėm su jo šeima — kartais į Birštoną važiuodavom pietų valgyti. Buvo labai simpatingi. Nuolatinis svečias buvo bankininkas Frenkelis. Lietuvos žydas, sąmojingas — mokėjo daug įvairių anekdotų. Jį mėgo V. Jurgutis ir J. Aleksa. Draugija rinkdavosi dažnai be jokios progos — paskambina ir važiuojame. Vyrai daugiausia kalbėdavo apie ekonomiką, finansus, kaip išlaikyti lito kursą. Aš su Maironiu susėsdavom ant sofos. Jis sakydavo: „Pakalbėkim apie gyvenimą".

Man deklamuodavo Ad. Mickevičiaus „Litwa, ojczyzna moja...", daug vietų iš „Pono Tado" cituodavo. Yra dainavęs populiarų lenkišką romansą:

Za Ebry falą goniąc spójrzeniem,
Młoda cyganka siedziała,
Z brzękiem gitary, cichiem westchnieniem
Smutną piosenkę śpiewała [1].

Aš mokėjau daug Maironio eilėraščių atmintinai, tad jam deklamuodavau. Maironis buvo poetas — jam reikėjo draugijos, įspūdžių. Pas Jurgutį kartais tekdavo sutikti Vaižgantą. Sykį atėjo vėlai, įpykęs dėl P. Vaičiūno pjesės — karštai peikė blogą pastatymą. Maironis jį ramino: „Nesmarkauk, nesmarkauk — jie dirba, stengiasi..." Maironis kalbėjo ramiai, šypsodamas. Vaižgantas kaip gyvas sidabras, o Maironis flegmatiškas. Išgėręs puoduką arbatos, Vaižgantas išėjo.

Maironis anekdotų nepasakodavo, bet klausyti labai mėgdavo, gyvai reaguodavo į Frenkelio pasakojimus. Prisimenu vieną: „Oi, kad dirbau, kad dirbau — 26 valandas per parą".— „Kaip tai,— klausiame,— juk paroj iš viso 24 valandos?" — „Na ir kas — aš dviem valandom anksčiau atsikėliau".

Salomėja Aleksienė

Palanga, 1985.VII.10 — Užrašė *V. Žukas*

[1] Už Ebros, žvilgsniu sekdama bangą, / Jauna čigonė sėdėjo, / Gitarai skambant, tyliai dūsaudama, / Liūdną dainelę dainavo (*lenk.*).

* * *

Buvau trylikos metų „Aušros" mergaičių gimnazijos trečios klasės moksleivė. Auklėtoja mus nuvedė pas Maironį. Prie jo namų garsiai plakė širdis iš susijaudinimo: juk pamatysiu brangųjį poetą, kurio eilėraščius su malonumu ne tik deklamuodavau, bet ir dainuoti mėgdavau.

Poeto namas! Kojos tirpsta, vos bepaeinu, kabinuosi į draugės ranką. Ir kitų mergaičių širdys dunksi, net mokytojos alsavimas garsesnis. Jau skambutis. Eina diegliai per visą kūną. Pamažu atsidaro durys,— už jų stovi Didysis žmogus — maloniai šypsantis žilas senelis.

— Labą dieną,— sakome virpančiais balsais choru.

— Labą dieną, bon senjor,— tiesia jam ranką mokytoja.

Mus pakviečia vidun. O švara, o baldų grožis! Ragina sėstis, o man taip nedrąsu: kaipgi į tokią prabangą... Ir kažkokia skriauda, pavydas klasės draugei — žydų tautybės mergaitei Sarai, kuriai iškart Maironis daugiausia dėmesio parodė — salonan įvedė per liemenį apkabinęs... Tik vėliau, kada užaugusi gyvenimą apmąsčiau, pasidarė aišku, kad šiai viešniai kaip tik vertėjo daugiausia nuoširdumo pareikšti, kad didelio Tėvynės patrioto širdis su meile vertino kitatautės draugiškumą.

Apie mokslą paklausinėjęs, kvietė valgomajan. Kuo vaišino, dabar tiksliai pasakyti negalėčiau, tik prisimenu, kad buvo labai skanu.

Mes vėl į saloną grįžome. Maironis daug pasakojo apie Raseinių kraštą, senovės Lietuvą, carinę priespaudą. Šnekėjo daug ir įdomiai. Baigęs priėjo prie manęs ir paglostė kasas.

— Čia didelis turtas,— ištarė šypsodamas.

Tais pačiais metais jis mirė. Tada gulėjau sunkiai sirgdama, laidotuvių nemačiau.

Stasė Duobaitė-Lipstokienė

* * *

Mano dėdė kunigas Jonas Katelė apie 1904 metus klebonavo Panemunėlio parapijoj, netoli Rokiškio. Aš buvau pas dėdę vargoninku. Buvau dar visai jaunas vaikinas ir gyvenau špitolėj,— taip vadinasi vargoninkui bei kitiems bažnyčios tarnautojams skirtas butas. Panemunėlio parapijoje tuo metu vyko gyvas kultūrinis šviečiamasis darbas. Prie bažnyčios suorganizavome chorą, į kurį labai noriai ėjo giedoti ir dainuoti ne tik jaunimas, bet

ir pagyvenę žmonės. Taip pat sukūrėme turbūt pirmą Lietuvoje instrumentinę kaimo kapelą.

Pas kleboną Katelę buvo jaunas kamendorius, kuris pažinojo Maironį. Gal buvo kartu su juo mokęsis. Taigi vieną vasarą, atrodo, apie 1904 m., atostogų metu vikaro pakviestas į kleboniją atvažiavo Maironis. Mes visi iš anksto džiaugėmės šiuo vizitu ir kiek įmanydami ruošėmės gerbiamą svečią prideramai sutikti. Iki išnaktų repetavome su choru bei kapela, šeimininkė nėrėsi iš kailio, ruošdama valgius, klebonas Katelė visus ragino pasitempti ir nepadaryti gėdos savo parapijai. Pagaliau Maironis atvyko. Man jis pasirodė labai jaunas ir gražus. Veidas su auksine pensnė tarsi spinduliavo kažkokio vidinio įkvėpimo šviesa ir gera džiugia šypsena. Elgėsi jis su mumis paprastai ir draugiškai, smalsiai viskuo domėjosi, be galo klausinėjo.

Sekmadienį Maironis buvo priprašytas,— norint parodyti parapijai garbingą svečią,— kad pasakytų pamokslą. Nelabai norom, bet sutiko. Perskaitęs tai dienai skirtą evangeliją, Maironis pasakė neilgą pamokslą. Apie ką konkrečiai kalbėjo, dabar neprisimenu, tik žinau, kad ypatingo įspūdžio man, o turbūt ir kitiems klausytojams šis pamokslas nepadarė. Maironis kalbėjo negarsiai, santūriai ir, rodos, nepasižymėjo didele iškalba.

Po visam klebonijoje buvo iškilmingi pietūs Maironio garbei. Per pietus jis domėjosi mūsų kultūrine veikla, klausė, kaip pavyksta suburti lietuviškus chorus ir vaidinimus, kokiu būdu išvengiame kratų ir apeiname valdžios budrumą. Klebonas Katelė čia turėjo savo metodus, mokėjo padaryti taip, kad avis liktų sveika ir vilkas sotus. Kai kuriuos atskleidė ir Maironiui. Šis juokėsi ir gyrė mus už aktyvumą ir išradingumą.

Pavakary, surinkę giedorius ir muzikantus, suruošėm klebonijoj koncertą. Visi nėrėsi iš kailio, norėdami kuo geriau pasirodyti. Mūsų repertuare buvo ir keletas Maironio dainų: „Miškas ūžia", „Lietuva brangi" ir kitos. Poetas buvo labai patenkintas ir sujaudintas, išgirdęs taip nuoširdžiai atliekant jo dainas. Jis padėkojo dainininkams ir muzikantams ir palinkėjo toliau uoliai žadinti tautos sąmonę ir kultūrą. Taigi visi buvome patenkinti Maironio viešėjimu mūsų kuklioje klebonijoje.

Vėliau teko ne kartą matyti Maironį Kaune, kur 1921 m. aš atvykau vargoninkauti Tumo-Vaižganto bažnytėlėje. Prie choro čia būdavo ir solinių dainavimų. Pasisukioja Vaižgantas prie teatro ir nutveria kurį nors solistą giedoti per sumą. Dažnai giedodavo čia K. Petrauskas, A. Sodeika, A. Galaunienė ir kiti dainininkai.

Sumai laikyti Vaižgantas irgi dažnai kviesdavo ką nors iš kunigų, ypač didesnių švenčių ar atlaidų metu. Keletą kartų mūsų bažnyčioje mišias laikė ir Maironis.

Po pamaldų solistus, kunigus bei vargoninkus Vaižgantas kviesdavo kuklių pietų. Taigi teko keletą kartų sėdėti kartu su Maironiu prie pietų stalo.

Būdavo čia dažnai ir Jakštas-Dambrauskas, akylai sekdamas visų elgesį ir tarsi stebėdamas, kad nebūtų prie stalo reiškiama kokių erezijų.

Maironis kalbėdavosi su visais ir atidžiai išklausydavo kitų nuomonės, tačiau dabar jis buvo daug oresnis ir santūresnis nei tada Panemunėly, nešiojo ant krūtinės auksinį kryžių, buvo žinomas poetas ir dvasininkas. Kalbėdavosi jie dažniausiai apie dienos įvykius, politiką, įvairias draugijas bei teatro pastatymus ir neilgai užsisėdėdami išsiskirstydavo kas sau.

Tokie tai buvo mano nedideli susitikimai su poetu Maironiu. Tačiau, nors ir nelabai artimai bendravęs, džiaugiuosi, kad turėjau progos jį keletą kartų susitikti.

Juozas Katelė
Užrašė *P. Genevičiūtė*

* * *

Pirmą kartą aš pažinau poetą Maironį Panemunėlio klebonijoje, kai jis atostogavo pas kleboną Budriką. Su kunigu Budriku jie susipažino Betygalos klebonijoje, kai Budrikas ten buvo vikaru. Mat Maironis yra Betygalos parapijos parapijietis, todėl atostogų metu atvažiuodavo savo tėviškėn. Kai kunigas Budrikas paliko Panemunėlio klebonu, pakvietė Maironį atostogauti pas save.

Kartą klebonas Budrikas pakvietė apylinkės kunigus pas save į svečius. Tai buvo 1908 m. Buvo pakviesti ir Panemunėlio parapijos dvarininkai su savo šeimomis. Buvo ir klebono Budriko giminaičiai.

Prieš pietus Maironis suorganizavo žaidimus. Juose dalyvavo kunigai, ponios, panelės ir vyrai. Maironis buvo labai linksmas ir gyvas, sakė, kad ir Peterburgo salonuose praktikuojami žaidimai. Žaidėm iki pat pietų. Pietų metu Maironis kalbėjo beveik vienas, o mes visi klausėme. Buvo linksmas, gyvas. Po pietų pasakė: „Mes, kunigai, dabar kalbėsime mišparus, o ponios,

panelės ir ponai pailsės, pasišnekučiuos". Kai mes, kunigai, sukalbėjome poterius ir mišparus, Maironis vėl suorganizavo žaidimus, ir žaidėme iki pat vakarienės.

Po vakarienės visi svečiai išvažiavo. Tai tiek tuokart pažinau Maironį.

Antrą kartą aš pamačiau Maironį sociologiniuose kursuose Kaune 1909 metais, kur jis skaitė sociologines paskaitas. Tuos kursus surengė kunigas Aleksandras Dambrauskas-Jakštas. Pakvietė į juos prelegentais Peterburgo dvasinės akademijos profesorius Joną Mačiulį-Maironį, Praną Būčį ir Matulevičių. Be akademijos profesorių, prelegentais buvo dar kun. Aleksandras Dambrauskas ir Lekėčių klebonas kun. Staugaitis.

Prof. Maciulevičiaus paskaitos buvo sausos. Iš poeto lyriko aš tikėjausi geresnių. Prof. Būčio ir Matulevičiaus buvo gyvesnės ir įdomesnės. Taip pat sausos buvo ir kun. Aleksandro Dambrausko paskaitos. Kun. Staugaitis skaitė apie senelių prieglaudas ir ragino parapijas steigti seneliams vargšams prieglaudas, kad jie nevaikščiotų po kaimus ir nelodytų šunų.

Tos paskaitos buvo Kaune, Liaudies namuose (dabar Poželos g., jau nugriauti). Jos prasidėjo 1909 sausio 2 d. ir baigėsi sausio 5 d. Į jas suvažiavo daug kaimo kunigų ir pasauliečių žmonių. Ateidavo pasiklausyti tų paskaitų net žydai ir žydės.

Su Maironiu tuomet neteko man arčiau susidurti, nes jis vis būdavo apsuptas gerbėjų, o aš su juo buvau dar mažai pažįstamas.

Pirmojo pasaulinio karo metais, bet kuriais — dabar neatsimenu, Panevėžyje susitikau su kun. Kazimieru Kazlausku, Krekenavos klebonu. Jis mane užkvietė pas save paviešėti ir pabovyti Maironį, kuris pas jį viešėjo. Aš sutikau, ir jis mane parsivežė Krekenavon.

Čia su Maironiu susidūriau arčiau ir pamačiau, kad jis labai pasikeitęs. Panemunėlyje Maironis buvo didelis entuziastas, gyvas, linksmas, judrus. Krekenavoje ir prie stalo mažai kalbėjo. Rytą anksčiau pavalgydavo, pietų metu ir per vakarienę buvo tylus. Po pietų atsiprašydavo, kad jis nori pailsėti. Nueidavo savo kambarin, bet neilsėdavo, o per kitas duris išeidavo ir lesindavo kalakutus.

Krekenavos šventoriuje jis prisodino jaunų liepų ir padarė iš jų gražias alėjas.

Tai tiek aš žinau ir galėjau parašyti apie Maironį. Aš jau labai nebeprimatau, todėl sunku man rašyti.

P. S. Kun. Jonas Maciulevičius norėjo būti vyskupu ir būtų buvęs, bet jį apskundė Vatikanui Žemaičių seminarijos prof. kun. Bronislavas Žongalavičius. Nusiuntė išvertęs keletą jo meilės eilių ir parašė, kad jis daugiau myli savo tėvynę negu bažnyčią. Tai buvo kerštas už tai, kad Maironis blogai atestavo jį Peterburgo dvasinės akademijos rektoriui Žarnovieckiui. Mat Žongalavičius norėjo būti akademijos profesorium. Akademijos rektorius užklausė Maironio nuomonės apie Žongalavičių. Maironis jam atsakė: „Be puikybės, jis daugiau nieko savyje neturi".

Juozapas Čepėnas

* * *

Su poetu prelatu Maironiu man teko artimiau bendrauti 1913—1918 m., kai mokiausi Kauno kunigų seminarijoje, ir 1926—1930 m., kai studijavau V. D. universitete.

Man įsimintina, kad seminarijoje Maironis neniekino ir negabių klierikų. Priešingai, jiems daugiau padėdavo, padrąsindavo, užjausdavo. Duodavo gerą patarimą, kaip mokytis, atkakliai dirbti. Visuomet suteikdavo vilties, kad dideli idealai yra pasiekiami.

Poetas buvo visų mylimas ir gerbiamas. Su jaunais jis buvo jaunas, su suaugusiais — suaugęs. Mylėjo vaikus, greitai rasdavo bendrą kalbą su jais ir net sugebėdavo su jais žaisti.

Su profesorium susitikdavau ir už seminarijos ar universiteto sienų.

Atostogų metu Maironis dažnai svečiuodavosi pas mano giminaitį kunigą Juozą Budriką Panemunėlyje. Mėgo gyventi antrame aukšte, vadinamojoje salkoje, iš kur buvo matyti gražūs apylinkių vaizdai. Ilgas valandas ten būdavo užsidaręs, dirbo, rašė. Išvargęs po įtempto darbo, kartą pasibeldė į mano kambario duris. Paklausė, ar nesu užimtas.

— Ne, profesoriau,— tariau.

— Tai einam šventoriaus valyti,— pakvietė Maironis.

Pasiėmę kastuvus, krovėme visokias atliekas — plytas, akmenis — ir vertėme į vieną krūvą už šventoriaus. Mat pastačius bažnyčią šventorius dar buvo nesutvarkytas. Dirbome, kad net prakaitas varvėjo. To darbo mums užteko per visas mano 1915 m. atostogas.

Kartą, mums bedirbant, klebono šeimininkė Johana Kulv[iec]aitė pakvietė mus pietų ir pasakė, kad iš Rokiškio atvyko svečių. Iš tų pietų prisimenu juokingą nuotykį. Vienas svečias papasakojo smagų anekdotą. Visi plyšo juokais. Maironis irgi taip garsiai kvatojosi, kad net jo pensnė įkrito į karštą buljoną. Dabar juokas jau griaudėjo. Poetas išgriebė iš buljono pensnė, nusivalė ir užsidėjo. Buljono pakeisti neleido.

Kitą kartą tą pačią vasarą pas kleboną Budriką vėl susirinko svečių. Daugiausia tai buvo jauni žmonės. Po vakarienės, kai Maironis užlipo į antrą aukštą, mes, žinodami, kad profesorius mėgsta humorą, nusprendėme pajuokauti. Prie laiptų stovėjo pintinė obuolių. Mes ėmėme juos mėtyti aukštyn, tiesiai į Maironio kambario duris. Netrukus keli obuoliai bumtelėjo žemyn į mus. Maironis suprato juoką ir atsakė tuo pačiu. Ryte per pusryčius, rimtai nusiteikęs ir galvą krapštydamas, tarė, kreipdamasis į mus:

— Ar jūs nenukentėjot? Man tai teko truputį! Kam galėjo ateiti į galvą, kad sviediniai iš Vokietijos (vyko karas) pasiektų Panemunėlio kleboniją.

Tokį paprastą, draugišką ir linksmą matydavau Maironį Panemunėlyje.

Būdamas studentu, gyvenau Kaune, Karmelituose. 1928 m. mane aplankė jau minėtas kun. J. Budrikas, geras Maironio draugas. Aplankęs pirmiau Maironį ir ten pabuvęs keletą valandų, jis pasakė eisiąs pas studentą Valavičių.

— Pas mano studentą! — susidomėjo Maironis.— Pasakyk, kad ir aš užeisiu apie šeštą vakaro.

Aš labai tuo apsidžiaugiau ir pasirengęs laukiau garbingo svečio. Maironis atėjo kaip žadėjęs. Pabuvo apie porą valandų. Paskui pakvietė mus rytojaus dienai vakarienės 21 valandai. Būsią ir daugiau svečių. Negalėjau atsidžiaugti, kad mane, studentą, pakvietė į svečius Maironis.

Rytojaus dieną nuėjau į Maironio namus. Vakarienėje dalyvavo prel. A. Dambrauskas, prel. Pov. Januševičius, prel. K. Šaulys, kan. P. Dogelis, kun. V. Mieleška, prof. banko valdytojas V. Jurgutis. Dar buvo apie trejetas valdininkų su žmonomis ir keletas kaimiečių iš Raseinių, turbūt Maironio giminaičių.

Vaišių nuotaika buvo linksma, nuoširdi. Pats Maironis, kaip tuo metu buvo priimta, buvo su prelato apranga. Tačiau tai nekliudė jam apeiti svečius, pakalbinti, paraginti.

Buvo kalbama daugiausia apie tolimas šalis, dalijamasi kelionių įspūdžiais. Kažkas pasakojo apie Vezuvijų, Kaprį, Neapolį,

Romą. Buvo užsiminta apie anglų kardinolą Neumaną, kuris jaunystėje buvo anglikonų tikybos, bet vėliau iš tikro įsitikinimo tapo kataliku ir pasižymėjo kaip veiklus žmogus. Maironis pastebėjo, esą labai gerai, kad Neumanas perėjo į katalikų tikėjimą ir atrado tikrą kelią į Dievą.

Vakarienės metu buvo kalbama ir apie įvairius Lietuvos visuomeninius bei kultūrinius reikalus, teatrą, literatūrą. Vakaras Maironio namuose paliko man neišdildomą įspūdį.

Mes, jo amžininkai ir mokiniai, mylėjome Maironį už jo poeziją ir už jo asmenybės šviesumą, paprastumą ir draugiškumą. Jautėme, kad ir jis mus myli.

Vladislovas Valavičius

* * *

Mūsų šeimoje dažnokai pasakota apie didįjį lietuvių poetą Maironį. Mano mama Apolonija Budrikaitė-Rimkienė (1904—1985) ir jos sesuo Irena Budrikaitė-Pikelienė (g. 1913 m.), kilusios iš Kašučių, Darbėnų valsč., Kretingos apskr., ankstyvoje jaunystėje ilgokus laiko tarpus gyvendavo pas savo dėdę kunigą Juozą Budriką, kuris padėjo išlaikyti ir auklėti gausią brolio šeimą. Pas dėdę Maironis atvažiuodavo pavasaroti. Nežinoma, kokiu būdu jie buvo susipažinę, tačiau juos siejo artima bičiulystė, susirašinėdavo, vienas kito greitai pasiilgdavo, vadino vienas kitą vardais. Budrikas, nuvažiavęs Kaunan, taip pat apsistodavo pas Maironį.

Patys pirmieji atsiminimai susiję su Panemunėliu. Ten paauglė mano mama klebonijoje gyveno apie 1918—1919 metus. Ji atsimena, kad Maironis buvęs atvykęs dvi vasaras. Atrodo, kad čion poetas atvykdavęs vasaroti ir prieš karą, nes dėdė ir tarnai dažnai apie tai kalbėdavo.

Maironis buvo labai laukiamas svečias. Klebonijon tuo metu būdavo kviečiama ir daugiau svečių — apylinkės inteligentai, jaunimas. Panemunėlyje, pavyzdžiui, tuo metu dažnai būdavo dailininkas Justinas Vienožinskis.

Maironis mėgo jaunimą ir jo išdaigas. Tomis dienomis didelis pietų stalas būdavo apkraunamas valgiais ir gėrimais. Maironis ir dėdė išgerdavo po kelis stiklelius, tačiau nė vienas niekada nebuvo girti.

J. Budrikas buvo lenkuojantis ir tuo klausimu su Maironiu dažnai ginčydavosi. Abu parausdavo, susibardavo, o kartais ke-

lias valandas ar net visą vakarą nebesikalbėdavo. Maironis paprastai po tokio ginčo nueidavo į savo kambarį mansardoje, o rytą vėl kartu pusryčiaudavo kaip niekur nieko.

— Kartą visa draugija grįžome arkliais iš svečių,— prisiminė mama,— aš pradėjau „kalakutus svarstyti", t. y., snausti, o Maironis pririšo man kasas prie sėdynės atkaltės. Atsibusdama kasas timptelėjau — visiems buvo linksmo juoko.

Tuo metu būdavo mėgiami žaidimai su fantų išpirkimu. Dažnai išpirkimui būdavo deklamuojami eilėraščiai, daugiausia Maironio. Poetas mėgdavęs deklamavusįjį paklausti, kas eilėraštį parašęs. Ir mama, ir teta yra deklamavusios („Atsiminimo žiedas", „Roma"), o į klausimą, kas autorius, atsakiusios tiesiog — Jūs...

Maironis mėgo lošti kortomis, ypač vintą, o kai jaunimas pradėdavo žaisti ratelius, jis palikdavo kortuojančius ir ateidavo prie jaunimo žaisti.

Poetas labai pasikeisdavo, jei būdavo jaunų kunigų ir klierikų. Tada jis atrodydavo išdidus, neprieinamas, užrietęs nosį, klierikai jo bijodavo.

Panemunėlyje nuolat buvo prisimenama keletas linksmų atsitikimų.

Kartą Maironis buvo išvykęs į svečius, o jaunieji klebonijos įnamiai jo kambarį mansardoje išpainiojo špagatu taip, kad būtų tik siauras laužytas įėjimas, bet nebūtų galima prieiti nei prie stalo su lempa, nei prie lovos. Vėlai vakare Maironis grįžo, o visi kaltininkai apačioje nekantriai laukė, kas bus. Ilgai neužsidegė šviesa... Rytą kambarinė, atėjusi tvarkyti kambario, rado ant stalo tvarkingą špagato kamuolį be jokio mazgo. O Maironis nei tą rytą, nei vėliau ne tik nepasiskundė dėdei, bet net mažiausio ženklo nerodė, kad kas būtų atsitikę.

Kitą sykį prie Maironio antklodės buvo pririšta virvutė, o jos galas pravestas į koridorių su laiptais. Kai šviesa užgeso, timptelėjus virvutę buvo nutraukta antklodė. Tyla. Gal po 15 minučių vėl timptelėjo. Po to atsidarė durys, ir Maironis laiptais žemyn parideno hantelius — sportinius svarsčius. Nakties tylą sutrikdė didžiulis triukšmas, išdaigininkai gerokai išsigando. Atsibudo dėdė, sunerimęs klausinėjo, kas čia atsitikę. Tačiau visi sakė nieko nežiną ir nuėjo miegoti.

Tuo metu dėdė turėjo baltą kumelę. Nenuoramos smulkiai prikarpė uodegos bei karčių ir pribarstė į dėdės ir Maironio lovas, slaptai, kad nematytų net kambarinė. Rytą prie arbatos abu atsargiai vienas kito klausinėjo, kas buvę, kad negalėję miegoti. Kažkas kandžiojosi, bet nieko neradę (balti karčiai nepaste-

bimi...). Dieną lovos buvo išpurtytos, tačiau dalis aštrių plaukelių, matyt, palikusi. Rytą ir vėl prie arbatos kalbėję, kad kandžiojęsi, bet mažiau... Po to slaptai buvo pakeista visa patalynė. Visų tų išdaigų dalyvių tarpe buvo vis to paties brolio iš Kašučių sūnus Juozukas, šeimininkė — linksma ir jauna mokytoja Johana Kulviecaitė bei kt.

Tetai Irenai apie 1926 metus teko Maironį matyti dvi ar tris vasaras Tveruose, kur tuo metu buvo perkeltas Budrikas. Maironiui atvykstant, visa šeimyna išeidavo jo pasitikti. Poetas pasisveikindavo su visais. Išvykdamas Johanai palikdavo 150—200 litų, kad išdalintų visiems tarnams.

Kartą su juo buvo atvažiavęs ir prof. B. Česnys, kuris Ireną mokė vokiško eilėraštuko.

Tetai Maironis atrodęs senas ir labai negražus. Tveruose jis gyveno taip pat mansardoje su balkonu. Ten jis vakarais prie atviro lango ar prie balkono durų rašydavo, dirbdavo prie žvakės šviesos. Kartą svečiai surinko puokštę gėlių, ir kažkuris metė pro langą. Pataikė tiesiai ant stalo. Rytą gėlės buvo gražiai pamerktos stiklinėje, o pats poetas — kuo geriausios nuotaikos. O apskritai jaunimas išdrįsdavo panašiai juokauti tik todėl, kad Maironis tai mėgo, netgi džiaugdavosi, iš to nebūdavo nesusipratimų ir liūdnų pasekmių. Tuo metu ne tik klebonijoje būdavo daug žmonių, triukšminga, bet būdavo organizuojamos išvykos į apylinkes. Dažni linksmi subuvimai, šokiai būdavo Venckevičių sodyboje, į kurią paprastai visu būriu drauge su Maironiu eidavo pėsti.

1926 metų vasarą, kai Tverų klebonijoje gyveno abi seserys, čion atvyko šiaulietis gimnazijos mokytojas Jaroslavas Rimkus (1888—1976), platindamas savo knygą „Vokiečių okupacija Lietuvoje 1914—1918 m." Jis užėjo į kleboniją, o Budrikas jį ir užlaikė, sakydamas, kad atvyksta didelių svečių, tarp jų — Maironis. Šiaulietis svečias padėjo Apolonijai pinti vainikus (poetas visada būdavo sutinkamas su vainikais), ir tai buvo pirmoji mano būsimų tėvų pažintis. Poetas atvyko į trečią dieną.

Buvo dideli atlaidai, dideli pietūs. Maironis prie stalo gana kritiškai atsiliepė apie tą knygą, nežinodamas, kad čia pat sėdi jos autorius. Tai buvo keblus momentas, visi pasijautė labai nejaukiai. Vėliau Maironis priekaištaudavo Budrikui, kodėl jo neįspėjęs.

Maironis norėjo išpiršti Apoloniją kažkokiam savo pažįstamam ar giminaičiui, kažkokiam Žilinskui. Gal todėl, o gal ir šiaip dėl ko kito jis buvo nepatenkintas, kai Apolonijai pasipiršo ma-

no tėvas. Tas nepalankumas persidavė ir dėdei Budrikui, kuris graudinęs dukterėčią, kad netekėtų už nepažįstamo, kad Šiauliuose tiek daug esą bedievių, kad ir šis gal laisvamanis... (Ar tai nebūsiančios aliuzijos į J. Šliūpą ir „Kultūros" draugiją — tuometinius Lietuvos laisvamanybės vadovą ir centrą, buvusius Šiauliuose?)

Šios atsiminimų nuotrupos, vis labiau grimztančios praeitin ir prarandančios savo konkrečius kontūrus ir ryšius — tai tik smulkūs fragmentai, tai tik mažyčiai štrichai iš privačios ir kartu galbūt mažiau žinomos Maironio gyvenimo pusės.

1971—1987 *Vytenis Rimkus*

* * *

Mano mamos brolis kanauninkas Juozas Gudzinskas 1920—1931 m. buvo klebonu Kaltinėnuose. Iš pasakojimų žinau, kad anksčiau jis klebonavo Kražiuose, Ariogaloje, Meškuičiuose.

Nuo 1926—1927 metų aš gyvenau pas dėdę ir lankiau pradžios mokyklą Kaltinėnuose. Dėdė buvo labai vaišingas, mėgo bendrauti su žmonėmis, todėl svečių pas jį niekuomet netrūkdavo. Tarp nemažo būrio jo svečių ir pažįstamų giliausią įspūdį man paliko Maironis. Galbūt dėl to, kad pas mano dėdę svečiuojantis jam būdavo rodoma itin didelė pagarba. Mano dėdė ir Maironis buvo artimi draugai — vienas pas kitą dažnai svečiuodavos. Maironis labai mėgo ramybę. Kai jis viešėdavo pas mus, mano tetos nuolatos kartodavo:

— Ša, Maironis rašo!

Vėliau teko man būti Maironio namuose Kaune ir panašius žodžius girdėdavau iš jo sesers Marcelės.

— Tyliai! Prelatas dirba. Garsiai nekalbėkit!

Besisvečiuodamas Kaltinėnuose, Maironis patarinėdavo dėdei, kaip tvarkyti sodą, ir pats mėgo sode padirbėti. Ragino Gudzinską statytis naują kleboniją, kad būtų erdviau ir patogiau gyventi. Apie tai net užsimindavo savo laiškuose. Jie dažnai susirašinėdavo.

Tuo metu aš buvau dar vaikas, bet, svečiuojantis pas dėdę Maironiui, tekdavo ir man drauge prie stalo sėdėti arba nešioti jiems į stalą arbatą.

Mano dėdė ir Maironis artimai bendravo su Josvainių klebonu kun. Vasiliausku. Pas jį dažnai svečiuodavosi. Kartą buvo nu-

sivežę ir mane. Tuomet aš dar nėjau į mokyklą. Vakare, prieš einant gulti, Maironis paėmė mane ant rankų ir kalbino pas save miegoti. Tik kai jis uždarė savo kambario duris, aš ėmiau verkti, prašydama, kad kartu būtų mano mama. Tada jis pravėrė duris ir pasakė:

— Čia mums reikalinga ir mama!

Man pačiai tiesiogiai bendrauti su Maironiu teko nedaug. Prisimenu jį tiek, kiek jis viešėdavo pas mano dėdę.

Stasė Petrauskaitė
Užrašė *P. Genevičiūtė*

* * *

Su Maironiu bendravau 1929 m. vasarą apie du mėnesius Tytuvėnų klebonijoje, kur tuo metu tarnavau vairuotoju.

Kaip pastebėjau, Maironis buvo labai didelis gamtos mėgėjas. Išvykdavo prie vandens, į mišką, į Žemaitijos kalnus — Šatriją, Medvėgalį, Moteraitį, prie Pavandenės. Gražesnėj vietoj palei vandenį, laukuose, kur žaliuodavo rugiai ir kiti pasėliai, sustojęs visuomet padeklamuodavo trumpą eilėraštį ar ką nors pasakydavo iš istorijos apie tą vietą.

Tų išvykų metu Maironis bendraudavo ir su valstiečiais. Pamatęs kokį nors žmonių sambūrį, visuomet sustodavo, kalbėdavosi gyvenimiškom temom — ką veikiat, kaip reikalai, kaip pasėliai, kaip derlius... Stengdavosi sueiti į kontaktą, nors ūkininkai, kada nežinodavo, kas per vienas sustojo, ne visada su juo kalbėdavosi. Dažnai išsiskirstydavo, ir jis likdavo vienas.

Kompanijoje Maironis būdavo vyraujantis, bet prisiderindavo prie visokio išsilavinimo, prie visokio luomo žmonių. Labai retai kuris kompanijoj prilygdavo jam savo sąmojumi. Dvasiškiai, kada būdavo tarp dvasiškių, jį visuomet laikydavo autoritetu.

Buvo nepaprasto punktualumo žmogus. Jeigu kam pasakydavo ir pažadėdavo, kad tuo laiku važiuos arba su kuo kalbėsis,— viską visuomet tesėdavo — minutė į minutę. Niekuomet neužlaikydavo savo tarnautojo, neversdavo jo laukti.

Išvykų metu Maironis rengdavosi taip, su kokia kompanija jis vykdavo. Su dvasiškiais būdavo dvasiškių apranga, vykdamas vienas arba su civiliais,— balta linine eilute, balta skrybėle. Išvykų metu turėdavom tokį kelioninį lagaminėlį, kuriame būdavo vaišės. Kiekvienoj sustotoj vietoj reikėdavo patiesti ant žolės

kilimėlį ir atidaryti tą vaišių lagaminėlį. Vaišindavosi pagal pageidavimą,— kas saldainiais, kas apelsinais, kas cigarais ar cigaretėm. Turėdavom, be to, ir vyno. Pagal pageidavimą paragaudavo ir vyno kai kas.

Išvykų metu jis būdavo laukiamas visur — dvaruose, klebonijose ir kitur. Nuvykus visuomet kviesdavo kartu pietauti ar vakarieniauti ir mane. Stengdavausi nuo to pietavimo atsipalaiduoti, todėl kad ne mano klasės, ne mano išsilavinimo ir ne mano amžiaus žmonės.

Maironį tuo laiku, kada aš jam patarnaudavau, vertinau kaip paprasčiausią žmogų. Na, patarnaut stengdavausi teisingai ir sąžiningai. Jeigu būčiau žinojęs, kad Maironis iš tikrųjų yra toks, kaip mes dabar jį vertinam, aš žymiai daugiau būčiau pasisėmęs iš jo.

Viktoras Šidlauskas

Užrašė *J. A. Lazdauskienė*

* * *

Rodos, buvo 1930 metų vasara. Atostogavau pas Kraniauskus Skaistkalnio dvare, 5 km nuo Krekenavos. Čia ir susipažinau su Maironiu. Jis vasarojo pas Krekenavos kleboną Baroną, bet dažnai lankydavosi pas dvarininkus Kraniauskus. Dvaras buvo labai gražioje vietoje.

Vieną kartą Kraniauskienė ir aš lydėjome vakare Maironį sodo alėjomis iš dvaro į Krekenavą. Buvo nepaprastai gražus vakaras. Dangus pilnas žvaigždžių, lakštingalos suokė Nevėžio pakrantėje. Mane pagavo graudūs praeities prisiminimai. Kažkaip netyčia ir prasitariau apie juos. Maironis labai susidomėjo. Prisispyręs bandė mane iškvosti, sužinoti tragišką mano pirmojo vyro savižudybę Peterburge. Tačiau neturėjau drąsos pirmą kartą sutiktam tokiam žymiam lietuvių poetui atskleisti savo išgyvenimus, širdies skausmus. Maironis sakė, kad tokie tragiški žmonių išgyvenimai būtų jo poemos siužetas.

Maironis labai jautriai, giliai pajuto mano širdyje seniai nešiojamą kančią. Tai buvo paskutinis vakaras. Daugiau su Maironiu niekur nesusitikau.

Maironis Kraniauskams buvo savas žmogus. Artimai susibičiuliavęs. Kiekvieną vasarą čia lankydavosi.

Pastebėjau, kad Maironis labai jautrus gamtos grožiui. Tą vasaros vakarą jis buvo susikaupęs, nešnekus, susimąstęs. Ir

mudvi su Kraniauskiene pajutome kažkokią romantiką. Maironiškos „Vasaros nakties" posmai tyliai aidėjo sodo šešėliuose, „negęstančios dangaus akys" maloniai į mus žvelgė.

Žinoma, man buvo nepaprastai įdomu pamatyti Maironį, kurio poezija seniai žavėjausi. Gal dėl to ir neišdrįsau jam atverti savo širdies, papasakoti apie nelaimingą savo pirmosios šeimos gyvenimą, kuris po metų virto griuvėsiais. Vyro savižudybė mane ilgai slėgė, paliko sieloj gilius pėdsakus. Maironis, atsimenu, prasitarė, kad jis vos susipažinęs pajuto mano didžiulį sielvartą ir norėjo, kad aš jam atvirai pasipasakočiau. Deja, man ir šiandien gaila, kad neišdrįsau poetui visa tai išsakyti.

Marija Geigaitė-Putramentienė-Giedraitienė

1959.I.18 Užrašė *M. Grigaitytė*

* * *

Susipažinau Palangoje 1922, o gal 1923 m., kai Maironiui buvo apie 60 metų. Tais metais pirmą kartą važiavome į mūsų pajūrį, rūpinomės, kur gausime pastogę, tai Tumas-Vaižgantas, mūsų pažįstamas dar iš Rygos laikų, pasakė, kad Palangoj, prie klebonijos sode, yra namas, į kurį apgyvendina ir pasauliečius. Pasinaudodami rekomendacija, ten ir apsigyvenom. Pasirodo, ten jau vasarojo Maironis ir Vaižgantas. Po vakarienės, būdavo, būrelis vasarotojų, priešaky su Maironiu ir Vaižgantu, eidavom iki jūros, kaip Maironis sakydavo, žiūrėti, kaip jūra žaibuoja. Verandoje sėdėdamas Maironis vis rašė ir retkarčiais praeinantį kviesdavo atsisėsti, pakalbėti, sakydavo: „Man reikalingas įkvėpimas". Jeigu neapsirinku, tuomet rašė „Vytautą pas kryžiuočius".

Grįžus iš Palangos, spalio mėn. Maironis padarė mums vizitą ir pakvietė 21 d. pas save. Paaiškėjo, jog vakar šventė savo gimimo dieną, o šiandien pasikvietė artimesnių pažįstamų būrelį, tarp kurių buvo Baronai, su kuriais draugavo ir kurie Maironį globojo dar Peterburge, Baronienės sesuo, giminaitė Lipčienė ir kiti. Maironis gimė spalio 20 d., tos dienos Jono vardas duotas, todėl gimimo dieną apeidavo ne sulig nauju stilium, bet kartu su vardadieniu. Tą dieną švęsdavo iškilmingai. Būdavo dvasiškoji vyriausybė ir pasaulietiškoji, kai kada su menine dalimi, dainuodavo Sodeika, Lipčienė, smuikuodavo Leškevičius ir kiti. Maironis mėgdavo viską, kas gražu, tai ir per pokylius stalas būdavo gražiai serviruotas, aptarnaudavo vyrai.

Maironis vienas iš namų retai išeidavo, dažniausiai palydovu pasikviesdavo seminarijos inspektorių kun. Paltaroką. Artimesnių šeimų nedaug turėjo pažįstamų, tai ir svečiautis retai išeidavo. Kai Paltarokas išvyko iš Kauno, tuomet pasirinko jaunesnį palydovą kun. Vaitkų. Vaitkus, kaip menininkas, jautė, kad Maironiui reikalinga kita aplinka, apsupo jį jaunesniu, didesniu būreliu, tuomet Maironis atgijo, lyg atjaunėjo.

Maironis sakydavo nemėgstąs senų žmonių, seni žmonės jį slegią, o tarp jaunų jaučiąsis jaunu. Apskritai nemėgo ir nepakentė viso to, kas negražu, nešvaru, netvarkinga. Kadangi buvo jautrios sielos, tai taip kaip jausdavo vandens šniokštimą, miško ūžimą, taip jausdavo ir į širdį priimdavo lietuvio gražų arba nuodėmingą darbą.

Kad ir tokia smulkmena. Palangoj per pietus sako: „Jūs, moterys, turite žiūrėti tvarkos. Štai Vincė, inteligentė mergaitė, braidė pajūriu, paskui eina per miestelį basa, purvinom kojom, sijono padelkos šlapios. O juk čia yra ir svetimų žmonių, kokią nuomonę apie mus susidarys?"

Arba vieną kartą skambina telefonu, kviečia mus užeiti. Nueinam, sako:

— Esu labai susinervinęs, noriu išsiblaškyti. Paskolinau vienam žmogui tūkstantį litų. Ateina, manau, atnešė skolą, o čia jis prašo dar paskolinti. Klausiu, ar kokia nelaimė nutiko, o jis sako negalįs iš algos pragyventi. Klausiu, kiek uždirba, sako 600 litų. Sakau, tvarkykis taip, kad iš uždarbio pragyventum. Išbariau jį ir išvariau.

Tikrai buvo labai susinervavęs ir ne todėl, kad skolos neatnešė, bet todėl, kad toks netvarkingas yra lietuvis.

Būdamas gerai nusiteikęs, Maironis kalbėdamas mėgdavo įterpti svetimų žodžių. Kai vaišindavome, sakydavo: neraginkit gerti, aš „darau avantiūrą" arba „nuėjo kak s gusia voda".

Kartą sužinojom, neatsimenu ką, bet kažkokią paslaptį. Kitą kartą pasisakiau mokanti burti, o „burdama" išdrožiau visą paslaptį. Maironis pajuto, kad čia ne būrimas, kad žinau paslaptį, ir sako: esi „drapiežna", tikra pantera.

Kuriuos žmones mėgo, su tais būdavo mielas ir draugiškas, apskritai tuo atžvilgiu buvo išrankus.

Nepaprastai mylėjo Tėvynę, nepagailėjo triūso, paliko savo tautai didelius lobius.

Emilija Virkutienė

Užrašė *P. Genevičiūtė*

* * *

Tai buvo 1925 m. Aš tada mokytojavau Kražių gimnazijoj. Vasarą nusprendžiau praleisti Palangoje. Tuo metu nebuvo nei sanatorijų, nei poilsio namų. Apsigyventi reikėjo pas privačius asmenis ir maitintis kur nors surengtose vasaros valgyklose. Eidavau valgyti į Palangos kleboniją, pas kleboną Šniūkštą. Klebonijoje vasarojo, taip pat ir maitinosi daug pasauliečių vyrų ir moterų, nemaža ir dvasininkų. Prie bendro stalo sėsdavo apie 20 žmonių. Jų tarpe buvo ir poetas Maironis, jo artimas draugas M. Vaitkus, dr. Gylys ir daug kitų. Ten aš pirmą kartą pamačiau ir susipažinau su Maironiu. Jis buvo aukštas, stipraus sudėjimo ir gana pilnas. Visuomet nešiojo auksinę pensnė. Jis buvo visada linksmas, malonus ir neišdidus. Sėdėdavo jis pačiame stalo gale ir buvo visų poilsiautojų dėmesio centre, nes buvo geras, įdomus pašnekovas, ir mes, jaunimas, jo atidžiai kausydavomės. Po vakarienės verandoje jis sugalvodavo įvairių žaidimų, suorganizuodavo dainas. Aš tuomet ten gyvenau su savo sesute Emilija, Vienos universiteto studente. Mes buvome geros dainininkės ir mokėjome daug senoviškų liaudies dainų. Maironis mus prašydavo dainuoti vis naujas ir naujas dainas, pats pritardavo ir gėrėdavosi jų grožiu. Mano sesuo Emilija tuo metu buvo susižadėjusi su Kaziu Trukanu, kuris buvo kunigas. Daugelis pasauliečių, o ypač kunigų, smerkė jų sužadėtuves (tarp jų ir aš pati). Tačiau Maironis ir M. Vaitkus buvo labai tolerantiški jos atžvilgiu ir nei žodžiu, nei žvilgsniu niekada neparodė smalsumo ar smerkimo, buvo su ja draugiški, kaip ir su kitu jaunimu. Vėliau mano sesuo susituokė, ir K. Trukanas buvo Klaipėdos lietuvių gimnazijos steigėjas, rūmų statytojas ir direktorius.

Kartą, mums ten bevasarojant, buvo nutarta surengti ekskursiją į Preilą pažiūrėti briedžių. Klebonas Šniūkšta davė dideles žemaitiškas ores (vežimas šienui vežti), šonuose pritaisė suolus iš lentų, pakinkė porą arklių, ir mes, visa vasarotojų kompanija, vadovaujami Maironio, leidomės į kelionę. Šalia manęs sėdėjo Maironis. Jis buvo puikiai nusiteikęs — linksmas, judrus ir išdykęs. Visą laiką ragino mane dainuoti. Kai aš nustodavau dainavus, jis pradėdavo gnaibytis, ir vėl turėdavau vesti dainą. Atkeliavę pamatėme briedžius, kurie, iškėlę vainikuotas galvas, per pušelių viršūnes nustebę žiūrėjo į žmones. Mes irgi tyliai juos stebėjome, bijodami nubaidyti. Prisidžiaugę, prisidainavę, linksmai grįžome į Palangą vakarienės.

Kitą kartą vėl visi vasarotojai surengėme laiveliu iškylą į jūrą. Joje dalyvavo Maironis, M. Vaitkus, Izabelė Avietinaitė,

J. Zmuidzinas, A. Rūgytė, M. Galdikienė, U. Urniežiūtė, Z. Starkus ir kt. Maironis ir šioje išvykoje labai bendravo su jaunimu, skleisdamas visur pokštus ir gerą nuotaiką. Pasiirstę jūroje, visi nusifotografavome ant kranto. Būrelio vidury sėdėjo Maironis, su ilgu apsiaustu ir didele balta kepure ant galvos.

Taip aš praleidau tą atmintiną vasarą Maironio draugėje.

Uršulė Urniežiūtė-Starkienė
Užrašė *P. Genevičiūtė*

* * *

1923 m. pavasarį, perėjusi į aštuntą gimnazijos klasę, vyresniosios savo sesers lydima pirmą kartą nuvykau į Kauną, į mūsų tuometinę sostinę. Ta proga aplankėme savo gerbiamą pusbrolį kanauninką Kazimierą Paltaroką — Kunigų seminarijos inspektorių. Jis žinojo, kaip labai buvau pamėgusi Maironio eilėraščius. Su Maironiu — seminarijos rektoriumi — Paltarokas buvo labai artimai susibičiuliavęs iš senų laikų. Netikėtai mums pasiūlė tuojau nuvesiąs pas Maironį. Man tai buvo neapsakomas džiaugsmas. Nuvedęs į atskirą seminarijos sode namą, pajuokavo: „Kadangi, kaip girdėjau, labai mėgsti Maironio eilėraščius deklamuoti, dabar parodysiu gyvą Maironį". Iš nuotraukų spaudoje jo veidas man buvo pažįstamas. Tačiau pamačiusi jį gyvą, labai nustebau tokia didinga, net iškilminga, lyg Parnaso dievybės, jo povyza. Ramus, santūrus, vos pastebimai tik retkarčiais nusišypsantis veidas. Skaidrus akių žvilgsnis pro pensnė. Visa tai, ką aš akių neatitraukdama mačiau ir džiaugiausi galėdama matyti, padarė man labai gilų įspūdį. Ką kas sakė, ką kiti kalbėjo,— nieko nebeprisimenu, nes buvau įspūdžio priblokšta. Grįžusi iš Kauno, dar toliau skaičiau visa, kas paties Maironio ir kas kitų apie Maironį buvo parašyta.

Po metų, baigusi gimnaziją, 1924 m. rudeniop atvykau į Kauną studijuoti. Gana dažnai lankydavausi pas savo gerbiamą pusbrolį — Maironio bičiulį. Mano tėvai buvo jį prašę mane globoti, todėl patarė man jį dažniau lankyti ir visais man kilusiais klausimais prašyti jo patarimų. Vardinių ar švenčių proga kan. Paltarokas prie savo rinktinių svečių draugijos pakviesdavo ir mane kartu su mano drauge pas jį pasisvečiuoti. Labai ryškiai užsiliko atminty vienos vaišės, kuriose Maironis išsiskyrė iš kitų svečių savo aktyviu vaišingumu. Dažnai pakildavo iš savo garbin-

gos užstalio vietos, prieidavo prie svečių, pakalbindavo ir ragino vaišintis. Man tada Maironis atrodė kitoks, lyg nužengęs nuo savo didingos rimties pjedestalo. Jis gyvai su visais bendravo, neaplenkdavo ir mudviejų — studenčių fuksių. Įdomu buvo matyti Maironį linksmą, šypsantį, net švelniai juokaujantį.

Kitą kartą, gal tais pačiais ar kitais, 1925 metais, teko vėl iš arti stebėti Maironį, bendraujantį su svečiais erdviame savo paties bute (kur dabar jo muziejus). Susirinkusi buvo nelabai gausi, bet daugiausia įvairių menų atstovų draugija: artistų, muzikų, poetų... Jaunimui — studentijai, kol tebebuvome salone, atstovavome tik mudvi su drauge Emilija Tamolyte, vėliau Vainauskiene. Iš atskirų asmenų gerai prisimenu kun. M. Vaitkų (juokais jį vadinome Maironio adjutantu). Buvo tuometinė operos dainininkė Lipčienė (Maironio sesers sūnaus Mykolo žmona). Ji nemažai dainavo kaip ir Aleksandras Kačanauskas (vadinamas tuomet „mūsų Karuzo" vardu). Kitų ryškiau neprisimenu. Poetas Mykolas Vaitkus sugebėjo išprašyti iš Maironio paskutiniuosius, dar nespausdintus eilėraščius, kurių šis nenorėjo duoti, bet po ilgų derybų nusileido, ir Vaitkus juos perskaitė.

Vakarienės buvome pakviesti į didžiulį valgomąjį (Tado Daugirdo liaudies motyvais dekoruotomis sienomis). Atėjus iš puošnaus žaliojo salono, jis man pasirodė apytuštis ir mažiau jaukus. Čia tuojau pasirodė Maironio sesuo — šeimininkė Marcelė ir iš gretimo kambario prisijungė jaunimo: Teklytė ir Danutė Lipčiūtės, Maironio sesers dukros, ir jų draugė Aldona Vokietaitytė. Mudviem su drauge pasidarė drąsiau ir jaukiau, padaugėjus jaunimo. Marcelė buvo paruošusi kuklią vakarienę. Prie stalo daugiausia šeimininkavo pats Maironis. Mažai tesėdėjo savo garbingoje vietoje — ilgo stalo gale, nuolat pakildavo ir prieidavo prie svečių, ragindamas vaišintis.

Kiek pastebėjau, Maironis su žmonėmis negreitai suartėdavo. Laikydavosi, kaip man atrodė, su rezervu, iš tolo. Tačiau mandagumo formų su visais laikėsi vienodai. Apie 1925 m., po aukščiau minėtų mano su drauge pas jį svečiavimųsi, jautė reikalą pagal tų metų papročius mus, studentes, revizituoti. Vieną vakarą, grįžusios po popietinių paskaitų, radome mums paliktas Maironio ir jo bičiulio kan. Paltaroko vizitines korteles su užlenktais kampais. Tai reiškė apsilankymą revizito prasme. Buvome nustebintos mums, studentėms, parodytu dėmesiu ir gailėjomės nebuvusios namie. Tokie garbingi svečiai buvo apsilankę, net į ketvirtą aukštą užlipę, kur mes gyvenome.

Geram orui esant, dažnai matydavau Maironį su Paltaroku Laisvės alėjoje ar Nemuno krantine bevaikščiojančius ir gyvai besikalbančius. Ne kartą tekdavo juodu matyti ir operoje, ypač kada dainuodavo Kipras Petrauskas, nors anais laikais nelabai buvo įprasta matyti operoje dvasiškių. Per iškilmingąjį 25 metų Kipro Petrausko scenos darbo jubiliejų jiedu sėdėjo ketvirtoje eilėje, lygiai prieš mane, nes penkta eilė buvo skirta numatytiems jubiliato sveikintojams. Nuo studentų ateitininkų buvau paskirta aš su Pranu Dielininkaičiu, pasibaigus spektakliui, išeiti į sceną sveikinti Petrausko, todėl ir teko taip artimoje vietoje sėdėti. Prisimenu, kaip iš arti stebėjau Maironį su draugu, besigrožėjančius pakiliu Petrausko ir Grigaitienės dainavimu Vagnerio „Lohengrino" premjeroje.

1926—1927 metais, kai Paltarokas jau buvo vyskupu ir gyveno Panevėžy, bet dar tebeprofesoriavo Kauno universitete, atvykęs į paskaitas, visados sustodavo pas Maironį, kuris pakviesdavo mane, kad galėčiau pasimatyti ir pasikalbėti su jo svečiu. Su pačiu šeimininku tada mažai tekdavo kalbėti. Bet jis visados pats mane sutikdavo ir nuvesdavo į vyskupui skirtą kambarį.

1927 m. liepos mėnesį į Palangą buvo suvažiavę labai daug vasarotojų. Numatoma buvo ten surengti šventę. Prof. Mykolaitis tai konferencijai parašė misteriją „Nuvainikuota vaidilutė", kurią numatoma buvo suvaidinti pasibaigus konferencijai Palangoje. Vakarais būrys profesorių ir Maironis su Vaitkum, gausių studentų ateitininkų apsupti, dar prieš saulėlydį vaikščiodavome po parką, ieškodami tinkamos vietos Putino misterijai suvaidinti, kol pagaliau visų buvo nutarta pastatyti ją Birutės kalno šlaite prieš atvirą aikštelę žiūrovams. Saulėlydžiui artėjant visi iš parko pajūriu dainuodami eidavome į tiltą „saulės nuleisti". Palydėję saulę, pasilikdavome pačiame tilto gale, ir prasidėdavo mūsų vadinamieji „tilto koncertai". Nemaža buvo mūsų rengiamos misterijos choristų, ir apskritai įvairiomis progomis mes jau buvome susidainavę, tad traukėme nuotaikingai Maironio ir liaudies dainas iki vėlyvos nakties. Klausytojų po truputį vis mažėdavo, tačiau Maironio didingą siluetą,— baltu apsiaustu, su šiaudine skrybėle,— ilgai dar matydavome atsirėmusį į tilto atramą ir žvelgiantį į gęstančias vakaro žaras. Šalia Maironio visados būdavo jo neatskiriamas palydovas Vaitkus. Ilgai mūsų dainų pasilikdavo klausytis ir Šalkauskis, Putinas, Kuraitis, Eretas bei kiti.

Man jau ištekėjus, 1928 ir 1929 m. buvo pas mus Kaune susirinkusi, neprisimenu kokia (gal J. Mauclère apsilankymo) proga, gana gausi literatų draugija. Svečiavosi tada pas mus ir Maironis.

Didesnėje kompanijoje ar tarp mažiau pažįstamų jis buvo santūrus, nešnekus. Bet kaip visados orus, didingas ir iš malonios veido išraiškos neatrodė nuobodžiaujantis. Vėliau Maironį sutikdavome dažnai Palangoje — parke ar alėjoje į Birutės kalną. Jis mielai mus prakalbindavo ir kartu eidavome trise, jei neprisijungdavo prie mūsų sutiktas pakeliui Maironio ar Šalkauskio koks gerbėjas.

Vasarą, 1930 m. rugpjūčio 26 d., buvome pakviesti į Jokūbavo dvarą pas Stulginskius (į buvusio prezidento šeimą) Onos Stulginskienės vardadieniui. Susiorganizavo gausi vasarojančių Palangoje pakviestųjų draugija. Teprisimenu tik šiuos asmenis: Maironis su Vaitkumi, prof. Pakštas (rodos, su žmona), Galdikienė, dr. K. Jokantas su žmona, Dulskiai. Prisipildė pilnas nedidelis autobusas. Išvykome iš Palangos ankstyvą popietę visi smagūs, linksmai nusiteikę. Netrukus pasiekėme Kretingą, kurios nekliudydami vykome tiesiu keliu per geležinkelio pervažą. Atsidūrę pervažoje, pamatėme čia pat pilnu įsibėgėjimu besiartinantį traukinį, kurio garvežys baisiausiai švilpė, o mūsų keleiviai paniškai rėkė, pamatę staigų pavojų. Šoferis pavojaus akivaizdoje taip suglumo, kad nebegalėjo tvirtai valdyti vairo, ir mūsų autobusas ant dvigubų bėgių krypuodamas vos praslinko per juos į lygų kelią. Panikos apimti, visi išbalę, lyg apmirę, o kai kas dar klaikiai šaukė. Vienas iš keleivių karštuolis nesusivaldė ir puolė su iškeltais kumščiais prie šoferio su grasinimais: kaip jis išdrįsęs užvažiuoti ant bėgių, nepažvelgęs į artėjantį traukinį, statydamas į pavojų daugelio žmonių gyvybę! Nesivaldantis karštuolis turbūt būtų apmušęs šoferį, jei nebūtų sulaikę jį draugai: norint išvengti kito pavojaus ir laimingai pasiekti Jokūbavą, turi susilaikyti nuo grūmojimų. Patarė valandėlei sustabdyti mašiną, kad atsipeikėtų šoferis. O jis buvo visai išbalęs, drebančios rankos vos begalėjo valdyti vairą.

Dulskių mergytės dar gailiau verkšleno. Daugelis išbalę ir sujaudinti garsiai šūkavo: kaip niekas nepastebėjęs pavojaus, kaip nėra tvarkos, kad prie judraus kelio nesaugoma pervaža ir t. t. Pro tuos triukšmingus šūkavimus netikėtai išgirdau ramų, net juokaujantį Maironio balsą: „Pažvelkite, ar dar visa tebėra mūsų mašina? Man atrodo, kad garvežys jau nukirto vieną mūsų autobuso kampą, o mes visi, ačiū Dievui, likome sveiki, nors išbalę. Todėl kviečiu rytoj visus į sekmadienio mišias padėkoti Viešpačiui, pagiedoti „Te Deum laudamus", kad išlikome gyvi ir sveiki".

Turbūt visi atsigręžėme pažiūrėti į Maironį, kuris vienas iš daugelio išliko ramus su būdinga jam rimtimi ir dvasine pusiausvyra. Maironis sugebėjo ir kitus, dar nenurimusius, paveikti geriau nei valerijono lašai. Savo ramumu Maironis įrodė, kad tik didelė asmenybė sugeba valdyti savo nervus ir lieka ori ir rami visomis gyvenimo aplinkybėmis, net pavojuose. Visiems atslūgo išgyventas baimės siaubas, grįžo rami ir net linksma nuotaika, su kuria lėtesniu tempu, bet laimingai pasiekėme Jokūbavą.

1931 m. neteko būti Palangoje ir matytis kaip anksčiau su Maironiu. Kitais, 1932 m. neprisimenu kokioje kelionėje netikėtai sužinojome apie Maironio mirtį. Buvome abu su vyru labai sujaudinti ir pritrenkti šios liūdnos žinios ir apgailestavome, kad nesame Kaune ir negalime dalyvauti to didelio ir brangaus asmens laidotuvėse.

Vilnius, 1986.V.22 *Julija Šalkauskienė*

* * *

Eidamas mokslus Italijoj, maždaug apie 1930 m. buvau parvažiavęs į Lietuvą atostogų. Vasarojau Palangoje ir gyvenau pas vieną davatkėlę, rekomenduotą brolių dominikonų. Pietų valgyti eidavau pas vietos kleboną. Klebonijos tais laikais buvo tarytum koks pensionas. Atostogų metu čia gyvendavo keletas kunigų iš įvairių Lietuvos vietų, o kurie gyveno ne klebonijoje, ateidavo čia valgyti pietų. Būdavo vienas kitas studentas ar šiaip pasaulietis inteligentas, keletas klierikų, taip pat ir moterų. Taigi pietums klebonijoje susirinkdavo didžiulė kompanija.

Tais metais Palangoje aš pamačiau Maironį ir buvau jam pristatytas. Man jis pasirodė tartum su kauke. Tylus, nekalbus ir užsidaręs, jis, regis, nieko aplink nepastebėdavo ir niekuo nesidomėjo. Nerangus ir storas, pūpsodavo už stalo savo vietoje, beveik nedalyvaudamas linksmuose ir triukšminguose vasarotojų pokalbiuose. Su Maironiu kartu čia vasarojo ir jo bičiulis kun. Prapuolenis. Judrus ir aštrialiežuvis, jis nuolatos traukdavo per dantį visus pažįstamus, o ypač Maironį, atkreipdamas jo dėmesį į visokius dalykus ir siūlydamas semtis iš jų įkvėpimo. Rodydavo liuoksinčią voveraitę, rausvą saulėlydį, įsimylėjusių porelę ir pan. Maironis dėl to nepykdavo, tik ramiai ir santūriai šypsodamas kartais atsikirsdavo į pašaipas vienu kitu žodžiu.

Kai susipažinau su jais, dažnai jie imdavo mane į savo pasivaikščiojimus. Pretekstas buvo italų kalba, kurią aš gerai mo-

kėjau. Prapuolenis kalbėdavosi su manim itališkai, o Maironis dažniausiai tylomis klausydavosi, tik kartais pratardamas kokį žodį.

Dar viena priežastis, dėl kurios Maironis atkreipė į mane dėmesį ir buvo man labai palankus,— tai muzika.

Valgomajame stovėjo pianinas. Kartą po pietų aš prisėdau ir paskambinau keletą mintinai išmoktų dalykėlių. Pabaigoje sugrojau italų kompozitoriaus Gobbetti „Karaliaus maršą". Maironis klausėsi muzikos giliai susimąstęs ir užsimiršęs. Man baigus, dar ilgokai sėdėjo nejudėdamas. Po to beveik kiekvieną dieną, baigus pietauti, jis draugiškai uždėdavo man ant peties ranką sakydamas:

— Na, prieteliau, būk geras, trinktelėk „Karaliaus maršą".

Linksma ir iškilminga, tranki ir lyriška maršo melodija labai patiko Maironiui. Šis maršas iš tikrųjų tarsi tautinis italų himnas, kuriame atsispindi temperamentinga liaudies dvasia, skambios ir džiugios italų melodijos. Jos turbūt atitiko romantišką poeto sielą, žadino gražias mintis ir emocijas.

Be šių koncertų, tame salone būdavo ir literatūrinė dalis. Kas nors skaitydavo arba deklamuodavo eilėraščius, dažnai Maironio. Dauguma tų eilių būdavo ką tik čia sukurtos, ir jų nėra šiuo metu Maironio raštų rinkiniuose. Dažnai tai būdavo eilėraščiai dienos tematika, vasaros motyvais, Palangos vasarotojų nuotaikomis. Klausytojų tarpe jie sukeldavo pagyvėjimą, dažnas juose galėjo atpažinti save ar savo kaimyną, matytus ar girdėtus dalykus. Maironis čia rašinėjo gana daug, ir beveik kasdien buvo skaitomas jo naujas eilėraštis.

Taip išbuvau aš Palangoje kartu su Maironiu dvi savaites. Daugiau neturėjau progos su juo susitikti.

Jonas Žemaitis

Užrašė *P. Genevičiūtė*

* * *

1931 metais, vasarodami Palangoj, sužinojome, kad į tą pačią vilą vasaroti atvažiuos Maironis. Aš džiaugiaus, dabar, sakau, ilgesnį laiką iš arčiau jį matysiu. Kitą rytą, atėjęs pusryčių, žiūriu — jau besėdįs gale stalo. Nelaukęs, kol kiti baigs valgyti, pakilo, atsiprašė netoli jo sėdinčius — eisiąs pailsėti, nes, traukiniu važiuodamas, per naktį nemiegojęs.

Tai išgirdęs, pamenu, pasipiktinau, jog nė vienas iš vadinamųjų to meto „valdžios ponų", kurie savo „patriotizmą" visur kaišiojo, nepasirūpino Maironio atvežti patogesnėm priemonėm, kad nereikėtų jam pernakt vargti dulkiname vagone. Juo labiau kad tų „ponų" šeimos visą vasarą sėdėdavo Palangoje ir jų mašinos iš Kauno ir atgal siūte siūdavo.

Maironis, pasirodė, ir apsigyvenęs visai netoli mūsų, tik kitoje pusėj koridoriaus. <. . .>

Pasitaikė kelios dienos apsiniaukusios, pamiglavusios. Ir jūra pamiglavusi, ir nuo jos pučiąs vėjas, rodės, net pamiglavęs.

Vieną tokį vakarą sėdėjome mūsų vilos gonkelyje aš, žmona ir mano draugas Pranas su žmona. Jaunavedžiai buvome. Mūsų dienos tada tikrai buvo, anot Salomėjos Nėries, „kaip šventė, kaip žydėjimas vyšnios". Mudu su bičiuliu buvome gerai susidainavę, todėl dabar neiškentėme — niūniavome patyliais, mūsų moterys tik šnekučiavosi, protarpiais garsiau nusijuokdamos.

— Negražiai darome,— staiga tarė mano bičiulis (jis buvo labai korektiškas, jautrus).— Maironis turbūt jau atsigulė, o mes triukšmaujame.

Sulig tais žodžiais iš vidaus ir beišslenkąs Maironis.

— Atsiprašau,— tarė švelniai,— ar negalima būtų kartu su tamstomis pasėdėti, ar netrukdysiu?

Mes visi ūmai atsistojome.

— Prašom, prašom, profesoriau, mums labai malonu.

Maironis atsisėdo, užkalbino mūsų moteris.

Po kurio laiko, kada visi pasijutome jau apsipratę, aš patylom tariau Pranui:

— Kaip manai — jei mes imtumėm ir tyliai paniūniuotumėm Maironiui jo „Aš nežinau"?

— Kažin, gal reiktų pirma jį atsiklausti,— tarė šis.

— Ar tamsta, profesoriau, nebūsite prieš, jei mes tyliai padainuosime vieną jūsų sukurtą dainą?

— Prašom, prašom, labai malonu bus paklausyti.

Mudu ir pradėjome tyliai: „Aš nežinau, graži sesute. . ."

Maironis sėdėjo galvą kiek nuleidęs, gal susijaudinęs. Kai mes nutilome, tarė:

— Ačiū, labai gražiai, bet gal reikėtų dar švelniau. Labai daug tikro jausmo čia mano įdėta,— atsiduso.

Pasakiau, kad, studentai būdami, mes ją labai dažnai dainuodavome.

— Ar taip? Man neteko girdėti.— Jis atrodė patenkintas.— Tai gal dar ką padainuotumėt?

Mums to ir reikėjo.

— Su mielu noru,— sakom,— padainuosim profesoriui...

Ir pradėjom:

Ten, kur Nemunas banguoja
Tarp kalnų lankų,
Broliai vargdieniai dejuoja
Nuo senų laikų.

O kai baigėm visą dainą, Maironis ir vėl:

— Ačiū, gražiai tamstos dainuojate... Gal kiek ir pavyko man anuos laikus išreikšti... Baudžiavos laikų tai nebeteko matyti, tik tiek, kiek iš tėvelių pasakojimo. Malonu, kad ir jauni apie juos žino iš dainų, iš pasakojimų.

— Atsiprašau, profesoriau, — tariau jau visai įsidrąsinęs,— kokį savo eilėraštį ar dainą tamsta laikote pačiu geriausiu? Man, kaip literatūros mokytojui, labai įdomu tai žinoti.

Maironis patylėjo, lyg pagalvojo, paskui vėl prašneko:

— Iš mano sukurtų eilėraščių laikau geriausiu „Pirmoji meilė" („Jau niekas tavęs taip giliai nemylės" — *J. P.*). Gal ryškiau jame išreikšta ir mintis, ir jausmas — kokius norėjau išreikšti. Kūriau neskubėdamas, lygindamas...

Aš gerokai nustebau, nes iš „Pavasario balsų" tas eilėraštis man neatrodė labiausiai pavykęs. Geresniais laikiau „Nuo Birutės kalno", „Vakaras ant ežero Keturių Kantonų", „Užmigo žemė". Jie spontaniškesni, su didesniu įkvėpimu parašyti.

Tuo tarpu Maironis atsistojo.

— Labai malonu čia su tamstomis, bet man jau laikas.— Pasakė „labanaktis" ir dingo tamsiame koridoriuje.

Atsimenu, mes dar ilgai sėdėjome, vakaro sutemų vis labiau gaubstomi. Jautėmės laimingi, kad Maironis su mumis pabuvo, kad jo sukurtas dainas jam padainavome. Atrodė, ir jis buvo patenkintas.

Kitądien, nuėję pusryčiauti, žiūrime, kėdė gale stalo, kur Maironis sėdėdavo, tuščia.

Manėme, kad jis gal kur kitur nukliuvo. Bet ir pietų neatėjo, ir vakarienės. Kas čia galėtų būti? Kitąryt — taip pat. Klausiame šeimininkę: kur Maironis, kad nematyt? Ar jau išvažiavo?

— Maironis jau antra diena iš lovos nesikelia — serga.

Trečios dienos vakare sėdime ir kalbame, kad gal reikėtų aplankyti ligonį, juk „kaimynai" esame. Tik šit tarpdury ir jis, stora skara pečius, krūtinę susisupęs.

— Nors labai malonu su tamstomis, bet nebesėdėsiu,— tarė.— Anąvakar, rodos, nešalta buvo, pasėdėjau ilgiau ir persišaldžiau, net temperatūra buvo pakilusi. Gerai sakoma, kad senieji jauniesiems — jau nebe kompanija...

Atsiprašė ir grįžo atgal.

Juozas Paukštelis

Paukštelis J. Dažnai atsimenu juos: Atsiminimai.— V., 1979.— P. 42—47.

* * *

Seniau Kaune, senamiestyje, priešais Rotušę, stovėjo jėzuitų vienuolynas ir kolegija. Savo misiją, kuri priklausė Vokietijos jėzuitų ordino provincijai, jėzuitai Lietuvoje įsteigė 1923 m. Šiam reikalui popiežius Pijus XI atsiuntė jiems labai stambią pinigų sumą, kuri turėjo būti panaudota kovoje prieš bolševizmą. Vėliau, kai atsidarė jėzuitų noviciatas Pagryžuvy, Lietuva tapo atskira provincija. Pirmuoju Lietuvos jėzuitų ordino provincijolu buvo tėvas Jonas Kipas. Pas jį nuolatos lankydavosi kiek gunktelėjusi sena moteris. Ji dažnai vilkėdavo ilgus drabužius ir primindavo tretininkę. Vėliau sužinojau, kad tai poeto Maironio sesuo.

Kartą ji atnešė tėvui Kipui pilną pintinę obuolių ir kiaušinių. Pintinę paliko, o pati išėjo miestan į parduotuves. Grįžusi sudėjo pirkinius į krepšį ir ruošėsi namo, tačiau tėvas Kipas ją sulaikė ir parodė į mane:

— Prašau, panele, lukterėti, mano sekretorius Urbonas jums padės pirkinius panešėti.

Poeto sesuo norėjo nesutikti, tačiau tėvas Kipas ją perkalbėjo. Besišnekučiuodami atvykome į poeto butą. Užsukome į virtuvę. Kai Maironis išgirdo besikalbančius, tuojau paklausė sesers:

— Tu su kuo ten šnekiesi?

— Su tėvelio Kipo sekretoriumi.

— Pradžioje turėjai pas mane jį atvesti, o tik paskui pas save.

Kai įėjau į poeto kabinetą, jis stovėjo prie savo rašomojo stalo. O tas stalas buvo ne toks kaip visi. Aukštas, siekė poeto krūtinę, kad buvo galima stačiam rašyti ir skaityti. Šalia to stovėjo antras — kanceliarinis. Tarp jų buvo paliktas tarpas praeiti. Netoliese — du foteliai.

Poeto veidas kiek pabrinkęs, tačiau malonus ir patrauklus. Nešiojo pensnė su grandinėle dešinėje veido pusėje. Plaukai šarma padengti, tvarkingai į viršų sušukuoti. Vilkėjo jis prelatišką sutaną, apvedžiotą violetiniais rausvais kraštеliais ir tokiomis pat sagomis. Persijuosęs plačia violetiniai rausvos spalvos juosta. Ant pečių palerina, apvedžiota tokiomis pat juostelėmis kaip ir sutana.

Poetą Maironį pasveikinau lotyniškai. Jis taip pat man atsakė lotyniškai. Po to išėjo tarp stalų ir ištiesė ranką. Priklaupiau ant dešinio kelio ir pabučiavau prelatišką žiedą. Poetas kiek šypsodamas tarė:

— Priklaupiama tik prieš vyskupą ar už vyskupą aukštesnį dvasininką. Šiaip prieš kunigus priklaupti nereikia.

— Jūs, gerbiamas prelate, esate aukštesnis ir už vyskupą. Vyskupas tik jūsų, prelate, išauklėtus kunigus palaimina, o jūs, kaip Kauno kunigų seminarijos rektorius, juos ruošiate gyvenimui.

Poetas giliai atsiduso ir susimąstė. Po to paprašė sėstis. Aš porą valandų pasakojau, kaip lenkai 1920 m. užgrobė Vilnių ir jame 1921 m. atėmė lietuvių gimnaziją. Mums pagalbon atėjo Vincas Mickevičius ir parūpino gimnazijai naujas patalpas.

— Ar tas Vincas Mickevičius, kuris parašė knygą „Šiaudinėj pastogėj" ir vadinasi Krėvė?

Aš suabejojau: sakyti tiesą ar ne. Tuomet poetas, supratęs mano mintis, tarė:

— Gali sakyti viską atvirai ir nieko neslėpti. Laikysiu tavo paslaptį kaip pasaulietis, o ne kaip kunigas.

— Pinigus mums atsiuntė liaudies komisaras Vincas Mickevičius.

— O kur jis tuo metu gyveno?

— Aukštesniuose Markučiuose Vilniuje pas Puškinus.

— Tai jis Mickevičius-Kapsukas?

— Taip.

Kai baigiau pasakoti, poetas paklausė:

— Kur baigei noviciatą?

— Pagryžuvy, Lietuvoje.

— O kur yra Pagryžuvys? Lyg ir neprisimenu šios vietovės.

— Netoli Tytuvėnų, Raseinių apskrityje.

— Kam anksčiau priklausė Pagryžuvys?

— Ponams Remeriams.

Poetas pasakė, kad ponus Remerius gerai žino, net jo port-

retas, kuris kabo šiame kabinete (parodė kabantį portretą), esąs ponios Remerienės dovana.

— Šiam kartui ačiū už suteiktas žinias. Jomis esu labai patenkintas. Dabar atsiklaupk ir aš tave palaiminsiu.

Atsisveikinęs su poetu ir jo seserimi grįžau į vienuolyną. Pas Maironį man teko pabūti keliolika kartų. Gėrėdavausi jo darbo kabinetu ir butu.

1932 m. pavasarį provincijolas Kipas man išdėstė savo požiūrį dėl poeto namo. Jėzuitai tikėjosi jį gauti ir planavo pertvarkyti. Išversti pertvėrimus, nuimti stogą. Vietoje dviejų aukštų pakelti iki trijų. Viduje įrengti vieno—dviejų kambarių butukus su visais patogumais: centriniu apšildymu, virtuvėmis su karštu ir šaltu vandeniu, voniomis ir tualetais. Juos paskirti amerikiečiams lietuviams, kurie atvyks Lietuvon gyventi iki mirties. Tokiu būdu pas jėzuitus jie baigtų savo likusį gyvenimą ir paliktų jėzuitams savo turtą. Tuo reikalu esą jau daroma sąmata ir apskaičiuojama, kiek visa tai kainuosią.

Kipas aiškino, kad Vatikano tikslas Lietuvą padaryti barjeru prieš bedievybę, sklindančią iš Rytų. Šventieji tėvai ir jėzuitai tikėjosi su komunistais Lietuvoje susidoroti panašiai, kaip buvo susidorota su kalvinų pastoriais.

Kad Maironį labiau paveiktų, 1932 m. jėzuitai nutarė vienuolyno gimnazijoje suruošti jo 70 metų jubiliejaus minėjimą. Tėvas Kipas pasiuntė mane sužinoti, ar poetas namie. Jei būtų neišvykęs, paprašyti, kad atvyktų į jo garbei ruošiamą minėjimą.

Kai nuėjau, mane pasitiko ne Maironis, o jo sesuo. Ji verkdama paaiškino, kad prelatui naktį pasidarė bloga ir iškvietus gydytoją buvo patarta nedelsiant gulti į miesto ligoninę (ji buvo kaip tik kitoje gatvės pusėje priešais jėzuitų namus).

Tėvas Kipas veikiai telefonu paskambino į ligoninę ir pasiteiravo apie poeto sveikatos būklę. Budinčioji medicinos sesuo paklausė, kas nori su juo pasimatyti ir kuriuo reikalu. Tada tėvas Jonas Kipas prašė pranešti, kad kalbama iš tėvų jėzuitų vienuolyno. Norima pas gerbiamą prelatą atsiųsti sekretorių Urboną. Maironis sutiko ir netgi pakvietė aplankyti.

Kai aš nuėjau į jo palatą, pastebėjau, kad ji nedidelė. Ten stovėjo tik viena lova, prie kurios buvo spintelė ir taburetė. Atsirėmęs į pagalves, lovoje gulėjo poetas ir rankose laikė prirašytą popieriaus lapą, kurį įdėmiai peržiūrinėjo.

Vos tik įėjau, tuojau poetą pasveikinau. Poetas ištiesė man savo dešinę. Aš priklaupiau ir pabučiavau jo prelatišką žiedą. Maironis liepė paimti taburetę. Atsisėdęs priešais, įteikiau jam

gėlių puokštę ir pasveikinau visų Lietuvos jėzuitų vardu. Nenorėdamas poeto varginti, pasakiau jam savo atvykimo priežastį ir maloniai pakviečiau atsilankyti gimnazijon į jo jubiliejų.

Maironis maloniai padėkojo už kvietimą ir pažadėjo, kai tik sveikata leis, mūsų gimnazijos minėjime dalyvauti. Prašė perduoti tėvui Kipui padėką, kad jo nepamiršo. Po to paklausė, kaip man sekasi ir ar savu pašaukimu esu patenkintas. Prašė viską atvirai pasakyti, nieko neslėpti. Atvirai pasakiau, kad pašaukimo į vienuolius neturiu. Dvasininkų rūbai man nemalonūs, juose jaučiuosi it sunkiuose retežiuose sukaustytas. Kai dirbdamas gimnazijos raštinėje išgirstu šventvakariais už Nemuno, Aleksoto pusėje, muziką ir linksmas jaunimo dainas, visa mano siela skverbiasi tenai. Pas jėzuitus įstojau norėdamas baigti gimnaziją ir toliau mokytis. Vietoje mane leidę į mokslus, pasiliko čia raštvedžiu ir sekretoriumi. Maironis paklausė, ar nenorėčiau eiti į kunigus. Jis išrūpintų dispensą, kad atleistų iš vienuolyno. Pasakiau, kad į kunigus stoti irgi neturiu pašaukimo, nenoriu būti blogas kunigas.

— Koks žemaičių herbas? — staiga paklausė Maironis.

— Meška,— atsakiau.

— Meškos meilė yra laisvė,— pabrėžė jis,— jaukink ją nejaukinęs, vis tiek jos neprisijaukinsi. Kol laikai mešką prie grandinių prirakintą, tol ji tavęs klauso.

Nutilo ir po to tęsė:

— Mano gyvenimas nebeilgas. Greit mirsiu. Manau savo namus pavesti tvarkyti tėvams jėzuitams. O kaip tu, būdamas mano vietoje, pasielgtum?

Aš pagalvojau ir, kiek susigraudinęs, pasakiau:

— Prelate, jūs dar gyvensite ilgai. O savo palikimo tėvams jėzuitams aš nepalikčiau. Tėvai jėzuitai jūsų namų netausos. Jie mano jūsų namus panaudoti komercijai. Toks pat likimas ištiktų ir jūsų sodą.

— Kaip tai? — nesuprato Maironis.

— Kai tėvelis Kipas sužinojo, kad jūs, gerbiamas prelate, ketinate savo palikimą jiems užrašyti, tuojau pasikvietė inžinierių Salevskį ir rangovą Deršeidt — vokiečius, kad apžiūrėtų jūsų namo perstatymo galimybes ir kiek jo perstatymas kainuotų. Tėvas Kipas mano virš jūsų namo pastatyti dar vieną aukštą. Visą namą pertvarkyti taip, kad išeitų keletas butų su visais patogumais. Juose tėvai jėzuitai mano įkurdinti tuos amerikiečius lietuvius, kurie paaukotų visas savo santaupas jiems, o paskui iki gyvos galvos galėtų tuose namuose gyventi. Jei šitoks pla-

nas pasirodytų tėvams jėzuitams nuostolingas, tada jie jūsų namą, sodą su žeme parduotų.

Maironis susimąstė.

— Vargiai aš jau bepasveiksiu,— tarė.— Jaučiuosi labai blogai, stipriai kamuoja dusulys.

Atsisveikinęs su poetu, išėjau pas jėzuitus.

Pranešiau tėvui Kipui, kad poetas Maironis mielai sutiko būti gimnazijos minėjime. Prašė perduoti nuo jo visiems linkėjimų. Keletą kartų pas Kipą buvo užėjusi Maironio sesuo. Ką ji kalbėjosi su Kipu, nežinau.

Po savaitės sužinojome apie poeto mirtį. Kai buvo atplėštas vokas su testamentu, buvo patirta, kad Maironis visą savo turtą paliko Kauno kunigų seminarijai. Jėzuitai, sužinoję, kad jiems poetas nieko nepaliko, tiek užsirūstino, kad netgi nedalyvavo jo laidotuvėse. Man pačiam teko laidotuvių eiseną stebėti tik nuo jėzuitų rūmų stogo.

Vėliau Kauno arkivyskupas Juozapas Skvireckas iš kunigų seminarijos namą ir sodą paėmė. Dalį sodo panaikino ir jo vietoje pasistatydino Kauno arkivyskupijai rūmus.

Druskininkai, 1974.XI.5 *Kazimieras Urbonas*

* * *

Baigusi medicinos mokyklą, dirbau sesele Kauno m. ligoninėje su prof. Kuzma. Ligoninė buvo netoli Rotušės aikštės, dabartinėje Kuzmos gatvėje. Dirbau aštuntame skyriuje, antroje klasėje. Ligoninėje buvo antra ir trečia klasės. Antra klasė buvo brangesnė, mažesnės palatos. Pas prof. Kuzmą gydėsi visi aukštieji dvasininkai. Maironis, kai susirgo, irgi gydėsi pas prof. Kuzmą. Prostata sirgo. Kuzma operavo, jau viskas buvo gerai, lankė studentai, jaunimas, sesuo Marcelė dažnai ateidavo. Vieną naktį Maironiui pasidarė bloga. Aš kaip tik tą naktį budėjau, prisimenu viską. Ketvirtą valandą staiga skambutis iš Maironio palatos. Jis vienas gulėjo. Nuskubėjau pas jį. Pasiskundė, kad jam kažko labai negera, gal ko norėtų. Pašviečiau su lempele, visas išblyškęs, rasotas, perbraukiau per veidą, ranką, pajutau šaltą prakaitą. Išsigandau, kad blogai, ir nuskubėjau skambinti Kuzmai. Kuzmos namai — prie pat ligoninės, jis ir miegodavo su drabužiais. Tuoj atlėkė pas Maironį, aš tik spėjau nuo telefono grįžti. Sukvietė daugiau gydytojų,— Kudirką, Kanauką ir kitus,—

tarėsi, ką daryti, leido vaistus, atsivežė tokį aparatą, gal širdies stimuliatorių, bet niekas nepadėjo. Maironis merdėjo. Jie galvas nuleido, aparatą išvežė, likau viena. Maironis jau nebekvėpavo, aš jam akis užspaudžiau, rankas sudėjau,— atsimenu taip ryškiai, lyg vakar viskas buvo. Paskui sutvarkiau kaip visus mirusius. Iš ryto sesuo pribuvo. Tada jau savieji pasiėmė, pašarvojo. Buvo pašarvotas Katedroje. Žmonės labai lankė, kunigai sakė prakalbas per laidotuves. Buvo balzamuotas, gerai nesilaikė, paskui vėl atnaujino.

Tumą irgi slaugiau, pas prof. Kuzmą gydėsi. Kažkas su plaučiais. Turėjo irgi operuotis, bet nesioperavo. Tumas visada linksmas, humoristas, mus visada užkalbindavo, pajuokaudavo. Maironis rimtas, svarus, be reikalo nieko nekalbėdavo, o Tumas visai kitoks. Dambrauską irgi slaugiau. Atsimenu, toks lengvas buvo, viena iš lovos iškeldavau.

Paulina Žulytė

1988.IV.7 Užrašė *R. Mažukėlienė*

SĄLYČIAI SU KULTŪRINIU GYVENIMU

* * *

24 spalio susirinkome pas Maironį ant pirmos istorijos lekcijos. Susirinko 16 vyrų ir 5 moters. Maironis prižadėjo mokyti kas sekmadienį. Prakalboje išsitarė, jog jam malonu pamokyti mus istorijos, nes, sako, iš jūsų būrelio gal atsiras nors vienas, katras, pabaigęs mokslus, užsiims istorija — Lietuvos istorikų beveik ir nėra. Pirmas istorikas S. Daukantas, bet jo istorija nemoksliška, be to, šį tą rašė J. Šliūpas. <...> Išsitarė, jog istorija pas mus už visai nereikalingą mokslą buvo laikoma, dėl to ji dabar užmiršta. Priežastys gi esančios tame, kad lietuvių (moksleivių) dauguma užsikrėtę socializmu, o paskutiniojo principai kosmopolitiški. Jo prakalba man nepatiko, ir supratau, jog jis aiškins tendenciškai. <...> Po šitos prakalbos ne kurie draugai pyksta ant valdybos už tai, kad ši sauvališkai pasielgusi, pakviesdama Maironį; jie taipgi sakė, jog pas Maironį mes nieko neišmoksime. Tai Jonaitis ir Dirkis. Kitą sekmadienį vėl susirinkome (23 ypat.). Apsakinėjo nuo pat pradžios. Lekcija nepadarė jokio įspūdžio, nes iškalba jo visai bloga. Taip lankėme jį, rodos, iki Velykų. Istorijos, rodos, priėjome iki Jogailos laikų. Kiek išmokome, sunku spręsti. <...> Vieną kartą Maironis klausia vienos panelės, nežino, kitos — taip pat nežino, taip iki galo nemokėjo nei viena. Pradėjo klausinėti vyrų; keli nemokėjo, bet kitasai atsakė. Maironis nusijuokė ir sugėdino. <...> Atsisakius Leonui išguldinėti literatūrą, pirmin. kreipės vėl prie Maironies. Šitas apsiėmė. Aiškino vieną sekmadienį literatūrą, o du istoriją. Literatūros perėjome iki Donelaičio (priskaitant jį). <...> 6 vasario Maironis pasakojo apie Donelaitį. Atėjo 14 ypatų. <...> Paskutinysai susirinkimas pas Maironį buvo 18 balandžio. <...> Tame pat susirinkime nutarėme nusiimti fotografiją, nutarta pakviesti Maironį, Jakštą, Čiurlionienę ir Leoną. Galima paminėti, jog paskutiniame susirinkime neužmiršome pagerbti a. a. Čiurlionį atsistojimu.

Jackus Sondeckis

VRBR, f. 10, b. 414, l. 3—4.
Paruošė V. *Žukas.*
1910—1911 m. Kaune veikė liberalinių tendencijų moksleivių kuopelė, kurios pirmininkas paprašęs Maironio paskaityti paskaitų apie Lietuvos istoriją. Poetas sutikęs. Įspūdžius apie susitikimus su poetu ir užrašinėjo būrelio dalyvis J. Sondeckis. Ištraukas iš jo dienoraščio išrašė M. Čilvinaitė 1936 m. liepos 11d. Šiauliuose.

* * *

Rašytojui rūpėjo ne vien literatūrinės problemos, bet ir Lietuvos liaudies gerovė. Savo namuose Maironis buvo įsteigęs mergaičių namų ruošos mokyklą, berods, dvimetę, bet, prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, mokslas nutrūko. Nedidelis būrys mergaičių mokėsi ir gyveno Maironio namuose. Jas mokė šeimininkavimo — virtuvės meno, kambarių tvarkymo, siuvinėjimo, rankdarbių, o svarbiausia — būti mandagioms, nuolankioms ir kuklioms. Sode ir gėlių darželyje pats poetas aiškindavo mergaitėms, kaip sodinti, prižiūrėti gėles, kad būtų tikrai gražus rūtų darželis. Mokė sodininkauti. Dėl to Maironis turėjo ir bėdos — kai išeidavo su mergaitėmis į sodą, darželio tvarkyti, tuoj klierikai iš kitų rūmų supuldavo prie langų, tad Maironis turėjo dirbti su mergaitėmis darželyje tada, kai klierikai pamokose,— atseit, kad nevestų jaunų kunigėlių į pagundą.

Apie šią mokyklą man ne kartą yra pasakojusi mano sesuo Emilija (g. 1899 m.), kuri ją lankė 1913—1914 m., bet nebaigė, nes užėjo karas (mes tada gyvenome toli nuo Kauno, dabartiniame Pasvalio rajone).

Maironis turėjo turbūt nuosavus arklius ir karietą, su kuria važiuodavo pasivažinėti. Ne kartą ir mano seseriai teko kartu su Maironiu ir kitomis mergaitėmis, kiek jų tilpdavo karietoje, pasivažinėti. Dažniausiai važiuodavo į Aleksoto kalnus. Važiuojant poetas daug pasakodavo apie senovę, apie svetimus kraštus, bet svarbiausia — kaip reikia mylėti savo kraštą, savo tėvynę Lietuvą.

Vėliau, kada mano sesuo šeimininkavo pas mūsų dėdę kunigą Juozą Lomaną Žarėnuose, Maironis porą kartų aplankė Žarėnų kleboną, ir seseriai teko ruošti svečiui pietus.

Man Maironį tekdavo matyti paskutiniaisiais jo gyvenimo metais. Tuo metu (1930—1932 m.) dirbau Kauno telegrafo stotyje telegramų išnešiotoju. Rašytojui telegramų būdavo dažnai, ypač daug per Jonines.

Paskambinus duris atidarydavo dažniausiai pats poetas. Aiškiai prisimenu jo stambią figūrą, didingą rūstoką veidą ir žvilgančius akinius. Pakviesdavo į kambarį arba palaukdavau koridoriuje, o Maironis telegramą ir lydraštį nusinešdavo į kabinetą, pasirašydavo rašalu ir, atsikėlęs nuo rašomojo stalo, atnešdavo raštelį, padėkodavo. Žinoma, neužmiršdavo duoti arbatpinigių, kartais ir ranką paspausdavo. Nors iš pažiūros atrodė labai išdidus, bet buvo demokratiškas ir laiškininkų nelaikė už nieką. O kada Maironio nebūdavo namuose, duris atidarydavo jo sesuo, labai simpatiška moteriškaitė. Ji pasirašydavo už gautą telegramą ir užkalbinta imdavo pasakoti apie poetą, rodydavo jo lazdą, lietsargį, prieangyje pakabintus jo paltus, parodydavo kabinetą, biblioteką.

Mikalojus Lomanas

* * *

Kaune, Maironio namuose, 1913 m. buvo įsteigta tokia Dailiųjų išdirbinių mokykla. Aš dėsčiau toje mokykloje piešimą, lipdybą ir braižybą. Taip ir susipažinau su Maironiu.

Mokykla buvo įsteigta Maironio ir kitų kelių kunigų rūpesčiu ir lėšomis. Maironis buvo baisus patriotas. Mokėjo man už pamokas 25 rub. per mėnesį ir dar duodavo pietus. Ten pat dar buvo moterų Virimo kursai, tai jos ir gamino valgį visai mokyklai.

Dailiųjų išdirbinių mokyklą lankė daugiausia varguomenės vaikai. Nemaža dalis jų buvo iš prieglaudos. Pamokas vienu metu lankė ir Maironio sesers dukra J. Lipčiūtė, mokėsi pas mane ir jo liokajus Pipinis.

Kartą tas liokajus kelias dienas nepasirodė pamokose. Kai atėjo, paklausiau, kur buvo prapuolęs. Vaikinas atsakė, kad šeimininkas buvo jį uždaręs daboklėn. Dingo mat Maironio mėgiamas sidabrinis šaukštas. Tai jis įtarė, kad tarnas bus jį pavogęs. Gerokai aptampė jam ausis ir uždarė į tamsų sandėliuką, kol prisipažins. Bet paskui rado kažkur tą savo šaukštą užsimetusį. Jausdamas savo kaltę, paglostė liokajų ir davė jam 10 aukso rublių.

Maironis buvo didelis, stambus ir stiprus vyras. O šnapso galėjo pakelti — kiek pilsi, tiek telpa. Tik jis prisilaikydavo, daug negėrė, o galėjo.

Pas jį lankydavosi daug visokių žmonių. Ir vyrų, ir moterų. Būdavo ten kartais ir kun. A. Dambrauskas. Tai buvo tikras vel-

nias. Gyveno kaip ubagas. Kambary tik geležinė lova be čiužinio. Šalta, drėgna. Šnapso nė į burną neėmė ir baisiai „garbavojo" bedievius. Keikė skulptorių J. Zikarą, kad tas nulipdė madoną, panašią į nuodėmingą bobą. Iš viso jis buvo labai keistas.

Maironis buvo labai išsilavinęs ir protingas vyras. Jis net nesutarė su kai kuriais kunigais dėl jų siaurų pažiūrų ir tamsuoliškumo. Tokių net neįsileisdavo į namus. Taip pat jis labai nemėgo sulenkėjusių lietuvių, kurie varžėsi savo gimtosios kalbos. Pasipiktinęs jis prisimindavo A. Baranauską. Sakė:

— Aš jam parašiau lietuviškai, o jis man — lenkiškai atsakė.

Į bažnyčią Maironis ėjo tik iš reikalo, nes niekad neturėjo laiko. Aš pats nelankiau bažnyčios, tai nemačiau Maironio nei pamaldas laikant, nei pamokslą sakant. Bet jau šiaip nesu girdėjęs, kad jis kada minėtų Kristų ar panelę švenčiausią, nebent tik skaitydamas evangeliją.

Maironis greitai kilo dvasinės karjeros laiptais ir progai pasitaikius tikėjosi tapti vyskupu. Taip tikriausiai ir būtų buvę, bet tas bjaurybė Skvireckas pakišo jam koją. Jis išvertė į lotynų kalbą Maironio meilės eilėraščius ir nusiuntė juos į Romą šventam tėvui. Ar gali įsivaizduoti, kaip tasai nustebo. Taip Maironis ir negavo vyskupo kėdės.

Artimiau susidurti su Maironiu man teko neilgai. Prasidėjus Pasauliniam karui, jis išvyko iš Kauno, o buržuaziniais laikais sutikdavau Maironį retai ir matydavau jį tik iš tolo. Neteko man daugiau būti ir poeto namuose.

Antanas Aleksandravičius
Užrašė *P. Genevičiūtė*

* * *

1913 m. vadovavau Kaune Dailiųjų darbų mokyklai. Mokykla buvo Maironio namuose. Todėl dažnai matydavau jį, kartais susitikę pasikeisdavome keliais žodžiais. Pasidomėdavo mokinių gabumais.

Maironis — uždaras žmogus, labai orus, žodį sakys pasvėręs. Ano meto Maironis — tai tautinės sąmonės kėlėjas. Mane domino jo didelio talento jėga, slypinti šitame šaltame lyg granitas žmoguje. Visada ramus, be galo santūrus. Išorinis pasaulis, atrodė, visai jo neveikė. Tik akys buvo pilnos rūpesčio, giliai susimąsčiusios. O veidas, kaip minėjau, tikras sfinksas. Neįskai-

tysi, neatspėsi poeto vidaus pasaulio. Menininkui sunku sukurti Maironio portretą ar portretinę skulptūrą, nes kaip prasiskverbti į jo vidų, atskleisti charakterį, sielą, vidinį pasaulį.

Kai aš 1962 m. kūriau Maironio biustą, studijavau poeto portretą, stengiausi prisiminti jį gyvą. Kiek besistengiau, vis tiek nepajėgiau įžvelgti poeto sielos. Jis liko man sfinksas. Tik išoriniai asmenybės bruožai: santūrumas, orumas ir užsidarymas nuo išorinio pasaulio, nuo pašnekovo akies ar praeivio žvilgsnio.

Maironis nemėgo triukšmo, viešumos. Tik gerų bičiulių draugijoje jis gerai jautėsi ir juos mėgo. Kiek esu girdėjęs iš žmonių, Maironis buvo gana griežtas seminarijos auklėtiniams.

Antanas Aleksandravičius

1968.VI.1 Užrašė *M. Grigaitytė*

* * *

Didžiojo karo metu, 1915 metais, rusų karo valdžios įsakymu iš Kauno buvo evakuotos (išdangintos) į saugesnes vietas visos valstybinės įstaigos ir mokyklos. Žemaičių kunigų seminarija su visu mokomuoju personalu ir auklėtiniais buvo perkelta į Panevėžį, o vėliau — į Br. Brazdžio Vašuokėnų dvarą. Buvęs anuomet tos seminarijos rektorius prel. Maironis-Mačiulis apsigyveno senosios bažnyčios klebonijoje, pas kun. J. Stakauską.

Panevėžio bažnytinis choras, kuriam anuomet vadovavo šiuos žodžius rašantysis, tiek kiekybiniu, tiek kokybiniu atžvilgiu buvo gana stiprus iki užimant Panevėžį vokiečiams. Nauji krašto ir miesto šeimininkai iš pradžių buvo labai griežti: uždraudė visokius susirinkimus, apribojo vaikščiojimo laiką ir t. t. (pvz., buvo uždrausta vaikščioti ir pasirodyti gatvėje nuo 4 val. p. p. iki 6 val. rytą).

Aišku, toks drakoniškas suvaržymas buvo numarinęs bet kokį visuomenišką gyvenimą. Tačiau ilgainiui režimas ėmė švelnėti, krašto valdovai atleido vadžias, ir gyvenimas iš lengvo ėmė atgyti. Į chorą ėmė grįžti senieji choristai, įstojo daug naujų, ir choras vėl sustiprėjo. Varžantis su vokiečiais, kurie irgi retkarčiais suorganizuodavo savo chorą, teko nemažai padirbėti su savuoju lietuvišku bažnytiniu choru. Be bažnytinio repertuaro, choras mokėsi liaudies dainų ir beveik kas sekmadienis rengdavo vaidinimus su koncertine dalimi.

To choro bendrųjų repeticijų, kurios buvo daromos mano bute, dažnai ateidavo pasiklausyti ir prel. Maironis. Kadangi chore buvo gražių balsų, tad keletą dainininkų bei dainininkių buvau išmokęs solo, duetų. Kartą velionis, pasiklausęs choro ir solistų dainų, pagailino, kad lietuviškosios muzikos repertuare per maža esą solinių bei duetinių dainų, ir paklausė mane, ar aš negalėčiau parašyti muziką duetui. Man atsakius, kad gal ir pamėginčiau tatai padaryti, prel. Maironis paprašė popieriaus ir pieštuko. Tęsiant man choro repeticiją, velionis mano paties bute ekspromtu per kokią valandą parašė labai plačiai po visą Lietuvą ir net užsieny dainuojamą duetą „Nesek sau rožės prie kasų". (Labai gaila, kad paties velionies ranka rašytas to dueto rankraštis, kurį buvau įteikęs bene 1931 metais saugoti buv. Panevėžio muziejaus konservatoriui p. S. Baneliui, perkraustant muziejų į kitas patalpas kažkur dingo.)

Nežinau, kuo aiškinti, kad autorius dueto tekstą parašė tik per vieną valandą, o man pakako trijų, keturių valandų muzikai parašyti. Bene svarbiausias faktorius tos dainos efektingumui buvo kilnus pasigėrėjimas estetiškuoju grožiu. Mat kaip tik viena grakščios ir patrauklios išvaizdos dainininkė, turėjusi gana gražų balsą ir dainavusi solo, gebėdavo ateiti į repeticijas prisisegusi sau rožę prie kasų. Tad labai gali būti, kad ji ir bus buvusi teksto, o vėliau ir muzikos pasisekimo akstinas. Bent taip sprendžiu patsai iš savo patyrimo, kurdamas tam duetui muziką.

To dueto tekstas, kiek pataisytas, vėliau buvo įdėtas į naująją „Pavasario balsų" laidą. Matyt, jis daug kam patiko, nes, pvz., a. a. prof. J. Naujalis, 1921—1922 m. lankydamasis su koncertais Amerikoje, tam pačiam tekstui parašė savo muziką, o vėliau ir amerikietis Bačiulis parašė jam muziką. Bet charakteringa, kad tų visų duetų motyvai nuostabiai panašūs. Apie tai muzikos kritikas p. J. Žilevičius vienur sako, kad iš muzikos struktūros tie visi trys duetai vienas į kitą panašūs, kaip trys vandens lašai. Nenorėčiau bet ko įtarinėti pasinaudojus pirmąja, kilmine mano kompozicija,— ypač a. a. prof. Naujalio, nes velionis, kiek man teko su juo kalbėtis, rašydamas tam duetui savo muziką, net nežinojęs, kad tam tekstui esu daug anksčiau parašęs muziką. Be to, velionis, susipažinęs su mano rašytąja muzika ir dėkodamas už mano kūrinio dedikavimą, pats nuoširdžiai pasisakė, esą mano rašytoji muzika labiau patinkanti.

Nors Maironio tekstui muziką parašiau 1916 m., tačiau dėl karo teišspausdinau tik 1922 m. Gavęs iš spaustuvės leidinį, visų pirma vieną egzempliorių dedikavau teksto autoriui — a. a. prel.

Maironiui, iš kurio 1923 m. vasario 3 d. sulaukiau padėkos: „Ačiū, ačiū Tamstai už pasidarbavimą, gerą širdį ir malonią atmintį. Aš ne koks žinovas, bet visgi man patiko gaida. Didesniems žinovams rodžiau; sakė, kad gaida graži ir bus populare; daugeliui patiks. Ačiū dar kartą nuo širdies. Prel. Maironis". <...>

Vl. Paulauskas

Paulauskas Vl. „Nesek sau rožės prie kasų": (Kaip gimė Maironio Dueto tekstas ir muzika) // Mokslo dienos.—1937.— Nr. 8—9.— P. 455—456.

* * *

Pirmą kartą Maironį pamačiau 1910 m. prie jo namo Rotušės aikštėje, kur tada vyko to namo remontas — rekonstrukcija. Jis vaikščiojo su seminarijos prorektoriumi Januševičiumi ir darbų vykdytoju, tarėsi su jais ir reiškė savo pageidavimus. Kol vyko remontas, dažnai jį ten matydavau, netoli gyvenau. Vėliau dirbau knygyne. Maironis ateidavo pasiteirauti knygų naujienų, jį aptarnaudavau. Ir vėliau, nuo 1919 metų, gyvendamas kurį laiką tame pačiame name, dažnai jį matydavau. Net ir jo bute trumpai esu gyvenęs. Tai buvo tada, kai Pirmojo pasaulinio karo metu Maironis su visa seminarija buvo iš Kauno išsikėlęs į provinciją. Maironio sesuo Marcelė, kuri buvo pasilikusi jo buto saugoti, leido man gyventi to buto viename kambaryje. Kada pradėjo grįžti iš Rusijos pabėgėliai, Maironio bute atsirado ir daugiau įnamių, čia įsiprašė dar ir kalbininkas Stasys Dabušis, o prie jo dar ir trečias — Kazys Ambrazaitis. O kai Maironis grįžo į Kauną ir rado mus jo bute gyvenančius, pasakė: „Kažin, ar sutilpsime visi", žinoma, turėjome suprasti ir išsinešdinti. Man, kaip senesniam pažįstamam, davė to paties namo pirmame aukšte 12 m^2 kambarėlį. Iš čia pro langą dažnai matydavau Maironį sode triūsiantį. Sodas buvo nemažas, aukšta mūro siena nuo seminarijos atitvertas, o iš vienos pusės buvo seminarijos sandėliai. Kaizerinės okupacijos metais tuose sandėliuose vokiečiai buvo įrengę kareiviams pirtį ir dezinfekcijos kamerą, o ant sienos pusės į Maironio sodą stambiu gotišku šriftu užrašė: „Hölle, wo die Läuse braten, ist der Himmel für Soldaten" — „Pragaras, kur utėlės kepinamos, kareiviams yra dangus". Šis užrašas dar ilgai čia išsilaikė, nors buvo kelis kartus su kalkių skiediniu užtepamas. Kažkokia derva taip buvo į sieną įsisiurbusi, kad nieko nepadėdavo nei skutimas, nei užtepimas, kalkes lietus nu-

plauna, o tas okupantų „šedevras" ir vėl akis bado. Tik visai neseniai, lietaus, šalčio ir saulės veikiamas, jis išdilo.

Maironis labai mėgo sodą ir gėles. Pats medžius sodindavo, pats juos apkarpydavo, apkasinėdavo ir laistydavo. Gėles sodindavo ir prižiūrėdavo kartu su seseria Marcele. Vaikščiodavo po tą sodą baltu drobiniu apsiaustu, didele balta skrybėle, lyg koks patriarchas, jo figūra buvo stambi. Vaismedžių turėjo pasisodinęs ir retų, gerų rūšių. Čia pat, sode, vaisiais vaišindavo ir atėjusius svečius. Sesuo Marcelė girdavosi, kad ir specialistai ne visada atspėdavo, kokių čia buvo obuolių rūšių. Sode Maironis mėgdavo padirbėti, ypač anksti rytais. Grįžęs iš bažnyčios ir papusryčiavęs, jeigu neturėdavo ankstyvųjų paskaitų ar kitų skubių darbų, žiūrėk, jau su įrankiais ir sode. Seminarija čia pat už aukštos mūro sienos, čia pat ir durelės į ją. Kai tik suskamba varpas, šaukiąs į paskaitas, jeigu tik jo eilė, meta sodo įrankius ir eina atlikti savo tiesioginių pareigų. O tų pareigų daug: vadovavimas seminarijai (jis juk rektorius), paskaitos seminarijoje, paskaitos universitete, posėdžiai kapituloje, posėdžiai Meno kūrėjų draugijoje ir kitose visuomeninėse organizacijose. Tad nedaug laiko likdavo kūrybai. Tačiau parašė penkis nemažus tomus ir juos savo lėšomis išleido. Gyvendamas tame pačiame name, pastebėdavau šį tą ir daugiau iš Maironio buitinio gyvenimo; kartais užeidavau ką padėti. Čia matydavau didelį būrį jaunimo. Tai buvo Maironio giminaičiai — sesers vaikai, kuriuos Maironis savo lėšomis į mokslus leido, ir jie pas jį gyveno, kol mokslus baigė. Pamanykite tiktai, net šeši (tegul ir ne visi iš karto) — trys Lipčiai ir trys Lipčiūtės. Rodos, buvo ir daugiau giminaičių, kuriuos Maironis rėmė, kai jie mokėsi, pvz., kunigas Šniūkšta.

Visą namų ūkį tvarkydavo sesuo Marcelė. Ji nuo jaunų dienų iki pat mirties jam patarnavo. Ji mirė 1957 m., sulaukusi, rodos, 94 metų. Pats Maironis tik svarbesnius reikalus atlikdavo.

Vieną kartą ir aš Maironiui užkliuvau ir buvau išsigandęs, kad iš buto išmes. Kambarėlyje, kuriame gyvenau, įsikūrė dar toks paukštis „Sakalas". Jis pradėjo perėti naujus poetus, vadinas, Maironio konkurentus, kurie pradėjo šiauštis ir niekinti patį Maironį. Tų „Sakalo" priperėtų naujų knygų ėmė rastis tiek daug, kad mano kambaryje jau nebebuvo kur ir apsisukti. Čia pat šalia buvo ilgas, tamsus koridorius. Sugalvojau čia pastatyti didelę spintą — lentyną. Parsigabenau lentų, pasiskolinau įrankius ir ėmiau baladotis kaip Morkus po peklą. Skamba ne tik koridorius, bet ir visas namas. Ar neišgirs pats Maironis? Nė

nepastebėjau, kaip laiptais iš antro aukšto nulipo Maironis su profesoriumi Česniu, tik pamačiau, kad Česnys greitai artinas prie manęs, o Maironis pasilikęs ant žemutinių laiptų ir pasilenkęs žiūri į koridorių. Česnys priėjęs arčiau sušuko:

— Ką čia savavaliauji be šeimininko žinios, kas leido?

Aš suglumau ir nežinau, ką atsakyti. Išsitiesiau su plaktuku rankoje lyg kareivis prieš generolą ir atsitokėjęs drąsiai ir garsiai atsakiau:

— Aš ne alų, ne degtinę čia krausiu, bet knygas dėsiu.

Česnys, nė žodžio daugiau netaręs, apsisuko ir abudu su Maironiu išėjo į miestą. Išsigandau ir galvojau: „Na, dabar tai baigta, tikrai išmes su visu „Sakalo" lizdu". Visą naktį negalėjau užmigti, galvojau, kur reiks pasidėti. Rytojaus dieną sutikau Maironį, pareinantį Rotušės aikšte, nebebuvo kur sprukti į šalį. Pakeldamas kepurę pasisveikinau, į pasveikinimą atsakė ir dar nusišypsojo. „Ačiū Dievui, nebepyksta", — pagalvojau. Nežinau, kodėl Maironis pats man nieko nesakė, siuntė prof. Česnį mane pabarti. Daugiau apie tą lentyną niekas ir nebeprisiminė. O kai atsirado dar daugiau naujų „Sakalo" knygų, Maironis leido Marcelei išnuomoti „Sakalui" vieną sode esantį sandėliuką. Vadinasi, ir Maironis yra padėjęs besikuriančiam „Sakalui".

Kai kas sakydavo, kad Maironis esąs išdidus. Tiesa, matydavau jį vaikščiojant visada rimtą, lyg susirūpinusį, mažai kam nusišypsantį, bet draugijoje jis nebuvo išdidus. Kartą per Kalėdų ar Naujųjų metų šventes keli knygininkai sumanė nueiti pas Maironį ir asmeniškai jį pasveikinti. Nuėjome keturiese — trys moterys ir aš. Paskambinus duris atidarė pats Maironis. Visų atėjusiųjų vardu jį pasveikino „Pavasario" knygyno vedėja P. Vaičkienė. Maironis ištiesė visiems ranką ir pasakė ačiū. Nusivedė visus į saloną, paprašė sėstis ir pavaišino gardžiu midumi. Vaišinti svečius midumi buvo Maironio tradicija. Sesuo Marcelė mokėjo jį gaminti. Ji visada turėdavo keliasdešimt butelių gerai išlaikyto midaus atsargą. Ir mus Maironis familiariai vaišino midumi, klausinėjo apie knygų prekybos reikalus. Aišku, negi su pardavėjais svarstys literatūros problemas. Ilgai neužtrukę, pakilome eiti, nes dar atėjo naujas svečias — buvęs prezidentas Smetona (tai buvo prieš 1926 metus). Maironis sakė mums: „Pasėdėkite dar", bet mes padėkojome ir atsisveikinome, juk nelygus rangas. Kai su „Sakalu" išsikėliau į Putvinskio (dabar Salomėjos Nėries) gatvę, Maironį retai besutikdavau.

1959—1960 *Antanas Kniūkšta*

* * *

<...> Kaune Maironį pirmą kartą pamačiau 1909 metais, tada jis grįžo iš Petrapilio ir buvo paskirtas Kauno kunigų seminarijos rektoriumi.

Iš kunigų seminarijos į Kauno katedros bažnyčią buvo tik vienas kelias — pro namus, kuriuose dūzgėjo Saliamono Banaičio spaustuvės ratai. Tenai buvau prisiglaudęs ir aš. Kas pirmas jaunesniųjų pamatydavo einantį Maironį iš seminarijos ar į ją grįžtantį — galvatrūkčiais bėgdavo mūsų kieman (vėliau šv. Kazimiero d-jos kiemas) šaukdamas: „Maironis eina!" Skubėdavome tą „dyvą" pamatyti. Išdidus, aukštas, gražiai sudėtas vyras. Veide ramu ir, rodos, tiktų savo laikysena pozuoti kuriam nors graikų vaizdakaliui, dievaitį Apoloną iš marmuro tašančiam.

Tokį pirmą kartą Maironį pamačiau. Jis, žinoma, į mane dėmesio nekreipdamas žingsniavo į seminarijos rūmus ar iš jų. Nei jis — poetas pranašas, nei aš — išbalęs jaunikaitis, tada nespėjome, kad dešimtmečiams praslinkus man teks tas valandas prisiminti ir paprastais, grubiais žodžiais jo asmenį savo atsiminimuose prikelti.

Apie žavų klieriką, vėliau kunigą ir poetą Joną Maciulevičių-Mačiulį aš išgirdau 1905—1906 metais. Man tada skambėjo:

Sužvengė, subildo žirgelis toli:
Bernužis atjoja giria;
Palėkusi slėpsiuos; žaibu-akimi
Pažvelgsiu tiktai paslapčia.

— — —

Už Raseinių, ant Dubysos
Teka saulė, teka;
Geltonplaukės basos visos
Šneka ten, oi šneka.

Po rasas kasas šukuoja,
Saulė jas džiovina,
Kai užgieda, uždainuoja,
Širdį taip griaudina.

— — —

Tiek duota žiedeliams gražių pavardžių
Iš margo gėlių sutvėrimo;
O vis tik, man rodos, gražiausias iš jų —
Jo vardas: gėlė atminimo!

Šiuos posmus man, 14—15 metų jaunuoliui, skaitė Julija Novickytė-Šalkauskienė [1]. Jie buvo surašyti į atskirą albumėlį. Šiandien, 57 metams praėjus, negalėčiau pasakyti, ar jie buvo įrašyti paties Maironio ranka. Albumėlyje tie eilėraščiai buvo ilgesni.

„Draugo" priede (1962.V.12) Danutė Lipčiūtė-Augienė straipsnyje „Maironis giminės atsiminimuose" mini bajorų Novickių šeimą. Danutė Lipčiūtė rašo: Novickaitės.— Aš tą šeimą taip pat gerai pažinojau. Tos šeimos tėvas dvarininkas save vadindavosi: Nowicki. Sulietuvinus būtų: Novickis, o dukros — Novickytės. Novickis turėjo dvi gražias ir simpatingas dukras: Teklę ir Juliją. Ypač Teklė, kaip ir Danutė Lipčiūtė tvirtina, buvo gražuolė. Teklė Novickytė ištekėjo už bajoro Dombravičiaus į Dobravalios (ne Boževalios) dvarą, kurio miškai tęsėsi iki pat Nemuno ir baigėsi Kačerginės vasarnamiais. Dobravalios dvaro savininkai Dombravičiai buvo nuoširdūs ir vaišingi. Ten dažnai buvo ruošiamos medžioklės. Dobravalios giriose medžiojau ir aš. Medžioklei pasibaigus, medžiotojai buvo kviečiami dvaran vakarienei. Tenai dažnai man ponia Teklė Dombravičienė susimąsčiusi ir susikaupusi pasakodavo, kad ji pažįsta tik vieną garsų ir jautrų lietuvių poetą Maciulevičių-Maironį. Man linkėdavo sekti jo pėdomis ir, nuleidusi galvelę, tyliai prisipažindavo, kad Dievas jiems tiesė skirtingus kelius. Teklė Dombravičienė turėjo taip pat albumėlį, kuriame buvo lenkiškai ir lietuviškai rašytų Maironio poezijos posmų. Tai tvirtina ir Julija Gečienė: tuos posmus Teklė Novickytė-Dombravičienė skaitė ir Maironio jauniausiai seseriai Kotrynai Mačiulytei. Man Dombravičienė taip pat leido albumėlį pavartyti ir paskaityti. Šiandien viso neatsimenu, bet dar liko atmintyje:

Kam širdį Augščiausias man davė?
O tačiau juk be jos
Ant šios žemės karčios
Poetai negims nesapnavę.

— — —

Kas tas paslaptis suprastų,
Kur krūtinę taip kilnoja?
Kas atsakymą atrastų,
Ko ji trokšta, ko vaitoja?

Lenkiškai rašytų eilėraščių tekstų neprisimenu. Patikrinus aukščiau cituotus eilėraščius, išspausdintus Maironio poezijos rinkinyje, matosi, kad jie parašyti maždaug 1895 metais. Tada Maironis buvo Petrapilio dvasinės akademijos inspektorius.

Bet galima prileisti, kad įrašai dar nebaigtų eilėraščių galėję patekti į Teklės Dombravičienės albumą ir tais metais (1892—1894), kada Maironis profesoriavo Kauno kunigų seminarijoje. Į Dombravičių dvarą Dobravalią (ne Boževalią) Maironis atvažiuodavo iš Kauno garlaiviu iki Kačerginės, o iš ten arkliais iki dvaro sodybos. Maironio lankymasis Dobravalios dvare galėjo sutapti su jo atostogomis atvykus iš Petrapilio ar jo profesoriavimo metu Kauno kunigų seminarijoje. Kiek man žinoma iš Dombravičienės pasakojimo, Lietuvos nepriklausomybės metais Maironis Dobravalioje nesilankė. Nesusipratimui išvengti turiu grįžti prie jaunesnės Teklės Novickytės sesers Julijos, kuri pirmoji man dainavo: „Už Raseinių ant Dubysos"... Julija Novickytė ištekėjo už Karolio Šalkausko, mano tėvų artimo kaimyno, o jo naujai įkurtas viensėdis vadinosi Boževalia. Gali būti, kad Julija Lipčiūtė-Gečienė, rašydama savo seselei Danutei, ir suraizgė Dobravalią su Boževalia — Gerą Valią su Dievo Valia.

Grįžtu vėl Kaunan prie Maironio namų. Iki Maironio atvykimo iš Petrapilio į Kauną tie vadinamieji „Pacų rūmai" buvo paversti rusų kariuomenės kazarmėmis. Prieš juos kiekvieną dieną marširavo „djadkos" — mes taip vadinome rusų kareivius. Namas priklausė žydeliui, o iš jo Kauno miesto valdyba tą namą nuomojo kariuomenei, nes miestas turėjo tais laikais duoti patalpas rusų kareiviams.

Labai nustebome, kai sužinojome, kad tą apleistą pilką ir drėgną namą 1909 metais nusipirko mūsų nepasiekiamas Maironis. Namą pradėjo remontuoti, taisyti, gražinti.

1910 metais aš išvykau Petrapilin. Vėliau gyvenau Kryme, Vilniuje ir tik retkarčiais užsukdavau Kaunan. Pirmojo pasaulinio karo metu pašauktas rusų kariuomenėn, grįžau Lietuvon 1918 metų gale. Grįžęs Kaunan, pirmiausia aplankiau Saliamoną Banaitį, paskui „prisistačiau" savo kritikui Adomui Jakštui. Tasai priėmė labai šiltai. Įteikė pradžiai honorarą už „Ateityje" spausdintus eilėraščius. Iš ten pasukau į greta esančius seminarijos rūmus. Tuos rūmus gerai žinojau, nes daugel mano giminių ir jaunystės draugų ten „tramdė aistras" ir kratėsi „žemės pilkumos".

Tuo metu seminarijos prokuratoriumi buvo šviesus, nuoširdus ir vaišingas kun. Kazimieras Paltarokas (vėliau vyskupas). Pavaišinęs kun. Paltarokas patarė man aplankyti ir patį seminarijos rektorių ir poetą Maironį.

Maironis paprašė sėsti ir iš trumpo pasikalbėjimo patyręs, kad aš esu karininkas ir net „imuosi žygių" Kaune surašinėti sa-

vanorius lietuvių kariuomenėn, paklausė, kokios aš pats nuomonės ir kaip pažiūrėtų „mano būsimoji kariuomenė" į Uracho pakvietimą būti Lietuvos karaliumi Mindaugu II. Aš, netikėtai klausimo užkluptas, išsitariau, kad karaliai dabar nemadoje. Mano atsakymas Maironiui nepatiko. Aš, nesulaukęs labai trokšto pasikalbėjimo apie mudviejų abiejų mylimą poezijos mūzą, atsisveikinau.

Taip reikalai dėjosi, kad man teko greitai ir antru kartu aplankyti Maironį. Ne su vizitu, bet grynai „vilkolakiško" pobūdžio netaktu. Mat meno dirvoje „susipešė" du menininkai: jau dabar miręs V. Jomantas ir G. Tuojau — trečiųjų teismas „Vilkolakyje", o pirmininku pakviesti patį Maironį ir jo atsivežti pasiųsti šiokį tokį poetą Juozą Mikuckį, kuris turi ir gražius sarčius, ir patogias rogutes. Tai buvo žiemos metas. Na, ką darysi — „Vilkolakis" įsakė — važiuoju.

Kelias į Kauno kunigų seminariją gerai žinomas. Arkliai sustojo prie seminarijos vartų. Seminarijos sargui pasakau turįs reikalą patį rektorių matyti. Sargas mane pažįsta ir palydi iki rektoriaus namų durų. Į mano sveikinimą Maironis kažką neaiškiai lyg pats sau pasako. Paduoda man ranką. Aš trumpai aiškinu savo atsilankymo tikslą. Maironis tylėdamas ima šiltą apsiaustą, apsivelka — ir mudu išeiname.

Nuo seminarijos iki gale Laisvės alėjos „Vilkolakio" — kelias gan ilgas. Aš mėginu Maironį kalbinti, bet jis tyli. Privažiavus „Vilkolakį", aš Maironį lydžiu į antrą aukštą, kur šalia „Vilkolakio" scenos mažoje virtuvėlėje laukia mūsų meno korifėjai. Sodiname Maironį gale stalo, ir vienas menininkų pradeda dėstyti savo skriaudą. Karščiuojasi ir antras menininkas. Maironis tyli. Aš, trečiųjų teismo narys, patariau taikytis. Pasiūlymas priimtas. Taika!

Vežu Maironį atgal į seminarijos rūmus, kur už aukštų sienų, bažnyčių bokštų ir uždarų vartų su Marijos paveikslu ir įrašu „Ave Maria" — jisai paskęs į savo gilias svajones ar nusivylęs grįš į praeities metus. <. . .>

Juozas Mikuckis

Mikuckis J. Iš mano atsiminimų apie poetą Maironį // Maironis: Jo gimimo šimtmečiui paminėti.— Brooklynas, 1963, P. 95—102.

[1] Kadangi šiuose atsiminimuose pavardės ir vietovardžiai etimologizuojami, jie paliekami tokie, kokie pateikti autoriaus.

* * *

1920 metais į Lietuvos meno draugijos valdybą buvome išrinkti: Naujalis, Maironis ir aš. Beje, pirmininku buvo dailininkas Varnas. Bet jis dar gyveno Vilniuj ir nenorėjo keltis. (Ten turėjo studiją, mokinių, be to, nebuvo kas pavaduoja jį gimnazijoj.) Tada jo darbą tekdavo atlikti man. Iš susirinkimų grįždavom kartu, nes Naujalis gyveno prie katedros, Maironis ten, kur dabar Literatūros muziejus, o aš — priešais, Aleksote. Ypač būdavo malonu visiems trims keliauti vasarą ar rudenį. Naujalis su Maironiu artimai draugavo, tad popietėm, būdavo, jiedu išeidavo krantine iki santakos pasivaikščioti. Pamatau — ir aš perplaukiu, ir vaikščiojam trise. Tai buvo atkampus miesto kraštelis, niekas mums netrukdė. Kartais Maironis atnešdavo naujų eilėraščių Naujaliui, kad šis pažiūrėtų, ar netinka dainai. Jei būdavo geras oras, išplaukdavom visi trys pasiirstyti, bet vos tik Nemuno paviršius susiraukšlės, jokiu būdu abiejų mano vyresnių draugų į valtį neįprašysi. Vaikščiodavom kartais tylėdami, o kartais besiginčydami. Svarbiausios pokalbių temos: kūryba, meilė. Tie vakarai mus suartino. Sykį Maironis prisipažino: „Pradžioje baidžiausi, kad artistas. „Dainos" vaidinimuose matydavau. Paskui įsitikinau, kad tamsta rimtas, ne šalaputris. Gaila, kad anksčiau nepažinojau, būčiau išpiršęs Danutę" (jo mylima herojė). Pradėjęs kalbą apie meilę, pasakė: „Maisto pertekęs nežino jam kainos, o alkanas kriaukšlelio supelėjusio ieško".

Teatrą jis mylėjo. Ir veržėsi rašyti dramas. Kurdamas scenai, jis sekė Šekspyru. Jį tiesiog dievino. O kai aš pasiūliau: „Rašyk, tamsta, šekspyriškus sonetus", atsakė: „Tas man nebeįdomu".

Antanas Sutkus

Užrašė M. *Macijauskienė*

Macijauskienė M. Apie tuos, kurių nebesutiksime // Švyturys.— 1968.— Nr. 15.— P. 8 (fragmentas).

* * *

Su Maironiu pradėjau bendradarbiauti maždaug 1920 metais. Tada buvo įsteigta Kaune tokia „meno mylėtojų" draugija, ir mes, keletas žmonių,— Maironis, Naujalis ir kt. buvome tos draugijos valdybos nariais. Nuo tos veiklos, nuo kūrybinių ginčų ir susirinkimų prasidėjo mūsų draugystė. Tačiau Maironį sun-

ku būtų tiksliai kaip žmogų charakterizuoti ar įstatyti jį į kokius nors rėmus. Jis nebuvo atlapaširdis. Ėjo per gyvenimą kaip sukaustytas. Tai ne Tumas (Vaižgantas), kuris ėjo skėryčiodamasis ir rasdavo pažįstamų kiekvienoje kryžkelėje.

Labiausiai draugavo Maironis su kompozitorium Naujaliu. Tai buvo du neišskiriami bičiuliai, du meno žmonės, kuriuos suvedė ir stipriai rišo kūrybinės nuotaikos. Ne vieną dainą Maironio lyrikos žodžiais yra sukūręs J. Naujalis. Ne vieną kartą, naują eilėraštį parašęs, dainius skubėjo jį pasiūlyti kompozitoriui. Vasaros šviesiausiais vakarais daug kartų jiedviem teko paklajoti grįstuoju Nemuno krantu, nuo Vytauto bažnyčios ligi santakos. O bevėjais pavasario vakarais iš anapus Nemuno, nuo dievaitės Aleksotos kalno dvelkdavo gaivus pražydusių purienų kvapas, o tylios priemiesčio gatvės buvo pilnos švelnių sutemų ir melancholijos. Šiame kampelyje mėgo vaikštinėti Naujalis ir Maironis. Juos dažnai galėjai čia sutikti. Abu ramios, santūrios prigimties, jiedu tiko į porą, kad vienas antram kūrybos paslaptį įduotų.

Taip nutiko, kad ir aš, senamiesčio parapijietis, netrukus prie jų pritapau. Ant Nemuno augęs, aš buvau pamėgęs irklinį sportą. Pasiūliau ir jiedviem. Pabandė. Patiko. Nuo to laiko dažnai valtele raižydavom giliuosius Nemuno vandenis, kol būdavo ramūs orai. Bet vos tik upė bent kiek pasišiaušdavo, mano „jūreiviai" nekišdavo nosies iš uosto.

— Juokai maži, — sakydavo Maironis,— kai „pirmarūšis" plaukikas esi. Gali kaliošėlius prisemti.

Mat jie abu nemokėjo plaukti. Kalbėdavomės mes įvairiomis temomis. Ir apie praeitį, ir apie dabartį, ir būsimuosius metus. Kartą pasivaikščiodami grįžome panemuniais iš draugijos posėdžio, lietuvių praeities vargus minėdami. Tada kažkaip prisiminėm ir mano akolitavimo [klierikavimo] metus.

— Aš visuomet gėrėjausi tomis rinktinėmis manieromis, su kuriomis, tamsta, atlikdavai patarnavimą, ir neabejojau, kad teatras bus tamstos pašaukimas,— kalbėjo Naujalis.

— Gailiuosi, tik dabar tamstą geriau pažinęs,— įsiterpė Maironis.

— Matydamas jus lietuviškuose vakaruose, prisipažinsiu, maniau tamstą esant nerimtu plevėsa, kaip ir visi vaidilos.

— Jei būčiau tamstą geriau pažinęs, tai, rašydamas poemą „Jaunoji Lietuva", būčiau kitaip atvaizdavęs ten išvestąjį tamstos pavarde pirmaveizdį.

Maironis ir Naujalis buvo nekalbūs, ir, kai būdavom trise, aš buvau ten didžiausias šnekovas. Kartą aš juos paklausiau:

— Apie ką judu šnekat, vaikštinėdami abu vakarais?

Maironis atsakė:

— Naujalis patyli, o aš pasiklausau.

— Ir apie tvėrybą pasišnekam,— pridėjo Naujalis.

— O ką?

— Patinka, nepatinka!

Dviese su Maironiu mes kalbėdavom apie dramaturgiją, kaip geriau rašyti, apie literatūrinių žanrų dėsnius, teatrų pastatymus, net ir apie meilę, nors Maironis vengė šios temos. Man rodos, jis visą gyvenimą ilgėjosi meilės ir turėjo dėl jos širdyje didelę spragą. Apie moteris jis visuomet kalbėdavo tik gerai, jas idealizavo ne tik literatūroje, bet ir gyvenime.

— Įdomus rašytojas Dantė,— sakydavo jis,— o ypač jo Beatričė. Kiekvienas menininkas turi turėti savo Beatričę, nes kitaip jo kūryba bus negyva.

— O pasakyk, prelate, ar turi savo Beatričę? — paklausiau jo.— Tik atvirai.

— Turiu,— tiesiai atsakė Maironis, bet neaiškino nei kas ji tokia, nei kur.

Aš žinojau, kad pas jį namuose dažnai būdavo keletas moterų. Tai aktorės, dainininkės ar šiaip jo geros pažįstamos. Dalyvaudavo ten ir keletas kunigų, kaip M. Vaitkus ir kiti. Tumas buvo nepriprašomas į tas arbatėles, jis sakydavo:

— Ką aš čia su bobomis prasidėsiu!

Jis nemėgo moterų ir Kauno poniutes, kurios būdavo su Maironiu, vadindavo „kuniginėmis".

Kartą aš juokais perspėjau Maironį dėl tų arbatėlių su moterimis:

— Žiūrėk, prelate, būk atsargus, karjerą pagadinsi.

— A, kas buvo, tai jau buvo. Daugiau nepakenks,— atsakė poetas. Tačiau, reikia manyti, tas jam gerokai pakenkė. Gavo kartą pylos nuo vyskupo ne tik jis, bet ir M. Vaitkus.

— Neužsimiršk, kad esi kunigas,— buvo jam pasakyta.

Tuose pobūviuose pas Maironį aš nedalyvaudavau — buvau labai užimtas. Buvau tik vieną kartą kažkokiame baliuje, kur susirinko keletas kunigų ir šiaip inteligentų. Publika labai santūri. Kalbėjomės daugiausia literatūrinėmis temomis.

Maironis, kaip tikras lietuvis patriotas, stengėsi užpildyti visas mūsų gyvenimo kultūrines spragas. Žinojo, kad nėra Lietuvos istorijos vadovėlio mokykloms,— rašo istoriją. Teatras neturi dramų — jis imasi ir dramų rašyti. Žinoma, rašyti teatro veikalus jam, nedramaturgui, buvo labai sunku. Ir kai 1924 me-

tais jis rašė „Kęstučio mirtį" ir „Vytautą pas kryžiuočius", vis ateidavo pas mane konsultuotis ir skaitydavo ką parašęs. Bandžiau jį atkalbėti nuo to darbo:

— Taip gražiai valdai plunksną poezijoj, tai kam reikia save gadint?

Bet užsispyrė senis, ir tiek. Sėdi, dantis sukandęs, ir rašo. Ir Šekspyrą vis po ranka pasidėjęs. Kartais nusivylęs ir piktas ateidavo pas mane ir sakydavo:

— Turbūt aš per mažai išsilavinęs esu, kad man nieko neišeina.

— Tai kam imi,— sakau,— istorinius siužetus? Ar negali ką kitą pasirinkti?

— O ką? Meilės dramas aš imsiu? Man nedera! — atšauna.

Pagaliau jis užbaigė šiaip taip tas savo dramas. Režisierius B. Dauguvietis statė teatre „Kęstučio mirtį" ir išvedė į sceną gyvą arklį. Pasiskolino iš artilerijos, kad nesibaidytų žmonių ir šviesų. Ta nevykusia realistine detale jis sugadino visą reikalą. Gerokai sumenkino ir pačios dramos vertę. Mes savo „Vilkolakio" teatre atžymėjom tą įvykį per satyros prizmę. Išjuokėm, žinoma, ne Maironio veikalą, bet vaidybą, ir parodėm, kokį poveikį tai padarė žiūrovams. Maironis to vaidinimo nematė, tik iš kitų girdėjo ir ant manęs gerokai už tai papyko. Po poros dienų gaunu iš jo trumpą, gana santūrų laiškelį:

„Viską galėjai man pasakyti, bet niekuomet nesitikėjau, kad mane šitaip išniekintum".

Tada nuėjau pas jį ir pasiaiškinau, kad ne jo veikalą mes kritikavom. Vos perkalbėjau. Bet jis suprato. Atlyžo ir visas prašvito: „Be reikalo buvau užpykęs",— sakė. Jis labai jautriai išgyvendavo tokius dalykus. Tą sykį jis man padovanojo savo ką tik išleistą poemą „Mūsų Vargai" su tokia dedikacija:

„Aukštai Gerbiamam P. Antanui Sutkui, kuriam, be abejo, būčiau išpiršęs Danutę, jei būčiau pirma geriau jį pažinęs.

24.IX.20. Maironis".

Danutė — tai veikėja iš tos poemos. Tą vakarą daug šnekėjomės apie šią poemą, skaitinėjom įvairias jos vietas. Klausė mano nuomonės.

— Tamsta geriausias man prietelis, nes moki teisybę į akis sakyt. Patinka — gerai, nepatinka — irgi! Man kiti pataikauja, į akis giria, o paskui juokiasi,— kalbėjo poetas.

Jo gyvenimą varžė kunigo sutana ir tai, kad jis stovėjo aukščiau ir buvo visų akyse. Niekada nelankė jis ir mūsų satyros

teatro. Po kokio nors pastatymo prašydavo jam papasakoti to veikalo turinį.

— Mes, kunigai, turim visa ko bijot. Tuoj pasipils pletkai,— sakydavo jis.

Šie varžtai, gali būti, padarė poveikį ir jo kūrybai. Gal būtų jis dar daugiau ir geriau parašęs.

Tačiau ir tie veikalai, jam mažiau pavykę, buvo gražus patriotinis mostas tautos ir mūsų kultūros labui.

Antanas Sutkus

Užrašė *P. Genevičiūtė*

* * *

Prieš dieną susipažinau su Maironiu, kuris buvo atėjęs į Lietuvių M[eno] Kūr[ėjų] Draugijos valdybos posėdį. Kaip jis pasenęs! Ar verta tokios senatvės laukti? Kame gi jo poezijos šventumas? Šiandien jis liūdnai vis drebina galvą, nes jos nesulaiko. Riebus, tarsi ištinęs. <...>. Nepoetingas ligi nepakenčiamumo. Kuomet buvo tartasi eiti vaizduotis [1] ir buvo paskirta 2 val. dieną, jis su didžiausiu susirūpinimu pasiaiškino negalįs, nes paliksiąs be pietų. Na, kaip čia, girdi, nevalgius reikės būti. Man pasisukė aštri mintis, ir norėjau pasiūlyti pietauti Vilkolaky, bet nusigandau ir pamanęs taip, nes Vilkolakis tokių žmonių keikiamas.

Faustas Kirša

VRBR, f. 35, b. 29, l. 33—34.— Ištrauka iš F. Kiršos dienoraščio, 1920 m. vasario 29 d. įrašas. Publikuota: *Gudaitis L.* Laiko balsai.— V., 1985.— P. 135.

[1] Fotografuotis.

* * *

Tai buvo 1921 m. vasarą. Aš jau antrus metus dirbau Žemės ūkio ministerijoje Kaune ir buvau grįžusi į tėviškę atostogų. Tuo metu Maironis, apsistojęs pas Kaltinėnų kleboną (jo pavardės neprisimenu), lankė Žemaitijos „šventas" kalvas ir jų tarpe norėjo pamatyti Dyvitį (Dievytį), esantį prie Laukuvos. Dyvičio kalno papėdėje esantis ežeras ir jo pakrantėje dvarelis „Padievytis" priklausė mano tėveliams, Onai ir Kazimierui Tallat-Kelpšams.

Prisimenu, tai buvo liepos mėnesio sekmadienis. Sode rinko-

me avietes, kai mūsų šimtamečių klevų apsupton sodybon įsuko Kaltinėnų klebonas su Maironiu.

Maloni staigmena, nes Maironį pažinau ir gerbiau už jo patriotines poemas ir giesmes, kurios žadino prislėgtą ir nužemintą mūsų tautą. Mano šeimoje namuose buvo vartojama žemaičių ir lenkų kalbos, todėl buvau susipažinusi ir su lenkų literatūra. Ypač idealizavau tuos rašytojus, kurie savo kūrybai medžiagą sėmėsi iš Lietuvos istorijos, jos papročių, būdo bei gamtovaizdžių, pavyzdžiui, kaip A. Mickevičius, J. Kraševskis, M. Rodzevičiūtė, Vincentas Polis ir kiti.

Bet Maironis rašė jau lietuviškai apie Lietuvos praeitį, kėlė jai daromas skriaudas ne tik jos priešų, bet ir sulenkėjusių savųjų. Svarbiausia — Maironis tikėjo ir skelbė Lietuvos prisikėlimą. Taip pat apie patį Maironį buvau daug girdėjusi iš savo vyriausiojo brolio Kazio (vėliau nepriklausomos Lietuvos generolo) pasakojimų, kai jis, dar besimokydamas komercinėje mokykloje Kaune, 1912 [m.] priklausė prie lietuvių kuopelės, kurią globojo advokatas Leonas, kunigai Jakštas ir Maironis. Jie ugdė jaunimo laisvės siekimą ir meilę Lietuvai.

Tą sekmadienį turėjome ir daugiau svečių. Tai nutarėme visi aplankyti Dyvičio kalną. Mano mamytė, našlė, su svečiais išvažiavo arkliais aplink, o aš kaip visuomet išsiruošiau tiesiai laiveliu per ežerą. Maironis pasiprašė plaukti drauge.

Iš laivelio rodžiau jam gražiuosius ežero krantus, kairėje Dyvičio esantį Gandų kalnelį su senole egle, mano praminta „egle karaliene", kurios viršūnė stiebėsi viršum kitų medžių ir iš toliausiai buvo matoma. Atpasakojau jam ežero atsiradimo legendas, apie ežero upelius Šventupį, Ižnę, žmonių kalbas apie Dyvičio viršūnėje stovėjusį aukso aukurą ar stovą ir po Žemaičių krikšto paskandintą ežere.

Maironis gėrėjosi šio kampelio gamtos grožiu ir atidžiai klausėsi mano pasakojimų. Vėliau šalia kitų Žemaitijos vietovių Maironis apdainavo ir mano numylėtą Dyvitį, įamžindamas jį savo baladėje „Dyvitis".

Baladėje ta minima „ežero panytė", „jūratė" tai buvau aš, Ona Tallat-Kelpšaitė, dabar Jurskienė, aštuoniasdešimt septynerių metų, senos žemaičių šeimos palikuonė.

Ona Tallat-Kelpšaitė-Jurskienė

1982 m. Užrašė *S. Jurskytė*

Kaip Maironis sukūrė „Dyvičio" baladę: Susitikimas su Maironiu 1921 metų vasarą // Darbininkas.—1987.— Rugp. 14.— Nr. 30.

* * *

Su poetu Maironiu teko man susipažinti Skapiškyje apie 1922 m.

Kaune tuomet buvo įsikūrusi tokia meno mylėtojų draugija, kuriai priklausė dauguma įvairių sričių inteligentų: rašytojai, dailininkai, kompozitoriai ir pan.

Tai buvo bohemiška inteligentų būstinė. Ten rinkdavosi ir ginčydavosi, prie arbatos ir be jos, visi Kauno intelektualai: J. Vienožinskis, V. Dubeneckis, J. Naujalis, P. Kalpokas, B. Sruoga, Maironis, A. Galdikas ir kt. B. Sruoga išgalvojo sutrumpintą šios draugijos pavadinimą — „lemenkūdra". Tai reiškė — Lietuvių meno kūrėjų draugija.

Skapiškyje buvo tos draugijos filialas — liaudies meno, dailiojo audimo skyrius. Aš buvau šio skyriaus vedėja, prižiūrėjau jo veiklą, padėdavau moterims ruošti projektus, patardavau, kaip derinti spalvas. Į Skapiškį pas savo draugą kun. Prelgauską dažnai atvažiuodavo Maironis. Jį žavėjo gražios apylinkės, didžiulis ežeras ir domino draugijos veikla. Ten mes susipažinom ir nemažai bendravom.

Kartą, prisimenu, išplaukėm keliese į ežerą laiveliu. Buvo gražus saulėlydis. Rausvos juostos mirguliavo ežere. Maironis buvo gerai nusiteikęs. Tada jis nuostabiai dainavo liaudies dainas, taip kad, rodos, skambėjo stiprus lyriko tenoras. Jam labai patiko dainuoti „Beauštanti aušrelė", „Vai, močiute, močiute širdele" ir „Vienam kiemely". Mėgo jis dainuoti ir „Santa Liučija" itališkai bei lenkiškai. Man jis atrodė labai gražus vyras, impozantiškos išvaizdos, tačiau ne niūrus, ne išdidus. Gamtos aplinkoje jis buvo atviras ir linksmas. Taškėmės irklais, apliedami vieni kitus vandeniu, juokavome.

Ten, Skapišky, jis dainuodavo specialiai man dzūkiškas dainas „Kaip aš jojau per girelę" ir kitas, nepaprastai gražiai išvesdamas aukštas gaidas.

Maironis buvo lankęsis Italijoj ir Šveicarijoj. Teko ten būti ir man, todėl turėjom apie tuos kraštus daug bendrų prisiminimų. Tik jo prisiminimai buvo labai romantiški ir gražūs, o mano labai pilki. Jis dainuodavo apie Livorną ir Neapolį, prisimindavom grotą Lazuri, kur ežeras tarp uolų po žemėmis. Iš visų pusių ir iš ežero dugno šviečia fosforas, ir kai įplauki laiveliu į grotą, iš visur sklinda skaidri šviesa. Žemė, vanduo bei irklai, atrodo, spinduliuoja melsvai auksine ugnimi.

Mūsų prašomas, Maironis Skapišky kartais skaitydavo savo eilėraščius, tačiau labai nenoromis. Mieliau jis deklamuodavo A. Mickevičiaus bei Šilerio eiles, kurias labai mėgo. Besiirstant ežere, kartą jis deklamavo kažką iš A. Mickevičiaus, labai panašų į savo „Vakarą ant ežero Keturių Kantonų". Ten, Skapišky, prisiklausęs legendų, matyt, jis ir sukūrė baladę „Užkeiktas Skapiškio varpas".

Dažnai poetas būdavo susimąstęs, tarsi paskendęs savyje. Tačiau jis mokėjo suprasti žmogų ir prisiderinti prie jo nuotaikos. Ypač jis pasikeisdavo gamtoje ir atrodydavo visada apgaubtas olimpiškos ramybės.

Atvykęs į Skapiškį, Maironis visuomet aplankydavo draugijos parodos skyrių, patardavo merginoms dėl spalvų derinimo ir ornamentų. Jis buvo didelis liaudies meno gerbėjas. Skatino dirbti, rinkti liaudies meną. Visi drauge aptardavom ten audžiamas juostas, rankšluosčius, užtiesalus. Maironio atvykimo proga merginos padarydavo iš juostų užuolaidas, visus kampelius išpuošdavo lietuviškais audimais ir pačios pasipuošdavo.

Vėliau mes susitikdavome su Maironiu parodose, o kartais pas bendrus pažįstamus. Buvo jis porą kartų užėjęs ir į mūsų namus. Bet gražiausiai ir draugiškiausiai mes bendravome Skapiškyje. Padovanojo jis man savo „Pavasario balsus" su dedikacija: „Gerbiamai poniai Karužienei, saulėlydį Skapiškio ežere prisiminus. Maironis".

Su Maironiu aš buvau pažįstama kokius 3—4 metus. Vėliau išvažiavau iš Lietuvos į užsienį studijuoti, ir daugiau jau neteko susitikti.

Valerija Čiurlionytė-Karužienė
Užrašė *P. Genevičiūtė*

* * *

Prasidėjus Pasauliniam karui, 1914 m. mano tėvai su šeima iš Vilniaus pasitraukė į Rusiją. Atsidūrėme Viatkos gubernijoje, Iževsko mieste. Po Spalio revoliucijos ir pilietinio karo 1921 m. grįžome jau į Kauną. Man tada ėjo 16-ti metai.

Įstojau į naujai organizuojamą Moterų kultūros draugijos Mergaičių mokytojų seminariją. Gavau stipendiją ir 6 metus gyvenau seminarijos bendrabutyje.

Kurį laiką Maironis dėstė mums Lietuvos istoriją. Įėjęs į klasę, niekad nesisėsdavo, padėjęs dienyną vaikščiodavo tarp suolų, sustodavo prie kurios nors mokinės ir klausinėdavo.

Prisimenu, buvo pamoka apie lietuvių ir kryžiuočių kovas, apie Žalgirio mūšį. Vadovėlių tada nebuvo, ir pamokas turėdavome užsirašinėti. Sėdėjau tada ketvirtame suole. Labai bijojau, kad manęs neklaustų, todėl susilenkiau už priešais sėdinčios draugės, kad būčiau mažesnė ir manęs nematytų. Bet Maironis sustojo prie mano suolo ir ėmė klausinėti, kas buvo užduota, ar išmokau. Ėmiau pasakoti, vis žiūrėdama į kabantį ant jo krūtinės labai gražų medalioną ir ant rankos žiedą. Abu papuošalai buvo auksiniai su violetinės spalvos brangakmeniais.

Maironis klausėsi ir kažkodėl šypsojosi. Pagyrė, kad taip gerai moku. Paklausė, iš kur taip gerai išmokau. Įsidrąsinus pasigyriau, kad tėvelis gavo Lietuvos istorijos knygą, kurią parašė Maironis. Tada dar nežinojau jo pavardės ir slapyvardžio — vadinome jį prelatu. Išgirdęs mano atsakymą, Maironis nuoširdžiai nusijuokė ir paklausė:

— O kodėl taip kalbi, lyg būtum ne lietuvaitė?

Mano kalba tada buvo mišinys lietuviškų ir rusiškų žodžių. Vietoje kareivis sakiau „saldotas", vietoje karas — „vaina", o kryžiuočiai buvo „krestonosčiai" ir daug kitų nelietuviškų žodžių. Matyt, tas jį juokino, kad klausydamas šypsojosi.

Į jo klausimą atsakiau, kad neseniai grįžome iš Rusijos, kur mokiausi rusų gimnazijoje ir baigiau 4 klases.

Besimokydama seminarijoje, kelis kartus ėjau sveikinti Maironį vardinių dieną su gėlėmis ir dovana. Mus visada sutikdavo Maironio sesuo Marcelė ir kitos sesers duktė panelė Teklė.

Kartą Maironio neradome namie. Marcelė patarė mums eiti į kunigų seminariją, kur jį sveikino klierikai. Buvome maloniai priimtos ir net pavaišintos saldainiais.

Į ruošiamus seminarijos vakarus koncertus tekdavo išnešioti svečiams pakvietimus į namus. Maironis visada mielai atsilankydavo. Nuolatiniais koncertų svečiais būdavo ir Vaižgantas su Jakštu bei kiti žymūs žmonės.

Kartą man teko laimė nešti pakvietimą Maironiui. Įėjau iš kiemo pusės pro virtuvę. Marcelė paprašė mane padėti jai sunešti indus ir užkandas ruošiamai arbatai. Įteikusi pakvietimą ir vakaro programą, norėjau atsisveikinus išeiti, bet Maironis sulaikė mane ir ėmė klausinėti, kada ir kodėl mes atsiradome Rusijoje, ar daug ten buvo lietuvių, ar buvo bažnyčios, kada grįžome, ir aplamai apie viską, kas jį, kaip dvasininką, domino.

Mūsų koncerto programoje būdavo daug Maironio eilėraščių dainų: „Kur bėga Šešupė", „Už Raseinių", „Lietuva brangi", „Kur lygūs laukai", „Užtrauksme naują giesmę, broliai", „Miškas ūžia" ir kitos. Deklamuodavome eilėraščius: „Vilnius", „Trakų pilis", „Oi neverk, matušėle", „Nebeužtvenksi upės bėgimo", „Lietuvis ir giria" ir kitus.

Kai choras dainuodavo liaudies dainas, Maironis dažnai nubraukdavo ašarą. Chorą vedė mokytojas A. Likerauskas.

Kai mokinės vaidino ištraukas iš „Jaunosios Lietuvos" — Tumą, Jakštą, Basanavičių ir kitus, Maironis juokdavosi, ypač kai seminaristė kupiškietė Julija Daukšaitė vykusiai vaidino ir pamėgdžiojo Tumą — nuolat taisė pensnė. Tada juokėsi visi, o labiausiai Tumas. Drabužius vaidinimui gaudavome iš klierikų.

Maironis labai mylėjo Kauną, ypač senamiestį. Dažnai teko jį matyti vaikščiojant su Vaižgantu, kompozitorium Naujaliu Nemuno krantine, vadinama „cimbruvka".

Paskutinį kartą mačiau Maironį 1927 m. gegužės mėn. Tais metais baigiau seminariją — pirmąją laidą ir buvau paskirta mokytojauti į Dzūkiją, į Vinco Krėvės tėviškę.

1982.III.5 *Sofija Petrauskaitė-Paulaitienė*

* * *

Auditorijoje sėdėjome tylesni, rimtesni, mat laukėme Maironio.

Man rodėsi (gal ir daug kam taip atrodė), kad jo paskaitos bus labai įdomios. Kur ne? Maironis, didžiausias Lietuvos poetas — apie Donelaitį. Gimnazijoj aš su Donelaičio kūryba beveik nebuvau susipažinęs — lietuvių literatūrą tada dėstęs daktaras J. Šliūpas apsiribodavo daugiau autorių biografijomis. Todėl maniau: Maironis tikrai atskleis visą Donelaičio kūrybos grožį. Nors vienas tame pačiame bendrabutyje gyvenantis kolega su jam būdinga pašaipa mane įspėjo: „Iš Maironio, Paukšteli, kažko nelauk — savo paskaitomis į poezijos padanges Maironis tavęs nenukels".

Štai Maironis ir beįeinąs. Susimąstęs, be jokios šypsenos veide, man jis pasirodė senesnis ir stambesnis negu tada, savo namuose. Ir žingsniai kažkokie sunkūs, eina, lyg rankomis kasdamasis. Prie katedros vos linktelėjo, atsisėdo, užsidėjo pensnė, pamažu išsiėmė iš portfelio savo užrašus ir prašneko. Balsas duslus,— paskutiniuose suoluose net sunku girdėti.

— Kadangi lektūros apie Donelaitį maža,— tarė,— tad prašom mano paskaitas kiek galint geriau užsirašyti.

Pasakojo iš lėto, labai smulkiai, tarpais stabtelėdamas, bet... nepoetiškai, kaip aš tikėjausi.

Rodos, po trijų ar keturių paskaitų kolega su tokia pačia pašaipa sako:

— Na ką, jau pažadino tavo mūzą?

— Palauk, — sakau, — kai pradės apie kūrybą — „Metus". O su Mažvydu ar Bretkūnu nepažadinsi.

Tik į šeštąją ar septintąją paskaitą Maironis tepasiekė Donelaičio gimtinę — Lazdynėlius, prabilo apie Donelaitį supusią aplinką, gamtą, žmones, tėvus, ūkį.

Bet ir toliau jis pasakojo tokias, man atrodė, nereikalingas smulkmenas, jog buvo nuobodu. Kai kurie kolegos sakė, kad jie neužsirašinėją. Kam čia, girdi, užsirašinėti, jei tas pats yra Biržiškos knygose? O aš mintyse sau tvirtinau: kai pradės apie kūrybą, apie „Metus", vis tiek bus kitaip. Negali būti, kad tas, kuris parašė „Lietuva brangi", „Užmigo žemė", „Nuo Birutės kalno", „Jaunąją Lietuvą", kalbėtų apie Donelaičio kūrybą taip šaltai, sausai, neįdomiai.

Mano veidas turbūt išrodė gerokai ilgas, nes nenuorama Darasevičius kipšo akimis žvilgčiojo į mane.

Vienas iš kolegų net įžūliai visiems „išbliovė": „Paseno Maironis, vėjo nebeužtenka — štai ką aš jums pasakysiu".

O man vis tiek buvo liūdna.

Juozas Paukštelis

Paukštelis J. Dažnai atsimenu juos: Atsiminimai.— V., 1979.— P. 33—35.

* * *

Sekančiais metais aš jau studentas. Sužinojęs, kad kursą apie Donelaičio kūrybą skaitys poetas Maironis, labai apsidžiaugiau. Tai kas, kad jis skaitys apie tą nuobodybę Donelaitį, užtat savo akimis pamatysiu didįjį poetą, išgirsiu gyvą jo žodį.

Ir štai į kupiną studentų nemažą auditoriją įeina daugeliui bent iš atvaizdo pažįstamas poetas, jau gerokai susenęs. Jis eina pamažu, lėtai sėdasi į kėdę, pasitaiso akinius ir kalba apie paskaitų tvarką, apie kursą, kuris bus skaitomas, ir apie kitus studentams žinotinus dalykus.

Maironis kalba, nepakeldamas balso, lyg pats sau, lyg mūsų, studentų, auditorijoje visai nebūtų. Tuo pačiu balsu kalba ir apie Donelaitį ir jo kūrybą.

Studentai Maironiu nusivylė. Visi laukė Maironio ugningo, uždegančio auditoriją, o atėjo ramus senelis, pedantiškai aiškinąs Donelaičio „Metų" savitumus ir menines puošmenas.

Auditorija, kurioje skaitydavo Vaižgantas, laikui bėgant gausėdavo, o Maironio auditorija pradėjo pamažu retėti.

Aš dar lankiau paskaitas sąžiningai, bet jau be užsidegimo. Niekas manęs į jas netraukė: nei „Metai", nei hegzametras, nei profesoriaus monotoniškas skaitymas.

Tik kartą Maironis perskaitė iš „Rudenio gėrybių" kiek pakeltu balsu:

„Ir purvynai, kad juos krutina vyžos,
Nei kisielius ant skaurados pleškėdami teška"

ir aiškina, koks čia kupinas gyvybės paveikslas, kaip išraiškingai parinkti žodžiai, koks šviežias ir taiklus palyginimas, kokios spalvingos aliteracijos.

Ši „Metų" ištrauka pagauna ir mane. Grįžęs iš auditorijos, atsiverčiu „Rudenio gėrybes", kad susirasčiau ir dar kartą pasigėrėčiau tokiu poetišku „Metų" dvieiliu.

Pradedu skaityti „Rudenio gėrybes" ir lyg koks raikštis nukrenta nuo akių. Išvydau Donelaičio „Metus" visai kitokius — vaizdingus, gyvus, reljefiškus. Vakare pradedu skaityti „Metus" nuo pradžių. Skaitau ir negaliu atsitraukti. Net tos „Metų" vietos, kurias labai nenoromis mokykloje mokiausi atmintinai, lyg nušvinta, atgyja. Skaitau ligi vėlyvos nakties visus „Metus" iki pačiam galui, pagautas lyg paauglio metais seklio Šerloko Holmso nuotykių.

Keista, kai perskaičiau ir pamėgau „Metus", Maironio paskaitos pasidarė dar nuobodesnės, skrupulingas ieškojimas jo hegzametruose pentametrų ir septametrų, skaičiavimas palyginimų, tropų, aliteracijų ir kitų stiliaus puošmenų man atrodė panašus į kažkur pavaizduotą botaniko darbą, kuris, suradęs puikų žiedą, nuskabo ir suskaičiuoja visus jo vainiklapius, perskelia taurelę ir piestelę, suskaičiuoja visas sėklų kamarėles, užmiršdamas pasidžiaugti pačiu žiedu, atsigauti jo aromatu.

Į pavasarį Maironio klausytojų ratas labai sumažėjo, ir aš pats pradėjau jo paskaitas dažnai praleidinėti.

Pasibaigus paskaitoms, kartu su gretimame name gyvenančiu studijų draugu Karoliu Dineika ruošiamės eiti pas Maironį įskaitų už Donelaičio kursą į jo namus, dabartinį Maironio muziejų.

Pasiruošę buvome neblogai, aš buvau perskaitęs visus tada paskelbtus Donelaičio raštus ir dar užrašus, gautus iš vienos uoliai Maironio paskaitas lankiusios studentės.

Atsakinėti ėjau pirmas. Į profesoriaus klausimą apie „Metų" poetines puošmenas atsakiau, man rodos, teisingai, bet vienu sakiniu. Maironis patylėjo patylėjo ir sako: „Aš visą semestrą aiškinau šitą temą, o jūs norit dviem žodžiais išsipirkti. Ir paskaitose aš jūsų nematydavau. Ateisit įskaitų rudenį". Dineikai buvo lengviau. Jis jau žinojo, dėl ko profesorius mane pavarė, bet nepataikė nė jis, nes irgi retai įkišdavo nosį į auditoriją per profesoriaus paskaitas.

Einame lyg mušti gavę ir supratę, kad įskaitų negavome ne dėl nemokėjimo, o kad savo paskaitų nelankymu skaudžiai įžeidėme profesorių.

Rudenį vėl su kaimynu Dineika kartu einame pas Maironį „ieškoti" įskaitų.

Aš vėl atsakinėju pirmas. Kažko paklaustas, atsakinėju plačiai, su visomis smulkmenomis, kol profesorius, kažko nepatenkintas, nutraukia, paprašo studijų knygelės ir parašo, jog įskaityta patenkinamai. Pasirašo ir po manęs atsiskaičiusiam Dineikai. Išleisdamas profesorius dar mums padovanojo po savo knygelę. Aš labai dovana džiaugiausi, o Dineika paprašė Maironį autografo. Šis, paėmęs dovanotąją Dineikai knygelę, joje pasirašė.

Aš varžiausi, gėdijausi, kad paskaitų nelankymu buvau profesoriui nusikaltęs, ir autografo paprašyti neišdrįsau.

Juozas Eidukevičius

Eidukevičius J. Maironis ir Donelaitis: Iš atsiminimų // Naujas gyvenimas (Prienai).—1975.— Gruod. 20 (fragmentas).

* * *

Lėtai, lyg apmąstydamas kiekvieną žingsnį Maironis vaikščiojo po Palangos mišką. Rodos, ne tik žmonės — ir patsai miškas sužiuro į jį. Kur jis eina? Ko jis eina? Ir rodės — storašakės pušys sekė Maironį. Su jomis, su pušimis, einu ir aš sekdamas poetą. Maironis priėjo Birutės kalną. Ilgai žiūrėjo į jį iš tolo, paskui palengva pradėjo lipti laiptuotais skardžiais. Įlipo. Iš čia, nuo Birutės kalno, puošni padaira ir į Baltiją, ir į Palangos apylinkes. Čia, ne kur kitur, gimė vienas garsiausių jo kūrinių —

„Nuo Birutės kalno". Maironis atrodė lyg Lietuvos patriarchas — rimtas, susimąstęs, baltu apsiaustu.

1924 m. mirus mūsų visų studentų mylimam profesoriui K. Būgai, teko girdėti kalbant Vaižgantą ir Maironį. Pirmasis kalbėjo ne žodžiais, o visuomenės ugnimi, antrojo kalba kvėpavo bažnytine rezignacija. Čia Maironio būta visiškai atitrūkusio nuo bet kurio visuomeniškumo.

Berods, 1924 m. aplankiau Maironio paskaitas apie Donelaitį Teologijos-filosofijos fakultete. Nusivyliau — Maironiui trūko to įkvėpimo, kurio tiek daug turėjo Vaižgantas. Po poros paskaitų nustojau lankęs. Klierikai pasakojo, kad dėstydamas visuotinę literatūrą seminarijoje, profesorius reikalaudavęs atmintinio atpasakojimo pagal jo paties vadovėlį.

Susitikau Maironį vienoje draugijoje, kur buvo svarstomi klausimai, susiję su lietuvių kalba ir literatūra. Ir čia apvylė savo laikymusi ir pasisakymais.

Kaunas, 1972.X.12 *Zigmas Kuzmickis*

Rankraštis iš T. Kuzmickienės archyvo, sutrumpintas variantas. Parengė V. *Žukas*.

* * *

1928 metų rudenį atvykęs į Lietuvos universitetą Kaune studijuoti, buvau „planavęs" apsilankyti pas Maironį jo šauniuose namuose Rotušės aikštėj. Atrodė, kad jo patarimas galėjo būti svarbus ir lemiamas dar tebestovint studijų pasirinkimo kryžkelėj. Bet Maironis tada buvo išvykęs į Karaliaučių gydytis, kaip painformavo jo šeimininkė, Maironio sesuo Marcelė. O į Maironio namus užsukti teko ne kartą jau vėliau, kai ten kurį laiką buvo įsikūrus „Sakalo" bendrovė, su kuria rišo knygų leidimo reikalai.

Maironio namai Kaune. Tie Maironio namai turėjo ir ypatingą savo istoriją. Statydinti kunigaikščių Pacų baroko stilium, su itin šauniu fasadu, jie vėliau patekę į vieno žydo rankas, ir ten įsikūrusios rusų kareivinės. Kareiviai kasdien marširuodavo pro tuos rūmus, keldami dulkes ir triukšmą. Kai Maironis 1909 m. iš Petrapilio dvasinės akademijos persikėlė į Kauno kunigų seminariją rektoriauti, prel. Povilas Januševičius (P. Gražbylys, lietuvių kalbos vadovėlių autorius) Maironį prikalbinęs tuos na-

mus iš žydo nupirkti — taip būsią geriau ir pačiai seminarijai. Tais laikais pas prel. Januševičių, kaip pas tolimesnį giminaitį, tarnavo ir mano teta Elzbieta (tėvo sesuo). Ji daug ką mokėdavo mums papasakoti iš anų „gerų laikų", kai dar lėkštę vadino „torielka", o šakutes „vedelčium". Lietuvių kalba tik lyg žolytė vos bekyščiojo iš rusiškai lenkiško usnyno Kaune.

Kad ir gerokai apleistus namus Maironis nupirko, juos atremontavo, ir iš jų pasidarė nemaža atrakcija Kauno Rotušės aikštėj. Jie ten įsirikiavę į eilę kitų garsių istorinių pastatų: ten ir katedra-bazilika, kur buvo ir vysk. M. Valančiaus sostas, ten ir jėzuitų bažnyčia ir namai, kur kadaise mokytojavo Adomas Mickevičius, ten ir Vytauto Didžiojo bažnyčia, kur rektoriavo baltagalvis Vaižgantas, ten ir šv. Kazimiero draugija, kur plušo dirbo uolusis Adomas Jakštas.

Tų savo namų atvaizdą Maironis buvo įdėjęs į 1920 m. „Pavasario balsų" laidą. Juos Maironis yra priminęs ir „Mūsų vargų" poemoje ir apgailestavęs, kad dr. Sutkaus žmona (beje, lenkė) nesiteikė jų apžiūrėti pravažiuodama:

„Štai jezavitų kitada
Bažnyčia buvusi. Šita
Aukštoji bonė — miesto dūma!"
Vis rodė Sutkus, bet pati
Per daug nebuvo žingeidi
Net pamatyt Maironio rūmą.

(Trečioji dalis)

Įsileidus į Filosofijos skyriaus literatūrines studijas, per visą tą studijų metą Maironį Kaune tekdavo tik retkarčiais kur nors iš tolo pamatyti: gal Valstybės teatre, kurio Maironis buvęs uolus lankytojas, gal katedroj-bazilikoj, gal prie studentų bažnyčios ar kitur. Nė į galvą tada nebuvo atėjus mintis, kad su Maironiu dar teks turėti reikalų, kad ir akademinėj auditorijoj.

Maironis skaitys Donelaitį. Tikrai buvo nemenka staigmena, kai 1932 m. pavasario semestre buvo paskelbta, kad Filosofijos skyriuje kursą apie Donelaitį skaitys Maironis. Maironis — tautos atgimimo dainius, didžio garso kūrėjas, buvęs Petrapilio dvasinės akademijos profesorius, dabar Kauno kunigų seminarijos rektorius ir Teologijos skyriaus profesorius, jau baigiąs septintą dešimtį, taigi emeritas — „vir bene meritus" [1]!

Apie Donelaičio „Metus" Maironis su tikru poetiniu pietizmu buvo atsiliepęs savo poemoj „Jaunoji Lietuva":

Kad tau Donelaitis prieš metų dar šimtą
Poemą šešimasčiais apmetė rimtą,
Tu jos kaip per miegą klauseis!
(Šeštoji giesmė)

O dar ir toliau toj pačioj poemoj gyrė Jakšto lūpomis „Tolkiemių kleboną", kurs su kitais „plėšė vargingas pirmąsias vagas rašliavos".

Paskaitęs neeilinę naujieną apie Maironį, fakulteto koridoriuj sutinku kolegą Antaną Vaičiulaitį:

— Girdėjot, kad Maironis skaitys šį semestrą kursą Filosofijos skyriuje?

— Tai stambi žuvis,— sako jisai, visad mėgęs moderuotą humorą.

Tikrai „stambi žuvis" iš Teologijos skyriaus tarp tokių vardų Filosofijos skyriuj, kaip Šalkauskis, Dovydaitis, Mykolaitis-Putinas, Reinys, Kuraitis, Eretas, Balčikonis. Šis fakultetas, sako, buvęs vakarietiškiausias iš visų kitų, nes turėjo daugiausia vakarietiškai suformuotą profesūrą.

Kadangi nemaža studentų buvo išklausę reikiamus literatūros kursus, į Maironio epizodinį kursą užsirašė palyginti ne taip jau daug: neprigužėjo į auditoriją tiek, kiek į prof. Šalkauskio filosofijos ar vysk. Reinio psichologijos paskaitas. Bet vis dėlto ne vienas „veteranas" dar užsukdavo paklausyti Maironio ar jį bent iš arčiau pamatyti.

Maironis universiteto auditorijoj. Kaip Maironis atvykdavo į didžiuosius universiteto rūmus, kur buvo Filosofijos skyrius, negalėčiau pasakyti. Nes viduj tepamatydavom jį lėtai bekopiantį į trečiąjį aukštą, apsivilkusį apystorę „talūbą", rankoj belaikantį tamsiai rudo veliūro žieminę kepurę, kai buvo dar pats viduržiemis, vasario mėnuo. Kopti jam turbūt bus buvę nelengva, kai buvo palyginti apystambaus stoto, nors ir ne tokio aukšto ūgio kaip humanitarų prof. Sruoga ir ne tokio žemo kaip prof. Krėvė-Mickevičius. Šiaip jau Maironis laikės kiek aristokratiškai, šiuo atžvilgiu nepalygintinas su „demokratiškuoju" Vaižgantu, kurį ne kartą galėjai matyti Laisvės alėjoj kad ir su „katiliuku", atsirėmusį į telefono stulpą, beskaitantį laikraštį, kai laukdavo autobuso parsidanginti į savo Rotušės aikštę.

Skaitė Maironis į katedrą atsinešęs pasirašytą tekstą. Skaitydavo gan lėtai, aiškiai ir suprantamai. Beskaitydamas retkarčiais nusiimdavo akinius — kitokių, berods, nenešiojo kaip pensnė — ir, žvelgdamas tiesiai į auditoriją, imdavo ir laisvai pakalbėti,

kokią teksto vietą savais žodžiais aiškindamas ar šiaip kokią šalutinę pastabą pridėdamas. Kartą, belygindamas kitų pasisakymus literatūriniais klausimais, užsiminė ir apie save, sakydamas, kad ir jis „kaip šioks toks poetas" norįs pareikšti savo nuomonę. Toks Maironio pasižeminimas giliai įstrigo atmintin ir kone iki ašarų graudino. Tai še jums visiems, kurie bene nuo 1920 m. bambėjot: „Maironis paseno, Maironis nuseno, Maironi, labanakt!" Jūs dabar jau jį praaugot visa galva, kas mes, o jis tik šioks toks poetas... (Bet poetas Binkis kartą smarkiai „subraukęs" kažkurį „modernistą", kurs niekinamai atsiliepęs apie Maironį: jis nesąs vertas Maironio kurpių dirželio atrišti!)

Kad ir tik kartą per savaitę porai valandų teateidamas paskaityti apie Donelaitį, Maironis, atrodė, fiziškai ne visad vienodai bus gerai jautęsis. Taip kartą, keliom studentėm prie katedros priartėjus su užskaitų knygelėm gauti profesoriaus parašo, Maironis gražiai atsiprašė, sakydamas:

— Gal kitą kartą, šiandie nekaip jaučiuos.

Bet šiaip jis buvo pareigingas, ir nepamenu, kad per visą semestrą kada būtų paskelbęs, jog paskaitos nebus. Į studijų knygelę pasirašydavo J. Maironis — taip jau šis slapyvardis buvo įsigalėjęs vietoj pavardės (pirmojoj „Pavasario balsų" laidoj 1895 m. buvo St. Maironis, matyt, vietoj St. Garnio, kuriuo buvo pasirašęs kitą kūrinį).

Donelaitis — Maironio gulbės giesmė. Pradėdamas kalbėti apie Donelaitį ir jo kūrybą, Maironis pirmiausia davė platesnį istorinį ir visuomeninį anų laikų skerspjūvį. Čia jis rėmėsi savo mėgiamo ir ypač vertinamo poeto Goethės citata:

Wer den Dichter will verstehen,
Muss in Dichters Lande gehen.
Kas kūrėją nor suprasti,
Tur jo žemėj atsirasti.

Maironis mėgo citatas originalia kalba — vokiečių, lenkų, rusų. Tad studentas turėjo būti gerokai kalbose praprusęs, kad jas suprastų.

Man pačiam, kaip germanistiką studijuojančiam, rūpėjo sužinoti, kokios Maironio pažiūros į tariamą vokiečių literatūros įtaką Donelaičiui. Su vokiečių literatūra, atrodė, jis buvo pakankamai gerai susipažinęs, vokiečių klasikus studijavęs dar Petrapilio dvasinėj akademijoj. Nors Maironis apskritai ir buvo linkęs pripažinti kai kurių autorių kokią tariamą įtaką Donelaičiui, bet jų nelygino, necitavo, tenkinos tik bendru teigimu.

Ypač jis palaikė galimą Ewaldo Kleisto „Pavasario" įtaką Donelaičiui (nors „Metus" su „Pavasariu" pradėjo Rėza, o pats Donelaitis pirmiausia parašęs „Rudenį"). Tą Kleistą Karaliaučiaus universitete Donelaitis galėjęs ir asmeniškai pažinti. Maironis dar minėjo galimą Hallerio ir Hagedorno įtaką Donelaičiui, nors ir ne tokią tikrą, bet dėl Gellerto pasakėčių įtakos Donelaičiui abejonės nebuvo.

Maironis buvo priešingas Gabriui, kurs teigė, kad Donelaičiui niekas neturėjo įtakos, nei Kleistas, nei anglų Thomsonas, nes juos visus praaugęs. Bet kad kokia sąveika galėjo būti, Maironis įrodinėjo Dantės pavyzdžiu: ir prieš Dantę jau ne vienas bandė „Dieviškosios komedijos" temą, tokia buvusi laikų dvasia, tik iš jų kūrinių nieko gero neišėjo, kol nepasirodė Dantė su savo talentu. Tokių bendrai suvokiamų įtakų Donelaičiui Maironis buvo linkęs ieškoti jau nuo Renesanso laikų, ypač nuo prancūzų pseudoklasicizmo. Tada norėta pamėgdžioti graikų ir romėnų rašytojus, bet gana nereikšmingai, nes sekta tik išviršine forma, o nesirūpinta gilesniu vidiniu pergyvenimu. Taip svetimi pavyzdžiai literatūrą atitraukę nuo gyvenimo, ir kūriniai likę dirbtiniai. Kas kita buvo Donelaitis, kurs net senovinį hegzametrą pavartodamas apdainavo vaizdingai ir nuoširdžiai savo gerai pažintų būrų gyvenimą.

Maironis buvo įsitikinęs, kad lietuvių dainų grožį pirmiausia iškėlė ne Lessingas ir Herderis, bet Duisburgo universiteto profesorius Brandas, kurs savo veikale „Reysen durch die Marck Brandenburg, Preussen [etc.]" (1702) davęs tris daineles, kurias 1745 m. savo rašte „Betrachtung der litauischen Sprache" pakartojęs Pilypas Ruigys (Ruhig). Greičiausiai čia bus buvęs tam tikras „anachronizmas", apie kokį Maironis visai teisingai kalbėjo Gabrio atveju: šis tikinęs, kad Donelaitis Karaliaučiaus universitete studijavęs vokiečių literatūros autorius Buergerį, Lessingą, Herderį, nors Lessingas, Donelaičiui į Karaliaučiaus universitetą įstojus, tebuvo 3 metų, o Herderis 12!

Gan plačiai Maironis nušvietė Donelaičio gyvenimą, jį itin kruopščiai sudėstęs iš Rėzos, Schleicherio, Nesselmanno, Tetznerio ir Passargės. Minėjo ir pačių lietuvių išleistus Donelaičio raštus — J. Šlapelio, M. Biržiškos ir kitų.

Atostogos — amžinybėje. Nė nepajutom, kaip baigės semestras ir atėjo pavasaris, mielas, malonus, donelaitiškas. Baigęs kursą, Maironis tuoj išvyko atostogų į rytų Lietuvą, į Panevėžio apskritį. Bet greit turėjo grįžti atgal į Kauną dėl įsisenėjusios ligos krizės. Čia jį gydė jau anksčiau dr. Vl. Kuzma, pagarsėjęs uro-

logas. Dr. Kuzma stengėsi iš paskutiniųjų Maironį išgelbėti, bet jau birželio 28 išvakarėse pasakęs, kad Maironis vargiai beišlaikys ateinančią naktį — per daug buvęs organizmas užnuodytas uremijos.

— Degu visas kaip ugny,— pasakęs Maironis jį aplankiusiam Jonui Kudirkai (dr. Vinco Kudirkos pusbroliui), su kuriuo kartu po trejų metų teko gyventi Marijampolėje, dirbant marijonų gimnazijoj.

Kitos dienos rytą Maironis baigė šios žemės kelionę. Per šv. Petrą buvo pašarvotas seminarijos bažnyčioj. Tą pavasarį Kaune buvau ilgiau užsilikęs, neišvažiuodamas atostogų ir rašydamas diplominį darbą. Greit nuskubėjau iš Žaliakalnio atiduoti pagarbą brangiajam profesoriui, kurs tarp gausybės gėlių ir kaitriai mirksinčių žvakių gulėjo amžinu miegu nurimęs. Tarp kitų prie Maironio karsto garbės sargyboj stovėjo ir kol[ega] Ant. Vaičiulaitis. Suklupęs ties aukštai ant katafalko paguldytu garbiuoju Velioniu meldžiaus: Amžiną atilsį duok, Viešpatie, mūsų didžiajam Dainiui, kuris taip jausmingai ir nuoširdžiai išsakė tėvynės meilę:

Jau niekas tavęs taip giliai nemylės,
Kaip tavo nuliūdęs poeta!

Ir dar kartojau: Duok amžiną atilsį, Viešpatie, Dainiui-Pranašui, kurs gal kaip niekas kitas tikėjo Lietuvos atgimimu:

O vienok Lietuva
Juk atbus gi kada,
Ne veltui ji tiek iškentėjo...

Alfonsas Tyruolis

Tyruolis A. Jau niekas tavęs taip giliai nemylės: Iš atsiminimų apie Maironį // Draugas (Čikaga).—1982.— Birž. 26.— Nr. 133 (fragmentas).
[1] vyras, daug nusipelnęs (*lot.*)

* * *

Baigęs Darbėnų pradinę mokyklą, 1922 m. įstojau į Palangos progimnaziją, kur lietuvių kalbą dėstė pažangių pažiūrų ir geras mokytojas Matas Untulis. Per savo pamokas jis plačiai pasakodavo apie gyvus mūsų įžymiuosius žmones, ypač rašytojus. Jų tarpe ir apie Maironį, kurį mes, moksleiviai, tiesiog dievinome. Jo „Pavasario balsai" buvo mylimiausia mūsų knyga.

Palangoje apsigyvenau pas žvejį Vainorą, Smilčių gatvėje. Vasarą šeimininkai išnuomodavo savo kambarius vasarotojams. Mes su būsimu rašytoju J. Šimkumi gyvenom viename namo gale kartu su šeimininkais, o kitą galą jie išnuomodavo savo pažįstamiems nuo Biržų Titams. Tito žmona buvo muzikė ir, vasarodama Palangoje, duodavo muzikos pamokas. Pamokė ji ir mus su Šimkum muzikos. J. Šimkus grojo smuiku, o aš mokiausi pianinu. Kartą, man besėdint prieangyje, grįžo iš miestelio Titas ir pasakė žmonai, kad buvo sutikęs Maironį, kuris pasisakė turįs kompozitorių naujai sukurtas gaidas savo eilėraščiams ir žadėjo šį vakarą pas mus užeiti. Šeimininkai ėmė tvarkytis bei ruoštis priimti garbingą svečią.

Man buvo be galo smalsu pamatyti poetą Maironį, taigi sėdėjau prieangy ir nekantriai laukiau. Saulėtą pavakarę prie mūsų vartų pasirodė Maironis. Su kunigiškais rūbais, plačiabryle šiaudine skrybėle ir gražia medine lazda rankoje. Man jis pasirodė labai gražus: aukštas, pilno ir skaistaus veido, auksinė pensnė, užkabinta ant ausies. Ant sutanos buvo raudonais apvadais pelerina, kurią nešioja tik aukštieji kunigai. Man atrodė, kad tokio gražaus vyro ir kunigo nebuvau matęs. Titas pasitiko svečią prie vartelių ir, palaikydamas už parankės, nusivedė į kambarį. Netrukus išgirdau skambinant pianinu. Matyt, Maironis atsinešė savo eilėraščiams sukurtas gaidas. Šeimininkai ir svečias ilgokai linksmai ir garsiai šnekučiavosi, protarpiais skambėdavo muzika. Aš laukiau, kol išeis, norėdamas dar kartą pamatyti Maironį. Išbuvo apie tris valandas. Mačiau, kaip šeimininkai palydėjo svečią iki vartelių, o Maironis atsisveikindamas linkčiojo visu stuomeniu, kilnodamas savo plačiabrylę skrybėlę. Šis Maironio apsilankymas nuošalioje žvejų gatvėje paliko man neužmirštamą įspūdį. Mano mokslo draugas J. Šimkus labai gailėjosi tuo metu nebuvęs namuose ir nematęs Maironio. Jis pavydėjo man tokios progos.

Kitą kartą susitikti ir net pasikalbėti su Maironiu teko po kelerių metų Kaune, kai jau, baigęs gimnaziją, studijavau universitete. Tai buvo, rodos, 1929 metais. Universitete veikė įvairiausios studentų draugijos ir korporacijos, kurios ruošdavo susirinkimus su pasilinksminimais. Humanitarai dažnai rengdavo literatūrinius vakarus, kuriuose ne tik patys rašantieji, bet ir kviestieji poetai skaitydavo savo naujausią kūrybą. Aš priklausiau žemaičių studentų korporacijai „Samogitija". Eidami kviesti svečių, studentai nešdavosi aukų lapą, į kurį pasirašydavo kviečiamieji svečiai, kiek kuris duoda. Pakvietimus garbingiems sve-

čiams užrašydavom tušu kaligrafiškai, tuo tarpu paprastesniems kvietimai buvo spausdinami.

Ruošėm vieną tokį literatūrinį vakarą. Nunešti pakvietimą Maironiui teko man su kolege Julyte. Buvom girdėję, kad Maironis nelabai noriai priima tokius lankytojus. Pasipuošę korporacijos juostelėmis ir kepuraitėmis, mes vieną popietę atsidūrėme prie Maironio durų. Paskambinus atidarė jis pats. Kai pasisveikinom, pakvietė mus darbo kambarin ir atsisėdo į savo kėdę su plačiomis atramomis. Paprašė sėsti ir mus. Man jis šį kartą atrodė daug senesnis, ne tokios giedros nuotaikos kaip prieš keletą metų Palangoje. Pasisakėm, kokios korporacijos atstovai esame ir kokiu reikalu atėję. Išgirdęs, kad esam žemaičiai, kiek pragiedrėjo ir pats ėmė mūsų klausinėti. Paklausė manęs, iš kurios vietos esu kilęs. Pasakiau, kad iš Darbėnų.

— Žinau Darbėnus,— pasakė Maironis,— tai netoli Palangos. Esu ten buvęs, viešėjęs pas kleboną Vizbarą. Šviesus buvo žmogus.

Maironis netikėtai įsišnekėjo. Klausė, ką mes, studentai, veikiame vasaros atostogų metu. Ar daug keliaujam, ar stengiamės pažinti savo kraštą, jo praeitį, žmones bei jų papročius. Poetas sakėsi labai mėgstąs keliauti. Išvažinėjęs Žemaitiją. Aplankęs visus žemaičių kalnus: Medvėgalį, Šatriją ir kt. Buvęs Telšiuose, Rietave, Kražiuose, Plungėje, Tytuvėnuose. Labai mėgstąs buvoti Palangoje. Rodos, pasisakė pirmą sykį išgirdęs iš palangiškių lūpų padavimą apie Jūratę ir Kastytį, pagal kurį parašęs baladę. Paskui pasiteiravo, iš kur kilusi mano draugė. Ji pasisakė gyvenanti Šančiuose ir niekur neturėjusi progos išvykti. Poetas patarė ir jai būtinai pakeliauti po Lietuvą, susipažinti su žmonėmis. Galima esą apsilankyti bent pas mokslo draugus, kurie gyvena provincijoj. Pasisakė, kad jam šia prasme buvę lengva keliauti.

— Aš turėjau geresnes sąlygas,— kalbėjo jis.— Nuvažiuoju kur į kleboniją, pernakvoju, o klebonas ir vežimą duoda nukakti iki kitos klebonijos, ir įdomesnes apylinkės vietas nupasakoja bei parodo. Na, bet anais laikais nebuvo dviračio, kuriuo dabar taip patogu naudotis ir vyrams, ir moterims.

Į mūsų rengiamą literatūrinį vakarą Maironis atsisakė ateiti. Mat visi ten jauni esą, o jis jau senas ir nelabai prie jų betinkąs. Tačiau pakvietimą paėmė ir paklausė, ar turim aukų lapą. Ištraukęs padaviau. Maironis, kiek atsimenu, davė 25 litus ir pasirašė. Mes buvom tuo gerokai nustebinti, nes plito kalbos, kad jis tokiais atvejais nieko neduodavęs. Mandagiai padėkojom ir atsisveikinom. Maironis paspaudė mums ranką. Mano draugė no-

rėjo pabučiuoti jo ranką, bet Maironis neleido ir sakė, kad to nereikia daryti. Palinkėjo sėkmės ir išleido pro duris. Toks buvo mano pirmas ir paskutinis vizitas pas Maironį — trumpas, bet ilgam išlikęs atmintyje.

Alfonsas Kalnius
Užrašė *P. Genevičiūtė*

* * *

1931 metų vieną saulėtą ir šiltą rugpjūčio ar rugsėjo pradžios dieną aplankiau poetą Maironį. Kadangi buvo pavakarys, radau jį sodely, sėdintį ant medinio suolelio. Mane pamatęs iš tolo, atsistojo ir ėjo pasitikti. Aš nusilenkiau ir ištariau pasveikinimą. Jis, atsakęs, priėjęs familiariai kaip niekados, paėmė mane už parankės ir nusivedė į savo kambarius. Įeidami sutikome jo senutę seserį, kuri čia, rūmuose, šeimininkauja, jis jai ir sako: „Matai, pas mane didelis svečias. Tai gal pavaišinsi mus...". „Gerai, prašom į šeimyninę",— atsakė ji ir nuėjo. Tiesiai ten mudu ir nuėjome. Poeto sesuo nevaišino mudviejų delikatesais iš modernių cukrainių, bet savais gaminiais: bulviniais blynais su rūgštynėmis, pyragaičiais ir stipria arbata su naminiu labai skaniu pyragu. Paskui poetas nusivedė mane į antrą aukštą — savo kabinetan. Neskubėjo, kaip kitais kartais, atiduoti auką — ir eik tu sau, savais keliais. Bet priėjęs prie vienos knygų spintos, ją atidarė, iš ten išėmė savo „Raštų" du tomelius ir juos man padovanojo. „Pavasario balsų" tomely įrašė: „Dideliam idealistui Kazimierui Skebėrai su godone. Maironis", o dėl „Lietuvos istorijos" tomelio pasakė: „Kai čia, kunigų seminarijoj, skaičiau Lietuvos istoriją, jos tada tokios Lietuvoje nebuvo išleistos. Tai aš, kad ir ne istorikas, parašiau ją pats sau ir pasakodavau klierikams. Tai jau buvo šis tas, ir jie mane suprato. Geriau maža nei nieko... O dabar, praėjus tiek laiko, šitas mūsų istorijos mažmožis ir man tapo brangus..."

Padėkojau ir buvau laimingas, kad turiu mūsų atgimimo dainiaus knygą, ir net su jo autografu. Buvau girdėjęs, kad jis tam šykštus.

Paprašęs atsisėsti, pradėjo mane klausinėti apie Vilniaus lietuvių tautinį ir religinį veikimą.

Labai gyvai viskuo domėjosi ir vis prašė papildomų paaiškinimų. Po to kažkaip nejučia persikėlėm į nacionalinio atgimimo

laikotarpį: „Aušrą", „Varpą", „Tėvynės sargą" ir... poeto jaunystę.

Čia poetas jau neįprastai kėdėj pajudėjo, labai giliai, net garsiai atsiduso ir tyliai, lyg kažko bijodamas, pakilo:

— Tas Lietuvos atgimimas šiandien, atrodo, labai mažai kam suprantamas, o tai buvo ugningo idealizmo ir pasiaukojimo laikotarpis. Buvau ne tik jaunas žmogus, bet ir jaunas klierikas. Viską priimdavau be jokių kompromisų, kaip įgimtą priesaiką... Vadovybė buvo lenkuojanti ir dažnai neobjektyvi... Nuo to aš pavargdavau ne fiziškai, bet dvasiškai... Ir net ištisom naktim neužmigdavau... Jutau, kad turiu poeto pašaukimą... Ir kaip Vincas Kudirka, gavęs į rankas Jono Basanavičiaus „Aušrą", prabudo, taip ir aš, gavęs „Aušrą", ją perskaitęs ir dar iš šalies raginimą: įsijunk į srovę ir... aš su ta srove, kuri vadinosi Atgimimu, nuėjau, nes krūtinėj, anot to paties V. Kudirkos, jau seniai „degė šventa ugnis toji"... Ugnies buvo, degimas vyko jau seniai, tik bėda — neturėjau, kaip visa tai išlieti... O čia dabar, lyg Dievo duotas tas atgimimas — tautinė dirva, kurion tik „sėk pasėlio grūdą"...

Poetas staiga nutilo, susimąstė, galvą panėręs, žiūrėjo į vieną tašką ir, kaip man atrodė, kažką giliai galvojo, o gal dėl praeities reminiscencijų kentėjo... Ir aš staiga dabar pagalvojau, koks aš čia šiuo metu nereikalingas. Bet juk išeiti ir negalėjau... Ir aš žiūrėjau kaip jis, tik į skirtingą tašką... Jaučiau jo begalinį sopulį, kurio nežinojau, bet kurį jutau...

Kazimieras Skebėra

Skebėra K. Iš pokalbių su Maironiu ir apie jį: „Šito, rodos, niekam nepasakojau" // Kultūros barai.—1987.— Nr. 10.— P. 21, 24 (fragmentas).

* * *

Pasižinau su Maironiu 1906 metų rudenį. Nors tekdavo su juo kartkartėmis matytis, tačiau artimi santykiai mudviejų tarpe užsimezgė tik 1924. Nuo tų metų iki pat Maironio mirties 1932 m. susitikdavau jį labai dažnai — tad prisirinko atminty daug apie jį atsiminimų, smulkių faktelių bei pasisakymų, kurie vargiai bau patektų į bendruosius mano atsiminimus apie Maironį ir išnyktų man užgesus. O Maironio gerbėjams jie galėtų būti brangūs. Todėl pasiryžau juos kaip nors sulasyti. Kadangi tos smulkmenos yra mišrai pakrikusios mano atminties ežerėly, it kokios mažos žuvytės, tad ryžaus susidaryti šiokį tokį tinklelį, ar pla-

nuką — kultūriniai interesai — tai bus lyg tinklelio akytės, kuriose šis tas iš mano prisiminimų įstrigs. Žodį „kultūrinis" imu plačia prasme: į tąją kultūrą įeis ir religija, ir mokslas, ir menas, ir politika, ir ekonomika, ir socialiniai klausimai, ir santykiai su žmonėmis, ir šiaip jau kasdienybė, kaip va butas, drabužis, valgis ir t. t.

Pabraukiu: duomenis imsiu vien iš savo atsiminimų.

Tad, nebegaišdamas,— į pat sietuvą.

1. *Religija.* Visuomet gėrėdavaus, kaip rimtai, maldingai, kukliai Maironis atlikdavo bažnyčioj šv. apeigas. Lygiai taip pat jis melsdavos, kitiems tas apeigas atliekant. Man vis būdavo įspūdis Maironiui religiją esant labai rimtą ir brangų dalyką, kurį jis giliai išgyveno. Bet nuostabus dalykas, koks santūrus buvo Maironis šioj srityj: man kaip ir nėra tekę girdėti jį kalbant apie religinius ar apskritai pasaulėžiūrinius dalykus privačiai ar viešai, žinoma, išskyrus paskaitas akademijoje, universitete ar seminarijoj. Gal vien porą kartų man teko pašnekėti su juo religijos klausimais. Nors sakoma, iš širdies pilnumo burna prabylanti, bet Maironis, kaip tikras lietuvis, nemėgo vilkti viršun, kas jam intymiai brangiausia, ypač kad akademinėse paskaitose gaudavo plačiai išsikalbėti bent doroviniais, o iš dalies ir dogminiais klausimais.

2. *Mokslinis darbas.* Šalia kuniginio veiksnio, Maironiui teko ilgai ir rimtai dirbti mokslinį darbą: jis buvo teologinių mokslų profesorius Kauno dvas. seminarijoje bei universitete ir Peterburgo dvas. akademijoje. Šioj pastarojoj turėjau progą 1906—1908 metais klausytis jo moralinės teologijos paskaitų. Čia, o ir paskiau per likusįjį jo gyvenimą, susidariau įspūdį, jog Maironis galėjo būti labai rimtas mokslo vyras: turėjo aiškų, aštrų protą, gerą atmintį, buvo labai darbštus, įsigijo didoką erudiciją savo mokslo srity. Tiesa, savo pažiūrose buvo labai konservatyvus; jo protas nebuvo mokslo pionieriaus, o tik kitų vyrų surastos išminties rankiotojo, dorotojo, tyrinėtojo, su didele pagarba nusistojusiai tradicijai, su dideliu kriticizmu naujienoms. Man atrodė, kad jis būtų galėjęs būti tąja kryptim mokslo veikalų rašytojas ir būtų galėjęs susidaryti nemažą vardą. Bet savo žinijos perteikėjas jis buvo ne iš pirmųjų: nors jo paskaitos buvo rimtai paruoštos turinio bei stiliaus atžvilgiu, betgi skaitė jis gana nuobodžiai, taip, jog mes, klausytojai, dažnai snausdavome. Tačiau kas jo paskaitas būtų užsirašęs, būtų turėjęs rimtą, aiškų, sklandų dalyką. Su tuo sutikdavo ir kiti Maironio klausytojai Pe-

terburgo dvas. akademijoje, netgi lenkai, kurie šiaip nebuvo anuomet lietuvybės bei lietuvių bičiuliai.

Kai po Pirmojo pasaulinio karo su Maironiu glaudžiau suartėjau, man buvo įdomu, kaip atrodo Maironis iš arti kaip mokslo vyras. Nuostabu: kaip kad apie religijos dalykus, nemėgo jis kalbėti ir apie savo mokslą ar kitus mokslus, ne taip, kaip kad, sakysim, jo draugas Jakštas ar vysk. Karevičius. Nepastebėjau, kad būtų turėjęs savo srities užsieninių mokslo žurnalų ar užsisakinėjęs atitinkamų veikalų. Po Pirmojo pasaulinio karo jo biblioteka buvo visai negausinga: matyti, kai to karo metu senoji jo biblioteka išnyko, jis nebeturėjo energijos ar net noro iš naujo ją įsigyti. Net ir mūsų lietuviškųjų rimtųjų žurnalų neteko man matyti jį skaitant ar girdėti domintis, o ir ant staliukų pas jį jų neužtikdavau, o ir pas mane atėjęs, jis nesidomėdavo tais dalykais, ne taip kaip koks ark. Karevičius, ar Jakštas, ar Dovydaitis, kurie pulte puldavo prie tokių dalykų ir grobte grobdavo skaityti, jei ką rasdavo nauja. Kodėl tatai? Juk Maironio amžius 60 su viršum metų to negalėjo nulemti. Čia buvo, manau, kita priežastis: jam neteko gyvenime patekti į savą mokslinę vagą; jam būtų reikėję užsiimti kitu kokiu mokslu. Bet kuriuo? Kad jis, šalia poeto, turėjo būti mokslininku, man buvo gan aišku: per daug jau jo protas buvo aiškus, gilus, platus. Vieną kartą Palangoj aš jį išprovokavau — ir jis pasisakė, kad savo laiku jo mokytojai sakę jam reikią būti matematiku. Poetai ne vieną kartą yra buvę matematikais; pavyzdžiui, Dantė ar mūsų Baranauskas.— Ne pro šalį bus čia dar paminėjus, kad labai sunku būdavo prisiprašyti Maironį parašyti ką nors iš savo mokslo srities kuriam laikraščiui, todėl moksliniai jo straipsniai laikraščiuose buvo retenybė. Esu ir aš bandęs išprašyti iš jo savo „Ganytojui" straipsnį — nepasisekė. Iš viso jis buvo kaip nekalbus, taip ir nerašlus.

3. *Poezijoje.* Toks pat jis buvo netgi savo, rodos, specialiausioje srity, poezijoje, lyrikoje. Matyti, tokia jau buvo jo prigimtis. Su ja visai harmonizavo ir jo išsineštieji iš humanistiškojo auklėjimo dėsniai, kurių vienas nuo gimnazijos metų jam diktavo: non multa, sed multum, ką lietuviškai galėtume pasakyti: nedaug kiekybės, tik daug kokybės (atleiskite už tokį šiaudinį posakį). Ir dar vienas dėsnis jam buvo brangus: parašęs eilėraštį, neskubėk jį spausdinti, tik įsidėk į stalčiuką ir palaikyk gana ilgai, kol galėsi į savo kūrinį žvelgti kaip į svetimą ir objektyviai įvertinti. Bet vis tik ir stalčiuke jis ne ką telaikė pasidėjęs. Kiti kūrėjai sendami kartais subruzda rašyti, nes žinosi

galą esant nebetoli, o noris dar šį tą palikti savo kraštui. Maironis ir prieš galą nesubruzdo giedoti, nors aš jį stengiaus įraginti dar kurti gražiosios savo lyrikos, bent satyros. Dėl lyrikos tai jis nei šio, nei to; o dėl satyros — tai, girdi, gal imsiąsis rašyti, kai dar pasensiąs! Beje, dėl subruzdimo tai jis subruzdo rašyti, tik ne savo srity, o dramos.

Nemėgo Maironis nei kalbėti apie savo ar kitų lyrinę ar kokią kitą kūrybą. Savuosius poetus, atrodo, nebrangino labai, gal ne ką ir teskaitė, o jų knygos patekdavo pas jį bene vien dedikacijos, o ne pirkimo keliu. Ir kitų literatūros veikalų man kaip ir netekdavo pas jį aptikti. Ir svetimomis kalbomis literatūros veikalų pas jį nesu matęs. Turbūt jis jų yra turėjęs savo bibliotekoj prieš Pirmąjį pasaulinį karą, bent rusų Puškiną su Lermontovu, lenkišką Mickevičių, vokiečių Goethę su Šileriu, kuriuos jis ir mums yra piršęs branginti. Žinoma, iš mūsiškių jis reikiamai vertino Baranauską. Jis man pasakojosi, su kokia pagarba, dar klierikas būdamas, nešęs seminarijos rektoriui Baranauskui jauną savo kūrinį, kuriame, sekdamas lenkų poetu Poliu, apdainavo Lietuvą; kaip Baranauskas ramiai priėmęs, o paskui apie veikalėlį nė čiukšt. Apie mūsų poetus Maironį prasitarus teko girdėti jo 60 metų sukaktuvių bankete 1922 metais, kai jis, atsakydamas į sveikinimus, paminėjo tris jaunesniuosius poetus kaip savo įpėdinius, būtent, Girą, Putiną ir Vaitkų.

4. *Dramų kūrimas.* Visi žinome Maironį prieš gyvenimo galą suskatus rašyti dramas. Dėl ko? Mat tuo metu jis buvo labai pamėgęs teatrą, ir dramos pastatymus lankydavo mielai. Savaime jam turėjo kilti noras ką nors sukurti ir teatrui, ypač kad grynai lietuviškas draminis repertuaras buvo labai negausingas. Kaip tikras romantikas tėvynės praeities mylėtojas, jis ėmė siužetus iš mūsų garbingiausiosios karžygiškos praeities, iš Kęstučio bei Vytauto gyvenimo, ir sukūrė tris techniškai bei apskritai meniškai silpnas dramas, bet publikai patikusias, ypač silpniausioji, „Kęstučio mirtis", vaidinta labai daug kartų. Buvau premjeroj. Buvo tai 1924 m. vasario 15. Teatras pilnų pilnas, Visa didžiuomenė, gražuomenė, šviesuomenė ir visos kitos „menės", nebūtinai turinčios ką bendra su menu. Visi buvome matę neblogą lenkų Asnyko „Kęstutį" ir Slovackio „Mindaugą". Dabar laukėme, ką mums duos brangusis mūsų dainius, kaip atkurs mieląją mums praeitį, kaip pavaizduos mylimąjį mūsų karžygį Kęstutį. . . Pasiliejo saldrūgštė pirmųjų dialogų bei įvykėlių srovė, kartkartėmis su apyminkščiais užuomazgų kukuliukais. Bet pamažu ėmė veikti savaime svarbių įvykių bei susirėmimų galia.

Bene kulminacinis entuziazmo momentas buvo, kai į sceną įjojo gyvas Kęstutis — Kubertavičius ant gyvo žirgo, ir nežinia kuriam publika labiau plojo: Kubertavičiui ar žirgui? . .

Taip tatai Maironis pasidarė dramaturgu. Beje, dar jaunas būdamas, jis parašė libreto muzikiniam vaidinimui „Kur išganymas", susižavėjęs Peterburgo imperatorine Marijos opera (kuri iš tikrųjų buvo pirmaeilė pasauly). Bandė tą libretą a. a. Tallat-Kelpša paversti muzika, niurkino niurkino, bet mes jos taip ir neišvydome scenoj. Tad Maironis tuo tarpu kūrė dramas, ypač padrąsintas pirmosios pasisekimu publikoje ir ne vieno patrioto raginamas, o kartais ir nepatrioto Dauguviečio, režisieriaus, kuris gerai užuodė, jog su Maironio veikalais, pridėjus prityrusią režisieriaus ranką, galima padaryti teatrui neblogą biznį. Aš atsargiai bei švelniai bandžiau atitraukti poetą atgal į tikrąją sritį, bet nepasisekė. Maironis jautės galįs sukurti gerą dramą. Taip, jis būtų galėjęs tai pasiekti, jei būtų pradėjęs dar jaunesnis būdamas: su jo nepaprastais gabumais, susipažinus gerai su scenine technika, patariant bei padedant prityrusiam režisieriui, Maironis būtų tikslą vykusiai pasiekęs. Bet 1923—1932 metais tai buvo jau per vėlu.

Supratęs, jog aš kritiškai žiūriu į jo draminę kūrybą, o žinodamas, jog esu uolus teatro lankytojas — tad gal šiek tiek nusimanąs apie tai, koksai turėtų būti dramos veikalas, jis, parašęs „Vytautą Karalių", davė man rankraštį perskaityti ir savo nuomonę pasakyti. Rankraštis besąs labai didelis — medžiaga bent trims vaidinimams. Medžiaga, tiesa, labai rimta, iš kurios būtų buvę galima gerą dalyką sukurti, tik reikėtų negailestingai apkarpyti pagal gerai apgalvotą planą.

Baugu man buvo: kaip dabar tai Maironiui pasakyti, kad neįsižeistų. Ilgai galvojau. Betgi pasisekė. Jis ir sako man: „Na, tad imk ir sudaryk planą, ką ir kaip!" Nusigandau! Sudaryti dramai planą tai reiškia esmėj veikalą jau kaip ir sukurti, o tam reikia dramaturgo talento, prityrimo ir didelio darbo, o aš nesijaučiau turįs pakankamai tųjų elementų. Tad šiaip taip atsipalaidavau nuo to uždavinio ir patariau pasikliauti, neturint ko geresnio, tuo pačiu Dauguviečiu, gabiu ir prityrusiu režisierium. Maironis taip ir padarė (būtų ir mano nepatariamas taip pasielgęs, kadangi Dauguvietis buvo, taip sakant, prisiekęs jo veikalų statytojas).

Pradėta ruoštis veikalą statyti. Maironis buvo susirūpinęs ir nepatenkintas, kad Dauguvietis jo dramą labai sutrumpinęs, labai svarbius ir autoriui brangius dalykus išmetęs. Aš raminau.

Pagaliau atėjo premjeros vakaras. Nuėjova su Maironiu į teatrą ir atsisėdova parterio pirmoj eilėj. Neatrodė, kad Maironis bent kiek jaudintųs. Prasidėjo vaidinimas. Greit pajutau, jog tai — brandus, išmintingas, įdomus kūrinys, nors ir nelabai dramatiškas. Supratau Dauguvietį mokamai padarius visa, kas galima. Bet Maironis nepatenkintas — kad režisierius tiek daug gerų vietų praleidęs! Kiek buvo galima vaidinimo metu, aš kūrėją raminau, girdamas įsceninimą. Bene antroj pertraukoj jau pasisekė įkalbėti poetui, kad eitų padėkoti režisieriui už gerą pasidarbavimą, o Kubertavičiui — už gerą Vytauto vaidinimą. Nuėjova už kulisų — atlikova pareigą. Maironis jau ėmė tikėti veikalą esant nesugadintą.

Dabar jau nebeatsimenu, kuriuos dramos veikalus, dramaturgus ir vaidilas Maironis labiausiai mėgo, betgi dvi smulkmenos kažkodėl paliko man įsmigusios: „Buridano asilas" ir „Visi žmonės". „Buridano asilą" mudu lankėva mažiausiai du kartus, antrą kartą netgi gėdydamusi: na, kaipgi tatai mum, rimtiem vyram, vėl eiti Asilo farso žiūrėti! Maironis truputį negandingai šypso: betgi kad tas Asilas Glinskis su tąja Vainiūnaite tokie mielai naivūs, tokie padoriai nepadorūs... ir kadgi tas farsas, nors kvailai tuščias, bet pilnas šviesaus juoko... O mūsų lietuviškame gyvenime ir kūryboj tiek šio maža, jog kiekvieną spindulaitį noris sugaut ir kaip saldainį nuryti.

Visai kitas reikalas su tais „Visais žmonėmis". Aiškiai pasakius, tai Hugo von Hofmannsthalio „Jedermann"; bet režisierius Antanas Sutkus, kuris tą veikalą ar ne pats ir išvertė ar bent išversdino, ir vardą pakeitė: girdi, lietuviškas „Kiekvienas" pilnai neišreikštų to, ką pasako vokiškasis „Jedermann", bent mane jis taip stengės įtikinėti. Tas veikalas anuomet buvo pasauly garsus, ir jį išgarsinęs buvo ypač per vokiečių teatrus garsusis Max Reinhardt. Pastatė ir Sutkus, kukliai, bet švariai. Mudu su Maironiu žiūrėjova ir gėrėjovos: tai įtikinamai pavaizduotos žmogaus aistros, kur jos nuveda ir kuo baigias, jog priverčia kiekvieną rimtai susimąstyti. Suvaidinta buvo neblogai, nors tuometinė Sutkaus trupė buvo dar visai jauna (beje, iš jos paskiau išėjo vienas kitas geras vaidila). Kas kurį vaidmenį tuokart vaidino, dabar nebeatsimenu. Tik mudu su Maironiu išsinešėva, šiaip ar taip, gilų, bent moraliu atžvilgiu, įspūdį. Eidamu tą vakarą namo, kalbėjova, kad tokį veikalą būtų verta net seminarijos klierikams parodyti.

5. *Operos spektakliuose.* Dar labiau negu dramos Maironis mėgo operos spektaklius. Operą jis buvo jau pamėgęs, profeso-

riaudamas Peterburge, kur turėjo progų pasigrožėti puikiais imperatorinės Marijos operos pasirodymais. Tad ir Kaune Maironis buvo neretas operos spektaklių lankytojas.

Labai ryškiai atsimenu, kaip mes kauniškiai su Maironiu gėrėjomės pirmuoju savosios operos pasirodymu 1920 metų gruodžio 31 vakarą. Tiesiog susigraudinę kaip į stebuklą žiūrėjome, kad štai mūsų pačių jėgos jau gali atlikti tokį nepaprastai sudėtingą ir sunkų meninį uždavinį. O ir pati toji Verdžio „Traviata" savo nuostabiai maloniomis melodijomis žavėte žavėjo. Po spektaklio būrelis kauniečių drauge su Maironiu užėjome pakeliui į Steigiamojo Seimo nario mielojo Petro Radzevičiaus butą Laisvės alėjoje švęsti to didelio įvykio (vienkart ir Naujų metų pasveikinti). Žinoma, kuklios buvo tos improvizuotos vaišės. Užtat nuotaika — šviesi ir pakili. Jautėmės išlaikę lietuviai vieną svarbių kultūrinių egzaminų. Maironis nuoširdžiai su visais džiaugės. Atrodė mums, jog ir neaiškioji mūsų valstybės ateitis pragiedrėjusi.

Iš operos dainininkų Maironiui, žinoma, labiausiai patiko Petrauskas. Įdomu, kad jis nemažai brangino ir Galaunienę, turbūt dėl to, kad pirmieji įspūdžiai ilgam pasilieka, o ji juk buvo pirmoji mūsų primadona; be to, ir jos būdas Maironiui turėjo patikti: tokia ji buvo paprasta, kukli, maloni — tikra lietuvaitė, kaip ją Maironis suprato.

Šalia Verdžio, Čaikovskio, Gounod'o Maironis ypač mėgo Vagnerio „Lohengriną" bei „Tannhaeuserį". Atsimenu, po vieno „Tannhaeuserio" spektaklio ėjova su Maironiu vienu du namo, abu tyliu ir susimąsčiusiu. Po valandos aš jį klausiu, kodėl jis toks susimąstęs ir nebylus. Jis sako: tas spektaklis padaręs jam labai didelį teigiamą įspūdį — ta opera dvelkianti giliu krikščionišku misticizmu ir priverčianti žmogų giliai susimąstyti; todėl noris tyloj išgyventi gautuosius įspūdžius. Šis spektaklis padaręs jam daug gilesnį įspūdį negu regėtasis Peterburgo Marijos operoj... Taip ir parėjova ilgoką kelią ligi Rotušės, daugiau beveik nebekalbėdamu.

Antrą rytą nuėjęs į seminarijos sodą, susitikau Maironį. Besąs toks pat rimtai susimąstęs. Sakosi dar tebegyvenąs vakarykščiais operos įspūdžiais.

6. *Muzika.* Ar mėgo Maironis instrumentinę muziką? Pats jisai nevaldė jokio instrumento. Stovėjo jo salone senas fortepijonas, bet vien kad, kartais svečius norint pavaišinti muzika, pagrotų juo kuris kviestas pianistas ir paakompanuotų kokiai dainininkei. Buvo dar tame salone ilgokai smuikas, po Pirmojo

pasaulinio karo vokiečių paliktas, bet niekas juo negrodavo, tik Maironis buvo įsivaizdavęs tą smuiką esant didžiojo Amačio padirbtą, kadangi viduj, jo dugne, buvo įrašyta „Amati". Aš kėliau didelių abejojimų. Tad Maironis pasinaudojo proga, kai atvyko iš Rusijos koncertuoti vienas ne iš žymiausiųjų rusų smuikininkų, pavarde bene Erdenko, su savo gražuole žyde žmona pianiste. Susitarėme su užs. reik. ministeriu Zaunium, kad kai šis pakvies smuikininką vakarienės, ir mudu nueisiva paviešėti su savo smuiku. Taip ir padaryta. Parodėme smuiką Erdenkui. Jis pačirino pačirino, pavartė pavartė ir sako: Smuikas gali būti ir Amačio (jo paties esąs Gvarnerio): forma visai lyg Amačio. Tik jis pats negalįs klausimo išspręsti — reikią kreiptis į geriausiąjį tų dalykų specialistą prof., berods, Bodė Berlyne. Maironis nudžiugo. Bet negirdėjau, kad būtų kreipęsis. Gal ir nebesuspėjo, nes tuo tarpu mirtis atėjo. Kur paskiau tas smuikas dingo, nebežinau.

Grynąją muziką dainius dėl mėgimo mėgo, bet negalėčiau pasakyti, kad būtų jos stipriai geidęs ir uoliai ieškojęs progų jos pasiklausyti; nebuvo nė kiek plačiau susipažinęs su muzikine literatūra bei kūryba, o atrodo, nebuvo nei muzikinio skonio išsilavinęs. Iš muzikinės kūrybos jam labiausiai patiko, kaip ir poezijoj, senesnieji klasikai. Ypačiai jis grožėdavosi Šopeno kūriniais. Maironio dėlei aš kartkartėmis ruošdavau pas save naminius koncertėlius, į kuriuos jis mielai ateidavo. Muzikantus — pianistus, smuikininkus, violončelistus, dainininkus — kviesdavau įvairius. Paminėsiu čia prof. Kačanauską, Dirvianskaitę, Vokietaitį, Lietuvninkaitę, Mažeiką, Liepą, Strumilę, Zaniauskaitę, Mažrimaitę ir kt. Po koncerto ir vakarienės kartais sekdavo bendras lietuviškų liaudies ir kitokių dainų dainavimas, prie kurio ir Maironis aktyviai prisidėdavo. Kaip Maironis mėgdavo tokias dainas, čia nebekalbėsiu, nes esu savo atsiminimuos apie didįjį dainių jau ne kartą apie tai kalbėjęs.

7. *Vaizduojamasai menas.* O kaip su vaizduojamuoju menu — tapyba, skulptūra ir t. t.? — Maironis nebūtų buvęs aukštos kultūros inteligentas, kad nebūtų jos mėgęs, ypač kad buvo plačiai matęs pasaulio bei didelio meno, buvo matęs, kaip aukštesnės kultūros šeimos geba įsigyti gražių paveikslų, statulų, meniškų namų apyvokos daiktų bei papuošalų,— tad ir pats tuo domėjos ir bandė įsigijęs papuošti didinguosius savo rūmus. Bet apie jo šitą pomėgį bei nusimanymą šitoje srityje reikia pasakyti tą pat, ką ir apie muziką: poetas buvo pirmiausia kunigas, tad labiau ar mažiau asketas; šita meno šaka jis domėjos tik probėgomis, įsigydavo meno kūrinių kartais visai atsitiktinai (saky-

sim, kaip dovanas) arba nusipirkdavo nelabai apgalvotai, nesilaikydamas kokio plano, neatsižiūrėdamas reikiamai į puošiamų kambarių stiliaus išlaikymą — tad susidarydavo jo rūmuose mišinys gana margas ir nelygiavertis. Na, bet tai buvo mūsų beveik visų kunigų „stilius": meną nepakankamai vertindavome, nes nei dvasinėse mokyklose, nei paskiau gyvenime su juo gerai nesusipažindavome — tad ir savo gūžtų nesistengdavome, o ir nesugebėdavome tinkamai papuošti.

Negaliu praeiti nepaminėjęs dar vienos meno šakos — kino teatro. Maironis man sakėsi mėgstąs kino paveikslų pasižiūrėti, tik nelengvai teišsijudinąs bei pasiryžtąs važiuot į miestą; jei kas prikalbinąs ir su savimi pasiimąs, tai jis mielai vykstąs. Esu mėginęs: jis neatsisakydavo — ir mielai praleisdavome laiką kine. Tik to nedarydavau dažnai, nesgi tai buvo vis tik gana paini procedūra, o į kiną, kaip patys žinote, žmogus ryžtas atsitiktinai ir ūmai ir nemėgsta apsisunkinti tam tikra atsakomybe.

8. *Maironis ir politika.* Dabar žiupsnis apie Maironį politiką. „Politiką" imu plačiausia prasme — kaip tautos bei valstybės narį.

Kaip Maironis mylėjo savo Lietuvą, visi žinome kad ir iš jo raštų ir viešo jo veikimo, tad čia ne ką beturiu pasakyti. Betgi norėčiau čia dar sykį priminti, ką esu jau kitur papasakojęs, būtent, tai, kaip Maironis brangino savo gimtąją kalbą. Nors jis mokėjo kalbėti rusiškai, lenkiškai, vokiškai, prancūziškai (žinoma, nelygiai gerai), tačiau stengdavosi visur ir su visais kalbėti tik lietuviškai, kad tuo būdu priverstų apsileidusius, lenkiškai ar rusiškai kalbančius, pramokti ir kalbėti lietuviškai. Atsimenu, 1924 vasarą, man esant pas Maironį jo bute Kaune, atėjo pas jį dvi šaunios apyjaunės ponios apsilankyti ir prabilo lenkiškai, tiesa, mandagiai atsiprašiusios, kad silpnai temokančios lietuviškai. Maironis, to nepaisydamas, kalba su jomis vien lietuviškai, o jos lenkiškai, susigėdusios, turbūt prakaituodamos. Man jų net pagailo. Lenkų Maironis apskritai nemėgo, nors dvasinę jų kultūrą brangino. Atrodo, jog rusų kultūrą jis statė aukščiau. Per ilga man susidarė įspūdis, kad Maironiui rusai ir Rusija buvo už lenkus ir Lenkiją kiek artimesni, gal dėl to, kad nepriklausomajame laikotarpy, kuriame aš Maironį iš arti stebėjau, mes, lietuviai, su Rusija nebeturėjome tokių skaudžių nesusipratimų kaip su Lenkija. Vokiečių mūsų dainius nemėgo. Beje, prisiminus lenkus, reikia pridurti, jog ir jie Maironio, vadinamojo litvomano, nemėgo ir Romos kurijoj buvo jam sudarę neigiamą nusistatymą; tai Maironiui, svarbiausia, neleido ir Že-

maičių vyskupu likti, mirus vysk. Cirtautui, nors rusų vyriausybė jo kandidatūrą ir palaikė.

Savo laiku man buvo labai įdomu iš paties Maironio išgirsti, ar jis, savo kūriniuose pranašaudamas Lietuvą atsikelsiant, tikėjo, kad Tėvynė atgaus laisvę. Tad sykį jį ir paklausiau. Jis, šypsodamas, prisipažino ir pats rimtai nesitikėjęs Lietuvą pasidarysiant nepriklausomą; bet kadangi visi jie trokšte troškę, kad tai įvyktų, tai jis ir kėlęs tą šviesią viltį.

O ar buvo jis patenkintas ta susilauktąja nepriklausomąja Lietuva? Man buvo labai įdomu tai žinoti — tad vieną kartą jį ir paklausiau. Jis gana griežtai, kiek liūdnai šypsodamas, atsakė: ne; ne tokios Lietuvos jis laukęs. Iš įvairių jo pareiškimų įvairiais laikais galėjau sužinoti ir kodėl: visų pirma, jis buvo tikėjęsis Lietuvos katalikiškesnės; o nepriklausomoj Tėvynėj jis regėjo labai stiprią netikinčių ar šiaip laisvamanių įtaką gyvenime; labai buvo nepatenkintas, kad įsigalėjo socializmas; bijojo bolševizmo pavojaus; labai graužės, kad visuomenė taip susiskaldžiusi partijomis; dejavo, kad net krikščionys demokratai esą per daug radikalūs: jų žemės reforma esanti tiesiog plėšimas (taip man ir išsireiškė). Todėl jis žvairomis veizdėjo į kun. Krupavičių, ypač kad šis neišpildęs vieno jo finansinio prašymo seminarijos reikalu, kai buvo žemės ūkio ministeriu. Nemėgo ir Vlado Jurgučio už neatsargų kritišką liežuvį. Dėl visų tų priežasčių Maironis simpatizavo prez. Smetonai ir tautininkams, kadangi manė, jog šie sudraus partijas, suvienys visuomenę, atitaisys per radikalias reformas, na, ir ves ryškesnę tautinę liniją. Iš čia galime suprasti, dėl ko jis ir ateitininkais buvo kiek nepatenkintas. Kodėl jis turėjo prieš ateitininkus tam tikrą resentimentą, aš manau, buvo ir tai priežastis, kad mes, pradėję organizuoti katalikiškos moksleivijos judėjimą, kreipėmės į Jakštą, Matulevičių, Būčį kaip į patarėjus bei vadovus, o ne į jį, ir jis liko neįtrauktas į aktyvų tos organizacijos veikimą. O nesikreipėme į jį ir netraukėme jo dėl to, kad žinojome jį esant labiau knygos bei plunksnos (ir tai svajingos) vyrą, nelinkusį organizuoti, bruzdėti, išorėje veikti. Bet vis tik ateitininkus jis remdavo pinigais ir kai kuriuos jų labai brangindavo: sakysim, prezidentą Stulginskį jis labai gerbė ir laikė geru prezidentu. Nebesurasdamas, kur geriau įkišti dar vieną smulkmeną, prilipdysiu ją čia.

Man, žemaičiui, buvo labai įdomu iš paties Maironio išgirsti, kas jis: žemaitis ar aukštaitis. Iš jo sesers vaikų, kurie turėjo tai gerai žinoti, buvau girdėjęs Maironį esant, be abejo, žemaitį.

Bet kuo pats dainius save laikė? Aš jį klausiau: „Juk Jūs — žemaitis?" Jis, kažkaip geraširdiškai šypsodamas, atsikirto: „Dievas mane apsaugojo nuo tokios nelaimės!" Taip aš ir palikau nei pakartas, nei nuleistas. Kitą kartą užsipuolėme su kažkuriais Lipčiais jį vėl tuo pat klausimu. Lipčiai stygavojo: „Dėde, juk Tamsta esi tikrai žemaitis!" Čia Maironis tartum truputį susierzino ir pakartojo aną patį savo posakį (kurį buvo pamėgęs, bene iš Senkevičiaus Zaglobos pasisavinęs): „Saugojo mane Dievas nuo tokios nelaimės!"

9. *Asmenybė ir būdas.* Kadangi Maironis stipria savo asmenybe visiems jį susitinkantiems darydavo didelį įspūdį, verste versdavo gerbti, jo valiai nusilenkti, o daugeliui mažiau jį pažįstančių net tam tikros baimės įvarydavo. Negaliu pamiršti vieno išgyvenimo 1918 metų vasarą Kauno seminarijoj. Ką tik parvažiavęs iš Rusijos tremties, be ceremonijų nuvykau pietų į tą savo Alma Mater, kaip buvau seniau pratęs, nesuskubęs dar nė vizito rektoriui Maironiui padaryti. Per pietus savo įpročiu laisvai kalbėjau, net juokavau su Maironiu, dargi komplimentų jam išdrįsau sakyti. Po pietų susitinka mane seminarijos sode prof. Kazimieras Paltarokas ir Vladas Jurgutis ir ima mane į nagą, kaip aš išdrįsęs taip laisvai su Maironiu kalbėti, tokiam rimtam ir išmintingam vyrui net komplimentų sakyti ir drįsęs ateiti pietauti, pirma nepadaręs jam vizito! Aš atsikirtau, kad ne komplimentus sakiau, tik nuoširdžiai išreiškiau savo įsitikinimus, tad jis, kaip išmintingas vyras, tai, be abejo, supras; o laisvai kalbėjau su juo, nes jis — toks pat žmogus, tad negali įsižeisti; o dėl vizito — tai aš tuoj jį atliksiąs. Taip ir padariau, žinoma, ne be tam tikro drugio. Bet viskas ėjo vykusiai, ir po keleto metų mudu su Maironiu pasidarėva neišskiriamu.

Ir vėl trūk plyšk noriu įterpti keletą smulkmenų, kur man atrodo brangios, o kurias beprisiminiau tik jau baigęs šį rašinį. Kitur jos lyg nebepritampa...

Prie kultūrinių žmogaus interesų, rods, gretinas šviesių gražių draugyscių bei bičiulyscių kultivavimas. Maironis mėgo turėti gerų draugų ir bičiulių. Iš kiek ankstyvesnių laikų — jis labai brangino gyd. Stasio Stanelio šeimą, kur ir man buvo artima, kurios kilniadvasė dukra a. a. Jadvyga Stanelytė buvo Maironio labai branginama, kuriai jis yra gražių kūrinėlių sukūręs.

Iš savo vienmečių Maironis labai bičiuliavos su Tytuvėnų klebonu Jančauskiu, per kurio bičiulystę jis, galima sakyti, ir ankstesnės mirties susilaukė. O buvo šitaip: 1932 m. birželio 15 d. jis buvo pas mane su Tumu mano seserėno Edvardo Vai-

vados-Vojevodskio vestuvėse. Buvome neatsargūs: nors žinojome Maironiui reikiant būti atsargiam vaišėse dėl pūslės ligos, o vis dėlto prisimygdami (iš meilės) vaišinome. Eidamas namo, jis man sakėsi norįs tuoj važiuoti pas bičiulį Jančauskį apsilankyti. Aš kėliau rimtų abejojimų: Tytuvėnai tolokai nuo didesnių centrų — kas bus, jei vėl užeis pūslės krizė? Geriau kiek palūkėti dar Kaune, o paskui abu važiuosime į mieląją Palangą ir gėrėsimės gėrėsimės. Maironis lyg ir visai pritarė, betgi ir vėl: na, kadgi reikią ir aną seną bičiulį aplankyti. Ir išvažiavo į Tytuvėnus. Ir užėjo pūslės krizė. Kol parvažiavo į Kauną pas dr. Kuzmą, urina jau suspėjo tiek užnuodyti organizmą, jog šis, nors ir tokio milžino, nebeįstengė nuodais nusikratyti...

Nors Maironis gerbė ir brangino Jakštą kaip žmogų ir mokslininką bei rašytoją, betgi nemėgo su juo susitikinėti ir svečiuotis: Jakštas esąs per sausas ir nuobodus. O Jakštui Maironis, nors buvo labai brangus kaip poetas, atrodė kiek „svietaunas"— tad gana svetimas. Užtat su būsimuoju vyskupu Kazimieru Paltaroku Maironis buvo gerokai suartėjęs, kai Paltarokas buvo jo padėjėju vicerektorium. Man atrodė, kad čia yra labai tiršti burbulai. Tad kai vicerektorium liko a. a. kan. Pranas Penkauskas (paskiau prelatas), man atrodė, jog šis kunigas neatsvers Maironiui Paltaroko, ir aš vieną kartą Maironį klausiau, ar po Paltaroko jis galįs būti Penkausku patenkintas. Maironis atsakė, kad nors Paltarokas buvęs geras, Penkauskas esąs dar geresnis kaip padėjėjas, nes drįstąs imtis atsakomybės ir mielai pavaduojąs jį, rektorių. Ir nesistebėjau: Penkauskas buvo ne vien darbštus, bet ir labai lipšnus Maironiui ir paslaugus, o praktiškas ir energingas.

Lieka dar čia paminėti, kaip Maironis susirašinėjo su sau artimais asmenimis. Man atrodo jį nebuvus uolų laiškų rašinėtoją. Tai visai derinas su apskritu jo santūrumu reiškiant savo intymias nuomones bei jausmus. Betgi jis tiksliai laikės senojo gražiojo mandagumo — parašyti laišką, kur ir kam tikrai reikiant. Sakysim, jei jis buvo su jumis ypačiai suartėjęs, tai, išvažiavęs atostogų, tuoj jums parašys iš ten trumpą malonų laiškelį; grįžęs iš atostogų — taip pat; vardinėse, šventėse gražiai pasveikins ir t. t. Bet laiškai būdavo trumpi, paprastai atvirutės.

Ilgų Maironio laiškų man nėra tekę gauti (ne taip, kaip sakysim, iš Jakšto). Man yra palikęs atminty vienas charakteringas dalykas: buvo atvažiavę iš USA pora įžymių ponių, su kuriom mudviem su Maironiu teko dažnokai bendrauti; po kiek laiko jos grįžo Amerikon ir, žinoma, parašė mum laiškus, kaip

ir priderėjo; kai aš pasisakiau Maironiui jau atsakęs į tuos laiškus, jis man sako: „O aš nerašysiu: ir kam rašyti? juk vis tiek anos ponios korespondavimą greit nutrauks — tad verčiau aš pirmas tai padarysiu!" Pasirodė, jo tiesa: ponios su manim korespondenciją po kiek laiko nutraukė... Betgi su viena amerikiete, visai nepažįstama, Maironis susirašinėjo (ir man pasisakė): ji besanti didelė jo kūrybos brangintoja ir parašė entuziastingą laišką; Maironis nebūtų buvęs poetas, kad nebūtų susidomėjęs Nepažįstamąja, — tad su ja susirašinėjo; betgi jos savo gyvenime taip ir paliko nepamatęs... O man štai neseniai visai netikėtai teko ją susitikti ir susipažinti: kai skaičiau Bostone šiuos atsiminimus, Maironio sukaktis minint, priėjo viena ponia ir pasisakė labai branginanti Maironį ir su juo nuo 1927 metų susirašinėjusi. Aš prisiminiau, ką Maironis man pasakojos, ir supratau ją esant tą pačią Nepažįstamąją, kurią štai vietoj Maironio teko išvysti man.

Taip, jisai buvo žmogus, tiesa, stambus asmuo, bet geras, paprastas žmogus, išsiilgęs žmogaus širdies ir širdim atsilyginąs už širdį. Tad jis ir pritapdavo prie visų ir visi prie jo, kas tik rodė jam bent kiek meilės. Man buvo įdomu, kad jis mėgdavo viešėti pas gana paprastus žmones, bet tik šie jį pakviesdavo. Su mūsų aukštąja ponija, žinoma, jis palaikė mielų santykių, kadangi šie jį pas save prašyte prašydavo. Bet man neteko girdėti jį lankantis pas mūsų senąją aristokratiją. Man teko tik sužinoti, jog senoji Palangos grafaitė Tiškevičiūtė, didelė maldininkė, labai Maironį gerbianti ir mielai su juo vasarą ten pat pasimatanti.

Apsilankęs svečiuos, Maironis nesudarydavo šeimininkams galvosūkio, kaip jį kalbinti ir kuo vaišinti: šneka kažkaip savaime užsimegzdavo, nors jis plepis nebuvo, o šiek tiek svetimoje inteligentų kompanijoje nelengvai siūlą teverpdavo; bet, atėjęs pasisvečiuoti pas pažįstamus, būdavo pakankamai šnekus su humoro ar ironijos grūdeliais. O vaišinamas duodavosi bet kuo — ką nors paprasta užkąsti ir kokį paprastą stiklelį išmesti. Todėl aš drįsdavau labai dažnai jį pas save kviesti. Su juo dažniausiai užeidavome pas dr. Simą Virkutį, prof. J. Žilinską ir dir. Julių Kaupą. Pas save Maironis didelesnėms iškilmėms kviesdavosi daug svečių. Susirinkdavo, taip sakant, visa Lietuva, nuo prezidento ligi paprasto kaimyno. Tokiems platiems priėmimams labai tiko didingas Maironio butas. Puota būdavo valgiais gausinga, nors gal nelabai prašmatni, o gėrimais saniūri. Kartais svečiai susilaukdavo ir muzikos, kad ir nepirmaeilės. Betgi visi bū-

davo patenkinti natūraliu, šviesiu šeimininko vaišingumu. Prancūzų žinomas rašytojas Jean Mauclère, kuriam teko būti tokiame Maironio pobūvyj, yra išsireiškęs apie šeimininką jį esant tikrą XVIII amžiaus prancūzų abbė. Mažieji pobūvėliai pas Maironį būdavo dar mielesni: jis parodydavo visą savo lietuviškos širdies paprastumą ir šiltumą, ir svečiai jausdavos kaip pas gerą, vienkart ir labai gerbiamą tėvą.

10. *Išvaizda ir butas.* Nūn regiu jį kaip gyvą. Neaukštas, bet stambus stotas, didoka galva, tačiau neatrodo didelė, nes taikyta pritaikyta prie to galingo liemens; aukšta plati mąstytojo kakta; nedidelės, bet gyvos, išmintingos akys; visa povyza jėgingo valdovo, tiesa, ne dinamiško, tik statiško, kuriam savaime turi kiti lenktis, bet kuris valdo ramiai bei protingai. Jo drabužiai gerai pasiūti, nepigios medžiagos, visuomet švarūs (bepigu jam: jis turėjo rūpestingą ir pakankamai skoningą sesers Marcelės globą, ne taip, kaip, pvz., Strazdelis ar Margalis), elegantas jis nesistengė būti, bet mėgo solidumą; netgi pasisakyti mėgdavo, jog, girdi, ta skrybėlė, vasarinė ar žieminė, ar šeškinos su vėbro apykakle brangokai atsėjusios, bet užtat, žiūrėkite patys, kaip ilgai laikosi! O skrybėlės pamušalas būdavo nebe pirmo šviežumo.

Tas vyras, etmono ar net kunigaikščio povyza, ir gyveno kunigaikštiškuose architektūros atžvilgiu rūmuose. Jų įrengimas negalėjo visai atitikti pirmykščio jų paskyrimo, nes Maironis, kad ir estetas, kad ir pasaulio matęs, kad ir labai pasiturįs (imant reliatyviai), vis tik buvo vien valstiečių, nors ir apsitrynusių aplink XIX amžiaus miesčionių kultūrą, vaikas, augęs, brendęs ir trainiojęsis ne aristokratų palociuose, tik XIX amž. bajorėlių bei klebonų gana kukliuose butuose, tad ir nelabai tejaučiąs, kaip ten reikėtų įmantriau įsitaisyti, o tuo ir nesirūpino ypatingai, kaip kuklus ir negašus kunigas. Tad ir jo kauninis butas anuose prašmatniuose rūmuose buvo viso to atspindys.

Ir tų pačių rūmų Maironis nebūtų pirkęsis, kad ne tas neužmirštinas veikėjas patriotas prelatas Povilas Januševičius, kuris prieš Pirmąjį pasaulinį karą buvo turbūt visų kauniškių sumanymų ar sumanytojas, ar bent vienas pirmųjų vykdytojų. Tas tatai Januševičius, regėdamas, jog brangi mūsų praeities liekana, dabartiniai Maironio rūmai, baisiai apleista ir pamažu ims griūti, susidarė praktišką projektą, kaip tuos rūmus nupirkti. Reikėjo pradžiai bent keliolikos tūkstančių aukso rublių. Kas iš lietuvių anais laikais galėjo tiek turėti? Januševičiui atėjo į galvą, kad Maironis gali turėti keletą tūkstančių, o toliau — pagalvo-

jus atsiras išeitis: reikia tik išdrįsti pradėti! Prikalbino Maironį, kad sutiktų — na, ir išeitis iš tikrųjų atsirado. Žinoma, rūmų aptvarkymas atsiėjo brangokai. Januševičius man yra minėjęs bendrą sumą, kiek jiems tie rūmai atsėję; dabar tiksliai nebeatsimenu, bet, berods, 25 tūkstančiai rublių. Dabar juose bus besą įsitaisę bolševikai. Ar kuomet juos belankys laisvi lietuviai laisvoj Tėvynėje, Maironio bei Januševičiaus taip mylėtoj? Bus, kaip Dievas duos. Jūs, jaunieji, gal dar savo akimis išvysite.

Mykolas Vaitkus

Vaitkus M. Maironio kultūriniai interesai // Draugas.—1953.— Saus. 17.— D. 2.— Nr. 14; Saus. 24.— D. 2.— Nr. 20; Atsiminimai apie Maironį // Draugas.— 1953.— Saus. 31.— D. 2.— Nr. 26.

* * *

1920 m. Šiaurės Amerikoje baigiau Skrantono konservatoriją ir tų pačių metų rugpjūčio mėn. kartu su Miku Petrausku atvykau į laisvąją Lietuvą. Ir štai vieną kartą Kaune kažkas man parodė kitų kunigų tarpe gatvėje einantį mūsų Maironį. Ilgai sekiau iš paskos, kad geriau įsižiūrėčiau į Maironį. Visi jie buvo vienodai sutanuoti — vilkėjo ilgais kunigiškais rūbais, bet jisai išsiskyrė savo akiniais — pensnė. Ėjo kaip ir visi žmonės, bet atrodė impozantiškai. Kilo mintis kada asmeniškai su juo akis į akį susitikti, pasikalbėti.

1920 m. gruodžio 31 d. atlikęs Kauno teatro rūmuose pirmajame mūsų operos „Traviata" vaidinime Alfredo tėvo Žermono vaidmenį, tapau profesionaliu artistu. Po to suvaidinau Rigoleto rolę operoje „Rigoletas". Anot Tumo-Vaižganto,— cituoju jo žodžius,— „lietuvių muzikinė drama susilaukė antro didžiulio artisto: juodu vienu du dramą pajėgtų panešti ant savo pečių — Kipras Petrauskas ir Antanas Sodeika". Atseit tapau garsenybe. Štai vieną kartą, rodos, 1924 m., gaunu kvietimą iš paties Maironio ateiti į jo butą nuosavam name prie Rotušės aikštės kavutei. Labai apsidžiaugiau. Žinoma, nuėjau manydamas galėsiąs stebėti jį iš arti bei su juo pasikalbėti. Buvo ten nemaža svečių, jų tarpe dvasiškių ir keli mūsų operos artistai. Iš ten buvusių artistų gerai atsimenu V. Jonuškaitę, A. Galaunienę, M. Lipčienę su savo vyru. Pastarajam Maironis buvo dėdė. Mus šeimininkas priėmė nuoširdžiai, šiltai. Mes, artistai, susėdome atskirai,— buvo ten, rodos, keturi atskiri staliukai. Maironis sėdėjo kartu su

savo artimesniais draugais, dvasiškiais. Po kavos bei likerio, benediktino gurkšniavimo tapę linksmesni ir drąsesni, mes, artistai, pradėjome tyliai niūniuoti Maironio eiliuotas dainas. Maironis į tai atkreipė dėmesį, tapo linksmesnis ir, užmiršęs savo draugus dvasiškius, atsinešęs butelį benediktino, prisėdo prie mūsų staliuko, pats pradėjo mums pritarti, ėmėme visi dainuoti. Ypač jam patikdavo, kada dainavome jo paties eiliuotas dainas. Nevengdavo kai kada paliesti — paglostyti mūsų artistes, prašydamas dainuoti dar ir dar. Pasirodė jis man esąs kaip ir visi mes — paprastas žmogus, t. y. ne iš dangaus nukritęs, kaip mano buvo svajota. Jis buvo dvasiškio rūbais apsivilkęs, vidutinio ūgio, tačiau rimtas, kai kada net labai linksmo nusiteikimo. Ypač jam tiko akiniai — pensnė, kuriuos jis nešiojo pasikabinęs.

Kadangi Maironis rūpinosi teatru ir jam rašė, atrodo, turėjo mėgti ir jo spektaklius. Tačiau ar dėl laiko stokos, ar kitais sumetimais teatro spektaklius nedažnai telankydavo, ne taip, kaip kad didelis entuziastas ir visur pritampantis mūsų baltagalvis Tumas-Vaižgantas.

Dr. prelatas Jonas Mačiulis-Maironis, rodos, nuo 1909 m. iki mirties 1932 m. buvo Kauno dvasinės seminarijos rektoriumi ir dėstė moralinę teologiją. Jisai įvedė į seminariją lietuvių kalbą (prieš tai buvo lenkiška). Kaipo dėstytojas buvo labai įdomus, reikalaujantis, neišdidus. Draugystėje buvo linksmo būdo. Jo palyda buvo prelatas Jakštas-Dambrauskas, Tumas-Vaižgantas. Jie mėgdavo pasivaikščioti Nemuno pakrante prie Vytauto bažnyčios. Ši vieta tada vadinta cimbruvka. Vasarą mėgo vasaroti Palangoje pas prelatą Šniūkštą. Esant ramiai jūrai Maironiui patikdavo laiveliu pasiirkluoti. Mėgo bendrauti su liaudimi. Prisimenu vieno kunigo, Maironio mokinio J. Žemaičio, pasakojimą, kaip jie arkliukais, šiaudų prikrautose kripėse, pasidarę pasostę, važiavo į Šventąją pas žvejus pasikalbėti. Tarp jų buvo ir tas mūsų tautos „gyvasis sidabras" Tumas-Vaižgantas, kuris mėgdavo šposauti. Tai kelionė neprailgdavo ir būdavo nenuobodi. Pajūry besisvečiuojant pas žvejus, Maironiui turbūt atėjo mintis parašyti poemą „Jūratė ir Kastytis". Besikalbėdamas su žvejais, labai domėjosi jų gyvenimu, dažnai būdavo geros nuotaikos. Vadinas, mylėjo jis liaudį ir ja domėjosi.

Antanas Sodeika

* * *

Staiga žinia: į Tverus atvyksta prelatas poetas Maironis. Visas miestelis ir kaimai sujudo. Ir klebonas tikisi prelatą pamatyti, suruošti iškilmingas pamaldas.

Dažnai apsilankau pas tolimus gimines vaistininkus Kuneikus. Brolis ir sesuo, abu jau pražilę, storoki, keistoki, bet geraširdžiai, visada šypso. Kas vargingesnis — vaistai bėdoje nemokamai. Graži vaistinė prie senos bažnyčios, netoliese nedidelis dvaras su dar gražesniu nemažu namu ir tvarkingu sodu. Žiemą vaistininkai gyvena miestely, vaistinėje, vasarą — dvare, kur „palocių" be skaičiaus svečiams.

Kuneikos — seni Maironio bičiuliai, poetas ne kartą pas juos lankėsi. Ir dabar atvyksta — inkognito. Jokių svečių, tik artimieji, dar kaimo mergaitės ir berneliai. Mano tetulė ir aš — prie artimųjų, pakviesti.

Maironis... Maža apie jį žinau. Bet vienas jaudinantis prisiminimas išlikęs. 1910 metai Maskvoje. Man vos aštuoneri. Studentų šelpimo draugija ruošia prie Maskvos gegužinę. Su savim Motušė ima ir mane. Susirinko šimtas su viršum lietuvių inteligentų, studentų, darbininkų, tarnaujančių. Čia visi lygūs, visus vienija Tėvynės išsiilgimas. Jaunuomenė dainuoja, deklamuoja eiles, o seniai klauso ir... verkia. Man nesuprantama, kodėl vieni linksminasi, kiti liūdni sėdi. Klausiu Mamytės. Atsako: tai poeto Maironio žodžiai apie Lietuvą ir dainos, jo eilėraščiais sukurtos...

Ir štai dvejetu arklių pakinkytas vežimas. Aš, teta ir mano pusseserė skubame pas vaistininkus. Įeiname į didelį svečių kambarį. Šviesi, su kukliais, bet gražiais baldais salė pilna žmonių, daugiausia jaunų kaimiečių. Visi laimingi šypsosi, negarsiai juokiasi iš to, ką pasakoja visai jaunas prelatas sutanoje. Maironis! Koks jis malonus, gražus. Kiek putlus jo veidas irgi juokiasi. Viskas taip paprasta, lyg susirinko seni pažįstami, nesidrovį, bet kuklūs.

Prasideda ratelis. Pats prelatas Maironis veda, dainuoja, vikriai sukasi. Kaipgi tatai, galvoju,— kunigas? Ne, čia pirmiausia žmogus — linksmas, jaunas, visiems prie širdies, savas. Vėliau Maironis pareiškia, kad pas Kuneikus jis jaučiasi geriau negu namie, dėl to čia dažnai užsuka. Mano tetą jis jau pažįsta. Pristato mane. Jo šilta, putli ranka pagauna mano abi rankas ir neišleidžia. Žiūri į mane, jo žvilgsnis ne tiek tyrinėja, kiek glamonėja.

Šeimininkai kviečia prie stalo. Žengiu greta svečio, Maironis veda mane už parankės, man net kažkaip nepatogu. Valgomasis irgi nemažas. Daugiau kaip 30 svečių laisvai susėda aplink pailgą stalą. Atsiduriu greta poeto, iš kairės. Kitoje pusėje šeimininkė.

O valgių, valgių! Maironis nekviečiamas ragauja, vis prie kiekvieno paragauto patiekalo prideda juokelius ar trumpųjų anekdotą. Kaimiečiai valgo kiek drovėdamiesi, kukliai, bet, matydami, kad prelatas jaučiasi lyg namie, įsidrąsina. Kuneika, jo vardas, rodos, Zenonas, vaikšto aplink, visus ragina. Degtinės nėra. Kriaušių vynas, serbentų, vyšnių likeris. Žemaitiškas midus tik prie Maironio, kitiems jo nėra. Sako, jam 50 metų, visą laiką žemėje guli. Tirštas, vos iš storoko butelio ištekąs. Pirmąkart gyvenime tokį ragauju. Maironis nelabai žavisi, o man patinka.

Protarpiais šnekamės. Maironis domisi Maskvos lietuviais. Peterburgą jis pažįstąs, Maskvos beveik ne. Klausinėja apie poetą Jurgį Baltrušaitį, labai norėtų su juo arčiau susipažinti. Kalbamės apie Vienuolį-Žukauską, kuris buvo artimas mūsų šeimai,— su Motinėle dažnai apsilankydavome Maskvoje Fereino vaistinėje, kur dirbo minėtas rašytojas. Šnekame apie Maskvos teatrus, apie mano buvusias studijas. Maironis ragina būtinai skubėti Kaunan, kur didelis profesionalų aktorių trūkumas. Kviečia, jei neturėsiu kur sustoti, pas jį apsigyventi. Sakau, kad turiu dėdę daktarą Sipavičių. Pasirodo, šis — poeto geras bičiulis, dažnai pas jį besilankąs, kaimynas. Sužinojęs, kad rašau eilėraščius, pageidauja kada paskaityti.

Šeimininkė prašo svečio padeklamuoti ką nors iš savo kūrybos. Ima iš atminties skaityti. Skaito lyg prisimindamas, lyg pagal jausmą darydamas psichologines pauzes. „Išnyksiu kaip dūmas" perskaito stačiai kaip prityręs aktorius. Be įtempimo ir patoso, paprastai, lyg mąstydamas ar kalbėdamasis su artimais žmonėmis.

Dėkojame, sustoję vėl skubame į stalą. Vėl dainos, ir garsiau už visus dainuoja svečias. Net truputį diriguoja, vieną antrą dainą pats veda.

Antrą dieną Maironis su Kuneikais važiavo kažin kur į svečius. Sakėsi norįs aplankyti Druskių ežerą, tada tikrai nuostabiai gražų, mažai paliestą gamtos kampelį. Mes su teta ir pussesere likome dvare šeimininkauti, paruošti vakarienę. Grįžo jau sutemus.

Grįžęs iš svečių, Maironis pasakoja anekdotus iš kunigų gyvenimo. Bet tai nebuvo bažnyčios tarnų išjuokimas, o šiaip istorijos apie įvairius atsitiktinius juokingus įvykius. Vakarienės metu vėl sėdėjau greta. Maironis kalba apie Vaižgantą, vadindamas jį „mano kaimynas". Kuneikaitė klausinėja apie kunigų seminariją, apie klierikus, Maironis aiškina, kokių pasitaiko „studentų" — vykusių ir įvairiai margų, net keistokų.

Trečią dieną, tai buvo šeštadienis, klebonui dar tebesitikint, kad prelatas atsilankysiąs ir pas jį, gerbiamas svečias sėda į dviem arkliais pakinkytą vežimą, atsisveikina su šeimininkais ir mumis ir, pakvietęs būtinai jį aplankyti Kaune, išvažiuoja.

Dabar, kai rašau šiuos atsiminimus, galvoju, kodėl garsus poetas, užimąs aukštas bažnytines vietas, atvyko į tokį Žemaitijos užkampį, pas nežymius farmacininkus, primygtinai prašė nekviesti vietinės ponijos — dvarininkų ir dvasininkų, o norėjo pabendrauti su kaimiečiais. Neabejotinai jį viliojo Tverų apylinkių grožis ir senovė. Buvo išsiilgęs kaimo dainų, gal net žemaitiškų. Imponavo Kuneikos? Abu, brolis ir sesuo, buvo apsiskaitę, jautrūs kaimynų nelaimėms, bet be pretenzijų į estetiką ir gilesnę filosofiją.

Pas poetą jo namuose Kaune apsilankyti nedrįsau, nebuvo laiko ir ypatingo reikalo. Pažintis nutrūko iki 1924 metų. Iš Tverų persikėliau į Telšius, kur stojau įvairiose mokyklose dėstyti piešimą, tapau „Kanklių" draugijos meno vadovu, kūriau Žemaičių teatrą ir tik 1923 m. K. Glinskio ir L. Giros kvietimu atvykau dirbti į Kauno dramos teatrą.

Negaliu pasakyti, kuriuo būdu B. Dauguvietis tarėsi su Maironiu ir 1924 m. įtraukė į teatro repertuarą „Kęstučio mirtį", vieną iš trilogijos veikalų. Bet šioji drama tapo lemiama visai tolimesnei teatro raidai.

Iškilmingas Maironio „Kęstučio mirties" skaitymas vyko jaukiame „prezidento ložės" fojė. Autorius nedalyvauja, nors yra prižadėjęs apsilankyti, pasišnekėti apie veikalą ir vaidmenis. Aktoriai kūrinį priėmė entuziastingai. Žavėjo mus skaisti, liaudiška poeto dramaturgo lyrika, istorinė tema ir vykusiai sudaryta jaudinanti veiksmo eiga. O kai įsiskaitėm į tekstus, aptarėm veikalo istorinį pagrindą, apsilankė ir Maironis. Vėl jį pamačiau. Tas pats saulėtas, šypsantis veidas, bet žymiai apsenęs. Tas pats ir lyg visai kitas žmogus. Kažkoks liūdesys apgaubęs jo bruožus ir net visą figūrą. Pražilo. Pasidarė sunkesnis, jau taip gyvai, kaip kad Tveruose, sukti ratelius vargu ar pajėgtų. Nuoširdžiai su visais pasisveikino, maloniu balsu papasakojo, kaip ir dėl ko

kūrė šį veikalą. Autoriui atrodė, jog mūsų visuomenė per mažai domisi Lietuvos praeitim, jis nerimo, kad kai kurie lenkų istorikai ir rašytojai yra iškraipę istorinius faktus, nors pripažino, kad ir pats naudojosi ir lenkų versijomis. Iškraipyta, jo nuomone, ir caro laikų istorikų, tokių kaip Briancevas, istorija. Vardan viso to dramaturgas ir ryžosi šį veikalą parašyti.

Daugiau iki premjeros Maironio nematėme. Ar jis susitikdavo pastatymo metu su B. Dauguviečiu — nežinau. Režisierius neminėjo.

Atvykęs į Kauno dramos teatrą, B. Dauguvietis pirmą pastatymą repetavo pilnas energijos ir ryžto. Hauptmano „Hanelė" ir Meterlinko „Nekviestoji viešnia" tapo išnagrinėtos ir literatūriškai, ir kukliomis režisūros priemonėmis kruopščiai surežisuotos. B. Dauguvietis kaip režisierius tada man patiko. Bet statant „Kęstučio mirtį" atsivėrė visai kitas menininkas. Tiesą pasakius, „nebuvo laiko", premjera buvo ruošiama paskubomis, su didelėmis kupiūromis. Patyrę aktoriai turėjo be režisieriaus nurodymų patys kurti vaidmenis, dirbo jis tik su tais, kurie buvo dar nepatyrę, kuriems nesisekė — A. Kupstu, P. Musnicku. Kadangi aktorių buvo mažai, teko vaidinti ir režisieriaus padėjėjui J. Vizgirdai, ir sufleriui Merčaičiui, nors programoje jo pavardė pažymėta kažkokiu Zaleskiu. Pačiam B. Dauguviečiui teko vaidinti Krivių Krivaitį. Tačiau programoje jo pavardės nespausdino: girdi, negarbė režisieriui antros eilės vaidmenį vaidinti!..

Man teko sudėtingas Jogailos vaidmuo. Iš režisieriaus jokių nurodymų negavau, kūriau vaidmenį iš savo replikų ir tų žodžių, ką kiti apie Jogailą šneka. Mano Jogaila buvo jaunuolis, troškęs valdžios. Jam klaikiai patiko karūna ir būti didžiuoju; iš čia — įtarumas, prisitaikymas iki akimirkos, kai gali be jokios sąžinės tapti žiauriu ir kerštingu. Teko tą vaidmenį vaidinti ne vienerius metus. Jaučiau didelį džiaugsmą, kai laikui bėgant vis kažin ką nauja Jogailos charaktery ir tekste surasdavau.

Generaliniam bandyme buvo jaučiama daug pliko teksto — be pergyvenimų, be tikrų jausmų. Mizanscenos primityvios, psichologiškai nepateisintos. Negalima buvo aktorių kaltinti, nes trūko laiko net tekstus gerai įsisavinti. Kubertavičius, vaidinęs Kęstutį, dar painiojo žodžius, Laucius, vaidinęs Jogailos kambarinį, nors tekstas buvo aštuoniasdešimt nuošimčių sutrumpintas, niekaip negalėjo tiksliai jo pakartoti, juo labiau kad gyvenime kalbėjo tik rusiškai. Buvo daug statistų iš vidurinės mokyklos, dalyvavo Šaulių sąjungos choras.

Kai ruošėmės generaliniam bandymui, B. Dauguvietis pareiškė, kad kunigaikščiai į sceną įjos žirgais. Tam reikalui atvyko penki husarų pulko kareiviai su milžiniškais, gerai išlaikytais arkliais; ir štai aš, Jogaila, kavalkados priešakyje įjodavau į sceną. Arklių aš nebijojau, joti mokėjau, bet čia buvo žirgai kaip ugnis. Nors juos prilaikydavo persirengę istoriniais kostiumais kariai, bet prožektoriai, fanfaros gąsdino gyvulius. O scenos priešakyje — neuždengta orkestro duobė. Joju ir drebu, ar tas žirgas mane neįtrauks į tą juodą orkestro prarają.

Premjeroje buvo pats autorius. Žiūrėjo laimingas ir patenkintas. Žiūrovų salė perpildyta, daug pristatomų kėdžių. Per pertrauką dramaturgas apsilankė užkulisyje, dėkojo aktoriams. Visai neprisimenu, kad, spektakliui pasibaigus, jis būtų pasirodęs prie rampos,— jei neklystu, autorius pabėgo. Jam, kaip dvasininkui, nepatogu buvo atsidurti scenoje.

„Kęstučio mirties" spektakliai vyko gana dažnai ir visada pilnoje salėje. Maironio drama įgalino teatrą sukaupti naują žiūrovą,— jaunuomenę, kuri iki šio veikalo teatrui buvo abejinga. Maironio veikalo dėka sustiprėjo patriotizmas, daug kas pasijuto lietuvis esąs, inteligentų tarpe ėmė nykti lenkų žargonas.

Netrukus imta galvoti apie naują Maironio premjerą: „Vytautas pas kryžiuočius". Ėjo gandai, girdi, B. Dauguvietis skatino tą veikalą parašyti, net padėjo. . . Nežinau. Maironis man šito nesakė, o jo klausti neradau nei noro, nei drąsos. Ir šį kartą skubėta, net chaltūruota: kaip ir prieš metus, B. Dauguvietis norėjo spektaklį išleisti prieš vasario šešioliktą, nepriklausomybės šventės proga. Be to, „Vytautas pas kryžiuočius" žymiai mažiau sceniškas veikalas. Mažiau veiksmo, dramatiškumo. Darbas prasidėjo ir vyko be jokio entuziazmo, nors po „Kęstučio mirties" premjeros visai dramos teatro trupei, net ir tiems, kurie nevaidino, Maironio namuose buvo iškeltas dosnus su daugybe išgėrimų balius. Iš viso to baliaus mano atminty liko gerokai įkaušę aktoriai, daug pagyros žodžių ir kuklus kukliausias šeimininkas, mandagus ir kaip visada šypsantis.

1925 m. vasario 15 d. pakyla uždanga. Dekoracijos parinktos iš sandėlio, dail. J. Gregorauskas tik šį tą pridėjo. Žiūrovai, pasitikėdami „Kęstučio mirties" pasisekimu, pripildė salę. Kaip ir pirmoje premjeroje (tik premjeroje!) apsilankė dramaturgas. Dėkojo, vėl buvo priėmimas Mairono name. Bet šis veikalas publikos nesujaudino, net daugumą apvylė. Dar vienas kitas vaidinimas turėjo daug žiūrovų ir greit atslūgo, veikalas užgeso. Kiek pažįstu šį kūrinį, režisūriškai iš jo galima padaryti gražų spek-

taklį, bet B. Dauguviečio skubotumas, galima sakyti, vos ne apatija,— ir spektaklis tapo pilkutis, neskaniai margas. Gal dėl to B. Dauguviečio dėmesys vėliau nukrypo į P. Vaičiūno kūrybą ir bendradarbiavimą su jaunais dramaturgais.

Užėjus Vytauto Didžiojo metams, ministerijos ir autoriaus buvo nuspręsta padaryti dideles gastroles per visą Lietuvą ir visur rodyti „Kęstučio mirtį". Valdžia davė traukinį, mes visą mėnesį lankėme daugumą Lietuvos miestų miestelių, vaidindami su dideliu pasisekimu. Visur mus lydėjo žmonių entuziazmas, vyko didelės iškilmės, paradai. Vaidinome lauke, klubuose, daug tūkstančių žiūrovų regėjo šį Maironio veikalą. Populiarus, mylimas poetas ir dramaturgas tais metais ypač išpopuliarėjo.

Ir štai 1930 m. statomas „Didysis Vytautas — karalius". Šį kartą gražios dail. A. Varno dekoracijos, J. Karnavičiaus iškilminga muzika, nauji kostiumai. Čia jau ne chaltūra, o kruopštus darbas. Rolės išmoktos, sufleris nereikalingas.

Prieš premjerą man teko apsilankyti dramaturgo namuose. Mat mano dėdė daktaras Bronius Sipavičius, vienas Maskvos lietuvių, ilgus metus buvęs karo gydytoju Kaukaze, o Lietuvoje tapęs sveikatos departamento viršininku, kaip minėjau, gyveno netoli Maironio, kur ir rašytojas Vaižgantas, ir dažnai apsilankydavo pas poetą palošti kortomis, tai ir mane paimdavo drauge. Tąsyk apie premjerą iš Maironio išgirdau tik tiek: „Kaip ten darbas vyksta?" Vienu antru žodžiu papasakojau, kas dedasi teatre, ir daugiau apie būsimąjį spektaklį nekalbėjome.

Ta proga noriu papasakoti anekdotą iš Maironio gyvenimo. Vieną kartą, kai vyko lošimas, atvyksta iš periferijos sujaudintas kunigas ir skundžia kažkurį savo kolegą, kuris „pasigimdė" kūdikį: „Ką daryt? Skandalas!" Maironis ramiai lošia kortomis ir sako: „Na, kas čia tokio? Turėsime vienu lietuviuku daugiau".

„Didžiojo Vytauto — karaliaus" premjera įvyko 1930 m. rugsėjo 7 d. Autorius pasislėpė prezidento ložėje. Pas aktorius neužeina. Spektaklis rodomas darniai, žiūrovai šiltai ploja. Pasisekimas? Ir taip, ir ne. Spektaklis geras, bet sausokas. Be to, turime atsiminti, kad teatre jau kuris laikas vyrauja gabus, genialus A. Oleka-Žilinskas. Su istoriniu triukšmu 1929 m. įvyko jo režisuotas V. Krėvės „Šarūno" spektaklis. Tokio spektaklio, kur autoriaus, režisieriaus, dekoratoriaus, kompozitoriaus ir aktorių pastangos tapo didelės kūrybos švente, Lietuva dar nebuvo mačiusi. Kitas A. Olekos-Žilinsko pastatymas Č. Dikenso „Varpai" irgi pakėlė žiūrovų skonį, tikrojo teatro suvokimą. Ir tuoj po

to Maironis. Deja, su A. Olekos-Žilinsko darbu B. Dauguviečio pastangas ir lyginti negalime. Lyg profesoriaus meistro ir vidutiniško gabumo mėgėjo darbas, nors B. Dauguvietis stengėsi, net kamavo aktorius.

Po premjeros pagal tradiciją teatro vaidilos vėl susirinko pas Maironį. Jau nebuvo tiek daug išgėrimo, nes Maironis per anuos du priėmimus įsitikino, kad ne visi tinkamai pagerbia jo vaišingumą. Ir mudu per tą balių nemažai kalbėjomės. Poetas būtinai panoro mane matyti svečiuose, kad galėtume akis į akį pasišnekėti.

Anie paskutinio susitikimo su poetu pietūs tapo mano gyvenimo nepaprasta diena. Nors, žinoma, dabar daug metų praėjo, daug kas jau išblėso,— regi tik nuotrupas, o pilnas paveikslas skilo, išblyško.

Prisimenu, atvykau pas jį lapkričio 4 d. po 12 valandos. Pavaikščiojom per visus kambarius. Aprodė, kur mėgstąs dirbti, svajoti. Pasiskundė, kad tiek „nereikalingų" reikalų, kad nėra kada nei mąstyti, nei kurti. Pietų metu buvome tik dviese ir pagyvenusi maloni šeimininkė, kuri mane laikė senu pažįstamu. Ji atnešdavo valgius ir vaišindavo. Visas dėmesys buvo sukauptas į pašnekesį. Dalinomės nuomonėmis apie gyvenimą, kaip pasikeitė jis net nuo pirmos Maironio premjeros. Šnekėjova apie dailininkus, apie mano pažintį su įvairiais poetais, rašytojais. Apie K. Binkį, J. Tysliavą, J. Paleckį, A. Jasiūną, apie baldų genijų J. Prapuolenį. Poeto pasaulis buvo platus ir žymiai nuo mano skyrėsi. Jis gyveno savo kunigo gyvenimu, buvo aukštas bažnyčios tarnas. Vėl prisiminėme susitikimą Tveruose, kur jau vieno Kuneikos nebuvo gyvo. O aš, šnekėdamas su šeimininku, vaizduotėje lyginau aną „jauną", guvų poetą, su mergelėmis ir berniukais ratelius sukantį, su dabartiniu susimąstančiu, beveik liūdnu poetu.

Gėrėm skanų vyną, prisimenu, raudoną, turbūt vyšnių, ir tada Maironis man pasakė: „Iš visų savo herojų ypač pamėgau Vytautą". Ilga pauzė, toliau: „Mano likimas kažkuo susiskamba su juo! . ." Nesupratau tada jo minčių. Vėliau, po daugel metų, suvokiau, kad poeto prelato „kolegos" kunigų hierarchijoje jį persekiojo, pavydėjo jo populiarumo lietuvių liaudyje ir inteligentijoje, pranešdavo popiežiui žeminančias kunigą žinias, kėlė Vatikane prieš jį intrigas. Jam nebuvo suteiktas, kaip Vytautui, aukštas priderantis vainikas. Netapo net vyskupu. . . Didysis Lietuvos patriotas ir poetas jautėsi pažemintas. Didelė tai buvo mo-

ralinė dvasinė skriauda. Suprantu, ką išgyveno savy, nes nemėgo rodyti, ką skaudžiai išgyveno.

Gėrėm arbatą su skania uogiene ir tada nežinojome dar, kad daugiau nebesusitiksime. Baigiantis arbatai Maironis atsistojo, atsinešė popieriaus ir gražų plunksnakotį, pasakė: „Noriu jums, mielas Sipavičiau, parašyti atminčiai keletą žodžių. Pažintis su jumis ilga ir simpatiška. Patinki man, štai ekspromtu rašau..." Ir, geriau pataisęs akinius, užrašė:

Gyvenimas — vaidinimo didžiulė scena,
Senovėje išminčius taip pasakęs.
O vis dėlto, išminčiau, ne tas pats
Gerai gyventi ir gerai vaidinti!
O būtų iš tiesų taip gera,
Jei tos sesutės drauge žengtų.

Pr. J. Maironis

1930.XI.4

Buvau labai sujaudintas tokiu dėmesiu. Ir dabar rašant man kaip tada plaka širdis ir, prisiminus tas nuostabias mano gyvenimo akimirkas, darosi šviesiau gyventi ir kurti.

Vladas Sipaitis

* * *

Su Jonu Mačiuliu-Maironiu susipažinau 1924 metais, kai jis po „Kęstučio mirties" premjeros pakvietė pas save į svečius arbatėlei to spektaklio dalyvius — aktorius bei kitus Kauno valstybinio dramos teatro bendradarbius. Šioje arbatėlėje dalyvavo režisierius B. Dauguvietis, rašytojas P. Vaičiūnas, aktoriai T. Vaičiūnienė, A. Vainiūnaitė, O. Kurmytė, O. Rymaitė, P. Kubertavičius, V. Dineika ir kt.

Arbatėlės metu Maironis įdėmiai žiūrėjo į kiekvieną iš mūsų ir bandė atskirti, kas kurį vaidmenį vaidino.

— Tamsta vaidinai karvedį,— kreipėsi jis į mane. Tačiau ne visus pataikydavo atspėti. Kalbėjosi su mumis apie teatrą, buvo patenkintas pastatymu. Maironiui tada buvo daugiau kaip 60. Jis buvo pražilęs, nešiojo trumpai kirptus plaukus, auksinę pensnė ir kunigiškus drabužius. Man jis atrodė labai solidus, kultūringas ir vaišingas žmogus.

Man teko vaidinti dviejuose Maironio veikaluose: „Kęstučio mirtis" 1924 metais ir „Vytautas pas kryžiuočius" 1925 metais. Abu veikalus režisavo B. Dauguvietis. Maironis nedalyvavo teatre statant jo dramas. Jis pateikdavo rankraštį režisieriui ir ateidavo tik į premjerą.

Maironio veikalus nebuvo lengva vaidinti ir režisuoti, nes istorinėse dramose buvo svarbu nenukrypti nuo tikrovės, išlaikyti ano meto papročius ir stilių. Aktoriui tekdavo mokytis daug prozos ir eiliuoto teksto, mokėti išlaikyti rimtį bei įtampą.

Tačiau Maironis niekada nereikšdavo aktoriams jokių pastabų nei pretenzijų dėl vaidybos ir režisavimo.

Juozas Laucius
Užrašė *P. Genevičiūtė*

* * *

Dar gyvendama Odesoje, kur gimiau ir mokiausi, girdėjau apie Maironį, mėgau jo eilėraščius deklamuoti. Grįžusi į Kauną, susipažinau su pačiu poetu. Tai buvo apie 1920 metus. Kaip susipažinau, nebeatsimenu. Vieną kartą buvau pakviesta su vyru Kubertavičium pas jį į svečius; ten buvo ir daugiau menininkų: P. Vaičiūnas su žmona, taip pat teatro aktore, muzikas J. Naujalis ir kt. Tą kartą viešėdama pas Maironį, pirmą sykį išgirdau radiją. Tuomet tai buvo didelė retenybė. Iš viso Lietuvoje buvo tik keli radijo aparatai. Mes, svečiai, sėdėjome valgomajam, o gretimam kambary užgrojo radijas. Negaliu užmiršti to įspūdžio, kurį jis man paliko. Atrodė, kad ten, už pravirų durų, kažkas švelniai grojo smuiku. Mes visi kaip užburti klausėm tų garsų.

Maironis labai mėgo menininkus ir gerą inteligentišką draugiją. Draugavo su B. Dauguviečiu, J. Gruodžiu, M. Vaitkum ir kitais. Pas jį svečiuose būdavo labai jauku — visuomet gerai nusiteikęs, davė toną paprastam bendravimui, todėl jautėmės nesuvaržyti, pokylis praeidavo linksmai, neoficialiai. Kartais kai kas, dažniausiai giminaičio žmona, operos teatro solistė M. Lipčienė gražiu mecosopranu padainuodavo keletą dainelių, kai kas paskambindavo fortepijonu. Iš anksto numatytos programos nebūdavo.

Pas mus teatre, rodos, 1924 m. buvo statomas jo veikalas „Kęstučio mirtis". Režisavo B. Dauguvietis. Charakteringa de-

talė šiame pastatyme — pirmajame veiksme Kęstutis (vaidino P. Kubertavičius) į sceną įjojo ant balto žirgo. Žinoma, publikai tai padarė didelį įspūdį, nors ši realistinė detalė buvo kritikuojama. Premjeroje Maironis nebuvo, bet tą veikalą matė. Praėjus kelioms dienoms po premjeros, jis pasikvietė visus aktorius. Rodosi, tais pačiais metais ėjo jo veikalas „Vytautas pas kryžiuočius"; P. Kubertavičius vaidino Vytautą. Iš viso jis vaidino visus Lietuvos kunigaikščius — V. Krėvės Mindaugą, Skirgailą, Šarūną. Mes su Kubertavičium pas Maironį buvodavom dažniau. Ateidavo pasauliečių — giminaičių, draugų, keletas kunigų. Kartais apsilankydavo A. Jakštas-Dambrauskas. Jis buvo didelis asketas ir visuomet išeidavo anksčiau už kitus. Kai žinodavo, kad bus Dambrauskas, Maironis, kviesdamas mus, prašydavo, kad suknelės būtų su ilgom rankovėm ir mažu iškirpimu. Jis ir pats jo truputį privengė.

Maironis lankydavosi ir pas mus namuose. Kompanijoje buvo visad linksmas, geros nuotaikos, išgerdavo truputį vyno ar konjako. Mano atmintyje jis išliko kaip aukštos moralės, krištolinės sielos ir gilaus intelekto žmogus.

1932 m. Maironis mirė. Tūkstantinė minia liūdėdama lydėjo į poilsio vietą Didįjį poetą, Lietuvos dainių ir nepaprastą Žmogų iš didžiosios raidės.

Antanina Vainiūnaitė-Kubertavičienė

CVLMA, f. 151, ap. 1, b. 186, l. 3—4.

Paruošė *V. Žukas.*

Įrašas rankraštyje rodo, kad atsiminimai buvo papasakoti 1972 m. spalio 29 d. minint Maironio 110-ąsias gimimo metines. Yra du teksto variantai — pirmasis kiek platesnis, antrasis geriau suredaguotas. Pirmajame variante tarp Maironį lankiusių asmenų dar minimas K. Petrauskas ir A. Žalinkevičiūtė, L. Gira, solistai A. Nezabitauskaitė-Galaunienė, J. Bieliūnas, akt. A. Sutkus. Publikuojamo teksto pagrindą sudaro antrasis, kiek paredaguotas variantas.

* * *

Likimas man leido keletą metų būti pažįstamai su Maironiu. Mūsų bičiulystė truko gana neilgai, be to, labai jau skyrėsi mudviejų amžius. Aš buvau tik pradedanti gyventi, o jis bebaigiąs savo gyvenimą. Tiesą pasakius, amžiaus skirtumo mes, jaunieji jo draugai ir draugės, niekuomet nejausdavom. Jis visuomet, bent su mumis, būdavo gerai nusiteikęs. Gražaus sąmojo ir humoro jam niekada nestigo.

Tiksliai neprisimenu, kaip ir kada susipažinau su Maironiu, užtat gerai prisimenu mūsų šeimos draugystės su juo pradžią.

1925 metų pavasarį, vieną dieną grįžus mudviem su P. Vaičiūnu iš teatro, namiškiai pranešė, kad buvo atėjęs kažkoks pagyvenęs dvasiškis (skirtingai nuo Vaižganto, Maironis visuomet nešiodavo kunigiškus drabužius) ir paliko laiškelį. Jame radom Maironio vizitinę kortelę, kurioje jis prašė mus nurodytą dieną ir valandą užsukti į svečius.

Žinoma, susijaudinom. Vaičiūnas visą gyvenimą stebėjosi, kaip Maironis, senas, visų gerbiamas žmogus nepasididžiavo ir nepatingėjo, pasiramsčiuodamas lazdele, taip toli eiti ir aukštai lipti laiptais tik dėl to, kad pakviestų mus, jaunus žmones, į svečius. Telefonas Kaune tuomet dar buvo retenybė, ir mes jo neturėjom.

Ėjau į tą viešnagę drebančia širdimi. Maniau, ką aš su Maironiu kalbėsiu, kaip ten reikės elgtis ir t. t. Daug buvau prisiklausiusi apie jį iš Vaičiūno ir jo draugų rašytojų. Jie kalbėdavo apie Maironį labai pagarbiai, kaip apie didelį poetą. Ir staiga aš, vos prakutusi Dainavos šalies mergelė,— Maironio kviestoji viešnia!

Bet kai peržengusius slenkstį mus maloniai sutiko šeimininkas, tuoj nusiraminau, pasijutau visai laisvai ir net drąsiai.

Maironis visada būdavo paprastas, jo asmenybė žavėdavo, dėl to mes, jaunieji, čia jausdavomės kaip savo namuose. Jo, aukštos kultūros ir didžios inteligencijos žmogaus, akivaizdoje niekas nedrįso netinkamai kalbėti ir elgtis.

Jau neatsimenu visų Maironio svečių pavardžių, bet tai būdavo jauni, smagūs žmonės. Maironis paprastai sėdėdavo gale stalo — stalas buvo ilgas, o aplinkui svečiai. Dažnai atsikeldamas, prie kiekvieno prieidamas, jis ragindavo užkąsti ir išgerti, pasakydavo keletą malonių žodžių ir vėl atsisėsdavo į savo vietą tęsti linksmo, įdomaus pokalbio.

Kai mes šiek tiek sustiprėjom materialiai ir susitvarkėm ūkiškai, taip pat jį pasikviesdavom. Maironis mielai užeidavo. Pasodindavom gale stalo ir, aplink apsėdę, klausydavomės jo pasakojimų. Jis pasakodavo apie savo vaikystę, jaunystę, kelionių po platųjį pasaulį nutikimus ir šiaip įvairiausių istorijų. Užsisėdėdavo Maironis gana ilgai, nes visi choru prašydavom, kad dar pabūtų su mumis, o jis šypsodamas sakydavo:

— Na, gerai, dar truputį pasėdėsiu.

Pasitaikydavo būti pas Maironį ir tokioj viešnagėj, kai susirinkdavo vien tik viešnios. Tada jis visas švytėdavo ir būdavo tartum pasaulietis, tikras džentelmenas. Vaišindavo mus nuosta-

bia kava su lietuvišku krupniku. O tas Maironio krupnikas buvo garsus visame Kaune. Jį gamindavo jo sesuo Marcelė, kuri šeimininkavo ir tvarkė visą namų ūkį. Kad ir kaip prašydavom to stebuklingo recepto, Marcelė nė už ką niekam jo nedavė.

Po savo veikalų premjeros Maironis spektaklio dalyvius visada pasikviesdavo į namus. Labai gražiai pavaišindavo, padėkodavo režisieriui, aktoriams ir pasakydavo savo nuomonę apie spektaklį, nes į repeticijas neateidavo.

Kai jaunimas įsisiūbuodavo ir pradėdavo dainuoti lietuvių liaudies dainas, jis būdavo labai patenkintas, bet, užtraukus kokią nors netinkamą jo namams dainušką, tuojau sustabdydavo: „Vyručiai, šitos dainos prašom nedainuoti". Laiko neribodavo. Jeigu mums būdavo linksma, galėjom užsisėdėti iki aušros.

Maironis mėgo grožį, jaunus linksmus žmones. Ir jo pokalbio su mumis temos buvo atitinkamai parinktos — linksmos, gyvos, gal ir nelabai gilios.

Tačiau Maironis būdavo ir kitoks. Jis sekė visuomeninį gyvenimą, labai skaudžiai išgyveno dėl tuometinio „tautos vadų" savanaudiškumo. Apie šitokį Maironį aš sužinodavau iš Vaičiūno. Mat, būdamas teatro repertuaro komisijos narys arba sekretorius, Vaičiūnas eidavo pas Maironį tartis dėl jo statomų veikalų. Nueidavo ir savo naujo veikalo paskaityti, norėdamas išgirsti jo nuomonę. Maironis sakydavo:

— Plak juos, Petreli, plak kiek galėdamas, gal vienas kitas dar atsipeikės.

Parėjęs namo, P. Vaičiūnas pasakodavo, kad Maironis labai sielojasi dėl kokio nors valstybės veikėjo nedoro elgesio.

— Kodėl jie taip greit išsigimė? — skųsdavosi.— Taip greit paskendo miesčioniškoje buržuazinėje baloje.

Toks Maironis atsiskleisdavo tik į save panašiems intelektualams.

Teofilija Vaičiūnienė

Vaičiūnienė T. Įspūdingas pakvietimas // Vaičiūnienė T. Literatūros ir meno pasaulyje.— V., 1986.— P. 175—177.

* * *

1924 m. piešiau Maironio portretą. Bendrauti teko su juo tik tiek, kiek buvo reikalinga piešimui. Kalbėdavomės mažai. Ateidavo — ir sėsdavom prie darbo. Kartą Maironis sakė, kad jo

portretą piešęs P. Kalpokas. Bet Maironiui tas portetas nelabai patiko, nes esą dailininkas nupiešė per žemą kaktą.

— Kaktą reikėjo išryškinti, padaryti aukštesnę. Vis dėlto aš poetas, rašytojas. Tai turi jau iš paveikslo matytis.

Maironis suprato meną ne kaip gryną tikrovės kopiją, o kaip apibendrintą, psichologiškai suvoktą žmogaus ar gamtos atvaizdavimą.

Jonas Janulis
Užrašė *P. Genevičiūtė*

* * *

Kaune buvo Knygų leidimo komisija prie Švietimo ministerijos. Ši įstaiga leido „Skaitymus". Juose kartais būdavo spausdinamas vienas kitas Maironio eilėraštis. Jo eilėraščių korektūras ar kokių neaiškių vietų patikslinimus nusiųsdavom jam į seminariją. Kartą ekspeditorius apsirikęs užrašė ant voko „Seminarijos lektoriui" vietoje „rektoriui". Tuomet Maironis įdavė kurjeriui laiškelį, parašęs, kad pasistengtų kitą kartą adresuoti teisingai arba jau geriau visai nieko nerašytų. Parašė labai mandagiai ir taktiškai.

Kai jis ateidavo į leidyklą, su nieku artimiau ten nebendraudavo, labai mažai kalbėdavo ir, kuo greičiausiai viską sutvarkęs, pasišalindavo. Be reikalo nesileisdavo su žmonėmis į kalbas.

Petras Karazija
Užrašė *P. Genevičiūtė*

* * *

Esu ir Maironį matęs einantį universiteto koridorium, esu ne kartą klausęs jo paskaitų Teologijos-filosofijos fakultete ir matęs jį bazilikoje laikant mišias.

Man nepatiko, kaip jis laikė mišias: toks storulis sukosi prie altoriaus kaip statinė, arnotu papuošta. Visai ne taip, kaip Mykolas Vaitkus, kuris, būdamas liesas, grakščiai judėdavo ir keldavo mistišką nuotaiką. Buvo įdomu ir smagu matyti kunigą M. Vaitkų atliekant liturgiją.

Apie 1923 metus vieną kartą lankiausi ir Maironio bute. Tuomet dirbau „Mūsų žinyno" redakcijoje. Ten taip pat dirbo iliust-

ruoto žurnalo „Atspindžiai" redaktorius majoras Laurynaitis. Jis sumanė išleisti vieną numerį, skirtą Lietuvos universitetui, ir mane įgaliojo rinkti profesorių atvaizdus.

Ta proga aš ir pasibeldžiau į Maironio butą.

Atidaręs duris, šeimininkas paklausė:

— Kas jūs būsite?

Atsakiau, kad esu iš „Atspindžių" redakcijos.

— Kokiu reikalu?

Aš paaiškinau, kad yra ruošiamas specialus numeris Lietuvos universitetui ir aš renku profesorių fotografijas.

— Norėčiau gauti ir jūsų atvaizdą,— pridūriau.

Įvedęs į saloną, bet nepaprašęs atsisėsti, Maironis pasakė:

— Palaukite!

Ir nuėjo į savo kabinetą.

Stoviu salone ir dairausi. Baldai labai senoviški, bet ištaigingai ir gerai sutvarkyti, viskas tik blizga, spindi.

Mąstau: „Maironis, būdamas aukštas bažnyčios pareigūnas ir universiteto profesorius, turi galimybę ir moralinę teisę tarnais apsistatyti, į puikybę keltis. Bet ne. Jis elgiasi humaniškai, kukliai — pats atidaro duris".

Po kokių dešimties minučių jis sugrįžo ir padavė man gražią savo nuotrauką, ant kieto popieriaus užklijuotą ir apdengtą plonu rūkomuoju popierium, kurį pakėlęs paklausė:

— Ar tiks?

Aš pažiūrėjau ir pasakiau, kad tinka.

— Na, o kaip, ar grąžinsite fotografiją?— paklausė.

— Nežinau,— sakiau ir dar pridūriau,— jeigu ji jums reikalinga, tai pasistengsiu atnešti atgal.

— Per daug nesirūpinkite, rodos, dar kelias tokias turiu.

Atidarė duris ir išleisdamas pirmas pasakė:

— Sudiev!

Toks buvo mano vienintelis vizitas pas Maironį.

Nors mane priėmė labai oficialiai, vis dėlto buvau patenkintas, pasikalbėjęs su tokiu žymiu žmogum.

Salys Šemerys

* * *

Pasirodė, mano raštus Kauno laikraščiai priima ir spausdina be kokių sunkumų. Štai neseniai opoziciniame laikraštyje parašiau ilgoką straipsnį apie žurnalą „Barą". Tai buvo senųjų rašy-

tojų leidžiamas žurnalas, kuris man ne per daug patiko. Nepratęs, kaip sakoma, nieko „vynioti į vatą", išdėsčiau atvirai, ką maniau tiek apie patį žurnalą, tiek apie kai kuriuos net labai gerbiamus autorius:

„8 „Baro" num., palyginus jį su pirmuoju, atrodo padaręs didelę pažangą... atgal,— rašiau aš.— Skaudu taip sakyti, bet tai nenuginčijamas faktas. Toji pati literatūros „ubagystė", kaip ir ankstyvesniuose žurnaluose, jei dar ne didesnė. Turinys — perdėm „emeritų" (anot J. A. Herbačiausko) raštai..."

Toliau perėjau prie Maironio:

„Šiame numery pirmoje vietoje debiutuoja Maironis savo eilėraščiu „Ant Punės (Margio) kalno". Seniau Maironies lyrikas skaitydavom su nemažu malonumu ir dvasios pakilimu. Apie dabartinius jo raštus, deja, to pasakyti negalima. Maironis yra „aušrininkas" — romantikas. Jam ir dabar sunku užmiršti savo romantizmas, nors... paseno jau ir Maironis, ir Maironio laikų idėjos. Šių dienų gyvenimas jau ko kita iš rašytojo reikalauja negu prieš kelias dešimtis metų... Dabar, deja, jo kuriami kūriniai („Bare" spausdinta drama „Vytautas pas kryžiuočius", smulkesni eilėraščiai) jau nebeturi tos ugnies, kaip seniau, yra neryškūs, nublukę,— jie jau nebeatitinka mūsų dienų *gyvenimo* ir *meno* reikalavimų".

Tai nebuvo gal nieko naujo, nes apie Maironį taip tuomet rašė ne vienas kritikas. Blogiau, kad straipsnis buvo pasirašytas mano pavarde ir dėl iškilmingumo prie pavardės pridėtas žodelis „stud.", t. y. studentas.

Maironis, senas nusipelnęs poetas, kurį skaitė ir kuriuo auklėjosi ištisos kartos, kurį ir aš skaičiau ir mėgau, dėl tokio mano straipsnio pasijuto įžeistas ir atsakė į jį irgi straipsniu.

„...Paprastai į kritikas nemėgstu atsakinėti,— rašė jis,— nes žinau: jos nei pridės, nei atims autoriui vertės... Geriausias veikalų įvertintojas — laikas.

Bet šį kartą per daug man skaudu. Kad studentas į užsitarnavusį, jau nuo 30 metų universiteto profesorių atsiliepia iš aukšto Mentoro tonu. Tiek to! Čia jau auklėjimo sritis. Mūsų demokratišku laiku tai paprastas dalykas, ir to imti į širdį netenka.

...Mat, aš romantikas, kuriam Mickevičius, Puškinas, Gėtė palieka net formos žvilgsniu nepeiktini pavyzdžiai. Dabartiniai *gyvenimo* ir *meno* (suprask, kritiko) reikalavimai tuo nepasitenkina..."

Ar reikia čia aiškinti, kad tolimesniais metais, įgijęs daugiau proto ir pajutęs, kad neapgalvotas žodis gali žmogų ne tik įžeisti,

bet ir užmušti, aš su sielvartu apgailėjau nerimtus, nejautrius, net įžūlius savo žodžius, kurie taip įskaudino seną poetą. Deja, kol poetas buvo gyvas, neradau priemonių savo klaidą atitaisyti. Manydamas, kad tai atlikti niekad nevėlu, darau tai dabar. <...>

Faustas Kirša kvietė mane bendradarbiauti jo žurnale, kur jis sakėsi norįs greta vyresniosios kartos rašytojų — greta Krėvės, Vaižganto, Herbačiausko, Sruogos — suburti ir jaunuosius. Kai pareiškiau, kad jaunieji turi savo pažiūras ir ne visur sutaria su vyresniosios kartos rašytojais, Kirša šyptelėjo, prisiminė mano kadaise rašytą straipsnį, kur aš „sukritikavau" Maironį, ir tarė:

— Ką gi, juk tai buvo nuoširdu... Kodėl vyresniesiems nežinoti, ką apie juos galvoja jaunimas?

Prisiminęs tą straipsnį, dar labiau išraudau ir pasakiau, kad laikau jį savo klaida.

— O kas iš mūsų nėra parašęs to, ko vėliau nereikėtų gailėtis?— tarė Kirša. <...>

Raila įsitaisė Žaliakalny, mediniuose namuose, kuriuos poetas Maironis buvo pastatydinęs vienai savo draugei. Gyveno Raila netgi tos moters bute. Sykį užėjęs priešpiečiais, radau jį dar drybsant lovoje po kažkokio naktinio pasilinksminimo ar išgėrimo. Užsidegęs cigaretę, jis juokdamasis pasakojo:

— Kai kada čia užeina pats Maironis. Štai ir praeitą savaitę — skambina kažkas prie durų. Atidarau — didysis mūsų poetas stovi ir klausia, ar ponia namie. Ponios nebuvo, ir jis liepė jai perduoti gražiai suvyniotą paketą. Priėmiau, įsinešiau į vidų ir, manau sau, pažiūrėsiu, kas ten tokio. Atvynioju gražiai, žiūriu — pirmos rūšies saldainiai, šokoladas, riešutai. Net apsilaižiau. Ne kasdien tokių skanumynų pasitaiko ragauti. Ir žinai ką? Pusiau. Tai yra, pusę sau, o pusę vėl gražiai suvyniojau, nunešiau į saloną ir padėjau ant staliuko. Negi Maironis sutikęs klaus ją, kiek ten buvo plytelių šokolado ir saldainių...

Man ta istorija visai nepatiko, o Raila tik nusijuokė:

— Nieko, nenubiednės didžiausias Lietuvos poetas... O man, studentui, geras gomurio pasmaginimas... <...>

Einant „Trečiam frontui", mūsų bendradarbis Korsakas-Radžvilas „už politiką", kaip tada buvo sakoma, sėdėjo Šiaulių kalėjime. Kaune buvo gauta žinių, kad jo sveikata labai nusilpo, todėl nieko nelaukiant buvo pradėta ieškoti būdų jam iš kalėjimo išvaduoti. Vyresniųjų rašytojų (Krėvės, Sruogos ir kitų) tarpe kilo sumanymas tuo reikalu paduoti kolektyvinį rašytojų prašymą suimtąjį amnestuoti. Šiuo klausimu pasikalbėti su Tu-

mu, kadangi mudu su juo asmeniškai buvom jau kiek pažįstami, buvau įgaliotas aš.

Važiuoju į senąjį miestą prie Vytauto bažnyčios. Užlipu į antrąjį aukštą. Skambinu.

Duris atidaro pats Tumas. Pasisveikinam.

— Na, cicilike, sėsk. Ką pasakysi?

— Turbūt žinot, profesoriau, kad Kostas Korsakas sėdi kalėjime. Rašytojų tarpe kilo sumanymas paduoti amnestijos prašymą.

— Už ką jį laiko? Už bolševizmą?

— Rodos.

— Na, tai ką aš turiu padaryti?

— Labai paprastai, profesoriau. Manau, ir jūs prisidėsit prie šio prašymo.

— Kad paleistų bolševiką?

— Jis sunkiai serga. Manau, jums turėtų būti vis tiek, ar jis katalikas, ar bolševikas.

— Tokius reikia šaudyt! — sušuko Tumas.

Aš išpūčiau akis.

— Jūs taip manot?

— Brač, kas laiko rankose valdžią, tas turi šaudyt. Kitaip neišlaikysi.

— Bet jūs juk valdžios nelaikot!

— Ne, žinai, aš po prašymu nesirašysiu. Aš tautininkas. Taip? Aišku? Kaip aš galiu rašytis, panie, po prašymu, kad paleistų bolševiką? A?

Man atrodė, kad reikalas pralaimėtas.

— Žinai ką? Kalbėsim atvirai. Rašytis aš negaliu. Aš tautininkas, panie. Bet prašymą nunešiu, kur reikia, ir paprašysiu žodžiu, kad paleistų. Tu užeik pas Maironį ir Jakštą. Jų parašai bus labai svarbūs.

Gerai. Einu pas Maironį. Vėl lipu į antrąjį aukštą (kažkodėl Kaune visi dideli žmonės gyvena antrajame aukšte). Skambinu.

Už durų po kiek laiko sušlepsi žingsniai. Pats Maironis man atidaro duris. Truputį nedrąsu. Niekad gyvenime su juo nesu kalbėjęs. Prieš mane didžiausias Lietuvos poetas! Su Tumu kas kita. Tas iš karto tave supranta ir drožia į akis, ką mano. Maironio nepažįstu. Palabinu, rengiuosi pradėt kalbą.

— Jei pašalpų, tai neduodu, — pradeda pats Maironis.

— Ne, ne pašalpų, — nedrąsiai mėginu teisintis.

— Jei aukų, tai irgi neduodu. Šiandien jau trys tokie buvo.

— O ne, ne, aš visai kitu reikalu.

Pagaliau Maironis per slenkstį mane įsileidžia į kambarį. Kaž-

kodėl pasijuntu gana drąsiai, incidentas ant slenksčio mane labai linksmai nuteikė, ir aš stovėdamas (sėsti neprašo) paskubomis išdedu savo reikalą.

— Ne, ne, aš į tokius reikalus nesikišu. Čia ne mano dalykas. Nesirašysiu.

— Bet tamsta turėtum suprasti,— mėginu aiškinti.— Žmogus serga. Jaunas, gabus žmogus. Jei jo greit iš kalėjimo neišleis, jis turės mirti.

— Ne, čia ne mano reikalas. Aš jo nepažįstu.

— Aš tikiu, kad nepažįstat. Jis, be abejo, yra kitos kartos ir kitų įsitikinimų žmogus, bet tamsta turėtum pasirašyti bent iš profesinio rašytojiško solidarumo.

— Kur jis rašinėja?

— Daugiausia „Kultūroje".

— Nežinau. „Kultūros" neskaitau. Nesirašysiu.

Antanas Venclova

Venclova A. Jaunystės atradimas.— V., 1966.— P. 16—18, 71, 288—289, 539—541.

* * *

Tas „opozicinis laikraštis", išspausdinęs Venclovos recenziją su šiuo Maironio apibūdinimu, buvo tautininkų sąjungos leistas savaitraštis „Lietuvis", kurio redakcijoje ir man teko laimė tuo metu pradėti dirbti. Aš ir tada buvau studentas, tik kur kas toliau pažengęs laiko atžvilgiu už Venclovą: turėjau išklausytus 4 semestrus. 2 semestrus tiesiog universitete ir 2 „eksternu" mokydamas Jurbarko gimnazijoje. Prof. Izidorius Tamošaitis parsivežė mane iš ten [1925 m.] birželio m. gale į Kauną ir padarė savo padėjėju „Lietuvio" redakcijoje (jis buvo faktinuoju redaktoriumi). Liepos m. jis išvažiavo į Palangą ir man pavedė „Lietuvio" redagavimą.

Tapęs kaip ir redaktoriumi, gaudavau kas dieną po keletą rankraščių, jų tarpe vieną dieną atsidūrė mano rankose ir ta „stud." A. Venclovos pasirašyta recenzija. Man, jaunam ir neprityrusiam kaip ir žurnalistui, recenzija pasirodė priklausanti gerųjų rašinių rūšiai, nes daugumas jų tiek turinio, tiek formos (kalbos) atžvilgiu buvo silpni. Be to, Venclovos poeto vardą jau žinojau, iš jo gal tame pačiame „Lietuvyje" ar kituose „opoziciniuose laikraščiuose" išspausdintų eilėraščių. Prasikišantis toje

recenzijoje dalykas — Maironio eilėraščio kritika ir neatrodė peiktina. Net ir tas jo nusmailintas posakis „Paseno Maironis", rodos, net du kartus pavartotas, man ir neužkliuvo. Atrodė, poetui valia turėti savo skirtingą nuomonę apie kito poeto kūrybą. Tuo būdu recenzija pasirodė „Lietuvyje".

Iš pradžių nieko ypatingo neatsitiko. Tik išėjus „Lietuviui" su ta recenzija gal po vienos ar poros dienų gaunu Venclovos telefoninį šaukimą. Pasirodo, žino mano pavardę ir redaktorių pavaduojant. Tuojau pasisakė norįs gauti honorarą už tą recenziją. Jo pareiškimas man buvo staigmena, nes su tuo dalyku dar neturėjau reikalo. Turėjau iš redaktoriaus nurodytą honorarų taisyklę: jie mokami vien nuolatiniams bendradarbiams, su kuriais iš anksto susitarta. Tą redakcijos praktiką aš Venclovai ir pasakiau. Bet jis nenusileido. Vis prašė, maldavo, įrodinėjo, kad jis turi honoraro gauti. Man net pagailo jo. Pagalvojau, kad tai vargšo studento esama, gal net neturinčio už ką duonutės nusipirkti. Kai dabar skaitau jo atsiminimuose (p. 13—14), kad jis porą savaičių valgęs vien duoną, „nes kito maisto nebuvo už ką nusipirkti", galvoju sau, gal jis kartais šioje padėtyje atsidūręs kaulijo ir to honoraro. Tada mano spėjimas būtų buvęs teisingas.

Aš jam nieko negalėjau padėti, nes nedrįsau peržengti taisyklės ir jam daryti išimtį. Juk gerai žinojau, kaip vargingai tas „Lietuvis" ėjo. <...>

Pasikalbėjimas pasibaigė, kai mano bendrakalbis iš kito vielos galo metė triūbelę.

Tuo dar dalykas nesibaigė. Po kelių savaičių grįžo prof. Iz. Tamošaitis iš Palangos. Tuojau susitiko su Maironiu (nes gyveno jo namuose) ir šiojo, matyti, tapo užpultas dėl tos recenzijos. Aš apie tai netiesiog patyriau iš profesoriaus, kai jį grįžusį aplankęs gavau priekaištą. „Kam išspausdinai tą Venclovos recenziją? Maironis labai pyksta". Aš, žinoma, visaip aiškinausi, kaip galėjau. Profesorius, dėkui jam, suprato mane ir nekaltino prasižengimu. Bet man sąžinė ilgai priekaištavo, kad neatsargiu elgesiu leidau įžeisti tą visų mylimą „Pavasario balsų" dainių. Jaudino ir tame pat „Lietuvyje" įdėtas Maironio atsakymas.

Kaip iš Venclovos atsiminimų matyti, jis vėliau „įgijęs daugiau proto... su sielvartu apgailėjęs nerimtus, nejautrius, net įžūlius savo žodžius, kurie taip įskaudino seną poetą" (p. 18). Tik manding, Venclova paviršutiniškai žiūri į Maironio pykčio motyvą. Jam rodos, jog Maironis labiausiai įsižeidęs dėl to, kad kritikas prie savo pavardės pridūrė „stud." (Tiesą pasakius, jis neturėjo teisės to priedėlio vartoti, nes dar nebuvo įsimatrikuliavęs.)

Iš tikrųjų ne tas buvo lemtingas motyvas mūsų dainiui supykti. Jis iš viso nepakęsdavo kritikos, nepaisydamas, kas ją reikštų. Kai dar senaisiais laikais ką tik išleistą „Jaunąją Lietuvą" pakritikavo poetas Paparonis (kun. A. Šmulkštys), pavadinęs ją kronika, Maironis jam visą gyvenimą nedovanojo. Jau daug vėlesniais mano redakcinio darbo laikais Balys Sruoga parašė labai atsargią kritiką jo Pasaulinės literatūros istorijos, Maironis tuojau atsiliepė piktu atsakymu. Šita Maironio kritikos nepakanta buvo visuotinai žinomas dalykas. Žinojo tai gerai ir prof. Tamošaitis ir todėl neėmė jau taip į širdį jo protesto dėl tos Venclovos recenzijos ir manęs nepakaltino dėl jos spausdinimo.

Juozas Jakštas

Jakštas J. Maironis ir Venclova // Dirva.—1967.—Geg. 26.—Nr. 61 (fragmentas).

* * *

Menka buvo mano pažintis su Maironiu.

Tarnaudamas Klaipėdos karinėje įguloje, 1924—1927 m. redagavau šapirografuotą mėnesinį laikraštėlį „Kovotojas". Viename numeryje buvo įdėtas straipsnelis apie Maironį. Tą numerį nusiunčiau Maironiui. Gavau jo atviruką su padėka. Gaila, tas atvirukas pastarojo karo pabaigoje virto pelenais.

Kartą Klaipėdoje, „Ryto" viešbučio salėje, teko dalyvauti, kai Maironis skaitė savo eilėraščius iš „Pavasario balsų". Deja, nusivyliau. Kai skaito jo eilėraščius artistai ar deklamuoja geri deklamatoriai, kaip tie eilėraščiai esti mieli ir žavingi. Tačiau kai juos skaitė pats Maironis, atrodė, kad jie neturi nei rimo, nei ritmo.

Teko dalyvauti jo laidotuvėse.

Šia proga norėčiau paminėti pora atvejų, susijusių su Maironio eilėraščiais. Tebėra dar gyvas Lauksodos klebonas kun. Juozapas Gasiūnas. Jis linksmai prisimena pirmą savo pažintį su Maironiu, kaip Kauno kunigų seminarijos rektorium.

Jis pavėlavo atvykti į klierikų priėmimą. Seminarijos inspektorius pasiuntė jį pas Maironį į jo butą. Maironis, iškišęs galvą iš savo kabineto, paklausęs, kurį Maironio eilėraštį mokąs, o jis atsakęs: „Tokių niekų aš neskaitau". Mat jis buvo visiškas beturtis, dirbo Kauno statybose paprastu darbininku, mokėsi vakarinėje gimnazijoje ir plačiau susipažinti su literatūra negalėjo.

Maironis susiraukęs, mostelėjęs ranka ir taręs: „Eik pas inspektorių ir pasakyk, kad priimtų į seminariją".

1985 m. mirė Vievio altarista kun. Nikodemas Švogžlys. Jis buvo kilęs iš lenkų okupuoto Vilniaus krašto ir mokėsi Vilniaus kunigų seminarijoje, bet 1922 m. iš seminarijos jį pašalino už jo viešai reiškiamus lietuviškus patriotinius jausmus. Jis atvyko į Kauną, nuėjo pas Maironį, puolė ant kelių ir ėmė artistiškai deklamuoti eilėraštį:

Antai pažvelki! Tai Vilnius rūmais
Dunkso tarp kalnų plačiai!

Žinoma, Maironiui tatai patiko, liepė stoti į eilę pas seminarijos inspektorių. Pats Maironis jį globojo ir šelpė.

Šilutė, 1986.V.17 *Petras Jakštas*

* * *

Žurnalo „Skautų aidas" redakcijoje tvarkiau literatūrinį ir korespondencijų skyrius. 1930 m. vėlyvą rudenį redaktorius Antanas Saulaitis man įsakė, kad aš rytojaus dieną 17 val. nueičiau pas žymųjį mūsų tautos poetą Maironį į literatūrinę popietę. Aš buvau nustebintas ir sujaudintas. Rytojaus dieną nurodytu adresu nuėjau pas Maironį. Radau atėjusių šešiolika jaunų asmenų, kurių dauguma buvo Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto studentai. Susirinkusiųjų tarpe buvo du man pažįstami asmenys,— tai Jonas Aistis ir Kazys Inčiūra. Visi susėdome už ilgo stalo, o Maironis atsisėdo stalo gale. Vienas atsistojęs pasakė, kad šiandieną du asmenys paskaitys po du eilėraščius, o vienas — trumpą novelę. Kai autoriai perskaitė savo kūrybą, prasidėjo dėl skaitytų kūrinių pasisakymai. Kalbėjo šeši asmenys. Vieni teigiamai, kiti neigiamai įvertino girdėtus kūrinėlius. Po pasisakymų kalbėjo Maironis. Jis labai nuodugniai išnagrinėjo skaitytą kūrybą ir patiekė savo išvadas. Po oficialiosios dalies gėrėme arbatą ir šnekučiavomės literatūriniais klausimais. Literatūrinė popietė užtruko daugiau kaip dvi valandas. Kai ėjome į namus, man K. Inčiūra pasakė, kad jis tas popietes lanko nuo 1928 m. rudens, o aš tas popietes lankiau iki 1931 m. pavasario.

1988.VIII.17 *Matas Martinaitis*

* * *

Mano paties prisiminimuose. Turbūt nė vienas mūsų negalim su lemtim ginčytis ar jai rūgoti, kad esam gimę viename ar kitame žemės kampe. Man teko gimti Seredžiaus apylinkėse, kaimyninėj Betygalos parapijoj. Maironio Pasandravį nuo mano gimtinės teskiria tik keliolika kilometrų. Ta pati Maironio poezijos gamtinė ir istorinė dekoracija — Dubysa, Nemunas, Raseiniai, milžinkapiai, kalnai ir piliakalniai, beveik ta pati kalbos tarmė. Kai tuo pačiu keliu einam ar važiuojam, tuo pačiu garlaiviu plaukiam — neišvengiami būna ir žmonių susitikimai.

Komp. St. Šimkus, serediškis — motiškietis, taip pat didis mūsų tautos žadintojas ir patriotas, iš kažkur tėviškėn atskridęs, didžiulėje Belvederio daržinėje surengė „lietuvišką vakarą" (ne vieną tokį vakarą toj pačioj daržinėj Šimkus buvo surengęs). Į Belvederį suplaukė žmonių minia, vieni bričkom ir vežimais atvažiavo, kiti pėsti atėjo, susirinko gal du tūkstančiai moterų, vyrų ir vaikų. Ne visi į daržinę sutilpo, tai tie, kurie liko lauke, į scenos įvykius žiūrėjo pro daržinės sienos plyšius. Aš tada ėjau aštuntus ar devintus savo ilgo amžiaus metus. Ir laimės jau nestigo — ant ištiestos lentos sėdėjau gal septintoj eilėj nuo scenos. Buvo vaidinama kažkokia komedija, kurios įvykių nebeprisimenu, bet St. Šimkaus vadovaujamą chorą ir dabar regiu. Tarp kitų kūrinių choras padainavo ir porą ar trejetą Maironio dainų, sukomponuotų Naujalio ar Sasnausko. Tų dainų beklausydami, žmonės pradėjo verkti, balsu raudoti. Ir kaip neverks, kaip neraudos, kad čia ir Nemunas, ir Dubysa, ir sesės geltonplaukės, ir milžinkapiai, kurių pilni Seredžiaus laukai, ir ta neužmatoma senovė, ir tie tokie artimi nūdienos darbai ir vargai! . . Tai toks buvo mano pirmasis susitikimas su Maironiu. Kai sąmonė pradėjo šviesėti, jis man vaidenosi kaip didžiai patraukli ir šviesi asmenybė.

Vaikai turbūt visuomet ieško pramogų ir džiaugsmo. Mum, Seredžiaus apylinkių vaikam, kai sekmadieniais atkeliaudavom į bažnyčią, didelė pramoga būdavo nubėgti prie Nemuno ir pažiūrėti į praplaukiančius garlaivius, į šen ar ten keliaujančius žmones. Garlaivių prieplauka buvo prisiglaudusi prie „palocėlio" (seno piliakalnio, nuo kurio Nemunas kažkada nuplovė medinę bažnytėlę). Ir vieną sekmadienį pamatėm lankos keliu atriedančią dvarišką karietą. Dailūs arkliai, dailūs pakinktai, daili karieta. Netrukus iš jos išlipo aukštas, gražus ir gražiai nuaugęs, brangiu kunigišku drabužiu apsirengęs kunigas, o paskui jį ir

senyvas vyras (turbūt kunigo tėvas). Garlaivis dar buvo tolokai, kapstėsi aukštyn prieš srovę, du vyrai pradėjo savo tarpe šnekučiuotis, o mes, vaikėzai, begėdiškai į juos vėpsoti. Kažkas iš vyresniųjų prasitarė: „Tai kun. Maciulevičius, didelis Kauno ponas"... Ir tai buvo antrasis mano pasimatymas su Maironiu, iki šiol neišblėsęs atminty, nors tada ir nežinojau, kad jis Maironis. Galėjau tą reginį matyti 1911 ar 1912 m., kai prel. Mačiulis iš Peterburgo dvasinės akademijos, palikęs ten profesūrą ir galimybes kopti į aukštį, jau buvo grįžęs į Kauną Žemaičių kunigų seminarijos atlietuvinti.

Vilniuje, kopdamas į šviesą Ryto d-jos gimnazijoj, įsimylėjau Maironio poeziją, beveik visus „Pavasario balsų" eilėraščius mokėjau mintinai, naktį pažadintas, galėjau juos be klaidų iškalbėti. Ir lemtis taip lėmė, kad jau tada pradėjau „aktoriauti" — gimnazijos vakarėliuose lipdavau į sceną Maironio poezijos deklamuoti. „Trakų pilis", „Vilnius", „Pirmoji meilė", „Miškas ir lietuvis", „Už Raseinių ant Dubysos", „Oi neverk, matušėle", „Mano gimtinė", „Užmigo žemė", „Aš norėčiau prikelti", „Vakaras ant ežero Keturių Kantonų", „Nuo Birutės kalno", „Kur bėga Šešupė" — buvo labai mylimi eilėraščiai, bet ypačiai mėgdavau išrėkti Maironio satyrą „Tautos pabėgėliams":

Ojczyzna jum kvepia, ne žemė tėvynė,
Maitinanti jūsų pilvus,—
Ne prosenių žemė, kurios išsigynę,
Begarbinat lenkų dievus!..

(Cituota iš atminties)

Ketvirtąjį susitikimą su Maironiu lydėjo gal truputį spalvingesni nutikimai: įsiskaitęs, įsijautęs į Maironio poeziją, Vilniuje pats pradėjau eiles rašyti. Ir buvau jų „prikūręs" stamboką sąsiuvinį, kurį man parūpino klasės auklėtojas dail. Ant. Žmuidzinavičius (I pas. karo metu Lietuvoj buvo jaučiama didelė popierio stoka). Kad tos eilės buvo labai maironiškos — negali būti jokio abejojimo. Deja, sąsiuvinis su tom eilėm, kai daug vėliau išvykau Italijon studijuoti, Kaune „dingo be žinios". Dingimas nuostolių niekam nepadarė, gal tik truputį gaila, kad prapuolė įrodymai, kurie būtų paliudiję dar vieną Maironio sekėją... O jo darbai buvo giliai įsismelkę į sąmonę ir į širdį! Kai iš Vilniaus pėsčiom pakilau namų pusėn, iš tikro bėgdamas nuo bado (ne ką mažesnį badą radau ir gimtinėj), kai taip žiauriai kaizerinė Vokietija buvo apiplėšusi ir nualinusi Lietuvą, kuprinėje ant

pečių tėviškėn su visais mokslais parsinešiau ir Maironio „Pavasario balsus"...

Aplankau Maironį su savo eilių rinkiniu. Kažkokiu paslaptingu būdu nuo Maironio įtakos atitrūkęs, 1924 m. išleisdinau pirmąjį savo eilių rinkinį „Saulėtekio maldas" (išleido E. Jagomasto Lituania Tilžėje). Aišku, tos „maldos" ne vienu tūkstančiu žingsnelių buvo atsilikusios nuo Maironio poezijos meno. Bet, to nepaisant, širdy plakėsi įkyrūs raginimai, tikra pagunda, su tuo rinkinėliu aplankyti ir pagerbti Mokytoją. Regis, tada jau buvau išbandęs vyro drąsą, o eiti pas Maironį buvo tikrai baugu. Ir tik tada, kai „Saulėtekio maldos" praslydo pro Ad. Jakšto kritikos rykštes, susilaukdamos net vieno kito paglostymo, išdrįsau pasibelsti į Maironio rūmų duris (kaip dabar apie Ad. Jakštą būtų bekalbama, anuomet su jo nuomonėm skaitėsi dešinė ir kairė).

Stilingų rūmų duris atidarė pats Maironis, pakvietė į savo buto saloną, apstatytą gražiais baldais, papuoštą žymių dailininkų paveikslais. Tuoj įteikiau jam atneštą dovanėlę, tariau, jog tai yra menkas dėkingumo ženklas Mokytojui. Matyti, sugebėjau būti pakankamai kuklus, prisipažinau esąs serediškis. Maironis tučtuojau sušilo, pradėjo šypsotis ir kalbėti — klausė, ar esu buvęs Betygaloj, teiravosi apie Seredžių, ar aš asmeniškai pažįstąs komp. St. Šimkų. Aš jam pasakojau visa tai, ką dabar čia apie jį kalbu. Jis pasisakė, kad yra skaitęs vieną kitą mano eilėraštį, tie eilėraščiai turį savaimingumo, tik jų forma esanti sunkoka. Girdi, jauniems autoriam esą lengviau, nes literatūrinė lietuvių kalba, nors dar sunkiai reikėsią padirbėti jos visiem turtam atskleisti, iš tikro jau esanti gerame kely. Ir tada man ėmė kalbėti apie tai, ką ir savo poemose skelbė: reikią šviestis, mokytis, reikią daug skaityti ir studijuoti, išvardino būrį rašytojų, kurių darbus jis pats mėgo. Maža to, pakvietė į valgomąjį kambarį prie arbatos stiklo, pripylė taurelę kažkokio saldaus ir gero gėrimo. Ten vėl grįžom į Betygalą, į Seredžių, į ano meto Lietuvos kasdienybę. Išdrįsau prisipažinti, tikrai nepataikaudamas, kad esu pasipiktinęs balsais, kurie bando Atgimimo dainiaus reikšmę ir įtaką net literatūros gyvenime sumenkinti. Tik dabar jau nebeprisimenu, kaip į tą mano išsišokimą reagavo Maironis. Pats aš, išgyvenęs tokį įdomų ir nepamirštamą pasimatymą, iš Maironio namų išskridau, tartum būčiau užsėdęs ant sparnuoto pegaso!..

Paskui atėjo pora metų, kai gan dažnai nueidavau į kunigų seminariją pas kun. prof. Morkų Morkelį. Morkelio pobūvių sve-

čiai dažniausiai būdavo literatūros ir teatro žmonės. Beveik visada į tuos pobūvius ateidavo ir Maironis. Paprastai jis įsitaisydavo kertėj stovinčiame fotely, o vainiku jį apriesdavo pobūvio moterys. Toje kertėje dažnokai prapliupdavo juokas, matyt, Maironis savo gerbėjom ką nors juokingo ir sąmojingo pasakydavo. Ir tik tada, kai kuri nors aktorė imdavo deklamuoti Maironio poeziją, jis apsiniaukdavo, nuleisdavo galvą, lyg nepatogiai pasijusdavo... Ir visuomet griežtai laikydavosi luomo disciplinos — 12 val. nakties iš savo kertės pakildavo, gražiai su visais atsisveikindavo ir išeidavo, tuo tarpu kai mes kiti sveteliai kartais pas prof. Morkelį iki trečiųjų gaidžių praūždavom.

Ar ne tokį Maironio paveikslą savo atsiminimuose tapo ir velionis poetas kan. Myk. Vaitkus, iš daug didesnio artumo Atgimimo dainių pažinęs? Juk ir jis teigia, kad Maironis mylėjo pasaulį, mylėjo žmones, į savo namus kviesdavosi pažįstamus — mokslo ir meno žmones, pats mielai eidavo į svečius, jaunimo tarpe kartais taip įsidainuodavo ir įsilinksmindavo, tartum titulų ir pareigų orumas jo visai neslėgtų.

Taigi, kaip regim, Maironis anaiptol nėra rūsti, atoki, vėsi ir neprieinama asmenybė. Tai buvo vyras, turintis didžiai spalvingą ir turtingą prigimtį, kurios ir nebandė nuo kitų slėpti.

Stasys Santvaras

Santvaras S. Maironis nutolsta ir vėl grįžta // Naujoji viltis.—1982.— Nr. 15.— P. 75—78 (fragmentas).

* * *

Šių [1925] metų paskutinė diena turėjo du pažymėtinus įvykius: — 1) Tuoj po pietų buvo atėjęs Maironis asmeniškai padėkoti už „Tėviškės" romaną, kurį pavadino „pirmąja mūsų literatūroje knyga". Gėrėjos stilium, tipais ir nuotaika, ypatingai pasidžiaugdamas Reginos tipu, kurį sukūriau išmislo keliu. Teisingai spėjo tolimesnių dalių fabulos eigą, numatydamas, kad Klemensas neves Reginos. Atnešė dar man savo „Pavasario balsus" su dedikacija: — „Gerbiamai Vaidilutei už tikrai gražų „Tėviškės" romaną". Maironio nuomonė apie mano romaną man brangi, o jo dovana suteikė džiaugsmo.

Ona Pleirytė-Puidienė

Pl. Puidienė-Vaidilutė O. Netolima praeitis // Naujoji romuva.—1939.— Nr. 33—34.— P. 611 (fragmentas).

* * *

Maironis yra didis ir brangus ypačiai mano kartos žmonėms. Mes esame maždaug trimis dešimtimis metų jaunesni už Maironį. Kai mes pradėjome sąmoningai, intelektualiai gyventi apie 1907—1910 metus, Maironis buvo pačiame savo talento subrendime. Buvo pasirodę visi reikšmingiausieji jo kūriniai. Mes juos skaitėme, mes jais gėrėjomės, mes jais auklėjomės. Jie mus veikė giliau negu vyresniųjų ir jaunesniųjų kartų žmones. Vyresniosios kartos, Maironio amžininkai, nesutarė su juo daugeliu ideologinių klausimų. Tai buvo lietuvių visuomenės diferenciacijos laikotarpis. Paliovė ėjusi „Aušra", kurioje Maironis išspausdino pirmąjį eilėraštį. Pasirodė pozityvistinis liberalinis „Varpas", klerikalinė „Apžvalga" ir „Tėvynės Sargas", socialistiniai „Lietuviškasis Balsas", „Lietuvos Darbininkas", „Darbininkų Balsas", vėliau „Žarija", „Skardas", „Naujoji Gadynė". Maironis priprato prie klerikalinės spaudos. Už klerikalines jo kūrinių idėjas jį aštriai puolė St. Matulaitis, šnairavo Kudirka, Šliūpas ir visi kairiosios krypties žmonės.

Jaunesniosios už manąją kartos laikė Maironį jau pasenusiu, atgyvenusiu, nebeaktualiu rašytoju. Jos tarėsi esą išsivadavusios iš Maironio pažiūrų bei poetikos poveikio.

Ištikimiausia Maironiui pasirodė manoji karta. Didžiuma jos žmonių buvo nusiteikusi laisvamaniškai religijos atžvilgiu. Kad Maironis — kunigas, ji žinojo, tačiau žiūrėjo į tai atlaidžiai. Mumyse dar ilgą laiką buvo gyva Maironio įdiegta Lietuvos senovės romantika, praeities heroizmas, bočių didvyrių šlovė. Mes pakilia nuotaika skaitydavome:

Kur šiandieną Jinai?
Miega jos milžinai;
Po žemių jų ilsis krūtinė!
Kaip po audrų didžių,
Kad ant marių plačių
Užmiega vilnis paskutinė.

Mes ilgai prisiminėm tamsius carinės priespaudos metus — ir vėl deklamuodavom:

Jau Slaviai sukilo. Nuo Juodmarių Krašto
Pavasaris eina Karpatų kalnais.
Po Lietuvą žiema. Nei žodžio, nei rašto
Neleidžia erelis, suspaudęs sparnais. . .

Maironio poezijos patriotizmas visuomeniškai pilietiškai nusiteikusius jaudino kone visą gyvenimą. Poetiškų sielų skaitytojai gėrėjosi dainiškais, skambiais jo eilėraščiais, gamtiniais bei individualiniais motyvais. Maironis mano kartos žmonių sąmonėj įsitvirtino kaip didelis lietuvis ir poetas.

Aš pats Maironį pirmą sykį pamačiau Marijampolės bažnyčioje per mokinių pamaldas. Jis, matyt, buvo atvažiavęs atlankyti savo bičiulio, o mūsų mokytojo kapeliono, taip pat poeto Motiejaus Gustaičio. Maironis po pamaldų pasakė mums pamokslėlį. Atsimenu tik vieną to pamokslėlio vietą. Tais laikais gimnazistai nešiodavo uniformas su nikelinėmis spindinčiomis sagomis. „Žiūrėkite, kalbėjo Maironis, gal tai jūsų tėvų, brolių ir seserų ašaros spindi". Aš tada galėjau būti trečioje ar ketvirtoje tuometinės gimnazijos klasėje. 1909 metų vasarą, išvažiuodamas atostogų, atlankiau savo klasės draugą Petrą Šalčių. Jis man parodė Maironio poemą „Jaunoji Lietuva" ir kai ką iš jos paskaitė; bene „Jau Slaviai sukilo". Knygelę aš įsigijau ir, važiuodamas namo, vežime godžiai ją skaičiau. Netrukus po to nusipirkau „Pavasario balsus", paskui „Raseinių Magdę" — ir Maironis tvirtai įsišaknijo mano vidaus pasaulyje.

Neprisimenu, kuriais metais buvo išleistas pirmasis Maironio portretas ir pardavinėjamas knygynuose. Buvo tai padidinta fotografija — gražus, amžiaus stiprume vyras, tankiais garbanotais plaukais, apsirengęs kunigiškai, su kanauninkišku ar pralotišku medalionu ant krūtinės. Šitas medalionas, matyt, aukso grandinėle pakabintas ant kaklo, visą laiką man rėžė akis: ar tai tinka poetui tokios puošmenos?! Ir aš neiškentęs sykį ėmiau ir juodai užtušavau tą kanauninkišką ar pralotišką ordiną — nuėmiau jį nuo poeto krūtinės. Jei aš tada pasielgiau nepagarbiai, čia viešai atsiprašau bent jo atminimą. Tą portretą, laimingai išlikusį per karų suirutes, aš saugau ir šiandien.

Su gyvu Maironiu man teko susitikti žymiai vėliau — tik 1923 m., kai aš pradėjau dirbti Lietuvos universitete Kaune. Maironis skaitė Teol.-filosofijos fakulteto studentams senosios lietuvių literatūros kursą — apie Donelaitį. Susitikdavau su juo posėdžiuose. Jis laikėsi santūrai, mažai kalbėjo. Į lietuvių rašytojų draugiją jis nebuvo įsirašęs. Sakydavo, kad rašytojas turi rašyti, o neleisti laiką posėdžiuose ir pobūviuose.

Artimesnių asmeninių santykių su Maironiu aš taip ir nesumezgiau. Man buvo nedrąsu prie jo, tokio oraus, pirmam prieiti, o jis neturėjo į mane jokio reikalo... Atsimenu, tik vieną kartą esu buvęs jo ištaigingame bute jo namuose pas jį vaišėse su

daugeliu kitų svečių. Tame pobūvyje nieko specifiškai maironiško, poetiško, literatūriško nepatyriau.

1932 m. pavasarį pasklido žinia, kad Maironis serga.

Vieną kartą, birželio 28 d., ėjau Vaižganto gatve. Staiga susitinku patį Vaižgantą. Jis stabtelėjo ir su jam būdingu išviršiniu nerūpestingumu, bet su tragiška potekste ištarė tik šiuos du žodžius: Maironis „pomior"... Ir nuėjo, palikęs mane sukrėstą, apstulbusį.

Trečią dieną Maironį laidojo. Palaidojo jį slegiančiuose mūruose, Kauno katedros kriptoje. Marmuro lentoje įrašė:

Kaip man gaila to balto senelio,
Kurs, užstojęs ant amžino kelio,
Jau nebkelsis ant balso varpų
Ir, ant kelių ainius pasodinęs,
Nebepasakos, bočius atminęs,
Nepratars iš šaltųjų kapų!

Bet tai ne būdingiausi poeto žodžiai. Man atrodė, daug labiau pritiktų palaidoti Maironį atviroj Lietuvos gamtoj, kalnely, tarp šlamančių beržų. Jo bareljefas turėtų būti ne seno, bet poeto pačiame amžiaus stiprume, o antkapy iškalta:

Mylėk, lietuvi, tą brangią žemę,
Kame nuo amžių tėvai gyveno.

Vincas Mykolaitis-Putinas

Mykolaitis-Putinas V. Maironis: 100-tosioms gimimo metinėms paminėti // Mykolaitis-Putinas V. Raštai.— T. 10.— V., 1969.— P. 597—601 (fragmentas).

* * *

Asmeniškai su Maironiu pažįstamas nebuvau. Aš dar per jaunas, Maironis — per didelis. Bet jį daugelį kartų esu matęs, taip pat nemažai apie poetą esu girdėjęs. Tad šiandieną jau ir tatai turi šiokią tokią reikšmę.

Dar gyvo Maironio nebuvau matęs, o jau šį bei tą žinojau iš vyresnės kartos apsišvietusių žmonių. Pagaliau kurio iš mūsų nežavėjo Maironio poezija, ypač jaunystės metais. Dėl savo turinio, aiškumo. O savo metu ir dėl didelio įtaigumo. Turbūt dėl to ir šiandien tebemanau, kad poezija gimsta ne debesyse, o sa-

vo meto aplinkybėse, susikryžiuojant poeto emocijoms ir intelektui su realybe.

Pasakojo man kartą inteligentas, gyvenęs pereito šimtmečio pabaigoje Petrapily ir veikęs Lietuvių savitarpinės pagalbos draugijoje:

— Petrapily tais laikais lietuvių buvo gana daug, bet šviesuomenės labai mažai, ypač moterų. Savo tarpe turėjome vos porą apsišvietusių mergaičių, einančių mokslus. Tai po kokio nors pobūvio ar lietuviško spektaklio burtus traukdavome, kuriam teks garbė vieną ar kitą namo palydėti. Dauguma lietuvių buvo darbininkai, amatininkai, smulkūs tarnautojai, tarnaitės. Pasakojo, kaip rinkdavo narius į tą draugiją. Vienas iš pradininkų buvęs Silvestras Baltramaitis, žinomas bibliografas: vaikščiojęs į bažnyčią, spūstyje kaišiojęs į kišenes knygeles arba „Varpą", nusižiūrėjęs pirma, kas meldžiasi iš lietuviškos maldaknygės.

Ir štai į Savitarpinės draugijos spektaklį atsilankė svečias — dvasinės akademijos profesorius Maironis. Po to daugelis mūsiškių tarytum drąsiau ėmė kalbėtis tarpusavy lietuviškai, nors ne visi dar žinojo, kad jis yra ir „žaibus svaidantis poetas".

Pirmą kartą gyvą Maironį pamačiau bene 1924 metais, per „Kęstučio mirties" spektaklį. Kai autoriaus ėjo teatro fojė, visų žvilgsniai buvo į jį nukreipti. „Maironis, Maironis", — pasigirdo publikos šnabždesys, ir mes smalsūs moksleiviai iš savo trečio aukšto karalystės žiūrėjome į Maironį. Iš to spektaklio man tiek ir išliko atmintyje — Maironio siluetas ir vienos dainelės žodžiai „Neverk, mergele, neverk, jaunoji, parvešiu dovanėlių".

Po to jau Maironį iš tolo pažindavau gatvėje. Vaikščiojo poetas tvirtu žingsniu, pakelta galva, lazda pasiramsčiuodamas. Kai eidavo vienas, sustodavo pasidairyti į besikeičiantį Kauną. Eidavo Maironis, ir žmonės keldavo kepures. Vieniems jis atsakydavo, kitų nepastebėdavo, nes jo žvilgsnis buvo nukreiptas tarytum virš žmonių galvų — į tolį. Tekdavo jį matyti kartu su Mykolu Vaitkum ar Adomu Jakštu. Išliko vaizdas krantinėj — cimbruvkoje, abu nebejauni, kaukši lazdomis ir, matyti, rimtai kalbasi. Maironis — aukštas, stambus, plačiapetis, blykčiojo auksiniais akinių rėmais. Jakštas — nedidukas, sudžiūvęs, apsiaustėlis pablukęs, batų užkulniai nunešioti. Maironis kalba, Jakštas palenkęs galvą ir pasukęs ausį jo pusėn — klausosi.

Universitete mokiausi antrojo aukšto fakultete (humanitarinių mokslų). Trečiame aukšte buvo Teologijos-filosofijos fakultetas. Kol šie fakultetai buvo Kalnų gatvėje (dabar S. Nėries), ankštumas antrojo aukšto koridoriuose būdavo neišpasakytas.

Per pertraukas mes, rūkoriai, daugiausia spiesdavomės ant laiptų, prie turėklų. Teologijos-filosofijos fakultete profesoriavo Maironis. Nuo tų turėklų labai iš arti matydavau Maironį. Žiemos metu šiltai apsirengęs lipdavo laiptais, atsisegiodamas puošnius kailinius. Mes, studentiškas literatūrinis jaunimas, tuo metu sirguliavome visokiais -izmais, tačiau Maironis mums visada buvo Maironis. Į mūsų sveikinimus jis kartais atsakydavo linktelėdamas, o kartais nepastebėdavo. Niekada nemačiau jo nusišypsančio. Eidavo susikaupęs, gal net paniuręs. Tada jis dar nebuvo susenęs, atrodė tvirtas, stambus, tiesus. Tik mūsų jauniesiems atrodė, kad jau senas.

Maironį kalbantį irgi porą kartų esu girdėjęs. Klausiausi jo paskaitos apie Donelaitį. Seni laikai, iš jo skelbtų minčių maža kas teišliko, tačiau kai ką prisimenu ir dabar. Maironis kalbėjo apie Donelaičio reikšmę mūsų literatūrai, apie sąlygas, kuriomis gyveno ir kūrė ir dėl kurių per ilgai užsigulėjo nespausdintas. Sakėsi, kad ir jis čia pats susipažinęs pirmiausia su Donelaičio kūryba iš svetimų šaltinių. Atsimenu, gražiai citavo hegzametrą. Donelaitis, anot Maironio, kėlė pasitikėjimą savimi.

Apie įžymius rašytojus žmonės mėgsta pakalbėti. Teisingai ar ne — kitas reikalas. Pakalbėdavo ir apie Maironio privatų gyvenimą. Sakydavo, kad Maironis aristokratas, bet kur, net ir iškilmėse, nesimaišo. Pats kartais mėgsta svečius, suruošia savo bičiuliams vakarienes ir pats lankosi kartais kai kuriose šeimose.

Girdėjau ne kartą žmones svarstant, kodėl Maironis, toks mokytas, parašęs teologijos veikalų lotynų kalba, nebuvo nominuotas vyskupu. Vieni sakė, kad yra parašęs meilės eilėraščių, o kiti — kad čia esą lenkų intrigos. Daugeliui atrodė ši antroji versija tikresnė, nes senosios kartos lenkams ar tebelenkuojantiems lietuviams Maironis buvo nepataisomas „litvomanas".

Vienas kunigas, buvęs klieriku, kai Maironis ėmė eiti seminarijos rektoriaus pareigas, pasakojo, kad Maironiui atėjus seminarija baigė atlietuvėti. Rektorius nei agitavo, nei kurstė, bet lyg savaime įvedė tokią tvarką, kad lietuvių kalba iš karto įsigalėjo.

Teko kalbėtis su buvusiais klierikais, išstojusiais iš seminarijos. Išstojančių Maironis neįkalbėdavęs pasilikti. Tačiau klierikus literatus globojo ir iš seminarijos išstoti leisdavo labai nenoriai.

Jaunas kunigėlis Stasys Būdavas iš Telšių vyskupijos turėjo baigęs mokslą grįžti į savo vyskupiją. Literatas, rašantis apysakas ir eilėraščius, norėjo būti Kaune ar bent arčiau Kauno. Mai-

ronis Telšių vyskupijai iš savo kišenės sumokėjo išlaidas 632 litus ir paliko jį arti Kauno. Vėliau S. Būdavas gyveno Kaune. Apie tai, kaip buvo Maironio išpirktas, man papasakojo pats S. Būdavas, nors šiaip jau Maironis labdarystei nebuvęs dosnus.

Esu girdėjęs ir vieną pusiau anekdotišką nuotykėlį iš kasdieniško poeto gyvenimo. Buvo šilta vasaros diena. Atėjo kažkokiu svarbiu reikalu į Maironio namus du delegatai. Sesuo pasakė, kad neseniai išėjęs pasivaikščioti.

— Eikite krantine, santakos link ir susitiksite: brolis mėgsta ten pasivaikščioti.

Eina piliečiai, dairosi — mato sėdi Maironis ant akmens prie Nemuno, į vakarus nusigręžęs. Svečiai neišdrįso tuojau prieiti, laukė, kol pats pakils. Pagaliau pajudėjo. Kažką pasilenkęs paveikė, vėl atsisėdo, bet tuojau pakilo ir eina. Priešais ir svečiai. Pasisveikinę pasakė reikalą.

— Seniai čia tamstos vaikščiojate? Tai kodėl nepriėjote.

— Matėme, kaip tamsta sėdėjai. Pagalvojom, gal poetas, įkvėpimo pagautas, kuria... tai pabijojom sutrukdyti.

— Visai ne, nieko nekūriau. Išsimazgojau kojines, tai palaukiau, kol išdžius. Mėgstu kvepiančias Nemuno vandeniu.

Mačiau jo laidotuves. Nuo Maironio namų iki katedros kelio nedaug. Procesijai nebuvo kur kaip reikiant išsitiesti. Rotušės aikštė buvo žmonių užtvindyta. Šiaip taip prasispraudžiau arčiau ir nuo krantinės laiptelių stebėjau šią gedulingą eiseną.

Pabaigoje norisi pasakyti keletą žodžių apie poeziją apskritai.

Poezija — nelygi poezijai. Viena švysteli kad ir labai ryškiai, daugelį sužavi ir užgęsta, išblanksta greit, lyg pasirodžiusi pašvaistė.

Kita gi, poezijos žodžiais betariant, įauga į žemę, į akmenis įsėda...

Antanas Miškinis

Rankraštis iš P. Genevičiūtės archyvo, pavadinimas: „Maironis iš tolo".

TRUMPAI APIE ATSIMINIMŲ AUTORIUS

Adomavičius Vladas (1906—1961) — muzikas, inžinierius, gyv. JAV
Aleksandravičius Antanas (1885—1970) — skulptorius, gyv. Kaune
Aleksienė Salomėja (g. 1902) — mokytoja, gyv. Palangoje
Balčiūnienė Ona (1903—1976) — namų šeimininkė, gyv. Kaune
Bitytė Jadvyga (g. 1905) — mokytoja, gyv. Raseiniuose
Būčys Pranciškus (1872—1951) — bažn. veikėjas, teologas, gyv. Romoje
Būdavas Stasys (1908—1966) — rašytojas, kunigas, gyv. JAV
Čepėnas Juozas (1880—1976) — kunigas, gyv. Pasvalyje
Čiurlionienė-Kymantaitė Sofija (1886—1958) — rašytoja, gyv. Kaune
Čiurlionytė Jadvyga (g. 1899) — muzikologė, gyv. Vilniuje
Čiurlionytė-Karužienė Valerija (1896—1982) — muziejininkė, gyv. Kaune
Deksnys Antanas (g. 1906) — vyskupas, gyv. VFR
Dubinskas Andrius (1868—1945) — teisininkas, gyv. Prienuose
Duobaitė-Lipstokienė Stasė (g. 1915) — gyd. masažo specialistė, gyv. Vilniuje
Eidukevičius Juozas (g. 1904) — mokytojas, gyv. Prienuose
Galaunė Paulius (1890—1988) — dailėtyrininkas, muziejininkas, gyv. Kaune
Gasiūnas Jonas (g. 1890) — kunigas
Gečius Juozas (1896—1986) — ekonomistas, gyv. Kaune
Geigaitė-Putramentienė-Giedraitienė Marija — gyv. Kaune
Giedraitytė-Gžegužauskienė Ona (g. 1897) — namų šeimininkė, gyv. Viduklėje
Grubys Mykolas (1894—1976) — kunigas, gyv. Žemaičių Naumiestyje
Gruodis Stanislovas (g. 1896) — kunigas, gyv. Kaune
Yla Stasys (1908—1983) — kunigas, spaudos darbuotojas, gyv. JAV
Jakštas Juozas (g. 1900) — istorikas, gyv. JAV
Jakštas Petras (1899—1988) — ekonomistas, gyv. Šilutėje
Janulis Jonas (1888—1973) — dailininkas, gyv. Kaune
Jokantienė-Žukauskaitė Jadvyga (1888—1958) — mokytoja, gyv. Kaune
Juška Antanas (g. 1920) — mokytojas, gyv. Betygaloje
Kalnius Alfonsas (1907—1981) — mokytojas, kalbininkas, gyv. Kaune
Karazija Petras (g. 1897) — tarnautojas, gyv. Kaune
Katelė Juozas (1884—1981) — muzikas, gyv. Kaune
Kiaunė Bronius (1902—1985) — mokytojas, spaudos darbuotojas, gyv. Kaune
Kirša Faustas (1891—1964) — poetas, gyv. JAV
Kiurienė Barbora (1897—1969) — gyv. Krekenavoje
Klevinskas Povilas (g. 1906) — žemės ūkio darbuotojas, gyv. Raseiniuose
Kniūkšta Antanas (1892—1983) — spaudos darbuotojas, gyv. Kaune
Kurmauskaitė-Požėrienė Antanina (g. 1899) — namų šeimininkė, gyv. Garliavoje
Kuzmickis Zigmas (1898—1976) — pedagogas, literatūrologas, gyv. Kaune
Lapė Alfonsas (1908—1984) — kunigas, gyv. Kaune

Laucius Juozas (1893—1985) — aktorius, gyv. Kaune
Lekas Vincas (g. 1903) — mokytojas lituanistas, gyv. Kaune
Liepinis-Byras Augustinas (g. 1896) — kunigas, spaudos darbuotojas, gyv. Panemunyje
Lipčius Algirdas (g. 1907) — agronomas, gyv. Vilniuje
Lipčiūtė-Augienė Danutė (g. 1914) — mokytoja, gyv. JAV
Lipčiūtė-Babonienė Elena (g. 1905) — namų šeimininkė, gyv. Kaune
Lipčiūtė-Gečienė Julija (1899—1978) — mokytoja, gyv. Kanadoje
Lomanas Mikalojus (g. 1907) — tarnautojas, gyv. Rokiškyje
Mačiokienė Juzė (g. 1903) — tarnautoja, gyv. Kaune
Mačiulytė Marcelė (1864—1958) — Maironio sesuo, namų šeimininkė, gyv. Kaune
Markonis Stasys (1902—1973) — pedagogas, ateizmo propaguotojas, gyv. Vilniuje
Martinaitis Matas (g. 1907) — geodezininkas, gyv. Kaune
Masionytė Adelė (g. 1904) — namų šeimininkė, gyv. Dusetose
Mykolaitis-Putinas Vincas (1893—1967) — rašytojas, akademikas, gyv. Vilniuje
Mikuckis Juozas (1891—1970) — poetas, gyv. JAV, 1968 m. grįžo į Lietuvą
Miškinis Antanas (1905—1983) — poetas, gyv. Vilniuje
Nokutytė-Šernienė Janina (g. 1911) — mokytoja, gyv. Kaune
Novelskis Bronislavas (g. 1905) — kunigas, gyv. Alytuje
Pakalniškis Kazimieras (Dėdė Atanazas) (1866—1933) — rašytojas, kunigas
Paltarokas Kazimieras (1875—1958) — bažn. veikėjas, vyskupas, gyv. Vilniuje
Paukštelis Juozas (1899—1981) — rašytojas, gyv. Kėdainiuose
Paulauskas Vladas (1884—1960) — muzikas, gyv. Panevėžyje
Petrauskaitė Stasė (g. 1920) — tarnautoja, gyv. Kaune
Petrauskaitė-Paulaitienė Sofija (g. 1906) — mokytoja, gyv. Kaune
Pipinis Juozas (1889—1979) — liaudies menininkas audėjas, gyv. Rokiškyje
Pleirytė-Puidienė Ona (1885—1936) — rašytoja, gyv. Kaune
Pletkus Juozapas (1895—1975) — vyskupas, Telšių vyskupijos valdytojas, gyv. Telšiuose
Račkauskas-Vairas Karolis (1882—1970) — literatas, vertėjas, gyv. Kaune
Rimkus Vytenis (g. 1930) — dailėtyrininkas, gyv. Šiauliuose
Santvaras Stasys (g. 1902) — rašytojas, gyv. JAV
Sipaitis Vladas (tikr. *Fedotas Sipavičius*) (g. 1904) — teatralas, literatas, gyv. Vilniaus raj. Kryžiškių km.
Skebėra Kazimieras (g. 1894) — spaudos darbuotojas, pedagogas, gyv. Širvintų raj. Bagaslaviškyje
Smilga Algirdas (g. 1897) — liaudies meistras, gyv. Kaune
Sodeika Antanas (1890—1979) — dainininkas, gyv. Vilniuje
Sondeckis-Sonda Jackus (1893—1989) — visuomenininkas, žurnalistas, gyv. JAV
Sutkus Antanas (1892—1968) — režisierius, gyv. Kaune
Šalkauskienė Julija (g. 1904) — pedagogė, gyv. Vilniuje
Semerys Salys (tikr. *Šmerauskas*) (1898—1981) — poetas, pedagogas, gyv. Klaipėdoje
Šidlauskas Viktoras (g. 1908) — vairuotojas, autoremontininkas, gyv. Raseiniuose
Šniūkšta Pranas (1908—1977) — kunigas, gyv. Kaune
Tallat-Kelpšaitė-Jurskienė Ona (g. 1895) — gyv. JAV
Tyruolis-Šešplaukis Alfonsas (g. 1909) — poetas, vertėjas, gyv. JAV
Tumas-Vaižgantas Juozas (1869—1933) — rašytojas, kunigas, gyv. Kaune
Unikienė Ona (g. 1895) — valstietė, gyv. Raseinių raj. Bernotų km.
Uniokas Antanas (g. 1901) — kolūkietis, gyv. Raseinių raj. Bernotų km.
Urbonas Kazimieras (g. 1905) — tarnautojas, gyv. Druskininkuose

Urniežiūtė-Starkienė Uršulė (g. 1905) — mokytoja lituanistė, gyv. Klaipėdoje
Vaičiūnienė Teofilija (g. 1899) — aktorė, gyv. Vilniuje
Vainiūnaitė-Kubertavičienė Antanina (1896—1973) — aktorė, gyv. Kaune
Vaitkus Mykolas (1883—1973) — rašytojas, kunigas, gyv. JAV
Valavičius Vladislovas (1893—1987) — kunigas, gyv. Kelmėje
Venclova Antanas (1906—1971) — rašytojas, gyv. Vilniuje
Virkutienė Emilija (1897—1983) — tarnautoja, gyv. Kaune
Vokietaitytė Aldona (g. 1902) — mokytoja lituanistė, gyv. Kaune
Žemaitis Jonas (g. 1904) — kunigas, gyv. Rumšiškėse
Žitkevičius Kazys (1892—1978) — kunigas, gyv. Anykščiuose
Žitkus Kazys (Vincas Stonis) (1893—1986) — poetas, kunigas, gyv. Kaune
Žulytė Paulina (g. 1909) — medicinos darbuotoja, gyv. Kaune

MAIRONIO MEMORIALINĖS BIBLIOTEKOS KATALOGAS

Sudarė Genovaitė Navašinskienė

Pagrindinis katalogo rengėjų tikslas — suregistruoti visus Maironio memorialinės bibliotekos spaudinius, saugomus LTSR literatūros muziejuje. Katalogas sudarytas pagal autorių ir pavadinimų abėcėlę, pirmiau surašant leidinius lietuvių kalba, paskui — rusų, toliau — kitomis kalbomis. Aprašius įvairių sričių literatūrą, pateikiami periodiniai ir tęstiniai leidiniai bei kiti vieno ar keleto lapų smulkūs spaudiniai. Laikomasi Valstybinio standarto reikalavimų.

Autoriai ir leidinių pavadinimai, leidėjai, spaustuvės, leidimo vieta dažniausiai cituojama iš titulinio lapo, laikomasi originalo rašybos (kiek pakeista tik senoji rusų ortografija bei gotiškasis raštas), leidimo metai nurodomi arabiškais skaitmenimis, paginacija nekeičiama. Jeigu spaudinyje nepažymėta leidimo vieta ar metai, kataloge užrašoma: b. v., b. m. Nurodytas muziejaus mokslinės inventorizacijos šifras MB ir numeris.

Aprašuose dar pažymėta, kuriuose spaudiniuose yra Maironio antspaudai, autografai, pastabų, pabrauktų bei kitaip pažymėtų vietų, kūrybinių rankraščių, išrašų lapeliuose, įdėtų vizitinių kortelių, atvirukų ir kt. Nurodytos ir Maironiui dovanotos knygos su autografais, cituojamas dedikacijų tekstas.

Kataloge pažymėtų pozicijų skaičius — 489 — neatitinka vienetų skaičiaus (795), nes čia atskirais numeriais nežymimi tomai, dalys, sąsiuviniai, tų pačių leidinių keletas egzempliorių.

Pridedamas sąrašas spaudinių, kurie 1946—1948 metų muziejaus inventoriaus knygose buvo įrašyti, bet dėl įvairių priežasčių vėliau iš fondų išimti ar dingę.

1. *Adomo Varno apžvalginė kūrinių paroda.*— Kaunas: „Švyturio" spaustuvė, 1927.—11 p., 4 įklijos, MB 808.
2. *Alyta K.* Ant bedugnės krašto: Trijų veiksmų vaizdelis.— Vilnius: Martyno Kuktos spaustuvė, 1913.—44 p., MB 178.

   Prieštitulinio lapo viršuje rašalu užrašyta: „Gerb. Kun. Maculevičiui autorius 1913.VII.3."
3. *Ambrazevičius J.* ir *Grinius J.* Visuotinės literatūros istorija: Vadovėlis aukštesniosioms mokykloms.— D. 1.— Kaunas: „Sakalo" b-vės leidinys, 1931.— 263 p., MB 176.

   Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Bendro darbo kolegai J. Ambrazevičius 1931 m. rugsėjo 2 d."
4. *Andruška B.* Jaunystės himnas. Ten kur Nemunas banguoja: Kompozicija.— Kaunas: Išleido II kursas [Kunigų seminarija], 1924.—4 p., MB 1488.
5. *Andruška B.* Šviesos beieškant: Operetė.— Kaunas, b. m.—24 p., MB 1489.
6. *Aš deklamuoju:* Deklamacijų knygos artistams ir vakarų rengėjams. Parinktieji lietuvių poetų eilėraščiai / Parinko Liudas Gira.— Kaunas: „Spaudos fondas", 1929.—192 p., MB 215.

   Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Jaunosios Lietuvos poezijos pirmtakui Maironiui, kurio įkvėpimo lankais gėlėm drįsau perpinti ir šį vainiką. Liudas Gira, 1929.XI.5. Kaunas."

7. *Bagdonavičius G.* Šiaulių Šv. Petro ir Povilo bažnyčios vaizdų albumas: 9 grafikos lakštai.— Šiauliai, 1925.— MB 829.

8. *Bertulis J.* Į aukštybes=De profundis.— Klaipėda, 1930.— 5 p., MB 1448.
Pirmajame puslapyje rašalu užrašyta: „Didžiai gerbiamam Prelatui Maironiui-Mačiuliui. Negaliu užmiršti savo buv. auklėtoją, profesorių ir mūsų tautos žadintoją. J. Bertulis. Klaipėda. 1930 —XII—15".

9. *Birštonas.*— Šiauliai: Spaustuvė „Titnagas", b. m.—24 p., MB 792.

10. *Biržiška M.* Mūsų raštų istorija.—2 leidimas su 37 paveikslais.— D. 1, ligi 1864 m.— Kaunas: Valstybės spaustuvė, 1925.—141 p., MB 214.

11. *Brazys T.* Harmonija: Muzikos mokykloms, mokytojų seminarijoms, vargonininkams harmonijos dėsnių vadovėlis.— Kaunas: Švietimo ministerijos knygų leidimo komisijos leidinys, 1926.— 125 p., MB 191.
Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Aukštai gerbiamam Prelatui J. Maironiui-Mačiuliui, Lietuvos Universiteto Garbės Profesoriui, Žemaičių Vyskupijos Dvas. Seminarijos Rektoriui, autorius. 1926.V.24."

12. *Brazys T.* Kalėdų giesmė.— Kaunas, b. m.—4 p., MB 1449.

13. *Brazys T.* Muzikos teorija: Pagrindiniams muzikos dėsniams išmokti vadovėlis.— Kaunas: „Vyties" bendrovės leidinys, 1925.—55 p., MB 201.
Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Aukštai gerbiamam Prelatui Dr. J. Maironiui-Mačiuliui, Dv. Žemaičių Vysk. Seminarijos Rektoriui, Liet. Universiteto garbės profesoriui autorius 1925.XII.1."

14. *Brazys T.* Teskamba mūsų choro gaidos: Teol. studento Nikodemo Švogždžio eilės, kunigo Teodoro Brazio muzika.— Kaunas, 1924.— 4 p., MB 1487.
Pirmajame puslapyje rašalu užrašyta: „Aukštai gerbiamam ir nuoširdžiai mylimam tėvynės dainiui Prelatui Jonui Maironiui-Mačiuliui, Žemaičių Seminarijos Rektoriui, Lietuvos Universiteto Teolog.-Filosof. fakulteto garbės Profesoriui, Jo vardadieny, 1924 m. spalio 20 d., pasveikinti."

15. *Brazys T.* Vai gūdžiai barė motulė dukrelę.— Kaunas; Vilnius: „Švyturio" bendrovės leidinys, 1923.—5 p., MB 1450.
Pirmajame puslapyje rašalu užrašyta: „Aukštai gerbiamam Prelatui Maironiui-Mačiuliui, Žemaičių Seminarijos Rektoriui atminimui autorius."

16. *Būga K.* Aistiški studijai: Tyrinėjimai lygintinjo prūsų, latvjų ir lietuvjų kalbômoksljo srityję.— D. 1.— Aistishe Studien: Beiträge zur vergleichenden Grammatik der preussischen, lettischen und litauischen Sprache von Kasimir Būga.— T. 1.— Peterburgas: Imperatoriškosios Mokslų Akademijos spaustuvė, 1908.—216 p., MB 207.
Pirmajame viršelio puslapyje rašalu užrašyta: „Prof. kun. Jonui Maculevičjui nů auktorjo".

17. *Dagilėlis M.* Dainos—dainelės: Eilių rinkinys.— Kaunas: Saliamono Banaičio spaustuvė, 1909.— 98 p., MB 1477.

18. *Feinbergas N.* Tautinių mažumų problema.— Kaunas: A. Bako spaustuvė, b. m.— 18 p., MB 166.

19. *Firdusis (Abdul-Kazim-Manzur'as).* Rustemas ir Zorabas: Persų Šachnamės epo epizodas / Versta Panevėžio gimnazistų iš rusų poeto Žukausko vertimo. Vertimą taisė G. Petkevičiūtė (Bitė) ir St. Dabušis.— Kaunas: „Spaudos fondo" leidinys, „Raidės" spaustuvė, 1931.—141 p., MB 217.
Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Pr. J. Maironis-Mačiulis".

20. *Garnys St.* Terp skausmų į Garbę: Poema isz dabartinių laikų.— Tilžė: Spausta kasztu E. Jagomasto, b. m.— 91 p., MB 136.

21. *Giedraytis J. A.* Naujas istatimas Jezaus Christaus Wieszpaties musų lietuwiszku ležuwiu iszgulditas.— Vilnius: Išspausta pas kunigus missionorius, 1816.—389, [12], MB 759.
22. *Gira L.* Paparčio žiedas: Keturių veiksmų su prologu ir epilogu poema misterija.— Klaipėda: „Ryto" bendrovė, 1928.—131 p., MB 218.
Prieštituliniame lape rašalu užrašyta: „Tautos Pranašui — Dainiui Maironiui Liudas Gira. 1929.I.25".
23. *Girtybės pasekmės*: Katalikų „Blaivybės" draugijos leidinys / Sulietuvino Abušis.— Kaunas: Saliamono Banaičio spaustuvė, 1914.—8 p., MB 1476.
Pirmajame lape — antspaudas: Pral. J. Maironis Dv. Zem. Seminarijos Rektorius.
24. *Hauptmanas G.* Hanelė: Dviejų dalių svajos poema / Vertė J. Talmontas.— Kaunas: Švietimo ministerijos leidinys, 1921.—72 p., MB 170.
Pirmajame viršelio puslapyje rašalu užrašyta: „Pral. J. Maironis".
25. *Herbačiauskas J.* Gabija: Rinktinė knyga, paaukuota Lietuvos dainiaus vyskupo Antano Baranausko atminimui / Knygą sutaisė ir spaudai prirengė Juozapas Gerbačiauskis.— Krokuva: Gebethnerio knygynas. Atspausta Jegailos universiteto spaustuvėje, 1907.—77 p., MB 179.
Pirmajame viršelio puslapyje rašalu užrašyta: „Wielmożny Ks. Maculewicz Prof. Akademii Duchownej in Petersburgu" ir uždėtas įspaudas „Od Autora".
26. *Homeras.* Odisėja / Vertė d-ras J. Ralys.— Kaunas: „Varpo" bendrovės spaustuvė, 1921.—291 p., MB 923.
Pirmajame viršelio puslapyje rašalu užrašyta: „Pral. J. Maironis", o tituliniame lape — „Pral. J. Maironis-Mačiulis".
27. *Ibsenas H.* Visuomenės šulai: Keturių veiksmų drama / Į lietuvių kalbą išvertė A. Janulaitis.— Kaunas: Švietimo ministerijos leidinys, 1923.—173 p., MB 175.
Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Pral. J. Maironis-Mačiulis".
28. *Iszguldimas evangeliju szwentu* ant wisu nedeldienu par apalus metus.— Vilnius: J. Zavadskio spaustuvė, 1855.—302 p., MB 760.
Yra pabrauktų eilučių.
29. *Jakštas A.* Ekspresionizmas dailėje ir poezijoje.— Kaunas: „Šviesos" spaustuvė, 1921.—20 p., MB 221.
30. *Januševičius P.* Namai. Jųjų svarba, vieta, padėjimas, stilius, medžiaga, statymas, papuošimas, išvaizdos ir planai: Žemaičių vyskupijos 500 metų sukaktuvių atminimui. 15 dovanėlė kaimiečiams.— Kaunas: Saliamono Banaičio spaustuvė, 1917.—54 p., MB 204.
Prieštituliniame lape išspausdinta autoriaus dedikacija Maironiui: „Jo Malonybei Gerbiamajam Žemaičių Kapitulos Prelatui, Dvasiškos Žemaičių Seminarijos Rektoriui, Žemaičių Konsistorijos Oficijalui, b. Dv. Petrapilio Akademijos Inspektoriui, Teologijos Daktarui Jonui Maculevičiui Maironiui nuolankiai aukoja šį savo veikalėlį kun. P. Januškevičius Kaune".
31. *Jasėnas K.* Visuotinė meno istorija.— T. 1—2.— Mintauja: K. Narkevičiaus spaustuvė Rygoje, 1923—1927.
T. 1, sąs. 1: Estetikos dėsniai. Architektūros reikalavimai. Klasikiniai stiliai.— 52 p., MB 830.
T. 1, sąs. 2: Oriento statyba. Bazilikos, Bizantijos, Rusų architektūra. Romaniana ir gotinis stiliai.—53—120 p., MB 830.
T. 1, sąs. 3: Renesanso architektūra.—121—176 p., MB 830.
T. 1, sąs. 4: Barokas.— 177—250 p., MB 830.

T. 1, sąs. 5: Barokas. Lietuvos architektūra XVII ir XVIII šimtmetyje.—251—318 p., MB 830.

T. 1, sąs. 6: Rokoko ir klasiškoji architektūra.— 319—388 p., MB 830.

T. 1, sąs. 7: Helenizmas. Romantika ir Naujasis laikmetis.—389—460 p., MB 830.

T. 1, sąs. 8: Modernizmas.—461—572 p., MB 830.

T. 2, sąs. 1: Graikų vaizdyba. Plastika ir tapyba.— 72 p., MB 831.

T. 2, sąs. 2: Graikų vaizdyba.—73—144 p., MB 831.

T. 2, sąs. 3: Romėnų ir Oriento vaizdyba.— 145—216 p., MB 831.

T. 2, sąs. 4: Oriento ir pirmųjų krikščionių vaizdyba.—217—288 p., MB 831.

T. 2, sąs. 5: Rusijos, islamo ir viduramžių vaizdyba.—289—360 p., MB 831.

T. 2, sąs. 6: Viduramžių vaizdyba Vokietijoj, Italijoj, Ispanijoj, Anglijoj, Latvijoj ir Lietuvoj.—361—440 p., MB 831.

T. 2, sąs. 7: Lietuvos viduramžių atspindys Naujųjų laikų tapyboje. Ankstyvasis Renesansas Italijoj.—441—520 p., MB 831.

T. 2, sąs. 8: Italijos Renesansas klestėjimo metu.— 521—606 p., MB 831.

32. *Jaunius K.* Lietuvių kalbos gramatika = Грамматика литовского языка.— Peterburgas = С.-Петербург: Mokslo Akademijos spaustuvėje = Типография Императорской Академии Наук, 1911.— 216 p., MB 212.

Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Pral. J. Maironis" ir uždėtas antspaudas: Pral. J. Maironis Dv. Zem. Seminarijos Rektorius.

Knygoje nemaža Maironio pastabų, rašytų pieštuku ir rašalu.

33. *Kačanauskas A.* Kur bėga Šešupė. Linksminkimės: Vyrų chorui.— Kaunas; Vilnius: „Švyturio" bendrovės leidinys, 1923.—8 p., MB 1455.

Pirmajame viršelio puslapyje rašalu užrašyta: „Mano sielos įkvėpėjui kun. Pralatui Maironiui autorius. Kaunas 20X24 m."

34. *Kačanauskas A.* Miškas ūžia: Mišriam chorui.— Kaunas; Vilnius: „Švyturio" bendrovės leidinys, 1923.— Dvilapis, MB 1454.

Pirmajame viršelio puslapyje A. Kačanausko užrašyta (rašalu): „Kaunas 20X24 m."

35. *Kačanauskas A.* O, kaip miela išgirst: Kompozicijos.— Kaunas: „Švyturio" bendrovės leidinys, b. m.—5 p., MB 1452.

36. *Kačanauskas A.* Sunku gyventi. Jau kad mes buvom: Mišriam chorui.— Kaunas; Vilnius: „Švyturio" bendrovės leidinys, 1923.— Dvilapis. MB 1495.

Pirmajame puslapyje A. Kačanausko užrašyta: „Kaunas 20X24 m."

37. *Kačanauskas A.* Už klystančius žmones: Kompozicijos. Žodžiai Maironio.— Kaunas: „Švyturio" bendrovės leidinys, b. m.—7 p., MB 1453.

Pirmajame viršelio puslapyje rašalu užrašyta: „Mano sielos įkvėpėjui Kun. Pralatui Maironiui. Autorius. Kaunas 21/X22 m."

38. *Kačanauskas A.* Vasaros naktys: Keturiems mišriems balsams. Maironio žodžiai.— B. v., b. m. — Dvilapis, MB 1451.

39. *Kalevala:* Suomių tautos epas / Iš antrosios ir vienuoliktosios suomių laidos lietuvių kalbon vertė kun. A. Sabaliauskas.— Kaunas: Švietimo ministerijos leidinys, „Ryto" bendrovės spaustuvė Klaipėdoje, 1922.—42 p., MB 243.

Tituliniame puslapyje mėlynu pieštuku užrašyta: „Maironis".

40. *Koncertas Klaipėdoje 1920 mt. birželio 21 d.:* Lietuvių Meno kūrėjų Draugija. Muzikos sekcija.— Tilžė: Pavlovskio spaustuvė, 1920.— Dvilapis, MB 1496.

41. *Kražiai:* Nr. 2954. Ši knygelė 1927 metais yra L. K. Blaivybės D-jos Kražių skyriaus loterijos bilietas.— Kaunas: Valstybės spaustuvė, 1927.—20 p., MB 832.

42. *Kriaušaitis Petras.* Lietuviškos kalbos gramatika: Rašytojams ir skaitytojams vadovėlis.— Tilžė: Otto v. Mauderodės spaustuvė, 1901.—88 p., MB 165.

Knygoje nemaža Maironio pastabų, rašytų pieštuku.

43. *Lašas V., Lazersonas V.* Regėjimo jutimų latentinio laiko eksperimentiški tyrinėjimai.— Kaunas: „Varpo" bendrovės spaustuvė, 1924.—19 p., MB 184.

Pirmajame viršelio puslapyje rašalu užrašyta: „Aukšt. gerbiamajam profesoriui Pralatui J. Maculevičiui Autorius. Kaunas 1925.XI.25."

44. *Lazersonas V.* Kanto mintys ir patarimai auklėjimo klausimais.— Kaunas: „Varpo" spaustuvė, 1924.— 8 p., MB 185.

45. *Lietuviškoji enciklopedija:* Prospektas.— Kaunas: „Spaudos fondas", „Varpo" bendrovės spaustuvė, b. m.—20 p., MB 822.

46. *Lietuviškoji enciklopedija:* T. 1, sąs. 1—5.— Kaunas: „Spaudos fondas", „Varpo" bendrovės spaustuvė, 1931—1932.

T. 1, sąs. 1: A — Aizsargsai.—1—128 skiltys, 2 įklijos, MB 827.

T. 1, sąs. 2: A. K.— Aleksiejev.—129—256 skiltys, MB 824.

T. 1, sąs. 3: Aleksiejiškė — Amazonė.—257—384 skiltys, 1 įklija, MB 825.

T. 1, sąs. 4: Amazonės — Amuro gubernija.—385—512 skiltys, MB 826.

T. 1, sąs. 5: Amuro kazokai — Anglija.—513—640 skiltys, MB 827.

47. *Lietuvių literatūros antologija* (hebrajų kalba) / Redaguoja I. Kisinas.— Kn. 1.— Kaunas: Spaustuvė „Olimpija", 1931.—142 p., MB 180.

Priešlapyje rašalu I. Kisino užrašyta: „Lietuvių atgijimo Dainiui, poetui J. Maironiui-Mačiuliui. Antologijos redaktorius. 1931.X.16. Vilkaviškis".

48. *Lietuvių tautinių dainų melodijos* / Kietaviškių parapijos (Trakų apskrities) apylinkėje surinko ir surašė Doc. kun. Teodoras Brazys. Tekstą redagavo prof. V. Krėvė-Mickevičius.— Kaunas: Humanitarinių mokslų fakulteto leidinys, Valstybės spaustuvė, 1927.—115 p., MB 1145.

Pirmajame viršelio puslapyje rašalu užrašyta: „Aukštai gerbiamam Metropolijos Seminarijos Rektoriui Prelatui Dr. J. Maironiui-Mačiuliui, Lietuvos Universiteto Garbės profesoriui. Kun. T. Brazys [parašas]. Kaunas 1927.VI.17."

49. *Maironis-Mačiulis.* Čičinskas: Ballada.— Kaunas: „Šviesos" spaustuvė, 1919.— 11 p., MB 140.

50. *Maironis.* Jaunoji Lietuva: Poėma.— Kaunas: Atspausta autoriaus pinigais, Saliamono Banaičio spaustuvė, 1907.—142 p., MB 137.

51. *Maironis-Mačiulis.* Kęstučio mirtis: Istoriškoji drama 5 aktais.— Perspausdinta iš „Skaitymų".— Kaunas, 1921.—72 p., MB 236.

52. *Maironis.* Mūsų vargai: Poėma.— D. 1.— Perspausdinta iš „Vaivorykštės".— Vilnius: Jono Rinkevičiaus leidinys, 1913.—19 p., MB 156.

53. *Maironis (J. M-lis).* Pavasario balsai ir Kur išganymas.— Trečią kartą atspausta, partaisyta ir padauginta. Išleista Lietuvių laikraščio kaštais.— Peterburgas, 1905.—34 p., MB 138.

Tituliniame lape rašalu užrašyta: «Къ исполненію дозволено. СПб., 23 Ноября 1909. За цензора драмат. соч.», parašas neįskaitomas.

54. *Maironis.* Pavasario balsai ir Kame išganymas.— Ketvirtą kartą atspausta ir padauginta.— Kaunas: Šv. Kazimiero draugijos leidinys, 1913.— 112 p., MB 139.

55. *Maironis.* Reseinių Magdė: Poematas.— Antroji laida, naujai partaisyta.— Vilnius: „Žaibo" spaustuvė, 1918.—31 p., MB 159.
56. *Maironis.* Reseinių Magdė: Poematas.— Kaunas: „Aušros" b-vės knygyno leidinys 53 Nr., 1921.—31 p., MB 223.
57. *Maironio* Raštai: T. 5. Trumpa visuotinės literatūros istorija.— Kaunas: „Raidės" spaustuvė, 1926.—288 p., MB 143.
58. *Maironis-Mačiulis.* Vytautas pas kryžiuočius: 5 aktų istoriškoji drama.— Atspausta iš „Baro".— Kaunas: „Švyturio" b-vės spaustuvė, 1925.—113 p., MB 141, 142, 838—844 (9 egz.).
59. *Milukas A.* Spaudos laisvės ir Amer. liet. organizuotės sukaktuvės.— Antroji laida.— Philadelphia, Pa: Pranaičių Julės lėšomis, b. m.—786 p., MB 244.
60. *Moljeras.* Mizantropas. Vestuvės per prievartą / Vertė P. Kvietkauskas.— Kaunas: Švietimo ministerijos leidinys, 1921.— 151 p., MB 219.
Pirmajame viršelio puslapyje rašalu užrašyta: „Pral. J. Maironis".
61. *Naujalis J.* Jaunimo giesmė: Žodžiai Maironio.— Brooklyn: Xavier Strumskis, publisher, b. m.—3 lapai, MB 1456.
62. *Naujalis J.* Kad širdį tau skausmas: Pagal Maironio eilėraštį „Malda".— Brooklyn: X. Strumskis, b. m.— 5 p., MB 1482.
63. *Naujalis J.* Kai du stos: Žodžiai A. Jakšto.— Brooklyn: X. Strumskis, publisher, b. m.— Dvilapis, MB 1481.
64. *Naujalis J.* Man liūdna: Mišriam chorui. Žodžiai Maironio.— Kaunas: Leidėjas J. Naujalis, b. m.— Dvilapis, MB 1484.
65. *Naujalis J.* Nesegk sau rožės: Duetas. Žodžiai Maironio.— Kaunas: Leidėjas J. Naujalis, b. m.— 5 p., MB 1485.
66. *Naujalis J.* Oi neverk motušėle: Žodžiai Maironio.— Brooklyn: X. Strumskis, b. m.— 11 p., MB 1480.
Pirmajame viršelio puslapyje rašalu užrašyta: „Didžiajam musų Dainiui J. Maironiui J. Naujalis, Kaunas 9 / V 1923 m."
67. *Naujalis J.* Pavasaris: Žodžiai Maironio.— Brooklyn: X. Strumskis, b. m.— Dvilapis, MB 1478, 1479 (2 egz.).
68. *Naujalis J.* Putino daina: Mišriam chorui. Žodžiai Maironio.— Kaunas: Leidėjas J. Naujalis, b. m.— Dvilapis, MB 1483.
69. *Naujalis J.* Vasaros naktys: Mišriam chorui. Žodžiai Maironio.— Kaunas: Leidėjas J. Naujalis, b. m.— 3 lapai, MB 1473.
Pirmajame lape rašalu užrašyta: „Didžiajam iš Dievo malonės Dainiui J. Maironiui-Mačiuliui J. Naujalis. Kaunas 20 X 1923."
70. *Paulauskas V.* Nesegk sau rožės prie kasų: Duetas. Žodžiai Maironio-Mačiulio.— Klaipėda; Tilžė: Išleido „Rytas", b. m.— 5 p., MB 1486 (2 egz.).
Vieno egzemplioriaus pirmajame viršelio puslapyje rašalu užrašyta: „Lietuvos Nepriklausomybės Pranašui ir jos nenuilstančiam dainiui Kun. Pral. Maironiui-Mačiuliui šį menką darbelį aukuoja autorius Vladas Paulauskas — Panevėžys 1923-21-1."
71. *Penkauskas P.* Lotynų kalbos gramatika.— Kaunas: Alma, 1928.— 235 p., MB 892 (rašyta ranka ir padauginta).
72. *Penkauskas P.* Vytautas Didysis ir jo Čekijos politika Venceliui mirus.— Atspaudas iš „Židinio".— Kaunas: „Spindulio" akc. b-vės spaustuvė, 1930.— 39 p., MB 192.
73. *Penkauskas P.* Vytauto Didžiojo nuopelnai dvasinės kultūros srityje.— Atspaudas iš „Atheneum".— Kaunas: „Šviesos" spaustuvė, 1931.— 35 p., MB 231.

Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Mylimam Magn. prof. D-rui J. Maironiui autorius. Kaunas, 1931.VII.3 d."

74. *Petraitis.* Lietuvos santykiai su Popiežium.— Kaunas: Mankienės spaustuvė, b. m.— 16 p., MB 1475.

75. *Petrauskas M.* Eglė Žalčių karalienė: Šešių aktų opera. Žodžius — libretto parašė Mikas Petrauskas, panaudodamas veikalą tuo pat vardu „Žalčių karalienė" Aleksandro Fromo ir liaudies folkloro.— Boston: Išleido Gabijos fondas, 1924.— 242 p., MB 1443.

Pirmajame viršelio puslapyje rašalu užrašyta: „Lietuvos Dainiui Maironiui — Mikas Petrauskas 1925.II.6."

76. *Petrauskas M.* Lietuviškos dainos: Šeši sąsiuviniai keturiems maišytiems balsams, keturiems vyrų ar ir moterų balsams ir duetui.— Boston: Išleido broliai Deveniai, b. m.— 89 p., MB 1444.

77. *Shakespeare'o W.* Venecijos pirklys: 5 veiksmų dramos kūrinys / Išvertė J. Talmantas — Kaunas: „Sakalo" bendrovės leidinys. Spaudė akc. „Ryto" bendrovė Klaipėdoje, 1928.— 152 p., MB 172.

Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Pr. J. Maironis-Mačiulis."

78. *Sidabraitė A.* Eskizai.— b. v., 1930.— 86 p., MB 160.

Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Mūsų lirikos Tėvui Gerbiamam prel. Maironiui-Mačiuliui autorė 1931 m."

79. *Sofoklis.* Antigona: Tragedija / Vertė J. Š. (Jurgis Šaulys).— Tilžė: išleista P. Nėrio kaštais. Spausdinta pas Otto v. Mauderodę, 1903.— 39 p., MB 216.

Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Pr. Maironis-Mačiulis".

80. *Stonis V.* Ašarėlės: Eilėraščiai.— Kaunas: Ateitininkų susišelpimo fondo leidinys. „Raidės" spaustuvė, 1924.— 118 p., MB 152.

Prieštituliniame lape rašalu užrašyta: „Didžiausiam mūsų Tautos Dainiui, Mylimiausiam mano Mokytojui — Gerb. Prel. J. Maironiui-Mačiuliui V. Stonis. Kaunas, 31-III-24 m."

81. *Sudermann H.* Geras vardas: 4 veiksmų vaidinimas / Vertė K. Puida.— Kaunas: Švietimo ministerijos leidinys, 1922.— 96 p., MB 171.

Pirmajame viršelio puslapyje rašalu užrašyta: „Pral. J. Maironis".

82. *Šekspyras V.* Otelas: 5 veiksmų tragedija / Iš anglų kalbos vertė Marė Karužaitė.— Kaunas: Švietimo ministerijos leidinys, 1924.— 169 p., MB 174.

Pirmajame viršelio puslapyje rašalu užrašyta: „Pral. J. Maironis". Knygoje Maironis daug kur pataisęs tekstą.

83. *Švėkšna:* Keturi paveikslėliai. Šios knygelės pelnas eina neturtingiems Švėkšnos „Saulės" progimnazijos mokiniams šelpti. Nr. 0625.— Klaipėda: Spaudė akc. „Ryto" b-vė, b. m.— 4 atvirukai, MB 793.

84. *Tysliava.* Tolyn.— Kaunas: Išleido Pr. Stiklius. „Raidės" spaustuvė, 1926.— 89 p., MB 183.

Priešlapyje rašalu užrašyta: „Didžiajam dainiui Maironiui Autorius. Kaunas, 2, III, 1926."

85. *Trimakas D.* Kredito kooperacijos uždaviniai.— Kaunas: Ūkininkų sąjungos centralinio banko leidinys Nr. 2. F. Sokolovskienės ir G. Lano spaustuvė, 1927.— 108 p., MB 181.

Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Gerbiamam Dvasinės Seminarijos Rektoriui. D. Trimakas."

86. *Tumas J.* Antanas Baranauskas 1835—1902.— Kaunas: „Vaivos" b-vės leidinys, 1924.— 117 p., MB 163.— Mokslo knygynėlis N 4.

Knygoje yra raudonu pieštuku pažymėtų vietų.

87. *Tumas J.* Lietuvių literatūros paskaitos: Draudžiamasis laikas. „Apžvalgos"

grupė. Jonas Maironis-Mačiulis.— Kaunas; Mariampolė: „Dirvos" b-vės leidinys, 1924.— 272 p., MB 205, 863, 864 (3 egz.).

Vienos knygos priešlapyje (MB 205) rašalu užrašyta: „Maironie! Atleisk, kad duodamas daug gera, neaplenkiau nė to, kas bloga. Mano atsidėjimas darbui tegul pareiškia, kiek daug aš vertinu — Maironį. 1924.III-13. Doc. p. e. Tumas."

88. *Tumas.* Lietuvių literatūros paskaitos: Draudžiamasis laikas. Kokių lietuvių darė draudžiamasis laikas. Laurynas Ivinskis.— Kaunas: Valstybės spaustuvė, 1924.— 67 p., MB 177.— Sukrauta „Dirvos" b-vės knygyne.

89. *Vabalas-Gudaitis J.* Mano mokslo darbų bei įspūdžių Vokijoje apžvalga ir Referatas, skaitytas VIII Psichologų Kongrese Leipcige 1923 m.— Ištrauka iš „Tauta ir žodis".— Kaunas: Valstybės spaustuvė, 1924.— 20 p., MB 187.

Pirmajame viršelio puslapyje rašalu užrašyta: „Aukštai gerbiamajam profesoriui pralotui J. Maciulevičiui. Autorius."

90. *Vabalas-Gudaitis J.* Patobulintas psichinių reakcijų metodas žmogaus darbingumui tirti: Humanitarinių mokslų fakulteto raštai.— T. 3, sąs. 1.— Kaunas: Valstybės spaustuvė, 1927.— 91 p., MB 186.

Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Didžiai gerbiamajam mūsų Universiteto Garbės Profesoriui pralotui Maironiui iš autoriaus 29/VI 1927."

91. *Vaitkus M.* Tvanas: Apysaka apie didžiojo tvano dienas.— Kaunas: „Šviesos" spaustuvė, 1927.— 262 p., MB 188.

Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Savo brangiajam Mokytojui g. gerb. Prelatui Maironiui Autorius. 24 VI 1927."

92. *Vaižganto* Raštai.— T. 17: Kelionių vaizdai. Galicijoje, Amerikoje, Prancūzijoje, Italijoje.— Kaunas: akc. „Spindulio" b-vės spaustuvė, 1931.— 302 p., MB 173.

Prieštituliniame lape rašalu užrašyta: „Joną Maironį mielai sveikina šių vardadienio sukaktuvių savo šviežiena — Vaižgantas. 1931.X.20."

93. *Valančius M.* Pastabos pačiam sau / Iš lenkiškosios vyskupo Motiejaus rašliavos sulasė ir savo pastabų pridėliojo doc. J. Tumas.— Klaipėda: Švietimo minist. knygų leidimo komisijos leidinys Nr. 151. Spaudė akcinė „Ryto" b-vė, 1929.— 190 p., MB 202.

Tituliniame lape violetiniu pieštuku užrašyta: „Prof. J. Maironiui J. Tumas 1929.II-15."

94. *Valančius M.* Antano tretininko pasakojimas.— Naujas pataisytas išleidimas.— Vilnius: Išleido Juozapas Zavadzkis savo spaustuvėje.— 1906.— 112 p., MB 150.

95. *Vencienė V.* Sudainuota daina: Trijų veiksmų drama.— Brooklyn; New York: „Vienybės" laida, 1931.— 106 p., MB 220.

Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Atminimui malonaus laiko praleisto draugijoj mūsų pamylėto poeto Didžiai Gerb. Kun. Praloto J. Maironio-Mačiulio — Viktorija V. Vencienė 14 d. Gruodžio 1931 m. New York bety N. Y. U. S. A."

Knygoje kai kur pieštuku padaryta korektūrinių pataisymų.

96. *Vîdûnas.* Pasaulio gaisras: Penkiû veiksmû Tragaidê su Ieiga ir Iseiga.— Tilze: „Rûta". Spaudê Otto von Mauderode, 1928.— 337 p., MB 213.

Prieštituliniame puslapyje melsvu pieštuku užrašyta: „Gerbiamam Lietuvos poetui Maironiui su pagarba Vîdûnas. 1928-9-22 d."

97. *Volteris E.* = Вольтеръ Э. Lietùviška chrestomatija = Литовская хрестоматия.— Antroji laida.— Санкт-Петербург: Imper. M-lų Akad. spaustuvė, 1904.— 2, 250—490 stulpeliai, 6 p. priedų, MB 199.

98. *Volteris E.* = Вольтеръ Э. Lietùviška chrestomatija= Литовская хрестоматия.— Вып. 1.— Санкт-Петербург.— 1901.— 11, 1—247 stulpeliai, MB 198.

99. *Zupka K.* Žuvėdros bangose.— Kaunas: Išleido J. Šilinskas. Viršelį piešė Alf. Janulis. „Šešupės" spaustuvė Marijampolėje, 1931.— 47 p., MB 149.

Prieštituliniame lape rašalu užrašyta: „Didžiai gerb. mano auklėtojui — prel. Rektoriui — J. Maironiui-Mačiuliui. Auklėtinis autorius. Kaunas. 1931.X.6."

100. *Žemaičių Antanas.* Lietuvos keliais: saulei nusileidus, sekminių pavakariu.— Brooklyn; New York, 1921.— 62 p., MB 190.

Pirmajame viršelio puslapyje rašalu užrašyta: „Prel. Maironio."

101. *Žemaitis Z.* Mūsų kalbos matematiškumo ir reformos reikalu.— K.: Kooperatinė „Raidės" spaustuvė, 1931.— 43 p., MB 164.

Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Garbingam Lietuvių Kalbos Ugdytojui Rektoriui Prelatui J. Mačiuliui Maironiui autorius. 1931-IX-16 d."

102. *Žilius-Jonila J.* Brūtėnas ir Vaidevutas: Istoriškai-mitiški padavimai.— Kn. 3 / Padavimus surinko ir paaiškino Jonas Jonila Žilius.— Klaipėda: Spaudė akc. „Ryto" b-vė, 1929.— 63 p., MB 821.

103. *Žilius-Jonila J.* Gelionas ir Kurkas: Istoriškai-mitiški padavimai.— Kn. 4 / Padavimus surinko ir paaiškino Jonas Jonila Žilius.— Klaipėda: Spaudė akc. „Ryto" b-vė, 1929.— 46 p., MB 227.

104. *Žilius-Jonila J.* Lietuviškasis karalius ir jo giminė: Istoriškai-mitiški padavimai.— Kn. 2: Rinkinys rusiškų bylinų / Bylinas sustatė, išvertė ir paaiškino Jonas Jonila Žilius.— Klaipėda: akc. „Ryto" b-vės spaustuvė, 1928.— 74 p., MB 820.

105. *Žilius-Jonila J.* Palemonas ir jo padermė: Istoriškai-mitiški padavimai / Padavimus surinko ir paaiškino Jonas Jonila Žilius.— Klaipėda: akc. „Ryto" b-vės spaustuvė, 1928.— 68 p., MB 226.

106. *Ишгулдимай швенту эвангелію,* анть вису недѣлю ирь швенчю иштису мету: Далис пирма.— Вильнюй: спаустувеѣ А. Г. Сыркина, 1869.— 300 p., MB 162.

107. *Амфитеатров А.* Восьмидесятники: Роман в двух томах.— Берлин: Издательство «Грани», 1923.

Т. 1: Разрушенные воли.— Ч. 1: Молодо-зелено.— 316, XIX с., MB 496.

Т. 1: Разрушенные воли.— Ч. 2: Свадебный хмель.— 355 с., MB 497.

Т. 2: Крах души.— Ч. 3: Власть тела.— 375 с., MB 498.

Т. 2: Крах души.— Ч. 4: Солнце заходит.— 322 с., MB 499.

108. *Амфитеатров А.* Лиляша: Роман одной женской жизни.— В двух томах.— Рига: Книгоиздательство «Грамату драугс», 1928.

Кн. 1.— 207 с., MB 494.

Кн. 2.— 169 с., MB 495.

109. *Антонович В. Б.* Очерк истории Великого Княжества Литовского до половины XV столетия.— Вып. 1.— Киев: В университетской типографии, 1878.— 158 с., MB 233.

Knygoje yra pabrauktų sakinių, Maironio pastabų.

110. *Байков А. Л.* Современная международная правоспособность Папства в связи с учением о международной правоспособности вообще: Историко-догматическое исследование.— СПб.: Типография М. М. Стасюлевича, 1904.— XXV, 416 с., MB 488.

Tituliniame lape rašalu užrašyta: «Глубокоуважаемому И. Мацулевичу проф. инсп. р. к. Академии в СПб., от автора на добрую память. А. Байков. 2 декабря 1904 г.»

Knygoje yra pabrauktų sakinių.

111. *Байрон*. Сочинения: Т. 1—3.— Б-ка великих писателей / Под ред. С. А. Венгерова.— СПб.: Издательство Брокгауз-Ефрона, 1904.

Т. 1, Ч. 2.— 601 с., MB 246.

Т. 2, Ч. 1.— 1—286 с., MB 246.

Т. 2, Ч. 2.— 287—496, LXXXII с., MB 246.

Т. 3, Ч. 1.— 1—425 с., MB 246.

Т. 3, Ч. 2.— 426—680, LXXII с., MB 246.

112. *Барановский А.* Заметки о литовском языке и словаре.— Издание отделения русского языка и словесности Императорской Академии Наук.— СПб.: Типография Имп. Академии Наук, 1898.— 83 с., MB 200.

113. *Бебель А.* Очерки по женскому вопросу. Женщина и социализм / Пер. с немецкого В. А. Поссе.— Москва: Типография А. П. Поплавского, 1905.— 573 с., MB 881.

114. *Большая энциклопедия:* Словарь общедоступных сведений по всем отраслям знания / Под ред. С. Н. Южакова.— Т. 1—22.— СПб.: Книгоиздательство «Просвещение», 1900—1909.

Т. 1: А—Арбрось.—802, [4] с., 30 вкл., MB 903.

Т. 2: Арбуа де Жюбанвиль—Белингегаузен.— [6], 794, [14] с., 26 вкл. MB 904.

Т. 3: Беллинг—Бугульник.— [6], 794, [6] с., 16 вкл., MB 905.

Т. 4: Бугурусланский уезд—Византийское право:— [6], 794, [6] с., 21 вкл., MB 906.

Т. 5: Византия — Гадамесь.— [6], 794, [6] с., 28 вкл., MB 907.

Т. 6: Гадание—Глазчатка.— [6], 794, [4] с., 10 вкл., MB 908.

Т. 7: Глазь—Гюго.— [6], 794, [4] с., 21 вкл., MB 909.

Т. 8: Гюгс—Духовенство.— [6], 794, [4] с.. 12 вкл., MB 910.

Т. 9: Духовенство—Идское поле.— [6], 794, [4] с., 31 вкл., MB 911.

Т. 10: Идумея—Китченерь.— [6], 794, [6] с., 28 вкл., MB 912.

Т. 11: Киты—Ландана.— VII, 794, [6] с., 36 вкл., MB 913.

Т. 12: Ландау—Меламедь.— VIII, 794, [6] с., 33 вкл., MB 914.

Т. 13: Меланезийцы—Нерчинский завод.— VIII, 794, [4] с., 42 вкл., MB 915.

Т. 14: Нерчинский округ — Пёнчь.— VIII, 794, [8] с., 42 вкл., MB 916.

Т. 15: Пенька—Пуль.— VIII, 794, [4] с., 46 вкл., MB 917.

Т. 16: Пуль—Саль.— VIII, 794, [6] с., 57 вкл., MB 918.

Т. 17: Сальвадор—Статистика.— VIII, 794, [4] с., 37 вкл., MB 919.

Т. 18: Статистика—Ундозеро.— VIII, 794, [4] с., 50 вкл., MB 920.

Т. 19: Ундольский—Чахары.— VIII, 794, [4] с., 26 вкл., MB 921.

Т. 20: Чахотка легких — v. VIII, 78, [4] с., 32 вкл., MB 922.

115. *Весь Петербург на 1899 год:* Адресная и справочная книга г. С.-Петербурга.— Издание А. С. Суворина, Типография А. С. Суворина.— 1625 с., MB 898.

116. *Гоголь Н. В.* Полное собрание сочинений: В 12 томах.— Издание пятнадцатое / Редакция Н. С. Тихонравова.— СПб.: Издание А. Ф. Маркса, 1900.

Т. 1.— 270 с., MB 255.
Yra pieštuku pabrauktų sakinių.
Т. 2.— 247 с., MB 255.
Yra pieštuku pabrauktų sakinių.
Т. 3.— 267 с., MB 255.
Т. 4.— 15—233 с., MB 255.
Т. 5.— 251 с., MB 255.
Т. 6.— 160 с., MB 255.
Т. 7.— 228 с., MB 255.
Т. 8.— 148 с., MB 255.
Т. 9, Ч. 1.— 264 с., MB 255.
Т. 10, Ч. 2.— 131 с., MB 255.
Maironis pieštuku įrašęs eilėraščio posmelį.
Т. 11.— 215 с., MB 255.
Т. 12.— 260 с., MB 255.
Visi tomai įrišti po du.

117. *Гончаров И. А.* Полное собрание сочинений: В 12 томах.— СПб.: Издание А. Ф. Маркса, 1899.

Т. 11.— 278 с., MB 891.
Kai kurios pastraipos pažymėtos pieštuku.
Т. 12.— 284 с., MB 891.
Abu tomai įrišti kartu.

118. *Гражданские законы губерний Царства Польского* = Prawo cywilne obowiązujące w gubernijach Królewstwa Polskiego: В 2-х томах.— СПб.: продается в книжном магазине Б. Вольфа, 1875—1876.

Т. 1.— 246, CVII, 101, XXVII, VI, 86, CXV с., MB 333.
Т. 2.— 583, CXCV, XXXIII с., MB 333.

119. *Гражданское право и общественная экономия:* Этюды Данкварта / Перевод Цитовича.— СПб.: Издание Заленского и Любарского, 1866.— 217, XVIII с., MB 308.

120. *Дашкевич Н.* Заметки по истории Литовско-Русского государства.— Киев: Типография Императорского Университета св. Владимира, 1885.— 192 с., MB 234.

121. *Доброва Л.* Откровенное слово о важнейших событиях жизни за последнее двадцатипятилетие (1855—1880 гг.).— СПб.: Типография М. Стасюлевича, 1880.— XXV, 163 с., MB 889.

122. *Императорский эрмитаж:* Каталог Картинной галереи.— В двух томах.— СПб.: Типография Министерства путей сообщения, 1892—1893.

Т. 1: Итальянская и испанская живопись.— [6], XXVI, 204 с., MB 886.
Т. 2: Нидерландская и немецкая живопись.— [6], 496, [2] с., MB 887.
Abiejų knygų nugarėlėse įspaustos raidės JM.

123. *Каро Е.* Пессимизм в XIX веке: Леонарди — Шопенгауер — Гартман.— 2-е издание, исправленное / Перевод с французского П. В. Мокиевского. Издание П. К. Прянишникова и В. А. Маракуева.— Москва: Типолит. Д. А. Бонч-Бруевича, 1893.— VI, 313 с., MB 878.

124. *Клебс Э.* Руководство к патологической анатомии / Перевел с немецкого Р. Кулишер. Под ред. проф. Императорской С.-Петербургской медико-хирургической академии М. М. Руднева и при непосредственном содействии автора.— Выпуск первый—третий.— СПб.: Типография товарищества «Общественная польза», 1871—1875.— 674 с., MB 355.

Įrištos trijų leidimų 8 dalys. Puslapių numeracija tęstinė.

125. *Латинская стилистика* с соответствующими темами для переводов / По руководствам д-ра Эрнста Бергера составили Ю. Ходобай и П. Виноградов.— Москва: В университетской типографии, 1876.— 11, 224, [80] с., MB 890.

126. *Латышские поэты* / В переводах В. Третьякова.— Рига: Главный склад издания у Валтер и Рапа, 1931.— 155 с., MB 203.

127. *Ленотр Ж.* Робеспьер и «Богородица»: Революционный мистицизм / Пер. с франц. А. В. Коссовича.— Рига: Тип. А. Нитавского.— 302 с., MB 492.

Pirmajame viršelio puslapyje rašalu užrašyta: „Prel. J. Maironis".

128. *Лермонтов Ю.* Полное собрание сочинений: В двух томах / Под ред. В. В. Чуйко. С портретом Лермонтова, его биографией и 41 отдельными картинами художника В. А. Полякова.— СПб., Москва: Издание товарищества М. О. Вольф, б. в.

Т. 1.— I, XIV, 303, I, VI с., MB 247.

Т. 2.— 366, I, VIII, I, II с., MB 247.

Abu tomai vienoje knygoje.

129. *Линицкий П.* Обзор философских учений.— Киев: Типография С. Т. Еремъева, 1874.— VI, 245 с., MB 358.

130. *Литовский катехизис Н. Даукши.*— По изданию 1595 года, вновь перепечатанный и снабженный объяснениями Э. Вольтером.— Приложение к III-му тому записок Имп. Академии Наук № 3.— СПб.: Типография Имп. Академии Наук, 1886.— I, LXXXVI, 191 с., MB 197.

Įdėtas lapelis, kuriame Maironis užrašęs keletą lotyniškų žodžių.

131. *Локк У.* У старого моста / Перевод с английского Э. Выгодской.— Рига: Издательство О. Д. Строк, 1927.— 258 с., MB 500.

132. *Ляцкий З. А.* Значение литовского языка в вопросе о происхождении Руси: Сообщение IX археологическому съезду.— Поневежъ: В типографии Н. Фейгензона, 1893.— 46 с., MB 168.

133. *Marcinkiewicz W.* Hapon: Apowieść biełaruskaja. (Biełaruskije pieśniary.— T. 3).— Pieciarburh: Drukarnia K. Piantkoŭskaha, 1907.— 32 c., MB 884.

Priešlapyje rašalu užrašyta: „Jaho Milašci Wialmožnamu i wielmi pavažanamu Ksiandzu Kanoniku Janu Maculewiču, doktaru św. bahaslowija, prapesaru i inspektaru katalickaj Duchoŭnaj Akademii, pryjacielu biednych, zahnanych bielarusaŭ. Za Staršynu: Bronislaŭ Epimach Šypilla. Pisar Supołki: Wladislaŭ Stolyhwo.

Ovalo formos antspaudas: Bielaruskaja Wydaŭnickaja supołka „Zahliane sonce i u nasze wakonce".

134. *Матулянис П. С.* Литовское племя в Виленской губернии: Оттиск из Памятной книжки Виленской губернии на 1902 год.— Вильна: Губернская типография, б. в.— 12 с., MB 230.

135. *Мильтон Д.* Потерянный рай и Возвращенный рай: Поэмы Джона Мильтона.— С 50 картинами Густава Дорэ / Пер. с английского А. Шульговской, с английским текстом.— Второе издание, вновь пересмотренное и дополненное новыми примечаниями.— СПб.: Издание А. Ф. Маркса, 1895.— XVIII, 335, [6] с., 50 вкл., MB 902.

Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Pral. J. Maironis-Mačiulis".

136. *Победоносцев К.* Курс гражданского права: В двух частях.— СПб.: 1896.

Ч. 1: Вотчинные права.— 746 с., МВ 335.

Ч. 2: Права семейственные, наследственные и завещательные.— 746 с., МВ 335.

137. *Полный российско-французско-немецкий словарь,* сочиненный по новейшему изданию словаря Академии Российской и других.— Издание второе, противу первого издания Словаря российско-французско-немецкого профессора Ивана Гейма исправленное и во многом дополненное Карлом Мессом.— В четырех томах, 1826.

Т. 1: От А до И.— Москва: В типографии Августа Семена.— 478, IV, II с., МВ 458.

Т. 2: От И до П.— СПб.: В типографии Ивана Глазунова.— 545 с., МВ 458.

Т. 3: От П до С.— СПб.— 956, I, II с., МВ 458.

Т. 4: От С до v.— СПб.— 974, I с., МВ 459.

Įrišta po du tomus.

138. *Пособие к чтению К. Саллюстия Криспа:* Слова, комментарии и перевод / Составили Е. Логвинов, Д. Фомицкий.— Издание 5-е, дополненное.— Киев; Петербург; Харьков: Южно-русское книгоиздательство Ф. А. Югансона, б. в.— 371 с., МВ 870.

Knygoje yra pieštuku pabrauktų vietų.

139. *Православное нравственное богословие* / Составленное применительно к программе семинарского курса настоятелем Желтикова монастыря Архимандритом Гавриилом, ныне Епископом Старицким.— Издание 2-е, исправленное и дополненное.— Тверь: Типография Губерн. правления, 1891.— 951 с., МВ 354.

140. *Пушкин А. С.* Сочинения: Полное собрание в десяти томах.— Третье издание Ф. Павленкова / Под редакцией А. Скабичевского.— СПб.: Тип. тов. «Общественная польза», 1887.

Т. 2: Баллады и легенды, романы и повести.— 303 с., МВ 256.

Т. 5: Романы и повести.— [2], 355 с., МВ 256.

Т. 7: Исторические очерки, автобиографические материалы и воспоминания.— II, 336 с., МВ 256.

Т. 10: Письма А. С. Пушкина.— 282, XXXI, [3] с., МВ 256.

141. *Пушкин А. С.* Сочинения и письма: Т. 1—8 / Под редакцией П. О. Морозова.— СПб.: Тип. т-ва «Просвещение» [1903].

Т. 1: Мелкие стихотворения. 1812—1824.— XXXVI, 696, [8] с., МВ 254.

Т. 2: Мелкие стихотворения. 1825—1836.— Песни западных славян. Сказки. Народные песни.— XI, 635, [6] с., МВ 254.

Т. 3: Поэмы, повести и драматические произведения в стихах. 1820—1833.— VI, 671, [2] с., МВ 254.

Т. 4: Евгений Онегин. 1823—1831.— 427, [6] с., МВ 254.

Įdėta vizitinė kortelė: Antanas Sutkus: Valstybės dramos režisierius. Kaunas, Kalnų g. 32. Tel. 430.

Т. 5: Повести и драматические произведения в прозе. 1827—1835.— 642 с., МВ 254.

335 ir 494 puslapiuose įdėtos popieriaus juostelės. Knygoje įdėta vizitinė kortelė: Rožė ir Borisas Melngailiai. Lašmen-Pamūšio dv., Linkuva.

Kitoje kortelės pusėje užrašas rašalu: „Linksmų šv. Kalėdų ir laimingų Naujų 1932 metų!".

Т. 6: Журнальные и другие статьи и заметки.— Статьи автобиографические. 1819—1837.— VII, 706, [6] с., MB 254.

Т. 7: Сочинения и заметки исторического содержания.— X, 628, [6] с., MB 254.

Knygoje įdėta vizitinė kortelė: Danutė Lipčiūtė. Kitoje jos pusėje užrašyta: „Sveikiname su Kalėdomis. 1931 m."

Т. 8: Письма. 1815—1837.— XVI, 543, [6] с., MB 254.

142. *Пятизначные таблицы логарифмов чисел и тригонометрических линий,* с прибавлением логарифмов Гаусса и некоторых других таблиц / Составил Е. Пржевальский.— Москва: Типография В. Готье, 1868.— 162, XXXII с., MB 359.

Tituliniame lape rašalu užrašyta: «Мацулевича».

143. *Румпель Т.* Философская пропедевтика или основания логики и психологии Т. Румпеля / Перевод П. М. Цейдлера.— Издание второе, исправленное.— СПб.: Типография М. Стасюлевича, 1878.— VIII, 124 с., MB 888.

Pirmajame knygos viršelyje rašalu užrašyta: „Maculewicz". Knygoje nemaža pabrauktų vietų.

144. *Сборник распоряжений графа Михаила Николаевича Муравьева* по усмирению польского мятежа в Северно-Западных губерниях 1863—1864 / Составил Н. Цылов.— Вильна: Тип. А. Киркора и братьев Роммов, 1866.— 385 с., MB 364.

Priešlapyje pieštuku Maironio užrašytas tekstas. Knygoje įdėtas lapelis su Maironio išrašais iš teksto. Yra pabrauktų eilučių.

145. *Свод законов Российской Империи.*— Т. 2, Ч. 1.— СПб.: Государственная типография, 1896.— 406 с., MB 460.

Knygoje yra pieštuku pabrauktų vietų.

146. *Систематический свод решений кассационных департаментов сената* 1866—1877 гг. с подлинным текстом решений и извлеченными из них тезисами / Издание А. Думашевского.— СПб.: Типография А. Думашевского, 1874—1878.

Т. 1: Решения гражданского кассационного департамента, разъясняющие.— Т. X, Ч. 1: Свода законов.— Издание третье, исправленное и дополненное.— СПб.: Типография Н. А. Лебедева, 1878.— 662, [6], [10], [20] с., MB 336.

Т. 2: Решения гражданского кассационного департамента, разъясняющие устав гражданского судопроизводства.— Издание второе.— СПб.: Типография А. Думашевского, 1874.— 1291, [138] с., MB 336.

147. *Толстой Л. Н.* Сочинения: В 20-ти томах.— Рига: Издательство О. Д. Строк, 1927.

Т. 1: Воскресение: Роман.— 122 с., MB 483.

Т. 2: Воскресение: Роман.— 228 с., MB 484.

148. *Третий Литовский Статут [Стату[т]* Велікого Княз(зс)тва Літо[в]ског[о] друковано вольном месте Виленскомъ, въ друкарни дому Мамоничовъ. З ласки и прывилья Короля его М[и]л[о]сти].

Leidinys defektuotas: nėra titulinio lapo, Žygimanto III portreto, 1588 m. sausio 28 d. privilijos, Leono Sapiegos herbo, kreipimosi į LDK luomus, Tribunolo titulinio lapo ir dviejų paskutiniųjų lapų. Seniausias įrašas p. 5, darytas apie 1608 metus. Aiškiausiai įskaitoma data — 1651 m.

Matyt, čia bus pirmojo leidimo trečias variantas, išspausdintas apie 1600 metus. Išlikę 608 puslapiai.

Yra nemaža pabraukimų rudos spalvos rašalu.

149. *Тржецяк С.* Проказа в библейские времена и в настоящее время, с обращением особого внимания на положение вопроса о проказе в России.— СПб.: Тип. П. П. Сойкина, 1913.— 62 с., MB 485, 486, 487 (3 egz.).

Vienos knygos (MB 485) tituliniame lape rašalu užrašyta: „Najprzewielebniejszemu Ks. Prałotowi Maculewiczowi jako wyraz głębkiego szacunku i powodzania — autor."

150. *Уэллс Г.* Сон: Роман.— Рига: Книгоиздательство «Грамату Драугс», 1927.— 272 с., MB 493.

Tituliniame lape pieštuku Maironio užrašyta: „Nuobodi ir dėl savo tendencijos skaityti nepatartina".

151. *Философский лексикон.*— Т. 4: П, Р, С.— Выпуск 1-й. / С. Гогоцкий.— Киев: В типографии Е. Я. Федорова, 1872.— VI, 432 с., MB 893.

Priešlapyje rašalu užrašyta: „Z ksiąg J. Maculewicza".

Knygoje nemaža pabraukymų, yra Maironio įrašytų pastabų.

152. *Функе О.* Учебник физиологии / С пятого немецкого вновь переделанного издания перевел Д-р Литвинов, под редакцией И. М. Сеченова.— Выпуск первый и второй.— СПб.: Издание второе книжного магазина А. Черкесова и К°, 1875.— 365 с., MB 342.

153. *Шекспир В.* Полное собрание сочинений: Т. 1—5.— СПб.: Брокгауз-Ефрона, 1902—1904.— (Б-ка великих писателей / Под ред. С. А. Венгерова).

Т. 1.— 1902.— IV, 572 с., MB 248.
Т. 2.— 1902.— 577 с., MB 248.
Т. 3.— 1903.— 596 с., MB 248.
Т. 4.— 1903.— 605 с., MB 248.
Т. 5.— 1904.— 605 с., MB 248.

154. *Aertnys J.* Theologia moralis juxta doctrinam S. Alphonsi Mariae de Ligorio, doctoris ecclesiae.— Editio tertia, aucta et recognita.— T. 1—2.— Paderbornae: Ferdinand Schöningh, 1894.

T. 1.— 496 p., MB 334.
T. 2.— 475 p., MB 334.

155. *Andrees Allgemeiner Handatlas* in 139 Haupt und 161 Nebenkarten nebst vollständigem alphabetischem Namenverzeichnis.— Fünfte, vollig neubearbeitete und vermehrte Auflage. Jubiläumsausgabe / Herausgegeben von Professor A. Scobel.— Bielefeld und Leipzig: Verlag von Velhagen Klasing, 1910.— VI, 188 S., 207 žemėlapiai+[4], MB 901.

Žemėlapiuose Nr. 27, 28, 131, 132 kai kurios teritorijos apibrėžtos mėlynu pieštuku.

156. *Antoine P. G.* Theologia moralis universa, complectens omnia morum praecepta, et principia decisionis omnium conscientiae casuum, suis quaeque momentis stabilita, ad usum parochorum et confessariorum: Pars prima, altera.— Ordinis minorum regul observantiae.— Augustae Vindelicorum et Cracoviae: Sumptibus Christophori Bartl a Confortum, Bibliopol Universitatis Cracoviensis, 1760.

T. 1.— 560, [22] p., MB 752.
T. 2.— VIII, 451 p., MB 753.

157. *Aquinatis T.* Summa theologica: Diligenter emendata de Rubeis, Billuart et aliorum notis selectis ornata.— T. 1—6.— Reimpresio IX Taurinensis. Augustae Taurinorum: Typographia Pontificia Eg. Petri Marietti, 1901.

T. 1.— 768 p., MB 533.

Knygos nugarėlėje įspausti inicialai JM.

T. 2.— 732 p., MB 534.

Tituliniame puslapyje antspaudas: Pral. J. Maironis Dv. Zem. Seminarijos Rektorius.

Knygoje yra pabrauktų vietų.

T. 3.— 700 p., MB 535.

Knygos nugarėlėje įspausti inicialai JM. Knygoje yra pabrauktų vietų, tarp 274 ir 275 puslapių įdėta vizitinė kortelė „X. T. Strakszas", tarp 350 ir 351 puslapių įdėta popieriaus skiautelė, kurioje Maironio įrašyta keletas lenkiškų žodžių.

T. 4.— 819 p., MB 536.

Knygos nugarėlėje įspausti inicialai JM. Knygoje yra pabrauktų vietų, tarp 74 ir 75 puslapių įdėta perlaidos, siųstos iš Peterburgo į Kauną, kvitas, antspauduotas 1908 metų kovo 26 dienos data, tarp 152—153 puslapių įdėtas kvitas „Nr. 154 Kauno pašto įstaigos Raštelis priėmė perlaidas sumoje 500 l. į Varnius Žilinskui", datuotas 10.II.25.

T. 5.— 824 p., MB 537.

Knygos nugarėlėje įspausta inicialai JM.

T. 6.— 438, [41] p., MB 538.

Knygos nugarėlėje įspausta inicialai JM.

158. *Augustaitis F.* Pierwiastki litewskie we wczesnym romantyzmie polskim.— Kraków: Nakładem autora; Drukarnia uniwersytetu Jagiell, pod zarz. J. Filipowskiego, 1911.— 89 s., MB 151.

159. *Avancino N., Abelly L.* Sacerdotalium meditationum sylva: seu vita et doctrina Jesu Christi. Auctore N. Avancino, auctore L. Abelly.— Paris: Bureau de la bibliothèque ecclesiastique, 1837.— XX, 590 p., MB 677.

Knygoje yra pabraukimų, pažymėtos kai kurios pastraipos.

160. *Balicki V.* Kazania na wszystkie niedziele i święta całego roku.— T. 2.— Lwów: Nakładem F. Pilliera, 1836.— IV, 472 s., MB 669.

161. *Ballerini A.* Opus theologicum morale in Busembaum medulam / Absolvit et edidit Dominicus Palmieri.— Editio secunda in nonnulis aucta et emendata.— Prati: Ex officina libroria Giachetti, filii et soc., 1892—1894.

Vol. 1. 1892.— X, LXXXVII, 696 p., MB 563.

Vol. 2. 1892.— 825 p., MB 564.

Vol. 3. 1892.— 936 p., MB 565.

Kai kurios pastraipos pabrauktos pieštuku.

Vol. 4. 1893.— 815 p., MB 566.

Vol. 6. 1894.— 786 p., MB 567.

Vol. 7. 1894.— 584 p., MB 568.

162. *Baptist v. Hirscher.* Die christliche Moral als Lehre von der Berwirklichung des göttlichen Reiches in der Menschheit dargestellt Dr. Joh Baptist v. Hirscher.— Fünfte, neu durchgearbeitete Auflage.— Tübingen: Verlag der H. Lauppschen Buchhandlung, 1851.

Bd. 1.— XXVIII, 461, [2] S., MB 694.

Tituliniame puslapyje rašalu užrašyta „Pral. Maironis-Mačiulis" ir uždėtas antspaudas: Pral. J. Maironis Dv. Zem. Seminarijos Rektorius.

Knygos nugarėlėje įspaustos raidės JM.

Knygoje yra pabraukimų mėlynu ir raudonu pieštuku.
Ed. 3.— XII, 756 S., LM 695.
Knygos nugarėlėje įspaustos raidės JM.

163. *Baranowski A.* O progresji transcendentalnej oraz o skali i siłach umysłu ludzkiego: Studium matematyczno — filozoficzne ks. Biskupa A. Baranowskiego.— Warszawa: druk K. Kowalewskiego, 1897.— 44 s., LM 195.
Spaudos lankai nesupjaustyti.

164. *Baranowski A., Weber H.* Ostlitauische Texte mit der Einleitungen und Anmerkungen.— H. 1.— Weimar: Hermann Böhlau, 1882.— 62 S., LM 196.
Prieštituliniame lape rašalu užrašyta: „J. Maculevicz". Tituliniame lape du kartus uždėtas antspaudas: Pral. J. Maironis Dv. Zem. Seminarijos Rektorius.
Knygos paraštėse nemaža Maironio įrašytų pastabų.

165. *Bartuška V. und Puryckis J.* Litauen und seine Provinzen Suvalkai und Gardinas.— Laussanne L. I. B.: Zu beziehen bei der Libraire centrale des nationalités, 1918.— 32 S., LM 229.
Spaudos lankai nesupjaustyti.

166. *Baudouin de Kurtenay.* Kwestya alfabetu litewskiego w Państwie Rosyjskiem i jej rozwiązanie.— W Krakowie: Nakładem Antoniego Chołoniewskiego, główny skład w księgarni G. Gebethnera i spółki, 1904.— 44 s., LM 208.

167. *Bendant B., Milne E., Jussien A.* Populäre Naturgeschichte der drei Reiche.— Stuttgart: Verlag von Scheible, Rieger, Gattler, 1844.
Bd. 5: Mineralogie. T. 1.— 196 S., MB 865.
Bd. 6: Mineralogie und Geologie. T. 2.— 204, V S., MB 865.
Abu tomai įrišti kartu.

168. *Benedicti XIV.* Institutio ecclessiastica LXXXII et LXXXIII etc.: De sohabitatione clericorum et mulierum.— Wilnae: Typis Josephi Zawadzki, 1847.— 47 p., MB 691.

169. *Bèranger P. J.,* de Ouevres complètes: Contenant les dix chansons nouvelles.— Paris: Perrotin, libraire. Éditeur de la méthóde wilhem, 1857.— 636 p., LM 302.
Knygos turinyje raudonu pieštuku pabraukti kai kurie kūriniai.

170. *Berthet E.* [La double vue].— b. v., b. m.—395 p., LM 876.
Neišlikę nei viršelio, nei titulinio lapo, iškirpti 1—4 puslapiai. Pradedama autorės dedikacija: „Dédié a madame A. F. Par son respectueux et affectienné serviteur Elie Berthet". Pavadinimas „La double vue" įrašytas p. 7.
Virš dedikacijos Maironis pieštuku užrašęs: „Bien intérésant".
Knygoje yra pabrauktų eilučių.

171. *Berthier M. S.* Brewe compendium theologie dogmaticae et moralis.— Venit Gratianopoli: Apud Economum Instituti S. Marie, 1887.—615 p., MB 756.
Priešlapyje rašalu užrašyta: „Ven. Joanni Maculewič Alumno seminarii charissimo 24 j. 1888 anno. Insp. P. E. Borowski".

172. *Besson.* Bóg — człowiek: Nauki przez ks. Biskupa Besson wypracowanę a przez wszystkie pisma i dzienniki katolickie w Francyi za archydzieło uznane.— Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadskiego, 1882.—455 s., MB 743.
Priešlapyje rašalu užrašyta: „W dowód wdzięczności tę szcuplą pamiątkę Panu Janowi Maculewiczowi zapisuje szcerozyczliwy przyjaciel kolega Al. Fr. Kuprewicz".

173. *Biblia łacińsko-polska,* czyli Pismo święte Starego i Nowego Testamentu / Podług textu łacińskiego Wulgaty i przekładu polskiego X. Jakóba Wujka: T. J. z komentarzem Menochiusza T. J. przełożonym na język polski.— Wydanie X. S. Kozłowskiego.— Wilno: Nakładem i drukiem J. Zawadzkiego, 1861—1864.

T. 1.— XXVIII, 542, [3] s., MB 577.

T. 2.— 1067 s., MB 578.

Yra įdėtas lapelis su Maironio rašytu tekstu.

Rastas dokumentas — mašinraščio lapas: pranešama apie įvyksiantį Universiteto tarybos posėdį — 1929 m. V. 29 d. Yra rektoriaus P. Jodelės parašas.

T. 3.— 687 s., MB 357.

Knygoje įdėtas religinio turinio paveikslėlis.

T. 4. — VIII, 844 s., MB 579.

Knygoje įdėta dokumento kopija: rašoma, jog Skvireckas prašomas dirbti dėstytoju Kauno kunigų seminarijoje nuo 1901 m. sausio.

Yra lapelis su Maironio rašytu lotynų kalba religiniu tekstu ir parašu „Matsulewicz".

174. *Birkowski F.* Mowy Pogrzebowe i przygodne z krytyczną oceną mow przez ks. Antoniego Szlagowskiego.— Część II.— Warszawa: Skład główny w księgarni Gebethnera i Wolfa, 1901.—262 s., MB 718.

175. *Bogdan J.* Kazania mowy pogrzebowe.— Warszawa, Nakładem Gustawa Sennewalda, księgarza, 1861.—842 s., MB 745.

Knygos nugarėlėje įspaustos raidės JM.

176. *Bona J.* Der Wegweiser zum Himmel. Aus dem Lateinischen des Cardinals Johannes Bona von Wilhelm Schneider.— Freiburg im Breisgau: Herdersche Verlagshandlung, 1876.— XIV, 172, [2] S., MB 682.

Priešlapyje rašalu užrašyta: „Wielu szanownemu professorowi ks. Janowi Maculewiczowi wdowód przyjazni zawsze życzliwy i kochający jego ks. (parašas V. Šneiderio, bet sunkiai įskaitomas) 1896. 25".

177. *Bóstwo Jezusa Chrystusa:* Nowe dowody z ostatnich napadów niedowiarstwa wyciągnięte przez Augusta Nicolaśa / Z trzeciego wydania przejrzanego i powiększonego przełożył X. Joachim Dębiński S. P.— Naumburg: Nakładem księgarni pod firmą Józefa Zawadzkiego w Wilnie. W Drukarni Gottfr. Paetza, 1869.—456 s., MB 616.

Prieštituliniame lape raudonu rašalu užrašyta: „Dnia 17^{go} Czerwca 1884 roku na pamiątkę w dzien przyjęcia sukni kapłanskiej najmilszemu kolledze i przyjacielowi J. Maculewiczowi poswięcam W. Witort".

Tituliniame lape juodu rašalu užrašyta: „W. Witort Alumni 3^{ii} cursus Seminarii Samogitiensis".

178. *Bougeault A.* Precis historique et chronologique de la littérature française depuis ses origines jusqu'a nos jours.— Douzième édition.— Paris: Libraire Ch. Delagrave, 1892.— VIII, 470 p., MB 874.

Prieštituliniame lape rašalu užrašyta autoriaus dedikacija poniai E. Leburdė (prancūzų kalba).

179. *Bouquillon T. J.* Theologia moralis fundamentalis.— Editio tertia recognita et adaucta.— Brugis: Car. Beyaert, editor; Parisiis: P. Lethielleux; Romae; Ratisbonae; Neo-Eboraci et Cincinnati: F. Pustet, 1903.— VIII, 743 p., MB 528.

Knygos nugarėlėje įspaustos raidės JM.

Knygos tekste gausu pabraukymų.

180. *Bouquillon T.* Institutiones theologiae moralis specialis: Tractatus de virtutibus theologicis.— Brugis: Reyaert — Storie, editor; Ratisbonae; Parisiis; Londini; Buscoduci, 1890.—412 p., MB 711.

181. *Breviarium Romanum* ex decreto Sacrosancti Consilii Tridentini, restitutum S. Pii V Pontificis Maximi jussu editum aliorumque pontificum cura recognitum Pii Papaex auctoritate reformatum.— Editio VI juxta typicam, amplificata IV.— Ratisbonae: Sumptibus et typis Friderici Pustet, 1923.

P. aestiva.—[36], 648, [238], [16], 4, [20], 12 p., MB 787.

Priešlapyje juodu rašalu užrašyta: „Praloto J. Maironio-Mačiulio, Kaunas, Muziejaus g-vė 5 b. 1."

Įdėtas religinės tematikos paveikslėlis.

Knygos gale Maironis rašalu užrašęs: „Die XVI Augusti", „Die XIX Augusti".

Įdėtas lapelis su pavardžių sąrašu.

Įdėta vizitinė kortelė: Red. V. Bartuška, Ph D. Mount Carmel USA; įdėtas banko bilietas: «Виленский Земельный Банк».

Dar vienas religinės tematikos paveikslėlis, kuriame juodu rašalu užrašyta: „Gimtadienio proga mylimam draugui Jonui Maculevičiui Šninkovskis 1885 m. 24 birželio" (lenkų k.).

P. autumnalis.—[36], 778, [238], [22] p., MB 786.

P. hiemalis.—[91], 851, [242,] [16], [20], 11, 4 p., MB 790.

Knygoje yra įdėta keletas religinės tematikos iškarpų.

P. verna.— [36], 954, [270], [16], [20], 8, 12, 4 p., MB 788.

Prieštituliniame lape rašalu užrašyta:
„Pral. J. Maironis-Mačiulis. Kaunas, Muziejaus 5—1".

Yra įdėta keletas religinės tematikos paveikslėlių.

182. *Breviarium Romanum* ex decreto SS. Concilii Tridentini S. Pii V, Pontificis Maximi Clementis VIII, Urbani VIII et Leonis XIII.— Auctoritate recognitum.— P. aestiva.— Mechliniae: H. Dessain, typographus, 1904.— XXXII, 652, [418], 63, 14 p., MB 785.

Priešlapyje rašalu užrašyta: „Pr. J. Maironis-Mačiulis".

Knygoje yra keletas sudžiovintų gėlių žiedų.

183. *Brunon Verkruysse O. T. J.* Przewodnik prawdziwej pobożności czyli Nowe praktyczne rozmyślania na każdy dzień roku o życiu Pana Naszego Jezusa Chrystusa.— We Lwowe: Drukarnia Ludowa. Gubrynowicz i Schmidt, 1886.

T. 1: Od 1-go stycznia do 30-go czerwa.— 671 s., MB 311.

T. 2: Od l-go lipca do 31-go grudnia.—648 s., MB 312.

184. *Busschere C. G. M., de.* Le rosaire de Marie.— B. v., 1901.—474 p., MB 323.

185. *Cathrein W.* Filozofia moralna: wykład naukowy porządku moralnego i prawnego / Przekład Wolny z treciego, pomnożonego i uzupełnionego wydania niemieckiego.— Warszawa: Skład główny w księgarni Gebethnera i Wolffa, 1904.

T. 1.— XII, 217 s., MB 715.

T. 2.— VIII, 259 s., MB 716.

186. *Cathrein V.* Moralphilosophie: eine wissenschaftliche Darlegung der sittlichen, einschliesslich der rechtlichen.— Dritte, verbesserte und vermehrte Auflage.— Freiburg im Breisgau: Herdersche Verlagshandlung, 1899.

Bd. 1. Allgemeine Moralphilosophie.— XX, 613, [2] S., MB 572, 580 (2 egz.).

Bd. 2. Versondere Moralphilosophie.— XV, 728 S., MB 573.

187. *Chaigon.* Roznyślania dla kapłanów czyli droga do świętości kapłańskièj przez modlitwę wewnętrzną.— Przekład z 5 wydania francuzskiego.— Warszawa: Nakładem i drukiem Czerwińskiego i spółki, 1868.
T. 1.— XXIV, 484, [1] s., MB 610.
T. 2.— 553 s., MB 611.
T. 3.— 608 s., MB 612.
T. 4.— 520 s., MB 613.
T. 5.— 517 s., MB 614.

188. *Catechismus* ex decreto Consilii Tridenti / Ad parochos Pii V et Clementis XIII Pont. Max. Iussu editus ad editionem Romae.— Ratisbonae: Instit. librar. pridem G. J. Manz, 1865.— IV, 463 p., MB 689.

189. *Chmielowski A.* Kapłan i cnota czystości.— Petersburg: Druk synów St. Niemiry, Warszawa, 1908.—348, IV s., MB 362.

190. *Chmielowski A.* Kazania o rzeczach ostatecznych miane w kościele ś-go krzyża w Warszawe.— Warszawa: W drukarni St. Niemiry, 1894.— VIII, [4], 204 s., MB 751.
Knygos nugarėlėje įspaustos raidės JM.

191. *Chmielowski A.* Rozmyślania o pokucie i jej warunkach.— Petersburg: Drukarnia Warszawska, 1908.— 374, IV s., MB 361.

192. *Chrysostomi J.* De sacerdotio. L. 6.— Taurini: Typ. Pontificia et Archiepisc. Eq. Petri Marietti, 1891.—188 p., MB 681.
Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Ex libris J. Matsulewicz."

193. *Ciceronis M. T.* De officiis libri tres / Recognovit C. F. W. Müller.— Lipsiae: In acdibus B. G. Teubneri, 1881.—130 p., MB 868.
Tituliniame lape pieštuku užrašyta: „Maculewicz". Knygoje yra pabraukymų pieštuku.

194. *Ciceronis M. T.* Orationes pro T. Annio Milone, pro M. Marcello, pro Q. Ligario, pro rege Deiotaro / Recognovit Reinholdus Klotz.— Lipsiae: In aedibus B. G. Teubneri, 1880.—225—298 p., MB 873.
Tituliniame puslapyje — antspaudėlis: ovale užrašas „Jan Maculewicz", viduje — kryžiaus ženklas. Įdėtas lapelis su Maironio rašytu tekstu lotynų ir prancūzų kalbomis.

195. *Clericus instructus* seu doctrina moralis... In IV partes diviza.— Augustae Vindelicorum: Sumptibus Matthaci Rieger, bibliopolae, 1761.
P. autumnalis.— 581, [19] p., MB 601.
P. hyemalis.— [16], 484, [19] p., MB 599.
P. vernalis.— 517, [18] p., MB 600.

196. *Codex iuris.* Pii X. Pontificis maximi iussu digestus Benedicti Papae XV.— Auctoritate promulgatus.— Friburgi Brisgoviae; Ratisbonae, B. Herder, Fr. Pustet, 1918.— LI, [51], 871 p., MB 328.
Priešlapyje rašalu užrašyta: „Ex libris Prael. J. Matsulewič". Tituliniame lape — antspaudas: Pral. J. Maironis Dv. Zem. Seminarijos Rektorius. Knygoje įdėtas Maironio skaitytojo bilietas „Litterae patentas Concessio missionis canonicae et potestatis iurisdictionis fori interni", pasirašytas arkivyskupo J. Skvirecko 1928 m. gruodžio 22 d. Kaune.

197. *Concordantiae librorum* Veteris et Novi Testamenti Domini nostri Jesu Christi.— Regensburg; Boyern: Franz von Stokar, verlag, 1897.—628 p., MB 750.

198. *Constantini V.* Institutiones theologiae moralis.— Editio tertia accuratior.— Romae: Desclée, Lefebvre et socii, editores Pontificii, 1900.
Vol. 1.— 146 p., MB 463. Spaudos lankai nesupjaustyti.

Vol. 2.— 1—64 p., MB 464. Išlikusi tik dalis knygos. Spaudos lankai nesupjaustyti.

Vol. 3.— 293 p. MB 465. Spaudos lankai nesupjaustyti.

199. *Česaitis I. S.* Fortitudo praecipua characteris virtus: Dissertatio ad S. Theologiae Doctoris gradum obtinendum in universitate Friburgensi Helvetiorum conscripta est.— Mariampolė—Lituaniae: Typis „Šešupė" librar., 1925.—132 p., MB 189.

200. *Dante Alighieri.* Boska komedja / Przełożył Edward Porębowicz.— Warszawa: Instityt wydawniczy „Bibljoteka polska", 1925.

T. 1: Piekło.—283 s., MB 249.

T. 2: Czyściec.—262 s., MB 249.

T. 3: Raj.—256 s. MB 249.

201. *Daudet L.* Études et milieux littéraires.— Paris: B. Grasset, 1927.— 254 p., MB 240.

Pirmajame viršelio puslapyje rašalu užrašyta: „Pral. J. Maironis-Mačiulis, 1927 m."

202. *Delama Dionysio.* Tractatus de justitia et jure ratione habita ad codicem civilem austriacum.— Editio altera, emendata et aucta.— Tridenti: Typis J. B. Monauni, editoris, 1881.— 296 p.— MB 350.

Knygoje yra pieštuku pabrauktų vietų. Įdėtas lapelis su Maironio rašytu tekstu lotynų kalba.

203. *Dictionnaire français*-polonais = Słownik francuzko-polski.— Nouvelle edition.— Berlin: Libraire B. Behr, 1872.— [3], 272 p., MB 452.

204. *Didymi hermannovillani Anticyrae*, proteno praedicanticae <...> — Nicopoli, [1897].—233 nenumeruoti puslapiai, MB 761.

Nėra viršelio, pirmojo lapo dalis nuplėšta.

205. *Directorium horarum canonicarum et missarum* pro diocesi Telsensi seu Samogitiensi in annum Domini communem MCMX.— Auctoritate et mandato excellentissimi illustrissimi ac reverendissimi domini domini Casparis Cyrtowt <...> editum.— Vilnae: Typis J. Zavadski, 1909.—108 p., MB 763.

Priešlapyje ir viršelio vidinėse pusėse Maironio parašytas religinio turinio tekstas lenkų, lietuvių ir lotynų kalbomis.

206. *Dokładny słowniczek polsko-niemiecki i niemiecko-polski* spisany przez Dr. J. P. Jordana.— Wydanie streotypowe Karola Tauchnitza. Nowe odbicie.— Lipsk: W księgarni Ottona Holtze, 1889 = Bollftändiges Caschen — Wörterbuch der polnischen und deutschen Sprache. Von Dr. I. P. Jordan.— Tauchnik'sche Stereotyp — Ausgabe. Neuer Abdruck.— Leipzig: Verlag von Otto Holze, 1889.—XI, 711 s., MB 866.

Tituliniame lape antspaudas: Pral. J. Maironis Dv. Žem. Seminarijos Rektorius. Priešlapyje Maironis pieštuku užrašęs savo eilėraštį „Alpių akyvaizdoje" (5 posmeliai).

207. *Droz G.* Cahier bleu de m-lle Cibot.— Quatorzième édition.— Paris: J. Hetzel, libraire-éditeur, 1868.—374 p., MB 238.

208. *Dubois H.* Przewodnik dla kleryków i młodych kapłanów / Przez X. Antoniego Marcińskiego.— Warszawa: W drukarni Czerwińskiego i spółki, 1877.— XIV, 15—788 s., MB 678.

Knygoje yra pieštuku pabrauktų vietų.

209. *Duilhé de Saint-Projet.* Apologia naukowa wiary chrześcijańskiej / Przekład z 3-go wydania francuskiego poprzedzony słowem wstępnem X. M. Nowodworskiego.— Warszawa: Nakład Gebethnera i Wolffa, 1894.—435 s., MB 325.

210. *Egger F.* Enchiridion theologiae dogmaticae generalis / Cum approbatione Reverendissimi ordinariatus Brixinensis.— Brixinae: Typis et sumptibus Wegerianis, 1893.— V, 644 p., MB 523.

Knygoje yra pieštuku pabrauktų vietų.

211. *Egger F.* Enchiridion theologiae dogmaticae specialis.— Editio altera.— Brixinae: Typis et sumptibus Wegeriani, 1890.—963 p., MB 345.

Knygos nugarėlėje įspaustos raidės JM.

212. *Egger F.* Propaedeutica philosophica-theologica.— Editio tertia.— Brixinae: Typis et sumptibus bibliopoli Wegeriani, 1888.— XVIII, 692 p., MB 712.

213. *Emmerich A. K.* Bolesna męka Pana naszego Jezusa Chrystusa podług rozmyślań Anny-Katarzyny Emmerich, zakonnicy augustyanki, zmarłej 1824 roku. Poprzedzone jej żywotem / Przekład z francuzskiego P. M. C. W.— Warszawa: Nakład i własność Maurycego Orgelbranda, 1883.— XXXV, 341 s., MB 615.

214. *Enchiridion morale* et suplementum compendio theologiae moralis Gury-Ballerini / Adidit Januarius Bucceroni.— Editio altera.— Romae: Ex tipographia Forzani et socii, 1890.—280 p., MB 349.

215. *Exercices spirituels de Saint Ignace de Loyola* / Annotés par le R. P. Roothaan et traduits sur le texte espagnol par le P. Pierre Jennesseaux.— Quatorizième édition.— Paris: Liberaire Ch. Poussielgue, 1895.— 428 p., MB 313.

Knygoje yra pieštuku pabrauktų vietų.

216. *Farges A.* La liberté et le devoir: fondements de la morale et critique des systèmes de morale contemporains. — Paris: Berche et Tralin, libraires, 1902 (Etudes philosophques. Pour vulgariser les théories d'Aristote et de S. Thomas et l'eur accord avec les sciences. — 520 p., MB 548.

217. *Filochowski R.* Podręcznik katechizmowy do nauk większych i mniejszych opracowany na treści krótkiego katechizmu.— Warszawa: W drukarni F. Czerwińskiego, 1887.

Cz. 1.— 614 s., MB 675.

Tituliniame knygos lape juodu rašalu užrašyta dedikacija asmens, kurio parašas ligi šiol neišaiškintas: „Alumnowi Seminaryum Żmudzkiego Janowi Maculewiczowi na pamiątke poswięca [Ks. Karas?]".

Cz. 2.— 620 s., MB 676.

Knygoje yra įrašų ir pieštuku pabrauktų vietų.

218. *Franciscus de Hummelauer.* Meditationum et contemplationum S. Ignatii de Loyola.— Friburgi Brisgoviae: Sumptibus Herder, 1896.— 439 p., MB 314.

219. *Frins V.* De actibus humanis ontologice et psychologice consideratis.— Friburgi Brisgowiae: Sumptibus Herder, typographi editoris Pontificii, 1897.— VII, 441 p., MB 584.

Knygoje yra pieštuku pabrauktų vietų. Įdėtas atspausdintas lapelis: Контора А. О. Смильго Телефон № 3547 С.-Петербург, Б. Итальянская, № 19.

220. *Gabrys J.* Mémoire sur la nation Lithuaniéne: présenté par J. Gabrys au premier congrès des races à Londres 26—29 juillet 1911.— Paris: Imprimerie de la cour d'appel L. Maretheux, 1911.— 25 p., MB 161.

221. *Gaigalat W.* Die litauisch-baltische Frage.— Berlin: Verlag der Grenzboten, 1915.— 24 S., MB 224.

222. *Gaigalat W.* Litauen das besetzte Gebiet sein Volk und dessen geistige Strömugen.— Frankfurt a / M.: Frankfurter Vereinsdruckerei Verlag, 1917.— 179 S., MB 222.

223. *Gay Ch.* De la vie et des vertus chréttiennes.— Treizième édition.— Paris: Libraire religieuse H. Oudin, 1893.
T. 1.— 449 p., MB 320.
Priešlapyje pieštuku užrašyta: „Ks. J. Maculewicz".
T. 2.— 456 p., MB 320.
T. 3.— 463 p., MB 320.

224. *Gaudentio P. Fr.* Introductio ad vitam seraphicam pro novittiis, clericis et junioribus patribus ordinis fratrum minorum I. Francisci.— Friburgi Brisgoviae: Sumptibus Herder, 1882.— 784 p., MB 310.

225. *Gauma J.* Przewodnik dla spowiedników: Dzieło ułożone przez X. J. Gauma z pism najcelniejszych, najdoświadczeńszych i najświątobliwczych spowiedników w kościele / Przełożył z francuzkiego X. Urbon Rokicki.— Wydanie drugie.— 2 tomy w jednym.— Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1883.— 491 s., MB 744.

226. *Gaume J.* Historya Katakumb czyli Rzym podziemny / Przekład z francuzkiego.— Warszawa: Nakładem i drukiem J. Glücksberga, 1854.— IV, 410, VI s., MB 338.

227. *Gaume J.* Zasady i całość wiary katolickiéj / Przekład z francuzkiego podług szóstego wydania Paryzkiego.— Wydanie trzecie.— W Krakowie: Nakładem wydawnictwa dzieł katolickich Władyslawa Jaworskiego, 1870.
T. 1.— CXXVIII, 225, IV s., MB 337.
T. 2.— 310, VII s., MB 337.
T. 3.— 418, VI s., MB 337.
T. 4.— 529, VIII s., MB 337.
T. 8.— 327, VII s., MB 337.
T. 9.— 372 s. MB 337.

228. *Génicot E.* Theologiae moralis: institutiones quas in Collegio Lovaniensi Societatis Iesu tradebat Eduardus Génicot ex eadem societate.— Editio quinta.— Lovanii: Typis et sumptibus Fr. et. R. Ceuterick, 1905.
Vol. 1.— 159—596 p., MB 461.
Ne visi lapai išlikę.
Vol. 2.— 784 p., MB 462.
Pirmame knygos viršelio puslapyje ir tituliniame lape rašalu užrašyta: „Pral. J. Maironis Mačiulis".
Tekste yra pabrauktų sakinių.

229. *Genis C.* De Constitutione Benedicti XIV „Sacramentum Poenitentiae": practica dissertatio maxime utilis Confessariis.— Caunae: Typis Salomonis Banaitis, 1912.— 70 p., MB 690.
Rišamajame lape rašalu užrašyta: „Illustrissimo Domino, Praelato Capituli Samogitiensis, Magnifico Rectori Seminarii dioec. Samogitiensis, Collegae Maculevicz humilis Auctor dedicat. 10-XI-12".

230. *Gestel Andriano, van.* De justitia et lege civili: praelectiones theologicae de principiis juris et justitiae deque VI legum civilium in materia justitiae juxta S. Thomam, doctoresque scholasticos.— Editio altera, plurium aucta.— Groningae: Typis J. B. Wolters, 1896.— 230 p., MB 353.

231. *Gettereris M.* Katechetik und Methodik / Herausgegeben von Dr. Franz Kruss.— Als Manuskript gedruckt.— Innsbruk: Druck und Verlag von Felizian (Karl Pustet), 1909.— V, 395 S., MB 581.

232. *Gyp [Gabrielle de Janvill].* Autour du mariage.— Paris: Calmann Lévy, éditeur, 1886.— 392 p., MB 299.

233. *Gyp.* Ces bons docteurs.— Huitième édition.— Paris: Calmann Lévy, éditeur, 1892.— 266 p., MB 295.
234. *Gyp.* C'est nous qui sont l'histoire!!! — Paris: Calmann Lévy, éditeur, 1891.— 252 p., MB 296.
235. *Gyp.* Bijou.— Septième édition.— Paris: Calmann Lévy, éditeur, 1896.— 346 p., MB 291.
236. *Gyp.* Eux et elle.— Quatrième édition.— Paris: Calmann Lévy, éditeur, 1897.— 221 p., MB 288.
237. *Gyp.* Israël.— Paris: Ernest Flammarion, éditeur, 1898.— 336 p., MB 286.
Prieštituliniame lape pieštuku Maironio užrašyta: „Labai kvaila" ir abu žodžiai pabraukti.
238. *Gyp.* Journal d'un grinchu.— Dixième mille.— Paris: Ernest Flammarion, éditeur, 1898.— 426 p., MB 285.
239. *Gyp.* L'amoureux de Line.— Paris: Ernest Flammarion, éditeur, b. m.— 337 p., MB 282.
240. *Gyp.* Le baron Sinai.— Paris: Bibliothèque Charpentier, 1897.— 274 p., MB 290.
241. *Gyp.* Le bonheur de Ginette.— Dix — septième édition.— Paris: Calmann Lévy, éditeur, 1896.— 346 p., MB 292.
242. *Gyp.* Le coeur d'Ariane.— Huitième édition.— Paris: Calmann Lévy, éditeur, 1895.— 264 p., MB 293.
243. *Gyp.* Le monde a côté.— Vingt — deuxième édition.— Paris: Calmann Lévy, éditeur, 1884.— 322 p., MB 301.
244. *Gyp.* Le 13-e.— Huitième édition.— Paris: Calmann Lévy, éditeur, 1894.— 276 p., MB 294.
245. *Gyp.* Mademoiselle Loulou.— Seizième édition.— Paris: Calmann Lévy, éditeur, 1888.— 278 p., MB 298.
246. *Gyp.* Miquette.— Cinquième édition.— Paris: Calmann Lévy, éditeur, 1898.— 264 p., MB 287.
247. *Gyp.* Petit Bob.— Quarante-quatrième édition.— Paris: Calmann Lévy, éditeur, 1897.— 288 p., MB 289.
248. *Gyp.* Sans voilles! — Seizième édition.— Paris: Calmann Lévy, éditeur, 1885.— 320 p., MB 300.
249. *Gyp.* Sportmanomanie.— Septième édition.— Paris: Calmann Lévy, éditeur, 1898.— 328 p., MB 284, 283 (2 egz.).
250. *Gyp.* Un raté.— Paris: Calmann Lévy, éditeur, 1891.— 315 p., MB 297.
251. *Glos Litwinów* do młodej generacji magnatów, obywateli i szlachty na Litwie.— Wydanie drugie, powiększone i poprawione.— Kowno: Druk Sokołowskiego i Estrina, 1906.— 28 s., MB 167.
252. *Godlewski M.* Monumenta Ecclesiastica Petropolitana.
T. 1.— S.-Peterburg: Drukarnia A. Smilgo, 1906.— 95 p., MB 193.
T. 2.— Petropoli: Тип. Ю. Мансфельд, b. m.— 75 p., MB 194.
Tituliniame lape sunkiai įskaitomas įrašas rašalu, kuriame aiški J. Maculevičiaus pavardė, o dovanojusiojo asmens paraše aiškios raidės MG (manoma, jog dovanota Peterburgo Dvasinės Akademijos profesoriaus Michailo Godlevskio).
T. 3.— Petropoli: Тип. Ю. Мансфельд, 1909.— 63 p., MB 520.
253. *Goethes Werke:* Auswahl in sechzehn Bänden / Mit einer Einleitung von Julius R. Haarhaus.— Leipzig: Druck und Verlag von Philipp Reclam jun., b. m.
Bd. 5.— 218 S., MB 333.
Bd. 6.— 152 S., MB 333.
Abi knygos įrištos kartu.

254. *Goethes Werke:* Auswahl in zehn Teilen / Auf Grund der Bempelschen Ausgabe neu herausgegeben mit Einleitungen und Anmerkungen versehen von Karl Alt in Verbindung mit Robert Kiemann und Eduard Scheidemantel.— Berlin; Leipzig; Wien; Stuttgart: Deutsches Verlagshaus Bong et Co, b. m.

T. 3.— XXVIII, 267 S., MB 253.
T. 4.— XVI, 143 S., MB 253.
T. 5.— XXXII, 328 S., MB 253.
Įrišta kartu.
T. 6.— XV, 103 S., MB 253.
T. 7.— XVI, 513 S., MB 253.
T. 8.— XVI, 209 S., MB 253.
Įrišta kartu.
T. 9.— XVI, 380 S., MB 253.
T. 10.— 294 p., MB 253.
Anmerkungen.— 170 S., MB 253.
Įrišta kartu.

255. *Gousset,* kardynał. Teologia moralna dla użytku plebanów i spowiedników przez Kardynała Gousset.— T. 1. / Tłumaczenia z wydania ósmego.— Warszawa: Nakładem i drukiem Józefa Ungra, 1858.— 311, [6] s., MB 732.

256. *Grabski L.* Cantionale ecclesiasticum.— Edition secunda.— Gnesne: Sumptibus Joannis B. Lange, bibliopolae, 1873.— 322 p., MB 330.
Priešlapyje rašalu užrašyta: „J. Maculewicz".

257. *Guide de Berlin,* ses environs et Potsdam avec le plan de Berlin: Manuel du Voyageur. — Berlin: Hugo Steinitz, libraire — éditeur, 1896/97.— 156, [6] p., MB 869.

258. *Guillois A.* Wykład historyczny — dogmatyczny — moralny, liturgiczny i kanoniczny wiary katolickiej <...> przez X. Ambrożego Guillois / Przełożył Leon Rogalski.— Wydanie drugie.— Wilno: Nakład I. Krasnosielskiego, księgarza, 1863—1864.
T. 1.— XXI, 632 [2] s., MB 702.
T. 4.— [4], IV, 636, [2] s., MB 703.

259. *Guinot E.* Soirées d'avril.— Paris: D. Giraud et J. Dagneau, libraires — éditeurs, 1852.— 247 p., MB 875.

260. *Gulielmo J. Walsh.* Tractatus de actibus humanis.— Editio altera.— Dublinii: Apud M. H. Gill α filium: Browne α Nolan; Londini: Burns Oates, 1891.— 272 p., MB 347.

261. *Gury P. J.* Casus conscientiae in principuas questionis theologiae moralis.— Editio octava.— Lugduni: Apud Delhomme et Griguet; Parisiis: Apud Victor Lecoffre, bibliopolam, 1891.
T. 1.— IV, 467 p., MB 684.
Yra spalvotu pieštuku pabrauktų vietų ir keletas Maironio užrašytų žodžių paraštėse.
T. 2.— 494 p., MB 685.
Yra spalvotu pieštuku pabrauktų vietų.

262. *Gury P. J.* Compendium theologiae moralis.— Editio in Germania quinta, emendata et permultis additamentis aucta.— Ratisbonae: Typis et Sumptibus Georgii Josephi Manz, 1874.— XXII, 1027, [13] p., MB 571.
Priešlapyje rašalu užrašyta: „J. Maculewicz". Yra įdėtas Maironio rašytas knygų sąrašas.

263. *Gury P. J., Ballerini A.* Compendium theologiae moralis a Joanne Petro Gury, S. J., conscriptum et ab. Antonio Ballerini, ejusdem societatis, adnotationibus auctum, deinde vero ad Breviorem forman exaratum atque ad usum seminariorum hujus regionis accomodatum ab. Aloysio Sabetti; S. J.— Editio decima octava / Recognita A. Timotheo Barrett, S. J. — Ratisbonae; Romae; Neo Eboraci et Cincinnati, 1906.— [10], 904, [4] p., MB 586.

Knygoje nemaža pabrauktų vietų. Yra Maironio įrašų, pastabų. Įdėtas sąsiuvinio lapas, kuriame Maironio užrašytas tekstas vokiečių kalba.

264. *Gury P. J., Ballerini A.* Compendium theologiae moralis P. Joannis Petri Gury S. J. ab auctore recognitum et Antonii Ballerini eiusdem societatis in coelegio romano profesoris adnotationibus locumpletatum.— Editio undecima.— Romae: Ex typographia polyglotta S. C. de propaganda fide, 1893.

T. 1.— XXXII, [132], 760 p., MB 569.

Rišamajame lape rašalu užrašyta: „J. Maculewicz".

T. 2.— 1114 p., MB 570.

265. *Gutberset S.* Lehrbuch der Apologetik: von der katholischen Religion.— Zweite vermehrte und verbesserte Auflage.— Münster: Druck und Verlag der Theissingschen Buchhandlung, 1899.— 370 S., MB 339.

266. *Heine H.* Sämtliche Werke / Herausgegeben von Rudolf Frank.— München und Leipzig: Rose ∝ cit, 1923.

Bd. 1.— XIII, 407 S., MB 245.
Bd. 2.— 560 S., MB 245.
Bd. 3.— 417 S., MB 245.
Bd. 4.— 521 S., MB 245.
Bd. 5.— 505 S., MB 245.
Bd. 6.— 524 S., MB 245.
Bd. 7.— 502 S., MB 245.
Bd. 8.— 519 S., MB 245.
Bd. 9.— 433 S., MB 245.
Bd. 10.— 426 S., MB 245.

267. *Herdt P. J. B., de.* Sacrae liturgiae praxis juxta ritum Romanum.— Editio decima.— Lovanii: Excudebat Josephus van Linthout, 1902.

T. 1.— XVI, 464 p., MB 469, 708 (2 egz.)
T. 2.— 502 p., MB 470, 709 (2 egz.)
T. 3.— 470 p., MB 471, 710 (2 egz.)

268. *Hergenröther J.* Historya powszechna kościoła katolickiego / Redaktor i wydawca ks. Zygmunt Chełmicki.— Warszawa: skład główny w księgarni Gebethnera i Wolffa, Druk P. Laskanera i W. Babickiego.

T. 1.— 1903.— IV, 233 s., MB 719.

Yra pieštuku pabrauktų eilučių. Įdėtas Kauno gubernijos pašto perlaidos kvitas, pažymėtas 1914 m. lapkričio 13 d. data.

T. 4.— 1901.— IV, 220 s., MB 720.

T. 5.— 1901.— IV, 170 s., MB 721.

Yra pieštuku pabrauktų eilučių.

T. 6.— 1902.— IV, 218, (9—24) s., MB 722.

Yra pieštuku pabrauktų eilučių ir pažymėtų ištisų pastraipų.

T. 7.— 1902.— III, 179, (57—72) s., MB 723.

Yra pieštuku pabrauktų eilučių.

T. 10.— 1902.— VIII, 180, (153—168) s., MB 724.
T. 11.— 1903.— VIII, 215 s., MB 725.
T. 12.— 1903.— VIII, 201 s., MB 726.

T. 13.— 1903.— VIII, 214 s., MB 727.
T. 14.— 1903.— 212 s., MB 329.
T. 15.— 1903.— 200 s., MB 329.
T. 16.— 1904.— 186, V s., MB 329.
T. 17.— 1904.— VIII, 183 s., MB 728.

269. *Hilario (patre)*. Compendium theologiae moralis / Juxta probatissimos auctores ad usum confratrum theologorum III anni concinnatum a patre Hilario.— Merani: In commission der Verlags — Anstalt vorm. G. J. Manz in Regensburg, 1889.

P. 1.— 318 p., MB 352.

Yra pabrauktų vietų, įdėti 2 lapeliai popieriaus.

P. 2.— 542 p., MB 352.

Įrišamajame lape rašalu užrašyta: „J. Maculewicz". Įdėta vizitinė kortelė: Kazimierz Janczewski. Įdėtas reklaminis Novichovo dirbtuvės Peterburge lapelis.

270. *Hilario a Sexten*. Tractatus Pastoralis de Sacramentis / Juxta probatissimos Auctores ad usum theologorum IV anni et Cleri in Cura animarum concinnatus a Patre Hilario a Sexteh.— Moguntiae: Sumptibus Francisci Kirchheim, 1895.— XX, 842 p., MB 351.

Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Pral. J. Maironis". Įdėtas popieriaus lapelis su Maironio užrašytu tekstu lotynų kalba, yra Maironio rašytų pastabų.

271. *Homeri*. Ilias: Текст со словарем, составленным для гимназий Я. Кремером.— Ч. 2.— Издание четвертое.— Москва: Типография Т. Рис.— Издание книгопродовца Салаева 1878.— XII, 275 с.; 279, 8 с., MB 877.

Tituliniame lape yra du ovalo antspaudai, kuriuose įrašyta „Jan Maculewicz" ir viduryje — kryžiaus piešinys. Priešlapyje mažomis raidėmis rašalu užrašyta: «Мацулевичъ».

272. *Homo Dei* czyli kilka myśli o kapłaństwie. Przez X*.— Lwów: z drukarni ludowej pod zarz. St. Baylego, 1883.— 153 s., MB 700.

Pirmajame viršelio puslapyje rašalu užrašyta: „J. Maculewicza".

273. *Horae Diurnae Breviarii Romani* ex decreto S. S. Consilii tridenti restituti S. Pii V Pontificis Maximi jussu editi Clementis VIII, Urbani VIII et Leonis XIII.— Editio quarta. — Ratisbonae: Sumptibus et typis Friderici Pustet, 1896.— [39], 564, 308, [56] p., MB 791.

Įdėtas religinės tematikos paveikslėlis su religine malda, parašyta lietuviškai. Apačioje rašalu užrašyta: „Mokitojui Jonui Mačiuliui dovanojo 1893 m. 12 gegužės kunigas Juozapas Zelskis".

274. *Hurter H*. Medulla theologiae dogmaticae.— Editio tertia, stereotypa prima.— Oeniponte: Libraria academica Wagneriana, 1889.— 762, [6] p., MB 552.

Knygos nugarėlėje įspaustos raidės JM. Knygos paraštėse pieštuku įrašytos Maironio pastabos.

275. *Hurter H*. Nomenclator litterarius theologiae catholicae theologos exhibens actate, natione, disciplinis distinctos / Edidit et commentariis auxit H. Hurter S. J.— T. 1: Theologiae catholicae, aetas prima.— Oeniponte: Libraria academica Wagneriana, 1903.— XVI, 549, XX, [4] p., MB 529.

Knygos nugarėlėje įspaustos raidės JM.

276. *Hurter H*. Nomenclator litterarius recentioris theologiae catholicae theologos exhibens qui inde a Consilio tridente, natione, disciplinis distinctos / Edidit et commentariis auxit H. Hurter S. J.— Theologiae catholicae, se-

culum primum post celebratum Consilium Tridentinum. Ab anno 1564—1663.— Oeniponte: Libraria academica Wagneriana.

T. 1.— XIV, 630, [2] p., MB 530.

Knygos nugarėlėje įspaustos raidės JM.

T. 2.— VII, 923, LIII, [2] p., MB 531.

Tituliniame lape pieštuku užrašyta: „Maironis".

T. 3.— VII, 873, LXII, [4] p., MB 532.

Tituliniame lape pieštuku užrašyta: „Maironis".

277. *Hurter H.* Theologiae dogmaticae compendium in usum studiorum theologiae. Auctore H. Hurter S. J.— Editio septima.—Oeniponte: Libraria academica Wagneriana, 1891.

T. 1.— 546 p., MB 549.

Knygoje yra pabrauktų sakinių ir Maironio užrašytų pastabų, nugarėlėje įspaustos raidės JM.

T. 2.— [4], 575 p., MB 550.

Knygos nugarėlėje įspaustos raidės JM. Įdėtas religinio turinio paveikslėlis su sveikinimu Jonui Maculevičiui vardinių proga, datuotas $18\frac{VI}{24}88$ data, rašytas lotynų kalba, parašas neįskaitomas. Knygoje yra pieštuku pabrauktų sakinių ir Maironio užrašytų pastabų.

T. 3.— 717, [2] p., MB 551.

Knygos nugarėlėje įspaustos raidės JM. Knygoje keletas sakinių pabraukta pieštuku.

278. *Icard H. J.* Traditions de la compagnie des Prêtres de Saint — Sulpice.— Paris: Libraire Victor Lecoffre, 1886.— 559 p., MB 348.

279. *Ś. Ignacego* ćwiczenia duchowne: do użytku rekollekcyi kapłánskich / Przekład z niemieckiego O. von Mehlem T. J. — Warszawa: w drukarni Franciszka Czerwińskiego, 1889.— 352 s., MB 692.

Priešlapyje rašalu užrašyta: „Ks. J. Maculewicz".

280. *Index librorum prohibitorum* Sanctissimi Domini Nostri Leonis XIII Pont. Max jussu editus.— Editio III Taurinensis cum appendice usque ad 1891.— Augustae Taurinorum: Typ Pontificia et archiepiscopalis, Eq. Petri Marietti, 1891.— 439 p., MB 326.

281. *Institutiones Morales Alphonsianae* seu doctoris ecclesiae S. Alphonsi Mariae de Ligorio doctrina moralis ad usum scholarum accommodata cura et studio P. Clementis Marc.— Editio sexta accuratius recognita.— Romae: Ex typographia Pacis, Phillipi Cuggiani, 1891.

T. 1.— XII, 905 p., MB 582.

Įdėtas laiškas kvietimas atvykti į Kauno miesto Dūmos posėdį, kurio dienotvarkė irgi nurodyta. Tekstas rašytas violetiniu rašalu rusų kalba. Adresuotas «М. Мацулевичу, Виленская 38». Įdėtas lapelis, kuriame Maironis užsirašęs vaistų iš vaistažolių receptą. Knygos tekste gausu pabrauktų vietų ir Maironio įrašų.

T. 2.— 840, [4] p., MB 583.

Knygoje yra pabrauktų vietų. Įdėta pašto kortelė, kurioje išspausdinta: „Postkarte-Weltprostverein. B. Herder. Deutschland (Allemagne. Freiburg (Breigau)". Tekstas spausdintas.

282. *Institutiones theologiae dogmaticae* ad usum ecclesiasticorum impressae.— T. 1.— Wilnae: In typographia Diaecesana ad Domum Conor Mes: Montis Salvatoris, 1808.— [38], 680 p., MB 343.

Tituliniame lape rašalu užrašyta: „JM".

283. *Jahrbuch der Naturwissenschaften* 1907—1908: Herders Jahrbücher.— Dreiundzwanzigster Jahrgang / Herausgegeben von Dr. Max Wildermann.— Freiburg im Breisgau: Herdersche Verlagshandlung, 1908.— 510 S., MB 356.

284. *Janssens I. H.* Hermeneutica Sacra senu introductio in omnes et singulos libros sacros veteris ac novi feoderis. — Editio decima tertia.— Augustae Taurinorum: Ex typis Hyacinthi Marietti, 1884.— 415 p., MB 741.

Rišamajame lape juodu rašalu užrašyta: „Z księg J. Maculewicza". Knygoje yra Maironio įrašytų pastabų lotynų ir lenkų kalbomis.

285. *Jana ze Sliwina.* Przechadzki po Wilnae i jego okolicach przez Jana ze Sliwina.— Wydanie drugie, poprawne dopiskami uzupełnione i planem miasta ozdobione.— Wilno: Nakład Maurycego Orgelbranda, 1859.— XII, 384 s., MB 871.

Tituliniame lape pieštuku užrašyta: „Maculewicz".

286. *Jus Pontificium* seu ephemerides Urbanae ad canonicas disciplinas spectantes: Fasciculus III.— Romae, 1929.— 193—256, 113—128, 1—8 p., MB 501.

287. *Jus Pontificium* seu ephemerides Urbanae ad canonicas disciplinas spectantes: Fasciculus IV Pio XI Pontifici Maximo dicatus ad sacerdotale ejus jubilaem commemorandum — b. v., 1929.— 261—352; 129—144 p., MB 502.

Spaudos lankai nesupjaustyti.

288. *Kajruksztis'owa-Wichert J.* Błedne ognie: poezje.— Wydanie drugie.— Wilno: Nakładem autorki, odbito w tłoczni „Lux", 1925.— 152 s., MB 206.

Prieštituliniame lape juodu rašalu užrašyta: „Didžiai gerbiamam Lietuvos poetui Pralatui Maironiui autorė. XI — 23 1928. Kaunas".

289. *Kamoens L.* Luzyady: epos w dziesięciu pieśniach / Z oryginału portugalskiego przełożył, objaśnieniami i życiorysem autora opatrzył Adam M-ski.— Warszawa: Własność, nakład i druk S. Lewentala, 1890.— 271 s., MB 457.

Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Pral. J. Maironis-Mačiulis".

290. *Kemešis F.* Cooperation among the Lithuanians in the United States of America: dissertation by Fabian S. Kemėšis.— Washington, D. C.: Catholic University of America, 1924.— 86 p., MB 225.

Tituliniame lape F. Kemėšis rašalu užrašęs: „Mylimam Maironiui — vienas iš daugelio jo pažadintųjų. Kun. F. K. 1924, birž. 6 d."

291. *Kitkiewicz A.* Konferencye zawierające w sobie wyjasnienie głównych artykułów religii chrześcijańsko-katolickiej, ze stanowiska liturgiczno-społecznego.— Kraków: Nakład wydawcy, druk W. Korneckiego, 1877.— [1], 186 s., MB 701.

Tituliniame lape Maironis pasirašęs.

292. *Klemetti H.* Piae Cantiones: Latinalaisia roululaluja sekakuorole=Lateinische Schullieder für gemischten Chor.— Helsinki=Helsingfors: A/B R. E. Westerlund o/y=Berlin: Breitkoph α Härtel; Leipzig, 1911.— 42 p., MB 1447.

293. *Kohler J.* Die Gesselschaft: Sammlung sozialpsychologischer monographien / Herausgegeben von Martin Buber.— Bd. 31.— Das Recht von Josef Kohler.— Frankfurt a / M: Literarische Anstalt Rütten α Loening, 1909.— [14], 94, [2] S., MB 482.

Knygoje yra pieštuku pabrauktų sakinių.

294. *Konferencye o cnatach teologicznych* / Wydał Ks. Antoni Chmielowski.— Petersburg: Druk synów St. Niemiry, Warszawa, 1908.— 366, IV s., MB 360.

295. *Kozłowski S. M.* Ewangelje i lekcje z krótkiem ich objaśnieniem. . .— Wydanie drugie.— Petersburg: Drukarnia N. Findeizena, 1896.— 328, [4] s., MB 618.

296. *Kozma Carolus, de Papi.* Liturgica Sacra Catholica exhibens Sacrorum Ecclesiae romano — cathalicae rituum origines, causas, significationes / Scripsit Carolus Kozma de Papi. — Editio secunda.— Ratisbonae: Typis ac sumptibus Georgii Jasephi Manz, 1863.— XXVIII, 464 p., MB 306.

Knygos tekste yra Maironio įrašų, pabrauktų vietų.

Priešlapyje ir tituliniame lape pieštuku užrašyta: „J. Maculewicz".

297. *Krawutzski A.* Einleitung in das Studium der Katholischen Moraltheologie.— Zweite Auflage.— Breslau: G. P. Aderholz' Buchhandlung, 1898.— 204 S., MB 327.

Tituliniame lape juodu rašalu užrašyta: „Pral. J. Maironis-Mačiulis". Knygos tekste yra Maironio įrašų, pabrauktų vietų.

298. *Kremer J.* Podróż do Włoch / Wydanie Adama Zawadzkiego.— Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego.

T. 2.— 1859.— 526 s., MB 332.
T. 3.— 1861.— 529 s., MB 332.
T. 4.— 1861.— 608 s., MB 332.
T. 5.— 1863.— 440 s., MB 332.

299. *Krótkie mowy żałobne* mogące także posłużyć do kazań i rozpamiętywań o dobréy śmierci / Tłumaczone z niemieckiego orygynału xiędza Jana Michała Ilmensee.— W Wrocławiu u Wilhelma Bogumiła Korna, 1834.— XIV, 274 s., MB 738.

Tituliniame lape ovalo formos antspaudas su įrašu „Jan Maculewicz" ir kryžiaus ženklu. Knygos tekste yra Maironio įrašų, pabrauktų vietų.

300. *Kurczewski J.* Wykład Przenajświętszej Ofiary Mszy świętej w 30 naukach niedzielnych.— Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1898.— 333 s., MB 490.

Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Professorowi Maculewicz, auctor". Spaudos lankai nesupjaustyti.

301. *Lancicii N.* De mediis conservandi spiritus seu de mediis ad virtutes inicio vitae spiritualis acquisitas postea conservandes et augendas.— Editio recens emendata a Rudolpho Hoppe.— Cracoviae: E typographia „Czas" Fr. Kluczycki et sociorum, 1884.— 351 p., MB 316.

302. *Lancicii N.* De meditationibus rerum Divinarum recte peragendis praesertim in recollectione octiduana.— Editio recens emendata.— Cracoviae: E typographia „Czas" Fr. Kluczycki et sociorum, 1883.— 427 p., MB 322.

303. *Landriot.* Niewiasta mężna: Konferencje dla kobiet światowych /Tłómaczenie z francuzkiego.— Warszawa: W drukarni Czerwińskiego i spółki, 1877.— [4], 266, [2] s., MB 734.

304. *La Saint Bible:* contenant l'Ancien et le Nouveau Testament / Traduit sur la Vulgate par M^{R} le maistre de saci.— Aux frais de la Société Biblique Russe.— St. Peterbourg: L'imprimerie de N. Gretsch, 1817.— 1272 p., MB 517.

305. *Laurain P.* De l'intervention des laïques, des diacres et des abbesses dans l'administration de la penitence: étude historique et théologique.— Paris: P. Lethielleux, libraire éditeur, 1897.— 114 p., MB 698.

306. *Laurentius I.* Institutiones iuris ecclesiastici quas in usum scholarum scripsit Ios. Laurentius S. J. — Editio altera emendata et aucta.— Friburgi Brisgoviae: Sumptibus Herder, typographi editoris Pontificii, 1908.— XVI, 712 p., MB 526.

307. *Le consert au salon:* transcriptions de morceaux célèbres pour piano α cornet α pistons par Vogel M. Schultze.— Henry Litolff Verlag in Braunschweig, b. m.,— 67, 63, 49 p., MB 1446.

308. *Lehmkuhl A.* Theologia moralis.— Editio septima ab auctore recognita et emendata.— Friburgi Brisgoviae: Sumptibus Herder, typographi editores Pontificii, 1893.

T. 1.— XIX, 816 p., MB 574.

T. 2.— XVI, 872 p., MB 575.

Abiejų knygų tituliniuose lapuose rašalu užrašyta: „J. Maculewicz". Tekstuose yra pabrauktų vietų.

309. *Lexicon latino polonicum*=Słownik łacińsko—polski / Przez X. Floriana Bobrowskiego ułożony z dodaniem wyrazów w naukach medicznych, przez D-ra Feliksa Rymkiewicza.— Edycya druga zupełnie przerobiona i znacznie powiększona.— Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego.

T. 1: A — K.— VIII, [1], 1012 p., MB 455.

Priešlapyje pieštuku užrašyta: „Maironis".

T. 2: L — Z.— 1002 p., MB 456.

310. *Leon XIII:* żywot i prace / Biblioteka dzieł chrześcijańskich.— Warszawa: Skład główny w księgarni Gebethnera i Wolffa, 1902.— II, IV, 314 s., MB 714.

311. *Lesii L.* Opuscula. I.— De perfectionibus moribusque Divinis.— Editio nova, novis curis emendata.— Parisiis: Sumptibus et typis P. Lethielleux, editoris, 1881.— 607 p., MB 307.

Prieštituliniame lape rašalu užrašyta: „Ex libris J. Matsulewicz".

312. *Ligorio Alphonso, de.* Homo apostalicus: instructus ad audiendas confessiones: siva praxis et instructio confessariorum. Auctore B. Alphonso de Ligorio.— T. 1.— Parisiis: Apud Parent Desbarres, editorem, 1844.— XXIV, 414 p., MB 468.

313. *Ligorio Alphonso, de.* Homo apostalicus: instructus in sua vocatione ad audiendas confessiones. Auctore S. Alphonso M. de Ligorio.— Augustae Taurinorum: Ex typis Hyacinthi Mariette, 1879.— 806 p., MB 742.

314. *Ligorio Alfonso, de.* O Mszy świętej i pocierzach kapłanskich wraz z dodaniem rozmyślań i modlitw przed i po Mszy św. Przez Św. Alfonsa de Liguori / Z włoskiego wiernie przełożył Ks. M. Chwaliszewski.— Drugie poprawne wydanie.— Poznań: Drukiem Jarosława Leitgebra, nakładem własnym, 1883.— 188 s., MB 780.

315. *Ligorio Alphonso, de.* Theologia moralis S. Alphonsi de Ligorio.— Editio novissima, omnium accuratior collata cum editionibus Venetis, Romanis et Bassanensibus ac continens quidquid auctor in caeteris addidit, reformavit vel explicavit / Curavit P. Mich. Heilig.— Parisiis: Apud Mellier fratres, bibliopolam editorem, 1845.

T. 1.— XXVIII, 441 p., MB 604.

Knygoje yra spalvotu pieštuku pabrauktų sakinių.

T. 2.— 648 p., MB 605.

T. 3.— 528 p., MB 606.

T. 4.— 652 p., MB 607.

T. 5.— 664 p., MB 608.

T. 6.— 578 p., MB 609.

316. *Ligorio Alphonso, de.* Theologia moralis.— Editio recentissima / Cura et studio D. le Noir.— Parisiis: Apud Ludovicum Vives, bibliopolam editorem, typographie Paul Brodard, 1878.

T. 1.— XXXIII, [2], XXXII, 624 p., MB 544.

Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Pral. J. Maironis-Mačiulis".

T. 2.— 718 p., MB 545.

Įdėta kortelė — kvietimas kun. Pralotui Maculevičiui į studentų savišalpos draugijos koncertą. Metai nenurodyti.

T. 3.— 891 p., MB 546.

Knygoje yra pieštuku pabrauktų sakinių ir pastraipų.

T. 4.— 749 p., MB 547.

317. *Livi Titi.* Ab urbe condita. Liber XXI. Hannibalo Žygiavimas / Įvadą, paaiškinimus ir žodyną paruošė doc. M. Račkauskas.— Kaunas; Marijampolė: „Dirvos" b-vės leidinys, 1928.— 176 p., MB 182.

Tituliniame lape rašalu užrašyta: „A. Gerb. Prof. Prelatui Maironiui-Mačiuliui. M. Račkauskas. 1926.XI.7".

318. *Lorinser F.* Geist und Beruf des katholischen Priestertums: Vorträge bei den zum Empfage der heiligen Meihen vorbereitenden Ezercitiem.— Zweite, auf neue durchgefehene Auflag mit einem Vorworte von Dr. Dermeulem.— Regensburg: Nationale Verlagsanstalt früher G. J. Manz, 1896.— XII, 411 S., MB 693.

Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Ex libris J. Maculewicz". Knygoje yra pabrauktų sakinių.

319. *Ludwig O.* Die Makkabaër: Trauerspiel in fünft Aufzügen.— Leipzig: Druck und Verlag von Phillipp Reclam jun., b. m.— 88 S., MB 237.

Konvoliutas: įrišta su kitom keturiom knygom (žr. eil. Nr. 349, 370, 372, 435).

320. *Luksch A.* Wezas deribas stahsti no pasaules radischanas lihds kunga Kristus peedhmschanai.— Jelgava: Drukats pee J. F. Steiffenhagen un dehla, 1890.— 108 lpp., MB 688.

Įrišta kartu su kitu kūriniu — eil. Nr. 321.

321. *Luksch A.* Jaunas deribas stahsti.— Jelgava, 1891.— 172 lpp., MB 688.

Pirmoje knygoje, priešlapyje, juodu rašalu užrašyta: „Par peenimu Preesterim Jahuan Mazulewicz. Pr. Augusta Lukschs".

322. *Łunkiewicz P. J. L.* Wykład obrzędów i religijnych zwyczajów Rzymsko-katolickiego kościoła ze względu na ich duchowne znaczenie.— Wydanie piąte.— Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1880.— XVIII, 430 s., MB 617.

Knygoje prie kai kurių pastraipų pažymėti bilieto numeriai, kai kurie sakiniai pabraukti.

323. *Maironis.* Młoda Litwa: poemat / Z litewskiego tłumaczyła Stefanja Jabłońska.— Wilno: Wydawnictwo „Echo Litwy", druk „Promień", 1920.— 92 s., MB 144, 146 (2 egz.).

324. *Majronis.* Z nad Biruty: poemat.— Wydanie drugie.— Kowno: Nakład pisma „Nowiny", 1924.— 28 s., MB 845 — MB 862 (18 egz.).

325. *Manning H. E.* Grzech i jego nastempstwa: ośm nauk postnych.— Przekład dokonany z 5-go wydania angielskiego za upoważnieniem autora.— Warszawa: Nakładem Przeglądu Katolickiego, w drukarni F. Czerwińskiego i s. Niemiery, 1880.— 225 s., MB 737.

Tituliniame lape pieštuku užrašyta: „Ks. J. Maculewicz".

326. *Martin G.* Męka pana naszego Jezusa Chrystusa / Tłumaczył ks. Antoni Chmielowski.— Warszawa: W drukarni Franciszka Czerwińskiego, 1905.— [8], 264 s., MB 686.

327. *Matsulevicz J.* Praelectiones de justitiae et jure. Quas habuit in Caesarea Romano-Catholica Ecclesiastica Academia Petropolitana Joannes Matsulevicz Theologiae Moralis et Pastoralis Professor.— Petropoli: Officina typographiae J. A. Mansfeld, 1903.— 366 p., MB 142.

328. *Matulewicz G. B.* Doctrina Russorum de statu justitiae originalis.— Cracowiae: Typis W. L. Anczyc a sociorum, 1903.— 236 p., MB 699.

329. *Medycyna pasterska* czyli wiadomaści potrzebne kapłanom z zakresu hygieny, fizyologii i patologii / Zebrał Stary Duszpasterz.— Lwów: Nakładem i drukiem drukarni katolickiej Józefa Chęcińskiego, 1900.— VIII, 288 s., MB 748.

Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Maironis", uždėtas antspaudas Pral. J. Maironis Dv. Zem. Seminarijos Rektorius.

330. *Milosz O. W.* Poèmes.— Paris: Eugène Figuière et c[ie], éditeurs, 1915.— 303 p., MB 880.

Prieštituliniame lape rašalu užrašyta: „A notre cher et grand poète national le prelat J. Maculevičius-Maironis respectueux hommage de Oscaras V. Milošas. Kaunas 10/VI 1919".

Knygoje yra pabrauktų vietų, Maironio įrašytų žodžių.

331. *Müller A.* Ist die katholische Moraltheologie reformbedürftig? Eine kritische Untersuchung Dr. August Müller. Mit kirchlicher Druckerlaubniss.— Fulda: Druck und Verlag der Fuldear Actiendruckerei, 1902.— 73 S., MB 754.

Knygoje nemaža pabrauktų vietų.

332. *Müller E.* Theologia moralis.— L. 3.— Editio tertia recognita.— Vindobonae: Sumptibus Mayer et soc., 1884.— 565 p., MB 746.

333. *Müller J.* Eine philosophie des Schönen in Natur und Kunst.— Mainz: Verlag von Franz Kirchheim, 1897.— 270 S., MB 543.

334. *Nabożeństwo kościelne* na dni niedzielne i świąteczne całego roku / W przekładzie polskim obok z tekstem łacińskim.— Żytomierz: Drukarnia i litografia W. D. Morgulisa, 1890.— 272 s., MB 731.

Knygoje yra raudonu pieštuku pabrauktų vietų.

335. *Narbutt T.* Dzieje starożytne narodu litewskiego: 9 t.— Wilno: Nakładem i drukiem Marcinowskiego, 1835—1841.

T. 1: Mitologia litewska.— 482 s., MB 239.

T. 2: Śledzenia początków narodu litewskiego i początki jego dziejów.— 577 s., MB 239.

T. 3: Pamiątki i wypadki historyczne od wieku szóstego po wiek trzynasty, tudzież rzeczy odnoszące sie do Prussyi, Lotwy, zakonów Rycerskich.— 608 s., MB 239.

T. 4: [XIII—XIV a. vidurys].— 684 s., MB 239.

T. 5: Od śmierci Gedymina do bitwy nad Worskłą. — 654 s., MB 239.

T. 6: Panowanie Witolda w wieku piętnastym.— 550 s., MB 239.

T. 7: Panowanie Swidrygełły i Zygmunta.— 469 s., MB 239.

T. 8: Panowania Kazimierza i Alexandra.— 548 s., MB 239.

T. 9: Panowania Zygmuntow.— 531 s., MB 239.

Visų šių knygų nugarėlėse įspaustos raidės JM.

336. *Narkiewicz J.* Wykład pacierza, składu apostolickiego, przykazań Bożych, Kościelnych, Świętych Sakramentów, kondycyj do spowiedzi i dalszych przepisow religii s. / Z zastosowaniem do życia praktycznego.— We dwóch częsciach.— Wilno: Drukiem Józefa Zawadzkiego, 1858.— 276 s., MB 667.

337. *Naudet,* l'abbe. Propriété, capital et travail (Le christianisme social).— Paris: B. Baral, 1898.— 416, [8] p., MB 321.

338. *Naujokas J.* De Causa finali apud Anaxagoram, Socratem et Platonem ratione habita: dissertatio quam ad philosophiae doctoris gradum obtinendum Universitati Friburgensi helvetiorum proponebat Joannes Naujokas.— Fribur-

gi helvetiorum: typis consociationis Sancti Pauli, 1903.— VIII, 140 p., MB 474.

339. *Niedziałkowski K.* Snopek kąkolu (Biblioteka dzieł chrześcijanskich). — Warszawa: Skład główny w księgarni Gebethnera i Wolffa, druk P. Laskanera i s-ki, 1903.— 129, 167, [4] s., MB 717.

340. *Niemi A. R.* Lietualainen kirjallisuus 116 kuvaa ja Liitekartta.— Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otawa, 1925.— 232 p., MB 883.

341. *Nikolas A.* Wywod prawdy chrześcijanskiej: ze stanowiska filozofii, dogmatu i historyi / Z francuzkiego dzieła Augusta Nikolasa, wydanego pod tytulem: „Badania filozoficzne o chrześcijaniżmie" przełożył E. T. Masalski.— Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1870.

T. 1.— XIV, 410 s., MB 593.

Priešlapyje rašalu užrašyta: „Z ksiąg J. Maculewicza". Tituliniame lape ovalo formos antspaudas, kuriame užrašyta: „Jan Maculewicz" ir nupieštas kryžiaus ženklas. Knygoje įdėta atvirukas, kuriame lenkų kalba užrašytas sveikinimas Jonui Maculevičiui vardinių proga, datuotas 1884 m., bet parašas neįskaitomas. Knygoje yra nemaža Maironio pastabų, įrašų.

T. 2.— 424 s., MB 594.

Priešlapyje rašalu užrašyta: „Z ksiąg J. Maculewicza". Tituliniame lape antspaudas, kuriame užrašyta „Jan Maculewicz" ir nupieštas kryžiaus ženklas. Kai kurios pastraipos ir eilutės pabrauktos.

342. *Nitti.* Le socialisme catholique (Collection d'auteurs étrangers contemporains) / Traduit de l'italien avec l'autorisation d l'auteur.— Paris: Libraire Guillaumin et c[ie], 1894.— X, 410, [32], [24] p., MB 522.

Priešlapyje rašalu užrašyta: „Maculewicz".

343. *Noldin H.* Summa theologiae moralis. Scholarum usui accommodavit H. Noldin. I. De principiis theologiae moralis.— Editio tertia et quarta.— Oeniponte: Typis et sumptibus Fel. Rauch (C. Pustet), Ratisbonae, Romae et Neo Eboraci apud Fridericum Pustet, 1904.— 356 p., MB 704.

Knygos nugarėlėje įspaustos raidės JM. Knygos tekste yra pieštuku pabrauktų sakinių.

344. *Noldin H.* Summa theologiae moralis. Scholarum usui accommodavit H. Noldin. III. De sacramentis.— Editio quarta.— Oeniponte: Typis et sumptibus Fel. Rauch (C. Pustet), 1903.— 772 p., MB 346.

Knygos nugarėlėje įspaustos raidės JM.

345. *Noldin H.* Supplementum continens ea, quibus ex codice iuris Canonisi Summa theologiae moralis / Auctore H. Noldin exarata vel mutatur, vel explicatus. Edidit Albertus Schmitt.— Oeniponte: Typis et sumptibus Fel. Rauch (C. Pustet), 1917.— 81 p., MB 466.

346. *Nouet J.* Homo orationis: exercitia spiritualia secundum normam S. Ignatii de Loyola A. R. P.— Editio nova, complectens.— Paris: Libraire Victor Lecoffre, 1888.— 422 p., MB 315.

Knygos tekste nemaža pabrauktų vietų.

347. *Officium Majoris Hebdomadae et Octave Paschae* a dominica in palmis usque ad sabbatum in albis cum cantu juxta Ordinem Breviarii, Missalis et Pontificalis Romani.— I Taurinensis post typicam.— Taurinorum Augustae: Sumptibus et typis Petri Marietti, editoris S. Sedis Apostolicae et S. S. Rituum Congr. typographi, 1923.— XI, 924, [34] p., MB 789.

Priešlapyje rašalu užrašyta: „Pral. J. Maironis-Mačiulis". Knygoje įdėta kanauninko K. Prapuolenio vizitinė kortelė ir lapelis, kuriame lenkų kalba užrašyta: „Feliksowie Tyszkiewiczowie".

348. *Öller R.* Tohtori Jonas Basanavičius, Liettuan kansallisen herätyksen johtaja. Kirj. tri R. Öller.— Helsingissä, 1926.— 20 p., MB 155.

Į knygą įdėtas mašinraščio atskiras lapas su tekstu: „Lietuvos Pasiuntinybė Suomijoje kart su šiuo turi garbės pasiųsti Tamstai priede Konsulo, daktaro R. Öller'io leidinį apie daktarą Basanavičių, rašytą sąryšy su jo 75 m. sukaktuvėmis. Helsinkis, sausio mėn. 12 d. 1927 m." Uždėtas atstovybės antspaudas.

349. *Oppenheim Ida.* Dornenwege Erzählungen von Ida Oppenheim.— b. v.: Frag, Druck und Verlag von Jakob V. Vrandeis.— 1—128 S., (nėra pabaigos), MB 237.

Konvoliutas, įrišta kartu su kitomis knygomis (žr. eil. Nr. 319, 370, 372, 435).

350. *Ovidius Naso P.* Ex iterata R. Merkelii recognitione.— Vol. 2. Metamorphoses: cum emendationis summario.— Lipsiae: In aedibus B. G. Teubneré, 1878.— 329 p., MB 872.

Priešlapyje rašalu užrašyta: «Уч. V класса И. Мацулевича, октября 22 дня 1879 г.»

Knygoje yra pažymėtų vietų.

351. *Pelczar J.* Rozmyślania o życiu kapłańskiem czyli ascetyka kapłańska.— Wydanie drugie przejrzane i pommożone.— W Krakowie: Spółka wydawnicza polska, 1897.

Cz. 1.— 131 s., MB 331.

Cz. 2.— 496 s., MB 331.

352. *Pelczar J.* Życie duchowne czyli doskonałość chrześcianska według najcelniejszych mistrzów duchownych.— Trzecie wydanie, poprawione i znaczne powiększone.— Kraków: Nakładem autora, w komisie u Gebethnera i Wolffa w Warszawe, 1881.

T. 1.— XVI, 476 s., MB 595.

T. 2.— 404, V s., MB 596.

Abiejų knygų viršelio pirmajame puslapyje įspaustos raidės JM. Prieštituliniuose lapuose rašalu užrašyta: „Z ksiąg J. Maculewicza", tituliniuose — ovalo formos antspaudas su užrašu „Jan Maculewicz" ir kryžiaus ženklu. Knygų tekstuose yra pieštuku pabrauktų sakinių ir Maironio įrašų.

353. *Perrone J.* Praelectiones theologicae quas in Collegio Romano habebat Joannes Perrone, ab eodem in compendium redactae.— Editio vigesima sexta.— Parisiis: J. Leroux, Jouby et c[e], bibliopolae, 1854.

Vol. 1.— 517 p., MB 739.

Vol. 2.— 467 p., MB 740.

354. *Pinamonti P., de.* Le directeur dans les voies du salut / Tradiut de l'italien par le P. de Corbeville.— Dixiéme édition, avec une notice sur l'auteur. Paris: Jouby et Roger, libraires — éditeurs, 1870.— 272 p., MB 309.

Prieštituliniame lape rašalu užrašyta: „Ex libris J. Matsulewicz".

355. *Pisma mężow apostolskich:* Klemensa Rzymskiego, Ignacego i Polikarpa, Biskupów przytem dzieje męczeństwa, dwoch ostatnich i list do Dyogneta / Z oryginału greckiego przełożył i uwagi przydał X. Kasper Borowski.— Wilno: Drukarnia A. Marcinowskiego, 1848.

T. 1.— 219 s., MB 735.

T. 2.— 308 s., MB 736.

356. *Pycia H.* Momentum iuris civilis romani in formando jure ecclesiastico publico.— Kieciis: Typis W. Kleszczyński, 1907.— IV, 145 p., MB 473.

357. *Podręczna encyklopedya kościelna* / Opracowana pod kierunkiem ks. Stan. Galla.— A—B: T. 3—4.— Warszawa. Skład główny w księgarne Gebethnera i Wolffa, Kraków, 1904.— 241, V s., MB 713.

358. *Potters P.* Compendium philosophiae moralis seu ethicae secundum principia S. Thomae. Ad usum scholarem auctore P. Potters.— P. 1: Ethica generalis complectens principia generalia ordini nis moralis naturalis.— Breda: Sumptibus J. van Turnhout, editoris.— Friburgi Brisgowiae: Sumptibus Herder, typographia editoris Pontificii, 1892.— IV, 383 p., MB 707.

Knygos tekste yra pabrauktų vietų.

359. *Pranaitis I. B.* Christianus in Talmudi iuda eorum sive rabbinicae doctrinae de christianis: Secreta, quae patere fecit I. B. Pranaitis, S. Theologiae magister, linguae hebraeae in Academia Caesarea Rom. Cath. Ecclesiastica Petropolitana praeceptor, presbyter diaecesios Seinensis.— Petropoli: Officina typographia academiae scientiarum, 1892.— 130 p., MB 232.

Prieštituliniame lape rašalu užrašyta: „Auditori amantissimo Rev. Joanni Maculewicz. 27. XI. 92. I. B. Pranaitis".

360. *Prevost M.* Chonchette.— Paris: Alphonse Lemerre, éditeur, b. m.— 351 p., MB 260.

361. Prevost M. Lettres de femmes.— Paris: Alphonse Lemerre, éditeur, b. m.— 390 p., MB 259.

362. *Propolanis C.* L'églice polonaise en Lithuanie / Traduit par J. Gabrys, directeur des „Annales der Nationalités".— Publié par le soins du Bureau d'informations de Lithuanie a Paris, b. m.— 170 p., MB 158, 157 (2 egz.).

Vieno egz. (MB 158) prieštituliniame lape rašalu užrašyta: „Gerbiamam kun. Pralotui Maculevičiui. Paryžiuje, 6. VI. 1914. J. Gabrys".

363. *Prümmer D. M.* Manuale theologiae moralis: secundum principia S. Thomae Aquinatis / In usum scholarum edidit Dominicus M. Prümmer O. P. R.— Editio altera et tertia.— Friburgi Brisgoviae: Herder a Co, typographi editores Pontificii, 1923.

T. 1.— XL, 444 p., MB 540.
T. 2.— X, 540 p., MB 541.
T. 3.— XI, 668 p., MB 542.

364. *Prümmer D. M.* Manuale theologiae moralis: secundum principia S. Thomae Aquinatis / In usum scholarum edidit Dominicus M. Prümmer O. P. R.— T. 1.— Editio sexta et septima.— Friburgi Brisgowiae, 1931.— XXXVII, 471 p., MB 539.

365. *Prus Bolesław (Aleksander Głowacki).* Faraon: powieść.— Wydanie drugie.— Warszawa. Nakład Gebethnera i Wolffa, Kraków, 1901.

T. 1.— 319 s., 242.
T. 2.— 403 s., 242.

366. *Prus Bolesław (Aleksander Głowacki).* Lalka: powieść.— Wydanie nowe, wydawnictwo redakcji tygodnika illustrowanego.— Warszawa, b. m.

T. 1, (Cz. 1—2).— 202 s., 205 s., MB 241.
T. 2, (Cz. 3—5). — 202 p., 151 s., 197 s., MB 241.
T. 3, (Cz. 6—7).— 176 p., 156 s., MB 241.

367. *Przewodnik w życiu duchownem* wiodący człowieka łatwym i jasnym sposobem od początku nawrocenia się do najwyższej świętości / Przełożony z łacińskiego przez ks. Józefa Rościszewskiego.— Warszawa: Leppert i s-ka, drukarnia „Kupiecka", 1894.— 389, VIII s., MB 697.

Priešlapyje rašalu užrašyta: „Ks. J. Maculewicz".

368. *Psalterium Davidis* cum Brevi ac succincta paraphrasi, ex Bellarmini commentario deprompta.— Vol. 2.— Augustae Taurinorum: Ex typis Hyacinthi Marietti, 1880.— 407 p., MB 303.

Priešlapyje rašalu užrašyta: „Ex libris J. Matsulewicz".

369. *Puryckis J., von.* Die Gaubenspaltung in Litauen im XVI Jahrhundert bis zur Ankunft der Jesuiten im Jahre 1569.— Freiburg: Buchdruckerei Gebrüder Fragniere, 1919.— V, 199 S., MB 228.

Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Didžiai Gerbiamajam Prelatui Maculevičiui Maironiui autorius. Kaunas 18/X — 22". Spaudos lankai nepjaustyti.

370. *Rabbi D.* Schauspiel in fünft Aufzügen. Von P. W. N. O. S.— Leipzig: Druck und Verlag von Philipp Reclam jun, b. m.— 128 S., MB 237.

Knyga kartu įrišta su kitomis (eil. Nr. 319, 349, 372, 435).

371. *Raczkowski H.* Pochodnia życia kapłanskiego (Memoriale vitae Sacerdotalis). — Warszawa: Gebethner i Wolff, 1890.— X, 480 s., MB 687.

Priešlapyje rašalu užrašyta: „Najdroższemu koledze Janowi Maculewiczowi w dzień przyjęcia przezeń Subdyakonatu tę książeczkę, ś. p. naszego ukochanego Rektora na pamiątkę poświęcają wspóldyecezanie Akademia w dzień Niepokal. Poczenia N. M. P. 1890 r. R. Nowicki, J. Narkiewicz, J. Szimaitis, I. Wołłowicz, B. Pronckietis".

372. *Rean oder Genie und Leidenschaft:* Lustspiel in fünft Aufzügen / Frei nach dem Französischen des Aleksander Dumas (Vater) von Ludwig Varnan / Durchgesehen und herausgegeben von Carl Friederich Wittmann.— Leipzig: Druck und Verlag Philipp Reclam jun, b. m.— 112 S., MB 284.

Knyga įrišta kartu su kitomis (eil. Nr. 319, 349, 370, 435).

373. *Reinstadler S.* Elementa philosophiae scholasticae.— Vol. 2. Anthropologiam theologiam naturalem, ethicam.— Editio quarta ab auctore recognita.— Friburgi Brisgoviae: Sumptibus Herder, typographi editoris Pontificii, 1909.— XVIII, 467 p., MB 598.

374. *République Tchécoslévaque* annuaire 1928 / Sous la rédaction de Bohuslav Horák.— Prague: éditions „Orbis", 1928.— XII, 333, [6] p., 882.

375. *Retke A.* De matrimonio tractatus juridicus secundum Sacras Canones et leges civiles, in imperio Rossico et Poloniae regno vigentes. Ordine titulorem quarti libri decretalium.— Warszawiae: Typis Francisci Czerwiński, 1895.— 220 p., MB 706.

376. *Retke A.* Enchiridion homileticae quod ad usum auditorum suarum concinnavit Andreas Retke in Caesarea Romano-Catholica Ecclesiastica Academia Petropolitana hommileticae et patrologiae professor.— Petropoli: In officina lithographica V. Freiman, 1886.— 190 p., MB 828.

Knygos lankai nesupjaustyti.

377. *Retke A.* Patrologiae compendium scholis accomodatum. Opera Andreae Retke Sacre theologiae doctoris in Caesarea Romano-Catholica Ecclesiastica Academia Petropolitana hommileticae et patrologiae professoris.— Warszawa: Typis Francisci Czerwiński, 1889.— 311 p., MB 733.

378. *Rituale Sacramentorum* ac aliorum ecclesiae Caeremoniarum ex decreto synodi provin. Petricoviensis uniformem ecclesiarum Regni Poloniae usum reimpressum.— Editio nova cum originalibus ad amussim concordans.— Cracoviae: Typis Ladislai Anczyc sociorum, 1884.— 896, XXI p., MB 597.

379. *Rodriguez A.* O doskonałości chrześcianskiej / Dzieło X. Alfonsa Rodriguez S. J. z języka hispańskiego na francuzki kilkakrotnie przełożone, a teraz według ostatniego tłumaczenia francuzkiego przez X. kanonika Cruise do

użytku ludzi świeckich zastosowanego w przekładzie polskim wydane.— Warszawa: Skład główny w księgarni J. Błaszkowskiego, 1866.— XVI, 680 s., MB 341.

Prieštituliniame lape rašalu užrašyta: „Kochanemu ks. Maculewiczowi w dzień przyjęcia sukni Kapłańskiej na pamiątke poszwięca przyjaciel A. Olsejko. 1884.17. Czerwca. Kow. Seminarjum".

380. *Rodriguez A.* Pratique de la perfection chrétienne / Traduit de l'espagnol par M. l'abbé Regnier-Desmarais.— Libraire religieuse H. Oudin, 1896.
T. 1.— 407 p., MB 318.
T. 2.— 397 p., MB 319.
T. 4.— 501 p., MB 319.

381. *Röggl A.* Podręcznik do Ambony i Konfesyonału z dodatkem zbawienych uwag dla szcególnych rodzajów penitentów / Z szóstego wydania niemieckiego przełożył ks. Jan Prusałaytys.— Warszawa: Nakład i własność Maurycego Orgelbranda, w drukarni St. Niemiery, 1893.— 445, V s., MB 324.

382. *Rzewucki G.* Mały katechizm Rymsko-Katolicki.— Wydanie szóste, starannie przejrzane i dopolnione.— Warszawa: W komisie księgarni Gebethnera i Wolffa, 1897.— 100 s., MB 762.

383. *Sales P.* Cèsarette.— Paris: Ernest Flammarion, éditeur, b. m.— 440 p., MB 261.

384. *Sales P.* Chaine doree.— Paris: Ernest Flammarion, éditeur, b. m.— 420 p., MB 271.

385. *Sales P.* Femme et maitresse.— Paris: Librairie Marpon et Flammarion, b. m.— 428 p., MB 273.

386. *Sales P.* Fille de prince.— Paris: Ernest Flammarion, éditeur, b. m.— 428, [8] p., MB 267.

387. *Sales P.* Habits rouges.— Paris: Ernest Flammarion, éditeur b. m.— 447 p., MB 262.

Knygoje yra pabrauktų eilučių.

388. *Sales P.* La course aux millions.— Paris: Ernest Flammarion, éditeur, b. m.— 494 p., MB 280.

389. *Sales P.* La fée du Guildo.— Paris: Ernest Flammarion, éditeur, b. m.— 434 p., MB 275.

390. *Sales P.* La malouine.— Paris: Ernest Flammarion, éditeur, b. m.— 404 p., MB 274.

391. *Sales P.* La Mariquita.— Paris: Ernest Flammarion, éditeur, b. m.— 506 p., MB 279.

392. *Sales P.* Largentier de Milan.— Paris: Libraire Marpon et Flammarion, b. m.— 376 p., MB 265.

393. *Sales P.* Le petit charbonnier.— Paris: Ernest Flammarion, b. m.— 435 p., MB 276.

394. *Sales P.* Le puits mitoyen.— Paris: Ernest Flammarion, b. m.— 390 p., MB 266.

Tituliniame lape Maironis pieštuku užrašęs: „Très intérésant".

395. *Sales P.* Le ruban rouge. L'honneur du Mari.— Paris: Ernest Flammarion, éditeur, b. m.— 426 p., MB 263.

396. *Sales P.* Le ruban rouge. Le rachat de la femme.— Paris: Ernest Flammarion, éditeur, b. m.— 442 p., MB 281.

397. *Sales P.* Marthe et Marie.— Paris: Librairie Marpon et Flammarion, b. m.— 428 p., MB 272.

Tekste Maironis užrašęs kai kurių žodžių vertimą į lietuvių kalbą.

398. *Sales P.* Miracle d'amour.— Paris: Ernest Flammarion, éditeur, b. m.— 434 p., MB 277.
399. *Sales P.* Olympe Salverti.— Paris: Librairie Marpon et Flammarion, b. m.— 422 p., MB 270.
400. *Sales P.* Passions de jeunes filles.— Paris: Ernest Flammarion, éditeur, b. m.— 458 p., MB 264.
401. *Sales P.* Premier prix d'opera.— Paris: Ernest Flammarion, éditeur, b. m.— 344 p., MB 278.
402. *Sales P.* Robert de Campignae.— Paris: Calmann Lévy, éditeur, 1889.— 332 p., MB 269.

Knygoje įdėtas sąsiuvinio lapas, kuriame Maironis užrašęs atskirus žodžius prancūzų, lenkų ir kitomis kalbomis.

403. *Sales P.* Drame financier.— Paris: Calmann Lévy, éditeur, 1889.— 384 p., MB 268.
404. *Salvadori G.* Studi Baltici.— Vol. 1: Figure del risorgimento letterario lituano / Diretti da Giacomo Devoto.— Roma: Instituto per l'Europa Orientale, 1931. — Numeracija tęstinė: 92—109 p., MB 807.

Priešlapyje rašalu užrašyta: „Al molto Reverendo Mons. Mačiulis-Maironis Primo Poeta della Lituania risorita l'autore di questo piccolo studio scritto alla ombre delle mura di Roma. Roma, aprile 1931. G. Salvatori".

405. *Sand George.* Le marquis de Villemer.— B. v., b. m. (teksto pabaigoje įrašyta data — 1860 m.) — 379 p., MB 258.
406. *Scavini P.* Theologia moralis universa, Pio IX Pontifici Maximo dicata.— T. 2.— Parisiis: Apud Jacobum Lecoffre et socios, bibliopolas, 1855.— 386 p., MB 603.
407. *Scherer P. A.* Bibliothek für Prediger: Die Sonntage des Kirchenjahres / Herausgegeben von P. A. Scherer.— Fünfte Auflage: — Freiburg im Breisgau: Herdersche Verlagsbandlung, 1897—1898.

Bd. 1.— VIII, 604 S., MB 587.
Bd. 2.— 416 S., MB 588.
Bd. 3.— 384 S., MB 589.
Bd. 4, Häl'fte 1.— 176 S., MB 481.
Bd. 4, Häl'fte 2. (Nepilna). — 416—840 S., MB 590.

408. *Schillers F.* Sämtliche Werke in vier Hauptbänden und zwei Ergänzungsbänden / Herausgegeben von Paul Merker.— Leipzig: Druck und Verlag von Phillipp Reclam. jun., b. m.

Bd. 1, T. 1 und 2: Biographie. Gedichte 1. Jungenddramen.— 312 S., MB 251.
Bd. 2, T. 3 und 4: Dramen.— 484 S., MB 251.
Bd. 3, T. 5 und 7: Dramen.— Erzählungen 1. Philosophische und kritische Schriften.— 715 S., MB 251.
Bd. 4, T. 8 und 10: Historische Schriften.— 376 S., MB 251.

409. *Schouppe X.* Elementa theologiae dogmaticae e prabatis auctoribus collecta et Divini verbi Ministerio accomodata. Opera Francisci Xaverii Schouppe.— T. 2.— Editio decimatertia.— Bruxellis: Excudebat H. Goemaere, summi Pontificis typographus, b. m.— 492, [12] p., MB 757, 758 (2 egz.).
410. *Schüch P. I.* Handbuch der Pastoraltheologiae / Bearbeitet von P. Ignaz Schüch. Neu herausgegeben von Dr. Virgil Grimmich.— Erste, verbesserte und vermehrte Auflage mit oberhirtlicher Senehmigung.— Innsbruck: Druck und Verlag von Fel. Rauch, 1899.— XXIV, 1017 S., MB 527.

Tituliniame lape rašalu užrašyta: „Pral. J. Maironis".

411. *Schuster J.* Instructio practica in Missae celebratione, officii Divini recitatione et sacramentorum administratione juxta ritum romanum usui clericorum accommodata et prolata a Josepho Schuster.— Cum permissu superiorum.— Schaphusiae: Summptibus Fr. Hurter, 1857.— XVI, 655 p., MB 602.
Prieštituliniame lape rašalu užrašyta: „Ex libris J. Maculewicz".

412. *Semenenka P.* Mistyka: ułożona podług nauk konferencyjnych X. Piotra Semenenki C. R. — W Krakowie: W drukarni „Czasu" Fr. Kluczyckiego i spółki, pod zarządem Józefa Lakocinskiego, 1896.— 324 s., MB 747.
Priešlapyje pieštuku užrašyta: „Ks. Jan Maculewicz". Knygoje yra nemaža pabrauktų vietų, Maironio įrašų.

413. *Sententiarum dictorumque libellus.* Collegit et indices rerum nominum verborum addidit M. Račkauskas.— Caunae: Akc. „Spindulio" spaustuvė, 1928.— 143 p., MB 879.
Tituliniame lape rašalu užrašyta: „A. Gerb. Prof. Prel. J. Maironiui-Mačiuliui M. Račkauskas. 1928.XI.7".

414. *Sevoa F. H.* Obowiązki osób stanu duchownego. Przez X. F. H. Sevoa / Przekład X. P. Gniewczynskiego.— Wydanie nowe.— Wilno: W drukarni dyecezyalney u XX. missyonarzy na górze Zbawiciela, 1839—1840.
T. 1.— VI, XII, 538 s., MB 671.
T. 2.— 481 s., MB 672.
T. 3.— 600 s., MB 673.
T. 4.— XII, 488 s., MB 674.
Visų knygų priešlapiuose rašalu užrašyta: „Ex libris J. Matsulewicz", o tituliniuose lapuose — „JM". Tekstuose yra nemaža pabrauktų vietų, įrašų.

415. *Skarga P.* Kazia o siedmi sakramentach kościoła S. katholickiego.— W Krakowie: W drukarni Andrzeia Piotrkowczyka Roku Pańskiego 1609. W Krakowie: Nakładem wydawnictwa dzieł katolickich Władysława Jaworskiego, 1871.— 378 s., MB 749.

416. *Skidełła J.* Celnieysze prawidła homiletyki czyli wymowy kazaley ułożone przez X. Jana Skidełła.— Wilno: Józef Zawadzki własnym nakładem, 1835.— XII, 208 s., MB 668.
Priešlapyje rašalu užrašyta: „Z ksiąg J. Maculewicza".

417. *Skirmuntt K.* Nad Niemnem i nad Baltykiem.— Z. 3: Mindog Król Litwy.— Warszawa: Drukarnia i litografia Jana Cotty, 1909.— 192 s., MB 153.
Spaudos lankai nesupjaustyti.

418. *Słowacki J.* Pisma / Z przedmową Piotra Chmielowskiego: Warszawa: Nakładem Gebethnera i Wolffa, 1900.
T. 2.— 377 s., MB 250.
T. 3.— 377 s., MB 250.
Abiejų knygų tituliniuose lapuose rašalu užrašyta: „Pral. J. Maironis".

419. *Słownik polsko-francuzki*=Dictionnaire polonais-français.— Nowe wydanie.— Berlin: Księgarnia N. Behra, 1874.— [4], 853 s., MB 451.
Priešlapyje rašalu užrašyta: „J. Maculewicz".

420. *Słownik polsko-łaciński.* Przez ks. Antoniego Bielikowicza.— W Krakowie: W drukarni C. K. Uniwersitetu Jagiellońskiego, 1866.
T. 1: A—V.— VI—930 s., MB 453.
T. 2: P—Z.— 931—2072 s., MB 454.
Abiejų knygų tituliniuose lapuose rašalu užrašyta: „J. Maculewicz".

421. *Stagraczyński J.* Kazania na niedziele i święta całego roku.— Mikołow— Warszawa: Nakładem Karola Miarki, 1899.
T. 1.— 767 s., MB 591. Kai kurie sakiniai pabraukti.
T. 2.— 743 s., MB 592.

422. *Stagraczyński J.* Nauki katechismowe o prawdach wiary i obyczajów katol. Kościoła / Według średniego katechismu Deharba.— Wydanie 2.— Poznań: Nakładem księgarni Katolickiej, 1886.
T. 2.— VI, 479 s., MB 340.
T. 3.— VIII, 351 s., MB 340.
T. 4.— VIII, 424 s., MB 340.
T. 5.— VI, 505 s., MB 340.

423. *Statuto della venerabile* arciconfraternita della dottrina christina.— Eretta canonicamente Nella ven. chiesa odi S. Maria del Pianto in Roma: Tip. „Le Massime" — Farri e Marchesi.— 19 p., MB 794.
Spaudos lankai nesupjaustyti.

424. *Staeckl A.* Logika.— Z drugiego, poprawnego wydania orygynału niemieckiego przełożył Władisław Miłkowski. Tłómaczenie upoważnione przez autora.— W Krakowie: Nakładem wydawnictwo dzieł katolickich D[ra] Władysława Miłkowskiego, 1874.— IX, 207 s., MB 885.

425. *Stryjkowski M.* Kronika Polska, Litewska, Żmódzka i wszystkiéj Rusi Macieja Stryjkowskiego.— Wydanie nowe, będące dokładnem powtórzeniem wydania pierwotnego królewieckiego z roku 1582, poprzedzone wiadomością o życiu i pismach Stryjkowskiego przez Mikołaja Malinowskiego, oraz rozprawą o latopiscach ruskich przez Daniłowicza, pomnożone przedrukiem dzieł pomniejszych Stryjkowskiego według pierwotnych wydań.— T. 1.— Warszawa: Nakład Gustawa Leona Glüksberga, księgarza, 1846.— [64], XLVIII, 392 s., MB 365.
Prieštituliniame lape rašalu užrašyta: „Pral. J. Maironio-Mačiulio 24.VIII.1923".
Knygos tekste yra pabrauktų vietų.

426. *Surbled G.* La morale dans ses rapports avec la médecine et l'hygiène. Par le Dr Georges Surbled.— T. 4: Le vie psycho — sensible.— Paris: Victor Retaux, libraire-éditeur, 1898.— 308 p., MB 317.

427. *Szyrvid C.* Dictionarium trium lingvarum in usum Studiosae Juventutis / Avctore R. P. Constantino Szyrwid α Societate Jesu.— Cum Superiorum permissu editum.— Quinta editio recognita α aucta.— Wilnae: Typis Academicis Societatis Jesu, Anno Domini MD CCXII [1713].— Išlikę 5, 7 puslapiai ir 13—456 p. (turėtų būti [4], 464 p.), MB 900.
Titulinis lapas neišlikęs, trūksta knygos pradžios ir pabaigos, būklė patenkinama.

428. *Tanquerey A.* Synopsis theologiae moralis et pastoralis ad mentem S. Thomae et S. Alphonsi hodiernis moribus accomodata.— Editio quarta.— Romae; Tornaci (Belg.); Parisiis: Typis Societatis Sancti Joannis Evangelistae desclée α socii, 1910—1912.
T. 1: Theologiae moralis et fundamentalis. De virtutibus et praeceptis.— 696, [40] p., MB 344.
T. 2: De virtute justitiae et de variis statuum obligationibus.— 546 p., MB 304.
T. 3: De sacramentis in genere et in specie.— XIX, 790, 37, [8] p., MB 854.

429. *Tanquerey A.* Synopsis theologiae dogmaticae specialis ad mentem S. Thomae Aquinatis hodiernis moribus accomodata.— Editio quarta decima, penitus recognita.— Romae; Tornaci (Belg.); Parisiis: Typis Societatis Sancti Joannis Evangelistae desclée α socii, 1913—1914.

Vol. 1: De Fide, de Deo Uno et Trino, de Deo Creante et Elebante, de Verbo Incarnato.— XVIII, 840 p., MB 363.

Vol. 2: De Deo Sanctificante et Remuneratore seu de Gratia, de Sacramentis et de Nobissimis.— XVI, 788 p., MB 363.

430. *Tanquerey A.* Synopsis theologiae dogmaticae fundamentalis ad mentem S. Thomae Aquinatis hodiernis moribus accomodata. De Vera Religione, de Ecclesia, de Fontibus Rebelationis.— Editio quinta decima.— Romae; Tornaci (Belg.); Parisiis: Typis Societatis Sancti Joannis Evangelistae desclée α socii, 1914.— XXXIV, 748 p., MB 363.

431. *Tepe H.* Institutiones theologiae moralis generalis.— Parisiis: Sumptibus P. Lethielleux, editoris, 1898.

Vol. 1: Tractatus de actibus humanis, de legibus.— 364 p., MB 524.

Vol. 2: Tractatus de peccatis, de virtutibus, de danis.— 412 p., MB 525.

Knygos nugarėlėje įspaustos raidės JM. Tekste yra pieštuku pabrauktų sakinių.

432. *Tomas a Kempis.* O naśladowaniu Chrystusa.— Ksiąg cztery / Przekład Tadeusza Matuszewicza.— Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1899.— 404 s., MB 679.

433. *Tongiorgi Salvatori.* Institutiones philosophicae ad eodem in compendium redectae.— Editio quinta.— Parisiis; Lugduni: Apud Jacobum Lecoffre, Lecoffre filio et sociis, successoribus, 1878.— 609 p., MB 683.

Priešlapyje rašalu užrašyta: „Z ksiąg J. Maculewicza — 1885 — rok". Knygos tekste nemaža Maironio pastabų ir pieštuku pabrauktų sakinių.

434. *Trepkowski A.* Nauka wiary i moralności: Podręcznik szkolny.— Wydawnictwo Arcta w Warszawe, 1913.— 447 s., MB 472.

Prieštituliniame lape rašalu užrašyta: „Najprzewielebniejszemu Księdzu Pralotwi Matsulewiczowi Rektorowi Seminarjum Rz. Kat. w Telszach od autora". Knygos spaudos lankai nesupjaustyti.

435. *Walter O. und Stein L.* Fraulein Doctor: Lustspiel in vier Aufzügen.— Leipzig: Druck und Verlag von Philipp Reclam jun., b. m.— 104 S., MB 237.

Knyga įrišta kartu su kitomis (žr. eil. Nr. 319, 349, 370, 372).

436. *Vacandart M.* La confession sacramentelle dans l'église primityve.— Quatrieme édition.— Paris: Libraire Bloud et c[ie], 1903.— 63 p., MB 755.

437. *Waffelaert G. J.* Tractatus teologici de virtutibus cardinalibus.— Tractatus II: De justitia.— Brugis: Beyert — Storie, 1885.

T. 1.— 522 p., MB 553.

Priešlapyje rašalu užrašyta: „Ks. Maculewicz".

T. 2.— 512 p., MB 554.

438. *Waffelaert G. J.* Tractatus theologici de virtutibus cardinalibus.— Tractatus I: De prudentia, fortitudine et temperantia.— T. 1.— Brugis: Vandenberghe — Denaux, 1889.— XXX, 378 p., MB 585.

439. *Vascotti C.* Institutiones historiae ecclesiasticae: Novi foederis.— Editio quarta, iuxta probatiores auctores emendata et aucta a Mathia Hiptmair.— T. 1.— Vindbonae: Sumptibus Mayer α comp., 1882.— 4, 416 p., MB 305.

Tituliniame lape pieštuku užrašyta: „Maculewicza". Knygos tekste nemaža Maironio įrašų, pabrauktų vietų.

440. *Veber P. et Willy.* Les enfants s'amusent.— Paris: H. Simonis Empis, éditeur, 1894.— 243 p., MB 257.

441. *Wedewer H.* Zarys apologetyki / Przerobił z niemieckiego ks. K. Budkiewicz.— Warszawa: Główny skład w księgarni Wende i sp., Wilno: Drukarnia Nowickiego, 1907.— 155, [4] s., MB 489.

Pirmajame viršelio puslapyje rašalu K. Budkevičiaus užrašyta: „Przewielebnemu księdzu Kononikowi J. Maculeviczowi po dowód wysokiego czasunku ofiaruje autor. Peterb. 23/III 1908".

442. *Werbelis K.* Russisch — Litauen: Statistisch — ethnographische Betrachtungen.— Stuttgart: J. Schrader, Verlagsbuchhandlung, 1916.— 110 S., MB 154.

443. *Vermeersch A.* Universa theologia scholastia quam in Collegio Lovaniensi S. J. quastionum moralium ad usum hodiernum.— Vol. 2: Quastiones de justitia: ad usum hodiernum scholastice disputatae ab A. Vermeersch e S. J.— Brugis: sumptibus Beyart; Romae α Ratisbonae: F. Pustet; Lutetiae Parisiorum: P. Letrielleux, 1901.— XXXI, 661 p., MB 521.

444. *Wernz F. X.* Jus decretalium ad usum praelectionum in scholis textus canonici sive iuris decretalium. Auctore Francisco Xav. Wernz S. J.— Romae: Ex typographia polyglotta, 1905—1908.

T. 1: Introductio in ius decretalium.— XVI, 470 p.,

T. 2, P. 1: Jus constitutionis eccles. catholicae.— XXII, 355 p.,

T. 2, P. 2: Jus constitutionis eccles. catholicae.— XII, 176 p., MB 478.

T. 3, P. 1: Jus administrationis eccles. catholicae.— XII. 318 p., MB 479.

T. 3, P. 2: Jus administrationis eccles. catholicae.— XII, 480 p., MB 480.

445. *Wielkiego Księstwa Litewskiego i Żmódzkiego kronika* / Podług rękopisu z roku 1550 wydał Stanisław Ptaszycki.— Wilno: Nakładem Aleksandra Chomińskiego, skład główny w księgarni Józefa Zawadzkiego, 1907 (Kodex Olszewski Chomińskich).— I—VIII; 1—49; 1—19 s., MB 169.

446. *Winnicki P.* Kazania niedzielne, świąteczne, jubileuszowe i inne rozmaite oraz Homilie Adwentowe, Postne i niektóre niedzielne.— Warszawa: Nakład Gustawa Sennewald, 1838.— [4], 400 s., MB 670.

Prieštituliniame lape rašalu užrašyta: „Z ksiąg Ks. J. Maculewicza", o tituliniame — „JM".

447. *[Vivae regvm Polonarum imagines].*— Colonae Agrippinae: Typis Godefridi Kempensis, Anno Reparatae Salutis humanae MD XCIIII, Mense Martio [1594 m.].— 67 p., MB 235.

Knyga labai susidėvėjusi, jos informaciniai duomenys imti iš galutinio puslapio.

448. *Wolf's theologisches Vademecum.* Das ist: Eine alphabetisch und systematisch geordnete Handbibliothek von älteren und neueren Litteratur-Erscheinungen auf dem Gebiete der Theologie. Die Litteratur bis 1888 enthaltend. Mit Register der Systeme und Schlagwörter.— Leipzig: Redaction und Verlag von „Wolf's Vademecum".

T. 1.— 129 S., MB 467.

T. 2.— 144 S., MB 467.

T. 3.— 126 S., MB 467.

Visi tomai įrišti kartu.

449. *Załeski S.* Triduum dla capłanów.— Warszawa: Nakład Gebethnera i Wolffa; Kraków: G. Gebethner i spółka, 1895.— [4], 246 s., MB 696.

450. *Zbior mów i pism niektorych* w czasie Seymu Stanów Skonfederowanich roku 1788.— T. 2.— W Wilnie: W drukarni J. K. Mei przy Academji.— 349 s., MB 867.

Periodiniai bei tęstiniai leidiniai, jų atspaudai, vieši laiškai, įsakymai, reklaminiai spaudiniai

451. *Dirva:* Apšviestesniuju lietuviu laikraštis išeinąs kas trįs mėnesiai.— 1904, Nr. 2, gegužės.— Shenandoah, Pa: Lietuvių Katalikų Spaudos Bendrijos spaustuvė.— 96 p., MB 818.

452. *Dirva-Žinynas:* Apšviestesniuju lietuviu laikraštis išeinąs kas trįs mėnesiai.— Shenandoah, Pa: V. Šliako spaustuvė (1903 m.); Lietuvių Katalikų Spaudos Bendrijos spaustuvė.
1903, Nr. 3, liep.— 180 p., MB 811.
1904, Nr. 1, saus.— 96 p., MB 812.
1904, Nr. 3, rugp.— 106 p., MB 814.
1904, Nr. 4, gruod.— 96 p., MB 815.

453. *Kalba:* Bendrinės kalbos žurnalas / Redaguoja P. Skardžius.— Kaunas: „Sakalo" bendrovė, 1930.
T. 1, sąs. 1.— 64 p., MB 817.
T. 1, sąs. 2.— 96 p., MB 818.
T. 1, sąs. 3.— 48 p., MB 819.

454. *Lietuvių tauta:* Lietuvių Mokslo Draugijos raštai.— Kn. 2, D. 3.— Vilnius: Martyno Kuktos spaustuvė, 1912/1913.— 317—328 p. (numeracija tęstinė), MB 816.

455. *Lietuvos universiteto veikimo apyskaita.*— Kaunas: Valstybės spaustuvė.
1922—1924 m.— 292, VI p.— MB 894.
1924—1926 m.— 312 p.,— MB 895.

456. *Vaivorykštė:* Literatūros ir dailės laikraštis.— Vilnius: M. Kuktos spaustuvė.
1913, Kn. 1.— 208 p., MB 809.
1913, Kn. 4.— 610—784 p. (numeracija tęstinė), MB 810.

457. Ковенских губернских ведомостей отдел второй, часть официальная, 2-го сентября 1861 года.— 209—216 с. (numeracija tęstinė), MB 833.

458. Объявление сельским обивателям губерний Виленской, Гродненской, Ковенской и Минской= Ogloszenie do obywateli wiejskich gubernyj Wilenskiej, Grodzenskiej, Kowenskiej i Minskiej.—Вильно, 1863. — 4 с., MB 837.

459. Прибавление к № 39 Варшавского Дневника=Dodatek do Nr. 273 Dziennika Warszawskiego. Высочайший Указ о Римско-католических монастырях в Царстве Польском и дополнительные к сему Указу правила.— Warszawa, 1864.— 88—86 с. (4 puslapiai — numeracija tęstinė), MB 836.

460. Прибавление к № 142 Варшавского Дневника=Dodatek do Nr. 152 Dziennika Warszawskiego: Выписка из Журнала Статс-Секретариата Царства Польского.—59—66, (8 p.— numeracija tęstinė), MB 834.

461. Прибавление к № 195 Варшавского Дневника=Dodatek do Nr. 205 Dziennika Warszawskiego: Wypis z Protokolu Sekretorjatu Stanu Królewstwa Polskiego.— 69—72 с. (4 puslapiai, numeracija tęstinė), MB 835.

462. Журнал Министерства Народного Просвящения, 1903 / Dalis spaudinio su straipsniu,— Э. Вольтерь. Антоний Барановский (Некролог).— 94—96 с. (4 puslapiai, numeracija tęstinė), MB 210. Pirmajame puslapyje rašalu užrašyta: «Проф. И. Мацулевичу». Parašo nėra. Galimas daiktas, jog čia — E. Volterio užrašas.

463. *Academia Caesarea Romano — Catholica Ecclesiastica Petropolitana.*— Petropoli: Officina typographica Frejmann; Nicolajev; J. A. Mansfeld

Anno Academico 1888—1889.— 110 p., MB 503.
Anno Academico 1889—1890.— 130 p., MB 504.
Anno Academico 1890—1891.— 139 p., MB 505.
Anno Academico 1891—1892.— 45—191 p., MB 506.
Anno Academico 1894—1895.— 111 p., MB 507.
Anno Academico 1895—1896.— 83 p., MB 508.
Anno Academico 1896—1897.— 10 p., MB 510.
Anno Academico 1899—1900.— 30 p., MB 509.
Anno Academico 1902—1903.— 23 p., MB 511, 512 (2 egz.)
Anno Academico 1903—1904.— 27 p., MB 513.
Anno Academico 1904—1905.— 32 p., MB 514.
Anno Academico 1905—1906.— 34—95 p., MB 515.
Anno Academico 1907—1908.— 44 p., MB 516.
Anno Academico 1908—1909.— XII, 36, 35 p., MB 518, 519 (2 egz.).

464. *Bulletin mensuel de l'oeuvre expiatoire.* Établié a la Chapelle Montligeon.— France; Orne: 1902, N 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177.— 1—432 p., MB 705 (visi 9 numeriai įrišti kartu).

465. *Conspectus praelectionum in Academia Caesarea Ecclesiastica Romano — catholica Petropolitana.* Anno 1900—1901 habendarum.— Petropoli: Officina typographica J. A. Mansfeld. 1901.— 8, 11, 30, 14, 71 p., MB 519.

466. *Directorium Divini officii et missarum* in usum universi Cleri Dioecesis Culmensis / Auctoritate et Mandato Illustrissimi ac Reverendisimi Domini Augustini Rosentreter Episkopi Culmensis. Juxta kalendarium perpetuum a. s. R. C. die 25 Maji 1914 revisum et approbatum. Editum pro anno NCMXVII.— Gedani: West—preussischer Verlag A. G., 1918.— XI, 78, 90 p., MB 766.

467. *Ephemerides liturgicae:* Publicatio mensilis / Cura et studio presbyteror, Congregatio missionis.— Annus XXII — N. 3, Martius, 1908.— Romae: Typis Societatis Sancti Joannis Evangelistae, Desclée et socii editores.— 129—192 p. (numeracija tęstinė), MB 475.

468. *Elenchus ecclesiarum et cleri diaecesis Seinensis in Lithuania.* Pro anno Domini 1922.— Marijampolė: „Šešupės" spaustuvė.— 67 p., MB 773.

469. *Elenchus omnium ecclesiarum et universi cleri dioecesis Samogitiensis.*— Kaunas: Šviesos spaustuvė; Tilžė: „Ryto" spaustuvė.

Pro anno Domini 1922.— 111 p., MB 774.
Pro anno Domini 1923.— 112 p., MB 775.
Pro anno Domini 1924.— 120 p., MB 778.
Pro anno Domini 1926.— 127 p., MB 779.

470. *Elenchus omnium ecclesiarum et universi cleri provinciae ecclesiasticae Lituanae.*— Klaipėda: „Ryto" spaustuvė.

Pro anno Domini 1927.— 194 p., MB 780.
Pro anno Domini 1931.— 255 p., MB 781.
Pro anno Domini 1932.— 259 p., MB 782.

471. *Karevičius F.* Litterae Patentes.— Kaunas: „Raidės" spaustuvė, 1921.V.11.— 7 p., MB 784.

Pirmajame puslapyje rašalu įrašytas adresatas: „Joanni Maculevičius, Dr. Th., Praelato Capituli Cathedralis samogitiensis".

472. *Karevičius F.* Litterae Patentes: Concessio missionis canonical et potestatis iurisdictionis fori interni.— Kaunas: „Raidės" spaustuvė, 1925.XII.18.— 7 p., MB 783.

Laiško gale yra P. Karevičiaus parašas ir apvalus antspaudas.

473. *Kwartalnik litewski:* Wydawnictwo poświęcone zabytkom przesłości, dziejom, krajoznawstwu i ludoznawstu Litwy, Białorusi i Inflant / Redaktor i wydawca Jan Obst.— 1910 r., Czierwiec.— Petersburg: Drukarnia K. L. Piętkowskiego.— 164 s., MB 148.

474. *Mitteleitungen der litauische literarischen Gesselschaft.*— T. 4, sąs. 21.— Tilžė.— 1896.— (Maironio bibliotekoje yra šio leidinio dalis — 207—360 puslapiai), MB 211.

475. *Mitteleitungen der litauische literarischen Gesselschaft.*— T. 4, sąs. 22.— Tilžė.— 1897.— (Maironio bibliotekoje yra atspaudas iš šio leidinio: str. „Litauische Nachrichten" — 12 puslapių), MB 209.

476. *Notatki bibliograficzne* / Przez Stanisława Galla i Wincentego Giebartowskiego. — Warszawa.

1903, Nr. 6, czierwiec.— 81—96 s., MB 797.
1903, Nr. 8, sierpien.— 113—128 s., MB 798.
1903, Nr. 9, wrzesien.— 129—144 s., MB 799.
1903, Nr. 10, pozdziernik.— 145—160 s., MB 800.
1903, Nr. 11, listopad.— 162—176 s., MB 801.
1904, Nr. 1, styczen.— 1—16 s., MB 802.
1904, Nr. 2, luty.— 17—32 s., MB 803.
1904, Nr. 3, marzec.— 33—48 s., MB 804.
1904, Nr. 11, listopad.— 161—176 s., MB 805.
1904, Nr. 12, grudzien.— 177—192 s., MB 806.

477. *Ordo Divini officii et misarum* usui ecclesiarum dioecesis Samogitiensis iuxta kalendarium a S. R. C. die 16 jul. 1914 recog. et approb.— / Auctoritate et mandato Excel. Illustriss. ac Reverend. Domini Francisci Karevičius, Mag. S. Theol., Episcopi Samogitiensis editus.— Kaunas: „Šviesos" spaustuvė; „Ryto" bendrovės spaustuvė Tilžėje.

Pro anno Domini 1921.— 90, 98 p., MB 767.
Pro anno Domini 1925.— 93 p., MB 768.

Šiame leidinyje yra Maironio įrašų, tuščiame lape prieš p. 59 užrašytas jo eilėraščio posmelis: „Lietuvi, pabučiuok po kojų / Krauju permirkusią čia žemę, / Pagerbk kapus tėvų — herojų, / Iš kur ainiai stiprybę semia".

Pro anno Domini 1926.— XXVIII, 93 p., MB 769.

Tuščiame lape tarp p. XXVIII ir p. 1 Maironis rašalu užrašęs savo eilėraštį: „Veiklus ministrų kabinetas / Kad įsipirkti (prisimeilius) žydų miniai / Tautos sostinėj liglaikinėj / Brangiausias pranokėjų vietas / Paversti leido į smerdyklą / Pardon, į gyvulių skerdyklą. // Kur kitados tautos sargyba / Aukojo kraują už tėvynę, / Dabar ten gyvulių žudynę / Atdaro žydiška taryba: / Ir baubdami keliauja vėliai / Pro baltą gulbę gyvulėliai. // Vos vakarų papūs tik vėjas / O Viešpatie ne tik nuo karo / Mus gelbėk ir nuo šito maro. / Rods burmistras pasigėrėjęs / Čikagoj sakos tą pat matęs / Ir smarvę uostyt ten įpratęs. // O vis delto ateis tas laikas / Kad ir sostinei liglaikinei / Išseks kantrybė galutinė; / Įgrys galop ir „košer" paikas. / Ir bus tada atminti drovu / Tautiečiams net atmint bus / Sostinės negarbių vadovų / Tada bus net atminti drovu / Sostinės negarbių vadovų."

Šiame leidinyje dar Maironis yra pieštuku užrašęs rekomendaciją: „panelė Butkevičaitė amžiaus 22 metų turi stiprų ir malonų mezzo soprano balsą, labai gerą klausą... ir būtų pageidaujama, kad patektų į Tautos muzikos mokyklą, tik neturtinga, buvo liaudies mokytoja, dabar dėl cenzo trūkumo nustojo vietos".

478. *Ordo Divini officii recitandi Sacrique peragendi* iuxta kalendarium ecclesiae universalis.— Romae: Apud administrationem „Ephemerides Liturgicae".

Pro anno Domini bissextili.— 118 p., MB 770.

Pro anno Domini 1929.— 127 p., MB 771.

Pro anno Domini 1931.— 173 p., MB 777.

Tuščiame priešpaskutiniame lape Maironis pieštuku užrašęs savo eilėraštį: „Į vakarus raudona saulė leidos / Ir šypsojo ironijos skruostais / Žmonių nuvargusius (vargus) ir prakaituotus veidus / Lydėjo spinduliais slaptingais ir keistais. // Ant žemės rutulio mažų (protaujančių) širdžių skruzdynas / Ir sielvartai ir amžius — žaislas tik dienos / O jos keliai tarp amžinų žvaigždynų / Kurie per amžių amžius nežino amžiaus atmainos (kurie nežino laiko atmainos)".

479. *Ordo Divini officii recitandi Missaeque Celebrandae* pro anno Domini MCMXXX ad usum archidioecesis Kaunensis.— Editus juxta kalendarium universalis ecclesiae et ad tramitem novarum rubricarum jussu Excell. Mi Ac Rev. Mi Archiepiscopi et Metropolitae Iosephi Skvireckas.— Polistenae: Ex typis Christoforo Colombo, 1929.— XXII, 96, X p., MB 772.

480. *Ordo Divini officii recitandi Missaeque Celebrande* juxta kalendarium ecclesiae universalis. Pro anno Domini MCMXIV paschate reccurrente die 12 aprilis.— Romae; Ratisbonae; Neo Eboraci; Cincinatti: Fridericus Pustet, Pontificalis Bibliopola, 1913.— 128 p., MB 764.

481. *Ordo Divini officii recitandi Sacrique peragendi* and usum Almae Ecclesiae Metropolitanae et Archidioeceseos Varsaviensis juxta novum kalendarium et ad tramitem novarum rubricarum. Pro anno Domini MCMXV tertio post bissextilem.— Varsaviae: Cura et sumptibus Seminarii Metropolitami, 1915.— 140 p., MB 765.

482. *Ordo Divini officii persolvendi Sacrique peragendi* juxta kalendarium ecclesiae universalis. Pro anno Domini MCMXXVII.— Romae: Apud administracionem „Ephemerides liturgicae", 1926.— 72 p., MB 776.

Pirmojo viršelio antrame puslapyje Maironis pieštuku užrašęs savo eilėraštį: „Aš be tavęs, kaip be lietaus išdžiuvus žemė / Tuščia iš ilgesio rankas į erdvę tiesiu / Joj net šešėlio tavo mielo nepaliesiu / O ateitis — ar tik vienuolio laimę lemia // Į dvi šali mus nubloškė žiaurus likimas / Nei viens kitam draugais sau rankų nepaduosi / Silpnybės valandoj viens kito nepaguosi / Tik praeities kankins beširdis atminimas. // O tau ar po langais lig šioliai rožės žydi? / Ir gieda amžinos jaunų dienų svajonė? / Ar gal ir tau jas nusmelkė prityrę žmonės? / Ir šypsena paikus naivėlius palydi. // O vis dėlto, kad ramios žvainos naktys šviečia / Ir paslaptingai mirksi danguje žvaigždutės / Žinau, kad tavo žiūri ten liudinčios akutės / Jos ten greta nurimti ir manąsias kviečia."

483. *Prospekt „Biblioteki Dzieł Chrześcijanskich"* — Podręczna encyklopedya kościelna.— Warszawa: Druk Piotra Laskanera i s-ki, 1903.— 4 s., MB 796.

484. *Prospekt „Textes religieux assyriens et babyloniens"*.— Paris: Letouzey et Ani, éditeurs, b. m.— 2 p., MB 795.

485. *Prospekt „Dictionnaire d'archeologie chrétienne et de liturgie"*.— Paris: Letouzey et Ané, éditeurs, 1903, Mars.— 4 p., MB 795.

486. *Prospekt* „Encyklopedie des sciens ecclésiastiques", „Dictionnaires de la Bible", „Dictionnaire d'archeologie chrétienne et de liturgie", „La Saint Bible", etc.— Paris: Letouzey et Ané, éditeurs, 1901.— 16 p., MB 795.

487. *Rok kościelny czyli wykład nauki chrześcijanskiej Rzymsko-katolickiego Kościoła* / Przez X. S. M. Kozłowskiego, Arcibiskupa Mohylewskiego.— Wydanie illustrowane.— Petersburg: Drukarnia C. Kreis et C°, 1899.— 359 s., MB 730.

488. *Rok Kościelny:* Historya Święta w obrazach.— Petersburg, 1898.— 43, [32] s., MB 729.

489. *Theologisch-praktische Quartal=Schrift.* / Mit bischöflicher Genehmigung herausgegeben von den Professoren der bischöfl. theol. Diöz — Lehranstalt. Berantwortliche Redacteure: Dr. Mathias Hiptmair und Dr. Martin Fuchs.— Linz: In Kommission bei Duirin Haslinger.

1897.— XVI, 1010 S., MB 555.
1898.— XV, 1008 S., MB 556.
1899.— I—752 S., II—XVI, 753—1002 S., MB 557.
1900.— XVI, 994 S.
Žurnalo nugarėlėje įspaustos raidės JM. Įdėta vizitinė kortelė „Joseph Dabuzis".
1901.— 995, 243 S., MB 559.
Žurnalo nugarėlėje įspaustos raidės JM.
Įdėtas J. Venckaus laiškas Maironiui, datuotas rugsėjo 11 d. 1922 m., siuntėjo adresas: Golandija, Valkenburgas, Ignatius colleg.
1902.— 245—486 S., 1—999 S., MB 560.
Žurnalo nugarėlėje įspaustos raidės JM.
1904.— XV, 988 S., MB 561.
Tituliniame puslapyje rašalu užrašyta: „Prel. J. Maironio-Mačiulio".
Žurnalo nugarėlėje įspaustos raidės JM.
1906.— 920, XII S., MB 562.

PRIEDAS PRIE KATALOGO

Sąrašas sudarytas pagal muziejaus inventorines knygas

I. Maironio bibliotekos spaudiniai, perduoti LTSR Mokslų Akademijos Centrinei bibliotekai

1. *Alekna A.* Lietuvos istorija.—Kaunas, 1919.
2. *Alekna A.* Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius.— Klaipėda, 1922.
3. *Andruška B.* Evangelijų kilmė ir jų tikėtinumas.— Kaunas, 1930.
4. *Balsas amerikiečių lietuvių į Šv. Tėvą Leoną XIII.*— b. v., 1900.
5. *Bičiūnas V.* Brolio Vitalio naktys.— Kaunas, 1928.
6. *Binkis K., Tarulis P.* Vilnius 1323—1923 m.— Vilnius; Kaunas, 1923.
7. *Brazys T.* Choralo mokykla.— Kaunas, 1926.
8. *Būčys P.* Šv. Panelės apsireiškimai Liurde.— Seinai, 1909.
9. *Būčys P.* Tikėjimo dalykai.— Kaunas, 1913.
10. *Būčys P.* Trumpa apologetika.— Marijampolė, 1928.
11. *Būdavas S.* Broliuk, nevirkdink seselės.— Marijampolė, 1928.
12. *Būdavas S.* Širdys ir gėlės.— Kaunas, 1932.
13. *Būdavas S.* Už motinos meilę.— Marijampolė, 1928.

14. *Česaitis I.* Religijos mokymo metodai.— Kaunas, 1932.
15. *Džiugas J.* Žemaitijos žiedai.— Telšiai, 1929.
16. *Eretas J.* Vokiečių literatūros istorija. T. 1.— Kaunas, 1931.
17. *Gerutis J.* Paklydėliai.— Kaunas, 1921.
18. *Gira L.* Sveika, Nepriklausomoji! — Kaunas, 1928.
19. *Gira L.* Žygio godos.— Klaipėda, 1928.
20. *Gobis J.* Poetinės kūrybos filosofija.— Kaunas, 1925.
21. *Graudūs verksmai* / Vertė J. Laukaitis.— Marijampolė, 1922.
22. *Grigaitis A.* Senojo Įstatymo problemos. D. 1.— Marijampolė, 1925.
23. *Jakštas A.* Lirika.— Kaunas, 1930.
24. *Ką pasakęs A. Jakštas?* — Kaunas, 1930.
25. *Kupranas.* Man šviečia saulė.— Kaunas, 1925.
26. *Kuraitis P.* Ontologija. D. 1.— Kaunas, 1931.
27. *Kuraitis P.* Pagrindiniai gnoseologijos klausimai.— Kaunas, 1930.
28. *Maironis-Mačiulis.* Kame išganymas.— Tilžė, 1921.
29. *Maironis-Mačiulis.* Mūsų vargai.— Kaunas, 1921.
30. *Malakauskis P.* Ar moteris Joana buvo kada popiežium? — Kaunas, 1913.
31. *Malakauskis P.* Baudžiamosios teisės.— Kaunas, 1928.
32. *Malakauskis P.* Bažnytinių teisių šaltiniai.— Kaunas, 1931.
33. *Malakauskis P.* Moterystės teisės. T. 1, D. 1, 2; T. 2.— Kaunas, 1923—1926.
34. *Malakauskis P.* Viešosios bažnytinės teisės.— Kaunas, 1931.
35. *Maliauskis A.* Teodicėja.— Kaunas, 1931.
36. *Mūsų tėvynė* / Redaktorius L. Gira.— Kaunas, 1930.
37. *Paltarokas K.* Seksualinis jaunimo švietimas.— Kaunas, 1926.
38. *Paltarokas K.* Socialinis klausimas.— Kaunas, 1921.
39. *Paltarokas K.* Šventoji Senojo Įstatymo istorija.— Miunchenas, 1919.
40. *Paltarokas K.* Visuomeninis kunigo veikimas.— Kaunas, 1921.
41. *Pečkauskaitė M.* Motyna-auklėtoja.— Kaunas, b. m.
42. *Penkauskas P.* Mūsų jaunuomenės idealai.— Kaunas, 1919.
43. *Pr. V.* Jauno kunigo sielvartai.— Kaunas, 1931.
44. *Politinės dainos.*— Kaunas, b. m.
45. *Rimydis A.* Knyga be vardo.— Kaunas, 1926.
46. *Santvaras S.* Saulėtekio maldos.— Tilžė, 1924.
47. *Santvaras S.* Saulytė.— Tilžė, 1923.
48. *Scott M. J.* Dievo ranka bažnyčioje.— Kaunas, 1925.
49. *Sielos istorija* / Vertė J. Talmantas.— Kaunas, 1931.
50. *Smetona A.* „Dainos" sukaktuvės (1904—1924).— Kaunas, 1924.
51. *Smetona A.* Lietuvių santykiai su lenkais.— Kaunas, 1930.
52. *Smetona A.* Vienybės gairėmis. T. 1—3.— Kaunas, 1930.
53. *Stankevičius J.* Dėl ko aš turiu būti katalikas? — Kaunas, 1929.
54. *Stankevičius J.* Šv. Petras ir Povilas.— Kaunas, 1929.
55. *Šaulys J.* Sociologija.— Kaunas, 1920.
56. *Vaitkus M.* Iš įvairių pasaulių.— Kaunas, 1929.
57. *Vaižgantas.* Jaunam veikėjui.— Kaunas, 1925.
58. *Vaižgantas.* Raštai. T. 4, 12.— Kaunas, 1922, 1929.
59. *Venskus P.* Fundamentalės teologijos paskaitos. D. 1.— Kaunas, 1931.
60. *Vienuolis A.* Raštai. Kn. 4.— Kaunas, 1928.
61. *Vitortas A.* Ar katalikas gali būti socialistu? — Seinai, 1907.
62. *Žemaitis Z.* Vilnius Lietuvai ir Lietuva Vilniui.— Kaunas, 1928.
63. *Булгаков М.* Белая гвардия.— Рига, 1927.
64. *Леонов Л.* Барсуки.— Рига, 1927.

65. *Хрущев П.* Тайна и кров.— Рига, 1927.
66. *Maironis.* Gdzie zbavienie? — Wilno, 1922.
67. *Maironis.* Nasze niedole.— Wilno, 1922.
68. *Pellegrinaggio Internazionale Dei Seminaristi.*— Roma, 1929.
69. *Propolanis K.* Polskie apostolstwo w Litwe.— Wilno, 1913.
70. *Smetona A.* Die littauische Frage.— Berlin, 1917.
71. *Smetona A.* Kwestya litewska w prasie polskiej.— Warszawa, 1905.
72. *Apžvalga.*— Kaunas, 1930, Nr. 1; 1932, Nr. 7, 8, 10—12.
73. *Ateitis.*— Kaunas, 1923, Nr. 1, 3, 4—8, 10, 12; 1924, Nr. 1—12; 1925, Nr. 3, 5, 7—12; 1926, Nr. 2—5, 11, 12; 1927, Nr. 1—12; 1928, Nr. 10, 12; 1929, Nr. 1; 1932, Nr. 7, 8, 10—12.
74. *Atheneum.*— Kaunas, 1931, T. 2, sąs. 1, 2.
75. *Fiziškas auklėjimas.*— Kaunas, 1931, Nr. 1—3; 1932, Nr. 1.
76. *Ganytojas.*— Kaunas, 1919, Nr. 1—18; 1920, Nr. 1—5, 7—12; 1921, Nr. 1—4, 6, 11, 12; 1924, Nr. 5.
77. *Iliustruotoji Lietuva.*— Kaunas, 1926, Nr. 1—29, 31—53; 1927, Nr. 1—26, 28—33, 35—40, 41—52; 1928, Nr. 1—4.
78. *Jaunoji Lietuva.*— Kaunas, 1929, Nr. 1—7, 9, 10; 1930, Nr. 1—6.
79. *Krivulė.*— Kaunas, 1925, Nr. 1—22.
80. *Lietuvos mokykla.*— Kaunas, 1918, Nr. 9, 10, 12; 1922, Sąs. 1—5, 8, 9.
81. *Lietuvos universitetas.*— Kaunas, 1923; 1927.
82. *Logos.*— Kaunas, 1931.
83. *Muzikos aidai.*— Kaunas, 1926, Nr. 1, 2.
84. *Muzikos menas.*— Kaunas, 1924, Nr. 1—3.
85. *Pradai ir žygiai.*— Kaunas, 1926, Nr. 1—3.
86. *Savanoris.*— Kaunas, 1929.
87. *Sėjos baras.*— Kaunas, 1930, Nr. 2; 1931, Nr. 1.
88. *Skaitymai.*— Kaunas, 1920, Kn. 1; 1921, Kn. 2—12; 1922, Kn. 13—20; 1923, Kn. 21—24.
89. *Soter.*— Kaunas, 1931, Nr. 2—13.
90. *Tiesos kelias.*— Kaunas, 1925, Nr. 1—11; 1926, Nr. 1—12; 1927, Nr. 1—12; 1928, Nr. 1—12; 1929, Nr. 1—12; 1930, Nr. 1—12; 1931, Nr. 1—12; 1932, Nr. 1—6.
91. *Vairas.*— Kaunas, 1929, Nr. 1—3; 1930, Nr. 1—12; 1931, Nr. 1—12; 1932, Nr. 1—6.
92. *Vadovas.*— Seinai, 1908, Nr. 2—4; 1909, Nr. 6—7, 9—12, 14—16; 1910, Nr. 18, 19, 21, 23, 24, 26—28; 1911, Nr. 31—34, 38; 1912, Nr. 41, 43, 50—52; 1913, Nr. 56—62; 1914, Nr. 65—67, 69.
93. *Žemaičių Vyskupijos Kronika.*— Kaunas, 1920, Nr. 1, 2; 1921, Nr. 3, 4.
94. *Žvaigždė.*— Philadelphia, 1903, gruodis; Niujorkas, 1924, sausis, vasaris, kovas.
95. *Новое слово.*— Петербург, 1912, № 5—7, 11, 12; 1913, № 1, 4, 5; 1914, № 1, 2.
96. *Das Neue Litauen.*— Berlin, 1917, Nr. 1, 2, 4, 7; 1918, Nr. 2—7, 13—16, 19—28.
97. *Die Zukunft.*— Berlin, 1915, Nr. 4, 12, 45, 46, 48—52; 1916, Nr. 17—19, 21, 23, 24, 26, 27.
98. *Dzień Kowienski.*— Kowno, 1930, 6—8, września, Nr. 204.
99. *Revue des nationalités.*— Lausanne, 1931, Nr. 1—7; 1932, Nr. 1, 3—5.
100. *Teologisch—Praktische Quartal Schrift.*— Linz, 1905, 1—4; 1906, 1, 3; 1907, 1—3; 1908, 2.
101. *Westerman Monatshefte.*— Baunschw, 1909, Nr. 4—6.

II. Perduota į LTSR Vidaus reikalų ministerijos archyvą

102. *Maironis.* Raštai. T. 4.— Kaunas, 1927.

III. Nurašyta, LTSR Kultūros ministerijai leidus

103. *Maironis.* Raseinių Magdė ir Smulkmenos.— Kaunas, 1909.
104. *Prabočių Anūkas [Bruožis A.].* Mažosios Lietuvos buvusiejie rašytojai ir žymesniejie lietuvių kalbos mylėtojai.— Tilžė, 1920.
105. *Šventa mūsų Viešpaties Jezaus Kristaus Evangelija ir apaštalų darbai /* Vertė J. Skvireckas.— Kaunas, 1906.
106. *Gury J. P.* Casus conscientiae. T. 2.— Parisiis, 1891.
107. *Kneipp S.* Moje leczenie wodą. Tak żyć potrzeba.— B. v., 1893.

IV. Leidiniai, kurių buvimo vieta dar neišaiškinta

108. *Irklas.*— Kaunas, 1924.
109. *Maironis.* Jaunoji Lietuva.— Kaunas, 1921.
110. *Maironis-Mačiulis.* Kęstučio mirtis.— Kaunas, 1921.
111. *Maironis [M-lis] J.* Lietuvos istorija.— Petrapilis, 1906.
112. *Maironis.* Pavasario balsai.— Kaunas, 1940.
113. *Maironis.* Raštai. T. 1, 2.— Kaunas, 1926.
114. *Skeveldrų rinkinys.*— Kaunas, 1924.
115. *Litauen und die Polenfreunde.*— Vilnius, 1917.
116. *Atspindžiai.*—Kaunas, 1922, Nr. 4.
117. *Draugija.*— Kaunas, 1908, T. 4, Nr. 13, 14; 1909, T. 7, Nr. 28; T. 8, Nr. 31, 32, T. 9, Nr. 34; 1910, T. 10, Nr. 38, T. 11, Nr. 41, T. 12, Nr. 45; 1911, T. 13, Nr. 49—51, T. 14, Nr. 54, T. 15, Nr. 58—60; 1912, T. 16, Nr. 62, 64, T. 17, Nr. 65—69; 1913, T. 19, Nr. 74, T. 20, Nr. 79, 80, 81, 84; 1919, Nr. 98, 99; 1921, Nr. 121, 122, 125—130.
118. *Jaunoji karta.*— Kaunas, 1929, Nr. 1.
119. *Krikščionis demokratas.*— Kaunas, 1927, Nr. 3—5.
120. *Lietuvis.*— Kaunas, 1924, Nr. 2—7; 1925, Nr. 1—15, 18, 19, 22, 23, 25, 27—31, 33, 36—51; 1926, Nr. 1—4, 6—16, 18—27, 31, 32, 34—40, 42—52.
121. *Lituanie.*— Marijampolė, 1927, 1931, 1932.
122. *Meno kultūra.*— Kaunas, 1928, Nr. 1—8.
123. *Naujoji Romuva.*— Kaunas, 1931, Nr. 1—23, 25—31, 33—39, 41—52; 1932, Nr. 1—8, 10—24.
124. *Saulėtekio rasos.* — Kaunas, 1928, Nr. 1—3.
125. *Tautos vairas.*— Kaunas, 1924, Nr. 1—6, 8—17, 21—23, 25—27.
126. *Vairas.*— Vilnius, 1914, Nr. 9, 11; Kaunas, 1923, Nr. 1, 2, 4, 5, 7, 10—13; 1924, Nr. 2—8.
127. *Vadovas.*— Seinai, 1914, Nr. 68.
128. *Židinys.*— Kaunas, 1928, Nr. 7—9; 1929, Nr. 1—12; 1930, Nr. 1—12; 1931, Nr. 1—12; 1932, Nr. 1—6, 8, 9.

РЕЗЮМЕ

XXI том серийного издания Института литовского языка и литературы «Литература и язык» посвящен классику литовской литературы, поэту Йонасу Мачюлису-Майронису, 125-летие со дня рождения которого широко отмечалось в 1987 году. Певец литовского национального возрождения, Майронис является одной из главных фигур литовской литературы; его творчество оказало существенное воздействие на дальнейшее развитие литовской поэзии.

Издание открывается публикацией материалов торжественного юбилейного заседания, состоявшегося 26 октября 1987 года в Государственном академическом театре драмы Литовской ССР. Публикуются вступительная речь председателя юбилейной организационной комиссии *А. Малдониса*, доклад проф. *В. Заборскайте*, выступления участников — поэта *С. Гяды*, проф. *Л. Озерова*, латышской писательницы *М. Свире*, учителя средней школы г. Бятигала Расяйнского района *А. Юшки*, председателя комиссии по празднованию юбилея Майрониса на Украине, поэта и критика *Д. Белоуса*, поэта *Юст. Марцинкявичюса*.

В книгу включены доклады, прочитанные во время научной конференции, организованной Институтом литовского языка и литературы 19—20 ноября 1987 года. Во вступительном слове академика АН ЛитССР *Й. Ланкутиса* кратко характеризуется суть феномена Майрониса и его историческое восприятие, формулируются задачи дальнейшего исследования творчества поэта. Доктор филол. наук *В. Заборскайте* рассматривает концепцию культуры в творчестве Майрониса, выявляя при этом три основополагающих момента: соотношение интеллектуальной и народной культуры, сочетание национальной самобытности культуры и ее универсальности, антипозитивистскую трактовку значения науки. Произведения Майрониса — творца высокого стиля — и предопределившие этот стиль факторы — объект исследования доктора филол. наук *В. Кубилюса*. В докладе доктора филол. наук *В. Дауётите* Майронис представлен как создатель литовского национального эпоса, выявляются признаки, говорящие об эпической масштабности его творчества. Связь поэтики с самовыражением личности в поэзии Майрониса рассматривает доктор филол. наук *К. Настопка*, показывая динамическую картину пути поэта от небольшой поэмы «Литва» к «Голосам весны». Доктор филол. наук *Ю. Стонис* обращается к структуре времени в поэзии Майрониса; в докладе делается вывод, что течение времени поэт воспринимал как исторический процесс, тем самым утверждая в литовской поэзии принципы историзма. Поэмы и драмы Майрониса — предмет исследования кандидата филол. наук *С. Жукаса;* свое внимание он сосредоточивает на персонажах, посвятивших себя

служению высокой идее. Об общественном звучании творчества Майрониса размышляет литературовед *М. Йонайтис*; в его докладе указано на связь поэта с традицией народности в литовской литературе, на его умение общественное соединять с художественным. Проблемы формирования поэтической системы Майрониса касается кандидат филол. наук *И. Славинскайте*, обращая внимание на первый этап этого процесса, представленный дебютным произведением — небольшой поэмой «Литва». Кандидат филол. наук *Р. Сидяравичюс* освещает связи Майрониса с творчеством А. Пушкина и русской литературой в целом. Контакты Майрониса с А. Баранаускасом выявляет кандидат филол. наук *Р. Микшите*. Майронис и музыка — тема выступления проф. *В. Ландсбяргиса*, фольклоризация произведений Майрониса — кандидата филол. наук *П. Йокимайтене*. Взгляды Майрониса на литературу рассматривает доктор филол. наук *Л. Гинейтис*. Оперируя цифрами и названиями, *Г. Навашинскене* характеризует личную библиотеку Майрониса. *П. Гянявичюте*, основываясь на воспоминаниях современников поэта, обрисовывает его как личность.

Тематику научной конференции дополняют публикуемые в издании статьи кандидата филол. наук *Л. Гудайтиса* «Три встречи с Майронисом», доктора филол. наук проф. *В. Жукаса* «Мелочи из архивов», кандидата филол. наук *И. Славинскайте* «Майронис: текст, рукопись, публикация», доктора филол. наук *Й. Ланкутиса* «Драматургия Майрониса», писателя *А. Вайчюлайтиса* «Майронис в энциклопедиях и лексиконах».

Во второй части тома публикуются эпистолярные и архивные материалы.

Корреспонденция Майрониса сравнительно невелика, при этом большая ее часть не уцелела. В томе печатается 51 письмо из архивов, частных коллекций, а также периодики, где они были опубликованы сразу после смерти поэта. В центре этих писем, написанных на литовском и польском языках,— дела личного характера; реалии политической и культурной жизни того времени в них затрагиваются лишь эпизодически (в первую очередь в переписке с писателями А. Якштасом-Дамбраускасом и Л. Гирой). Несмотря на это, публикуемые письма помогают лучше понять некоторые важные моменты из жизни Майрониса, характеризуют близких поэту людей, освещают его внутренний мир.

Большую ценность для исследователей биографии Майрониса представляют и касающиеся поэта архивные материалы. Представлены несколько автобиографий поэта, документы, связанные с учебой в Петербургской духовной академии, а также с многолетней педагогической деятельностью в той же академии и в Каунасском университете. В конце раздела — документальные материалы о болезни и смерти Майрониса, его завещание, разные акты по увековечению его памяти.

Значительная часть издания отведена воспоминаниям о Майронисе, в том числе и публиковавшимся ранее, но в труднодоступных в настоящее время изданиях. Весь материал этого раздела (воспоминания более чем 100 человек) распределен по пяти подразделам: «На родине», «В Петербурге», «Ректор Каунасской духовной семинарии», «Домашнее окружение в Каунасе», «Контакты с культурной жизнью». Воспоминания ценны для освещения личности Майрониса, его творческого пути, помогают понять тот или иной период жизни поэта и литературное окружение того времени.

Рукописные мемуарные материалы для настоящего издания взяты из рукописных отделов Музея литературы Литовской ССР и Института литовского

языка и литературы; они собраны в основном *П. Гянявичюте* и *Р. Адомавичюсом.*

Письма Майрониса к публикации подготовили *К. Довейка* и *В. Ванагас*, документы — *В. Жукас,* воспоминания — *К. Довейка* и *А. Самулёнис.*

В конце издания печатается каталог библиотеки Майрониса, который составила *Г. Навашинскене.*

PAVARDŽIŲ RODYKLĖ

Abelly L. 701
Abraitytė L. 45
Abušis 688
Adelė 331
Adomas 492
Adomienė 492
Adomavičius R. 7, 260, 401, 402, 404
Adomavičius V. (Adonis V.) 560, 683
Aertnys J. 700
Aistis J. 672
Akko 284
Akvinietis T. *(Aquinatis T., Thomas Aquinus)* 194, 701
Aldutė — žr. Vokietaitytė A.
Alekna A. 223, 224, 733
Aleknavičius K. 168
Aleknos 406
Aleksa J. 397, 571
Aleksandra, Aleksandras — žr. Jakštas-Dambrauskas A.
Aleksandras — žr. Mačiulis Aleksandras
Aleksandras II 327
Aleksandravičius A. 197, 201, 226, 327, 537, 604, 605, 683
Aleksienė S. 571, 683
Aleksiukas — žr. Mačiulis Aleksiukas
Alfonsas [Kiaunė] 491
Algirdas — žr. Smilga A.
Algirdas, Algis — žr. Lipčius A.
Alyta K. 195, 686
Alšauskas K. — žr. Olšauskas K.
Alt K. 710
Alunanas J. 107
Amatis 643
Ambrazaitis K. 607
Ambrazevičius J. 67, 106, 196, 211, 336, 399, 400, 686
Amfiteatrovas A. 189
Andriušis P. 258
Andriuška 532
Andriuška B. (Andruška) 512, 686, 733
Andziulaitis-Kalnėnas J. 107
Angarietis Z. 46
Antoine P. G. 700
Antonovičius V. B. 192
Anužis V. 262
Anzelmas šv. 362, 363
Apolonija — žr. Budrikaitė-Rimkienė A.
Apolonija, Apolionija, Apalonija — žr. Petkaitė A.
d'Aristote 707
Arvydas E. 171
Asmavičienė A. 530
Asnykas A. 251, 639
Astrauskai 408, 415, 427
Astrauskaitė 407
Astrauskas 407
Astrauskas P. 407, 427
Astrauskas Pov. 514
Astrauskienė 407
Augienė D.— žr. Lipčiūtė-Augienė D.
Augustaitis P. (Augustaitis F.) 191, 376, 701
Augustaitytė-Vaičiūnienė J. 224
Auseklis (tikr. Kruogzemis M.) 216
Avancino N. 701
Averka J. 169
Avietinaitė I. 586

Babickaitė-Graičiūnienė U. 404
Babonas L. 418, 423, 432, 533, 554
Babonienė E. — žr. Lipčiūtė-Babonienė E.
Bachas J. S. 23
Bachtinas M. 78
Bačiulis A. 606
Bagdonavičius G. 226, 687
Baikauskas J. 500

Baironas Dž. *(Byron G.)* 23, 106, 142, 190, 516
Bakanauskas V. (Bakanauskis, Bakanovskis) 313, 315, 316
Bakstas 223
Balčikonis J. 387, 629
Balčiūnas J. 404
Balčiūnas V. 405
Balčiūnienė O. 201, 202, 331, 570, 683
Balicki V. 701
Balys J. 336
Baliutytė E. 41
Ballerini A. 701, 711
Baltakis A. 261
Baltramaitis S. 445, 680
Baltrimienė 535
Baltrušaitis J. 62, 63, 111, 255, 376, 653
Baltrušis I. 278, 286
Baltušis J. 34
Banaitis S. 610, 612
Banelis S. 606
Banevičius V. 326
Baranauskas A. (Baranowski) 13, 16, 22—24, 27, 28, 34, 35, 47, 48, 50, 51, 59, 60, 65, 79, 82, 104, 106, 109, 115, 116, 127, 134, 136, 137, 139, 142, 147, 155, 158, 159, 161—167, 182, 191, 232, 255, 256, 281, 290, 511, 515, 567, 604, 638, 639, 688, 702
Barauskas I. 392
Barauskis P. 310, 311
Barbora Radvilaitė 250
Baronai 330, 331, 584
Baronas B. 583
Baronas K. 107
Baronienė 584
Barrett A. T. 711
Bartoloni R. 322—324, 455
Bartuška V. 702, 704
Basanavičius J. (Basanavičia) 107, 108, 222, 266, 292, 294, 295, 305, 306, 368, 369, 375, 559, 623, 636
Bebelis A. 193
Bekonas F. *(Bacon)* 241
Belazaras A. 496
Beleckienė O. 201
Belinskis V. 116, 150, 152, 159
Belousas D. 5, 34, 259
Bendant B. 702
Benediktas XII 286
Benedictus XIV 702
Benedictus XV 705
Beranžė P. Ž. (Beranžeras, *de Béranger P. J.)* 158, 189, 702
Beresnevičius A. (Beresnevičia) 284
Beriozovas V. 261
Bernatonis A. 261
Berthet E. 702
Berthier M. S. 702
Bertulis J. 687
Beržanskis A. 312, 314, 321
Beržanskis J. 281, 314
Besson 702
Bethovenas L. *(van Beethoven)* 162
Bičiūnas V. 224, 225, 241, 733
Bielikowicz A. 725
Bielinis J. 12, 259
Bieliūnas J. 661
Bielskis P. 262
Bilekevičius A. (Bilekevyčia) 276, 277
Biliūnas J. 100, 103, 132, 258
Bingelis P. 259, 261
Binkis K. 24, 630, 658, 733
Birkowski F. 703
Birutikė — žr. Lipčiūtė B.
Birutė 15, 64, 181, 224
Biržiška M. 191, 223, 224, 624, 631, 687
Biržiška V. 224
Bitautaitės 318
Bitė J. 427, 534
Bitytė J. 428, 683
Bizauskas A. 472
Blynas G. 404, 500, 555
Blokas A. 27
Bobrowski F. 716
Bodė 643
Boduenas de Kurtenė J. *(Baudouin de Courtenay)* 191, 702
Bogdan J. 703
Bokačas Dž. *(Boccaccio G.)* 157, 519
Bona J. 703
Borodinas A. 247
Borowski K. 720
Borowski P. E. 702
Boruta K. 257, 258
Botevas Ch. 107
Bouquillon T. J. 703, 704
Bradūnas K. 258
Brandas J. 631

Brandesas G. *(Brandes)* 155
Brazdžiai 467
Brazdžionis B. 336, 400
Brazdžius B. 467, 472, 476, 477, 480, 484, 605
Brazdžiuvienė 467
Brazys T. 32, 195, 196, 510, 687, 690, 733
Bretkūnas J. 624
Briancevas 655
Bručkuvienė M. 432
Bruožis A. 736
Bubas J. 499
Buber M. 714
Bučas B. 336, 397
Būčys P. 110, 223, 281, 294, 335, 360, 365, 367, 370, 440, 443, 504, 575, 645, 683, 733
Budaitė-Stunžėnienė Z. 404, 427
Būdavas S. 522, 524, 681, 682, 733, 683
Budkevičius K. *(Budkiewicz)* 728
Budrikaitė-Pikelienė I. (Irena) 578, 580
Budrikaitė-Rimkienė A. (Apolonija) 578, 580
Budrikas J. 489, 538, 574, 576—578, 580, 581
Būga K. 191, 196, 296, 297, 446, 627, 687
Buergeris G. A. *(Bürger)* 631
Buivydaitė B. 173
Buivydaitė Br. 224
Bukantas K. 210
Buninas I. 57
Burba A. 107
Buslajevas F. 155
Butavičiūtė D. 262
Būtėnas J. 260
Butkevičius R. 259
Bužoltas A. *(Bougeault)* 191, 703

Cecilija šv. 513, 515
Chaigon 705
Chełmicki Z. 711
Chmielowski A. 705, 714, 717
Chmielowski P. 725
Chodobajus J. 191
Chomekovas 276
Chrapovickis 529
Chrysostomi J. 705
Chwaliszewski M. 716
Ciceronas M. *(Cicero)* 192, 705
Cieplakas J. B. 277, 278
Ciprukas — žr. Stanevičius K.
Cirtautas G. F. (Gasparas) 278, 279, 281, 282, 284, 285, 367, 453, 455, 458, 645
Civinskas A. (Čivinskis) 290, 291
Clemens XIII 705
Constantini V. 705
Corbeville P. de 720
Cruise 722
Cvirka P. 70, 257, 258, 404

Čaikovskis P. 642
Čavčavadzė I. 34
Čelakovskis L. 107
Čepėnas J. 576, 683
Čepinskis V. 377, 378
Čeredničenka D. 261, 264
Česaitis I. 392, 552, 706, 734
Česnavičius A. 12, 259
Čėsnys B. 285, 289, 320, 335, 374, 375, 379, 382, 383, 389, 396, 443, 503, 526, 552, 580, 609
Čilvinaitė M. 602
Čiurlionienė-Kymantaitė S. 88, 109, 209, 222, 224, 225, 404, 488, 601, 683
Čiurlionis M. K. 181, 183, 226, 256, 450, 451, 601
Čiurlionis S. 398
Čiurlionytė J. 451, 683
Čiurlionytė-Karužienė V. 180, 621, 683
Čivinskis — žr. Civinskas A.

Dabušis S. 607, 687, 688
Dabuzis J. 733
Dagilėlis M. (tikr. Šeižys M.) 188, 687
Dagilis S. 107, 148, 224
Dambrauskas 413
Dambrauskas A. — žr. Jakštas-Dambrauskas A.
Dambrauskis V. 287, 288
Dambrevičiai (Dombravičiai) 611, 612
Dambrevičienė T. — žr. Navickaitė-Dambrevičienė T.
Dambrevičius (Dombravičius) 411, 431
Damijonaitis F. 225
Danielius (Daniel) — žr. Edelis D.
Danilevičius 424
Daniłowicz I. 726

Dankvartas 193
Dantė *(Dante Alighieri)* 52, 156, 162, 190, 471, 519, 521, 616, 631, 638, 706
Danutė — žr. Lipčiūtė-Augienė D.
Danutė — žr. Mušinskaitė D.
Darasevičius 624
Darvinas Č. *(Darwin Ch.)* 241
Daškevičius N. 192
Daugirdas T. 449, 540, 550, 588
Dauguvietis B. 225, 396, 546, 617, 640, 641, 654—660
Daujotytė V. 5, 46, 105, 108, 118, 260
Daukantas S. 60, 61, 106, 164, 249, 601
Daukšaitė J. 623
Daunys S. 404, 538
Dausinaitė E. 182
Deanovic M. 71
Dębiński J. 703
Deharbe J. 726
Deksnys A. 515, 683
Delama Dionysio 706
Dembovskaitė-Remerienė Z.— žr. Remerienė Z.
Deršeidt 598
Didžiokas V. 226
Didžiokienė B. 226
Dielininkaitis P. 589
Dikensas Č. *(Dickens Ch.)* 657
Dineika K. 625, 626
Dineika V. 225, 659
Dirkis 601
Dirvianskaitė A. 643
Dobilas J. — žr. Lindė-Dobilas J.
Dobrovas L. 192
Dobrovolskis 289
Dobužinskis M. 226
Dodė L. *(Daudet)* 191
Dogelis P. 577
Dombravičiai — žr. Dambrevičiai
Dombravičius — žr. Dambrevičius
Donelaitis K. 13, 16, 22, 27, 28, 30, 34, 38, 47, 49, 106, 120, 147, 155, 156, 158, 163, 164, 255, 256, 601, 623—631, 678, 681
Doveika K. 4, 7
Dovydaitis Jurg. 175, 497
Dovydaitis Just. S. 163, 278, 279
Dovydaitis Pr. 629, 638
Dovydėnas L. 258
Dračas I. 263
Drazdauskas — žr. Strazdas A.
Droz G. 706
Drzewieckis F. 285, 286
Dubeneckis V. 620
Dubinskas A. 444, 683
Dubois H. 706
Dulskiai 590
Dumas A. (tėvas) 722
Duobaitė-Lipstokienė S. 572, 683
Dvarionaitė J. 570
Džiugas J. 734

Edelis D. (Danielius, Daniel, *Edell*) 268, 271, 272, 274, 291, 297, 303, 317
Edeliai A. ir T. (Edeliukai) 533, 535
Egger F. 707

Eidrigevičienė-Buivenienė 331
Eidukevičius J. 626, 683
Eigminas K. 378
Elena — žr. Lipčiūtė-Babonienė E.
Eliotas T. 25
Elzbieta 628
Elziunė (Elžbieta) 318, 320, 322, 323
Emilija [Urniežiūtė-Trukanienė] 586
Emilija — žr. Lomanaitė E.
Emmerich A. K. 707
Endzelinas J. 376
Engertas H. 224
Erdenko 643
Eretas J. (Ehretas) 224, 225, 382—384, 387, 589, 629, 643, 734
Erss E. 226

Faidutti A. 322, 323
Feinbergas N. 687
Fengeris A. 518, 519
Fetas A. 28
Filochowski R. 707
Firdousi Abu'l Kasimas (Firdusis Abdul-Kazim-Manzuras) 190, 519, 687
Fojerbachas A. *(Feuerbach)* 471
Fortunatovas F. 47
Frank R. 711
Franko I. 35
Frenkelis 571
Frins V. 707
Fromas-Gužutis A. 225, 240, 251, 692
Fuchs M. 733
Furžė A. *(Farges)* 193, 707

G. 613
Gabrys-Paršaitis J. (Gabrys J.) 192, 196, 631, 707, 721
Gay Ch. 708
Gaigalaitis V. (Gaigalat W.) 192, 707
Galaunė P. 214, 336, 399, 400, 402, 450, 683
Galaunienė A. — žr. Nezabitauskaitė-Galaunienė A.
Galdikas A. 226, 620
Galdikienė M. 587, 590
Gall S. 721, 731
Gasiūnas J. (K. J. G.) 464, 671, 683
Gasparas — žr. Cirtautas G.
Gasparavičienė S. 353
Gaudentio P. Fr. 708
Gaumė J. *(Gauma, Gaume)* 194, 708
Gečienė J.— žr. Lipčiūtė-Gečienė J.
Gečius J. 401, 402, 551, 683
Geda S. 5, 22, 43, 79, 90, 161, 259
Gediminas 15, 281
Gediminas-Beržanskis — žr. Beržanskis A., Beržanskis J.
Geigaitė-Putramentienė-Giedraitienė M. 584, 683
Gelertas Ch. *(Gellert)* 156, 631
Gelgaudas A. 135
Genevičiūtė P. 6, 7, 197, 207, 260, 404, 405, 425, 430, 474, 518, 549, 551, 570, 574, 582, 585, 587, 592, 604, 618, 621, 635, 660, 664, 682
Génicot E. 708
Genys K. (Genis C.) 320, 321, 708
Gerbačiauskis J. — žr. Herbačiauskas J.
Gerulaitis V. 260
Gerulis J. 734
Gestel A. van 708
Gėtė J. V. *(Goethe J. W.)* 15, 23, 28, 51, 52, 55, 56, 147, 157, 189, 224, 245, 516, 519, 521, 630, 639, 666, 709, 710
Gettereris M. 708
Giebartowski S. 731
Giedraitis B. 397
Giedraitis J. 532
Giedraytis J. A. 688
Giedraitytė-Gžegužauskienė O. (Onutė) 533, 535, 536, 683
Gylys A. 586
Gineitis L. 6, 29, 41, 155, 260
Gyp G. (tikr. de Janvill G.) 189, 708, 709
Gira L. 6, 150, 151, 169, 185, 195, 209, 224, 225, 266, 307—309, 314, 321, 401, 447, 639, 654, 661, 686, 688, 734
Girdzijauskas J. 29, 41, 46, 84, 87, 260
Girienė B. 214, 402
Glinskis K. 641, 654
Gložaitienė S. 262
Gniewczynski P. 725
Gobbetti 592
Gobis J. 734
Godlevskis M. *(Godlewski)* 709
Gogelis L. 226
Gogolis N. 189, 482
Goldšteinas A. 223
Gončiarovas I. 189
Goštautas P. (Gasztold) 300, 302, 303
Gounod Ch. 642
Gousset 710
Grabski L. 710
Gregorauskas J. 656
Greimas A. J. 89, 257, 258
Grigaitienė V. 589
Grigaitis A. 223, 290, 291, 320, 443, 734
Grigaitytė M. 197, 404, 584, 605
Grigalius XVIII 286
Grimmich V. 724
Grynas J. 399
Grinčeliai 529
Grinius J. 196, 225, 396, 686
Griniuvienė T. — žr. Lipčiūtė-Griniuvienė T.
Grubys M. 474, 683
Gruodis J. 183, 184, 660
Gruodis S. 505, 683
Grušas J. 29, 103, 249, 258
Gudaitis L. 6, 205, 402, 618
Gudzinskas J. 317, 318, 328, 502, 503, 551, 581
Guillois A. 710
Gukovskis K. (Hukauskis) 276, 277
Gury P. J. 710, 711, 736
Gustaitis M. 217, 678
Gutberset S. 711
Gvarneris *(Guarneri)* 643

Haarhaus J. R. 709
Hagedornas F. *(von Hagedorn)* 631
Hajdukovičius 448

Haleris A. *(von Haller)* 156, 631
Hartmanas E. *(Hartmann)* 241
Hauptmanas G. *(Hauptmann)* 189, 655, 688
Hegelis G. V. 20
Heidegeris M. *(Heidegger)* 24
Heinė H. *(Heine)* 70, 189, 519, 711
Henrikas [Dambrevičius] 432
Herbačiauskas J. (Gerbačiauskis J.) 88, 109, 195, 224, 225, 666, 667, 688
Herder B. 713
Herderis J. G. 258, 631
Herdt P. J. B. de 711
Hergenröther J. 711
Hetneris H. *(Hettner)* 155
Heziodas 156
Hilarius 712
Hiptmair M. 733
Hircher B. von 701
Hofmannsthal H. von 641
Homeras 22, 159, 190, 519, 521, 688, 712
Horacijus 154
Horák B. 722
Hukauskis — žr. Gukovskis K.
Hummelauer F. de 707
Hurter H. 712, 713

Ibsenas H. 190, 688
Icard H. J. 713
Ignacy 720
Yla S. 528, 540, 543, 683
Ilmensee J. M. 715
Inčiūra K. 224, 672
Irena — žr. Budrikaitė-Pikelienė I.
Ivanauskaitė-Pšibiliauskienė S. — žr. Lazdynų Pelėda
Ivanovas Viač. 62
Ivinskis Z. 440, 506

Jablonska S. 717
Jablonskis J. (Kriaušaitis P.) 47, 191, 297, 368, 369, 690
Jacevičiūtė D. 404, 446, 536
Jačerewski — žr. Jačevskis F.
Jačevskis F. (Jačerewski, *Jaczewski)* 295, 296
J-čius J. 452
Jagomastas E. 226, 675
Jakštas J. 671, 683
Jakštas P. 216, 672, 683
Jakštas-Dambrauskas A. (Jakštas A., Dambrauskas A., Dambrauskas-Jakštas A., Aleksandra, Aleksandras) 6, 46, 51, 107, 110, 112, 116, 117, 160, 191, 195, 202, 224, 225, 266, 274, 275, 281, 282, 284—289, 291, 294, 296, 299, 307, 311, 314, 321, 367—369, 376, 402, 443, 447, 465, 466, 497, 512, 521, 546, 552, 560—562, 564, 566, 567, 574, 575, 577, 600, 601, 603, 612, 619, 622, 623, 628, 629, 638, 645, 647, 651, 661, 668, 675, 680, 688, 691
Jakubovskis 278
Jan ze Sliwina 714
Janauskis J. 325
Janczewski K. 712
Jančauskis A. (Jančiauskas, Jančevskis) 298, 299, 455, 471, 503, 534, 551, 646, 647
Janion M. 75
Jankus M. 369
Janonis J. 28, 77
Janssens I. H. 714
Janulaitienė E. 394
Janulaitis A. 190, 223, 688
Janulaitis P. 319, 434
Janulis J. 197, 395, 664, 683
Januševičius J. 261
Januševičius P. (Januševičia, Januševičė) 293, 294, 296, 316, 456, 476, 477, 483, 529, 530, 577, 607, 627, 628, 649, 650, 688
Januškevičius J. (J-čius, J.) 451, 452
Jaruševičius J. 336
Jasėnas K. 193, 216, 226, 688
Jasiūnas A. 658
Jaunius K. (Jaunis, Javnis) 47, 161, 191, 278, 280—282, 287, 296, 297, 306, 441, 446—448, 453, 689
J-čius J. 452
Jennesseaux P. P. 707
J-nė B. 171
Jodelė P. 703
Jogaila 246
Johana — žr. Kulviecaitė J.
Jokajus M. *(Jokai)* 107
Jokantas K. 223, 336, 369, 430, 590
Jokantienė-Žukauskaitė J. 404, 430—432, 683
Jokimaitienė P. 6, 168, 260

Jokūbauskaitė U. (Jokūbaitė, Daukantienė) 327—330
Jokūbonis G. 11, 27
Jomantas V. 613
Jonaitis 601
Jonaitis M. 6, 105, 260, 262
Jonas Auksaburnis šv. 553
Jonas Kantietis (Kentiškis) šv. 455, 479, 510, 521, 523
Jonynas I. 223
Jonuškaitė V. 226, 650
Jordan J. P. 706
Jovaras (tikr. Krikščiūnas J.) 77, 447
Jucevičius L. 64
Julytė 634
Julija, Julytė — žr. Lipčiūtė-Gečienė J.
Jungmanas J. *(Jungmann)* 107
Juodakis P. 358—359, 364
Juozapas šv. 323
Juozas 492
Juozas — žr. Lipčius J.
Juozas, Juozapas — žr. Pletkus J.
Juozukas 580
Jurgelionis K. (Kalėdų Kaukė) 88, 109, 447
Jurgutis V. 223, 472, 477, 483, 571, 577, 645, 646
Jurskytė S. 619
Jussien A. 702
Juška Antanas (1902—1985) 218, 219, 398
Juška Antanas (g. 1920) 5, 32, 45, 259, 434, 683
Juškos 16
Jūratė 64

Kačanauskas A. 183, 195, 196, 226, 396, 546, 588, 643, 689
Kačerauskas 554
Kairys K. 163
Kairys S. 459
Kairiūkštienė-Vichertaitė J. (Kajruksztisowa-Wichert) 195, 714
Kalėdų Kaukė — žr. Jurgelionis K.
Kalnius A. 201, 214, 215, 635, 683
Kalpokas P. 620, 664
Kalva P. 30
Kamoinsas L. (Kamoensas, *de Camões*) 190, 714
Kanauka V. 599
Kaniava E. 259, 260
Kantas I. 501
Karadžičius V. *(Karadžić)* 107
Karazija P. 664, 683
Kardos T. 75
Karevičius P. (Karevičius F.) 239, 310, 311, 320, 354, 367, 454, 472, 638, 730, 731,
Karosas A. 289, 290, 320
Karnavičius J. 657
Karužaitė M. 692
Karužienė — žr. Čiurlionytė-Karužienė V.
Kastukas — žr. Čiurlionis M. K.
Katelė Jonas 572, 573
Katelė Juozas 200, 574, 683
Katkutė J. 262
Katilius V. 303
Katinas 514
Katreinas V. *(Cathrein)* 193
Katrytė — žr. Mačiulytė-Lipčienė K.
Kaubrytė Ž. 262
Kaufmanas 291
Kaupas A. 51, 290, 291
Kaupas J. 648
Kaveckas K. 226, 260, 261
Kazakevičius K. 318, 319
Kazakevičius Z. 261
Kazimieras šv. 559
Kazys — žr. Tallat-Kelpša K.
Kazlauskaitė A. 209
Kazlauskas K. 209, 318, 475, 489, 493—495, 503, 575
Kazlauskis 362
Kazragytė D. 259, 261
Kecioris-Zupka — žr. Zupka K.
Kemėšis F. 196, 714
Kempinas J. 262
Kentra 316
Keraitis A. 325
Kerpauskis J. 287, 288
Kęstutis 15, 64, 103, 246, 499, 541, 639
Keturakis 240
Kiaunė B. 206, 207, 405, 493, 683
Kiaunytė A. 491
Kiaunytė M. 491
Kiemann R. 710
Kymantaitė S. — žr. Čiurlionienė-Kymantaitė S.
Kipas J. 595, 597—599
Kirchner E. L. 256

Kirša F. 77, 224, 256, 258, 449, 618, 667, 683
Kisinas I. 196, 690
Kiškis S. 564, 566
Kitkiewicz A. 714
Kiurienė B. 497, 683
Klapatauskas — žr. Klopotovskis B.
Kleistas E. 156, 631
Klemens Rzymski 720
Klemetti H. 714
Klevinskas 424, 425
Klevinskas P. 433, 683
Klikūnienė V. 11, 259, 261
Klimaitis P. 225
Klimas P. 319, 320
Kliučinskis V. 289, 290
Klopotovskis B. 362, 366, 439
Klotz R. 705
Kneip S. 736
Kniūkšta A. 220, 221, 609, 683
Kochanskytė V. 261
Kohler J. 714
Košėtaitė A. 169
Kotryna — žr. Mačiulytė-Lipčienė K.
Kozłowski S. M. 714, 733
Kraniauskai 583
Kraniauskienė 583, 584
Kolaras J. *(Kollar)* 107
Kolcovas A. 149
Kolridžas S. T. *(Coleridge)* 141, 142
Kolupaila S. 225
Kondratovičius L. *(Kondratowicz)* 158, 172
Konfucijus 304
Kontas O. *(Comte A.)* 241
Kornelija 289
Korsakas K. 11, 28, 41, 106, 151, 152, 197, 667, 668
Kraševskis J. I. *(Kraszewski)* 448, 619
Krawutzski A. 715
Kremer J. 715
Krėvė-Mickevičius V. 104, 116, 224, 240, 254—256, 258, 336, 376—378, 596, 623, 629, 657, 661, 667, 690
Kriaučiūnas P. 287, 288
Kriaušaitis P.— žr. Jablonskis J.
Krikščiūnas V. 494
Krikščiūnas-Jovaras — žr. Jovaras
Kriptapūnevičiūtė P. 406
Kriščiukaitis-Aišbė A. 107, 148
Krištopaitė D. 497
Krivelis 169
Kroeneris 258
Kroicvaldas F. *(Kreutzwald)* 62, 107
Krupavičius M. 540, 645
Kruss F. 708
Kšanas K. 262
Kubertavičienė A. — žr. Vainiūnaitė-Kubertavičienė A.
Kubertavičius P. 225, 546, 640, 641, 655, 659—661
Kubilius V. 6, 41, 69, 260, 261
Kublinskaitė 530
Kudirka J. 599, 632
Kudirka V. 59, 62, 107, 109, 161, 182, 437, 438, 559, 632, 636, 677
Kudokas S. 397, 399
Kulakauskas T. 220
Kulviecaitė J. (Johana) 577, 580
Kulvietis A. 16
Kuneika Z. 653
Kuneikaitė 654
Kuneikos 652, 653, 654, 658
Kupranas 734
Kuprewicz A. F. 702
Kuprevičius G. 184
Kupstas A. 655
Kuraitis P. 223, 365, 589, 629, 734
Kurmauskaitė-Požėrienė A. 549, 683
Kurmauskaitė A. — žr. Mačiulienė-Kurmauskaitė O.
Kurmauskiai 361, 365
Kurmytė O. 659
Kuršaitis F. 47
Kurzyna 442
Kutavičius B. 184
Kuzma V. 223, 599, 600, 631, 632, 647
Kuzmickienė T. 627
Kuzmickis Z. 627, 683
Kveselys 409
Kvietkauskas P. 190, 691

Labanauskaitė A. 532
Lancicius N. 715
Landriot 715
Landsbergis V. 6, 179, 260
Landsbergis-Žemkalnis G. 240
Lankutis J. 2, 5, 6, 26, 40, 240, 260
Lapė A. 520, 683
Lapinis J. 216, 217
Lašas V. 690

Latvėnas J. 497
Laucius J. 655, 660, 684
Laukaitis J. 734
Laurain P. 715
Laurentius J. (Laurentius I.) 287, 715
Laurynaitis J. 665
Laurinavičienė D. 214, 222, 264
Lazdauskienė J. A. 583
Lazdynų Pelėda 369, 500
Lazersonas V. 196, 690
Lehmkuhl A. 716
Lekas V. 430, 684
Leonardas da Vinčis *(Leonardo da Vinci)* 23
Leonas XIII 441
Leonas P. 223, 601, 619
Lermontovas M. 22, 28, 35, 189, 242, 639
Lesingas G. *(Lessing)* 159, 631
Lesius L. 716
Leškevičius M. 584
Lettenbauer W. 73
Levickas J. 405
Liackis Z. 191
Liepas S. 643
Liepinis-Byras A. 500, 684
Lietuvninkaitė 643
Ligoris A. *(de Ligorio, de Liguori)* 134, 713, 716
Likerauskas A. 623
Lindė-Dobilas J. (Dobilas J.) 162
Linickis P. 193
Linkevičius M. 524
Lipčiai 198, 331, 414, 425—427, 532, 536, 554, 608, 646
Lipčienė (Lipčiuvienė) K. — žr. Mačiulytė-Lipčienė K.
Lipčienė M. 199, 326, 546, 557, 584, 588, 650, 660
Lipčiukai 413, 414, 426
Lipčius A. (Algirdas, Algis) 414, 418, 419, 554, 684
Lipčius J. (Juozas) 201, 413, 414, 417, 421, 427, 428, 532, 535—537
Lipčius M. (Mikalojus) 199, 326, 336, 392, 399, 400, 417, 418, 550, 533, 554, 588
Lipčius S. (Stasys) 418, 423, 546, 548, 554
Lipčiūtė B. (Biručikė) 532, 533, 536
Lipčiūtė-Augienė D. (Danutė, Augienė D.) 199—201, 203, 405, 411, 418, 423, 531, 547, 552—554, 558, 588, 611, 684, 699
Lipčiūtė-Babonienė E. (Elena, Babonienė E.) 201, 418, 424, 432, 533, 554, 557, 684
Lipčiūtė-Gečienė J. (Julija, Julytė, Gečienė J.) 406, 409—411, 418, 421, 533, 549, 554, 603, 611, 612, 684
Lipčiūtė-Griniuvienė T. (Griniuvienė T.) 418, 423, 533, 539, 547, 554, 556—558, 588, 622
Lipčiūtės 608
Lipnius S. 186
Liubavskis M. 376
Liulevičius 565
Liutkevičius G. 446
Livijus T. *(Titus Livius)* 196, 717
Lomanaitė E. (Emilija) 602
Lomanas J. 602
Lomanas M. 603, 684
Losinger F. 717
Ložinskis J. 436, 437
Lučanskis M. 223
Ludwig O. 717
Luksch A. 717
Lukšienė M. 112
Łunkiewicz P. J. L. 717

M. 454
Maceina A. 258
Macijauskienė M. 271, 614
Mackevičius J. 226
Maciūnas V. 328
Maculevičius K. 279, 280
Mačernis V. 61, 258
Mačiokienė J. 563, 684
Mačys-Kėkštas J. 59, 107, 114, 117
Mačiuliai 407, 412, 417, 427, 429, 431, 532, 533
Mačiulienė-Kurmauskaitė O. (Ona) 33, 361, 365, 407, 419
Mačiulis A. (Aleksandras) 33, 361, 365, 390, 406, 410—416, 419, 424, 425, 429
Mačiulis A. (Aleksiukas) 407
Mačiulytė M. (Marcelė) 185, 198, 199, 202, 207, 209, 220, 323, 330, 331, 390—392, 398, 402, 404, 406—410, 413, 414, 416, 418, 421—423,

428, 429, 432, 446, 460, 489, 515, 517, 522, 529, 532—541, 543, 546—549, 551, 552, 554—556, 568, 569, 581, 588, 599, 607—609, 622, 627, 649, 663, 684
Mačiulytė P. (Pranciška, Pranutė, Pranusia) 390, 409, 413, 420, 421, 433, 532, 538, 539
Mačiulytė-Lipčienė K. (Kotryna, Katrytė, Lipčiuvienė) 199, 201, 326, 402, 408—411, 413, 414, 416, 417, 419, 421, 426—429, 455, 532, 533, 536, 538, 540, 548, 554, 556, 558, 611
Mayronis F. de (Maironis) 258, 440
Malakauskaitė-Edelienė O. 267, 271
Malakauskis P. 335, 552, 734
Maldonis A. 5, 10, 259, 263
Maliauskis A. 734
Maldžiūnų Juzė 171
Malinowski M. 726
Mandzonis A. *(Manzoni)* 107
Manning H. E. 717
Marc C. 713
Marcelė — žr. Mačiulytė M.
Marcinkevičius Just. 5, 37, 103, 249, 259, 261
Marcinkevičius V. *(Marcinkiewicz W.)* 196, 697
Marcinkus S. 557
Marcinski A. 706
Margalis (tikr. Šnapštys J.) 151, 649
Marijošiai 412
Marijošius V. 396
Markonis S. 509, 684
Martin G. 717
Martinaitis M. 672, 684
Martinkus V. 260, 261
Masalski E. T. 719
Masionytė A. 555, 684
Mašiotas J. 397
Mašiotas P. 368, 369
Matulaitis S. 46, 107, 109, 677
Matulaitis V. 287, 288, 452
Matulaitytė G. 226
Matulevičius J. (Matulaitis) 290, 291, 320, 443, 452, 575, 645
Matulewicz G. B. 718
Matulionis P. 223, 297, 368, 369
Matulis J. 500
Mauclère J. 257, 589, 649
Mazalaitė N. 224
Mažeika J. 396, 643
Mažrimaitė 643
Mažukėlienė R. 186, 404, 600
Mažvydas M. 16, 114, 624
Mėdžius J. 405
Mehlem O. von 713
Melngailiai R. ir B. 698
Menochiusz T. J. 703
Merčaitis S. 655
Mery del Val 295
Merker P. 724
Meterlinkas M. *(Maeterlinck)* 655
Michalkevičius K. (Michalkevičė) 310, 311
Mickevičius A. *(Mickiewicz)* 16, 28, 52, 55, 56, 60, 66, 73, 112, 135, 136, 147, 156, 159, 189, 521, 571, 619, 621, 628, 639, 666
Mickevičius-Kapsukas V. 596
Mieleška V. 577
Mieželaitis E. 12, 259
Mikalauskas A. 336, 399
Mikalojus — žr. Lipčius M.
Mikalojus I 356
Mikelandželas *(Michelangelo)* 23, 156
Mykolaitis-Putinas V. (Mykolaitis V., Putinas) 13, 24, 29, 41, 43, 46, 53, 55, 56, 59, 63, 73, 77, 78, 81, 88, 91, 93, 106, 115, 128, 131, 133, 134, 139, 140, 144, 151, 161, 221, 224, 225, 240, 241, 251, 254, 255, 257, 335, 384, 387, 396, 470, 506, 589, 629, 639, 679, 684
Mikšytė R. 6, 57, 134, 161
Mikuckis J. 613, 684
Mikuta A. 261
Milašius O. (Milošas O. V., Milosz O. W.) 195, 718
Miłkowski W. 726
Milne E. 702
Milukas A. 691
Miltonas Dž. *(Milton J.)* 190
Mindaugas 53
Miodušovskis J. 394
Mircinkiai 331
Mironaitė M. 260
Mironas V. 552
Miškinis A. 198, 200, 682, 684
Miuleris J. *(Müller)* 193, 718
Mnišek E. *(Mniszek, Mniszkówna)* 210

Mockienė V. 260
Moljeras *(Moliere)* 190, 691
Mondadori A. 257
Montligeon Ch. 730
Montvidas 276
Mopasanas G. *(de Maupassant)* 521
Morkelis M. 384, 392, 500, 675, 676
Morkūnas P. 262
Mosolovas 283, 284
Motiejus — žr. Valančius M.
Movčianas P. 264
M-ski A. 714
Müller A. 718
Müller C. F. W. 705
Müller E. 718
Muravjovas M. 456
Musiejus 412
Musnickas P. 655
Mušinskaitė D. (Danutė) 6, 199, 203, 209, 210, 211, 212, 213

Nagevičius V. 462
Nagienė R. 263
Namajūnas J. 551, 553
Narbutas T. (Narbutt) 60, 192, 448, 718
Narijauskaitė N. 262
Narkiewicz J. 718, 722
Nastopka K. 6, 29, 41, 57, 62, 76, 78
Naujalis J. 32, 50, 140, 168, 177, 182, 183, 195, 196, 230, 396, 449, 465, 466, 546, 606, 614—616, 620, 623, 660, 673, 691
Naujokas J. 718
Navašinskienė G. 6, 7, 185, 186, 260, 686
Navickai 406, 415—417, 420, 431
Navickaitė-Dambrevičienė T. (Dambrevičienė, T., Novickaitė, Novickytė-Dombravičienė T.) 411, 431, 432, 611, 612
Navickaitė-Šalkauskienė J. (Novickaitė) 611, 612
Navickas (Novickis, Nowicki) 611
Navickas E. E. 439
Navickas S. 183
Nedzialkovskis K. A. (Niedzialkauskas, *Niedziałkowski*) 279, 280, 441, 442, 719
Nepokupnas A. 263, 336, 341
Neporožnia N. 264
Nėris S. 28, 46, 224, 258, 593
Neselmanas G. *(Nesselmann)* 156, 631
Neumanas 578
Nezabitauskaitė-Galaunienė A. (Galaunienė A.) 226, 546, 573, 642, 650, 661
Niedzialkauskas K. A. — žr. Nedzialkovskis K. A.
Niemis A. R. *(Niemi)* 191, 550, 719
Nikitina T. 261
Nikolas A. 719
Nitti 719
Nodė *(Naudet)* 193, 718
Nokutytė-Šernienė J. 567, 684
Noldin H. 719
Noreika L. 260, 261
Norkus S. 172
Norkutė J. 536
Nouet J. 719
Novelskis B. 511, 684
Novickaitės (Novickytės) — žr. Navickaitė J. ir Navickaitė T.
Novickiai — žr. Navickai
Novickis (Nowicki) — žr. Navickas
Nowicki R. 722
Nowodworski M. 706

Obst J. 731
Oginskienė 316
Oginskis M. 312, 314, 441
Oleka P. 396
Oleka-Žilinskas A. 657, 658
Oleris R. *(Öller)* 196, 720
Olsejko A. 723
Olšauskas K. (Alšauskas) 291, 552
Ona — žr. Mačiulienė-Kurmauskaitė O.
Onytė 322, 323
Onutė — žr. Giedraitytė-Gžegužauskienė O.
Oppenheim I. 720
Orintaitė P. 224
Ostrovskis A. 151
Oškinaitė J. 225
Ovezberdyjevas S. 261
Ovidijus 190, 720
Ozerovas L. 5, 26, 259

Pacevičius P. 285, 472
Pakalniškis K. (Dėdė Atanazas) 438, 684
Pakalniškis R. 41, 134

Pakštas K. 590
Palackis F. *(Palacký)* 107
Paleckis J. 217, 658
Palemonas 63, 64
Paliulionis M. 275, 282, 292, 294, 362, 366, 367, 410, 435
Paltarokas K. 443, 462, 477, 478, 483, 489, 498, 499, 507, 508, 510, 522, 546, 547, 553, 556, 557, 564, 585, 587—589, 612, 646, 647, 684, 734
Paparonis — žr. Šmulkštys-Paparonis A.
Papi C. K. de 715
Paplauskienė V. 186
Paršaitis (Gabrys) J. — žr. Gabrys-Paršaitis J.
Pasargė L. *(Passarge)* 156, 631
Paškevičienė-Medekšaitė S. 266, 299, 303
Paukštelis J. 204, 257, 595, 623, 624, 684
Paulauskas Vl. 469, 607, 684, 691
Pavalkis 287
Pečkauskaitė M.— žr. Šatrijos Ragana
Pelczar J. 720
Penkauskas P. 191, 192, 196, 223, 336, 392, 393, 398—400, 517, 522, 552, 553, 647, 691, 734
Perrone J. 720
Petefis Š. *(Petöfi)* 107
Petkaitė A. (Apolonija, Apolionija, Apalonija) 202, 205—207, 209—212, 238, 318, 489, 492, 493
Petkevičaitė-Bitė G. (Petkevičiūtė-Bitė) 224, 369, 687
Petraitis 692
Petrarka F. *(Petrarca)* 157, 519
Petrauskaitė S. 582, 684
Petrauskaitė-Paulaitienė S. 623, 684
Petrauskas J. 546
Petrauskas K. 570, 573, 589, 642, 650, 661
Petrauskas M. 183, 195, 196, 446, 650, 692
Petrauskienė A. 318
Petrošius J. 392, 457, 552
Petrulytė 169
Pycia H. 720
Pietaris V. 148
Pigoń S. 136
Pijus IX 286, 288
Pijus X (Pius X) 286, 288, 705
Pijus XI 595
Pinamonti P. de 720
Pipinas A. 155
Pipinis J. 538, 603, 684
Piročkinas A. 297
Pius V 705, 712
Plašickis P. 276, 277
Platonas 20, 105
Pleirytė-Puidienė O. 402, 546, 676, 684
Pletkus J. (Juozas, Juozapas) 320—323, 502, 503, 684
Plevė Viač. *(von Pleve)* 284
Pobedonoscevas K. 193
Polikarp 720
Polis V. *(Pol W.)* 135, 136, 141, 142, 619, 639
Polmierius 292, 294, 295
Poška D. 35, 60, 164
Potašinskas Ch. 260
Potters P. 721
Povilas [Gudzinskas] 318, 319
Pranaitis J. B. 278, 279, 282, 284, 310, 441, 444, 721
Pranas 593
Pranas — žr. Uniokas P.
Pranas Ferdinandas (tikr. Pranciškus Ferdinandas) 475
Pranciška, Pranutė — žr. Mačiulytė P.
Franskus-Žalionis B. 109
Prapuolenis J. 658
Prapuolenis K. (Propolanis C., Propolanis K.) 223, 279, 280, 369, 560, 566, 591, 592, 719, 721, 735
Prelgauskas M. (Prialgauskas) 318, 620
Prėskienis B. 263
Prevo M. *(Prevost)* 190, 721
Prielgauskas I. 183
Pronckietis B. 722
Propolanis C. — žr. Prapuolenis K.
Prudonas P. *(Proudhon)* 241
Prümmer D. M. 721
Prusas B. (tikr. Głowacki A.) 189, 721
Prusalaytys J. 723
Pr. V. 734
Pšeciševskis K. *(Przeciszewski)* 60
Ptašickis S. *(Ptaszycki)* 192, 728
Puida K. 225, 692
Pumpuras A. 31, 62
Purėnas A. 440
Purickis J. (Puryckis) 192, 196, 702, 722

Puškinai 596
Puškinas A. 22, 27, 28, 35, 55—57, 116, 118, 119, 144—147, 149—154, 157, 189, 210, 459, 639, 666
Putinas — žr. Mykolaitis-Putinas V.

Queneau R. 257

Rabbi D. 722
Raczkowski H. 722
Račkauskas J. K. 281, 282
Račkauskas M. 196, 717, 725
Račkauskas-Vairas K. (Vairas-Račkauskas K., Račkauskas K., Karolis Vairas) 225, 445, 447, 448, 684
Radauskas H. 257, 258
Radzevičius P. 642
Radzivilienė M. 213, 401
Rafaelis 23
Ragnier-Desmarais M. 723
Raila B. 667
Rainis J. 31, 216
Ralys J. 190, 688
Raminskas J. 414
Ramonaitė V. 32, 433
Ramonas V. 258
Rapolionis S. 16
Rauda P. 500
Regelis K. 223
Reimeris V. 34
Reinhardt M. 641
Reinys M. 629
Reinstadler S. 722
Rekašiūtė J. 262
Remeriai 551, 596
Remerienė Z. (Dembovskaitė-Remerienė Z.) 202, 226, 394, 551, 597
Retkė A. *(Retke)* 277, 291, 442, 722
Rėza L. 16, 631
Riauba A. 566
Rickus K. 540, 543, 546
Rymaitė O. 396, 659
Rimaitis R. 261
Rimchi P.— žr. Rimša P.
Rimydis A. 734
Rimka A. 571
Rimkienė (Varneckienė) V. 404, 414
Rymkiewicz F. 716
Rimkus J. 580
Rimkus V. 581, 684
Rimša P. (klaid. Rimchi) 257
Rinkevičius J. (Rinkevičė) 308, 309
Riškutė L. 262
Rodriguez A. 722, 723
Rodzevičiūtė M. *(Rodziewiczówna)* 619
Rogalski L. 710
Röggl A. 723
Rokicki U. 708
Roothaan R. P. 707
Ropas E. 439
Rościszewski J. 721
Rubašauskienė 530
Rucevičius A. 221
Rūgytė A. 587
Ruigys P. *(Ruhig)* 631
Ruseckienė L. 262
Rusteika S. 397
Rzewucki G. 723

Sabaliauskas A. 689
Sabetti A. 711
Sadūnaitė D. 255
Saint-Projet D. de 706
Sakalauskas-Vanagėlis K. 107, 271
Sakalauskis 289
Salevskis 598
Salys A. 543
Salis P. *(Sales)* 189, 723, 724
Salvatoris Dž. *(Salvadori, Salvatori G.)* 196, 257, 724
Samulionis A. 4, 7
Sand Ž. *(Sand G.,* tikr. Diupen O.) 190, 724
Santvaras S. 396, 676, 684, 734
Sapiega L. 699
Sara 572
Sarbievijus M. K. 217
Sasnauskas Č. 168, 181—183, 226, 396, 444, 450, 673
Saulaitis A. 672
Saulevičius J. 399, 400
Savickis J. 196, 224, 258
Scavini P. 724
Scheidemantel E. 710
Scherer P. A. 724
Schlegel W. 70
Schouppe X. F. 724
Schüch P. I. 724
Schultze V. M. 715
Schuster J. 725
Scobel A. 700
Scott M. J. 734
Semenenka P. 725

Senkevičius H. *(Sienkiewicz)* 646
Sevoa F. H. 725
Shabad 256
Sidabraitė A. — žr. Žalinkevičaitė-Petrauskienė E.
Sideravičius R. 6, 145, 260
Silman T. 84
Simonaitytė I. 258
Simonas F. A. 289, 290, 292
Sipaitis V. (Fedotas Sipavičius) 659, 684
Sipavičius B. 653, 657, 659
Sirvydas K. (Szyrwid C.) 190, 726
S. K. 209
Skalbė K. *(Skalbe)* 216
Skardžius P. 729
Skarga P. 725
Skebėra K. 203, 635, 636, 684
Skeivys S. 262
Skidełła J. 725
Skirgaila 246
Skirmuntaitė K. *(Skirmuntt)* 192, 725
Skirmuntas K. (Skirmontas) 292, 294
Sklėrius K. (Šklėrius) 226, 327, 394
Skolevičienė J. 262
Skotas V. *(Scott W.)* 76
Skvireckas J. (Skvireckis) 290, 291, 320, 327, 354, 388, 478, 483, 599, 604, 703, 705, 732
Slavinskaitė I. 6, 41, 62, 72, 97, 102, 106, 115, 118, 133, 152, 228, 260, 263
Sleževičius M. 223
Slovackis J. *(Słowacki)* 189, 639, 725
Smetona A. 223, 319, 320, 459, 504, 540, 550, 609, 645, 734, 735
Smilga Algirdas (Algirdas) 445, 446, 684
Smilga Antanas (Smilgo) 182, 272—274, 290, 297, 300, 302, 317, 439, 446—448
Smilgai 444, 445, 447
Smilgaitė-Dvarionienė A. 546
Smilgienė D. 202
Smoleris J. E. 107
Sodeika A. 200, 570, 573, 584, 650, 651, 684
Sofoklis 113, 692
Sondeckis S. 259
Sondeckis-Sonda J. 601, 602, 684
Songaila R. 11, 259
Sperskis 283
Sruoga B. 13, 24, 29, 43, 46, 70, 88, 109, 113, 150, 240, 241, 245, 249, 252, 254—257, 449, 620, 629, 667, 671
Staeckl A. 726
Stagraczyński J. 726
Stakauskas J. 605
Stakelė S. 437
Staliliūnaitė R. 260, 261
Stanelis S. 646
Stanelytė J. 202, 569, 646
Stanevičius K. (Ciprukas) 486
Stanevičius S. 60, 65, 112
Stankevičius J. 734
Stankevičius M. 566
Staniulytė 530
Stary Duszpasterz (slap.) 718
Starka J. 396
Starkienė U. — žr. Urniežiūtė-Starkienė U.
Starkus Z. 587
Stasys — žr. Lipčius S.
Staškūnas P. 261
Staugaitis J. 335, 575
Stein L. 727
Stikliorius J. 383
Stolyhwo W. 697
Stonys J. 6, 121, 260
Stonis V. (tikr. Žitkus K.) 195, 197, 488, 497, 515, 685, 692
Stonytė L. 262
Stonkus 313, 315
Storpirštis G. 259
Strakszas X. T. 701
Strakšas P. 441
Strazdas A. (Strazdelis, Drazdauskas) 22, 158, 168, 170, 173, 511, 515, 649
Strijkovskis M. *(Stryjkowski)* 192, 726
Strumilė 643
Stulginskiai 590
Stulginskienė O. 590
Stulginskis A. 222, 223, 359, 364, 645
Stunžėnienė Z. — žr. Budaitė-Stunžėnienė Z.
Surbled G. 726
Surkovas A. 26
Survilaitė Ž. 260
Surzynskis 444

Sutkus A. 197, 203, 225, 405, 449, 614, 617, 618, 641, 661, 684, 698
Sviatopolk-Mirskis P. 451
Svyrė M. 5, 30, 259
Szimaitis J. — žr. Šimaitis J.
Szmydlowa S. 71

Šafaržykas P. *(Šafarik)* 107
Šakenis K. 357, 397
Šalčius P. 678
Šalkauskas K. 612
Šalkauskienė-Navickaitė J. 432
Šalkauskienė-Paltarokaitė J. 591, 684
Šalkauskis S. 53, 54, 114, 223, 387, 589, 590, 629
Šaltenytė R. 262
Šaulys J. 190, 459, 692, 734
Šaulys K. 320, 321, 335, 526, 552, 577
Šatrijos Ragana (M. Pečkauskaitė) 24, 210, 258, 369, 734
Šekspyras V. *(Shakespeare W.)* 157, 190, 516, 519, 614, 617, 692
Šelis P. *(Shelley)* 142, 157
Šemerys S. *(tikr. Šmerauskas)* 665, 684
Šepetys L. 11, 259
Šermukšnis M. 514
Ševčenka T. 34, 35, 107, 158, 224
Šidlauskas P. 500
Šidlauskas V. 583, 684
Šikšnys-Šiauléniškis M. 240, 251
Šileika J. 226
Šileris F. *(Schiller)* 28, 49, 52, 55, 112, 157, 189, 621, 639, 724
Šilingas S. 223, 449
Šilkarskis V. 224
Šimaitis J. 165, 196, 453, 722
Šimkūnas A. 462
Šimkus A. 514
Šimkus J. 34, 359, 360, 361, 633
Šimkus K. 334
Šimkus S. 396, 456, 673, 675
Šimkus V. 264
Šimkutė R. 262
Šimonis K. 226, 394
Šypilla B. 697
Širvinskis 290
Širvys P. 28, 168
Šklėrius K. — žr. Sklėrius K.
Šlapelienė M. 293, 294
Šlapelis I. 394
Šlapelis J. 637
Šleicheris A. *(Schleicher)* 47, 631
Šliūpas J. 107, 136, 241, 581, 601, 623, 677
Šlyžius Č. 261
Šmečechauskas 257
Šmulkštys-Paparonis A. 110, 671
Šneideris V. *(Schneider W.)* 703
Šninkovskis 704
Šniukšta J. (Šniūkšta) 313—315, 317, 320, 586, 608, 651
Šniūkšta P. 425, 518, 608, 684
Šoblickas J. 169
Šopenas F. *(Chopin)* 180, 643
Šopenhaueris A. *(Schopenhauer)* 241
Šubertas F. P. *(Schubert)* 557
Švitrigaila 246
Švogžlys N. (Švogždys) 672, 687

Tallat-Kelpša J. 226, 335, 640
Tallat-Kelpša K. (Kazys) 619
Tallat-Kelpšaitė-Jurskienė O. 619, 684
Tallat-Kelpšos O. ir K. 618
Talmantas J. (Talmontas) 688, 692, 734
Tamolytė-Vainauskienė E. 588
Tamošaitis Iz. 540, 552, 669—671
Tankerėjus A. *(Tanquerey)* 194, 526, 528, 726, 727
Tapinienė V. 45
Tarulis P. 733
Tatarė A. 48
Tecneris F. *(Tetzner)* 156, 631
Teklė, Teklytė — žr. Lipčiūtė T.
Teklė (Tekla) 269, 271
Telniukas S. 264
Tenas H. *(Taine)* 155
Tepe H. 727
Thorbly A. 72, 74
Tichonravovas N. 155
Tyčina P. 34
Tilvytis T. 562, 563
Tyruolis-Šešplaukis A. 632, 684
Tysliava J. 195, 658, 692
Tyszkiewicz F. 719
Tyška L. 325
Tiškevičius 466
Tiškevičius A. (Tiškevičė) 310, 311, 313, 315
Tiškevičius J. (Tiškevičė) 316
Tiškevičiūtė 648
Titai 633
Titas 633
Tytmonas A. 262

Tiutčevas F. 57, 58, 68
Toliušis Z. 197, 205—207, 209, 266, 404, 432, 488, 489, 529
Tolstojus L. 189, 210
Tomas a Kempis 727
Tomsonas Dž. *(Thomson J.)* 156, 631
Tomus I. 712
Tongiorgi Salvatori 727
Totoraitis J. 223
Trainavičiūtė-Zalanskienė O. 169
Trepkowski A. 727
Trukanas K. 586
Trimakas D. 692
Tūbelis J. 397
Tulauskaitė G. 224
Tumas-Vaižgantas J. (Tumas J., Vaižgantas) 40, 46, 51, 107—110, 113, 114, 116, 133—136, 142, 143, 146—149, 162, 176, 181, 182, 191, 195, 201, 216, 217, 224, 238, 239, 241, 255, 256, 266, 304, 305, 327, 378, 379, 401, 404, 455, 458, 465, 485, 491, 524, 563—567, 571, 573, 574, 584, 600, 615, 616, 622, 623, 625, 627—629, 646, 650, 651, 654, 657, 662, 667—669, 679, 684, 692, 693, 734
Turauskas P. 453
Tvarjanavičius (Tvarijonas) 489, 494

Unikienė O. 427, 684
Uniokas A. 414, 684
Uniokas P. 412
Untulis M. 632
Urachas 613
Urbanavičius P. (Urbanavičė) 313—315
Urbas K. 336, 397
Urbonaitė G. 260
Urbonas K. 204, 595, 597, 599, 684
Urbonas VIII 217
Urniežiūtė-Starkienė U. (Starkienė U.) 200, 587, 685
Uršulė — žr. Jokūbauskaitė U. (Jokūbaitė, Daukantienė)
Ūsoris S. 356
Ušinskis S. 226

Vabalas-Gudaitis J. 196, 223, 693
Vacandart M. 727
Vagneris R. *(Wagner)* 589, 642
Vaičaitis P. 59, 114, 150, 169
Vaičys 532
Vaičiulaitis A. 6, 229, 629, 632
Vaičiūnas P. (Petrelis) 77, 195, 224, 225, 571, 657, 659, 660, 662, 663
Vaičiūnienė T. 200, 225, 546, 659, 663, 685
Vaičius 409
Vaičkienė M. 225
Vaičkienė P. 609
Vaičkus J. 225
Vaidilutė — žr. Pleirytė-Puidienė O.
Vainiūnaitė-Kubertavičienė A. 197, 200, 225, 405, 546, 641, 659, 661, 685
Vainoras 633
Vairas K. — žr. Račkauskas-Vairas K.
Vaisieta T. 259
Vaišnora T. — žr. Bičiūnas V.
Vaitkevičius J. 335, 385
Vaitkus M. 195, 202, 390, 393, 405, 508, 536, 546, 547, 552, 567, 568, 585, 586, 588—590, 616, 639, 650, 660, 664, 676, 680, 685, 693, 734
Vaivada P. (klaid. Vaivad) 257
Vaivada-Vojevodskis E. 646
Vaižgantas — žr. Tumas-Vaižgantas J.
Valančius M. (Motiejus) 47, 48, 60, 106, 158, 188, 195, 224, 256, 327, 408, 453, 628, 693
Valavičius J. 472
Valavičius V. 577, 578, 685
Valdemaras K. 107
Valevskienė L. C. *(Walewska)* 312—317
Valiūnas S. 60, 65, 66, 168
Valpitras B. 335
Vanagas V. 4, 7
Vanovskis *(Wanowski)* 300, 302
Vardys V. 256
Varnan L. 722
Varnas A. 226, 395, 449, 614, 657
Varneckienė V. — žr. Rimkienė (Varneckienė) V.
Vascotti C. 727
Vasiliauskas K. 223
Vasiliauskas P. 424, 425, 581
Veber P. 728
Vėberis H. *(Weber)* 191
Veidenbaumas E. 30, 31
Velsas H. *(Wells)* 190
Vencienė V. 195, 693
Venckevičiai 580

Venckūnas, Venckūnai 448
Venckus J. 733
Venckus P. 552, 734
Venclova A. 26, 41, 77, 110, 151, 224, 669—671, 685
Vengerovas P. 191
Vengerovas S. 190
Venslovas P. 260, 261
Verdis Dž. *(Verdi G.)* 642
Vermeersch 728
Veryga-Darevskis A. 432
Veronika 564, 567
Veselovskis A. 155
Vičas 416
Vydūnas 50, 53, 116, 196, 224, 240, 251, 256, 693
Vienažindys A. (Vienožinskis A., Vienužis) 22, 59, 158, 168—170, 173, 511, 515
Vienožinskis J. 226, 578, 620
Vienuolis A. (tikr. Žukauskas A.) 255, 256, 258, 653, 734
Vienužis — žr. Vienažindys A.
Vileišis P. 369, 401
Vincė 585
Virkučiai 331
Virkutienė E. 585, 685
Virkutis S. 648
Viskanta E. 152
Viskantas A. 292, 294
Vismontaitė G. 262
Vissendorfas 297
Vyšniauskas I. 218
Vytartas A. (Vitortas A., Witort W.) 148, 196, 703
Vytautas (Vytautas Didysis) 26, 29, 49, 50, 64, 94, 103, 155, 224, 246, 249, 251, 499, 516, 544, 639, 658
Vitkauskytė 537
Vitmenas V. *(Whitman W.)* 157
Vizbaras J. 634
Vizgirda J. 655
Vladas 414
Vladimyrovas 294, 295
Vokietaitis A. 556, 643
Vokietaitytė A. 556, 558, 588, 685
Voldemaras A. 223, 287, 288, 335, 550
Volodka L. 359, 364, 369
Volterienė A. 213, 401
Volteris E. 150, 191, 287, 288, 449, 693, 694, 729
Vordsvortas V. *(Wordsworth W.)* 70, 141, 144
Vossler K. 69
Vrubliauskas A. 261

Waffelaert G. J. 727
Walsh G. J. 710
Walter O. 727
Weber H. 702
Wedewer H. 728
Werbelis K. 728
Wernz F. X. 728
Wildermann M. 714
Willy 728
Winnicki P. 728
Witkowska A. 141
Wittmann C. F. 722
Wołłowicz I. 722
Wujek J. 703

Zaborskaitė V. 5, 13, 29, 41, 44, 55, 57, 64, 75, 76, 78—80, 100, 107, 109, 114, 124, 133, 134, 138, 142, 153, 205, 206, 209, 241, 258—263, 271, 304, 336, 367, 404, 405
Zalanskaitė B. 169
Zalanskienė — žr. Trainavičiūtė-Zalanskienė O.
Zalatorius A. 229, 328
Zaleckas K. 262
Załeski S. 728
Zaniauskaitė P. 643
Zaunius D. 397, 643
Zelčius L. 261
Zelskis J. 712
Zikaras J. 226, 394, 604
Zita 533
Zmuidzinas J. 587
Zubrickis J. 452
Zudermanas H. *(Sudermann)* 189, 692
Zupka K. (Kecioris-Zupka) 195, 524, 694
Zvierovičius S. 283

Žalinkevičaitė-Petrauskienė E. (slap. Sidabraitė A.) 195, 224, 225, 396, 546, 661, 692
Žalys A. 262
Žangalaičia — žr. Žongalavičius B.
Žarnovieckis L. 442, 576
Žemaičių Antanas 694

Žemaitė 55, 215, 240, 255, 256, 328
Žemaitis J. 198, 592, 651, 685
Žemaitis Z. 196, 223, 360, 361, 694
Žeminėlė M. S. 171
Žygimantas III 699
Žilevičienė V. 318
Žilevičius 318
Žilevičius J. 606
Žilinskas 580, 701
Žilinskas A. 397
Žilinskas J. 648
Žilinskis T. 369
Žilius-Jonila J. 188, 694
Žitkevičius K. 471, 685
Žitkus K.— žr. Stonis V.
Žiugžda J. 214, 215, 402
Žmuidzinavičius A. 188, 226, 674
Žoltovskis 442
Žongalavičius B. (Žongolavičia, Žangalaičia, Žongolavičius) 282, 286, 287, 461, 576
Žukas S. 6, 91, 260, 263
Žukas V. 6, 7, 186, 222, 571, 602, 627, 661
Žukauskas — žr. Žukovskis V.
Žukovskis V. (Žukauskas) 27, 687
Žulytė P. 600, 685
Žuraulienė A. 169

Адомавичюс Р. 739
Амфитеатров А. 694
Антонович В. 694

Байков А. 694, 695
Байрон Дж. 695
Барановский А. 695
Бебель А. 695
Белинский В. 154
Белоус Д. 737
Бергер Э. 697
Берковский Н. 75
Булгаков М. 734
Буткевич Б. 346

Вайчюлайтис А. 738
Валери П. 90
Ванагас В. 739
Варонович 347
Венгеров А. 700
Венгеров С. 695
Виноградов П. 697
Вольтер Э. 693, 694, 697, 729
Вольф Б. 696
Выгодская Э. 697

Гавриил 698
Гейм И. 698
Генис К. 346
Гинейтис Л. 738
Гира Л. 738
Гоголь Н. 696
Гончаров И. 696
Гудайтис Л. 738
Гуревич А. 48
Гяда С. 737
Гянявичюте П. 738, 739

Даукша Н. 697
Дауётите В. 737
Дашкевич Н. 696
Доброва Л. 696
Довейка К. 739
Доронина Р. 73
Дорэ Г. 697

Жарновецкий Л. 350
Жукас В. 738, 739
Жукас С. 737

Заборскайте В. 737

Йокимайтене П. 738
Йонайтис М. 738

Каревич Ф. 353
Каро Е. 696
Кемзура 344
Клебс Э. 697
Клопотовский Б. 352
Кожевников Ю. 75
Коссович А. 697
Кремер Я. 712
Кубилюс В. 737
Кулишер Р. 697
Курмовский Ф. 337

Ландсбяргис В. 738
Ланкутис Й. 737, 738
Ленотр Ж. 697
Леонов Л. 734
Лермонтов М. 697
Линицкий П. 697

Логвинов Е. 698
Локк У. 697
Лотман Ю. 134, 137
Ляцкий З. 697

Малдонис А. 737
Марцинкявичюс Юст. 737
Матулянис П. С. 697
Мачулис Антон 338
Мачюлене (из Курмовских) А. 337
Мачюлис Александр 337
Месс К. 698
Микшите Р. 738
Мильтон Д. 697
Мокиевский В. 696
Морозов П. 698

Навашинскене Г. 738, 739
Настопка К. 737
Недзялковский К. 348, 349

Озеров Л. 737
Ольшевский К. 346
Островска М. 337
Островский А. 151

Павленков Ф. 698
Паллюлион М. 346, 347, 353
Петрулевич 345
Победоносцев К. 698
Поляков В. 697
Поссе В. 695
Пржевальский Е. 699
Пушкин А. 698

Рачковский Г. 344
Ревзин И. 134
Руднев М. 697
Румпель Г. 699

Самулёнис А. 739
Свире М. 737
Сидяравичюс Р. 738
Скабичевский А. 698
Славинскайте И. 738
Спивак Р. 57
Стонис Ю. 737
Сымон Ф. 346

Тихонравов Н. 696
Толстой Л. 699
Третьяков В. 697
Тржецяк С. 700
Тышкевич Вл. 338

Урнов Д. 142
Успенский Б. 134
Уэллс Г. 700

Фомицкий Д. 698
Функе О. 700

Ходобай Ю. 697
Хрущев П. 735

Цейдлер П. 699
Цитович 696
Цылов Н. 699
Цыртовт Г. 353

Чемоданова М. 75
Чуйко В. 697

Шекспир В. 700
Шредерс О. 337
Шульговская А. 697

Южаков С. 695
Юшка А. 737

Якштас-Дамбраускас А. 738

TURINYS

Pratarmė 5

IŠKILMINGAS MINĖJIMAS VILNIUJE

A. Maldonis. Įžanginis žodis 10
V. Zaborskaitė. Istorija, kultūra, žmogus Maironio poezijoje 13
S. Geda. Paskutinysis iš titanų 22
L. Ozerovas. Viltingas vardas 26
M. Svyrė. Brangus ir suprantamas 30
A. Juška. Visą laiką lydėjo mane 32
D. Belousas. Jo širdy — visa Lietuva 34
Just. Marcinkevičius. Pavasario balsai Pasandravy (Maironis) 37

MOKSLINĖ KONFERENCIJA

J. Lankutis. Maironio kūrybos tyrinėjimus plečiant 40
V. Zaborskaitė. Maironis ir kai kurios lietuvių kultūros problemos 44
V. Daujotytė. Maironio poetinės programos visuotinumas 55
V. Kubilius. Maironis — aukštojo stiliaus kūrėjas 69
K. Nastopka. Asmenybės raiška Maironio lyrikoje 78
S. Žukas. „Užslėpęs krūtinėje skausmo dūmas" 91
M. Jonaitis. Poetas ir visuomenė Maironio „Pavasario balsuose" 105
J. Stonys. Laiko struktūra Maironio poezijoje 121
I. Slavinskaitė. Maironio debiutas. Poemėlė „Lietuva" 133
R. Sideravičius. Maironio kūrybiniai kontaktai su Puškino poezija .. 145
L. Gineitis. Maironio pažiūros į literatūrą 155
R. Mikšytė. Baranauskas ir Maironis 161
P. Jokimaitienė. Maironio poezijos tautosakėjimas 168
V. Landsbergis. Maironis ir muzika 179
G. Navašinskienė. Maironio memorialinė biblioteka 185
P. Genevičiūtė. Maironio paveikslas amžininkų atsiminimuose 197
L. Gudaitis. Trys susitikimai su Maironiu........................ 205
V. Žukas. Archyvo smulkieji tekstai 222
I. Slavinskaitė. Maironis: tekstas—rankraštis—publikacija 228
J. Lankutis. Maironio dramaturgija 240
A. Vaičiulaitis. Maironis enciklopedijose ir leksikonuose 255

JUBILIEJINIŲ RENGINIŲ KRONIKA (Parengė K. Doveika) 259

LAIŠKAI (Parengė K. Doveika ir V. Vanagas) 265

O. Malakauskaitei-Edelienei (267), D. Edeliui (272), A. Jakštui-Dam-

brauskui (274), S. Paškevičienei (299), J. Tumui-Vaižgantui (304), J. Basanavičiui (305), L. Girai (307), A. Beržanskiui (312), A. Smilgai (317), J. Gudzinskui (317), M. Lipčiui (326), V. Banevičiui (326), Nežinomam asmeniui (327), U. Jokūbauskaitei (327), M. Mačiulytei (330).

DOKUMENTAI (Parengė V. Žukas) 333

Gimimo metrika (337), Mokslo metai (337), Darbas dvasinėse mokyklose (347), Mokytojų seminarijoje (358), Kauno universiteto profesorius (358), Mirtis ir atminimo įamžinimas (388), Maironio dedikaciniai įrašai (400)

ATSIMINIMAI (Parengė K. Doveika ir A. Samulionis) 403

Tėviškėje 406

D. Lipčiūtė-Augienė (406), A. Uniokas (412), A. Lipčius (415), J. Lipčiūtė-Gečienė (420), E. Lipčiūtė-Babonienė (421), P. Šniūkšta (424), O. Unikienė (425), J. Bitytė (427), V. Lekas (429), J. Jokantienė (430), P. Klevinskas (432), A. Juška (433)

Peterburge 435

K. Pakalniškis (435), P. Būčys (438), K. Paltarokas (441), A. Dubinskas (443), A. Smilga (444), K. Račkauskas-Vairas (446), P. Galaunė (448), J. Čiurlionytė (450), J. J-čius (451)

Kauno kunigų seminarijos rektorius 453

J. Tumas-Vaižgantas (453), K. Paltarokas (458), J. Gasiūnas (462), K. Žitkevičius (464), M. Grubys (471), K. Žitkus—V. Stonis (474), S. Čiurlionienė-Kymantaitė (488), M. Mačiulytė (489), B. Kiaunė (489), B. Kiurienė (493), A. Liepinis-Byras (497), J. Pletkus (500), S. Gruodis (504), S. Markonis (505), B. Novelskis (509), A. Deksnys (511), P. Šniūkšta (515), A. Lapė (518), S. Būdavas (520), S. Yla (522)

Namų aplinka Kaune, viešnagės 529

M. Mačiulytė (529), O. Giedraitytė-Gžegužauskienė (532), J. Pipinis (536), D. Lipčiūtė-Augienė (538), A. Kurmauskaitė-Požėrienė (547), J. Gečius (549), A. Masionytė (551), A. Vokietaitytė (555), V. Adomavičius (558), J. Mačiokienė (560), J. Nokutytė-Šernienė (563), O. Balčiūnienė (567), S. Aleksienė (570), S. Duobaitė-Lipstokienė (572), J. Katelė (572), J. Čepėnas (574), V. Valavičius (576), V. Rimkus (578), S. Petrauskaitė (581), V. Šidlauskas (582), M. Geigaitė-Putramentienė-Giedraitienė (583), E. Virkutienė (584), U. Urniežiūtė-Starkienė (586), J. Šalkauskienė (587), J. Žemaitis (591), J. Paukštelis (592), K. Urbonas (595), P. Žulytė (599)

Sąlyčiai su kultūriniu gyvenimu 601

J. Sondeckis (601), M. Lomanas (602), A. Aleksandravičius (603), V. Paulauskas (605), A. Kniūkšta (607), J. Mikuckis (610), A. Sutkus (614), F. Kirša (618), O. Tallat-Kelpšaitė-Jurskienė (618), V. Čiurlionytė-Karužienė (620), S. Petrauskaitė-Paulaitienė (621), J. Paukštelis (623), J. Eidukevičius (624), Z. Kuzmickis (626), A. Tyruolis (627), A. Kalnius (632), K. Skebėra (635), M. Vaitkus (636), A. Sodeika (650), V. Sipaitis (652), J. Laucius (659), A. Vainiūnaitė-Kubertavičienė (660), T. Vaičiūnienė (661), J. Janulis (663), P. Karazija (664), S. Šemerys (664), A. Venclova (665), J. Jakštas (669), P. Jakštas (671), M. Martinaitis (672), S. Santvaras (673), O. Pleirytė-Puidienė (676), V. Mykolaitis-Putinas (677), A. Miškinis (679)

Trumpai apie atsiminimų autorius 683

MAIRONIO MEMORIALINĖS BIBLIOTEKOS KATALOGAS (Parengė G. Navašinskienė) 686

Reziumė (rusų k.) 737
Iliustracijų sąrašas 740
Pavardžių rodyklė 741

СОДЕРЖАНИЕ

Предисловие ... 5

ЮБИЛЕЙНОЕ ЗАСЕДАНИЕ В ВИЛЬНЮСЕ

А. Малдонис. Вступительное слово ... 10
В. Заборскайте. История, культура, человек в поэзии Майрониса 13
С. Гяда. Последний из титанов ... 22
Л. Озеров. Обнадеживающее имя ... 26
М. Свире. Близкий и понятный ... 30
А. Юшка. Постоянно был со мною ... 32
Д. Белоус. В его сердце — вся Литва ... 34
Юст. Марцинкявичюс. Весенние голоса в Пасандрависе (Майронис) 37

НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ

Й. Ланкутис. Ширятся исследования творчества Майрониса ... 40
В. Заборскайте. Майронис и некоторые проблемы литовской культуры ... 44
В. Дауётите. Всеобщность поэтической программы Майрониса ... 55
В. Кубилюс. Майронис — творец высокого стиля ... 69
К. Настопка. Самовыражение личности в лирике Майрониса ... 78
С. Жукас. «Печальные думы в груди затаив» ... 91
М. Йонайтис. Поэт и общество в «Весенних голосах» Майрониса 105
Ю. Стонис. Структура времени в поэзии Майрониса ... 121
И. Славинскайте. Дебют Майрониса. Поэма «Литва» ... 133
Р. Сидяравичюс. Творческие контакты Майрониса с поэзией Пушкина ... 145
Л. Гинейтис. Взгляды Майрониса на литературу ... 155
Р. Микшите. Баранаускас и Майронис ... 161
П. Йокимайтене. Фольклоризация поэзии Майрониса ... 168
В. Ландсбяргис. Майронис и музыка ... 179
Г. Навашинскене. Мемориальная библиотека Майрониса ... 185
П. Гянявичюте. Образ Майрониса в воспоминаниях современников 197
Л. Гудайтис. Три встречи с Майронисом ... 205
В. Жукас. Мелочи из архивов ... 222
И. Славинскайте. Майронис: текст, рукопись, публикация ... 228
Й. Ланкутис. Драматургия Майрониса ... 240
А. Вайчюлайтис. Майронис в энциклопедиях и лексиконах ... 255

ХРОНИКА ЮБИЛЕЙНЫХ МЕРОПРИЯТИЙ 259

ПИСЬМА 265

ДОКУМЕНТЫ 333

ВОСПОМИНАНИЯ 403

На родине 406
В Петербурге 435
Ректор Каунасской духовной семинарии 453
Домашнее окружение в Каунасе 529
Контакты с культурной жизнью 601

КАТАЛОГ МЕМОРИАЛЬНОЙ БИБЛИОТЕКИ МАЙРОНИСА 686

Резюме (на русском яз.) 737
Список иллюстраций 740
Указатель имен 741

LITERATŪRA IR KALBA,
XXI

Knygoje nuotraukos A. Baryso, K. Vainoro, taip pat iš R. Adomavičiaus, Lietuvos centrinio valstybinio archyvo, Maironio lietuvių literatūros muziejaus ir Lietuvos MA Lietuvių kalbos ir literatūros instituto fondų

Redaktorius V. Rakauskas
Viršelio dailininkas ir meninis redaktorius V. Armalas,
Techninė redaktorė V. Bakutytė
Korektorė A. Stanaitytė

Duota rinkti 1990 02 28. Pasirašyta spaudai 1990 06 13. S. L. Nr. 257. Leidinys 12324. Formatas 60×90/16. Popierius spaudos Nr. 2. Garnitūra „Baltika", 10 punktų. Iškili spauda. 48+(0,5 įkl.) sąl. sp. l. 49,5 sąl. spalv. atsp. 47,29 apsk. leid. l. Tiražas 17.500 egz. Užsakymas 2297. Kaina 4 rb 80 kp

„Vagos" leidykla, 232600 Vilnius, Gedimino pr. 50

Spausdino „Vilties" spaustuvė, 232600 Vilnius, A. Strazdelio 1.